

Dr. Farkas Jenő
A Szent László Hadosztály
Katonái írták... I.A
(Jegyzet)

2005

**A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KATONÁI ÍRTÁK ... I.A.
(Jegyzet)**

Összeállította és írta:

Dr. Farkas Jenő

2005

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, az audiovizuális vagy számítógépes másolatkészítés, a nyilvános előadás, rádió- és televízióadás, valamint fordítás jogát.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A könyv (jegyzet) szerzője köszönetet mond minden adatszolgáltatójának, segítőjének a könyv előzetes lektorálásáért: **Dr. Ravasz István** úrnak, tanácsaiért: **Borus József, Bonhardt Attila, Szabó Miklós, Számvéber Norbert, Kuli János** uraknak, a Hadtörténelmi Intézet Fényképtárában; a Hadtörténelmi és a HM. Levéltár segítségével, valamint **Szabó Gabriella úrhölgynek, Csicseli János, Kerekes Tamás és Szabó Gábor** tipografikus uraknak közreműködésükért.

Külön köszönetem fejezem ki **Nacs Ferenc** munkatársamnak a II. kötet térképeinek önkéntes és átlagon felüli minőségben történt megrajzolásáért.

Kérek mindenkit, akik e jegyzetet lesznek szívesek átolvasni, minden észrevételüket közöljék a szerzővel, hogy a könyv kiadása előtt ezeket figyelembe vehesse.

Gödöllő, 2005. szeptember 1.

Dr. Farkas Jenő

Gödöllő, Méhészet 210 0

Telefon: (28) 419 565 üzenetrögzítővel;

E-mail: faje@netposta.net

Jaj, ha egy ország vezetése felesketett katonáit értelmetlenül küldi harcba és elveszejt ezzel népe, nemzete szinevirágát.

Kétszeres, jaj, ha ezért minden hősiesség ellenére, országát legyőzik, megszállják, megcsonkítják és megalázzák.

De háromszoros, jaj, ha egy országnak nincsenek olyan fiaai, akik felsőbb parancsra képesek katonaként, akár életüket áldozni a Haza védelmében.

I. A. KÖTET

TARTALOMJEGYZÉK

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY TÖRTÉNETE	7
<i>ELŐSZÓ</i>	7
ELŐZMÉNYEK	13
A KORÁBBI KATONAI - ÉS KATONAPOLITIKAI HELYZET	13
I. FEJEZET	18
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELÁLLÍTÁSA	18
MAGYARORSZÁG VÉDELME A DUNA VONALÁBAN 1944. OKTÓBERÉBEN	18
<i>HADÁSZATI VÉDELMI RENDSZER KIÉPÍTÉSE KASSÁTÓL A DRÁVÁIG</i>	19
<i>A 2. UKRÁN FRONT TÁMADÁSA A TISZÁNTÚLON ÉS A DUNA - TISZA KÖZÉN</i>	20
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELÁLLÍTÁSA BUDAPESTEN	21
<i>A HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG BUDAPESTEN 1944. X. 12. és XII. 2. KÖZÖTT</i>	23
A HADOSZTÁLYHOZ TERVEZETT ÉS ELVEZÉNYELT CSAPATOK	26
Ejtőernyősök 26 .o.; Repülők 29. o.; Gránátosok 30. o.	
AZ ELVEZÉNYELT CSAPATOK HARCA 1944.X. 25. XI. 24. KÖZÖTT	34
A MEGERŐSÍTETT I. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ a 22. SS. LOVASHADOSZTÁLY ALÁRENDELTSÉGBEN	34
A SOROKSÁR - DUNAHARASZTI CSATA 1944. X. 25 - XI. 12 KÖZÖTT	35
Az I. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ VESZTESÉGE	42
 Az I. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ HARCA ISASZEG TÉRSÉGÉBEN a FELDHERHALLE SS HADOSZTÁLY ALÁRENDELTSÉGÉBEN 1944. XI. 12 – 22. KÖZÖTT	45
Az I. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ VESZTESÉGE ISASZEG VÉDELMEBEN	49
II. VILÁGHÁBORÚS HŐSI EMLÉKMŰ AZ ISASZEGI TEMETŐBEN	50
„VISSZALOPJÁK” AZ EJTŐERNYŐSÖKET	52
A II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ FELÁLLÍTÁSA, RIASZTÁSA ÉS HARCA	54
A II. ZÁSZLÓALJ RIASZTÁSA	56
<i>BEVETÉS CSEPELEN 1944. DECEMBER 1. - 13. KÖZÖTT</i>	57
<i>BEVETÉS FÓTON 1944. DECEMBER 12. – 19. KÖZÖTT</i>	60
<i>A II. VILÁGHÁBORÚ VESZTESÉGE FÓTON</i>	64
A HADOSZTÁLY „KIKÜLÖNÍTETT” TŰZÉRSÉGE ÉS MÁS ALAKULATAI BUDAPEST VÉDELMEBEN	68
ROHAMTŰZÉR OSZTÁLYOK	71
II. FEJEZET	75
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÁLLOMÁNYA, KIKÉPZÉSE ÉS RIASZTÁS UTÁNI VÁNDORLÁSA	75
A HADOSZTÁLY ÁLLOMÁNYA ÉS HADRENDJE	75
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY HADRENDJE 1944. XII. 22.-ÉN	75
<i>A hadosztály parancsnokság és közvetlenek</i>	76
A HADOSZTÁLY CSAPATAI	79
<i>1. ejtőernyős ezred 79. o.; 2. repülő lövészezred 82. o.; 3. gránátos ezred 93 .o.;</i>	
<i>A Légiőrők páncélvadász osztálya (csonka) 98. o.; Felderítő osztály 100 o.; Utász zászlóalj 103. o.; Híradó zászlóalj 105 o.; Hadosztály vonat 108. o.; A hadosztály tüzérsége 108. o.</i>	
A HADOSZTÁLY ALAKULATAINAK KIKÉPZÉSE 1944. X. 17. ÉS XII. 4. KÖZÖTT	115
A HADOSZTÁLY ELSŐ RIASZTÁSA ÉS VÁNDORLÁSA A DUNÁNTÚLON	119
<i>A Dunántúl védelme a 3. ukrán front támadása ellen</i>	119
<i>A szovjet 3. Ukrán Front támadása a Balatontól Délre</i>	120

A HADOSZTÁLY ELSŐ RIASZTÁSA	121
<i>A megerősített 1./I. ejtőernyős zászlóalj harca Kéthelynél</i>	123
<i>Az 1./I. ejtőernyős zászlóalj vesztesége</i>	127
A HADOSZTÁLY VÁNDORLÁSA	132
KESZTHELY TÉRSÉGE 132. o.; MÓRI KÖRLET 136. o.; SZÉKESFEHÉRVÁR 140. o.	
III. FEJEZET	144
A „SZENT LÁSZLÓ” HADOSZTÁLY AZ IPOLY – GARAM	
VÉDELMEBEN	144
<i>A szovjet 2. Ukrán Front harccselekményei és a 2. páncélos hadosztály harca a Börzsönyben 1944. XI. 26. - XII. 20. között</i>	144
A II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ BEVETÉSE LETKÉSEN	153
<i>A HADOSZTÁLY FELADATÁNAK MEGHATÁROZÁSA</i>	158
IV. FEJEZET I. RÉSZ	163
A LETKÉSI CSATA I. rész	163
<i>A hadosztály helyzete 1944. XII. 21. 11. 00-kor</i>	171
<i>Az ejtőernyősöket repülő lövések váltják fel</i>	172
VÉDELEM A LETKÉSI HÍDFŐBEN	173
A MAGYAR CSAPATOK az IPOLY VÉDELMEBEN	181
<i>December 22-én beérkező alakulatok</i>	194
<i>Súlyos harcok az Ipoly vonalában</i>	198
<i>A szovjetek áttörik a vonalat az I. és II. zászlóalj sávhatárán. Repülőlövések ellenlökése.</i>	
<i>Liliom puszta visszafoglalása</i>	200
<i>A II. zászlóalj nehézfegyver századának előrenyomulása és visszatérése</i>	202
<i>Harc az I. repülő lövész zászlóalj védelmi vonalában</i>	206
<i>December 24 - i általános helyzet a Dunától Északra</i>	212
<i>A harcok lefolyása a Kápolna, Pincék, Kövesirtvány területén</i>	215
<i>A magyar harcbiztosítás. Közös hely Letkésen</i>	219
<i>A szovjet nyomás fokozatosan erősödik – a hídfő kiürítése</i>	220
A LETKÉSI HÍDFŐ KIÜRÍTÉSE	221
<i>A felrobbantott híd Letkésnél</i>	224
<i>Szent karácsony éjjele az Ipoly nyugati partján</i>	225
<i>A gránátos ezrednél történetek</i>	227
<i>A Szent László hadosztály utász zászlóalj</i>	230
<i>Pihenő Bajtán és Fenék pusztán</i>	231
<i>A hadosztály parancsa a hídfő kiürítésére</i>	232
<i>December 25-én a német páncélos hadosztályok is visszavonulnak.</i>	234
AZ IPOLY FOLYÓ VÉDELME	239
<i>A gránátos ezred halogató harca</i>	240
<i>Az Ipoly és Ipolyszalka védelme</i>	243
<i>A hadosztály utász zászlóalj</i>	245
<i>A leharcolt repülő lövész ezred tartalékba helyezése</i>	248
<i>A tüzérség harca</i>	249
A 16. és 20. ROHAMTÜZÉR OSZTÁLY DOROG VÉDELMEBEN	250
VÉGE AZ 1. A. KÖTETNEK	255

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY TÖRTÉNETE

1. R É S Z

ELŐSZÓ

Immáron több mint ötven esztendő telt el és a magyar katonai irodalom, kevés kivétellel, hallgatott a Magyar Királyi Szent László gyalog hadosztály harcairól. úgy tett, mintha azok meg sem történtek volna.¹

A Szent László hadosztályról, annak mibenlétéről, a neki szánt szerepről, szervezetéről, tényleges hadműveleteiről a II. Világháború befejeződése után ötven évvel is tájékozatlan, vagy hiányosan, nem egyszer tévesen tájékozott az utókor, az az óta felnövekedett két nemzedékünk.

Egymással homlok egyenesen ellentétes álláspontokat olvashatunk különböző hazai és külföldi hadtörténeti munkákban, visszaemlékezésekben. E legendás híró, fél évszázad után is, híres hadosztály történetének feldolgozását a nyugaton megjelenő újságokban közölt számtalan visszaemlékezés is nehezíti, mert azok sok „Háry János” hamis és öndicsérő írását ellenőrzés nélkül közlik. Vannak olyan szerzők, akiknek tollát a vélt sérelem - más szerzők által nem említett alakulatuk szerepének mellőzése - késztet írásra. Tudomásunk van arról, hogy az érdekesség kedvéért a közlésre beadott „száraz” leírásokat kifogásolták.²

Az Ipoly – térségi harcokról szóló beszámolókból sok nagyotmondás található (30 fellobogózott rohamlóveg, indul nótaszóval a csatába), melyek józanésszel nem érthetőek.

Az egyik szélsőség szerint ez a hadosztály Szálasi Ferenc nemzetvezető utolsó hungarista-nyilas elit seregteste, illetve német fegyverekkel, felszereléssel ellátott, német egyenruhába bujtatott és a német hadseregbe beolvasztott SS alakulat volt. Ez volt az a magyar hadosztály, amely, amikor a Dunántúlon véget értek a hadműveletek, elhagyta az országot, és Ausztriában megadta magát az angoloknak, parancsnokuk felajánlotta a hadosztály fegyveres szolgálatait a Szovjetunió elleni harcra.³ A Szent László hadosztályt „nyilas hadosztálynak” először, 1945

¹ Egyedül a külföldön élő hadtörténész, **Gosztonyi Péter** - igaz, németül és néhány tömör mondatban, a következőkben ír a Szent László hadosztályról: „... (a nagy erejű szovjettámadásban)... a magyar páncélos hadosztály (maradék) ... teljesen felmorzsolódott, addig a Szent László hadosztály Letkésnél bátran kitartó zászlóaljai lehetővé tették a német LVII. páncélos-hadtest (kudarcba fulladt ellentámadása után) időben történő visszavonulását.” Jellemző, hogy ez a rövid dicsérő megjegyzés könyve magyar nyelvű kiadásából hiányzik. Qui prodest?

² **Pályi** 2. o. A csapattiszt: „Sok tanulmány jelent meg a Szent László hadosztályról, így a repülő lövészezredről is. Miután a Szent László hadosztály érdekes téma, sok vezérkari és nem vezérkari tiszt foglalkozott vele. Érdekes, hogy azokat nem kérdezték meg, akik az alakulatban harcos beosztásban voltak. „Olvastam, *Zeng* amerikai történetíró piszkozatát is, - akinek katonai tanácsadója vitéz Buda Lajos gépkocsizó százados volt, és később a Néphadsereg alezredese lett – aki fantáziája alapján három zászlóaljas ezredeket említ, és hogy a repülő lövészezred azokból került ki, akik a Légierőknél feleslegesek voltak, továbbá, hogy az alakulat fegyverzete a lelőtt ellenséges gépek kisserelt fegyverzetéből állt.”

³ A hadosztály „nyilassága” a legneveltségesebb állítás. Ezt először az angol hadifogságban egyes gyanús elemek terjesztették, hogy elbizonytalanítsák a hazatérni szándékozó legénységet. (*Utásnapló* 104. lap.) Eppen - a még meg sem alakult hadosztályból - a hirtelen Budapestre rendelt ejtőernyős kárpáti csoportra várt volna a nyilas puccs letörése. Mire a Károlyi laktanyába értek, a puccs lezajlott. A hadosztály nyilasságát legutóbb az Új Magyarország (1993. 09. 24.) napilapban egy katonaszökevény volt testőrtiszt állította. A lap két helyreigazítást is közölt.

júliusában, az angol hadifogolytáborban levő polgári, és más alakulathoz tartozó magasabb rendfokozatú személyek személyes unszimpátiából, vagy teljes tudatlanságból terjesztették.⁴

A másik igaztalan szélsőség a Szent László hadosztályról hivatalosan kijelenti, hogy az 1945. évi nagy dunántúli csatában áruló módon átállt a szovjet hadsereg oldalára, és fegyvereit az addig szövetséges németek, tehát a volt fegyvertársai ellen fordította.

Adonyi Ferenc a hadosztályról írt könyvében Ruttkay Jenő vezérkari százados és Sanna Henrik ejtőernyős főhadnagy - mindketten a hadosztály tisztjei - írását szerkeszti számtalan hibával.⁵

Bárczy János könyve igaztalansága miatt a volt szentlászlósokból általában osztatlan megvetést és rosszsallást váltott ki. A könyv legmértéktartóbb bírálója Lajtos Árpád szerint „erős eltérések vannak, ezek nyilvánvalóan nem szándékos hamisítások. Bárczyt, akit jól ismertem, ezzel nem is gyanúsíthatom, az eltérések alighanem abból adódnak, hogy bizonyos időszakra úgy emlékszik vissza, mintha a hadosztály vezetési törzsében lett volna beosztva, holott ő ezt a beosztást csak 1945. január végétől töltötte be. Vagyis, ami 1944. október és 1945. január közepe között történt a hadosztállyal, azt hitelesen csak saját csapata keretében, ismerhette pontosan. A második féldőben 45. január végétől 45. március 26-ig valóban mellettem volt beosztva, mint hadműveleti segédtsízt, mégis a történeteket nem hitelesen írja le, tévedések vannak az időpontokban és az események leírásában. Másrészt a dolgok kozmetikázottak. Értem alatta, hogy a 45. utáni idők felfogásának szemszögéből nézve pozitívabb beállításba tesz elsősorban engem, de a hadosztály csapatainak viselkedését is.

Nem tehetem azt, hogy valóságnak jelentsem ki, amit Bárczy ír, vagyis hogy a hadosztályt át akartuk állítani, az valahogy mégsem sikerült. Két okból kell őszintének lennem, ha hiteles történelmet akarnak írni, és engem belevonnak mint tanút, akkor a tárgyilagosságon kívül semmi más szempontnak nem szabad érvényesülnie. Másrészt akármennyire is hiábavaló volt a csapatok, a harcosok hősiessége, akármennyire is helyteleníthető ez a veszített háború után, az annak idején életüket és vérüket áldozó embereket nem szabad úgy feltüntetni, mint alapjában véve pórul járt, ellenfeléhez átállni kívánó, de ebben kudarcot valló embereket. Annál is inkább mondhatom ezt, mert 45. után megkaptam érte a büntetésemet. Háborús bűnösnek nyilvánítottak, ami ellen még önmagamban sem tiltakoztam annak ellenére, hogy a

---

Egy alakulat elit jellegét elnevezése, személyi összetétele, szervezése, (fegyverzete, tűzereje és mozgékonyága), harci tapasztaltsága és harci szelleme szerint ítélni lehet. Egy magasabb egység elit jellegét, mint amilyen a Szent László hadosztály is volt három ezredével, csak az egyes ezredek, sőt ezeken belül egyes zászlóaljai magatartásával ítélni lehetjük meg.

Magyarországért harcoló alakulatnak nem lehetett más célja, mint a bolsevista szovjet hadsereg kiűzése az ország területéről.

⁴ *Utásnapló* 104. l. 1945. VII. 6-i bejegyzés: 1945. VII. 6. „d.) A legsúlyosabb s a szökést legnagyobb mértékben előidéző ok az, hogy a polgári egyének, de különösen egyes más alakulatokhoz beosztott magasabb rendfokozatú egyének, vagy személyes unszimpátiából, vagy teljes tudatlanságból, oly nézeteket terjesztenek a „Szent László” hadosztályról, mintha az oda beosztottak nem is akarnának hazamenni, mert „nyilas hadosztály” lévén nem is tanácsos hazamenniük, miért is a legénység, amúgy is hatalmas honvágyát, illetve hazajutását úgy véli teljesülni, ha innen a megbélyegzett „Szent László” hadosztály alakulataitól megszökik.

⁵ *Adonyi*. Adonyi könyvében olyan írásokat közölt, melynek valóságtartalmát nem ellenőrizte. Pl. Sanna főhadnagy és Ruttkay vezérkari százados írása. Sanna Henrik ejtőernyős főhadnagy, Letkésen a II. ejtőernyős zászlóalj parancsnoka volt. Ruttkay a hadosztály megalakulásától a hadosztály anyagi (1/c.) vezérkari tisztje volt, majd Lajtos Árpád vezérkari őrnagy 1945. március 26-i önkényes távozása után a hadosztály vezérkari főnöke lett. Adonyi könyvének a Hadtörténelmi Intézet könyvtári példányában Lajtos saját kezűen annak hibáit kijavította. Ilyenek: Szügyi Letkés térségében a 2. páncélos-hadosztály sávjában a harcvezetést nem december 22-én, hanem 20-án 12 h-kor vette át. A hadosztály alakulatai nem december 22-én, hanem 23-án érkeztek be. (178. o.). Helembát az oroszok 9-én nem foglalták el. Lásd vázlat. December 23-a folyamán a 6. gépvontatású tüzérszázalék és egy 25 cm-es mozsár üteg nem voltak ott. December 24-én Ipolydamásdnál az átkelt ellenséget az Ipolyba nem dobta vissza a hadosztály (179. o.).

hadosztályommal a második féldőben csupa olyan dolgot műveltem, ami ma is pozitívumnak számít. Nyilvánvaló, hogy a történelem nem a szándékokat, hanem a tetteket bírálja el, illetve meg.”⁶

Darnóy Pál vezérkari százados - Pályi szerint - emigrációban töltött idejét erre áldozta, munkája a tudósé, mégis sok a tévedése. Német, olasz, angol írásokra volt utalva. ... Hozzám ... Darnóy vezérkari századoson kívül senki se fordult.”⁷ Ez alól kivétel Martin Kornél és Ugron István főleg irodalmi adatokon nyugvó terjedelmes írása.

Hans Friessner csak úgy említi meg a hadosztályt, hogy védelmi vonalát áttörték az oroszok, de hogy ez a harc milyen veszteséggel járt, mennyi ideig tartott, mekkora önfeláldozással járt, és hogy ez a hadosztály pusztulását okozta, arról hallgat.⁸ A hadosztály harcáról szó szerint csak ennyit találhatunk: „Dunától északra. ... A Dunakanyartól északra viszont súlyos harcok folytak. Házzól-házra vívott elkeseredett küzdelmek után a szovjetek elfoglalták Szobot, behatoltak Ipolydamásra és Helembára is. - A Szent László hadosztály szakaszán Letkésnél áttörték az arcvonalat. Mindennek következtében veszélybe került a LVII. hadtest páncélos csoportjainak támadása az Ipoly - Garam térségben.” Friessner könyve hemzseg a tárgyi tévedésektől, később látjuk, hogy a német visszavonulást - szokásosan - támadásnak mutatja. Ami ennél is rosszabb, mindent a magyar szövetségeseinek nyakába akar varrni.⁹

A Szent László hadosztály történetét a hadosztály parancsnoka, vitéz Szügyi Zoltán vezérőrnagy írta meg. A kiadhatóság érdekében azt kívánták tőle, hogy a visszaemlékezést írja át. Ezt megtagadta, művét megsemmisítette, elégette.¹⁰ Szügyi Zoltán volt vezérőrnagy „Összefoglaló jelentés, a volt Szent László hadosztály által a „Magyar Nemzeti Felszabadító

⁶ **Lajtos I.** Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a Szent László hadosztállyal kapcsolatos visszaemlékezése három formában maradt fenn. Lajtos I., Lajtos II. és Lajtos III. (HL. Tgy. 2598. sz.) Lajtos I. első lapján géppel írva a következő szöveg található: „Pótlólag csatolva 9 fólia: Megjegyzés Bárczy János: Zuhanórepülés c. könyvének Szent László hadosztállyal kapcsolatos részéhez.” 1981. július 20. 9. o. - Ezután felsorolja Bárczy tévedéseit, melyet könyve oldalain, illetve azok bekezdéseiben (460-1-2., 471-2., 494-8., 500-1-2., 513-4-6., 521-2-3-4-6., 540-1-3., 552-3., 560. és 574.) talált. Másutt megismétli levelében: „... Amit Bárczy Jani mesél ezzel a témával kapcsolatosan a „Zuhanóugrás” című olvasmányos könyvében, a valóságnak, a képzelőerőnek, az igazmondásnak és (enyhén szólva) a lóditásnak a keveréke. Szakkörök (Hadtörténelmi Intézet) nem is tekintik ezt a művet okmány (**Lajtos - Pályi** Pályi György a Szent László hadosztály légierőkből szervezett repülő lövészezzred utolsó parancsnoka szerint Bárczy „... mesekönyve tudatos elferdítés, valószínűleg nyereségvágyból.” (**Pályi** II. 54/1. o.) - Tassonyi Edömér őrnagy, ejtőernyős ezred parancsnok szerint: „A hadicselekmények leírása hihetetlenül eltorzított, téves és valótlan adatok és fabrikációk szövevénye, valótlan anekdoták sorozata, és mint ilyen a könyv nem egyéb, mint gyalázkodó, arcátlan propaganda, és történelemhamisítás.” **Tassonyi** 1982.

A Magyar Szárnyak (MSz) több számában mások is (vitéz Ormay József szolgálaton kívüli hadnagy, a lap szerkesztője, Kelemen Antal szolgálaton kívüli százados stb.) bírálták a könyv szakmai tévedéseit, másokat visszaemlékezésük (Tassonyi Edömér, Martin Kornél) megírására késztetett. Az igazsághoz tartozik az, hogy több, jelenlegi tényleges ejtőernyős tisztünk Bárczy János könyvéből ismerte meg a m. kir. ejtőernyős zászlóalj és a Szent László hadosztály harcait és lettek hasonló gondolkozású, hazaszerető honvédtisztek. Egyikük - a 88. gyorsmozgékonyaságú zászlóalj 1. százada parancsnoka és százada „Szent László” nevét akarta felvenni, de felettesei nem engedték. (Dósa István százados közlése) Jelenleg (2002.) a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Főiskola Hadtudományi Kara 5. Százada viseli Szent László nevét. A század első parancsnoka: Szarka Gábor őrnagy, a jelenlegi Suhajda Bálint főhadnagy, mb. századparancsnok.

⁷ **Darnóy Budapestért, Darnóy eszme, Darnóy végső és Pályi Kiigazítás** cikkében Kern: Die letzte Schlacht Ungarn 1944-45. Welsmühl, 1960. 322. p. című könyvének első fényképét mutatja. A képen egy ejtőernyős szakasz élén haladó katonák, egy bőrkabátban menő tiszt, aki jobb kezét vezényszóadásra való figyelmeztetés miatt feltartja, és mögötte nem ismert ejtőernyős tisztesek láthatók.

⁸ **Friessner**

⁹ Ezt vallja róla az a fiatal hadtörténész nemzedék, akit már nem a korábbi időkre jellemző kötelező németellenesség, hanem a történészi tárgyilagosság motivál; köztük dr. Bonhardt Attila, dr. Szakály Sándor, dr. Szabó Péter, és dr. Ravasz István.

¹⁰ **Pályi** II. 54/2. o.

Bizottságtól kapott feladatának végrehajtásáról és befejezéséről” c. írása 1946. május 27-én a H.M. Katona Politikai Osztályon kényszerhatás alatt tett vallomásában maradt fent.¹¹

Vitéz Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a hadosztály történetét a Hadtörténeti Intézet felkérésére írta meg, hogy Tóth Sándor : A szovjet hadsereg magyarországi hadműveletei című könyvének megírásához tárgyilagos adatokat szolgáltatson. Tekintve, hogy Tóth Sándor, az általa leírtak valóságát ellenőrizhette, s ezt meg is tette, ez a visszaemlékezés dokumentumnak tekinthető. De természetesen kézírata „tabu” lévén, nem került kiadásra.¹²

Gosztonyi Péter történész 1995-ben megjelent könyvében csak azért, hogy „emléket állítson a többi elfeledett, vagy szándékosan elfeledett ellenállónak”, megemlékezik harmadiknak Szügyi Zoltán vezérőrnagyról, a Szent László „elit hadosztály parancsnokáról”. Megemlíti, hogy báró Atzél Ede október 18. és 25. között a budapesti Károly laktanyában „megegyezett” vele, hogy hadosztályát lehetőleg épségben megőrizi a háború végére, amikor majd a remélhetőleg beérkező brit haderő előtt kapitulálhat.¹³

¹¹ *Szügyi jelentés* 166. o. Szügyi Zoltán 1946. V. 22-től másodszor van itt (Nádor utca 9.) őrizetben. Itt írja „Eme összefoglaló jelentés nem a személyes védekezésemet, vagy tisztára mosásomat célozza, hanem kizárólag a Szt.László hadosztály tisztjeinek, tiszthelyetteseinek, és legénységének igazolását szolgálja. Ezzel tartozok a hokban szolgált kb. 18. 000 kiváló magyar katonának, akik a régi magyar katonai erényekhez híven teljesítették parancsaimat, amelyekért egyedül csak magam vagyok felelős. Éppen ezért az események ismertetésénél a való igazságtól még akkor sem térek el, ha az - a most uralkodó felfogás szerint – bármily hátrányos is a személyemet illetően.”

¹² *Lajtos* I., II., III.

¹³ *Gosztonyi* Elsőnek a Magyar Diákok Szabadságfrontja szervezet két egyetemi zászlóaljáról, másodiknak Mikó Zoltán vezérkari századosról, a 6. Vezérkari főnök osztály beosztott tisztjéről, a későbbi budapesti ellenállás egyik tevékeny szervezőjéről emlékezik meg.

Martin Kornél és *Ugron István*: Vitéz Szügyi Zoltán vezérőrnagy és a Szent László hadosztály c. publicistikájában (Magyarország (No 52) 1996. december 28. 6. oldal.) Gosztonyival szemben a következőket írják: Szügyi ez idő tájt (1944. október 15-e után) közli báró Atzél Edével, az angol orientáltságú, szovjetellenes nemzeti ellenállás, a Magyar Testvéri Közösség tagjával, hogy hadosztályának célja a remélhetőleg nyugat felől beérkező brit haderő előtt kapitulálva, annak segítségére lenni. Hogy ez hogyan valósulhatott meg később, ezt a hadi helyzet diktálta.” helyesen: a Magyar Nemzeti Felszabadító Bizottság és a titkos megbízása a következő volt: *(Szügyi vallomás szerint): (in: Fehér Könyv)* 1944. október 18 és 25 között négy egymás utáni este megjelent nálam Budapesten a Károly király laktanyában a Magyar Nemzeti Bizottság megbízásából Br. Aczél Ede (a kiadvány nevét következetesen helytelenül írja, helyesen Atcél), akit Kolozsvárott ismertem meg. Aczéllal négyszemközt tárgyaltam. Ekkor adta meg nekem, mint a Szent László hadosztály parancsnokának azt a titkos megbízást, hogy hadosztályomat próbáljam meg érintetlenül átmenteni az oroszok elől, az angol csapatokhoz. ... Báró Aczéllal történt negyedik találkozásom alkalmából ezt elvállaltam, ... a kapott feladatot tökéletesen végre is hajtottam ... Báró Atzél Ede erdélyi földbirtokos, kisebbségi politikus, aki a román földreform után megmaradt birtoka töredékén gazdálkodott, a bécsi döntés után Észak-Erdélybe menekült, Kolozsvárott fuvarozó vállalata volt. A Kormányzó úr megbízásából vállalta 1944. szeptember 24-étől az előzetes fegyverszüneti tárgyalásokat. Faust Imrével és Dudás Józseffel, a frontparancsnokság támogatásával 1944. szeptember 26-án Moszkvába küldték. (*Vigh* 127-130. o.) Kuznyecov vezérezredes október 1-i Molotovhoz írott feljegyzésében említi a nem hivatalos fegyverszüneti küldöttséget, mely a hivatalos előkészítésének feladatával érkezett. Molotov utasítására visszaküldték őket Magyarországra.

Atzél október elején közli azokat az orosz feltételeket, melyeket később Faraghó Gábor által vezetett hivatalos küldöttséggel is közöltek. (*Lexikon* 30. o.) Ezek képezték az október 15-én bejelentett fegyverszüneti kérelem alapjait. Atzél Edét a nyilasok és a németek halálra keresték, ő a „fegyveres ellenállás egyik legbátrabb harcosa lett.” Külön katonai alakulat élén, műszakiakkal, a bécsi vasútvonalon, egyéb helyeken robbantásokat végzett. 1944. december 3-án ment át az orosz katonai parancsnoksághoz, ahonnan utasításokkal kellett volna, visszatérjen. A Gödöllői szovjet gyűjtőtáborban látták. Itt tűnt el 36 éves korában hat gyerek apjaként. Családját kitelepítették. Nagy Ferenc Magyarország első kigazda miniszterelnöke szerint „a nemzeti ellenállási mozgalomban és a fasizmus elleni harcban önfeláldozó magatartást tanúsított.” *Katona*

Az ejtőernyős ezred történetét hitelesen Tassonyi Edömér szolgálaton kívüli őrnagy hat részes visszaemlékezésében és Huszár János kitűnő könyvében olvashatjuk.¹⁴

A *repülő lövészezred* történetét vitéz Pályi György százados- a már hivatkozott visszaemlékezésében - írta meg a történetek után mintegy negyven évvel később.¹⁵

A hadosztály és felderítő osztály alakulását, harcát Takács László és szovjet hadifogságba esését Martin Kornél írta meg.¹⁶

Kinek van igaza? Aki azt állítja, hogy a hadosztály szereplése hősköltemény, vagy annak a Balck német hadseregcsoporthoz parancsnoknak, aki szerint hitványul átalált az ellenséghez? „Szerintem egyik állítás sem felel meg a valóságnak - írja Lajtos - döntse el az olvasó. Mindkettőről beszélhetünk, de még az átállást sem nevezhetjük hitványnak. Azok nevezik annak, akik mindig biztonságosan vonultak hátrább és a kisujjukat sem mozdították azért, hogy a magyar vérrel takarékoskodjanak. Ha ugyanezt a teljesítményt más körülmények között nyújtotta volna a hadosztály, azt hiszem mindenki egyformán hősnek ismerné el őket.”¹⁷

„Valóban, a hadosztály történetén végigvonul egy bizonyos ellentmondásosság, illetve kettősség. A valóságban megtörténtek megértéséhez nem elegendő a pusztán hadművelési

¹⁴ **Tassonyi** A tanulmány fejezetei: 1. Kritika (1-5. o.); 2. Ejtőernyősök harca a Kárpátok védelmében (6-13. o.); 3. Soroksár-i és Dunaharaszti-i harcok (13-20. o.); 4. Az Isaszeg-i harcok (21-26. o.); 5. A megerősített I. zászlóalj harcai Kéthelyen (26-32. o.); 6. Harcok a Garamtól nyugatra Csallóközön (32-43. o.); 7. Az I. ejtőernyős zászlóalj és zászlóalj közvetlen harca a balatoni visszavonuláskor. (Ez a rész nem készült el, de Tassonyi Edömér két magánlevele alapján rekonstruálható.) **Huszár** könyve 458 hivatkozással a m. kir. „vitéz Bertalan Árpád” honvéd ejtőernyős ezred történetét egykori ejtőernyősök kéziratai, szóbeli közlései, személyes élményei alapján dolgozza fel. Függelékében nyolc, az ejtőernyős zászlóalj által használt, repülőgép műszaki rajza, névmutató, mintegy 100 eredeti fénykép található.

¹⁵ **Pályi** összeállítása az eltelt csaknem 40 év miatt több fontos személyek nevének feledésével, hibás leírásával, földrajzi, tájleíró hibákkal terhelt, mérsékelt heroizáló visszaemlékezés. Élete: Pályi Györgyöt Sopronba az alreáliskola III. évfolyamába vették fel. Meghűlt, beteg lett, egy évet veszítve a Budapesti Hűvösvölgyi Bocskai főreáliskolában, 1930-ban, érettségizett. A Bocskai főreál helyére a Pécsről feljött a „Közürendészeti Akadémia”. Megalakult a Ludovika II. (amit LASE II-nek hívtak. LASE I. a Ludovika Akadémia volt) ahol 1934-ben gyalogos hadnagynak avatták. Egyik önálló iskolarepülésénél, mint pilótanövendék Udet típusú repülőgéppel (Udet U 12/b Flamingó iskola-repülőgép (**Bonhardt** et al. 421. o.) egy fa tetéjére kényszerleszállt. 30 nap laktanyafogságot kapott és megfigyelő tiszt lehetett. Később végzett repülő megfigyelő tiszti tanfolyamot. 1941-42-ben. Az oroszországi harcokban – nem ellenőrzött közlés szerint - 75 bevetése volt. 1943-ban megbízott. közelfelderítő század parancsnok, majd hazajövele után a m. kir. vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémián a navigáció és harcászati tanára lett Kassán. 1944. késő őszén kérte áthelyezését a Szent László hadosztályba, annak egyik szervezője. 1944. december 26-tól a repülő lövészezred parancsnoka. Parancsnokai szerint „mint bakába oltott repülő, mindkét fegyvernem legjobb tulajdonságaival rendelkezett”. Féltucat közelharcban vezette - mindig az élen - embereit. A repülő lövészezred I. zászlóalj parancsnokaként a Magyar Érdemrend tisztikeresztjének hadiékítményekkel és kardokkal kitüntetését érdemli ki. 1946. június 6-án (!) esett angol hadifogságba. (Magyarázat a II. rész. Hadifogságban, fejezetben) Dél-Amerikába Chilébe emigrált családjával. Onnan menekült az Allende kormány bukásakor az USA-ba, feljegyzéseit elveszítette. Maiamiban halt meg. Élete utolsó negyedében a hadosztály, ezen belül ezrede harcainak állított maradandó emlékeket. A Magyar Szárnyak volt szerkesztője szerint: „Pályi nevével 10 év alatt nem találkozott, sem mint közelfelderítő század parancsnok, sem mint akadémiai tanár.” MSz. 1967. 145. o. b. oszl. 3. bek.

¹⁶ **Nyéki Takács** - 68. o. és **Martin**. Nyéki -Takács László (a M. kir. honvédtisztek névjegyzékében /a Sematizmusban/ Takács László) Pécsen, 1932-ben hadnagynak avatták. (38. o.) 1944 júniusában felvételezik a vezérkarhoz. Az utolsó évfolyamban 30 vezérkari és 9 hadmérnökkari hallgató van. A Hadiakadémia parancsnoka Kovács Gyula repülő vezérkari ezredes, Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a harcászati tanára, aki egy évfolyammal járt felette Az évfolyam 39 hallgatója közül csak három helyezett alakulathoz. Nyéki Takácsot a Szent László hadosztály felderítő zászlóalj parancsnokává, csapattest parancsnoki minőségben, vitéz gróf Bethlen Pál századost az 1. lovas dandárhoz, Jeney György századost, valamelyik alakulat anyagi vezérkari tisztjének. A többi vezérkari tisztjelölt nyugatra ment. (41. o.)

¹⁷ **Lajtos** I. 71. o. Ezzel saját magát is menti.

események ismerete, mert ami akkor és ahogyan történt, az szorosan beleépült hazánk 1944/45-ös zűrzavaros belső állapotába, amelyre bármennyire érintőlegesen és a teljesség igénye nélkül, de ki kell térjünk.”¹⁸

A Szent László hadosztály történetét elsősorban a hadosztály vezérkari főnökének 1964-ben felkérésre írott tanulmánya alapján, a *repülő lövészezred* zászlóalj-, majd ezred parancsnokának visszaemlékezése, a Fővezérség meghatalmazott tábornoka, a hadosztály tűzérparancsnokának, az utász zászlóalj-, a rádiós század parancsnok hadinaplója, illetve a hadosztály több tisztjének egyéni naplója, illetve tiszthelyettesének és legénységi állományú katonájának írásos és szóbeli visszaemlékezése alapján igyekeztem megírni.¹⁹

A hadosztály parancsnokságon történtek mellett – amiről megfelelő anyag állt rendelkezésemre - esetenként az ezred- zászlóalj- század- szakasz parancsnokokkal, sőt egyéni harcosokkal történt eseményekig rögzítettem a történeteket a minél pontosabb érzékelés végett, mert ezek a közlések általában mindegyik, a hadosztály harcában részt vett alakulatra vonatkoztathatók voltak.

Legnagyobb segítséget a Hadtörténeti Levéltárban dolgozó dr. Bonhardt Attila, dr. Ravasz István, Számvéber Norbert és más uraktól kaptam, akik szívesen támogatták vállalkozásomat, de ez nem jelenti azt, hogy elsősorban katonai szakkörök számára akartam összeállítani a hadosztály történetét.

Végül meg kell jegyezzem, hogy írásomat nem befolyásolta semmiféle gátló tényező, semmilyen irányban, hacsak az nem, hogy a Szent László hadosztály letkési csatájának csodálója, az ott harcoló évfolyamtársaim és az ott harcoló minden ejtőernyős, repülő és más fegyvernembeli katona hősie magatartásának ígézett bámulója voltam és vagyok jelenleg is.

Ismerem és tudom azt, hogy azok, akik ebben a hadosztályban a reánk törő ellenség ellen a magyar hazát védték, vagy meghaltak, vagy orosz fogságba estek, vagy, mert hittek a magyar újjáépítésben, angol fogságból hazajöttek, mindannyian hősök voltak. Közülük sokan a háború utáni muszkavezetők kezétől (nép) bírósági ítéleteket szenvedtek el, vagy másodrendű állampolgárokként élték le életüket. Sokan elmenekültek hazánkból, és legtöbbször más földrészen maradt életben, boldogult, vagy idegen földön halt meg.²⁰

Hogy miért volt ennyire és mennyire volt bűnös a Szent László hadosztály, s miért ítélték el életben maradt parancsnokát és vezérkari főnökét, beosztott csapatparancsnokait a megszállás első éveiben mint háborús bűnösöket, annak okára is igyekszem néhány megjegyzést tenni a rendelkezésemre álló okiratok és a megjelent hadtörténelmi közlemények alapján.

Kérem az olvasót, fogadja ezt az írást, egy a hazát erejét meghaladóan védő magyar hadosztály iránti tisztelettel, mely egybekovácsolás nélkül, a legnehezebb katonapolitikai

¹⁸ Lajtos I. 1-20. o.

¹⁹ A Szent László hadosztály történetének megírására Nemes Endre szolgálaton kívüli százados Pálos Géza ny. alezredes urat kérte fel. Mivel nevezett ezt a munkát nem vállalta, Farkas Emlékkönyvének ismerete, és Hajdú Lajos vezérkari ezredes tanácsára, lakásán, 1994. 05. 03.-án, Pálos jelenlétében Nemes András a „Szent László” hadosztállyal kapcsolatos anyagot nekem adta át és felkért a Szent László hadosztály történetének megírására, e hatalmas feladat elvégzésére. Erről úgy látszik, mások is tudtak, mert Peterdi A. János: Észrevételek a repülő lövészezred történetéhez (MSZ. 1997. 144-146.) a következőket írja: A kézirat kiadási igénnyel eljutott több helyre, azonban eddig nem talált olyan személyre, aki hajlandó lett volna sajtó alá rendezni. Ahhoz néhai Pályi bajtársunk személyes közreműködésére feltétlenül szükség lett volna. (MSZ. 1997. 144. oszlop (oszl.) 5. bekezdés (bek.)

²⁰ Vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredes, majd vezérőrnagy első fokon 10 év, másodfokon életfogytiglani börtönbüntetést, vitéz Lajtos Árpád vezérkari százados 5 év börtönbüntetést kapott koncepciós vádakkal. A valóságban azért, mert 1944. október 15-től szervezték, majd vezették a Szent László hadosztály harcát a háború végéig.

viszonyok és súlyos hadműveleti válságokkal terhelt helyzetben került bevetésre. Bámulatos talpra szökkenéssel, elszántsággal és áldozatkészséggel, lelkesedéssel és dacos virtussal, bátran a Szent László hadosztály feladatának s a beléje helyezett bizalomnak teljes mértékben megfelelt. Sokszoros túlerejű ellenséggel szemben, igen nehéz körülmények között, igen gyakran magukra hagyatva a hadosztály csapatai rendületlenül állták az egyenlőtlen harcot. A tisztek és a legénység mindenkor a legkisebb megingás nélkül végsőkéig teljesítette feladatát. Közülük számosan esküjüket vérük hullásával és életük feláldozásával pecsételték meg. ” Magyarország ..., a Honvédelmi Miniszter és a Honvédség Főparancsnoka a ...hadosztály vitéz parancsnokának, minden hős tisztjének és honvédjének a maguk és az egész magyar nemzet háláját és legteljesebb elismerését érdemelték ki. Az Ipoly és a Garam mentén vívott igen súlyos harcokban elesett számos hősi halott emlékét bajtársaikon túl a hálára kötelezett nemzet és a magyar hadtörténelem legragyogóbb lapjai őrzik meg.”²¹ A hadosztály újból felemelte és magasán lobogtatta a magyar katonabecsület elejtett zászlaját.

A német vezetés Sondermeldungot adott ki. A budapesti rádió imádkozásra hívta fel a magyar nemzetet az élet-halál harcát vívó Szent László hadosztályért. A londoni, washingtoni és főleg a moszkvai rádiók hírei is azt igazolták, hogy hőiesen megállta a helyét.

Alakulatait mindenkor a legveszélyesebb helyeken vetették be, ahol megállította a sokszoros szovjet túlerőt, és tartotta fel olyan keményen, hogy az ellenség csak sorait újrarendezve volt képes támadását befejezni, vagy kifulladt és időlegesen megállt.”²²

A történelem során, minden veszített háború után, mindig és mindenkor, az elszenvedett emberáldozat és az anyagi kár a nép, az ország, értelmetlen és tragikus vesztesége volt.

A mi történelmünknek számtalan aranylapja van, mely őrzi a magyar katona önzetlen, önfeláldozó harcát. Drégelypalánk 150 fős várőrségének négy napig tartó ellenállása a budai pasa 8-10 ezres serege ellen, a Puma vadászpilóta ezred harca az angolszász tömegtámadásokkal szemben, s ezekhez volt méltó a Szent László hadosztály védelmi harca is a támadó külső ellenség ellen.

Izléstelen és kegyeletsértő a kilátástalan és egyenlőtlen küzdelembe bevetett Hadosztály hősi halottainak véres pusztulását, a megmaradottak helytállását és becsületes harcát kitalált valótárságokkal szennyezni.

Védjük, óvjuk az igaz történetet, mert ennél szebbet hazudni sem lehet!

Dicsőség adassék a magyar katonának, a Szent László hadosztály minden harcosának !!!

ELŐZMÉNYEK

A Szent László hadosztállyal történtek megértéséhez röviden szükséges a korábbi eseményekre is nagyon vázlatosan kitérni. Ahhoz, hogy megértsük az utolsó felvonást, kurtán, vezényszószzerűen ismételni kell néhány korábbi eseményt.

A KORÁBBI KATONAI- ÉS KATONAPOLITIKAI HELYZET

1938-ig betartottuk a trianoni békeszerződés tiltásait. Bebizonyosodott, hogy katonai téren elmaradtak vagyunk a kisantant államaival szemben.

²¹ *Kovács hadinapló* 103 mell. Lásd a Kitüntetések fejezetnél.

²² *Pályi publ. 2*

A fordulópont az 1940-es év volt.

A meginduló átszervezés alapja a kisantant elleni felkészülés. A nyugat-európai hatalmakkal hadiállapotban levő hitleri Németország meg akarta oldani Délkelet-Európa kérdését úgy, hogy Jugoszláviát „örök barátsági szerződéssel” kapcsolta ki. Nehezebb volt a román-magyar kérdés, mert egyiket sem akarta maga ellen fordítani. 1940 augusztusában így jött létre megoldás Erdély kérdésében. Sem Románia, sem Magyarország nem volt elégedett. Kérdés, hogy ki fut jobban a német kegyekért? Nyilván az, aki jobban hisz győzelmében és többet tud adni.

1940 végén látszólag a német győzelemnek minden feltétele megvolt. Románia buzgóbb, Magyarország óvatosabb volt.²³

Az 1941-es tavaszi balkáni hadjárat során a Délvidék, a Muraköz és a Vendvidék visszacsatoltatott. 1941. június 29-től először mentek ki harcoló alakulataink Ukrajnába azzal, hogy egyébre nem vállalkozunk. Csak amikor a magyar Kárpát csoportból a Gyorshadtest kiválik gyors előrehaladása miatt most már német alárendeltségben, a gyalogsági egységeket hátrahagyva Ukrajnában megszálló erőként maradtak.²⁴

1941 végére szertefoszlott az a német álom, hogy a Szovjetuniót egy csapásra meg lehet semmisíteni. Németország japán szövetségesei miatt Amerikának is hadat üzent, így az is belépett a háborúba. A német hadvezetés tudta, hogy a szovjetek korszerűen felszerelt teljesen ütőkész, első vonalbeli ereje 1942 végére feláll. Nekünk útba kellett indítanunk a 2. hadseregünket, amelyet az ország teljesítőképességének megfelelően szereltek fel az 1938-ban indult „Győri program” eredményeire alapozottan.²⁵

1942 őszére általában bebizonyosodott, hogy a villámháborús korszaknak vége. A német hadvezetés nem zseniális, de az összeomlásig jobb volt, mint a szovjet. Ezt később bizonyítjuk is, de a kezdeményezés 1943. júliusi kurszki csata után a túlerőben levő szovjet oldalán volt.

A doni vereség és a visszavonulás a magyar közvéleményben a németellenességet vitathatatlanul elmélyítette.

1944. februárjában a vezető tiszti kar részt vett Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a vezérkar-főnöke és Kállay Miklós miniszterelnöknek a tisztkaszinó nagytermében tartott eligazításán, ahol Újvidéket ítélték el, és Kállay azt mondta: „... amíg én vagyok a miniszterelnök, magyar katona nem lépi át kifele az országhatárt, ... a harc csak az ezeréves ország határok megvédését célozhatja. Idegen érdekekért soha többé!” A résztvevő tisztek többsége érthetően örült, de mint minden, ez is a németek tudomására jutott. - Ki bízhatott meg ezek után hűségünkben? teszi fel Lajtos a költői kérdést.

A Szövetségesek szicíliai partraszállása, az olaszok kettészakadása (Mussolini-Viktor Emánuel) nyomán megindult a reménykedés, hogy az angolok előbb érnek Magyarország területére, mint a szovjet haderő. A közvélemény változatlanul inkább német-ellenes, mint német-barát, de egyáltalán nem volt szovjet-barát, mint ezt a német vezetés Göbbelstől

²³ Lajtos. 21-25. o.

²⁴ Lexikon SzP, 355. 134. o. „Gyorshadtest”; SzP, 740. 282-285. o. „Magyar megszálló Erők” és BA, 561. 212. o.; „Kárpát-csoport” szócikkek

²⁵ Szabó

Keitelig nagyon jól tudta.²⁶ A magyar királyi honvédség szellemi egysége a titkos nyilas párttag tisztek és más agitátorok hatására megbomlott.²⁷

Magyarország megszállását 1944. március 19-én egy időben négy irányból körkörösén indították a németek, melyet tiszteink, katonáink a legkülönbözőbb módon éltek meg. A m. kir. Légierő repülőterein általában ellenállást fejtettek ki.²⁸

Ezután a Kállay kormányt menesztették, következett a Sztójay kormány Vörös Jánossal, a vezérkar főnökével.

1944. augusztus 23-án este a magyar vezetés, 24-én a közvélemény értesült a románok kiugrásáról: „megint megelőztek bennünket, Erdélyt bebiztosították maguknak!” A nyilvánosság ekkor hallott először a nyugati szövetségesekkel Bernben folytatott tárgyalásainkról.²⁹

A 2. Ukrán Front 1944. augusztus 26-án az Ojtozi szorosban, a „Székelyföld csücskében” lépte át a magyar-román határt a keleti-Kárpátokban. A Stanislau, Kolomea körzetéből kivetett 1. magyar hadsereg, mely csaknem saját erejére volt utalva, veszélyeztetett helyzetbe került. Félő volt, hogy a délről északra, majd a Duklai szoroson át délre támadó szovjet hadsereg bekeríti (Erre egyébként ki is adták Moszkvában a vonatkozó hadműveleti utasítást!).³⁰

Szeptember 10-én Lajtos őrnagy tanúja a vezérkar főnökségnél a 9-10-i koronatanácsai döntésnek, mely szerint a háborúból kiugrunk, ha nem adnak a németek erőt a védekezésre.

Szeptember 30-i Budapest tarot tájékoztató megbeszélés atn Szentmiklóssy István vezérkari őrnagy a miniszterelnököt, Lajtos Árpád vezérkari őrnagy Vörös János vezérezredest, a vezérkar főnökét tájékoztatta, és kérte, hogy a Kormányzó úr, a miniszterelnök és ő, a vezérkar főnöke, azonnal hagyják el Budapestet, a vezérkarnál szolgáló német tiszteket váltsák le és az 1. hadsereget vonják vissza. Ismeretes volt ugyanis, hogy a 22. SS - lovashadosztály és a 8. SS hadosztály Bia, Páty körzetében állomásozott Budapest és a Vár ellenőrzésére. Lajtos javaslatait Vörös János vezérezredest elfogadta. Megígérte, hogy a Kormányzó urat tájékoztatja. Másnapra kérte a javasolt névsort, melyet Lajtos el is vitt részére. Vörös János ígérete ellenére a Kormányzó úrral nem beszélt, nem váltotta le a vezérkari tiszteket és Lajtos őrnagyot visszaküldte Balatonfüredre.³¹

²⁶ Lajtos uott. és *Lexikon* „Olasz fasiszta rendszer bukása” szószeredat

²⁷ *Rónay* 22. o. 26. o., 1942. 01. 4-23 újvidéki „tisztogatási akció” 75-78. o. - 1942. 08. 30. Munkácsi incidens 35. o.

²⁸ *Weirich; Lajtos* uott: 1944. május 13-án 10. 00-kor német harckocsik jelentek meg Ungvárott.

Tassonyi 14. o.: „A kormányzó a háború beszüntetésére vonatkozó alkalmat 1944. március 19-én elmulasztotta. Kétségen kívül a mi szempontunkból ez volt az a pillanat, amikor is az állig felfegyverzett és harcászultságbe helyezett ejtőernyős alakulat habozás nélkül a megszálló német csapatokkal szembe fordult volna, azon kívül partizánháborúra is fel voltunk készülve. Ezzel kapcsolatban azonban még megjegyzem, hogy Bárczy álltása miszerint a pápai repteret megszállni akaró német egységek és közöttünk „tűzharc, lövöldözés fejlődött ki” (420 o.) valótlán. Tény az, hogy a megszállásra rendelt csapatok, felderítés után és a reptéren elhelyezett német futárszolgálati egységgel való találkozás után a reptér megszállásától eltekintettek.”

²⁹ *Lajtos* I. 1-20. Ennek valóságátartalmát 1951-ben Vörös János vezérezredest mondta el Lajtos Árpádnak a váci börtönben. Valóban úgy akartunk kiugrani a háborúból, hogy a nyugati szövetségesekkel külön kötünk fegyverszünetet. Konkrétan a 8. amerikai hadsereg és a két ejtőernyős hadosztály a (valóságban két angol ejtőernyős hadosztály került szóba) tört volna be a Dunántúlra és egyesül a magyar erővel. A kérdéses hadsereg azonban Marseillenél szállt partra és csigalassúsággal jött a Rhone völgyében, csak a két ejtőernyős hadosztály maradt volna az eredeti célra, mely elfogadhatatlan volt.

³⁰ *Ravasz; és Dr. Ravasz István* személyes közlése

³¹ *Lajtos* I. 25-31. o.

Nyéki Takács László vezérkari jelölt hallgató személyes élményeként emlékezik Vörös János nevezetes balatonfüredi látogatására: „Október 10 körül bejelentették Vörös János szemléjét. Nagy villája volt Balatonfüred egyik legszebb helyén.” Lajtos (október 14-én) megkezdte az órát és annak közepén jött be Vörös János. Egyik beosztott vezérkari tisztje a terem több nagy falitábláján felvázolta az akkori hadi helyzetet és Vörös János ismertette a táblára felrajzolt vázlatot, majd minden magyarázat nélkül kijelentette, hogy „most itt az urak külön-külön a m. kir. honvéd vezérkar főnökei, a helyzet ismeretének alapján kérdem, mi az elhatározásuk, tervük és javaslatuk, a legfelsőbb hadúr és a kormány részére?”

Kijelentette, hogy ő többet nem fűz hozzá, mienk a szó. Dermedt csend. Mindenki tudta, hogy ez már a vég. Most olyan elhatározás kell, ami eret vág, de nincs már más kiút. Éreztük, hogy a néma döbbenet egymagában a válasz egy már megtörtént, vagy előkészített döntéshez. Már semmi nem függ a válaszunktól. A feltett kérdés tulajdonképpen közlés, amit tudomásul kell venni. Megsemmisülten hallgattunk. A drámai csendben senki sem szólalt meg. Mindenki magában mérte fel a haza és a maga helyzetét. Egyfajta szimpatikus disszonanciával hatott legtöbbszörre a vezérkar főnöke által lejátszott jelenet.

Lajtos arcát figyeltem. Az egyébként lágy, szinte gyermeki puhaságú arc katonásan keményvonalú volt. Sorsforduló előtt álltunk a hazával együtt „az Istennel a Hazáért” feliratú ludovikás gyűrű birtokosai is. Szótlanok voltunk. Súlyos volt ennek a szótlanságnak. Vörös János villámlátogatása előrevetítette egy igen zavaros időszak elkerülhetetlenségét.

Vitéz Duska László tiszti aranyvitézségi érmes százados felpattant, és kihívó színezetű hangszíval kérdezte: „Nagyméltóságod szerint ez annyit jelent, hogy kiugrunk?”

Vörös János válasza: „Én nem kérdésre várok, hanem az Önök által megszemélyesített honvéd vezérkar főnöke elhatározását kértém. Az urak magatartása a hallgatás egyértelmű. Köszönöm az egyetértésüket.” Ezzel, törzsével eltávozott.³²

Lajtos szerint még mást is mondott Vörös János: Néhány válasz után közölte, hogy ő már döntött és élesen kifakadt a németek ellen. Hangsúlyozta azt a régi hadászati elvet, amely kimondja, hogy egyetlen állam sem mehet olyan messze a szövetségi hűség tekintetében, hogy saját állami létét feláldozza a szövetség oltárán. Gyakorlatilag mindent elmondott, ami másnap délben a kormányzói nyilatkozatban hallható volt.³³

Balatonfüreden október 15-én kiosztották a fegyvereket, útzárakat készítettek, megszállták a postát, feltartóztatták és lefegyverezték a németeket. Egy 200 főnyi SS - bácskai svábokból álló - század kijelentette, hogy elegendő van Hitlerből, ők magyarok, és harcolni akarnak a németek ellen. Felvilágosítást kértek a Vezérkar Főnökség 1-től, közölték, hogy Vörös János a helyén van és csakhamar elhangzott a rádióban a helyreigazító nyilatkozat, mely szerint a harc folytatódik tovább, mert csak „kértük” a fegyverszünetet. Több induló hangzott fel, majd bemondták, hogy a Kormányzó úr átadta a hatalmat Szálasinak. Ez meglepetést okozott, mert eddig a nyilasokról semminemű kombinációban nem hallottak.

Az ellenállási mozgalom cselekvésképtelen volt és nem volt egységes. Vezetőik többsége sértett ember volt. A kommunisták bizalmatlanok és népszerűtlenek voltak. Ennek oka az 1919-es kommunistaellenes közvélemény formálása, a proletárforradalom emlékei, és az a tény, hogy Trianont sem az 1. világháború elvesztésének, hanem a proletárdiktatúrának tulajdonította a mindezeket fiatalon átélő 1944-es vezetőréteg. Csak növelte az ellenérzést az 1941-1944 között szovjet területeken jártak rossz tapasztalata és a félelem a szovjetrendszerrel. A menekültek szerint akár átáll valaki, akár nem, hadifogságba viszik.

³² *Nyéki Takács* 44-68. o. Eredeti neve Takács László

³³ *Lajtos* uo. Ezt Nyéki Takács, aki növendékként jelen volt, nem említi.

1944 november végén az ország fele már szovjet kézben volt, a másik felét éjjel-nappal bombázták, gyárak, pályaudvarok, városrészek romokban heverték.

Az utakon – és azok mellé leszorítva – menekülők áradata szorongott szekereken gyalog, kézikocsit húzva, vagy hátán batyuval, kitéve a szabad vadászattal szórakozó amerikai pilóták alacsony támadásainak. A társadalomra rászakadt a teljes kiszolgáltatottság a kikerülhetetlen szörnyűségekkel szemben.

Az az október elején még reális elgondolás – önkéntesekből elit hadosztályt létrehozni – november végére már idejét múlttá vált. A katonák lakóhelye már zömmel szovjet kézben volt, hazatérésre semmi remény, a “csodafegyverben” és “végső győzelemben” épesszű ember nem hitt, a felkoncolási hirdetmények nyomán pedig nem teremnek lelkes katonák.

Nagy volt a békevágy, és bár erős volt a németellenesség, féltek a szovjettől a „burzsujok”, a „kulákok” és a katonák egyaránt. Igazi felszabadulást csak a nincstelenek, a munkások és parasztok, üldözöttek vártak.

Sokak dilemmája volt: „Mi a helyes teendő?” Aránylag legkönnyebb dolga volt azoknak, akik szívből németbarátok voltak, és csak egy irányt ismerhettek: nyugat. Nehéz szívvel, szorongva mentek át a szovjetekhez azok, akik nem akarták katonáikat oktan halálba vinni. A túlnyomó többség boldogan engedelmeskedett volna az október 15-i kormányzói parancsnak, de a haza védelmére tett eskü, a múlt és a lelkiismeret szava határozta meg tettüket, és ezért ragadtak fegyvert. Volt bennük egy bizonyos dac és büszkeség, majd mi megmutatjuk, hogy igenis lehet még valamit tenni a hazáért.

Ebbe a túlnyomó többségbe tartozott a Szent László hadosztály személyi állománya, akik német- és nyilasellenesen, konzervatív elvek alapján a haza védelmét és lelkiismeretük parancsát követték.³⁴

---

³⁴ *Lajtos* uott.

I. FEJEZET

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELÁLLÍTÁSA

MAGYARORSZÁG VÉDELME A DUNA VONALÁBAN 1944 OKTÓBERÉBEN

A Szent László hadosztály megalakulása nagyon bonyolult hadászati és hadműveleti helyzetben, a feladatokat tekintve megkésve történt.

A harcok súlypontja 1944. év második felében az egész keleti arcvonalon belül Magyarország volt.

A Balti - tengertől a Fekete - tengerig kiépített német hadászati védelem déli szárnyát a 2. és 3. Ukrán Front a jasi-kisinyovi hadműveletében 1944. augusztus - szeptember 20 között áttörte.

A visszavonulás eredményeként Magyarország védelme a Dél Hadseregcsoporthoz két seregcsoporthoz fordult feladatává vált. A német szárazföldi csapatok főparancsnokságának (OKH) alárendeltségébe tartozó német Dél Hadseregcsoporthoz parancsnoka Hans Friessner vezérezredes, vezérkari főnöke Helmuth von Grollmann altábornagy volt. A magyarországi katonapolitikai események irányítását Walter Wenck altábornagy végezte. A Wehrmacht Főparancsnokság (OKW) vezetési törzsének főnöke, Alfred Jodl vezérezredes a Kárpát-Duna vonaltól délre az „E” és „F” hadseregcsoporthoz felelt parancsnokolt.³⁵

A német hadvezetés hadműveleti terveit - majdnem az utolsó pillanatokig - a német vezéri főhadiszállás hagyta jóvá. A döntő szó minden esetben Hitleré volt, akit Heinz Guderian vezérezredesnek, az OKH akkori vezérkari főnökének, ritkán sikerült jobb belátásra készítenie. A Dél Hadseregcsoporthoz terveit általában Helmuth von Grollmann altábornagy készítette.³⁶

Hitler - a hitleri vezetés - csak a támadásban, vagy végszükség esetén merev védelemben gondolkodott. Ettől nem tudott elszakadni akkor sem, amikor területeket kellett feladnia, még a hatásosabb védelem érdekében sem.

A német Dél Hadseregcsoporthoz, a Heeresgruppe Süd, egyes napokat lezáró „Mérlegelések, döntések, parancsok” - Erwägungen, Entschlüsse, Befehle - fejezeteiben a képzett csapatparancsnokok józan, de erőtlén javaslatok mellett egyre inkább a valóságban rendelkezésre álló erőket túlbecsülő, helyi vagy nagyszabású támadási tervek, célok szerepelnek. Ilyen terv volt például az is, amikor a magyar csapatoknak sikerült - köztük a Szent László hadosztály ejtőernyőseinek, rohamtüzéreinek, utászainak - megakadályozni Pest elfoglalását. Az 1944. december 10-én kibocsátott „csak tiszteknek” jelzésű titkos irat komolyan mérlegeli, hogy Gödöllő térségéből a 3. 6. és 8. német páncélos hadosztályokkal, valamint két-három harckocsi osztállyal Hatvan irányába egy „Nordlicht” fedőnevű támadást indít, az ettől a vonaltól északra előnyomult öt szovjet gyors- és öt lövészhadosztály főerőktől történő elvágására.

³⁵ *Borus Somogy* 205. o.

³⁶ *Heeresgruppe Süd. KTB.* (Kriegstagebuch = hadinapló, a német hadsereg naponta kiadott hadi jelentése) 1944. XII. 10. 16-19, 20. HL. Filmtár 897/a. és *Martin-Ugron kézirat* 31-32. o. és jegyzete XVIII. o.

Ennek kapcsán rendelték el érthetetlenül, - mint ezt a későbbiekben olvashatjuk - a Szent László hadosztály Székesfehérvár DK-re menjen állásba, majd ott kivonják az első vonalból, mert közben a helyzet és így a cél is megváltozott.³⁷

HADÁSZATI VÉDELMI RENDSZER KIÉPÍTÉSE KASSÁTÓL A DRÁVÁIG

Amikor már a szovjet 2. Ukrán Front csapatainak déli szárnyának hadseregei - 1944. szeptember 22-23-án - elérték Magyarország határát, a Német Szárazföldi Csapatok főparancsnoksága, Guderian, az OKH megbízott vezérkari főnöke parancsára az erődítési munkákat szeptember 22. november 30. között a német 397. nyugat-Magyarország Kerület Parancsnokság, december 1-étől a Magyarország térségében harcoló német Dél Hadseregcsoport parancsnoka, az említett Friessner vezérezredes (Mátraháza), irányította.

A hadosztály harcaiban jelentős, bennünket érdeklő védelmi rendszer K-i sávját Kassától Budapestig a Karola-vonal, északi végét a Gizella - állás és a mögötte húzódó Róza - állás hosszabbította meg.

Budapest körül az Attila-vonal három védőállását építették ki, melyet Soroksár-Dunaharaszti községeknél az I. ejtőernyős zászlóalj védett.

A védelmi rendszer DNY-i szárnyát Budapeستől Csurgóig a Margit-vonal - K képezte, mely Érd vasútállomástól - Baracska D - Kápolnásnyék - Velencei tó É-i partvonala - Dinnyés - Felsőbáránd - Fövény pusztá - Székesfehérvár D - Polgárdi D - Balatonfőkajár D - Balatonakaratya K-ig húzódott.

A Margit - vonal - K biztosítását látta el a Jenő állás Siófok - Simontornya - Balatonföldvár szakaszon, az Olga - állás Zámoly - Moha - Várpalota - Berhida - Balatonfüzfő terepszakaszra tervezve, amely a Margit-vonal- K mögött 25 km-re húzódott. A Komárom - Kisbér - Zirc - Balatonfüzfő vonalon kiépülő Klára - állásnak a főellenállási vonala Villonya-Kiskovácsi között épült ki. Szerepe 1945. március 16. után lett fontos. 1945. március 23-25. közötti védelmi harcokban a hadosztály „Németh csoportja” vett részt védelmében.

A Rába mögött húzódott a Zsuzsanna - állás. A Rába folyó mentén tábori elemekkel kombinált folyóvédelem volt, a Szent László hadosztályhoz tartozó csapatok hősi temetője, melyet az üldözésbe átmenő szovjet csapatok 1945. március 18-19-én menetből áttörték.³⁸

A Dunántúli német védelmi vonalak a Balatonra, mint hatalmas természeti akadályra épültek. A mintegy 70 km hosszú és 6-12 km széles víztükör lehetővé tette a védelmi állások sűrítését a tó ÉK-i (Érd-Balatonakaratya) és D-DNY-i (Sármellék-Csurgó) térségében.

A Balaton nyugati végétől a Drávaig a Margit-vonal - Ny húzódott, amely Keszthely - Alsópáhok- Sármellék - Kisbalaton- Határárok csatorna - Iharosberény - Csurgó (Dráva) vonalon épült ki. Mögötte közvetlen a Dorottya-állás volt. Legészakibb részében Kéthely és környékén harcolt az I. ejtőernyős zászlóalj.

A Margit-vonal kiépítésének irányítása a Balatonkenesén állomásozó német 397. sz. nyugat-magyarországi Főparancsnokságra tartozott. A védelmi állások építését a német 13. erődítési sávparancsnokság irányította, a német 19. magasabb utászparancsnokság közvetlen vezetésével, valamint a (magyar) Országos Erődítési Parancsnokság irányításával.

³⁷ *Heeresgruppe Süd KTB.* 1944. XII. 16-19. és uott. in *Martin-Ugron kézirat* és jegyzet uott.

³⁸ *Lexikon* RI, 251. 101. o.; SJ, 885. 350. o.; SJ, 612. 235. o.; SJ, 1291 487. o.

A Margit-vonal parancsnokává Konrád Rudolfot, a hegyi csapatok tábornokát nevezték ki. A munkákat a magyar és német műszaki csapatok valamint az 1. szlovák műszaki hadosztály (Zirc) végezték a polgári lakosság munkaerejének tömeges bevetésével.

A Margit vonal műszaki dokumentációja ismeretlen. A Balaton mellett különösen megerősítették a tihanyi félszigetet, mögötte támpontszerű védőállásokat építettek ki, komoly gondot fordítva a tó víztükrének védelmére.³⁹

Ez az erősítési munka nem akadályozta a Duna vonal védelmét, de ezt a tényt az időrendi sorrendhez való ragaszkodás miatt jelzem e helyen.

A 2. UKRÁN FRONT TÁMADÁSA A TISZÁNTÚLON ÉS A DUNA - TISZA KÖZÉN

A 2. Ukrán Front csapatainak október 6-án Debrecen térségében indított támadása után kijut a Tiszához. A rendelkezésre álló ereje: 42 szovjet lövész- és 17 román gyalog hadosztály, 3 harckocsi -, 2 gépesített - és 3 lovashadtest, 630 ezer ember, 825 harckocsi és rohamlöveg, 10200 löveg és aknavető, 1200 repülőgép.⁴⁰

Vele szemben a német Dél Hadseregcsoport 29 hadosztálya, 3 dandár, repülő erői mintegy 400 ezer fővel, 350 harckocsi és rohamlöveggel, 550 repülőgépével állt védelemben.

A Tiszántúl 1944. október 6-28. közötti szovjet megszállása után csaknem egy hónapig megszilárdult az arcvonal Baja-Csongrád-Szolnok-Nyíregyháza-Csap-Ungvár vonalában, melyet a 3. hadsereg védett.⁴¹

A szovjet hadvezetőség a 2. Ukrán Fronttal menetből akarta Budapestet elfoglalni.

A Budapest elleni azonnali támadást Sztálin szorgalmazta, és erre utasította is Malinovszkij marsallt, a 2. Ukrán Front parancsnokát. Ezek a csapatok korántsem voltak abban a helyzetben, hogy ennek a követelményeknek eleget tudjanak tenni.

A front balszárnyán a Duna-Tisza között 1944. október 28 - 31-én a harcok már Kecskemét birtoklásáért folytak.

A szovjetek a 2. és 4. gépesített hadtestet a 7. gárda hadsereg állományába (alá)rendelték, mely 3 német páncélos hadosztály ellenállásába ütközve, lassan nyert tért, és Szolnok-Abony-Cegléd-Kocsárd vonalában, különösen az 1944. november 5-12. közötti német ellencsapások következtében megállt. Ezen a szárnyon is le kellett mondjanak a Budapest elleni arctámadásról.

1944. november 1-3-án az Ukrán Front bal szárnyán a megerősített 46. lövész hadsereg 4. gárda gépesített hadteste elérte Dunaharaszti - Gyál vonalát azt ideiglenesen áttörte, a 2. gárda

³⁹ Veres Balaton 563. o.

⁴⁰ Zaharov 320-332. o.

⁴¹ Dombrádi-Tóth 364. o. Itt kell megjegyezni, a nyilván szovjetforrásokon alapuló magyar katonai szakirodalom szegényességét, ismerethiányát, mellyel - mint ez az említett kötet is - nem csak a Szent László hadosztály, hanem a szovjet támadó hadsereg tevékenységét is tárgyalja. A szerzőpáros is a továbbiakban a helyzet ismertetése után a Szent László hadosztály december 19-én történt útba indítását említi a Börzsönyt megkerülő szovjet „csapás” megállítására. Majd „heves páncélos küzdelem” után a 6. gárdaharckocsi hadsereg kijutott Kicsind észak körzetébe, a 7. gárdahadsereg pedig elérte a Dunát.” Helyesen: Garamot. (396-397. oldal)... Két nap múlva befejeződött az Ipoly és a Garam közének megtisztítása. ... A Szent László hadosztály feltöltése végett ismét békehelyőrségébe vonult. Ezek után csak a hadosztály március végi harcait említi. (434-439. oldal.)

gépesített hadtest elfoglalta Vecsést, de erejükből többre nem tellett. November 3-án a betöréseket, így Vecsést is fel kellett adják.

A szovjetek tehát nem tudták a székesfővárost menetből elfoglalni. A szovjet támadás balszárnya tehát időlegesen leállt. Mint később látjuk, az Attila védőöv Duna melletti szakaszát a Szent László hadosztályba még be nem osztott „vitéz Bertalan Árpád honvéd ejtőernyős ezred” megerősített I. zászlóalja védte.

Budapestet az 1944. október eleje óta épülő hármas árokrendszer a már említett Attila - vonal védte, mely a Karola-vonalat a Margit-vonal-K-tel kötötte össze állásonként 2-4 árokkal. A védőöv hossza 75, illetve 60 folyókilométer volt. Műszaki berendezése jó, ellenállóképesség, harckocsiárkok, vegyes aknamezők, egyéb akadályok rendszere óvta a védőcsapatokat. A munkát polgári lakossággal végeztették, a vonal tervezéséhez azonban sem magyar vezérkari, sem gyalogos tiszteket nem vettek igénybe.

Ugyanakkor a Karola-vonal árokrendszere Heréd-Lőrinci-Szurdokpüspöki-Abasár-Miskolc vonalában húzódott, és beért Kartal-Fenyőharaszt magasságába. Bag község önálló támpontot képezett, a reteszállás jobbszárnját zárta.⁴²

A szovjet támadás balszárnya tehát időlegesen leállt.

Ezen a területen csak 1945 januárjában indult újabb támadás, amikor is az északi és keleti irányból támadó csapatok jelentős tért nyertek.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELÁLLÍTÁSA BUDAPESTEN

Amíg a német vezéri főhadiszállás intenzíven csak 1944 októberében kezd Magyarország védelmével foglalkozni a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnökségének a Szent László hadosztály felállításával kapcsolatos VKF 5000/M 1a -1944 sz. rendelete⁴³ a SZABOLCS hadrend rendelkezése alapján⁴⁴ már 1944 augusztusában megjelent.⁴⁵

A Szent László hadosztály felállítását 1944. október 12-én vitéz Csatay Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter rendelte el:

„Hazánk a keleti veszedelemmel, a szovjet bolsevizmussal vívott élet-halál harcában a még rendelkezésre álló emberanyag legjavából egy új elit hadosztályt, a Szent László hadosztályt állítom fel.” - így szólt Csatay honvédelmi miniszternek 1944. október 19-én kiadott rendelete.⁴⁶

Ezen alaprendelkezés szerint a hadosztályt

- a) az arcvonalból kivont alakulatokból (ejtőernyős csapatok),
- b) a kivonásra kerülő alakulatokból (kiképző ezred, mely időközben a hídfőharcokban felőrlődött, pótlására a testőrségből és a testőr lövész zászlóaljból alakított *gránátos ezred* került harmadik ezredként a hadosztály hadrendjébe),

⁴² *Bank és Lexikon* 30. o.; RI, SJ, 44.

⁴³ *Dárdai kézirat* A rendelet tartalmát csak a visszaemlékezők szintjén ismerjük. Így pl. egy részletet Dárdai hadosztály tűzér parancsnok (hadosztályparancsnok) kézírásával.

⁴⁴ *Bonhardt Attila* dr. alezredes közlése

⁴⁵ *Lajtos* II. 1. o. Ez a hadrend mindvégig pusztá elgondolás maradt. A hadosztály teljes egészében soha nem alakult meg így. Ugyanakkor ez egyik bizonyítéka annak, hogy a hadosztályt még csak nem is a nyilasok állították fel, mint ezt egyes „pártos” hadtörténészek állították.

⁴⁶ *Dárdai kézirat.*

c) a felállításra kerülő alakulatokból (1. közvetlen aknavető tüzérosztály VIII. gépvontatású tüzérosztály, 76. és 9. tábori tüzérosztály),

d) a kiképzés alatt álló alakulatokból (20. rohamtüzérosztály),

e) a légierő újonnan szervezett és földi harcra átképzésre kerülő alakulataiból (*repülő lövészezred, páncélvadász osztály*),

f) a visszavonulásban levő seregtestek felszabaduló vonat alakulataiból és intézeteiből kellett felállítani.

A felderítő osztály a hadosztály parancsnok javaslatára később (1944. október 21-én) került beállításra.⁴⁷

Különösen érdekes a rendelet bevezető szövege, mely szerint: „Minthogy a magyar katona a háború során eddig felmutatott teljesítményeivel azt a látszatot keltheti, hogy a magyarságból kivesztek az ősi - hősi katonaerények, most megszervezik a lovagkirály nevét viselő hadosztályt, amely majd bizonyíthatja, hogy a magyar igenis tud bátran, áldozatkészen és eredményesen harcolni.”

A hadosztály elit jellegét a zömöt kitevő gyalogos alakulatok harcos szelleme, az átlagos szintet meghaladó kiképzettsége és - nem utolsósorban - harci tapasztaltsága biztosította volna.

A hadosztály parancsnokság személyeit is ilyen elvi alapokon igyekeztek megválasztani, ahol elsősorban a megszerzett harci tapasztalatokra gondoltak.⁴⁸

A hadosztályba a seregtesten kívüli alakulatokat kívánták a Szabolcs hadrend alapján összevonni.⁴⁹

A Szent László hadosztály elgondolt harcrendje a következő volt:⁵⁰

Hadosztály közvetlen csapatok: 1 lovas-, 1 kerékpáros század, 1 páncélvadász osztály.

Gyalogság: 3 lövész ezred, egyenként 2-2 zászlóaljjal, valamint ezred közvetlen század

Tüzérség: 2 könnyű tüzérosztály, összesen 4 könnyű - és 2 közepes fogatolt üteggel, továbbá 1 rohamtüzérosztály.

Légvédelmi csapat: 1 légvédelmi géppágyús üteg (40 mm-es).⁵¹

Híradó csapat: 1 híradózászlóalj vezetékes és rádiós századdal (ezek felszerelése is régi típusú).

Műszaki csapat: 1 utász zászlóalj 2 századdal.

Hadosztályvonat: Fogatolt vonat osztály 2 szekérszloppal.

Tehergépkocsi osztály: 30 tonna teljesítménnyel, 1 élelmiszerellátó oszlop, 1 sebesült-szállító gépkocsi oszlop.

⁴⁷ *Lajtos* III. 1. o.

⁴⁸ *Lajtos* III. 2. o.

⁴⁹ *Bonhardt* uott.

⁵⁰ *Kovács hadinapló* 58. melléklet. Az 1944. december. 22-én érvényes hadrendet mutatja, mely eltér a tervezett hadrendtől.

⁵¹ *Lajtos* III. 1. o.

A tüzér alakulatok közül a 76., a 9. tábori és az 1. közepes aknavető tüzérosztályok november elejétől nagyjában karácsonyig ugyancsak a budapesti hídfőben harcoltak. Leghevesebb harcokba az 1. aknavető tüzérosztály került.

Az „elgondolás” a felderítő osztályt és a rohamtüzér osztályt nem tartalmazta, erre a két csapatnemre nem gondoltak. Ezeket a csapatokat fontosságuk miatt a hadosztály-parancsnokság kérte a Fővezérsegtől. Gyakorlatilag csak egy harcoló alakulata, az ejtőernyős zászlóalj volt a hadosztálynak, de ők akkor még a Kárpátokban harcoltak.

Ebben a formában ez a terv soha nem valósult meg.⁵²

A HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG BUDAPESTEN 1944. X. 12. ÉS XII. 2. KÖZÖTT

Magyarország kormányzója vitéz nagybányai Horthy Miklós, a magyar honvédség főparancsnoka vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredest 1944. október 9-én személyesen nevezte ki a Szent László hadosztály parancsnokának. Ehhez felrendelték Budára a Kárpátok védelmében „megerősített harccsoportja” élén tevékenykedő Szügyi Zoltánt, aki a parancsnokságot a közelharcban később elesett Molnár Lajos századosnak adta át. Miután Tassonyi Edömér százados Alsó-Vereckén elődjét, Molnár Lajos századost eltemette, átvette a zászlóalj parancsnokságot.

A súlyos hadműveleti helyzet miatt az új hadosztály parancsnok átadta ejtőernyős ezred parancsnoki beosztását, mindent elkövetett a hadosztály mielőbbi felállításáért.

Vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredest⁵³ a nem politizáló, becsületes, bátor, hazaszerető tiszt mintaképének tekintették, akinek tetteit mélységes magyar öntudat és nemzetszeretet vezette.

⁵² *Lajos* II. 5. o.

⁵³ **Vitéz Szügyi Zoltán** vezérőrnagy (*1896 Huszt, Léway Julianna) Apja cserzővarga (céhmester) Huszton. Elszegényedett nemesi család (rimaszombati előnévvel). Iskoláit Huszton és Mámarosszigeten végzi. Mérnök akar lenni, apja tanítónak kényszeríti. 1914. szeptember 30-tól önkéntes gyalogos a szatmári 12. honvéd gyalogezredben. Mint tanító csak 1915. február 8. után lehetett karpaszományos tizedes. Az I. Világháborúban 38 hónapi elsővonalbeli frontszolgálat alatt soronkívül lett 1915. március 21-én tartalékos zászlós, 1915. július 24-ével tartalékos hadnagy és 1916. április 1-én tényleges hadnagy és vették hivatásos tiszti állományba, század parancsnok. 1917. november 1-től főhadnagy. Az első világháborúban az arany vitézségi éremtől lefele minden legénységi és a III. o. Vaskorona rendtől lefele minden tiszti (III. o. katonai érdemérem, ezüst és bronz signumok,) kitüntetést, II. o. porosz vaskeresztet megkapott. Ötször sebesült, két alkalommal súlyosan. Tűzkeresztjén 4 sebesülési pánt volt. Ezrede legeredményesebb vállalkozásáért (140 fogoly és hadizsákmány) kapja aranyvitézségi érmét.

1921. augusztus 21-től tagja a Vitézi Rendnek. Május 1 -től a 7. sz. Vitézi Törzs széktartója Budapesten. 1926. november 1-től százados, 1934-ben század parancsnok a 10. békéscsabai honvéd gyalogezredben. Vezérkari törzstiszti vizsgája után 1937 november 1-től őrnagy, a várpalotai löiskola tanára. 1940. július 1-től vezérkari alezredes.

Önként jelentkezéssel nyerte el a pápai ejtőernyős zászlóalj parancsnokságot. 1941. augusztus 1-től - 1942. október 1-ig a m. kir. Vitéz Bertalan Árpád honvéd ejtőernyős zászlóalj parancsnoka. 1942. november 1-től ezredes. 1942. október 1-e és 1943. február 18-a között a 43. gyalog ezred parancsnoka a Doni arcvonalon, a Kolybelka-i hídfővel szemben 13 km hosszú arcvonalat véd. Egy rohamvállalkozás eredményes vezetéséért 1943. január 18-án a Magyar Érdemrend tiszti, június 25-én közép keresztjét, július 9-én a német Vaskereszt I. fokozatát érdemelte ki. Vezénylésének május 1-ig való hosszabbítását és a fronton levő ejtőernyős tisztjeit kéri. A doni katasztrófa idején a legnehezebb helyzetekből is személyes példájával a visszaözoönló katonákból harccsoportot szervezett és az Oszkol völgy védelmében tűnt ki. Gátolta az oroszok előnyomulását, lehetővé tette a szörnő hidegben a szétvert magyar hadsereg visszavonulását. Lerongyolódva, ezredét együtttartva hozta hátra a pusztulásból, és 1943. február 5-én érkezett Kievebe.

1943. március 15. és 1944. október 9. között ismét a m. kir. vitéz Bertalan Árpád honvéd ejtőernyős zászlóalj parancsnoka, közben május 16. és október 15. között hadiszolgálatot teljesít az orosz hadműveleti területen vezérkari ezredesként.

A második világháború válságos pillanataiban nemcsak bátornak, hanem emberségesnek is bizonyult.⁵⁴

Ugyanakkor kifejezetten antibolsevista álláspontot képviselt⁵⁵, és a parancsoknak - függetlenül attól, hogy a parancsadásra hivatott fórumnak igaza volt-e vagy sem - feltétlenül engedelmeskedő tiszt volt.⁵⁶ 1942. november 1-től vezérkari ezredes.

Már kinevezése után a várban vitéz Lajtos Árpád vezérkari őrnaggyal⁵⁷ találkozott, akit felkért a hadosztály vezérkar főnöki teendőinek ellátására. Ezt akkor Lajtos nem vállalta,

1944. október 12-től a Szent László hadosztály parancsnoki teendőik ellátásával bízták meg, október 16-tól parancsnokává nevezték ki. 1945. január 1-én soronkívül vezérőrnaggyá léptették elő.

1924. december 28-án Bakó Viktóriát vette feleségül, Viktória lánya 1925. szeptember 26-án, Zoltán fia 1940. augusztus 25-én született.

Szovjet követelésre az angolok az Ebenthal-i táborból 1946. III. 7-én a Volsberg-i tábor bunkerébe, onnan 15-én 13 magával átadják a magyar-országi rendőrbizottságnak. III. 15. -IV. 3. között az Andrássy út 60-ban, 20-ig az orosz Politikai Rendőrségen a Vilma királynő úton, 22-ig ismét az Andrássy úton, majd a Nádor utca 9 sz. alatt a H. M. Katona Politikai Osztályán őrizetes. A Budapesti Népbíróság 1948. február 23-án Nbr. 11. §. 1. pontjába ütköző büntetés miatt 10 évi fegyházra ítélte. (*Szügyi jelentés 176-177. o.*) A Népbíróságok Országos Tanácsa az első fokú bíróság ítéletét megsemmisítette, és 1948. február 23-án életfogytiglani fegyházra ítélte. (*Györkei*) 1956-ban szabadult. Szügyi Réka és Balázs unokái kérték rehabilitálását. Az Elnöki Tanács 1957. XI. 22-én kegyelemben részesíti. 1967. november 23-án bekövetkezett haláláig Budapesten élt és segédmunkás volt.

⁵⁴ A Don parti 13 km-es védőkörlet parancsnokaként az ottani „orosz falvak lakosságával rendkívül emberségesen bánt, munkát és kenyeret biztosított nekik, amiért - a háború után - a szovjet illetékesek elismerésüknek adtak kifejezést.

Lajtos III. 7. o.: Szügyi mondta el nekem 1957-ben, hogy mint „háborús bűnöst” a magyar állam 1946-ban átadta a szovjet megszállóknak, és az ottani bírói eljárás során derült ki, hogy az oroszok nemhogy bűnösnek nem tartották, de megbecsülésükről biztosították. Úgy adták vissza a magyar törvénykezésnek, csak itthon minősült háborús bűnösnek.”

⁵⁵ **Lajtos** III. 7. o.: „Ebben szinte elképesztő messze elment. Annnyira, hogy amikor (1944) - október végén - hírről vette, hogy testvér nővére a szovjet csapatok érkezésének hírére agyonlőtte fiát és leányát, majd saját magát és én (Lajtos) mélyszégyen megrendüléssel próbáltam vigasztalni, halálsápadtan bár, de keményen kijelentette: „egy Szügyi nem is tehetett volna másként.”

⁵⁶ **Lajtos** uo. „Teljesen hamis és igazságtalan megállapítás (Bárczy János: Zuhanóugrás c. könyvében), hogy ez az ember (Szügyi Zoltán) németbarát, nyilas, sőt: karrierista lett volna.” Egy másik vélemény: Személyére igénytelen. Mint hadosztály parancsnoknak 1944 végén...” egy kis személygépkocsija van. HM. egy Cadillac gyártmányú szolgálati gépkocsit utalt ki részére. Kérdezte, megfelel-e nekem, mert akkor átvehetem. ... Miután terepjáró gépkocsi nem volt, átvettem azzal, hogy átadom a hadosztály parancsnoknak. Minek kellene nekem egy ilyen 8 hengeres luxus gépkocsi? Gondoltam, cserélni fog velem. Mikor ezt a javaslatot előadtam Szügyi tábornoknak, és megmutattam neki a miniszteri Cadillacot, csettintett egyet nyelvvel és azt mondta: „Ezt Te szerezted, ez a tied! - Az osztályodnak úgyis van egy pár terepjáró motorkerékpárja, ha olyan helyre akarsz menni, ülj abba, én nem foglak megfosztani ettől a kocsitól.” - Ilyen volt Szügyi tábornok. Sokszor jó szolgálatot tett a hatalmas kocsi, amikor nagy távolságokat kellett befutnom. (*Nyeki Takáts*)

⁵⁷ **Vitéz Lajtos Árpád** vezérkari százados, majd vezérkari őrnagy. 1943 februárjától a német Oberkommando der Wehrmachtnál, az OKW-nél a 2. hadsereg 1. a. osztályba beosztott hadsereg összekötő vezérkari tiszt volt. A németek a hadsereg újjászervezésének elősegítését, a magyar hadvezetés a hazaszállítás ügyét várták tőle. Az ő önéletrajzi írása alapján foglalom össze életrajzát.

Lajtos 1943. május 5-én történt hazajövele után a leépülő 2. hadsereg-parancsnokság vezérkari tisztje, 1943. július elejétől a 3. magyar hadsereg (az összes nem mozgósított hátszágai alakulat) parancsnokságán szolgáló (parancsnoka Beregffy Károly vezérezredes) hadműveleti osztályvezetője. Ez csak cím és jelleg nélküli beosztás volt, mely - mint írja - és Beregffyvel kapcsolatos „formai” okok miatt szűnt meg.

1944. március 11-től Ungvárral, a 1. és a 2. hegyidandárral és a 16. gyaloghadosztállyal a Kárpát-vonal védelmére együtt (késve) mozgósított 24. gyalog hadosztály vezérkari főnöke, majd 1944. július 15-én a Hadiakadémia (vezérkari tisztképző iskola) tanári karába harcászati tanárának nevezték ki. A parancsnok: Kovács Gyula vezérkari ezredes, a visszavonuló Don-i hadsereg vezérkari főnöke volt. Az új vezérkari évfolyam beiskolázásánál a felvételi vizsgák során ügyeltek arra, hogy németbarát tiszteket ne vegyenek fel. A korábban felvett II. évfolyamban, azonban több németbarát vezérkari tisztjelölt volt.

Szeptember 1-én a „gyepűre”, Balatonfüredre kitelepített hadiakadémikusok részére a tanári kar titokban puskákat és 6 golyószórót szerzett és osztott ki. Jól haladt a németellenes hangulat megteremtése a hadiakadémikusok között.

azonban október 17-én megkapott kinevezése után azonnal bevonult a megalakulóban levő hadosztály parancsnoksághoz a kelenföldi Károly király laktanyába. Jelentkezett parancsnokánál.

Szügyi Zoltán mindenekelőtt felhívta Lajtos figyelmét, hogy a hadosztálytörzsben báró Atzél Ede antifasiszta politikust és Szabó Lőrinc költőt tartalékos tisztnek beöltöztette, és a hadosztálytörzsben adott helyet nekik.⁵⁸

Továbbá, hogy nem azonosítja magát a nyilasok rádiós propagandájával, mely szerint „az oroszokhoz átment Miklós Béla hadseregearcparancsnok és Vörös János a vezérkar főnöke hazaárulók lennének, mert ők bizonyára olyan jó magyarok, mint amilyenek mi tartjuk magunkat. Csupán arról van szó, hogy ők a másik oldalon próbálják menteni a magyarságot”, de hozzátette, hogy „mi pedig ezen az oldalon küzdünk a végsőkig.”⁵⁹

Ugyancsak tisztázták egymás között, hogy hogyan viszonyuljanak az un. hungarizmushoz, illetve annak jelszava mögé húzódó vezetéshez. Szügyi álláspontja az volt, hogy „eskünhöz híven harcolunk, de nem a nyilas eszméért, hanem, hazánk földjének megvédéséért.”

Mi - mondta vezérkari főnökének - más utat választottunk, ezen végig is kell mennünk. Lajtos ugyan ezt az utat a doni katasztrófa óta végzetesnek tartotta, különösen a nyilas fordulat után, tekintve, hogy a háború elvesztésének ténye senki előtt nem volt kétséges.

Arról azonban, hogy október 9-én, kinevezésekor Vörös Jánostól a hadosztály jövőbeni alkalmazására vonatkozóan kapott-e és milyen útmutatást, csak annyit árult el, hogy nekünk vezetőknek egyetlen, de mindenáron megvalósítandó feladatunk kell legyen a hadosztály épségben való megtartása későbbi alkalmazások céljára. Hogy ez a későbbi alkalmazás mi lenne, erről nem adott felvilágosítást. Ebben egyezett a parancsnok és helyettesének véleménye. Lajtos azt sejtette, hogy Szügyi semmi esetre sem gondolt arra, hogy a hadosztályt politikai céloknak rendelje alá, és arról meg szó sem eshetett, hogy alkuba bocsátkozzék a bolsevikokkal.⁶⁰

1944. szeptember 6-a után az 1. hadsereg tájékoztatását magára vállalta. Személyesen Husztra ment, az ott levő Eszenyi századost figyelmeztette a helyzettel kapcsolatban.

Szeptember 10-én egyik tanúja a vkf-nél a szeptember 9-10-i koronatanácsi döntésnek.

Október 9-én Lajtos őrnagy a Várban Szügyi Zoltán vezérkari ezredessel találkozott, aki a Kormányzó úrtól jövet közölte, hogy kinevezte a Szent László hadosztály parancsnokának és felkérte Lajtos, hogy vállalja el a vezérkari főnökséget. Nem vállalta. A személyi csoport ekkor már megkérdezése nélkül is intézkedett áthelyezéséről. Vörös János vezérezredes, akit lakásán keresett fel, közölte, hogy az 1. hadsereg visszavonása megkezdődött és a 10. hadosztály éle vasúton Hatvannál van, ő lesz a Szent László hadosztály vezérkari főnöke, és menjen vissza Balatonfüredre. Vitéz Lajtos Árpád vezérkari százados mindazon beosztásokban szolgált, melyek alkalmassá tették és méltó lehetett a Szent László hadosztály vezérkari főnök teendőinek ellátására. Ezzel a beosztással 1944. október 17-én Szávay Sándor altábornagy, a VKF személyi csoportvezetőjétől kapott megbízást. **Lajtos** I. 1-20. és vitéz Lajtos Árpád élete és gondolatai. Kézirat HL.(Hadtörténeti Levéltár) Pers.(Personalia = személyi anyag) Farkas Jenő tulajdonában.

⁵⁸ **Gosztonyi** 8/a. o. szerint Atzél báró és a mögötte álló nacionalista csoport, a Magyar Testvéri Közösséghez tartozott. Tervük ugyanis az volt, hogy a háború befejeződése után brit lobogó alatt létrehoznak egy ütőképes magyar haderőt, amely nyugat-kelet összecsapás esetén harcos magja lehet a Magyarországot angol segítséggel felszabadító hadseregnek. Lásd a könyv 339. o.-án levő jegyzetében: Szügyi Zoltán vezérőrnagynak a HM katonapolitikai osztályán 1947. február 12-én és 14-én tett vallomását. (**Fehér könyv** 60-62. old.)

⁵⁹ **Lajtos** III. 7. o.

⁶⁰ **Lajtos** II. 6. o. Pályi (1. o.) szerint: „A hadosztály felállítását 1944 évi augusztus havában határozták el. Mi volt az eredeti elgondolása, azt az eredeti Honvédelmi Minisztériumi Rendelet nem állapítja meg. Tény, hogy egy elvesztett háború végén álltunk. A szovjet erők mélyen az ország területén harcoltak. A vég - számítás szerint se - késlekedett sokáig. Szükség volt egy elit alakulatra, amelyik az elvesztett háború után bekövetkező káoszban fegyelmet maradt és bárhova, bármilyen célra bevethető. ... A hadosztály igazi rendeltetése soha ki nem derült.

Ilyen elvek alapján igazította el Szügyi a helyettesét.

A hadosztály egyetlen hadrafogható alakulatát, az ejtőernyős ezred megerősített I. ejtőernyős zászlóalját rövidesen a magyar fővezérség a németek alá rendelte.

A hadosztály parancsnokság 1944 októberében szinte naponként kérte és sürgette - a magyar fővezérség, de gyakorlatilag csak a német parancsokat teljesítő hadművelleti csoportfőnökét, Sáska Elemér vezérőrnagyot, hogy alakulatait vonják ki az arcvonalból és vonultassák be a hadosztályhoz. Sáska ezt nem tudta elintézni, mert a „németek nem engedik”.

Minden érvelésükkel - nevezetesen, hogy a németek helyzete nem olyan szilárd Magyarországon, mint korábban, és nagyhangú parancsaikkal csak gyengeségüket leplezik, hogy nem kell törődjenek sokat a magyar csapatok nyakába ültetett, a román kiugrás óta csapataikat és egyéb eszközeiket is elvesztő német magasabb parancsnokságokkal - nem értek célra.⁶¹

A HADOSZTÁLYHOZ TERVEZETT ÉS ELVEZÉNYELT CSAPATOK.

EJTŐERNYŐSÖK, REPÜLŐK, GRÁNÁTOSOK, FELDERÍTŐK

A hadosztálynak az 1944. október 12-én elrendelt felállításakor gyakorlatilag csak egy harcoló alakulata volt, az ejtőernyős zászlóalj, az is a Kárpátokban.

Ejtőernyősök

Az ejtőernyősök válogatott és kiválóan képzett gyalogos katonák voltak. Már a békeidőkben újoncsorozásokkor „pályázni” kellett az ejtőernyős alakulathoz. A kötelező ugrások átlagon felüli bátorságot és „rámenősséget” követeltek. Ehhez még hozzátartozott, hogy a legénység kötelező szolgálati ideje három év volt.

Az ejtőernyősöknek ebben az időben - bár ki voltak képezve mindannyian arra, hogy szállító repülőgépeken érkezzenek a harcok helyére, és ejtőernyővel ugorjanak ki, - ilyen alkalmazásra nem volt lehetőségük, és ezért egyes zászlóaljait a front legkritikusabb helyein vetették be.

Így a vezérkari főnök utasítására⁶² Szügyi Zoltán ezredes parancsnoksága alatt egy megerősített I. ejtőernyős harccsoportot rendelt az I. hadsereg parancsnokság közvetlen alárendeltségébe a Toronyi-hágó védelmére. 1944. augusztus 10. és október 12. között rendkívüli tetteket hajtottak végre a Kárpátokban folyó súlyos harcokban és bőséges haditápasztalatokat szereztek. A Szent László hadosztály megalakulása előtt, 1944. augusztus

---

A Honvéd Vezérkar Főnöke, aki alá a hadosztály közvetlen alá volt rendelve, a Horthy fegyverszüneti kiáltványa után átment a szovjetekhez. A hadosztályra nézve semmiféle rendelkezést nem hagyott.”

⁶¹ Egy esetet leír Lajtos, amikor ketten Szügyivel Sáska vezérkari ezredesnél jártak. Egy német ezredes váratlanul belépett irodájába, és ellentmondást nem tűrő hangon közölte Sáskával, hogy Budapest védelmére a hadapród zászlóaljat be kell vetni. Sáska egy szó ellenvetést nem tett. Ekkor Szügyit tolmácsolva Lajtos kijelentette, hogy a hadapród zászlóaljat nem kapja meg, mert azok tisztviselők, nem az a feladatuk, hogy puskával felszerelve lödözzenek. A német ezredes ezt tudomásul vette és távozott. A bevetés elmaradt. *Lajtos* II 7. o.

⁶² Vezérkari Főnök (VKF.) 1. o. 1944. augusztus 10-én kelt 4354. M. hadművelleti szám alatt

29 - október 7-ig a későbbi II. zászlóalj hét ejtőernyős tisztjét kölcsön adták a huszti - majd beregszászi hadsereg parancsnoksághoz harcfegyelem biztosítónak.⁶³

Amíg a Kárpátokban folyt a harc, 1944. szeptember 26. és október 25. között Kiss Zoltán százados parancsnoksága alatt egy - az ejtőernyős kiképző keretből összeszedett - ejtőernyős század, 175 öreg ejtőernyős, nagy veszteséggel (47-en jöttek vissza) harcolt Nagyvárad, Váradles, majd a Tiszafüredi hídfő védelmében.⁶⁴

Szügyi Zoltán vezérkari ezredes Budapestre rendelésekor a harccsoport parancsnokságát - Molnár Lajos százados hősi halála után, október 8-án, a Szent László hadosztályt létrehozó rendelet előtt - Tassonyi Edömér százados vette át. A Vezérkari főnök 1. osztálya 1944. október 6-án⁶⁵ intézkedett az ejtőernyős harccsoport kivonására, és béke állomáshelyre történő visszairányítására az ejtőernyős ezred megalakítása végett.

„A kárpáti csaták sikerei, a súlyos veszteség dacára, az ejtőernyős alakulatot kiváló harcértékű, önbizalommal rendelkező, példátlan bajtársiassággal áthatott harcegyeséggé kovácsolták. A tisztikar személyes példamutatása, nyugodtan állíthatom, a magyar hadseregben példátlan volt. A Kárpátokban a tisztí veszteség pontosan annyi volt, mint a tisztí és legénységí arányszám, ami azt bizonyítja, hogy a kockázatok vállalásából ugyanúgy kivették a részüket. Ennek oka nem üres hűsködés vagy „cserkészkedés”, ahogy Bárczy írja, hanem az a meggyőződés, hogy a személyes példát nem lehet pótolni. Ez különösen fontos, ha elméletileg (theoretically) nem is indokolt a magyar alakulatoknál, ahol is a sikeres vezetést csak tekintélytiszteletre lehet alapítani. Ismerve az ejtőernyősöket, ez sarkallta minden egyes tisztünket. Budapestre beérkezésünkkel, 1944. október 15. után a II. zászlóalj formális megalakítása és bajtársainktól való elválás, mindnyájunk személyes vesztesége volt.”⁶⁶

A megalakuló Szent László hadosztály parancsnokának kinevezett vitéz Szügyi Zoltán, volt ejtőernyős ezred parancsnok helyére Pokornyi László ejtőernyős őrnagyot, a harcokban még részt nem vett, Pápán lévő pótezred parancsnokot bízzák meg, akit felrendelnek Budára, a Károly laktanyába.

Október 12-én intézkedtek,⁶⁷ hogy az 1. hadseregtől kivont 1. ejtőernyős csoport nem Ceglédre, hanem Budapesten rakodjon ki. Ez október 14-én Kőbányán német nehézfegyverek „védelme” alatt megtörtént. Szügyi ezredes jelentkezett Vörös János vezérkar főnöknel. Tárgyalásukról később Szügyi azt mondta, a kiugrássra vonatkozóan konkrét parancsot nem kapott.⁶⁸

„Rövidesen beérkezett Pokornyi őrnagy, aki a felállított két zászlóaljas ezred parancsnokságát vette át. A két zászlóalj úgy volt megszervezve, hogy önállóan is képes volt harctevékenységre, az ejtőernyős szervezési alapelvekkel, tehát az adminisztrációs rész minimumra való csökkentésével. Tehát Budapesten az I. zászlóalj és az ezred közvetlenek (árkász, híradó, páncéltörő, páncélelhárító, aknavető) maradtak, ezek, mint intézkedési

⁶³ A hét ejtőernyős tiszt közül a szerző csak négynek ismeri nevét: Karsay István, Kövesdy Dezső, Sanna Henrik, Tóth Antal főhadnagyok, akik nemes testhali Jordán János vezérőrnagy parancsnoksága alatt végezték feladataikat.

⁶⁴ *Huszár* 118-122. o.

⁶⁵ Vezérkari Főnök (VKF) 1. o. 1944. október 6-án 1321 szám alatt

⁶⁶ *Tassonyi* 33. o. Tassonyi Edömér: "Írás saját használatra" című írásának Soroksári és Dunaharaszti-i harcok (13-20. o.) 3. fejezete csak részben jelent meg nyomtatásban. Idézőjelbe tett részei, szó szerinti hivatkozások. A jegyzetekben zárójelbe tett (B szám o.) Bárczy János: Zuhanóugrás című könyvének oldalszámait, ahol Bárczy enyhén szólva nem az igazat mondja.

⁶⁷ 2501/Föv. hdm-1944 szám alatt

⁶⁸ *Vigh* Vattay

egység, Pokorný őrnagy újonnan kinevezett ezred parancsnok parancsnoksága alatt voltak. A laktanyába való beérkezés után együtttartásban voltunk.”⁶⁹

Így 1944. október 12. után a hadosztály egyetlen bevethető csapata ekkor a Károly király laktanyába 16-án bevonult és ott elhelyezett ejtőernyős ezred közvetlen alakulatok, a Kárpátokból érkezett, és veszteségeit még nem pótló I. ejtőernyős zászlóalj volt. Itt volt a szeptember 27-én Váradlesnél (Nagyvárad mellett), majd Berettyóújfalunál és Pocsajnál, végül a tiszafüredi hídfőben Kiss Zoltán százados parancsnokkal bevetett önálló század 47 fő megmaradt ejtőernyőse, akik mintegy tíz napot töltöttek a Károly laktanyában.

Itt rendezték át az alegységeket. Beszámították a Kárpátalján harcfegyelem biztosító beosztásra szeptember 11-től kikülönített, október 7-én Pápára hazarendelt hét tisztet, megfélezték az ejtőernyős tiszti -, tiszthelyettesi - és tisztes létszámot. A létszám egyik felét, I. ejtőernyős zászlóalj ezredé történt fejlesztés miatt, azonnal hazaküldték Pápára a II. ejtőernyős zászlóalj megalakítása végett. A zászlóalj parancsnoksággal Ugron István századost bízták meg.⁷⁰

Ugron István kapott parancsot a kivonuló II. ejtőernyős zászlóalj szervezésére, melyet Pápán a pótzászlóaljból szervezett. A feltöltést nagyon megnehezítette az, hogy az ejtőernyősök tiszti és tiszthelyettesi állománya a tiszafüredi hídfőben történt kíméletlen bevetés során felőrlődött. A zászlóalj feltöltéséhez már nem volt elegendő behívható tartalékos legénység, így a rajokba csak egy-két fő régi ugró került.⁷¹

Október 20-a körül Szügyi ezredes az Üllői úti laktanyában a I.. Budapesti Karhatalmi zászlóalj 400 hadapródjának - akiket Jutason, a tartalékos tiszti iskolát végzett 1500 hadapródból válogattak ki - megható beszédet tartott. A hadosztály ezredeibe géppuskás, aknavető és páncéltörő kiképzőket toborzott.⁷²

⁶⁹ **Tassonyi** 14. o. „a szervezési problémák annyira elfoglaltak, a Kárpátokban elhanyagolt papírmunkával együtt, hogy sem a hadi, sem a politikai helyzettel nem volt időm törődni.” Ez is az egyik oka, hogy Hargittai közlései, melyek a HM. 22. o. veszteséggel kapcsolatos okmányai alapján készültek, ennyire hiányosak.

⁷⁰ **Huszár** a soroksári harcokat könyve 124-127. oldalain írja le, ezekből csak egyes adatokra hivatkozom.

⁷¹ **Ugron** A II. ejtőernyős zászlóalj szervezete: Zászlóaljtörzs, 3 lövész század, 3-3 szakasz, 3-3 golyószórós rajjal, 1 géppuskás század 12 géppuskával, 1 nehézfegyverszázad 8 db 8 cm-es aknavetővel és 2 db 7, 5 cm-es gépvontatású páncéltörő ágyúval, 1 híradó szakasz, 8 db R-3 és 6 db gyalog távbeszélő csoport, 1 árkász szakasz robbantó felszereléssel, különféle kéziszerszámokkal.

Vonat szervezetszerűen nincsen, 3 tehergépkocsi a repülőtérről, 4 gépvontatású mozgókonyha, 2 sebesültszállító gépkocsi orvossal.

A zászlóalj század és szakasz törzsekben és rajonként 2 fő öreg ugró. A harc kiképzés során mindenkit egyszer ugratott.

⁷² **Béres** 21. o. „Amikor Veszprémben (Jutason) befejeződött a kiképzés a 400 fős karpaszományos csoportot Budapestre vitték fel 1944. október 14. – 22. között (pontos időpont!) az Üllői úti (IX. ker.) Népligettel szemben levő oldalon levő, (most a Bólyai János katonai főiskola) laktanyába. I. Budapesti Karhatalmi Zászlóalj lett a karpaszományos 400 főből. Rajparancsnok lettem. Rajomban karpaszományos tizedesek, szakaszvezetők, sőt hadapród őrmesterek is voltak. unalmasan folytak a napok. Őrséget adtunk. Itt hallottuk, hogy bennünket zászlóaljként fognak bevetni Budapest környékén. A másik találgatás az volt, hogy szakaszokra, csoportokra osztva rendfenntartóként veszünk részt Budapest védelmében. Itt csak meghalni lehet, és azon gondolkodtunk, hogy, hogyan tudunk ebből a bűvös körből kimenekülni. 3-4 napon át nem történt semmi a légitámadásokon és belövéseken kívül. Eltávozás nem volt. Egyik nap le kellett menni mindenkinek a laktanyaudvarra. A bejáratnál megjelent egy nagyon elegáns tiszt, akiről megtudtuk, hogy Szügyi Zoltán őrnagy (ezredes volt). Én egész közel álltam hozzá, még a púder illatát is éreztem rajta. Nagyon szomorú, közvetlen, meghatódott volt. Beszédének lényege az volt, hogy a haza végveszélyben van. Ha ezt a hazát elveszítjük, mindent elvesztettünk. Csak azokban a fiatalokban bízok, akik lelkesednek, és ha kell életüket is, feláldozzák érte. Szükség lenne olyanokra, akik vállalkoznának újoncok kiképzésére. Aknavető, páncéltörőágyús, géppuskás kiképzőket hívott Pápára, hogy ott újoncokat képezzenek ki. Kaptunk ezen az alkalmon és legalább 25-30-an, talán még többen is, jelentkezünk. Az önként jelentkező személyeket egy-két napon belül elindították. Győrbe a bombatámadás után egy fél órával

Károly király laktanyából a feltöltött I. ejtőernyős zászlóaljat október 26-án szállították ki Soroksárra, majd november 12-én Isaszegre.

A magyar ejtőernyős ezred ezred erőben soha nem került bevetésre. A Szent László hadosztálynál is csak zászlóalj, fél zászlóalj erővel harcoltak. Csapatvonatuk nem volt. A kárpáti és nagyváradi-tiszai harcokban már nagy hírnévre tettek szert.

Repülők.

A repülő lövészezredet és a páncélvadász osztályt 1944. október végén a légierő állította ki alapvetően a Székesfehérváron levő Légierő Szakkiképző Ezredéből, a Fegyver-, Bombakiképző Osztályából, és a Nádasdladányban levő Fényképész-, és Időjárásjelző századból ⁷³ valamint az Újvidéken volt szerelőiskola növendékeiből, és a különböző repülőtereken szolgáló legénységből.

Az ezred megalakítása és felállítása csak akkor valósulhatott meg, amikor a legkevésbé sem németbarát vitéz Bánfalvy Ferenc altábornagy a légierő parancsnoka helyére a nyilasok előtt nagy becsben álló Keksz Edgár ezredes lépett, aki a két alakulat felállítását azonnal elrendelte. ⁷⁴

A Légierőkből alakult repülő lövészezred önként jelentkezőkből tevődött össze. ⁷⁵

A repülő lövészezred parancsnokának a volt gyalogos tisztet Heinrich István repülő alezredest, korábban az újvidéki Repülőgépszerelő Iskola parancsnokát, zászlóalj parancsnokokká a korábban gyalogos, később repülő megfigyelő tiszteket, a Czirfusz Imre őrnagyot felváltó vitéz Pályi György ⁷⁶ századost és Freyer Frigyes repülő őrnagyot nevezték ki. Czirfusz Imre százados ezred segédtsízt lett.

A hadosztály a repülő lövészezred megalakulási és kiképzési körletének Polgárdi térségét jelölte ki. A gyalogharcra való kiképzés céljára ejtőernyős kiképző keretet vezényeltek Páparól. Az ezredtörzs és az I. zászlóalj Polgárdiban, a II. zászlóalj Abán alakult meg.

érkeztünk, és úgy kellett gyalog 4-5 km-t átmennünk a pápai vonalra. Egy fél éjszakát töltöttünk el. 1944. október 31-én értünk Pápára, jelentkezni kellett a lovassági, huszár laktanyában. Itt ejtőernyősök voltak elhelyezve és így lettem én is ejtőernyős, a II. ejtőernyős zászlóaljnál. Itt kezdtük meg a kiképzést.”

⁷³ 1943. X. 1-ig parancsnoka **Czapáry (Martincsevits) Zoltán** ezds.(rk. 1897. VII. 12. Zalakoppány (ill. hely Zalabér) - 1915. X. 15. tényl. szolg. kezdete - 1916. Cs. és kir. 11. vad. zlj. T. ti. isk. - 1918. V. 1. fhdgy. - 1920. Új rangsorolás. Rep. csap-nál nem felel meg. - Keresk. Min. XI. oszt. - 1924. 4. gy. e. - 1925. V. 1. Vámörség - 1926. Főti. továbbképző tanf. - 1926. V. 1. szds. - 1926. X. 4. Vezényelve vő. tov. képző tanf. Bpest. - 1930. VIII. 15. LÜH. Bpest. - 1931. IX. 1. Le. - 1932. V. 1. LÜH nyílt áll. Szfvár. - 1933. XII. 1. Rep. kis. telep Szfvár. - 1934. V. 19 névmagyarosítás - 1935. X. 1. Rep. kik. telep Szombathely - 1936. X. 1.-1937. III. 31 tö. ti. tanf. - 1937. V. 1. őrgy. - 1938. V. 1. II. légiforg. csop. pk. Szhely. -1938. X. 1. pk-i állás alól felmentve - 1941. III. 15. Rep. szakisk. oszt. pság. Szfvár. - 1941. V. 1. alez. - 1941. X. 1. Megfi. kik. rep. oszt. Szfvár.- Sóstó - 1943.V.1. ezds. - 1943. VII. 1. Harc. kik. rep. e. pk. mb. -1943. VII. 17. kinevezve -1943. X. 1. Rep. kik. e. átszervezve - 1944. V. 8. Vád és elfogató pcs. - 1944. XI. 10. névj. Szfvár.- Sóstó rep. tér. - 1945. II. 19. 3. rep. körzet pk. Klagenfurt.

⁷⁴ Testvérbátyja német „Gauleiter” volt és politikai megfontolások alapján került a Légierők parancsnoki helyére. Miatta több nála rangidős ezredes más alacsonyabb beosztást kellett vállaljon. (**Bánhidv** Gyula főhadnagy szóbeli közlése)

⁷⁵ **Pályi** 2. o. Pályi túloz, mert a legénység, tiszthelyettesek és tisztek egy része áthelyezéssel került a hadosztályhoz

⁷⁶ **Szalók** „Pályi kimondott katonáember, kiváló parancsnok volt. Egyszer már nem tudom, hol, előttem, mondta a kiküldött szálláscsináló tiszteknek, akik nem csináltak időben helyet alakulatunknak: „Vegyétek tudomásul, ti azért lettetek ide előre küldve, hogy ezek az emberek itt aludjanak. Jegyezzétek meg egyszer és mindenkorra, nem veszem a nélkül elő a pisztolyomat, hogy azt ne használjam, ha kell.” - Ezzel azt mondta, hogyha parancsát nem teljesítik, legközelebb lelővi őket.”

Az ezrednek két zászlóalja és négy százada volt. Egy század 3 szakaszból állt. Egy szakasz 40 fő sebesültvivőkkel együtt, egy század 120-130 emberből állt. Egy zászlóalj létszáma kb. 800 fő, az ezred létszáma 2000 repülő katona volt.

A repülő lövészezred tiszti, tiszthelyettesi, tisztes és legénységi állománya magával hozta azt a „testvéri” repülő szellemet, mely az önként vállalt fegyelmen alapult. Tudnunk kell, hogy az ezred katonái a légierő repülőgép nélkül maradt hajózó és földi személyzetéhez tartoztak. Tisztjei, tiszthelyettesei, tisztesei túlnyomó része a három bevonuláson részt vett, a keleti frontot megjárt, vitézségi érdmekkel kitüntetett katona volt.

De itt jelentkeztek azok a legutolsó, 1944. november 15-i avatáson hadnaggyá, zászlóssá avatott fiatal repülő tisztek, főként a katonaiskolákban végzetek, repülésre már nem számító tisztek, akik a haza védelméért folyó harcra legjobban vágytak, 30-40 fő lövész szakasz parancsnokok lettek.

Ezek a különböző repülő szakmákat elsajátító kiváló katonák anyaalakulataik kimagasló és bátor szellemét magukba szívták, de sajnos ez a vitéz és áldozatkész szellem, a földi harcokban való járatlanságuk miatt, csak részben érvényesülhetett.

Az ezred parancsnoka Heinrich István alezredes tisztjei részére Várpalotán, a várban egy hetes kiképzést tartott a „gyalog zászlóalj harca védelemben és támadásban” témakörben, melyen szakasz parancsnokoktól felfele az ezred minden tisztjének részvétele kötelező volt.⁷⁷

A közeledő front miatt az ezredet vonattal Polgárdiból Kenyeri, illetve Mesteri környékére szállították

Az áthelyezés során Polgárdi és Veszprém között tehervonaton utaztak. útközben légitámadást kapott a szerelvény. Babkó Pál szakaszvezető ekkor lőtt le egy román Messerschmitt 109-es vadászrepülőgépet. Kisezüst vitézségi érmet kapott.⁷⁸

„A (kiképző) keretek Celldömölkön már meg voltak. A tisztikar és a legénység - mindegyikben bőviben voltak - állandó változásoknak volt kitéve. A tisztek kiképzett repülőgépvezetők, megfigyelők voltak, sőt volt két önként jelentkező repülő műszaki tiszt is, a legénységnél a légierő minden szaka képviselve volt. Ezek kiképzése éveket vett igénybe. Földi harcokban nem volt tapasztalatunk. Kiképzőket nem kaptunk, szerencsére megfigyelőink a földi erőktől kerültek át. Mindenki, a fogatolt vonat legénysége kivételével, a légierők állományához tartozott. A harcos szellem igen magas foku volt. Ezt tartottuk azzal is, hogy bárki visszaléphetett mind a tisztek, mind a legénység. Senki nem vette rossz néven.”⁷⁹

Mesteriben osztották szét a keleti országrész repülőtereiről menekült legénységet.

Gránátosok

⁷⁷ *Farkas Emlékkönyv* 72. o. Baradlai György hadnagy (1944. augusztus 20-i avatás) Heinrich alezredest „szép cipőjű” tisztnek nevezték, mindig választékos, feltűnően szép lábbelije miatt.

⁷⁸ *Gráczol* Ekkor szólalkozott össze a Keleti Frontot megjárt Gráczol Sándor t. rep. Hadnagy Ősze Ferenc főhadnaggyal, mert feltűnt neki, hogy katonái a hidegben a vagonok tetején utaznak. Kérdésére, hogy „miért ott vannak,” azt felelték, hogy „a fhdgy. úr bútorai vannak a kocsiban.” Figyelmeztette: „Te hülye vagy, azért mert Te Szombathelyen voltál?” U. is Ősze egy félévvel Gráczol felett lett hadnagy, és mert síkfutás Európa bajnoka volt ott is nagyképű volt. Egyesek szerint ez lett a Garam átúszásakor a veszte, mert amikor beleesett az ajtólapról a vízbe, partot érésékor legénye leszúrta.

⁷⁹ *Pályi* 2-3. o.

A *gránátos ezredet* a VKF 1944. október 18-án kelt rendeletével alakította meg.⁸⁰ Ezen a napon a testőr lovas szakaszt az ezredtől visszarendelték.⁸¹

Az eredetileg tervezett *gránátos ezred* magvát, a várpalotai 201. önálló tanzászlóaljat 1944 októberében a nyilas hatalomátvétel után parancsnoka Szentkirályi Gusztáv Barnabás a dunaföldvári hídfőben átvitte a szovjetekhez, mielőtt sor kerülhetett volna arra, hogy a hadosztály kötelékébe bevonuljanak.⁸²

Szügyi ezredes választotta ki a *gránátos ezred* parancsnokát Stefán Valér (a vezérkartól elbocsátott) alezredest, aki „nagyon rámenős” tiszt hírében állt.⁸³

Szügyi kezességet vállalt a Várban október 16-a óta a németek fogságában levő testőr lövészekért, azzal a feltétellel, ha önként jelentkeznek harcra a Szent László hadosztály kötelékében. Ezzel igyekezett pótolni az elvesztett *gránátos ezrede* egy részét. Javaslatát a németek elfogadták.⁸⁴

⁸⁰ VKF 5058/M10-1944. sz. rendeletével alakította meg.

⁸¹ VKF 5076/M. 1a/1944. sz. rendelettel

⁸² *Lajtos-Pályi* 1. o. *Martin-Ugron* I. 86. o. szerint Mátékovich Endre őrnagy volt.

⁸³ *Stefán Valér* alezredes. Az 1934-es jugoszláv királygyilkosságot elkövetők egyik kiképzőtisztje volt. A cseh hírszerzés Valér Istvánként kereste, nem találták, így nem került kiadásra. A spanyol polgárháborúban a magyar vezérkar egyik megfigyelője volt. Szigetvári Vilmos főmérnök vagy a névtelen kapitány név alatt az 1938-ban a Felvidékre átdobott alakulatnak, az „Aba” csoportnak volt parancsnoka. (Mester Kálmán: A felvidéki szabadságharc története) Fényképe Héjas Jenő: A rongyos gárda története című könyvben látható. Innen ismerte Szügyi alezredes 1938-tól – mint a szegedi V. Hadtestparancsnokságon szolgáló próbaszolgálatos vezérkari tisztet – Stefán Valért és csoportját. A „szigetvári főmérnök „Aba” csoportjában (Vezérkari főnök 2. osztály) volt Esze Jenő utásztiszt is vezényelve. - A Magyar Katonai Szemlében a páncélosok alkalmazásával kapcsolatban álnévén cikkeket írt. Dél-Erdélyben felderítés során ők jutottak legmesszebb délre és legközelebb az orosz csapatokhoz. Egyik felderítője egy orosz hadnagyot látott, majd az országúton százasával vonuló harckocsikat. Visszavonultak. - A Szent László hadosztály gránátos (lövész) ezred parancsnoka lett. Kicsind délen esett szovjet fogságba. Fogságba esésének helyét, már nem tudta Borus József történész kandidátusnak megmutatni, közbejött halála miatt. - Sok igaztalan vád érte, nevezetesen „A Szent László hadosztály egyes részei, közelebbről a gránátos ezred parancsnoka, az I. és a II. zászlóalj maradékaival később átalált a Vörös Hadsereghez.” (*Gazsi* 203. o.) (Mint látjuk később teljesen téves, hazug közlés. *Lajtos Pályi*-nak írott levelében: „Sajnos nem sikerült nekem, és később a testőrtisztek rangelsőjének tett ígéretem teljesítése. Ezért egyáltalán nem ütköztem meg, amikor december 23-án „az egyik testőrzászlóaljat” (Békássy százados) átvitték a szovjetekhez, és a mikor később, gondolom december 26-án a testőr alakulat maradványait az ezred parancsnok (Stefán Valér alezredes) ugyancsak átállította a szovjetekhez (nem harcoltak, hadifogságba mentek). Ez a későbbiekben látjuk tévedés és igaztalan. - Stefán ezredes hadifogságban Uzmányban, Borovicziben (Ilmen tó mellett) és Oranki Monastirkában volt Bereck Gábor tüzér őrnaggyal. Mint ezredes, a magyar csoport parancsnoka volt. (Segédtisztje Fogarassi gyalogsági százados). Hazajövele után a Katonapolitikai Osztályon „tanácsadó” lett. (Egy Hollandiában élő bajtársa találkozott vele a KatPol-on, majd a betegszobán beszéltek, és akit, ügyes manőverrel, kimentett.) Borus József panaszkodott, hogy elbeszélésében teljesen összekeverte. Stefán is később börtönbüntetést szenvedett, majd geodéta lett. Egy történet jellemző egyéniségére: Kaposváron bement egy kocsmába és rendelt egy pohár sört. Kifizette a pénztárnál, kimérték neki és ekkor egy neki idegen helybéli lumpen odament a pulthoz és elvitte a teli pohár sört saját asztalához és megitta. Stefán egy szót sem szólt, újra ment a pénztárhoz kifizetett egy újabb poharat, kimérték neki és a férfi újra jött és elvitte, s mindezt a közönség szemeláttára. A köpcös, „zsufá” Stefán odament a férfi asztalához és megkérte, hogy álljon fel. A „sörivő” megkérdezte, hogy miért? Azért, mert ülő embert nem akarok megütni! A polgár felállt és az ötven éves Stefán akkora pofont húzott le a férfi, hogy az asztala alatt terült el. Jött a rendőr. Elmondták neki mi történt. Azt mondta intézkedés helyett, hogy most kimegyek és verje meg úgy, ahogy akarja. A rendőr kiment.

1972-ben protézise – pontosabban egy koronás zápfoga - éjszaka eltört és lenyelte. Műtėti beavatkozás sem segített. Pécssett halt meg. (*Borus József* történész és *Bereck Gábor* ny. tüzér őrnagy közlése a szerzőnek.)

⁸⁴ *Pályi* 1. o. „... Vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredes a lefegyverzett és fogságban levő testőrséget szabadította ki és állította be. Ez a megoldás aztán magával hozta a válságos helyzetben a hadosztály megsemmisülésének következményét is. ... A gránátos ezred átállásával a szovjet gyűrű délről is bezárult a Bajta, Garamkövesd-i pusztai területén levő repülő ezred, ejtőernyős, és felderítő osztály töredékei mögött.”

A gyalogos testőrzászlóalj felsorakozott a Róbert Károly körüti Vilmos laktanya udvarán. Szügyi ezredes az arcvonal elé állt és felszólította a legénységet, hogy döntsék el magukban, akarnak-e, illetve hajlandóak-e harcolni az oroszok ellen.

„Belátja, érthető, hogy akadnak olyanok, akik ezt nem tartják összeegyeztethetőnek a Kormányzó úr iránti hűséggel, tekintve, hogy Őt a németek letartóztatták. Nem szólva arról, hogy utána a testőröket is foglyoknak nyilvánították. Aki tehát nem akar harcolni, lépjen ki a sorból, nem esik bántódása!”

Senki nem lépett ki.

Míg Szügyi ezredes a legénységgel foglalkozott, „Lajtos a Vilmos laktanyában a zászlóalj mögött sorakozó tisztek rangidősének, Bánó Árpád testőr századosnak azt mondta: „bátran maradhatnak, én nem fogok engedni hiábavaló véráldozatokat ..., hogy hűek maradhassanak a Kormányzó úrnak tett esküjükhöz. Annak ellenére, hogy a Szent László hadosztályhoz csatlakoznak.”⁸⁵

Október 21-én a vezérkari főnök elrendelte, hogy a *gránátos ezred* I. zászlóalját a testőr lövészászlóaljából és a gyalogos testőrségből, valamint az 5. tartalék hadosztálynál levő 2 ezer, az 5. kerületi parancsnokság állományában (Baja, Bátaszéken) levő 4 ezer személyből október 24-ig válogassák ki.

Ezért lett a legénység 25%-a 38-48 éves bácskai magyar⁸⁶, a többi 18-19 éves fiatal, önként jelentkezett 3 napos katona volt.⁸⁷

⁸⁵ *Békássy, Pályi* 54/3. o. és *Lajtos* III. 4-5. o. Lajtos ígérete csak szándék és óhaj maradt. Aki a harcok során a testőrök felett ítéletet mond, ne feledje, hogy közülük, aki akarta, később joggal érezhette magát félrevezetettnek. **Békássy Miklós** százados szerint a testőröket a németek ki is fosztották. **Skorzeny Ottó** Obersturmbannführer vitéz gutori **Földes Gyulát** és **Békássy Miklós** testőr századosokat főbelövésre ítélte, mert a "tüzet szüntess!" trombita parancs után, a vároldal tabáni védőkörlet területén még 45 percig folyt a lövöldözés és kettővel több SS esett el, mint testőr. A testőr zászlóaljat 11 napig várfogságban tartották és hadifogolyként kezelték. Az említett két magyar százados életét a nyílássá lett **Kovarcz Emil**, a **Szálasi** kormány minisztere, volt Ludovika tanár mentette meg. A gránátos ezredbe a testőröket, a Várpalotai tanzászlóalj helyett, a HM. személyi osztályától **Liebhart Jenő** és **Radnóczy Antal** vezérkari századosok osztották be.

⁸⁶ **Béres É.**: A leírásokban több helyen bácskai magyarok, bácskai partizánok bukovinai székelyek, csángók voltak. Lelédén, Bajtán "zentaiaknak" ismerték őket. A hadosztály második felállásakor fiataljaik közül sokan kerültek az ejtőernyősökhöz.

⁸⁷ **Szabó** Miklós: „1943. okt. 4-én Balassagyarmatra a 23/II. zászlóalj 2. századához vonultam be, géppuskás lettem. ... A tiszti iskolát Losoncon végeztem. Jelentkeztem a Ludovika Akadémiára és ott egy fél évet el is végeztem. Az ottani akadémikus mentalitás miatt egy barátommal visszakértük magunkat alakulatunkhoz. 1944. szeptemberben Jutason (parancsnok: Török ezredes) mintegy 1500 társammal az összevont II. tartalékos tiszti iskolát végeztem el. Október 14-én hadapród őrmester lettem, a rangsor elején végeztem. Szakasparancsnokként Veszprémben egy hétig őriztük a Viaduktot, a Várat és a Pénzverdét. A legényegyletben voltunk elszállásolva. Itt a kantinban esketett fel bennünket egy jóhangulatu főhadnagy: - Esküdjetek fel! - Kire? - kérdeztük. - Hát Ferire. - Ki az a Feri? - Hát **Szálasi Feri**! Egyébként, ha nem mondjátok a szöveget, az eskü akkor is érvényes! - mondta. Felesküdtünk. Az eskü után a főhadnagy egy-egy féldecivel látta vendégül a társaságot. - Egy pár nap múlva visszamentünk Jutasra és október 20-a körül Szügyi ezredes megható beszédet tartott részünkre és szervezett bennünket a Szent László hadosztályba. Fiatal legénységet és új fegyvereket ígért. „Akik nem jelentkeznek, azoknak szökött katonákat kell a frontra visszavinni!” - mondta. Apámtól hallottam ilyesmiről az első világháborúból s részben emiatti félelmemben önként jelentkeztem. Nagyon fel voltam lelkesülve, ezt (elveszett) naplómnak vallottam meg. Velem együtt jelentkezett a legjobb barátom, aki az esztergomi tanítóképzőt végezte **Bertalan Ferenc** hadapród őrmester, aki szakasparancsnok helyettesem lett. (Vele utoljára 1949-ben váltottam levelet.) - Hamarosan több tehergépkocsival tele hadapróddal Pápára mentünk, a gránátos ezred szakasz- és rajparancsnokai lettünk. Menet közben tehergépkocsink felborult és a gépkocsi ponyvatartó vasa fejemet, homlokomat, orromat, államát felsebezte. Így Takácsiban, a faluban én lettem a „sebes hadapród”, - **Szügyi** vezérkari ezredes fiatal legénységet és új fegyvereket ígért. A felszerelés: derékszíj, csajka is hiányos volt. - Pápán szereltek fel bennünket,

A zászlóalj törzse 3 tisztből és 68 legénységből, egy lövész százada 2 tiszt, 23 tiszthelyettes, 23 tisztes és 151 honvédből, a nehézfegyver század 2 tiszt, 15 tiszthelyettes, 53 tisztes és 98 honvédből, a páncélos század 2 tiszt, 10 tiszthelyettes, 44 tisztes és 87 honvédből állt a szervezési tábla szerint. Fegyverzete megfelelőnek volt mondható.⁸⁸

Papírforma szerint ezzel lényegében pótolták a várpalotai tiszthelyettesképző iskolások kiesése miatt bekövetkezett legénységi létszámhiányt. Bár a testőrlegénység „elit” csapatnak számított, de harci tapasztalata közöttük kevésnek volt. Mindenesetre ezzel a várpalotai tanzászlóalj miatti hézag pótlódott a hadosztály szervezetében. Kiképzettség tekintetében sem látszott nagynak a különbség, mert a testőrlegénység túlnyomó zöme tisztes, tehát nem rendfokozat nélküli volt és rendfokozatuknak és szakképzettségüknek megfelelően osztották el őket megillető beosztásaikba, ezzel erősítették a rajok, szakaszok harcértékét.⁸⁹ A *gránátos ezred* II. - Békássy százados vezette - zászlóaljba beosztott hadapródok szakasz, félszakasz és rajparancsnokokként Takácsiban kezdték meg a legénység szakkiképzését.⁹⁰

Az ily módon létrejött *gránátos ezredet* a hadosztály a Dunántúlra, Pápa környékére irányította újonccokkal való feltöltés és kiképzés végett.

Egy gránátos század három szakaszból, szakaszonként három rajból, egy raj 12 emberből állt. Egy szakasz tehát 38, egy század 114 katonából állt. Egy zászlóalj a század és zászlóaljtorzseken és a nehézfegyver századon kívül 342 főből állt.

Légierők páncélvadász osztály.

Hadosztály közvetlen alakulat. Szervezési helyszín Litér.

Felderítő osztály

A felderítő osztályt⁹¹ a hadosztály kérésére később, a HM. 1944. október 21-én, a következő hadrenddel rendelte el a hadosztály kötelékében felállítani: hadosztály parancsnok közvetlen osztály parancsnok és osztálytörzs, egy huszárszázad, a volt lovas testőrség állományából, egy kerékpáros század, egy gépesített nehézfegyver század, 3 páncéltörő ágyú, 4 aknavető, egy-egy árkász és híradó szakasz, egy osztály közvetlen önálló páncéltörő géppágyús szakasz 1 Turán közepes harckocsival és 3 Nimród páncélozott géppágyúval.

A felderítő osztály pótalakulata Beleden alakult meg.⁹²

A hadosztály csapatainak feltöltése sok esetben rendhagyó módon történt. Kiváló példája az öntevékenységnak Ruttkay Jenő vezérkari százados a hadosztály 1c. anyagi osztályvezetőjének tevékenysége, aki a „Károly laktanya” előtt elvonuló, egyik szétvert 5.

hadapródokat és a Gárda lövészezred II. (Békássy Miklós százados vezette) zászlóaljához Takácsiba helyeztek kb. három hetes kiképzésre. A zászlóalj 3 lövész és egy géppuskás századból állt. A géppuskás század parancsnoka dr. Okos százados volt. A zászlóaljnál szolgált Bánó százados is. A géppuskás század két szakaszból állt. Egy szakasz létszáma 38-44 fő volt. Az 1. szakasz parancsnoka én lettem, a 2. szakasz parancsnoka Oroszi hadapród őrmester Egy szakasz a parancsnokból, parancsnokhelyettesből és 3 rajparancsnokból, 3 rajparancsnok helyettesből és rajonként 10 honvédből, összesen 38 főből állt.

⁸⁸ Vezérkari Főnök 5141/M1a-1944.

⁸⁹ Bangha

⁹⁰ Szabó uott.

⁹¹ Martin-Ugron 79. o. kifogásolják, hogy Ruttkay vk. százados (Adonyi 176. o.) kihagyta a felderítő osztályt a hadosztály hadrendjéből, ugyanakkor a szerzőpáros a Légierők Páncélvadász Osztályát nem ismeri, azt állítják, hogy erről egyedül Lajtos (II. 92. o) ad hírt.

⁹² Nyéki Takács uott.

vonatosztály 1. sz. kocsis oszlopát szervezte be a hadosztályba és az egységet Pápateszérre irányította.⁹³

AZ ELVEZÉNYELT CSAPATOK HARCA 1944. X. 25. ÉS XI. 24. KÖZÖTT

Az általános helyzetet és a hadosztály alakulatainak elhelyezési körleteit az 1. melléklet (a továbbiakban: (1.)) mutatja a hadosztály volt vezérkari főnökének visszaemlékezésében szereplő megjegyzéseivel.

*1. melléklet. Általános helyzet és a Szent László hadosztály elhelyezési körlete 1944. december első felében*⁹⁴

A hadosztályparancsnokság Pápa – az 1. ejtőernyős ezred Bakonyszűcs, Fenyőfő és Bakonykoppány, - 3. gránátos ezred Adásztevel, Nóráp, Nagygyimót, Hhomokbödöge, Pápakovácsi, Nagycsád - 2 repülő lövészezred: Gércze, Vásárosmiske, Kemeneskápolna, Felső-, Alsó- Mesteri, Alsóság, Izsákfa, Kis-, Nagyköcsk. - Légierők páncélvadász osztály: Borta, Káld, Kis-somlyó, Duka, Egyházashetye, Vashosszúfalu. - Felderítő osztály: Mihályi, Kisfalud, Beled, Vadosfa. - Utász zászlóalj: Szilsárkány, Rábacsanak, Pásztori - Híradózászlóalj: Pápa, Felső-, Alsógörzsöny, Nagycsád, Mátyusháza - Hadosztály vonat: Sárvár, Rábasömjén, Vát (kizárólag) Új major által határolt terület. - Tüzérség Ménfő, Győrszemere. Tervezett: Sótony, Nyögér, Beic, Gyertyános, Egervölgy.

A MEGERŐSÍTETT I. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ A 22. SS - LOVASHADOSZTÁLY ALÁRENDELTSÉGBEN.

3. melléklet. Az ejtőernyős zászlóaljak és tüzérség bevetése német alárendeltségben 1944.X.25. – XII.19. között.

Október 17-e utáni napokban alakult meg az ejtőernyős ezred törzse, amely ejtőernyős csoportként rövidesen - mint látjuk - bevetésre került.

A másik két lövészezred, és egyéb szakalakulatoknak a hadosztályhoz történő rendelése megkezdődött.

A hadosztályhoz tervezett több tűzéralakulat is harcban volt a hadosztály parancsnokságtól távol - általában idegen, német alárendeltségben, és mindegyikük a legveszélyeztetettebb helyeken - harcolt a haza védelmében.

1944. október 25-én, a Fővezérség telefonon utasította a hadosztály parancsnokságot, hogy a Kárpátaljáról hazaérkezett ejtőernyős ezred közvetleneket és az I. ejtőernyős zászlóaljat azonnal bocsássa rendelkezésre, Budapest védelmére a VI. hadtest parancsnokságnak.⁹⁵

⁹³ *Adamovich* Adamovich Károly hadnagyot fogatolt vonatasként avatták 1944. augusztus 20-án. 1944. október 2-án vezényelték Kiskunhalasra, ahol az 5. póthadosztály 1. kocsioszlopának parancsnokságát vette át. A vonatparancsnokság Németbolyon, ő Máriakémenden szállásolt be. Onnan Dunaföldváron át Debrecen iránnyal az Alföldre mentek, különböző anyagok szállítását végezve. Ócsa községnél erős géppuskatűzet kaptak, mely alatt nem tudott lóról szállni. Egységét, úgy ahogy együttartva Budapestre vonultak vissza. Csillaghegyi szállásukról Szedresre indultak volna vissza, miközben Szent Lászlósok lettek.

⁹⁴ **A mellékletek az I.B. kötetben találhatóak!**

⁹⁵ *Lajtos* II. 10-11. o.

„Az alakulatot október végén, (kb. 26-27-e körül lehetett), minden előzetes figyelmeztetés nélkül, riasztották. Ez volt az első „kimenőnap” a tisztikar számára, ugyan címünket megadtuk, minden eshetőségre számítva ...”⁹⁶

Ezzel a hadosztály egyetlen harcoló alakulatát ismét elvették. Ugyanakkor a hadosztálynak kellett gondoskodni az élelmiszer-, lőszerellátástól a sebesültek elszállításáig, mert az ejtőernyős ezred szervezetében erre nem volt csapatrészt és tapasztalataik szerint a magasabb katonai fórumoktól ezt nem várhatták. Az ejtőernyősökkel a kapcsolatot könnyen fenn tudták tartani a városi telefonhálózat segítségével.⁹⁷

A SOROKSÁR - DUNAHARASZTI CSATA 1944. X. 25. ÉS XI.12. KÖZÖTT.

Az I. ejtőernyős zászlóalj kék autóbuszokkal vonult el október 25-26-án Budáról Soroksárra. Az arcvonala Dunaharaszton keresztül a Dunáig húzódott. (3.)

Az állások még nem voltak kiépítve, csak egy mély - zsidó munkaszolgálatosokkal kiásott - harckocsipályák húzódtak a vonal előtt. A vonalban nem volt fedezék, ez idő alatt az ejtőernyős katonák a nyitott lövészárkokban éltek, harcoltak és pihentek. Az állások megerősítésével foglalatostkodtak.⁹⁸

„Pokorny⁹⁹ intézkedési egységei a védőállásban a következők voltak: Az ejtőernyős zászlóalj (parancsnok: Tassonyi százados) ejtőernyős ezred közvetlen külön-külön parancsnokok alatt, egy utász század gyalog erőként bevetve jobb szárnyunkon Dunaharasztnál, egy elektromos drótkadály (egy szál drót) és a generátor egység a soroksári szakaszban és egy Nimród rohamlőveg¹⁰⁰, mely a kecskeméti maradványok visszaözlésekor csatlakozott, és Pokorny harcálláspontján volt. Pokorny harcálláspontja Soroksár DK, az enyém az út ellenkező oldalán egy házban, ugyanott a zászlóalj tartalék egy század; Juhász százados az 5. sz. műúton, Platthy század Dunaharaszti DK-en a műutat zárta le. A zömök a műúton voltak alkalmazva a két műút között csak gyenge leplező erők voltak, a 3 km-es sávban. Alsónémedi Ócsa térségében páncéltörő osztag (75 mm) volt a műút lezárására. Ez Pokorny intézkedési egysége volt.”¹⁰¹

⁹⁶ **Tassonyi** 15. o. „én azonban anyám meglátogatása után egy régi barátnőmet (?) meglátogattam, így a küldönc nem ért el, mire a laktanyába ébresztőre beértem, az alakulat már Soroksáron volt, és **Pokorny** kiadta az előre elkészített állások elfoglalását. Egy utolsó anyagi részleggel mentem ki, egyedül, nem **Bárczyval** (B), ahogy ő állítja. (B 467. o.) Bárczynak nyoma se volt. **Bárczy** „átállási” meséi és az ezzel kapcsolatosan leírt események az első szótól az utolsóig valótlanok és fantáziájának szüleményezred (B 466-471. o.) **Bárczy** szószátyár leírásából nem tűnik ki, hogy mikor és milyen minőségben csatlakozott, illetve vonult be a Légierők Parancsnokságától az alakulathoz. Az október 15-e utáni eseményekről azt írja, hogy „zavaros kusza, lázálomszerű emlékeim maradtak meg az ezt követő napokról,” (B 458. o.) Majd azt írja „közvetlen főnököm, **Balássy István** is úgy látta jónak, ha csendben feltűnés nélkül elpárologok valamerre” (B 460. o.). Állítása „amikor régi sporttársamtól Tassonyi Edömértől megtudtam, hogy a hadosztály vezérkari főnök az a Lajtos vezérkari őrnagy, aki **Balássy** jó barátja, és hogy áthelyezésem esetén vagy **Tassonyi** vagy **Lajtos** mellett számíthatok beosztásra, gyorsan és észrevétlenül visszatértem származási fegyvermememhez, azaz az ejtőernyősökhöz.” (B 460. o.) - valótlan.

⁹⁷ **Lajtos** II. uott.

⁹⁸ **Huszár** 124. o.

⁹⁹ Helyesen: **Pokorny Zoltán** őrnagyként akkor az ejtőernyős ezred parancsnoka. Életrajza később olvasható

¹⁰⁰ Helyesen: páncélvadász és páncélozott önjáró légvédelmi gépágyú

¹⁰¹ **Tassonyi** 16. o. „Valótlan (B 464. o.) hogy védőállásba rendelésünkkor „Kecskeméten az oroszok szétverték a magyar alakulatokat”. Pár nappal védőállásunk elfoglalása után Kecskemétre előreküldött motorizált járőröm avval a jelentéssel jött vissza, hogy a csapatok védelemben vannak, harctevékenység minimális. (A járőrt azért küldtem ki, mert helyzettájékoztató szokás szerint, mint a múltban és a jövőben sem, nem kaptam.)”

„A kárpátaljai harcokban megritkult öreg ejtőernyősöket fiatal kiképzettekkel feltöltött újonnan alakított „ad hoc” I. (ejtőernyős) zászlóalj szelleme a soroksári-dunaharaszti csatában kimagasló volt. Az első három heves harcnap után, mindennapos volt, hogy a védőállásban levő fészkek, saját szakállukra kisebb csoportban, raj erőben a leplező orosz csapatok ellen „vállalkozást” hajtottak végre. Természetesen ezek veszteséggel jártak és kevés vigasztalás volt, hogy büszkén fogollyal és tűzfegyverekkel (géppisztoly, golyószóró) tértek vissza és a „bravúrért”, ha csak egy pár, de halottal és sebesülttel fizettek. Végül is az ilyen „magán vállalkozásokat” be kellett parancssal tiltanom.¹⁰²

Lajtos őrnagy az ejtőernyősök harcalkészültségéről és harci szelleméről ízelítőt először október 31-i szemléjekor kapott. Kovács Ferenc főhadnagy század parancsnokot nem a kiásott állásban, hanem Soroksár község szélén találta. Kérdésére, hogy mikor foglalják el a jó kilövésűvel rendelkező kiásott állást azt felelte, hogy semmikor, mert nekik nem lényeges a jó kilövés.

Lajtos csak azt a megjegyzést tehette, - minthogy ebbe nem volt beleszólási joga - hogy innen a mélyedésből aligha lehet megállítani a támadókat, mert a község szélső házsora előtt kétszáz méterre volt egy peremvonal, amelyen a harcokci akadályt képező mély árok volt kiásva.¹⁰³

Az Attila vonal Dunaharaszti és Gyál közötti első állásának Duna melletti szakaszát Juhász Andor főhadnagy¹⁰⁴ százada, Dunaharaszti Platthy György főhadnagy százada védte, míg Soroksáron ekkor tartalékban Kovács Ferenc főhadnagy százada volt.

A reteszállások előtt több kilométerre Alsónémedi-Ócsa térségében az ezredtörzshöz tartozó Sebestyén Béla főhadnagy (5.8.) 75 mm-es páncéltörő ágyús szakaszát az ezred parancsnok harcelőrsékként rendeli ki.

A vonal első állásai mögött ugyanakkor légvédelmi lövegek voltak páncéelhárításra beállítva.¹⁰⁵

1944. november 1-3-án a 2. Ukrán Front bal szárnyán a megerősített 46. összefegyvernemi hadsereg 4. gépesített gárda hadteste elérte Dunaharaszti - Gyál vonalát, Dunaharasztiól délre ejtőernyőseinkbe akadtak. A 2. gárda-gépesített hadtest ugyan elfoglalta Vecsést, de erejükől többre nem tellett. November 3-a után a betöréseket, így Vecsést is fel kellett adni.¹⁰⁶

November 2-án tehát a szovjet 4. gépesített hadtest gyors csapatainak T-34-es páncélosai, az előretolt harcelőrsöt lerohanták.

„A késő délutáni órákban, öt T-34-es elérte gyalogság kíséretében a műúton levő hidat, s megtorpantak. Az orosz előretörés meglepetésszerűen ért minket. November 2-án délután¹⁰⁷ a páncéelhárító osztag irányából heves ágyútűz hangzott. Rövidesen a műúton rendezetlenül visszavonuló kecskeméti erők lövönatású oszlopai Soroksár és a védőállás között az utat eltorlaszolták. A tengelytöréses kocsikat az árokba fordítottuk, az oszlopot Budapest irányába zavartuk, és az utat felszabadítottuk. Rövidesen beérkezett néhány katona a páncéltörő állásból és jelentette, hogy az orosz harcokcsik az állást lerohanták, vitéz Sebestyén (Béla) főhadnagy eltűnt.¹⁰⁸ A jelentés szerint az első megjelent orosz harcokcsik német felségjelet

¹⁰² *Tassonyi* 33. o. bravúr = önkéntes hősiesség vállalkozás

¹⁰³ *Lajtos* II. uott.

¹⁰⁴ *Juhász Andor* fhdgy. (* 1917. Gáspár Judit) Az 1/1/1. szd. pk-aként Marcaliban, 1944. XII. 10-én tüdővérzés miatt hősi halált halt. Keszthelyen 1944. XII. 14-én egyes sírba ág..hv. szertartása szerint temették.

¹⁰⁵ *Huszár* uott.

¹⁰⁶ *Bank* 10. o.

¹⁰⁷ *Tassonyi* 16. o. „nem, mint *Bárczy* írja 471. o. október 9-én”

¹⁰⁸ *Rada* 581. o. Hősi halált halt.

viselt, egy német hadnagy figyelmeztette hogy orosz harckocsi. Az ágyúhoz ugrott, hogy segítsen, de már késő volt, az ágyút telitalálat érte, és az álláshoz előretörő harckocsik az ágyút letaposták.¹⁰⁹

A beásott légvédelmi lövegek tüze, az ejtőernyős páncélelhárítók páncélöklei mind az öt harckocsit mozgásképtelenné tették, egy égő vissza akart menni, melyet F. Tóth János őrmester kézigránát kötege állított meg. Arcán, kezén súlyosan megégett.¹¹⁰

November 2-án az alakulat két főt eltűntnek jelentett és Dunaharaszttiban temették el a hősi halált halt Bányász Ferenc ejtőernyős őrmestert.¹¹¹

„Az orosz támadás a két műúton Soroksár és Dunaharaszttira az éj beálltával, kb. 8 óra után indult meg.¹¹² A soroksári védőkörlet előtt november 3-án 14 páncélost számoltam meg, kb. 20 vagy több páncélos támadhatott Soroksáron, és ugyanannyi Dunaharaszttin. A támadás a német vezetést is meglepetésszerűen érthette, mert az éj folyamán Budapestről német rendezetlen irodaszemélyzet, (vagy két tucat katona) érkezett be, akik a soroksári védőállás hézagjaiban foglaltak állást, sorozat tűzfegyverük nem volt. Reggel egy német gépágyút találtam állásban a műúton. Mind Soroksáron, mind Dunaharaszttin hevenyészett védőállások voltak előre elkészítve a munkaszolgálatosok által, a műút és közvetlen környezetében harckocsi árok volt kiásva, a fákra felszerelt tányéraknák voltak telepítve. Pokorny harcálláspontján rádióösszeköttetésben voltunk egy légvédelmi ágyús csoporttal, melyet Budapest légvédelmére rendeltek, akik igénylésünkre a soroksári védőállás elé területűzet adtak. Késő délután a pánik¹¹³ elrendezése után, század parancsnokaimnak személyesen röviden a következő parancsot adtam: „segítséget ne várjatok, a tartalékot megerősítésre nem fogom bevetni, ellentámadás csak akkor, ha az orosz ék kb. 1 km-re betört, remélem erre nem kerül sor.”

Budapest védelmére, úgy látszik más csapat nem áll rendelkezésre. Lehet, hogy ez lesz az ejtőernyősök thermophilei csatája? Lehet, hogy valaki közülünk megmarad, hogy elmondja, hogy mi megtettük kötelességünket. A magyar történelemben nem az fog bekerülni, hogy Budapest elesett, mert az ejtőernyősök nem tették meg kötelességüket. Talán ezek a szavak theatrikusoknak (színpadra való) hangzanak, de a Kárpátokban komoly küzdő egységgé kovácsolódott ejtőernyősök az utolsó emberig úgy éreznek, és az arcokon csak komoly elhatározást és a félelem legkisebb jelét se láttam.”

A védőállás előtt órákon keresztül kaotikus harc folyt, számos harckocsi megsérült tányéraknáktól és páncélelhárító fegyverektől, de a sérült harckocsikat elvontatták. A soroksári védőálláson keresztül néhány harckocsi a védővonalba betört, de az orosz gyalogság támadása a balszárnyon elakadt, a harckocsik visszafordultak, azonban a műúttól jobbra támpontjainkat visszavetették, az orosz gyalogság itt állásunkba befészkelte, a visszavetett egységek Juhász főhadnagy század parancsnoksága alatt egy árokban kb. 300 méterrel hátrább állást foglaltak, és géppuskáikkal és tűzfegyverekkel megakadályozták az állásból való kitörést.

¹⁰⁹ *Tassonyi* 17. o. „(Ez a jelentés valószínű, mert Isaszegen magam láttam egy német felségjelű harckocsit, az orosz harckocsik között, lehet, hogy zsákmányolt és harcba állított eredeti német anyag volt.)”

¹¹⁰ *Huszár* 125. o. *Marosújvári* zászlósra hivatkozva. Valószínű más lehetett, mert **Tóth** őrmester később, mint látjuk más hőstettet hajtott végre

¹¹¹ *Hargittai* közlésében, pl. **Sebestyén Béla** főhadnagy eltűnése nem szerepel.

¹¹² „Későbbi német kémjelentés szerint Budapest meglepetésszerű elfoglalására egy páncélos- és két motorizált hadosztály volt bevetve. Valószínű, hogy kisebb, leharcolt állományú hadosztályok voltak.”

¹¹³ „a pánik a körzetünkön keresztülvonuló oszlopra és egyéb alakulatokra vonatkozik. Légvédelmi tüzepek pakoltak, egy fényszórós alakulat fényszóróját egyszerűen a mezőn hagyta őrizet nélkül, ezt az igazságot kedvéért jegyzem meg.”

A Dunaharasztnál indított orosz támadás ugyancsak órákig tartó tűzharc után rohamtávolságon összeomlott, ott az arcvonalt szilárdan kitartott, több orosz harckocsi megsérült. Éjfél után az orosz a támadást beszüntette, a harckocsikat visszavonták. Az orosz gyalogság beásta magát a soroksári állásokkal szemben, amit a műúttól jobbra elfoglalt, kitartott. Az orosz gyalogságot Dunaharasztnál visszavonták.

Veszteségeink ekkor is és a későbbi harcokban is súlyosak voltak, főleg a szüntelen heves közepes aknatűz miatt. A soroksári védőállás előtt a harckocsiárok áthidalására épített földhidat árkászaink felrobbantották.”

Másnap 3-án délelőtt csend volt. A 22 német SS - lovashadosztály, melynek alá voltunk rendelve, (az alárendelés pontos időpontját nem tudom, mert Pokorny erről nem tájékoztatott) Soroksárnál a műúttól jobbra beásott századunkon keresztül egy német egységet (nem hiszem, hogy szakasznál erősebb volt) bevetett azzal, hogy a védőállást itt foglalja vissza. Órákon keresztül kb. 100 méter teret nyertek, végülis elakadtak és beásták magukat.

A Dunaharaszti körzetben nappali támadást kíséreltek meg, a harckocsik a háttérben maradtak. A védőálláshoz tömötten előrehaladó gyalogságot kb. 100-150 méterre engedte, (néhányan még integettek is az állásokból, így lehetséges, hogy az oroszok megadásra számítottak). Jól megszervezett tűzrajtaütéssel a támadókat megfutamtították.

Pokorny délelőtt elrendelte, hogy a tartalékokat vonjam előre kb. 600 méterre a Juhász század mögé, ahol egy rövid kiásott lövészárk volt. új harcálláspontomat oda áthelyeztem, rövidesen heves aknatűz alá kerülünk. Délután kaptam távbeszélőn parancsot, hogy Keitel német őrnagynál a Juhász század harcálláspontja mögött jelentkezsek, akitől további parancsot fogok kapni. Korábban Juhász harcálláspontját (szökellve, kúszva) meglátogattam, láttam a maroknyi SS hiábavaló erőlködését az állás visszafoglalására. Az oroszoknak itt kiváló mesterlövészei voltak.

Keitelnél jelentkezve, előadta tervét, miszerint helyezzem a századot Juhász állása mögött készenlébe, törjek előre az álláson át és ezalatt a szárnyakon két német rohamjárőr be fog törni az orosz állásba.

Mennyire törjek előre? Hát legalább 50 méterre volt a válasza. Ha előretörök, akkor elfoglalom a védőállást.

„Mein Mensch! Ha ilyen könnyű volna!” - válaszolta.

Óvatos előnyomulásra parancsot adtam azzal, hogy az oroszokat meglepetésben kell részesíteni, az állás visszafoglalása interaktív (átmenetiek), mert Juhász a jelenlegi állásában nem tud kitartani az éjjeli támadás esetén.

A begyülekezés észrevétlenül sikerült, de több mint egy órát vett igénybe, az oroszok nem vették észre, mert aknatűzzel szétverték volna.

Közben Keitel kérdezte, hogy hol vagyok, az idő lejárt. Ő azonnal világosban akar támadni, én el akartam húzni a sötétség beálltáig. úgy is lett. Sötétben elmentem a német gépágyúhoz, mondtam, hogy fényjelzővel löjjenek, megadtam az irányt, ék alakban törünk be. Egy pontra összpontosítjuk szárnyunkon levő két-két géppuskánkat, fényjelző lövéssel. Juhász főhadnagy második lépcsőben követ és elhúz jobbra, szárnyunkon támad. A helyzetet válságosnak ítélttem, ezért elhatároztam, hogy a rohamot személyesen vezetem.¹¹⁴

¹¹⁴ Nem hősködés. Lásd a Harcászati Szabályzat ide vonatkozó passzusát.

A sötétség beálltával támadtunk, az oroszokat meglepetés érte, egy géppágyú, négy fényjelző géppuska, 110 üvöltő ejtőernyős kattogó csípőlövéses géppisztollyal, irtó csatazaj, az aknavetőnk mögöttünk verte a terepet, alig bírtuk szusszal a rohanást, az orosz nem várta be a kézitusát, kézigránátdobó távolság előtt megfutott. Alig volt alkalmam egy pár futó árnyékra löni. Az állást elfoglaltuk, de a Juhász századnak nyoma sem volt. Később kiderült, hogy kiugrásuk után az orosz megsemmisítő aknatüzet adott le, ami Juhászékát az árokba szorította, de ekkor mi már jóval előbbre rohantunk, a csatazajtól erről tudomásom nem volt, pár sebesültünk volt, de egy saroklövés is, valószínűleg saját. A sikerhez hozzájárult, hogy világosan (nap nyugta előtt), a balszárnynon, Tóth¹¹⁵ őrmester, saját kezdeményezésére az orosz állásba betört és egy közel 50 méteres szakaszban az oroszot megfutamtította.

Ellentámadásra várva a századot elrendeztem, ami be is következett. Vérszegény huri - hurival rövid tűzharc után visszavonultak.

Keitel várt rám, jelentettem, hogy az állást visszafoglaltuk, és az ellentámadást visszavetettük. A balszárnynak az úttól balra ellenőriztem. „Alles in Ordnung!” Megölelt, majd kezét rázott azzal: „Danke schön, danke schön! Kamerad!” Furcsán esett ez a kitörés egy hosszú, szikár, tipikus porosz tisztól.¹¹⁶

Később éjjel az orosz megint megkísérelte a támadást órákon keresztül, ezeket nehézség nélkül a tűzértség segítségével tűzharcban visszavertük. Jellemző, hogy minden esetben, amikor foglyot ejtettünk, ezek más ezredekéből voltak, tehát más lépcsőket vetettek be.¹¹⁷

Molnár Károly honvéd az 1. ejtőernyős zászlóalj páncéltörő század katonája 1944. 11. 03-án 10 óra után Alsónémedi-Dunaharaszti között 88 mm-es páncéltörő ágyúval egy szovjet közepes harckocsit kilőtt.¹¹⁸

Másnap, november 4-én reggel Pokorny átadta nekem az összes ejtőernyős alakulatot, tehát ezred közvetlenek felett is a parancsnokságot, tehát ettől kezdve az ejtőernyős intézkedési egység volt parancsnokságom alatt. Reggel jelentették, hogy a soroksári úton harckocsitámadás van készülöben. Kísiettem motorkerékpáron, kb. 14 harckocsit számoltam meg, de több is lehetett. Az orosz gyalogság ekkor leplező erőkkkel 4-600 méteren ásta be magát. Kukoricások voltak, így hogy mi megy (történik), látni nem lehetett. A zömüket visszavonták nem mozdultak. Egy T-34-est a műúton kb. 200 méterre a védőállás mögött találat ért, felrobbant. Egy kisebb, más típusú a balszárnynon, a védőállásba tört be, de harcképtelenné vált, mire a támadást beszüntették.

5-én még voltak mindkét körzetben éjjeli támadások, ezeket nehézség nélkül visszavertük. Közelharcra nem került sor. Ezután az orosz a súlypontot áthelyezve, két ízben a jobb szárnyunkon, az utász század bal szárnyán nappal betört, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy szárnyunkat bekerítse. De mindkét kísérletet Platthy a század tartalékaival visszavetett közelharcban. Az első támadást követő négy nap után máskülönben már nyugalom volt, aknatűz és mesterlövészek továbbra is veszteségeket okoztak.¹¹⁹

¹¹⁵ F. Tóth János „aranyvitézségi érmes” őrmester

¹¹⁶ „(tudomásom szerint Keitel tábornagy fia volt.)”

¹¹⁷ Tassonyi 17-18-19 A., 19 B. o.

¹¹⁸ Feltételezhetően tévedtek egy napot, a jegyzőkönyvet felvevők, vagy Tassonyi. A jegyzőkönyv felvéve 1944. november 12-én. Aláírók: Tassonyi Edömér a sebesült ezred parancsnok helyett, Dési Imre tizedes, Mihály József honvéd, Nagy Árpád főhadnagy szakaszparancsnok, Platthy Győző főhadnagy alo. parancsnok a 3480/1944. M. ezred. rendelet értelmében 1944. szeptember 28-a utáni fegyvertényekért 5 kh. földjuttatásban részesül (lásd később). Számvéber Norbert személyes közlése 1998 XII. 02-én az eredeti HM. okmány alapján.

¹¹⁹ Tassonyi 19 B. o.

November 8-án „a napra nem emlékszem, közvetlen Isaszegre való áthelyezésünk előtt valamelyik napon történt, (november 9-én vagy később). Keitel hivatott és kért, hogy a rendelkezésemre álló tartalékkal csatlakozzam a jobb szárnyon Dunaharasztnál támadásukhoz. Felvilágosítottam és meg is értette, hogy tartalékunk ki van játszva, a soroksári körzetet nem tudom legyengíteni, mert mi történik, ha az orosz itt ellentámadást kezd. Így a legtöbb, amit be tudunk vetni, a század tartalék Platthy századából.

Ebben megegyeztünk. Platthynak személyesen adtam parancsot, és ő kérve kért, hogy a tartalék támadását ő vezesse. Ellenvetésem után beleegyeztem azzal a feltétellel, hogy vigyázzanak magukra, mert véleményem szerint a német támadás sikertelen lesz, nem akarok veszteségeket. Pokorny eddig rendszerint harcálláspontján volt, mint csoport parancsnok, Keittel állandó összeköttetésben állt, akinek harcálláspontja ugyancsak Soroksáron volt, a mellette levő házban. Én Soroksáron maradtam arra az esetre, ha az orosz ebben a szektorban ellentámadást kísérel meg. Röviden jelentés érkezett távbeszélőn, hogy Platty súlyosan megsebesült és a szakasz súlyos veszteséget szenvedett. Pokorny megsebesült.¹²⁰

Motorbiciklin lerohantam, Platty súlyos tüdőlövessel hordágyon feküdt, jelentették, hogy két halottat és két sebesültet veszítettek. A leírtakat jelentésből tudom.

Pokorny tudomásomon kívül a Nimródra pattant, és Dunaharasztra menve a 37 fős szakasz oldaltámadását követte, ami a német balszárnyon haladt előre. Közöttük és a németek között hatalmas hézag volt, tehát ők inkább lekötő szerepet játszottak. A támadást a német szakaszon hatalmas tüzéségi előkészítés előzte meg, olyan, amit az ejtőernyősök sohse láttak. A Nimród sikeresen támogatta biztos távolságból a szakasz támadását egy golyószórós és egy géppuskás fészket kiemelve, és az oroszokat megfutamtították.

A német támadás azonban elakadt, a szakasz heves aknatűzbe került, egy akna gránát a Nimród mellett robbant, Pokorny számtalan szilánksérülést kapott¹²¹, bal szeme világát elvesztette. Maga fejezte be a vállalkozást, nem engedte, hogy segélyhelyre vigyék, míg helyettesét ki nem oktatta a teendőkről. A Nimród, mely Pokorny „személyes rohamlövege”¹²² volt, és eddig harcban nem vett részt, a tűztámogatást abbahagyta és a sebesült Pokornyval kórházba távozott. Én a rohamlöveget sem azelőtt, sem azután nem láttam. A tűztámogatás kiesése a legrosszabb időben történt, az orosz ellentámadással közelharcban a szakaszt visszavetette. Ebben a kikényszerített visszavonulásban szenvedtük a veszteségeket. 10-en elesetek, 17-en megsebesültek, köztük Pokorny és Platty, akit katonái saját életük kockáztatásával a heves közelharc ellenére kimentettek. A német csapatok kiindulási helyzetükbe visszavonultak.”¹²³

Ezután a szovjetek mindkét körzetben éjjel támadtak, de közelharcra nem került sor. A szovjetek a már említett harckocsiárok szélén egy mesterlövész golyószórózt az első állás előtt 40-50 méterre helyeztek el, akit három ejtőernyős tiszthelyettes kézigránáttal megsemmisített. A golyószórót magukkal hozták.

A további hét nap viszonylag csendes volt. Tüzérségi párbaj folyt. A zászlóalj sávjában próbálták ki a „Szálasi röppentyűt” kerekeken gördülő állványról. Egy tanyában levő szovjet harckocsi gyülekezésre lőtték ki a hatalmas bunkóhoz hasonló reaktív lövedéket.¹²⁴

¹²⁰ *Tassonyi* 19 B. o. „**Bárczy Pokorny** sebesülését elferdítve gyalázkodó módon írja le. Szükségesnek tartom a ténylegesen történtek lerögzítését.”

¹²¹ *Rada* 582. o. Pécsi hadikórház által kiállított kórtörténeti lap szerint 43 szilánkot találtak benne.

¹²² Helyesen: páncélvadász és páncélozott önjáró légvédelmi géppágyú

¹²³ *Tassonyi* 19 B., 20. o. és *Rada* 582. o. Platty Győző fhdgy. (L.A. 1939.) később hősi halált halt.

¹²⁴ *Huszár* 126-127. o.

November 6-án két, később 10-én egy hősi halált halt ejtőernyőst temettek Dunaharaszti. A hősi halottak emlékét és testét Dunaharaszti község lakói máig megőrizték. A dunaharaszti Kálvária ma is tele van löszerekkel. Akkor mindenkinek el kellett hagynia Dunaharaszti. November 9-én 9, 11-én és 12-én 1-1 főt eltűntnek jelentettek. Veszteségjelentés 29 fő eltűnését közli. Nem tudjuk, hogy melyik alakulathoz tartoztak, mert légvédelmi gépágyuk is voltak a reteszállásban. Lehet, hogy csak egy részük volt ejtőernyős.¹²⁵

A visszaemlékezések szerint Pokorny személyes bátorságáért a kórházi ágyon kapta meg a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmet, mely közvetve *az ejtőernyősök vitézségét és helytállását is méltányolta, akiket a közvélemény Budapest megmentőinek ismert el.* Budapest székesfőváros közgyűlési határozata Pokornynak és öt honvédeknek a háború után a Rózsadombon 300-300 négyszögletes telkekkel és három szobás összkonfortos házakkal kívánt jutalmazni.¹²⁶

„Keitel közölte, hogy kivonnak bennünket és Isaszegre kerülünk tartalékba. Emlékezetem szerint kb. ebben az időben jelentkezett nálam Bárczy, tehát ezzel elkerülhettem, hogy Szügyinél, vagy Pokornynál jelentkezzen.” Segédtiszt Berthy Károly főhadnagy volt, aki a második csatánapon este sebesült meg. Bárczy nálam Soroksáron napokkal később, Berthy kiesése után jelentkezett, pár nappal (vagy előző napon) Isaszegre való szállításunk előtt, ha jól emlékszem, Pokorny sebesülése után. Akkor már nyilvánvaló volt, hogy az orosz vezetés eredeti elgondolását, hogy Budapestet egy meglepetésszerű „raid”-el elfoglalja, végérvényesen meghiúsítottuk.¹²⁷ Bárczy jelentkezése kapóra jött, mert segédtiszt nélkül volt a zászlóalj. Solymos Antalt, Pokorny törzséből Platthy főhadnagy pótlására ki kellett emeljem. Bárczy németül kifogástalanul beszélt, ami egy segédtisztnek német alárendeltségben szükséges volt.”¹²⁸

Hét nap alatt, bár nem a Szent László alárendeltségében harcoltak, de mert már mellükön viselték a hadosztály alabárdos jelvényét, elterjedt hírük az arcvonalon, hogy „a Szent László hadosztály bemutatkozott”!

A hangosan beszélő szovjet propaganda adó „bárdos brigantiknak” nevezte ejtőernyőseinket.¹²⁹

A megerősített 1. ejtőernyős zászlóalj hozzájárult ahhoz a sikerhez, hogy a szovjet 46. gárdahadserég képtelen volt november 3-ra kapott harc feladatát teljesítenie. Az ellenünk harcoló 2. és 4. gárda gépesített hadtesteket kivonták, és Cegléd térségében átcsoportosították.

Az ejtőernyős alakulat hősiességének súlyos véráldozatba került, sebesültekben és halottakban 11 nap alatt a soroksári és Dunaharaszti harcokban állományunk több mint 40%-át vesztettem el.¹³⁰

¹²⁵ *Hargittai*

¹²⁶ *Rada* 582. o.

¹²⁷ *Tassonyi* 15. o. „Hogy (Bárczy) a Légierők Parancsnokságától való eltávazása mikor történt, vagy eltávazása után, nálunk való jelentkezése között, időben hol tartózkodott, arról fogalmam sincs, vele nem találkoztam, ugyancsak Berthy Karcsi se látta őt sehol.”

¹²⁸ *Tassonyi* 15. o. „háborús sérülésére is panaszkodott, rangviszonyánál fogva, másként század parancsnoknak kellett volna beosztanom, amire sérülése, egyénisége és hadi tapasztalat hiánya miatt nem tartottam alkalmasnak. Beosztását a személyi viszonyok, amire könyvében indokolatlanul állandóan hivatkozik semmi szerepe nem volt.”

¹²⁹ *Lajtos* II. 13-14. o: majd ezt is írja: Déltájban *Tassonyi* százados jelentette, hogy az eredeti állások előtt 1, 5 km-re vannak és hozzátette, hogy „szándékom a további előrenyomulás.” Veszekedni kellett *Lajtosnak* vele azért, hogy térjenek vissza, mert maroknyi zászlóaljával elszigetelt helyzetben maradt.

¹³⁰ *Tassonyi* 20. o.

Az ejtőernyősök védelmi harcai lehetővé tették, hogy a PIRT (Pestszentlőrinci Ipar-telepek RT.) gyára működését folytassa. A gyár a hárommotoros Junkers Ju 52 típusú szállító repülőgépek sárkányát készítette, a motorokat, műszereket a németek szállították és ott történt a gépek berepülése is.

Erről Piufszich Gábor berepülő pilóta főhadnagy számol be: „Közben a háború egyre közeledett hozzánk. Egyik reggel a reptéren a telefonhoz hívtak. A gyár vezérigazgatója értesített, hogy most hívták a hadsereg-parancsnokságtól és közölték, hogy az oroszok áttörték a frontot, és bármelyik pillanatban ott lehetnek a repülőtéren. Ha van kész repülőgép, repüljem át Budaörsre. Összehívtam a szerelőket és elmondtam nekik, mi a helyzet. Kiküldtem egy szerelőt az országútra, hogyha orosz tankot lát, kiáltson. Kiállítottam egy teherautót útra készen, hogy szükség esetén bármelyik pillanatban elpucolhassunk. Közben azonnal megkezdtek a gépekbe a motorok beépítését, hogy azután azokat átrepülhessem Budaörsre.

„Az ejtőernyősök ellentámadása akadályozta meg, hogy az oroszok lerohanhassanak bennünket. Így volt még pár napunk beépíteni a motorokat és a gépeket egyenként átrepülni Budaörsre. Igaz, a második gép startjánál a repülőtér túlsó oldaláról már lőttek. Mielőtt elrepültem, még összehívtam a szerelőket és elbúcsúztam tőlük. Kiadtam a parancsot a raktárosnak, hogy a szerszámokat és a gépeket ossza szét a szerelőknek. Jobb, ha ők használják, mint az oroszok.¹³¹

Az ejtőernyős alakulat az óriási fölény ellenére hősieken megállta a helyét ezekben a harcokban. A harcok jelentősége, hogy a Tolbuhin csoport nem várt ellentámadásra bukkant és sikertelen próbálkozás után feladta Budapest meglepetésszerű elfoglalásának a gondolatát.

A Soroksár-Dunaharaszti térségben az orosz kudarc hadászati jelentősége az volt, hogy Budapest eleste elődázódott. Végül is november 2-a helyett 1945. február 13-án esett el a magyar főváros szisztematikus bekerítés után és ez feltétlenül hozzá járult, hogy az arcvonal összeomlása után az orosz nem tudta Ausztria teljes területét megszállni, mely megszállásnak kiszámíthatatlan politikai következményei lettek volna.

AZ 1. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ VESZTESÉGE

Dunaharaszti

Hősi halottak

1944. XI. 2. Sebestyén Béla főhadnagy, Bányász Ferenc őrmester, (I. ejtőernyős zászlóalj)

XI. 6. Garami Imre őrvezető, (I. ejtőernyős ezred) Bella Sándor honvéd, csapattest megjelölése nélkül

XI. 10. Forgács György honvéd csapattest megjelölése nélkül
Összesen: 4 fő.

Eltűntek

XI. 2 Tóth István tizedes, Héderi György honvéd (I. ejtőernyős zászlóalj) 1 tiszt, 1 honvéd

XI. 3. Boda János, Gujdás Sándor, Tarsoly Károly őrvezetők, Allaga Mihály, Balázs István, Bálint Lajos, Buzás Lajos, Deák Ferenc, Donka Mihály, Herák Péter, Körösi János, Novák

¹³¹ *Piufszich* Ezután két szerelővel leutaztam Vaszarra, ahol a félbehagyott berepüléseket befejeztem, majd, mint aki jól végezte dolgát egy csomó libával visszatértem Budapestre. Ez volt az utolsó repülésem Magyarországon.

Márton, Nyikita Virgil, Szabó Lajos, Széphegyi Géza, Vladár Imre honvédek, mindannyian csapattest megjelölése nélkül 3 tisztes, 16 honvéd, összesen 19 fő

XI. 9. Szűcs Árpád szakaszvezető, Dráun Lajos tizedes, Nagy János tizedes, Ludányi Pál őrzető, Haász János, Horkai József, Kálmán Tibor, Kiri János, Kóczián Antal honvédek, mindannyian csapattest megjelölése nélkül 4 tisztes 5 honvéd összesen 9 fő.

XI. 11. Balogh Gusztáv honvéd csapattest megjelölése nélkül 1 honvéd

XI. 12. Futó Ádám őrzető csapattest megjelölése nélkül 1 tisztes

Összesen 31 fő.

Összefoglalva: Dunaharaszti XI. 2-XI. 12 között

hősi halát halt 1 tiszthelyettes 1 tisztes, 2 honvéd összesen 4 fő.

- eltűnt összesen 9 tisztes 23 honvéd összesen 31 fő.¹³²

Ebből: ejtőernyős hősi halott: 1 fő az ejtőernyős ezredtől, 1 fő az I. ejtőernyős zászlóaljtól
ejtőernyős eltűnt: 2 fő az I. ejtőernyős zászlóaljtól.

Dunaharaszti új temető

Egy nagyon ápoltság siron levő szöveg:

E sírhant őrizze álmát
Három ismeretlen magyar honvéd,
Kiket édesanyjuk most is hazavár.
Nyugodjatok békében
E sírhant tövében. 1945.¹³³

A dunaharaszti hősi emlékmű

„Elesett hős fiai emlékére Dunaharaszti község valamint a 2. világháború alatt elesett katonák, és az 1956-os forradalom hősei felirattal” felirat alatt balról-jobbra ABC sor-rendben Bagi Zsigmondtól - Zink Györgyig.

Az emlékmű feliratát „Gyula diák”¹³⁴ írta:

Anyánk árváink édes asszonyunk,
ne sírjatok, hisz mi csak szunnyadunk,
porladhat testünk távol a hant alatt,
a lelkünk itt van és mindig itt marad.
Mert aki vívott bátor és derék
s az ősi földért adta életét,
az mindörökké él a fűben a fában
magyar rögökben, magyar napsugárban.
Gyula diák

¹³² **Hargittai**

¹³³ Dunaharaszti polgármestere: „amikor meghirdettük a régi temető felszámolását, bejött **Kiss Ernő**, aki itt él feleségével, aki lelkiismereti problémának tekintette, mert ő is ejtőernyős volt, - tudott a sírokról, mondta nekem ezeket az ejtőernyősöket, hogy őket is helyezzük át új helyükre. Egy sír valahogy elmaradt, ezért jött. Én azt hittem és tudtam, hogy mindegyiket exhumáltuk. Azt hitte, hogy nem veszem komolyan kérését. Részt vett a temetésen, és aztán feljött intézkedésemnek megköszönni. Nagyon jól esett és meglepett viselkedése. Bizonyára Önök is tudják, hogy itt front volt. Taksonyban voltak az oroszok, itt (Dunaharaszti) a németek. A Kálvária még a jelenben is tele van löszekkel. Akkoriban mindenkinek el kellett hagynia Dunaharaszti.”

¹³⁴ Vitéz **Somogyvári Gyula** író és költő. A két világháború között számos népszerű I. Világháborús regény szerzője (Virággzik a mandulafa, Ne sárgulj fűzfa, És Mihály harcolt stb.) Az orosz és olasz fronton szerzett élményeit írta le

Soroksár

Soroksárott 1944. XI. 2-XI. 11 között elesettek illetve eltűntek névsora:

Hősi halottak az I. ejtőernyős zászlóaljtól:

XI. 3. Farsang János, Izsó Miklós honvédek; XI. 4. Sárdinez Imre őrvezető, XI. 5. Mezel Sándor honvéd; XI. 6. Poda László honvéd; XI. 7. Pucsok János őrvezető, Földi Bálint honvéd, Pacskó Sándor honvéd; XI. 11. Baricza János tizedes

Összesen: 4 tisztes, 6 honvéd összesen 10 fő

Egyéb alakulattól: XI. 1. Kalmár Károly szakaszvezető, XI. 6. Anerbach Rudolf tizedes, XI. 8. Tózsér D. István őrmester, XI. 11. Pál Péter honvéd, XI. 7. Barba István honvéd

Összesen 1 tiszthelyettes, 2 tisztes 2 honvéd

Eltűntek - az I. ejtőernyős zászlóaljtól: XI. 4. Fehér László honvéd; XI. 6. Vágó István szakaszvezető

- egyéb alakulattól Kovács Endre őrvezető, (1. Gépkocsilövész-zászlóalj) Gombay Károly honvéd, (VI. gépkocsivonat osztály)

Összesen: 2 tisztes, 2 honvéd összesen 4 fő

Összefoglalva: Soroksárott - hősi halált halt: 1 tiszthelyettes, 6 tisztes, 8 honvéd összesen 15 fő.

eltűnt: 2 tisztes, 2 honvéd összesen 4 fő

- veszteség összesen: 19 fő.¹³⁵

A soroksári harcok mintegy 20 hősi halottját temették 1944-ben a Budapest XX. kerületi római katolikus temetőbe.

A sírokról mindenki megfélekedett, a fejfák elkorhadtak, mindent benőtt a gaz. A temető 1994. évben történt felszámolása előtt egy volt m. kir. tartalékos zászlós Zágonyi Sándor ny. őrnagy a római katolikus plébánossal a sírokat beszenteltette. Így mentette meg a sírokat a teljes megsemmisüléstől. (ugyanis beszentelt sírokat az akkor érvényes rendelkezések szerint nem lehetett eldózeroltatni.) Felderítette a Pápáról kért tényleges repülő katonákkal a sírok helyét. Hivatalosan exhumálást rendeltek el és az ott levő hősi halottak ereklyéit kihantolták és ünnepélyes körülmények között áthelyezték a Rákospalotai temető I. világháborús emlékműve mellé.¹³⁶

AZ 1. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ HARCA ISASZEG TÉRSÉGÉBEN 1944. XI. 12 - 22 KÖZÖTT A „FELDERHALLE” SS. HADOSZTÁLY ALÁRENDELTSÉGÉBEN.

7. gárda hadsereg csapatainak 1944. november 11-i feladata Zsámbok-Jászberény-Jászdózsa vonala volt, de a német alakulatok szívós ellenállása miatt november 12-ig csak Tápióbicske - Nagykáta - Jászberény D. vonalát érték el.

¹³⁵ *Hargittai*

¹³⁶ Az exhumálást *dr. Bonhardt Attila* őrnagy végezte a Hadtörténeti Intézet képviselőjében. *Zágonyi István* (1208 Budapest Aranykálász u 16.) úrnak a szerző javaslatára a Tartalékos Katonák Országos Egyesülete (TKOE) nevében dr. vitéz *Balogh György* elnök és a Hadtörténelmi Levéltár igazgatója, Dr. *Markó György* 1995 februárjában írásban köszönetét fejezte ki példamutató magatartásáért és a TKOE érdemkeresztjével tüntették ki.

A támadás balszárnyán Cegléd felől Dány támadási iránnyal a 7. román gyalogos hadtest támadt a 2. és 19. gyalogos - és a 9. lovashadosztályával. Támadásuk az említett Attila védőöv I. állásának Isaszeg - Valkó közötti első árkait veszélyeztette.¹³⁷

Az 1. ejtőernyős zászlóalj a Soroksár-Dunaharaszti szakaszon november 12.-én a 22. SS-lovashadosztály váltotta fel, miután az orosz áttörési kísérleteit itt feladta.

Tassonyi: „Parancsot kaptam, hogy Isaszegen a Feldherrhalle (német SS) hadosztály alárendeltségébe lépünk és „pihenésre” kivonnak bennünket.

Isaszegre késő éjjel érkezünk. Az előkészítetlen szálláson, köves padlókra dőlt a holtra fáradt legénység. Parancsot adtam, hogy mindenkit hagyjanak aludni, nincs ébresztő.

Másnap, 13-án, kb. 11-kor délelőtt írásos parancsot kaptam - ha jól emlékszem egy német összekötő tiszt útján - hogy az orosz erők az előttünk levő védőállásokat áttörték, azonnal foglaljak védőállást Isaszegtől keletre, a megadott magaslaton. Sebtében megebédeltünk, erőltetett menetben értünk el a magaslat aljához. (Lapos domb, balra a Tápió völgye, jobbra szőlők, nyílt terep; részben letarolt vagy letördelt kukoricaföldek.)

Találkoztunk egy vágató lóvontatású üteggel, különben sem csapatoknak, sem oroszoknak nyoma nem volt. Harcalakzatban értük el a magaslatot. Két lövész század a magaslaton ásta be magát, egy másik, Kovács Ferenc főhadnagy vezette század és az árkász század a Tápió völgyétől északra, a szőlőkben foglalt állást. A domb északi lejtőjén egy német figyelőcsoportra akadunk a hézagban, itt rendeztem be ideiglenesen harcálláspontomat.¹³⁸

Az állás elfoglalása ellenséges aknatűzben, „csim-bummozás”¹³⁹ és a mesterlövészek tűzcsapásai között történik, az esti órákban már jelentős veszteséggel jár. Esik az eső, ássák be magukat. Az ejtőernyős ezredtől Ebő József ejtőernyős őrmester hal hősi halált. Marosujvári Géza zászlós, Ozsvát ? szakaszvezető, Zsuga János ejtőernyős sebesülnek meg rövid idő alatt.¹⁴⁰

„14-én ezt a harcálláspontot el kellett hagynunk, mert orosz mesterlövészek tüze alá kerültünk. A harcálláspontot a domb mögött, a középen telepítettük, kb. 500 méterre, egy hevenyészett óvóhelyen, amit egy német tűzérmegefigyelővel és egy német összekötőtiszttel megosztottunk, akiknek közvetlen összeköttetése volt a német hadosztály parancsnoksággal. A német összekötőtisztnak egy gyenge szakaszerejű egysége volt. Ez a jobbszárnyunk mögött foglalt állást. Mindkét szárnyunk „szabad” volt. Helyzettájékoztatót nem kaptunk. A második napon egy magyar, közepes üteg figyelőállást telepített. Az orosz támadás ezen a napon megindult a Tápiótól északra beásott 2. századunk ellen. A vonal ide-oda hullámzott. Többször közelharcra került sor; késő délután az oroszok a támadást feladták és pár száz méterre visszavonultak. Ezen a napon kétszer szaladtam ki erre a szárnyra, átlábolva a Tápiót és a mocsaras völgyet. A magyar üteg az első sorozatot rövidre lőtte. A Kovács század 4 halottat, 3 súlyos sebesültet jelentett. Az ütegfigyelőt lehordtam azzal, ha még egyszer belénk lönek, egy géppuskás járőrt küldök hátra és lemészárolom az egész üteget. Mire a balszárnyról visszaértem, az ütegfigyelő elpárolgott.

¹³⁷ *Bank* uott.

¹³⁸ *Tassonyi* 21. o. vagy *Tassonyi* 53, 55. o. Bárczy könyvében ezeknek a harcoknak leírása téves adatok, ferdítések, koholmányok és válogatott hazudozások háryjánoskodó, képtelen füllentések szövevénye. Szereplését úgy írja le, mintha ő vezette volna a harcot; tény az, hogy a védőállásba való felvonulásunkkor mellettem tartózkodott. A harcálláspont telepítése után a harcok alatt, azt egy percre sem hagyta el. A német parancsnoksággal való személyes összeköttetéseiről és „intézkedéseiről” költött meséi valótlank. Piszkos gyalázkodás az, hogy egymásra lövöldöztünk (B 486. o.), vagy hogy én napraforgókra kézigránátot hajigáltam (B 490. o.).

¹³⁹ A 37 mm-es szovjet páncéltörő ágyú lövedékének becsapódásának hangja

¹⁴⁰ *Huszár* 129. o. és *Hargittay*

A domb előtt gyülekezés volt, de komoly akcióra nem került sor. Kb. 700 méterre gyalogságot és néhány harckocsit láttunk.”¹⁴¹

14-e előtt hősi halált haltak: Tóth Mihály tizedes, Vida Ferenc őrzető, B. Szűcs István, Nappel István, Kochinger András, Patai Lajos honvédek. Eltűntek: Lajtos László őrzető, Földes István, Fazekas Lajos honvédek az ezred törzstől, Behám Mihály őrzető, Hatvan István honvéd az I. zászlóaljtól.¹⁴²

November 15-e körül Lajtos ismét kereste ejtőernyőseit. A „Feldherrnhalle” hadosztály parancsnokságra kellett menjen, hogy Tassonyiék állását megtudakolja. A német hadosztály vezérkari főnöke azt mondta Lajtosnak, hogy *ők „még soha sehol nem láttak olyan vagányokat (Mordskerl), mint Tassonyi és csapata.”*¹⁴³

„15-én, tekintettel Soroksáron nagyon megcsappant állományunkra és a nagyon széles arcvonalra, a nyílt terepre, - amelyen az ellentámadás nappal óriási veszteségekkel járt volna - fészekszerű hézagos megszállást és a helyi tartalékok képzését rendelttem el. Ezeket a helyi tartalékokat a század parancsnokok a veszteségek pótlására használták fel. Nappal a védőállásban a mozgás lehetetlen volt, mert a terep arra kényszerítet minket, hogy perem előtti védőállást foglaljunk. A sebesültek hátraszállítása lehetetlen volt. A harckocsik (10 egynehány) a domb ellen vonultak fel, a gyalogság rejtőzve visszamaradt, mert a nyílt terepen a nappali támadás lehetetlen lett volna. A harckocsik kb. 400 m-re közelítették meg a védőállást, de a géppuskatűz és a páncélöklő felmutatása elég volt, hogy előrenyomulásukat beszüntessék (Valószínűleg az orosz vezetés kiértékelte a soroksári és dunaharaszti ejtőernyős ellenállást) Egy előretört harckocsi legénysége az egyik előretolt fészket meglepetésszerűen lerohanta és hét főt fogságba ejtett, a foglyokkal visszavonult. A harckocsi ágyú a tűzfegyverekre vadásztak. A harcok alatt 11 sorozattűz-fegyverünket veszítettük el. Éjjel visszavonultak.

Egy orosz vállalkozás egy a magaslaton levő támpontunkat (egy rajt) a figyelő leszúrása után kiemelt és a védőállásba befészkelte magát. Lehet, hogy ez egy éjjeli támadás előkészítésére mutatott. Kókény (József) főhadnagy (géppuskás század) parancsnoksága alatt, a törzsből 11 fővel az ellentámadással a betört oroszokat megfutamtotta. A sikerhez a német tüzéség hozzá járult. Az 52 cső tüze miatt zászlóalj ellentámadását várta, nem egy maroknyi ejtőernyőset. Sötétben a katona nem tudja, hogy a géppisztolyos „üvöltő dervisek” mögött csak légüres tér van.”¹⁴⁴

16-án „9 óra körül tőlünk DK-re 2 km-re előttünk széles tűzfüggöny volt, majd láttuk, hogy orosz gyalogság tömegben vonul előre. Az állásokat a németek feladták, addig nem is tudtuk, hogy ott vannak.

11-kor megsemmisítő tüzet kapott a dombtetőn levő század. Párszáz méteres arcvonalon, az un. „Alföldi tüzer dandár” volt bevetve, amely könnyű és közepes ütegekből állt. Ez volt az első eset, amikor ilyen első világháborús méretű tüzéségi tűz alatt álltunk. Nem láttunk oda, de azt hittük, ott senki nem marad életben. 40 percig morajlott a föld. A jobbszárny század rádión jelenti „Orosz tömegtámadás, rohamtávolságon középen.” A német tüzerfigyelőhöz fordultam: „Azonnal megsemmisítő tüzet az „A” vonatkozási pontra!” - „De ez az ön saját állása!” - „Ne törődjön vele!” Stopper órával néztem; 17 másodperc után 52 csőnek a megsemmisítő tüze az állásunkon és állásunk előtt feküdt; percek után lelassult, majd néhány percig hátra helyezték. Az orosz gyalogságot ez a tűz telibe találta rohamtávolságon. Az ejtőernyősök lelkesedve mondták nekem - amikor a támadás visszaverése után az állásba kimentem (helyesebben kiszökelltem) - hogy tudták, hogy a második tűzcsapás saját. Nem

¹⁴¹ Tassonyi 22. o.

¹⁴² Hargittay

¹⁴³ Lajtos II. 12. o. Szó szerint: ölésre kész fickók, vagy halált osztó kölykök.

¹⁴⁴ Tassonyi 22-23. o. A roham alatt kötelezően szükséges a saját erő érzékeltetésére, az ellenség elrettentésére az üvöltés.

tudtak volna ellenállni. Amikor a tűz lelassult, néhány „kikukucsált”, és látták, hogy az orosz testek repültek a levegőbe. Sokan pánikszerűen próbálták őrmesterükkel beásni magukat. Akit a tüzéség életben hagyott, azt az ejtőernyősök tüzfegyverei kaszálták le. Az orosz gyalogság pánikszerűen visszamenekült, súlyos veszteségeket szenvedve. Századunk, megsemmisítő, gyilkos tűzben csodálatosképpen csak hét halottat és néhány sebesültet szenvedett. Pár katonánkat a föld betemetett de ezek sebesülés nélkül úszták meg.”¹⁴⁵

„Ezután csak a harcok vadászkodása tette próbára idegeinket, de ezek is néhány nap után a háttérben maradtak. Néhány vérszegény támadási kísérlet történt, a jobb szárnyon a Juhász-század ellen, de aknavető, géppuska és golyószóró tűzünkben ezek a kísérletek tisztes távolságon elakadtak.

Egy esetben a helyzet kritikus volt. A közép század jelentette, hogy a Juhász század visszavonult, utasítást kért, hogy mi van? Kirohantam, és kb. 300 m-re a védőállástól, alakzatban, lépésben visszavonuló századot a védőállásba visszafordítottam, annak ellenére, hogy heves aknatűz alá vették.¹⁴⁶ Kiderült, hogy valaki elkiáltotta magát: „visszavonulás!” - ezt sorra adták és abban a hiszemben, hogy a visszavonulásra parancs jött, a védőállást kiürítették. Szerencsére az orosz az előretöréssel késedelmeskedett nem kis részben aknavetőtűzünk és a második század oldalozó tüze miatt.

17-én válságosra fordult helyzetünk. A német tüzérmegfigyelő tisztet egy altiszttel váltották fel. Itt említem meg, hogy a hadosztály vezérkari főnökét felhívtam és megmagyaráztam, hogy embereim emberfeletti teljesítmények hatása alatt, teljesen fel vannak örvölve. Adjon szállítóeszközt, hogy az állásba páncéltörő ágyúinkat bevontathassuk és a harcok sakkban tarthassuk. Sajnos a német hadosztálynak sem volt láncaltapas vontatója. Egy alacsony harcértékű magyar zászlóaljot rendeltek alá, pár száz fő létszámmal, egy őrnagy parancsnoksága alatt, akinek kereken kijelentettem, hogy a védelemért én vagyok a felelős és a harc vezetésébe nem tűnök beleszólást.¹⁴⁷

17-én egy hősi halott Deli Sándor tizedes, 8 eltűnt (András István, Deli János, Harmat Pál, Petri János, Széll Dezső örvezetők és Benke István, Bolczla István, Sipos János honvédek) szerepel az aznapi veszteségjelentésben.¹⁴⁸

18-án „nagyon sűrű köd szakadt le. A jobb szárnyunkon állandóan hallottuk kb. 1 km távolságból a láncaltapas szállítóeszközök zörgését és tisztában voltunk, hogy az orosz az arcan való áttörést feladta, és bekerítést készít elő.”¹⁴⁹

A veszteségjelentés alapján, e napon hősi halált haltak: Vajda Lajos szakaszvezető, Rakonczai István tizedes, Puhabák István és Szabó Márton örvezetők, Huli László, Nagy II. József honvédek. Ketten, Táboros József szakaszvezető, Katona Kiss János honvéd eltűntek.¹⁵⁰

„Kb. 20-án jelentek meg az első oroszok mögöttünk. Aknavető állásunktól kb. 1 km-re a szárnyon, az erdős területen gyalogság gyülekezését figyeltük meg. Géppuskáinkat fokozatosan a jobb szárny mögé és a vetőállás mélységében hátunkba átcsoportosítottuk, úgy, hogy visszavonulásunkkor több géppuskánk tüzelt oldalra és hátra, mint előre. Szerencsére a köd felszakadt, ennek következtében az arcvonal előtt minden akció szünetelt.

Ekkor hozta ki egy német összekötő tiszt számomra az I. és II. osztályú vaskeresztet, a német Wehrmachtbericht idevonatkozó másolatával november 17. vagy 19-i dátummal. „Az első magyar ejtőernyős zászlóalj Tassonyi százados parancsnoksága alatt a 101-es orosz

¹⁴⁵ *Tassonyi* 23. o.

¹⁴⁶ „A visszafordulásra a parancsot egy kis völgyön keresztül a dombhátról ordítottam.”

¹⁴⁷ Tassonyi ekkor még százados volt!

¹⁴⁸ *Hargittay*

¹⁴⁹ *Tassonyi* 24. o.

¹⁵⁰ *Hargittay*

gárdahadosztály ellen napokig tartó súlyos védelmi harcok során, kimagaslóan kitüntette magát.”¹⁵¹

Feltételezhetően a 16-i saját vonalra leadatott tüzéségi tűz hét hősi halottja 19-i veszteségjelentésben szerepel. Ők a következők: Szakály Ferenc tizedes, Dezső Sándor, Kovács Ferenc őrvezetők, Csizmadia István, Kusnyerik István, Makka József, Muli Ágoston ejtőernyősök. E napon két eltűntje (Takács András őrvezető, Kovács Attila honvéd), ezután 20-án egy eltűntje (Balázs Pál őrvezető), van a zászlóaljnak.¹⁵²

„21-én tüntettem ki saját hatáskörömben Kökény főhadnagyot a nekem átadott két vaskereszt egyikével.

Ekkor jelentette aknavető állásunk, hogy oldalról, az erdős területről géppuska tűz alá került és kénytelen volt áttelepülni. Egy szakasz erejű vállalkozást szedtünk össze a feladattal, hogy Kökény parancsnoksága alatt a segélyhelytől délre törjön előre az erdős terület irányába, ahol az orosz gyalogság gyülekezését figyeltük meg. Megmondtam Kökénynek, hogy ellenállás esetén a szakasz menjen védelembe és biztosítsa visszavonulási utunkat. Ekkor esett el fejlődéssel Kökény főhadnagy.”¹⁵³

21-én az ezrednek egy hősi halottja Mojzes János honvéd és a zászlóaljnak egy eltűntje (Házi Illés honvéd) van.¹⁵⁴

„22-én a zászlóalj vezető orvosa jelentette, hogy segélyhelyünket elhagyta, mert egy orosz járőr jelent meg. Kiküldött járőrünk oroszot ott nem talált, de nyilvánvaló volt, hogy visszavonulási utunk elvágása folyamatban van.

23-án (lehet, hogy 22-én) kaptam meg a parancsot, hogy éjjel vonuljak vissza Isaszegre, ahol további parancsokat fogok kapni. Délután a német összekötő tiszt elbúcsúzott.¹⁵⁵ Kis alakulatával kivonták. Az oroszok - valószínűleg felbátorodva - a Juhász század (a jobb szárny) ellen harcokcsi ágyú támogatással (a harcokcsik a háttérben maradtak) gyalogsági támadást indítottak. Ez a századot visszanyomta; a Juhász század kb. 300 m-re, lelépcsőzve, beásta magát. ugyanakkor a betört oroszot dombháton levő fészekek oldalozó tüzettel megbénították.

Rövidesen a német tüzerfigyelő is lebontott. Az éj beálltával századainkat nehézség nélkül kivontuk aknavetőink támogatása mellett és Isaszegre bevonultunk.”¹⁵⁶

A fentiekén kívül a zászlóaljnak Isaszeg térségében még három hősi halottja van Holczinger József őrvezető, Molnár István, Szűcs András honvédek, akikről nem tudjuk hősi haláluk időpontját. Seh Zoltán eje.karp.honv. is a „gödöllői” harcok során esett el.¹⁵⁷

Az egyéb alakulatok közül a T. P.F. 149. alakulatnál XI. 18-án 5 fő (Nagy Lajos tizedes, Bódi Géza őrvezető, Illés János, Nagy András, Sztregovai Ferenc honvédek) halt hősi halált, míg a T. P.F. 814. alakulattól XI. 18 - 21 között 6 fő tűnt el (Donbó László szakaszvezető, Balázs Pál, Béla Ferenc, Berkes István, és Kiss Menyhért őrvezetők, Debeli János honvéd).¹⁵⁸

„23-án Lajtos vezérkari őrnagy parancsára Pápára szállítottak bennünket. Lajtos erről előre nem értesítette a „Feldherrnhalle” hadosztály parancsnokságát, erről nem tudtam.

¹⁵¹ *Tassonyi* 24. o. "Ez a válasz **Bárczy** történelem hamisítására, hogy „sikerült elkerülni az oroszokkal való közvetlen harcérinkezést.” (B 501. o.) „(A helyzetet a német összekötőtiszt hadosztályunknak állandóan jelentette, így részünkről nem volt szükség helyzetjelentésekre)”

¹⁵² *Hargittai*

¹⁵³ *Tassonyi* 25. o. „és nem - mint **Bárczy** gyalázkodóan állítja, -, „mert könnyelműen csöves kukoricát süített parázson.” (B 493. o.)

¹⁵⁴ *Hargittai*

¹⁵⁵ **Bárczy** nem eligazításon kapta a parancsot (B 494. o.); (aki **Bárczy** meséjében elesett (B 493. o.)

¹⁵⁶ *Tassonyi* 25. o.

¹⁵⁷ *Szabó* Szabó István rotü. zls. rokona volt.

¹⁵⁸ *Hargittai*

Lajtos mondta, hogy „kicsúsztatásunk” a német vezetést igen felbőszítette. Arra, hogy minket egy hadosztállal pótolnak, az volt a válaszuk, hogy *adják vissza az ejtőernyős zászlóaljat és tartsák meg a hadosztályt.*

A zászlóalj, annak az egységnek, amely Soroksár-Dunaharaszton meghiusította Budapest meglepetésszerű elfoglalását, csak árnyéka volt. Isaszegen a védelmi harcok súlyos véráldozatokba kerültek. Állományomnak itt megint kb. 40%-át elvesztettem. Első ízben veszítettünk foglyokat, (7) és először szökött el állásunkból néhány katonánk. (újpesti csiszlikék voltak.)

A jó megérdemelt pihenésre és feltöltésre feltétlenül szükség volt és ezt Lajtos érdeméül hozom fel, annak ellenére, hogy Lajtos vezetésével később sem tudtam soha egyetérteni.¹⁵⁹

Tassonyi százados zászlóalj parancsnok összefoglalása az isaszegi harcokról: A Soroksár-Dunaharaszti csata „szellemével kerültünk Isaszegen bevetésre. Az isaszegi harc emberfeletti követelményeket támasztott. A terep kedvezőtlensége miatt a középső szektoron sebesültjeinket csak éjjel lehetett a rókalyukakból hátraszállítani. Súlyos sebesültjeink ellátás hiányában, a vonalban haltak meg, demoralizálva az élőket. Mozgás lehetetlen volt, mert napokig kellett az orosz páncélosokkal nappal farkasszemet nézni, amelyek tisztas páncélelhárító távolságon belül „táboroztak”, remélve, hogy mi egy szép napon idegeinket elvesztve megfutunk. Itt történtek az első szökések, egy pár ember, egy újpesti strici vezetésével meglógott éjjel.” Eddig Tassonyi beszámolója, melyet átsző Bárczy János Zuhanóúgrás könyvének éles kritikája.¹⁶⁰

November 22-én délután Tassonyi jelentette, hogy 23-án reggel 7-re Rákócscsaba templomtér körzetében be kell fejezze a zászlóalj gyülekezését. Lajtos csak annyit mondott Tassonyinak, hogy készüljön fel csapatainak gépkocsin való elszállítására, de ne szóljon erről senkinek.

A hadosztálynak fontos volt, hogy ejtőernyőseikkel előreléphessenek a „Szent László” hadosztály mielőbbi megalakításában és véget vessenek azoknak a véres veszteségeknek, amelyeket a német hadvezetés kíméletlensége okozott.

Lajtos önálló utat választott. Ebbe Győry Lajos vezérkari századost vont be és szabályosan „visszalopta ejtőernyőseit” Pápára.¹⁶¹

November 12 és 21-e között összesen 38 hősi halott és 24 eltűntje volt a magyar csapatoknak. A román veszteségekről nincsenek adataink.

A román gyalog hadosztály csak december 8-án érte el Isaszeg község D-i szélét.

AZ I. EJTŐERNYŐS ZÁSzlÓALJ VESZTESÉGE ISASZEG VÉDELMEBEN

ISASZEG-en 1944. november 13 és 21 között naponként bekövetkezett hősi halottak és eltűntek száma:

MEGNEVEZÉS	N O V E M B E R								Összesen
	13	16	17	18	19	20	21	?	
HŐSI HALOTTAK.:									
Ejtőernyősök:	1	6	1	6	8	-	1	3	26
T.P.F. 149.	-	-	-	5	-	-	-	3	8
Petőfi Múz.Adattár	-	-	1*	-	-	-	-	3+	4
Hősi halott össz.:	1	6	2	11	8	-	1	9	38
ELTŰNT:									

¹⁵⁹ Tassonyi 26. o.

¹⁶⁰ Tassonyi 34. o.

¹⁶¹ Lajtos II. 13-14. o.

Ejtőernyősök:	-	5	8	2	2	-	1	-	18
T.P.F. 814..	-	-	-	3	-	1	2	-	6
<u>Eltűnt összesen</u>	-	5	8	5	2	1	3	-	24
VESZTESEG:									
<u>Nap/összesen</u>	1	11	10	16	10	1	4	9	62

II. VILÁGHÁBORÚS HŐSI EMLÉKMŰ AZ ISASZEGI TEMETŐBEN

Az 1849-es isaszegi csata miatt is nagy tisztelete van Isaszegen a hősi halottaknak.

Az 1000 éves öregtemplom előtt egy nagy borostyánnal benőtt talapzaton volt Hodász Endre katonatiszt gyönyörű márvány síremléke, benne a neve arany betűkkel egy babérkoszorú, és egy kard rajta, aki az 1849-es tavaszi csatában halt meg. Idevaló volt. Valaki azt mondta, hogy a síremléket Pestre vitték, és a „Nagymúzeum” (Nemzeti Múzeum) kertjében állították fel.¹⁶²

Világháborús hősi síremlék létrehozása

1944. novemberétől december 8-ig az Isaszeg és Dány között elesett mintegy 150-180 magyar hősi halottat folyamatosan, naponta a jelenlegi ravatalozóval szemben (a régi hullaház a mostani villanyoszlopnál volt) kb. 40 méter hosszú (10-13 sorban, soronként 15-20 halottal) 10 méter széles területen temették. Először az út melletti szabad sírhelyekre, majd később rendszeren sűrűn egymás mellé temettek. Itt van most is Husi Endre főhadnagy, Karafa Imre, Jelesits László, Barics Mihály hősi halottak gondozott sírja.

Az 1946-ban meginduló exhumálások során vegyesen mintegy 80 magyar és román katonát temettek ugyanerre a területre egyforma kereszttekkel ellátott sírokba egymás mellé. A sírok - azok felszámolásáig - itt voltak.¹⁶³

Az értesítésekre 1946-ban emlékezetem szerint csak négy hősi halottat vittek el, mint Morucz Gábort Fejér megyébe, ahova az Apátiék temetkeztek. Boross Jánost Akasztóra, Husi Endrét Pestre és még egyet valahova Nógrádba vittek.

¹⁶² *Hargittai Emil* egy filmoperatőrrel az isaszegi Öreg temetőben járt, **Moravetz Istvánné** (*1906.) mutatta meg nekik az ide temetett magyar és román katonák volt sírhelyeit.

¹⁶³ *Ecseri* Sírásó és harangozó édesapjával **Ecseri Mihállyal** és **Tesánszki Pállal** temették a halottakat. Akkor a temető melletti szolgálati lakásban laktak. Dél előtt ásták ki a sírokat. A hősi halottakat, délután, este, lovas-kocsival hozták fel, **Sztrizs Ferenc** esperes, **Berkes József** káplán szentelte be őket. Akiknek személyazonosságát meg tudták állapítani, azokat egyedül, a többi hármásával egy ideig koporsóba, majd amikor az elfogyott, szalmára fektetve, katonasapkájukat kegyeletből szemükre húzva temették el.

1944. december 8-án a Templom u. 25. melletti köz és a község házához a vasútállomásra menő útig jöttek a román csapatok előre, a faluban elesetteket december 8-a után Nagytarcsára vitték.

„December 12-én 15. 00 óra előtt a Kálváriára és a mellette levő dombéltre egy 15 perces hatalmas tüzérségi tűz zúdult, melynek során disznóólunkat is találat érte. Ekkor foglalták el a román csapatok a Széchenyi utca vonalát, ahol később lövészárkukat ásták ki. A második árok a járda vonalában, a harmadik az utca másik oldalán, majd a temető sarkán húzódott. Az első román katonák házuk két sarkában foglaltak tüzelőállást, és lövöldöztek fel a hegy felé. A Kálvária hegyen és a hegy peremén levő német és magyar állások mintegy 3-500 méterre voltak légvonalban a házuk tövében kiásott román vonaltól. A drótkadály itt volt előttünk. Mi az ijedségtől, ettől fogva a házunkkal szemben levő krumplis pincében tartózkodtunk.

December 28-án éjjeltájban, amikor a német és magyar csapatok a Kálvária hegyről elvonultak, mentek ismét előre. Így a Buda, Csillag és Part utcában csak ezután láttak a lakók először román katonákat, és csak ezután foglalták el a falut a románok.”

Kuti Imre hadnagy is itt halt meg Isaszegen és ide temették.¹⁶⁴
A 70-es évek elején, közepén, ezeket a sírokat, György Attila plébános ideje alatt, valószínű a temetőben levő állandó helyhiány és a sírok elévülése miatt felszámolták.

1979-ben Farkas Márton (*1934-1987) gyártásvezető technikus, Attila fiával kereste fel, Gulyka József plébános urat, hogy síremléket emeljenek az itt eltemetett hősöknek. A plébános úr megörült kezdeményezésüknek, és egyetértett azzal. Felajánlotta a temető talán legjobb helyét a síremléknek.

A kijelölt helyre, először egy 30 mm-es betonvasból hegesztett kereszt került, melyre egy ovális fém táblát készítettek a következő felirattal:

„Az 1944-ben elesett magyar katonák emlékére
Emléküket kegyelettel és szeretettel őrizzük!”¹⁶⁵

1984-ig ez a kereszt állt a mai emlékmű helyén. Farkas Attila, pártönkízüli egyetemista, bizonyos daccal „Hazánk felszabadításának” 40. évfordulója közeledtén Édesapjával, Farkas Mártonnal, Szmolicza Józseffel és Szabó Jánossal a Könyvbarát Klub tagjaival, Kovács József kőfaragó mesterrel és Szilágyi György traktorossal elkészítették és felállították az emlékobeliszket. (27.2.)

Az emlékmű felirata:

1944-ben HŐSI HALÁLT HALT MAGYAR KATONÁK EMLÉKÉRE A felirat alatt egy Kassák idézet:

GYŐZNI SZERETTEK VOLNA, DE ELHÚLLTAK SZEGÉNYEK
Másik tábla is került a síremlékre, egy Shelley idézettel:

„NEM BOSSZÚL MÁS, CSAK A VÉTKES. SHELLEY”.
A síremlék elé még egy márványtáblát támasztottak, aminek nem tudjuk eredetét, felirata:

HŐSI HALÁLT HALTAK A HAZÁÉRT
melyet még fel kell ragasztani az obeliszk aljzatára.

1984. augusztus 20-a körül az emlékművet Gulyka József plébános, kerületi esperes és Mészáros József káplán szentelte be.

Az ünnepségen csak a „Klub” fiataljai vettek részt, (27.4.) az idősek féltek, - 1984-et írunk (!) - nyíltan, vagy köntörfalazva a részvételt elhárították. Sajnos Farkas Márton kórházban volt, nem lehetett jelen, de jelen voltak a BM. szervek képviselői, akik távolabb álltak.

Farkas Attila és több társa „megbízhatatlanná” vált. A VB. Titkár¹⁶⁶ : „miféle izét állított fel a „fasiszta” oldalon harcoló csapatok részére?” „Hát ez nagyon furcsa” stb. A Tanácshoz tartozó karbantartó részleg (GAMESZ) vezetőjének, aki az emlékműhöz egy kevés cementet adott azt mondta: „Nem tudtam, hogy klerikális síremlékeket állítasz fel.”

A suttogó hangok leszerelésére Galydár plébános úr, 1987-ben (!) bement a községházára és azt mondta, „hogya megváltozik a rendszer, akkor benneteket is kidobnak a sírból?”

Ez az Isaszegen eltemetett II. világháborús magyar - ejtőernyős - katonák síremlékének története.

¹⁶⁴ *Ecseri*

¹⁶⁵ *Farkas A. és Szmolicza*

¹⁶⁶ Isaszeg MSzP. pártszervezete végrehajtó bizottságának titkára

A síremlék az elsők egyike volt az országban és ezért érdemelte ki az akkori Belügyminisztérium figyelmét. Azóta változtak az idők, és sok síremléssel emlékezik népünk hős katona halottaira.¹⁶⁷

„VISSZALOPJÁK” AZ EJTŐERNYŐSÖKET.

A hadosztály parancsnokának és törzsének fontos volt, hogy előreléphessenek a hadosztály megalakulásában, hogy visszaszerezzék az ejtőernyősöket, és hogy véget vessenek azoknak a véres veszteségeknek, amelyeket a német hadvezetés kíméletlensége okozott. A magyar fővezérség tehetetlen volt, mert annak hadművelleti osztálya - a már említettek szerint - a német összekötő ezredesnek vakon engedelmeskedett.

Lajtos Tassonyival közvetlen telefonösszeköttetést építtetett ki, melyen naponta kétszeri helyzetjelentésre kötelezte. Megbeszélték, hogy jelenti a tartalékba vonás időpontját és helyét, és gyakorlatilag ellopják őket az arcvonalból.

November 22-én délután Tassonyi jelentette, hogy 23-án reggel 7-re Rákócscsaba templomtér körzetében be kell fejezze a zászlóalj gyülekezését. Lajtos csak annyit mondott Tassonyinak, hogy készüljön fel csapatainak gépkocsin való elszállítására, de ne szóljon erről senkinek. Lajtos felhívta Kertész századost a központi szállításvezetőség vezérkari tisztjét és másnap reggelre két autóoszlopot kért (ennyi kellett az ejtőernyős zászlóalj egyszerre történő elszállításához) és hogy az oszlop parancsnokok eligazításra jelenjenek meg nála és másoktól nem fogadhatnak el parancsokat.

Hamarosan két polgári ruhás nemzetiszínű karszalagos személy jelentkezett Lajtosnál, aki közölte velük, hogy másnap reggel 6 órakor a gépkocsik üzemanyaggal teljesen feltöltött állapotban jelentkezzenek Rákócscsaba templomtéren és felveszik az ejtőernyősöket. Jöjjenek be a kelenföldi laktanyába, majd rövid megszakítás után Székesfehérvár, Veszprém, Városlődön át Pápára menjenek. Mástól parancsot nem fogadhatnak el.

Ezután Lajtos felhívta a III. német páncélos hadtest parancsnokságot (ez volt a „Feldherrnhalle” és a 22. SS-lovashadosztály közös előljáró parancsnoksága) és a hadtest hadművelleti vezérkari tisztjét Karch őrnagyot megkérdezte, hogy valóban a megjelölt helyen gyülekeznek-e holnap hajnalban az ejtőernyősök?

Igenlő válaszát megköszönte és közölte természetesen, hogy kivel beszélt.

Másnap 9 órakor Tassonyi jelentkezett a laktanyában Lajtosnál. A hátsó udvarban az ejtőernyősök - akárcsak egy díszelgésre felállt alakulat - fegyelmezetten álltak. Csupán arcuk volt beesett és sápadt, ruházatuk elnyűtt és sáros. Tekintetük kemény és töretlen. A létszám 35-40%-a hiányzott. Csak halottjaik és sebesültjeik voltak. Akkor már ők is megismerték a hadifogságba esés következményeit, mert „Az ejtőernyős hadifogságot nem ismer!” mondatuk elterjedt volt akkoriban a légierő alakulatainál. Lajtos bőséges babgulyás reggelit osztatott ki, és csak ezután jelentette Szügyi vezérőrnagynak, aki eddig semmiről nem tudott. Nagyon meg volt lepve és örült a fejleményeknek. Nem állt a folytatás útjába, ami miatt Lajtos aggódott, hogy jelentést tesz felfelé, és terve megghiúsul. Szügyi nem jelentett. 10. 30 - kor az utolsó autóbusz is kigördült a laktanyaudvarról.¹⁶⁸ Pápa felé.

A „lopás” következményei

¹⁶⁷ *Farkas A.*

¹⁶⁸ *Lajtos* II. 13-14. o.

November 24-én délután Szügyi szomorúan közölte Lajtossal, hogy kitört a botrány és jelentkezzen a Várban Sáska Elemér vezérőrnagynál, a Fővezérség hadművelleti osztályvezetőjénél. Sáska éles hangon vonta Lajtos felelősségre és közölte, hogy az óriási bonyodalmat neki kell helyrehoznia. Kijelentette, hogy a Fővezérség támogatására nem számíthat és a III. német hadtest parancsnokság törzsszállásán Alagon a Dreher kastélyban kell jelentkezzen.

Aznap este Győry vezérkari századossal, Iványi János hadművelleti segédtisztal (doni vagány) és egy ejtőernyős tizedessel, mindannyian géppisztolyokkal és kézigranátokkal felszerelve, indultak Alagra.

Lajtos zubbonya középső lyukába a 2. osztályú vaskeresztjének szalagját is feltűzte. A váci műútra térve, mindenütt keresve a pikás lovas katona tábláját, a hadtest parancsnokság jelvényét, hamarosan a Dreher kastély előtt álltak.

Lajtos őrnagy jobb és baloldalán 1-1 tiszttel, előtte az ejtőernyős tizedes géppisztollyal. A bejárat előtt egy terpeszben álló német őr állt, nyakában géppisztollyal. A német őr inkább megriadva, mint meglepve kérdezte meg őket, hogy kik és hova igyekeznek. Lajtos megmondta, és azt mondta, hogy Karch őrnagy várja őket, ami nem volt igaz. Egy tágas földszinti hall közepén egy íróasztal mellett egy őrmester szundikált. Amikor felriadt és meglátta őket, rémülten ugrott talpra. Lajtos Karch után érdeklődött, és kérte, hívja ki. Az őrmester némán a mennyezettől földig érő vörös bársony függönyre mutatott, nem ment be a függöny mögé, csak szóval jelentette, hogy a „Szent László” hadosztály vezérkari főnöke van itt. Karch nem jött elő, a függöny mögül tárgyalt. Lajtos szó szerinti idézete:

Karch: Hol van az ejtőernyős zászlóalj?

Lajtos: Számításom szerint már beértek Pápára.

Karch: Hogy merték elvinni tőlünk engedély nélkül a hadtest tartalékot?

Lajtos: Nem értem az Ön meglepődését. Emlékezzék vissza, tegnap telefonon megkérdeztem Öntől, hogy valóban rendelkezésre áll-e Rákoscaba templomtéren reggel 7 órakor az ejtőernyős zászlóalj. Ön igennel válaszolt.

Karch: Azt igenis mondtam, hogy mikor és hol gyülekeznek, azt azonban nem, hogy az Önök rendelkezésére állnak!

Lajtos: Én pedig határozottan úgy tettem fel a kérdést, ahogyan az imént mondtam Önnek. Lehetségesnek tartom ezek után, hogy a tábori telefonban nem értettük egymás beszédét teljesen tisztán, ezenkívül nyelvi nehézségek is okozhatták a félreértést. A zászlóalj egyébként is leharcolt állapotba került, önök jobban járnak majd egy új alakulattal, amit bizonyára megkapnak a magyar fővezérségtől.

Karch valamit dünnyögött, a négy magyar simán eltávozott. Ezzel az ügy el is volt intézve.¹⁶⁹

A jól megérdemelt pihenésre és feltöltésre feltétlenül szükség volt, a katonák boldogan vették tudomásul a kivonást és a sáros lövészgödrök után végre Pápán ágyban tölthetik éjszakáikat. A Gödöllőn maradt könnyebb sebesültek Marosujvári zászlós vezetésével november 24-én érkeztek haza Pápára.

Az I. zászlóalj 1944. november végén szabadságot és megérdemelt pihenőt kapott.

¹⁶⁹ *Lajtos* II. 15-16. o. A nyelvi nehézségekre való hivatkozást *Lajtos* a doni hadseregnél tanulta meg, akkor, amikor a Heeresgruppe B parancsnoka 1943. január 17-én délután a magyar hadseregparancsnokhoz intézett táviratban letagadta, hogy az előző éjjel folyamán engedélyezte a VII. hadtest visszavételét a Don folyótól. Amikor ennek ellenkezőjét bebizonyították, a Heeresgruppe B parancsnoka nyelvi nehézségekre (Sprachschwierigkeiten) hivatkozott, mint a félreértés lehetőségére

A II. zászlóalj várta a parancsot az arcvonalba vezénylésre.¹⁷⁰

A II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ FELÁLLÍTÁSA, RIASZTÁSA ÉS HARCA

1944. október 15-én Ugron István százados kapta feladatául, hogy Pápán vegye át a „pótzászlóaljat” és a Kárpátaljáról visszatért tisztekkel és a Pápán kiválasztott kiképzőkerettel, soraikban harcteret járt tisztek, tiszthelyettesek, - sokan a tiszafüredi és soroksári harcok felgyógyult sebesültjei - kezdje meg a II. ejtőernyős zászlóalj szervezését és a sorozott frissen bevonult 1923-as évfárat és az önként jelentkező ejtőernyős levente újoncok kiképzését. Erre 1944. október 17-én került sor. Kiváló emberanyagot kaptak.

35. melléklet. Igazolvány és sorozási bizonyítvány

36. melléklet. Származási igazolvány.

Ekkor lett a 4. század parancsnoka: Szakács József főhadnagy, az 5. századé: Sanna Henrik főhadnagy, és a 6. századé: Kövesdy Dezső főhadnagy. A nehézfegyver század parancsnok: Tóth Antal főhadnagy, a géppuskás század parancsnok: vitéz Karsay András főhadnagy lett.¹⁷¹

Már október 17-én kemény kiképzés kezdődött, mely állandó légiriadó közepette folyt. A légiriadó alatt a pápai reptér mellett levő vasúti töltést átlépve a kukoricásban voltak.

Az újoncok puskás kiképzésének befejeződésekor Szügyi ezredes által Budapesten levő 300 hadapród közül 30 jelentkező 1944. október 30-án ért Pápara, a huszár laktanyába. Ők lettek a gyalogos szakkiképzés vezetői.

A törzset régebbi tartalékos és hivatásos ejtőernyősök képezték, de az egységbe nagyon sok újonc került, akiknek előképzését kellett rövid alatt megoldani. Így 1944 X. 15-20-a között az acsádi, valamint a bakonygyiróti lőtéren éleslövészeteket hajtották végre. A lögyakorlatokon még a géppisztolyokat sem tudták kipróbálni, inkább a kézigránátdobást gyakorolták. A fiúk jó messzire el tudták dobni a német nyeles kézigránátokat. A legutolsó kiképzési napon Csordás Mihály őrmester aknavető szakasz parancsnok megsebesült, otthon kellett maradjon. Helyére Weidmann Péter hadapród őrmester került. Aknavetővel egyáltalán nem lőttek.

Légiriadók alatt a szakaszok teljes felszereléssel vonultak ki a repülőtérről.

1944. október 15-én délutántól pisztolyt kaptak mindannyian, melyet csőre töltve, biztosítva kellett hordaniuk. Még a latrinára is csak pisztollyal volt szabad menniük.¹⁷²

¹⁷⁰ *Huszár* 133. o.

¹⁷¹ *Trembeczki* A 4. és az 5. század szakasz parancsnokai nevét nem ismerjük. A 6. század puskás szakasz parancsnokai: 1. szakasz: Kiss Lajos őrmester, 2. szakasz: Boncz József őrmester, 3. szakasz: Csikor ? őrmester, 4. nehézgépszakasz: Trembeczki István őrmester 2 nehézgéppuska, 2 állványos géppuska, és 2 gránátvető tartozott parancsnoksága alá. Trembeczki István ht. Őrmester, 1944. november 3-án érkezett Pápara Nyíregyházáról, ahol sebesülése miatt kórházban volt. A front közelsége és gyógyultsága lehetővé tette, hogy bevonuljon alakulatához. November 4-én jelentkezett, ahol a pápai reptéren levő bajtársai azzal fogadták, hogy „jó hogy megjöttél, mert éppen most kezdődik egy új zászlóalj felállítása és Te, mint szakaszparancsnok oda beosztást nyertél.”

A nehézfegyver század parancsnoka Tóth Antal főhadnagy „fekete férfi” a harcok alatt állandóan borostás arccal járt. *Fényes* A nehézfegyver századot aknavető századnak titulálták, melynek két szakasza volt 8-8 vetővel. Csepelen hoztak egy 40 mm-es pctörő ágyút, de ezt az ott levők sem Fóton, sem Letkésen nem látták. *Béres É.*

¹⁷² *Sztankovics* Ejtőernyős levente Szegeden. Oktatója *Koncz Sándor* tanító, aki Pápáról került Szegedre. Mindig felnéztek rá, nagyon szerették. 1944. október 5-re kapták a behívót, de már három nappal előtte Pápán voltak. A vitéz Bertalan Árpád 1. honvéd ejtőernyős vadászrezredhez vonultak be, 1923-1926 között születtek.

Mindenkinek meg kellett tanulni ugrani.¹⁷³

Először a bitóról ugráltak, majd szabadugrásokat végeztek, végül 1-2 nap alatt az ejtőernyők hajtogatását sajátították el.¹⁷⁴

Három nap vonultak ki az ugrásra, de az a légiriadók miatt nem volt lehetséges. Végre a negyedik nap 1944. november 10-én megtörtént a nehézfegyver század első és utolsó ejtőernyős ugrása egy Caproni bombázó repülőgépről. Egymásután 2 x 12 fő ugrott bekötött¹⁷⁵ ernyővel. A második felszálláskor a 17 és fél éves Sárosi Gyula honvéd ejtőernyője fennakadt a gép vezérsíkján. Nem tudott semmit tenni. Kinyílt, majd leszakadt a fiú hasernyője. Az ugrást vezető Csordás Mihály őrmester kiverte a gép oldalát és a fiú ejtőernyőjének zsinórjait levagdosta. A fiatalember a zászlóalj első hősi halottjaként, zuhant a repülőtérré. Két napon belül eltemették. Az egész zászlóalj részt vett temetésén.

Ezután három hétig tartó, kemény gyalogsági szakkiképzés folyt. A jó felfogású fiúk jól teljesítették a parancsokat, a fogásokat egy kettő elsajátították. Az 1-4. aknavető kezelők mellett az aknavető félrajok 5. 6. katonája löszereses volt, akik páncélromboló kiképzést kaptak panzerschreckekkel és páncérfausttal.¹⁷⁶ A fiúk között sok vagány, nevelőintézeti gyerek volt. Fiatalosan játszották és élvezték a katonaságot. Harcra vágytak. A kiképzés alatt vidám volt a hangulat és jól mentek a dolgok. Az egyes szakaszok sem ismerték egymást, zárt életet éltek.

Az aknavető kiképzők nagy problémája volt, hogy a magyar 81 mm-es aknavetőket ismerték, de a zászlóaljnak német 81.4 mm-es aknavetői voltak.¹⁷⁷ Ezek könnyebbek, jobbak voltak a magyarnál, de célzókészüléküket nem ismerték. Német leírás nem volt, ezért kérésükre három nap alatt 8 magyar aknavetőt kaptak. A fronton derült ki, hogy löszereszeikben 80 mm-es gránátok vannak és ez kezdetben súlyos nehézségeket, hibás lövéseket okozott.

A rövid erőltetett kiképzés alatt az oktató szakasz- és rajparancsnokok nem ismerhették meg a legénységet, nem volt idő a személyes emberi kapcsolat létrehozására. Arra sem volt idő, hogy megtanítsák őket arra, hogy hogyan lehet úgy harcolni, hogy megóvják életüket. Ez sokuk végét jelentette.¹⁷⁸

Október végén két amerikai vadász észrevette a gyakorlatozókat. Kb. három rácsapást hajtottak végre a századra úgy, hogy 15 - 20 méterre, talán még alacsonyabbra is lejöttek. Az ejtőernyősök hanyatt fekve kézifegyverekkel tüzeltek, egyik őrmesterük pisztollyal lőtt a gépekre. A híradó szakasz ösztöze eredményes volt, mert az egyik gép füstölni kezdett.

Valamennyien önként kérték magukat az ejtőernyősökhöz. - Szegedről együtt vonultak be: **Baliga ?, Bessenyei József, Gimes István, Hatos Sándor, Haraszti Gyula, Lévai János, Fejess László, Jenei István, Kovács Sándor, Szabó ?, Tölgyeg János.** Valamennyien hősi halált haltak.- **Sztankovics** három bajtársával a híradó századhoz került.

¹⁷³ **Béres 3. o., Ugron, Lajos III.**

¹⁷⁴ A „bitó” egy 4-5 méter magas „hintafa”, melynek felső összekötő gerendáján csigapárok vannak rögzítve. A csigákon keresztül kötelek szaladtak. Erre húzták fel egyre magasabban társai a gyakorló ejtőernyős „palántát”, majd eleresztve a kötelet az ugró 3-4 méter magasról esett a homokba, gyakorolva a földetérést.

¹⁷⁵ Az első három ugrás bekötött ejtőernyővel történt. Azt jelenti, hogy az ejtőernyő kioldó zsinórja karabínnal a géphez kötötték, így az ejtőernyős nem önmaga nyitotta ki ejtőernyőjét, nem „szabadon” ugrott.

¹⁷⁶ Magyarul: páncélrémmel és páncélököllet.

¹⁷⁷ Német 81, 4 mm-es közepes aknavető 57 kg-os fegyver, a 3, 5 kg aknagránáttal 60, 5 kg, hatásos lőtávolsága 2400 méter volt.

¹⁷⁸ **Béres 3-5. o. Csordás** őrmester három gránátot összecsavart és hajított el, de kicsúszhatott kezéből és előtte mintegy 5 m-re esett le. Háttal volt és súlyosan megsebesült. ujjait leszakította a gránát, a fenekébe is kaphatott. Otthon maradt, nem jött ki velünk a frontra. Mint rangidős őrmester a szervezési táblázat szerint a szakasz parancsnoka lett volna. A négy aknavetőt számláló szakaszparancsnoka Weidman karp. őrmester lett. Csordás őrm. balesete véletlen készságot is lehetett, de ezt most sem lehet állítani.

Másnapra már felkészültek. L - alakban lövészárkot ástak, a repülők egy állványon forgatható géppuskát hoztak ki. Várták, hogy jöjjenek a támadók. Két amerikai kéttörzsű Linghtning a repülőteret géppuskázta. Negyvenen ösztüzet adtak és a repülő géppuskások is támogatták őket. Az egyik gépet eltalálták, mely állítólag Ugodon zuhant le. A másik két-három kört leírt felettünk és elment.

November közepén a szovjet támadás a Duna bal partján elérte Budapestet. A szovjetek átkeltek a soroksári Duna-ágon és Csepel szigeten keresztül Érdnél váltottak partot. Ezt az áttörést reteszelte el a „Feldherrnhalle” páncélgránátos német hadosztály (parancsnok: Pape vezérőrnagy) és ennek alárendeltségében küzdő 1. magyar huszárhadosztályt ¹⁷⁹ kellett felváltaniuk. Az arcvonala ekkor a lakihegyi adó magasságában húzódott kelet-nyugati irányban Szigetszentmiklós és Halásztelek vonalában.

A II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ RIASZTÁSA

November 26-án vasárnap délből a híradós szakaszt kilencesével elosztották a lövész és géppuskás századok között. A felfegyverzés német fegyverekkel még Pápán történt. Lövészrajonként egy magyar dróttusás géppisztoly maradt parabellum lőszerrel. Az ejtőernyős aknavetőöket 1944. november 27-én riadóztatták és 28-án indultak el Pápáról. Jöttek értük a híres autóbuszok. A zászlóalj november 28-án késő délután riadóztatták. A zászlóalj elvonuló létszáma kb. 1400 fő volt. Reggel mindenki kezébe nyomtak egy alumínium Szent Lászlós jelvényt, a zsinórral nyakba akasztható „dögcédulát”, egy összecukható alumínium kapszulát, benne a személyi adatokkal, és fedelén ugyanezek kipontozva. A hadosztály jelvényt fel kellett varrják.

A pápai huszár laktanyából indult Csepelre, a frontra a 6. század is. Énekelték a buszon: „Ma délből indulunk a frontra...” Így gördültek ki a huszár laktanya udvaráról.

Útközben, az úton egy idős parasztember leállította az autóbust és két 15 literes demizonnal felszállt. A busz ment tovább, minden csajkát teletöltött borral. Mikor kész lett, az öreg leszállt. A civilek nagyon szerették az ejtőernyősöket. Este talán kilenc óra lehetett, amikor a lövészek a Károly laktanyába érkeztek a budaörsi útra. Ledőltek a szalmára, de nem vették le a csizmákat. Kb. egy óra elteltével riadó és mentek Csepelre a Weiss Manfréd stadionba. Itt folytatták az újoncok kiképzését, fegyverismeret, géppuskák alkatrészeinek megismerése, szét- és összerakása stb. ¹⁸⁰

A lövészek már november 28-án déltájban érkeztek a frontra. (3.) ¹⁸¹

Az aknavetőöket az első éjjelt Komáromban töltötték. A fegyvereket Győr előtt egy nagyon sík terepen próbálták ki, amelyet 2 cm-es hó fedett. „Próbálja ki mindenki a fegyverét a távolba célozzon.” Néhány lövést adtak le puskával, géppisztollyal és villámgeppuskával. Aknavetővel itt sem lőttek. 29-én hajnalban 03. 00-kor volt riadó, mentek tovább Budapest fele. Éjjel mentek át Pesten. Leomlott épületek, döglött lovak, emberi hullák az utcán. Ekkor látták először a bombázás eredményeit.

Az aknavetőöket sötétben december 1-én értek ki Csepelre a sportstadionba. Itt málháztak le. Az ejtőernyős századok e napon váltották le az 1. huszárhadosztály védelemben levő alakulatait a lakihegyi rádióadó és Királyerdő vonalában.

¹⁷⁹ 1944. október 2-ig lovas-, azután huszárhadosztály

¹⁸⁰ *Béres* 6-12. o.

¹⁸¹ *Trembeczki*

A nehézfegyver század ejtőernyősei egy sportszerek tárolására alkalmas helyiségben töltötték a géppuska hevedereket. Hajnalban egyszer csak nagy villanás, dörrenés. Egy panzerschreck lött ki véletlenül az egyik katona. Az indító töltet átvitte a falat, így csak óriási riadalmat okozott.¹⁸²

Csepelen a stadionban is volt egyszer légiriadó. Itt két-három napig voltak. De a zászlóaljat is riadóztatták egyszer-kétszer. A harmadik riadónál éjjel mentek ki gyalog a vonalba.

Ugron István százados zászlóalj parancsnok három nap kiképzési időt kért az új fegyverek használatának elsajátítására. Kapott 40 német kiképző altisztet és három napig kezelési és lögyakorlatokat végeztek az új villámgéppuskákkal és golyószórókkal egy agyaggödörben. Német altisztek ismertették velük a fegyvereket. Páncélöklő, villámgéppuska, páncélrémm, mely nagyobb volt, mint a páncélöklő.¹⁸³

BEVETÉS CSEPELEN 1944. DECEMBER 1. ÉS 13. KÖZÖTT.

Szigetszentmiklós már az oroszok kezén, a zászlóalj első vonala a lakihegyi adó előtt volt. Sík terep. A védőkörlet hossza 6,5 km. Az előre elkészített futóárok gerince előtt szögesdrót, elektromosdrót, telepített aknamező. A löállások előtt 20-25 méterre lövészgödörök voltak kiásva. Ide vezényelték a páncélelhárítókat páncélökleikkel.

Az ellenség csak járőr tevékenységet folytatott, nem volt védővonaluk és támpontokkal biztosították átkelésüket a szigetre. A 4. nehézfegyver szakasz a század puskás szakaszai mögött 80-100 méterre egy kis magaslaton foglalt tüzelőállást az előttük levő terület beláthatósága végett. Szórványos aknatűz állandóan volt.

December 5-én a géppuskások híradásai közül Szántai Pál szakaszvezető kisagyát egy aknaszilánk érte. Megsebesült. Stefanovits és Székely nevű ejtőernyős vitték a segélyhelyre Dr. Diósy Ferenc orvos főhadnagyhoz, aki megnézte és mondta: „Nincs mentség.” Másnap meg is halt a 10. helyőrségi kórházban. Ő volt az első halottuk. Stankovics Miklós ejtőernyős híradós bátyjának - aki Csepelen 55-ös légvédelmi tüzérként szolgált és öccsét többször meglátogatta az első vonalban, és cigarettával ellátta - nagyon jó barátja volt.

A géppuskák zenéje állandóan a fülükben volt. Rövid tűzváltásoknál mindig tudták, hogy a mieink vagy az oroszok lőttek. Az aknázások miatt sokszor kellett a vonalakat javítani. Két kábelt építettek ki, hogy ne kelljen a vonalszakadásokat aknatűzben végezni, de sajnos legtöbbször mind a két huzalt elvágta az aknaszilánk. Különösen éjjel volt nagyon idegfeszítő ez a munka, mert öt-hat helyen is elvágta a szilánk a vezetékét. Sokszor két méter után ismét tapogatni kellett, hogy hol van a vezeték másik vége.¹⁸⁴

A lövészek a naponta bekövetkező szovjet betörési kísérleteket minden esetben elhárították és gyakorlatilag az ellenség nem merte őket megközelíteni.

Az egységet a Csepelen levő királyi uradalomban helyezték el, és gyakorlatoztak a második védelmi vonalban. Mikorra a vonal kiépítése megtörtént, parancsot kaptak az elvonulásra.

¹⁸² *Sztankovics*

¹⁸³ *Béres* uott.

¹⁸⁴ *Sztankovics*

Erre az uradalmi majorra a szovjet tüzérség nagyon hatásosan lőtt, azt csaknem teljesen megsemmisítette. A 6. század elszállásolási körletét is találat érte és itt sebesült meg elsőnek aknaszilánktól a 2. szakasz parancsnoka Boncz József őrmester.¹⁸⁵

Az aknavetőzők este 7 óra tájban, besötétedéskor a málhát, hátizsákokat a stadionban hagyva, fegyvert, löszert fogva meneteltek, vontatottan, nagy zajjal, sötétben, gyalogmenetben Lakihegyre. Az adótól Csepel fele egy mélyedésben alakították ki aknavetőseink első vetőállásukat. Nyugovóra tértek. Bementek elődeik által készített kunyhókba, melyen gyéptégla volt, benne szalma, tele ruhatetűvel.

Másnap reggel robbantották fel a nagy adótorony után a kis négyszögletes rádiótoronyt, mely feléjük dült és szerencse a torony vége nem érte el őket. Az első vonal mögött 1500 méterre voltak. Az aknavető állások melletti 5-6 méteres dombon egy hosszú pajtaszerű épület mellett 5-6 sír domborodott.

Elkezdődött az aknavetőzők háborúja. 08. 00 óra fele, reggeli után az első aknavetőző szakasz körletében riadó volt. Oka: elloptak egy pisztolyt. Néhány perc után dörrenést hallottak. Egy fiatal katona, Juhász István elkérte Kribusz Lajos őrzető pisztolyát és fejbe lőtte magát. Kribusz Lajos őrzető elmondása szerint azért kérte el pisztolyát, mert szeretné megtisztítani. Kribusz mit sem sejtve odaadta. Ez volt az első (hősi) halottjuk a fronton. Búcsúlevelében szüleitől kért bocsánatot tettéért.

Dél előtt 9 -10 óra körül Csepel felől egy kétmotoros bombázó gép alacsony repüléssel összes fedélzeti fegyverével lőni kezdte a lakihegyi utat. 3-4 napig voltak ebben az állásban.

December 4-5-én 1500 méterrel hátrább vették, rövidítették a vonalat. Ekkor december 5-én az árokban ünnepelték meg Miklós napját, Horthy Miklós Magyarország kormányzójának neve napját. Ezen a napon mindegyiküknek egy pohár mecseki ital jutott. Az 1. huszárhadosztály elvonult. A Csepelre vivő gubacsi híd személyzetét leváltották, az előkészített robbanószerkezeteket Kemenes törzsőrmester árkászszakasza hatástalanította. Az ejtőernyősök vigyáztak a hídra. Ez csak 8-án derült ki, de Ugron százados a német hadosztály parancsnoknál kimagyarázta magát és továbbra is ők őrizték a visszavonulásukat biztosító gubacsi hidat.

December 6-án a zászlóalj ezrederejű szovjet támadást kapott, melyet hatalmas tüzérségi tűztámogatással visszavertek. Közülük 5-6 német messze hordó ágyú a sportcsarnok mellett volt állásban. Ezek lövedékei a föld felett 50-100 méter magasan robbantak és szórták repeszeiket.

Ezekben az állásokban kb. egy hétig voltak. Itt több (10-12 fő) sebesült volt, mint az 1. aknavető szakasz figyelője Magyar Zoltán hadapród őrmester, akiket hátra is vittek.

A lakihegyi frontot talán egy hét vagy 10 nap után megrövidítették, visszavonták az arcvonalat, mert a németek visszavonultak. Magukra maradtak, és néhány nap múlva visszavonultak a Csepeltől D-re kiépített állásokba. Beásták magukat.

A várt szovjet támadás nem következett be. Szórványos lövöldözés csim-bumm ágyú (45 mm-es páncéltörő ágyú) lövedékei és a lapos löfegyverek lövedékei is átrepülve a dombon szedték áldozataikat.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ *Trembeczki*

¹⁸⁶ *Béres* uott.

Csepel meg Kíspeszt közel van egymáshoz és Ábel Gusztáv meg a Vezér karpaszományos szakaszvezető¹⁸⁷ elmentek haza Kíspesztre. Keresték őket és ki is mentek a lakásukra, de ők közben visszajöttek. Hadbírótság elé állították őket.

Összehívták az egységet az aknavető körletbe és egy német tiszt és Ugron százados, felolvasta a parancsot. Levetkőztették Vezért, előtte három ejtőernyőst kijelöltek, akik agyonlőtték. Két napig meztelenül ott feküdt. Őrséget álltam én is mellette. Gusztit, meg az első vonalba küldték ki. Itt robbant fel egy páncélöklől Tombor Miklós (újpesti volt) kezében, aki azonnal meghalt.¹⁸⁸

A hivatalos történet a következő: (Ugron István százados, zászlóaljparancsnok) 1944 decemberében Csepelen a német parancsnok megtorló intézkedéseitől félve Balogh Miklós szkv-t járőrbe kiküldte, hogy a szökött katonákat hozza vissza. Ennek ellenére 8 fő még aznap éjjel visszament egységéhez. A visszatérők között volt Vezér karp. szkv. is. Még az éjszaka folyamán kihallgatták őket. Ugron százados a német parancsnok már felelősségre vonta létszámcsökkenés miatt, aki jelentette a német parancsnoknak, hogy a nyolc szökevény és a felbujtó megvannak. A német parancsnok ekkor rövid tüzérségi tüzellel és tizedeléssel fenyegetőzött, és rá akarta venni Ugron századosra, hogy a nyolc szökevényt végeztesse ki. Ugron ekkor jelentette, hogy a felbujtó szakaszvezető is a szökevények között van. A német parancsnok ekkor írásban elrendelte Vezér szakaszvezető kivégzését. A reggeli kihallgatás során Ugron százados Miklós törzsőrmesternek kijelentette, hogy a szökött katonák golyót érdemelnének, majd intézkedett a kivégzésre vonatkozóan és a szökevények letartóztatását elrendelte. Ezután megtörtént Vezér karp. szakaszvezető kivégzése, hogy négy önként jelentkező honvéd közül kettő csuklóját hátrakötötte, térdre kényszerítette, a másik kettő önként jelentkező pedig hátulról közelről fejbőlötte. A kivégzést, mivel a német tüzérségi megfigyelő egység közelében történt, a német tüzértiszt is végignézte.¹⁸⁹

December 12-ig volt a zászlóalj a vonalban Csepelen. A terepet német kézigranátokkal aknásiították el botló drótos gránátként.

December 13-a hajnalán német gyalogság váltotta fel a zászlóaljat és két lépcsőben, személyszállító autóbuszokkal szállították át a zászlóaljat Fótra.

Huszár szerint a II. zászlóalj Csepelnél szinte érintetlen volt, Fóton viszont megkezdődött az alakulat felőrlődésének folyamata. Ez valóban így volt!

Éjjel szálltak a buszokra és az égő fővároson keresztül vitték őket. A hadosztály parancsnokság Újpesten volt. Feladat: Fót község megtartása.¹⁹⁰

¹⁸⁷ **Béres É.** Ábel Gusztáv a II. av. szak. 1. raj 2. kezelője, Vezér karp. szkv. géppuskás rajpk. volt

¹⁸⁸ **Fényes**

¹⁸⁹ A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzat 7 § 39.(1) bekezdése szerint: "Aki válságos pillanatokban csüggedve beszél, fegyverét vagy löszert elhanyagolja, az engedelmisséget megtagadja, vagy az ütközetből önkényesen távozni igyekszik, vagy zsákmányol, fosztogat, azt az éppen jelenlevő csapatparancsnok vagy katonaállományú tiszti előjáró személyesen, vagy az ő parancsára más elrettentő példa gyanánt, a csapat szemeláttára koncolja fel.

A 40. pont pedig előírta, hogy " az ütközet után szükség esetén a legvégső eszközök alkalmazásával kell a rend helyreállítására törekedni."

A 42. (3) bekezdése szerint "aki az ellenség közelében határozott feladat nélkül, csapata mögött találnak, vagy aki a kijelölt gyülekező helyen túlszalad, a legsúlyosabb büntetés alá esik. Az ilyen egyén, ha nem tér vissza első felszólításra csapatához, az arcvonal mögött levő katonaállományú tisztek, vagy az ő utasításukra mások felkoncolhatják." (FJ)

¹⁹⁰ **Béres** uott.

BEVETÉS FÓTON 1944. DECEMBER 13. ÉS 19. KÖZÖTT. ¹⁹¹

1944. december 12. A nehézfegyver század délután 13-14 óra körül ért Fót község közelébe, Fóttól Budapest felé kb. 2 km-re megállt és várt arra, hogy a lövészek felfejlődjenek az országút árkaiban. Az aknavetősök egy 7-8 m magas szénakazal mellett voltak, mellette egy német légvédelmi gépágyú és drótkerítés, mögötte egy méhészet. A „flakk” egy megjelenő szovjet felderítő gépre vagy 100 lövést is leadott, de lövedékei a gép alatt robbantak. Ez alatt néhány ejtőernyős feltört 5-6 méhkaptárt és a lépes mézet a kerítésen keresztül adogatták ki egymásnak. „Szinte hihetetlennek tartottam. Tiszta mézesek lettek, de ették a lépes mézet nem törődve a méhekkal.

Megjött a parancs. Aknavetők vállra! A kis Mogyoród patakig mentünk előre. Baloldalon a kastély, ott volt a parancsnokság. Mi a pataktól pár méterre építettük ki állásainkat. Itt megkezdődött a veszteség sorozat.”¹⁹²

Szállásuk a kastélytól nem messze egy épületben volt. Akkor még a kastély kapuja meg volt, valószínű, hogy az őrnök vagy a portásnak az épülete lehetett és abban voltunk elszállásolva.¹⁹³

Az esti órákban az 1. ejtőernyős ezred 4. század jobb szárnyát, alighogy a század védelembe elrendezkedett 10 percre rá 4 T-34-es harckocsi megtámadta. Közülük Rátz Olivér ejtőernyős őrzető egy T-34-est kilőtt, a többi három elmenekült.¹⁹⁴

II. világháborús történetünknek van egy - jelenleg már alig - akkor szolgáló katonák által nagyon is ismert érdekes motívuma, - mely más hadseregeknél nem volt ismert - ez az egyéni fegyverténnyel ellenséges harckocsit megsemmisítő magyar honvédek termőfölddel való jutalmazása. A kormány, látva a tömegesen hazánk területére törő ellenséges harckocsik tömegét - tudva azt, hogy páncéllhárításra megfelelő, legalább 7, 5 cm. űrméretű páncéltörő ágyúk és korszerű harckocsik elegendő számban nem állnak rendelkezésre - a magyar királyi honvédség egyéni páncéltörő eszközökkel is gyengén ellátott állományát - földbirtokhoz jutás kilátásba helyezésével lelkesíti. Az 1944. szeptember 30-án hatályba lépett 340/1944. ME. sz. kormányrendelet 1. pontja kimondja:

Azt a harcost, illetőleg a m. kir. honvédségnek azt a tagját, aki a most folyó háborúban az ellenséggel vívott harcok során az egyéni küzdelem hősi erényeivel ellenséges harckocsit bármely közelharc eszközzel használhatatlanná tesz vagy harcképes állapotban zsákmányul ejt, minden más igény kielégítése előtt minden egyes leküzdött (zsákmányolt) harckocsi után öt katasztrális hold terjedelmű, mivelhető, legalább középminőségű földhöz kell juttatni. Amennyiben a fegyvertény során a harcos életét veszti, törvényes leszármazóját, ilyen hiányában házastársát, s ha ez sincs, szüleit tíz katasztrális hold ugyanilyen mivelhető földterület illeti meg.

¹⁹¹ Az eddigiek során a II. ejtőernyős zászlóalj fóti bevetését Huszár írta le (146-147. o.).

A 148. o-on egy rajzot közöl. A leírás és rajz kizárólag **Kövesdy** század tevékenységével foglalkozik, a 4 és az 5. század, mintha nem is lett volna Fóton. **Kövesdy** századával. 13-án délben ért Fótra, ahol **Ugron István** százados zászlóaljparancsnok a **Károlyi** kastélyban várta

¹⁹² **Béres Kovács István** hadapród szakaszvezető: „13. 00-kor érkezünk budapesti kék autóbuszokkal. Fóton a **Károlyi** kastély előtt a Mogyoród patak hídjánál foglaltunk tüzelőállást. Nekem és **Béresnek** is 2-2, összesen 4 vetőnk volt. Ez képezte az av. „szd.” 2. szakaszát.

¹⁹³ **Kovács**

¹⁹⁴ A fegyvertény igazolja: ? **Gyula** törzsőrmester, **Szabó Károly** hadnagy, század parancsnok, **Buti János** honvéd, **Polovin István** honvéd, **Stanyek György** honvéd. Meglepő és eddig tisztázatlan a XII. 12-i időpont, mert minden eddigi irodalom a zászlóalj érkezését XII. 13-ra mondja. A HL. HM. Eln. 8. ny. o. 1945. 6836 csomóját **Számvéber Norbert** dolgozta fel.

A rendelet 3. pontjában meghatározza a földi harcban a közelharc pánclromboló eszközökkel, löveggel történő kilövés feltételeit: a legalább egy ágyúval, két géppuskával felszerelt, páncéllal védett, zajos „manőverező erő” legfeljebb 150 méterről való megtámadását, melyre csak hidegvérű, igen bátor katonák voltak képesek

Kövesdy főhadnagy százada gépkocsikra rakodva 1944. december 13-án, Budapesten át Fóttól délre 1 km-re rakodott ki. Emberei az országút melletti bozótos-fás helyen rejtőzve pihentek. Mellettük jobbra keleti irányban levő lapos területen a „Feldherrnhalle” páncélgránátos hadosztály tüzérei lőttek Mogyoród irányába a Fótról keletre kivezető út környékét. A levegőben több alkalommal orosz két- motoros bombázók jelentek meg és vetették terhüket a célra, célozatlanul.

Kövesdy magához rendelte a négy szakasz parancsnokot és két hírvivőt és elindultak terepszemlére az 1 km-re levő Fót községbe, ahol rengeteg, a községből fejvesztve kocsival, lóval menekülő, kerítéseken átugráló - a német rendőr rohamzászlóalj - rendőreivel találkoztak, de a riadalom okát senki nem tudta megmondani. Az ok az volt, hogy az oroszok elérték északról Fót községet.

Kövesdyék átmentek a községen, hogy szemrevételezzék állásaikat. Fót felett délről északra egy 15-20 fokos emelkedés volt, és ahogy ennek élét elérték, annak másik oldalán legnagyobb meglepetésükre egy ennél is meredekebb szőlővel borított terület volt, és abban 80-100 méter távolságban felfelé jövő oroszokat láttak közeledni. Kézi fegyvereik váratlan tüzevel megállították őket. Az oroszok azonnal visszavonultak. Kövesdy főhadnagy a hírvivőkkel parancsot adott, hogy a század jöjjön utánuk. A parancs kiadása után ez csak két és fél óra múlva teljesült. Ezalatt az oroszok a peremig feljöttek, és beásták magukat, jó kilövési lehetőségükkel kedvezőbb helyzetben voltak.

Délután kb. 3 óra lehetett, amikor a század élraja felbukkant az idevezető út szélső házainak falainál. Majd jöttek a fegyveres szakaszok is szolgálati sorrendben és a községtől kivezető út árkában tüzelőállást foglaltak. Legnagyobb meglepetésemre szakaszom említett nehéz fegyverei hiányoztak! Azokat a bennünket szállító gépkocsiról nem szedték le, mert a gépkocsi egy óvatlan pillanatban kihajtott a községből a nagy ember és kocsi áradatban.

Szürkületben kb. 15.30-kor rendelte el Kövesdy század parancsnok a támadást a domb visszavételére. Elmulasztotta nehézfegyverei bevetését és a tüzéséggel történő egyeztetést, így százada állományának kb. 60%-a súlyosan megsebesült vagy elesett. A megmaradók a beálló esti sötétségben lassan visszaszivárogtak és lapítottak az országút árkában, és ez mentette meg őket. A visszamaradó sebesültek jajgatva a terepen maradtak.

Trembeczki őrmester ment el a fóti kastélyba a „Feldherrnhalle” parancsnokságára és kérte meg az ottlevő német őrnagyot, hogy szíveskedjen egy páncélozott járművet adni sebesülteik összeszedésére. Ezt meg is kapta és a késő este folyamán a sebesülteket összeszedték és azokat a kastély környékére behozták. Innen szállították el őket. A sebesültek között volt Kiss Lajos őrmester is az 1. szakasz parancsnoka.

Másnap, 14-én reggel virradatkor Kövesdy főhadnagy a megmaradt egységet a hátrébb levő patak irányába rendelte vissza és a temető környékén próbálta a századot védelemre beállítani. Az oroszok ismét csak előnyös helyzetben voltak, mert észrevették gyülekezésüket. Gyilkos aknatüzüknek legnagyobb veszélye az volt, hogy a temető sírköveinek darabjai nagyobb kárt okoztak a században, mint aknagránátjaik. Élelmiszerosztó helyükre egy 122 mm-es gránát csapódott be. A konyhakocsit vontató két lovat agyonvágta és a szakács ebédosztó jobb

csuklóját kanalasztól levágta. Így a töredékére zsugorodott egységük végül is a községen keresztül, Fót délkeleti oldalán lévő szőlőkben foglalt tüzelő állást.¹⁹⁵

December 14-én „kb. 10 óra körül egy dzsip jött ki a faluból, a kastélynál, az aknavető állástól 30 méterre, megállt. Béres hadapród őrmester a híd túlsó részén tartózkodott. Erősen aknáztak, és csim-bummal és megymással lőttek. Nem egyedül volt, jó néhány autó állt ott. Kiabáltak, hogy Ugron százados megsebesült. Valaki beszaladt a kastélyban lévő parancsnokságra jelenteni. A gépkocsi motorházán feküdt Ugron százados zászlóalj parancsnok úr, a kocsiban a gépkocsivezető és még talán a szanitéc.” Odaszaladtunk egy-néhányan, Ugron százados úr szeme nyitva volt, kevés vér a kocsin. Kérdeztem mi történt, beszélni nem tudott, de a sofőr sem felelt a kérdésre. Nagy ribillió volt. A kastélyból kijött egy zászlós és elrobogtak Budapest irányába. Ekkor még nem tudtuk, ki lesz, vagy lett a zászlóalj parancsnok utóda. Még a sebesült meg Ugron százados a mintegy 150 fős veszteség miatt átszervezte a zászlóaljat, két századra, majd átadta a parancsnokságot a rangidős Sanna Henrik főhadnagynak és délután a 11. hadikórházba vonult.

Ugronék dzsipjével egy időben egy nagyon elcsigázott német raj jött ki az első vonalból hátrafele. „Egyikükkel szóba elegyedtem, megkérdeztem, hogy hová valók. Berliniek? Határozottan tiltakoztak, hogy dehogy azok, ők osztrákok és nem németek. Ez annyira meglepett, hogy nem is tudtam, s ma sem tudom, mit gondoljak erről.”

14-én estére öt T-34-es harckocsi, orosz kíséző gyalogsággal bejött Fótra, és a zászlóalj szabad, jobb szárnyán tanyázott.¹⁹⁶

15-én a 4. század a védővonal kiépítése közben észlelte, hogy egységük század parancsnok nélkül van, mert Kövesdy főhadnagy eltűnt. Trembeczki őrmester vette át a század parancsnokságot, mint rangidős tiszthelyettes. A harmadik szakasz parancsnoka, Csikor őrmester volt csak már mellette.¹⁹⁷

A német OKH az ejtőernyős zászlóaljat Fót térségében történt harcokban való vitéz magatartásáért „Külön parancs”-ban (Sonderbefehl) dicsérte meg, melynek külön lenyomatát Ugron Istvánnak a kórházba egy tiszt kiadta kézbesítette.¹⁹⁸

A nehézfegyver század 15-én tudta meg, hogy a zászlóalj parancsnokságot 14-i hatállyal Sanna Henrik főhadnagy vette át. „Egy rettenetes akna és gránátüzet kaptunk. Szerencse, hogy nem voltunk éppen az aknavetőink mellett. Később egymás után 10 lövésből álló sorozatot adtunk le, izzottak a csövek, néhányat úgy vizeltünk le, mert a gránát a hőségtől robbant be, nem az ütőszegtől. A közeli házakba vezényeltem vissza az embereket és csak egy-két főt hagytam kint. Valószínű Sztalinorgona, más néven Katyusa¹⁹⁹ tűz pásztázott végig, de nálunk nem volt embervesztés. Mikor kimentünk vissza az állásokba, akkor láttam, hogy az első aknavető sarkán egy 3 cm-es nyomódás volt. Két - három rakasz löszert is szétvágott a vetőre esett akna, de szerencsére azok nem robbantak. Ugyanakkor az aknázás ritkává vált. A kastély sarkánál valakit eltaláltak guggolás közben. A faluban elfogtak egy orosz. Ezek az oroszok félig-meddig magyar öltönyökben voltak és így jöttek közénk. Az orosz felderítők gyakorta használtak ilyen megtévesztő módszereket. Többüket, magyar sátorlapba burkolva fogtak el, vagy találtak holtan, lelőve. Ezt is fejbőlőtték. Jobboldali halántékán bement, a baloldalin kijött a lövedék.

Tóth Antal főhadnagy 15-én - Ugron István százados sebesülése utáni napon - parancsot adott, hogy „aknavetőket vállalra.” Az első vonalon túl egy pusztá terepre vezényelt bennünket.

¹⁹⁵ Trembeczki 2-3 o.

¹⁹⁶ Béres Kovács szerint: Ugron százados a földön sátorlapon feküdt, a szanitécek is itt kezdték kötözni.

¹⁹⁷ Trembeczki

¹⁹⁸ Huszár 147. o. Sanna Henrik főhadnagy a huszároktól került az ejtőernyősökhöz. A II. zászlóalj megalakulásától az 5. ejtőernyős század parancsnoka. Ebben a beosztásban harcolt Csepelen és Fóton. 1944. december 18-án Ugron István százados sebesülése után lett a zászlóalj parancsnoka Letkésen. Kicsinden esik december 27-én orosz fogságba maradék zászlóaljával együtt.

¹⁹⁹ Az orosz BM-15 sorozatvető becenevei

Félelem vett erőt rajtunk. Egy aknavetőnk ütőszegtörés miatt javítóban volt, így hét (!) aknavetőnk a süppedékes talajon sorba elhelyezkedett, elkezdtünk északnyugati, de inkább északi irányban csövenként öt-hat lövést leadni. Mindenhonnan beláttak bennünket és elárultuk, hogy hány aknavetőnk van. Az aknavetősök nem beszari gyerekek? Vagy a hősiesség jelét akartuk volna bemutatni az első vonalbeli lövészeknek? Talán ez volt az ok? Nem tudjuk, de szerencse, veszteség nélkül visszavonultunk állásainkba, ahol dec. 18-19-én két napig voltunk.²⁰⁰ A parancs kiadásának okát ma sem ismerjük.

18-án Trembeczki parancsnoklása harmadik napján kevés hó esett, a tájt piszkos fehér hó fedte. A főti templom tornya elég magas és romos volt, a szovjet birtokolta és ott magasfigyelője volt. Mindent jól beláttak. E miatt nagyjából pontos aknagránátokat zúdítottak állásunkra és sokszor levegőben robbanó gránátokat is küldtek fölénk.

Ekkor - három nap után - „kaptunk Paykert hadnagy személyében új század parancsnokot, aki korábban zászlóalj segédtiszt volt és onnan küldték hozzánk. Paykert tartalékos ejtőernyős hadnagy, civilben operaénekes volt és ő foglalta el Tembeczky őrmester harcálláspontját. Ahogy megérkezett hírvivőkkel kérette magához a szakasz parancsnokokat, hogy mindenkit megismerjen, és parancsait ismertesse. Az eligazítást a szőlőben egy deszkából készült hétvégi házikóban tartotta. Félő volt, hogy az oda igyekvő embereink feltűnnek a szovjet figyelőnek, és célpontok leszünk. Paykert hadnagy úr elég barátságos volt. Felálltunk négyen egy vonalban, ahogy kihallgatáson illik és Trembeczki őrmester, mint rangidős beadta a jelentést, hogy a szakasz parancsnokok együttállnak. Paykert hadnagy bemutatkozik, és közölte, hogy a mai napon a század parancsnokságot átveszi és zubbonya balzsebéből egy noteszt akart elővenni, hogy elmondja utasításait. Kigombolta zubbonyát és abban a pillanatban egy akna telitalálatot kapott a bódé és többen megsérültek. Volt, aki a hátába, mások a lábukba kaptak szilánkot. Trembeczki sértetlen maradt, de Paykert század parancsnok notesztartó kezét is sérülés érte. Így a bemutatkozás azonnal megszakadt. Itt sebesült Kiss Lajos őrmester a hátába több repeszdarabot kapott. Ismét parancsnok nélkül maradt az egység, és ismét Trembeczki őrmester lett, mint rangidős tiszthelyettes a század parancsnok.

Ellátásukat Újpestről intézte Magyar Miklós őrmester szolgálatvezető. Naponta a szürkület beálltával vagy kora hajnalban hozta ki a századnak az ellátást. Valakit beküldött a vonalba és sátorlappal mentek a hideg élelemért, melyet szakaszonként, rajonként egymás között elosztottak.²⁰¹

Fót É-ről december 18-án Fót D-re tevődött át az arcvonat, tehát a községet fel kellett adni. Mi aknavetősök és még valamelyik század hátravonultunk „pihenőbe” a kb. 2-3 km-re levő Sikátorpusztára, egy tanyába. A puskások hátrább, vagy máshol foglaltak állást. A csizmát levetettem, kint voltunk egész nap, gyalog mentünk, eső volt, át voltunk ázva-fázva, vizes volt a ruhánk, nagyon jól esett oda bevonulni. Fedett rész volt, szalma volt benne. Nem volt fűtve, de az a sok ember bemelegítette.²⁰²

Emberek elcsigázottak, kimerültek voltak. Itt vettem le először lábamról bilgerimet, de tisztálkodásra nem kerülhetett sor. Egy éjszaka voltunk ott. Idegileg ki voltunk készülve.

December 19-ről 20-ra virradóra imét megjelentek az autóbuszok, melyekre felpakolva Budapesten át, Esztergomba mentek. Esztergomban megálltak a Baross Gábor utca sarkán 15-20 percre.

„Hárman Kribusszal és még ketten esztergomiak voltunk. Mindenki megmozdult, Sztás Miklós karpaszományos szakaszvezető a legjobb barátom is - aki éppen utókezelésen otthon volt, mert valahol Pesttől délre sebesült, és később elesett - odarohant. De 10 perc után irány

²⁰⁰ Béres 10. o.

²⁰¹ Trembeczki

²⁰² Kovács

a híd. Mentünk a Mária Valéria hídon át Párkányba, majd Letkésre kerültünk, ahol elvérzett a Szent László hadosztály és a II. ejtőernyős zászlóalj nagy része.²⁰³

A II. VILÁGHÁBORÚ VESZTESÉGE FÓTON (Hősi Halottak és Áldozatok)

A fóti II. világháborús emlékmű születésének története.

A II. Világháborús emlékmű építésének és az I. világháborús hősi emlékmű helyrehozásának igénye egy időben a lakóság igénye volt.

Az I. Világháborús emlékművön az idők folyamán annyira megkoptak a feliratok, hogy több név már nem is látszott. Ezeket a lakosok segítségével sikerült megtudni, és a neveket két fehér márványtáblára vésettük fel, és így hoztuk rendbe az emlékművet, maradandóan megőrizve a hősi halottak nevét.

Az első háborús emlékmű helyrehozásával egy időben lakósági igényként merült fel az, ahogy az ország más településein tették, Fóton is szeretnének a II. Világháború hősi halottinak emléket állítani.

A Falúszépítő Egyesület vezetője Bánhalmi Gábor faipari mérnök, (2151 FÓT, Tessedik u. 13/c) a „Fóti Szemlében” kérte a lakosokat, hogy adják meg az első és második világháborúban családjukhoz tartozók nevét. Ezekkel kiegészítette Rehák Ferenc: Fót története c. könyvben közölt neveket, mely külön részletezi az I. világháborús és a II. Világháború során 944. december 12-19-e között Fóton és környékén elesett és eltemetett magyar katona halottak és áldozatok nevével.

Ezután elindult a szervezés. Egy falusi bál alatti hangulatban Futó Tamás Isaszegen élő grafikus művész vetette fel a gondolatot, hogy különböző márványtöredékekből alkotott „lángnyelvekkel” lehetne szimbolizálni azokat a hősi halottakat is, akiknek nevét nem tudjuk. Így született meg az a kompozíció, amely az emlékmű alapját adta.

Az emlékmű helyét is ki kellett egészíteni egy parkkal is, ahol megfelelő környezetben helyezjük el az emlékművet. Erre a Vörösmarty utca kiszélesedő nagyon elhanyagolt bokros részét találtuk alkalmasnak, azt megtervezve, megfelelő környezetet – járdákat, padokkal - építettünk az emlékmű köré. Tervünk ez a része a fóti önkormányzat támogatásával valósult meg.

Az emlékmű központi része, a hősi halottak nevét tartalmazó két nagyméretű és a létrehozó szervezetek nevét szolgáló kisebb réztáblákat, az azokat tartó falak a lakóság adományaiból jött létre. A központi részbe rovásírással A-Z betűket vésettük kőbe.

Az emlékművet 2001-ben ünnepség keretében Sebők Sándor plébános úr ökumenikus szertartás keretében szentelte fel.²⁰⁴

A F Ó T I II. Világháborús Hősi Emlékmű Két Réztáblájára Írott Nevek

²⁰³ **Béres**

²⁰⁴ Bánhalmi Gábor: A fóti II. Világháborús emlékmű születésének története.

1. táblán levő nevek (4 x 18 = 72)			
* ²⁰⁵ Anschel János	Billik István ²⁰⁶	*Eszenyi Imre	*Hangli György
*Anschel Sándor	*Császár László	*Fehér Jánosné	*Haskó Sándor
*Anschel Sándorné	*Cselőtei Sándor	*Fekete József	Hegedüs Sándor
*Antos Zsófia	Cseri István	*Fekete Sándor	*Helembai István
*Aradi János *Ardai	*Csete András	*Fekete Sándorné	*Helembai Sándor
*Bagi József	Csúzi János	*Ferenczi Ernő +	Hódi János
*Balog Józsefné	*Dalmati Magdolna	*Fisch Árpád + ²⁰⁷	*Hódi Sándorné
Balogh Antal	*Dalos Dezső	Forgács István	Illés Samu
*Balogh Artur	*Dankó Lajos	Forgács Sándor	*Imrez Dénes
*Balogh János	*Daru Bertalanné	Frecska Zsigmond	*Imrez Sándor
Balogh Miklós	*Devecseri András	*Gálfi András	Járai Béla
*Barna István	Domonyi Sándor	*Gaszer György	*Jurek Anna
*Barna Józsefné	*Dudás András	*Gombai Mihály	*Kádár János
*Barta István + ²⁰⁸	*Dudás János	Gulyás Ferenc	Kala Sándor
*Benkovics János	*Dudás Jánosné	Gulyás József	Kalmár Dezső
Benyó Mihály	*Dudás Lajos	*Gulyás Sándor +	*Kalmár Istvánné
*Bertalan István Lajos	Elek István	<i>Győző Magdolna</i> ²⁰⁹	*Kelemen Béla
*Bertók István	*Elek József	Gulyás József	Kleine Miklós

2. táblán levő nevek (4 x 18 = 72 + 1 = 73)			
*Koczó Istvánné	*Mátyus Lajos	<i>Salamon Józsefné</i>	Terestyák Gyula
Koczó Sándor	Mezereczki János	Saliga Jenő	Tolnai János
*Kormány Sándor	*Molnár János	*Sallai András	*Tóth Bálint +
*Kotrencsik Ferenc	Molnár József	*Schiáv József	Tóth István
*Kovács Anna	*Morvai István	*Simon András	*Tóth Istvánné
*Kovács Károly	*Morvai Sándor	*Slezák János	*Tóth János + ²¹⁰
*Kovács Sándor	*Nagy Ferencné	*Slezák Tibor	*Tóth Lidia
Kurucz István	*Novák Jánosné	*Sramkó István	*Tóth Sándor
*Kurucz Sándor	Novák Sándor	*Sramkó Istvánné	Urbán István
*Láng Béla	*Nyúka Sándor	*Steinberger Oszkár	*Urbán Pál
Lassu József	*Patakházi János	*Steinberger Sándorné	*Varga István +
*Lassu Lidia	<i>Patakházi József ifj.</i>	Szöcs Pál	*Varga István
Lassu Sándor	*Pintér László	*Sziráki István	*Viola István, Antal +
*Lendvai József	*Pintér Sándor	*Szkala Sándor	*Vitéz Mohácsi Mátyás
*Magyari Kálmán	*Ribai Magdolna	Szegler László	*Weinstein Sándor
*Marcel Ferenc	*Rósenvasser Lajos	*Szűcs Lidia	*Weisz János
*Márkus András	*Salamon István	*Szvetán Lajosné	*Weisz Pál
Márton András	*Salamon József	*Tanács János	*Zieher József
			*Zsidek József
Mindösszesen (72 + 73 = 145) hősi halott és áldozat			

²⁰⁵ * -gal jelölt 107 név Rehák Ferenc: Fót története 133-134 oldalán: „Fót hősi halottai és civil áldozatai a halotti anyakönyv szerint” felsorolásban szereplő nevek, ebből 8 +-tel megjelölt név Bus János-Szabó Péter: Béke poraikra ... II. Varietás '93 KFT. Budapest 2001. 1071 p. könyvében szerepel.

²⁰⁶ a jelzés nélkül írott 35 fő nem szerepelnek Rehák jegyzékében, feltételezhetően hősi halottak.

²⁰⁷ Bus János-Szabó Péter közlésében Fischer Árpád

²⁰⁸ Bus János-Szabó Péter közlésében Burta István

²⁰⁹ A *Dőlt vastag betűsők* Győző Magdolna, Patakházi József ifj. és Salamon Józsefné, Rehák Ferenc jegyzékében ugyancsak NEM szerepelnek, feltételezhetően áldozatok.

²¹⁰ Bus János-Szabó Péter közlésében V.Tót János

E számot növeli a HADTÖRTÉNETI INTÉZET IRATTÁRÁBAN NYILVÁNTARTOTT 21 fő, melyből 8 hősi halott neve van az emléktáblákra vésve 13 személyé nem. (2. táblázat)

HŐSI HALOTTAK F Ó T O N
a Hadtörténeti Intézet Irattára szerint ²¹¹ 21 fő

2. táblázat

Név	Rf.	Szül. idő	Anyja neve	Szül. hely	A hősi halál			A temetés helye		Alakulat
					oka	Idő	hely	Köz-ség	Sir-hely	
Bányász József N ²¹²	eje. őrm.	1926. 11.02	Varga Julianna	Ósi	lő-vés.	1944. 12.	?	Fót	?	1/I. eje.zlj.
Burta István	honv.	?	?	?	?	1944. 11.07	Fót	Fót	Rk. tem.2.s	57.hv. zlj.
Eke László N	t. őrv.	1918. 11.02	Nagy Julianna	Füzes-gyarmat	lő-vés	1944. 12.	Fót	Fót	Dögtém mellett	1/I. eje.zlj.
Ferenczi Ernő	rő.	?	?	?	lő-vés	1944. 12.	Fót	Fót	²¹³	Rő.zlj.
Fischer Árpád	t. honv.	1905. 07.02	Heiser Borbála	Buda-pest	lő-vés.	1944. 12.	Fót	Fót	?	1.gy.e.
Gandí László N	honv.	1924. 06.10	Lenyi Magda	Pécs	lő-vés.	1944. 12.	Fót	Fót	?	1.gy.e.
Gulyás Sándor	rő.	?	?	?	lő-vés.	1944. 12.	Fót	Fót	„	1.gy.e.
Hatvani József N	t. honv.	1918. 04.06	Trungel Erzsébet	Szank	+	1944. 12.12	?	Fót	?	20. gy.e
Ivanonics János N	t. honv.	1910.	Ivanonics Katalin	Batto-nya	lő-vés.	1944. 12.	Fót	Fót	Dögtér mell	?
Kaburek Gyula N	honv.	1922.	Németh Ilona	Nagy-kanizsa	Akna tal.	1944. 22.21	Fót	?	?	?
Kassai Dezső N	c. őrm.	1919.	Anelló Ludmila	Diós-győr	lő-vés.	1944. 12.	?	Fót	?	VII.gk. Von.szdz
Kiss István N	honv.	?	?	?	lő-vés.	1944. 12.	?	Fót	?	?
Oscó János N	honv.	?	?	?	lő-vés.	1944. 12.	Fót	Fót	Dögtér mell	?
Patkós Lajos N	t. honv.	1912. 01.14	Kállai Teréz	P.szt-lőrinc	lő-vés.	1944. 12.12	?	Fót	?	?
Rácz János N	honv.	?	?	?	lő-vés.	1944. 12.	?	Fót	?	?
Dr.Simády Béla N	szds	1894.	?	Szeged	?	1945.	Fót-Me-ger	?	?	?

A 2. táblázat folytatása

²¹¹ Bus János-Szabó Péter: Béke poraikra ... II. Varietás '93 KFT. Budapest 2001. 1071 p.

²¹² A Fóti emlékművön neve 13 főnek nem szerepel

²¹³ Jungmann dűlő

Név	Rf.	Szül. idő	Anyja neve	Szül. hely	A hősi halál			A temetés helye		Alakulat
					oka	Idő	hely	Köz-ség	Sir-hely	
Szőke Gyula N	t. honv.	1922	Oláh Katalin	Császta	?	1944. 12.12	?	Fót	?	8. pót. gy.e.
Tóth Bálint	cső. töm	1910. 09.10	Tóth Eszter	Döm-söd	löv.	1944. 12.26	Fót határ	R. pa-lota	?	?
V. Tót János	honv.	?	?	?	löv.	1944. 12.	Fót	Fót	?	?
Varga István	t. honv.	1919. 02.10	Kolen-kás Anna	Salgó tarján	has-löv.	1944.1 1.07	Fót	Fót	Rk.te-mető 1.sír	57.hv.zlj
Viola István Antdrás	eje. őrm.	1917. 11.25.	Ás-ványi Ilona	Szeged	Akn szil.	1944. 12.13	Fót	Bp. X. ker	R.ke-reszt túr	1/I. eje.zlj

Az Emlékművön 13 (N betűvel jelzett) hősi halott neve nem szerepel.

Az emléktáblákra írt 145 főből a feltételezett 35 hősi halott nevét a 3. táblázat mutatja

3. táblázat

**HŐSI EMLÉKMŰ KÉT RÉZTÁBLÁJÁRA ÍROTT,
HŐSI HALOTTAK, FELSOROLÁSA**

1	Balogh Antal	13	Gulyás József	25	Márton András
2	Balogh Miklós	14	Hegedüs Sándor	26	Mezéreczki János
3	Benyó Mihály	15	Hódi János	27	Molnár József
4	Cseri István	16	Illés Samu	28	Novák Sándor
5	Csúzi János	17	Járai Béla	29	Saliga Jenő
6	Elek István	18	Kala Sándor	30	Szőcs Pál
7	Domonyi Sándor	19	Kalmár Dezső	31	Szegler László
8	Elek István	20	Kleine Miklós	32	Terestyák Gyula
9	Forgács István	21	Koczó Sándor	33	Tolnai János
10	Forgács Sándor	22	Kurucz István	34	Tóth István
11	Frecska Zsigm.	23	Lassu József	35	Urbán István
12	Gulyás Ferenc	24	Lassu Sándor		

A HADOSZTÁLY KIKÜLÖNÍTETT TÜZÉRSÉGE ÉS MÁS ALAKULATAI BUDAPEST VÉDELMÉBEN.

A Szent László hadosztály 1. ejtőernyős ezrede I. és II. zászlóaljai mellett a hadosztály tűzér alakulatai is, mint az 1. 9. és 76. könnyű tábori tűzérosztályok és 1. közepes aknavető tűzérosztály november elejétől nagyjában karácsonyig ugyancsak a budapesti hídfőben harcoltak.²¹⁴ (3.)

Az 1. könnyű (fogatolt) tábori tűzérosztály.

Annak ellenére, hogy a Vezérkarfőnökség a VII. hadtest útján már 1944. XI. 04-én elrendelte a 23. hadosztály kötelékében harcoló tűzérosztály kivonását és a Szent László hadosztály alárendeltségébe helyezését, az osztály még november 9-én is az 1. huszárhadosztály alárendeltségében volt. 14-én vonták ki az osztályt a dunaföldvári hídfőből, és Gödöllő-Monor körzetébe küldték. Még november 22-én Tápiószentgyörgyön harcolt. Csak december 19-én indultak Párkány felé és kerültek ismét a Szent László hadosztály parancsnok alárendeltségébe.²¹⁵

A 9. könnyű (fogatolt) tábori tűzérosztály.

1944. november 1-én indult Hajmáskérrel és 5-én, érkezett Budapestre, az Andrássy laktanyába. 9-én az 1. huszárhadosztály alárendeltségében Tökölre megy és támogatja a Csepel szigeti harcokat.

A 2. Üteg Király Antal tartalékos tűzér főhadnaggyal a Gödöllő - Szigetcsép- Csepel vonalat védte. Az üteg figyelője a WM. gyakorlólőszer raktár tetején volt Budapest magasságában. Utána az üteg Pesterzsébetre a Haller térre vonult vissza, onnan Budán, a Tabánban volt tüzelő állásban.²¹⁶

A Szent László hadosztály 9. könnyű fogatolt tűzérosztály 5. alosztályaként kerül beosztásra „a csepeli W. M. gyárban előállított anyaggal felszerelt és önként jelentkező legénységből összeállított „Damjanich János” honvéd röppentyűs század (24 röppentyűvel)”. A „röppentyűsök” november 15-16-án éjjel érkeznek be, és Csepelen támogatták a II. ejtőernyős zászlóaljat.

November 23-án az osztály három ütegeinek tüzelő állását átmenetileg az ellenség elfoglalta, de ellentámadással a lövegeket visszafoglalták a támadóknak 40 fős veszteséget (fogoly és halott) okoztak.

December 1-én Fónay százados a röppentyűs alosztály parancsnoka, arcán röppentyű okozta égési sebekkel kórházba kerül.

Az osztály még XII. 10-én Gödöllő-Szigetcsépet védi, és 19-én indul Párkány felé és kerül véglegesen a Szent László hadosztály alárendeltségébe.²¹⁷

A 76. (fogatolt) tábori tűzérosztály.

Ugyancsak 1944. november 1-én indult Hajmáskérrel, és 4-én érkezett Budapestre az Andrássy laktanyába. 5-én a Billnitzer (rohamtűzér) csoport alárendeltségébe került Ecser délen, 6-án egy üteggel - 4 db. 10, 5 cm-es löveggel megerősítve - eredményesen támogatja a Vecsés-üllői harcokat.

²¹⁴ *Dárday napló*

²¹⁵ *Dárday napló* XI. 6. és *Dárday* 18., 20., 21., és 24. mell.

²¹⁶ *Dárday napló és Fekete*

²¹⁷ *Dárday napló* XII. 1. és *Dárday* 9., 25. és 43. mell.

A VII. hadtest parancsnokság - Dárday Vilmos ezredes tüzérparancsnok. ellenére - az osztályt az 1. huszár hadosztály alárendeltségébe Csepelre, majd 11-én Soroksár délre - az 1. ejtőernyős ezred alárendeltségébe - irányítja. Végül is 14-én Tökölről Mendére, az 1. páncélos hadosztály alárendeltségébe kerülnek és csak három hét után, december 6-án, sikerül kivonásukat elérni. Közben a Dél Hadseregcsoport intézkedett az osztálynak a 2. német páncélos hadsereghez, december 9-re Nagykanizsára történő vasúti szállítására. Ennek ellenére 11-én a VIII. hadtest alárendeltségébe rendelték az osztályt és Tahitótfalunál 12-én bevetették.

Így csak december 31-e után léptek a Szent László hadosztály alárendeltségébe.²¹⁸

A VIII. 8. gépvontatású közepes tarackos tüzérosztály.

1944. november 1-én Hajmáskéren feltöltés alatt állt. 10-én Soroksár délen a 22. SS-lovashadosztály alárendeltségébe került. 14-26-ig Kádártán van. 26-án mint a 3. hadsereg közvetlen tüzérosztálya - löszér nélkül - Székesfehérváron állomásozik. December 12-én, az osztály Kisbéren, egy ütege Kádártára menetelt.

Az 1. közepes aknavető tüzérosztály.²¹⁹

A tüzérosztály 1944. november 2-án indult Hajmáskérrel, 3-án német alárendeltségben a szigetszentmiklósi Dunaágnál volt állásban, ahol a Taksony-Dunaharaszti útszakaszt kellett tűz alatt tartania a szovjet csapatok megjelenése esetén.

A tüzérosztály november 10-én Soroksár délre települt és az 1. ejtőernyős ezred parancsnokság alárendeltségében az Alsónémedi irányából támadó szovjet egységeket tartja tűz alatt. Az osztály 1. ütegének figyelőjére 3-4 óránként rendszeresen érkeztek az orosz aknavetők tűzcsapásai, de az ottlevőket az első éjszaka kiásott lövészárkaik védték a repeszektől, az esőtől pedig az összegyűjtött kukoricaszár kévék. Előttük szétszórtan német gyalogság védett, miközben az I. ejtőernyős zászlóalj Soroksár-Dunaharaszton állt harcban a szovjetekkel.²²⁰

Soroksárról a tüzérosztály november 12-én, rádióon kapott parancsra hajnalban Isaszeg térségébe indult, mert a szovjet egységek áttörték az arcvonalat a Tápió-völgyében és szükség volt a "Feldherrnhalle" kötelékében az Isaszegen harcoló II. ejtőernyős zászlóalj támogatására.

Az osztály 1. ütege (Bakay) Budapesten a Gellért szálló közelében tartott pihenőt, itt tudták meg, hogy az „elit” Szent László hadosztályba osztották be őket. Ekkor kapták meg és egyenruhájukon hordhatták a formás, ezüstsínű Szent Lászlós jelvényüket.

Az 1. üteg a sötétség beállta előtt indult Pécelen át Isaszegre. Az osztály az őszi esőzésben 40 km megtétele után érte el felvonulási körzetét és november 14-én már támogatta az eje ezred I. zászlóaljának harcait. Az osztály főfigyelője előtt 200 méterre már második napja védte az 1. ejtőernyős zászlóalj Tassonyi Edömér százados vezetésével - a frontszakaszt. A szovjetek nagy gyalogos egységek bevetésével három napon át erőltették az áttörést Valkó-Zsámbok-Dány irányából. A tüzérosztály legtöbbször három ütegének együttes tűzcsapásával védte a gyalogsági állásokat és a 120 mm-es aknagránátok repeszei láthatóan nagy veszteségeket okoztak a lapályos területen támadó, több hullámban is érkező szovjet gyalogság soraiban. Támadásaik rendre megfűszültek, köszönhető volt ez az *ejtőernyős zászlóalj katonáinak*,

²¹⁸ Dárday 1., 3., 7., 9., 19., 20., 21., 23., 26., 31. és 43. mell.

²¹⁹ Dárday 30., 39., 42. és 48. mell.

²²⁰ Dárday napló XI. 11. és Dárday 10. mell.

*kiknek felszerelése, fegyverzete, párosulva kitűnő képzettségükkel, bátorságukkal, a tisztek példamutató magatartásával helyt tudott állni a jelentős túlerővel szemben.*²²¹

estére új be is érkezett. 16-án már támogatta a Feldherrhalle páncélgránátos hadosztály harcait. A nap folyamán tűz alá vett s több ízben szétszórt ellenséges gyülekezéseket a Tápió-völgyben. A tűzérosztály szellemére jellemző, hogy amikor az általános visszavonulás ingadozó arcvonal harcai miatt az osztály egyik felderítő járőre közelharcba keveredett az oroszokkal, nemhogy helyét elhagyta vagy visszavonult volna, hanem az időközben megindult ellentámadáshoz csatlakozva igen értékes jelentéseket szolgáltatott parancsnokának. Ezen jelentéseknek volt köszönhető, hogy a hadosztály összefogott tűzérének tüze, amelyben az aknavető tűzérosztály is részt vett, Tápiósáp É-on az oroszok nypi háromszori támadását már a készenléti helyén szétverték.

Későbbiekben az arcvonal visszavétele során az osztály ütegei nem egyszer 400-500 méterig várták be az orosz támadását, kiváló működésükkel kivívták mindenki elismerését. A heves harc nyomán az osztály 5 aknavetőjét ki kellett cserélni.

Harcaikról a hadosztály tűzérparancsnoka november 19.-i 2. sz. tűzérparancsnoki parancsában így emlékezett meg:

„Törzsszállás. XI. 19. Dicséret. A f. évi november 16-án Tápiószentgyörgynél vívott védelmi harcok során, a sokszoros túlerőben levő ellenséggel szemben kimagasló vitézséggel és hagyományos tűzér- becsülettel állt helyt az 1. honvéd közepes aknavető tűzérosztály. A súlyos tűzérési és aknatűz ellenére az ütegek a végsőkig kitartottak állásaikban, hatásos tűzüikkel az utolsó pillanatig feltartóztatták a támadó oroszokat. Felsőbb parancsra, csak akkor változtattak tüzelőállást, amikor ismételt közeltámadásoknak voltak kitéve. Az egyéni bátorság és kötelességtudás ragyogó bizonyítékát adták azáltal is, hogy szorongatott helyzetük ellenére is lövegeiket, lőszerüket és egyéb anyagukat közelharc árán is maradéktalanul megmentették.

Büszke öröm tölt el, hogy a Szent László hadosztály tűzérsege jó hírnevének megalapításához az 1. honvéd közepes aknavető tűzérosztály kiváló magatartásával hozzájárult. Ezért az osztály parancsnoknak, tisztikarának és legénységének teljes elismerésemet fejezem ki. Dárdai s. k. (hadosztály tűzérparancsnok)”,²²²

November 22 - én a 2. üteget Lakihegyre az 1. huszár hadosztályhoz irányították. Az üteget felvonulás közben meglepte az ellenség és a legénység egy részét, és három aknavetőjét elveszítette. Pótlására 30.-án a 19/4. közepes aknavető üteg indult Hajmáskérrel, melyet a hadosztály később nem kapott meg.²²³

A Vezérkarfőnökség hadműveleti segédtisztje XI. 3-i rendelkezése alapján a hadosztály tűzeralakulatai kivonásra kerültek úgy, hogy december 10-én a Szent László hadosztály rendelkezésére kellett álljanak.²²⁴

A (mosonmagyaróvári) 53. utász zászlóalj.

A 53. utász zászlóalj 1944. 04. 24-i indulással került a Kárpátok előterébe, ahol a Hunyadi-védőállás kiépítése az ő nevükhöz fűződik. Ezután Sátoraljaújhely térségében erősítették.

1944. 10. 19-én Pécelre irányították, ahol a 88. SS - lovashadosztály alárendeltségében Budapest körvédelmének kiépítésében vesznek részt (hidrobbantásokhoz szerelések végzése, hídőrség adás, műszaki záruk telepítése, váltóállások építése) akkor is, amikor 1944. október

²²¹ Bakay

²²² Dárdai kézirat 2-4. o. és Dárdai 22. mell.

²²³ Dárdai napló XI. 23. és Dárdai 27. és 30. mell.

²²⁴ Dárdai 33. mell.

31-én a Szent László hadosztály alárendeltségébe kerültek. Korábbi hadrendi számuk és elnevezésük a hadosztály keretén belül megszűnt,²²⁵ ugyanakkor a magyar Fővezérség meghatalmazott tábornoka a zászlóaljat is eredeti nevén tartja nyilván.²²⁶

ROHAMTÜZÉROSZTÁLYOK

A 16. (debreceni helyőrségű) rohamtüzérosztály²²⁷

A 16. rohamtüzérosztály a debreceni csatában vett részt rohamlővegeivel és gyalogosan. A csata után az osztályt Óbudára rendelték fel. Innen indulva Csepel szigetén Makád községnél számoltak fel egy szovjet hídfőállást, majd Kőbányán történő elhelyezés után egy-két lövegével Budapest védelmére szervezett „Attila” védőöv 2. árok rendszerében 1944 novemberében Pécel környékén volt bevetve.²²⁸

A Pécelen harcban lévő 16. rohamtüzérosztály „úgy december 6-a környékén kapott hírt, hogy Esztergomba érkeznek páncélvadászok (Hetzer rohamlővegek), és ott vesszük át azokat. Megmondták, hogy hány kocsit lesz, úgy emlékszem 5 vagy 6, melyet át kell venni. Pontosan annyian mentünk, ahány kocsit kaptunk.”²²⁹

December 15-én Csány főhadnagyot is Esztergom-táborba rendelték, aki a rohamlővegekkel történő felszerelésükre a következő-képpen emlékezik: „December 12-én jött intézkedés, hogy egy ütegre való rohamlőveget kapunk, melyet Hetzereknek hívtak. Ebből 16 db érkezett meg Esztergom táborba, ahol eredetileg egy páncélos kiképző tábor volt.

Pécelről, a sebesüléséből meggyógyult és bevonult Bernolák Pál őrnagy, osztályparancsnok Kozma György főhadnaggal és a harcokszíó állomány kiszolgálásukhoz szükséges gépkocsizó részleggel, ki kellett menjen a (Pécelen levő gyalogsági) vonalból és (december 15-én) el kellett menjenek Esztergomba átvinni az új rohamlővegeket. Tehát egy komplett üteg elment. Én maradtam az alakulattal Pécelen. Nálunk maradt 2-3 Turán, amelyet felderítésekre használtunk.

December 15-16-án utasítás jött Esztergomból, hogy én is menjek oda. Az üzenet szerint az (gyalogharcban levő) alakulatot néhány nap múlva leváltják, és hasonlóképpen felszerelik. Átadtam a parancsnokságot.

Esztergomban megalakult Kozma Gyurkával tulajdonképpen ez az egy rohamtüzér üteg. Esztergom táborban pár nap alatt az új anyaggal begyakorolták magukat.²³⁰

²²⁵ *Utásznapló* 1-44. l. 1944. IV. 24-XI. 14. között

²²⁶ *Kovács hadinapló* 56. melléklet

²²⁷ A rohamtüzérség alárendeltségére és felhasználására vonatkozóan nagyon kevés és sokszor ellentmondásos ismereteink vannak. *Kovács hadinapló* 56. mellékletében nem szerepelnek. A 16. debreceni rohamtüzérosztály tevékenységére a *Palásthy* gyűjteményéből 3-5 kazetta áll rendelkezésünkre: **Csány Balázs** főhadnagy osztályparancsnok helyettesé, és **Telegy István** zls-é. **Csány**: „Én nem voltam rohamtüzérként kiképzett tiszt. Véletlenül lettem az, mert Hajmáskérre, amikor sebesülésem után jelentkeztem a 18. tábori tüzérosztállyal, anyaaalakulatomnál, Szegeden, elküldtek Hajmáskérre aknavető tanfolyamra. Ott találkoztam **Billnitzerrel** („Apó”, altábornagy), aki kérdezte tőlem, hogy mit csinálsz itt? Mondtam neki. Éppen akkor sebesült a 16. rohamtüzér osztály parancsnoka Debrecenben. Engem leküldött, hogy keressék meg őket és hozzam fel az ott levőket Budapest védelmére, mert akkor minden erőt ide összpontosítottak. Így kerültem Pécelre, onnan az osztálytörzsszel és egy üteggel Dorogra.

²²⁸ *Csány* 8. B.1. o.

²²⁹ *Telegy* 39. o. A. 1. o.

²³⁰ *Csány* 8. B.

Telegdy István zászlós: (Már Óbudáról) ment egy rész Esztergomba, új Skoda páncéelhárító lövegek átvételére. Jó kocsik voltak, 60 km-rel mentek, remek pontosan lehetett velük löni a beépített löveggel, tetején belülről forgatható géppuskája volt.

Kb. hat löveget vettünk át, és ezzel a hat löveggel pár napos ismerkedés után kerültünk bevetésre. Az oktató magyar kiképzőtiszt volt, az ottlevő Rétságáról való páncélosoktól, akiket nem ismertem.²³¹ Tulajdonképpen ettől az időtől kezdve került a 16. rohamtüzérosztály a Szent László hadosztállyal kapcsolatba.

A 20. (egri helyőrségű) rohamtüzérosztály ²³²

Az egri 20. rohamtüzérosztály a tiszafüredi hídfőből történt kivonása után, Szent László hadosztály alakulásakor szervezetileg annak alárendeltségébe került.

Az osztályt a tiszafüredi harc nagyon megviselte, ezért Szügyi ezredes, aki bevetésünket utólag tudta meg, a bevetés után, pihenőbe rendelte az osztályt.

Szügyi nagy reményeket fűzött a rohamtüzérséghez és az esetek túlnyomó részében megakadályozta, hogy gyalogharcokban szenvedjenek veszteséget. Azt igényelte, hogy tartogassák kiképzett állományukat arra, hogy rohamlövegeikkel hatékonyabban harcoljanak.²³³ Ezért is az osztályt 1944. XI. 1.-14. között Visegrád, Horthy Miklós telep és Dömös térségében, rohamlövegek nélkül, pihenőbe rendelte.²³⁴

Az osztály parancsnokság, az osztálytörzs, a javítóműhely és az 1. üteg Visegrádon, a 2. üteg Horthy Miklós telepen, a 3. és 4. üteg Dömösön tartózkodott.²³⁵

Szügyi vezérkari ezredes parancsértisztjével Szentiványi (Szentkirályi) Ottó főhadnaggyal Visegrádon személyesen kereste fel az osztályt. Henkey-Hönig őrnagy ²³⁶ bemutatta neki az osztály parancsnoki karát, a négy ütegparancsnokot: Simák Aladár, vitéz Koltay György, Kárpáthy Tasziló, ²³⁷ Acsay Dénes ²³⁸ főhadnagyokat, az osztály törzsparancsnokát és

²³¹ *Telegdy* 38. B. 3. o.

²³² A 20. rotű osztály történetét *Kárpáthy történet, Kárpáthy emlékezés és Kárpáthy levélből* és az ezekben hivatkozott irodalomból ismerjük.

²³³ *Kárpáthy történet* 10. o. Dárdai a hadosztály felvonulásának időszakában csak október 21-26-án említi az osztályt, melynek telepítési helye Kővágóörsön van.

²³⁴ *Zermann-Bonhardt Zermann* szakaszvezetőt, *Kömlödy Imre* páncélos főhadnagy harcokszervezőjét újra behívták és Visegrádon harckocsik nélkül voltak pihenőben.

²³⁵ *Kárpáthy történet* uott.

²³⁶ „Henkey – Hönig József őrnagy, opk., egy tábornok fia, de egyéniségében biztos szülőanyjának tulajdonságait motiválta. Csendes szavú, rendkívül barátságos modorú és katonáit szerető parancsnok volt.” *Szabó* 21. o.

²³⁷ *Kárpáthy Tasziló Tamás* fhdgy.(Tasa) a 20/3 rotű. osztály ütegparancsnoka rendkívül közvetlen ember, aki tiszteklél, hadapródokkal kölcsönösen a tegeződést követelte meg. (*Szabó* 16. o.) „Az emberek életükben sem igen találkoznak többször ilyen különlegesen kiemelkedő képességekkel és tulajdonságokkal megáldott emberrel. A könnyed és itt-ott gesztusokkal támogatott beszélgetését élvezet volt hallgatni és hivatásához, valamint az élethez való viszonyulása olyannak tűnt, mintha csak egy színpadi előadás lenne. A mellén ékeskedő magyar és német kitüntetései nemigen beszélt, de csak egy példával illusztráljam felfogása könnyedségét: mesélte, hogy egy alkalommal a vörösök frontján elindult vadászgatni. Útját a „senki földje” felé vette, mondván, hogy ott a vadak is békében élnek. Már órák óta barangolt, amikor alaposan elfáradt a bozótos, csaltos vidéken, lefeküdt hát egy cigarettát elszívni. Puskáját maga mellé tette, de mivel a cigaretta tárcája a zubbony zsebében volt, elfele gördült a puskától. Szívta a cigarettát, amikor előlről neszt hallott. Lassan tovább gördült, és várta a fejleményeket. Szétnyílt a bozót és két krigiz pofa jelent meg ott előre tolt géppisztolyokkal. No, ha szegény anyám látná, hogy ilyen ronda fickók lőnek agyon, sirva fakadna. De ekkor erősen a krigizek szemébe néztem, mutató ujjamat a szám elé ütöttem, majd hüvelykujjammal a hátam mögé bökdöstem. Ezt követően kézfejem előretartásával integettem, hogy vonuljanak vissza. A két krigiz összenézett, és hátra felé csúsztak. Tán még ma is mennek hátra.- Dr.Radányi Ferenc barátom Klagenfurtból hazaszököve, felkeresett és elmesélte Tasa háborús dolgait. Olyanokat művelt, amiket szinte csak filmekben lehet látni. Így lett aztán „Lepsény hőse” cím elnyerője is.- Könnyedségét szinte elképzelhetetlen helyzetekben is nyugodt lelkiismerettel

páncélos tanácsadóját Kömlődy Imre páncélos főhadnagyot és vitéz Silley Arnold főhadnagy segédtisztet.²³⁹

Szügyi vezérőrnagy az osztályt négy üteggel november 15-én összesen mintegy hét hernyótalpas járművével Kővágóórs-Köveskál térségébe irányította. Az 1. és 2. üteg Köveskálon, a 3. és 4. üteg az osztálytörzs a gépkocsi műhellyel Kővágóórsön került elhelyezésre. Ott voltak kb. 2-3 hétig.²⁴⁰

November végén az 1. és 2. üteg Köveskálról Esztergom-táborba vonult, hogy átvegye a számukra odaérkező 21 „Hetzer” rohamlöveget. A kiképzés itt történt, a személyzet barakkokban volt elhelyezve.²⁴¹

1944. december 22-én a magyar Fővezérség meghatalmazott tábornoka a 20. Rohamtüzér osztályt 4 üteggel 15 tiszt és 550 legénység létszámmal tartja nyilván.

Az osztály a következő napon 23.-án kapta meg az új Hetzereket. Skoda gyártmányú, benzin üzemű korszerű harceszköz volt.²⁴² Csak egy nap idejük volt a gyakorlásra, mert másnap az osztály Keszthelyre ment állásba.²⁴³

Az osztály -Lajtos szerint - október (helyesen: december) végén vonult be a hadosztályhoz puskával, mert Esztergom-Kenyérmezőn érthetetlen körülmények között veszítette el

---

gyakorolta. Példának felhozom a következőt: Eger megyei laktanyájából ebéd után nekivágtam a tíz perces gyaloglásnak, hogy a Baktai úton levő körletünket elérjem. Ekkor gördült ki a parancsnoki hathengeres Wandererjével ütegparancsnokunk. Megállt. Hová mész, kérdezte tőlem? Megyek kifelé, mondtam én. Én is kimegyek, szállj be! Beszálltam, és kértem, merre megyünk? Hát kiszaladunk a frontra. Nálam egy pisztoly volt, és rajtam egy bőrdzseki. Aztán csak mentünk, mentünk, német oszlopok özönlöttek szembe, mi csak kerülgettük őket, át a tiszafüredi hídon, és a Fő tér közelében defektet kaptunk. No Bandi, (ez Kun András volt, a sofőrje) cserélj gumit és megyünk tovább. Mi betértünk a Fő téren egy Arany Bika című étterembe vacsorázni. Bandinak is küldött ki egy vacsorát. A pótgumi is lukas volt, saller meg csak húsz darab. Elmentünk a postára, ahol egy idős postamesternő nagy bravúrral tudott K vonalon kapcsolatot teremteni. Főhadnagyunk azt mondta, szobát nyitunk, és ha megjöttek az oroszok, keltsél fel. Reggelre kész lett a kocsi, és örültem, hogy megúsztuk. Reggeli után beültünk és nem hazafelé, hanem Balmazújvárosra mentünk. Ott az utcák üresek voltak, amikor megálltunk, aknatűz és kézifegyver ropogást hallottunk távolabbról. Beszélt a német parancsnokkal, mert perfekt német volt, letisztelgett és hazamentünk. Útközben a kilenclyukú hid után egy kis lovascsapat vágott tőlünk egy kilométerre, látszólag élénk vágva. Bár messzire voltak, meg mi gyorsabbak, de az elől ülő Kun Bandival együtt megállapítottuk, hogy ez egy kis orosz lovas csapat. Tasa ekkor hátraszólt, ott a géppisztolyom az ablakban, eressz közéjük egy sorozatot, csak vigyázz, hogy el ne találj őket. Odapörköltem egy tárat, aztán ők is sértetlenül lemaradtak. Először lőttem az ellenségre. (Szabó 22.-24. o)

²³⁸ „amolyan tartalékos tiszt, finom modorral volt megáldva, semmi emlékem nem maradt róla. Kanadában halt meg.” Szabó 26. o.

²³⁹ **Kárpáthy emlékezés**

²⁴⁰ **Iker János** esperes úr őrizte meg a Szentbékálai plébánia Historia Domusa 63-66. oldalán a rohamtüzérek pár napját. 1944. XII. 9-én vitték el Tapolcára, majd Pápára a leventéket. Akik a tüzérekhez jelentkeztek otthon maradtak. 30 katonát áldoztatott a vasárnap reggeli szentmisén. Van köztük napi áldozó. ”Ha mind olyan lenne, akkor a Szent László hadosztály lelke szent lenne és akkor – csodákat művelnének és megmenekülnénk! De így??? 1944. dec. 16. Ma reggel mentek el a katonák...a szentbékálai leventék is, akik beálltak katonának.”

²⁴¹ **Kárpáthy levél** 1-2. o.

²⁴² **Zermann-Bonhardt**

²⁴³ **Henkey-Hönig József** örgy. 1990. XI. 18-i levele dr. **Legány Dezső** egykori 51. pcv. zlj-beli bajtársához. Másolatban a HL. birtokában. **Kárpáthy történet** 12-13. o. **Kárpáthy emlékezésében és levelében** az itt történetekre másképp emlékezett, de amikor megismerte volt parancsnoka közlését ezt idézte. Egy USA-ban megjelent irodalom e tényt így közli: „XII. 25/26 Kenyérmezőn harc nélkül veszítette el lövegeit, ahol is Henkey megsebesült, de az alakulatot tévesen 2. aknavető tüzérosztályként jelöli meg. (Zeng de Henry L.: The Royal Hungarian Honved Szt. László Division Okt. 1944. - Mai 1945.) HL. Tgy. 3084.

lőveganyagát.²⁴⁴ Ezután (az osztály) korszerű rohamlővegekkel való ellátása mindvégig csak remény maradt.²⁴⁵

A 24. (kassai helyőrségű) rohamtüzérosztály

A hadosztály védelmi harcában később, Körös ? főhadnagy vezette ütegével, melynek lövegszámáról nincsenek ismereteink, csak 1944 decemberében az Ipoly – Garam térségében páncélelhárításban Zálnoky Jenő főhadnaggal együtt, gyalogosan vett részt.

Később Szentkirályszabadján lettek alárendelve a 16. (debreceni helyőrségű) rohamtüzérosztály 1. Kozma György vezette ütegének.²⁴⁶

²⁴⁴ **Kovács hadinapló** 80. melléklet. (Hughes géptávirat) „Magyar meghatalmazott tbk. /:Kovács altbgy./ Győr. 4015/1. VK. 45. Tárgy: Rotü. oszt. megingása. Jelentés érkezett arról, hogy az Ipoly – Garam mentén vívott harcok során egy magyar rotü. oszt. Állítólag megingott, és rohamlővegeit /:Hetzer:/ az elg. kezére juttatta. Evvel kapcsolatos jelentéstételre a Szent László hadosztályt utasítom. Kapja: 3. hds. pság.; Balck hds. csop.; Magyar I.A. Tudomásul: Magyar Meghatalmazott Tbk. = Gyepű II. 1945. I. 1. Sáska vörögy. S.K.” A kivizsgálás eredménye nem ismert.

²⁴⁵ **Lajtos** II. Közlése. Ezek szerint nem tudott, vagy megfélekezett arról, hogy 1944. XII. 23-án az osztály 21 Hetzer rohamlőveget kapott.

²⁴⁶ **Zálnoky**

II. FEJEZET

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÁLLOMÁNYA, KIKÉPZÉSE ÉS RIASZTÁS UTÁNI VÁNDORLÁSA

A HADOSZTÁLY ÁLLOMÁNYA ÉS HADRENDJE 247

A hadosztály parancsnokság október 17-e után a kelenföldi Károly király laktanyában alakult meg.

Az orosz csapatok gyors ütemben haladtak délkeletről előre Kecskeméten át Budapest felé. Feltartóztatásukra minden rendelkezésre álló erőt azonnal be kellett vetni. Így történt, hogy a hadosztály egyes alakulatai, a hadosztály kötelékén kívül, már korábban hadműveleti alkalmazásra kerültek, mielőtt a hadosztályt teljesen felállították és felszerelték volna.

A magyar Fővezérségnek a Szent László hadosztály harcképes „elit” alakulatát, az ejtőernyősöket - ha a németek kérték - minden esetben rendelkezésükre kellett bocsátania.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY HADRENDJE 1944. XII. 22-ÉN

2. melléklet. A Szent László hadosztály hadrendje 1944. XII. 22-én

Így mint a továbbiakban látjuk az I. ejtőernyős zászlóaljat először a Károly laktanyából rendelték Budapest védelmére, majd a hadosztály riasztása után annak felvonulási időszakában 1944. október 26-tól a németek alá rendelték és november 23-ig harcoltak német alárendeltségben Keszthelytől délre a Margit vonalban a „lispei olajmezők” védelmében.

A II. ejtőernyős-zászlóaljat is november 27 - én riasztották ugyancsak Budapest védelmére és helyezték ugyancsak német parancsnokság alá.

A hadosztály többi tüzér, rohamtüzér és utász alakulatai is december 20-ig - mint láttuk - más seregtestek alárendeltségében harcoltak, majd a két rohamtüzér osztályt december 24-én is Budapest körülfűrésének késleltetésére Dorogon és Keszthelyre vetették be.

A Szent László hadosztály parancsnoksága az általános helyzet alakulása miatt 1944. december 2-án - saját kérésére - Budapestről Pápára - ejtőernyős ezred békehelyőrségébe települt át. Ezzel a már korábban ott levő csapataihoz egy napi járásra került.

A hadosztály rendelkezésére ekkor a következő csapatok álltak:

Az I/I. ejtőernyős-zászlóalj a Csepel szigeten, Soroksáron és Isaszegen történő harcok után feltöltés alatt volt,

²⁴⁷ A hadosztály hadrendjét és szervezetét Kovács hadinapló 1944. XII. 22-én kelt 58. melléklete, felállításának történetét más források, beosztottjai nevét a kitüntetett tisztek névsora az Ipoly - Garam között harcoltak a 459a, 464a, 477a, 479a, 488a, 492a, 498a, 502a, 520a, 524a sz. elbírálási névjegyzék alapján tárgyalom.

Az 1./II. ejtőernyős-zászlóalj 1944. XI. 1-től még mindig a német „Feldherrnhalle” páncélos hadosztály alárendeltségében harcolt.

A nagyrészt a volt m. kir. Testőrség beosztottjaiból megalakuló *gránátos ezred* ezredközvetlen századaival és a *repülő lövészezred* kiképzése befejezés előtt állt.

A páncélvadász osztály csak két szakasszal volt megalakulóban, a lovas- és kerékpáros századok, a híradózáslóalj vezetékes és rádiós századaival Nógrádverőcén, az utász zászlóalj két századával Győrtől északra hadrafoghatóak voltak.

A hadosztályvonat is megalakulóban volt. Elkészült az élelmezőoszlop, 2 fogatolt kocsioszlop, és a 30 tonna teljesítményű gépkocsioszlop.²⁴⁸

A magyar Fővezérség a hadosztály *gránátos-* és *repülő lövészezredeinek* ekkor még nem tudott elegendő fegyvert sem biztosítani. A hiányzó fegyverszükséglet fedezésére a hadosztály parancsnokság Bocsor Elemér repülő őrnagy vezetésével tehergépkocsikat küldött ki a szovjetek elől visszavonuló magyar és főleg német csapatok menetvonalaira és ott gyűjtötték össze az eldobált fegyvereket.

Ezért sem volt többek között egységes a hadosztály fegyverzete. Nem szólva arról, hogy a fegyverlétszám sem számszerűen, sem típus szerint nem felelt meg a szervezés szerinti előírásnak. Például: több volt az MG 42-es „villámgéppuska”²⁴⁹ és kevesebb a géppisztoly.²⁵⁰

Mielőtt a hadosztály szervezetébe tervezett alakulatok riasztása, vándorlása és később harca ismertetésre kerülne, meg kell ismernünk a hadosztály első riasztásakor meglévő szervezetét.

A hadosztály parancsnokság és közvetlenek

A hadosztály vezetési törzsébe a hadosztály parancsnoka, vezérkari főnöke, a hadműveleti vezérkari tiszt, (4.1. melléklet, a továbbiakban: 4. melléklet, 1. fénykép.) a hadosztály tűzér-, híradó-, műszaki parancsnoka, segédtitestjeikkel, a hadosztály írnoka és két híradóraj tartozott.

Parancsnoka: vitéz Szügyi Zoltán vk. ezredes, (4.3.)²⁵¹

Vezérkari főnök: vitéz Lajtos Árpád vezérkari őrnagy (4.6.)²⁵²

Tűzér parancsnok: vitéz Dárday Vilmos ezredes²⁵³

²⁴⁸ **Lajtos** II. 17-18. o.

²⁴⁹ Ragadványnév. Jelölhette az általános célú géppuskát, a kétlábú állványos golyószórót (németül: leichtes Maschinengewehr), a háromlábú állványos géppuskát (schweres Maschinengewehr) és a német MG-42-t, mely 7, 92 mm-es sorozatlövő kézi lőfegyver volt.

²⁵⁰ **Lajtos** 122. o és **Borus Somogy** 218. o.

²⁵¹ Életrajza egy korábbi (53.) jegyzetben olvasható. 1942. 09. 20 óta ezredes, 1945. II. 1-től soronkívül vezérőrnagy.

²⁵² Vitéz szentmárjai **Lajtos Árpád** vk. őrgy. (Pancsova, 1910. XI. 22. Nizsai Emma) 1932. VIII. 20. 2. gye. 1. szd. Budapest - 1932. IX. 1. hdgy. 1934. XI. 1. fhdgy. - 1936. XI. 1.- IX. 30. Franciaország vez. 1. gye. - 1937-1942. IX. 9. HAKAD hallgatóként 1938. VIII 22. - IX. 1. 5. tü. oszt. Kecskemét - 1939. VIII. 21. -101. hír. e. Budapest - 1940. V. 1. szds - 1940. V. 1. - 14. gy. dd. vk. ti. - 1940. VI. 28 - 17 gydd. agi. vk. ti. - 1940. X. 28.- 14. gydd. vk. ti. - Hdt. pság. Szeged. vk-i próbaszolg. - 1940. XII. 1. 17. gydd. vk-i tiszt Debrecen - 1941. I. 1. őrgy. - 1942. III. 15. 6. hdt. pság. vk-i oszt. vez. Debrecen - 1942. X. 15. ez. 2. hds. pság. 1a. oszt. vez. - 1943. VIII. 10. 3. hds. pság. vk-i oszt. vez. - 1944. III. 11. 24. gyho. vk-i főnök - 1944. VII. 16. HAKAD tanár Budapest - 1944. X. 13. Szt. László ho. vkf. - 1944. X. 17 a ho. megalakulása - 1944. XII. 14-én Szálasi kitiűntette - 1944. XII. 21. a ho. bevet.- 1945. I. 6-10 a ho. kivonása.

²⁵³ **Dárday** (Tiefenbach) **Vilmos** ezds. (Sopron, 1897. IV. 15. Csernus Paula) - 1912. - 1915. III.15. Kreiskircheni tü. hdp. isk. - 1915. III. 19. 15. táb. á. e. feld. ti. első ti. - 1915. VII. 15. - 1918. IX. 9. orosz román, olasz hadszíntér feld. ti., eti., Üpk. - 1915. VIII.1. hdgy. - 1916. IV.10. Legfels. Dics. Elism. Hsz. kard-

Híradó parancsnok: Szász Gyula százados ²⁵⁴

Műszaki parancsnok Sárközy Imre alezredes ²⁵⁵

Szökése után 1945. I. 3-tól Koppány Ernő alezredes ²⁵⁶

Hadosztály tüzérparancsnok helyettese : (lőszer anyagi tiszt): Falk Győző alezredes ²⁵⁷

I.a. osztályvezető: Győry Lajos vezérkari százados (5.I.) ²⁵⁸

1. segédtszt: Dr. Karvaly Frigyes tartalékos hadnagy

2. segédtszt: Szekeres István tartalékos hadnagy ²⁵⁹

I.b. osztályvezető: Bodor József szakszolgálatos alezredes

I. c. osztályvezető: Ruttkay Jenő vezérkari százados ²⁶⁰

Hadművelési segédtszt: vitéz Iványi János százados ²⁶¹

Bírószág vezető: Dr. Simon Sándor hadbíró százados ²⁶²

al másodsor - 1916. V.1. 37. honv. táb. tü. e. feld. ti. - 1917. III. o. kat. Éé. Hsz. kard-kal - 1917. VII.1- VIII.1. román hadszíntéren , fhdgy - 1918- III. o. Kat. Éé. másodsor - 1919. I. 1. Tatatóváros póte. tü. oszt. üti. - 1919. VIII. 6. román hf. - 1919. XII. 6 .hír. tanf. hallg. 1920. XI. 1. Tü. oszt. Sopron - 1921. II. 1. Vegyes dd. pság Szombathely - 1923. Lovas tanf. - 1924. XII. 31. Tü. oszt. Sopron - 1925-26 főt. tanf. - 1926. V. 1. szds. Rákóczi Ferenc Főreál isk. 1931. Három dicsérő elismerés - 1931-1936 törzsti. tanf. - 1931. VIII. 1. Vegyes dd. pság tü. ea. Székesfehérvár - 1933 .IX .1. 4. tü. oszt. üpk. Kecskemét - 1933. X.1. Törzsti-i isk. hallg. - 1936. Legfelsőbb dicsérő elismerés - 1936. VI. 1. . 4. tü. oszt. vmk. pk. Pécs - 1937. V.1. örgy. - 1937. X. 1. IV. Hdt. Pság beo. törzsti. Pécs - 1940. VKF. Dics. Elism. Erdély visszacsatolása alkalmával - 1940. IX. 1. alez. - 1941. XI. 1. 7. tü. oszt. pk. h. Sopron - 1941. VKF. Dicsérő elism. Délvidék visszacsatolás alkalmával - 1942. MÉLK hadiszalagon a kardokkal - 1942. IV. 22.- XI. 31. orosz hdm. tü. osztály pk. - 1942. X. 29. ezds. - 1942. XII. 1. Törzsti. Tanf. tanár - 1943. XII. MÉLK - 1944. VII. 1. Táb. tü. Kp-i lőisk. Tanár - 1944. X. 26. Szent László ho. tüzer pk. kérelme ellenére parancsal osztották be - 1944. XII. 20. - 1945. I. 3. és 1945. III. 20 - V. 10. hdm-i terület

²⁵⁴ **Szász Gyula** hír. szds. (Szeged, 1910. I. 17. Kain Vilma) 1932. VIII. 20. hír. szd. Szeged - 1932. IX. 1. hdgy. - 1936. V. 1. fhdgy. - 1937. X. 1. 1. gye. - 1938. IX. 15 V. hír. oszt. Szeged - 1939. II. 1. Hdm-i 5. vk. oszt. Budapest - 1940. III. 1. 5. hír. zlj. Szeged - 1941. VI. 1. szds. V. hír. pótlj. pk. - 1944. XI. 1. Szt. László ho. hír. zlj. pk.

²⁵⁵ nemes nádasy **Sárközy Imre** mű. alez. (1903. II. 20. Bárány Emilia) 1925. VIII. 20. 8. gye. Pécs - 1929/30 HAKAD I. évf. - 1934. X. 1. 6. gye. Kaposvár - 1936. X. 1. 7. gázvédelmi szd. Tokaj.- 1936. vegyiharc tanf. 1939. I. 1. Műszaki tábor pság. - 1941. IV. 8. - V. 7. Délvidék 1. gk . u. szd. pk.- 1941. VI. 28. - XII. 6. orosz hdm. ter.- 1. gk. u. szd.- 1942. VII. 2 - IX. 30. orosz - 1942. X. 1. örgy. - 1943. III. 10.- 151. u. zlj. pk. 1943. VI. 1. 55/I. lövész zlj. pk. 1943. XI. 1. orosz hdm. terület VII. hdt. pság. vk. próbaszolg. - 1943/44 vk-i tö. ti. tanf. - 1943. X. 1. 1. pc. zlj. u. szd.- 1944. III. 1. alez. - 1944. IV. 1.- V. 15. 25. k. ho. vkf. - 1944. XI. 6.- XII. 28. Szent László ho. mű. pk.

1944. XII. 28. Kőhidgyarmatnál szökött meg vitéz Szabó Imre kasznár segítségével -1945. I. 6. orosz fogság - 1945. II. 15. Szökés büntette miatt bűnvádi eljárás folyamatba téve - 1945. II. 22. nyomozó eljárás nyomozólevél elrendelve Utásznapló 62. lap (a továbbiakban: I.) 1944. XII. 31-én Béláról, a hadosztály parancsnokságról történt eltűnéséig.

²⁵⁶ **Utásznapló** 63. I. 1945. I. 3. -18-ig Koppány Ernő alezredes a hadosztály műszaki parancsnoka. Ezután is műszaki zászlóaljparancsnok.

²⁵⁷ **Dárday napló**

²⁵⁸ nemes nádudvari **Győry Lajos** vk. szds. (Nagyszombat, 1914. II. 2. Medveczky Aranka) 1932. XI. 1. 14/I. zlj. - 1933. IX. 30. LA - 1936. . IX. 30. 3. gye. t. löv. szd. beo. ti. - 1936. XII. 31. uott. 3/4. löv. szd. pk. 1937. 3/II. zlj. sgt.- 1939. VII. 31. 3/I. szpk. - 1941. IX. 30. HAKAD - 1942. VI. 15. 6. k. ho. orosz hadszíntér sgt. - 1942. VIII. 24.- XII. 15. 3/III. gp. szdpk. 1944. IV. 1. 24. gy. ho. 1a. vk. tiszt Galícia.(vitéz Lajos Árpád őrnagy beosztottja) 1944. VIII. 26. 3. hdt. Észak-Magyar. beo. vk. ti. - 1944. IX. 28. 3. hds. 1a. oszt. beo. vk. ti. a Tiszántúlon - 1944. X. 31. Szt. László ho. I. a. vk. ti.- 1945. I. 31. HM. 1. vk. oszt. beo. vk. ti.

²⁵⁹ **Szekeres István** t. hdgy. Nánáról XII. 26-án eltűnt

²⁶⁰ **Ruttkay Jenő** vk. szds. Korábban repülő megfigyelő tiszt

²⁶¹ Vitéz **Iványi János** gy. szds. (Győr, 1911. IX. 28.) 1932. t. ti. isk. Győr - 1940. XI. 1. ht. áll-bavétel, fhdgy.- 1941. II. 1. 16 gye. Győr, III. zlj. Mosonmagyaróvár - 1941. II. 1.- IX. 10-ig alantos ti-i tanf. - 1942. XII. 13. seb. - 1943. VIII. 1. szds. - 1944. V. 12. vitéz - 1944. IX. 20. HAKAD Budapest - 1945 I. 27. Szt.László ho. . hdm. sgti.

²⁶² Vitéz Dr. **Simon Sándor** hb. szds. (Pálháza, 1912. I. 10.) 1939. II. 1. fogadalmat tett. VII. honv. hadt. pság. - 1940. IV. 24. hadbírói vizsga - 1940. V. 1. ht. áll-bavétel, fhdgy. - 1942 IV. 1. hb. szds. -1940. XII. 1. IX. hdt.

Személyügyi tiszt: Bocsor Elemér mérnök őrnagy²⁶³
 Gazdasági hivatal-főnök: Szittyai Ferenc gh. százados²⁶⁴
 Római katolikus vezetőlelkész: Sennye István tartalékos tábori lelkész²⁶⁵
 Protestáns vezetőlelkész: Csaba László tartalékos tábori lelkész
 Gazdasági hivatalfőnök: Lakatos Frigyes ?
 Segédtsíztje: Dr. Kollonay István t. hdgy.²⁶⁶
 Törzsszárad parancsnok: Szabolcs András százados
 Hadianyag nyilvántartó tiszt: Koródy Tivadar mk szds²⁶⁷
 Hadifogoly és gyülekezési tiszt: Kamarás Lajos főhadnagy²⁶⁸
 Családvédelmi tiszt: Horváth Gyula szds.²⁶⁹

Hadosztálytörzs közvetlenek:

Kerékpáros szakasz parancsnok: Karácsonyi Ervin hadnagy
 Lőszercsoki-oszlop parancsnok: Török László hadnagy²⁷⁰
 Tehergépkocsi-oszlop parancsnok: Gardai György főhadnagy
 Sütőoszlop parancsnok: Kassai Tibor tartalékos főhadnagy²⁷¹
 Egészségügyi-oszlop parancsnok: Dr. Szabó György százados²⁷²
 Beosztott gyógyszerészek: Nagy Zoltán és Cséby Géza²⁷³ tartalékos zászlósok

---

pság Kolozsvár - 1943. V. 1. Cső. ker. pság Marosvásárhely – 1943. XI. 20. házasság kötés - 1944. IX. 1. IX. hdt. pság. Kolozsvár - 1944. XI. 18. MKBÉÉ 520a. 7. ssz. - 1944-45 Szt. László ho. bíróságvezető.

²⁶³ **Bocsor Elemér** mk. örgy (Adásztevel, 1903. Szekeres Flóra) 1922. VI. – 1924. IX. kat. szolg. - 1924. IX. - 1928. VIII. 20. LA. főhadnagy - 1928. VIII. 20. - 1929 IX. 30 Szombathely - Szeged rg.-vez. növendék - 1929 IX. 30. - 1929. XI. 30. Szombathelyen rgv. oktató. - 1929. XII. 1.-1931. IX. 1. Légiőrök személyzeti osztály. 1931. IX. 1.-1933. X. 1. Repülő szerelő iskola sgt. és tanár. - 1933. X. 1.-1935. XI. 1. Miskolc, pilóta, oktató, műszaki ti. - 1939. V. 1. szds. Lepság. fegyver-lőszer ea. - 1935. XI. 1.-1940. XI. 1. Rep. Akad. tanár.- 1940. XI. 1.-1941. XI. 1. Veszprém repülőter gondnokság.- 1941. XI. 1.-1943. III. 5. I. TF. oszt. -1943. V.1. rep. örgy. - 1943. III. 5. - 1945. X. 15. HM. 9. és HM. 38. oszt. Le. legs. alo. vez. -1945. X. 15-től Rep. póte. áll.-ban 3 hónap vez. a Szt. László ho-hoz, szü. ea. -1944. XII. 20 - I. 6-ig az Ipoly -Garam vonalát védte.

²⁶⁴ **Szittyai Ferenc** gh. fhdgy-szds (Nagybecskerek, 1910. IX. 30. Birkás Mária) 1936. IV. 15. gazdasági ti-i tanf.- 1937. I. 1. 2. u. zlj. gyak. kik. -1937. V. 1. Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet Kőszeg - 1938. VII. 1. zls. - 1938-tól nyilas párttag - 1938. XI. 1. hdgy. - 1940. X. 1. 10. hv. zlj. Ibrány - 1941. V. 1. fhdgy. -1941. X. 1. 2. lovasdd. Szabadka, levante pk. - 1942. X. 1. I. fog. von. oszt. Budapest - 1944. VII. 1. szds. -1944. X. 1. 101. fog. von. oszt. Budapest -1944. XI. 3.-1945. X. 4. Szt. László ho. törzs gh. főnök - 1944. XII. 05. 502.a. 4 ssz. ? kit.

²⁶⁵ **Sennye István** t. táb. lelk. 1944. XII. 24-én eltűnt

²⁶⁶ **Dr. Kollonay István** t. hdgy. (Dédes, 1915. III. 13. Fekete Ilona) 1933-37 Pécs jogi egyet. - 1941. II. 1-. III. 3. tényl. - 1942. tart. ti-i tanf. - 1943. III. 6 hét behívás - 1943. VIII. 1. hdgy. - 1943. X. 4. - 1946. XII. 16. tényl. 1943. X. 5. Petőfi Akadémia áll.-ában - 1943. X. 10. avatás - 1943. XI. 23.-1945. III. Le. beo. ti. - 1944. 6 hetes tart. ti-i tanf. Esztergom - 1944. IX. pótzlj. Tök, Mihályi, Beled feld. zlj. - 1944. XI. RA

²⁶⁷ **Koródy Tivadar** mk. szds. (1902. Miklós Ágnes) ho. hadiag. nyt. ti: 1944. XII. 07. 498a. 11. ssz. MKBÉÉ

²⁶⁸ **Kamarás Lajos** fhdgy. A kitüntetett tiszték névsora alapján az Ipoly - Garam Hadtörténeti Levéltár.

²⁶⁹ **Vitéz Horváth Gyula** szds. (Zsombolya, 1910. IV. 10. Schmidt Mária) 1932. hdgy. - 1937. fhdgy. -1941. 03. szds.

²⁷⁰ **Török László** hdgy. (Pécs, 1924. VIII. 29. Gulyás Mária) -

²⁷¹ **Kassai Tibor** t. fhdgy. 1944. 11. 02. MÉTK 488a. 12. ssz.

²⁷² **Dr. Szabó György** (Kézdivásárhely, 1909. X. 20. Székely Rozália) ho. eü. oszl. pk MKBÉÉ 06. 20. 488a. 4 ssz.

²⁷³ **Cséby Géza** t. gyógysz. zls. (Adony, 1903. I. 11. Luiszer Erzsébet) 1928. gyógysz. - 1940 II. 1. 3 hónap 3. heő. kórh. Szombathely - 1940. VI. 1. tart. gyógysz. zls 2 hónap szolg. - 1941. V. 1-IX. 30. gyógyszert. vez. Hévíz hadikórh.- 1941. XII. 1. gyógyszertári szolg-ot vállalt - 1944. VI. 7. gyho. eü. oszl. Frontszolg. - 1944. 06. 02. Szt. L. ho. eü. oszl. Gyógysz. MKBÉÉ 540a. 42. ssz.

A HADOSZTÁLY CSAPATAI.

A hadosztálynak három gyalogeze volt: ²⁷⁴

Az 1. ejtőernyős ezred, a 2. repülő lövészezred, a 3. gránátos ezred

Hadosztály közvetlenek: a hadosztály tüzérsége, a légierők páncélvadász osztálya, a hadosztály utászszázlójának híradószázlójának és a hadosztály felderítő osztálya.

Az 1. ejtőernyős ezred a Szent László hadosztály keretében szervezett II. ejtőernyős százlójának szervezésével és megalakulásával jött létre.

1. ejtőernyős ezred

Az ezreddé szervezéskor parancsnok: Pokorny Zoltán őrnagy (4.2.) ²⁷⁵, sebesülése után

Tassonyi Edömér százados (4.5.) 1944. XII. 1-től soronkívül őrnagy ²⁷⁶

Segédtszáz: Solymos Antal főhadnagy, később I. zászlóalj századparancsnok

Ezredtörzsparancsnok: Kökény József főhadnagy később I. zászlóalj századparancsnok

Ezred közvetlen páncéltörő szakasz parancsnok: Sebestyén Béla főhadnagy (5.8.) ²⁷⁷

Aknavető, árkász és híradó szakaszok parancsnokai nem ismertek

Vezető orvos: Dr. Farkas Pál o.szd. ²⁷⁸

Gazdasági hivatalfőnök: Dr. Eszes István g. hadnagy ²⁷⁹

²⁷⁴ Ismereteink az egyes ezredeknek hivatalos hadrendi száma nem volt, azonban az egyes okmányokban az ezredek a Tüzér-, vagy az Utásznaplóban a felsorolt rendben, tárgyalom. *Kovács hadinapló* 58. melléklete ugyanakkor a Repülő lövészezredet a 2. helyen említi (mindegyik az első szeretett volna lenni). Tekintve, hogy a szerzőt is m. kir. repülő hadnagynak avatták, a „lovagiasság szabályai” részére az előző sorrendet kötelezően írja elő.

²⁷⁵ **Pokorny László** eje. alez. (Karánsebes, 1905. II. 10.) Húvösvölgyi kat. főreál. 1927. IX. 1. LA fhdgy; 1929. X. 11 - 7. v. dd. tanf. rk-v-i tanárnak; 1930. VII. 1.-15 kódosító tanf.; 1933. gáztanf.; 1932. X. 1. töröltetett a ti-i áll-ból, VII. hór. ker. 7/7. szárny Miskolc; 1933. V. 18. 7. hór. ker. ár. szak. Tokaj; 1938. XI. 1. szds.; 1933. I. 23. 21. gye. ár. szd.; 1941. IV. 5. házasságot köt.; 1941. VII. 15. 3 hónapos próbaszol.; 1941. XI. 1. eje. zlj. Pápa; Ugrások közben kétszer sérült; 1942. IX. 1-30-1942. X. 1. HM. 37. oszt. LÜ. főcsop.; 1942. XI. 1. örgy.; 1943. Ukrajna MKBÉÉ.; VMK. pk. Pápa; 1944. VII. 15. - IX. 9. vez.; 1944. X. 16. eje. zlj. pk.; 1944. XI. 1. alez. - 1944. XI. 8. seb. MTAVÉ.; 1945. skv.alez.

²⁷⁶ **Tassonyi Edömér** szds.-örgy. (Nagyláz, 1910. X. 6) 1934. VIII. 20. 1. honv. gye. III. zlj. Gyöngyös; 1934. IX. 1. hdgy. 1. gye. tanf. áll.; 1935. XI. 1. fhdgy.; 1937. I. 4.-VIII. 31. tartós vez. 1 éves sportanf. Budapest; 1938. IX. 15. 14. gye. Gyöngyös - 5/II. eje. szd.; 1939. I. 23. eje. szd. Várpalota; 1939. VIII. 1. 14. gye.

Gyöngyös; 1940. VIII. 10. 4. gye. eje. szd. Pápa; 1941. XI. 1. Le. Pság. I. o. Budapest; 1942. III. 30. szds.; 1943. XI. 10. 1. eje. zlj. Pápa; 1944. 06. 06. MTAVÉ 489a. 1. ssz.; 1944. 08. 05. skv.örgy. felt.; 1944. XI. 1. örgy. -

Nagyapja: T. János kisbirtokos Taktaszada. Apja T. Ernő bányamk. (Taktaszada, 1881. 01. 13.), aki gimnáziumát Sárospatakon végezte, Selmeceken 1905/06. évkönyv szerint harmadéves. *Évkönyv*

²⁷⁷ **Vitéz Sebestyén Béla** fhdgy. (Lugos, 1918. III. 6.) 1939. IX. 1. hdgy. 19. gye. I. zlj. - 1942. I. 1. 19. gye. Mezőtúr - 1942. IV. 1. fhdgy. - 1942. VIII. 3.- XII. 19. pc. átképző tanf. Esztergom - 1943. I. 1. 3/II. hk. zlj. Cegléd - 1943. II. 10.-VI. 16. 3/I hk. zlj.-hoz vez.-ve Cegléd.

²⁷⁸ **Dr. Farkas Pál** o. szds. (Fehértemplom, 1912. XI. 12. Tilger Anna) 1931. VII. 20. - 1932. IX. 25. 5. honv. tü. osztály önkéntese kerékpáros; 1939. X. 1. t. tü. hdgy. hiv. o. hdgy.-gyá minősítés. 4. honv. heő. kór. Pécs; 1939. X. 1. próbaszol. Pápa; 1940. V. 1. o. fhdgy.; 1940. IV. 1. ht. áll-bavétel; 1940. XII. 16. eje. zlj. Pápa; 1940. XII. 20.-1941. I. 31. eje. ugró tanf. Pápa; 1942. IV. 1. o. szds.; 1943. IV. 15. - VIII. 1. K-i megszálló erőknél hadi tapasztalatszerzés; 1943. XI. 1. - 1944. II. 1. Honv. orv. alk. isk.; 1944. VI. 5. vez. orv. a Budapest körüli és dunántúli harcúterén; 1944. VI. 5 - 1945. IV. 1. 1. eje. zlj. Rohonc környéki K. Mo-i harcok; 1944. XI. 14. hazajön; 1944. XII. 7. MKBÉÉ. 498a. 9. ssz.

²⁷⁹ **Dr. Eszes István** t. gh. hdgy. (Petrozsény, 1913. VI. 10. Szijjártó Erzsébet) 1932. gimn. éretts. Mezőtúr; 1935-36. 10. honv. gye. II. zlj. Szolnok; 1935. I. g. ti-i tanf. Hadik lakt.; 1939. hdp. örm. 5. hóre. Gyula; 1941-1942. hdp. örm. 1. élelm. raktár Bpest; 1942. élelm. rakt. 4 hónap tanf.; 1942-1944. élm. ti. 5. hóre. Szenttamás; 1943. V. 1. hdgy.; 1944. gh. főnök, 109. élelm. besz. oszt. Csongrád; Oroszo-ból vivon-kor Beregszászon eje-

1./I. Ejtőernyős zászlóalj

Parancsnok: Tassonyi Edömér százados²⁸⁰

Segédtszt: Berthy Károly főhadnagy²⁸¹ később Bárczy János fhdgy

Vezető lelkész: Mester István lelk. főhadnagy²⁸²

Páncéltörőágyús szakasz parancsnok: Nagy Lóránd tartalékos zászlós

Beosztott tiszt: Bárczy János fhdgy²⁸³

1. század parancsnok: Platthy György (Győző) főhadnagy,²⁸⁴

később Solymos Antal főhadnagy

2. század parancsnok Juhász Andor főhadnagy²⁸⁵

később Ajtay Ferenc főhadnagy²⁸⁶

3. század parancsnok: vitéz Godó Ferenc főhadnagy (5.6.)²⁸⁷

Nehézfegyver-század parancsnok: Nagy Árpád főhadnagy²⁸⁸

nek jelentkezett. Pápán kik. gh.-ba osztották be. ; 1944. IV. 18. 1. eje. e. II. zlj. gh. főnök - MKBÉÉ. 520a. 30. ssz.

1944. IX.-1945. V. 1 g. hdgy. eje. zlj. gh. főnök Pápa, Csepel, Ipolyszalka, Fót,

²⁸⁰ **Tassonyi Edömér** szds. a hadosztály megalakulásakor. *Pokornyi Zoltán* őrnagy sebesülése után az 1. eje. ezred parancsnoka, aki továbbra is zászlóalj parancsnokként harcolt.

²⁸¹ Vitéz **Berthy Károly** gy. fhdgy. (Békéscsaba 1921. V. 16.) 1939. I. 1. zls. ; 1940. I. 1. hdgy.; 1942. VII. 1. LA. 9. gye. III. zlj. Szeged; 1943. VII. 1. 1. eje. zlj. Pápa; 1943. ht. áll-ba vétel; 1944. I. 2. seb.; 1944. XI. 1. fhdgy.

²⁸² Dr. **Mester István** t. rk. lelk. fhdgy. (Sátoraljaújhely, 1907. X. 8. Oláh Margit) 1925. gimn. éretts. - 1928. VIII. 22. 2/II. zlj. első bevonulása; 1932. I. 1. hdgy. - 1938. I. 1. t. fhdgy. -1939. III. 14 -VI. 10. 27. hv. zlj. fhdgy.; 1940. VIII. 8-9. 1. gye. - 1944. 1. eje. zlj. -

²⁸³ **Bárczy János** fhdgy. (Budapest, 1917. I. 23. nemes Major Gizella) 1935. III. 31. jel.; 1935. X. 1. 4/II. zlj; 1936. IX. 30. 1. éves aks. 4. Szent László gye. II. zlj.; 1936. XI. - 1939. I. 14. LA.; 1939. I. 15.-1941. V. 30. 13. Görgey Artúr gye. ; 1939 II. 15. hdgy. Várpalota kis. roh. zlj; 1941. XI. 1. fhdgy.; 1941. VI. 1. Vitéz Bertalan A. eje. zlj. Pápa. ; 1942. III. 31 Le. Pság. eje. ea. ; 1943. III. 15.- X. 31. LÜ Főcsop. főnökség; 1943. I. 15. 25. k. ho. eje. csop.; 1944. III. 15. seb. II. hó. kórh.; 1944. VII. 1. szds.; 1944. XI. 1. - 1945. III. 25. Soroksár, Isaszeg, Csepel, Mór, Keszthely, Garam, Ipoly, Nyitra (?) Balaton. ; 1944. XI. 1.- 45. I. 15. 1. honv. eje. e. sgt.

²⁸⁴ Vitéz **Platthy (Platti) Győző** fhdgy. (Karancseszti, 1917. I. 23. Malatinszky Klára); 1936-1939, LA; 1939. IX. 1. hdgy. 18. gye.; 1939. X. 1.-1940. I. 25. 19/III szakpk. ; 1940. IV. 5.-VI. 5. eje. tanf. Pápa.; 1940. X. 1. 1. eje zlj. Pápa. 1940. VI. 5. - 1941. X. szakpk.; 1941. X.-1942. II. zlj. sgt. ; 1942. II.-1943. VII. szdpk. ; 1943. XI.-1944. . IV. 5. csap. távb. tanf.; 1944. IV. 5-1944. IX. 25. távb. szakpk. ; 1944. VI. 1. - XI. 8. Kárpátokban; 1944. XI. 1. tüdőlövés Dunaharaszttiban; kórh. Bpest, Pápa, Völckermarkt

²⁸⁵ **Juhász Andor** fhdgy. ismert személyi adatait lásd a Dunaharaszti harcoknál

²⁸⁶ nemes vajasdi **Ajtay Ferenc** fhdgy. (Budapest, 1919. X. 31.) LA. 1940. VII. 1. hdgy. 12. gye. Nyiregyháza - 1941. VIII. 15. eje. zlj. vez-ve Pápa. - 1942. II. 1. áth. - 1943. V. 1. fhdgy. eje ugró és teljesítmény jelv. - 1944. X. 27. Tiszafüreden sebesült - 1944. XII. 11-én, Balatonszentgyörgyön szilánk találat miatt hősi halált halt. - Temették a keszthelyi temetőbe, egyes sírba 1944. XII. 13-án.

²⁸⁷ Vitéz **Godó Ferenc** fhdgy. (Garamberzence, 1914. 11. 24. Molnár Mária) 1934. X. 1. karp. újonc 11. honv. gye. II. zlj. Eger; 1937-1938 robbantó és eje. vállalkozó tanfolyam; 1939. IX. - 1940 tsz. zls. alantos tiszt tanf. Bolyai Akadémián; 1940 kocsizó gp. szakpk. Eger; 1940. VI. 1. eje. zlj. Pápa; 1940. VII. 1. ht. áll-bavétel; Erdélyi, felvidéki, délvidéki bevonulások; 1941 6 hét gp. tanf. romb. tanf. Várpalota; 1941. VIII. 1. eje. köt-ben egy vállalkozó csop-tal csop. pk-ként 64 fővel szovjet hdm. ter-en egy bekerített zlj-at kisztabadított; 1941. IX. 2-án hazatért; 1941. VIII. 1. fhdgy.; 1942. IX. Az 1. zlj. az 1. pc. ho. köt-ében bev-re került, mint szak. majd szd. pk.; 1943. I. 28. Kamenkánál lovagkeresztet kap a 3. gk. löv. zlj. gk. oszl. kisztabadítása miatt.; 1943. IV. 7. hazatér; 1943 nyarán vitézzé avatták; 1943. VIII. 1. fhdgy. ; 1944. 01. 15.-11. 06. löv. szd. pk. MTAVÉ 89a. 2. ssz.; 1944. VII. - X. 7 Nagyváradi térségében szak. pk.; 1944. IX. 20. MKBÉÉ. Köröstarjánál az oroszok által birtokbavett Körös hidat egy rohamjárórral felrobbantotta vissza Pápára; 1944. X. 25 -26. 8. hdt. köt-ben eje. szak. pk. a Tiszafüredi harcokban; 1944. X. 27- XII. 5. 3. szd. pk.; 1945. XII. 6. 3. szd. pk. Keszthely Kéthely

²⁸⁸ **Nagy Árpád** eje. fhdgy. (Kiskunhalas, 1915. IV. 21. Lovász Irma) Term. tud. Egyet. mat.- fiz. szakos tanár; 1939. II. 6. 22. honv. hv. zlj. Eger; 1939. III. 31-VI. 30. karp. isk. kiváló; 1939. X.-1940. II. 1. tart. ti. isk. kiváló; 1941. VIII. 15.-IX. 30. eje. ugróiskola kiváló; 1942. IX. 1. ht. áll-ba vétel; 1943. IX. 30. zlj.; Nfe., sportokt. tanf. ; 1944. VI. 06. Voloc miatt skv. szds. 488a. 10. ssz.; 1944. XI. 1-20 Bpest. D-en Isaszeg környékén; 1944. XI. 21. Kik. zlj. ; 1944. XII. 7-22. Balaton környékén Kéthelyen 1945. I. 5-6. 1. eje. e. nf. szd. pk. Párkányánána környékén bevetés; 1945. 01. 20. MÉLK 510a. 30 ssz.

I. zászlóalj parancsnok: (Kéthelyen) Kiss Zoltán százados (5.2.)²⁸⁹
 Segédtszt: (Kéthelyen) Ajtay Ferenc főhadnagy, később század parancsnok

3.század parancsnok: (Kéthelyen) Kovács Ferenc főhadnagy²⁹⁰

1./ II. Ejtőernyős zászlóalj
 Parancsnok: Ugron István százados (5.5.)²⁹¹
 utána :Sanna Henrik főhadnagy²⁹²

Segédtszt: Paykert Imre főhadnagy²⁹³

Tábori lelkész: Sennye István tartalékos tábori lelkész²⁹⁴

4. század parancsnok: Szakács József főhadnagy²⁹⁵

5. század parancsnok: Sanna Henrik főhadnagy

6. század parancsnok: Kövesdy Dezső főhadnagy (6.3.)²⁹⁶

²⁸⁹ **Kiss Zoltán** III. szds. (Fadd, 1914. I. 18. Tumó Mária) 1932. Katonai Főreál Sopron, 1933-1937 LA. 11. rgsz. ; 1937. VIII. 20-1938. VIII. 15. 5. hőr. ker.; vonatti. tanf. kiv.; vk. Ti. tanf. Szombathely; 1940 V. 1. fhdgy; eje. keret; 1942. V. 1. Szds; 1942. VIII. 24-XI. 9 K-i arcvonalon pc. ho. szdpk.; 1944. VIII. 20.-X. 3. eje. harccsop. bevetés Nagyvárad, vezetésért a MÉTK. - Gonda Balázs ht. törm.-t felpofozta. 1944. XI. 4. Szent László ho. tü. pkh. MÉRLK 459/a. 6. ssz. 1944. eln./8/e 1944. X.- XI. eje. zlj. Pápa; 1945. I. 5-én Ógyalla mellett tisztázatlan körülmények között ködben ellenséges harccsoport közé futott gépkocsijával; 1945. I. 7.-V. 15. orosz fogságban, a jászberényi hadifogolytáborban önként jelentkezett a dem. hds-be.

²⁹⁰ **Kovács Ferenc** fhdgy. MKEÉ 1944. 06. 06. 488a. 9. ssz.

²⁹¹ **Ugron István** szds. (Budapest, 1917. II. 21. Gábor-Szalay Livia) 1934. X. 1 - 1935. IX. 20. Közp-i hírszk. karp. kik. c. karp. őrm. ; 1935. X. 1 - 1938. VIII. 20. LA. II. Igen jó (4) hdgy.; 1938. X. 1.- 1940. X. 1. 5. hírzlj. Szeged; szakpk. ; 1939-ben 3 hét postaműsz. tanf. ; 1940. X. 1- 1941. X. 1. 9. hír. zlj. Kolozsvár; szakpk. ; 1940. X. 1 fhdgy. ; 1941. VII. 1- VIII. 30 Pápán eje. ugrótanf. ; 1941. I. 20.- 1942. II. 24. siókt. tanf. Csikszentdomokos kiváló; 1941. X. 1. -1944. X. 1. 1. eje. zlj. rád. szakpk. ; 1942. IX. 1 - 1942. IX. 30. német eje. tanf. Falschirmschule 3. Wittstock-ban; 1943. V. 1 - 30. 23/7. hír. szdpk.; 1943. VI. 30-ig a 201. k. ho. hír. pk. Oroszo. hm-i ter-en; 1943. III. 1-6 I/I. eje. zlj. rád. szdpk. ; 1943. X. 22-ig hdm-i ter-en; 1943. X. 22 - 1943. XI. 28. eje. pótzlj. pk. ; 1943. XI. 28 - 1943. XII. 15. hdm. ter-en I/II zljpk.; 1943. XII. 15; 1944. XII. 1- harcbevétel, XII. 15 seb. Fót, XII. 14. ném. vaskereszt II. o.; 1944. XII. 15 - 1945. I. 31. hadikórh. Szombathely; II. 15. MÉLK. III. 1. MÉTK.

²⁹² **Sanna Henrik** fhdgy. (Kolozsvár, 1913. XII. 9. Latinovits Márta) 1939. II. 1. hdgy. 2. hu. e. Szent. ; 1940. LA. alantos ti-i tanf. ; 1940. VII. 1. hdgy. ht. áll-bavétel ; 1940. XII. 1. II. ö. hu. szd. Komárom; 1941. VII. 1. 1. eje. zlj. Pápa vez-ve; 1941. X. 1. 1. eje. zlj. Pápa; 1941. XI. 1. fhdgy. ; 1943. II. 15. VII. ö. hu. szd. ; Rimaszombat; 1943. X. 1. 20. feld. oszt. Rimaszombat ; 1943. X. 5. tartósan vez-ve az eje. zlj.-hoz; Résztvesz Csepeli, Isaszegi, Főti, Letkési harcokban, százados, az I/II. eje. zlj. pk-a; Kicsinden esik fogságba. Márianosztra után: **Péterdi** MSZ. 1997. 144. o. jobb oszl. 4. bek.: Sanna Henrikkel, Jászberényben, hadifogolytáborban találkozott össze, majd Debrecenbe a hadifogolytábor felszabadításáig, sőt azután is jó ideig együtt voltak a demokratikus hadseregben.

²⁹³ **Paikert Imre** fhgy. (1917. Bajzáth Etel) 1937. X. 5 - 1941. V. 1. 1. honv. gye. karp. honv.-hdp. őrm.; 1939. I. 1. tsz. zls. szakpk. ; 1939. X. 5. 1940. V. 1. LA.; 1940. I. 1. ht. áll-bavétel; 1940. VIII. 1. hdgy. ; 1940. V. 1- 1940. VIII. 15. 2. honv. gye. hdgy. ; 1940. VIII. 15. eje. e. Pápa. szakpk. hdgy., fhdgy. szdpk., zlj. sgt. ; 1942. X. 4 - 1942. VIII. 1. eje. ea. a Lepságon, majd az 1. rep. ho. pságon; 1943. VIII. 1. fhdgy. ; 1944. VIII. 1.-X. 15. az Uzsoki és Toronyi hágók térségében eje. zlj. köt-ben szak. -. szdpk. ; 1944. XI. 26. - 1944. XII. 18. Csepel-Főti harcok. Egy napig Fóton a 4. szdpk-a, ott sebesült

²⁹⁴ **Sennye István** t. táb. lelkész. Egyes források szerint XII. 24-én eltűnt, mások szerint az ejtőernyős tisztekkel együtt harcolva, Kicsindtől nyugatra esett fogságba. Ez utóbbi az igaz. Tassonyi őrnagyot két alkalommal is eltűntnek jelentették.

²⁹⁵ **Szakács József** ht. fhdgy. (Homokszil, 1914. II. 1.) 1934. t. ti-i isk.; 1941. XI. 1. fhdgy. ht. áll-bavétel, 1. eje. zlj. Pápa, 1944. 14. Honvédségi Közlöny: MÉLK.; 1944. XII. 29. ill. pk-a előtt a 2400/1940 M-E. sz. 1. § ért-ben ügyeinek ellátásában akadályozott személy 9.§-a szerint meghatározott módon távházasságot kötött. Baksa Ilona Edittel; 1945. I. 8. hősihalált halt.

²⁹⁶ **Kövesdy Dezső** fhdgy. (Kompolt, 1920. IX. 2.) 1941. IX. 1. hdgy. 20. gye. Kiskunhalas; 1941. X. 1. 20. gye. Kalocsa; 1942. VI. 1. három hónapos eje. próbaszolg. meghosszabbítva 1943. I. 1-ig; 1943. II. 1 5. tartós vez. megszűnt; 1943. VII. 15. 1. eje. zlj. Pápa; 1944. I. 1. fhdgy. ; 1944. I. 31. Szent László eje. zlj. szd. pk.; Százada Fóton történt nagy vesztesége miatt Letkésen az I/II. eje. zlj. sgt. ; MÉRLK 459a. 11. ssz. 1948. eln./8/e

Nehézfegyver-század parancsnok: Tóth Antal főhadnagy²⁹⁷
 Aknavető szakasz parancsnok : Béres Béla hdp.őrm. (6.4., 31.2.)

19. A. melléklet. Részletek Béres Béla hdp. őrm. zsebkönyvéből

Géppuskás-század parancsnok: vitéz Karsay András főhadnagy²⁹⁸
 Szakasz parancsnok: Femesi Béla tartalékos hadnagy²⁹⁹
 A tiszthelyettesi, legénységi (7.1., 2.) állományban levők közül csak az aknavető szakaszokba beosztottak nevét ismerjük.³⁰⁰

A 2. repülő lövészezred

A repülő lövészezred parancsnokának Heinrich István alezredest, korábban az Ujvidéki repülőgépszerelő iskola parancsnokát nevezték ki.

A repülő lövészezred és az I. zászlóalj Polgárdiban, a II. zászlóalj Abán alakult meg. Később elhelyezési körlete: Gérce, Vásárosmiske, Kemeneskápolna, Felső-, Alsó- Mesteri, Alsóság, Izsákfa, Kis-, Nagyköcsk volt.

Az ejtőernyősökhöz hasonlóan a repülők is „válogatott legények”, csak újonc- és gyalogos alapkiképzéssel és más szakképzettséggel rendelkeztek.(6.7.) minden cselekedetük a repüléssel függött össze. Itt a hadosztálynál a földhöz és a földbe kellett ragadjanak, harckocsik ellen kellett küzdenek sokszor páncéltörő fegyverek nélkül, test-test elleni küzdelemben szurony és kézigránát harcban kellett helytálljanak. A hadosztály parancsnokságon senki nem kételkedett bennük, elvárták a bátor és halálmegvető szellemet. A földi harcban ezer és egyéb követelménnyel kell szembenézni. A hősiesség nem elegendő. Sőt a vakmerőség tapasztalatlansággal párosulva végzetes következményekkel fenyeget. Ezeket az aggályokat a had-osztály harcai során bekövetkezett események igazolták.

Az ezred tisztikarát önként jelentkező fiatal, repülőtisztekből állították össze.

A Szent László hadosztály repülő lövészezrede állományába elsők között jelentkezett a Celldömölkön elhelyezett, Mesteri repülőterén 1944. augusztus 20.-án avatott, Súlyom és Héja repülőgépvezető kiképzést folytató és befejező tiszti csoport. Jelentkezésük oka vitéz Pályi György repülő százados - későbbi zászlóalj parancsnok - személyes varázsa volt.

²⁹⁷ Tóth Antal fhdgy. Az eje. n. fe. szd. fegyverzete: 1 pct. á. és 8 av. volt. Béres

²⁹⁸ Vitéz Karsay István ht. fhdgy. (Zombor, 1919. IX. 5. Berecz Ida) 1937. X. 5. karp. isk. ; 1938. V. 4/III. zlj. karp. tiz., majd őrm. szak. pk Tolnán, majd az átalakult 18. gye-nél ; 1939. I. szak. pk., zls. 18/II. Sárbogárd; 1939. X. alantos ti-i tanf. Budapest; 1940. IV. zls. -hdgy. Szdpk. 46/6. szd. Sárszentmiklós; Erdélyi bevon.; 1940. VII. 1. hdgy; 1940. XI. 18/III. .Sárbogárd Bácska; 1941. VIII. 1. eje. zlj. és tanf. hallg. Pápa; 1942. VIII. 1. fhgy. ; 1942. VIII. 1. pc. ho. szak. és szdpk. a Doni arcvonalon; 1943. XI. szdpk. fhdgy 1. eje. zlj. Pápa; vitézzé avatás; 1944. X. 1/II. eje. zlj. Pápa, Csepel, Fót, Ipoly mellett Letkési arcvon. ; 1944. XII. 27. fogságbaesés; 1944. XII. 27. orosz fogságban Jászberény, Mezőtúr, Debrecen.

²⁹⁹ Femesi Béla t. hdgy. Az Ipoly - Garam közötti harcok után kitüntetett tisztek névsora alapján.

³⁰⁰ Béres 19. o. A II. "csonka" eje. zlj. av. szakaszaiban szolg. hdp-ok és thts-eket lásd Veszteségek c. fejezetnél: Csordás Károly őrm. II. szakpk. Seb. Pápa, 1944. XI. ; Béres Béla karp. szkv. II/1. rajpk. él; Hornyák Ferenc tőrm. II/2/1. kez. Eltűnt; Kovács István karp. szkv. II/2. rajpk. seb. Letkés, 1944. XII. 22. 07. 00.; Magyar Zoltán hdp. őrm. I. szak. fi. Seb.? Csepel, 1944. XII. 06. ; Novák László hdp. őrm. II. kidolg. Hősi halott Letkés, 1944. XII. 22. 07. 00. ; Szilágyi Péter szkv. I szak. pkh. Seb. Kicsind, 1944. XII. 27. 11. 00. (a sebesült Kribusz Lajos nem tud róla. Őt a szovjetek sebesültként visszavitték Ipolyszalkára) Weidmann Péter hdp. őrm. II. szak. pk. XII. 25-étől sorsa nem ismert.

Másrészt, kilátástalannak látták további repülőgépvezetői kiképzésüket és a haza védelmére tett esküjüket mielőbb teljesíteni akarták. Ők alkották az ezred első tiszti-karát.³⁰¹

Ekkor került az ezredhez Nyári György, Szakács Károly, Gáspárfalvi József, Pati Nagy Miklós, Csizmadia Sándor, Orosz Attila és Frankó Endre hadnagy, Bély Ödön, Bözsöny György és Berényi Sándor zászlós ugyancsak kiképzésükkel elégedetlen repülőgépvezető tisztek is, akiket Pápáról helyeztek át a *repülő lövészezred*hez, és akik gyakorlatilag, mint beosztott szakasz parancsnokok végig csinálták a repülő lövésszászlóalj alapkiképzését. Őket a *repülő lövészezredtől* a Légierők november 11-én kelt parancsával 1944. november 18. - december 5. között rendelték vissza repülőgépvezetői kiképzésük befejezésére a 101. vadászrepülő ezred 6. "kölyök századához" Messershmitt 109-re történő átképzésre.³⁰²

Voltak viszont olyan Repülő Akadémiát végzett tisztek, és az Akadémiáról valamilyen ok miatt kimaradt karpaszományosok, akiket ugyancsak a *repülő lövészezrednél* találunk. Hivatásos tisztek: Bajay Guidó, Baradlai György, Gál Iván, Gótz Pál, Imecs József, Kiss Gyula, Széplaky Jenő, Vörös Sándor hadnagyok, Cseh Károly, Koronka Pál, Nehr Tibor, Salamon II. László tartalékos zászlósok és karpaszományosok, mint Alapi Zoltán, Eleőd Attila, Frank József, Sarkadi József szakaszvezetők, akik végig a *repülő lövészezred* kötelékében harcoltak.³⁰³

Közülük Baradlai György, egy 1944. augusztus 20-án avatott repülő hadnagy írja: "Avatás után hadnagyként ismét Kenyeribe vonultam be, ahol (Miticzky őrnagy vezette) csoportunk parkoló pályára került, gép, oktató, üzemanyag hiány miatt. Innen kerültem többedmagammal (Gótz, Eleőd) a *repülő lövészezredbe* (Heinrich alezredes) Várpalotára, majd Abára, ahol vérhast kaptam és a Letkés térségében történő bevetés idején a szombathelyi csapatkórházban feküdtem."³⁰⁴

De itt jelentkeztek azok a legutolsó, november 15-i avatáson repülő hadnagyokká, vagy tartalékos zászlósokká avatott fiatal repülő tisztek, a haza védelméért folyó harcra legjobban vágyók és a repülésre be nem osztottak egy része, 30-40 fő, önként, főként a katonaiskolákban végzetek, akik lövész szakasz parancsnokok lettek.³⁰⁵

Porkoláb Miklós hivatásos őrmester a m. kir. „Kinizsi Pál” honvéd tiszthelyettesképző iskola rangelsője, aki annak 2. (repülő tiszthelyettesi) századában 1943. jan. 1 és december 21 között végzett, a keleti fronton kitüntetett hajózó szerelő-lövész írja életrajzában: „(1944) októberben a nyilasok már nagyon mozgolódtak. Az alakulat nagyobbik része nem értett egyet a nyilas előretöréssel. Ekkor alakult meg a Szent László hadosztály és én is, aki a nyilasokkal nem szimpatizáltam, elsők között jelentkeztem. Századunk 40-50%-a jelentkezett. Másnap

³⁰¹ Pályi az akkor elterjedt hírek szerint a keleti fronton 75 bevetéssel rendelkező repülő megfigyelő tisztt, majd közelfelderítő század parancsnok volt, repülőakadémiai tanár, melyet *Péterdi* cáfol.

³⁰² A Repülő Erők Parancsnoksága-a 1944. november 11-én kelt, 22.232/M II-1944 számú rendeletével helyezték vissza a repülő lövészezredtől a 101/6. vadászrepülő-századhoz az ott levő repülőgépvezető tiszteket. Különböző okok miatt Szakács Károly 1944. november 18-án, Gáspárfalvi József, Orosz Attila hdgy-ok, Bözsöny György t. zls. 21-én, Nyári György 22-én, Frankó Endre hadnagy és Bély Ödön t. zls. december 5-én érkeztek vissza a 101. vadászrepülő e. 6. szd-ához. A többiek áthelyezési időpontját nem ismerjük.

³⁰³ *Farkas: emlékkönyv* 11., 12., 21., 29., 38., 48., 54., 60., 68., 72., 80., 82., 86-87., 100., 101., 102., 107., 109., 114., 127., 132., 155., 165. o. szerint.

³⁰⁴ *Baradlai* Felgyógyulása után 1945 januárjától az ezred tavaszi kiképzésében, majd harcaiban vett részt, bevetésekor súlyosan sebesült.

³⁰⁵ *Farkas történet*

indultunk Tapolcáról és Polgárdiban kezdtük a kiképzést. Az I. repülő lövészszázalój nehézfégyverszáda aknavetőszakaszának parancsnoka lettem.”³⁰⁶

A repülő lövészszázad másodéves katonáinak nagyobb része a Börgöndön települt Repülő Harckiképzési Osztály³⁰⁷ 1943. október 3-án bevonult újoncaiból állt. A legénység ugyanott a tisztes iskolát 1944. március 19-én, a német megszállás napján, fejezte be. A március 19-ét követő héten a Repülő Harckiképzési Osztályt gépkocsival Pápára szállították át az ejtőernyős (huszár) laktanyába. Itt lettek szentlászlósok. Parancsnokuk Novotny Antal őrnagy, aki később a repülő lövészszázad törzs tisztje lett.³⁰⁸

Tapolcán, a pótkeret parancsnokságon szolgáló, a legénységnek idegen két repülő őrnagy végezte a személyi állomány elosztását. A tapolcai legénységet két részre osztották. Parancsban jött kik mennek a frontra, kik maradnak. Gyalogsági ást, menetöltöztet kaptak és Tapolcáról egy vonatszerelvényel mentek Székesfehérvárra. Oda fele menet megállt a

³⁰⁶ **Porkoláb** Porkoláb Miklós hivatásos repülő őrmester elemi és polgáriskolát Tapolcán végzi. 1937. október 3-án korendékllyel önként vonult be a 3/2 bombázó századhoz. Az újonckiképzés tisztes iskolán osztályelső. 1938. november 9-én Kassára bevonulhatott az elővéddel. A reptér cseh feliratát ő szerelte le fejfel lefele, mert társaim kötéllal tartották lábánál fogva. Hajózó szerelő lett. ...”1939. tavaszán, mint szerelő Szombathelyre lettem vezényelve a Ca-310-es olasz alacsonytámadó gép megismerésére ... 1939-ben Aknaszlatinán, Ca 310-el célzásokat voltam vontatni Inokai András százados úrral a légvédelmi tüzezeknek. ... 1938 óta alakulatunk Ju-86-osokkal volt felszerelve Század jelvényünk az „Isten kardja” volt. ... 1940-ben kihelyeztek a román események miatt Hajdúbozsórménybe ... Erdély egy részét visszakaptuk, lerendeződtek a dolgok. ... 1941-ben jelentős esemény a Jugoszlávia elleni riadó volt. Hadirepülőterünk Tótvázsonyban volt. Április 12-én bevetésre is kerültünk. ... érintkezésbe kerültünk a jugó tüzéséggel, mert egy-egy pamacs robbant gépeink körül. ... Nyárády százados úrral, amikor az ejtőernyősök gépe lezuhant Veszprémben, Tótvázsonyból ájtöttünk megnézni a roncsot. ... **Nem találtuk a magassági vezérsík és kormányrögzőt és a zászlócskát.** Ezt elfelejtették levenni, ez okozta a gép lezuhanását. Jelenttem Nyárádynak. Azt mondta, hogy erről hallgassunk. ... 1941-ben tovább élveződtek a dolgok, belekeveredünk a szovjet háborúba. ... Debrecenben leszálltunk. ... Indulás Sztaniszlau bombázására. Ez volt az első éles bevetésünk. Pervomajszk, Szutiszka, Anapol, Krivojrog, Dnyeprodzsersinszk. ... gépünkkel mi önként maradtunk kint a fronton. ... a keleti frontról 1941. november 27-én jöttünk vissza. Átszervezték a légierőt. ... az üzemi csoport szolgálatvezetője lettem ... 1942. április - május táján jöttek a Héják. Áthelyeztek a repülő akadémiára vadász kiképző iskolájához. ... Tavasszal Szolnokra vezényelték Héja tanfolyamra. Onnan ... szeptember 1-ig három hónapos Me-109-es tanfolyamon voltam Berlinben ... Kerekes mérnök századosossal ... 1943. január 1-től december 21-ig Jutason voltam a m. kir. „Kinizsi Pál” honvéd tiszthelyettesképző iskola 2. repülő századának hallgatója. Az 1. század földi fegyvernemek tiszthelyetteseiből állt. Osztály és iskola első lettem. Parancsnokom vitéz Nyárády Lajos százados úr, az iskola parancsnoka vitéz Markóczy János vezérőrnagy úr volt. ... 1944. május 19-én a németek ... megkezdtek Magyarország megszállását ... nem kell ellenségesen fogadni őket. ... Leszállt egy Gigant. ... Veszprémbe akarnak menni, csak eltévedtek. Megrajzoltam nekik a reptér talaján a veszprémi irányt és elrepültek. ... Délután négy óráig nem történt semmi. Akkor jött egy német gépkocsiszlop Keszthely felől. Lekanyarodtak a műútról. Parancsnoki kocsi után egy nyitott tehergépkocsin fészes németekkel. Integtetnek, hogy nyissuk ki a kaput. Nem nyitottuk ki. ... Egy pár nap múlva a németek nem érezték jól magukat. Jött Csekme őrnagy: „Felhelyezlek többedmagaddal Ferieggyre, hogy eltűnj a németek elől!” 1944. április 3-tól voltam Ferieggyen az ott levő Me-109-es gépek vezetőszerezője. 1944. április 13-án csütörtökön, ... egyszerre egymás után jött rádió a riasztás. ... Vacsza fele fektüdtünk le a szántóföldön. Megsebesültem bal vesém alatt kaptam a 10 kg-os bombától egy repeszt. ... Három hónapig voltam betegállományban. ... Hegyfalun, Tompaládonyban csoportvezető szerelő lettem. Itt mindenféle kiképző gép volt. Októberben a nyilasok már nagyon mozgolódtak. Alakulatunknál is volt egy ... Nézeteltérés támadt a tisztakar és közöttük. Ezért el is vitték tőlünk Szombathelyre a tisztai fogdába. Az alakulat nagyobbik része nem értett egyet a nyilas előretöréssel. Ekkor alakult meg a Szent László hadosztály és én is, ... első között jelentkeztem. Századunk 40-50 %-a jelentkezett. Másnap indultunk ...

³⁰⁷ Parancsnoka: Czapary Zoltán ezredes volt.

³⁰⁸ **Szalók** Szalók Imre repülő katona 1943. október 3-án Börgöndre behívott újonc. A tisztes- iskolát 1944. március 19-én fejezte be Magyarország németek által történt megszállásakor ... „a német katonák Ju - 52-es repülőgépekkel érkeztek Börgöndre, Novotny őrnagy a Sóstón levő ezred parancsnoksággal beszélt telefonon és parancsot kért a teendőkre. A helyzet nagyon feszült, az egység egész éjjel készenlétben volt. A gépek leszállását a vasútállomáson nyitott vagonban levő német harckocsik biztosították, melyek ágyúit a refteret tartották sakkban. Amikor a megszállás ténye tisztázódott, német és magyar őrnagy állt a kapuban és a csomagokat ellenőrizték. A március 19-ét követő héttől az 1. repülő lövészszázad I. zászlóaljának katonája lettem.

vonat a sötétben, akkor bombázták a fehérvári állomást. Börgöndön szálltak le, onnan Abára meneteltek.³⁰⁹

Pápán, október 15-én a G-12-es ejtőernyős szállító repülőgépszerelők névsorát olvasták, és minden másodikat áthelyezték a Szent László hadosztályba.³¹⁰

A repülő lövészezred parancsnokság és törzs beosztottjai:

Ezred parancsnok: Heinrich István alezredes³¹¹ (a XII. 04.-i riasztás után)

Ezred parancsnok helyettes: Czirfusz Imre őrnagy³¹²

I. segédtsízt: Szabó István őrnagy³¹³

II. segédtsízt: Solymos Aurél százados

Hadianyag nyilvántartó tsízt: Koródy Tivadar mérnök százados

Törzsszázad parancsnok: Novotny Antal őrnagy³¹⁴

Törzssalosztály parancsnok: Molnár József fhdgy.³¹⁵

³⁰⁹ **Kelemen** Kelemen Kristóf repülőkatona Tapolcán kapott rádiós szakkiképzést. Onnan került a repülő lövészezred II. zászlóaljának Kelemen századába.

³¹⁰ **Kicsindí** Kicsindí Kálmán „Kassán a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alapnál (polgári) motorszerelő, onnan 1943-ban vonult be a légierőhöz Székesfehérvár-Sóstóra. Ott volt újonc. Mint motorszerelőt Solyom repülőgépekkel a 4. sz. javítóműhellyel Zámoly hadireptérre közelfelderítő-századhoz, majd onnan 12 szerelővel Pápára helyezik. Az ejtőernyős zászlóaljnál levő G-12 Savoya Marchetti repülőgépeket szerel. Nagyváradra három géppel fegyvert, löszert szállítottak. A három gépből egy gépet az angolok leszállás közben lőttek le. A pilóta be volt kötve, a többiek kiugráltak a gépből, nem lett semmi bajuk. Másik gépük Kecskemétre jött vissza, onnan akart tsíztet hazahozni egy zászlós. Egy megfigyelő főhadnagy volt a gépparancsnok. Leszálláskor a főhadnagy látta, hogy valami nincs rendben. Ahogy leszálltak, az oroszok lőttek géppuskával, társai a repteret építő csillék fele szaladtak. Ez a gépük is ott maradt. Így Pápán csak a harmadik gép maradt meg. Jött október 15. Besorozták a Szent László hadosztályba úgy, hogy Pápán olvasták a névsort, és minden másodikat elküldték. Először Székesfehérvárott, a tüzérlaktanyában, majd Seregélyesen gyalogsági kiképzést kapott az I. zászlóalj I. század III. szakaszában. Villámgéppuskával, páncélokkel és páncélrémmel kapott kiképzést. Először autóbuzson, majd gyalog mentek Úrhidára, majd Nagysimonyiba. Ott fejezték be a kiképzést.

³¹¹ **Heinrich István, János, Sándor** alez. (Balassagyarmat, 1901. VIII. 7. síroki Egy Irma) 1924. VIII. 20. LA. hdgy. - 1925. gy. löisk. fhdgy. - 1927. X. Tartós szabadság meghosszabbítva Peggauban - 1928. IX. 2-XI. 15. rep. kik. Székesfehérvár - 1929. VII. 1.- XI. 30 rep. kik. Székesfehérvár - 1930. VII. 1. Le. áll-ba visszavéve - 1930. VIII. 1. ti-i áll-ból törölve LÜH 1933. XII. 1. LÜH központ. - 1934. X. 1 szds. - 1937. V. 1. 4. rep. fényk. Alcsop. Pécs - 1940. VI. 22. nősul - 1941. III. 1. HM. 31. oszt. Budapest - 1942. főti-i tanf. - IV. 1. őrgy. - 1942. VII. 15. Tartós vez. a III. csf-séghez. - 1943. X. 1. Repgész. Kik. oszt. (pk.) Újvidék - 1944. I. 1. alez. - 1944. XII. 27-én aknataulat következtében a Baglyas tetején Fenék (Szalkai) psz. és Kicsind között Tamás János szőlőjében hősi halált halt.

³¹² **Czirfusz Imre** őrgy. (Bezdan, 1902. 01. 19. Farkas Ilona) 1926. IX. 1. LA 11. gye. fhdgy. - 1929. IX. 1. rep. megfi. Keresk. Min. Meteorológiai Kir. Székesfehérvár - 1931. uott. - 1934. Tűszerész tanf. Rep. posta Kir. - 1936. IX. 1. szds. Veszprém 4. bo. e. - 1938. bo. szd. pk. Tapolca - 1940. X. 1. Le. Pság. kik. o. - 1942. X. 1. őrgy. 4. bo. oszt. Debrecen reptér pk. - 1943. X. 1. rep. ho. pság. kik. o. Budapest - 1944. IX. 17. magyarországi hadszíntér - 1944. IX. 20. ti-i tartalék - 1944. X. 15.- XII 18 Polgárdi rep. lövésze. I. zlj. pk. - 1944. XII. 22.- XII. 25. rep. lövésze. sgt.

³¹³ **Péterdi**

³¹⁴ **Novotny Antal** őrgy. (Vashegy, 1905. II. 24.) 1929. VIII. 20. fhdgy LÜH. - 1931. IX. 18. Nyíregyháza - 1932. VI. Aeroklub áll. Debrecen - 1934. XII. 8. megnősül - 1933. XII. 1. LÜH Debrecen - 1935. X. 1. Rep. fényk. isk. Székesfehérvár - 1941. 2/1. rep oszt. Nyíregyháza - 1943. X. 1. Rep kik. e. Székesfehérvár - 1944. VII. 1. őrgy. - 1944. XII. 1. Rep. löv. e. törzsszdpk. MKBÉÉ 498a. 1. ssz.

³¹⁵ **Molnár József III.** fhdgy. (Kispest, 1915. IV. 14 Phöl Julianna.) 1935. X. 15. hír. isk. - 1936. VI. rgv. növ. Nyíregyháza - 1937. I. őrm. - alhdgy. tanf. hallg. rep. megfi. isk. Székesfehérvár - 1937. VI. 17. rgv. isk. Nyíregyháza - 1937. VII. alantos ti-i tanf. köz. feld. rep. szd. Mátyásföld - 1939. II. 1. hdgy. - 1940. XI. 1. ht. áll-bavétel - 1941. X. kik. oszt. Székesfehérvár - 1941. II. 1. 1. kf. szd. Mátyásföld - 1941. 5/1. kf. szd. Mátyásföld - 1941. VII. 12. - X. 1. alantos ti. A SzU-ban beo. megfi. ti.; 1941. XI. 1. ht. fhdgy. - 1941. XI. 1. Fe. és bo. kik. oszt. Székesfehérvár -1942. I. 1- IV. 30. főti-i tanf. Kassa - 1942. III. 28. nősul - 1942. I. 7. -IV. 3 alantos ti-i

Kerékpáros szakasz parancsnok: Karátsony Ervin hadnagy³¹⁶

Árkász szakasz parancsnok: vitéz Solnay Dénes hadnagy³¹⁷

Gazdasági hivatalfőnök: Vincze István hadnagy

Anyagi tisz: Burány István százados³¹⁸

Orvos: Dr. Székely Andor tartalékos orvos főhadnagy

Ütközetvonat-parancsnok: Juhász Gábor százados³¹⁹

Ezred tolmács: Szemerédy Mihály hivatásos szertári hadnagy³²⁰

Ezred vonatosztáparancsnok: Szűcs ?? tartalékos százados

A repülő lövészezrednél szolgáló szakasz parancsnokok:

Lászlófalvi András,³²¹ Tóth Kálmán³²² Faragó János főhadnagyok, vitéz Baradlai György hadnagy³²³ Gál Iván hadnagy³²⁴, Gótz Pál³²⁵, Gyarmati Béla, Kiss Gyula, Kősziklász Petre Károly,³²⁶ Mánfay Károly³²⁷ hadnagyok, Kernya Miklós³²⁸, Hornyánszky Pál,³²⁹ Salamon

tanf. - 1943. XI. 10. névj. szerint Fe. és bo. kik. oszt. Székesfehérvár - 1944. XII. 24. Letkésen törzsalo. pk.; Ipolyszalkán sebesül balcomb lövés, szárcapocs idegbénulás 50 %-os rokkant, sebesültszáll. von-al Neuhausba viszik

³¹⁶ **Karátsony Edvin** ht. hdgy. (Csabrendek, 1924. Vajda Margit) 1943. érettségi Kőszeg, Főreál - 1943. VI.-IX. rgv. alapkik. Szombathely - 1943. IX. RA. - I - III. Regvi - 1944. XI. 15. hdgy. Szentkirályszabadja - 1944. XI. 15. Rep. löv. e. kp. szak. pk. MKBÉÉ 477a. 31. ssz.

³¹⁷ **Vitéz Solnay Dénes** rep. szt. hdgy. (Budapest, 1918. IX. 28 Reisenleitner Klára) - 1939. X. 1. karp. rep. isk. e. Ungvár - 1939. XII. 6. karp. örv. uott. - 1940. V. karp. tiz. Rep isk. e. Szombathely - 1940. X. hdp. örm. Rep isk. e. Székesfehérvár - 1941. IX. 1. t. zls. 54. rep. bo. és lösz. raktár Nógrádverőce - 1942. VII. 1. ht. szert. áll. csop-ba helyezték - 1942. IX. ht. hdgy. - 1943. IX. ht. szertári hdgy. RÁB rep. átvételi biz. - 1944. XI. repülő löve. hdm-i ter-en ár. szak. pk. 1944. XII. 27. Kicsind orosz fogságba esik az országút melletti szőlőben, ahova az erős aknatüz ellen behúzódtott 1945. II. 21. Tarnapuszta fogolytábor. 1945. II. 28-án elbocsátották.

³¹⁸ **Burányi István** g. szds. (Zenta, 1904. X. 25. Schröder Margit) 1927. X. 10. behívás - 1928. XI. 1. g. hdgy. - 1929. V. - 1932. IX-ig a 3. honv. gye. II. zlj. g. ti. - 1934. V. 1. g. fhdgy. - 1932. IX. - 1936. IV. 30. 2. testnev. ker. gh. főnök Székesfehérvár. - 1936. V. 1.-1943. II. 28. Székesfehérvár Sóstói repülőtér, gh. főnök. - 1941. V. 1. g. szds. - 1943. III. 1. - 1944. VII. 31-ig Budapest Ferihegyi reptér RKL. műhely gh. főnök. - 1944. VIII. 1. - 1945. III. Repülő gye. pótoszt. agi. tisz Székesfehérvár-Sóstó repülőtéren, majd Sárvár és Szombathely térségében. - 1944. XII. 7. rep. löv. e. agi. tisz MKBÉÉ 498a. 10. ssz

³¹⁹ **Juhász Gábor** százados (Dédes, 1912. IX. 13.) LA. 1934. VIII. 20. hdgy. - 1934. IX. 1. számvevőszéki tiszvis. próbaszolg. dd-nál - 1936. VI. 12. - 1937. V. 1. 11. gye. 6. szd. Eger, próbaszolg. ; 1938. II. 12. majd VI. 9. meghosszabbítva - 1938. VIII. 24. Gyalogsági fn-hez áthelyezésre felterjesztés - 1938. X. 1. Gyalogságtól áthelyezik gk. von. csop-ba - 1939. I. 27. hv. zlj. Sátoraljújhely - 1939. V. 1. fhdgy. - 1939. X. 1. 2. hegyivadász zlj. Szolyva - 1941. V. 1. 4. gk. zlj. Kassa - 1941. X. 1. uott. - 1942. III. 1. hv. zlj. Felsővisó - 1942. III. 30. szds - 42. XI. 1. Le. gk. vonatisk. Budapest - 1943. X. 1. rep. csop. Budapest - 1944. XI. 1. 1. reptér lőtér ép. oszt. Kóspallag - 1944. XI. 15. Szt. László ho. rep. löv. e. ütközetvon. pk. Mesteri; 1944. XII. 7. MKBÉÉ 498a. 7. ssz.

³²⁰ **Szemerédy Mihály** ht. szertári hdgy. XII. 24-én Letkésen sebesült.

³²¹ **Lászlófalvi (Grimm) András** fhdgy. (Martonvásár, 1919. XII. 15.) 1940. VII. 1. hdgy. 2. gye. Budapest - 1942. IX. 1. 53. hv. pótoszt. Kőrmend - 1942. X. 10. uott. Zalaegerszeg - 1943. I. 7. tartós vez. megfi. kik-re a Rep. oszt-hoz Székesfehérvár és a 4. Kf. rep. oszt-hoz csap. gyak-ra - 1943. V. 1. fhdgy. - 1943. X. 5. vez-e megszűnt.-1944. XII. 7. 498a. 19. ssz. MÉLK Rep. löve. szak. pk. 1944. XII. 24. Letkés lövés által hősi halált halt. **Grimm**

³²² **Szabó József** Tóth Kálmán főhadnagy sebesült Letkésen, egyik szemét lőtték ki.

³²³ **Vitéz Baradlai György** hdgy. 1944. XII-ben vérhassal kórházban, majd 1945. III-ában megsebesült, Szombathelyen, kórházban esik szovjet fogságba

³²⁴ **Gál Iván** hdgy. (Szádalmás, 1922. VII. 4.) 1943. IX. 1. hdgy. - 1944. VIII. 20. 1. rep. ho. - 1944. X. rep. löve. szakpk. - Letkésen, XII. 23. hősi halál MÉLK 492a. 12. ssz.

³²⁵ **Gótz Pál** hdgy. (Győr, 1923. VI. 19. Drózdik Mária) 1944. VIII. 20. hdgy 1944. VIII. 16-i Magyar Közlöny 736. lapoldalon 1944. 10. 11. repgépvez. isk. - 1944. 10. 20 - XII. 27. Légierők lövészezred Kenyeri, beo. tisz 1944. XII. 07. MÉLK. 498a. 16 ssz. I/III. szak. pkh. majd I. szak. majd szd. pk.; 29-én hajnalban Kicsind ÉNY-on sebesült lábán és légnyomással. Gyulára tdk-ban viszik. Szovjet hadifogság az Urálban.

³²⁶ **Kősziklász (Petre) Károly** hdgy. (Lengvél-tóti, 1920. IX. 1. Bali Teréz) 1943. IX. 1. hdgy. - 1943. XII. 6. RA Kassa - 1944. I. 1. 4. bo. oszt. Debrecen - 1944. V-VIII. Műszerrep. tanf. Szolnok - 1944. I. 15.- IV. 1. Me-110 tanf. Ferihegy - 1944. IX. 10.- Reptérpság Vát - 1944. III. 1. 4. bo. oszt. Debrecen, megszűnik Reptér

II László zászlósok, Buvár István tartalékos zászlós, Kovács László szertári zászlós, Réz József hdp. őrm.,³³⁰ Ősze Sándor akadémikus (?)³³¹, Eleőd Attila (6.5.)³³², Nehr Tibor 2./III. szakpk., Sarkadi József karpaszományos szakaszvezetők.

A 2./I. Repülő lövész zászlóalj.

Polgárdiban az első zászlóalj parancsnok Telbisz Imre százados. volt, akit a zuhanóbombázókhoz helyeztek át, és amikor a zászlóalj Úrhidán volt, akkor vette át a zászlóalj parancsnokságát vitéz Pályi György százados.³³³

„Az első sorakozókor a különböző repülőterekről odahelyezett, tisztek, tiszthelyettesek, katonák ismerős tisztjeik köré csoportosultak.

Az első századba a szombathelyi repülő katonák az Európa bajnoki keretben levő síkfutó Ősze Ferenc főhadnagy köré gyülekeztek.”

Gráczol Sándor hadnagy „a csikkes zászlós köré gyűltek a tapolcaiak, mint: Radics (?) törzsőrmester, Porkoláb Miklós őrmester, Horváth ? őrmester, Babkó Pál szakaszvezető és velük a legénység. Század parancsnokunk Hadnagy Endre százados lett.

Így a Hadnagy századnál Gótyz Palival - míg Pati Nagy Miklós hadnagy is ott volt³³⁴ - „négyen” voltunk hadnagyok. Gótyzt, mert Gráczol mindig Őcsinek szólította, „Őcsi hadnagy úrnak” titulálta.

Az I. zászlóalj Polgárdiból vonattal Celldömölkre ment és ott a környező falvakban (Alsó-Felsőmesteri, Nagysimonyi, Kemeneskápolna, Izsákfa, Vásárosmiske, Egyházashetye községek) egy-egy századot helyeztek el.

---

parancsnokság Debrecen - 1944. XII. 2. Szijhalom - 1944. XII. 4. A 2. repülőátadásnál megsebesült és kórházba kerül Szombathelyen majd Németországban - 1944. XII. 07. RLE. szakpk. MÉLK. 498a. 28. ssz.

³²⁷ **Mánfay Károly** hdgy. (1924. VIII. 29. Gulyás Mária) 1935-1943 Zrínyi Miklós kat. Főreál - 1944. V. 15. Kaposvár - 1944. X. 10. Szentkirályszabadja - 1944. IX. 15. hdgy. avatás 77. rsz. - 1944. XI. 15. Repülő lövész. I. zászlóalj 3. szdpk. - 1944. XII. 2. Mesteri Szt. László ho. kik.- 1944. XII. 7. Rep löve. I. zlj szakpk. hadm-i terület -1944. XII. 07. MKBÉÉ 498.a. 24. ssz. 1944. XII. 27. Rep. löve. I. zlj szdpk.

³²⁸ Kernya Miklós hősi halált halt

³²⁹ **Hornvánszky Pál** zls. Letkésen halt hősi halált halt.

³³⁰ **Réz József** hdp. őrm. (Kapospula, 1920. IV. 27.) 1940. bevonulás.; 1944. XII. 27. kénytelen a Garamot átúsznia; 1945. I. 17-23. térd és balboka izületi gyulladás 558. sz. hadikórh. Szentgotthárd - 1945. V. IV. Légi ker. pság. családi táborra Klagenfurt.

³³¹ **Ősze Sándor** akadémikus (?) Évfolyamtársai közlése szerint feltételezhetően karp. szk. volt. Letkésen halt hősihalált.

³³² **Eleőd Attila** karp. szk. Rep. löve. I./1./ III. szak. pk. XII. 22-én reggel Letkésen sebesült, du. tér észhez, 23-án Garamkövesdre, majd Celldömölkre végül Szombathelyre viszik, ott operálták. Nagyezüst vitézségi érmet és 2. o. Vaskereszttel tüntették ki. Felgyógyulása után repülő szolgáltra jelentkezett. Kenyeriben, majd Sopronban a 102/3. csatarepülő századnál hdp. őrm-ként szolgál. Passauig jutottak vonattal, innen Pockingba gyalogolt. Amerikai fogságból 1945 novemberében tért haza.

³³³ **Gótyz Pál** hdgy. és **Eleőd Attila** karp. szk. évfolyamtársak Polgárdiban, Úrhidára indulás előtt, az uradalom intézőjének lakásába voltak beszállásolva. A szobában jó lemezjátszót és lemezeket találtak és egész éjjel lemezeket hallgattak. Attila annyira elérzékenyült, hogy sírt. Mikor reggel Gótyz hadnagy legénye „Menni kell hadnagy úr!” kiáltással felébresztette őket, akkor kezdtek öltözködni. Czirfusz őrnagy - akkor ezred parancsnok helyettes, - a későket kihallgatásra rendelte Úrhidán már Pályi György volt a zászlóaljparancsnok, aki a két delikvenst a Szent László hadosztály történt jelentkezésük előtt, még, mint repülő akadémikusokat, Kenyeri repülőtérről ismerte. Amikor jelentkeztek nála kihallgatáson, azt mondta nekik: „El van intézve” és visszaküldte őket a századukhoz. Letkési harcok után Gótyz lovagkeresztet, Eleőd, nagyezüst vitézségi érmet kapott.

³³⁴ **Farkas: emlékkönyv** 132. o. Pati-Nagy Miklós szülei, mikor megtudták, hogy fiukat, kényszerleszállása után, a Szent László hadosztályba helyezték, mindent elkövetve, visszahelyeztették Kenyeribe, a 101. Puma ezred 6. „kölők” századához.

Nagysimonyiban a *repülő lövészszázad* I/1. százada volt. Itt a páncéltromboló kiképzés során halálos baleset történt, a század egyik katonája szétlőtte saját fejét.

A Sághegy kiváló terep volt a harc kiképzésre, a rejtőzés oktatására, a harcászati kiképzésre. Sok éjjeli gyakorlatot végeztek.³³⁵

A Börgöndön kiképzett újonc zászlóalj az október 15.-i nyilas hatalomátvétel után Székesfehérvár-Sóstóra helyezték és a Szent László hadosztály *repülő lövészszázada* I. zászlóaljába sorolták.

„A kiképzés nagy nehézségekkel folyt. Hiányzott az egységes fegyverzet, mely vegyes volt. Német Mauser, magyar Mauser töltényre átfűrt Mannlicher volt. Ugyanez állt a golyószórókra és géppuskákra is. A géppuskás század két szakasza átfűrt régi Schwarzlose géppuskákkal volt felszerelve. Hiányunk volt géppisztolyban. Golyószórós csatáinkat nem tudtuk pisztollyal ellátni. Alapos kiképzést adtunk páncélökökkel és a nyeles kézigránát használatára. Mintha megsejtettük volna, hogy harcaink jó része kézigránát használatához lesz kötve. Kézigránát szilánktól több sebesültünk, páncélököl felrobbanásától egy halottunk volt. Minden harcosnak a századon belül levő összes fegyvert bekötött szemmel is szétszedni, és össze kellett tudni raknia. A kiképzést lehetőleg a valóságnak megfelelően éles tőlénnyel hajtottuk végre, sok esetben a biztonsági intézkedéseket a legszűkebb keretek közé szorítva. Kiképzési idő: látástól-vakulásig, nem volt időhöz kötve. Az átképzést nem tudtuk befejezni. A december elején meginduló szovjet támadás a megalakulóban levő hadosztály és a kiképzés alatt álló *repülő lövészszázad* idő előtti bevetését kívánta.”³³⁶

A riasztásig a csatár kiképzést befejeztük. Az egyes kiképzés kiváló volt, ezt mutatták a későbbi harcok eredményei. Nem volt már idő sem a szakasz és nagyobb egységek század-, sem a zászlóalj kötelékben vívott támadás és védelem gyakorlására. A tisztikar kiképzése repülési szempontból kiváló volt, de a földi harc vezetésében sok esetben nem volt meg a gyakorlata, fogalma is csak annyi volt, amennyit a kiképzés alatt elméletileg oktatni tudtam. A kiváló egyéni kiképzést és a vezetési tapasztalatlanságot láttam, amikor az egyetlen zászlóalj kötelékben végzett éleslövészetet vezettem. Ki kell nyíltan mondani, az ezred a letkési hídfőben nagy veszteségek árán szerezte meg gyakorlatát. Kiváló harcos szellemével hatalmas eredményeket ért el a főlényes tűzerejű, kiválóan képzett és nagy gyakorlattal rendelkező ellenséggel szemben.”³³⁷

Szügyi ezredes is alkalmasszerűen ellenőrizte kiképzésüket.

„Volt tőlünk nem messze egy olyan kúriaféle (Almásy kastély) és én rajparancsnok lévén azt a parancsot kaptam, hogy derítsük fel, hogy mi van ott. Megállt egy dzsip, kiszállt belőle egy ember, nem ismertem meg milyen ruhában volt, rendfokozatát sem láttam. Mondja, hogy Szügyi Zoltán hadosztály parancsnok vagyok. - Jelentkeztem nála. - Na mi a feladatotok? - Jelentem ez és ez. - Na hogy fogod végrehajtani? - Jelenttem. - Jól van, csináljátok! Éreztük, hogy van valami a levegőben, készülnek valamire.”³³⁸

³³⁵ **Gráczol** Gráczol Sándor a keleti fronton is volt. „Tapolcán az 1. századnál szolgált. Ő volt a csikkes zászlós. „Módszere kiváló volt. Ha valaki valami rendetlenséget csinált, azt mondta, hogy: „Fas.ikám, fa.zikám 10 perc múlva 50 csikkel jelentkezel. - Mindenki, mint az örült, éjjel - nappal csikket szedett, csikket gyűjtött, hogy legyen, ha szüksége lesz rá. A fákra csikktartók voltak felszerelve és azok ezért mindig üresek voltak. Ha szolgálatban volt, mindig a reptéren elszórt csikkeket szedte össze” (*Porkoláb*) A repülő lövészszázad I. zászlóaljának Hadnagy századában szakaszparancsnok lett. Egyszer „Kapitány úr” megszólítással jelentett valamit Hadnagy százados úrnak. Rendreutasította és kijelentette, hogy ő nem kapitány, hanem m. kir. százados.

³³⁶ **Pályi** 3-4. o.

³³⁷ **Pályi** 11. o.

³³⁸ **Szalók**

A 2./I. Repülő lövészászlóalj beosztottjai:

Parancsnok: vitéz Pályi György százados (4.9.)³³⁹

Segédtszt: vitéz Gerley Győző százados³⁴⁰

Vezető orvos: Dr. Mező Béla orvos zászlós³⁴¹

Anyagi tiszt: Bánhid Gyula hadnagy³⁴²

1. század parancsnok: Őze Ferenc főhadnagy³⁴³
Szakaszparancsnok: Gál Iván hadnagy (6.1.)
2. század parancsnok: Hadnagy Endre mű. százados³⁴⁴
majd Gráczol Sándor főhadnagy³⁴⁵
Szakaszparancsnok: Gótz Pál hdgy
3. század parancsnok: Etelaki Lajos század parancsnok,³⁴⁶

³³⁹ **Pályi György** szds. (Újzsolna, 1910. VI. 8.) - 1928. VIII. 20. tényl. szolg. 8. gye. - 1930. X. 1. 4. ho. ker. pság 2. Ker. hadbiztosi oszt. Pécs - 1934 IX. 1. hdgy. - 1935. 1. 1. - IX. 30. Rep hír. zlj. Vez. Székesfehérvár - 1938. VII. 1 - VIII. 31. 4. fényk. alcso. - 1939. I. 23. 15. hv. zlj. Illány - 1939. I. 23. 8. gye. Pécs - 1939. V. 1. fhdgy. - 1940. I. 1. 5. gye. I. zlj. Szombathely - 1940. VII. 10. nőstül - 1941.- MKBÉ HK- 1942. MKEÉ HK - 1942. 5. 4. zlj. ; 1942. III. 20. szds. - Hdm-i ter-en, Rep. löve. 3/I/1. szdpk. - 1943. I. o. VK.-1944. XII. 18. rep. löve. zlj. pk. MÉTK.

³⁴⁰ **Vitéz Gerley (Blaser) Győző** szds. (Brassó, 1916. 05. 20 Jánossy M.) Katonai főreál - LA. II. - 1935. VIII. 20. hdgy. - 1936. X.- 1948 I. 1. Tf. rep. oszt Budaörs, megfi. - 1939. I. 11. hv. zlj. hdgy. Magyarokizsa - 1941. XI. 1. fhdgy. - 1942. I. 7. beo. tiszt - 1942. VIII. 10. Folyameroők Pság. Budapest - 1942. XI. 1. rep megfi. ti-i tanf. Székesfehérvár- 1942. XII. ? ? osztály Budapest - 1944. II. 4. 1. Tf. rep. oszt. Szovjetunió - 1944. V. 10. 1. Tf. rep. oszt. Füzesabony; 1944. IX. 12.-XI. 7. Repülőtérpk. Nagyvárád - 1944. XI. 1. szds. - 1944. X. 1. 1. Tf. rep oszt. rep. megfi. és sgt. Nagyvárád - Csákvár - 1944. XI. 2. Repülőtérpk. Polgárdi -1944. X. 7. 1. rep. lövésze. I. zlj. Hadm. terület sgt. Polgárdi 1944. XI. 7 bevonult - 1944. X. 15. Csákváron nagyváradi legénységgel - 1944. XI. 15. Nagysimonyi; 1944. XII. 19. Ipolyszalka bevetés - 1944. XII. 23. tüdőgyulladás idegzsába betegség Ipolyszalka -1945. XII. 24. 7. heő. kórh. Galánta; XII. 29-én újra szolgálatra jelentkezett Kőhidgyarmaton. - Érdekes, hogy Pályi MSZ-ban közölt cikkeiben, sem tanulmányában nem említi. A háború után az USA-ban élt, levelemre nemleges választ adott.

³⁴¹ **Martin-Ugron** I. 90. o.

³⁴² Nemes berfai **Bánhid Gyula** psz. - ht. hdgy. (Osztopán, 1920. IX. 17. Páros Katalin) 1939. X. 4.-XI. 1. *korengedélyesként vonult* be 6. honv. gye. Kaposvár; 1940. I. 1.- V. 25. tart. ti. isk. Kaposvár; 1940. XI. 1.- 1941. II. 20. hdp. tanf. Kaposvár; 1941. IX. 25.- 1942. V. 25. u. itt zls. szakpk. orosz hdm. ter-en gk. ti.; 1942. IV. 25. Vadászrep. kik. oszt. zls. oszt. sgt. Tapolca; 1942. V. gk. vez. tanf. Tapolca; 1943. IX. 1. megfi. ti. kik. ; 1943. X. 1. hdgy, Rep. kik. dd. sgt. Budapest; 1944. X. 15. után ht. áll.-bavétel, rep. löve. I. zlj. anyagi tiszt MKBÉ

³⁴³ **Őze Ferenc** fhdgy. (Szombathely, 1915. X. 6 Pados Erzsébet.) 1938 t. ti-i isk., megfi. ti. - 1940 VII. 1. hdgy. - 1941. II. 1. 4/4. B. oszt. Veszprém - 4/II. Bo. rep. oszt. Veszprém - 1941. XI. 1. 1-2 B. rep. szd. Veszprém - 1942. I. 7. - IV. 3. Alantos ti-i tanf.; 1943. VIII. 1. fhdgy. - 1943. XI. Fe. Bo. oszt. Székesfehérvár - 1944. VIII. 1. házasságkötés; 3/I./1./I. szakpk. ; 1944. XII. 18. szd. pk. - 1944. XII. 27. Kicsind ÉNy. A Garamba fulladt.

³⁴⁴ **Hadnagy Endre** szds. (Sepsiszentgyörgy, 1906. 05. 13.) 1929. X. 2. Lgv. Pság. - 1930. X. 15. ti-i vizsgát tett -1932. I. 1. eml. lapos zls. - 1934. I. 1. tart-ba helyezik; Rep. Póstacsop. Budapest; 1934. V. 1. Bo. gyak. ; 1934. V. 21. tart-ból visszahelyezték - 1934. X. 1. Cső. különítm. Székesfehérvár -1935. I. 1. emléklapos hdgy. - 1936. VII. 6. Hat-hetes ellenőrzési szemle - 1936. VIII. 14. tart-ba helyezték - 1936. VIII. 6. Rep. ij. csop. Kecskemét - 1936. XI. 3. Rep. szertár ti-i vizsgát tett. - 1938 V. 1. Légitforg. csop. Tapolca - 1938. X. 8. Házasságkötés - 1939. I. 9. Le. Pság. D különítm. Budapest - 1940. IX. 1. fhdgy. - 1941. III. 1. HM 32. oszt. majd 32/a. oszt. - 1941. X. 1. rep. szert. fhdgy - 1. műsz. rep. kik. szd. Budaörs - 1942. X. 1 szds. - 1943. VI. 1. 1943. X. 10. Műsz. rep. kik. oszt. 1944. XII. 2. Gencsapáti - 1943. VIII. 1. repszertárügyi szds. - 1943. XII. 27. előbbre rangsorol; XII. 22-én, az első bevetési napon, Letkésen megsebesült.

³⁴⁵ **Gráczol Sándor** fhdgy. (Zalagelse, 1915. X. 2. Pete Lujza) 1934. IV. 24. ti-i vizsgát tett - 1935-36- t. ti-i isk. Nyíregyháza - 1937. őrm. - 1938. zls. - 1941. hdgy. - Rg. vez. isk. Székesfehérvár - 1942. X. 1. fhdgy. - 1943. IX. 15. RÁB Gyömrő - 1944. III. 31. szakvizsgát tett; 1944. VI. 1. ht. áll.-bavétel; 1942. X. 1. ranggal - 1944. XII. 25 seb. Ipolyszalkán - 1945. I.- 1946. VI. kórh.-ban Prágában.

³⁴⁶ **Pályi** 3. o. Latkóczy százados -nak írja. XII. 26-án sebesült,

Nehézfegyver század parancsnok: vitéz Csörgey László főhadnagy³⁴⁷

Helyettese: Friedrich István hadnagy³⁴⁸

Géppuskás szakasz parancsnok: Pintér József hadnagy³⁴⁹

Páncéltörő szakasz parancsnok: Szabó Béla hadnagy³⁵⁰

A 2. /II. repülő lövészászlóalj

Parancsnoka: Freyer Frigyes őrnagy. (5.4.)

Mesteriben osztották szét a keleti országrész repülőtereiről menekült legénységet. Vásárosmiskén alakult meg a *repülő lövészrezd* II. zászlóalja.

A szolnoki repülőtér legénysége okt.17-én, Mátyásföldön egy-két éjszakát töltött. Innen vonattal Székesfehérvárra utaztak, egy gyalogsági laktanyában aludtak, megtetvesedtek a szalmafekhelyen. Október 19-én értek Mesteribe. Itt is egy éjszakát töltöttek és itt került sor a szétosztásra. Abára, majd Vásárosmiskére kerültek.³⁵¹

Abára emlékezve „Kelemen százados - valószínű helyettesítette akkor Freyer őrnagyot, aki jó barátja volt - postaosztáskor kihívott és kérdezte, hogy melyik Kelemenekhez tartozom. Kiderült, hogy én az alföldi Kelemenekhez, ő az erdélyiekhez tartozik. „Remélem, nem hozol szégyent a nevünkre!” - mondta.”³⁵²

A II. zászlóalj 2. százada Kelemen János százados parancsnoksága alatt Vásárosmiskén kezdte gyalogsági kiképzését. A század hadipuskával és szakaszonként egy francia típusú dobtaras golyószóróval volt felszerelve.³⁵³

A más fegyvernemektől a Székesfehérvár-Sóstóra a Fegyver és Bombaszerező Kiképző Osztályhoz beosztottakat meglepte egyes repülőtisztek magatartása. Székesfehérvárott az egyik század parancsnoka Molnár József hadnagy volt, akit főhadnaggyá történt előléptet-

³⁴⁷ Vitéz **Csörgey László** fhdgy. nem Görgényi fhdgy., mint **Pályi** írja. (nevét üresen hagyta. 3. o.) vitéz Csörgey László fhdgy. (Sárvár, 1917. 08. 20. (11. 08.) Berke Pirokska) 1939. IX. 1. LA. hdgy. 53. kp. zlj. - 1941. X. 1. 3. gk. zlj. Bpest. - 1942. IV. 1. fhdgy. 2. gk. zlj. - 1942. VIII. 20. 16. kp. zlj. Szeged. - 1942. XI. 28. házasságkötés: - 1942. XII. 31. Fényk. szd. Szfvár-Sóstó; Rep. fn-hez sorol. - 1944. XII. 4. MÉLK 520a. 14. ssz. - 1944. XII. 24. lött sérülés halál Letkés. Halála két féle: Harckocsi letaposta, Gál Ivánnal tarkón lötték. **Péterdi** szerint egyik sem igaz. **Grimm**: XII. 24-én Letkésen, T-34-es harckocsi géppuskázta le.

³⁴⁸ **Friedrich István** hdgy. (Kalocsa, 1920. I. 20. Kancsár Mária) 1940. XII. 2 - 1941. X. 4. 1. honv. gye. Budapest - 1941. II. 1. - V. 30. Tart. ti-i isk. hdp. őrm. - 1941. IX. 1. t. zls. - 1941. XI. 4. - 1942. VI. 30. Le. Rep. szert-i ti-i isk. Székesfehérvár - 1942. IX.- 1942. XII. 1. Vadász pótzd. fényk. ti. Kolozsvár - 1942. X. 1. ht. hdgy. - 1942. XII. 1. - 1944. X. 20. fényk. kik. szd. Székesfehérvár - 1943. I.-1944. XII. fényk. ti. kiért., Fényk. szd. Székesfehérvár - 1943. IX. 1-1944. XII. 24. ht. áll-bavétel és ht. hdgy. - 1943. XII. 1. Fényk. Kik. Rep. oszt. Székesfehérvár - 1944. XII. 07. 492a. 1. ssz. Nfe. szdpk. MÉLK - 1944. XII. 19 - 24. Le. Rep. löve. nfe. szd. Polgárdi; hdm. ter-en szakpk-i, szdpkh-i beo-ban. - 1944. XII. 24.-1947. VII. 6. Letkésen **orosz** hadifogság.

³⁴⁹ **Pintér József** hdgy. Letkésen, a harcokban hősihalált halt.

³⁵⁰ **Szabó Béla** hdgy. 1944. XII. 26-án Ipolyszalkán hősihalált halt. **Pályi** 3. o. Pct. szak-nak nevezi két rajjal. Pc. öklökkel felszerelve.

³⁵¹ **Gulyás** Gulyás Ferenc Szolnokon a MÁV műhelyben kovácssegéd. 1943. november 3-tól a szolnoki repülőtéren repülő katona. Kecskeméten végzett fényszórós tanfolyam után visszakerült Szolnokra. Az 1944. október 10-i orosz betörés után Mátyásföldre, Székesfehérvár-Sóstóra menekítették társaival együtt, majd Mesteribe, onnan Vásárosmiskére kerül a repülő lövészrezd II. Zászlóalja Kelemen József százados századához. Letkésen egy mesterlövész golyójától különlegesen sebesült. A lövedék arca egyik oldalán bejőve, rohamsisakja és fejbőre alatt végigmenve, arca másik oldalán hagyta koponyáját. Kötözésére **Tóth** is emlékezik. Berlin mellett volt kórházban. Gyógyulása után ismét Alsóságon jelentkezik a hadosztálynál. Bronz vitézségi éremmel, I. osztályú tűzkereszttel, hadiszalagon a kardokkal, egy sebesülési pánttal, tüntették ki. A visszavonulás során nem hagyta el az országot, visszament a MÁV-hoz. 1945-ben a nyílt tehervagonban utazó asszonyokkal két orosz katona erőszakoskodni akart. A Védelmükre kelő volt szentlászlós katonát, kidobták a vonatból. A vonat kereke bal lábfejét levágta. Üzemi balesetet kellett hazudjon.

³⁵² **Kelemen**

³⁵³ **Gulyás**

tésekor elhelyeztek, utóda az addig zászlóalj segédtiszt, Gádor Béla főhadnagy lett. Neki az volt a szavajárása: „Fiaim, nem meghalni élni kell, tudjátok azt? Aki meghal az megdöglik, annak nincs hazája.” Ha Gádor bejött az irodába és jelenteni akartak neki, leintette őket, és azt mondta: „Ne mutogass, ülj le!” A nyilasokat, németeket nem szerette.³⁵⁴

Szállási hatalomátvételekor a m.kir. repülőszerelő iskola Ujvidék. 1. százada gyalog menetben Ujvidék – Cservenka – Kula – Bezdán – Duna – Kiskőszeg – Mohács – Sárvár útvonalon vonult vissza. Mohács és Sárvár közötti út egy részét vonaton tette meg. A század fele szentlászlos, a másik fele Pápa mellett egy erdőben maradt táborozva. Bennünket szentlászlosokat, Abán osztottak be, a *repülő lövészrezredhez*. Én a II. zászlóaljhoz kerültem Vásármiskére, ott képeztek ki. (A faluban akkor volt egy másik alakulat is.) Itt kaptam meg szülő motorkerékpáromat, melyet mikor tisztítottam zászlóalj parancsnokom, Freyer Frigyes őrnagy úr megkérdezte, hogy miért teszem ezt, mikor akkora nagy a sár, hogy úgy is sáros lesz.³⁵⁵

A zászlóalj Aba községben állt fel és ott kezdődött kiképzése is. A szovjet előretörés miatt, kényszerűségből - kiképzetlenül – a zászlóaljat Abáról Dunaföldvárra a híd védelmére rendelték. Dunaföldváron a dohánypajták irányában kerültek elhelyezésre. Őrséget adtak, voltak közülük, akik átmentek a híd másik oldalára. A túloldalon nagy harcok voltak és a Duna melletti kubikgyödrök kiöntéseiben, sokan elesetek. Rövid idő után a zászlóaljat Vásármiskére helyezték, ahol tovább folytatódott páncéltromboló kiképzésük, páncéltörővel és páncéltáncosokkal harckocsik megsemmisítésére.

A legénység itt ismerte meg jobban zászlóalj parancsnokát Freyer Frigyes őrnagyot. Akkoriban fel is tették csendben - szájról-szájra - a kérdést, hogy mit választunk a frontot, vagy a nyugatra menést.

Az egész „társaság” inkább a magyarországi frontot választotta. Innen is indultak a frontra. Vásármiskén maradtak a katonaládák, minden kincsük, vagyonuk.³⁵⁶

A 2./II. repülő lövész zászlóalj beosztottjai :

Parancsnok: Freyer Frigyes őrnagy³⁵⁷

Segédtiszt: Szabó István őrnagy

Vezetőorvos: Dr. Schmiedl Rezső tartalékos orvos zászlós

1. század parancsnok: Molnár József főhadnagy

³⁵⁴ **Smirer Smirer Gyula** gyalogosként 1942. 10. 05-én vonult be Lévára. December 5-ig ott kapott kiképzést. Jelentkezett a repülőkhöz. Székesfehérvár-Sóstóra a Fe. és bo. szerelő kik. oszt. törzsalo-hoz került. A repülő lövészrezred Kelemen József századához osztották be Vácik Béla őrm. szd. szolg. vez. (jutasi őrm.) raktárosa volt. A harcok során Ipolyszalkán Szép Gyuláéknál volt hat társával beszállásolva. Ott öltöztek át hatan. „Jól jártak velünk a hat katonaruha miatt.” Itt maradt el alakulatától. Ipolyszalkáról Ipolypásztóra már civilben mentek. Onnan mentek haza falujukba.

³⁵⁵ **Dobos**

³⁵⁶ **Kelemen** Vásármiskén hagyott dolgainkat nem találtuk meg soha, mert amikor visszajöttünk, azt mondták a háziak: „azt hittük, maga meghalt.” Sok minden jó dolgom, ami a ládában volt (futócipő stb.) így elveszett.

³⁵⁷ **Freyer Frigyes** őrgy. (Pestszentlőrinc, 1907. III. 12. Jentáble, Jessy) 1930. VIII. 18. 6. kp. zlj. Balassagyarmat - 1933. IX. 1. rep. megf. tanf. - 1933. XI. 1. fhdgy. - 1934. V. 28. bü. - 1934. X. 1. 12. gye.- 1935. X. 1. 11. gye. II. zlj. 6. szd. Debrecen - 1936. V. 1. nősül Debrecenben - 1936. IX. 1. 6. hór. ker. pk. II. hb. oszt. Debrecen - 1937. VII. 19.-IX. 19. megf. tanf-ra vez. - 1938. V. 1. - IX. 30. 6. fényk. alcso. - 1939. I. 23. 22. hv. zlj. Debrecen - 1939. III. 20. 11. gye. Debrecen - 1940. V. 1. szds. - 1942. II. 15. 3. kf. rep. oszt. Kecskemét 1 év próbaszolg. - 1942. XI. 16. tartós vez. megf. kik-re - 1942. XII. 31. megf. kik. oszt. Székesfehérvár LE-höz áth-ve - 1944. X. 1.- 25. Rep. Akadémia Veszprém - Kaposvár - 1944. X. 1. őrgy. - 1944. X. 20. Rep. löv. e. II. zlj. pk. - 1944. XI. Polgárdi - Vásármiske - 1944. XII. 22. Ipoly bevetés - 1944. XII. 27. A zlj. törzsszel megadták magukat - 1944. XII. 27. kórh. Heves - **Freyer Frigyes** őrnaggyal, a II. zlj. pk-val **Péterdi** Debrecenben, hadifogolytáborban került össze.

2. század parancsnok: Kelemen János százados³⁵⁸
 utána: vitéz Tolnay Imre főhadnagy
3. század parancsnok: Guelminó László főhadnagy
- Nehézfegyver-század parancsnok: nemes hajósi Tarajosy Sándor százados³⁵⁹
- Géppuskás szakasz parancsnok: Brindzik József főhadnagy³⁶⁰, és Marosvári László főhadnagy³⁶¹
- Páncéltörő szakasz parancsnok: Bazsó Károly főhadnagy³⁶²
- GH.Főnök: Vincze István ht.g.hdgy.³⁶³

Repülőlovász pótezred

Parancsnok: v. Ágostházi ? ezredes

Törzsszázad parancsnok: Papp János hadnagy³⁶⁴

³⁵⁸ **Kelemen János I** szds. (Jászládány, 1911. IX. 26. Ticska Franciska (Fanni) 1935. VIII. 20. 2. rep. e.- 1935. IX. 1. hdgy. - 1939. XI. 1. fhdgy. - 1941. XI. 1. Bo. kik. rep. oszt. Veszprém - 1942. III. 31. szds. - 1943. XI. 10. 2. REGVI kik. oszt. - 1944. XII. 07. 498a. 3. ssz. MÉLK – Két nap után sebesülten hozták ki katonái (Strébeli tiz. és társai) a körülzárásból. - Ipolyszalka közelében súlyos sebesülten látta Gelecsér Gyula törm. Kecskemét (1949. X. 15) és Fekete József rö. hdgy (1949. X. 18) - 1944. XII. 27. hh.

³⁵⁹ Nemes hajósi **Tarajosy Sándor** szds. (Kalocsa, 1908. VII. 06. Ravizza Elvira) 1930. VIII. 18. 9. gye. Szeged - 1930. IX. 1. hdgy. - 1933. XI. 1. fhdgy. - 1934. X. 15. rep. megfi. tanf. Székesfehérvár - 1935. VI. 1. IX. 23. 3. KF.; 2. ho. rep. fényk. tanf. Szeged - 1935. XII. 1. 5/I. hór. ker. pk. I. hb. oszt. Szeged - 1936. V. 1.- IX. 19. rep. megfi. tanf. - 1937. VIII. 1. Rep. futár csap. rep. megfi. - 1937. XI. 7. Megnősül; - 1938. VIII. 16. Le-höz áth. - 1938. X. 21. Rep. fényk. isk. Budaörs - 1940. V. 1. szds. - 1941. X. 1. 1/3. Tf. rep. szd. légifényk. és kiért. - 1943. VIII. 1.- XI. 10. Rep. fényk. szd. pk. Székesfehérvár-Nádasdladány, - 1944. XI. 1-15. Gysági átképző tanf. Várpalota innen Aba, majd az e-del vonaton 1944. XII. 7. kik. Kemeneskapolna rep. löve. szd. pk. MÉLK (hop) - 1944. XII. 20. bevetés; 1944. XII. 27. Kicsind községtől É-ra sebesülés, az ezred vivon-a után az oroszoknál jelentkeztem Ipolydamásd -Vámosmikola - Galga pusztá - Selyp - Pernyepusztá fogolykórh-akban 1945. III. 18. orosz fogság, mint súlyos sebesültet elbocsátják a jászberényi magyar állami rendőrségnek adták át. **Pályi** szorgalmazta, hogy Tarajosy Sándort a MSZ. vegye fel „Pro patria” rovatába, mely a hősi halottakat gyűjti. Nevezett 1986. 08. 24-én Gyöngyösön halt meg.

³⁶⁰ **Brindzik József** rep. fhdgy. (Tápióbicske, 1916. XI. 2. Berta Borbála) 1940. VIII. 15 - IX. 15. 1/II. gp. szak. pk. t. zls. - 1941. IV. 1 - IV. 30. 1/II. gp. szak. pk., t. zls.; 1942. I. 1 - III. 4. 1/II. . gp. szak. pk., t. zls.; 1942. III. 4. - 1944. VI. 1. Rgv. Kik. Oszt. Szombathely M. ea., ht. fhdgy. ; 1944. VI. 1.- IX. 30. 2. Rgv. Kik. Oszt. K alk.; 1944. IV. 30 - X. 30. Mesterháza reptér pság. Törzsszd. pk. - 1944. X. 30 - XII. 22. Rep. lövésze. 2. n. fe. szd. gp. szak. pk. - 1944. XII. 7. 498a. 16. ssz. MKBÉÉ. - 1944. XII. 22 - 1945. V. 9. Letkésen az első napon térd felett és fejsebesüléssel Esztergom hadikórh-ba kerül, innen 1945. II. 5-én gk-val Győrbe szállították, 1945. II. 13-án Sopronba, 1945. II. 26-án Bécs, II/C 6. hadikórh-ban - 1945. IV. 9 Bécsben orosz megszállás.

³⁶¹ A gránátos ezredben felsoroltak az Ipoly - Garam közötti harcok után kitüntetett tisztek névsora a 459a., 477a., 488a., 498a., 502a., 520a. számú elbírálási névjegyzékben és Hanusz Ödön, Surányi Kálmán, Szabó Miklós, Tersztyánszky György közlése alapján .

³⁶² **Bazsó Károly** fhdgy. (Jászberény, 1918. 02. 17.) 1936. IX. 26. -1937. IX. 13 aks. jelölt; 1937-1939 LA. ; 1939. VIII. 20. hdgy. 1. ö. tf. rep. oszt. megfi. Budaörs; 1941. XI. 1. 1/1. tf. szd. megfi. Kecskemét; vegyiharc tanf.; 1941-1943 Lengyelország, Szovjetunió hdm. ter-en futár szdpkh. Műszaki csop. eti. Kurszk, Charkov, Ilovskoje, Charkov, Boriszpol; 1942. 04. 01. fhdgy.; 1943. X. I. Rep. csapatthts-i isk. szdpk. Székesfehérvár és Aba; 1944. X. 1. Rep. löve. II. zlj. pc. romboló szak. pk. Abán és Letkésen; 1944. XII. 07. MÉLK (MKEÉÉ hop) 498.22. ssz.; 1945. I. 7 eszméletlen sebesülteként szállítják Erlangenbe, Anbergben és Regensburgban kórh. Németországban.

³⁶³ **Vincze István** ht. g. hdgy. (Csunely, 1918. XI. 19. Gaál Jusztinia) 1940. XII. 1. 27. gye. II. zlj. hdp. őrm.- Székelyudvarhely - 1941. származását igazolta - 1942. V. 27/III. zlj. - 1943. tart. ti. isk. hb. gazd-i ti-i tanf. Jeles - 1943. VII. 1. t. zls. g. ti. Rep. Kis. Int. Budapest - 1943. XI. 1. hdgy. 1943. IX. 1-i ranggal, 1943 sorolási ranggal 1944. II. 16. jegyezték be. - 1944. V. 1. t. hdgy. Az RKI feloszlása után a rep. löve. II. zlj. Sárvár. - 1944. 12. 07. RLE. II. zlj. gh. főnök MKBÉÉ 498a. 30. ssz. - Indult hdm-i ter-re az Ipoly mellé, 3 napos harc után megkezdte a vivon-t.

³⁶⁴ **Papp János** hdgy. Nyíregyházán szolgált. utána Székesfehérvárra helyezték át, majd Vásárosmiskén osztották be. Március 17-én ment Balatonfüredre, majd Tihanyba.

Welbach Emil ezredes.³⁶⁵

A 3. gránátos ezred

A *gránátos ezred* század parancsnokainak egy része az erdélyi harcokból kimenekült harci tapasztalattal rendelkező tiszt volt.³⁶⁶ A hadosztály a *gránátos ezred* I. és II. zászlóaljának testőrtiszteit, tiszthelyetteseit a Dunántúlra, Pápa környékére irányította az újonccal való feltöltés és kiképzés végett.

Az ezred elhelyezési körlete: Adásztevel, Nóráp, Nagygyimót, Homokbödöge, Pápakovácsi, Nagycsád falvakban volt.

Pár nap múlva több tehergépkocsival Pápára vitték a Jutason jelentkezett hadapródokat. Ők lettek a *gránátos ezred* szakasz parancsnokai és szakasz parancsnok helyettesei. A szállítás közben az egyik tehergépkocsi felborult, de nagyobb baj, sérülés nem történt. A hadapródokat Pápán szerelték fel.

Legénységét a volt Magyar Királyi Testőrség tisztesei, és az úgynevezett „önkéntesek”, és főleg a Délvidékről való öreg katonák voltak. A kiválogatott legénység 75%-a 18-19 éves fiatal, önként jelentkezett 3 napos katona, a többi 38-48 éves erdélyi és bácskai magyar volt.

A századok kerete testőr lövészekből áll, többi legénységet öreg bácskai „partizánok” alkotják. A királyi várban szolgálatot teljesítő testőrök válogatott szép szál legények voltak. Előírás szerint 180 cm-nél magasabbaknak kellett lenniük és egyforma kis bajuszt kellett növeszteniük, illetve viselniük. Most nem a díszes egyenruhájukat viselték, hanem rendes honvédségi, de ugyancsak jól szabott katonaruhában voltak.³⁶⁷

A *gránátos ezred* I. zászlóalja Ugodon, a II. zászlóalj Takácsiban kezdte meg három hetes kiképzését. Először az I. zászlóaljat, majd a II. zászlóaljat töltötték fel.

³⁶⁵ *Pályi* 3. o. 1945. februárjától.

³⁶⁶ *Szepesvári* 28. o. Szepesvári Béla naplóját 1945-ben tisztázta és Karintiában hagyta. So év multán jutott ismét tulajdonába, ezért frissesége, eredetisége vitathatatlan. A községi katonai reáliskola nyolc, a Ludovika Akadémia 3 éve után 1940. VII. 4-én ht. hdgy-nak avatták. Részt vett a felvidéki, majd az erdélyi (Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely) bevonuláson. Határavadásként Csíkszeredán, majd Gyimesfelsőlokon, Kolozsvárott szolgált. Erdélyben század parancsnokként 1944. VIII. 3-X. 26-ig harcolt. A gyűrűből Bodrog-halászinál kicsúszó „3 hadosztályból egy zlj-at alakítanak. A maradék mintegy 60 tisztet sorakoztatják, és egy nyilas karszallagos tiszt (ilyet is csak most láttunk először) közli, hogy Szálasi átvette a hatalmat (most hallottuk először), és fel kell rá esküdnünk. Aki erre nem hajlandó, azt agyonlövök. Na én nem akarok így hősi halott lenni, inkább a többivel együtt felesküdttem. Különbem engem arra neveltek, hogy sem személyért, sem politikai irányzatért, hanem hazám védelméért harcoljak. Ezen túl a köszöntés a hadseregben karlendítés és „Kitartás! Éljen Szálasi!” ordítás. Na ilyen circuszt is meg kellett érnem. Későbbiek folyamán aztán úgy módosítottuk a köszöntést, hogy a karlendítés maradt - olyan magasra amennyire csak tudtuk - de a mondóka „Eddig vagyunk a sza.ban!”-ra módosult. A 60 tiszt X. 27-én Isaszegre lett irányítva.” Összes főhadnagy és százados megy a Szent László hadosztályba, az öregek biztos nyugdíjba, főhadnagytól lefele nem tudjuk hova kerülnek.- X. 28. Dél fele a főhadnagyság és századosok Budapestre mennek a Ferenc József laktanyába. Szegény öreg Pest, de rég nem láttalak. Azóta jól összebombázták. A laktanyában eszünk valamit, a tisztit étkezdeben. Ismét írok szüleimnek. Aztán föl egy autóbuszra, éjjel érünk Pápára, az ejtőernyős laktanyában szállásolnak el. - X. 29. Reggel kimegyünk a reptérre, ott megkapom a beosztásomat: Gránátos zászlóalj 2. századparancsnok. Délután autóbusszal kimegyek Homokbödögére” A Szent László hadosztályban hadiszolgálata eredeti igazolványa szerint: 1945. XII. 07. - 1945. I. 20. és 1945 III. 20.- V. 6-a között volt. *Szepesvári* 28-31. o.

³⁶⁷ *Szepesvári* 32. o. „Öröm volt eléjük állnom és végignézni rajtuk. De kissé feszélyezett átlagosnál kisebb termetem. El lehet képzelni, milyen jelenet volt, amikor a magam 167 centijével kiálltam vezényelni a 180 cm-nél magasabb katonák elé. De ez nem akadályozta meg őket, hogy mint parancsnokukat becsüljenek, sőt szeressenek. Különösen egy 190 cm-nél magasabb, Németh Imre nevezetű őrmesterrel kerültem nagyon jó viszonyba, aki a harcok (illetve a kiképzések) alatt a jobb kezem volt, a fogság alatt tegezőviszonyba lettünk és Pesten is hosszú ideig találkoztunk.” *Szepesvári* 31. o.

Egy zászlóalj 3 lövész- és egy géppuskás századból állt. Egy lövészszázadban 3 szakasz, egy szakaszban 3 raj volt. Egy raj egy rajparancsnokból, egy parancsnok helyettesből és 10 honvédből összesen 12 főből állt.

Egy szakaszban 3 raj a szakasz parancsnokkal és helyettesével 38 fő, egy században 3 szakasz 114 harccsal, a század parancsnok és helyettese, segédtszttel 117-120 fő volt.

A géppuskás század két szakaszból állt. Szakaszonként 1 szakasz parancsnokból, parancsnok helyettesből, három rajparancsnokból, három rajparancsnok helyettesből és rajonként 10 honvédből, összesen 38 főből állt.

A *gránátos ezred* öltözete új posztó zubbony, köpeny, nadrág, utászcizma volt. Később a szakasz parancsnokok és szakasz parancsnok helyettesek bilgerit kaptak. Hajtóka színük (parolijuk) piros volt, mint a testőröké. A szakasz parancsnokok, a szakasz parancsnok helyettesek hadapródok (nem testőrök), a rajparancsnokok testőr szakaszvezetők voltak.

Fegyverzet: legénység új német puska, rajonként egy villámgéppuska.

Szakasz parancsnok, szakasz parancsnok helyettes és rajparancsnokok: Király féle géppisztollyal voltak felszerelve.

Fizetést, zsoldot, október végétől nem kaptak. Élelmezésük az állandó mozgás miatt eléggé hiányos volt. Volt, amikor maguk segítettek magukon. Pl. Mórrott egy elhagyott volksbundista házban egy kevés lisztet és krumplit találtak. Cicerét sütöttek. Elég volt vacsorára. Nádasdladányban egy német tehergépkocsiról egy fél disznót „szereztek”.

„Egyik kiképzőtisztük Bátor főhadnagy mondására ma is emlékeznek: Bátor ? főhadnagy sohasem siet, és mindig elér oda, ahova a többi, egy méterre a föld alá!”³⁶⁸

A *gránátos ezred* kiképzéséről csak az I/2. század parancsnokának háborús naplója alapján van ismeretünk. E szerint: „X. 30.- XII. 6-ig. ... A munka rengeteg. Naponta jön ember, anyag, fegyver. A kiképzésbe nagyon bele kell feküdni, de nincs hozzá semmi segédeszköz. új német fegyvereket kaptunk, (villámgéppuskát /Hitler fűrészt/, gyalogsági gránátvetőt, páncélöklőt) de azokhoz nem értett senki. Már a Ludovikán nagy vonzódást éreztem a fegyverek és egyéb mechanikus szerkezetek iránt. Ezért elvállaltam az új fegyverek kezelésének és harcászati alkalmazásának kidolgozását is. Az Erdélyben tapasztaltak után nem csinállok óvatos békekiképzést. Az első nap az emberek mellé dobok egy kézigránátot, hogy szokják a robbanást, ketten könnyebben megsebesülnek. Az erkölcsi nevelésre is igen nagy súlyt fektetek. Szeretnek is az öregek.”³⁶⁹

A 3. gránátos ezred személyi állománya:

³⁶⁸ **Szabó**

³⁶⁹ **Szepesvári** 31-32. o. (Homokbödögén) „Lassan kipihenem az Erdélyben átélt izgalmak utóhatását. Vagy két hétig alig alszom, mert egész éjjel az oroszokkal verekszem és bánt a lelkiismeret, vajon rossz vezetéssel nem okoztam-e emberek halálát. Egész éjjel fürdöm a verejtékben, és halottakat látok. Össze-vissza vagyok fázva, különösen a vesém. Nagyon jó helyem van. Kovácsné nevű, szolgálatkész özvegyasszonynál, reggelit, ebédet, vacsorát főz. Nagyon jól tud főzni.... Magánéletemben a Vajtai kocsmába járok a hadapródokkal. udvarolgotok Gizikének, a kocsmáros csinos lányának. Közösen egy disznót veszünk, és nálam vannak belőle a vacsorák. A zászlóaljnlál is van párszor muri. ... Szüleimtől is kapok levelet, nagy az örömöm.”

Parancsnok: Stefán Valér alezredes (4.4.)³⁷⁰
Parancsnok helyettes: Bánó Árpád százados³⁷¹
Törzsszázad-parancsnok: Szakáll Endre százados³⁷²
Ezred híradó tiszt: Görgényi János főhadnagy³⁷³

3./I. Gránátos zászlóalj

„Ugdon kitöltődött a létszám és elkezdtek a kiképzést. Várakozáson felül elég jól összekovácsolódott az egység. Persze nem olyan jól mintha sorkatonaság lett volna. De készen voltunk és megnőtt az önbizalmam is mikor úgy gyakorlat közben, elnéztem szakaszomat” írja levelében Surányi Kálmán hadapród őrmester.³⁷⁴

Besztottjai:

Parancsnoka: Pálfi Sándor testőr százados,³⁷⁵

³⁷⁰ **Stefán Valér** alez. (Szigetvár, 1902. IX. 24. Varga Emília) 1920-1924. LA.; 8. honv. gye. hdgy.; 1924. VIII. 20.– 1929. XI. 1. 8. gye. szak. pk.; 1925. V. 1. fhdgy.; 1929. X. 1. HAKAD.; 1932. VI. 1. vegyes dd. pság. Budapest.; 1936. V. 1. HM. VKF. 5. oszt. határügyi és hv. Mozdósítás; 1939. V. 1. V. hdt. pság. kik. oszt.; 1939. VII. 8. nyomozó eljárás kormányzó sértés miatt; 1939. VII. - IX. 18. ö. dd. vkf. erdélyi határ; 1939. IX. 20. honv. gye. III. zlj. szd. pk.; 1940. IV. – VII. Rohamtanf. Várpalota; 1940. VII. – X. 15. gy. dd. vkf. erdélyi határ; 1940. VII. 16. nyomozati eljárás vége.; 1941. I. 9. hegyi hv. dd. Vkf. Gyergyószentmiklós; 1941. XI. 1. hds. Vk. Kolozsvár; 1942. V. Kiért. csop. vez. 2. hds. kör. l.; 1943. I. 8. 8. heő. kórh. Borszék; 1943. VI. 1. 26/I. zlj. pk. Kolozsvár; 1942. IX. 30. 26/I. zlj. pk. Dés –Kolozsvár; 1944. VII. 30. sérült Érsekújvár hadikórh.; 1944. VIII. 22. 26. táb. pótye. pk.; 4. gk. löv. zlj. Dés, Torda, Erdély; 1944. XI. 18. 1. gr. e. pk. I. zlj. Pápa; 1944. XI. 25. kik. vez. Pápa; 1944. XII. 2. menetek a Dunántúlon; 1944. XII. 21. Ipoly arcvonat; 1944. XII. 27. fogságba esés Kicsindnél. Fogság Márianosztrán, utána Stefán Valér alez., Széchenyi Ernő szds., Zichy Mihály fhdgy. Jászberényben is együtt voltak hadifogolytáborban. **Péterdi**

³⁷¹ **Bánó Árpád** gy. tő. szds. (Linz, 1906. X. 9. Schacherm Amália) 1930. V. 18 - IX. 1 5. gye. 1930. VIII. 8.- 1933. LA. fhdgy.; 1940. V. 1. szds.; 1935. IX. 1- XII. 31 hadbzt.-i oszt. Sopron; 1936. I. 1.- II. 15. 1. hór. e. pkh; 1936. II. 15- X. 15. Testőrség; 1942. XII. 1.-1943. I. 1. keleti hadszíntér 32/I zlj. n. fe. szd. pk.; 1944. X. 15. tő. sgt.; 1944. X. 15 - 19. né. fogságban, büntetésből hdm-i területen; 1944. X. 25. volt tő. Legs.-el Pápa. A ho. pk. késlekedés és szabotázs miatt, mert a legénységet nem megfelelően befolyásolta felelősségre vonta és hadbíróági kivizsgálást rendelt el.; 1944. X. 19.- XII. 27. Szent László ho. Gránátos e. sgt.; 1944. XII. 25-én az I. zlj. zömmel tő. Legénységét bekerítették és elfogták; 1944. XII. 27-én első kínálkozó alkalommal ő is átvált Kicsindnél és kérte a Debrecenben alakuló új hadsereghez irányítását; Hadifogság: Márianosztra, Jászberény, Mezőtúr, Uzmány, Horovics, Novgorod, Borhi, Slanki és Monasztirhai táborokban 1947. X. 1.-ig **Bangha** 268-269. o.

³⁷² **Szakáll Endre József** gy. szds. (Szeged, 1917. IX. 27. Fodor Mária) 1935. X. 1. LA.; 1939. II. 1. hdgy. 23. gye. volt I. hór. Tokaj; 1940. X. 1. 23/II./4. ár. szd. pk. Balassagyarmat; 1941. X. 1. 23/I ár. szd. pk. Tokaj; 1941. XI. 1. fhdgy. 1941. XI. 17. 23/III. zlj. Balassagyarmat; 1942. VII. 2. 23/II./6. szd.; 1942. XII. 6.- 1944. I. 29. hdm. ter-en; 1942. IX. 13. Dicsőre elismerés; 1943. III. 16. 23/I./7. pótzlj. Szt. Losonc; 1943. III. 23. 23/II. zlj. törzs. zlj. sgt. Balassagyarmat; 1945. III. 25. 23/II. pótzlj. kik. löv. szd. pk.; 1944. XI. 1. Szds; 1944. XI. 3. Szt. László ho. gránátos e-hez vez.; 1944. XI. 27. bevonult; 1944. XII. 23. seb. Helembán; 1944. XII. 26. MÉLK 520/a. 3. ssz.; 1945. I. 6. seb. Béla - Libád előterében 1945. I. 7. MTAVÉ 520a. 3. ssz.

³⁷³ **Görgényi János** hír. fhdgy. (Karksbád, 1918. IX. 30. Pfeifer Johanna) Műszaki Akad. 1940. VII. 1. hdgy. 1. hír. zlj. Budapest - 1941. gyorshdt.-nél Oroszországban - 1942-43 az I. pc. ho-al orosz hdm-i ter-en - 1942. XI. 1. Közp. hír. isk. Budapest - 1943. I. 15. 54. hv. pótoszt. Pécs - 1943. V. 1. fhdgy. - 1944. XI. 3. Szt. László ho. Pápa - 1944. XI. 27. bevonul a gránátos e-hez.

³⁷⁴ **Surányi Kálmán** hdp. őrm. a pápai tanítóképző elvégzése után hat társával a soproni IV/2. gyalogos zászlóaljnál szolgált. Sopronban és Jutason is tartalékos tiszt iskolát végeztek, és háromszázukat felvitték Budapestre. Itt őrszolgálatot adtak és november elején kb. 30-an jelentkeztek ejtőernyősnek. Hatukból, hárman Árvai László, Drexler Jenő és Pethő Sándor ejtőernyősök lettek, hárman Pillbauer Antal, Kocsis József és Surányi Kálmán a gránátos ezredhez kerültek. Mind a hatan életben maradtak. A háború után Árvai orvos lett, Drexler és Pethő fogságba estek, de haza kerültek. Pethő néhány évvel ezelőtt meghalt. Kocsis szálláscsinálónak maradt Pápan és visszament a postához, Pillbauer kitüntetett tanító lett.

³⁷⁵ **Pálfi Sándor** tő. szds. (Szeged, 1912. III. 1. Klenn Margit) 1931 IX. 1. hdgy. 11. gye. II. gp. szd. Berettyóújfalú; 1935. X. 1. 6. hór. ker. pkh.; 1936. I. 15. 6/6 bo. oszt.; 1936. VII. 1. 6/II. hór. oszt. Berettyóújfalú; 1936. X. 22. Motorkerékpárjával bukott, utasa egy rendőr meghalt.; 1938. XI. 1. fhdgy. 2. gye.

Kántor hadapród őrmester,

Zászlóaljorvos: dr. Mauka ? o.?

Törzsbeosztott tiszt: Zagyvai Péter százados ³⁷⁶

1. század parancsnok: Illésfalvi Gábor százados, ³⁷⁷

Század parancsnok helyettes Németh (?) zászlóshelyettes,

I. szakasz parancsnok Surányi Kálmán hadapród őrmester, helyettese Pásztor János hadapród őrmester, rajparancsnokok: Pinczés Károly szakaszvezető, Dominik János szakaszvezető, és Székely (?) szakaszvezető.

II. szakasz parancsnok Pillbauer hadapród őrmester, helyettese egy ruszin hadapród őrmester.

III. szakasz parancsnok Oláh Miklós hadapród őrmester, helyettese Szabó Sándor hadapród őrmester. ³⁷⁸

Géppuskás szakasz parancsnok Kiss Sándor hadapród őrmester.

2. század parancsnok : Szepesvári Béla főhadnagy, (5.8.) ³⁷⁹

I. szakasz parancsnok: Fazekas hadapród őrmester,

3. század parancsnok: Ivaskó Lajos főhadnagy ³⁸⁰

helyettese: Cseh Ferenc zászlós helyettes ³⁸¹

4. Nehézfegyver század parancsnok: Koltai Pál százados ³⁸²

Budapest; 1941. IX. 5. rep. megf. szolg-ra alkalmatlan; 1942. III. 30. szds; 1942. X. 1. 1. gye. Budapest; 1943. XII. 1. tör. löv. szd. Budapest; 1944. XII. 7. – 1945. I. 20. Szent László ho. 1945. VI. hóig

³⁷⁶ **Zagyvai Péter** szds. (okl. gazda) (Büdszentmihály, 1905. VII. 2. Szabó Teréz) 1927. Gazdasági Akadémia; 1930. I. 1. pü. őri tanf. vámórség, hdgy.; 1930. X. 1. 6. gye. agi. ti. Nagykanizsa; 1932. X. 1. 3. hór. ker. Gyékényes; 1933. XI. 1. 4/II. hór. oszt. ; 1935. X. 1. 8. gye. III. zlj. Pécs; 1937. XI. 12. 20 nap államfogság; 1939. IX. 1. 15. hv. zlj. sgt. Villány; 1940. V. 1. szds. ; 1940. XII. 1. 27/I. zlj. Sepsiszentgyörgy; 1941. I. 20. 60. hv. pótoszt. Bánfihunyad; 1944. X. 13. Bánfihunyad – Vencsellő –Tisza; 1944. X. 15. 60. ho. harcban Csúcsa vivon. ; 1944. X. 31. kik. zlj.; 1944. XI. 1. Sátorajújhely; 1944. XI. 3. 17915/III. 8. beosztva a Szt. László ho-ba; 1944. XI. 27. 91067/e/8b. bevon. a Szent László ho. gránátos e-hez.

³⁷⁷ **Illésfalvi Gábor** gy. szds. (Nemesvámos, 1913. I. 12.) 1933-1936. VIII. 20. LA. hdgy.; 1939. XII. 31. Gyula hős. pk.; 1940. I. 1. 2. gye. Jászberény; 1940. V. 1. fhdgy; 1940. X. 15. 61. hv. portyázó oszt. Nagyvárad nfe. szdpk.; 1940. X. 20. 14/III. pótlj. zlj. pk.; 1942. IV. 1. Szds; 1944. XI. 3. Szt.László ho. gránátos e-hez vez. ; 1944. XI. 5. Gránátos e. 1944. XII. 24. löv. szd. pk.

³⁷⁸ **Szabó Sándor** hdp. őrm. 1945. XII. 26-án sebesült. **Szepesvári** 47. o.

³⁷⁹ **Szepesvári Béla** gy. fhdgy. (Répcelak, 1919. VI. 17. Tóth Irén.) 1940. VII. 4. hdgy. ; 1940. VII. 5. 24. hv. zlj. Huszt, Kézdivásárhely; 1940. XII. 1. 32. székely hv. zlj. Csíkszereda – Gyimesfelsőlok; 1940. XII. 6. 60. portyázó osztály Kolozsvár; 1944. XI. 2. Szent László ho. Gr. e. I. 2. szd. pk.; 1944. XI. 5. MÉLK 498a. 18. ssz. **Szepesvári** főhadnagy naplót vezetett, melyet "(nagyon okosan) a benne szereplő konkrét esetek leírása miatt, nem mertem hazahozni és odaadtam megőrzésre Erőinek az akkor fiatal lánykának. 1995. május 11-től 19-ig Szepesvári Béla feleségével, Möchlingenbe utaztak. "Furcsa, szívszorító volt pontosan 50 év múlva viszontlátni fiatalkorom legszebb emlékeinek színhelyét. Ermit is meglátogattuk lakásában, Klagenfurtban. Üdvözlés után az volt az első, hogy minden keresés nélkül rögtön a kezembe nyomta az előzőekben leírt naplót, amivel talán életem legnagyobb örömét okozta. Azóta is az elfeledett, de naplóm által tökéletesen felidézett emlékek hatása alatt élek" - írja.

³⁸⁰ **Ivaskó Lajos** gy. fhdgy. (Sátorajújhely, 1915. III. 16. Kósa Mária) 1937. X. 1 bevonul; 1937. X. 6. 14/I. zlj Eger; 1938. VI. 1. t. ti-i isk. c. zls. ; 1940. X. 1. ht. áll-bavétel, hdgy.; 1941. IX.-1942. IX. hdm-i ter.; 1943. főt-i tanf.; 1943. III. 1.- 30. 120 mm-es av. kik. Várpalota; 1943. VIII. 1. fhdgy. ; 1944. VIII. 25. – 4. tábori póte. n. fe. szd. pk.; 1944. XI. 3. beo. a Szt. László ho. gránátos e-be; 1944. XII. 27. bevetve a gránátos ezreddel; 1945. I. 6. Libád mellett megsebesült. **Szepesvári** 56. o. sebesülés balkéz és haslövés. 108. hadikórh. Pápa, 1945. V. 8. angol fogság; Klagenfurtban gyógyul.

³⁸¹ **Cseh Ferenc** zlsz. tö. ftörm. (Szőny, 1912. Száraz Erzsébet) 1934. X. 1. bevon. 2. hór. e. III. zlj.; 1935. IV. 15. uott. rajpk; 1936. X. 7. Jutasi "Kinizsi Pál" csapattiszth. képző isk. hallgató; 1938. VIII. 20. 22. Komáromi gye. I. zlj 3. szd. szakpkh. szk. ; 1940. II. 1. ht. őrm. gy. testőrség ör; 1942. VIII. 20-1943. I. 20. keleti front szak. pkh. ; 1942. XI. 27. a 21. gye. Bánhidai alez. magyar kisézüst vitézségi éremmel tüntette ki. ; 1943. V. 1. törm.; Bánó András zljpkh. a 2. hadt. pk-a a magyar kisézüst vitézségi éremmel másodsor tüntette ki. ; 1944. I. 1 ranggal 1944. II. 15. zls; 1944. III. 15. tör. Zlj-nál szakpk.; 1944. X. 16. csap.szolg. a Gránátos ezredben;

Az I. gránátos zászlóalj beosztottja volt: Karácsony ? hadnagy, Dömötör ? hadnagy,³⁸³ Török ? zászlós, Pintér zászlós, Németh Imre törzsőrmester, Balázs ?, Guzmics ?, Sasvári ? szakaszvezetők, Melkis ?. és Vieger János tizedesek.

3. /II. Gránátos zászlóalj³⁸⁴

Parancsnok: dr. Békássy Miklós százados³⁸⁵

Zászlóalj segédtsízt: Cseh Lajos fhdgy.³⁸⁶

Százada három lövész és egy 4. géppuskás szakaszból állt.

Dr. Okos Ernő³⁸⁷ százados kezdetben a géppuskás század, majd egy hét után az új szervezés életbelépésekor az 1. század parancsnoka lett.³⁸⁸

4. század parancsnok: Vass János főhadnagy

5. század parancsnok: Svetics Miklós főhadnagy

6. század parancsnok: Soós Lajos főhadnagy³⁸⁹

Nehézfegyver század parancsnok: Dr. Asztalos Pál százados³⁹⁰

Az I. géppuskás szakasz parancsnoka Szabó Miklós hadapród őrmester,³⁹¹ helyettese Bertalan Ferenc hadapród őrmester, rajparancsnokok egy testőr és két jutasi szakaszvezető, a szakasz legénység között még két testőr tizedes, a többi rendfokozat nélküli honvéd volt.

A II. géppuskás szakaszé Oroszi Gábor hadapród őrmester³⁹² volt.

³⁸² **Szepesvári** 32. o. **Koltai (Walder) Pál** szds. (Budapest, 1914. XII. 24.) 1933-37 Pécs jogi egyetem - 1936. IX. 1. hdgy. 7. gye. III. Kiskunfélegyháza - 1938. V. 1. Kiskunhalas - 1939. I. 1. 20. gye. Kalocsa - 1939. II. 1 - 1941. III. 3. tényl. - 1940. II. 15. 30. hv. zlj. Makó - 1940. V. 1. fhdgy.; 1940. XII. 15. 25/III. Nagykároly; 1942. I. 19. lgs. bánt. bűnügy - 1942. IV. 1. szds. - 1942. IV. 10. 2 hó fogház - 1942. X. 4. gyávaság ítélet; 1942. X. 6.- 1943. XI. 30. 55/II. zlj. - 1944. II. 15. 68. hv. csop. Székelyúdvárhely - 1944. IX. 5-9. hdm-i ter. 66/I. zlj. - 1944. IX. 9. vizsg. fogs. 2. hads. táb. bíróság - 1944. XII. 23. gyávaságért 5 havi fogház ítéletét elengedik, ha az elg. előtt bátor lesz.

³⁸³ Dömötör ? hdgy. 1945. I. 6-án Libád mellett fejlövésrel hősihalált halt. **Szepesvári** 56. o.

³⁸⁴ Az Ipoly - Garam közötti harcok után kitüntetett tisztek névsora szerint.

³⁸⁵ **Békássy Miklós** dr. jur. szds. (Kispest, 1911. XII. 6. Bereczky Mária) 1930-1934. VIII. 19 hdgy. - 1939. V. 1. fhdgy. - 1944. IV. 1. szds. - 1944. XII. 24. ht. áll-ban; 1944. 10. 15-19. né. letartóztatás, 1944. XI. 15. Szent László ho. Gránátos e. II. zlj. pk.; A ho. XII. 23-án hajnalban került bevetésre, 24-én hajnalban átmént az arcvonalon, kérte a demokratikus hadseregbe való beosztását.

³⁸⁶ **Cseh Lajos** fhdgy. (Nagykanizsa, 1914. X. 11. Koch Matild) 1939. IX. 1. hdgy.; 1941. XI. 1. 1/III. zlj. Budapest; 1941. XI. 15. lábtöréssel honvéd ti-i kór.; 1942. X. 1 fhdgy.; 1942. XI. 15. 1/I. pótkeret pság. Tatatóváros; 1944. X. 26. eü. szab. Bábolna pusztán; 1944. XII. 9. MKBÉE 489 ssz. Gr. e. II. zlj. sgt.

³⁸⁷ **Dr. Okos Ernő** gy. szds (Eger, 1911. I. 12. Fábry Margit) 1940. V. 1. fhdgy.; 1941. XI. 1 ht. áll-bavétel; 1943. X. 26. szds. 23/3. zlj. Salgótarján; 1944. VIII. 29. elvonult a 23./3. pótzlj.-al 23/3. törzsszd.; 1944. X. 15. - X. 30. Erdélyért harcol; 1944. XI. 3. Szt. László ho. Pápa; 1944. XI. 27. bevon. a Gránátos e-hez

³⁸⁸ **Szabó**

³⁸⁹ **Soós Lajos** gy. fhdgy. (Rákospalota, 1914. VII. 31. Kiss Anna) 1937. Térképész ti-i isk.; 1939. IX. 1. hdgy.; 1940. I. 1. LA. II. alantós ti-i tanf. után 1940. VII. 1. ht. áll-bavétel, hdgy., 22/III. gy. zlj. Esztergom-tábor; Léván zlj. sgt. csap. távb. ti.; 1941. csap. távb. tanf.; 1941. X. 7. tart. vez. terepfelmérő tanf.-ra a Térképészeti Int-be; 1941. XI. 1. Járási levente pk.; 1942. X. 1. fhdgy.; 1942. XII. 1. Térképészeti Int.; 1943. III. 31. terepfelmérő tanf. vége.; 1943. IV. 5. bü. befej.; 1943. V. 1. fhdgy. 1942. X. 1. ranggal; 1944. X. 5. Térképészeti Int. topográfus.; 1944. XI. 6. HM 5001/a. 1944 sz. rend.-el kiadott 17837/M-8. b. 44. sz. rendelettel, mint fiatal térk. tisztet csap. szolg-ra a Szt. László Gránátos e. Pápa; 1944. XI. 9. jelentkezett az 5. szd. pk-i beosztást kapta. Dec. 22.-én este Helembán, sípcsont és szárcapocscsont töréses lövéssel megsebesült; 24-én privát gépkocsival Esztergomból a 105. hadikórh.-ból Budapestre ment. MKBÉE 498a. 13. ssz.

³⁹⁰ **Asztalos (Chugyik) Pál** dr. szds. (Aszód, 1913. X. 26. Dallasz Katalain) 1933. IX. 30. c. őrm. nem tényl. áll-ba helyezik; 1937-ben változtatta nevét Asztalosra; 1938. IX. 1. hdgy., 1938. XII. 6. házasság; 1940. IX. 1. fhdgy.; 1941. 1. honv. gye. II. zlj. Budapest; 1942. IV. 15. ht. áll-bavétel; 1942. VII. 18. alantós ti-i tanf.; 1942. X. 1. Budapest honvéd őrzlj.; 1944. VII. 1. szds.; 1944. XI. 6. 17837/M 8. e. Szt. László ho. 1944. XII. 6. Gre. Nfe. szd. pk MKBÉE. 498a. 6. ssz

³⁹¹ **Szabó Miklós** hdp. őrm. XII. 23-án Helembán sebesült, egyik lábát elvesztette, 100%-os hadirokkant.

³⁹² **Oroszi Gábor** hdp. őrm. Hősi halált halt XII. 24-én Helembán

Aknavető szakasz parancsnok: Pintér János tartalékos zászlós
 Szakasz parancsnokok: Gyarmathy László főhadnagy,³⁹³ Gyökér Gyula,³⁹⁴ Molnár ?, Kréter Gyula, Rott Imre, Székvölgyi Tibor hadapród őrmesterek.³⁹⁵

Légierők páncélvadász osztály (csonka)³⁹⁶

„1944. október 12-én a HM. elrendelte a m. kir. honvéd Szent László hadosztály felállítását és lehetővé tette a tisztek részére az önkéntes jelentkezést.

November 4-én Heppes Miklós repülő alezredes³⁹⁷ és Szervánszky Gábor repülő százados az 1. század parancsnoka Litéren tartózkodtak azzal a céllal, hogy a Légierők³⁹⁸ a Szent László hadosztály keretében, felállítja hadosztály közvetlenként a Légierők páncélvadász osztályát. Az osztály osztályközvetlenekből és három páncélvadász-századból áll, századonként 9-9 darab 75 mm-es³⁹⁹ német nehéz páncéltörőágyúval, valamint századonként 9-9 darab 8 fős páncélrobbantó rajjal⁴⁰⁰ felszerelve, melyek mindegyike 2-2

³⁹³ **Gyarmathy (i) László** gy. fhdgy. (Alsódomború, 1913. X. 8.) 1939. I. 1. hdy.; 1940 XI. 1. ht. áll-ba veszik; 1941. II. 1. fhdgy. 8. gye. I. zlj. Pécs; 1943. I. 15. 51. hv. pótoszt. Pécs; 1944. XI. 3. Szt. László ho. Pápa; 1944. XI. 27. bevon. a Szt. László ho. gránátos e-hez.; 1944. XII. 9. MKBÉÉ 498/a. 12. ssz.; 1944. XII. 07. Gre. szak. pk. MKBÉÉ- MÉLK 498a. 27. ssz.; 1944. XII. 24. hősihalált halt Helembán.

³⁹⁴ **Gyökér Gyula** hdp. őrm. Tüdőlővést kapott. Az esztergomi hadikórházban 1945. II. 3-án hősi halált halt.

³⁹⁵ **Martin-Ugron** 82. o. utolsó előtti bekezdésében hiányolja, hogy **Lajos** nem említi a XII. 22-én Helembát visszafoglaló, a II. gránátos zászlóalj kötelékében harcoló csendőrökről – megállapítja, hogy „sajnos azóta sincs róluk bővebb forrás.” Talán, mert nem is voltak ott. Adatszolgáltatóim (Szabó, Kovács,) egyike sem utal arra, hogy ott csendőrök is lettek volna.

³⁹⁶ A Légierők Páncélvadász osztálya. **Martin-Ugron** 79. o. 1. bek.-ben nem ismeri (erről csak **Lajos**, az I. 92. oldalon ad hírt) **Ruttkay** az **Adonyi** könyv 176. oldalán említi.

³⁹⁷ Vitéz nemes belényesi **Heppes Miklós** alez. (Arad, 1901. XII. 4.(04. 23.) Hornuth Józsa) 1911. Kat. alreál Marosvásárhely – 1918 - 1921. LA.- 1921. VIII. 20. III. u. zlj. Szeged - 1925. III. 25. rgv. növ. Szombathely-Szeged – 1928. főtí-i tanf. - 1929. V. 1. oktató fhdgy. Szombathely - 1932. V. 1. Rep. kir. Nyíregyháza - 1938. V. 1. szds. KF. szd. pk. Szeged - 1939. VIII. 1. v. rep. e. sgt. Kecskemét - 1941. XI. 1. szds. V. rep. oszt. pk. Mátyásföld - 1942. IV. 1. alez. - 1944. X. 1. rep. kik. dd. és rep. hopság. kik. ea. Budapest - 1945. II. 15. LE. pcv. oszt. Pápa, alez. - 1945. III. 20. Csatarep. epk. Pápa, Rep. hopság. és gondnokság.

³⁹⁸ Hivatalosan: Repülőerők Parancsnoksága, de ezt így, a csapatoknál nem használták.

³⁹⁹ **Gétay** szerint: „1. A 7. 5 páncéltörő ágyút Diósgyőrben gyártották. (Erre minden bizonnyal rosszul emlékezett). Én Várpalotán a 7. 5 páncéltörőágyús kiképzőkeret parancsnoka voltam. Közvetlen a gyárból kb. 40 löveget kaptam. A lövegeket Hajmáskéren lőttük be. Először „dormentált (nagyobb löporkiszabattú) löszerrel fedezékből lőttünk. Egy csőrobbanásunk volt. Kb. 12-16 századot képeztem ki.

(Ravasz István (RI): A képen 2 db diósgyőri löveg látható belövés előtt. Hajmáskér, 1944. jún-júl. Balról Vasvári Zoltán tüzér főhadnagy, jobbról Gétay Géza tüzérszázados. A fejezet baloldalán RI írása: Magyarország a második világháborúban. Lexikon 2. kiadás 361. oldalához.)

2. A központi löiskolát 1944. XII. 6-án Peemündébe telepítették. Engem Wismarba helyeztek, ahol egy század volt 1945. március 30-án az Odera arcvonala küldtek ki. Peemündén V-2 kilövőpálya volt. Ott maradtunk, amíg a gyár felszerelését uszályokba rakták, és a tengerben felrobbantották. (oldalán RI írása: 2. kiadás 272. oldalához) Május 4-5-én a robbantást végrehajtották, utána szabadultunk. A Peene folyón átkelve a legénység nem akart már tovább menni. Orosz fogságba kerültek kb. 30-40 fővel. Rosznodár Vismanba értünk, ahol egy kanadai páncélos osztállynál letettük a fegyvert. A fénykép v. Gétay Géza volt százados ny. ezredes.

Gétay Géza ny. ezredes úrral 1997. december 16-án 12. 30-kor történt telefonbeszélgetés tartalma:

... Amikor a belövéseket befejeztük Szombathelyi a VKF főnöke, megtekintette a lögyakorlatot, azt mondta: Rendben van, egyéb dolgok nincsen, páncéltörő alakulatokat képeztek ki.... Ott Hajmáskéren felszerelték a századokat, és innen mentek ki a frontra. ... Hogy a Szent László hadosztály kapott-e, ezt nem tudom, mert mi december 6-án kimentünk (Németországba). Akkor Fehérvár körül voltak a harcok és ott maradtunk egy páncéltörő századdal. ... Lehet, hogy a kiképzettek közül kerültek a Szent László-hoz. Hogy kiket képeztem ki, azokat már nem tudom. Egy század 9 vagy 12 lövegből állt.

⁴⁰⁰ helyesen: páncélrobbantó-raj

páncélokklós páncélrobbantó járőrrel ⁴⁰¹ és egy M-42-es golyószóróval rendelkezik. A 4 tiszthelyettes és 50-55 fő legénység Litéren, a Nitrokémiai gyár lakótelepén volt elszállásolva

Az 1. század I. szakasz parancsnoka, egyben század parancsnok helyettese, tapasztalt tüzér zászlós a Lőiskola bemérő és felderítő karára beosztott tiszt volt, aki után beérkezett Falvay Ferenc repülő zászlós és 10-12 katona. A század létszáma ekkor 2 szakasz parancsnok, 60-65 fő legénységből és szakaszonként 1-1 db 75 mm-es páncéltörő ágyú volt 1-1 gyakorló gránáttal és 10-10 db Mauser puska, egy láda lőszerrel. A következő napokban egységes ruházatot kaptunk, bőrzekét, tábori posztó öltözetet, utásznadrággal, utászcizmával, ellenzős tábori sapkát, oldalán barnára festett koronás sas jelvénnel, báránybőr bekecset és a zubbonyra a Szent László hadosztály jelvényt. Oldalfegyvereket, egy db Opel Blitz tehergépkocsit és egy db oldalkocsis 1000 cm³ Gilera motorkerékpárt is kaptak, december elejére az 1. század már 80 főből állt. A páncélvadász osztály a gyakorlatban tehát csak század erővel alakult meg.

December 4-én a Jenő vonal áttörése miatt a fejetlenül menekülő csapattörödékeket és a csellengő embereket fegyverezték le, ezért délelőtt 10 órára már minden katonának komplett fegyvertára volt, páncélok, géppisztoly, kézigránát, mögöttük pedig a veszprémi országot két oldalán Botondok, gépágyúk, személy- és tehergépkocsik tömege.

Másnap változatlanul egész napon át érkezik a visszafutó menekülő tömeg, estére csökken, majd éjszaka megszűnik.

December 6-án Szügyi Zoltán ezredes, hadosztály parancsnok, Keszthelyre meant, személyesen ellenőrizte a Légierők páncélvadász osztály szerveződését és munkáját. Heppes alezredes és Szervánszky százados fogadták. A század bevonult Litérre. Másnap a század korán reggel kapott 5 db. padokkal ellátott ponyvás tehergépkocsival megkezdte az áttelepülést Pápára.

December 9. Pápán az 1. század szakaszonként 3-3 db. 75 mm-es német páncéltörő ágyút, 3-3 Steyer Afrika vontatót ⁴⁰², 2-2 Opel Blitz ponyvás tehergépkocsit kapott személy és anyag szállítására, valamint 1 db Opel Blitz ponyvás tehergépkocsit, vontatott mozgókonyhával, 6 db 8 adagos német ételhordó ládával. Az új tiszthelyettesek, ⁴⁰³ és a lövegirányzók kaptak oktatást a lövegkezelésből, de löni még nem lőttek. A páncélromboló rajok tagjai páncélokklót még nem láttak, az időzített gyújtós nyeles kézigránátot nem ismerték.

Beosztottak:

Század parancsnok: Szervánszky Gábor százados ⁴⁰⁴

Szakasz parancsnokok: Kopeczky Győző ⁴⁰⁵ tartalékos tüzér és Falvay Ferenc tartalékos repülő zászlósok.

⁴⁰¹ helyesen: romboló-járőrrel

⁴⁰² A Steyr-Afrika vontatók eredetileg Rommel részére készültek, 4 kerék meghajtás, léghűtéses motorral. Elöl három, hátul nyolc egymással szemben ülő katonának volt helye. A kocsin volt két tartalék kanna, lapát, csákány, tartalék abroncs, golyószóró állvány és 30 gránát tárolására szolgáló rekesz. A vontatók afrikai homokot lehet, hogy bírták, de az átázott sárrejtő talajon nem volt használható, annyira nem, hogy saját magát sem tudta elvinni, nemhogy a nehéz 75-öst vontatni tudta volna.

⁴⁰³ Frissen végzett jutasiak voltak

⁴⁰⁴ **Szervánszky Gábor** rep. szds. (Budapest, 1909. IV. 28. Beretvás Judit) 1932. VIII. 20. hdgy. - 1936. V. 1. fhdy. - 1940. I. 1. VIII. kf. szd. eti. Ungvár - 1941. V. 1. szds. - 1941. VII. 1. hdm-i ter-en a VIII. majd a VII. kf. szd. eti. - 1941. XII. 18. hazajövetel - 1942. IV. 13. keleti front 2. rep. száll. szd. pk. - 1944. II. 28. hazatérés 1944. X. 1. reptér. pk. Ungvár - 1944. IV. 1. LE pc. vadász oszt. pk. Budapest, Nádasdladány, Litér, Letkés. az Ipoly-Garam közötti harcok után kitüntetett tisztek névsora a 477a. elbírálási névjegyzéke, az egység feladatát a 330/ Szent László hadosztály I. a. 44. XII. 22. szám alatti „Intézkedés a Szent László hadosztály Ipoly menti első harcfeladatára” okmány (*Dárday* 58. mell.) is igazolja.

Felderítő osztály ⁴⁰⁶

Október 21-én 5109/M1a-1944 szám alatt intézkedett a VKF a felderítő osztály beállítására, megadva hadrendjét.

Az osztály Piliscsabán alakult meg és 1944. XII. 05-21. között Balaton É. Tapolca, Révfülpő É-on készenléti állásban volt. ⁴⁰⁷

A Szent László hadosztály önálló huszárszázad 1944. novemberében a lovas testőrség tisztjeiből, altisztjeiből és legénységéből állt. Kiegészítették az 1. önálló huszárszázadból, - melyet korábban 4. huszárokkal töltöttek fel. Így a legénység között 1. és 4-es huszárok is voltak. ⁴⁰⁸

A század nehézfegyverzete 3 golyószóró, 3 géppuska és 3 aknavető; a nehézfegyver században (gépesítve) 4 aknavető, 3 páncéltörő ágyú (75 mm) és 4 röppentyű volt. A páncéloszaksz 1 Turán közepes harcokcsiból és 5 Nimród páncélozott, önjáró légvédelmi gépágyúból állt. ⁴⁰⁹

Lajtos szerint október 27-én mozgósították Budapesten a lovas- és a kerékpáros századot a felderítő osztály részére. Ütőkészségük december végére volt várható.

Parancsnok: nyéki Takács László százados ⁴¹⁰

1944. XII. 24. után: vitéz gutori Földes Gyula százados (5.2.) ⁴¹¹

⁴⁰⁵ **Köpeczky Győző** zls. (Budapest, 1923. I. 4. Bokor Mária) 1941. X. 5. karp. isk. Hajmáskér, 1943. X. 2. Felderítő ti. isk. Hajmáskér – g. ti. tanf. Reptér. Pság. Nyíregyháza gh.- 1944. XI. Le. Pc. gránátos oszt. szdpkh. - 1944. XII. 27. Kicsind hadifogság -

⁴⁰⁶ Lajtos visszaemlékezésében (*Lajtos* II. 5. o.) található egy hadosztály felderítő zászlóalj, melyről más adat a felsorolt neveken kívül nincsen: Hadosztály felderítő-zászlóalj: parancsnok helyettes: Dr. Toronyi (Blasch) Gyula ht. szds. (Kapunár 1912. VIII 24. Thalabér Irén) 1932. ti-i isk. – 1940. IX. 1. fhdgy - 1941. I. 7. rep. megfi. tanf. - 1941. VII. 10. seb. -1941. XI. 1. Feld. zlj. Budapest - 1942. VIII. 25. ht. áll-bavétel fhdgy. 1937. sorolási évf. - 1943. VIII. 21. 1. Ker.Pság. - 1943. VIII. 23. Alkalmatlansági fok megáll.-a - 1944. I. 1. kp-i pc. műh. isk. - 1944. II. 29. kat. szolg.-ra alk. – 1944. VIII. 3. Feld. o. pkh. MKEÉÉ 524a. 5. szs. - 1944. VIII. 20. szds. - 1944. X. 5. 102. rep. dd. - 1944. XII. 9. Szt. L. ho. feld. o. pkh.- sgt: - Dr. Kolonnay István t. hdgy. 1933-37 Pécs jogi egyetem - 1939. II. 1 - 1941. III. 3. tényl. 1942. t. ti-i tanf.- 1943. III. 6 hét behívás - 1943. VIII. 1. hdgy. - 1943. X. 4. - 1946. XII. 16. tényl. - 1943. X. 5. Petőfi Akad. áll-ban - 1943. X. 10. avatás.- 1943. XI. 23. - 1945. III. Le. beo. ti. - 1944. t. ti-i tanf. Esztergom - 1944. IX. Pótlj. Tök majd Mihályi, Beled. 1944. RA - 1944. XI. 1. hdgy. 1944. 11. 02. MKBÉÉ. 520.27. szs.) – távb. szakpk. - Matuska István t. zls – ár. szakpk. - Joó István t. zls. - eü. oszl. pk. - Lakatos Frigyes t. hdgy. - gazd. Hiv. főnök - Jankovits Gyula t. gazd. hdgy. - ugyancsak szerepel egy lovas (pk: Platthy Zsigmond hu. alez.) és egy kerékpáros szd. (pk.: Takácsy György szds.)

A visszaemlékezés szerint a kp. szd-ot 1944. 10. 15-én mozgósították, bevezethető állapotba december végére kerülhetett. - A hadosztály közvetlenek között volt egy kerékpáros szakasz, mely bizonyítottan harcolt az Ipoly védelmében, itt szolgált Karácsonyi Edvin hdgy. Az említett két tiszt neve *Martin-Ugron* I. 90. o. szerint nem ismert. Feltehető, hogy *Lajtos* a hu. szd-ot a visszarendelt lovastestőr századdal, Takácsy Györgyöt Nyéki-Takács Sándor százados nevével tévesztette.

⁴⁰⁷ *Martin* 1-12. o.

⁴⁰⁸ *Splényi* A Duna északi partján került bevetésre és a Garam hídfőben került orosz hadifogságba harc nélkül, melyet átállásnak minősítettek. *Gálbory*

⁴⁰⁹ *Martin-Ugron* I. 91. o.

⁴¹⁰ *Martin*, írásaiban és önéletrajzában nemes Nyéki-Takács László néven, az 1944 évi Honvédtiszt névsor (sematizmus) a gyalogos tisztek között Takács László századosként (Szül.: 1912. II. 15.; Tényl. szolg. kezdete: 1933. VIII. 21.; sorolási évf.: 1933.) szerepel. *Martin* szerint XII. 23-án délután sebesült Ipolyszalkán. Az *Utásznaplóban* levő bejegyzés „XII. 25-én 17^h 10' -kor Sárközy alezredes (hadosztály műszaki parancsnok) a zászlóalj parancsnoknak (Koppány Ernő őrnagy) elrendelte, hogy a rosszul robbantott ipolyszalkai hidat az utászsakasz segítségével újra robbantani kell. A célra a zászlóaljparancsnok 60 kg robbantó anyagot bocsátott Kovács hadnagy rendelkezésére a zászlóaljparancsnok *Takács* szds-t kérte, hogy erre a műszaki munkához a kellő fedezetet bocsásson rendelkezésre a robbantási parancsot kiadta” bejegyzés *Martin* közlését kérdésessé teszi, vagy másik Takács szds-ról van szó. Ebben az esetben Takács szds. Sebesülése később történt.

Segédtsiszt: Puky Endre hadnagy⁴¹²

utána: vitéz Nagy Valér hadnagy⁴¹³

Zászlóalj orvos: dr. Szellő Ambrus orvos zászlós-hadnagy⁴¹⁴

Zászlóalj gazdasági vezető Jankovits Gyula t.gh.hdgy.⁴¹⁵

Huszárszázad-parancsnok: gróf Széchenyi Ernő százados⁴¹⁶

Beosztott tiszt: gróf Zichy Mihály főhadnagy⁴¹⁷

Kerékpáros század parancsnok: Esztelneki Béla főhadnagy⁴¹⁸

⁴¹¹ Vitéz gutori **Földes Gyula** szds. (Lugos, 1923. III. 2.) LA.- 1935. IX. 1. hdgy. - 1935. VIII. 26. 12. gye. II. zlj. Nyírbátor - 1937. X. 1. 6. vadász zlj. Nyírbátor - 1938. III. 1. Rep. megfi. tanf. Székesfehérvár - 1938. IX. 19. meghosszabbítva - 1938. XI. 1. újra meghosszabbítva - 1939. I. 23. 5. gk. zlj. Ungvár - 1939. MKEÉ HK - 1939. XI. 1. fhdgy. - Rep. megfi. tisztként Romániába átrepült. - 1940. IX. 14. nyomozó pcs. kiadva. Oka, hogy WM. 21. repgéppel Hadnagy Endre szds.-sal tudatosan határsértést követtek el, és kényszerleszálltak. - 1940. XI. 7. ellene vádparancs (62902/el. 13.) szolg. alól felmentve - 1940. XI. 18. vitézi jelvény használata felfüggesztve - 1941. VI. 11. bűnügyében jogosan (36752/el. 13.) 3 heti fogházbüntetés, a repülőgép miatti kár megfizetésére kötelezték. - 1941. VIII. 12. sebesült 3. sz. veszteség kimutatás szerint - 1941. IX. 5. másodszor sebesült 6. sz. veszteség kimutatás szerint - 1941. X. 1. 5. gk. löv. zlj. Ungvár - 1941. VKF. okirati dicséret - 1943. II. 9. rep. megfi. ti-ek névjegyzékéből törölve - 1942. III. 31. szds. - 1942. né. II. o. VK.- 1943. I. o. né. VK.- 1943. IX. 1. "Csaba Királyfi" gyors hdp. isk. Marosvásárhely -.- MKEÉ - 1943 MÉLK., VKF. dicséret elismerés - 1944. VI. 15. 2. gk. löv. zlj. Budapest, tartósan vez. a testőrséghez - 1944. VII. 30. vitézi jogaiba visszahelyezve (58. 583 eln. 8/ny.) - 1944. XI. 10. névjegyzékben szerepel - 1944. XI. 25. vitéz Kocsárd alez. a Szent László hadosztályhoz beosztja. **Bangha** 271-272. o. 1944. XII. 27-én a Szt. László ho. felderítő osztálya parancsnoka. Kicsind (Malá nad Hronom, Szlovákia) község közelében, hogy a fogságbaesést elkerülje, agyonlőtte magát. Kötőkedélyű, kedves ember volt. Egyike volt a hadsereg legszebben dekorált tisztjeinek. Kilenc háborús kitüntetése volt.

⁴¹² **Puky Imre (Endre)** pc. hdgy. (Tiszaroff, 1921. I. 7.) 1941. VIII. 1. 3/I. hk. zlj. Munkács - Cegléd - 1942. VII. 1. hdgy. - 1943. VII. 15. 3. Szilágyosomlyó - 1944. XI. 1. fhdgy. feld. zlj. sgt. - 1944. XI. 18. Feld. o. kp. szpk. MKBÉÉ. 520a. 12. ssz. Heczkó Vilmos hdgy.-gyal XII. 23-án Kovács pataknál halt hősi halált.

⁴¹³ **Nagy Valér** pc. hdgy. (Horn, 1920. X. 20. Freiberg Josef) 1940. LA.- 1942. XII. 6. hdgy. 3. feld. zlj. Szilágyosomlyó - 1943. vez. forg. szab. tanf. Szilágyosomlyó - 1943. Pc. gk. tanf. 3 hónapos Szilágyosomlyó - 1943. I. 4.-1944. XII. 22. 3. feld. zlj. - 1944. II. ? tanf. Szatmárnémeti - 1944. III. N. pct. á. tanf. Várpalota - 1944. X. 15. - XI. végéig Beled beo. ti. Piliscsaba tábor, Mindszentkál, Szentbékál, Moha 1944. XI. 21. Szt. László ho. feld. oszt. törzsszd. pk. - 1944. XII. 24.- 27. hdm. ter-en, jelentkezés a Vörös Hadseregnek Kicsinden. - 1945. I. 27. Márianosztra, Bánk, Jászberény - 1945. IV. 27. Cegléd, - 1945. V. 27. a szovjetek átadják a HM-nek szabadult. 1945. IX. 12. igazolt, B lista

⁴¹⁴ **Szellő Ambrus** dr. (Nagykörös, 1917. Varga Judit) 1941. XI. 19 diploma - 1942. V. 15-VIII. 10. Jászberény gyság-i lakt. póttart. - 1944. II. 10. zls-i tanf. 1. heő. kórh. - 1944. V. zls.- 1944. XI. arcvon. szolg. 1. heő. kórh. - 1944. VII. 27. Ipoly - Garam között orosz hadifogság - fogolytáborban orvos

⁴¹⁵ **Jankovits Gyula** dr. t. gh. hdgy. (Bagota, 1911. X. 10. Andódi Magda.) 1930. VI. 1. - 1932. IX. 15. 3. hu. e. hdp. őrm. Sopron - 1936 Pécs, jogi doktor - 1936-1938 jegyző gyakornok - 1938. IX. 1. -XII. 15. zls. 2. hu. e. Cegléd - 1939 Felvidék behívás - 1940. hdgy. - 1941. HM-ben egyéves szolgálat - 1942. V. 10.- VII. 10. 2. hu. e. Kálkapolna - 1944. XI. Balassagyarmaton (leplezi Szent Lászlóságát és volt beosztását) - 1944. XI. 02. feld. o. gh. főnök. MKBÉÉ 520. 29. ssz.

⁴¹⁶ Gróf **Széchenyi Ernő** hu. szds. (Bécs, 1913. X. 19. Schloissnig Katalin) 1936. IX. 1. hdgy. 3. Nádasdy Ferenc honv. hu. e. Sopron.- 1939. I. 23. Munkács -1939. XII. 1. lovas testőrség Budapest -1940. V. 1. fhdgy. - 1942. IV. 1. szds. - 1944. II. 10. 1. hu. oszt. Budapest - 1944. II. 17. házasság - 1945. II. 15. szökés büntette miatt bűnvádi eljárás folyamatban - 1944. XII. 28 - 1945. V. 26 orosz fogság Bánk, Jászberény, Cegléd. **Péterdi A. „gránátos”** (?) Széchenyi Ernő szds. és a „gránátos” (?) Zichy Mihály fhdgy. Jászberényben elmondta, hogy az első alkalommal álltak a szovjet csapatokhoz.

⁴¹⁷ Gróf **Zichy Mihály** hu. fhdgy. (Budapest, 1917. VII. 6. Moran Júlia) III. ő. hu. szd. Sopron - 1942. I. 1.-1944. X. 10. Lovas testőrség Budapest - 1944. X. 15 fegyveres ellenállás - 1944. X. 15-21. német fogság - 1944. X. 21. lov. kik. tábor pság. - 1944. XI. 3. I. ő. hu. oszt. Budapest szpk. szdpkh. - 1944. XII. 28 teljes századával és annak minden felszerelésével (alakulatával) együtt Párkányánán állt az ellenséghez. - 1944. VIII. 28. - orosz hadifogság Jászberény, Cegléd. - **Péterdi** Zichy a 80-as években, Kanadában halt meg.

⁴¹⁸ **Esztelneki Béla** gy. fhdgy. (Budapest, 1918. II. 21. Bíró Irén) 1940. VII. 1. hdgy. 9. kp. zlj. Jászberény - 1941. IV. 1-1941. VI. 15. 2. gk. dd. feld. zlj. Kassa - 1941. X. 1. Kinizsi Pál csapatthtsképző isk. Jutas - 1943. VII. 1. fhdgy. - 1944. XI. 21. Szent László ho. feld. oszt. kp. szdpk. Szálasiék keresték, emiatt: 1945. II. 15. Szökés büntette miatt bűnvádi eljárás folyamatban 1945. III. 4. Bűnügyében rendelkezés szökés büntette miatt eljárás és nyomozólevél kibocsátása. Szálasi Ferenc nemzetvezető második segédtisztjének kérték fel 24 órá

Beosztott tiszt: Heczkó Vilmos hadnagy (6.6.)⁴¹⁹

Kerékpáros szakasz parancsnok: Puky Imre főhadnagy

XII. 23 után: Mándy Tamás hadnagy⁴²⁰

Nehézfegyver-század parancsnok: vitéz Nagy Valér hadnagy

XII. 23 után: Puky Endre főhadnagy

Beosztott tiszt: Lelkes Károly és László András hadnagyok és Nagy Balázs tartalékos zászlós⁴²¹

Páncélos szakasz parancsnok: Martin Kornél hadnagy⁴²²

Árkász szakasz parancsnok: Palásthy Pál, ill. Joó István tartalékos zászlós

Aknavető szakasz parancsnokok : Heczkó Vilmos hadnagy és Horváth Géza zászlós.⁴²³

Távbeszélő szakasz parancsnok: Matuska István tartalékos zászlós⁴²⁴

Az osztály szervezetében ezeken kívül még 1 aknavetőszakasz, (4 vetővel), 1 röppentyűs szakasz.(4 röppentyűvel) volt.⁴²⁵

válaszadással. Nem fogadta el, ezért a testőrség Nimród szakaszának parancsnoka lett. Így került a Szt. László ho. feld. zlj.-ba. Visszalépése miatt gyanús lett. Az Ipoly –Garam között az oroszok közé szaladt és hősihalált halt. **Kárpáthy Tamás**, Tasziló volt rohamtüzér fhgy. szóbeli közlése, akinek barátja és évfolyamtársa volt.

⁴¹⁹ **Heczkó Vilmos** hdgy. (Kassa, 1923. III. 4.) 1941. XI. 13. kat. szolg. - 1942-1943. 53. u. zlj. - 1943. hdp. őrm.- 1943. 52. u. zlj. - 1943. X. 1. t. zls. - 1944. VIII. 20. Ludovika után 3. feld. zlj. Szilágysomlyó - 1944. XI. 1. Beled - 1944. XI. 21. 90929/e 8./b. -rend. Szt. L. ho. feld. oszt. av. szpk.- **Puky Endre** hadnaggyal együtt XII. 23-án Kovács pataknál halt hősi halált.

⁴²⁰ **Mándy Tamás** ht. hdgy. (Sajóörs, 1921. XII. 25. Melczér Ágnes) 1940-41 újonc - 1941-1943, LA.- 1943. IX. 1. hdgy. lovasho. 3. feld. zlj. Szilágysomlyó - Beled. - 1944. XI. 2 Szt. L. ho. feld. oszt. kp. szakpk. MKBÉÉ 520.a. 16. ssz.

⁴²¹ **Nagy Balázs** hdp. őrm.- zls. (Kövend, 1921. X. 11. Dengyel Ilka) 1942. X. 7. 3. Feld. zlj. 2. szd. Szilágysomlyó - 1943. Feld. zlj 2. szd. Piliscsaba - 1943. karp. őrm. Káptalantóti, Szentbékál - 1944. XI. Szt. L. ho. feld. zlj. 2. szd. szak. pk. - 1944. XII. 2? Garamkövesd 1945. I.?. Köbölkút

⁴²² **Martin Kornél** pc. hdgy. (Budapest, 1923. III. 26. Bartha Magdolna) 1942. I. 1. karp. őrv. Rimaszombat - 1942. V. 1 - 30. hk. e. tart. ti-i isk. Nyergesújfalu - 1942. VI. 1. (X. 13) - VIII. 31. (XII. 31.) 4/1. hk. zlj. Szilágysomlyó - 1942. VI. 1.-VIII. 31. 4/1. hk. zlj. Esztergomi tábor karp. tiz. - 1942. IX. 1- IX. 25. tanulm. szab. - 1942. X. 1.- 1943. VIII. 20. I.- II. évf. LA. - 1944. VIII. 20 - 1943. II. 12. eln. 8/e. 51. pc. gá. zlj. Budapest - 1943. IX. 1.-1944. VIII. 20. hdgy. - III. évf. LA. 1944. IX. 15. hdgy. szakpk. 51. pc. gépj. pótlj. Dorog - 1944. X. 20. uott. újonc szd. pk.- 1944. XI. 15. Szent László ho. Piliscsaba. - 1944. XI. 21. 90929/e. 8. b. Szt.László ho. feld. oszt. pc. gá. szakpk. -1944. XII. 3. Készenléti hely Szentbékál - 1944. XII. 18. Retszállás Iszkaszentgyörgy - 1944. XII. 20. Retszállás Garamkövesd-Kovácspatak - 1944. XII. 24. ök. ti. - 1944. XII. 27. Kicsind hadifogágba esés. Innen Bánk - 1945. I. 5. Jászberény új magyar hadsereg - 1945. I. 20. Mezőtúrra menetelés

⁴²³ **Horváth Géza** zls. (Tata, 1920. Lampert Irén) 1941. XI. 13. bevonul őrv., tiz., szkv.- 1941. VII. 8. 9. u. szd. pk. fhdgy. Máramarosziget keleti arcvonat - 1942-1943. 53. u. zlj.- 1943. hdp. őrm.- 1943. 52. u. zlj. - 1943. X. 1. t. zls. - 1944. VIII. 20. Ludovika után 3. feld. zlj. Szilágysomlyó - 1944. XI. 1. Beledbe névjegyzék szerint. - 1944. XI. 21. 90929/e. 8./b. rend. Szt. L. ho. feld. oszt. av. szpk.- 1945. II. 15. szökés büntette miatt bűnvádi eljárás - 1945. III. 4. bűntényében nyomozólevél kiadása.

⁴²⁴ **Matuska István** t. zls. (Muzsla, 1917. VIII. 9. Paulisz Julianna) 1941. X. 13. tényl. 2. gk. feld. zlj. távb. szak. Kassa - 1942. I. 3.-VI. 30. távb. ti-i isk. 3. feld. zlj. Budapest - 1943. I. 6.-VI. 17. 2. éves ti- isk. Budapest Király laktanya - 1943. IX. hdp. őrm. Leszerel - 1943. XI.-1944. III. Hv. zlj. Alsószinevér t. zls. eródszd. távb. tiszt. zls. 1944. I. 9. bevonul t. zls. 24. hv. zlj. távb. szak. pk. Alsószinevér - 1944. III. 19. a pótlj.-nál kiképző Kassa - 1944. VI. vez. gk. e-hez e. közv. távb. szak. pk. Ungvár - 1944. VIII. 20. leszerel Kassáról -1944. IX. 2. 2. feld. pótlj. Perbál t. zls. - 1944. X. 2. feld. pótlj. SAS behívó Budapest - 1944. XI. 4. nőül Perbál - 1944. XI. 22- 9. honv. gyho. feld. oszt. Piliscsaba - 1944. XII. 17. feld. zlj. vivon. Helemba - Párkányána - Garam bevetésre nem került. 1945. V. 2. zászlóalj pótkeretet Ausztriába vitték Wolsbergben fogságbaesés, innen Weissenstein - 1947. I. Bécsen, Prágán át Muzsla - 1947 eleje átszöktek szolgálatra jelentkeztek - 1947. Szocdem, majd MKP. tag, tagfelülvizsgálaton visszaminősítik

⁴²⁵ **Martin-Ugron** I. 90-91. o. Az osztály szervezetére az „Ipoly - Garam közötti harcok után kitüntetett tisztak névsorából” is következethetünk. HL.

Az 53. majd Szent László utász zászlóalj.

A mosonmagyaróvári 53. utász zászlóalj a Kárpátok védelmében is támadószelleméről volt híres. 1944. IV. 24-i indulással került a Kárpátok előterébe, majd elsőnek küldték a főváros védelmének építésére. 1944. okt.31-én az 53. utász zászlóaljból a VKF 5217/ M1a-1944. sz. rendeletével a Szent László hadosztály utász zászlóalját alakították meg, és 1944.X.19-én Pécelre irányították.⁴²⁶

Miközben a zászlóalj XI. 14-én Gyömrő Ny-on, Kocsánd tanya környékén és Gyömrő É-on a német 8 SS - lovashadosztály parancsára harckocsi szüséghidat robbant, a zászlóalj a Szent László hadosztály műszaki parancsnoka útján XI.17-én anyagi- XI.18-án személyi pótlást kap. ÷ XI. 20-án hadosztályvezérkari főnök új elhatározása miatt a zászlóalj parancsnok és sgti-je v. Kozma főhadnagy Jánosháza környékére ment a szállás előkészítésére. A 8. SS - lovashadosztály műszaki parancsnoka csak XI.23-án közli, hogy „a zászlóalj vele való kapcsolata megszűnt.” ÷ 24-én a századoktól 10-10 összesen 30 fő aknavető kiképzésre Pápára utazott. Az oroszok elérték Csepel szigetét, átkeltek. ÷ XI. 27-én a Szent László hadosztály 1c. aggódik, hogy az 53. utász zászlóaljnak adott ag-ok részükre elvesznek, mert úgy látszik, egy másik utász zászlóaljat osztanak be a hadosztályhoz. A zászlóalj parancsnok rosszalja, hogy az alakulatával a SztL. hadosztály kellően nem törődik, csak a már hozzá hátszágban levő beérkezett alakulatok feltöltését tartja fontosnak. ÷ XI. 28-án Pestszentlőrinc DK-en a 127 út és vasut kereszteződése a II.védővonal megszemlélése ÷ XI.29-én a hadosztály Pápára helyezi át harcálláspontját. A hadosztály műszaki parancsnoka kéri *Bora Gyula* szds. zászlóalj parancsnokot, hogy a Sió csatorna környékére küldje ki felderítő közeget, sullyal Dunaföldvárval szemben Ny-K-i irányú mozgást alapulvéve A megközelítő utvonalakokat szemrevételezze, mert valószínű a SztL hadosztály itt lesz bevetve. ÷ XII.01. A SztL hadosztály Pápára és környékére áttelepülését megkezdte XII.03. Dóra százados visszajött. Az oroszok Madocsánál átkeltek a Dunán, és a Balaton felé vonulnak előre 9-én a zászlóalj rövidesen a Szent László hadosztály alárendeltségébe lép. Vasuti szállítással Budapestről Nagykanizsa területére lesz átszállítva. A szállítás megbeszélése XII. 20-án ho utbaindult Esztergom Párkány területére. Eredeti feladatától eltérően Kozma főhadnagy Nádasdladányba a hadosztály hűp-jára utbaindult. A zászlóalj parancsnok. pcs-a a zászlóaljat a legközelebbi uton Esztergom Párkányra kell utbaindítani. A parancsot a zászlóalj parancsnok írásban is kérte. A vonatszallítmány Esztergomba irányította át. II. szállítmányt Bodajkon tartózkodott, utasította az álmásfőnököt, hogy fordítsa vissza Egom irányítással. Gh főnököt utasítja, Móron egészítse ki a szállítmányok élelmezését.

Parancsnok: Koppány Ernő alezredes⁴²⁷

Zászlóalj segédtiszt: Szalay Béla főhadnagy majd: Kozma László főhadnagy⁴²⁸

Zászlóalj gazdasági hivatal főnök: Jávor Károly ht.g.hadnagy⁴²⁹

⁴²⁶ *Utásznapló* 44-53. l.

⁴²⁷ **Koppány Ernő** okl. mk. alez. (Temeskutas, 1901. XII. 18. Kleszky Vilma) 1920-1924. LA 1924. VIII. 20. 3. u. zlj. - 1933. VIII. 30. - 1936. Műgyetem vez. - 1936-1939 1. vegyes dd. pság. 1939 - HM. 7. M. o. - 1940. IX. 1. - 1945. IV. 2. Bolyai Akadémia felsőbb mennyiségtan, geologia tanár - 1941. törzsti-i vizsga - 1942. törzsti-i tanf. - 1942. ezds-i vizsga - 1942. IX. 1. örgy. -1944. I. 1. alez.- 1944. VI. 19 - IX. 1. 53. u. zlj. pk. Galícia Kárpátok harc - 1944. IX. 4. -X. 18. 53. u. zlj. pk. Sátoraljaújhely - 1944. X. 20. - XII. 16. 53. u. zlj. pk. Budapest műsz-i megerősítése - 1944. XII. 16 - 53. u. zlj. pk. vasúti utazás - 1944. XII. 24. 53. u. zlj. pk. Börzsöny Garami harc - *Utásznapló* 62. l. Nemes nádasdy **Sárközy Imre** alezredes 1944. XII. 31-i eltűnésétől 1945. I. 3-tól a ho. kinevezett műsz. pk-a, egyben utász-zlj pk-a.

⁴²⁸ **Kozma László** (Andor) u. fhdy. szd. pk., majd zlj. sgt. MKBÉÉ 479a. 13. ssz.

⁴²⁹ **Jávor Károly** ht. gh. hdgy. MKBÉÉ 1945. II. V. 21. 479a. 26. ssz.

A zászlóalj törzs létszáma: 4 tisz, 11 tiszthelyettes és 130 fő legénység, egy utász századé 4 tisz, 254 fő legénység volt.

1. század parancsnok: Szalay Béla főhadnagy ⁴³⁰

2. század parancsnok: Mersich András százados ⁴³¹

3. század parancsnok: Bóra Gyula százados ⁴³²

Szakasz parancsnok: Palágyi Tivadar hadnagy ⁴³³

Zászlóalj vezetőorvos: Dr. Szabó Ferenczi Ernő tartalékos orvoszászlós ⁴³⁴

utász szakasz parancsnokok: Kozma Béla főhadnagy ; Székely György hadnagy, Parázs

Albin továbbsszolg. zászlós ⁴³⁵

Gépszakasz parancsnok: Medgyessy Károly tartalékos főhadnagy ⁴³⁶ Hujmann Pál
tart.zászlós ⁴³⁷

Távbeszélő tisz: Szolnoki Lajos tartalékos zászlós ⁴³⁸

Szakasz parancsnokok: Fejes Géza, ⁴³⁹ Katter János, ⁴⁴⁰ Kovács Ferenc ⁴⁴¹ tartalékos
hadnagyok, Endrődy Imre ⁴⁴² továbbsszolgáló zászlós, Horváth Géza ⁴⁴³, Szirmák Géza ⁴⁴⁴ és
Szöllősi János ⁴⁴⁵ tartalékos zászlósok.

⁴³⁰ **Szalay Béla** gy. fhdgy (1915. IX. 29.) 1940. VII. 1. ht. áll-ba vétel - 1945. IV. 21. 479/a. 7. ssz. MÉLK sebesült.

⁴³¹ **Mersich András** szds. (Szendrő, 1908. VIII. 19) 1932. VIII. 20. avatás - 1932. IX. 1. hdgy. - 1932. IX. 1. 3. hór. ker. II. oszt. pság. Nagyatád - 1934. IV. 20. 3. hór. ker. pság. Magyaróvár, pkh. ár. szd. - 1936. XI. 1. fhdgy. - 1938. XII. 10. Megnősül. - 1939. I. 23. 17. gye. ár. szd. Mosonmagyaróvár - 1941. V. 1. szds. - 1941. VIII. 1. 5. gye. ár. szdpk. Magyaróvár - 1943. VIII. 10. 53. uzlj. Mosonmagyaróvár - 1945. I. 1. zlj. pk. **Péterdi** Mersich András szds. testvéröccse Mersich Adorjának, a 102. ö. Rep. TF. szd. utolsó pk-ának.

⁴³² **Bóra Gyula** t. szds. (Budapest, 1912. IX. 19. Szelecsényi Erzsébet) 1930. X. 1. Bolyai Akadémia - 1934. VIII. 20. hdgy. Árvédelmi zlj. Baja - 1935. gp. irányzó tanf. Pécs - 1937. IV. 1. hdgy. 2. u. zlj. Győr. szakpk. VMK. sgt. - 1938. csap. von. tanf. Székesfehérvár - 1939. V. 1. fhdgy. - 1939. X. 1. 1. hegyi u. szd. szakpk. Tiszakirva - 1941. VII. 8. fhdgy. 9. uszd. szdpk. keleti arcvon. Máramarossziget - 1941. VIII. 1. keleti arcvon.-on seb. Kolomea környékén. 1942. IV. 30. szds. rohamu. tanf. 1942. X. 1. HTI Budapest - 1944. XI.-XII. szds. 53. u. zlj. 3. szd. pk. vez. Budapest környékén erődítési munkákra - Mosonmagyaróvár, 1944. XII. A zlj ekkor a Szent László kötelékébe került jelentkezés nélkül. Ostromgyűrű bez. előtt Ipolyszalka környékén bevetették a zlj-at - 1944. XII. 24. A századtól az első bevetéskor elszakadt. - „1944. XII. 27-én átmertünk a szovjet csapatokhoz.” - 1944. XI. 3-tól az uzlj. pság. és a 2. uszd. - **Lajos** szerint - még Győr É.-on van, később az egyik század Letkés D-en folyamvéd.-ben, a másik a kicsindi hidat építette. **Péterdi** Bóra uszds.-al is együtt volt fogságban.

⁴³³ **Palágyi Tivadar** hdgy. (Szár, 1923. XI. 23. Gargya Jolán) 1938. IX. soproni főreál - 1941. IX. pécsi növendék - 1942. X. Bolyai János műszaki főiskola Budapest igen jó - 1944. VIII. 20. avatás 5. u. pótzlj. kik. ti. Tápió - 1944. IX. 17. tart. ti-i isk. oktató Kisbodak - 1944. X. 4. 53. uzlj. műsz. sgt. Kőbánya - 1944. XII. 24. 53/III. uzlj. szakpk. - 1944. XII. 27. fogságba esik Ipolyszalka mellett - Fogság: Vác, Jászberény, Mezőtúr, Debrecen.

⁴³⁴ **Szabó Ferenczi Ernő dr.** t. o. zls. u. zlj. vez. o. MKBÉÉ 479a. 40. ssz.

⁴³⁵ **Parázs Albin** tsz. zls. MÉLK 1945. IV. 21. 479a. 27. ssz.

⁴³⁶ **Medgyessy Károly** t. fhdgy (Pacser, 1905. Kollár Mária) 1931-32. hdp. örm. - 1938. IX. - XI. zls. 1. uzlj. Bpest - 1940. IV.-IX. hdgy 105. uszd. Budapest - 1941. I. 1. fhdgy. - 1941. VII. 10.-VIII. 20. fhdgy. 104. uszd. Budapest - 1943. IX. - XII. fhdgy gk. kik. IX. uzlj. Szatmárnémeti - 1944. III.-XII. 27. fhdgy. műsz. ti., IX. uzlj. Szatmárnémeti - 1944. IV. 21. 479a. 17. ssz. MÉLK - 1944. X. 13. gépszakpk. Hazajött nem ment vissza - 1944. X. végén utcai igazoltatás után Mária Terézia laktanyában 3 napi ott tartás után az 53. uzlj. műsz. tiszt t. fhdgy. Móvár - 1944. XII. 27. fogságba esett Kicsindnél eltűnt

⁴³⁷ **Hujmann Pál** t. zls. 1944 XII. 26-án feld. jörpk.-ként Fenék psz. és Kicsind között hősi halált halt. 1945. V. 21. MÉLK. 479a. 38. ssz.

⁴³⁸ **Szolnoki Lajos** t. zls. távb. ti. XII. 26-án Kicsinden hősihalált halt. Nevek az *Utásznapló* MÉLK 1945. IV. 21. 479a. 39. ssz.

⁴³⁹ **Fejes Géza** u. hdgy. (Debrecen 1923. X. 23. Biró Ilona) 1941. X. 13. bev. - 1942. I. 1. karp. örv. u. karp. isk. Győr - 1942. V. 30. karp. tiz. uott. - 1942. IX. 30. karp. szk. uott. - 1942. X. 2. aks. - 1944. VIII. 20.- 24. Bolyai avatás - 1944. IX. 1. hdgy. 53. u. törzs pótzlj. 1. szd. pk. Mosonmagyaróvár - 1944. X. 15. utász kik. és feláll. Közp.-nál beo. alól felmentett ti. - 1944. X. 15. futárti-i pcs.-ot megtagadja.

A zászlóalj 1944. november hónapban, három részletben 9 tiszt és 475 fő legénység pótlást kap.

XII. 24-én a hadosztály-parancsnoka az utász zászlóalj 3. Bóra századát a felderítő osztály alá rendeli.⁴⁴⁶

A híradózászlóalj

A hadosztály híradózászlóalja az Alföldre, ill. Erdélybe betörő románok ellen, alkalmazásra nem került 45. híradóezred híradózászlóalja volt, melyet Baráth alezredes parancsnokkal Vácra vezényeltek és ott osztották be a Szent László hadosztály kötelékébe. Nógrádverőce lett elhelyezési körletük, a zászlóalj itt alakult meg. A mindenre részletesen ügyelő zászlóalj parancsnok miatt a század parancsnokok csak arra figyeltek, amit Baráth alezredes visszahagyott, jóformán csak az ellátásra, anyagutánpótlásra kellett felügyeljenek. A század parancsnokoknak, fogatolt szakasz parancsnokoknak a motorkerékpár mellett hátsó-, a rajparancsnokoknak ló volt rendszeresítve.

A szakasz parancsnokok általában tiszték, esetleg hadapród őrmesterek, a rajparancsnokok hadapródok vagy tiszthelyettesek voltak. Több tiszthelyettes más híradó zászlóaljaktól és a testőrségtől került beosztásra.

A zászlóaljnak egy vezetékes és egy rádiós híradószázada volt.

Az 1. vezetékes század törzsének egy központi és négy vezetékes szakasza volt. Ebből két szakasz 1, 5 tonnás tehergépkocsikon, két szakasz országosjárműveken. A szakaszokban négy - négy raj, rajonként 8-8 fővel, velük 10-10 km kábel volt. A két fogatolt szakasznak is négy-négy raja, rajonként 3 országosjárműje volt.

A 2. rádiósszázadnak két R/7a és két R/6-os rádióval felszerelt fogatolt szakasza volt. A vezető rádiós Fábián Dezső hadapród őrmester az 1. rádiósráj parancsnoka volt. A szakaszokban levő rajok száma változott a rendelkezésre álló rádióktól függően. Az R/7a rádiók típus (szekrényes) tehergépkocsikban, az R/6-osok 1, 5 tonnás tehergépkocsikon ill. országosjárműveken voltak elhelyezve. Az R/3-as rádiók csapatrádiók voltak csak esetenként tartoztak a század állományába.⁴⁴⁷

⁴⁴⁰ **Katter János** t. u. hdgy (Sopron, 1917. I. 29. Neuwirt Katalin) 1940. XII. 2. bev. 5/I. zlj. ár. szd.

Szombathely - 1943. V. 20. uaz. Mosonmagyaróvár - 1942. IV. 25 - V. 20. hdm-i ter-en 5/I. uaz. szakpk - 1942. IX. 1. zls. - 1944 I. 1. hdgy. 53. uzlj. - 1944. III. 15. - 1945. V. 6. uaz. Mosonmagyaróvár - 1945. IV. 21. 479a.

23. ssz. MKBÉÉ - 1944. VIII. 21. - Magyarországi harcok

⁴⁴¹ **Kovács Ferenc** t. Hdgy 1945. IV. 21. 25. ssz. MÉTK

⁴⁴² **Endrődy Imre** tsz. Zls (Pásztori, 1917. Csonka Mária) 1940. XII. 5.- szak. pk. 17. gye. ár. szd. Mosonmagyaróvár - 1942. IX. 30. szak pk. 53. u. zlj. Mosonmagyaróvár - 1942. X. 1.-1944. III. 24. szakpk. 53. u. zlj Mosonmagyaróvár - 1944. III. 27 Szt. László u. zlj. szak. pk. MKBÉÉ 479a. 28. ssz.

⁴⁴³ **Horváth Géza** t.zls. uzlj. szakpk. MKBÉÉ 1945. IV. 21. 37. ssz.

⁴⁴⁴ **Szirmák Géza** t.zls. (Érsekújvár, 1903. IX. 9. Szirmák Erzsébet) Műegyet. Kultúrmérnök - 1940. II.-IV. uzlj. Budapest - 1940. VII. - XI. behívás Erdély visszacsatolása - 1941. IV. 2. -30. 101. /I. 2. szd. Bácska Délvidék bev. - 1941. V. t.zls.

⁴⁴⁵ **Szöllősi János** t. zls. (Nagykanizsa, 1921. XI. 26. Kálcsics Teréz) 1944. IV. 4. - 1945. III. 26. 53. u. zlj. Móvár - uzlj. szak. pk. MKBÉÉ 479a. 1945. IV. 21. 36. ssz.

⁴⁴⁶ **Utásznapló** 53. l.

⁴⁴⁷ **Halmay** Halmay József m. kir. szds. ny. alez. Nagyváradon éri családját a Trianon. „Repatriálnak” vagonban Budapestre. Másodévesnek a soproni Rákócziaba veszik fel, majd a Hüvösvölgyben a Bocskai főreálban, 1929-ben érettségizik. A Pécsről feljött Közrendészeti Akadémiából megalakult a Ludovika Akadémia II., ahol az utászok, repülők, híradók, fogatolt és gépkocsizó vonatcsapat, és a folyamőr tiszteteket képezték. Híradónak akadémikusnak vették fel. 1933-ban avatták hadnaggyá. Pécsre, a Werth Henrik psága. alatti vegyes dandárhoz helyezik. Több pályázat után az 1941-ben alakuló Légierők parancsnokságára (Excelsior szálló) a Rakolczay

1944. októberében nagy nehézségek mellett folyt a zászlóalj kiképzése. Elhelyezés: a rajok egymás közelében általában parasztházakban a földön, csukott pajtákban, esetenként istállóknak. Konyha egy nagy paraszttudvarban, a reggelit a rajok a rendszeresített - esetlen - hűtőládában felváltva ketten hozták el.

A kiképzést a század parancsnokok terve alapján a szakasz-, illetve rajparancsnok végezték. Természetesen itt is működött a katonák „önvédelmi reflexe”. vitéz Gedőváry Ferenc karpaszományos szakaszvezető Baráth alezredes úrral szemben lévő házban lakott és reggelente, amikor elhagyta lakását, rádióan „riadóztatta” a zászlóaljat, hogy mire a parancsnok odaér legyen valami reggeli csukló is.⁴⁴⁸

A híradózászlóalj beosztottjai:

Parancsnok: Baráth András alezredes⁴⁴⁹

Helyettese: Szász Gyula százados⁴⁵⁰

Zászlóalj segédtsízt: Görgényi János fhdgy.

Beosztottak: Molnár Antal⁴⁵¹ és Matuska István⁴⁵² tartalékos zászlósok

Vezetőorvos: Dr. Glóbits ? o.⁴⁵³

Szertári tisztek: Kecskeméti főhadnagy, Varsás Miklós⁴⁵⁴ hadnagy zlj. hir. műsz. tisztviselők

vezette Vezérkar 3. anyagi osztályra, híradó anyagi tisztnek osztották be A légierő hírányagát kellett rendbetegye. Régi törekvése volt a Műegyetem elvégzése a Légierő 1943-ban vezényelte - mint századost - a Műegyetemre Novotnyi Vilmos, Gömbös Ernő századosokkal. A második évben, 1944 augusztusában megalakították a Szent László hadosztályt, és oda helyezték át.

⁴⁴⁸ **Gedőváry**

⁴⁴⁹ **Baráth András alez.** (Tejfalú, (Somorjai j., Pozsony m.) 1899. XII. 12. Csörgő Mária) - 1914-17 Soproni Honvéd Főreál iskola 1917-1920, LA. 3 évf. 1920. VIII. 20. 4. honv. gye. II. zlj. 1921. VI. 1. III. zlj. 1922. csapat vonat tanf. 1922. V. 3. II. zlj - 1924. Közelharc tanf. - 1924. XII. 1. 4. honv. hir. szd. - 1926. VIII. 1. Jutasi Altisztképző Iskola 1928. SZIK Szabályozatismertető tanfolyam - 1933. VI. 1. Hir. közp. isk. VIII. 1. LA II. főcs. - 1939. VIII. 21. 101. hir. e. I. zlj. - 1939. MKBÉÉ. - 1940. VI. 1. - XI. 30. Erdélyi bevonulás 1. hds. pság. zlj. hirpk. - 1941. Töti. tanf. jeles - 1941. V. 1. örgy. - 1942. III. 1. - 1943. X. 31. Orosz hadszíntér 2. hds. 53. gk. híradó építő zlj. pk. - 1942. MKBÉÉ hadiszalagon - 1943. MÉLK hsz. kardokkal - 1944. IX. 1.- IX. 30. Tiszántúli hdm-ek 4. hdt. hirpk. - 1942. X. 1. alez.- X. 30. Duna-Tisza közti hdm. Hir. zlj. pk. - 1944. XI. 1.- 1945. V. 9. Szent László ho. hir. pk. 1944. MÉTK. Hsz. kardokkal - 1945. V. 9. - 1946. V. 27. angol hf. Ratkersburgi táborban. -

Halmay Baráth András alezredes a központi híradó iskolától került az alakulathoz, öreg, kérlelhetetlen szigorú, goromba ember. A zászlóalj mozgatásával kapcsolatban minden jogot magának tartott fenn. Nógrádverőcén kikötetett egy katonát. A fiatalabb tisztek, századosok, ehhez nem voltak hozzászokva. Lassan beszélt szavait „Édes fiam” - mal kezdte. Sokszor hallották tisztjei tőle, hogy „Pofont neki!” - mármint a legénységnek. Kiválóan dekorált tiszt volt. Később egy tiszt megbeszélésen kijelentette, „majd ha a híradó csapat is leadja, a maga véradóját, akkor lesz boldog Magyarország!” Baráth alezredes mindig azt is hangoztatta, „ha vége lesz a háborúnak, hazamegyek földet, művelek, és paraszt leszek.” Ausztriában, beosztott tisztjei a hadosztály parancsnokságnál feljelentették, mert nemcsak a tisztek, de a legénység előtt is olyan kijelentéseket tett, melyek nem voltak elfogadhatók. Szügyi vezérőrnagy le is váltotta. A hadosztály rendelkezési állományába helyezték. Ezzel több tiszt nem értett egyet és soron kívül hazajöttek. Baráth alezredes is hamar hazajött feleségével. Itthon Sárbogárd mellett Felsőtöbörzsőkön gazdálkodott.

⁴⁵⁰ Végig a hadosztály rádiós tisztjeként teljesített szolgálatot közvetlen Szügyi vezérőrnagy mellett.

⁴⁵¹ Szegedről került a hadosztályhoz.

⁴⁵² **Matuska István** t. zls. (Muzsola, 1917. VIII. 9. Paulisz Julianna) 1941. X. 13. 2. gk. feld. zlj. távb. szak. Kassa - 1942. I. 3.-VI. 30. távb. ti-i iskola 3. feld. zlj. Budapest - 1943. I. 6.-VI. 17. 2. éves ti-i isk. Budapest Király laktanya - 1943. IX. hdp. őrm. Leszerel - 1943. XI.- III. Hv. zlj. Alsószinevér Kárpátalja t. zls. erőd szd. távb. tiszt. zlj. - 1944. I. 9. t. zls. 24. hv. zlj. távb. szakpk. Alsószinevér - 1944. III. 19. pótzlj. kik.-ő Kassa. 1944. VI. vez. gk. e. közv. távb. szakpk. Ungvár - 1944. VIII. 20. leszerel Kassáról - 1944. IX. 2. 2. feld. pótzlj. Perbál t. zls. - 1944. X. 2. feld. pótzlj. SAS behívó Budapest - 1944. XI. 4. nősül Perbál - 1944. XI. 22-1945. V. 7. 9. gyho. feld. oszt. Piliscsaba - Garam 1944. XII. 17. hir. zlj. vivon. Vác-Helemba - Párkányánára bevetésre nem kerül

⁴⁵³ Szatmárnémetiben volt orvos. Lánya férjhezment, ezért Németországban maradt.

Gazdasági tiszt: Szőcs Mihály hadnagy⁴⁵⁵

1.(vezeték) század parancsnok: Bozzay Ferenc százados⁴⁵⁶

Parancsnok helyettes: Bábolnay Lóránt főhadnagy⁴⁵⁷

Szakasz parancsnokok: Bényi Béla⁴⁵⁸ tartalékos hadnagy

Szolgálatvezető: Novák ? őrmester⁴⁵⁹

Beosztottak: Kalocsay hadapród őrmester, Viola Mihály és Tompa László őrzetők.

2.(rádiós) század parancsnok.: Halmay József százados⁴⁶⁰

Rejtjelző tisztek: Varga ? főhadnagy és Balonyi ? hadnagy⁴⁶¹

I. szakasz parancsnok: Virágh Antal hadnagy

Rajok: 1. Fábián Dezső 2. Várnai Rudolf hadapród őrmesterek 3. Csizmadia Dezső testőr őrmester 4. Szalai László szakaszvezető.

II. szakasz parancsnok: Jacskó Gyula zászlós,

Rajok: 6. v.Gedőváry Ferenc karpaszományos szakaszvezető, 9. Litauszki Pál tizedes

III. szakasz parancsnok: Hursán Pál hadapród őrmester

Rajok: 10. Jakab Ernő őrzetők, 13. Horváth János tizedes

IV. szakasz 14. Mosolygó György hadapród őrmester, 15. Farkas László szakaszvez.⁴⁶²

Beosztott tisztek: Hadfi ?, Fekete Ottó, Bojtár István zászlósok⁴⁶³

Szolgálatvezető: Gerencsér ? őrmester

Testőröktől jött: Dobrán Géza és Horváth ? őrmester

⁴⁵⁴ **Varsás Miklós** hdgy. (Diósgyőr, 1910.+1974. I. 18. Detrovszky Mária) 1927-30, Kat. Alti. képző isk. Jutas - 1930. VII.27. őrm. Gyorshdt. Hír. szd. - 1938.V.1. őrm. - 1938 XI.5. Hírközponti isk. -1941. V. hír. műsz. törm.- 1942.V.1. törm. - 1944. V. 1. alhdgy. - 1944. V. 101/I. hír. pótlj. Budapest - 1944.VIII. Görgey hdp isk. Budapest-

1944.X.27.- 1945.V.8. Szent László ho hír. zlj. hír. műsz. tisztviselő

⁴⁵⁵ Szász Gyula százados hozta Szegedről magával.

⁴⁵⁶ **Bozzay Ferenc** hír. szds (Marosvásárhely 1912.III.22. Marosi Irén) 1930-34, LA. 1939 fhdgy.- 1939 I.20. II. hír. zlj. - 1940. I. 1. hír. szakpk. - 42.II.20. K-i megszálló csop. - 1922.10.26. Jutas hír. ea. szd. pk.- 1944. IX.13. Nógrádverőce, Nagycsád - 1942. I. 20, LA. II. 2. honv. hír. oszt. Szfvár. - 1942.I.20. 105. ho. - 1942.III.28. szds.- 1942.XI.19. Jutasi thts. képző isk.

⁴⁵⁷ **Bábolnay Lóránt** fhdgy. (Temesvár, 1918.V.30. Gömöry Margit) 1936 Köszeg, érettségi - LA. 1939 hdgy. VIII. 26. VI. hdt. rád. ea. Debrecen - Hír. zlj. 2. szd. beo. ti. majd zlj. sgt. Debrecen - 1943.VII.3. VII. hdt. hír. zlj. sgt. Zsitomir, Strosilow, Stanislaw (megszállók) MKBÉÉ. rád. szdpk. - 1944.IV. haza VII. hdt. hír. zlj. sgt. majd szdpk. Nagyvárád, Berettyóújfalu - 1944.X.25. sérvoperáció 1944.XII.13.-1945.V.10. Szt. László ho. hírszd. 1. (vezeték) szdpkh. - 1944. XII.13.- I.13. Szent László ho. hír. század Garam mente.

⁴⁵⁸ **Bényi Béla** t. hdgy. (Temesvár, 1913. VIII. 2. Rádli Ilona) 1931-32 Hír. tart. ti-i isk. Budapest - 1939. IX. 1.- 30. Hír. tart. ti-i isk. -1944. X. 6-8. hír. zlj. Szombathely, majd 20. hír. zlj. vez. Hír. szd 1. szakpk. a Csallóközben majd a Dunántúlon volt. Libád helyiségben nagyon pontos aknavetőtűzben is fenntartotta a híradást, többször állította helyre harcolva az áramköröket ezzel megakadályozta, hogy bekerítsék őket. Bronz vitézségi érmet kapott. Béla község határában, mert hk. tád. előtt vez. ök-t létesített és hozott helyre, ezüst vitézségi érmet kapott. Cselekményeit nem annyira a merészség, a kezdeményezés, mint inkább a tapasztalat és a kapott parancsoknak és körülmények közötti végrehajtása a jellemző.

⁴⁵⁹ **Halmay Bozzay** százados hozta magával Szegedről

⁴⁶⁰ **Halmay József** szds. (Lugos, 1912. III. 1. Kiss Sarolta) 1940.I. 1. IV. hír. zlj. szdpk.- 1941. XI. 1. szds. - 1941 XI. 20. LE hír. ag. ea. Budapest - 1943. IX. 1. HTI műegyet. hallg. - 1944. X. 25. Szt. László hír. zlj. 2. szdpk.

⁴⁶¹ **Gedőváry** Bojtár zls. a legnagyobb hangú szakpk. volt, aki „frontbetegsége” miatt elsőként maradt el.

⁴⁶² **Halmay** Balonyi t. hdgy. öreg rejtjelző tiszt volt egy hónapig. Mórrot megbetegedett kórházba került és lemaradt. Varga hadnagy fiatal nős tiszt, felesége is ott volt, Ebendorfbán született fia.

⁴⁶³ **Gedőváry** Hegyivadász híradó volt. Onnan keveredett hozzánk.

Hadosztályvonat

Hadosztály fogatolt vonat parancsnok: Boné György százados

A hadosztályvonat egy élelmezési oszlopból és egy gépkocsizó századból állt.

Gépkocsi század parancsnok: Gardai György főhadnagy ⁴⁶⁴

Esetenként a 101 könnyű gépvontatásosztály és német szállító alakulatok segítették ki. ⁴⁶⁵

Az 1. fogatolt kocsioszlop egy részét alkalmilag verbuválták.

1. kocsioszlop-parancsnok: Adamovich Károly hadnagy ⁴⁶⁶

Szakasz parancsnokok: Solt Árpád, Schmidt Ottó és Borbély Károly hadapród őrmesterek.

2. kocsioszlop-parancsnok: Krüger ? tartalékos zászlós

3. kocsioszlop-parancsnok: ?

Kocsizó géppuskásszázad-parancsnok: Vizkeleti József hadnagy

A hadosztály tüzésége

A hadosztály tüzer alakulatai általában késve kerültek a hadosztály alárendeltségébe. A hadosztály tüzerparancsnokának legfőbb tevékenysége kinevezése után a tüzeralakulatok „összeszedése” volt.

Hadosztály tüzerparancsnokság

A törzs összlétszáma 110 fő. ⁴⁶⁷

Parancsnok: vitéz Dárdai Vilmos ezredes ⁴⁶⁸

Fegyver lőszer anyagi helyettese: Falk Győző alezredes ⁴⁶⁹

⁴⁶⁴ **Gardai György** fhdgy. (1919. VII. 15.) 1938. tart. ti-i isk. – 1940. VII. 1. hdgy. – 1941. X. 1. ht. áll-ba veszik 15. gye. – 1. hegyi zlj. Aknaszlatina - 1942. X. 7. vez. gk. von. oszt. Szeged - 1943. VIII. 1. 5. táb. pótho. Gk. oszt. fhdgy. - 1944 VII.- X.-ig a Szt. L. ho tdk. oszlop pk. 1944. 11. 02. 488a. 11. ssz. MKEÉÉ Dunántúlon Ipolyság

⁴⁶⁵ **Adalékok** szerint: Rögtönözve egyéb alakulatokból.

⁴⁶⁶ **Adamovich Károly** hdgy. (Rábatamási, 1924. III. 11. Zilahy Júlia) 1944. VIII. 20. hdgy. - 1944. VIII. 21. 5. fog. von. oszt. Szeged, Kiskunhalas - 1944 .X. 1. 5. pótho. 1. kocsioszl. pk. Bácsföldvár-Bácsvölgy-Baja-Szedres-Máriakéménd –Ujhartyán - Csillaghegy - „Károly laktanya”- 1944. XI. 15. Szt. László ho. kocsioszl. pk.

⁴⁶⁷ **Dárdai** 1. mell. A törzs összlétszáma 110 fő.

⁴⁶⁸ **Dárdai** 22, 26, 27, 28, 35, 36, 38, 40-46, 49, 50. mell., mely szerint a hadosztály tüzerparancsnok (ho. tpk) szervező tevékenysége és tartózkodási helye november 2-án Budapest Károly laktanyában, 6-án Dunaszentandrásán az 1. tüzerosztálynál, 7-én Ecsereken a 76. tüzerosztálynál, 8-án Tökölön, az 1. hu. ho. háp-ján, 17-én Hajmáskéren, 25-én az 1. és 76. tüzerosztálynál, 26-27-én a 9. tüzerosztálynál Csepelen, december 4-én Hajmáskéren, 5-én Litén előadást tart a hadosztály páncélvadász osztályánál, 7-én Alagon a 3. német páncélos hadosztálynál a 76. tüzerosztállyal kapcsolatban tárgyal, 8-án Alagon az I. hadtestparancsnokságon, 9-én Dióskálón, a hadtestparancsnok harcálláspontján, 10-én, Pápán eligazításon van, 14-én áttelepül Móra, 15-én Székesfehérvár melletti állásokat szemrevételezi, 18-án Berhidán kiadja a hadosztály tüzer intézkedését.

⁴⁶⁹ **Falk Győző** alez. (Sopron, 1900. XI. 2.) 1918. VIII. 17. tényl. szolg. - 1918. IX. 1. zls. és hdgy. - 1923. IX. 1. fhdgy. – 1925. IV. 15. Vámörség. - 1925. VII. 1. 5. tü. oszt. Kecskemét - 1928. X. 1. 5. sgt. Kecskemét - 1929. V. 1. szds. - 1938. V. 1. 1. lovas dd. tüe. 3. gv. ü. Szolnok - 1939. I. 23. 1. lovas dd. II. gv. tü. oszt. Nyíregyháza - 1939. VIII. 1. 2. lovas dd. II. gv. tü. oszt. Kecskemét - 1939. X. 1. 4. gv. k. tüoszt. Kecskemét - 1940. II. 15. - VI. 28. Főti-i tanf. Budapest - 1940. IX. 1. őrgy. - 1941. VIII. 1. Tü. hdp. isk. Nagyvárád - 1942. IX. 3. alez. - Szent László ho. tüpkh. MÉRLK459/a. 5. ssz. 1948. eln./8/e.

Segédtiszt: Rábay Pál százados⁴⁷⁰
 Összekötő tiszt: Dr. Szantner Ottó hadnagy
 Felderítő tiszt: Vetsey István tartalékos zászlós,
 Távbeszélő tiszt: Dr. Miklós Endre hadnagy

A VIII. Önálló közepes gépvontatású közepes tarackos tüzérosztály.

A tüzérosztály Keszthely É-on levő körletéből kerül a Fővezérség engedélyével a Szent László hadosztály kötelékébe.⁴⁷¹

Osztály parancsnok: Bóbiss-Selmeczy László alezredes⁴⁷²
 ? ütegparancsnok: Lajtos György százados⁴⁷³

Az 1. Fogatolt tábori tüzérosztály.

XII. 19-én Párkány fele indul Tápiószentgyörgyről és XII.22-én kerül ténylegesen a Szent László hadosztály alárendeltségébe.⁴⁷⁴

Új parancsnoka: Gereben Ferenc százados⁴⁷⁵

A 9. Fogatolt tábori tüzérosztály.

Az osztálynak volt egy 5. alosztálya, (melynek szervezetét a hadosztály tüzérparancsnok hadinaplója ismerteti: a Damjanich János röppentyűs alosztály (üteg), mely három szakaszból állt. Vetőinek száma 24 db. Az alosztály törzs létszáma 4 tiszt, 1 tiszthelyettes, 9 tisztes, 30 legénység, 9 pisztoly, 4 géppuska, 39 puska, 2 golyószóró, 10 géppisztoly, 10 ló, 5 országosjármű, 1 motorkerékpár, 1 személygépkocsi, 3 tehérgépkocsi. Az I-III szakaszban összesen 3 tiszt, 3 tiszthelyettes, 12 tisztes, 38 legénység, 36 pisztoly, 17 géppisztoly, 69 puska, 3 golyó-szóró, 12 vető, 7 háttas, 42 vonathámos, 1 távbeszélő-, 3 löszeres-, 1 konyha-, 1 szerelvénnyel-, 2 eleség kocsi, 1 mozgókonyha volt.⁴⁷⁶

1944. december 22-én még „ismeretlen, más alárendeltségben bevetve.”⁴⁷⁷

Parancsnoka: vitéz Fornay Ervin százados.⁴⁷⁸

⁴⁷⁰ **Rábay Pál** szds. (Gyula, 1911. VIII. 12. Brenner Ida) 1933. VIII. 20. hdgy. - 1933-1936 6. táb. tüsszt. Nyíregyháza - 1936-1937 tüti-i tanf. ti-i lovastanf. Székesfehérvár - 1937. fhdgy. - 1937-38 karp. isk. alantos ti. Nyíregyházán - 1938-1939 1. lovastü. oszt. sgt. - 1938. Felvidéki bev. Munkács - 1939-1940 1. lovasdd. pság. Nyíregyház - 1940. Délvidéki bevon. - 1941 szds, lovastü. oszt. Nagyvárád - 1941. VII. 1.-X. 1. hu. ágyús üpk. az orosz hadszíntéren - 1942. X. 1. 1. lovasdd. tpk. Nyíregyháza - 1943. VII. 1.- orosz harctér 4. hu. e. üpk. Nyíregyháza - 1945. VI. 17. .Szt. L. ho. tpk. sgt. MKBÉÉ 498a. 5. ssz. -

⁴⁷¹ **Lajtos** közlése Az *Adalékok* szerint tévesen a VIII. légvédelmi közepes tüzérosztály parancsnoka Bóbiss-Selmeczy László alezredes (Losonc, 1900. XII. 10.) volt. 1945. III. 25-én osztályát feloszlatta, így nem önkényesen léptek ki a hadosztály kötelékéből. A háború után ezt saját mentésére használta fel. Egyik üteg parancsnoka **Lajtos Árpád** vezérkari őrnagy testvéröccse Lajtos György százados (Pestszentlőrinc, 1914. XI. 3.) volt. *Bárczyval* később együtt maradtak le a hadosztálytól. **Dárday** 51., 52. mell.

⁴⁷² Vitéz **Bóbiss-Selmeczy László** alez. (Losonc, 1900. XII. 10. Bulyi Ilona) 1919. IX. 1. zls-hdgy. 1923. IX. 1. fhdgy. 1929. V. 1. szds. - 1941. V. 1. örgy. - 1942. X. 1. alez. - 1944. III. 1. - 1945. III. 26. VIII. gk. köz. tü. Oszt. pk. 1945. 01. 06. - 03. 05 Győrött

⁴⁷³ **Lajtos György** szds. (Pestszentlőrinc, 1914. XI. 3. Vizsalyi Emma) 1932 -1936. LA - 1936. VIII. 20. 5. tüzér mérőszd. szakpk. - 1940. fhdgy. uott. - 1942. IV. 1. szds. uott. eti. Kecskemét. - 1942. X. 20. 13. táb. tü. oszt. eti., vez. tü. mérőszd. Kecskemét - 1944. III. 15. 15. táb. tüsszt. 3. köz. üpk. Zombor. - 1944. VIII. 1.-III. 28. üpk. - 1944. X. 15. 15. táb. tüsszt. Kassa kivonása a Vereckei szorosból - 1945. I. 20 tífusz miatt eü. szab. Pápa

⁴⁷⁴ **Dárday** 51., 52. mell.

⁴⁷⁵ **Gereben Ferenc** tü. szds (Kecskemét, 1914. VI. 18. Szabó Erzsébet) 1936. VIII. 20. 4. tü. oszt. Kecskemét 1936. IX. 1. hdgy. - 1939. I. 23. 16. táb. tü. oszt. Szolnok - 1940. V. 1. fhdgy. - 1941. V. 18. házasság: - 1942. IV. 1. szds. - 1945. I. 10. köz. av. tüsszt. pk.

⁴⁷⁶ **Dárday** 16 mell.

⁴⁷⁷ **Kovács hadinapló** 58. mell.

Az osztály részletes szervezete nem ismeretes (ütegek, lövegek száma stb.)

2. ütegparancsnok: Király Antal tartalékos főhadnagy⁴⁷⁹

A 76. fogatolt tábori tüzérosztály.

December 31.-ig nem sikerült a hadosztály parancsnokságnak „megszereznie” őket, 1944.XII.29. és az osztály parancsnoka Csév községnél orosz fogságba esett. 1945-ben lépnek a Szent László hadosztály alárendeltségébe.⁴⁸⁰

Parancsnoka: Erdős Gyula őrnagy⁴⁸¹

Az 1. közepes aknavető tüzérosztály⁴⁸²

Az osztály szervezete megegyezett a tábori tüzérosztályéval, de a tüzerőt ütegenként 4-4 db 120 mm-es aknavető jelentett, melyeket egy-egy ló vontatott. Az üteg létszáma 70 fő volt 62 lóval.⁴⁸³

1944. XII. 12.-én is a hadosztály alárendeltségében van⁴⁸⁴

Parancsnok: Rapaics Roderik százados⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Vitéz **Fornay Ervin** szds. (Losonc, 1912. XI. 16.) 1935. IX. 1. hdgy. 3. tüsszt. Nagykanizsa -1939. I. 23. 9. táb. tü. oszt. Nagykanizsa - 1939. XI. 1. fhdgy. - 1942. III. 31. szds. - 1943. VIII. köz. tü. oszt-lyal déli határvédelem - 1944. V. orosz hadszíntér (Magyarországon) - 1944. X. 15. a 9. tü. oszt. legénységével a 4. kiképzési és felszerelő állomásra délben érkezés Szabadtanyánba, ahol (teljesen tájékozatlan) parancsot kap Hajmáskérről, hogy szállásoljon el 1944. X. 27. Papkeszibe menetel - 1944. XI. 4-e körül indul Budapestre. - 1944. X. 10. Csepel sziget majd Pesti és Budai harcok - 1945. II. 12. fogságbaesés a Fő u. 36. sz. a.

⁴⁷⁹ **Király Antal Jenő** tü. őrgy. (Miskolc, 1911. III. 5. Szigethy Irén) 1939. I. 1. t. hdgy (1940. IX. 1. ranggal) - 1940. IX. 8. 1. hv. tü. csop. sgti. Kabay alez. - 1940. X. 1. 21. tüzéroszt. Récsey alez. üpk. - 1942. VI. 1. fhdgy. - 1942. X. 1. 21./II. tü. oszt. Kabay alez. sgt. - 1943. I. 3 - 1944. III. 1. orosz hdm. területen o. sgt. Gésey alez. - 1944. I. 1. 21./II. tü. oszt. Gésey alez. sgt. - 1944. II. 17. őrgy. - 1944. III. 2. 77. tü. oszt. Ördögh alez. üpk. - 1944. IX. 12. 19. tü. oszt. Jándy alez. üpk. - 1944. X. 17. 9. táb. tü. oszt. Fornay szds. üpk. Nagykanizsa - 1944. III. 21. - 1945. II. 12. magyar és orosz hámos üpk. Budán esett fogságba.

⁴⁸⁰ **Dárday** 51., 52. mell. és **Kovács hadinapló** 58. Melléklete szerint XII. 22-én „ismeretlen, más alárendeltségben bevetve.”

⁴⁸¹ **Erdős Gyula** tü. őrgy. (Bátaszék, 1902. I. 27. Ujvári Mária) 1921-1925. LA. - 1921. X. 1. - 1928. IX. 1. 4. táb. tü. oszt. - 1928-1929 lovagló tanf. két alk-mal - 1933. VIII. 15-ig lovagló tanár isk. Örkénytáborban - 1933. VIII. 15. - 1936. IV. 1. 5. táb. tü. oszt. - 1934. V. 1. szds. Lóiskola - 1936. IV. 1. - 1943. II. 18. 17. táb. tü. oszt. - 1943. törzs ti-i tanf. - 1943. IX. 30. őrgy. - 1943. II. 18 - 1944. II. 18. 16. táb. tü. oszt. - 1944. II. 18 - 1944. XII. 29. 76. tü. oszt. Dobogókőnél Csév községnél esik orosz hadifogságba tü. oszt. pk-ként.

⁴⁸² **Bakay** Az osztály 1944. november 2-án Hajmáskérről indult. Gárdonyon át 3-án Szigetszentmiklós D-en foglal állást. 11-én áttelelnek Soroksár D-re, ahonnan az Alsónémedi harcban levő ejtőernyős zászlóalj harcát támogatják. 18-án Isaszegre irányítják az osztályt. A nappalt, Budán, a Gellért szálló közelében töltik. Itt jut tudomásukra, hogy az osztályt az „elit” Szent László hadosztályba osztották be.

⁴⁸³ Az 1. közepes aknavető tüzérosztály nem szerepel **Lajtos** visszaemlékezéseiben. Az **Adalékok** szerint (helyesen) a Szent László hadosztály alárendeltségébe tartozott. **Dárday** 4., 10., 22., 29., 32., 41., 43. mell.

⁴⁸⁴ **Kovács hadinapló** 58. mell.

⁴⁸⁵ **Rapaics Roderik** tü. őrgy. (Dunaharaszti, 1918. X. 5. Tamássy Ilona) 1926-1930. LA. - 1930. IX. 1. hdgy. 5. tü. oszt. Kecskemét - 1933. XI. 1. fhdgy. - 1933. lovaglótanár képző isk. Örkénytábor - 1935. VIII. 15. 2. tü. oszt. Sopron - 1935. lovaglótanárképző isk. Örkénytábor - 1936. XII. 15. 2. tü. oszt. Komárom - 1938. tü. löisk. Hajmáskér - 1939. I. 23. 6. táb. tü. oszt. Komárom - 1940. V. 1. szds. -1940. VIII. 18. 5. tü. oszt. Kecskemét - Vizsg. fogság elrendelése két rendbeli gyilkosság büntette miatt. Jogerős felmentő ítélet. - Házasság kötés - 1941. V. 1. szds., mert büntügyben intésben részesült, e miatt az 1930-as sorolási évfolyam első feléből kimarad - 1942. IV.-XII. 6. tü. üpk. a Donnán - 1943. I. 1. Csap. thhtts. képző isk. Hajmáskér - 1943. tü. löisk. Hajmáskér - Róberti előnév töröltetett - 1944. X. 15. av. kik. tábor kik. vez. Hajmáskér - 1944. XI.-XII. 1. n. gv. tüsszt. Csepel, Soroksár, Isaszeg, Székesfehérvár, Ipoly, a Szt. László hadosztály kötelékében - 1944. XI. Lovas ho. elvonulása után néhány napra a német hadt. tpk. pcs-ára a 22. hadosztályhoz nem vonul be. Ezt jelentette a 6. hdt. tpk-nak, aki Soroksárra, az eje. zlj. tám-ra rendelt. Nov. közepén az eje-ket Isaszegre rendelték, az ottani Feldherrhalle ho-hoz, ahol XII. 6-ig volt. Az állományt veszteség nélkül sikerült megővni. - 1944. XII. 6-23 a

Segédtszt: vitéz Farkas István hadnagy

1. ütegparancsnok: Bakay Zoltán hadnagy (8.1.)⁴⁸⁶
2. ütegparancsnok: Mészáros László hadnagy⁴⁸⁷
3. ütegparancsnok: Hargitay Elemér tartalékos főhadnagy⁴⁸⁸

A 16. rohamtüzér⁴⁸⁹-osztály, később „Bernolák” csoport

1944. XII. 22-én a német LXXII. hadtest parancsnokság szóbeli parancsára XII. 23-án lépett a Szent László hadosztály alárendeltségébe. A hadosztály Körös főhadnagy ütegét Ipolyszalkára, másik ütegét Bajtára vonta előre.⁴⁹⁰

Parancsnok : Bernolák Pál őrnagy⁴⁹¹

Parancsnok helyettese: Csány Balázs főhadnagy (5.3.)⁴⁹²

Ütegparancsnok: Kozma György főhadnagy

Körös Béla főhadnagy⁴⁹³

Légvédelmitüzér-egységek⁴⁹⁴

Szt. László ho-hoz rendelték, de az eseményekről mindenütt lekészt. 1944. XII. 23. a felvonult ho. az Ipoly mentén való támogatása. - 1944. XII. 27. fogságba esett. **Péterdi** 1945. jan-ban Vácott került össze

⁴⁸⁶ **Bakay Zoltán** hdgy. (Dunaegyháza, 1924. VII. 14. Osztrólczy Edit) 1938-1942 Pécs -1942-1944, LA - 1944. IX. 1. kik. ti. Hajmáskér - 1944. XI. 2. 1. sz. n. av. tü. oszt. 1. üpk. Alsónémedi - 1944. XI. Isaszeg, 1944. XII. - 1945. I. Ipoly-Garam -

⁴⁸⁷ **Mészáros László** hadnagy 1944. augusztus 20-án avatott Ludovika Akadémiát végzett tiszt. Lakihegyen 1944. november 22-én súlyosan sérült.

⁴⁸⁸ **Hargitai (Huchthausen) Elemér** t. tü. fhdgy. (Celldömölk, 1903. 02. 27. Schill Irma) 1922-23 okl. gazda - 1937. VI. üpk-i tanf. Hajmáskér - 1938. VIII. 15 - IX. 1. 17/3. tü. oszt. - 1938. XI. 1. 4. üpk. - 1939. IX. 1- 28. 17. tü. oszt. sgt. Debrecen - 1940. VII. 10 - IX. 25. 6. hdt. tpk. ök. ti. - 1944. I. 29 - VI. 29. 47. tüoszt. alopk, ök. ti. - 1944. III. av. opk-i tanf. Hajmáskér - 1944. VI. 30.-VII. 27. 47. tüoszt. ök. ti. Galícia, Magdorna? Delatin - 1944. VII. 28. vivon. 47. tü. oszt. pk. - 1944. IX. 22. Av. tábor üpk. - 1944. XI. 2. 1. köz. av. tü. oszt. 3. üpk. véd-ben - 1944. XII. 27. Garamkövesd psz-nál az oroszok ütegét bekerítik, így az üteggel, legénységgel, anyaggal, lovakkal fogságba esett.- 1945. I. 20. Jászberény, Mezőtúr, Debrecen

⁴⁸⁹ **Wacsek** A rohamtüzérség megalakításakor az eredeti cél az volt, hogy önjáró lövegekkel a tábori tüzérséghez legyen hasonló. Tehát fedett állásokból leadja sorozatát, de gyorsan elmeheessen arról a helyről, ahonnan lőtt, hogy ne tudják bemérni, mint a sztalínorgonákat. A háború végén erre nem volt már lehetőség ezért a rohamtüzérséget úgy használták, mint a nehéz harckocsikat és harckocsi támadásnál harckocsik ellen, gyalogság közvetlen támogatására a főáttörési övekben. A rohamtüzérség hadsereg közvetlen alakulat volt, nem volt hozzájuk tartozó gyalogság. Ezért a rohamtüzér osztályok önálló csapattestek voltak.

⁴⁹⁰ **Martin** 29. o., **Dárdai** 62. sz. mell. és **Dárdai napló** XII. 22., 23-i közlés, **Dárdai** 81. és 87. mell. **Kovács hadinapló** 58. mell.-ében nem szerepel.

⁴⁹¹ **Bernolák Pál** örgy. (Pestszentlőrinc, 1907. VIII. 10. Hackler Róza) 1925-LA. fhdgy.- 1929. VIII. 20. - 1936. I. 1. 5. táb. tüoszt. Kecskemét - 1931. versenylovas - 1932-1933 tüti-i lovaglótanf. Sopron - 1936. I. 1. - 1937. I. 1. 5. táb. tüoszt. sgt. Szeged - 1938. gyors föti-i tanf. Dunakeszi - 1937. I. 1. - A plinti iskola pejárm. oszt.-nál beo. tüti. - 1940. légifényk. kiért. tanf. Ungvár - 1939. II. 1. - 1941. IX. 15. 1. gk. tüoszt. üpk.- 1941. IX. 15. - 1943. X. 1. Nagyváradi tü. hdpisk.-nál gk. üpk. - 1942. tüti-i löiskola Hajmáskér - 1943-1944 tüföti-i tanf. Hajmáskér - 1943. X. 1 - 1945. V. 8. Hajmáskér, Debrecen a 16. rotüoszt. oszt. Bal lábán seb. - 1944. VII. 1 örgy.

⁴⁹² Vitéz **Csány Balázs** rotü. fhdgy. (1920. Radics Margit) 1934-1938 Pécsi Zrínyi kat. Reálisk. 1938- 1941, LA.- 1941. VIII. 20. hdgy. -1941. VIII. 20 - 1944. IX. 1 18. táb. tüoszt. üpk. - 1944. I. 1. fhdgy.- 1943. IV. 1 - 1944. IV. 8. 18. táb. tü. oszt. orosz hdm-i területen üpk. - 1944. IX. 1. - 1944. X. 19 Eger pótoszt. -1944. X. 19- 1945. III. 20. 16. rotü oszt. üpk. - 1945. III. 20. 1945. V. 8-ig 20. rotü oszt. üpk. (1946. okt. 19-i nyilatkozata szerint.) **Csány** 9 A és 8 B.

⁴⁹³ **Csány Balázs** közlése szerint **Kozma** Béla fhdgy. **Körös Béla** fhdgy. (Beled, 1912. XI. 13.) 1939. I. 1. hdgy. - 1941. II. 1. 8. lgv. tüoszt. - 2. gv. k. tüoszt. - 1941. XI. 1. fhdgy. - 1942. VI. 1. - XI. 6. alantos ti-i tanf. - 1943. X. 18.-XI. 18. rotüti-i tanf. Hajmáskér - 1943. XI. 1. 2. gk. k. tüoszt. Kassa - 1944. IX. 1. 4. rotüoszt. Kassa.

Az 52. légvédelmi tüzérosztály a hadosztályhoz történt beosztásának időpontja nem ismeretes. Először a hadosztály 1944. XII. 24-én este kiadott parancsában szerepel.

Az Ipoly - Garam között több légvédelmi géppuska harcolt, hadrendi hovatartozásuk nem tisztázott.

A 20. rohamtüzérosztály

Az osztály Egerben történt megalakuláskor az osztály parancsnokság és az osztálytörzs az 1., 2. üteg elhelyezése: Egerben, a gyalogezred laktanyájában, a 3. ütege Eger határában levő gazdasági szakiskolában, a gépkocsi és láncalpas javítóműhely a megyei útépítők és a javítóműhely területén volt. - Az osztály létszáma: ütegenként 140 fő, a három üteg 420 fő, hozzá az osztálytörzs és a 100 fős javító műhely. A teljes létszám több mint 500 fő volt. - Felszerelés: 3-4 Zrínyi rohamlőveg, ⁴⁹⁵ és 2 Turán, 2 Toldi harckocsi.

1945-ig egy-egy üteg bevetésekor az osztály összes láncalpasát felhasználták. ⁴⁹⁶

1944. 11. 01-14-ig az osztálytörzs Visegrádon, az 1-3 ütege Dömösön tartózkodik. ⁴⁹⁷

Dárday Vilmos hadinaplójában a felvonulás időszakában csak október 21-26-án említi az osztályt, telepítési helye Kövágóörs.

Október végén a hadosztály parancsnokságra Henkey-Hőnig József őrnagy puskával bevonuló rohamtüzérosztályát október 21-től Kövágóörs - Köveskál körzetében helyezte el, remélve, hogy tudnak részükre löveganyagot szerezni. ⁴⁹⁸

1944. XII. 20-a után Esztergomi táborban az 1. és 2. ütege 10-10 Hetzer vadászpáncélos ⁴⁹⁹
3. és 4. páncélelhárító ütege 1945 januárjában harcolt a hadosztály kötelékében. ⁵⁰⁰

Parancsnok: Henkey-Hőnig József őrnagy ⁵⁰¹

⁴⁹⁴ *Adalékok* szerint volt. Ezt bizonyítja *Molnár Imre*, aki a letkési hídfő harcai alatt Ipolyszalkán két légvédelmi löveg harcára emlékezik, akik gyakran változtattak állást a faluban. A Légierők páncéltörő százada figyelőállása mellett, Bajta északon volt állásban egy légvédelmi gépágyú.

⁴⁹⁵ *Kárpáthy, Wacsek:* A Zrínyi rohamlővegből összesen 80 db. készült. Csepelen, a Weiss Manfrédnél Seregélyes Tibor mk. készítette Turán alvázra egy nagy teljesítményű tarack cső került, jobb lett volna nagy kezdősebességű ágyúcső. A Zrínyik négy félé gránátot vittek magukkal: repeszgránátot gyalogság ellen, kumulatív páncélgránátot páncélosok ellen, holgránátot, ha oldalról támadtak és ködgránátot saját védelmük érdekében. Homlokpáncélja kilencrétű, mind a három olyan, hogy a külső rétege edzett, üvegkemény, a középső rétege pedig rugalmas. A három réteg együtt 7, 5 cm volt, mely 14-15 cm szabályos páncélnak felelt meg. A Zrínyi nagy előnye volt irányíthatósága. A Zrínyiben négyen tartózkodtak. Elöl a csőtől balra az irányzó, jobbra a vezető, a cső mögött hátul a parancsnok, és a csőtől jobbra hátul a töltő-rádiós. A parancsnok feje felett volt egy gomb, melyet, ha fejjel megnyomott megszólalt egy duda a vezető mellett. A vezető előtt volt egy óra, melynek mutatója a periszkóppal volt kapcsolatban. (Pótperiszkóp is volt, ha esetleg a használatban levőt szétlővik.) Hátránya: nagyon kicsi, (4 fok) az elmozdulás szöge, ezért dombon nem lehetett átlőni vele, ágyúcsőve kezdősebessége 500 méter/secundum – nagyon alacsony volt.

⁴⁹⁶ *Kárpáthy történet*-ben a felszereltségre vonatkozó adatokat a szerző kérdésére, esetenként helyesbíti... ütegenként 3-4 Zrínyi rohamlőveggel, valamint 4-5 Turán harckocsival volt felszerelve, ezek eredetileg kiképzési célt szolgáltak. Majd később: .... 5-6 Zrínyi és 10-12 Turánunk volt ebben teljesen bizonytalan vagyok. *Kárpáthy levél* 4. o. Zermann szerint, az osztálynak 1944 májusában egy Turánja volt. Augusztusban kaptak Zrínyi rohamlővegeket. *Bonhardt*

⁴⁹⁷ Az *Adalékokban* a 20. rohamtüzérosztályként, később Bernolák osztályként szerepel. *Dárday napló*.

⁴⁹⁸ *Lajos* szerint ez mindvégig csak remény maradt.

⁴⁹⁹ Tévesen „rohamlővegnek” nevezték a JgPz 38 (t) típusú vadászpáncélost.

⁵⁰⁰ *Farkas rotü* 1. és 2.

⁵⁰¹ *Henkey-Hőnig József* őrgy. (Miskolc, 1907. VIII. 4.) 1929. VIII. 20. LA – 1929. III. tényleg. szolg. - 1929. IX. 1. fhdgy. 7. tüsszt. - 1931 ti-i lovastanf. - 1932. IV. 24. Házasságkötés. - 1933. VII. 20. nevét kettős családi névre változtatja - 1939. I. 23. 19. táb. tüsszt. - 1939. XI. 1. szds. - 1941. II. 1.- VI. 30. pc. vez. tanf. - 1941. VII.

Osztálytörzs és törzsütegparancsnoka és páncélos tanácsadó: Kömlődy Imre főhadnagy⁵⁰²
 Törzsütegparancsnok helyettese: Dr. Polgári Pál főhadnagy⁵⁰³
 Segédtsz: vitéz Silley Arnold főhadnagy⁵⁰⁴
 majd Szántay Imre tartalékos zászlós

Osztály orvos: dr. Kiss ? orvos zászlós

1. ütegparancsnok: Csáthy Dénes főhadnagy (Egerben)⁵⁰⁵
 1944. X. hótól: Simák Aladár főhadnagy⁵⁰⁶

I. szakasz parancsnok: Soós Tibor hadnagy (1945. 03. 17. Lepsénynél sebesült)⁵⁰⁷

2. ütegparancsnok: vitéz Koltay György főhadnagy⁵⁰⁸

I. szakasz parancsnok: Szentgyörgyi Gergely tartalékos zászlós

Legénysége nagy része a repülőktől, kisebb része páncélosoktól és tábori tüzerektől jelentkezett.

1. áth. pc. fn-hez. - 1941. X. 1. 51. pc. vad. zlj. Budapest - 1942. I. 10 - III. 15. Nemo. pc. tanf. - 1943. III. 21. - VII. 28. Táb. tü. löisk. Hajmáskér - Lőrincz (Jap) Józseffel ott hagyta a tüzérséget és átment a páncélosokhoz. - 1943. X. 1. tü. csap-hoz, visszajöttek - 1943. XI. 1. 1. gk. k. tüsszt. Budapest - 1944. I. 1. örgy. - 1944. I. 25. kéri a katonai Mária Terézia Rend Káptalanjától a Katonai Mária Terézia rendet az 1942. VII. 18. 51/III 1. urivi útben végrehajtott fegyvertényéért. Vk. válasza: Nem lépte túl azokat a kereteket, mely minden tiszt természetes kötelessége harcban. - 1944. VI. 24. házasságot köt Árok szállás tanár elvált nejével, Hollós Ibolyával - 1944. IX. 1. 20. rotüsszt. Eger - 1944. XII. 25. seb. Keszölc - **Zeng** (az alakulatot tévesen 2. aknavető tüzérszállónak nevezi): XII. 25-26-án, Kenyérmezőn harc nélkül veszítette el lövegeit; **Pályi**: Zeng „amerikai történész feldolgozta a magyar honvédség 2. Világháborús adatait. Kiadásra nem került. Érzésem szerint a CIA embere volt, aki a volt tisztikarral kereste az összeköttetést. Minden adatot megkapott tőlem, nem volt mit titkolni. behatóan foglalkozott a horvát usztasa hadsereggel.” - **Lajtos** II. 1. o. szerint október végén vonult be a hadosztályhoz puskával, mert Esztergom-Kenyérmezőn érthetetlen körülmények között veszítette el löveganyagát.

⁵⁰² **Kömlődy Imre** fhdgy. (Budapest, 1918. XII. 25.) 1940. VII. 1. hdgy. 1. k. lov. dd. k. hk. szd. Nyíregyháza - 1940. XII. 1. 1. lovas dd. pc. zlj. Nyíregyháza - 1941. X. 1. 1/I. hk. zlj. Munkács - 1943. I. 1. Pc. közp. isk. Esztergom - 1943. V. 1. fhdgy. - 1943. VII. 15. 1. hk. e. I. zlj. Esztergom-Párkányánána - 1944. XI. 10. 20. rotü. oszt. Eger - 1945. I. 30. Nemo-ba elvonul az 1. pc. és gk. löv. ti-i isk-val Münsterbe.

⁵⁰³ **Dr. Polgári Pál** fhdgy. A Balaton felvidéken hősihalált halt 1945. márciusában. L.: II. rész.

⁵⁰⁴ Vitéz **Silley Arnold Ervin, Sándor** fhdgy. (Budapest, 1918. XI. 9. Knauszt Mária) 1937. X. 3. aks-i karp. - 1938. IV. 30. emléklapos ti. - 1938. IX. 22. LA. 1940. VII. 1. hdgy. 15. táb. tü. oszt. Kiskunfélegyháza - 1941. X. 1. 103. gk. n. tü. oszt. Margitta - 1943. V. 1. fhdgy. - 1943. X. 4.-1944. III. 31. Rotü. kik. keret Hajmáskér.

⁵⁰⁵ **Csáthy Dénes** (Dr.) hdgy. (Szikszó, 1919. V. 1. Michnay Márta) sportbajnoki jelvény 1940. VII. 1. hdgy. - 1940. VII. 5. Bercsényi Miklós 2. honv. táb. tüsszt. Budapest beo. tiszt - 1940. IX. 20. Műgyet-re való áthelyezését kéri - 1941. IV. 4.- IV. 28. Délvidéki bev. táb. üpk. hdm-i ter-en - 1943. V. 1. fhdgy. - 1943. X. 4.- 1944. III. 31. tartós vez. Rotü. kik. kerethez Hajmáskér - 1944. IV. 6. 20. rotü. oszt. üpk. és opkh. Eger - 1944. VIII. 7. 10. rotü. oszt. üpk. Hanák Sándor pk.- 1944. IX. 1. 63189/el. 8/d. szám 10. rotü. oszt. üpk. 1944. X. 5. Szilágyosmlyó Mátrába, majd Budapest - 1944. VIII. 1. 10. rotü. oszt. hdm. ter. - 1944. VIII. 28 - 1945. I. 2. hdm-i ter-en 10. rotü. oszt. rohamüpk. - 1945. I. 2. Budán szilánk sérüléssel sebesült - 1945. II. 18. budai Lovas úti sziklakórház fekvő sebesültként került orosz fogságba.

⁵⁰⁶ **Simák Aladár** fhdgy (Kazár, 1915. III. 24.) 1938. tti. isk. 25. táb. tü. oszt. Nagyvárad - 1939. I. 1. zls. - 1943. I. 1. hdgy.- 1943. XII. 20. ht. áll. és fhdgy. - 1944. XI. 20. rotü. oszt. Eger - „1944. nyarán nevezték ki még Egerben ütegparancsnoknak, „aki feladatát kimagaslóan jól, mindenkor személyes bátorságával is példát mutatva látta el.” **Kárpáthy történet** 9. o. „..... rövid idő alatt baráti kapcsolatot tudott teremteni a tiszt beosztásban levő zászlósokkal, hadapródokkal, nem kevésbé az erre különösen érzékeny legénységgel is. Bátorságával a nehéz helyzetekben való helytállásával is kitűnt.” **Kárpáthy történet** 11. o.

⁵⁰⁷ **Soós Tibor** rotü. hdgy (Heves, 1923. VII. 18. Gerzsi Mária) 1942. X. 5. 21. tü. oszt. Losonc - 1943. V. 20. LA - 1944. XI. 15. hdgy. - 1944. XII. 1. rotü. tanf. Hajmáskér - 1944. XII. 6. 20. rotü. oszt. Kővágóórs, Doba, Magyardiószeg - 1945. II. 1. bevetés Siófok - 1945. III. 13. fejsebesülés Veszprém kórház - Bécs 1945. IV. 19. Passau hadikórh. - fogságbaesés

⁵⁰⁸ Vitéz **Koltay György** tü. fhdgy. (Szekszárd, 1919. IV. 20. Petrován Matild) 1942. VIII. 1. LA. hdgy. - 11. táb. tü. oszt. Pécs - 1944. IX. 1. 20. rotü. oszt. - 1944. X. 16. Tiszafüred - 1944. X. 1. Dömös, majd Kővágóórs - 1944. XI. 1. fhdgy. - 1944. XII. 23 20/2. üpk. észak - Dániában Aaldborg-ban volt kiképzésen. A 2. és 3. szak. pk-ok neve nem ismert. **Zálnoky**

3. ütegparancsnok: Kárpáthy Taszilo főhadnagy⁵⁰⁹

I. szakasz parancsnok: Dr. Radványi Ferenc⁵¹⁰ hadapród őrmester

II. szakasz parancsnok: Szántai Imre tartalékos zászlós

III. szakasz parancsnok: Wittner László⁵¹¹ tartalékos zászlós

Legénység magva Kárpáthy főhadnagy 34 fős - a keleti fronton önként jelentkezett - tüzér volt.

Az üteg állományába tartozott Szabó István⁵¹² tartalékos zászlós, akit Bodor Alajos⁵¹³ tartalékos zászlóssal szakasz parancsnokként⁵¹⁴ 1944.XII.21-én Budapestre rendelték gépkocsi átvételére, ott harcolt, sebesült és megvakult.

4. páncélelhárító „üteg” parancsnok: Acsay Dénes tartalékos főhadnagy.

Ez az üteg „talált” lövegekből később kb.1944. október 10-én alakult 4 db. 8,8 cm-es páncéloselhárító löveggel.⁵¹⁵

Az osztályhoz volt beosztva Dr. Polgár Pál⁵¹⁶ és Ringelhahn György⁵¹⁷ tartalékos főhadnagyk, Kovács Tibor gépkocsi tiszt és Rác György,⁵¹⁸ Szentgyörgyi Gergely

⁵⁰⁹ **Kárpáthy Taszilo** fhdgy. (1916. Lázár Stefánia) 1940. I. 1. hdgy. - 1940. VII. 1. 24. táb. tü. oszt. Ungvár - XII. 1. 24. táb. tü. oszt. Munkács - 1941. VI. 29 - 1941. X. 6. üpk. - 1941. X. 6 - 1942. XI. 20. oszt. sgt. - 1942. XI. 20. - 1943. XI. 18. üpk. - 1943. V. 1. fhdgy. - 1943. X. 4 - 1944. III. 31. A 63.189 eln. 8/b. számmal vez. rotü. kik. kerethez Hajmáskér - 1944. IX. 1.- 20. rotü. oszt. Eger - 1944. X. 1. hdm-i ter-en - 1944. I. 1. 20. rotü oszt. üpk.

⁵¹⁰ **Dr. Radványi Ferenc t. zls.** 1942. IX. 2. gk. k. tü. oszt. Kassa, 1943. IX- 5. gk. k. tü. oszt. ti. isk. II. évf. karp. szkv., tü. fe. ti. kik. hdp. őrm., Hajmáskér. 1943. I. ti-i isk. I. évf., 1944. IV. 20. rotü. oszt. Eger, 3. üteg, szakpk. - Végig - Klagenfurtig - Kárpáthy főhadnagy társa. Több alkalommal hazaszökött. „...már Kassán is kedves barátom, a rohamtüzérséghez kerülve igazi barátságunk társa lett. Klagenfurtból többször hazaszökött és megpróbált engem is rábíni a kiutazásra. Ezt elhárítottam, mert jegyben jártam hitvesemmel. Később szegény Feri barátom rossz házassága miatt meghasonlott és talán utolsó kiszökése folytán elkapták és a recski haláltáborba internálták. Vagy nyolc tíz éve nem tudok róla. Baráti és emberi sors! (Szabó 25. o.)

⁵¹¹ **Wittner László zls.** 1944. IV. 20. rotü. oszt. Eger, 3. üteg, szakpk. - Végig - Klagenfurtig - Kárpáthy főhadnagy társa.

⁵¹² **Szabó István (bikfalvi) t. zls.** A budapesti Felső Mezőgazdasági Gimnáziumban érettségizett. - 1942. IX. 2. gk. k. tü. oszt. Kassa, 1943. I. ti-i isk. I. évf. Kassa bronz ezüst sportjelvény, karp. tiz., 1943. IX. 5. gk. k. tü. oszt. ti. isk. II. évf. karp. szkv., tü. fe. ti. kik. hdp. őrm., Hajmáskér. 1944. IV. 20. rotü. oszt. Eger, 3. üteg, gk. ti., 1944. 12. 21. hdp. őrm.

⁵¹³ **Bodor Alajos zászlós**, amolyan hivatásos tiszti szolgálatra vállalkozó egyén volt. Apja a gyöngyösi laktanyában valamilyen tiszthelyettesi rangban szolgált. Egy alkalommal vezetési gyakorlaton betértünk a nemrég katonai fegyházból szabadult (Conti utcában) bátyjához, aki nyolc évet ült, mert mátyásföldi repülő korában elloptott egy Szolgálati Szabályzatot és átadta egy csehszlovák nőnek a Stühmer garden-partyn. Alajos a bátyját próbálta heroizálni, de nekem a fickó ellenszenves volt. A nevét sem tudom. De ott volt mindkettejük öccse, egy kis nyamvadt drogista és érdekes módon megjegyeztem a nevét, Tibor. Bodor Alajos vagy két évvel előttem érettségizett a bp-i Felső Mezőgazdasági Gimnáziumban. Innen is ismertük egymást. (24. o.) Nagy László barátom 1978-ban elhunyt és özvegyét Bodor Tibor nyamvadt kis emberke vette el Gyöngyösről, aki később elhagyta a Tibor nevet és felvette az eredetileg népiesebbnek látszó Mihály nevet. Ma is együtt élnek. (2000) - Mint megtudtam, a Bodor fiuk a hazaáruló révén (bátyjuk) most már, mint nemzeti-hős, megkaparintották maguknak a Heves megyei kulcspozíciókat. A hazaáruló-hős, valamiféle nagy pártember lett, Alajos Heves megye rendőrkapitánya, és Tibor, alias Mihály pedig a Szakszervezet funkcionáriusa lett.

⁵¹⁴ Szakszába beosztottak neve: Biácsi Sándor őrv. (mohácsi), Kiss Zoltán őrv. (bp-i) a nyúlánk atlétikus termetű, Kotnyek Gyula tiz., Kotnyek Antal rep. tiz., Mezei ? (vidéki), Mészáros Imre tiz. (bp-i), Peternai Ferenc őrv., Puzder Sándor honv. (bp-iek), Tari Imre tiz. (bp-i). (Szabó 19, 20. o.)

⁵¹⁵ **Kárpáthy** főhadnagyk 1944 nyarán a debreceni csata utáni bevetés során 4 db 88 mm-es német pc.elhárító löveget találtak. Billnitzer Ernő altbgy. külön engedéllyel lett a 4 löveg a továbbiakban a 20/3. üteg IV. szakaszaként harcolt.

⁵¹⁶ „**Polgár Pál** főhadnagy egy számomra ellenszenves egyén volt, amolyan főszolgabírói polgári ranggal és szúrós tekintetével, hegyesre sodort bajuszával, és füstölögő zsidógyűlöletével tette magát közismertté.” Szabó 26. o.

t.artalékos zászlósok, Bukta Árpád hdp. őrmester⁵¹⁹, később Opéczi Endre, Szabó Gyula hdp. szkv-k.⁵²⁰

52. légvédelmi tüzérsztály

A 2. páncélos hadosztály majd a Szent László hadosztály alárendeltségében harcolt.

Osztály orvosa : Kunszenti (Kalajkovics) Imre dr. t.o.zls⁵²¹

A HADOSZTÁLY KIKÉPZÉSE 1944. X. 17. ÉS XII. 4. KÖZÖTT

A hadosztálynál szabályozott napirend a következő volt: 06. 00 ébresztő „csukló”, azaz reggeli torna, 07. 00-08. 00 reggeli, 08. 00-12. 00 gyakorlat, 12. 00-14. 00 ebéd, 14-16. 20 foglalkozás, 16. 30-17. 00 parancs kihirdetés, 17. 00-17. 20 vacsora, 17. 20-20. 00 pihenő, 20. 00-21. 00 rajvizsga, ami a tisztalkodás, ruházat, fegyverzet ellenőrzését jelentette.⁵²²

A napi parancsok tartalma mutatja az „összerázás és kiképzés” szempontjait, hogy mennyi mindenre kell gondoljon egy parancsnok. Ilyenek voltak: szakasz parancsnokok jelentkezésre, vezényletre tanítása, jelentésmódjuk szabályozása, szakismeretek.

A híradóknál, pl.: a Q-kódex- (a morzéval közvetített tények, üzenetek rövidített formái), hullám- és frekvenciatablázatok, a rejtjelzés oktatása. Géppuskásoknál: a fegyverzet tisztítása, ellenőrzése, leadása, felvétele, lőszer és ládaigény.

Egyéni higiéné: borotválkozás, egyéni felszerelés gondozása, körletrend fenntartása, rajvizsgák színvonala, a sátorlap, zsoldkönyvek,

Az emberek menetöltözetben legyenek, a hadosztály jelvény szabályos felvarrása, csak vászontáskás gázálarok viselhetők, a kenyérzsákok kötelező tartalma. A kocsikra fékek szerelése, ponyvák felvételezése, kerékpárok a kocsikon legyenek, kerekek felfújva, a lovak patkolása folyamatosan történjen, lószerszámok kezelése, ostorok, gyenge lovak feljavítása.

Fegyelmező gyakorlatok tartása, rajokat az anyagfelvételezés miatt nem szabad megbontani, őr joga és kötelessége, fegyverhasználat, tisztelet, ellenészrevétel tétele és parancsmegtagadás eseteinek oktatása. A Szolgálati Szabályzat pontok kívülről való tudása, a

⁵¹⁷ „személyében egy rendkívüli jó modorú úriember volt, és főhadnagyi ranggal került behívásra osztályunkhoz. Vele csodálatos módon az ostrom alatt az Alagút budai kapuzatához közeli alagút-labirintusban találkoztam, és nem tudom mi lett a sorsa, mert ott az egész Fővezérség fogságba esett.” Szabó uott.

⁵¹⁸ **Rácz György zászlós**, a Győri Biztosító Társaság igazgatójának a fia, kitűnő modorral, vakmerő rámenősséggel megáldva. Már ifjú korában Pengő-Schilling sibilással foglalkozott. Szerette a jómódot, a nőket, és minden élvezetet. Nagy kártyás volt, (Szabó 24. o.)

⁵¹⁹ **Bukta Árpád hdp. őrm.** „győri fiú. Őrjas bajusza, a múlt században is ékessége lett volna dédapámnak.

Őrőla semmit nem tudok.” Szabó 26. o.

⁵²⁰ Szabó 16. o.

⁵²¹ **Kunszenti (Kalajkovics) Imre** dr. t. o. zls. (Kunszentmárton, 1904. VIII. 9. Takács Júlia) 1940. II. 1.- IV. 30. honv. kat. Kik. Alkotás u. kórh. - 1941. I. honv. gy. e. - 1941-1944 52. lgv. tü. oszt. Ungvár - 1944. XII. 20. sebesül, golyótól Letkés ÉK rokkantsági fok 25% Esztergom - Komárom hadikórh. - 1945. II. 1.- 18 Alkotás utcai kór. - 1945. II. 13. Németh. hadikórh.

⁵²² **Gedőváry** vitéz **Gedőváry Ferenc** hdp. őrm. „1943. X. 4-én vonultam be az 1. páncélos hadtest híradó zászlóaljához Budapestre a Károly laktanyába. Itt kapott alap és szakkiképzést. A 45. híradó ezredhez osztották be Riasztás után, mint R/7a rádiós rajparancsnok az Alföldre települtek az Erdélybe betörő románok ellen, de nem kerültek alkalmazásra. Innen az egész egység Vácra ment Baráth alezredes parancsnokkal.”

napok jó kihasználása, a becsület, mindmegannyi kérdés, melyek felmerültek a parancskihirdetések során és meghatározta az alakulat másnapi és további életét.⁵²³

Naplószerű adataim csak a *repülő lövészszereg nehézfegyver századainak* kiképzéséről vannak. Ez az alábbiak szerint történt:

Nádasdladányban 1944 őszén a Zichy kastélyban elhelyezett Repülő Fényképész Kiképző-század újonc- és szakkiképzését végezte, mely még be sem fejeződött, az alakulatot a Szent László hadosztályba sorozták és állományából a *repülő lövészszereg nehézfegyver századát*, alakították meg.

Az 1944. február 2. - szeptember 25.-ig tartó tanfolyam elvégzésekor a növendékek már tudták, hogy a századot frontszolgálatra fogják beosztani. Így ők lettek a *repülő lövészszereg* pótzászlóalja.⁵²⁴ Ebben az időben osztották be a zászlóaljhoz azokat a Horthy István Repülő Akadémián képzett tartalékos tisztjelöltek közül azokat, akik nem feleltek meg a tartalékos tiszti követelményeknek.⁵²⁵

Század parancsnok vitéz hajósi Tarajosy Sándor százados repülő megfigyelő, korábban gyalogos tiszt, helyettese vitéz Csörgey László főhadnagy, hasonló szakképzettséggel.

Szakasz parancsnokok: Niederleitner Tivadar és Friedrich István repülőszertári hadnagyok, a szakasz parancsnok helyettesek és rajparancsnokok hivatásos repülő őrmesterek az oktatói karból. Fegyverzetük ekkor karabélyokból állt.

Egy század három szakaszból, szakaszonként három rajból, egy raj 12 emberből állt. Egy szakasz tehát 38, egy század 114 katonából állt.

A fényképészkiképző-század anyagának karbantartására és őrzésére Eröss Lajos főtisztviselő (szertári főhadnagy) a tanfolyam szűkített törzsével⁵²⁶ maradt vissza.⁵²⁷

⁵²³ *Halmay napló*

⁵²⁴ *Boda* Boda Gézált lakatos tanulóként Budapesten 1942. október 10-én sorozták a Mária Terézia laktanyában. 1943. október 10-én vonult be Budaörsre, a Távfelfelderítő Osztályhoz. Parancsnoka legendai Bibi-Horváth László őrnagy, aki előnevét nem használta. Légifényképész akart lenni. 1944. február 6-án vonult be Székesfehérvárra a Repülő Fényképész századhoz. A fényképészszerelő osztályba került. A nappali és éjszakai bombázások miatt századát Nádasdladányba telepítették ki. Itt zavartalanul folyt a kiképzés. Az 1944. február 2-től szeptember 25-ig tartó tanfolyam elvégzésekor már tudták, hogy a századot frontszolgálatra fogják beosztani. Így lett a repülő lövészszereg I. zászlóalja nehézfegyver századának géppuskása.

⁵²⁵ *Alapi* „, Ilyen voltam én is többek között a Szent László hadosztályhoz Tarajosy szds. egységébe kerültem, ahol teljesen civilként, szabadon közlekedtem. Annyi fáradságot sem vettem, hogy eltávozási engedélyt kérjek. Aztán kihallgatáson rendelve többet voltam, mint mindenki más. Egy alkalommal engedély nélkül Kenyeriből elmentem haza, Győrbe, és amikor visszajöttem nem találtam századomat. „Új” parancsnokom el kezdett ordítani, amikor jelentkeztem, és a törvény szerint, ahogy megérkeztem, kérte derékszíjamat és letartóztatott szökésért. Adataim, személyleírásom addig már minden tábori és más csendőrtudta, és hogy engedély nélkül eltávoztam. Reméltem, hogy volt parancsnokom Tarajosy százados úr, majd elintézi dolgaim, de kisült, hogy Tarajosy már nem parancsnokom és így aztán fele sem tréfa már vittek is a fogdába. - Egy hónapot Sárvárott a haditörvényszék fogdájában üldögéltem és az ablakon keresztül láttam győri karpaszományos társaim közül Kovács Ferencet (Fecót) Frank Jóska-val együtt.“ Megmenekülését később.(FJ)

⁵²⁶ Szigethy Gyula továbbszolgáló szakaszvezető néhány tanfolyamhallgatóval, mint Toldi Tibor honvéd és mások.

⁵²⁷ *Benkő* 143-147. o. Benkő Béla Budaörsön kapott alapkiképzése után a Távfelfelderítő Osztály fényképész kiértékelő tisztese a keleti frontot megjárva Székesfehérvár-Sóstón a Repülőfényképész-századhoz oktatóként került beosztásra. Ott osztják be - annak ellenére, hogy lejárt három éves sorkatonai szolgálata - szakaszvezetőként a repülő lövészszereg nehézfegyver századába. és *Porkoláb* „, ... hat társammal elhatároztuk, hogy mi nem esküszünk fel Szálasira. Megebédeltünk és kimentünk a szőlőhegyekre Ahogy megyünk kifele, az utcán találkoztunk század parancsnokunkkal Tarajosy századossal. Mondta, hogy: - Hova, hova fiúk? Jelenttem, hogy megyünk ki a hegyre, mert meg vagyunk hívva. - „Hát nem tudjátok, hogy esküdötök kell

„A század eskütétele úgy történt, hogy az egyik vasárnap reggel Tarajossy százados úr kihirdette, hogy ebéd után, az iskolaudvaron a század gyülekezzen, mert fel kell esküdni Szálasi nemzetvezető testvérré. Ebéd után Tarajossy százados és a tisztikar „a pártmegbízottakkal” géppisztolyosan, a legénység fegyvertelenül, megjelent eligazításon, a kultúrház udvarán. Így eskette fel a kormányzó úr parancsával szemben a legénységet a nyilas vezetésre. Sokan nem értettek ezzel egyet, nem mondták az esküt.⁵²⁸ Októberben a kötelező sorkatonai szolgálatot befejező és előléptetett, a keleti frontot fényképész tisztesként megjárta szakaszvezetőket, a század szakoktatóit, akik leszerelésüket várták, hadiszolgálat címén visszatartották, és újonckiképzőnek osztották be. Tartalékos tisztesként kellett továbbbszolgálnak. Ezt nagyon sérelmezték.

A század kemény és fárasztó gyalogsági harckiképzésben részesült Nádasdladány és környékén, a Fácános, majd Ősi fele levő sík és erdős területeken. Később riadók és biztosított menetgyakorlatok voltak Jenő község felé, a ladányi Öreghely és környékén levő majorságok területén. Ellátásuk ekkor még jó volt, mert a század részére a Czeider féle vendéglő csűrbe telepített konyhája megfelelő étellemezt biztosított.

A még nehézfegyverek nélküli századot az ezred parancsnoka Heinrich István alezredes megsejmelte és a dicséretektől hízó parancsnokhoz fordult: „Tarajkám! Olyan ügyesen szerveztél meg a századodat, hogy nem tudlak nélkülözni! Áthelyezlek a II. zászlóaljhoz nehézfegyver század parancsnokának, szervezz meg új alakulatod!”

Tarajossy lógó orral vette tudomásul a parancsot és öt katonáját (Sági György hivatásos őrmestert, Zettler László továbbbszolgáló szakaszvezetőt, Bedi József, Benkó Béla és Vancsa László tartalékos szakaszvezetőket) áthelyeztette magával a II. zászlóalj nehézfegyver századához.

Ott maradt az I. zászlóalj nehézfegyver-százada vitéz Csörgey László főhadnagy parancsnokkal. Az öt fő kiválása nem jelentett gondot a század további életében, mert az, amilyen jól képzett volt addig, továbbra is az maradt.

Az I/1. nehézfegyver század kiképzését vitéz Csörgey László főhadnagy folytatta és tanította meg a Vécsey kéziránát, „a Faustpatron” páncélöklől kezelésére. Az aknavető kiképzést Várpalotán folytatták. A faluban házaknál voltak elhelyezve.⁵²⁹

„Október végén Polgárdiba települtünk. Pár napos ott tartózkodás után bevagonírozunk és Tapolcán átutazva, Celldömölkön rakodtunk ki. Onnan Alsó- és Felsőmesteri községekben telepedtünk le. Géppuskás kiképzésünk tovább folytatódott, villámgéppuskákat kaptunk. Éleslövészeinket a Ság hegy kőbányájában végeztük.”⁵³⁰

A II. zászlóalj nehézfegyver századának legénysége főleg az újvidéki szerelő iskola növendékeiből és újoncokból állt. Az 1. szakasz parancsnoka Rozgonyi (?) hadnagy,

---

Szálásira?” Jelenttem, hogy - tudjuk, de mi nem megyünk esküdni, mert addig, amíg vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzóra tett esküm alól nem oldanak fel, addig nem esküszök fel Szálásira. Tarajossy gondolkodott s azt mondta, hogy: - Jól van fiúk, menjete, de jó hangosan énekeljete, hogy megtaláljalak benneteket kint a szőlőhegyen! Bölcs ember volt.

⁵²⁸ **Porkoláb**

⁵²⁹ **Porkoláb**

⁵³⁰ **Boda** 1. o. „Egy géppuskás rajban 12-16 fő volt. Rajparancsnok, rajparancsnok helyettes, géppuskakezelő, heveder befűző, aki a befűzött hevedert tüzelés esetén irányította, hogy a nagy tűzgyorsaság miatt el ne akadjon, 2-3 löszeres, 4-5 lövész, hírvívó, lövőzető. Én az utolsó löszeres lettem, akinek a hírvívói feladat mellett a löszrutánptolás volt a feladata.”

helyettese Zettler László hivatásos szakaszvezető, a 2. szakasz parancsnoka Sági György hivatásos őrmester lett. Ebben a században szolgált Deés Elek repülőgépvezető oktató is.⁵³¹

A 2. nehézfegyver-századot november 4-én indították gyalogmenetben Polgárdiba fegyverzet, csapatvonat és élelmezés ellátó részleg nélkül. Menetelés éhgyomorral árkon-bokron át. Első éjszaka alvás Polgárdiban egy vendéglő fapadlóján. Szabadbattyán környékén egy kastély úrnője fogadta be az alakulatot. A legénység a pálmaházban állva - a kertész féltett pálmái között - a tisztek a kastélyban voltak elhelyezve.

Nagy lelki hatást és sokkot váltott ki az, amikor a régi 7-es út Balatonaliga - Akarattya útelágazás környékén egy kis erdő tisztásán tartott a század pihenőt.

„Összetrombitálták” a népet és „hegyi beszédet” tartottak. „Ti most harcászati kiképzést kaptok! Meg kell tanuljátok a közelharc, az ember - ember elleni harc fogásait! Jegyezzétek meg, véssétek az agyatokba jól, ilyenkor sem Isten, sem ember, sem család, semmi sem lehet szent előttetek! Semmi nem tarthat vissza benneteket, hogy öljetek! Ölni, ölni és ölni! Ez a kötelességetek!” Megrökönyödést okozott, hogy a haza szó nem szerepelt oktatásában. A haza fogalma szent volt mindegyikük előtt, mely egybeforrott a család, az Isten és az emberszeretet fogalmával. A mély, visszafojtott csendben „rátettek egy lapáttal”: „Még a menyasszonyom kezébe is géppisztolyt adok! És harcolni fogunk utolsó csepp véréünkig!”⁵³²

A század november 12-én Várpalotára menetelt és előbb a Mátyás várba, majd a vasút közelében levő iskolaépületbe költözött. Parkettás tanterem szalmával, ellátás rendszertelen és kevés. Láthatóan vadonatúj felszerelést, fegyverzetet és 8 cm-es aknavetőket kaptak. Az aknavetőkkel való kiképzés, fel-, és lemálházás, menetek, tüzelőállásba helyezés, összeállítás, bontás, szerkezeti elemek kezelése, beállítás gyakorlása után éleslövészet következett.

A lövészetet egy őket fitymáló jutasi tiszthelyettes vezette. A cél kijelölése után első lövésük telitalálat volt. „Hülyéknek is lehet szerencséje, nagy mázlitok van!” Ez volt a megjegyzése. Második lövésük is a célt telibe találta. Végig próbálták összes vetőjüket és lövéseik végig a megengedett szóráson belül maradtak. A gyakorlatok alatt a várpalotai fennsíkon a lókút (döggút) melletti repülőtéren Rudel ezredes zuhanóbombázó egysége repült. Vele személyesen nem találkozhattak. De az ott szolgálatot teljesítő magyar repülőkatónák náதாகінсүкөт átadták századuknak.⁵³³

Élelmezésüket, a jogtalan eltávozásokat „falazó” társaik segítségével a környék falvaiból egészítették ki. Erre az este, az éjjel és a hétvégi eltávozások adtak lehetőséget.

November 28-án az alakulatot riadóztatták és 30-án Kemeneskápolnára érkeztek be vasúton. Szálláscsináló az előreküldött Sági György őrmester, szakasz parancsnok volt.

⁵³¹ **Deés Elek** szkv., repülőgépvezető oktató neve az Rádió Televízió újság 1961 évi egyik száma NOTESZLAP c. rovatából lett ismert, mert „dögcéduláját” (nyakban viselt fém személyazonosító lapocska) levetett ruházatával a helyszínen hagyhatta, ő maga átvándorolt és életben maradt. Ezért került fel tévedésből az 1992-ben avatott hősi halottak nevét felsoroló obeliszkre a letkési temetőben.

⁵³² **Benkő** 148-152. o. A hetvenkedő katona magatartása a harcban közel sem volt ilyen egyértelmű. Sokan a tisztesek közül torkig voltak a háborúval. Frontszolgálat után voltak, de a haza szent volt előttük és hazaszerető magyar fiúk, kötelesség- és tisztességtudó katonák maradtak, olyanok, akik részére a pátoszok fennköltisége megfogott. Tekintélyt nem a rang, a magas beosztás és a nagy hang, hanem a példamutató magatartás, cselekedeteivel érdemes emberség és méltóság adta.

⁵³³ **Benkő** „Mint büszke sas a légen át, úgy repülünk mi.” vadászindulót, vagy „Száll a gép, a harci gép” - melynek szövegét a nyilasok bosszantására megváltoztatták és „Száll a gép, a Horthy gép” -et énekelték Várpalotán a Mátyás vár előtt elhaladva harsányan gyakorlatra menet és jövet. „A gépmadár suhan a légtengeren”, - vagy „Szél üzi messze a fellegetek - felette lángol az ég!” - vagy „Bajtárs ma még csak öt perc az élet! Öt perc és nincsen tovább” - talán sorsukat vetítette előre.

Tíz napot volt a nehézfegyver század Kemeneskápolnán és itt egészítették ki személyi felszerelésüket. Benkó Béla szakaszvezető a 2. aknavetőszakasz (parancsnok Rozgonyi hadnagy) kidolgozó főfigyelő tisztese lett. A német MG-42 7,92 mm-es villámgéppuskát, három tartalékcsővel, 50 készenléti és 250 tartalék lösszerrel. Helyettese Bedi József szakaszvezető 1000 éleslőszer súlyát cipelte mellette saját egyéni felszerelésén felül.

Rohamsisak, kézigránatok, gyalogsági ásó, „a borjú” (merev hátizsák) köpennyel és pokrócokkal. Az éles lögyakorlat viszont elmaradt. December 9-én kezdődött el a már kiképzett század vándorlása.⁵³⁴

A HADOSZTÁLY ELSŐ RIASZTÁSA ÉS VÁNDORLÁSA a DUNÁNTÚLON

A Dunántúl védelme a 3. Ukrán Front támadása ellen

A hadosztály vezetése a fővezérségtől helyzetről tájékoztatást nem kapott, értesüléseiket a szovjet hadsereg előnyomulásáról az angol rádióból szerezték. Röviden a helyzet megértéséhez ismernünk kell az akkori helyzetet, hogy megértsük azokat az erőhiányból eredő kényszerű, kapkodásnak tűnő lépéseket, amelyek az akkori német hadvezetést jellemezték.⁵³⁵

Az időszak alatt hozta létre a német és magyar vezérkar a Fővezérség meghatalmazott tábornoka intézményt, vitéz Kovács Gyula altábornagy személyében. Ő felügyelte a magyar csapatok ellenőrzésére rendelt Harcfegyelem Biztosító Szervezetet (HBF), melynek századokig lemenően mindenütt volt kijelölt megbízottja. A HBF központi szervének vezetője Marosi Tibor ezredes lett. Kovács altábornagy 1944. XI. 20-án a Heeresgruppe Süd-nél; 21-én Dobogókőn, Grollmann vezérőrnagynál a hadsereg vezérkari főnökénél jelentkezett.⁵³⁶

1943. aug. 26-a óta, a Balkánon az OKW alárendeltségében Freiherr von Weichs, Maximilian vezértábornagy volt a DK-i hadszíntér főparancsnoka (Oberbefehlshaber Südost) elnevezéssel, egyben a Balkánon állomásozó F Hadseregcsoporth parancsnoka, akinek az E Hadseregcsoporth is alá volt rendelve.⁵³⁷

Az F. Hadseregcsoporth É-i szárnyát 1943 szeptemberétől a német 2. páncélos hadsereg képezte (nagyon kis számú páncélossal). Feladata Baja és a Dráva torkolat közötti Duna szakasz védelme. Parancsnoka a Budapesten született osztrák származású Maximilian de Angelis tüzérségi tábornok.⁵³⁸

A Balatontól délre levő terület a Dél és az F (Délkelet Főparancsnokság) hadseregcsoporthok közötti sávhatár 1944. Baja-Kaposvár-Balaton Ny-i széle lett.

⁵³⁴ **Benkó** 153-168. o. Egy aknavetőszakasz főfigyelő menetfelszerelése mintegy 38 kg-ot nyomott, menetfelszerelésébe beletartozott az övre akasztott három tartalékcső, gyalogsági ásó, 6 kézigránát, a nyakban 50 lőszer a készenléti tárban és 250 lőszer behevederezve. A nyakba akasztott kenyérzsákban kulacs tele vízzel, a csajka és rohamsisak. A vállon még átvette a sátorlap.

⁵³⁵ A Szent László hadosztály 1/II ejtőernyős zászlóalj harcát élményszerűen lásd **Huszár** János könyvének 138-145 oldalán. Az egyes történetek időpontja esetenként eltér Huszár közléseitől. Írásomban **Borus József** után a német források és a KTB adatait közlöm. **Dombrádi-Tóth** 388-391 .o. ill. **Tóth** 201-203. o.

⁵³⁶ **Kovács hadinapló** A hadinaplót 130 mellékletével 1944. XI. 20. – 1945. II. 10. között vezették. A Szent László hadosztállyal kapcsolatos mellékleteire hivatkozom.

⁵³⁷ **Lexikon** 478. o. SzP. 1256.

⁵³⁸ 1944. XII. 2. előtt az OKW, utána az OKH Dél Hadseregcsoporth alárendeltségében harcol a Dunántúlon. **Lexikon** 23. o. BJ. 23. o.

A védelem ilyen megosztottsága természetesen nagy súrlódásokat eredményezett, melynek terheit a csapatok viselték.⁵³⁹

1944. november 6-án délben a kelet poroszországi Rastenburgban levő Wolfsschanze főhadiszállásán tartott megbeszélés kezdetén Walter Wenck altábornagy az OKH vezetési csoportjának főnöke tett jelentést Hitlernek a magyarországi arcvonal helyzetéről. Wenck ismertette a Szolnok és Budapest körüli helyzetet, majd jelentette, hogy a Dél Hadseregcsoporthoz gondban van a Duna vonal miatt, ahova több szovjet hadtest közeledik, és ahol pillanatnyilag csak egy magyar folyamőr dandár és egy kiképző ezred áll. *Magyarokat lehetne még odairányítani, de ők „nem eléggé megbízhatóak”.*

Alfred Jodl vezérezredes a Wehrmacht főparancsnokság (OKW) vezetési törzsének főnöke, ekkor javasolja, hogy a 44. „Hoch- und Deutschmeister” gyalog hadosztályt Istriából irányítsák Magyarországra. Hitler ezzel egyetértett és azonnal parancsot adott a hadosztály átirányítására. „A hadosztályt a Dél Hadseregcsoporthoz legszélső jobb szárnyán kell bevetni, hogy az F Hadsereg-csoport É-i szárnya és a Dél Hadseregcsoporthoz szilárd összeköttetést a Dunánál biztosítsa.”⁵⁴⁰

Hitler azonnali beleegyezése is mutatja a lispei olajmezők védelmének kiemelt jelentőségét, a Margit vonal a Balaton és a Dráva közötti szakaszának megtartásának fontosságát.

Hans Friessner a Dél Hadseregcsoporthoz főparancsnoka 1944. november 5.-én látogatást tett Székesfehérváron. A Margit hidat ugyanis november 4.-én robbantották fel. Friessner ekkor kitért a Dráva torkolatától a Dunántúlon a Balaton és Dráva közötti területen várható szovjet támadásra, de ezt könyvében nem említi.⁵⁴¹

November 6-án Friessner is von Weichstől egy harcedzett hadosztályt kér. A Magyarországon levő 4. német légiflotta parancsnokától, Hans Dessloch vezérezredestől pedig a Dráva torkolat fokozott légi felderítését kéri.

A rastenburgi megbeszélés 6-ról 7-re virradó éjszakáján az 57. szovjet hadsereg 75. lövész hadteste előbb Apatinnál, majd később egy kisebb csoportja Kisköszegnél megkezdte átkelését a Duna nyugati partjára.

Nyugat felé a Dunántúlon, a Duna vonal védelme a 2. magyar hadsereg feladata lett volna, melynek alárendeltségében a IV. és a II. magyar hadtest, a 31. SS - gránátos hadosztállyal, egy folyamőr dandár és a 23. magyar hadosztály volt, mely zömmel a dunaföldvári hídfőben volt bevetve.⁵⁴²

A 3. Ukrán Front támadása a Balatontól délre

A szovjet hadvezetőség október második felében a 3. ukrán Front csapatait is (57. hadsereg és 4. gárdahadsereg) Belgrád elfoglalása után a magyarországi hadszíntérre csoportosította át. Antonov hadseregtábornok ezt a Balkánért aggódó Hammel angol altábornagynak, a következőkkel erősítette meg: „...jelenleg abban vagyunk legjobban érdekelték, hogy Magyarországot kiugrassuk a háborúból és befejezzük a Németország elleni háborút ...” Ez a mondat akkor merült fel a szovjet főparancsnokságon, amikor angolszász részről elhangzott

⁵³⁹ *Borus Somogy* 207-208. o.

⁵⁴⁰ *Borus Somogy* 205. o.

⁵⁴¹ *Borus Somogy* 206. o. Borus J. tudja az 1252 sz. filmtekercsből és közli.

⁵⁴² *Borus Fejér* 207. o.

egy olyan kijelentés, amely szerint a Ljubljana-i átjárón, Jugoszlávián keresztül, angolszász csapatok is elérhetik Magyarországot.

November 7-én megkezdődött a 3. Ukrán Front hadseregeinek erőszakos átkelése a Dunántúlra és már kiépült a szovjet hadműveleti hídfő, amikor a Dél hadsereg megkezdte a csapatok felvonultatását a Margit vonalba ill. annak balatoni állásaiba.

Ide rendelték a magyar 101-es páncélvonatot is, amely a Balatonfüzfő-Tapolca közötti vasúton mozogva támogatta a partvédelmet. Ezt megerősítették a honi légvédelmitűzér csoport néhány egységével.⁵⁴³

A szovjetek Apatinnál és Kiskőszegnél történt Duna átkelése után húsz nappal, november 26-án este indítják a Balaton és a Velencei tó irányába támadásukat és a szovjet hadsereg hídfője 50 km széles és 14-17 km mély területre növekedett.⁵⁴⁴

A Balatontól Délre levő arcvonalon december 1.-én Kaposvár - hégaz - Dombóvár D. - hégaz - Kurd D. - Bucs D. - tovább Tolna megyén át K-i irányban van.⁵⁴⁵

Dec. 2-án az F hadseregcsoporttól a 2. német páncélos hadsereget a Dél Hadsereg-csoport Friessner vezérezredes alá rendelik.⁵⁴⁶ A szovjetek Kaposvárt és Dombóvárt érik el. A taszári repülőteret szovjet lovasság harcokcsikkal együtt támadja. Dombóvárrott egy német tüzérsztály, a 31. SS- gránátos hadosztály maradványa és 200-300 magyar katona tartja még magát.

Az arcvonalon és a seregcsoportok között nagy hégazok vannak. A 2. páncélos hadseregnek csak egy, a LXVIII., hadteste van jelen, összesen 4 hadosztállyal és útban van a hozzá a 3. német lovas dandár. A szovjet 57. hadsereg Szigetvár térségében és Kaposvártól Ny-ra és DNy-ra a Brandenburg hadosztállyal van harcban.⁵⁴⁷

1944. XII. 2.-án az V., VIII. és IX hadtest parancsnokait leváltják. Ekkor lép Zsedényi Zoltán vezérőrnagy, a 2. páncélohadosztály parancsnoka helyébe Zádor ezredes. Az 1. huszárhadosztály parancsnok cseréje XII. 23-án történt.⁵⁴⁸

Dec. 3-án a szovjet előrevetett zászlóaljok elérték a Balatont, ahol a hevenyészetten kiépített állásban a 2. német páncélos hadsereg egységei 1945 március 29.-ig tartóztatták fel az orosz erőket.⁵⁴⁹

A HADOSZTÁLY ELSŐ RIASZTÁSA.

10. melléklet A Szent László hadosztály különböző (végrehajtásra nem került) feladataival kapcsolatos menetek 1944.X.4. és XII.22. között.

December 2-án Pápán a hadosztály parancsnokságon megjelent egy német tiszt a Heeresgruppe Süd parancsnokságtól és közölte, hogy a hadosztály azonnal induljon

⁵⁴³ *Veres Balaton* 564-565 .o.

⁵⁴⁴ *Borus Somogy* 207. o. és *Friessner* 1 6935

⁵⁴⁵ *Borus Somogy* 206. o.

⁵⁴⁶ *Borus Somogy* 215. o.

⁵⁴⁷ *Borus Somogy* 216. o.

⁵⁴⁸ *Kovács hadinapló* XII. hó 2-i bejegyzése szerint

⁵⁴⁹ *Veres Balaton* 565. o. Veres szerint „Richard”- állás, mely a Margit-vonal előtt a Ny-i övcsatorna és a Cigány csatorna vonalán ill. attól D-re Barcsig tartott.

gyalogmenetben, két gépkocsioszlop felhasználásával Keszthely körzetébe és rendezkedjék be védelemre a Kisbalatonnál. Elöljáró parancsnoksága Gelsén lesz.

A szervezés és kiképzés alatt álló hadosztály parancsnokság ezt a parancsot meglepődve vette tudomásul és nem fogadta el. Jelentették felettesüknek a Kőszegen levő Magyar Fővezérség hadműveleti csoportfőnökének, aki nem tudott a dolgról. Rövidesen azonban utasították a hadosztály parancsnokát, hogy a német parancsot hajtsa végre.⁵⁵⁰

December 4.-én, hétfőn, a Heeresgruppe parancsára a Pápa-Devecser körzetében összpontosított Szent László hadosztály is parancsot kapott, hogy nyolc zászlóaljával és tüzérosztályával azonnal vonuljon Keszthely körzetébe.⁵⁵¹

A Balatontól D-re december 4.-én, a szovjetek az egész arcvonalon mindenütt támadtak. Az arcvonalt: Homokszentgyörgy K - hézag - támpontszerű megszállás - Kadarkút - Gige - Jákó vonalban - Nagybjom K 3 km. - hézag - gyenge erővel Kéthelyen - Fonyódon - Balatonbogláron van. A Balaton D-i partja Siófok É-ig, innen a Sió és Sió-Kapos csatorna mentén támpontszerű megszállás Simontornyáig. (Ez volt a „Jenő- állás”.)⁵⁵²
Dec. 5-én folytatódott az 57.szovjet hadsereg támadása Gige és Jákó térségében, melyeket a németek elhárítottak. Bizét, Kelevitz és Kéthelyt ugyanakkor a szovjetek elfoglalták.

A 2. páncélos hadsereg a Dél Hadseregcsoportba kerülése óta négy nap alatt 70 km-t vonult vissza. Harcálláspontjának Gelsére helyezéséről az tűnik ki, hogy az ottani vezetés kezdettől további gyors és jelentős területvesztéssel számolt.⁵⁵³

December 5-én a hajnali órákban a VIII. gépvontatású tüzérosztály is Keszthelyen gyülekezett. Az ugyancsak a beérkező 76. tábori tüzér és 1. aknavető tüzérosztályokat

Ugyanakkor a Margit-vonal Keszthely és Csurgó közötti állásait megszállva tartó magyar 8. tábori póthadosztálynak (Temesy Béla altábornagy Nagykanizsa) rendelték alá.

Ezen a napon a szovjet csapatok elérték Balatonkeresztúr és Hollád közötti országotat 1 km-re közelítették meg Balatonberény K-i szélét. A nap végén a keszthelyi kirakodási körzetből azonnal harcra vetett 31. német lovasezred és 92. gépesített dandár egy zászlóalja a szovjet csapatokat feltartóztatta.⁵⁵⁴

Dec. 5-6-7-én a Kisbalaton nádasain át előrevetett szovjet osztagok Keszthelyt is megközelítették. A város védelmére a magyar IV. utász zászlóaljat vetették be a városparancsnokság irányítása alatt.⁵⁵⁵

⁵⁵⁰ *Lajtos* II. 19. o.

⁵⁵¹ *Veres Balaton* 565. o.-on tévesen írja a tüzérosztályt, (VIII. gépvontatású tüzérosztály volt, melyet Lajtos Selmeczy szds-sal való „véletlen” találkozás során, Keszthelyen XII. 6-án szervezett be a hadosztályba. *Lajtos* II. 19. o. - A kastély előtti műúton Lajtos vezérkari őrnagy találkozott Selmeczy László tüzér alezredessel, akinek lövegei a Balaton ÉNy-i csücskénél voltak állásban, és ő maga alakulatával sehova nem tartozott. A 24. gyalog hadosztályban együtt harcoltak Lajtos örgy vk-i főnöksége alatt. Selmeczy készséggel csatlakozott a hadosztályhoz. A kastélyból, ahol a törzsszállást is szemrevételezte Lajtos, sikerült telefonon a fővezérség hadműveleti csoportfőnökének bejelenteni a „talált” tüzérosztályt. Engedélyezték, hogy a hadosztály - mert nem volt tüzérsége - szervezetébe lépjenek.

⁵⁵² *Borus Somogy* 219. o.

⁵⁵³ *Borus Somogy* 221. o.

⁵⁵⁴ Aus deutsche Marine-Akten. 271/IC. 32904. 1.SKL. Teil CXIV. A Deutsche Kriegsführung Schwarzes Meer (Balkan) I. 44.-I. 45. továbbá: "Kriegstagebuch der Inspecteur des Minnenräumdienstes Donau" és az ozorai lakosok személyes közlései.

⁵⁵⁵ uaz. *Csonkaréti* 255. o. in: *Veres Balaton* 565. o.

Dec. 6-án a német 2. páncélos hadsereg arcvonala Barcs - vasútvonal Lábodtól Ny-ra - Nagykorpád - Kutas - Nagybjom K-re 1 km. - Böhönye É. 7 km. - Nagyszakácsi DK 2 km. - Nemesvid K 5 km.- Nemesvid ÉK. 1 km. - Csákány DNy. -Balatonberény K 1 km volt.⁵⁵⁶

A Margit-vonalat, mint azt már említettük a szovjetek elérték és támadásukat a 3. német lovashadosztály igyekezett visszaverni, illetve elreteszelni - eddig sikertelenül.

December 7-én Keszthelyre, majd onnan Balatonszentgyörgyre érkezett az 1/I. ejtőernyős zászlóalj.

December 8-án hajnalban a német 3. lovasdandár - a német 10. csatarepülő és 2. zuhanó-bombázó ezred kötelékeinek valamint jelentős tüzérségi erők támogatásával - nagy ellenlökést indított. A német erők jobb szárnyán Hollád és Kéthely között a magyar ejtőernyős csoport támadott.⁵⁵⁷

December 8-án 22.00-kor kapta meg a 2. páncélos hadsereg a Dél Hadseregcsoport parancsát, hogy a „Szent László” hadosztályt azonnal indítsa útba a „Margit - vonal” Balaton és Velencei tó közötti szakaszára.⁵⁵⁸

December 8-án annak ellenére, hogy a Dél hadseregcsoportot állandóan aggasztotta a német 2. páncélos hadsereg északról történő átkarolása, módosított parancsára a Szent László hadosztályt, a 4. német lovasdandárt és a 208. harcokosi osztályt 31 db P-IV-es harcokosijával, a fenyegetett székesfehérvári arcvonalszakaszra irányította.

1944. XII. 09-én már a Szent László hadosztály közvetlen alárendeltségében levő - volt 53. utász zászlóalj - vasúti szállításra készül Nagykanizsa térségébe, a hadosztály alárendeltségébe kerül.⁵⁵⁹

Két nap után december 9.-re a német-magyar ellenlökés visszafoglalta Balatonmária, Balatonkeresztur Balatonujlakot és elérték az Öv csatornát. Ezen a vonalon a német ellenlökés megállt és a német csapatok 1945. március 29.-ig tartós védelemre rendezkedtek be.⁵⁶⁰

A megerősített 1./I. ejtőernyős zászlóalj harca Kéthelynél.

A budapesti Károly laktanyából Pápára érkezett ejtőernyősök az isaszegi bevetés után alig pihenték ki magukat, amikor is Tassonyi Edömér megkapta ezred parancsnoki kinevezését és soron kívüli - négy év ranghelyesbítéssel történő - őrnagyi előléptetését. Az I. zászlóalj parancsnokságát Kiss Zoltán százados a kiképző keret parancsnoka vette át. Mindenki „ugrócsizmát” és bőrmellényt, bekecset és minden raj és a géppuskás század német MG 42-es villámgéppuskát kapott, *melyet az acsádi lőtérén próbáltak ki.*

1944. december 2-án az ellenség megközelítette Kéthelyt, és Keszthelyig jöttek.

A Szent László hadosztály riasztása után az elsőnek indított megerősített 1/I ejtőernyős zászlóalját december 7-én két gépkocsi oszloppal történt szállítással szállították Devecser-Sümegeg útvonalon Keszthelyre, majd Balatonszentgyörgyre Kiss Zoltán százados

⁵⁵⁶ *Borus Somogy* 221-222. o.

⁵⁵⁷ *Veres Balaton* 565. o

⁵⁵⁸ *Borus Fejér* 63. o. A Margit vonal-K-i szektora a Balaton ÉK-i csücske - Balaton-Főkajár D-i széle - Lepsény É-i széle - Mezőszentgyörgy É-i széle - Polgárdi DK-i széle - Tác D-i szélétől 5 km K-re - Tác DK 1 km. - Pötölle É. - Seregélyes DNy 2 km. - a Velencei tó DK-i csücske között volt.

⁵⁵⁹ *Utásznapló* 90. o. (Ez a napló utolsó tintával számozott oldala, ezelőtt és után minden lapot ceruzával is számoztak. A 90.(tintával számozott) o. = 50. (ceruzával jelölt) lap.

⁵⁶⁰ *Veres Balaton* 565. o

parancsnoksága alatt az ezredközvetlen páncéltörőágyús, páncélgránátos és aknavető szakaszaival árkász századával és híradó részlegével - a 10. mellékleten ábrázoltak szerint - Még aznap a Gelsén levő a Dél Hadseregcsoport alárendeltségében levő LXVIII. német hadtest parancsnokság a zászlóaljat Nagybjom térségébe, az áttörés helyére irányította.⁵⁶¹ Az ezredközvetlenek és Tassonyi jelenléte miatt a zászlóaljat, az irodalomban gyakran az ejtőernyős ezredet említik. Tassonyi őrnagy tiltakozott, de másnap reggelre a hadtest parancsnokság alárendelésüket is elintézte. Mentek Hollád keleten éjjel a temetőbe, a készenléti állás felvételére.

A Hadseregcsoport még azt is tervezte, hogy a Szent László hadosztály 1/II. ejtőernyős zászlóalját kivonják Csepel szigetéről és ugyancsak a 2. páncélos hadsereghez szállítják a Balaton DNY-i csücskétől D-i irányba futó „Margit állások” védelmére.⁵⁶²

Az ejtőernyős zászlóalj indulása után Lajtos őrnagy előrement Keszthelyre, keresve az ejtőernyős zászlóaljat. útvonalára egy motorkerékpárost is visszaküldött, az sem találta őket. Kiment Gelsére a LXVIII. német hadtest törzsszállására, ahol a hadtest hadművelési vezérkari tisztje tájékoztatta a részletes helyzetről, de az ejtőernyősök helyéről nem tudott felvilágosítást adni.⁵⁶³

Dec. 7-én 18.30-kor a 2. páncélos hadsereg I. vezérkari tisztje jelentette, hogy a német 1. hegyihadosztály egy ezredéből, a 3. lovasdandár egy osztályából és Szent László hadosztály ejtőernyős zászlóaljból alakult harccsoporttal, a Kéthelynél betört szovjet erőket szándékoznak visszavetni, ezután D-re fordulnak Marcalinak. Ehhez Bürker ezredes a hadsereg vezérkari főnöke hozzátette, hogy a támadás előkészületei megkezdődtek.⁵⁶⁴

A hadosztály ezen a napon helyezte törzsszállását Hévízre és foglalták el Barcsot a szovjetek. A Szent László hadosztály ejtőernyős zászlóalját a 3. német lovas dandár alá rendelték. A dandárnak ekkor már 35 vasúti szerelvénye volt kirakodás alatt a 2. páncélos hadsereg területén.

December 8-án hajnalban indult meg a támadás. Ejtőernyős harccsoport Hollád és Kéthely között, a német csapatok jobb szárnyán támadt. A két napig tartó harcban december 9-ig, a a beérkezett négy német Pz IV. harckocsi támogatásával visszafoglaltuk Alsómáriát, Alsókeresztúrt, majd a virradó éjszaka folyamán Kéthelyt, egy csoportjuk felvette az összeköttetést a balatonkereszturi német erőkkel.⁵⁶⁵

Dec. 8.-án a németek Marcalit nehéz harcokkal visszafoglalták. A Szent László hadosztály ejtőernyős zászlóalj támadása Kéthely Ny-i szélét érte el. A 3. lovasdandár Nagyszakácsit foglalta vissza.⁵⁶⁶

A Dél Hadseregcsoport 8.-án 09.00 órakor kapta meg Hitler távirati parancsát, hogy a 2. páncélos hadseregnek, a 3. lovas dandár odaszállított erőivel nemcsak meg kell akadályozza az 57. szovjet hadsereg nyugati előrenyomulását, hanem támadásba kell átmennie és az arcvonalat Kaposvár magasságában vissza kell nyomnia.

⁵⁶¹ *Lajtos* II. 20. o.

⁵⁶² *Borus Somogy* 221. o. A Margit „állások” ettől nyugatra Csúrgó-Páth-Komárváros-Balatonhidvég - Fenékpusztá vonalban voltak. *HÚ* 1955. 1. 11. o. Keszi Sándor közlése

⁵⁶³ *Lajtos* 20-21. o.

⁵⁶⁴ *Borus Somogy* 223. o.

⁵⁶⁵ *Marosujvári* Marosujvári Géza Kéthelyen 1992-ben tartott ünnepi beszéde részletei Gilikter István video felvételéről Satronik Stúdió.

⁵⁶⁶ *Borus Somogy* 224. o.

Ezen a napon 22.00 órakor kapott parancsot a Dél Hadseregcsoporttól a 2. páncélos hadsereg, hogy a Szent László hadosztályt azonnal indítsa útba a Balaton és a Velencei tó közötti szakaszra. A 3. lovasdandárnak a 2. páncélos hadsereghez történő szállítása 56 vasúti szerelvénnel befejeződött.⁵⁶⁷

December 8-án jelentkezett a hadosztály parancsnokságon Tassonyi Edömér őrnagy a megerősített ejtőernyős-zászlóalj parancsnoka. Feje, jobb keze bepólyázva, mert megsebesült. Jelentette, hogy még szállításuk alatt a LXVIII. német hadtest parancsnokság, egyenesen Kéthelyre irányította őket és ott azonnal ellentámadásba vetették be a zászlóaljat. A zászlóalj egymagában a támadókat visszavetette, és Kéthelyen a Hunyadi kastély környékén, valamint Sári pusztán védelemre rendezkedtek be.⁵⁶⁸

December 11-én „...Több mint 80 foglyot ejtettünk közelharcban... a háromszoros túlerő ellen súlyos árat fizettünk”....Az 2. ejtőernyős lövészszázad Ajtay Ferenc fhdgy. vezetésével, német rohamlővegek támogatásával egy nyílt szántásban rohamozott és birtokba vették Elesett Ajkay Ferenc (Saci) főhadnagy, aki, az előző nap sebesült, majd kórházban meghalt Juhász (Andor) főhadnagy helyébe önként jelentkezett század parancsnoknak.⁵⁶⁹

December 13-án borongós, hideg decemberi reggel támadták a Hunyadi kastély körüli parkerdőben gyülekező ezrednyi szovjet csoportot Ellentámadásuk során a szovjetek rövid időre visszafoglalták a kastélyt, de Kiss Zoltán százados zászlóaljparancsnok kézitusában a szovjeteket visszavonulásra kényszerítette.⁵⁷⁰ Este...az arcvonal: Kéthelytől 1,5 km-re DK-re levő házcsoportnál áll. Véreznek ejtőernyőseink a tőlük egyre messzebbre levő anyaalakulatuktól idegen, német parancsnokság alatt.⁵⁷¹

Dec.13-án, a 2. páncélos hadsereg 09.55 -kor távbeszélőn, 11.30-kor távirati úton parancsot kap a Brandenburg páncélgránátos hadosztály maradványának Németországba, a Szt. László hadosztály még ott levő részének pedig a Fretter-Pico seregcsoporthoz való küldésére. De azonnal megjegyzi a parancs, hogy „Ha ezek kivonása a jelenlegi helyzetben elviselhetetlennek látszik, a 2. páncélos hadsereg parancsnoksága mérlegelje a taktikai következményeket és jelentse a hadseregcsoporthoz.” A 2. páncélos hadsereg feladata ugyanis az olajvidék és a Dél és az F. Hadseregcsoport szárnyának biztosítása. Az arcvonala 104 km. kiterjedésű, amit 7724 emberrel védett.

Az szovjet 57. hadsereg ugyanakkor állandóan kapta a kiegészítést, míg a 2. páncélos hadsereg elhasználódott. A hadsereg dec. 1 és 10 között 2669 halottat és sebesültet veszített, s ezek között voltak ejtőernyőseink is.⁵⁷²

Lajtos szerint a hadosztály parancsnokság amikor egységét a német LXVIII. hadtesttől kérte vissza és azt a választ kapta, hogy *az ejtőernyősök az ellenállás gerince, amit három hadosztállal nem sikerült elérniük, azt eggyel megoldották, de amint lehet visszaadják őket.*

⁵⁶⁷ **Borus Somogy** 229. o.

⁵⁶⁸ **Lajtos** II.24, 25, 29. o. A kéthelyi Hunyadi kastély kertjében voltak az ejtőernyősök beásva és tanúi voltak a németek műkincs rablásának. Ezeket összecsomagolták, és gépkocsira rakva elszállították. A műértő Tassonyi a legértékesebb képeket összeszedette, a rabló németeknek azt mondta, hogy azok értéktelenek, amit azok el is hittek, és a műkincseket elásatta. A harcokban elesett a 3. század parancsnoka és több tiszt vesztesége volt.

⁵⁶⁹ **Tassonyi**

⁵⁷⁰ **Marosújházi uott.**

⁵⁷¹ **Borus Somogy** 231. o

⁵⁷² **Borus Somogy** 230., 231. o. A Dél Hadseregcsoport kötelékében a Fretter -Pico - seregcsoporthoz dec. 1-én szerveződött a 3. magyar, és a 6. német hadseregből, (majd később más alakulatokból is) állt. Feladata: megakadályozni a szovjet csapatok Budapest Ny-ról történő átkarolását, és áttörését Székesfehérvárnál. **Borus Fejér** 6. és 11. o.

Mint látjuk ekkor sokkal nagyobb erők működtek közre, akárcsak egyetlen zászlóalj kivonása esetén is. Így bármennyire is méltatlankodott Lajtos, a Magyar Fővezérség most sem tudott segíteni. Ezután már többet nem is próbálkoztak Kőszeggel és függetlenítették magukat a Magyar Fővezérségtől”.⁵⁷³

A 2. páncélos hadsereg még 13-án jelenti, hogy „a Meinrad harccsoport. (a Brandenburg hadosztály maradványa) és a „Szent László” hadosztály ejtőernyős zászlóaljának kivonása esetén - amelyek harcértékükben, mint különösen magasértékű és jól felszerelt csapatok súlyponti szakaszokon 700 fővel 10.5 km széles arcvonalon vannak bevetve, - s e hiányokat a meglevő erőnkkel nem tudjuk betölteni.” Az okmány margóján kézírással egy megjegyzés: Brandenburg 245 ember.

Dec.14.-én a 2. páncélos hadsereg német parancsnoka De Angelis tüzérségi tábornok táviratozott a Heeresgruppe Südnek, hogy a kiváló harcértékű és jól felszerelt magyar ejtőernyős zászlóaljat ha elvonják, nem tudja tartani az arcvonalat.⁵⁷⁴

10.05-kor a 2. páncélos hadsereg I. vezérkari tisztje a Dél hadseregcsoport I. vezérkari tisztjének megegyeszer telefonon megismétli az arcvonal „nagybajomi kiugrásának” a helységtől mintegy 1,5 km-re Ny-ra való visszavételére irányuló javaslatát. Ezzel lehetne erőket szabadabbá tenni a Brandenburg páncélgránátos hadosztály maradványának kivonásához. Azt még megvizsgálják, hogy további arcvonalrövidítésekkel a Szent László hadosztály ejtőernyős zászlóalja kivonható-e. 19.00-kor megjön a válasz. A döntés, hogy a 2. páncélos hadsereg a ”Szent László” hadosztály ejtőernyős zászlóalját még néhány napig megtarthatja. A Brandenburg maradványát azonban ki kell vonnia az arcvonalból. A Hadseregcsoport nem járult hozzá a „nagybajomi kiugrás” feladásához. Ezért maradt még egy pár napot az ejtőernyős zászlóalj a vonalban.⁵⁷⁵

Dec. 17.-én 12.35-kor a Dél hadseregcsoport táviratban közli a 2. páncélos hadsereggel, hogy a Szent László hadosztály ejtőernyős zászlóalját útba kell indítani Mórra. Ennek fejében a hadsereghez szállítják az 1009. erőd zászlóalját. Éjfélkor újabb távirat közli, hogy vasúton a hadsereghez szállítják a lovashadtest parancsnokságát és a 4. lovas dandárt.⁵⁷⁶

December 18-án újra támad a szovjet. A Sári pusztát védő huszár felderítőket az ellenség megfutamítja, de Kiss Zoltán százados a tartalékok bevetésével, közelharcra vívott ellentámadással visszafoglalja a pusztát.

Dec.20.-án a 2. páncélos hadsereg megkapja a 92. gránátos dandár maradványát és kivonják tőle a magyar ejtőernyős zászlóaljat, továbbá a Brandenburg hadosztály 2. ezredtörzsét.⁵⁷⁷

December 20-tól kezdődően Somogyban csökken a szovjet 57. hadsereg tevékenysége. A 2. páncélos hadsereg védelemben van, és a Balatontól délre levő arcvonalán 1945 első két hónapjáig változás nem következett be.

December 21-án este hagyják el az ejtőernyősök állásaikat, 23-án Keszthelyen vagoníroztak be, és a légénység a karácsonyt vagonokban töltve, keserves ut után a felvidéki Ógyallán rakodtak ki.⁵⁷⁸

⁵⁷³ Lajtos II.25. o.

⁵⁷⁴ Hgr. KTB. XII. 14.

⁵⁷⁵ Borus Somogy 235. o.

⁵⁷⁶ Borus Somogy 237 o. „Az 57. hadsereg 1944. okt. 27 és dec. 20 közötti harcának összefoglalója.”

⁵⁷⁷ Borus Somogy 238. o.

⁵⁷⁸ Huszár 144. o.

Dec. 30.-án Wöhler gyalogsági tábornok a Heeresgruppe Süd parancsnoka külön parancsban fejezi ki elismerését a 2. páncélos hadseregnek és alárendelt csapatainak az elmúlt harcokban nyújtott teljesítményért. Szerinte a szembenálló szovjet erő „a hadsereg tevékeny hadviselése folytán olyan súlyos veszteségeket szenvedett, hogy a Dráva és a Balaton közötti terület birtokbavételére irányuló támadó hadműveletét nem tudja folytatni.”⁵⁷⁹

Ennek a dicsőretnek egyik tevékeny részese a Szent László hadosztály 1/I ejtőernyős zászlóalja volt, amely főleg tisztekben igen súlyos veszteségeket szenvedett, két század parancsnoka is elesett. A Kéthelyen harcokban sebesülteket Keszthelyre a tábori kórhába szállították. Az ott hősi halált halt ejtőernyősöket Keszthelyen temették el. (27.6.)

Az 1/I. zászlóalj vesztesége

A kéthelyi harcok vesztesége⁵⁸⁰ az ejtőernyős zászlóaljból 2 századparancsnok főhadnagyok, 1 törzsőrmester, 3 őrmester, 5 szakaszvezető, 6 tizedes, 9 őrzető és 35 honvéd, összesen 60 hősi halott

a 3/II. huszár zászlóaljtól 2 huszár hősi halott volt. Közülük 51-et Kéthelyen, kilencet Keszthelyen temették el.

Szent László hadosztály Kéthely-i temetőbe eltemetett hősi halottainak személyi adatai, a hősi halál idejének, okának, a temetés idejének, helyének feltüntetésével.⁵⁸¹
(27.6. fénykép melléklet.)

1./ I. ejtőernyős zászlóalj

Név	Rf.	Születés (lak) helye	év, hó, nap	Anyja neve	Val- lás	Hősi halál		Teme- tés 1944	Sor / sír sz.
						ideje 1944	oka		
Bite János	őrv.	?	?	?	?	XII.9.	Hátlövés	XII.11	3/1
Jójiárt Simon Lajos	honv.	?	?	?	?	XII.9.	Fejlövés	XII.11	2/2
Drávai István	szkv.	Nagyká- roly	19.??. ??	Péter Mária Erzsébet	ref.	XII.10	Fejlövés	XII.11	3/1
Diósi József	tiz.	Molnári	1917. 02.22	Mikovics Mária	rk.	XII.10	Fejlövés	XII.11	3/1
Krausz József	honv.	Hánta	1917. 01.15	Szloboda Erzsébet	rk.	XII.10	Fejlövés	XII.11	3/1
Ismeretlen	honv.	?	?	?	?	XII.10	Fejlövés	XII.11	2/1
Ajtai Ferenc	fhdy.	Buda- pest	1919. 10..31	Murai Sára	Ref	XII.11	Fejlövés	XII.13	Esz ⁵⁸²

⁵⁷⁹ *Borus Somogy* 240. o.

⁵⁸⁰ *Nacsa*

⁵⁸¹ A kéthelyi halálozási anyakönyv 50-56 oldalán 1-51 sorszámmal 1944. december 31-én Sélley Kálmán kéthelyi esperesplébános h. Által lezárt adatok alapján összeállított táblázat.

A kéthelyi hősi halottakat Dr. Mester István tábori lelkész - az 1/I. ejtőernyős zászlóalj tábori lelkésze – temette.

⁵⁸² A halálozási anyakönyv 22. sorszám alatt Ajtai Ferenc fhdy-nál, a temetés helye, napja, rovatban a következő szöveg található: A keszthelyi hősi halottak temetőjébe lett szállítva. Temette: Németh Károly ref. lelkész

Név	Rf.	Születés (lak) helye	év, hó, nap	Anyja neve	Val- lás	Hősi halál		Teme- tés 1944	Sor / sír sz.
						ideje 1944	oka		
Banda István	törm	Pápa	?	?	rk	XII.11	Fejtlövés	XII.12	3/3 ⁵⁸³
Balogh János	örm	Veszprém	1915. 06.27	Wekmann Már	rk	XII.11	Szívlövés	XII.13	X ⁵⁸⁴
Kristóf János	örm	Miskolc	1914. 09.11	Haviár Julianna	rk	XII.11	Old.lövés	XII.13	2/4
Farkas István	szkv	Kecel	1920. 09.23	Gubik Teréz	rk	XII.11	Fejtlövés	XII.12	2/3
Fábián Ferenc József	tiz	Toponár	1921. 12.05	Molnár Teréz	rk	XII.11	Fejtlövés	XII.12	1/1
Ferenczi Lajos	tiz	?	?	?	rk	XII.11	Nyaktöv.	XII.12	3/6
Gyalus István	örv	Bp	1921. 12.22	Nagy Erzsébet	rk	XII.11	Szívlövés	XII.13	2/4
Gyovai István	tiz	Örkény	1919. 11.11	Szabó Teréz	rk	XII.11	Hátlövés	XII.13	3/2
Tóth J. István	t. örv	Cserépfalu	1917. 11.30	Méreg Zsuzs.	ref	XII.11	Oldalszil.	XII.12	2/3
Sziklai-Szimoni- desz Lajos	örv	Orosháza	1920. 12.31	Zárolí Erzsébet	rk	XII.11	Tüdölöv.	XII.13	3/2
Bíta János	honv	Horgas	1921. 02.17	Dánusz Mária	rk	XII.11	Nyaktöv	XII.13	3/2
Bodnár János	honv	?	?	?	?	XII.11	Fejtlövés	XII.17	2/5
Buvári József	honv	Vál	1919. 08.20	Bartlik Terézia	?	XII.11	Hátlövés	XII.12	3/6
Faragó József	honv	Ksztmiklós	1917. 12.09	Hörcsög Zsuzs	Rk	XII.11	Fejtlövés	XII.12	1/1
Hujber István	honv	Mezőörs	1921. 03.17	Gilliczi Mária	rk.	XII.11	Fejtlövés	XII.11	2/2
Kovács Lajos Géza	honv	Nyírbakt a	1924. 02.26	Soltész Gizella	ref	XII.11	Légnyom	XII.12	2/3
Kruczik András	honv	Sátoralja- újhely	1921. 05.23	Kruczik Mária	rk	XII.11	Haslövés	XII.12	3/6
Pfeifer György	honv	Barcs	1917. 12.22	Hoffer Erzsébet	rk	XII.11	Fejtlövés	XII.13	2/4
Szabadkai József	honv	?	?	?	?	XII.11	Fejtlövés	XII.12	1/1
Szabados Dezső	honv	?	?	?	rk	XII.11	Mellövés	XII.12	3/6
Valde Károly	honv	Bpest	1922. ??.??	Papp Eszter	rk	XII.11	Légnyom	XII.12	3/6
Váradí Ferenc	honv	Kistelek	1915. ??.??	Horváth Eszter	rk	XII.11	Nyaktöv.	XII.12	1/1
Várkonyi Gyula	honv	Déavá- nya	24.02. 07	Cs.Tóth Ilona	rk	XII.11	Fejtlövés	XII.12	1/1
Ismeretlen	Honv	?	?	?	?	XII.11	Légnyom	XII.15	3/3
Ismeretlen	Honv	?	?	?	?	XII.11	Fejtlövés	XII.15	3/3

⁵⁸³ Áttemették Pápara⁵⁸⁴ a hullaház mellett (van sírja)

Név	Rf.	Születés (lak) helye	év, hó, nap	Anyja neve	Val- lás	Hősi halál		Teme- tés 1944	Sor / sír sz.
						ideje 1944	oka		
Éles Gyula	őrm	Kemecse	1918. 09.05	Hajdú Borbála	ref	XII.12	Szívelövés	XII.13	?
Széll János	szkv	Makó	1924. 01.01	Szakács Mária	ref	XII.12	Fejlvés	XII.14	2/1
Zsebő János	szkv	?	1919. ??.??	?	rk	XII.12	Fejlvés	XII.13	3/4
Köteles Pál	őrv.	Szeged	1920. 01.20	Temesvári Erz.	Rk	XII.12	Mellszil	XII.17	2/5
Borza József	honv	Felső- zsolca	1918. 11.10	Juhász Borbála	rk	XII.12	Fejlvés	XII.14	3/3
Farkas László	honv	Újvidék	1923. 04.28	Bálint Katalin	rk	XII.12	Szívelövés	XII.13	2/3
Hugyi János	honv	Tápió- györgye	1923. 01.01	Konka Margit	rk	XII.12	Fejlvés	XII.15	3/3
Tóth Sándor	honv	?	?	?	?	XII.12	Old.lövés	XII.13	3/2
Vidákovich Ferenc	honv	Bécs	1923. 08.08	Vidákovich Olga	ref	XII.12	Fejlvés	XII.13	2/4
Pásztor Ferenc	szkv	?	1920. ??.??	?	rk	XII.17	Aknaronc	XII.18	x ⁵⁸⁵
Horváth Gyula	tiz	Temesvár	1920. 03.08	Götz Katalin	rk	XII.17	Fejlvés	XII.20	3/8
Kalocsai István	őrv.	Tápió- bicske	1923. 07.14	Jánoska Erzsébet	rk	XII.17	Gerinclöv	XII.19	2/8
Ivácsony Dezső	honv	Gyergyó- remete	1924. 03.30	Portik Róza	rk	XII.17	Szívelövés	XII.19	2/8
Lakatos Aladár ⁵⁸⁶	?	Dombrád	1922. ??.??	Kovács Piroska	?	XII.17.	?	?	?
Lang Bálint	honv	Hács	1915. 08.30	Haizer Mária	ágh	XII.17	Fejlvés	XII.17	2/5
Sztrípansevics Sándor	honv	Zombor	1923. 04.15	?	rk	XII.17	Aknaronc	XII.19	2/8
Szecskó Sándor	honv	Péter- vásár	1923. 11.10	Nagy Margit	rk	XII.17	Fejlvés	XII.20	3/8
Fazekas József	Honv .	Teskan	1917. ??.??	Szabó Anna	?	XII.18	?	?	?
Szász István	honv	?	?	?	?	XII.19	Melllöv.	XII.20	2/8

A 3/II huszár zászlóaljtotól

Név	Rf.	Születés (lak) helye	év, hó, nap	Anyja neve	Val- lás	Hősi halál		Teme- tés 1944	Sor / sír sz.
						ideje 1944	oka		
Velki István	Hu- szár	Csömör	1912. ??	Laukó Mária	ágh	XII.12	Hátlövés	XII.13	3/2
Czenki András	Hu- szár	Pátroka	1922. 04.20	Bedő Zsófia	ref	XII.17	Szívelövés	XII.17	2/6

⁵⁸⁵ 3. sor elején külön

⁵⁸⁶ Városháza halotti anyakönyve szerint 1946-1951 között előkerült személyek

Keszthelyen az 1/I. ejtőernyős zászlóalj a kéthelyi harcokban Keszthelyen levő tábori kórházban hősi halált halt és eltemetett tisztjei és katonái⁵⁸⁷

Név	rf.	Élet-kora	Anyja neve	Val-lása	Hősi halál		Teme-tés ideje 1944/45
					ideje	oka	
Ajtay Ferenc ⁵⁸⁸	fhdgy	26	?	ref.	1944. XII.11	Szilánk tal ⁵⁸⁹	XII.13. ⁵⁹⁰
Juhász Andor ⁵⁹¹	fhdgy	27	Gáspár Judit	ág.h	1944. XII.10	Tüdősé-rülés	XII.14
Krenkó Imre	tiz	20	Zombec Rozália	r.k.	1945. I.2.	Hónaalj löv	I.9.
Burián István	őrv	21	Csapó Katalin	r.k.	1944. XII.24.	Mellkas szil.	XII.28.
Kókay József	őrv	22	Dorkas Katalin	r.k.	1944. XII.25.	haslövés	XII.23.
Tályai István ⁵⁹²	őrv.	23	Tábi Anna	r.k.	1944. XI.28.	Akna szilánk	XI.29.
Ágoston József ⁵⁹³	honv	22	Pusztai Julianna	r.k.	1944. XII.18.	aknaszilá nk	XII.29.
Hegedüs Mihály	honv	19	Ács Mária	r.k.	1944. XII.24.	Mellkas szil.	XII.23.
Sári Ferenc ⁵⁹⁴	honv.	19	Agyar Mária	r.k.	1944. XII.26.	szilánk sér.	I.2.
Szalók Ipoly	honv	21	Füredi Erzsébet	r.k.	1944. XII.21	Merevgör cs	XII.22.
Téberle György	honv.	36	Bádlér Júlia	r.k.	1944. XII.28	szilánk sér.	I.2

A városban települt tábori kórház halottait a keszthelyi hősök temetőjébe temették el. A két tisztet külön sírokba, a legénységi állományba tartozókat külön koporsókba, tömegsírba temették.

A sírkertben csak négy hősi halottnak van névtáblája. A többiek hamvait feltehetően a feliratok nélküli sírok őrzik.

⁵⁸⁷ **Nacsa**

⁵⁸⁸ Ajtai helyesen Ajtay Ferenc Hősi halál helye: Balatonszentgyörgy

⁵⁸⁹ A kéthelyi halálozási anyakönyv 53. o. 22. szsz-a (Sélley Kálmán kéthelyi esperesplébános h.) szerint fejlődés

⁵⁹⁰ Temette Németh Károly ref. lelkész

⁵⁹¹ Hősi halál helye: Marcali

⁵⁹² Sírja főbejárattól távolabbi bal oldali parcella 9. sír Születési helye: Kecskemét

⁵⁹³ Sírja főbejárattól távolabbi bal oldali parcella 4. sír

⁵⁹⁴ Sírja főbejárattól közelebbi jobb oldali parcella 16. sír

Összefoglaló táblázat a kéthelyi harcokban hősi halált halt ejtőernyős katonák elhalálzásának ideje és rendfokozatuk szerint.

Kéthelyen

1944 December	Főhad- nagy	Törzs- őrmes- ter	Őrmes- ter	Szakasz- vezető	Tize- des	Őrveze- tő	Honvéd	Össze- sen
9	-	-	-	-		1	1	2
10	-	-	-	1	1	-	2	4
11	1	1	2	1	3	3	15	26
12	-	-	1	2	-	1	5	9
17	-	-	-	1	1	1	5	8
18	-	-	-	-	-	-	1	1
19	-	-	-	-	-	-	1	1
Összesen	1	1	3	5	5	6	30	51

Keszthelyen tábori kórházban (Marcaliban)

1944 December	Főhad- nagy	Törzs- őrmes- ter	Őrmes- ter	Szakasz- vezető	Tize- des	Őrveze- tő	Honvéd	Össz- esen
10	1	-	-	-	-	-		1
18	-	-	-	-	-	-	1	1
21	-	-	-	-	-	-	1	1
24	-	-	-	-	-	1	1	2
25	-	-	-	-	-	1	-	1
26	-	-	-	-	-	-	1	1
28	-	-	-	-	-	1	1	2
Január 2	-	-	-	-	1	-	-	1
Összesen	1	-	-	-	1	3	5	9
Mind összesen	2	1	3	5	6	9	35	60

Döbbenetes adatokat kapunk a hősi halálok okainak vizsgálatakor, melyet a következő táblázatban mutatok be:

Dátum 1944	Fej-, nyak- lövés	Oldal-, hát- gerinc lövés	Mell, szív, tüdő, has- lövés	Akna roncsolás	Légnyomás (merev görcs)	Összesen
XII.9.	1	1	-	-	-	2
XII.10	4	-	-	-	-	4
XII.11	14	4	5	-	3	26

Dátum 1944	Fej-, nyak- lövés	Oldal-, hát- gerinc lövés	Mell, szív, tüdő, has- lövés	Akna roncsolás	Légnyomás (merev görcs)	Össze sen
XII.12.	5	1	3	-	-	9
XII.17.	3	1	1	2	-	7
XII.19.	-	-	1	-	-	1
Összesen	-	1	3	4	1	9
Mindösszesen	27	8	13	6	6	60
%	46	13	21	10	10	100

A halál okai egyrészt az ellenség mesterlövőinek kiválóságát, másrészt az ejtőernyősök felelőtlenségét, hányaveti magatartását mutatják, hogy a harcot, a halált, illetve az életet, saját életüket, nem kellően becsülték meg..

A HADOSZTÁLY VÁNDORLÁSA

December 5-én Gelsén a LXVIII. német hadtest parancsnokságán a hadosztály feladatát nem kapott. Megállapodtak, hogy a Szent László hadosztály vezetési törzse december 6-án reggel Keszthelyre, a Festetics kastélyba települ. A németek egy Funkerwagent (rádióskocsi) és egy összekötő tisztet adtak Lajtós mellé.

December 6-án este mindegyik Szent Lászlós alakulat elérte kijelölt menetcélját.

Itt Szügyi ezredest kettős meglepetés érte. Az egyik nem valami örömdetes volt számára, a másik annál inkább.

Stefán Valér alezredes, a *gránátos ezred* parancsnoka, akit Szügyi a békeidőkben rendkívül rámenős tisztnek ismert és ő választott erre a beosztásra, december 6-án gyomorbetegségére és eperohamaira panaszkodott.⁵⁹⁵ Lajtós harci szellemének hiányára gondolt, de lehet, hogy a testőrök nyíltan vagy burkoltan közölhették vele, miszerint nem óhajtanak harcolni a németekért. Ma sem ismert, mi állt az ezred parancsnok vonakodása mögött.

A *gránátos ezred* I. Pálfi százados vezette zászlóalj a XII. 5-i riasztás után gyalogmenetben Nagygyimótra, onnan 7-én autóbuszokkal indult és Hévíz körzetében rakodott ki. A 2. századot Boldogasszonyfán helyezték el. 9-10-11-én kiképzés és felszerelés folytatódik. Bevetésre nem kerültek, mert „jó barátaink az ejtőernyősök itt is helyt álltak, és ránk nem lett szükség. Még volt annyi időnk, hogy a Hévízben megfürdjünk”.⁵⁹⁶

⁵⁹⁵ Ezt Lajtós „gúnyosan” jegyzi meg, holott Stefán Valér alezredes valóban epebeteg volt, mint ezt később is olvashatjuk.

⁵⁹⁶ **Surányi-Béres Szepesvári** 32-33. o. (A gránátos ezred I. zászlóalj, 2. század) „December 5-re nagy zászlóalj murit rendezünk, de nem kerül rá sor, mert 5-én este menetparancsot kapunk. XII. 6-7. Reggel gyalogmenet Nagygyimótra. Ott 2 napig kitartunk, mert nincs elég szállító autóbusz. A vonat járművei gyalog mennek. XII. 8. Reggelre egy Keszthely melletti kis helyiségbe értünk be Délután századomat Boldogasszonyfára rendelték. Egy domb tetején egy kis fészek. A lakosság átvéve a mi jó Szent Lászlós hangulatunkat, igen nyugodt. ... XII. 9-10-11. Boldogasszonyfán tartózkodunk. A kiképzést folytatom. Szedjük össze a frontól „megpattanókat”, nagyon sok van. Az ejtőernyősöket bevetették. Innen a dombtetőről gyönyörűen látni a Balatont és a füstölgő frontot. A vízben csak úgy fröcskölnék a lövedékek. ...Este Balázs szaki meghív párunkat saját pincéjébe borozni. Nagyon jól mulatunk. Anyagot, ruhát, lőszert is kapunk pótlólag, úgy hogy teljesen készen vagyunk a frontra. Nagy a harci szellem. Az ejtőernyősök vagy 80 km-re visszanyomták a muszkát, így itt már nincs dolgunk. Sikeresül

Ugyanakkor nagy meglepetést okozott a *repülő lövészezred* magatartása. Feltűnően nagyfokú harci lelkesültség hatotta át csapataikat. Szinte egyetlen menetbetegük nem volt a több napos gyaloglás során és a végén sem.

Itt már érezte a hadosztály vezetése, hogy *a földi harcra beosztott repülők magukkal hozták azt a különlegesen bátor és áldozatkész szellemet, amely anyaalakulataikat áthatotta. Arra gondoltak, hogy ezek a katonák is olyan bátrak és áldozatkészek, mint azok a „fehér-keresztes vadászok”, akik a légiuralom ellenére elszántan vetették magukat a hatalmas Liberátor és Mustang kötelékekre.*⁵⁹⁷

A megerősített 1/1 *ejtőernyős zászlóalj* elindulása után december 6-án a hadosztály többi alakulata (a *gránátos- és repülő lövészezrede*) Vásárosmiske-Jánosháza körzetéből a legrövidebb úton gyalogmenetben Nemesboldogasszonyfa, Hévízfürdő, Szentgyörgyvár, Alsó- és Felsőpárhok körletébe menetelt. A nehézfegyverek fogatolva, csapatvonatok gyalogmenetben - lemaradva - követték az ejtőernyős zászlóaljat.⁵⁹⁸

„A *repülő lövészezred* kombinált menetben (gyalog és részben vonatszálítással) Keszthely térségébe vonult fel. A Keszthely térségébe felvonuló *repülő lövészezred* létszáma 2000 fő, egy zászlóalj létszáma 800 fő volt. A vasúti szállítás során román Messerschmitt gépek⁵⁹⁹ támadták meg a szerelvényt. A zászlóalj példás fegyellemmel hagyta el a vagonokat és ment tüzelőállásba. Pánik nem volt.” A felvonulás alatt Pályi György százados lett Czirfusz Imre őrnagy helyett⁶⁰⁰ az *I. repülő lövészzászlóalj* parancsnoka. „A zászlóalj parancsnokságot hivatalosan Kehidán vettem át. Helyettem az 1. század parancsnoka Őze Ferenc főhadnagy lett. A fegyelem a menet alatt példás és jó volt. Fegyelmi eljárásokra nem volt szükség. A hangulat lelkes és a harci szellem magas volt. A napi menet általában 20-25 km volt. A két zászlóalj menetvonalának hossza egyforma volt. Én a hosszú menetet menetgyakorlatként fogtam fel, amelyik jó edzés volt és ami alatt a zászlóalj összeszokott. Erre szükség is volt, mert Celldömölk DK területén az alakulatok elhelyezése parasztházakban, rajonként szétszórta, volt és erre nem adódott alkalom. Zalaegerszegen már találkoztunk a Pécsről kitelepített parancsnokságokkal és menekültekkel. Beérkezve a kijelölt körletbe parancsot kaptunk, hogy a Kisbalaton védelme tárgytalan és helyette új körletbe meneteljen.”⁶⁰¹

A *repülő lövészek I. zászlóalja* pár napig Keszthely mellett Zalaszentgróton házaknál volt beszállásolva. Sokat éheztek, mert a konyha lovas kocsival jött és elmaradt. Egy pesti gyerek meghalt, mert mutatni akarta a háziaknak a páncéloklöt és felrobbant.⁶⁰²

A *repülő lövészezred I/1* nehézfegyverszázada 1944. december elején teljes felszereléssel indult eröltetett menetben Kehidára. Itt a gazdasági iskolában lettek elhelyezve. Kitudódott, hogy a Marcaliban levő súlyos harcok miatt irányították ide őket, de nem lettek bevetve.⁶⁰³

A *repülő lövészezred II. zászlóalja* eröltetett menetben menetelt Keszthely felé. Egy lóháton levő tiszt sürgette őket. Ez nagy ellenkezést váltott ki. Aztán újra rend lett.⁶⁰⁴

Hévízre is bemenni és a szabadban fürdeni. Csodálatosan jól esett. Most voltam először Hévízen. Hátsólovat szerzek.”

⁵⁹⁷ *Lajos* II.20-21. o.

⁵⁹⁸ *Lajos* I. 42. o.

⁵⁹⁹ *Kicsindi* tizedes egy orosz repülőgépre emlékszik.

⁶⁰⁰ *Czirfusz* őrnagy a repülő lövészezred parancsnokának segédtisztje lett.

⁶⁰¹ *Pályi* 4-5. o. Pályi korábban Pécsen levő közelfelderítő századnál szolgált.

⁶⁰² *Kicsindi*

⁶⁰³ *Boda* 1-2. o.

⁶⁰⁴ *Kelemen*

A II. zászlóalj nehézfegyverszáradát csak XII.09-én hajnalban riadóztatták Kemeneskápolnán. Nagy csörömpöléssel indultak gyakorlatlanul, biztosított menetben. A hajnal ellenére a falu lakossága búcsúztatta őket. Elöl, oldalt terepkutatók, elővéd, oldalvéd, zöm állig felfegyverzetten. Nem szokta a cigány a szántást, hamar feltörte a fegyver a vállukat.

Az első pihenőt Egyházashetyén, az éjszakát Zalaendrődön töltötték. A lakosság menetközben élelmet hordott a katonáinknak. Annyi almát menetközben sohasem ettek, mint akkor. Másnap 10-én 30 km gyalogmenet után Nemesbükön van a század. Hideg ételmezés, házaknál főzés. Egy nap pihenő. 12-én délben indulás, Zalaszentőn éjszakáztak, 25 km után 13-án elérték Káptalanfa községet, ahol meleg ételt kaptak.⁶⁰⁵

A hadosztály 1. sz. *fogatolt kocsi* a kocsizó géppuskás századdal 1944. december 6-án Pápateszérről, először Tüjére kap szállítási parancsot, majd onnan vissza a Székesfehérvár környéki harcokhoz vezényelik. Állandó mozgásban, 1944. karácsonyán Rédén vannak.⁶⁰⁶

A hadosztály *felderítő osztálya* Piliscsabáról 1944. XII. 05-én a Káli medencébe két napig hiányos ellátással nagyrészt tengelyen, a láncaltapas járművek „talpon” tették meg az utat. Egy Turán sebességváltó-, egy Nimród torziórúgó törés hiba miatt kiesett. A tapolcai műhelybe kerültek. Néhány nap gyakorlatozással, éleslövészettel, lőszerbeszerzéssel telt el.⁶⁰⁷

A hadosztály *híradó zászlóalj*át december 4-én riasztották. A zászlóalj létszám az induláskor 8 tiszt., 258 legénység, 191 ló, 130 országosjármű, 25 tehergépkocsi, 260 vezető ló.

December 4-én délután Nógrádverőcéről lábon, 5 q súlyra kiegészített szekerekkel indultak és 4. – én estétől 5-én reggel 6 óráig egész éjjel folyt kompon az átkelés a Dunán Nagymaros-Visegrád között, majd éjjel meneteltek Esztergomba. Egy fordulóra 40 országosjármű., vagy 20 tehergépkocsi, 5 személygépkocsi, és 10 országosjármű fért a komp 10 x 40 méteres rakfelületére. Berakodási idő: országosjármű 40, gépkocsik 20 perc. A komp menetideje 10 perc. Az eredeti menettervtől eltérően december 6-án Esztergomban várakoznak, ahol 7-én az 1. , 8-án a 2. század vagonokba rakodott. Ezen a napon légitámadást kaptak.⁶⁰⁸

A hadosztály közvetlen *rádiósszárad* parancsnoka 7-én 20.00-kor érkezik Dunaalmásra. 9-én 0 órakor indulás. Menet Lábatlanon át, délben Almásfüzitő, 10-én vasárnap délben érik el Komáromot, este Győrt, ahonnan - új parancs miatt - 11-én menet vissza Komáromba, Ácson vesztegelnek. Halmay százados Győrben éjszakázik.⁶⁰⁹

„Intézkedés a hadosztály felvonulására a móri körletben.”

Lajtos vezérkari főnök Tassonyi ejtőernyős ezred parancsnokkal megbeszélte, hogy amikor erre lehetőségük van, az első adandó alkalommal vonja ki zászlóalját és jöjjön a hadosztály után. Magyarán szökjének meg. Ez közös vágya a hadosztály vezetésének és Tassonyinak - bármennyire is tükröződik ez kiadott intézkedésekben - sajnos, csak három hét múlva, december végén sikerült.⁶¹⁰

⁶⁰⁵ Benkó 169. o.

⁶⁰⁶ Adamovich

⁶⁰⁷ Martin 6-10. o.

⁶⁰⁸ Halmay napló és naptár. Részletezve : Szerszám szakasz : 1 ti., 32 legs., 22 ló, - Törzs 1 ti. 22 legs. 17 ló, 2 szgk. - I. szd. 1 ti., 150 legs., 77 ló, 34 ojmű, 1 szgk. - 2. szd. 6 ti., 156 legs., 75 ló, 1 szgk. Elhelyezés Mórort; Baráth alez. Vértesi u. 8., Hirkp.: Községháza, Hívósz.: 53., Századtörzs: Deák F. u. 11-14.; Gyengélkedő Deák F. u. 19.; Rejtjelzők (Balonyi t. hadnagy,Varga főhadnagy) Kossuth L. u. .3. - Fekete Ottó zls. Hosszúhegy u. 5. ; Az I szak. Wekerle u. 30., II .szak. Érmelléki út 1-2. és Petőfi S. u .3., 14., III. szak. Deák F. u. .68., IV. szak. Deák F. u. 39.

⁶⁰⁹ Halmay napló 3. o.

⁶¹⁰ Lajtos II.25. o.

A Szent László hadosztály Keszthely térségében tervezett bevetése elmaradt. Még Tassonyi el sem ment Hévízről, a hadosztály parancsnokság december 7-én megkapta a Heeresgruppe Süd parancsát a móri horpadásban Bodajk, Mór, Bakonysárkány, Kisbér, Vérteskéthely, Nagyveleg területén való felvonulásra.⁶¹¹ Mórton a Heeresgruppe parancsnokságra vezényelt magyar összekötő tisztől kapják az eligazítást.

Az 59. *utász zászlóalj* december 9-én a Szent László hadosztály kötelékébe lép és parancsot kap a Nagykanizsára történő szállításra. De amikor 11, 12 és 13-án berakodott a Józsefvárosi pályaudvaron két szerelvénybe, új parancsot kap, hogy gyalogoljon Kisbér-Mór területére. A kirakodást a zászlóalj parancsnok nem rendeli el, elhatározását a hadosztály parancsnoknak jelenti.⁶¹²

Lajtos dec.10-én, Szügyi 11-én Mórton van. A magyar összekötő tiszt nem tudott feladatot adni, mert nem ismerte az általános helyzetet, sőt azt sem tudta, hogy általában mi a helyzet a Dunántúlon. Megtudták, hogy a hadosztály a LVII. páncélos hadtest parancsnokának Kirchner páncélos tábornoknak van alárendelve, akinek törzsszállása Fehérvárcsurgón volt. Odamentek, jelentkeztek.

A hadosztályt, így a zászlóaljakat is a német LVII. páncélos hadtest parancsnokságnak és azon keresztül a Heeresgruppe Fretter-Piconak rendelik alá.

Kirchner parancsa az volt, hogy a hadosztálynak Székesfehérvár ÉNy-ra kell menetelnie és feladata lesz Székesfehérvár DNy-on a sík terület szívós védelme. Részletes parancsokat Székesfehérvár városparancsnokságon adják meg.⁶¹³

⁶¹¹ *Lajtos* II. 26. o. *Martin-Ugron* 93. o. 3. bek. 2. s. 71. jegyzetben igaztalanul ezt kétségbevonja.

⁶¹² *Utásznapló* 51-52. l. Ezen parancsok következtében végzett munkára példa: XII. 10-én átadás-átvétel folyik. 11-én 12.00 Józsefvárosi pup. (pályudvarparancsnokság) jelentése szerint I. szerelvény a 2. szd. és a zászlóalj törzs a berakodást megkezdte. *Utásznapló* 51 l.

12-én a II. szállítmány is kész. Estig I. század berakodott, a II szállítmány a berakodást 80 %-ig teljesítette – 13-án. A berakodás folyik. utász zászlóalj gyalogmenetben kell Kisbér Mór területére meneteljen. Zászlóaljparancsnok. kirakodást nem rendeli el, mert a szerelvények

14-én elindulnak. Nagykanizsa helyett kirakodás Mór legyen, ezt a Központi szállításvezetőtől kérte Ezzel gyorsabban érjenek oda, mert ha kirakodik, csak 15-én tudott volna útbaindulni. A hadosztály a zászlóaljnak előírt műsz-i anyagot, megkapta. Lótáp hiánya miatt a lovak leromlottak hosszabb út velük nem lehetséges. A hideg idő miatt a 2. takaró és sátorlap hiány miatt sem lehet a menetet vállalni. A zászlóalj jobb erőben ér be szállására, ha vonaton mennek.

14-én jelentette elhatározását. A hadosztályparancsnok műsz. pk. jelzi, hogy a németek szabaddá teszik a szállításokat, az utász zászlóalj II. szerelvénye is soronkívül indul. Kozma László fhgy-t és Parázs zls-t Kisbére küldik a hadosztály parancsnoksághoz. Délután. visszajöttek, nem találták a hadosztály parancsnokságot sem Pápán, sem Kisbéren, gépkocsijuk lerobbant.

16-án 20.00-kor az I. szállítmány; 17-én 09. 30-kor a II. szállítmány elindult. A zászlóalj parancsnoka a hadosztály parancsnokságot Mórton találta meg, de vasárnap délelőtt folyamán Szfv-ra települt 1a. vk. közlése szerint a zászlóaljnak is Székesfehérvárra kell menetelnie. A zászlóaljparancsnok visszaindult a szállítmány felkutatására, a kirakodást Mór helyett Székesfehérvárról rendelték el. Tönkrement gépkocsija egy kátyúban Csákvár-Bicske között, azt egy, né. pc-os kihúzta. –

18-án a zászlóaljparancsnok az irányváltoztatást kiküzdötte, gépkocsi tartálya kilukadt, Kelenföldön tudja meg, az I. szállítmány 16-án 21.15-kor; a II. szállítmány 17-én 14.30-kor ment el Kelenföldről. –

19-én Bora százados szerint az I. szállítmány. Kisbéren lehet. Mórton írásos parancsot hagy a székesfehérvári kirakodásra. Szalay főhadnagy szkfv-i szálláscsináló jelentette, hogy a hadosztályparancsnok Nádasdladányba települt és itt egy német páncélos hadosztály alárendeltségébe lépett. Tájékoztatta a helyzetről a Szt. László hadosztályt, hogy Balatonfőkajár és Polgárdi között az ott bevetett német erőket felváltva, a védelmet átveszi. *Utásznapló* 52. l.

⁶¹³ *Lajtos* II.26. o. Ismét egy jellegzetes epizód. Szügyi ezredes nem beszélt németül, de osztrák módra ismerte a bemutatkozás sématisztikus szövegét és ennek megfelelően a következőképpen mutatkozott be Kirchnernek: „ Herr General! Oberst Szügyi stellt sich gehorsamst vor” (Tábornok úr! Szügyi ezredes alázatosan bemutatkozik.)

A hadosztály parancsnok XII.11-én 19 h-kor Pápán adta ki 270/I.a.számú intézkedését a Móri körletbe való felvonulásra.

Az általános helyzet. Az ellenség XII.10-én estig elérte Balatonfőkajár, Polgárdi-Szabadbattyán- Seregélyes-Velencei tó déli csücske vonalát. A hadosztály várható feladata: - vagy az ellenséges betörés esetén ellentámadást hajt végre, - vagy megszállja a Várpalota, Csór, Iszkaszentgyörgy, Zámoly kiépítés alatt álló vonalat - vagy átveszi a jelenlegi védőállás egy szakaszát. Ez újabb menetet jelentett. A felvonulás körleteit az ejtőernyős ezred beérkezésétől függően határozza meg.

Elrendeli, hogy a *gránátos ezred* I. zászlóalj 2. százada december 12-én induljon autóbusszokkal a Balaton mellől Móra. Az I. zászlóalj többi része Pápa környékéről gyalogmenetben Bodajk - Balinka körletbe, a II. zászlóalj 12-én Veszprémvarsányból Bakonyoszlopra, 13-án Balinkára, ott szállásoljon be, a *gránátos ezred* csapatvonata 14-én Bakonyzentkirályt, 15-én Balinka, Bodajkot érje el.

A *repülő lövészezred* Káptalanfa, Nemeshany környékéről gépkocsiszállítással Kisbérig, onnan Bakonyvárkány, Aka körletébe gyalog meneteljen. Az el nem szállított részek az ezredvonathoz csatlakozzanak.

A *tüzérparancsnok törzse* XII.12-én Bakonyszombathelyen legyen, az 1. közepes aknavető tüzérosztály 13-án Bicskéről Bodajkra meneteljen, ott a *gránátos ezred* parancsnok szálláskörletébe lépjen; a 76. tüzérosztály menetét, - ha a német alárendeltség alól kivonásra kerül - a tüzérparancsnok szabályozza.

A hadosztály *híradózászlóalj* gépkocsizó része 11-én Vérteskéthelyre beérkezett.

A *hadosztály parancsnokság* Pápán, a szállásszabályozó törzs Kisbér állomáspáson települt.
614

A parancs alapján a *gránátos ezred* I. zászlóaljának 2. százada XII. 12-én este Hévízen autóbusszokra rakodik. Irány Mór. „Na, ott is jó borok lesznek. Az emberek énekelnek. Egy menekülő hölgyet veszünk fel, az meg is jegyzi, hogy hogyan lehet az, hogy énekelve megyünk a frontra? Rövid a felelet: Szent Lászlósok vagyunk. Mennyit számít a jó közszellem kialakítása! „XII.13-án dermesztő hidegben érnek Móra. A községházán eligazítás. Beszállásolás. Be kell várni kocsijaikat. Sikerül egy csomó páncéloklőt is megszerezniük a németektől. 14-én délután parancs jön: menet Bodajkra. Szakadó havasesőben menetel a század ronda ellenszélben. Bodajkon nincs szállás. Végre nagy veszekedés után egy vendéglőben szorítanak helyet a századnak. 15-én kocsijaikat kell megvárniuk. Kivonulás, kiképzés. Egy-két páncéloklőt lőnek ki. Délután Tigriseket néznek meg az emberekkel, félelmetes jószágok. A század jobb helyre költözik. Este az ezred vacsorát adott a tisztikarnak.⁶¹⁵

XII. 12. A hadosztály parancsnokság a hadosztály- és csapatvonatokat megállította az általuk éppen elért körzetben (Jánosháza és Devecser között) a felesleges utak elkerülésére, mert számítottak arra, hogy ez a körlet sem tart tovább, mint az első.⁶¹⁶

Kirchner, mert nem osztrák volt, úgy értette, hogy Szügyi vezérezredes mutatkozik be és ennek megfelelően kegyelmes úrnak titulálta Szügyit és így is kezelte. Lajos hagyta tévedésében, mert ez a tárgyalásnál előnyt jelentett. Kirchner ezután nem volt erőszkos.

⁶¹⁴ *Dárday* 38. mell. A Szent László hadosztály: „Intézkedés a hadosztály felvonulására a Móri körletbe”

⁶¹⁵ *Szepesvári* 34-35. o.

⁶¹⁶ *Lajos* III 26. o.

A hadosztály *híradózáslóalj* menete is 12.-én Komáromban vesztegel, majd 13-án indul Ászárra, onnan 14-én Kisbérre, majd Móra. Ott kirakodás és beszállásolás. Mórrott a zászlóalj január 18-ig mintegy 10 napot tartózkodik.⁶¹⁷

„Az új felvonulási körlet Székesfehérvár területe volt. A *repülő lövészezred* „a felvonulást részben gyalogmenetben, részben budapesti autóbuszokon hajtot(tuk)ta végre. Jó hangulat, magas harci készség jellemezte az ezredet. A szállító részleg sofőrjei szerint, ilyen jó szellemű alakulatot még nem szállítottak. Az ellátás és élelmezés igen rossz volt. A felvételezés sehol nem működött ... a tábori konyhák a fogatolt vonat lemaradt. Az élelmezést helyi beszerzés útján lehetett megoldani.”⁶¹⁸

A *repülő lövészezred* I/1 nehézfegyver század részére két-három nap kehidai tartózkodás után az iskola mellett megjelentek a 101-es vonatosztály kék autóbuszai és teljes felszereléssel berakodtak. A délutáni órákban indultak. Természetesen teljes elsötétítéssel érkeztek Bakonyrákányba, ahol az autóbuszokban éjszakáztak. Másnap, december 14.-én délelőtt, a németek által pár napja visszafoglalt Székesfehérváron egy iskolában rakodtak le. Szerszámokat (ásót, csákányt, lapátot) kaptak és a város szélén kijelölt lövészárkok rendszert építették. úgy tudták, hogy Fehérvár védelmét fogják ellátni. Négy napig dec.18-ig voltak itt.⁶¹⁹

Az elsőnek beérkezett *repülő lövészzászlóalj* lebontotta a Székesfehérvár D-en levő Komárom fele menő vasútvonal melletti őrházat, fedezéket épített, várva a Polgárdi irányából jövő szovjet támadást. A parancsnokok terve az volt, hogy a vasúttöltés és a Gaja patak töltésének között vízzel árasztják el. Az elbontott őrházból egy bunkert építettek.⁶²⁰

A riasztás után a *repülő lövészezred* II. zászlóalját előbb vonaton szállították. Székesfehérvárra gyalogosan értek be.⁶²¹

Az alakulatok élelmezése az állandó menetek miatt nehéz volt, ezen a parancsnokok, beosztottak leleményessége javított.⁶²²

⁶¹⁷ *Halmay* 3. o.

⁶¹⁸ *Pályi* 5. o.

⁶¹⁹ *Boda* 2. o.

⁶²⁰ *Szalók* 5. o.

⁶²¹ *Gulyás* uo.: „Jól éltünk, mert malacot vásároltunk és ezért mi, akik ezt ettük, nem betegedtünk meg a közönsben főzött jó ízű babfőzeléktől, nem jártunk úgy, mint ők, akik a vagonból kiguggolva, állomásokon a vasútvonal mellett, mint a fecskék kellett dolgukat végezzék. Kelemen százados úr is, aki két csajkával is evett a babból is így járt, de ő a szerelvény személyvagonjában végezhetett el dolgát.” A repülő csapat fegyelmére két jellemző eset. Az első: Gulyás tizedes a gyalog menet alatt a németek által elhajtott és tőlük megszökött lovak közül egyet befogott és Fehérvárig lovagolt, majd ott a lovat eladta és ezzel környezete nagyon jól járt. A második: Fehérváron házakhoz osztották el őket. „Én a debreceni Szegedi Jóskával egy idős házaspárnál voltam beszállásolva, akik reggel nem ébresztettek fel és késve érkeztem a főtérre a gyülekező helyre. A század után rohantunk gyalog és lovas kocsival mentünk, és még Fehérvárcsúrgó előtt utolértük őket. Jelentkeztünk Kelemen százados úrnál. A század megállt. „Tudjátok, mi járna ezért nektek?” „Nem tudjuk.” „Hátra arc! Düljetek be!” Kicsit térdrel meglökött bennünket. Ez volt a büntetés.

⁶²² *Gráczol* Sándor hadnagy még Bakonyrákányon vásárolt és feltetett a gh kocsira 150 l bort a századnak. Mivel nem volt elegendő koszt, elrendelte, hogy 3 dl-t mindenkinek adjanak ki. Jelentették, hogy nincs bor. Szekeres nevű őrmestertől kérdezte hogy hova lett a bor? Nem tudja. No akkor a kocsist a század előtt ki kell köttetni. Az őrmester a század előtt megtagadta a parancsot. Gráczol előkapta a pisztolyát és kijelentette, hogy a parancs megtagadása azonnali halálbüntetés! Ellőtt őrmester füle mellett. Nem akarta lelőni. Az őrmester összecsuklott. Lefokozta és azonnal egy másik századhoz, áthelyeztette Később kisült, hogy Ő is benne volt a bor osztásában. Más alkalommal kiadta a parancsot, hogy „az első gazdától, ahol két disznó van, az egyiket vásároljátok meg, vágjátok le, de ahol egy van, azt ne bántátok!”. úgy is lett estére rendes pörkölt került a csajkákba.

A repülő lövészezred II/1. nehézfegyverszárad december 14-én MÁVAUT autóbuszokkal kerülő utakon Kisbénán rakodott ki és az iskolában éjszakáztak. Élelem nem volt, másnap 15-én tovább Aka, majd 16-án Súron át esőben Ácsteszerre értek. Itt találkoztak a Hunyadi páncélgránátos zászlóalj és a Halálfejes légió katonáival. Ez utóbbiban két önként jelentkezett volt repülő katonabajtársuk is szolgált. Vasút-, út-, híd- és egyéb katonai létesítmények robbantására kaptak speciális kiképzést. Kiválóan voltak ellátva: fehér kenyér, felvágott, lekvár stb., Lényegesen magasabb zsoldot kaptak, mint ők. Ez nagyon rossz hangulatot szült.

⁶²³

XII.15-én a *gránátos ezred* I. zászlóalj parancsnoka Pálfi százados is Bodajkon eligazítást tart század parancsnokainak. Székesfehérvárt fogják védeni. A védőállás bent lesz a városban, ezért sok rombolást, egész utcarészeket kell lerombantani. A 2. század a vasútállomást és környékét kapja. Este indulnak.

⁶²⁴

A *repülő lövészezred* „December 15-én értük el a kijelölt területet Székesfehérvár Ny-ot. Itt parancsot kaptunk, hogy Székesfehérvár Dny-ra levő síkterület védelmét látjuk el. A kijelölt védőállások elkészítését azonnal megkezdjük. Két napi munka után újabb parancsot kaptunk, hogy Polgárdi-Balatonfőkajár vonalában levő német egységet váltjuk fel.”

⁶²⁵

A VIII. gépvontatású tüzérsztyály tengelyen Keszthelyről indul el, 1944. dec. 14.-én az osztály törzse és 2. üteg Cseszneken, 1. ütege Kádártára menetel.

A már másutt bevetett alakulatok (ejtőernyős ezred, 1., 9., 76. tábori, 1. közepes aknavető tüzérsztyályok) kivonására és a hadosztály kötelékében történő alkalmazására intézkedés történt.”

⁶²⁶

16-án a *gránátosok* I/2 százada: „reggel felé érünk be a városba. Énekszóval, jókedvűen, fegyelmezetten vonulunk végig a városban. Megáll a forgalom, még a németek is megbámulnak. Fennen nótázunk, hogy mi vagyunk a szentlászósok. Beérek az állomásra, bizony minden alaposan össze van bombázva. Szemrevételezem a védőállást, és elhelyezem az embereket. A házak falába vágunk lövéseket, légvédelmi beton óvóhelyek ablakaiból kandikálnak ki golyószóróink. Megkezdjük az elkerülhetetlen rombolásokat is, a lakosság sír könyörög, de a katonai szempont az első. Az én harcálláspontom a vasúti őrház magas épületében van. A védőállásom teljes hosszában kézihajtánnyal közlekedem. (Valamikor gyerekkoromban kézihajtányoztam, apám állomásfőnök volt.) Védőállásom nagyon jó, ebben jól ki lehet tartani. Délután rohan ki a polgármester, hogy hallja, romboljuk a házakat. Nagy vita kezdődik. Ez is nagy hazafi lehet!

A front dübörög előttünk. Éjjel egy MÁV tisztviselői lakásban alszom, finom rekamién. Az emberek nagyon meg vannak helyükkel elégedve. Vieger Jánost (akivel kettesben hatoltunk át Erdélyben az orosz bekerítésen és később a legényem lett) hazaengedtem, ezzel neki tett ígéreteket betartottam.”

⁶²⁷

A 2/I. repülő lövésszázlóalj nehézfegyver századának aknavetősei dec.16-án Veszprém megyében Nemesbányára meneteltek. Beszállásoltak. Megérkeztek a kék autóbuszok Budapestről, azok vitték Urhidára a zászlóaljat. Itt szállásoltak be. Másnap bementek a teljesen kihalt Székesfehérvárra, melyet már a német és magyar alakulatok és a lakosság nagy

⁶²³ A két repülő katonából lett halálfejes légiós résztvevő a budavári kitörésben és Csehországban estek orosz fogságba. (K.B. és S.J.) *Benkó* 174. o., mivel még élnek, (1994) nevüket nem nevezte meg közlésében

⁶²⁴ *Szepesvári* 34. o.

⁶²⁵ *Pályi* 5. o.

⁶²⁶ *Dárdai kézirat* 4. o.

⁶²⁷ *Szepesvári* 34-35. o.

része is elhagyott. Orosz repülőgépek jelentek meg és a pályaudvart támadták alacsony rácsapásokkal. A pályaudvar teljesen fel volt szántva, mert a németek a talpfákat derékba törték és hasznavehetetlenné tették.⁶²⁸

A nehézfegyver század géppuskásai vitéz Csörgey László főhadnagy parancsnoksága alatt dec.18-án nyitott platójú német tehergépkocsikra rakodtak Székesfehérvárról és Komárom felé indultak ki a városból. Kisbér és Komárom között légiriadó miatt fedezékbe mentek, majd Komáromban Esztergom felé fordulva, az esti szürkületben, átfagyva a híradós laktanyába szállásoltak be.⁶²⁹

A 2./II. repülő lövészászlóalj nehézfegyver százada XII.17-én ismét Kisbérre ment vissza, és MÁVAUT autóbusszokkal dec.18-án Székesfehérváron vannak. Beszállásolás, a meleg ételt alig fogyasztották el, riadó, menetkészültség, sorakozó, menet Urhidára (10 km.). Onnan ismét vissza a Székesfehérvár - Sárszentmihály és az Urhida-Polgárdi közötti utak keresztezésébe. Itt éjszakázott a század az árokban. Vastag pára húzódott 50-100 méteres látással.

Közelükben egy német légvédelmi. üteg 4 db 20 mm-es géppátyúkkal⁶³⁰ volt beásva. Fülelő-berendezésre vagy telefon riasztásra riadtak földalatti bunkerekből és Sárszentmihály felől várták a támadást. Rövidesen a ködből egy II-2-es csatagép bukkant ki, de a tüzekek a gép mögé lőttek. A repülőgép a tüzelés hatására balfordulóval Fehérvár irányába visszafordult.

A pára felszálltával láthatóvá vált a nagy por és füstfüggöny, mely a D-re levő arcvonalt felett lebegett.

Száraz változékony idő, nyugalom lett nappalra. 19-én este sötétedés után irány Székesfehérvár. Ismét elmaradt a század bevetése. Fehérváron rövid pihenő, meleg étel és irány gyalog tovább Móra, ahova XII. 20-án késő délután érkeztek. Pár órai várakozás után Mór főterén megérkeztek a MÁVAUT autóbusszok és irány Esztergom-Pádkányra, ahova 21-én a hajnali órákban értek.⁶³¹

A hadosztály *felderítő* osztálya XII.16-17-én Iszkaszentgyörgyön reteszállásban van, onnan Jenő községbe rendelik, majd XII.21-én Pádkányon át Garamkövesdre érkeznek be. A harcokban dec.22-27 között vett részt.⁶³²

Éppen, mikor a repülő lövészek Székesfehérváron elérték kijelölt körletüket a katasztrófát ígérő helyzetből újabb parancs mentette meg a hadosztályt. December 16-án új parancs érkezett Kirchnertől, hogy nem Székesfehérvár védelmét kell ellátni, hanem a III. páncélos hadtest alárendeltségében fel kell váltaniuk az 1. és 23. német páncélos hadosztályokat Polgárdi-Balatonfőkajár vonalában.

A III. német páncélos hadtest parancsnokság a Dreher kastélyból már ismert volt.⁶³³

Karch őrnagy ismét teljesíthetetlen parancsot adott azzal, hogy másnap estére (17-re) váltsák fel a Nádasdladány - Sárszentmihály - Urhidától 15-20 km-re délre levő főellenállási vonalban levő alakulatokat. Ezt, tekintettel a távolságokra legfeljebb két éjjeli menet

⁶²⁸ *Porkoláb*

⁶²⁹ *Boda* 2. o.

⁶³⁰ Firlingeknek hívták őket a magyarok is.

⁶³¹ *Gulyás* 2.o. és *Benkó* 166 - 180. o.

⁶³² *Martin* 8-10. o

⁶³³ *Lajtos* II.27. o. A vezérkari főnök Karch őrnagy, (akitől korábban Lajtos „visszalopta” az ejtőernyős zászlóaljat) törzsszállása Nádasdladányban volt. *Lajtos* II. 29. o. Itt kell megemlíteni a nádasdladányi kastély németek által végzett egyenesen elképesztő és barbár pusztítását és kirablását. Ami műkincset, festményt nem tudtak magukkal vinni, azt szétlőtték.

után fáradtan, 19-éről 20-ra virradó éjjelre tudta volna teljesíteni a hadosztály és akkorra teljesítette is.

Védelmi intézkedés a „Paula” állás megszállására.

A Szent László hadosztály 1944.XII.17-én adja ki 300/I.a számmal - egy korábbi - XII.14-én kelt intézkedésének kiegészítésére rendelkezését.

A hadosztályt, a német 57. páncélos hadtest parancsnokságnak a Heeresgruppe Fretter Piconak rendelik alá és védelembe rendelik a Balaton - Velencei tó - Ercsi vonalában.⁶³⁴

A hadosztály parancsnoka a védőállásokba előrendelt ezred és zászlóalj parancsnokokkal szemrevételezik a főellenállási vonalat, mely teljesen nyílt területen haladt és még építés alatt volt. A szemrevételezésen a híradó zászlóaljparancsnok és század parancsnokai is részt vettek.⁶³⁵

Érthetetlen, hogy harcoksiárkot nem terveztek akkor, amikor a közeljövőben harcokszikkal megerősített orosz támadással kellett számolniuk. A hadosztály a „Paula” állás védelmét kapta.⁶³⁶ A repülő lövészezred a Ny-i; a gránátos ezred a K-i védőkörletet kellett megszállja, ahol a város szélén ásták be magukat. A hadosztálytartalék a Felderítő osztály volt. Itt még nem volt veszélyes a helyzetük, mert előttük nem messze tüzéség ágyúzott, hallották a géppuska ropogását. „Már kezdték érezni a puskaapor szagát.”

A repülő lövészezred II. zászlóaljának védelmi körletét közvetlen a reptér melletti rádiótoronynál jelölték ki. Itt kerültek be az első vonalba, szakaszonként foglalták el állásukat, és mert jöttek a német felváltók, kivonták őket. A falu lakosai nagyon haragudtak, hogy ott hagyták őket, de hát parancsra tették, amit tettek.

A hadosztály tüzéség K-i támogató csoportja (az 1. közepes aknavető tüzérosztály 2. ütege⁶³⁷) a gránátos ezredet; a Ny-i támogató csoport a még beérkező közepes tüzérosztály és a távolharccsoportot képző VIII. gépvontatású tarackos tüzérosztály a repülő lövészezredet biztosítja. A repülő lövészezred páncélos biztosítását a rohamtüzérosztály (mely ugyancsak nem érkezett be), a gránátos ezredét az ugyancsak később beérkező páncélos osztály 6-6 nehéz páncéltörő ágyúja biztosítja.

⁶³⁴ *Halmay napló* uott.

⁶³⁵ *Lajos* II.27. A szemrevételezés közben az egyik közeli tanyáról egy fejkendő paraszt néni jött felindulva és zokogva, hogy a férjét egy német fejbeltte, mert nem volt hajlandó részükre a borjút átadni. Hamarosan megállapították, hogy a barbár tettet egy német hadnagy által vezetett csoport követte el, amely az erődítési munkákat végezte. A hadnagyot letartóztatták, kísérőt adtak mellé azzal, hogy csoportja gépkocsiján azonnal szállítsa a sebesültet kórházba. Amennyiben az áldozat meghal, a hadnagyot minden eljárás nélkül kivégzik. Mintegy óra múlva a kísérő azzal jött vissza, hogy az áldozat túl van az életveszélyen. A hadnagyot saját előjáró parancsnokságának adták át.- *Halmay napló*

⁶³⁶ A „Paula” állás Gusztus (Székesfehérvár Ny. 5 km.) bez. - 108 magpont - Székesfehérvár ÉNy. temető - Székesfehérvár Dny. - Rác hegy 104. magp-tól D-re - a vadút D-i szegélyén - tovább ÉNY felé a Pákozdi műúttól D-re 500 m-re - Kisfaluba

⁶³⁷ *Bakay* Az 1. Közepes aknavető tüzérosztályt december 15-én vonták ki Isaszeg térségéből, és Székesfehérvárra irányították. Az osztály 1. ütege délután 3 órakor ment át Budapesten. A hidakat feketeruhás nyilasok őrizték. Bakay több katonája kiszólt a sorból, hogy a fronton legénykednétek. Az üteg főfigyelőjét ezen a napon az esti órákban rendezte be Székesfehérvár Szőlő hegyen. A szovjet csapatok ekkor a várostól D-re 10 km-re voltak. December 18-án parancsra a Székesfehérvár központjában levő 3. gyalogezred laktanyájába vonult, ahol több gyalogos és trén (fogatolt vonatosztág) alakulat gyülekezett. A laktanyát több messze hordó löveg gránátbecsapódása érte. A Bakay ütegnek is két súlyos, egy könnyű sebesültje lett. A gyülekezésről az oroszokat az Alba Régia rádión keresztül egy hazaáruló orvos értesítette, aki a háború utáni orosz megszállás idején ezért magas kormánykitüntést kapott. Az üteg Lovasberény-Felcsút útvonalon Bicskére indult, és Bicskén váratlanul három nap pihenőt kapott. Ez nagyon is indokolt volt, mert XI. 2-a óta több mint 300 km-t meneteltek, mely különösen a loállományt vette igénybe. Bicskén csatlakoztak a Szent László hadosztály 3. gránátos ezredéhez. A pihenőnapok dátuma december 19, 20, 21 volt.

Távbeszélő összeköttetést 18-án 12^h-ra a *gránátos ezred* részére Székesfehérvár „Túrószsák kastély”-hoz; a *repülő lövészezred* részére Székesfehérvár É.-ra; a Felderítő osztály részére Moha-ra kell biztosítani. A védőállásokat a *repülő lövészezred* gépkocsi szállítással 17-én alkonyatig; a *gránátos ezred* 16-ról 17-re virradó éjjel végrehajtott menetelés után gyalogmenetben ugyanekkorra, a felderítő osztály 18-án estig, a tüzérség alkonyatig foglalja el.⁶³⁸

A *repülő lövésszállóalj* parancsnoka: „dec. 18-án szemrevételeztem az állásokat és kb. 23^h -kor adtam ki a parancsot a másnapi előretelepülésre. Végrehajtására azonban nem került sor.”⁶³⁹

December 17.

Az *utász zászlóalj* parancsnok ezen a napon olvassa Mórott a hadosztály intézkedését, mely szerint Székesfehérvárra kell meneteljenek. Visszamegy Józsefvárosba és elintézi, hogy szerelvényeit ne Mórott, hanem Székesfehérváron rakják ki.⁶⁴⁰

A *gránátos ezred* I. zászlóaljának 2. százada parancsot kap székesfehérvári állásainak átadására. „A laktanyában elhelyezem a századot, mikor éjjel, menetparancs jön. Nádasdladány felé vagyunk irányítva. Menet közben a front állandóan dübörög, cikázik, villámlik. Hát nem tudunk már valahol megállapodni? Egy jót harcolni? Úgy látszik, ahol mi megjelenünk, a muszka megszalad „ - sóhajt fel naplójában Szepesvári főhadnagy. „Örült nagy az utcán a kavarodás. Rengeteg csapat mozog erre-arra. Egy német irányító össze-vissza irányít. Ideges ordításomra visszaordít: Ich bin ein Offizier”, mire én még nagyobb hangon: Ich auch!”

December 18-án még sötét van, mikor beszállásolunk. Egész nap pihenünk. Délután átköltözöm egy jobb szálláshelyre. A Balaton és Székesfehérvár között húzódó jól kiépített védőállásban a németeket fogjuk felváltani. A váltás éjjel fog történni, német vezetőkkel. A század parancsnokok parancsot kapnak, hogy szemrevételezzék a védőállást. Van ide vagy 15 km. Lóháton megyek, szügyig erő hatalmas latyakban. A front nagyon dübörög. Már a védőállás mögött vagyunk, amikor hírvivő jön, hogy vissza az egész. Vágtában rohanok vissza, hogy a századom el ne induljon. Úgy hallom megint megyünk tovább. A háziakkal borozgatók egyet és lefekszem.”⁶⁴¹

Vége a vándorlásnak

December 19.-én, amikor a sötétség beálltával a hadosztály alakulatai éppenhogy elérték Székesfehérvárt, az arcvonalba történő előremozgás közben kapták meg Kirchner hadtest parancsnoktól az újabb parancsot, melyet egy német gépkocsizó százados lobogtatva hozott. A Heeresgruppe Süd újabb parancsa: lépcsőzetes gépkocsi szállítással átcsoportosítás Párkány körzetébe.⁶⁴²

Újabb parancsra a hadosztály átcsoportosítását Győry Lajos vezérkari százados hadosztály anyagi vezérkari tisztje, átruházott hatáskörben,⁶⁴³ vezette.

⁶³⁸ *Dárdai* 46. mell.

⁶³⁹ *Pályi* 5-6. o.

⁶⁴⁰ *Utásznapló* 53. l. Részletesen lásd előző *Utásznapló* jegyzetet

⁶⁴¹ *Szepesvári* 35-36. o.

⁶⁴² *Lajtos* II.29. o.

⁶⁴³ E feladat szervezetszerűen nem a hadtáp ügyeket intéző vezérkari tiszt feladata volt.

A várható szovjet támadás miatt két útvonalat határozott meg a hadosztály parancsnoka. Egyik Dorogon, Párkányon át a másik Pápa - Győr irányában. A csapat és hadosztály vonatot⁶⁴⁴ Komáromon át Muzsla, Köbölkút, Bátorkeszi körzetébe irányították. Végleges körletet később a helyzetnek megfelelően tervezték kijelölni.⁶⁴⁵

A hadosztály parancsnokság három nagyteljesítményű német tehergépkocsi oszloppal rendelkezett, mely egy lépcsőben egy lövész zászlóalj elszállítására volt képes egyéni fegyverzettel, fogatok és vonat nélkül.⁶⁴⁶ Ezért az egyes egységeket MATEOSZ,⁶⁴⁷ illetve Székesfehérváros kék autóbuszait is felhasználták. A kapott parancs szerint ezeket az oszlopokat úgy mozgatták, hogy az él december 21-én, a zöm 22-én érkezzen be.⁶⁴⁸

December 19.-én az *I. gránátos zászlóalj* is Nádasdladányban várja az autókat. A 2. századtól Sasvári szakaszvezető egy kidobott kézigránáttól szilánkot kapott a hátába, kórházba kellett vitetni. Végre 17 óra körül megjönnek a teherautók. Örült nagy a torlódás. Az egész hadosztály autóval megy. Nagyon sürgős lehet. Németek intézik a berakodást. Elindulunk, de nagyon lassan döcögünk.”⁶⁴⁹

A Kisbér - Mór területére irányított Szent László hadosztály *utász zászlóaljának* XII.16-17-én induló szerelvényét 19-én Füle-Jenő térségébe küldik, ahol a zászlóalj feladata reteszállást építése és valószínű annak megszállása lesz. Az 1. század Jenőn szállásol el, feladata útkarbantartás. Ez a parancs. Azonban 20-án, Győri vezérkari százados, a Szent László hadosztály hadműveleti (I. a.) tisztje, a Bodajkon ill. Székesfehérvár vasútállomáson ellenséges tűz alatt álló „utászszelvényt” Esztergomba irányítja.

December 20-án „Hajnalban, amint világosodni kezdett, orosz vadászbombázók kötelékekben alacsonyan támadtak az egész frontszakaszon. Nádasdladányban a Nádasdy kastélyt a németek kifosztották, bútorok összetörve, beépített gardrób szekrények ajtajai letépve, a díszlépcsőház falain levő pannók⁶⁵⁰ széthasogatva, a házi kápolna faragott berendezése baltával összetörve. A kastély melletti magtárból az emberek vállon cipelték a zsákokat, összefüggő hófehér lisztút mutatta a fosztogatók útját.

A *hadosztály parancsnokság* Nádasdladányból is útba indult Esztergom Párkány területére. Ezért nem találta őket a hadosztály harcálláspontjára küldött Kozma utász főhadnagy, akit Koppány alezredes utász zászlóalj parancsnok az útba indítási parancs írásban történő kiadását kérte és a vonatszallítmányt Esztergomba irányította át. II szállítmány Bodajkon tartózkodott, utasította az állomásfőnököt, hogy fordítsa azt vissza Esztergom irányába. Gazdasági Hivatala főnökét is utasítja, hogy Mórrot a szállítmányok élelmezését egészítse ki.⁶⁵¹

A *repülő lövészrezred* II. zászlóalja gyalog jött át Fehérváron. Egy községben álltak meg, mert akkor már ott voltak a budapesti kék autóbuszok. Ezekre felszálltak. Irány Esztergom.

⁶⁴⁴ Csaknem teljesen országos járművekből (két ló vontatta szekerekből) álló szállító alakulat.

⁶⁴⁵ *Lajos III.* 30. o.

⁶⁴⁶ *Lajos II.* 29. o.

⁶⁴⁷ Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetségéhez tartozó magánvállalkozók tehergépkocsijai.

⁶⁴⁸ *HU.* 1969/1. 8. o.

⁶⁴⁹ *Szepesvári* 36-37. o.

⁶⁵⁰ Keretekben levő vásznakra festett tájképek

⁶⁵¹ *Utásznapló* 53. l.

Esztergomban karácsonyi lapokat írtak és elindultunk Párkányon át Ipolyszalkára. Ott leszálltak, és Freyer (nagyon karakán ember volt, ő) ment az élen csoportjával és már is mentünk át a hídon - amit lőttek - Letkésre. Gondolkozásra nem volt idő.⁶⁵²

A hadosztály *híradózáslóalja* 18-án Mórról Iszkaszentgyörgyre, 19-én Nádasdladányba menetelt. Ott a kastélyban helyezkednek el. Ők 14.00 -kor kapják az új parancsot: Minden (távbeszélő vonal) építés állj! Irány Esztergom. 20-án 04.30 -kor kapott újabb eligazítás szerint indulás Párkányba. I. lépcső gépkocsik. Parancsnok: Görgényi János főhadnagy, II. lépcső: a 2. század országos járművei + 6 fogatolt rádiósráj. Menet: Nádasdladány - Székesfehérvár - Lovasberény-Vértesacsá-Alcsut-Felcsut-Bicske- XII.21-én Zsámbék-Tinnye-Dorog-Esztergom-Párkány. Érkezés 22.-én. Elhelyezkednek. A Párkány É-ra levő állásokhoz szervezik meg a rádió összeköttetést és építik ki a vonalakat.⁶⁵³

A *II. repülő lövészazslóaljnak* volt olyan kiképzését későn befejező része, amelyik közvetlenül Nagysimonyiból Etelaki Lajos főhadnagy szakasz parancsnokkal gyalogmenetben érkezett Ipolyszalkára, ahol a templomban és a községházán éjszakázott és másnap reggel bevetésre mentek Letkésre.⁶⁵⁴

A *tüzér alakulatok* közül az 1. könnyű (fogatolt) tábori tüzérosztály tápiószentgyörgyi bevetése után ; a 9. könnyű (fogatolt) tábori tüzérosztály Gödöllő-Szigetcsép védelme után december 19-én indul Párkány felé és került „papíron”; a 76. könnyű (fogatolt) tábori tüzérosztályhoz. Tahitótujfaluban történt bevetése után, valóságban csak december 31-e után kerül is a hadosztály alárendeltségébe.⁶⁵⁵

A Szent László hadosztály így menekült meg két alkalommal is hazánk védelmében a teljesen kilátástalan és végzetesnek tűnő harctól Székesfehérvár mellett és a Polgárdi-Balatonfőkajár közötti vonalban és ezzel kapott rövid, pár napos, haladékot az Ipoly vonal védelmének végzetes kimenetelű harcára.

A hadosztály parancsnoksága sem az akkori saját, sem az ellenség helyzetét nem ismerte. A magyar Fővezérség, még náluk is tájékozatlanabb volt. A hadosztály hírszerző osztálya egyedüli tevékenysége a saját helyzet felderítése volt. A sok ide-oda menet közben német és magyar alakulatokkal, harckocsikkal, gépkocsikkal találkoztak, akiket nem irányított senki, semmikor. Senki, sehol nem igazoltatott. Az utakat polgári málhás szekerek, gépkocsik tarkították. Mentek, menekültek valahova nyugat felé. Teljesen magukra voltak utalva.⁶⁵⁶

⁶⁵² **Kelemen**

⁶⁵³ **Halmay napló** Hír. zlj. pság. a Rákóczi Ferenc, a szerszám szak. a Vörösmarty utcában, I. szd. iroda : Járásbíróságon. A gk-k és a szerszám szak. *javitó műhelye* Esztergom, Kossuth Lajos utcában marad. Rád. és távb. ök.: *Hírkp.* (1. raj) a hopság. Bélán (Gedőváry raj), *az I. c. oszt.* (Párkány) Nána kastély (11. r.) a *Gránátos e-nek* Bajtára (7. r.), a *Rep. löve-nek* Ipolyszalkára, (9. r.), a *Gerle II-nek* Garamkövesdre a *GH-hoz*, (3., 5., r.)

⁶⁵⁴ **Szabó József**

⁶⁵⁵ **Martin-Ugron** II. 57. o. 5. jegyzet.

⁶⁵⁶ **Lajos** II.30. o.

III. FEJEZET

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY AZ IPOLY - GARAM VÉDELMEBEN

A szovjet 2. Ukrán Front harccselekményei és a 2. páncélos hadosztály harca a Börzsönyben 1944. XI. 26. és XII. 20. között.

A szovjet, Sztálin által vezetett Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása 1944. 11. 26-án hívta fel a 2. Ukrán Front parancsnokának, Malinovszkij, R.J. marsall ⁶⁵⁷ figyelmét, hogy a túl sok irányban kifejtett támadásai helyett az erők összpontosításával a fő irányban hozzon döntő fölényt létre. Tyimosenkó marsall bírálta Malinovszkijt és utasította az erők összpontosítására, meghatározta támadási irányát Hatvan-Balassagyarmat fő; és Miskolc kisegítő irányokba. ⁶⁵⁸

Malinovszkij, ⁶⁵⁹ a november 27-i elhatározása értelmében a magyar főváros elfoglalására irányuló új támadásnak december 5-én kellett kezdődnie. A főcsapást a 7. gárda hadsereg ⁶⁶⁰ arcvonalán tervezték. A magasabb egységek a következő feladatot kapták: a 7. gárdahadsereg északnyugati irányban törje át az ellenséges védelmet, biztosítsa a 6. gárda-harcokosi hadsereg ⁶⁶¹ (amelynek alárendeltségében az 5. gárda gépesített hadtest ⁶⁶² és a 9. Lövészhadtest ⁶⁶³ volt) és a Plijev ⁶⁶⁴ altábornagy lovas-gépesített csoportjának bevetését az áttörésbe, és a támadás harmadik napja végére jusson ki a Verőce - Ipolyszög – Ipolyság ⁶⁶⁵ - Balassagyarmat terepszakasza ⁶⁶⁶ A szovjet 53. Hadsereg ⁶⁶⁷ Szécsény irányába kell támadását végrehajtania.

A magyar és német csapatok védelme (árokrendszere) a 2. Ukrán Front előtt nem mindenütt volt egyforma. Műszakilag legjobban a magyar-csehszlovák határon, a védelmi vonal bal szárnyán, valamint az Ipoly és a Duna között és Budapest külső védelmi gyűrűjében a frontvonal jobb szárnyán volt kiépítve. A Budapesttől északra, Ipolyság környékén a védelmi vonal kiépítésére kevés idő maradt. ⁶⁶⁸

A Csepel szigeten álló szovjet 46. hadsereg ⁶⁶⁹ - a 2. gépesített hadtesttel ⁶⁷⁰, a 7. áttörő tüzér hadosztállal ⁶⁷¹ - a Dunán Érdnél átkelt, és Budapestet délnyugatról megkerülve támadását

⁶⁵⁷ Zacharov könyv 423. o.: 1944. IX. 10-től; törzsfőnöke (tf.): Zaharov, M. V. vezéreredes

⁶⁵⁸ Magyarország felszabadítása. Tanulmányok hazánk felszabadításának történetéből. Bp. 1975. Száva Péter IV. fejezet 175-176. o.

⁶⁵⁹ Zacharov könyv 424. o.

⁶⁶⁰ Zacharov könyv 425. o. Parancsnok: Sumilov, M. Sz. vezérezredes, tf.: Lukin, G. Sz. vezérőrnagy

⁶⁶¹ Zacharov könyv 425. o. (1944. IX. 12-től) Parancsnok: Kravcsenko, A. G. a harcokocsicsapatok vezérezredese, tf.: Zajev, D.I. a harcokocsicsapatok vezérőrnagya

⁶⁶² Zacharov könyv 431. o. Parancsnok: Szaveljev, M. I. a harcokocsicsapatok vezérőrnagya

⁶⁶³ Zacharov könyv 429. o. Parancsnok: Roszlij, I. P. vezérőrnagy

⁶⁶⁴ Zacharov könyv 428. o. Parancsnok: Plijev, I. A. altábornagy, tf.:Picsurin, N. A. vezérőrnagy

⁶⁶⁵ Šahy A Zacharov könyvben szereplő helyiségnéveket, ha van magyar elnevezése, magyarul írom, mi így ismerjük ma is. ugyanakkor az eredeti szövegben szereplő neveket is jegyzem. A továbbiakat lásd a helységjegyzékben

⁶⁶⁶ Zacharov könyv 221. o.

⁶⁶⁷ Zacharov könyv 427. o. Parancsnok: Managavov, I. M. altábornagy; tf.: Jakovlev A. J. vezérőrnagy

⁶⁶⁸ Zacharov könyv 224. o.

⁶⁶⁹ Zacharov könyv 426. o. Parancsnok: Slemín, I. T. altábornagy, ; tf.: Birman, N .J. vezérőrnagy

Bicske irányában, majd a 2. gárda-gépesített hadtestnek az áttörésbe való bevetése után Bicske - Esztergom irányába kellett kifejlesztenie.⁶⁷²

A szovjet előrenyomulás miatt Szobról már december 3-án ment el gyalogmenetben egy század levente Bárdosi László tartalékos zászlós vezetésével Ipolyhídvégre⁶⁷³, helyettese Németh István levente volt. „Drégelypalánkkal szemben, egy nagy bombatámadást is kaptunk.”⁶⁷⁴

December 5-én indította négyszeres tüzérségi-, kétszeres gyalogos-, háromszoros páncélgránátos és harckocsi erőfölénnyel⁶⁷⁵ a szovjet 7. gárdahadsereg támadását Bag és Kartal között áttörve a német - magyar vonalat, 6-án hajnalban már jelentősen előrenyomult észak-északnyugati irányban.⁶⁷⁶

December 5-én a 2. páncélos hadosztály páncélos utász zászlóalját, az Ipoly bal partja és a Börzsöny hegység északi lába közötti terület védelmére Parassapuszta általános területére, a 2. páncélos felderítőzászlóaljat a Börzsöny hegység déli lába és a Dunapartja közötti terület védelmére Nógrádverőce általános területén vetette be.

6.-án az utász zászlóalj Bernecebaráti községbe vonul át és védelmi vonala kiépítésébe kezd.⁶⁷⁷ A drégelypalánki hidat a német műszakiak robbantásra készítették elő. 7-én, csütörtökön már jöttek átlőtt köpenyekkel tábori csendőrök, utána megindult mintegy 100 kételtű járműből álló német utánpótlás, sok német ajkú menekülttel. - A támadás során december 7-én elesett Aszód, december 8-án az 5. gárda harckocsihadtest⁶⁷⁸ elérte Vácot.⁶⁷⁹

„XII.8-án, pénteken, este Bárdosi zászlós úr zárt menetben útba indította a *levente* századot Szobra. Éjjel 11-kor érkezünk Vámosmikolára, a falu tele van németekkel.

9-én hajnalban indultunk tovább. 43-an voltunk Mire Szobra értünk a 62. Kiegészítő Parancsnokságot már Érsekújvárra költöztették. Sem parancsnok, sem élelmezés, mit tegyünk? Hazajöttünk Márianosztrára.” - emlékezik Németh István.

⁶⁷⁰ *Zacharov könyv* 431. o. Parancsnok: Szviridov, K. V. altábornagy

⁶⁷¹ *Zacharov könyv* 440. o. Parancsnok: Bobrovnyikov, I. J. tüzér vezérőrnagy

⁶⁷² *Zacharov könyv* 221. o.

⁶⁷³ Ipel'ske Predmostie

⁶⁷⁴ *Németh* 1942-1944 májusa között Budapesten asztalos tanuló, ejtőernyős levente, 3 bekötött ugrása van. „A kelletténél nehezebb voltam, ezért felderítő kiképzésre javasoltak. Jelentkeztem. Kiképzésünk a Ludovika Akadémián volt, törzstiszt kiképzőkkel. Ennek a kiképzésnek később nagy hasznát vettem. 1944. XI. 24-én vonultam be leventeként Szobra a 62. Kiegészítő Parancsnokságra 120 társammal. Félig öltöztettek be bennünket. Az 1. századba osztottak be XII. 1-ig Szob, Márianosztra, Zebegény határában lőállásokat építettünk. - 3-án egy század leventével Ipolyhídvégre indítottak útba, Bárdosi (Bartos) László zászlós vezetésével, ahova 4-én hétfőn 3 órára érkezünk. Ipolyhídvég az Ipoly jobb oldalán van Drégelypalánkkal szemben. Reggelig a szabadban voltunk. Akkor eligazítás: 1-2 hétig a németek részére lőállásokat készítünk, Komáromban kapunk kiképzést, és a nagylengyeli olajkutak védelmére visznek bennünket. Említette, hogy toborozni fognak közülünk a Szent László hadosztályhoz.

⁶⁷⁵ *Bank* 20. o.

⁶⁷⁶ *Zacharov könyv* 221. o.

⁶⁷⁷ *Esze* 60-62. o. A Kisterenye általános területét védő 1/10-re zsugorodott 2. páncélos hadosztály 1944. XI. 23. -26. között alakulataival pihenőben van Párkányána, Garamkövesd, Nagyörzsön, Ipolytölgyes, Perőcsény Berbecebaráti, Kemence, Ipolyszakálas, Ipolyság falvakban, majd 27-én „felfrissítés” céljából elfoglalt új szálláskörletei december 6-ig: 2. páncélos hadosztály (Parancsnok: vitéz Zádor Endre páncélos ezredes, vezérkari főnök: Perjés Antal vezérkari százados) és 2. páncélos híradóosztály (Kenyérmező tábor), alakulatai: 3. gépkocsizó lövészezred (Dunaalmás, Dunaszentmiklós, Szomád, Agostyán, Baj, Vértesszőllős) 3. harckocsiezred és 3/I. harckocsiosztály (Süttő, Nyergesújfalú, Lábatlan, Bajót), 2. feld. osztály (Mócsa, Kocs), 2. páncélos utász zászlóalj (Tát), 2. gépvontatású tüzérosztály (Vértestolna, Bajna, Tarján). *Esze* 43-50. o.

⁶⁷⁸ *Zacharov könyv* 431. o. Parancsnok: Szaveljev, M. I. a harckocsicsapatok vezérőrnagya

⁶⁷⁹ *Zacharov könyv* 483. o. szerint elfoglalta.

Ezen a napon a *szovjet* jobb szárnyon levő 9. gárda-gépesített hadtest elfoglalta Nógrádot, a 7. gárdahadsereg magasabb egységei elérték Diósjenő, Nógrádverőce községek szélét, Szokolyát és Vác irányába adtak le egy pár lövést. Az összefegyvernemi egységek estére elérték a gyorscsapatok vonalát.⁶⁸⁰ „Itt egyideig a szovjetek támadása megállt, mert nem volt utánpótlásuk.”

A Dunántúlon a 3. Ukrán Front sávjában az arcvonal december 9-től, - vagyis azután, hogy védelembe ment át - december 23-ig nem változott.⁶⁸¹

9-én foglalta el Plíjev lovas gépesített csoportja Balassagyarmatot. Így e csapást mérő csoportosulás Ipolyszög-Ipolyvece szakaszon az Ipolyra, Kismaros és Alsógöd között a Dunára zárkózott fel.⁶⁸²

December 10-én Tolbuczin 3. Ukrán Frontja és Malinovszkij 2. Ukrán Frontja Ercsinél egyesült és ezzel a Dunán át, Budapesttől délre, összefüggő arcvonalat hozott létre.⁶⁸³

„10-től 12-ig az első ütemben az oroszok Drégelypalánkot, Nógrádot, Királyrétet, Szokolyát, Kóspallagot támadták. Kemencén, Peröcsényben és Nagybörzsöny előtt Ganád pusztán a németek sündisznóállást építettek ki a Börzsöny és a Górhely közötti völgyben a mozgás ellenőrzésére. A Ganád pusztai németek ezzel lezárták a Börzsöny átjáróit.”

„Vasárnap, december 10-én szólt a nővérem, hogy a németek szedik össze a gyerekeket. Itt volt 70-80, Esztergomba járó - Garamkövesden-Ipolyszalkán-Liliom-pusztán át hazajövő - ipari tanuló, (mert a szobi híd fel volt már robbantva), akiket Budapesten a Rózsafüzér Társulat látott el pénzzel, és akiknek egy öreg Fordjuk volt. A márianosztrai fegyintézetben dolgozó Vincés nővérek látták el őket élelemmel. Őket akarták a németek bevonultatni. Hazaérkezésünk után mi is velük voltunk az erdőben, mintegy 5-600-an, a *Görgey* féle felderítő egységgel⁶⁸⁴ vegyesen civilek, katonák, gyerekek. A Görgeyek úgy jöttek ide ki, mint akik biztosítani akarnak, de le akartak lépni. A fiatalokat használták fel, akik részükre sok minden elhagyott katonai felszerelést, így fegyvereket is összeszedtek, még az oroszok bejövetele előtt. Az itt levő magyar katonák több mindenre rá akartak szedni bennünket. Engem még a Ludovikán kioktattak, hogy önként ne jelentkezünk sehova, csak ha kijelölnek bennünket. A kivégzett lengyel tiszteket hozták példának.⁶⁸⁵

⁶⁸⁰ *MMM.* 71. o.

⁶⁸¹ *Zacharov könyv* 224. o.

⁶⁸² *MMM.* 71. o.

⁶⁸³ *6. Pz.* 434-435. o.

⁶⁸⁴ A Görgey zászlóalj, valóságban századot Mikó Zoltán vezérkari százados 1944. október 15-e után 30-40 ipari tanulóból, 40 ifjúmunkásból, 20-40 diákból, 80 egyetemistából, katonaszökevényekből, bevonulásokat megtagadókból egyenruhában fegyverrel vagy a nélkül levőkből (*Gazsi* 30-43. o.) szervezte Elhelyezésük Budapesten a Szentkirályi u. 12.-ben (*Gazsi* 28. o.), majd XII. 6-tól az Üllői u. 51-ben volt. (*Gazsi* 80. o.) Parancsnokuk a katonaszökevény Dr. Csohány Endre tartalékos tüzér hadnagy, beosztott tisztek: Kelemen Béla és Nagy Károly tartalékos zászlósok (*Gazsi* 29-30. o.) és Kisfaludy Miklós hadapród őrmester. Létszámuk 245 fő. Fegyverzet teljesen vegyes, azokat a frontvonalban levő Bagon gyűjtötték. (*Gazsi* 28-55. o.) Közülük 145-en XII. 8-án jöttek át futva a párkányi hídon, a Csata-Ipolyság fele menő tehervonatra szállva a csoport fele Kéménden, másik fele Csátán szállt le a vonatról. 9-én elindultak toronyiránt Letkés felé. Itt az iskolában egy német szakasz volt. Továbbmentek egy leégett erdészházhoz, majd vissza Liliompusztára. A Liliom psz. melletti malomban puliszkát öröltettek Céljuk a szovjet alakulatokhoz átmenni, hazaárulás, - melyet ők nem annak tartanak - addig, dezertőr tevékenység. (*Gazsi* 154. o.)

⁶⁸⁵ *Németh*

A (szovjet) Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása úgy tervezte, hogy az ellenség budapesti csoportosítását a 2. és 3. Ukrán Front⁶⁸⁶ közös tevékenységével bekeríti és megsemmisíti. Ezt az elgondolást a Főhadiszállás december 12.-i direktívája tartalmazta.

A 2. Ukrán Front feladatul kapta, hogy a 7. gárda- és 6. gárda-harcoksihadserege és Plijev altábornagy lovas-gépesített csoportja északról a „hevenyészve kiépített ellenséges védelem” áttörésével, Ipolyság körzetéből Szölgyén⁶⁸⁷ irányában mérjen csapást. Majd a Neszmény-Esztergom szakaszon jusson ki a Duna bal (északi) partjára és akadályozza meg, hogy az ellenség budapesti csoportosítása északnyugat felé visszavonuljon. Jobb szárnyával a Nyitra folyót kellett elérje. Egyidejűleg a front erői egy részével kelet felől Budapest ellen kellett támadnia.⁶⁸⁸

A 2. Ukrán Front parancsnoki elhatározásában volt egy lényeges sajátosság. A 6. gárda-harcoksihadsereget a front hadműveleti felépítésének első lépcsőjében szándékozott alkalmazni. Ez a budapesti csoportosítást bekerítő két front közös érdekét szolgálta. A manőver végrehajtása után a harcoksihadsereg számára lehetővé vált, hogy támadását Nyitra⁶⁸⁹ Pozsony⁶⁹⁰ irányába kifejlessze.⁶⁹¹

A 2. Ukrán Front parancsnoka, a főhadiszállás elgondolásának megfelelően megparancsolta, az 53. Hadseregnek⁶⁹², a 7. gárdahadseregnek és a 6. gárdaharcoksi hadseregnek, hogy Ipolyság körzetében és a Duna kanyartól északra törje át a német védelmet, semmisítse meg a velük szemben álló erőket, és támadásukat északnyugati, nyugati és délnyugati irányban továbbfejlesztve, nyomuljanak előre Zólyomnémeti⁶⁹³ - Neszmény terepszakaszig és a 3. Ukrán Fronttal együttműködve kerítsék be a budapesti csoportosítást.⁶⁹⁴

Malinovszkij marsall a Sztálini központi hadvezetés direktívájának megfelelően parancsot kap, hogy „a 2. és 3. Ukrán Front zárja körül Budapestet és ezzel mind-két front egyidejű támadásaival semmisítse meg. Így feladata volt az Ipolyság térségéből kilépni és a Duna bal partját Esztergommal átellenben elérni.⁶⁹⁵

A szovjet 6. gárdahadsereg egységei a 6. és 8. német hadsereg fővédelmi vonalán Ipolyságnál rést ütöttek úgy, hogy a várostól északkeletre levő erdőségekben harcoló német SS „Dirlewanger”-brigádot energikus ellentámadásuk ellenére szétverték. A büntető alakulat két százada szinte zárt menetben (fast geschlossen) ment át a szovjetekhez. Ezzel a szovjet páncélosok útja Szlovákia felé szabaddá vált.⁶⁹⁶

⁶⁸⁶ *Zacharov könyv* 424. o. Parancsnok: Tolbuchin, F. I. a Szovjetunió marsallja, tf.: Ivanov, Sz. P. altábornagy

⁶⁸⁷ Soldini-t ír. Helyesen: *Svodín*

⁶⁸⁸ *Zacharov könyv* 224. o.

⁶⁸⁹ *Nitra*

⁶⁹⁰ *Bratislava*

⁶⁹¹ *Zacharov könyv* 225. o.

⁶⁹² *Zacharov könyv* 427. o. Parancsnok: Managavov, I. M. altábornagy, tf.: Jakovlev A. J. vezérőrnagy.

⁶⁹³ *Nemce* = Zólyomnémeti nyilván elírás, mert a helyes *Nemčice* = Nyitránémeti lehet.

⁶⁹⁴ *Zacharov könyv* 225. o.

⁶⁹⁵ *6 Pz* 434-435. o.

⁶⁹⁶ *8. Pz* 379. o. A német 8. páncélos hadosztályt a Tarnopol és a Duklai hágó közötti súlyos harcok után 1944. XII. 1-re teljesen feltöltötték, újrászervezték és december 2-án első alakulatait Székesfehérvár körzetében, helyezték el. Magyarországi hadszíntéren 1944. XII. 2. és 1945.1.25. között tartózkodott. Ezután Felsősziléziába rendelték. 1944. XII. 1-én *szervezete*: Hadosztálytörzs a törzsszázaddal, a 10. páncélos ezred két osztállyal (az egyik feltöltés alatt), a 28. páncélgránátos ezred két zászlóaljjal, a 98. páncélgránátos ezred két zászlóaljjal (az egyik páncélvadász !), a 43. páncélvadász osztály két századdal, a 8. páncélos felderítő osztály négy századdal, a 80. páncélos tüzérezred három osztállyal, az 59. páncélos utász zászlóalj két századdal, a 84. páncélos híradószázad két századdal, az 59. páncélos műhelyzászlóalj négy századdal, az 59. egészségügyi zászlóalj két századdal, gépkocsizó egészségügyi oszloppal, 59. páncélos szállítózászlóalj négy századdal, az 59.

12-én a *Görgeysekek* három nap után Nagyirtás psz-ra mentek. Egy Steyer gépkocsit loptak, amellyel Márianosztrán élelmet vételeztek. Két erdélyi fiú egy vaddisznót lőtt. Nagybörzsönyben egy ökröt vettek, önellátók voltak. 13-án este az oroszul beszélő Makai Imrét két társával útba indították az oroszokhoz, de eltévedtek és Letkésen találták magukat. A század végleg áttelepült Márianosztra feletti Nagyirtás psz-ra.

14-én Makaiék a Kóspallagon védelemben levő ⁶⁹⁷ alegység parancsnokánál nyílt parancssal jelentkeztek, azzal, hogy katonának akarnak állni. Kérték, hogy osszák be őket az első vonalba. A parancsnok először őrségbe állítja be őket, azonban létszám hiánya miatt, beosztotta őket az első vonalba. Az alegység visszavonulása során így elbújhattak és orosz fogságba estek. ⁶⁹⁸

A 2. magyar páncélos hadosztály utász százada, parancsnoka Esze Jenő százados, által 12.-én a Bernecebaráti-Perőcsény műúton telepített tányéraknákon két szovjet hernyótalpas jármű, melyet gyalogság nem követett, akadt fent, melyek az általuk fejlesztett kődben visszavonulnak. Perőcsény védelmében már németek harcolnak Diósjenő és Királyrét felől a Börzsönyön átjutott szovjetekkel.

---

adminisztrációs alakulat négy századdal, az 59. postahivatal. *Létszáma*: 320 tiszt és tisztviselő, 3138 altiszt, 10272 legénység, 668. segéderő. *Fegyverzet és felszerelés*: 72 harckocsi ebből 43 P-V (Panther = Párduc), 203 lövészpáncélos és páncélos felderítő jármű, 28 rohamlőveg, 228 motorkerékpár, 580 személygépkocsi, 988 tehergépkocsi, 98 vontató, 44 tarack és „Hummeln”, 13 nehéz rohamlőveg, 543 géppuska, stb.

December 5-én a 4. szovjet gárdahadsereg három lövész- és két páncélos hadtestével Budapest elfoglalására indított támadását a Német Hadsereg Főparancsnokság parancsára a német 23. páncélos hadosztály (von Radovitz altábornagy) és a német 271. gyalog hadosztály (Bieber ezredes) parancsot kapott, hogy saját feláldozásuk árán is álljanak ellen az 1. (Thunert ezredes) és 8. páncélos hadosztály (Fröhlich altábornagy) és a kelet-Poroszországból átvett 3. lovasbrigád (von Groeber, majd Freiherr von Wolf ezredes) felvonulásának leplezése érdekében.

A 8. páncélos hadosztály a második, szovjet hídfő elleni támadásakor, közvetve Fretter-Pikotól, a tüzércsapatok tábornokától, a hadsereg parancsnokság felügyelőjével történt megbeszélése után kapott, a vezéri főhadiszállástól december 10-én parancsot, hogy a hadosztályt a Marcalitól délre vonják ki.... „, tekintettel az elkövetkezendő harcokra, ne áldozzák fel, és elégedjenek meg az ellenséges gyors egységek sakkban tartásával, hogy azok ne tudjanak elhatározásra jutni.”

A hadi helyzet többszörös változása után a 8. páncélos hadosztály parancsot kapott, hogy jelenlegi állásából vonja ki magát, de legyen készenlétben és bevethető Budapest felszabadításáért vívott harcban.

A hadosztály tisztjei, tiszthelyettesei, legénysége nem gondolta, hogy a 8. páncélos hadosztály közben a katonai vezetés egyik nagyon értékes tényezője lesz. A hadsereg-főparancsnokság, a hadseregcsoport parancsnoksága és a 6. hadsereg-parancsnoksága különféle elképzeléseket tervezett a 8. páncélos hadosztály további vezetése részére. Miután a hadsereg a hadosztályt egyes harccsoportokra tervezte felbontani, Friessner altábornagy a hadosztályt csak egy zárt egységben hagyta bevetni. Ez után a hadsereg-parancsnokság közölte szándékát, hogy a hadosztályt egy másik frontszakaszon kívánja bevetni. A hadosztály először gyülekezési körzetében maradt. Ez alatt a helyzet átmenetileg kezdett megszilárdulni, de néhány nap múltán a szovjet erők áttörték Ipolyságnál a német frontvonalat, és ez a támadás szétszakította a 6. és 8. német hadsereg közötti összeköttetést. **8. Pz.** 372 és 378. o.

⁶⁹⁷ Ma már tudjuk, hogy a magyar 2. páncélos felderítő-zászlóalj egyik alegysége volt

⁶⁹⁸ **Gazsi** 155-162. o. 19-én Nógrádra, majd vissza Rétságára, Bánkra érve árulásukat a szovjetek hadifogsággal jutalmazták. Végül az oroszok előtt sikerült tisztázni magukat és Alsópetényből hetek múlva elengedték őket az oroszok. (**Gazsi** 169. o.) A „Görgey század” további sorsa: XII. 16-án nyolc görgeys 16 q súlyú elektromos erőgépet szerel le a kőbányánál. 17-én Bondor Vilmos főhadnagytól Csohány Endre parancsot kap, hogy 100 fővel menjen Ipolypásztóra, a Fővezérség Kiképző Táborába. Ott Forrás Ernő főhadnagy a parancsnok. A század kettészakadt. Mivel Ipolypásztón be akarják vetni őket, visszajönnek hamisított nyílt parancssal Vámosmikolára. Ott az iskolában, majd - mert a németek kizavarják őket - házaknál szállásolnak be (**Gazsi** 176-179. o.)

14-én Esze százados a bernecebarátii templomtorony magasfigyelőjéből Léva irányába haladó szovjet páncélosok felvonulását észlelte. Feltételezte, hogy ezek az erők a Garamnál délre, a Szent László hadosztály bekerítésére is fordulhatnak.⁶⁹⁹

1944. december 16-án a 8. *német* páncélos hadosztály⁷⁰⁰ Székesfehérvár körzetében előzetes parancsot kapott, hogy páncélos részlegei nélkül Ipolyság - mint kulcsponti helyiség - visszavételére készüljön fel.

Ekkor még a Szent László hadosztályt Székesfehérvárnál tervezik bevetni a Budapesttől DNy-ra álló szovjet erők ellen, a német III. páncélos hadtest alárendeltségében az 1., 3., 6. és 23. páncélos-hadosztállyal a „Spätlese” elnevezésű támadás keretében, melynek célja Budapest felszabadítása volt.⁷⁰¹

Ezen a napon, 16-án, esik el Szokolya⁷⁰² A szovjet Peröcsény elfoglalását erőlteti.⁷⁰³

A 2. Ukrán Front hídfőállást létesített a Garamon át Nagykálnánál. Úgy látszik megnyílt az út Pozsony, Bécs és Felsőszilézia felé.⁷⁰⁴

Az Ipolyságnál a helyzet rövid idő alatt annyira - a Dunától északra - veszélyessé vált, hogy Guderian vezérezredes a *német* szárazföldi hadsereg (OKH) főparancsnoka közvetlen a főparancsnokságról személyesen adott parancsot a 8. páncélos hadosztály azonnali bevetésére.⁷⁰⁵

A támadásban résztvevők feladatát az OKH Vezérkar a LVII. páncélos hadtest (Kirchner) útján rendelte el, amely a következő volt: Vesse vissza az orosz csapatokat a Börzsöny hegység mögé és állítsa helyre együttes bevetéssel a 8. német hadsereg megszakadt vonalának keleti szárnyát Balassagyarmatnál. Ezután, vesse vissza a Dunántúlra, és ott védelemre álljon készen. A terv gyakorlati megvalósulása azonban másképpen történt. A hadseregcsoport tartalékában levő 8. német páncélos hadosztály támadásával Ipolyságnál azonnal le kellett zárni a fenyegető áttörést. Hiányzott azonban a gyalogság, amellyel eredményesen tudott volna harcolni.

Ebben a helyzetben Guderian vezérezredes olyan parancsot adott, amely a páncélos hadosztályok minden eddigi alkalmazási elvétől eltért, mert az minden eddigi alapelvvel ellenkezett, hogy a páncélos hadosztály páncélosait elválassa gránátosaitól.

Ez az elhatározás végeredményben a Dél Hadseregcsoport két fontos frontszakaszának meggyengítéséhez vezetett. A páncélgránátosok elvonásával a Székesfehérvár térségében maradt páncélos hadosztályok páncélosai, roham- és önjáró lövegei nagyon bizonytalanul

⁶⁹⁹ *Esze* 67-69. o.

⁷⁰⁰ *8. Pz.* 371. o.

⁷⁰¹ *3. Pz.* 451. o. 1944. XII. 19-én este a III páncélos hadtestet Breith Hermann a páncélos csapatok tábornoka veszi át és vezeti a „Spätlese” támadást a 3. páncélos hadosztály 6. páncélos ezrede mellett a 3. páncélgránátos ezred II. zlj-áva; a 75. páncélos-tüzérezred II. osztályával, az 1. és a 23. páncélos hadosztályokkal és a 6. hadosztály 11. páncélos ezredével.

A német 3. páncélos hadosztályt XII. 10-én Ketet-Poroszországból Trencsénen át vasúton szállítják. XII. 12-én érkezik be Pápa-Tata térségébe a hadosztály az első-, karácsony napján az utolsó, (a tábori pótzászlóalj (FEBI) szerelvénye. A kirakodás a Duna két oldalán (448. o.) XII. 16. Parancs a gyülekezésre Mór térségében. Csak a gyengébb részek maradnak a Dunától északra! A hadosztály vezetési törzsét is a felvidéki Mócsáról Móra rendelik. XII. 17-én a 394. páncélgránátosrezred parancsnoka egy felderítő csoporttal Budapestre indul az összeköttetés felvételére XII. 18. 04.00-kor a páncélos hadosztály parancsot kap a XII. 20-i vállalkozásra. (449. o.)

⁷⁰² *Németh, Esze* 69. o.

⁷⁰³ *Esze* 69. o.

⁷⁰⁴ *6. Pz.* 438. o. *Nagykálna*=Kálna nad Hronom

⁷⁰⁵ *8. Pz.* 378. o.

éreztek magukat, másrészt a páncélosok nélküli páncélgránátosok nagyon nehézkesen mozogtak a bevetések során.” - ismétli Friessner szavait a 6. páncélos hadosztály története.

A LVII. páncélos hadtest (Kirchner tábornok) a 3., 6., és a 8. páncélos hadosztályoknak azonnali támadást rendel el. A harcckocsiezek átmenetileg támadási tartalékként Székesfehérvárnál maradnak. A 8. páncélos hadosztály azonnali ellentámadása eredménytelen volt. Míg a Dunántúlon maradt páncélosoknak hiányoznak a páncélgránátosok, itt északon a 3. páncélos hadosztály zömének,⁷⁰⁶ az 543. páncélvadászosztálynak és a 3. páncélos tüzérezrednek csak néhány harcckocsija van. Ugyanez a helyzet a 6.⁷⁰⁷ és a 8. páncélos hadosztálynál is.

Itt kívánom Számvéber Norbert⁷⁰⁸ nyomán, megjegyezni, hogy a szakirodalomban - mint olvashatjuk - igen elterjedt azon állítás, miszerint a szovjet 6. gárda-harcckocsihadsereg és a 7. gárdahadsereg a Garam és Ipoly folyók térségében előretörő erőinek feltartóztatására 1944 decemberében a körzetbe irányított 3., 6. és 8. páncélos hadosztályok páncélozott erőinek teljes egészében Székesfehérvár Mór térségében hagyták volna, nem állja meg a helyét. A páncélos hadosztályok csoportosításának átvezénylését, egy 1944. december 19.-re keltezett táviratban Heinz Guderian vezérezredes, a német szárazföldi hadsereg vezérkari főnöke valóban elrendelte, de a távirat szövege úgy fogalmaz, hogy azokat a Panther (Tigris)-osztályok nélkül (ohne die Pantheranteilungen) kell Budapesttől északra bevetni.⁷⁰⁹

A 3. páncélos hadosztály zömét megerősítették annak szervezetszerű 6. páncélos ezrede II. páncélososztályának részeivel, a 6. páncélos hadosztály zöméhez a seregtest szervezetszerű 11. páncélos ezrede II. páncélososztálya csatlakozott. Míg a 8. páncélos hadosztály saját 10. páncélos ezredének megerősített II. páncélososztályával és egy lövész páncéloscsoporttal rendelkezett.

Noha a Székesfehérvár- Mór körzetében maradt páncélozott részek (páncélos osztályok, lövész páncélosokkal felszerelt páncélgránátos zászlóalj és önjáró páncélos tüzérosztályok) valóban elégséges saját gyalogsági támogatás nélkül maradtak, a Dunától északra bevetett páncélos hadosztályok nem csupán páncélgránátos gyalogsággal, és gépesített tüzér

⁷⁰⁶ **3. Pz.** 449 és 451. o. A 3. páncélos hadosztály 1944. XII.-től harcolt hazánk területén. A Felvidéken harcoló alakulatai: a 394. páncélgránátos ezred, az 543. páncélvadász-osztály, a 3. páncélos tüzérosztály 2. százada, a 39. híradózászlóalj 1. százada, a 39. páncélos utász zászlóalj, a 39. egészségügyi század. Létszám és fegyverzeti adatai nem ismertek. *Horst Scheibert: Die 6. Panzer Division (1937-1945) Bildband.* 1975. 146.o.

A német páncélos hadosztályok tüzérezredeihez egy osztály - három üteg - önjáró páncéltörő ágyú tartozott. Két típus volt rendszeresítve: a Marder II. (PZ II. alvázára épített 7,5 cm-es német pct. ágyú) és a Marder III (Skoda 38 alvázra épített 7,62 cm-es szovjet löveg.) Nem tudjuk, hogy a 3. német páncélos hadosztály melyik típussal volt felszerelve, de mindenesetre e három önjáró üteg semmi esetre sem lehetett elegendő a páncélvadász és gránátos egységek harcosainak védelmére a túlerőben levő szovjet páncélosok és gyalogság ellen.

⁷⁰⁷ **6. Pz.** 435. o. A szerző *Wolfgang, Paul* ismereteit irodalomból nyerte és gyakorlatilag ismétli a korábban megjelent szerzők elsősorban *Friessner, H.: Verratene Schlachten* (Hamburg 1956. 254. o.) c. könyve 198. o.-án írottakat, *Rebentisch, Erik* illetve *Wolfgang, Paul* munkájában szereplő visszatérő tételt, mely szerint ezekben a harcokban hiányoztak a páncélosok, a Dunántúlon meg a páncélgránátosok. Ezt az elméletet vették át minden kritika nélkül a magyar szerzők is, nem tudták, vagy nem vették figyelembe azt, hogy Friessner, amikor ez ellen személyesen tiltakozhatott volna Gudariánnál ezt elmulasztotta „valószínűleg azért, hogy ne haragítsa magára felettesét, és ne siettesse leváltását. De ez mégis bekövetkezett...” Zaharov 238. o. Friessner pedig tudhatta, hogy a 6. páncélos hadosztályt támogatta a 26/I. páncélososztály egy vegyes páncélos százada 14 darab Pz. IV és 6 darab Pz. V. Panther harcckocsival. (*Számvéber Norbert* 1999. 03. 08-i személyes közlése a szerzőnek). Érdekes, hogy a 6. páncélos hadosztályról írt könyv szerzője, *Wolfgang, Paul*, ezt nem említi.

⁷⁰⁸ *Számvéber* 64. o. 175. jegyzet

⁷⁰⁹ *HL. KTB. Hgr. Süd* 897. tekercs 7. 211939. felvétel

alakulatokkal rendelkeztek. Erejük (de nem hadrendjük!) inkább egy-egy gyengébb német páncélgránátos hadosztály erejével volt egyenlő.⁷¹⁰

December 17-én

a német LXXII. hadtest sávjában az ellenség nyomása Kismarosnál erősödött. A hadtest alárendeltségében harcoló 2. magyar páncélos hadosztály a szívósan védekezve Vác-Rétság vonalában hátrált csapataival, a Duna és Diósjenő, Nagybörzsöny közötti térségben harcol. Diósjenőnél az ellenség támadását visszaverte. Kistompánál előretörő erősebb kötelékeket csak Déméndtől K-re 3 km-re voltak megállíthatók. A Szalatnyán keresztül támadó ellenséget csak Egeg K-en fogták fel. Ipolynyéktől délre 18 harckocsit figyeltek meg.⁷¹¹

Parancsnoksága 18-án még Esztergomban, 19-én Letkésen, 20-án Ipolyszalkán, 22-én Garamkövesden⁷¹² van. Lelédhidi psz-t, Ipolydamásdot a Dorner csoport⁷¹³, míg Szobot Altorjay (Jenő ezredes) csoport védte.⁷¹⁴, majd Esztergomon át menetelve, mintegy két gépkocsi lövész század erővel Helembán volt harcban..⁷¹⁵

December 18-án

„Az ellenség a Duna és Szokolya között kb. egy hadosztállyal támadt. Kismarosnál álló gyenge erőket Nagymarostól ÉK-re 2 km-re nyomta vissza. Kóspallagot elfoglalta, saját erők attól Ny-ra kapaszkodtak meg. Szokolyától ÉNy-i irányban 4 km-re tört előre. Diósjenőnél zászlóalj erejű támadás van folyamatban.

Az Ipolyság-i térségben az odavont német 8. páncélos hadosztály gránátos ezrede, az ott volt SS. dandár és a 18. SS. hadosztály idevont részei megindították támadásukat. Kemence, Bernecebaráti út mentén a támadás műszaki záron fennakadt. Ipolyviskről Ipolyságra előrevonuló erők Homok vasutállomást elérték. A Kistompáról támadó több zászlóalj erejű ellenség a saját főellenállási vonalat Déménd K-re nyomta vissza. Hont-tól D-re megindult saját támadás eredményéről jelentés még nem érkezett.”⁷¹⁶ Röviden ezt mondja a 2. páncélos hadosztály általános helyzetjékoztatása is : a Börzsöny hegység D-i és a Duna bal parti térségében az ellenség nagy erejű támadásba kezdett.⁷¹⁷

A Börzsönyben nemes Dorner Dezső százados (Maxi) 2. páncélos felderítőzászlóalja erősen lecsökkent létszámmal „a Dorner csoport” elnevezéssel harcolt. Még Kóspallagon, a századok a beérkezés sorrendjében kerültek bevetésre megállítva az ellenség térnyerését. Majd a nehéz hegyi, erdős terepen védelembe mentek át és széles kiterjedésben szétszórtan védekeztek. Összeköttetésük a 2. hadosztály parancsnokságukkal megszakadt. Több felvételi állásban

⁷¹⁰ Stoves, Rolf : Die gepanzerten und motorisierten deutschen Grossverbände (Divizionen und Selbstständige Brigaden) 1935-1945. Götesheim-Bernstadt 1994.) 67. o.; Erinnerungen an die Tiger Abteilung 503 1942-1945. (Konzept und Redaktion: Alfred Rubbel). A magyarországi harcokról szóló fejezetet Richard Freiherr von Rosen írta. (Rossun, 1990)

⁷¹¹ Kovács hadinapló 46. mell. B/e LXXII. hdt.

⁷¹² Kovács hadinapló 58. mell.

⁷¹³ Lajtos II. 35 .o. és Dorner. A Kárpátok előterétől létszámban erősen lecsökkent magyar 2. páncélos hadosztály 2. önálló felderítő-zászlóalját Perbálon, pótkereténél feltöltés közben kis létszámmal riasztották. A parancsnok segédtsíjtje: Benda György páncélos hadnagy, egyik beosztott tiszt: Szentmihályi László főhadnagy volt. A zászlóalj az ipolydamásdi hídfőből egy csatlakozó német utászszázaddal az éj leple alatt veszteség nélkül vonult vissza.

⁷¹⁴ HÚ. 1969. 3. 8. o. Korábban az 5. gépkocsilövész-, a 2. felderítő-, egy teljesen leharcolt 428. német géppuskás - és a 357. német utász zászlóaljból álló Altorjay Jenő ezredes vezette, (sgti-je: Makai László alezredes) un. „Altorjay csoport” a Duna jobb partja és a Szentendrei sziget biztosítását vette át a 357. né. gyaloghadosztály ott visszamaradt részeitől .

⁷¹⁵ Baka István közlése.

⁷¹⁶ Kovács hadinapló 53. Melléklet. B/e. LXXII. hdt.

⁷¹⁷ Esze 71. o.

makacsul kitartva Márianosztra - Ipolydamásdon hídfőt tartva - Garamkövesd irányában késleltették az ellenség térnyerését, kivonásukig.⁷¹⁸

A 2. páncélos hadosztály tüzérsége és a 76. tüzérosztály egy könnyű ütege adtak tűz támogatást részükre, a Duna túlsó partjáról. A hadosztály ekkor még több Csaba felderítő páncélgépkocsival rendelkezett, amiből karácsony után Letkésről csak három jött el Bucs községbe.⁷¹⁹

„18-a előtt, míg az *oroszok* nem jöttek be Márianosztrára a németek „a Dorner csoport” támogatására még ágyúval ide-ide lőttek. Az itt meghalt magyar katonák akna-szilánkoktól haltak meg. Mikor házuk előtt szaladtak el még anyámnak mondták, hogy bújjon el.”⁷²⁰ Ott nyugszanak a temetőben a 40 elesett orosz katonával együtt.⁷²¹

December 18-án nagy szovjet ágyúzás folyt. A *görgeyek* közül 40 fő maradt Kelemen zászlóssal Nagyirtvány psz-n, Deák zászlós 50 honvéddel Kisirtás psz-n, a Királyrétnél pedig a szétvert somogyi határvasárda alakulat töredékei tartózkodtak. Aznap az orosz támadás elérte őket is. Orosz fogságba estek. Kóspallag fele vittek 80 magyar-német hadifoglyot. A németek Márianosztráról lőtték Kóspallagot. A görgeyeket 19-én Nógrád, 20-án Rétság fele kísérték. Bánkra érkezve árulásukat a szovjetek hadifogsággal jutalmazták, drót mögé kerültek ők is. A Nagyirtás pusztán levő 40 Somogymegyei magyar határvasárat a görgey század muszkavezetői segítségével december 19-én fogták el az oroszok. Hiába mondták, hogy ők harcolni akarnak velük, elszedték puskáikat és Rétság irányába, mint foglyokat elvitték.⁷²²

December 19-én a Duna vonalától északra történő veszélyes helyzet miatt Guderian kétségbeesett lépésre kényszerült. A Szent László hadosztályt és a LVII. hadtest a 3. és a 6. páncélos hadosztályok páncélgránátos részeit, az ipolysági térségben már harcoló 8. páncélos hadosztály után az ipolysági szovjet áttörés elrekesztésére a Dunántúlról átdobta.

Guderian ekkor még azt remélte, hogy északon gyorsan kis veszteséggel megveri az ellenséget, és alakulatait visszahozza a Dunántúlra, és még decemberben elindíthatja a „Spätlese” (egy fajta aszúbor és nem „késői szüret”) hadműveletet.⁷²³

Meg kell jegyezni, hogy ha Komárom és Érsekújvár elfoglalása sikerül ez a német haderőre katasztrofális következményekkel járt volna, nemcsak a Dunahíd, az idevezető vasútvonalak miatt, hanem a két állomás homlokrakodói miatt, melyek a harcok kirobbanását lehetővé tették. Ehhez járult még a szőnyi olajfinomító veszélyeztetettsége.

A december 19-én riadóztatott 3. és 6. német páncélos hadosztályok páncélgránátos részei december 20-ra virradó éjjel a Dunától északra meneteltek, hogy - a közvetlen a szovjettámadást megelőzően - egyesüljenek a LVII. német páncélos hadtest parancsnok vezetése alatt a német 8. páncélos hadosztállyal és együtt támadjanak Ipolyság visszafoglalására ill. védjék az Ipoly É-i szakaszát.

⁷¹⁸ **Dorner** A zászlóalj az ipolydamásdi hídfőből egy csatlakozó német utászs századdal az éj leple alatt most már veszteség nélkül vonult vissza. Gépkocsijait az Ipolyon át a 2. páncélos hadosztály csörlős vontatóival előzőleg átmentette. Vitéz Dorner Dezsőnek a magyar érdemrend tiszti keresztjét és a német I. o. vaskeresztet adományozták. A 2. ö. Felderítő zászlóaljat Komáromban 1945. január elején 720 fővel töltötték fel, melyből 320 fő fiatal önkéntes volt.

⁷¹⁹ **Molnár Zoltán**

⁷²⁰ **Németh**

⁷²¹ **Gombos János** Márianosztra, közlése

⁷²² **Gazsi** 169. o.

⁷²³ A nagy honvédő háború története Zrinyi 1967. IV. 322. o.

Így az Ipolysági hídfőből a 2. *Ukrán Front* főcsoportosítása első lépcsőjében levő 6. gárda harckocsi hadsereg (5. gárda harckocsi és 9. gárda gépesített-hadtest) december 20.-án indított támadása gyorsan teret nyert. A szovjet páncélosok Kéméndnél áttörték a német védelmet, Nagykálnánál átlépték a Garam folyót és ezzel kijutottak a Kisalföldre.

A szovjet 6. gárda páncélos hadsereg támadása a „Dirlewanger” SS dandár részeit Kistompáról az Ipolytól északra Palást-Szalatnya irányába, az Ipoly könyökben küzdő 8. SS páncélos hadosztály maradványait a magyar 2. páncélos hadosztály részeivel dél felé Bernecebaráti, Kemence, Százd és Szele területéről Ipolypásztó és Nagybörzsöny felé vetették vissza. A 6. gárda harckocsihadsereg páncélosai Lévát lötték és a szovjet él Nagykálnánál a Garamon hídfőt képezett.⁷²⁴

A Letkésen hídfőt képező beérkező II. ejtőernyős zászlóaljtól északra a Bernecebarátiútól Vámosmikolára visszavonuló 2. páncélos utász zászlóalj mögött XII. 19. és 29. között az Ipoly bal partját védő német SS; Wehrmacht és az I. világháborús német „Baupionierek” - mint később látjuk - „harcos” tartalékot képeznek Vámosmikola - Perőcsény - Kemence vonalában.⁷²⁵

Letkés térségében az oroszok haladási iránya Márianosztrától a Börzsönyben feltételezhetően Nagybörzsöny Vámosmikola lehetett. Ugyanakkor a hegyen át Letkésre legkönnyebben a búcsújáró útvonalon tudtak lejönni. Letkés községbe az első oroszok Márianosztra felől jöttek be az erdőn keresztül. A favágó munkások sok embert vettek észre, először nem jól látták őket, majd kisült, hogy azok bizony oroszok. Másnap elmentek meglesni őket, amikor az erdőszéléhez értek, látták, hogy akkor már össze voltak gyülekezve és akkor már nagyon sokan voltak. Először a Gubis tanyára mentek be, majd a Széppataki pusztára, végül a faluban is bent voltak az erdészházban és a magtárban.⁷²⁶

Ezt Papp Pál is megerősíti: 10-12 éves gyerek voltam. A mi házuk az utolsó háztól 100-150 méterre volt, a hídhöz vezető út pont a mellettünk ment el. Az oroszok a pincék felől a Kápolna, illetve Márianosztra irányából jöttek be Letkésre.⁷²⁷

AZ II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ BEVETÉSE LETKÉSEN

A Heeresgruppe Süd főparancsnoksága újabb elhatározása alapján a Szent László hadosztályt Székesfehérvár térségéből Esztergomon át a Dunától északra a német LXXII. hadtest parancsnokság (Bélán) alárendeltségébe Garamkövesd, Bajta, Leléd, Ipolyszalka, Letkés területére kellett átcsoportosulnia.

A *csónka II. ejtőernyős zászlóaljat* a LXXII. né. hadtest parancsnoka (Schmidt G. altábornagy, Bélán) a 2. magyar páncélos hadosztálynak (elhelyezése Ipolyszalkán) rendelte alá. Feladata: „az Ipolyság térségéből, a Kemence-Szob-i műúton, Kemence és Perőcsény területéről a bekerítés elől dél fele kitérni kényszerülő német erőknek (lényegében a 8. német páncélos hadosztály zömének) átkelését az egyetlen hídon, Letkésnél biztosítsa.”⁷²⁸

Német parancsra - a Szent László hadosztály parancsnokság tudta nélkül - a Fóton levő 50%-nál nagyobb veszteséget elszenvedett csónka ejtőernyős zászlóaljat is átdobták Letkésre.

II. Ejtőernyős zászlóalj 4. századának harctevékenysége

⁷²⁴ *HÚ* 1969/2. 10. o. és *Lajos* III. 65. o.

⁷²⁵ *Esze* 73. o. Baupionier = hagyományos német „építő utász (árkász-hidász)”

⁷²⁶ *Móriné* A Gubis tanya az erdő szélén volt, a pincesoroktól ÉK-re, még most is van valami az épületekből.

⁷²⁷ *Papp Pál*

⁷²⁸ *HÚ* 1969/3. 9. o.

A hídfőre elsősorban azért volt szükség, hogy az Ipolytól keletre levő szétszórt, szétzilált német alakulatok ott ne rekedjenek, illetve a várhatóan bekövetkező szovjet támadást a hid birtokbavétele késleltesse.

A szovjet fél - szünet nélkül - ha másképpen nem, tűzzel támadta a hídfőt, egyre nagyobb erőket vonultatott fel.

Az eddig is német alárendeltségben Fóton harcoló és onnan kivont leharcolt I/II. ⁷²⁹ *ejtőernyős zászlóalj* német parancsra és szállítással december 19-én érkezett Sanna Henrik főhadnagy zászlóalj parancsnokkal öt kék autóbusszon Fótról Párkányba. „Itt a zászlóalj parancsnoknak a német parancsnokságon kellett eligazításért jelentkeznie.” ⁷³⁰

Sanna Henrik főhadnagy gyakorlatilag már Fóton Ugron István százados, zászlóalj parancsnok. 14-én történt sebesülésekor átvette a zászlóalj parancsnokságot. ⁷³¹ Segédtisztje Kövesdy Dezső főhadnagy lett. Paykert Imre főhadnagy a volt segédtiszt a 4., volt Kövesdy századot, vette át egy napra. A 4. századból 5 fő maradt egy tiszthelyettes parancsnokkal. A 6. század létszáma 36 fő mb. parancsnoka Trembeczky István őrmester lett. A géppuskás század töredékei is parancsnokával vitéz Karsay István főhadnaggal, valamint a nehézfegyver század Tóth Antal főhadnaggal elsőként érkezett Letkésre. ⁷³²

9. melléklet. A II. ejtőernyős zászlóalj 6. századának harctevékenysége

„Öt hosszú autóbusszban voltunk elhelyezve. Az 1.sz. buszon utaztak a tisztek és a zászlóalj parancsnokság. A 2. buszban voltam aknavetőseimmel, de két villámgéppuskás is volt közöttünk. Bizony, amit most elbeszélék, ez meredeken ellentétes azokkal a leírásokkal, melyek Letkésre vonatkoznak, és amelyeket Huszár János könyve tartalmaz.

A következő volt a helyzet. Ipolyszalkán valóban megálltunk egy rövid időre és tisztjeink bementek egy épületbe. Utána rövid idő után autóbuszaink minden akadály nélkül szép csendesen átmentek a Letkés-ipolyszalkai egyívú hídon és áthaladva az egészen jelentéktelen kis Letkés falun, délre fordulva haladtunk tovább. Baloldalunkon a Börzsöny sötétlett. Az Ipoly akkor 6-10 méter széles lehetett. A mi öt buszunk az első lépcsőben volt. A föld fél cm-es hóval volt fedve, a fák fehérlettek. Jobbra az Ipoly. Mentünk déli irányban. Én a 2. autóbusszon a sofőr mellett álltam. Az első kocsiban, mintegy 30 méterre előttünk, a tisztek az aknavetősök parancsnokával, Tóth főhadnagy úrral. Egyszer csak Letkést két kilométerre

⁷²⁹ Önkényes hadrendi megnevezés, mert kifejezetten nem használták az 1., 2., 3. ezred megjelölést, azonban gyakorlatban (Utásznapló bejegyzéseiben így) és a hadosztály kiadott parancsaiban általában ezt a sorrendet használták, nevezetesen 1. ejtőernyős-, 2. repülőlovász-, 3. gránátos ezred.

⁷³⁰ *Lajtos* visszaemlékezéseiben téves az, hogy az ejtőernyősök csak „dec. 23-án érkeztek be Csepelről Ipolytólgyes hídfő védelmére rendelve.” *Lajtos III* 41 .o. szerint „ugyancsak beérkezett - helyesebben mondván: megjelent Ipolytólgyesen az I/II ejtőernyős zászlóalj parancsnoka Sanna százados (helyesen: Sanna Henrik főhadnagy) 80 fő ejtőernyőssel, akik Fótt, Mogyoród körzetében vívott utóvédharcok után szivárogtak el ide. A zászlóalj többi részéről nem tudott felvilágosítást adni. Sanna csoportjának feladatuk az Ipolytólgyes keleten létesítendő kis hídfőben való folyó megfigyeléstadtuk.” *Huszár* 149. o. ugyancsak téves Huszár János közlése, mely szerint: „December 24-én kapott parancsot az ejtőernyős zászlóalj, hogy adja át a hídfőt a repülő lövészezrednek. Az Ipolyszalkára beszállásolt ejtőernyősök öröme azonban korai volt. Néhány óra múlva riadóztatták őket és az Ipoly nyugati partján a hídtól jobbra-balra kellett négy kilométer szélességben állást foglalniok” de ez már december 22-én megtörtént, amikor Pályi százados átvette az ejtőernyős állásokat.

⁷³¹ De kinevezését csak december 18-án kapta meg. *Béres É.*

⁷³² Tóth Antal és Szakács József főhadnagyokat Fóton és Letkésen is Halasi József főhadnagy lovagkeresztre felterjesztette fel. Ez az 1944. XII. 22-én kelt kitüntetési javaslatból ismert. Érdekes, hogy ez a nap megegyezik Béres-Kovács-Novák hadapródok, kezdeményezte ellencsapás napjával, melybe az egész „av. szd.” bekapcsolódott Tóth fhdgy. vezetésével, aki a magtárral szemben levő oroszra géppisztolysorozatot adott le, és akit később elfogtak. Szakács József 1945 januárjában az ejtőernyős újoncokból álló 2. század parancsnoka lett Kőbölküton.

elhagyva, az erdő fele balra egy lankás területen (akna becsapódást) pamacsot látok. Hopp mondom, belefutottunk az ellenségbe. Az akna tőlünk kb. 200 méterre, a következő lövés ugyanabban az irányban, de távolabb csapódott be.

Ezt az első kocsiban is észlelhették, mert azonnal megállt a menetoszlop és úgy éreztem, hogy nem belefutottunk az ellenségbe, hanem utánunk lőttek valahonnan a hegyekből. Ez az érzésem be is igazolódott. Talán nem is belefutottunk, hanem elhagytuk az ellenséget. Azonnal visszafordultunk Letkésre, ott azonnal egy nagyon rossz tüzelőállásba mentünk az Ipolytól 500 méterre egy 1-1,5 méteres meredély mögé húzódtam be az aknavetőkkal az erdészház mellé. Előttünk 50 méterre volt a magtár, mely ma is létezik. Mi, a II. aknavetőszakasz az erdészház közelében lévő magtárban, a I. Aknavetőszakasz a közeli iskolába szállásolt el.” „December 19-én - Letkésre érkezésünk napján - mi ejtőernyős aknavetősök nem indítottunk támadást az elképzelt ellenség ellen, de vetőinket ebben az irányba állítottuk be és a tisztektől is később ezt a parancsot kaptam.”⁷³³

Kovács István hadapród szakaszvezető a 2. ejtőernyős aknavetőszakasz 2. rajának parancsnoka a következőképpen mondta el az akkor történeteket: „1944. december 16-án délben indultunk el Sikátorpusztáról,⁷³⁴ és 19-én korán hajnalban újra megjelentek a budapesti kék autóbuszok. Bevittük az aknavetőket is. Indulás, bementünk Pestre talán az Árpád hídon mentünk át. Vörösvár, Dorog, Esztergom következett. Délelőtt volt. Megálltunk a mostani rendőrségnél, ott volt a Komeiner féle kocsmá és várakoztunk. Hogy miért, mi célból? Én is szerettem volna hazamenni, gondolom Te is. - Nekem szerencsém volt mert a sarkon volt egy hentes üzlet, míg ott vásároltak, ott volt a Csókásné Juliska, azzal üzentem a szüleimnek a Kertész utcába, hogy jöjjenek, de sajnos mire kiértek, addigra mi továbbmentünk. Üzentem Sztás Misinek is, aki jött is.

Át a hídon Párkány. Nem álltunk meg. Nem mentünk Bélára. Mentünk át egyenesen Garamkövesd, Szalka. Szalkán rövid időre megálltunk, de ez már délután volt. 2-3 óra körül lehetett. Átmentünk a Szalka - Letkési hídon.

Letkésen nem álltunk meg, simán mentünk át és egészen lementünk déli irányba Szob felé. Egészen a falu széléig mentünk. Lehet hogy ez a község Ipolydamásd volt, de lehet, hogy az előtte levő tanya (Letkés pusztá).

Ott beszéltünk is egy illetővel, aki csodálkozott, hogy maguk itt vannak? Magyar katonák mit akarnak, hiszen az oroszok már bent vannak a faluban. (a pusztán, vagy Ipolydamásdon) Az a lényeg, hogy onnét visszafordultunk azzal, hogy ezt már elfoglalták.

Visszafordultunk Letkésre. Letkésen ott az Ipolyhidnál az árterületen foglaltunk állást. Mintha ott egy gödör lett volna. Másfél méter magas, talán még magasabb is volt (a pereme). Az ellenség kelet (felé). A délutáni órákban lehetett. 19-én volt a naplóm szerint.

Nem indítottunk támadást, legalább is a mi vetőink. Tudomásom szerint a lövész századok ott voltak a dombok és nem hegyek aljában. Tehát a mi lövész századaink kint voltak.

⁷³³ **Béres** 12. o. ”Itt az az ellentmondás, hogy Huszár könyve szerint Ipolyszalkán olyan feladatot kapott a zászlóalj, hogy foglaljon hídfeállást Letkésen. Mi meg jóval túlfutottunk Liliom pusztáig és az ellenség ott volt már valahol a hegyekben. Sajnos ezt az észrevételemet nem lehetett a tisztekkel megbeszélnem. Volt olyan elgondolásom is, hogy ejtőernyővel ledobott szakasznyi vagy századnyi szovjet ejtőernyős foglalt állást Letkés K-i dombjainál, a pincesoránál és onnan szivárogtak be. De ennél többről volt szó. Ekkor kezdődött el az a súlyos csata, ahol sorra veszttek embereink, és a repülők is, akik bennünket két nap múlva követtek... Hogy mi hídfe védelemére keltünk, azt az első két aknavető lövésnek tulajdoníthatom.”

⁷³⁴ A főtí állásokból december 18-án sötétedéskor vonultunk ki gyalogosan, „vállravett” aknavetőkkal. **Béres É.**

Az ejtőernyősök a hegyoldalba még előbbre vonultak. Én csak azt láttam és arra emlékszem, ami ott velünk szemben volt, ahol mi Letkésen voltunk elszállásolva, egy volt erdészházban, ebben volt a parancsnokság és az orvosi elsősegélyhely. Onnan tudom, mert mikor megsebesültem oda hoztak be.

Na most az erdészháznak udvarán, ez a primáciához tartozott, volt egy nyárikonyha szerű épület, mely egy nagy kertben állt. ... abban a kis épületben voltunk több karpossal ⁷³⁵ együtt. 20-25-30 éve voltunk Letkésen családotul és akkor még állt ez az épület.”

A második lépcsőben tehergépkocsikon érkező ejtőernyősök Ipolyszalkán szálltak le. „Arra, hogy a hídon oroszok lettek volna, nem emlékszem. Mi rendesen gyalogoltunk át fegyvereinkkel Letkésre és ott az udvarokban a falu hegyfelőli szélén foglaltunk tüzelőállást és a házakban voltunk elhelyezve.” ⁷³⁶

„19-én, amikor idejöttek a magyarok és kezdődött a háború, az oroszok még a hegyoldalban voltak és semmiképpen nem lehettek a hídon, mert ott harc azért nem lehetett, mert mi semmiféle halottat nem láttunk” - állítja az ipolyszalkai Czibor Dénes. „Mi gyerekek minden nap a hídon szaladgáltunk, mert nem volt olyan nap, hogy ne mentünk volna le a hídra, mert a határ az letkési oldalon az „egy íves híd(rész)” alatt volt. Ottan halott katonát nem láttunk, mely harcra utalt volna. Még akkor sem, amikor le akarták bombázni a hidat.” ⁷³⁷

Hetekkel előtte magyar műszakiak a híd két oldalára robbanó anyagokat kötöztek és azt 1944. XII. 20.-ig magyar tábori csendőr (Borzsai János) nemzetőrökkel őrizte, utána az őrzést németek vették át. A hidat az utolsó éjjel (24-én) robbantották fel. A magyar csendőr barna kenyeret és szalonnát, a németek fehér kenyeret és csokoládét is kaptak. ⁷³⁸

Letkés lakói 19-én éjjel látták az első magyar ejtőernyős katonát Letkés község déli szélén. ⁷³⁹ Nagybörzsönyt ekkor már egy orosz felderítő alakulat foglalta el. A háború után tudtuk meg, hogy a 6. gárda légideszant hadosztály katonái voltak. ⁷⁴⁰

Letkést híd kötötte és köti ma is össze az Ipoly jobb, nyugati partján levő Ipolyszalkával, így stratégiai szempont volt a K-Ny-i irányú hadműveletek szempontjából. ⁷⁴¹

⁷³⁵ **Kovács** A „karpas” = karpaszományos - érettségivel rendelkező - honvéd, őrzetű, tizedes, szakaszvezető vagy őrmester lehetett, amennyiben nem végezte el, vagy nem tudta elvégezni a tartalékos tiszti tanfolyamot. Amennyiben elvégezte a hadapród szakaszvezetői vagy hadapród őrmesteri cím vagy rang, illetve. Ezután egy évre a tiszjelölt hadapród őrmester zászlóssá léptették elő.

⁷³⁶ **Fényes** (Lajos ejtőernyős honvéd)

⁷³⁷ **Czibor Dénes** (kérdésre) Ez is cáfolata az Adonyi könyvben Sanna által leírtaknak.

⁷³⁸ **Molnár Imre** agrónómus Ipolyszalka. Sógora is, nemzetőrként ment szolgálatba éjjel nappal a híd őrzésére is.

⁷³⁹ **Hován Józsefné**

⁷⁴⁰ **Zaharov könyv** 432. o. és **Gazsi** 177. o. Velük vette fel a kapcsolatot Mátyás Márton István rendfokozatáról lemondott, 3 hónapra elítelt, fogságából XII. 8-án megszökött, volt alezredes, aki 1944. XII. 12-e óta Vámosmikolán dekkolt. Parancsot kapott Mikó Zoltántól, hogy a Görgeyseket vegye át, akiket egyesített a falubeli Huszár Károly földbirtokos által szervezett nemzetőrökkel és őket a Nagybörzsönyben levő 26. szovjet felderítő zászlóaljhoz, *Persin* szovjet százados, zászlóaljparancsnok helyetteshez küldött, aki őket kémjelentések kézbesítésére használt. (**Gazsi** 172-177. o.) A 16. és 20. felderítő századok parancsnoka *Nazanov* százados-őrnagy. Felettese a 6. gárda légideszant hadosztály parancsnoka *Szmirnov*, M. N. vezérőrnagy. (**Gazsi** 226-235. o.) A térségben harcoló szovjet erők legképzettebb alakulata volt, melyet nyilván a tervezett *Malinovszki* figyelő miatt is itt vetettek be

⁷⁴¹ 1945-ig Letkés község kegyura az esztergomi káptalan volt. Az uradalom egyik faluja volt Letkés, de D-re 4 km-re levő Ipolydamásdon és az É-ra 5 km-re levő Ipolytölgyesen is volt földje és erdeje, Letkésen erdeje, ma is meglevő magtára mellett gazdasági majorja is volt a káptalannak - A község határában több pusztá, szállás volt. A legnagyobb Széppataki-, korábban Battarvai pusztá volt, melynek birtoklásáért vesztéses harcok folytak. A falu lakossága a szlovák származású katolikus cselédségből és a földdel, szőlővel rendelkező ugyancsak katolikus parasztságból tevődött össze Ez különböztette meg 1945-ben a szovjetekhez, illetve a magyar

A december 19-i német napi jelentésben először szerepel egy magyar alakulat az Ipoly fronton: „Az ellenség ...Márianosztrától Letkésen át Ipolytölgyesig tör előre. Magyar ejtőernyősök az utakat szabaddá teszik”. Egy német utász zászlóalj is támogat.⁷⁴²

December 19 - én beérkező szentlászlós alakulatok

A *repülő lövészezred* I. zászlóalj parancsnoka Pályi György százados: „December 19-én virradó hajnalban kb. 02^h -kor újabb parancsot kaptam. Nem Székesfehérvár területén alkalmaznak. Legyek 07^h -ra szállításra készen. új alkalmazási területünk Ipolyság. Pontos parancsot Párkányban kapok. ... A beérkező német gépkocsi részleg Párkányra szállít, ahol a városházán kell minden gépkocsi parancsnoknak a parancsot átvennie. Intézkedtem, hogy a fogatolt rész (csapatvonat) azonnal induljon. ... Borús a reggel, alacsony a felhőzet és köd van. Erős légitevékenység. A rossz látási viszonyok ... a rejtőző csapatokat megmentik a repülőátmadástól. ... Intézkedem, hogy minden gépkocsi, amelyik megrakodott, azonnal induljon el. A német szállító részleg lehasznált. .. nincsenek pótkerekeik. Amelyik gépkocsi defektet kap, félreáll és a gépkocsivezető ragaszt és utána folytatja útját. Az út felázott, rossz állapotban van. A forgalom nagy. E miatt és az állandó üzemzavarok miatt a szállítás lassú. Kb. 22^h -ra érkezem Párkányba, ahol a városházán már találkozom a 2. század parancsnokával Hadnagy Endre századossal, aki jelenti, hogy a parancs értelmében a zászlóalj Ipolyszalkára van irányítva, ahol az ezred parancsnokságtól további parancsot fogunk kapni. Visszahagyok egy irányító részleget és azonnal folytatjuk a menetet Ipolyszalkára.

Éjfél tájban értük el Ipolyszalkát. A faluban vártak a *repülő lövészezred* csapat csendőrei és mindenkit figyelmeztettek, hogy hangos beszéd és dohányzás tilos. Bementem az ezred parancsnokságra és rövid tájékoztatást kaptam. Letkés községben a parancsnok Sanna Henrik főhadnagy. Az I. zászlóalj feladata a hídfőben levő II. ejtőernyős zászlóalj felváltása.⁷⁴³ Hadnagy századossal⁷⁴⁴ beérkezett, két szakasszal azonnal átmegyünk a hídon és megkeressük az ejtőernyős zászlóalj parancsnokságot. Sanna főhadnagy harcálláspontja a régi határőrlaktanya.⁷⁴⁵ Tájékoztat a helyzetről. ... A hídfő eredetileg a Gallatető Lelédhidi puszta vonalában volt, de erős szovjet erők visszaszorították. keleten⁷⁴⁶ a védőállás a 105 magassági pont (Kápolna) vonalában volt.”⁷⁴⁷

December 20. – reggelén a Velencei tótól K-re és Ny-ra a 3. ukrán front tüzésége megkezdte Budapest körülzárására indított nagy támadást előkészítő tüzelését. A *szovjet* egyszerre indítja a Dunántúlon a 3. ukrán front, Budapesttől É-ra a 2. ukrán front csapatait készenléti állásaikból nagy, Budapest teljes körülzárását és a Dunántúl K-i felének elfoglalását eredményező támadását.

---

katonasághoz viszonyított magatartásukat is. Legjobb földjein az un. „Büdösföldön” kendertermesztéséről volt híres.

⁷⁴² Mivel az I/II. ejtőernyős zászlóaljat a Feldherrnhalle hadosztály parancsára vezényelték át Fótról-Ipolyszalkára, a német hadijelentés sem tudhatta, hogy milyen alakulatról van szó. A térségben a 2. páncélos hadosztály egységei mellett egy német (von Grosse) utász zászlóaljról tudunk.

⁷⁴³ **Pályi** 6-7. o.

⁷⁴⁴ **Hadnagy Endre** százados a 2. repülő lövészezred I. zászlóalja 2. század (a továbbiakban: 3/II/2.) parancsnoka.

⁷⁴⁵ Sanna főhadnagy harcálláspontja dec. 22-én a letkési magtár közelében levő erdészházban volt. Dec. 22-23-án átköltöztek Ipolyszalkára az iskola pincéjébe és 23-24-én már ott voltak. Szügyi vörögy ezért nem találta őket harcálláspontjukon (Letkésen). **Béres É.**

⁷⁴⁶ **FJ-lev.** Pályi György (+ 1989. 07. 10.) az események után mintegy 35 évvel írott visszaemlékezésében több következetes, a hadrenddel kapcsolatos számozási, tájolósi, személynévvel, földrajzi elnevezéssel kapcsolatos, hibát követett el. Ezeket a hibákat idézeteiben helyesen, javítva közlöm.

⁷⁴⁷ **Pályi** 7. o.

A december 20-i szovjet támadásra Hitler, többek között, Friessner és Fretter-Pico leváltásával reagál.⁷⁴⁸

A Dunától É-ra, arcvonalunkon, „Az ellenség a Nagymarostól É-ra levő saját biztosító részeket megkerülve Szobra tört előre. Ezzel egyidejűleg Kóspallagról ÉNy-i irányba támadva Nagybörzsönyt érte el. Ipolyságnál a helyzet alakulása nem ismeretes. A Duna és a szlovák határ közötti térségben a Heeresgruppe Süd gyökeres rendezést kíván végrehajtani. Ezért összevonható erőinek zömét itt veti be. A LXXII. hadtest parancsnokság Bélára települt. Parancsnoka az említett Schmidt G. altábornagy) és eredeti sávjának D-i részében fog tovább vezetni. Az É. részt a LVII. Páncélos hadtest parancsnokság veszi át.”⁷⁴⁹

Az „északi arcvonalon „történő támadás miatt *Hitler* személyes parancsával tiltja: „Harc nélkül egy talpalatnyi földet nem lehet feladni. További visszavonulás a (ipolysági) hegyi arcvonalon csak akkor lehet, ha az egységet bekerítés, vagy megsemmisülés veszélyezteti.”⁷⁵⁰

20-án éjjel a 3. német páncélos hadosztály vezetési törzsét is áthelyezik a Dunántúlról a még Bélán levő LVII. német páncélos hadtesthez. A hadosztály I.b. osztálya Kőbölkútra majd Bénybe települ. A hadosztály csapatai Vámosmikolától északra gyülekezik, onnan a 6. német páncélos hadosztállyal Kistompa irányába támad a szívósan védekező ellenség ellen. A támadás lassan halad előre, mert a szovjetek elzárják a németek utánpótlási vonalait és ezért több kilométert kerülniük kell.⁷⁵¹

A HADOSZTÁLY FELADATÁNAK MEGHATÁROZÁSA

December 20-án hajnalban Szügyi és Lajos elindultak Nádasdladányból személygépkocsival Béla községbe a német LXXII. hadtest parancsnokához. Schmidt altábornagnál jelentkeztek. Székesfehérvár - Zámoly - Alcsút - Bicske - Dorog - Esztergom - Párkány - Muzsla - Béla útvonalon haladva, Székesfehérvár után tűzérési- és aknatűzbe kerültek, Zámoly sok háza már égett. Az utcákon, a műút melletti sűrű gránátbecsapódásokból következtek, hogy a várt szovjet támadás megindult Székesfehérvár térségében és hogy a hadosztály alakulatai is csak kerülő úton tudnak kijelölt körletükbe eljutni.

11.00-kor érkeztek Bélára. A kastélyban (8.3.) a LXXII. hadtest parancsnokság vezetési törzse Möller vezérkari ezredes a hadtest vezérkari főnöke izgatottan azonnal fogadta és bejelentette őket még izgatottabb parancsnokának, G. Schmidt altábornagnak, aki nekitámadt, hogy hol van a hadosztály? Felvilágosították, hogy a rendelkezésre álló szállítótérrel, a kényszerkerülővel, a hadosztály csapatai legkorábban 48 óra múlva lehetnek itt, újra együtt, a vonatok⁷⁵² azonban csak mintegy 5-6 nap múlva. Schmidt tombolt. - „Meg akarják maguk védeni a hazájukat?” - Igen, - felelték, „de illegális német közegek és követelmények akadályozzák ebben őket”, utalva a Heeresgruppe parancsát hozó német tisztre, aki önkényeskedett és helyettük akart intézkedni a szállítást illetően. Kérték, hogy ismertesse a helyzetet és közölje feladatukat, de vegye figyelembe, hogy a Szent László hadosztálynak csak elnevezése hadosztály, valójában csak némileg erősebb egy megerősített

⁷⁴⁸ *HÚ.* 1969/2. 10.o.

⁷⁴⁹ *Kovács hadinapló* 55. melléklet. B/e LXXII. hdt.

⁷⁵⁰ *KTb.* XII.20. Ezt a parancsadási formát a német hadvezetés csak nagyon ritkán alkalmazta.

⁷⁵¹ *3. Pz.* 451. o.

⁷⁵² Itt fogatolt vonatsoztagok, melyek lóvontatású országos járművek, kocsik, paraszt szekerek voltak, melyeken lőszer, élelem egyéb felszerelés, utánpótlás szállítása történt.

ezrednél. Kiképzésüket be nem fejezett csapataik vannak, harctapasztalataik nincsenek és egy jó darabig vonatuk sem lesz.

Schmidt nem tudott helyzettájékoztatót adni. Annyit tudott, hogy az észak-déli utakat az Ipoly völgyében mindenáron tartani kell, mert - úgymond - Léva és Balassagyarmat körletében magyar csapatok súlyos harcokat vívnak, ezeknek utánpótlási vonalairól van szó.

Csodálkozva kérdezték, hogy Léva a Garam partján van, és ha Léván harcolnak az anyagellátás vonalai ettől nyugatabbra kell legyenek. Schmidt némileg zavarba jött, de ragaszkodott az általa mondottakhoz.⁷⁵³

A németek tudtak egy ejtőernyős csoportról, akik tőlük É-ra vannak (Sanna féle ejtőernyős csonka zászlóalj), mely Ipolytölgyesen (!) hídfőt alkotott.⁷⁵⁴

A magyar 2. páncélos hadosztály törzse Ipolyszalkán elkeseredett hangulatban volt. A hadosztály új parancsnokával Zádor páncélos ezredessel és vezérkari főnökével Perjés Antal vezérkari századossal itt találkozott Szügyi vezérőrnagy és Lajtós vezérkari őrnagy.⁷⁵⁵

Szügyi ezredes a harcvezetést Letkés- Helemba közötti védelmi vonalban a 2. páncélos hadosztálytól december 20.-án 12 h-kor vette át. Itt Ipolyszalkán a déli órákban a 2. páncélohadosztály parancsnokságán hallotta Szügyi ezredes és Lajtós őrnagy ottlétekor azt a jelentést, hogy a hadosztály alárendeltségében levő Altörjay csoport, a sokszoros szovjet túlerővel szemben elkeseredett helység-harc után Szobot feladta és az ellenség nyomása elől Helembára vonult vissza, balszárnya a letkési hídfőre, jobb szárnya Helembánál a Dunára támaszkodik.⁷⁵⁶

Az „Altörjay csoport” ekkor Altörjay Jenő ezredes vezetésével, (segédtisztje: Makai László alezredes) korábban az 5. gépkocsizó lövész, a 2. felderítő zászlóaljból és egy teljesen leharcolt 428. német géppuskás zászlóaljból és a 357. német utász zászlóaljból állt. Jelenleg mintegy két gépkocsizó lövész-század erővel volt harcba.⁷⁵⁷

A 2. páncélos hadosztálynak a Vámosmikolán levő 2. páncélos utász zászlóaljával (parancsnok: Esze Jenő százados) nem volt rendszeres összeköttetése. Esze századosék még a védelem változásait gyakorolták Ipolyság-Bernecebaráti-Nagybörzsöny felől és délről várható szovjet támadás ellen.⁷⁵⁸

15.00-kor Szügyi ezredes Párkányban tartózkodott. Harcálláspontját Bajtára jelzi. Írásban utasította a VIII. ö. gépkocsi közepes tarackos osztály parancsnokát, hogy ne álljon meg

⁷⁵³ Lajtós II. 32. o.

⁷⁵⁴ Lajtós II. 36. o. Ez is ellentétben áll a már több helyen közöltekkel.

⁷⁵⁵ Lajtós II. 33. o.

⁷⁵⁶ Lajtós megjegyzése: Szügyi a harcvezetést Letkés térségében a 2. páncélos hadosztály sávjában nem 22.-én, hanem 20.-án 12 h-kor vette át.

⁷⁵⁷ HÚ, 1969/2. 10. o.

⁷⁵⁸ Esze 73. o. A 2. páncélos utász zászlóalj dec. 5-től Börzsöny É-i részét védte, december 18-án Kemence É-on, majd Hosszuhegy-Perőcsény-Vámosmikola között volt védelemben mindkét századával, a német von Grosse pionier (műszaki) alezredes alakulatával együttműködésben.

22.-én Kemencén levő magasfigyelőjük Királyháza felől élénk ellenséges mozgást tapasztalt. Gépkocsioszlopuk visszavonulási útvonala a 2. páncélos hadosztály parancsa szerint Vámosmikola-Csata-Kéménd-Köbölkút-Bátorkeszi-Dunamocs-Komárom -Csallóköz-arányos volt. Mindezen idő alatt nem volt kapcsolatuk felettes hadosztályparancsnokságukkal. Tudtak, arról, hogy tőlük délre a Szent László hadosztály van harcba. Esze 80-82. o.

Bicskén, folytassa menetét Párkányon át Bajtára. Ott azonnal menjen állásba és támogassa a repülő lövészezredet, mely Ipolyszalkán biztosít.⁷⁵⁹

Dárday Vilmos ezredes a hadosztály tüzérparancsnoka Garamkövesden egy szép tágas lakóházban a tüzerosztályok osztály és ütegparancsnokai részére eligazítást tartott az éjjeli órákban. Az eligazítás alatt egy „Mari néni”⁷⁶⁰ bombát dobott a németek és Bakay ütegének felderítő járőrének szállására. Az 1/1 üteg felderítő tisztje könnyen, két rádiója súlyosan sebesült, három ló a helyszínen kimúlt. Éjszakai eligazítás után Bakayék parancs szerint Garamkövesd-Bajta-Ipolyszalka útvonalon, december 23-án 17 órakor foglalták el figyelőhelyeiket az Ipoly partján. Az osztály parancsnoki figyelő az ipolyszalkai templom tornyában volt, csapataink első vonala Letkés K-i szélén húzódott.⁷⁶¹

Ekkor szemrevételezte Szügyi ezredes és Stefán alezredes több különböző egyenruhás tiszttel Nagybörzsöny községben az arcvonalat.⁷⁶²

21.00-kor futárral behívták Lajtos őrnagyot a német hadtest parancsnokságra, mert Szügyi ezredes nem beszélt németül. Möller ezredes kezébe nyomta a támadó intézkedést, azzal, hogy vegye át és hajtsa végre.

13. melléklet.. Az LXXII. hadtest parancsnokság támadási intézkedése 1944. XII. 20-án 20.00 órakor

Lajtos szóhoz sem jutott a megrökönyödéstől az akadémiai stílusú hat oldalas „remekmű” elolvasása után. A parancs, a még itt sem levő hadosztályt képes lett volna a Börzsöny öserdejébe belekergetni. Ezt meg is mondta Möllernek. Válasza: „A parancs, az parancs!” Erre Lajtos el kezdett hahotázni, mire belépett Schmidt tábornok a zajra. Lajtos jelentette, hogy miért nevetett. Lajtos gyakorlatilag 22.00-kor a hadtest parancsnok. Támadó intézkedésének átvételét megtagadta.

G. Schmidt a LXXII. német hadtest parancsnoka vérvörös arccal nekitámadt Möllerre rikácsolva: „Ugye megmondtam, hogy marhaságot írt!? ” Lajtos nem állhatta meg: „De excellenciád aláírta”. Drámai jelenet következett. Möller kikérte magának a marhát, mert ő vezérkari tiszt, mire Schmidt megnyugtatta, hogy annál nagyobb marha. Ilyenfajta emberek kezében volt Magyarország sorsa. Lajtos megkérte a hadtest parancsnokot, hogy ne adjon ki végrehajtási intézkedéseket, míg nincs jelen a csapat, inkább világos, érthető feladatokat

⁷⁵⁹ Dárday 54. mell. A 249/Szt. László parancsnok 44. XII. 20. A kézzel írott parancsban a szükséges térképeket is mellékelő tüzerbiztost úgy tudta, hogy „Letkés ellenség kezén” van. A parancsot piros ceruzával aláíró Szügyi ezt saját kezűleg áthúzta és a hadosztályparancsnok és vezérkari főnök harcálláspontját Ipolyszalkát, Bajtára javította.

⁷⁶⁰ AN-2 vagy ennél is kisebb teljesítményű u. n. PO-2-es repülőgépek, melyeket női pilótákból szervezett ezred pilótanői vezettek.

⁷⁶¹ Bakay u. ott és Dárday 51., 52. mell.

⁷⁶² Esze 80-82. o. Esze Jenő százados, amikor - emlékezete szerint - Nagybörzsönyben akarta felvenni a kapcsolatot a Szent László hadosztállyal. Ott az utcán találkozott Szügyi ezds-sel, (akit 1938-tól - szegedi V. hadt. pságon szolgáló próbaszolgálatos vezérkari tisztként ismert) és csoportjával, közöttük Stefán Valér alezds-sel, („a szigetvári főmérnökkel”, akinek „Aba” csoportjába (VKF. 2.) volt vezényelve) és „a velük levő változatos egyenruhában öltözött tisztekkel. A faluban nyüzsgő népség-katonaság között, ejtőernyősök, repülő katonák és géppisztolyos civilek is voltak (a magyar partizán "fantazmagória" "fantomjai"). Az improvizáltak tetsző összképben .... a renderemtő, átfogó erő hiányát sejtve, nem éppen szívderítő érzéssel távoztam. .... A magyar had- és harcvezetés kezében csak fészeken vezetett s fegyelmezett harci egységek voltak megbízhatóan eredményesek!” Lajtos nem említi, hogy a csoportban ott lett volna, és Lajtos sem emlékezik meg arról, hogy lett volna Nagybörzsönyben. - Érdekes, hogy Lajtos is a hadosztályt egy alkalommal visszaemlékezésében fegyelmezett „szabadcsapat”-nak tartja. Lajtos II 34. o.

adjon. Ők hadosztály parancsnokság, akiknek velük ellentétben valamennyi csapatuk van, nekik ellenben a törzs alárendelt csapatokon kívül semmijük nincs.

Schmidt végül is megadta a feladatot: a Szent László hadosztály lássa el az Ipoly védelmét, ahogy tudja és biztosítsa 1-2 napig az É-D-i utakat.⁷⁶³

A támadó intézkedésben a német vezetésnek ebben az időben tanúsított naivitása, - Lajtos szerint analfabetizmusa, - annyira jellemző módon nyilvánult meg, hogy annak lényegét tartalmazó vázlatot közöljük.

11 Az LXXII. Hadtest parancsnokság támadási intézkedése 1944. XII. 20-án 20.00 órakor

Schmidt közölte, hogy a 2. magyar páncélos hadosztály Szob-Márianosztra vonalában érintkezésben van az ellenséggel, jól tartja magát. Kérte, hogy a hadosztály velük „működjön” együtt.⁷⁶⁴ A valóság az volt, hogy a Börzsöny hegységben napok óta erősödő szovjet nyomás a 2. páncélos hadosztály csapatait úgyszólván teljesen felmorzsolta, így az Ipoly vonal tartása a Szent László hadosztályra hárult.⁷⁶⁵

Schmidt „kérése” a harcászat ABC-jével szöges ellentétben állt, s erről mindkét magyar parancsnoknak súlyos tapasztalatai voltak: „egy körzetben, csak egy vezető lehet”! Schmidt javaslatát visszautasították. Erre Schmidt a 2. magyar páncélos hadosztályt a Szent László hadosztály alá rendelte.

Megállapodtak, hogy a 2. páncéloshadosztály parancsnoksággal, hogy az Ipolyszalkán történő kapcsolatfelvétel után Bajtára mennek a Szent László hadosztály harcálláspontjára. Megkérdezték, milyen támogatást tud adni. Gyakorlatilag semmit, csak a hadtest törzs alakulataival rendelkezett. Nyilvánvalóvá vált előttük, hogy ez is egy a sok menekült német magasabb parancsnokság közül.⁷⁶⁶

Lajtosék javasolták Schmidt altábornagynak, hogy az Altorjay csoport kivételével, mert ők biztosították a Párkány felőli műutat, vonja ki a 2. páncélos hadosztályt és alkalmazza a Duna É-i partjának megfigyelésére. Schmidt ekkor még nem fogadta el javaslatukat.

A hadosztály feladata lett „az Ipoly vonalát és a letkési hídfőt minden körülmény között tartani, mert ha az ellenség ezt a vonalat átlépi, az Esztergom-Párkány közötti közúti híd is veszélybe kerül.”⁷⁶⁷

Szügyi és Lajtos komolyan vették a kapott feladatot, az É-D-i utak biztosítását, már csak azért is, mert honfitársaik anyagi ellátása függött tőlük. Egyelőre csak annyit láttak, hogy az Ipoly völgye felett félelmetesen uralkodik a Börzsöny hegység erdővel borított tömbje, mely fedett, áttekinthetetlen terep, míg az Ipoly völgye teljesen sík, nyílt, azaz áttekinthető. A védelemre kijelölt körletnek az Ipolyon, Helembánál és Letkés-Ipoly-szalka között, a Garamon, a hadosztály déli és északi szárnya mögött Garamkövesden és Kicsindtől északra Kéméndnél van hídjá. Számítottak arra, hogyha a túlerő nyomására gyorsan ki kell térjenek, ez a két

⁷⁶³ Lajtos II. 36. o.

⁷⁶⁴ Lajtos II. 33-35. o.

⁷⁶⁵ HÚ 1969/8. sz. 8. o

⁷⁶⁶ Lajtos II. 36. o. A hadosztály parancsnokság harcálláspontja XII.20-24 között Bajtán volt.

⁷⁶⁷ HÚ 1969/3. 8. o. „Feladata végrehajtásához erősítést kapott. A 6. gépkocsi tüzérosztállyal (Nagy Sándor alez parancsnok) és egy 21 cm-es német üteggel erősítették meg a hadosztály tüzérségét.” Ez a közlés pontatlan, mert a 6. gépvontatású tüzérosztály 9 lövege csak XII. 22-én került a hadosztály alárendeltségébe és csak 23-án kezdte meg tüztámogatását. A 2. gépvontatású tüzérosztály (parancsnok: Misley ezredes) 9 lövegével ugyanekkor került a hadosztály tüzérparancsnok alárendeltségébe a 21 mm-es ágyú a 859/8 német löveg volt.

Dárday XII. 22., 23-i közlés.

Garam híd nem lesz elegendő, csak torlódások árán, ami - tekintve a szovjet helyi légiuralmát, - végzetes lehet. Szükséges volt a hadihíd verés előkészítése. Sürgető volt ez azért is, mert 21-én délelőtt 9 órakor 20-30 szovjet harckocsi máris megjelent a hátukban Garampáldon (Kicsindtől északra), igaz, hogy délután elvonultak, de bármikor újra megjelenhetnek.

Ami a közlekedő vonalak biztosítását illeti, nyilvánvaló volt, hogy a hadosztálynak első ütemben az Ipoly folyó és a Börzsöny közötti néhány km széles területet kell tartani, s a helyzet dönti el, hogy mi módon? Egy biztos, hogy védőállás kiépítésére gondolni sem lehetett, mert a Börzsöny nyugati széléig eljutott szovjet csapatok nemcsak tüzéségükkel, de gyalogsági nehézfegyvereikkel is megsemmisítő tűz alatt tudják tartani a teljesen nyílt terepet, s még hozzá megfigyelt tűz alatt!

Tehát támadásról és védőállásban való védelemről szó nem lehetett. ⁷⁶⁸

---

⁷⁶⁸ **Lajtos** II.36-37. „, 20-án alkonyatkor Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a hadosztály vezérkari főnökének még semmi híre nem volt az élszállítmányról, a kerülő útvonalra visszaküldött motorkerékpáros tiszt Pápáig ment, 22.00-ra visszajött s nem találkozott senkivel.” Az útvonalát Lajtos nem írja. Vagy a tiszt nem hajtotta végre a parancsot, vagy téves emlékezés. A Lpcv. o.-a Székesfehérvárról XII. 19. 07. 00-kor indult és 22 órára ért Győr felől Esztergomba.

IV. FEJEZET

A LETKÉSI CSATA

VÉDELEM A LETKÉSI HÍDFŐBEN

12. melléklet. Helyzet az Ipoly, Börzsöny D-Ny. térségben 1944.XII. 20-án

1944. december 19.-én kezdi meg védelmi harcát a II. ejtőernyős zászlóalj, az Ipoly déli szakaszán, Letkésen, a Szent László hadosztály parancsnokság tudta nélkül.

A bolsevista ellenségnek még nem volt elegendő ereje, így ejtőernyőseink a hídfőt 3-4 km-re ki tudták szélesíteni és Lelédhidi puszta és Dávidréti psz. között Letkés községet birtokba venni. Ez nagyobb veszteségek nélkül történt, de a hídfő kibővítése már súlyos áldozatokkal járt. A II. ejtőernyős zászlóalj létszáma - Kövesdy Dezső főhadnagy szerint - ekkor 180-230 fő volt.⁷⁶⁹

Trembeczky István őrmester a 4. ejtőernyős század. megbízott parancsnoka szerint „A csonka zászlóalj parancsnoka Sanna Henrik főhadnagy volt és állítólag Kövesdy főhadnagy lett a zászlóalj segédtszjtje, aki itt jelent meg újra. De ezt én nem tudtam. Letkésen csak Karsay főhadnagyot a géppuskás század parancsnokát láttam Tóth Antal főhadnaggal az aknavető század parancsnokával találkoztam.

Letkésre december 19-én századom fele került a könnyű sebesültekkel együtt. Parancsot kaptam, hogy mintegy 36-40 fős századdal menjek át a hídon Letkésre, ott a legkedvezőbb helyen foglaljak tüzelőállást. Segítséget kaptam egy Nimródtól, mely 40 mm-es légvédelmi gépágyújával segített. Ez kísért bennünket és átmenve az országúton, szőlőn át, a pincék bal - északi - oldalán majd a szántóföldön, megközelítettük az erdő szélén az emelkedő egyik magasabb helyén egy birkaakolt, melynél feltehetően már az oroszok védővonala kezdett kialakulni. Ebbe lőtt bele a Nimród, zavart keltve az oroszok között. Az éjszakát itt töltöttük. Az akol északi oldalán a birkák etetésére kazlak voltak, legalább három. Az akol végeiben két nagy ajtó volt. Az akol bal oldalán volt egy öreg fasor, mely elválasztotta a két táblát egymástól, és amelynek alját a birkák letaposták. Először itt foglaltunk állást. A ruszók körülbelül 300 méterre voltak tőlünk lövéseikből ítélve.

Az akolból a juhász elmenekült. Volt benne egy verem, abban találtunk egy élelmiszeres ládát, benne egy hosszú füstölt karajt. Nagyon sós volt. Neki estünk és rágcsáltuk ezt a húst. Iszonyúan szomjasak lettünk. De vizünk nem volt. Elküldtem észak felé menő úton egy katonát, mondtam neki, hogy "szedjél össze egy pár kulacsot és menj le az országút felé és hozz vizet." A katona fegyver nélkül a kulacsokkal elment. Elfogták az oroszok. Gödöllő környékén (fogolyként) találkoztam vele. Bennünket Galgamácsa Aszód felől hoztak, őket meg innen. Mikor találkoztunk, mondtam neki, hogy "nagyon elmaradtál a vízzel." Mondta, hogy "elfogtak az oroszok".

Én mentem végül is észak felé és a horhosnál levő pincék egyikében találtam valami rossz bort, egy demizson is került, azt töltöttem meg és azt vittem a századnak. Ott volt egy

⁷⁶⁹ *Husár, Kovács hadinapló* 58. melléklete szerint: kb. 500 fő.

tüzérségi tüzet vezető karpaszományos szakaszvezető. Űtegei valahol Letkés déli részén voltak, onnan lőttek a hegynek. Éjszaka is minden kérés nélkül lőttek. Én eléje mentem a közeledő hangnak és a lövés éppen odajött, ahol én feküdtem. Érdekes, hogy egy szilánk a sisak és a felhajtott köpenygallért átvágva a vastag barna hajózósál között a hajamban akadt meg, így menekültem meg. Így lőttek be bennünket saját tüzeink.⁷⁷⁰

Első védőállásunk tehát az öreg fasorban volt a juhakol alatt, mert a felettünk előttünk levő terület annyira bozotos volt, hogy abban nem láhattuk a rejtőző ellenséget. Mi a birkaakol közelében egy odavezető fasoros út mentén foglaltunk védőállást, melynek tövében egy volt árok kihányt földjével volt magasodva. Itt foglaltunk tüzelő állást.

Rögtön az első napon történt sérülés. Az első sérült a bátai Petrik József őrzető volt, a bal sarkát vitte el a lövés, mert lábát kicsit magasabban tartotta. Egy fél óra múlva egy mesterlövész lőhetett meg egy másik emberemet, a bátaszéki Szalai Lajost, az állán. Alsó állkapcsát vitte el a golyó. Vattával tömtem be a száját és küldtem le a kötőzőhelyre. A háború után mindkettőt kerestem, de egyiket sem találtam meg.

Nem tudtuk, honnan lőttek. Később kiderült, hogy a birkaakol két méter magasán levő szellőzőnyílásából tüzeltek. Megláttam őket és magam semmisítettem meg a lesipuskást. Ugyanott volt egy géppuskájuk is, annak a legénységét is egymásután harc képtelenné tettem, így már nyugodtabban lehettünk az orosz harcosoktól.

Ettől a védővonalunktól hátrább 50-80 méterre volt egy padka, mely jobban megfelelt részünkre. 20-án ide húzódtunk vissza. Az oroszok többször próbálkoztak erre a területre betörni, de nem tudtak. Segítségükre volt egy páncéltörő ágyú, mely, ha rövidet lőtt, hamarabb robbant, nem ért el bennünket, ha meg hosszabbat akkor meg átgurult felettünk és hátunk mögött jó mélyen távol tőlünk robbant.⁷⁷¹

20-án reggel az ejtőernyős aknavetősök: „gyors aknavető sorozatot adtunk le a támadás megkezdésére. Sajnos távcsővünk nem volt, ez nagy hiba volt, mert így nem láttuk, mire lővünk. Nagyon rossz helyen volt a kijelölt állásunk, mégis itt kellett maradnunk. A támadás során szabad szemmel is jól láttuk a pincék irányába rajvonban előretörő puskásainkat, s láttuk, hogy vetőink tüze jó helyre, előttük 100-150 méterre csapódik be. Ekkor jó félórán keresztül félelmetes villámgéppuska és puskaropogás hallatszott. Eközben az ellenség aknáit is igencsak kerülgették „vetőinket”, egymással tűzpárbajt vívtunk. Takarásunk nem volt és torkolattüzünket a hegyről az oroszok láthatták. Rövidesen lőni kezdtek bennünket aknavetőikkel, az egész terepet gyönyörűen belátták, lényegében ők előbb létesítettek nagyon kedvező védőállást, mint mi. Tüzelőállásunkat is találat érte és az 1. szakasz kezelői közül, aki kintmaradt, aknatalálatot kapott. Sírja talán ma is ott van.”⁷⁷²

A Trembeczki „század” a védővonal É-i szélén foglalt állást. Tőlük jobbra - délre - árkász századbeliek voltak. Ez jellemző volt arra a nagy keveredésre, mely a szállítást és beérkezést jellemezte. Volt olyan, nap, amikor bombázó gép is ránk fordult, hogy állásunkból kivessen. Naponta több alkalommal aknatüzet kaptunk, és ez okozta a sebesüléseket és a halottakat. Közelharcban nem voltunk. A sebesülteket Ipolyszalkára küldtük vissza és a század egyre zsugorodott. A harcok során mintegy húsz embert veszítettünk. Maradtunk 16-an.

⁷⁷⁰ XII. 20-án délelőtt a II. ejtőernyős zászlóalj aknavető szakaszai rossz löelemeket kaptak, de szerencsére tüzelésük nem okozott magyar halottakat. Ezt Trembeczki említené. **Béres É.**

⁷⁷¹ **Trembeczki**

⁷⁷² **Béres** 13. o. és **Fényes** 20-án a Börzsöny felé lőttünk. déli irányba nem lőttünk soha.

Trembeczkitől délre az ejtőernyősök következő támpontja Letkés K. 2 km-re a pincéknél, és Letkés D 1,5 km-re a Kövesertvány területén, a negyedik a Letkés D 3 km-re a Gizella malomnál volt.

20-a óta harcukat az aknavetők mellett ágyúval is támogatták. Az akkor 12 éves Papp Pál szerint, aki az egy ágyú (löveg) mellett kíváncsiskodott, látta, hogy a tüzekek a Gubis tanya mellé lőttek. Kiment egy lövés, a 2., 3. lövés nem robbant. Az ágyút a Gubis tanya mögött levő orosz aknavető, mely 1,5 - 2.0 km-re lehetett, észrevette és az első aknavető lövedék az ő udvarukban levő szederfa tetején robbant. Ekkor a katonák „Öcsi most már komoly a dolog” hazazavarták. Ettől az időtől kezdődött a harc.⁷⁷³

A támpontszerű védőállást a falusiak is tapasztalták, akik mikor mentek fel a pincékbe „Három magyar katona már 70 méterről felszólított bennünket „Állj ki vagy”-gyal. A 70 méter alatt vagy tízszer is megállítottak bennünket. Mi először Kolozs Sándor pincéjébe, majd a szélső sor 81-es számú pincéjébe mentünk. A katonák meggyőződtek arról, hogy civilek jönnek, és azt tanácsolták, hogy ha bárki felszólít bennünket mondjuk, hogy civil. Ezek is ejtőernyősök voltak. Kártyáztak, egyikük mindig őrségben volt.⁷⁷⁴

Kolozs Borcsa és Fazekas Rózsi a 3. felső soron levő pincéjükbe mentek fel borért. Kinézve a pinceablakon oroszokat láttak. Futottak haza, állítólag az oroszok lőttek rájuk és az út menti árok hol egyik, hol másik oldalán feküdve menekültek meg.⁷⁷⁵

A *repülő lövészezred* I. zászlóalja vitéz Csörgey László főhadnagy vezette nehézfegyver százada Esztergomban 19-én éjjel a híradós laktanyában egy-két órás pihenés után új, most már ponyvás német tehergépkocsikra szálltak. „Némileg ismertük a harctéri helyzetet, mindenkin látni lehetett, hogy érzik a helyzet komolyságát. úticélunkat nem ismertük. Átmentünk a párkányánai hídon. Annyit tudtam, hogy a front a Börzsönyben van. Teljes elsötétítéssel, cigarettára sem lehetett gyújtani, lassan haladtunk. Hamarosan megjelentek a nyomjelzős lövedékek és világító rakéták, amely a frontvonal közelségét jelezte. A gépkocsioszlop hirtelen megállt. A németek tanakodtak és a szántóföldön megfordultunk. Eltévettünk. Hamarosan egy faluban újra megálltunk. Végül is célhoz értünk, Ipolyszalkán voltunk. Pihenésre alkalmas helyet kerestünk, de erre nem volt idő, mert szakaszokba rendeztek bennünket és kora hajnalban élesre töltött fegyverekkel az út két oldalán levő vízesárok védelmét felhasználva, az Ipoly hídfőjéig értünk. Mindannyian tudtuk, hogy odaát Letkés község külső pereménél húzódik a frontvonal. A hídon egyesével, gyors futással rohantunk át. - A híd túlsó oldalán állt a két emeletes, tetején már sérült, pénzügyőr laktanya. Ide szállásoltunk be december 20.-án hajnalban. Ezt a napot ebben a laktanyában töltöttük. Virradattól késő estig az ellenség szórványos aknatűz alatt tartotta az épületet és környékét. A felső szint találatot is kapott. Hogy sebesülés történt-e nem tudom.⁷⁷⁶

A *repülő lövészezred* harcálláspontja Ipolyszalka határörlaktanya . A két zászlóaljas 2. *repülő lövészezred* Letkés községet, a letkési hídfőt és a Letkés - Ipolyszalka közötti hidat védte az 1. közepes aknavető tüzérszattályal együtt a szovjet 7. gárda harckocsi hadtest ellen.

Létszáma 2000 fő, egy zászlóaljának létszáma 800 fő volt. Egy zászlóaljból két lövész és egy nehézfegyver század volt.

Az ezred parancsnoka Heinrich István alezredes a földi harcokban járattan tiszt volt. A hadosztály parancsnoka Derestey Sándor vezérkari próbaszolgálatos századost „kérte

⁷⁷³ Papp Pál

⁷⁷⁴ Hován Józsefné

⁷⁷⁵ Simon

⁷⁷⁶ Boda

kölcsön” a 2. páncélos hadosztály törzsétől segédtsízként (mint cím) az ezred parancsnok mellé. Valójában azonban Derestey vezette a *repülő lövészezred* harcait december 24-én estig, visszavonásukig.⁷⁷⁷

I. zászlóalj parancsnoka Pályi György százados már 20-án 21 órakor a hídfő kiszélesítésére kapott parancsot: „az ezred parancsnokságtól távbeszélőn és vázlaton a következő parancsot kapom: A zászlóalj támad, kiszélesíti a hídfőt. délen Gallapuszta- Lelédhidi puszta magasságába. nyugaton a szőlőskertek a 105-ös kápolna területét foglalja el.”

II. zászlóalj parancsnokát Freyer Frigyes rep. őrnagyot Lajtos őrnagy, vezérkari főnök személyesen igazította el. Feladata volt a Márianosztra felé történő felderítés, a Dorner csoport megkeresése és a Helembától É-ra levő Altorjay csoporthoz történő irányítása. A zászlóalj kisebb részével Lelédhidi major - Ipolydamásd irányába haladjon tovább. Az erdőszegélyen kívül ne mutatkozzon addig, amíg el nem éri az Altorjay csoportot.

Egész zászlóaljra vonatkozó megkötés: harcba nem bocsátkozhatnak, legfeljebb járőröket üzhetnek vissza, ha ilyenekkel találkoznak. A zászlóaljat ugyanazon az úton hozza vissza.

A bevetés indokolása a következő: A szovjetek egy Szob felől jövő német-magyar gépkocsi oszlopot támadtak meg a márianosztrai útélágazásnál. Az ő „megsegítésükre” vetik be a zászlóaljat és a nehézfegyver századot is.⁷⁷⁸

Pályi százados, a 2/I. *repülő lövész zászlóalj* parancsnoka írja: „Hadnagy Bandival azonnal elindultunk a hajnali félhomályban a megadott irányban és a Liliom pusztai dombokon megtaláltuk az első vonalban levő ejtőernyősöket. Egy őrmester a század parancsnok. Első szava, hogy óvatosan dugjuk ki a fejünket, mert a szomszéd dombokon már a szovjet erők vannak védőállásban, és könnyen fejlövést kaphatunk. Tájékoztattam a helyzetről. ... Az előző nap folyamán erős szovjet erők visszadobták a Gallatetőről. Lelédhidi pusztában levő tábori őrsegről nem tudott semmit. Kérdezem a szomszéd század védőállásáról. Mutatja, hogy általában a szőlőkben van. A szomszéd század parancsnok harcálláspontja egy hátrább levő dombvonulaton a vadkörtefánál van. Ad két ejtőernyőst, akik egyuttal az összekötő járőrök is. A peremvonal mögött elindulunk a vadkörtefa irányába. Közben kapunk aknavetőtüzet és géppisztolysorozatokat. Megállok, távcsővel nézem a vadkörtefa környékét, de nem látok semmit. Irányt változtatok. A falu felé megyünk. Szerencsére, mert pár száz méterrel a falu K-i szélétől találok meg az ejtőernyős századot. Egyenesen a század parancsnok harcálláspontjára találok. Tájékoztatom, hogy az éjszaka folyamán harcálláspontja valóban a vadkörtefánál volt. A szovjet a hajnali sötétségben viaszszorította. Nem tudja hol az első vonaluk, mert most nem mozognak. Látott jönni, de nem tudt kik vagyunk. Ha az eredeti irányba továbbmegyek, belefutok a szovjetek közé. Hamar vége lett volna számunkra a háborúnak. Visszamegyek a faluba. Egyes részek beérkeztek már. A falu nyugati bejáratához egy irányító részleget küldök. Minden beérkező részleg parancsnok nálam jelentkezik miután egységét elhelyezte ... Sötétedéskor általában az egységek egyben voltak. Sanna főhadnagy közben tájékoztat. A szovjet Letkés délre levő magaslatot is kezébe vette. Az ott levő gyenge ejtőernyős erőket viaszszorította, de támadása leállt. Tájékoztatom arról is, hogy a zászlóaljat Pápára vonják vissza feltöltésre. ... igen várta a felváltási parancsot.⁷⁷⁹

⁷⁷⁷ *Lajtos* II. 43. o. A hadosztályparancsnok Derestey vezérkari szds-t érdemeiért a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjére terjesztette fel, amit meg is kapott. Más adatra sem személyéről, sem tevékenységéről ezideig nem sikerült fellelnem.

⁷⁷⁸ *Lajtos* II. uott.

⁷⁷⁹ *Pályi* 7-8. o.

Pályi: A II. repülő lövész zászlóalj feladatáról nem tájékoztattak, így arról csak a támadás alatt szerzek értesülést annyiban, hogy a II. zászlóalj az I. zászlóalj támadásával majdnem egy időben nyomult előre az Ipolydamásd⁷⁸⁰ felé vezető műúton.

A II. zászlóalj feladata - mint később megtudtam - a Helembánál küzdő Altorjai csoporttal a kapcsolatot felvenni, felkutatni a Dorner csoportot és megteremteni az összeköttetést az Altorjai és Dorner csoport között. Utána ugyanazon az útvonalon vonuljon vissza. ... Az összeköttetésre távbeszélőn kívül más nem állt rendelkezésünkre. A jelentőfutóval való összeköttetés lassú és bizonytalan volta miatt sok hiba történt a hadosztály összeköttetésében is. A csapatokkal való összeköttetés sok esetben csak futártisztekkel volt lehetséges. A helyzet sokszor megváltozott, addig, amíg a futártiszt a hadosztály parancsnoksághoz visszaért. Ez volt az oka, hogy az I. zászlóalj előtt Márianosztrán küzdő Dorner csoportról sem tudtam.⁷⁸¹

December 20 - án beérkezők

Az első lépcsője a *hadosztálytörzs és csapatok szálláscsinálói* Párkányba mentek, mivel a hadosztály feladata csak aznap este vált ismertté⁷⁸²

11. melléklet Események 1944.XII. 20-tól XII. 23. 22.00 óráig.

A *gránátos ezred* Bodajk, Székesfehérvár területéről késedelem nélkül gyalogmenetben, majd lépcsőzetesen gépkocsikra rakodva indult. A *gránátos ezred* I. Pálfi zászlóalja autóbuszokon Pápa-Győr-Komárom útvonalon haladt. Már világos van, amikor Pápán átmennek. Éjjel pár sztalingyertyát és bombát kapnak, de szerencsére baj nem lett. Takácsiban leállnak az autók, hosszú pihenő. Jól megreggeliznek, pihennek.

Pásztor és Surányi hadapródok, szakasz parancsnokok, leszálltak, hogy szüleiktől elbúcsúzzanak. Úgy beszéltek meg, hogy az autóbusz a következő községben Gyarmaton megvárja őket. Közben még otthon meg is ebédelték és mire végeztek az autóbuszok elmentek. Volt bennük egy kis félsz is, mert Pápán a főtéren láttak egy katonát az akasztófán lógni. Lemaradtak. Később szerencsére jött egy elkésett II. zászlóaljhoz tartozó autóbusz. Ezzel mentek tovább és estére megtalálták szakaszukat egy faluban elszállásolva. De itt már időközönként aknavetőzték az utat. Nagy az ellenforgalom. Tigrisek jönnek, állítólag Székesfehérvárra mennek ellentámadásra. Egyik Tigris elviszi a 2. század autóbuszának teljes baloldalát. Egy pár szerelvénnyel össze is törik, de az autó megy tovább Már szürkül, amikor Győrbe érnek. „Azt is jól elintézték a Tomik. Különösen a vagongyár teljesen romokban hever. De nem sokat nézelődhetünk, megyünk tovább Komárom, Esztergom, Párkány felé. Késő estére érünk be Párkányba.”⁷⁸³

Párkányban Szepesvári főhadnagy, a *gránátos ezred* I. zászlóalja 2. század parancsnokának autóját „egy ór leállítja és jelenti, hogy jelentkezzem a hadosztály parancsnokságnál. „Jelentkezem, bemondom a létszámot. Térképen megmutatják, hogy Bajtára kell mennem. Azt a parancsot is kapom, hogy az autók teljesen leoltott lámpákkal menjenek, mert a front már ott van. Ha az autóbuszsofőrök vonakodnának a parancsot végrehajtani, akkor pisztollyal kényszerítem őket. Hű de sürgős lehet a menet. Bizony a sofőrök sírnak, hogy őket nem lehet a tűzbe bevinni, de rájuk fogom a géppisztolyt és mindjárt megy a dolog. Megérkezünk Bajtára. Néma csendben rakodunk ki, de a muszkák mégis észrevehettek valamit, mert egyszerre csak reccs, reccs, vágódnak a nehézaknák. Na szép kis fogadtatás! Elhasalunk. Embereim egyszerre kisfiúk lesznek. Legtöbbjük most került igazi tűzbe. Egy eligazító

⁷⁸⁰ Pályi 9. o. A műutat – tévesen - Márianosztra felé vezetőnek írja.

⁷⁸¹ Pályi 9. o. „Az elszigetelt Dorner csoportot azután keletről karolta át egy szovjet egység és kemény küzdelem után semmisítette meg. „

⁷⁸² *Lajos III.* 30. o.

⁷⁸³ *Surányi*

zászlós adja a parancsot, hogy szállásoljunk el Bajtán. Vaksötétben elhelyezem embereimet. Én is kapok hosszas veszekedés után szállást. Egész éjjel lövik a falut nehéz aknával, de én úgy alszom mint a tej.”⁷⁸⁴

14. melléklet. *A gránátos ezred I. zászlóalj 2. századának harctevékenysége 1944.XII.21.-22-én*

20-án 04.30 kor Nádasdladányból *Híradó Zászlóalj* két lépcsőben indul. Az első lépcsőben levő gépkocsik Görgényi János főhadnaggyal aznap Esztergomba érkeznek.⁷⁸⁵

1944.december 21.

A *repülő lövészezred* I. zászlóalj nehézfegyver századának aknavetőseit Urhidáról 20-án délután a németek 25-35 tehergépkocsiból álló csoportokban Esztergomba szállították. Éjjélkor értek Esztergomba a Kossuth Lajos u-i kaszánya udvarán álltak meg. Mentek tovább és 21-én a hajnali órákban érkeztek Letkésre⁷⁸⁶

Voltak többen, akik az esztergomi laktanyában a gyors indítás miatt lemaradtak a konvojról.⁷⁸⁷

A *repülő lövészezred* I. zászlóalja 1. századát kék autóbuszokkal Bakonycsernyéről szállították Székesfehérvárra. 19-én éjjel a hadtest parancsnokságon aludtak. Az első lépcsőben irány Esztergom. 20-án Ipolyszalkán éjszakáztak, és 21-én reggel az Ipoly hídon mentek át Letkésre.⁷⁸⁸

A *repülő lövészezred* II. zászlóalja a fennmaradó gépkocsik felhasználásával Ácsteszer, Csátka, Sur körletekből gyalogmenetben indult, az élen Freyer Frigyes őrnagy, zászlóalj parancsnokkal. Székesfehérvár után egyik községben megálltak, mert akkor már ott vártak rájuk a budapesti kék autóbuszok. Ezekre felszálltak. Irány Esztergom. Ott éjszakáztak. Ők is karácsonyi lapokat írtak.⁷⁸⁹

21.-én a *hadosztály parancsnokság* Bajta községben települt. Szobot az oroszok már elfoglalták. Az Ejtőernyős II. zászlóalj és a Repülő lövészezred II. zászlóalja Letkést, a 2. páncélos hadosztály Helembát tartja. A helyzet súlyosságára jellemző, hogy a hadosztály tüzérparancsnoka Bajtán, mint állomásparancsnok, körkörös védelmet szervezett.⁷⁹⁰

⁷⁸⁴ *Szepesvári* 37. o.

⁷⁸⁵ *Halmay*

⁷⁸⁶ *Porkoláb* 5. o. A térségben a LVII. páncélos hadtest közvetlen alárendeltségében 6 db. Panther Pz. V volt. (Lásd korábbi jegyzetben.) Feltételezhető, hogy a páncélos hadosztály biztosítására, minden éjjel, ezekből egyet a híd védelmére rendelték ki. Az is lehet, hogy Pz. IV. Párduc volt, (ebből 14 db volt a német LVII. páncélos hadtest alárendelt századában), mert a harcokosi parancsnoka éjjeli célzókészülékét is említette. (*Számvéber Norbert* közlése szerint ez csak „szabálytalanul” lehetett a harcokosin, mert a célzókészülékeket korábbi bevetéseik helyén (nyugaton) le kellett adják.)

⁷⁸⁷ *Csicsmann*

⁷⁸⁸ *Szalók* 3. o. „Érkezéskor bent maradtam az autóbuszban, míg a többiek leszálltak. Beszállt két tiszt az autóbuszba Gál Iván hadnagy és a szállítást vezető zászlós. Megkérdezte a zászlós Gáltól, hogy hova mennek? Azt én sem tudom, de mégis, hogy álltok? Azt mondja Gál Iván (hadnagy), hogy nagyon gyengén vagyunk felszerelve, még elegendő fegyverzetünk sincs. Így beszélgettek vagy fél órát. A haverok közben megvacsoráztak s közben besötétedett.”

⁷⁸⁹ *Kelemen*

⁷⁹⁰ *Dárday* XII. 21. uott. A *HÚ*. 1969/3. 8. közlése, mely szerint: „21-e folyamán a VIII. gépvontatású tüzérsztály is beérkezett 16 lövegével, amelyet azonnal tüzelőállásba rendelt a hadosztály azzal, hogy tüzével az egész hadosztály várható harcterületét elérje, de egyelőre az Altörjay csoportot támogassa „. Téves közlés, mert a VIII. gv. tüzérsztály ekkor még üzemanyaghiány miatt Hajmáskéren tartózkodott és két ütege csak 22-én délben érkezik Dunaalmásra, de onnan sem tudnak üzemanyaghiány miatt Garamköverdre továbbjönni.

09.30-kor a hadosztály parancsnokságot Schmidt altábornagy, a német LXXII. hadtest parancsnoka kereste fel és felfehéren közölte Lajtos őrnaggyal, a hadosztály vezérkari főnökkel, hogy szovjet harckocsik vannak Garampáldon és Bényen. Parancsot adott a páncélelhárításra. A hadosztály alá rendelte a Garamkövesd-Kicsind közötti műút mellett már tüzelőállásban levő nyolc darab 8,8 cm-es lövegét. A hadosztály vezérkari főnöke a már Garamkövesden levő kerékpáros századot fedezetként a 8,8 mm-es lövegekhez rendelte azzal, hogy amennyiben őket a megsemmisülés veszélyezteti - parancsot senkitől nem várva - Garamkövesdre vonuljanak vissza.⁷⁹¹

Lajtos következtetése: „A Léva melletti csatát nyilván elvesztettük. Az orosz harckocsik a Duna irányába akartak a Garam völgyében lerohanni, hogy katlanba zárják Balassagyarmat, Léva, a Garam folyó és Szob térségében harcoló magyar és német erőket”. Még örült is, hogy a hadosztály alakulatai még nem érkeztek be.⁷⁹²

„Már itt megjegyzendőnek tartom, - írja Lajtos - hogy a második világháború addigi tapasztalataitól eltérően az összes csapatok, de *különösen a repülő lövészrezd és természetesen az ejtőernyősök egészen kivételesen nagy harci szellemről és bátorságról, áldozatkészségről tettek tanúbizonyságot.*

Roppant igazságtalanság lenne, ha már itt elfelejteném nyomatékosan hangsúlyozni annak az Altörjay csoportnak (magyar gépkocsizó lövészek és német géppuskás zászlóalj) szerepét, amelyre ebben az időben szakadatlanul a Szent László hadosztály harci körletében a szovjet támadások súlya nehezedett.

A csapatoknak ez a szelleme számomra meglehetősen szokatlan dolog volt. Az, hogy a *csapatokat inkább fékezni, mint biztatni kellett.* Fokozott súllyal nehezedett rám. (Lajtos) Egyetlen észszerű célnak, - feladatnak - a csapatok értelmetlen pusztulásának megakadályozását tartottam. Ugyanakkor ma sem tartanám becsületesnek, ha elhallgatnám, hogy 1944 decemberének utolsó tíz napjában engem is „elkapott” a csapatok *harcos szelleme.*”⁷⁹³

Ma már tudjuk azt is, hogy a felvonulásban lévő hadosztálytól északra 21-én a szovjet 9. gárda gépesített hadtest⁷⁹⁴ is az 5. gárda harckocsihadtest közelébe ért Felsőzsember⁷⁹⁵ körzetében. A 6. szovjet gárda-harckocsihadsereg 4., 5. gárda-gépesített és 6. és 25. gárda-lövészhadteste, az ipolysági áttörést kiszélesítette.

A betörés északi részén a IV. német páncélos hadtest 24. páncélos hadosztálya, a 46. gyalog hadosztály és a Dirlewanger SS dandár a frontot nehezen tartja.⁷⁹⁶

Keletebbre Nagykálnánál a 6. gárda harckocsihadsereg páncélos egységei a Garamon hídfőállást létesítettek.⁷⁹⁷ Úgy látszik megnyílt az út Pozsony, Bécs és Felsőszilézia felé.⁷⁹⁸ A német 6. páncélos hadosztály parancsnokság Lontón van, feladata a nyugati irányból való előretörés, és a támadó ellenség bal szárnyának megtámadása, az Ipolyságnál levő rés elzárása, és az ellenség utánpótlásának megakadályozása.

⁷⁹¹ Lajtos II. 38. .

⁷⁹² Lajtos II. 38. .

⁷⁹³ Lajtos II. 43. .

⁷⁹⁴ Pk-a Volkov M. V. *MMM*. 88. o. szerint. Feltételezhetően ez tévedés, mert a *Zacharov könyv* 431. o. szerint, mert Volkov M. V. az 5. gárda gépesített hadtest parancsnoka volt.

⁷⁹⁵ Žemberovce

⁷⁹⁶ 6. *Panzer-Division* 438. o.

⁷⁹⁷ 8. *Panzer-Division* 380. o. Nagykálna=Kálna nad Hronom

⁷⁹⁸ 6. *Panzer-Division* uott.

A nagykálnai hídfő elleni támadás után az ellenség visszavonult. A németek azt feltételezték, hogy továbbra is nyugati irányba akarnak előrenyomulni. Ma már tudjuk, hogy Malinovszkij marsallnak a 2. Ukrán Front főparancsnokának parancsa a 6. gárda harckocsihadtestnek az volt, hogy az erők egy részével északról fedezve magát, zömével mérjen csapást dél felé, a Garam keleti partja mentén, a 7. gárda hadsereggel együttműködésben, az Ipoly Garam közötti német magyar alakulatok bekerítése és megsemmisítése végett. A Sakálos irányából Sahy általános irányba végzett német harckocsi és gyalogsági ellencsapás ugyanakkor saját balszárnyát szabadon hagyta.⁷⁹⁹ Ezért is észlelték a Garam nyugati partján támadó német felderítők, hogy a folyó keleti partján 40-50 ellenséges szovjet harckocsi déli irányba halad.⁸⁰⁰

Az Ipolysági rés elzárása érdekében a német 6. páncélos hadosztály Kistompát is eléri,⁸⁰¹ teljesítve kapott parancsot, és ezzel a szovjet utánpótlási vonalat is elzárta.

Dél előtt a német 3. páncélos hadosztály erőteljes felderítést végez: a 394. páncél-gránátos ezred parancsnoka és segédtisztje, a 394./II. zászlóalj parancsnoka megsebesülnek. A páncélgránátos ezred parancsnokságát Siebenhüner őrnagy veszi át. A 3. páncélos-tüzérezred törzse és 2. százada is részt vesz a felderítésben.

A 6. páncélos hadosztály elfoglalja Kistompát, sőt a szovjet utánpótlási vonalat is elvágja, míg a 3. hadosztály ugyanakkor nem éri el Kistompát.⁸⁰²

Léváról a Garam völgyében északra törő szovjet páncélos ék nem ütközött ellenállásba, s elvágással fenyegette a német 8. és 6. páncélos hadtestet. A két hadtest közötti sávhatár ekkor Dejtár - Ipolyfödémés - Palást vonalában volt.

21-én estig az oroszok Bény D., Garampáld D. és Ipolykeszi D. vonalát érték el. Egy nagyon fegyelmezetten harcoló kis erejű német páncélelhárító szakasz Oroszka és Beléd között, négy T-34-es harckocsit az országúton szisztematikusan kilőtt úgy, hogy mindig elsőnek a hátul menő harckocsit semmisítette meg.⁸⁰³

Sumilov vezérezredes 7. gárda hadseregének kötelékei Nagyoroszin és Drégelypalánkon át (4. gárdalövész hadtest) északról, Kóspallagon és Márianosztrán, a Sas-hegyen (565 háromszögelési ponton) át, valamint a Duna mentén, megkerülték a Börzsöny hegységet.⁸⁰⁴

A magyar 2. páncélos hadosztály északi frontvonalában Hosszúhegy - Perőcsény - Vámosmikola között von Grosse német utászegységgel védelemben levő 2. utász zászlóaljnak súlyos csatánája volt. A 3. utász század vitéz Pintér Pál ht. utász százados vezetésével a német vonalat áttörő szovjet zászlóalj ellen, azokat oldalba támadta és visszaverte, délutánra az eredeti védővonalat helyreállították. A harcban Péterfalvy zászlós két utászával és egy másik sebesült utászt ellátó Dr. Szentgyörgyi Ferenc t. orvos zászlós hősi halált halt. Őket még éjjel Ipolypásztóra vitték, és másnap ott temették el.⁸⁰⁵

⁷⁹⁹ MMM. 89 o.

⁸⁰⁰ 6. *Panzer-Division* uott. A *HÚ* 1969/3. 9. o. A szovjet páncélos erők déli szárnya mintegy 120 hk-val délnek fordult az Ipoly mentén és a LXXII. né. hadtest arcvonalát Letkés-Ipolyszalka-Bény vonalára szorította vissza. Az Ipolytól keletre Kemencénél és Perőcsénynél küzdő csoportját (18. SS páncélgránátos és 8. német páncélos hadosztály részeit) a zömtől elvágta. A harckocsik száma téves közlés.

⁸⁰¹ A 3. *Pz.* közlése szerint a 6. páncéloshadosztály Kistompát el is foglalja, de ez nem dec. 21-én történt. Ez sem felel meg a valóságnak.

⁸⁰² 3. *Panzer-Division* 451 és 452. o.

⁸⁰³ *HÚ*, 1969/2. 10. o.

⁸⁰⁴ *M. Szabó* 102. o.

⁸⁰⁵ *Esze* 80-82. o. Péterfalvy Gyula zászlóst lehet, hogy elvitték Ipolypásztóra, de jelenleg, (nem XII. 21-i, hanem 1944. XII. 15-i keltezéssel) Vámosmikolán nyugszik. (Dr. *Ravasz István* közlése)

21.-én és utána következő héten, amikor már Márianosztrán és környékén nagyon sokan, mintegy 10-15 ezer orosz katona volt, Némethékhez orosz tüzérek költöztek be. Rádióval innen irányították a tüzéségük tüzeit. Az oroszok először Tölgyes alatti, majd Kóspallag irányába menő dorongutat építették. A falu lakosságát, bennünket Márianosztráról munkára vittek. A dorong úthoz két völgy felett kellett máglyán álló hidat építenünk. A munkát egy mindig elegáns szovjet (nem orosz) törzsőrmester irányította.⁸⁰⁶

„A hadosztály helyzete 1944. XII. hó 21-én 11 h.”

(Az eredeti, kiadott parancs betű szerinti másolata⁸⁰⁷, mely csak a 2002-ben beérkezett hadinapló alapján vált ismertté.)

Hop: A szűkebb vezetési rész Bajtán. A tágabb törzs még menetben

Gyság: Eje. ezred:

I. zlj. XII. hó 21-én rak be⁸⁰⁸ vasúti szállítással kerül a hadosztályhoz.

II. zlj. Beérkezett⁸⁰⁹, a 2. pc. ho. alárendeltségében bevetve.

Légierők löv. e⁸¹⁰:

I. zlj. Letéskészre beérkezett

II. zlj. Részével XII.21. dél folyamán beérkezett Ipolyszalkára, részei menetben Sárkeresztesről Mórán át Pusztavámra. Ellen nem őrzött hírek szerint már gk. szállításban van.

Gr.e:

Az ezred jelenlegi helyzete mind a hop.-nál mint a Fretter-Pico hds. csop. pság-nál ismeretlen. Utolsó jelentés: az e. XII. hó. 20-án 16 h-kor Nádasdladány, Csór, Inota körzetében éllel Inotánál gk-ra rakva menetkészben állt. Jelenlegi helyzetének megállapítására 6 német ti-i jör. és futár rep. gép útban. Valószínűleg a Győr, Komárom menetvonalra irányították.

Gyorscsapat :

Feld.oszt.: hu. szd. XII.21 -én reggel gyalogmenetben indult Csala-ról /:Székesfehérvár ÉNy.:/ Beérkezése XII. hó 24-én.

Kp. szd. és feld. oszt. törzsszd. részei 21-én 9 h-kor gk-ra rakodtak, fennmaradó kp. részek gyalog menetelnek.

Tüzérség:

1. av .tü.oszt.: 2 fog ütegével /:16 köz.av.:/ gyalogmenetben Székesfehérvárról, beérkezik 23-án 20-kor Dorogra.⁸¹¹ Kevés lőszer.

76.k.tü.oszt.: 3 fog. ütegével /: 12 10.5 -es löv.:/ Tahitótfa környékén bevetve. Kivonásáról és útb. indításáról a hds. csop. pság-on nincs tiszta kép.

9.tü.oszt.: 3 fog. ütegével /:8 cm-es löv.:/ Csepelnél bevetve. Egyébként, mint a 76. tü. oszt-nál.

⁸⁰⁶ **Németh**

⁸⁰⁷ Minden kiadott parancsban megírt helyzet a valóságban 5-12 órával korábban megtörtént eseményeket rögzít.

⁸⁰⁸ A berakodás három szerelvénybe Kárpátalján történt. A szerelvények közül kettő a Józsefvárosi pályaudvarra, egy a Keleti pályaudvarra futott be.

⁸⁰⁹ Főtről Fővárosi kék autóbuszokkal történő szállítással

⁸¹⁰ Helyesen : Repülő lövészesezred

⁸¹¹ **Bakay É:** Téves. Az 1.

VIII.köz.gk.tü.oszt.: 3 köz.gk.ütegével /:12 15 cm-es tar.:/ XII. hó 21-én beérkezik Bajta-ra.

Rotü. oszt.: Pságával és 25 drb. T. 38.M. löv-ével Kővágóórsön. Személyzet átképzés alatt. Gk. anyag teljes hiánya miatt nem mentekész..

Pc.vad.oszt.: Meglevő 6 n.pct.á-ja vontató hiányában a gr.e-et szállító tgg-k után kapcsolva, azzal együtt menetel.

Mü.csap.:

53.u.zlj.: Vasúti szállítással két szerelvénnel Budapest-ről XII. 16-án és 17-én kisbéri irányítással utbaindítva. A szállitmányok XII.17. és 18-án Bánhida-n haladtak át. Azota helyzetük ismeretlen.

Vonat: Mind a sereg, mind a csapatvonat gyalog menetel a gk-on szállított csapatok után. Beérkezésükkel XII. hó 24-e előtt számolni nem lehet. Anyagi ellátás addig nehézségekbe ütközik.

Megjegyzés: Fenti adatok nagy részben a meghat. tbk. törzsének megállapításai. A hop. tájékozottsága a fenti helyzetről lényegesen kisebb. XII.21. Bajkai szds.”⁸¹²

A bonyolult és ismeretlen harci helyzetben a hadosztály parancsnok elsőrendű feladata a felderítés. Jelen esetben a legfőbb kérdés az volt, hogy mi van a márianosztai (Dorner) harccsoporttal? Letkés és Helemba között elérték-e a szovjetek az Ipoly folyót és onnan nem fenyegeti-e oldal- és háttámadás az Altorjay csoportot?

Ugyanakkor kézenfekvő célja volt a hadosztály vezetésének, hogy csapatait a tűzkeresztségen minél kisebb veszteséggel vigye át.

Önként kínálkozott a helyzet és a terepadta körülmények között a repülő lövészszázalójak nagyobb kockázat nélküli bevetése - írja Lajtos - hogy túlessen első szereplésén és esetleg tűzkeresztségen. Jó megoldásnak látszott egy felderítő tevékenységgel összekötött tüntető menet, mely az ellenség megtévesztését is célozta a helyzet tisztázása mellett.⁸¹³

A letkési hídfőben levő ejtőernyősöket repülőlövészek váltják fel

Az *ejtőernyősök* védő vonala bal szárnyán állást foglaló Trembeczky „század” mellett - a nagy keveredésben, amit az egymás-utáni beérkezés okozhatott, jobbra - délre - nem ejtőernyős lövészek, hanem árkász századbeliek voltak Ennek is tulajdonítható volt, hogy közöttük, 21-én hajnalban egy szovjet tiszt vezette járőr jött át, és szivárgott be Letkés községbe. A járőrt már a felváltó repülőlövészek II. zászlóalja számolta fel, megtisztítva a községet.⁸¹⁴

Később, a nap folyamán, Trembeczkiéket is a repülő katonák váltották fel a falu közelében levő dombokon. A váltás után nagyon lelkiismeretesen adták át a védő vonalat és Letkés községbe a templom melletti iskolába vonultak és ott voltak pihenőben. További rendelkezésre a zászlóalj parancsnokság egységüket újra rendezni kezdte, és Ipolyszalkára kellett átmenjenek pihenőbe.⁸¹⁵

⁸¹² *Kovács hadinapló* 56. melléklet. Az egyes alakulatoknál írtakat, a hadinapló 2002-ben történt beérkezése miatt, más eddig általam ismert adatok alapján állítottam össze.

⁸¹³ *Lajtos* II. 40. o.

⁸¹⁴ *Papp Pál*

⁸¹⁵ *Trembeczky* 4-5. o.

Letskés községben települt ejtőernyős aknavetőszökök vették észre elsőnek az őket felváltó repülőlovászok megjelenését: „21-e reggelén észleltük, hogy a vetőállás mögött egy alakulat tagjai jönnek, és a hídon szivárognak át. Kik vagytok? Látom fiatal teifelesszajú gyerekek. Ezek még nem katonák, ezek még gyerekek. A *repülő lövészszázad* sorállománya volt. Nagyon sajnálatraméltó gyerekek voltak, ifjúságunk színe-java. Ezek a repülő katonák nagyon rendes családokból származó gyerekek voltak, akik nem tudták mi vár rájuk. „Repülőszökök vagyunk!” válaszolták. Gondoltam, hogy szerelők. Jöttek egymás után. A gránátfűtőülésre, mert láthattak bennünket az oroszok, a gyerekek, lecsapták magukat. Mondtam is az egyiküknek: „Ha már hallod, nem kell lecsapjad magad! Ha nem hallod, akkor úgyis eltalált!” A templom mögött gyülekeztek.⁸¹⁶

Kovács ejtőernyős hadapród őrmester már este a temető felől visszajövő repülő katonákkal találkozott. „21-én ... őrzőben voltam a faluban ... a mostani temető felől jött egy csoport. Néhány magyar katona volt. Persze megállítottuk ... igazoltattuk őket. Akkor sült ki, hogy ők a szombathelyi repülő ezred „gyalog repülőszökei.”⁸¹⁷

Kicsindi repülő tizedes is találkozott ejtőernyősökkel. Egy kis dombon voltak. 1944 október 1-én bevonult újonc ejtőernyősök voltak, amikor még én is Pápán a szállítószázaduknál voltam. Küldöncként, valamilyen feladat miatt velük egyszer a konyhán egy udvarban voltam. Egy ejtőernyős hadnagy vagy főhadnagy állt az ajtóban, de meg se rebbent, amikor a közelben becsapódott egy akna. Karakán ember volt. Mi dekkoltunk, ahogy tudtunk.⁸¹⁸

Az Ipoly torkolatától délre és keletre december 21-e folyamán, az *Altörjaj csoport* súlyos harcokat jelentett. Déltől kezdve már kapott tűztámogatást.⁸¹⁹

VÉDELEM A LETKÉSI HÍDFŐBEN

A repülő lövészszázad első bevetése

21-én magamhoz rendelem a század parancsnokokat és kiadom a támadási parancsot. ... A zászlóalj támad. Feladata elfoglalni a Letkésről délre levő magaslatot (Liliom pusztát) mint támadási célt, valamint a Letkéstől keletre levő szőlőskertek területét a Kápolna magasságáig. A 2. század támad jobbszárnyával a műútra támaszkodva és elfoglalja Liliom pusztát, mint első támadási célt. Utána a hídfőt kiszélesíti és Gallapuszta és Leléd-hidi puszták területén védelemre rendezkedik be. Az 1. század (Őze⁸²⁰ főhadnagy) elfoglalja Letkéstől keletre fekvő szőlők területét a 105⁸²¹ kápolna magasságáig. Mindkét századot erősítem egy géppuskás szakasszal. - Tartalék a 3. század a 2. század mögött 400 méterrel. – Harckocsi támadással az ipolydamásdi műúton és Gallyatetőn keresztül vezető utakon lehet számolni. Szabó (Béla) hadnagy (páncéltörő) szakasza a műúton a 2. század mögött. -

⁸¹⁶ **Béres** 13. o. **Martin** említi, hogy a Letkésre érkező repülőlovászok harci kedve rendkívüli volt. Debrecenig nem állunk meg – mondták. Ez a fiatal repülő legénység tájékozatlanságát és tettekre kész harci kedvét tükrözte. 1944 utolsó napjaiban a katonák hangulatára általában ez nem volt jellemző. Naponta szórt röpcédulák azzal áramították, hogy megalakult a debreceni kormány, és minden katona, aki átmegy igazolást, kap és hazamehet. Ha tehát a katonák között Debrecen szóba került, az inkább ebben a vonatkozásban lehetett.

⁸¹⁷ **Kovács** „A repülő (és nem repülő) katona három féle lehet. Az egyik, aki pilóta és repül, de az is repülő, akik a repülést kiszolgálják. A harmadik féle pedig az a repülő, akiket most kommandósoknak neveznek, a repülő gyalogság. Ők sem légi úton, - ahogy mi is - hanem autóbuszokon szállított gyalogság voltak. Az érkezők tudom, hogy nem Repülő Csapatvezetőhelyettesi Iskolasok voltak. Hogy ők miért, milyen parancsra jöttek, engem akkor nem érdekelt. Hogy hogyan jöttek? Azt meg velünk nem közölték.”

⁸¹⁸ **Kicsindi** Így tudom, hogy kellett Letkésen ejtőernyősöknek is lenni.

⁸¹⁹ **Dárday** XII. 21.17

⁸²⁰ helyesen: Őze Ferenc

⁸²¹ Magassági pont száma, egyben a Trianon előtti időkben az Ipolyon túli falvakból Márianosztrára menő búcsújárók rendszeres pihenőhelye volt. A kápolna a háború alatt és után megsemmisült, csak nyomai vannak.

Harcálláspontom az 1. és 2. század között, Liliom puszta elfoglalása után ott. (utána ha a 2. század a hídfőt kiszélesítette és elérte Galla puszta magasságát a Lelédhidi puszta feletti magaslaton a kiserdőben.) - Segélyhely a határőr laktanyában. - Összeköttetés. a távbeszélő szakasz a vonalakat húzza ki a támadás megindulása után azonnal. - Támadás kezdete két fehér rakéta fellövése után. – Tűz előkészítés nincs. A támadást a legnagyobb csendben kell végrehajtani. – A lőszerfelvételező helyet később adom meg. - A nehézfegyver századnak külön adtam parancsot, hogy egy géppuskás rajt helyezzen Letkés délen, egy másikat Letkés keleten reteszállásban.”⁸²²

Még a letkési községhezán levő Pályi György százados az 1. századtól Eleöd Attila hadapród szakaszvezetőt szakasz parancsnok helyettest 2 M 42-essel 6-7 lőszerrel megerősített repülő- lövész félszakaszával erőszakos felderítésre indította Dióspatak irányába.

Eleödék a sötétedés után a falut kikerülve menetelnek. A temetőnél válnak el Góty Pál hadnagy vezette szakasztól, és haladnak a „csúcsos hegy” irányába a harcérintkezésig. 15 cm-es aknavetőkből nagy csin-bummot kapnak. A háttérben két tanya, az ott égő kazlak miatt, látszik.

Éjfélkor hallják és látják, hogy az oroszok „bagózva”, nagy csörömpöléssel jönnek lefelé a sötétben. Rájuk lőttek. Ez az orosz főcsapat baloldali menetbiztosítása lehetett. A tűzcsapás után csend. - Egy szakaszvezetőt küld le. A százados úr parancsa, hogy az útra a malomig jöjjenek le. - Visszaküldte a küldöncöt, írásbeli parancsot kér. Fél óra múlva ott az írás: „Attila, vonuljatok vissza, veszteség nélkül!” Hideg, felhőtlen hajnalban 6-7 óra körül a malomnál vannak, 3-4-en az út szélén. Pályi kikérdezi őket. Egy „ketyegő” ágyút hagytak ott, - mondták - melyet nem mertek lehozni.

„Inkább a lövegzárat hoztátok volna le, vagy kézigránáttal tettétek volna tönkre a löveget.” Eleöd engedélyt kért, hogy visszamehessen. - „Egy rajt vihatsz.” Liliom pusztán mennek keresztül a horhos széléig. Az erdő felől ismét lövéseket kaptak.

Eleöd szakaszvezető 20-21 óra körül fején egy szilánktól sebesül. A raj visszajön, jelentették Pályinak, hogy elesett. Megsebesülve hat órát feküdt eszméletlen, miközben véres haja a talajhoz fagyott, ezért ébredésekor azt hitte, hogy valaki fogja fejét, mert nem tudja felemelni., Még este ájtott az út belőtt kritikus szakaszán és szürkületre ért le. A segélyhelyen találkozott Pályival, aki megölelte és „meg vagy?”-gyal üdvözölte. Kórházba került.⁸²³

A zászlóalj támadása - előző este kiadott parancs szerint - két fehér rakétára indult biztosított menetben Letkésről déli irányban erősen tagozódva. Tüzelőkészítés nem volt a meglepetés elérésére.

Az 1. Őze század feladata volt a Letkés-től keletre levő szőlőskertek és a 105-ös kápolna, a 2. század feladata jobb szárnyával a műútra támaszkodva Liliom puszta elfoglalása. Ezután kiszélesíti a hídfőt Galla puszta - Lelédhidi puszta - irányába és védelemre rendezkedik be. Mindkét század egy-egy géppuskás szakasszal megerősítve támadt.

Kicsindi Kálmán tizedes: „Csak Letkésen ismertem meg Őze Ferenc főhadnagyot, aki század parancsnokom volt. Nagyon stramm gyerek, kemény ember volt. Én hírvivője voltam. A

⁸²² *Pályi* 9-10. o.

⁸²³ Eleöd Attila karpaszományos szakaszvezető 1945. III. 2-án hadapród őrm. lett. Nagyezüst vitézségi érmet és 2. o. Vaskeresztet kapott. *Pályi* (17. o.), mint hősi halottra emlékezett, aki mint szakaszparancsnok felderítés közben fejlövés miatt hősi halált halt.

beszarikat nem szeretete. Letkésen állásunk a Kápolnától Vámosmikola felé lövészgödrökben a pincék feletti mezsgyén volt, és ott hátrítottuk el az oroszok támadását.⁸²⁴

Pályi harcálláspontja Kövesírtvány területén volt az I/1 század géppuskás szakaszánál. A szovjetet a váratlan, tüzéségi előkészítés nélküli támadás meglepte és ellenállás nélkül visszavonult. A zászlóalj ezzel teljesítette feladatát, egy hősi halottja volt. új harcálláspontján találkozott Freyer őrnaggyal, aki közölte, hogy az ejtőernyősöktől átvette az állásokat.⁸²⁵

„A támadást nem lehetett a parancs szerint végrehajtania, mert a II. zászlóalj is feladatát végrehajtva az I. zászlóaljjal együtt támadott részeivel, előretörését az Ipolydamásd fele menő műúton hajtotta végre. Az ezred parancsnokság a két zászlóalj támadását nem szabályozta, így a (I. zászlóalj) 2. század támadás megindulás után összekeveredett a II. zászlóaljjal. Ez azonban csak átmeneti zavart idézett elő. Galla puszta elfoglalása után a II. zászlóalj Helemba felé történő előretörését már maga hajtotta végre. A tüzelőelőkészítés nélküli támadás a szovjetet meglepte, Letkés délen, és keleten visszavonult.”⁸²⁶

A repülő lövészvezred I. zászlóalja „09.00-10.00 óra között hirtelen repülő zúgást hallottunk. Három bombázó repült, szárnyuk majdnem összeért, 150 méter magasan és az Ipoly felett a hidat célozva oldották bombáikat.

Recsegett ropogott minden. A bombák a híd előtt levő árterületre estek. Egy villámgéppuskával vagy gépágyúval, legalább egyet le lehetett volna lőni közülük olyan közel voltak.”⁸²⁷

A nagyon nehezen kiásott sekély lövésztechnőkben levő 1. század minden mozgására a szovjet tüzzel válaszolt. „Az éjszaka folyamán a szovjet világító rakéták kilövésével akadályozta az utánpótlást. Sebesülteinket nagy nehézségek árán tudtuk bejuttatni a (letkési) kötőzőhelyre. Nappal esőben ázott köpenyünk éjszaka megfagyott a fagyponthoz alatti hidegben. Élelmezést nem kaptunk. A mostoha körülmények ellenére, repülő lövéseink töretlen szellemmel küzdöttek.”⁸²⁸

A repülőlövész I. zászlóalj aknavető szakasza még a magtár épületben volt a talppal és csövekkel együtt. Parancsnokom nem találtam. Átvettem a parancsnokságot. Sorba állítottam az egységet, és a laktanyától nem messze levő hosszú gazdasági épület mögé telepítettem a 12 aknavetőt. Ezzel az oroszok bemérését is, és belövéseit is nehezítettem

Közben a Börzsöny irányában a hegy felé, tőlünk mintegy 500 méterre levő két erdő között figyeltük, hogy az oroszok, hogyan szivárogtak át. Először jött két orosz, visszament egy, majd jött négy, visszajött kettő. Addig tudtuk számolni, míg 28-an nem jöttek át. Ekkor kaptunk parancsot az út és erdő rész aknázására. Sajnos 12 aknavetőnkhez csak 60 lövedékünk volt és ez hamar 11.00 órára elfogyott.

A tüzelés alatt a gazdasági épülettől távolabb 10-15 méterre, adtam a tűzparancsokat: Adj neki! Üdvözlét Sztálinnak!

Egyszer csak egy túlvilági parancsoló, hívó hangot hallok: Miklós! Miklóós! - Édesanyám hangját, - akit ugyan 3 éves koromban elveszítettem - véltem hallani. Ott álltunk üres

⁸²⁴ *Kicsindi* 1. o. A repülő lövészvezred I/1 szd III szakasz-ba került.

⁸²⁵ *Pályi* 12-15. o.

⁸²⁶ *Pályi* 10. o. Az egész bekezdés tartalma nem bizonyítható. Ezt sejteti. Pályi következő megjegyzése is: ” Ha már 40 év távlatából visszatekintek erre a támadásra úgy értékelem, hogy szerencsénk volt. A nem összehangolt támadás egy erős szovjet ellenállás esetén komoly zavart és veszteséget okozott volna az összekevert kötelékek (egységek) között.”

⁸²⁷ *Béres* 11. o.

⁸²⁸ *Góty*

csövekkel. Tűz állj! Ki szólt? Senki. Megyek a távbeszélőt kezelő katonához. Ott sincs senki. Te szóltál? Nem! Egyszer csak egy óriási dörrenés! Ahol az előbb álltam, oda csapódott be egy nehéz tüzérségi lövedék. A helyemen egy hatalmas kráter. Az emberek dermedten álltak. Senki nem sebesült meg. Na gyerekek, menjünk innen, mert belőttek bennünket! - mondtam Sára János tizedesnek, szerencsére ezt a tüzérségi tüzet megúsztuk.

Közben jelentették, hogy egy orosz katona a gazdasági udvarban, most mászott ki a szalmakazalból egy rádióval. Kérdeztem, hogy miért nem fogtátok el, vagy lőttétek le? Nem tudtak erre választ adni. Nem gondoltak arra, hogy lelőjék. Ez az orosz katona jó információkat adhatott, mert nyilván ez alapján lőtték be állásunkat.

A faluban találtunk egy nagy házat, ahova bementünk. Üres volt. A lakók kimenekültek a szőlőkben levő pincékbe. A nagy első szobában mondja Sára Jancsi: „Örmester úr nézzük, meg hátha hagytak valamit a kamrában.” Hagytak egy-két üveg lekvárt. Ahogy hozzányúlunk az üvegekhez, hatalmas dörrenés és kidült a ház első fala. A gyerekek (beosztottjaim) megdermedve álltak. „Meghalt valaki?” Nem. A ház tűzfala kifelé dült. Senki nem sebesült meg. új tüzéllátásunkat az Ipoly partján, a töltés védelmében foglaltuk el. Ott ástuk be magunkat.⁸²⁹

Az I. zászlóalj nehézfegyver százada dec. 21-én este „hagytuk el a laktanyát és az Ipoly töltés védelmében kivonultunk az első vonalba, mely akkor Letkés és Gizella malom közötti részen húzódott. Tüzéllátást a Letkéstől kimenő kövesút baloldalán levő („Kövesertvány”) magas bevágás peremén és az azt szegélyező szőlőkben foglaltunk. Előttünk pápai ejtőernyősök voltak, őket váltottuk le ezen a szakaszon dec. 22-re virradó hajnalban. A 4. - géppuskás raj - parancsnoka Frank Rudolf szakaszvezető volt. Mindenre felhívták figyelmünket, így arra is, hogy Liliom pusztai emeletes magtár padlásáról jól belátható az állásunk és a makadámút egy része. Volt eset, amikor az itt mozgó katonákra is onnan tüzeltek. Ezeket az oroszokat, a Liliom pusztát elfoglalók (ejtőernyősök) semmisítették meg, ezért onnan aztán zavaró tüzet nem kaptunk.

A föld kökeményre fagyott volt, így ki-ki saját érdekében, amennyire ereje volt kapart maga alá lövészteknyt. A harcok alatt első naptól az utolsóig ebben az állásban voltunk.”⁸³⁰

A repülő lövészszázad II. zászlóalj Freyer Frigyes őrnagy, zászlóalj parancsnok - szerintem is - „nagyon karakán ember volt, ment az élen csoportjával át a hídon - amit lőttek - Letkésre. Gondolkozásra nem volt idő.

Amikor átértünk Letkésre egy házban a bácsi mondta nekünk: „Vigyázzanak az istállóban, vannak oroszok. Ki is ugrottak, az egyik a kerten keresztül elmenekült, a másik kettőt elfogtuk. Gyakorlatilag házról-házra tisztítottuk meg a falut. Az oroszok elszaladtak, mert mi akkor ott sokan voltunk. A falu közepén találtunk egy csoport ejtőernyőst, akik be voltak kerítve, egy ágyú mellett védték magukat, halott is volt mellettük. Nagyon megörültek nekünk.”⁸³¹

A II. repülő lövészszázad Etelaki főhadnagy vezette szakasz egyik katonája Letkésre menet „minden ház ablaka már be volt törve, az oroszokat bent a faluban találták, akiket házról-házra nyomtak ki. Letkésen látta Tóth Kálmán főhadnagyot (akit korábban Börgöndről

⁸²⁹ *Porkoláb* 5. o. Szakasz parancsnoka nevét ismerjük. Pánikba esett félelme miatt. Beosztottjai rejtegették, hogy ne kerüljön hadbírótság elé.

⁸³⁰ *Boda* 3. o.

⁸³¹ *Kelemen*

ismert), akinek a szemét itt lötték ki. Szabó Kálmán nagypataki lakos, akivel együtt vonult be Ujvidékre, tüdőlövessel itt halt hősi halált.⁸³²

„Mi mentünk tovább a malom felé és mielőtt a faluból kiértünk volna megérkezett valahonnan két „páncélos”, akik kérték, hogy gyalogság menjen utánuk a hegyek felé.

Ekkor még Letkés szélén voltunk. Mi rádiós rajunk R 3 rádióval voltunk felszerelve, ez azt jelentette, hogy volt egy parancsnok mi ketten voltunk beosztottak. Én voltam az adóval és volt egy generátoros. Kérdeztük, hol telepítsünk, de Freyer őrnagy csak ment előre.

A falu szélén már nagy lövöldözés volt. Gránátok csapódtak be, és itt sebesült meg Sztás Ferenc szakaszvezető is, aki jött vissza és mondta, hogy Pintér Jancsi páncélrémes szakaszvezetőt szétszakította a robbanás. Pintérnél a páncélrém mellett 10-12 Vécsey kézigránát is volt derekára fűzve. Szerelő lehetett, nagyon jó hangja volt, mindenhol bízatták, hogy operaénekes legyen. Ő volt az, akitől megkérdezték mikor ment előre, hogy „hány 15 hold⁸³³ föld lesz ebből?” - mert akkor az volt, hogy 15 holdat kapnak egy páncélos kilövéséért, - de ő azt válaszolta, hogy „ő nem azért teszi, hogy 15 hold földje legyen.” Sztás szája is vérzett, szilánkot kapott a tüdejébe, ő is kötözésre került. Ujonckiképzőm volt.

A faluból, a makadámút jobb oldalán az árokban mentünk előre. Freyer egészen a malomig az élen volt. Ahogy mentünk előre, a malom előtt láttam én is Pintér Jancsit, sisakját két szilánk is átvágta. Vécseyekkel megtűzdelt teste kettévált.

A malom után továbbmenve az út baloldalán egy erdő, majd egy domb, parttal, - jobb oldalon az Ipoly folyt. Itt láttunk egy magyar katonát, aki az úttest mellett a hegy bevágásánál feküdt az út mellett és le volt vetköztetve. Nyilván az oroszok visszavonulás közben rabolták ki.

Ránk esteledett. Addig mentünk előre, (Ipolydamásd felé), míg a németekkel nem találkoztunk, akik rengeteg gránátot vittek el tőlünk. Próbáltunk rádióon kapcsolatot keresni, de gyorsan helyet kellett változtatni, mert tudták hol vagyunk és kezdtek löni bennünket és a varrógépek (Mari nénik) is egész éjjel jöttek. Bebújtunk egy átereszbe, ahol én elaludtam.”⁸³⁴

15.30-kor indultak el a *repülő lövészeszred* II. zászlóaljának századai egy géppuska szakasszal, rajonként, csatároszlopban Ipolyszalkáról. Az aláaknázott Ipolyhídon átmelve, Letkés községet kikerülve, a falu déli részén levő réten vágta át az országútra. Ha nem láttak volna egy-két sebesült, visszajövő egészségügyesek által támogatott katonát, azt hitték volna, hogy gyakorlaton vannak. Menetközben egy elesett hősi halott katona szemét lezárták, kezét összekulcsolva az út padkára fektették. Később egy másikkal is így tettek, aki hasra borulva egy bokor alatt feküdt, egy harmadikat egy fa aljába helyezték el. Így tárulkozott fel előttük a szomorú valóság, hogy a tűzvonalban vannak.

Alkonyodott, mire Liliom puszta magasságába, és esteledett mire a völgytorokba értek. Csak lépésük zaja, egy-egy aknagránát becsapódása hallatszott. Meg is kellett álljanak, fedezni magukat. Később egy vízműszakadéka húzódtak. A zászlóalj lövész századai a hegygerincet foglalták el, biztosítva a zászlóalj zömének előrehaladását az országúton.

Újabb vízműszakadéka jött, mely kötőzőhely volt, ahol az orosz és a magyar sebesülteket egyaránt ellátták. Továbbmenve újabb sebesültekkel találkoztak. A második horhosnál állj parancsra, a horhos partoldalára dülve a fáradtságtól és izgalomtól, elszundítottak. Meglátszott, hogy több

⁸³² *Szabó József*

⁸³³ A 3480/1944. M.E.-i rendelet értelmében 1944. IX. 28-a utáni fegyvertényekért 5 kh. földjuttatásban részesül. A felterjesztett jegyzőkönyvek a HL. HM. Eln. 8. ny. o. 1945. 6836 csomóban található. *Számvéber Norbert* közlése

⁸³⁴ *Kelemen*

napja nem volt alkalmuk a pihenésre. Néha egy-egy akna becsapódása, az úton jövő vagy szállított sebesültek nyöszörgése, jajgatása szakította meg szunyókálásukat. Éjfél után hideg fuvallat jött, fáztak, dideregtek.⁸³⁵

A II. zászlóalj egyik katonája - Szalók Imre - így emlékezik: „Esztergomban aludtunk, és reggel Ipolyszalkán keresztül az Ipoly hídon átmertünk Letkésre. Itt azt mondták, hogy ami lövöldözést hallunk, azok már harczajok. Vételezzon mindenki annyi löszert, amennyit tud. Én is nekibuzdulva felkaptam egy 30-40 kg-os löszer rakaszt, ami bizony pár száz méter megtétele után nagyon nehéz lett. Letkésről Liliom puszta irányába mentünk ki a malomig. Az országúton rajonként egymás után, s mert a ruszki a hegyről tökéletesen beláttak és lőttek ránk. Arra lehetett az oroszok zöme. Mi is láttunk mozgást, mi is lövöldöztünk. Volt egy mondásunk: Adj az Ivánnak! Ez egy szójáték volt, melyet minden lövésnél elmondtunk. Mi váltottuk fel az ejtőernyősöket, akik Liliom puszta előtt és a malomnál voltak. Odáig mehettünk el, mert tovább a szovjetek voltak. Az ejtőernyősök azt mondták, hogy nem hagyják a ruszkiaknak ezt a majort, visszaszerzik, mielőtt elmennek karácsonyra, szabadságra.

Feladatokat egyes szakaszok azon belül egyes rajok kaptak. A malom előtt ferdén az országútra volt egy 40-50, talán 80 cm mély vízlevezető árok. Rajom feladata azt volt, hogy ezt az árkot kihasználva intézzünk támadást, mert a malomból lődöztek bennünket. Nemcsak aknatűz volt, hanem repülőgépek is jöttek és kisméretű bombákat szórtak oda, ahol látták, hogy támadás alakul ki.

Én magam elé tettem egy rakaszt és mellőle lőttem a malom ablakára, ahonnan egy orosz mesterlövész egyelt. Ekkor hallom, hogy mellettem Kálmán Jóska őrzető, fehervári, jó módú parasztyerek, akinek bátyja a csutorói temető papja volt, mondja: Jaj Istenem meglőttek. A csípőjét lőtték át. Fogtam a ragtapaszt, nem ragadt, levettem az ingem azzal kötöztem be. Derékszíjamat rákötöttem az övére, és vagy 150 métert húztam az árokban az országútig. Ez délelőtt volt. Innen bevittük Józsit és újra löszerrel jöttem ki. Embereim itt maradtak az árokban. A rohamsisak nagy biztonságérzetet adott. Innen lődöztem továbbra is az Ivánt. Arra lettem figyelmes, hogy valami meghúzta a csizmámat. Iván eltalálta a sarkam. Tudtam, nagy bajban vagyok, mert ez egy ügyes „manusz”⁸³⁶ belelőtt a sarkamba. Egyszer csak VB. mondja: Te átlőtték a mellemet? - És te ezt csak így mondd? A jobb válla alatt a köpenyén lehetett látni a lukat. - Bevigyünk, vagy tudsz menni? - Bemegyek én egyedül is -, mondta ez a 185 cm magas gyerek, - de először elzavarom a ruszkiat az Ipoly parton. - Hát így sebesülten odament és elzavarta a ruszkiat! Én magam is láttam, hogy a ruszki fejüket lehajtva szaladtak vissza délre az Ipoly folyásával egy irányban.

“Míg Kálmán Józsit bevittük, tudtam, hogy VB.-nak vége van, mert vérbajos volt. Amikor még a kiképzés alatt az injekció sorozatot kapta olyan magas láza volt, hogy az összes pokrócot ráraktuk és mégis remegett a sátorban. Mikor Kálmán Józsival a kötözőhelyen voltunk, bejött VB. Itt vagy? Itt. Elzavartam a ruszkiat. Elbúcsúztam tőle. Löszert vettem fel és mentem kifelé.

⁸³⁵ **Benkó** 1-5. o. Lajtos őrnagy szerint: A II. zászlóalj biztosított menetben továbbment délre Lelédhidi pusztán át az erdőszegély mentén erősen tagozódva egészen a Helembától ÉK-re levő erdősarokig. „Freyer őrnagy repülő lövészlj-a feladatát néhány óra alatt megoldotta, Lelédhidi pusztáról két szovjet járőrt visszavetett, Dornert megtalálta az erdőben, elirányította. Mindezt Freyer 19.00-kor jelentette, miután visszaérkezett. Vesztesége nem volt.” **Lajtos** II. 40. o. - A valóságban a parancs teljesítése, mint a későbbiekben látni fogjuk nem így történt. - A II. zászlóalj támadását **Darnóy Pál** helyesen írja le, de két nappal későbbre, december 23.-ára teszi, mely tévedés. Azt írja, hogy a II. zászlóalj „a Lelédhidi puszta és Galyasalja (?) puszta közti sávban Ipolydamásd irányába támadt, hogy felvegye a kapcsolatot Helemba nyugaton körülzárt 2. páncélosadosztálybeli küzdő részekkel (Altörj ezredes csoportjával.) Ez a támadás csak lassan jutott előre, és a túlerővel szemben el is akadt.” **HÚ** 1969/3. 9. o.

⁸³⁶ Zsargon. Itt ügyes orosz katona

Nagyon szomjas voltam elhatároztam, hogy lemegyek az Ipolyra inni. A többiek is megkértek, hogy hozzak kulacsukba vizet. Az Ipoly széle nem volt befagyva, onnan merítettem. Amikor feljöttem az Ipoly töltésén a kulacsok összeverődtek, és nagyon csörömpöltek, nagy zajt csináltam. Úgy aknáztak engem, egy embert, hogy na.”⁸³⁷

December 21.-én beérkező alakulatok.

A 3. gránátos ezred II. zászlóalja Békássy testőr százados parancsnoksága alatt Nádasdladányból tehergépkocsikon nagyon keservesen, pallókkal javított mellék utakon Esztergomon át, este érkezett be Leléd-re. Az I. gránátos zászlóalj is ott volt már.⁸³⁸

A Bajtán levő Szepesvári főhadnagy a gránátos ezred I/2 század parancsnoka reggel: „megkeresem a zászlóalj parancsnokságot. A repülőlövészeket és ejtőernyősöket, ahogy megérkeztek⁸³⁹ még az éjjel bevágták ellentámadásra. Zászlóaljunk tartalék. Kocsijaink még négy napi járásnyira vannak. A konyhaautó eltűnt. Hát ez nagyon kellemetlen. Se élelmem, se lőszerem, sem anyagom. Összegyűlnek a század parancsnokok és parancsokra várunk. Közben több légitámadást kapunk. Egy csapatcsendőr meghal. Semmi különös parancsot nem kapunk. Az „ejtősök” és „replövészek” megállították a muszkát. Nekünk, mint tartaléknak az utakat kell lezárni. Hazamegyek, hadapródjaimmal beszélgetek, majd felmegyek egy dombra megnézni a frontot. Köröskörül égnek a falvak, morog, dübörög a front. Hazamegyek lefekszem. Jó idegek kellene ahhoz, hogy valaki aludjon, míg a robbanásoktól úgy remeg a ház, hogy majdnem összedől. De nekem rendben vannak az idegeim. Alsom, mint a tej.”⁸⁴⁰

Az 3/I. repülő lövész zászlóalj aknavető szakasza Porkoláb Miklós őrmester: „21-én a hajnali órákban érkeztünk Letkés-re. A határőr laktanyába szállásoltak be. Kértek egy önként jelentkezőt, aki az egység beérkezéséről jelentett az ezred parancsnokságnak. Ez én voltam. Átmentem a hídon az ipolyszalkai oldalon egy német Tigris állt Letkés fele fordulva biztosította a hidat. Visszatérésem alatt a híd nagy aknavető tűz alá került.”⁸⁴¹

Ez a német Tigris látta el minden nap a híd éjszakai védelmét minden nap szürkületben jött és hajnalban páncél-gránátosaival együtt visszament Garamkövesd felé. Infravörös célzókészülékével sötétben is tudott célozni.⁸⁴²

A repülő lövész ezred II. zászlóalja hajnalban indulva Esztergomból, gyalogmenetben Párkányánán és Garamkövesden át 10.00-11.00 óra között Freyer őrnagy parancsnoksága alatt érkezett Ipolyszalkára. Szokásosan éhes gyomorral. Eligazítás, beszállásolás, sorakozó, élelem kiosztás, mely csak alapanyag volt. Ezt a legénység házaknál próbálta megfőzetni. Megvágatták velük a szükséges fát. Amíg a háziak főztek, ők ruházatukat, felszerelésüket tisztogatták. Mikor asztalhoz ültek - a tűzforró krumpli gulyáshoz, - riadót fűjt a kürtös, ott kellett hagyják ebédjüket, s irány Letkésre. Elhelyezésük Letkésen volt, újabb pihenő.⁸⁴³

Ipolyszalkára érkezett a *felderítő osztály* kerékpáros százada. A hadosztály Garamkövesd-en helyezte el őket, hogy minden irányban mozgathatók legyenek.

⁸³⁷ *Szalók* 5. és 7. o.

⁸³⁸ *Szabó*, és *Surányi Kálmán* hadapród erre azért emlékezik pontosan, mert mikor az előbb említett Leléd faluba beértek, ott találkozott a falujabeli leventékből lett katonákkal, akik a II. zászlóaljhoz tartoztak.

⁸³⁹ Az ejtőernyősök 19-én nappal, a repülőlövészek 21-én reggel jelentek meg Letkésen. (FJ)

⁸⁴⁰ *Szepesvári* 37-38. o.

⁸⁴¹ *Porkoláb* 4. o.

⁸⁴² *Számvéber N.* Ilyen célzókészülékük csak az un. Király-tigriseknek volt, melyet a Nyugati hadszíntéren használtak. A Felvidéken levő alakulatnál ezeket a célzókészülékeket leszerelték. Ha ilyen célzókészüléke ennek ellenére volt a látott harcokcsinak, az csak szabálytalan használat lehetett.

⁸⁴³ *Benkó*

Koppány Ernő *utász zászlóalj* parancsnok, XII. 21.-én 16.00-kor érkezett Párkány községhez, ahol a hadosztály eligazító tisztje Bajtára irányította. Bajtán a hadosztály parancsnoknál jelentkezett. Jelentette, hogy mindkét vasúti szállítmányát Esztergomba irányította és legkorábban a szállítmányok 23-24-én érkeznek be. Az I.a vezérkari tiszt tájékoztatása: „a replövész ezred Letkés hídfőjét védi, míg a *gránátos ezred* egyik zászlóalja Helembán keresztül támadásban van Szob irányába. A két harccsoport között egy német erő tartja az Ipoly vonalát. A hadosztály alárendeltségében van a 2. páncélos hadosztály még fennmaradt része. Az orosz nagyobb erejű támadása Léva felé fejlődésben van. Az Ipoly-Garam völgyében nagyobb német páncélos erők gyülekeznek azzal a feladattal, hogy a Léva felé előrehaladó páncélos éket oldalba támadják. A hadosztály feladata a Börzsönyben levő orosz erők lekötése és a német páncélos erők támadásának Garam felőli oldalának biztosítása.”⁸⁴⁴

21-e folyamán a *VIII. gépvontatású tüzérsztály* parancsot kapott Garamkövesdre való indulására, de üzemanyag hiány miatt nem tudott Hajmáskérrel elindulni.⁸⁴⁵

A *Híradózászlóalj* II. fogatolt lépcsője az 1. század országos járművei és a hat fogatolt rádiós raj Székesfehérvárról 20-án Nádasdladány-ba; 21-én Lovasberény-Vértesacsá-Alcsut-Felcsut-Bicske-Zsámbék utvonalon haladt Párkány felé.⁸⁴⁶

Ezen a napon, 21-én a *német napi jelentés* már tudja, hogy az ejtőernyősök a Szent László hadosztály kötelékébe tartoznak. Ugyanitt panaszkodik, hogy „nyilván előző napi értesülései szerint” a Börzsönyből kitörő ellenség elleni szárnyvédelmet átvett Szent László hadosztály - ejtőernyős zászlóalján kívül - a bevetés helyére még nem érkezett be” (a többi alakulat FJ.), mert ez veszélyezteti a német 3. és a 6. páncélos hadosztály felvonulását. Jelenti ugyanakkor, hogy a Szent László hadosztály Letkésről induló ellentámadásával egy tanyát (Liliom pusztát) foglalt vissza és hogy a szovjetek század és zászlóalj erejű támadásait visszaverte.⁸⁴⁷

A térségben a helyzet súlyosságát az mutatja, hogy a Fretter-Pico (Maximilian) seregcsoport vezérkari főnöke a Heeresgruppe Süd vezérkari főnökétől engedélyt kap a Szob és Párkány közötti valamennyi híd robbantására a Garamkövesdi közúti híd kivételével.⁸⁴⁸

A német és a magyar csapatok harca XII. 22-én

A Stahl harccsoport Ipolyvisk-en át éjjel indult támadásba Kistompa felé. A harccsoport a 6/76. páncélos tüzérezred II.(Diebschlag) és III. (Richter) osztályaiból, a 6/4. páncélgránátos ezred I. zászlóaljából (Reimar), a 6/114. páncélgránátos ezred I. zászlóaljából (Götthe) és II. zászlóaljából (von Call) állt. Feladata az ellenség heves ellenállásának leküzdése.⁸⁴⁹

A német csoportosítás áttörve a 7. gárdahadsereg jobb szárnyán levő magasabb egységeinek vonalát estig gyors csapásával elérte a szovjet harcoksihadsereg két nappal előtti kiindulási helyét és megpróbálta elvágni az orosz hadsereg közlekedési vonalait.⁸⁵⁰ A szovjet

⁸⁴⁴ *Utásznapló* 53. 1.

⁸⁴⁵ *Dárdai* XII. 21. utott.

⁸⁴⁶ *Halmay* 3. o.

⁸⁴⁷ *Bakay* 4. o. „December 25-én az egyre zsugorodó hídfő megmentésére bevetették a 20. rohamtüzérsztályt, kik szintén nagy veszteségeket szenvedtek, de a hídfő továbbra is állt.” Talán ezt láthatta, vagy erről hallhatott *Martin* Kornél hadnagy, aki ekkor még nem is volt, ill. nem lehetett a hídfőben? December 25-én a 20. rohamtüzér osztály nem volt sehol!

⁸⁴⁸ *Pályi* 9 - 11. o. Az ipolydamásdi (Ipoly) közúti-, a Szob-Helemba közötti (Ipoly) és a garamkövesdi (Garam) vasúthidak soráról van szó.

⁸⁴⁹ *6. Panzer Division* 438. o.

⁸⁵⁰ *MMM* 88-89. o. A csoport 125 harcoksiából és rohamlövegből állt.

harckocsihadsereg erőinek egy része elérte Ipolybél körzetét és így a németek Ipolyszakállos-i csoportja hátába került. Kistompa községbe Reimar őrnagy 6/4/I. zászlóaljával nyomult be. Rainer őrnagy páncélgánatosai Kistompát háromszor foglalták vissza. Végül a felmorzsolts páncélgánatos-századokat a szovjetek kinyomták a faluból. Ezalatt a Stahl harccsoport a túlerővel szemben a csatorna mellett dél felé tört át.⁸⁵¹

Egyidejűleg a 125 szovjet harckocsiból és rohamlövegekből álló csoport északnyugati irányból ellentámadást hajt végre,⁸⁵² és estig a német 3. páncélos hadosztály harcálláspontjáiig Lontó-ig jut. A 3/39. páncélos híradózászlóalj 1. százada ugyan 3 T-34-es kilő,⁸⁵³ de a szovjetek előrehaladását végül is a német 6. páncélos hadosztály Richter 3/76/III tüzérosztályának tüze tartóztatja fel.⁸⁵⁴

A német 8. páncélos hadosztály törzse Lontóról Ipolyszakállosra települ, ahol a 3. és 6. páncélos-hadosztály törzse is van.⁸⁵⁵

A hadtest a védelemben menetelt rendeli el. Százd-ot feladják. Jobb szárnyon a 6. páncélos hadosztály legyen. A szovjet nyugat felől berohan Ipolyszakállosra, majd visszamegy, miközben a 3/394. páncélgánatos ezred II. zászlóalja Százd-ról visszajövet hátbatámadja. Az 3/543. páncélvadász-zászlóalj 1. százada ugyan megvédte Ipolyszakállost, de a szovjet a 3. és 6. páncélos hadosztályok között áttört!⁸⁵⁶

A szovjet 7. gárda lövészhadsereg kötelékei Nagyoroszi-n és Drégelypalánk-on át (4. gárda lövészhadtest) északról – Kóspallagon és Márianosztrán, - a Sashegyen (565 háromszögelési pont) át - folytatja előrenyomulását és befejezi a Börzsöny hegység megkerülését.

A német 6. páncélos hadosztály összes alakulatával oldalba támadja a Kistompánál előrenyomuló szovjet 6. gárdaharckocsi hadsereget és a Plíjev lovascsoportot. Kistompa ezen a napon négyszer cserél gazdát, miközben a szovjet páncélosok elérik Lontót, ahol a német Richter tüzérosztály tartóztatja fel őket.

A Garam keleti partján váratlanul Zalabáig előretörő 40-50 szovjet harckocsit a német 6. páncélos hadosztály 11. harckocsi ezredének II. zászlóalja visszanyomja.⁸⁵⁷

A MAGYAR CSAPATOK AZ IPOLY VÉDELMEBEN

Vitéz Kovács Gyula altábornagy, a magyar Fővezérség meghatalmazott tábornoka, Bélán Schmidt német tábornoknál és az előzőekben ismertetett „Szent László „ho. helyzete 1944. XII. hó 21-én 11 h. okmánnyal és ennek alapján szerkesztett a hadosztály hadrendjével tesz bemutatkozó látogatást. Utána Garamkövesdre a magyar 2. páncélohadosztály parancsnokához megy.⁸⁵⁸

⁸⁵¹ **6. Panzer Division** uott. *Ipolybél* = Bielovce, *Ipolyvisk* = Výskovske nad Iplom

⁸⁵² **MMM** uott.

⁸⁵³ **3. Panzer-Division** 452. o. *Lontó* = Lontov

⁸⁵⁴ **8. Panzer Division** 380. o.

⁸⁵⁵ **3. Panzer-Division** 452. o. *Ipolyszakállos* = Ipeľský Sokolec

⁸⁵⁶ **3. Panzer-Division** 452. o. A német szöveg Szacsd-nak írja Százd-ot. *Százd* = Szadice

⁸⁵⁷ **KTb** XII. 22. Ez azt is jelenti, hogy a Dunántúlról a német hadvezetés nemcsak a 3. és a 6. páncélos hadosztályok páncélgánatos-egységeit dobta át, hanem a német 11. harckocsiezred II. harckocsiosztályát is. Ez az osztály szerkezetiileg 50 db. Pz. IV - Pz. V. harckocsiból állt. Menetközben kapta a K.i.K. (Kamerad im Kessel, Bajtárs a katlanban!) jelzést rádión, innen az ismeret.

⁸⁵⁸ **Kovács hadinapló** XII. 22-i bejegyzés.

A hadosztály parancsnok és törzse tevékenysége.

A hadosztály vezérkari főnöke úgy érezte, hogy sikerült a szovjetet saját erőnkkel kapcsolatban, bizonytalanságban tartani.

A *repülő lövészeszred* II. zászlóalját a hadosztály az Ipolytól K-re a Börzsöny erdő széléhez közel hídfőállásba rendelte, és részükre az Ipolyszalka-Letkés közötti híd védelmét mellékfeladatként adta meg.

A II. zászlóalj 22-én indult feladata teljesítésére, majd a visszavonulási parancs után menekülésszerűen váltott partot és Ipolyszalkára tért vissza. Ezután folyamvédelmi feladatokat látott el.⁸⁵⁹

vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredes hadosztály parancsnok 1944. XII. 22-én 19 órakor adta ki a német LXXII. hadtest parancsnokság szóbeli intézkedése alapján 330/1.a. számú parancsát, mellyel a 2. magyar páncélos hadosztály sávjában *átvette a harcvezetést* (D-i sávhatár a Duna É-i partja, É-i sávhatár Csata D, Nagy Börzsöny É., Diósjenő D).

A 2. páncélos hadosztály parancsnokságot összes saját és eddig alárendelt erőivel, valamint Kicsind DK-en állásban levő német légvédelmi tüzér csoportot a hadtest parancsnokság a Szent László hadosztály alá rendelte, és felettük a parancsnokságot átvette.

Az ellenséges nyomás a Börzsöny hegységen keresztül Ny-i irányban érvényesült, amely a velük szemben 14 napja harcoló 2. páncélos hadosztály csapatait teljesen felmorzsolta. A Szent László hadosztály csapatai a páncélos bajtársak segítségére sietve, velük együtt vállalva, a részükre kiutalt sávban, az ellenséget feltartóztatja és az Ipolyon nem engedi át. Ha ezt a vonalat a szovjet erők átlépik, úgy az Esztergom-Párkány-i Duna-híd kerül veszélybe, melynek birtoklása életbevágó. Figyelmezteti a hadosztály parancsnoka katonáit, hogy *„az egész nemzet aggodó figyelme rátok terelődött, olyan helytállást várnak tőletek, mint ez elmúlt hónapokban a hadosztály veterán ezredétől, az ejtőernyős vadászoktól láttak. Kemény, súlyos lesz ez a harc, mely ránk vár, de fogainkat összeszorítva védjünk elkeseredetten minden talpalatnyi földet, hogy majdan nyugodt lelkiismerettel nézhessünk gyermekeink szemébe, akik számon kérik tőlünk hazánkat. Ezt a hazát eleink ezer éven át megvédték, mi sem lehetünk eleinknél hitványabbak.”*

Az ellenség támadását tovább folytatta. Ennek során a Garam mentén É-D-i irányban Bény É-ot érte el. Az Ipoly folyótól Ny-ra a Hantos h. (220 magassági pont : mp.) területére beszivárgott. Az Ipolytól K-re Ipolytölgyes felől D-i irányban vezetett támadással a letkési hídfő balszárnnyát a II. *repülő lövészzászlóalj* körletét kissé visszazsorította. A Dunától közvetlen É-ra, az Ipolyon az ellenség átkelt, és Helemba közepéig szorította vissza ott harcoló saját harccsoportunkat.

Az Ipoly völgye mentén a hadosztály működési területétől É-ÉK-i irányba vezetett német páncélos támadás elérte Kistompá-t. A Garam mentén előretört ellenség ellen Ipolykiskesztől ÉNy-ra a magaslatokon német páncélos és lövész részek biztosítanak. A Garam völgyében saját erők Bény magasságában. A Kéménd-i Garam hídnál vegyes saját harccsoport van.

A hadosztály feladata tartani Letkésnél az Ipoly K-i partján létrehozott hídfőt (109 mp, Lelédhid-i pusztától DK-re 1 km-re, Lelédhid-i puszta, Liliom puszta, 206 háromszögelési pont, 182 mp., 109. háromszögelési pont) majd az Ipoly vonalát, annak torkolatáig.

A./ Altörjay Jenő ezredes harccsoportja (5. gépkocsizó lövészzászlóalj, 2. felderítő zászlóalj, a német alakulatok : a Zirke csoport, a Sachsen géppuskás zászlóalj, a 357. utász század, a

---

⁸⁵⁹ *Lajos* II. 41. o.

751. utász zászlóalj parancsnoki csoport, és az ellentámadás végrehajtása után a *gránátos ezred* megerősített II. zászlóalja, az ellentámadás végrehajtása után tartsa az Ipoly vonalát.

A *gánátos ezred* II. zászlóalja XII. 22-én délután. a Leléd-Helemba közötti taligaúton haladva eltolódva ellentámadást hajt végre a Helembán levő ellenség Ipolyon túlra való visszavetésére. A magyar erők parancsnoka Altörjay ezredes, a német erők a Sachsen német géppuskászóalja parancsnoka.

B./ Heinrich István alezredes harccsoportja (repülő lövészezred, ejtőernyős ezred II. zászlóalj, 2. páncélos hadosztály részei, 52. légvédelmi tüzérsztály) feladata a letkési hídfő tartása. A légvédelmi. Tüzérsztály földi célok elleni harcra készüljön fel.

A letkési hidat csak a hadosztály parancsnok jóváhagyásával robbantathatja fel a német. robbantó alakulattal.

Választóvonal: Varjú h. 400 magassági pont, 109 magassági pont, erdősarok Lelédhid-i pusztától DNY-ra, az Ipolykönyöknél és 304 magassági pont.

C./ Kicsindi német légvédelmi. csoport álljon készen páncéloselhárításra a Garam völgye és az Ipolyszalka-i műút irányában.

D./ Hadosztálytartalék

a./ A *gránátos ezred* I. zászlóalj, és ezredközvetlen részek Bajtán. Készüljön fel Leléd Ipolyszalka irányába végzett ellentámadásra. Biztosítson elhelyezési körlete melletti magaslatokon. Derítse fel az Ipolytól NY-ra levő magaslatokat.

b./ Felderítő osztály beérkezett részei: ba./ zárja le Garamkövesd vasútállomás K-en a Dunaszoros-t, bb./ Garamkövesd-en készüljön fel az Altörjay csoporttal ellentámadásra.

A felderítő osztály Helemba-Garamkövesd útszorulat eltorlaszolásáról esetleg lerobbantás útján kell, gondoskodjon.

E./ Páncélvadászszázad (6 nehéz páncéltörő ágyú) Bajta ÉNY-i magaslatokon készüljön fel páncélos elhárításra.

F./ Tüzérség. A hadosztály tüzérparancsnok egységes vezetése alatt:

a D. támogató tüzércsoport: a 6. gépkocsi tüzérsztály 3 üteggel az Altörjay csoporttal -, az É. támogató tüzércsoport: 2. gépvontatású tüzérsztály 2 üteggel a Heinrich csoporttal működik együtt.

Távolharccsoport: VIII. gépvontatású tüzérsztály 2 üteggel: beérkezése XII. 23-án várható. Feladata súllyal a Heinrich csoport támogatása, de egy szakaszával (üteggel) az Altörjay csoportot is támogatnia kell.

Hadtestközvetlen üteg a 859/8. Német nehéz mozsár üteg a hadosztály arcvonala elé támogat.

1. közepes aknavetőosztály 2 üteggel XII. 23/24-e virradóra várható. Felvonulására beérkezése után intézkedik a hadosztály parancsnok

A parancsban ezeken kívül még intézkedett az összeköttetésről és híradásról.

Hadosztályparancsnok települési helye Garamkövesd-en.⁸⁶⁰

A harevezetést a magyar 2. páncélos hadosztály - amely veszteségei miatt már nem volt csak zászlóalj erejű - addigi sávjában a Szent László hadosztály parancsnoka vitéz Szügyi Zoltán ezredes vette át.

⁸⁶⁰ *Dárday* 58. mell.

A beérkezett Légierők Páncélvadász osztálya 1. - 6. sz. páncéltörő lövegei állásba mentek. Az 1. sz. löveg Ipolyszalka É-on, a 2. sz. löveg Ipolyszalkán a híd tengelyébe, 3., 4., 5. sz. lövegek az Ipoly mellett, 6. sz. löveg Leléd Ny-on foglalt tüzelőállást.

A Szent László hadosztály kijelölt védőállásaitól északra a 2. *páncélos hadosztály utász zászlóalja* Kemence községben elhelyezett magasfigyelője Királyháza felől élénk ellenséges csapatmozgást tapasztal. Az előző napon elesett Péterfálvay zászlós⁸⁶¹ és két utászának, valamint Dr. Szentgyörgyi Ferenc t. orvos zászlósna Ipolypásztón adják meg a végtisztességet, és temetik el hősi halottaikat. Megkezdődött a zászlóalj összevonása, a kemencei magasfigyelőt is bevonják.⁸⁶²

A hadosztály *tüzér parancsnoka* Dárday Vilmos ezredes törzsével 22-én 17.00-kor Párkányánán-n, 22.00-kor Bajtán van.⁸⁶³

A Szent László hadosztály *híradózászlóalja* I. lépcsőbe beosztott rádiós rajait a következő helyekre telepítette: hadosztály parancsnoksághoz Bélára, a Gedőváry rajt, az I.c. osztályhoz Nána-i kastélyba, a 11. rajt, a hírközpontba Párkányba, az 1. rajt, Bajtá-ra, a *gránátos ezredhez* a 7. rajt, Ipolyszalkára, a *repülő lövészezredhez* a 9. rajt, a Gerle II-nek Garamkövesd-re, a 3. rajt a GH-hoz az 5. rádiós rajt. Mindezekhez vezetékes összeköttetést is ki kellett építeniük, és rádiós R/7a kocsikat kellett telepíteniük.⁸⁶⁴

A helyzet komolyságát mutatja, hogy a szovjet légierő a Szob Malomkert melletti vasúti hidat két alkalommal is bombázta. Annak ellenére, hogy szőnyegbombázták a hidat, nem találták el, de ugyanakkor sok Helemba-i lakóház rommá vált. Volt olyan bomba, mely a híd szerkezete között csapódott be, de mert nem volt deszka a hídon, ezért a bomba a híd alatt, a földben robbant. A híd nyugati hídfője egy oda eső bomba miatt elmozdult, de a híd használható maradt.⁸⁶⁵

A 22-én beérkező *légierők páncélvadász századát* Stefán íValér alezredes gránátos ezredparancsnok fogadta és igazította el Kövesdi majorban, harcálláspontján, Szervánszky Gábor századdal. Feladatuk a hadosztály páncélvédelmének megszervezése.

A századparancsnok helyettese az első szakasz 1. sz. lövegét Ipolyszalka É-on, , 2. sz. lövegét Ipolyszalkán a híd tengelyében lévő telek végében levő ház deszkakerítése mögött, a 3. sz. lövegét Szalkától D-re az Ipoly parton a temetőn túl, sűrű bozótban helyezte el. Figyelője az országút bajtai elágazásától kb. 1 km-re egy szőlő- és egy letőretlen kukoricatábla határán volt.

Falvay zls. 4-6. sz. lövegei Dél-re a védelem jobbszárnyán az Ipoly parton Királyi hegy Ipoly felőli lábánál csatlakoztak. Az ütegek páncélromboló járőrei nappal álcázott védőárkokban, éjjel 2 fős őrséggel biztosítottak.

Az orosz egész este és éjjel aknázták a 2. sz. löveget. Az üteg melletti ház 3 találatot kapott A verem pincében húzódott családnak és a honvédeknek nem esett baja..

22-én az *ejtőernyős zászlóalj* aknavetősei a letkési templomtól mintegy 100 méterre levő emeletes magtár földszintjén arra ébredtek, hogy a falut nehéz páncéltörő ágyúval lövik és hogy a magtár fala tompa puffanással kidúlt az utca fele. A magtárral szemben az utca a túlsó

⁸⁶¹ Péterfálvay Gyula zászlós hősi halott síremlékét a vámosmikolai róm. kat .temetőben Dr. Ravasz István találta meg. A síremléken 1944. XII. 15.-i és nem XII. 21-i keltezés szerepel.

⁸⁶² *Eszre* 80-82. o. Az utász zászlóalj megkapja visszavonulási utvonalát. Ezt korábban közöltük.

⁸⁶³ *Dárday* 55. mell.

⁸⁶⁴ *Halmay*

⁸⁶⁵ *Bogdányi*

oldalán csak egy sor ház volt. Riadó! Noha nem voltak levetközve, de a csizma lent volt. Kovács hadapród nagyon mérgelődött, hogy olyan nehezen tud bilgerijébe bebújni, és azt gyorsan befűzni. Ipolytölgyes felől északról jött az orosz támadás. Géppisztollyal lőttek. Alig érték ki az aknavető állásokba, K-i irányból a szemben lévő ház tetejéről két orosz géppisztoly kerepelt. Az Ipoly bal oldalán is beszivárogtak az oroszok és onnan is lőttek. A két orosz géppisztolyt az egyik páncéltörő Béres karpaszományos szakaszvezető parancsára elhallgattatta. Csend lett.⁸⁶⁶

A falu szélső házától egy fegyvertelen orosz kiskatona kezdett Ipolytölgyes felé futni. Hárman, Novák László ejtőernyős hadapród őrmester, Béres Béla és Kovács István ejtőernyős hadapród szakaszvezetők, virtusból el kezdtek utána futni, de sem elfogni, sem lelőni nem tudták.

Kovács Király géppisztolyával csak egyes lövést tudott leadni, mert hüvelykivetője törött volt, Béres pedig megállt, lefeküdt, és Király géppisztolyával úgy lőtt négy-öt sorozatot, de nem talált. A fiatal orosz gyerek, akkor már fegyver nélkül szaladt árkon - bokron át a réten, menekült a faluból még távcsövét is eldobta. Egyedül volt már, de minden áron meg akarták fogni. „Miért? Mit tudom én? Virtus? Ilyenkor elkapja az embert a vadászszenvedély. Aki nem volt ilyen helyzetben az nem tudja.” Mindenáron meg akarták fogni. Novák hadapród őrmester Kovács mellett futott pár méterre. A falutól 300-400 méterre van egy kis patak, amely egy töltésben az Ipolyba folyik. Akkor az Ipoly partja mellett egy rét volt. Mielőtt a patakhoz értek, az országúton egy kilőtt páncélost láttak.

Béres lemaradt. Kovács Novákkal meg akarták nézni a tankot, ennek köszönheték sebesülésüket. A falu felől az Ipoly partján néhány menekülő orosz katona bukkant elő a ködből, akik, amikor Kovácsék éppen indultak a tankhoz, rálőttek egy sorozatot, melyből a bal combját két golyó találta el. Az egyik átment a combján és kijött az ülepén. Majdnem nagyobb kárt is tehetett volna benne. Kovács elesett, nem érzett fájdalmát, de ésnél volt. Novák is sebesült, de ő a fején. Ő is elesett, de utána felkelt. Kovács kérte: Te szóljál, nehogy itt hagyjatok. - Nem pájtás - mondta Novák és vánszorgott vissza a szállás felé. Otthagytá. Hogy mennyi ideig feküdt ott nem tudja. Utólag tudta meg, hogy (Novák) nem szólt. Egyszer csak megjelent két kis katona, az ő beosztottjai, felültették a Király géppisztolyára és becipelték a kötőhelyre, amely az erdészházban volt. Béres küldte őket érte.

Mialatt hozták, látott egy páncéltörő ágyút, a csöve Tölgyes felé állt. Egy katona is feküdt mellette, hogy magyar vagy orosz volt, nem tudja. Átkarolta a két kis katona nyakát, s még mondták is, hogy „hej hadapród úr, de marha nehéz”.

Béres szakaszvezető látja, hogy „két hatalmas orosz kegyetlenül ütlegelve hajt két lovat. Háttal, térdtől fedetlen oroszok és a lovak nagy célfelületet mutattak. Nem is tudom miért nem lőttem. Talán háttal állóra nem lövök? Ők bizonyára hallhatták az én oldalozó géppisztoly sorozataimat, bár az ágyú mellől nem láthattak. Bizonyára attól tartottak, hogy szervezett ellentámadás indult ellenük és bekerítik őket. Igazság az, hogy ez a támadás csak félig volt szervezett. Nem tudhatták, hányan vagyunk. Miután elrohantak É-i irányba én előretartott lövésre kész géppisztolyommal, lassan az országút felé közeledtem, számítva arra, hogy ellenségbe ütközöm.

Érdekes, hogy semmi félelmet nem éreztem. Harc közben már nincs félelem.

Megyek az országút fele és egy otthagytott páncéltörő ágyút látok, mely az országúton állt csövével Letkés felé fordulva. A falutól 3-400 méter távolságra. Az ágyú závarzata nyitva volt, s benne a kilőtt hüvely, mely forró volt, a hüvelykivonója nem volt törött. Ha lett volna

⁸⁶⁶ A páncéltörő használatát a szabályzat tiltotta élőerő ellen

idejük az oroszoknak, előlről kiüthették volna a hüvelyt egy rúddal, de a falu felől lőttek rájuk, így ezt nem tehették. Az ágyúval nem lőhettek többet, ezért is hagyhatták ott. Ez az ágyú lőhetett ki a magtárunk oldalát. Az oroszok a kétkerekű ágyúvontató kordéba fogott lovakkal a kordéba kapaszkodva menekültek el. Az ágyú mellett az árokban egy távbeszélő dobbal kezében egy orosz feküdt. Az utolsókat pislogta.

Távolabb a falutól a híd letkési oldala felől nyolc orosz futott ugyancsak északi irányba. Ők szűrték le azt a két magyar őrkatonát, akik a hidat őrizték, és társaik álmát vigyázták. Az épületbe nem mertek bemenni, mert az zajjal járt volna. Az ejtőernyős aknavetősök egy páncéltörő ágyúval megerősített orosz szakasz támadását verték vissza, megvédték a hidat és vetőállásaikat.”

„Az 500 méterre levő falu felől pukkanást és csú-t ⁸⁶⁷ hallok. Lőttek rám. Ordítottam. Szerencsére megértette a kiskatona, hogy „magyar vagyok” és nem lőtt rám többet....De jött a halál a másik oldalról. A bal oldalamon, az erdő felől észrevettem, hogy 20 méterre tőlem becsapódott egy lövedék. Elbújtam az országút árkába, egy 1,5 méteres dombocska mögé. Ilyen pontosan lőttek az oroszok. Azt hittem páncéltörő ágyú, de nem, hanem egy özön aknagránátot lőttek ki rám. Vártam a végzetet, mely nem következett be.

Mikor a becsapódások megszűntek, felálltam és egy É-i irányba nézegető idős, 40 év körüli katonaruhás férfi azt kérdezte, hogy „megsebesült-e hadapród úr?” Ez a földből derékig kiemelkedő katona az orosz páncéltörő-ágyútól 10-15 méterre volt (beásva), akinek mindent kellett látnia, ami körülötte történt. Ezt a személyt már korábban nem vettem észre, ő sem láthatott engem, amikor az ágyú fele futottam. Mereven nézett az elmenekülő oroszok irányába. Ismét hibáztam, hogy nem kérdeztem meg azt, hogy kicsoda. Mindenesetre, ha előretolt saját figyelőnk lett volna, akkor nekem előbb kellett volna jelezze az előretört páncéltörő ágyút és az oroszokat. Az aknatűz miatt elmulasztottam megkérdezni, hogy mit keres itt. De mindenképen gyanús volt nekem a dolog.

Milyen felelőtlenység ez egy partizán gyanús vidéken egy rajjal otthagyni egy páncéltörő ágyút, legalább egy szakasszal kellett volna védeni. Valószínű az általam látott magyar muszkavezető segítségével foglalhatták el az ágyút és ejtették fogságba, vagy lődözték le kezelőiket. Sajnos mi vetősök az ágyú létezéséről nem tudtunk. Talán pont én is ezzel a muszkavezetővel találkoztam, akit az oroszok az ágyú mellett hagytak menekülésükkor. Életem az orosz páncéltörő ágyú elfoglalása során, egy hajszálon múlt. Nem tudom, hány magyar katonát fosztott meg életétől és vajon az orosz ágyú visszafoglalásakor nem Ővele találkoztam?

Az aknatűz után épségben haladtam vissza a vetőállás fele. Ez az előbb említett magyar katona változatlanul mereven nézett az elszaladó orosz katonák után. Újra felmerült bennem a partizán probléma. Befutottam hulla fáradtan a vetőállásba. Nemcsak mellettem, de az aknavető állásaink környékén is voltak találatok. Kovács után küldtem a legények közül kettőt, kutassák fel, mert megsebesült vagy meghalt. Egy negyed óra múlva be is hozták, letették az erdészház előszobájába. Észnél volt. Meglőtték az oroszok. Hol van Novák hadapród őrmester? Őt is eltalálták a fején, jókora horzsolással vánszorgott visszafele. Valószínű súlyos lehetett fejsérülése. Kovácsot hátraszállították. Novák nem ért be a faluba, többé senki nem látta. ⁸⁶⁸

⁸⁶⁷ puskalövés, a lövedék repülése által adott hang – (F.J.)

⁸⁶⁸ **Béres 16-17. o. Béres É. Martin - Ugron I.** 111-112. o-án írja v. Kövesdy Dezső 1995. I. 11-i Ausztráliából írott levele alapján: „Az Ipolytölgyes, Vámosmikola felé vezető utat egy 75 mm-es páncéltörő ágyú tartotta lezárva. Virradatkor szakasznyi orosz ütött rajta a rajnyi kezelőn. Egy, a zászlóalj törzs (az ő alárendeltségében voltak) és néhány összeszedett ember segítségével indított hirtelen ellentámadás azért lehetett eredményes, mert

10.00 óra körül a faluból kijött egy Csaba⁸⁶⁹ Csak a falu széléig merészkedett. Amikor a magtár É-i oldalánál volt, néhány géppuska sorozatot kilőtt É-i, az elfogott orosz páncéltörő ágyú irányába, majd nehézpuskájával néhány lövés leadása után visszament a faluba. Nem merészkedett a falun kívülre. Gyakorlatilag megmentettük a hidat és vetőállásainkat.⁸⁷⁰

Összefoglalva: egy támadás ért bennünket északról és mi visszavertük az ellenséget. Később tudtuk meg, hogy az éjszaka folyamán a hídfőnél egy épületben, hídfőrségben néhány katona volt elhelyezve, közülük éjszaka két ór volt őrségben. Ezt a két ór az oroszok az éj folyamán leszúrták, valószínű az a nyolc orosz, akiket viaszszaladni láttam. Rájöttünk, végül is, hogy mi egy olyan szakasz vagy két szakasz kezdődő támadását vertük vissza, melyet páncéltörő ágyúval erősítettek meg és igen erős aknavető tüzellel támogattak.”⁸⁷¹

Fényes ejtőernyős: „volt egy beszivárgás. Tóth főhadnagy katonáival elfogott egy orosz, akit én vittem lovas kocsin át a hídon Ipolyszalkára az ezred parancsnokságra.”⁸⁷²

Béres további közlése: „Késő délután futár érkezett a parancsnokságtól s közölte, hogy az ellentámadásban részvett karpaszományos szakaszvezetőket (többekkel együtt) karp. őrmesterekké, és kisezüst vitézségi éremre terjesztették fel. Nem kértem, nem tehettem róla, véletlen volt az egész. Végül is a kitüntetést nem kaptam meg, mert fogságba estem.”⁸⁷³

A történetek miatt partizánveszélyre gondoltam, de erről akkoriban soha nem beszélgettünk.”⁸⁷⁴

Kovácsot az erdészház tornácán kötötték be naplója szerint 9 óra körül. Egy csomó sebesülten teherautón, szalmán, az ép letkési, meg a párkányi hídon át bevitték Esztergomba Németh dr. kezébe.⁸⁷⁵

„22-én még az ejtőernyősök végrehajtották az említett Liliom puszta elleni támadást, mert ezt még el akarták foglalni, mielőtt hazamentek volna. Úgy látszik sok ruszki lehetett, mert nem tudták elfoglalni és bevonultak. Sok sebesültjük és egy-két halottjuk volt. Este fele jöttek vissza és mentek el valahova. Az ejtőernyősök mondogatták, hogy ők mehetnek haza karácsonyra, mert mi jöttünk őket felváltani.”

Az ejtőernyősök állásaikat a beérkező *repülő lövészezred* I. zászlóaljának az előző napi szemrevételezés után, 22-én adták át.⁸⁷⁶

az oroszok javarészt a gumitalpú ejtőernyős csizmák lehúzásával voltak elfoglalva, így sikerült foglyul ejteni őket.” A valóságban Béres által leírtakat fogadhatjuk el.- v. Kövesdyvel és Saci feleségével Sztankovics Miklós lakásán 1999. június 22-én találkoztam, ahol a leírtakat megismételte. Elmondása szerint ő személyesen nem volt jelen az eseménynél. - Pethő Sándor eje hadapród őrmester volt a páncéltörő ágyú parancsnoka, aki Letkésen nem esett fogságba. Erre más adatunk sincs, így a közlés valóságtartalma kérdéses.

⁸⁶⁹ felderítő páncélgépkocsi

⁸⁷⁰ **Molnár** 1. o. A Csaba felderítő páncélgépkocsik a 2. Páncélos hadosztály állományába tartozó 2. (kassai) feld. oszt-hoz tartoztak. Század parancsnokuk egy főhadnagy gróf, egyik szakasz parancsnoka Márkus László zászlós, kocsi parancsnok Szabó (?) hdp őrmester Rétlaki József hadnagy is ennél az alakulatnál volt beosztva.

⁸⁷¹ Feltehetően egy szovjet rohamcsoport lehetett. (F.J.)

⁸⁷² **Fényes** A libaóiban elbújt szovjet katonáról van szó (FJ)

⁸⁷³ **Béres** 16. o és **Béres É.**

⁸⁷⁴ **Béres** 14-15. o. - **Kovács.** Kardos (Dr. Kardos Sándor) szovjet katonákkal Letkésen is járt (!), ahol a Szent László hadosztály legjobb ezredeit (köztük az ejtőernyősöket is) felmorzsolták. **Gazsi** 228. o.

⁸⁷⁵ **Kovács** Németh András dr. az esztergomi kórház fiatal cselédkönyves orvosa volt, akire rámaradt az egész kórház vezetése a visszavonulás miatt. „Tétova esztendő” c. könyvében megemlíti az Ipoly-Garam között sebesült repülő-, ejtőernyős sebesülteket, akiket 1944 decemberében ... a Ferencsek Szent Antal gimnáziumába (Esztergom) települt ideiglenes kórházba vittek. Ide vitték Kovács István hadapród szakaszvezető-t is, a 2. ejtőernyős aknavetőszakasz 2. rajparancsnokát.

⁸⁷⁶ **Szálók**

A repülő lövészszereg I. zászlóalj „XII. 22-én 01^h-ra mindenütt elérte a kitűzött támadási célt. A reggeli órákra sikerült a védőállás kiépítését megkezdeni. ... a szovjetet megleptük, ez volt az oka a könnyű sikernek. Veszteség egy fő volt. ... Galla puszta elérése után a kötelékek rendezése minden nagyobb nehézség nélkül sikerült. ... A II. zászlóalj ellenséges behatás nélkül folytatta támadását Ipolydamásd felé. ... A szovjet egyelőre csak Letkés Ny-on és D-en Galla pusztánál támadott. ... A kora reggeli órákban látom Galla pusztáról, hogy a II. zászlóalj a műúton és az Ipoly folyó gátjait kihasználva délről csoportokban vonul vissza ... Beérkezik Galla pusztára két páncélos. Egy idősebb német tiszt helyzettájékoztatót kér. Igen meg van elégedve a látottakkal és avval, hogy az előttem levő magaslatot akarom elérni. A 3. századot rendezem támadásra.

Parancsnokom, Heinrich alezredes értesít a délután folyamán, hogy az előljáró német LXXII hadtest parancsnoka volt a látogatóm. Tervezett támadásomat nem tudtam végrehajtani. Az igen erős aknavető- és tüzérségi tűz nem engedte a támadást kifejlődni. Az erős aknavetőtűztől Sarkadi hadapród őrmester⁸⁷⁷ géppuskás szakasz parancsnok súlyosan megsebesül. Sebesülten is kitart, amíg a támadást leállítom....nem akar a kötőzőhelyre hátramenni. Erélyesen rá kell parancsolnom. ... Az előttem 1 km-re fekvő erdős magaslatot elfoglalni csak nagy veszteségek árán tudnám. Tüzérségi tűztámogatásra nem számíthatok. Aknavető szakasz nem települ előre. Az összeköttetés az aknavető szakasszal nincs meg. A négy aknavető nem elég tűztámogatás véleményem szerint. ... Az elfoglalt terepszakasz védelemre nem alkalmas. Úgy határozok, hogy a védőállást Liliom puszta magasságába visszaveszem, amikor a sötétség beáll. Megpróbálok létszámot készíteni, a lépcsőzetes szállításnak és bevetésnek ez nagy hátránya, nincs tiszta kép a zászlóalj létszámáról. Egyes szakaszok nem érkeztek még be. A vonat valahol menetben van. Élelem nincs. Az emberek Székesfehérvár óta nem kaptak élelmet. Elrendelem, hogy egyik tartalékkonzervet meg lehet enni.... Szerencse, hogy száraz és hideg időjárás van, fagypont alatti a hőmérséklet. ... Ez ment meg minket az idő előtti kimerüléstől. Ha hóban kellene feküdni sok betegünk lenne. A száraz időben a zászlóaljnak egy betege sem volt. A talaj mélyen le van fagyva.”⁸⁷⁸

A zászlóalj 2. századának részeit a Liliom puszta délen levő dombokon kiépítés alatt levő állásukból visszarendeli Letkés-re a hátráló laktanyába pihenőbe. A parancs teljesítése a századnak nagy vérvesztést okozott⁸⁷⁹

A délelőtti erős aknavető és géppuska tüzrel részben felderítési céllal megindult egy szovjet támadás. A II. zászlóaljat is visszavetette az I. zászlóalj védőkörletébe.

„Mindjárt 22-én harcokcsitámadást kaptunk a Gizella malom melletti úton. Hat T-34-es közül egyet, 9-11 óra között, a „Gizella malom térségében páncélököllet egy Somogyi Laci⁸⁸⁰ nevű szakaszvezető bajtársunk lőtt ki egy nagy fa mögül olyan közlel, hogy a kapott légnomás miatt segélyhelyre kellett szállítani. A felrobbanó harcokcsi egyik repesze egyik szemvilágát oltotta ki. A kiugráló oroszokat sérülése miatt bal vállból célozva lőtte le. Nagyezüst vitézségi érmet kapott.

⁸⁷⁷ *Farkas emlékkönyv* 60. o. Sarkadi József élettrajza

⁸⁷⁸ *Pályi* 12-13. .

⁸⁷⁹ *Gráczol*

⁸⁸⁰ *Pályi* 14. o-on Lacit „16 éves repülő csapattiszthelyettes képző iskolás”-nak (Recsetis) mondja, aki később Aszófő területén, egy ellenséges repülőgép alacsony támadásakor halt hősi halált. Letkésen nem harcoltak Recsetisek, Aszófőn már igen. Név, vagy személytévesztés történt. *Porkoláb levél* ht. őrmester 1997. 07. 10-i levele szerint: ”A Szent László hadosztályról megjelent cikkekben, emlékhelyeken gyakorta emlegetik, hogy a letkési hídfőben Recsetis növendékek, illetve az iskolából jelentkezettek jelen lettek volna. Ez tévedés. Ők, illetve alakulatok egy része a Garam mögötti Libádon volt harcban, sebesültek meg, és haltak hősi halált, illetve kerültek orosz fogságba.

A többi T-34-es visszavonult. Ezután omlott össze az I/2. század elleni DK-ről indított szovjet támadás. De később egy újabb erőltetett orosz támadás visszavetette a 2. századot Liliom puszta területére.

Egy csapat ott maradt, mi visszajöttünk.

Szabó Pista szakaszvezető alacsony mosolygós szerelő volt. Egy orosz harcokcsi ment át a lábán, levágta mindkét combját, elvérzett. Liliom pusztánál jöttek ezek a harcokcsik. Egy kilőtt harcokcsit láttam. Pista kért, hogy lőjem agyon. Megvártam míg elvérzett és ott halt meg mellettem. Lezártam szemét. Mi visszajöttünk aknavetőinkhez az Ipoly partjára.⁸⁸¹

S ismét a repülő katona: Még 22-én volt az a csetepaté, amikor Veres Pali kiáltott, hogy ellőtték a lábát. Ráraktuk Palit a pokrócra és négyen elindultunk vele vissza, persze az oroszok szemeláttára, mert azok mindent láttak a domboldalról és amint egy kis mozgás volt, azonnal lőttek. Amikor hallottuk sípolni az aknát, Palit ledobtuk, aztán újra vittük, megint ledobtuk. Jaj Istenem. A kötőhelyen elbúcsúztunk Palitól és vissza csak lőszerrel volt szabad jönnünk. Ekkor már két nap nem ettünk, mert a gh. lovas kocsijai nem érkeztek be. Visszafele jövet egy ház ablakában egy dunsztos üveg uborkát láttam, megettem, levét megittam és nagyon megszomjaztam.

Láttam egy parasztembert, akitől vizet kértem. Lehet, hogy már az oroszokat várta. Kértem, „had igyak egy kis vizet!” - „Majd ha a lovaimat megittam.” azt felelte. „Egyen meg a fene!” otthagytam.

Mikorra visszaértem, beletartott egy órába, az oroszok a malomtól visszavonultak Liliom pusztába. Mi a major melletti erdős bokros területen ástuk be magunkat. A kis erdőben éjszakáztunk a bokrokban, ki hol tudott.

Parancsnokom egy főhadnagy kérdezte, hogy nem akarsz egy szép piros bilgeri csizmát? Én azt feleltem, hogy: „Főhadnagy úr nekem nem kell azért, hogy öt perc múlva más húzza le rólam?” Mi utász csizmában voltunk.

Akkor esett el egy szolgálatvezető törzsőrmester. Század parancsnoka ezért le akart lövetni 4-5 ruszki foglyot, akiket egy másik század fogott el. Egy harmadik parancsnok azt mondta, hogy: azt lőjje le, amelyiket te fogsz el. A foglyokat a parancsnokságra irányították.⁸⁸²

Az I. zászlóalj aknavető szakasza - lőszere nem lévén, - az Ipoly melletti állásában egy-két katonát az aknavető mellett hátrahagyott és bekapcsolódott a harcokba. Liliompusztát elfoglalták az oroszok. „Először a töltésen dél felől a malom irányából jövő oroszokat visszavertük, majd csatlakozva a többiekhez kivertük az oroszokat Liliom pusztából.”⁸⁸³

Pályi: „A megváltozott helyzet miatt az ejtőernyős zászlóaljat december 22-én reggel kivonták a hídfőből, de nem vonták össze Pápán, hanem ... Ipolyszalkától északra folyammegfigyelésre vetették be.”⁸⁸⁴

A szovjet nyomás az I/1. század előtt is megerősödött. A 105-ös kápolnánál áttört a szovjet. Heves kézitusákra került sor. Ősze főhadnagynak sikerült állását megtartania, de a szovjet támadását Letkés irányába folytatta.

A szovjet támadások ellen az I/2. század sem tudta védőállásait tartani A T-34-esek egy vonalban jöttek a gyalogsággal. A század ellenállása megtört, visszavonultak.

⁸⁸¹ *Porkoláb* 5-6 o.

⁸⁸² *Szalók* 5-6. o.

⁸⁸³ *Porkoláb* 5-6. o.

⁸⁸⁴ *Pályi* 8. o.

Pályi az erős tűz és a szovjet támadás miatt a védőkörletet Letkés K-i magaslatokról és Liliom pusztáról a sötétéddel tervezte visszavenni. Háp-ja ekkor már a határőr laktanyában volt.⁸⁸⁵

Nappal jó kilátásom volt a domb mögött levő kövesútra. Láttam, hogy egy katona egy másikat vezet. Leereszkedtem én is az útra és segítettem a sebesültet vezetni. Figyelmeztettem őket, hogyha kiérnek a domb védelméből nagyon vigyázzanak, mert mozgásuk a hegyekről jól látható és egyes személyekre is képesek az oroszok aknázni. Állásomat nagyobb távolságra nem hagyhattam el, így visszamentem” - emlékezik Boda Géza (6.2.) repülő katona.⁸⁸⁶

A géppuskás Boda őrzető este egyetlen alkalommal volt Letkésen a parancsnokságon lőszerért. A parancsnokság Letkés szélén, az út Ipoly felőli oldalán volt egy kocsmában. Mivel a lőszer már kivitték, volt ideje a konyhát megkeresni, ahol meleg ételt kapott. 19-e óta ilyet nem evett.⁸⁸⁷ Lassan teljesen besötétedett. A hó nélküli este hideg volt. Fáztak. A többiek élelem nélkül fagyoskodtak.

„A II. repülő lövészszázlój körletében Lelédhidi pusztá és Ipolydamásd között nemsokára megélénkült a környék. Híradósok jöttek, vonalat építettek ki. 03.00-kor csendült meg a telefon először. Szabó István „kapitány” úr telefonált, aki őrnagyi rangban a zászlóalj segédtszije volt és Tarajosy századost kereste. Jelentést kért. Minden szót hallottak a telefonkészülék új telepe miatt. A fejhallgató mikrofonként működött. Szabó őrnagy közölte Heinrich István alezredes ezred parancsnok parancsát, hogy „azonnal vonuljanak vissza, a lőszerért Botondot küldök.”

Tarajosy százados válaszát szinte ma is hallom: „Ha vissza kellene vonulnunk, eddigi eredményeinket fel kellene adnunk. A 312-es magassági pontot (Fekete hegy) a kezünkben tartjuk! Ezzel uraljuk a környéket. Amíg írásbeli parancsot nem kapok, nem vonulok vissza!” A körülötte levő 5-6 katona is hallotta a parancs megtagadását, mert tudták, hogy csak írásbeli parancsra lehet visszavonulni, meg akkor, ha azt legalább két tanú hallja. Megrökönyödtek. Újabb ácsorgás, fagyoskodás, semmittevés következett. Megjöttek a Botondok, Tarajosy százados üresen küldte őket vissza.⁸⁸⁸

Az éjjel (22.-én), az Ipoly part védelmére Pályi százados visszavonta a Liliom pusztá délen levő dombon Galla pusztá környékén állásban levő 1. századot, melyet Letkésen a határőr laktanyában pihentetett. A pihenőben egy aknátalálattal miatt az ablak rádőlt a katonákra, de sebesülés nem történt. Itt kaptak először meleg élelmet, kenyeret és marmeládát. Ez a parancs sok emberünk elvesztésébe került.

Az eligazítást a laktanya pincéjében Pályi százados tartotta: Az orosz erők elérték a Börzsöny vonalát, páncélosokkal, aknavetőkkal, sorozatvetőkel felkészülten, várhatóan egy általános, támadásba kezdenek.

A gránátos ezred és az Altörjay csoport. Az „Altörjay csoport” védi Helembát.⁸⁸⁹

Mint ismeretes az Ipoly déli szakaszán a támadó oroszok már 1944. december 18-án délután megközelítették az Ipoly hidat, ahonnan támadásukat a magyar hadsereg visszaverte.⁸⁹⁰

⁸⁸⁵ Pályi 12-15. o.

⁸⁸⁶ Boda 1-2. o. Pályi a támadás megindulását visszaemlékezésében nem rögzíti. A szerző következtetett csak a 21-én történetekre. Boda a történeteket egy nappal előbbre teszi.

⁸⁸⁷ Boda 1-2. o.

⁸⁸⁸ Benkó 6-9. o. Szabó „kapitány” korábban a tengerészettől jött a Légierő Fényképész Kiértékelő Csoporthoz (LEFKACS-hoz). Onnan többen a volt fényképész századtól kiváló, emberséges, jól képzett térképésztisztnek ismerték, és csak kapitány úrnak szólították.

⁸⁸⁹ Helembán, 1944. december 15.-éig egy híradózászlóalj állomásozott - akik Budáról a Károly - mostani Petőfi - laktanyából jöttek ide - és akiket az Ipolyhídon visszavonuló német-magyar alakulatok, majd a Szent László hadosztály gránátos ezredének katonái váltottak fel.

A Helembát Ipolydamásddal összekötő közúti hidat december 20.-án a németek idő előtt robbantották fel és ezért nagyon sok német és magyar katona maradt a túloldalon, akik nem tudtak átjönni. A németek később északabbra az Ipolyon, Ipolydamásdnál, egy új hadihidat építettek, melyen az Ipoly szobi oldalán rekedt csapatok vissza tudtak vonulni.

Helembát védők lövészárkát a falu Cigány part peremén munkaszolgálatosok és civilek ásták ki. Ezt foglalta el és védte az Ipoly felőli oldalon a temetőig 23-24 magyar katona. Az árok tovább folytatódott a temető hullaháza mellett levő kis völgy után ugyancsak a domb peremén - mintegy körkörös védelmet adva - melyet németek védtek.

Az oroszok támadásának megindulása során, mert a magyarok kevesen voltak, nem tudták az orosz tömegeket visszatartani, és a falu templom feletti temető szélén húzódó lövészárkot december 19.-én feladták, és a magyar katonák megadták magukat. Őket a Szurcsik közben - mely akkoriban a jelenleginél szélesebb földút volt - lefelé jöttük alatt, (talán) a németek géppuskázták le. 2-3-an maradtak életben.⁸⁹¹

A front a falu közepén, 20.-án szilárdult meg annyira, hogy a község központjában levő üzlettől (most ABC) keletre az Ipoly felé az oroszok, nyugatra Garamkövesd felé a németek - magyarok voltak az épületekben. Így az üzlet két szobájában az oroszok, másik két szobában német katonák voltak. A házzal szemben, az út északi oldalán levő akkori vendéglőben a németek, a faluból délre felmenő út sarkán levő lebombázott üzletben az oroszok voltak állásban.

Olyan heves volt a lövöldözés, hogy a falut kelet-nyugati irányban kettészelő úton, annak német-magyar védelmi oldalán nem lehetett átmenni. 3-4 napig feküdtek a halottak az utcákon, mert nem lehetett összeszedni őket. Itt sebesült meg többek között egy délceg magyar hadapród őrmester is, akit két napon át nem tudtak felszedni és végül ellátatlanul, befektették a házban maradt, öreg Szölgvény Józsi bácsi mellé az ágyba és ott halt meg mellette. Ebben a - jelenleg 73. sz.- házban volt korábban a híradózáslóalj telefonközpontja.⁸⁹²

Dél tájban Altorjay ezredes jelentette, hogy a szovjet támadás kivetette Helembából. Kisebb erőkkel megkapaszkodott a Helembától északra fekvő dombokon, az erdőn kívül. Reméli, hogy még egy darabig tartani tudja Helemba nyugatot. Segítséget kért.⁸⁹³

A hadosztály vezérkari főnök az *I. gránátos zászlóalj* parancsnokának, Pálfi Sándor testőr századosnak személyesen szóban elrendelte, hogy ismét a terepadta előnyöket kihasználva rejtve meneteljen a Helembától északra levő erdőszegélyig. Ott helyezkedjék készenlétbe olymódon, hogy tüzéségünk gyors és rövid tűzcsapása után hajrával széles arcvonalon oldalról rohanja meg a Helembán levő szovjet erőket. Harcba ne bocsátkozzon, mert a cél az, hogy Altorjayékat előrerántsa Helemba keleti széléig. Szervezze meg zászlóalja gyülekezését Helembán kívül. Térjen vissza az ismert úton Lelédre. Lajtos szerint a vállalkozás 1-2 sebesültsel, teljes sikerrel járt. Helemba ismét saját kézbe került. Így csekély áldozattal egy másik zászlóalj is átesett a tűzkeresztségen.⁸⁹⁴

Pálfi százados vezette zászlóalj Lelédre felderítőket küld a „front irányába”.

⁸⁹⁰ **Bogdányi** A felrobbantott híd helyén van a jelenlegi fahíd, melyet a Bős-Nagymarosi vízlépcső építése érdekében építettek és jelenleg is kivételes alkalmakkor ideiglenesen üzemel.

⁸⁹¹ **Baka**

⁸⁹² **Bogdányi**

⁸⁹³ **Lajtos** II. 41. o.

⁸⁹⁴ **Lajtos** uo.

Este az I. zászlóalj egy szakasza újabb felderítésre indul. Minden raj külön feladatot kapott. Egyik rajjal Surányi Kálmán hadapród ment. Egy erdőt kellett átfésülnie, ahová állítólag beszivárogtak az oroszok. Meg kellett továbbá állapítaniuk, hogy végül is, hol áll a front. Egy német páncélosjárművel kellett volna találkozni egy megadott helyen, de az már nem volt ott és nem sikerült adatokat szerezni tőlük. Ekkor már sötét éjjel volt. Két falu égett, Ipolynánás és Ipolykiskeszi. Ezek már orosz kézen voltak. Beértek Bajtára, ahol a lakosság már óvóhelyeken, a ház alatti pincékben meghúzódva, német katonákkal keveredve volt. Egy helyen megpihentek és érdeklődtek a front állásáról. Közben kivilágosodott és indultak visszafelé. Az országúton 4-5 könnyű német páncélozott kocsi vonult vissza. „Felkérédzedtünk rájuk, ne kelljen gyalogolni. Pár km gyalogolás után, azonban jött egy német páncélos osztag (10-15) és amiken mi utaztunk, azok is megfordultak a front felé. Így gyalog folytattuk utunkat. Az úton elszórt rádiók, fegyverek heverték. Itt már harcok voltak. Visszaérve jelentést tettem a zászlóalj parancsnoknak. Már várt. Én voltam az utolsó, aki járőről visszaérkezett.”⁸⁹⁵

Szepesvári: „Pont éjfélkor hírvivő ébreszt, azonnal menjek a zászlóalj parancsnokságra. Na lesz itt valami. A nagy sötétben elbotorkálok a zászlóalj parancsnokságra. Pálfi százados úr vázlat mellékletével kiadja a parancsot, hogy még sötétben századommal, megerősítve egy aknavető szakasszal (4 aknavetővel) az Ipoly mögött egy védőállást el kell foglalni. Visszamegyek, kiadom a parancsokat, és lefekszem folytatni az alvást. (Már megtanultam a fronton, hogy minden alkalmat alaposan ki kell használni az alvásra, mert nem lehet tudni, hogy mikor lesz rá újabb alkalom.)

Reggel 6-ra adtam parancsot az indulásra, de századom természetesen nincs kész. Rettentően dühöngök. Két civil kocsit is viszek löszert szállítani, azokkal is sok bajom van, mert nem mernek kijönni a vonalba. Végre elindulunk. Dermesztő hidegben tapogatózunk a vak éjszakában és bizonytalanságban. Kezd világosodni és a golyók is kezdenek fűtyülni. A fene egye meg, már világosban fogok kiérni az állásba! Hogy helyezzem el akkor a századot? Végre egész világosban elérem az Ipolyt. A parton van egy kis vadászlak. Bemegyek. Ott alszik teljes békében egy tűzérfigyelő (egy zászlós) mintegy 50 páncélos zászlóssal⁸⁹⁶ az istállóban. Érdeklődöm tőlük a helyzetről. Vagy egy hónapja vannak itt folyamfigyelésen. Közlöm velük, hogy vége a nyaralásnak, itt vannak a muszkák. Megmutatják a védőállást. A balfele jól kiépített bunkerekkel van ellátva, a jobb felén semmi. Elhelyezem az embereket és elfoglalom a domb tetején ugyancsak bunkerrel ellátott harcálláspontomat. Alig nézek körül jó kilátást nyújtó harcálláspontomról, nagy dübörgéssel megjelenik az Ipoly túlsó partján húzódó műúton 4 db T 34-es és 2 db. KW II-es harckocsi. A 2. szakaszból valamelyik ideges emberem rálő puskával a harckocsira. Na lett hadd el hadd! Mind a hat harckocsi tornya kifordul és elkezd ágyúzni. A távolság mintegy 150 méter. Majd észrevéve a vadászlakban a páncélos tiszteket, és a később beérkező lőszerhordó aknászaimat - szegény vadászlakot rommá lövik. Rohannak ám a páncélosok szanaszét. A tűzérfigyelő zászlós másik három páncélos zászlóssal felliheg harcálláspontomra. Most már elhiszik, hogy háború van. Nem baj, mondja a tűzérfigyelő, megbosszuljuk. A tűzér koma hamar megtalálja az összeköttetést az üteggel. Mivel a harckocsik nem mernek továbbmenni és még mindig farkasszemet néznek velünk, elkezdjük löni őket 10.5 cm-es Göring tarackkal. Először fel sem veszik, de a tűzér zászlós nagyon jól irányítja a tüzet. Megtörténik a csoda a Göringgel eltrafáljuk az egyik harckocsit. Na van az oroszoknál nagy lőtás-futás. Az eltalált harckocsinak elszakadt a hernyólánca. Nagy nehezen az erős ágyútűzben vontatókötélre sikerült kötniük a sérült

⁸⁹⁵ *Surányi*

⁸⁹⁶ 1944. második felében a Gyorsfegyvernemi hadapródiskolán (Marosvásárhely) avatott fiatal zászlósok lehettek

harckocsit. Közben egy másik harckocsi is megsérül a velünk szemben levő tanya⁸⁹⁷ mellett, azt beállítják a fal mögé, a többi pedig szégyenszemre elpucol.

Közben a gyalogság szivárog a tanyába. Na gyorsan szétlőjük a tanyát. Szenzációsan lő a tüzer. Az aknavetőknak is tűzparancsot adok, de azok annál rosszabbul lőnek. A nagy helyzet igen zavaros. Fogalmam sincs, ki merre van. A zászlósokat felderítő járőrbe küldöm és lassan a 14. mellékletben bemutatott helyzet bontakozik ki.

14. melléklet. A gránátos ezred I. zászlóalj 2. századának harctevékenysége 1944. XII. 21-22-én

A páncélos tisztek a harckocsik megjelenésére szétfutottak. Az 50 közül alig tudok 25-t összeszedni. Mondhatom, híres katonák. A maradékot elhelyezem harcálláspontom mellé tartaléknak. A hadosztálytól páncéltörő ágyút kérek, hogy a sérült orosz harckocsit, meg a később jövőket kilőhessük. Este szürkületben egy ágyú meg is érkezik. Nagy mázlijuk van az oroszoknak, mert a mi páncéltörő ágyúnk megjelenésével egyszerre érkezik mentő harckocsijuk és izgalmas pillanatok után sikerül elvontatniuk. A mi páncéltörő ágyúnk utána lő, de nem talál. Egy jó állásba helyezem el a páncéltörő ágyút.

Lejárom a védőkörletet, benézek a rommálott vadászakba is. Gondolkozom, hogy ott aludjak-e. De 22 óra 30 felé ismét morognak a harckocsik, ezért jobbnak látom az ablakon távozni. Dermesztő, -25 C -os hidegben, az árokban alszom.”⁸⁹⁸

A Bajtán elhelyezett *II. gránátos zászlóalj* legénysége 22-én reggel a dombról lenézve, oroszok sétálását látta, melyet Békássy százados távcsövével ellenőrzött. Riadót rendelt el. Majd késő délután Helembára indultak támadásra. Besötétedéskor, kb. 11 óra-kor éjjel érkeztek. Kenyér 3. napja nincs, a támadók éhesek, fáradtak. A zászlóalj a falu feletti dombon maradt, Okos (?) százados nehézfegyverszázada géppuskás szakaszát villámgéppuskáikkal, Helemba Ipoly felőli alsó szegélye felé küldte támadásra, az oda előző nap beszivárgott 25-30 orosz kifüstölésére. Ezek a szélső házak padlásaira fészkeltek be magukat. A géppuskás szakasz támadása a beosztottak tapasztalatlansága miatt sikertelen volt, az egész szakasz aknavető találat miatt megsemmisült, csak négyen maradtak életben.

„Mi a kapott parancsot végrehajtva a meredek kerten keresztül szivárogtunk be a 2. ház udvarába. A kert előtt Gyökér hadapród tüdőlővést kapott. Erős géppisztoly és gránátos tűz várt bennünket. Másik három hadapródtársam Kréter Gyula, Molnár szakasz parancsnokok, Bertalan Ferenc szakasz parancsnok helyettes ott hagytak azzal, hogy támadjak, ők felmentek a dombon levő Okos százados úrhoz. „No aztán este támadás. És mi lett? Nem mi, hanem minket támadtak, lőttek az oroszok, hogy honnét nem tudom, de talán más sem!” - Beosztottam a szakaszomat. Az utca két oldalán a két villámgéppuska mögött megosztva fésüljük át a házakat egymás után.

Elindultam az élen, visszatekintve láttam, hogy csak a löszeresem jött utánam. Visszamentem a 2. ház udvarába. Ott találtam szakaszom. Összefutottak, mint a csirkék. Elmondták, hogy nagyon félnek. Mikor minden elcsendesedett, a falu első háza mögött levő zsupptetejű épület kigyulladt és utána a környékbe több akna csapódott be. Szakaszomat is telitalálat érte a Szurcsik közben. Négyen maradtunk életben: jómagam, (Szabó Miklós szakasz parancsnok), - bal alsó lábszáram érte az aknaszilánk, a legényem: Kenderesi Mihály (Szenttamási honvéd), Kovács Jenő 17 és fél éves önkéntes, akit Takácsiban vettem állományba és Gyökér Gyula szakasz parancsnok helyettes, aki tüdőlővést kapott. Többi katonám (32 fő) jajgatott, kiabált,

⁸⁹⁷ Lelédhidi puszta

⁸⁹⁸ *Szepesvári* 38-40. o.

káromkodott, imádkozott vagy hörgött. Én egy lábon kibicegtem az udvarból és lefeküdtem a kerítés mellé. Kiabáltam, segítséget kértem és vártam a halált, hogy az első ruszki mikor lő agyon. - Kovács Jenő honvéd: „Egy-két cimborát bekötöttem, az emberek segítségért könyörögtek. Ki fohászkodott, ki káromkodott. Aki tudott elvánszorgott valami épület mögé. Aknak robbantak, golyó süvített, és akkor hallom, hogy segítséget kérsz, megsérültél. Odakúsztam, és vonszoltalak fel a faluba.” - „Kovács húzott ki a faluból egy meredek szekérrúdon (melyet most már 1995-ben benőtt a fű), vagy 150 méterre és ott hagyott. Az oroszok észrevettek, két irányból is lőttek. Láttam a becsapódó aknákat.”⁸⁹⁹

A II. gránátos zászlóalj fegyvertényét a KTB is említi: A Szent László hadosztály Bajta térségéből indított sikeres ellentámadásáról számol be. A szovjet foglyok ezredük szétveréséről beszélnek.

Az esti jelentésben „A Szent László hadosztály igen jól harcolt, és Helembát visszavette.”⁹⁰⁰ A Szent László hadosztály *felderítő osztálya* gépkocsizó lövészszázada 11.00-kor Kovács patak vasútállomásnál reteszállást foglalt el.⁹⁰¹ Az osztály parancsnokság elhelyezése Garamkövesden volt. A délutáni órákban beérkezett az osztály páncélos szakasza is. Elhelyezésük a Kovácshegy oldalában levő pincében történt. Ekkor már csak (a Turán közepes harckocsi nélkül) 3 Nimróddal rendelkeztek, melyek közül kettő a gépkocsizó lövész századot biztosította Kovács patak vasútállomásánál. Lőttek az Esztergomot támadó két szovjet Boston típusú bombázó repülőgépre, de eredménytelenül. Aknavető belövéseket kaptak. Két tisztjük Esztelneki Béla főhadnagy és Heczkó Vilmos hadnagy tapasztalatlanságuk miatt hősi halált haltak.⁹⁰² A felderítő osztály parancsnok délután, a Helemba felől a 2. páncélos hadosztályhoz tartozó visszavonulókat rendezte. A németeket átengedték, a magyarokat szakasz kötelékekbe osztották be. A visszavonuló német és magyar katonák a sötétéjjellel elfogytak.⁹⁰³

December 22-én beérkező alakulatok.

A nap folyamán változatlanul érkeznek be a hadosztály csapatai. A *repülő lövészezred II. zászlóaljának* részletei MATEOSZ⁹⁰⁴ tehergépkocsikkal történt szállítás után december 22-én Garamkövesden aludtak, innen biztosított menetben mentek Ipolyszalkára a vízimalomba.⁹⁰⁵

Az *utász zászlóalj* átirányítása a vasúti hatóságokon keresztül sikerült. A zászlóalj parancsnok személygépkocsiját bevontatták az Opel művekhez.⁹⁰⁶

⁸⁹⁹ **Szabó Miklós** Kovács honvéd XII. 23-án 09.30 körül visszajött két egészségügyessel, akik Helemba nyugati végére vittek egy házhoz. Levágták bilgerimet, sínbe tették a lábam. Ekkor láttam utoljára Békassy szds-t. „Szép seb” mondta, de egy kedves szava, kedvezése nem volt. Mellette állt pesti cukrász csicskása, egy szatyor süteménnyel és itallal. Nem kínált meg! Pedig ez akkor nagyon jól esett volna nekem. - 23-án délelőtt mentő vitt be az esztergomi bencés gimnáziumba, mely akkor hadikórház volt. A kórházat találat érte. A betegeket levitték a pincébe. A szent estét itt töltöttem. Innen átvittek a Kolos kórházba és megműtötték. A lábam először térd felett le akarták vágni, de ekkor bejött a műtőbe Dr. Schnitzler orvos - aki felismert, mert 15 éves koromban életem első műtöttje voltam, (akkor végezte el az egyetemet), és megmentette a lábam.

⁹⁰⁰ **KTB** XII. 23.

⁹⁰¹ **Martin-Ugron** 82. o. utolsó előtti bek-ben hiányolja, hogy ezt **Lajtos** nem említi. Ezzel csak a vezérkari főnök visszaemlékezésének szavahihatóságát kívánja megengedni. Pl. a 200 német harckocsi visszavonulása december 24-én vagy a fellobogózott Zrínyik csatába vonulása Letkésre.” Ugron István eje. szds. az eseményekben nem vett részt – kórházban feküdt – tehát személyét ez észrevétel semmiben nem érinti.

⁹⁰² **Martin** 15. o.

⁹⁰³ **Martin** uo. Lajtos haditapasztalatai szerint ez volt az egyetlen alkalom, amikor leharcolt németeket rendelték magyar parancsnokság alá. Általában a háború során ez fordítva történt.

⁹⁰⁴ A Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetségébe tömörült magánfuvarozók bevonultatott, vagy igénybevett tehergépkocsijai.

⁹⁰⁵ **Gulyás** 2. o.

⁹⁰⁶ **Utásznapló** 531. l.

A *Híradó zászlóalj* II. fogatolt lépcsője az 1. század országos járművei és a hat fogatolt rádiós raj Tinnye - Dorog útvonalon megérkezett Esztergomba és Párkányba. Itt a zászlóalj vezetékes központot létesített az É-ra levő állásokhoz szervezik meg a rádióösszeköttetést és építik ki a vonalakat. A hadosztály híradóközpontnál Bábolnay Lóránt főhadnagy, mint század parancsnok helyettes teljesít szolgálatot.

Gyakorlatilag a bekerítésben harcoló 2. ejtőernyős zászlóaljhoz, a *gránátos* és a *repülő lövészesredhez* kellett híradó összeköttetést biztosítani.

Elhelyezkednek. Híradózászlóalj parancsnokság Esztergomban, a Rákóczi Ferenc, a szerszámszakasz a Vörösmarty utcában, az 1. század iroda a Járásbíróságon volt, míg a gépkocsik és a szerszámszakasz javító műhelye a Kossuth Lajos utcában maradt.

Halmay József százados a rádiós század parancsnokának bevonultatott Wanderer gépkocsija tönkrement, egy német harckocsira felkapaszkodva jut el az R/7 rádiós tehergépkocsijai után Esztergomba. Megtalálja alakulatát, később személygépkocsija is utoléri. Parancsra várnak. Bozzay Ferenc és Halmay József a két század parancsnok együtt ebédel Esztergomban. Légítámadás. Egy pincébe szaladnak, mire kijönnek Bozzay saját személygépkocsiját szétvitte egy bomba. Ápakolnak Halmay személygépkocsijába, akinek gépkocsivezetője, Horváth Gyula is megsérült. Halmay a 2/522 Hauptverbandplatz kötözőhelyre viszi. Kimegy az országútra, bevárja fogatolt oszlopát. Az egyik kocsiról leszedi még Pécsről ismert, Keszthelyi János őrzetöt, gépkocsivezetőt és ráülteti kocsijára. A háború végéig együtt maradnak.

Esztergomot rövidesen elfoglalták a szovjet erők, de az esztergomi bazilikát tüzéséggel nem lőtték.⁹⁰⁷

A hadosztály *tűzérparancsnoka* Dárdai Vilmos ezredes szerint a 2. páncélos hadosztálytól a 6. gépvontatású tűzérosztály (parancsnoka Nagy Sándor alezredes) 9 lövege 22-én került a hadosztály alárendeltségébe és csak ezen a napon kezdte meg tűztámogatását.

A 2. gépvontatású tűzérosztály (parancsnok: Misley ezredes) 9 lövegével ugyanekkor került a hadosztály tűzérparancsnok alárendeltségébe. A térségben volt egy 21 mm-es mozsár is, mely a 859/8 sz. német löveg volt. Egy T-34-est a tüzéség is kilőtt.

A Heeresgruppe Süd közlése ezt egy nappal későbbre jelenti: 1944. XII. 23.-án: „A Szent László hadosztály a 2. magyar páncélos hadosztály eddigi szakasza fölötti parancsnokságot átvette.”⁹⁰⁸

1944. december 23.

Az éjszaka havazott. Ez nagyon kedvezett a frissen ásott fedezékek leplezésére, megfigyelhetőségére.

A *német hadsereg* vezetésében személyi változások történtek. A német Dél Hadseregcsoport élére Friessner vezérezredes helyére Ottó Wöhler gyalogsági tábornok a 8. hadsereg eddigi

⁹⁰⁷ *Halmay* 3. o.

⁹⁰⁸ *Hgr. Süd.* (Heeresgruppe Süd = Dél Hadseregcsoport) „KTB 44. XII. 23. Alárendelések Fretter - Pico hadseregcsoport-nak ..... Szt.László ho: A 2. magyar páncélos, eddigi szakasza fölötti pság átvéve 2. magyar páncélos hadosztály:...” *Hgr. Süd.*” (Hadtörténelmi Levéltár, Filmtár. 1944. XII. hó közepétől 1253 filmtekercs stb. 1945. III. 31-ig. HGR. KTB. XII.23. HL. Filmtár 897a. tekercs. *Martin* szerint „A valóság ismerete nélküli visszaemlékezések időpontjait ezek a jelentések befolyásolták.”

parancsnoka kerül. Fretter-Pico tüzérségi tábornok helyét a 6. hadsereg élén Hermann Balck, a páncélos csapatok tábornoka veszi át, akinek alárendeltségében van a Szent László hadosztályt parancsnokló LXXII., majd a LVII. (páncélos) hadtest.

A Dél Hadseregcsoport parancsnoksága Dobogókőről ideiglenesen Pannonhalmára, onnan Fertődre az Eszterházi kastélyba költözik.

Itt a Garamnál az orosz csapatok a német 3. és a 6. páncélos hadosztályok előretolt ékeinek megtámadása után a két hadosztály között áttörnek⁹⁰⁹ és nyugati irányból elérik Ipolyszakállos-t. Támadásukat a német csapatok törzsei és a 3/353. páncélvadászzászlóalj 1. százada veri vissza több szovjet páncélos megsemmisítésével. A visszamenő oroszokat a Százd-ról visszavonuló 3/394. páncélgránátos ezred II. zászlóalja támadja hátra. Minkét ellenfél az utánpótlási vonalak elszakítására törekedik

Az ipolyviski hídfőállást december 23.-án este a Stahl csoport védi. Hennig altiszt, a 4. páncélgránátos ezred 3. századából írja: „A szent estét a lövészgödrökben éltük át. Itt kaptuk négy nap után az első meleg ételt a tábori konyháról. Már ez is ajándék volt nekünk. Csodálkoztunk, amikor a főtörzsőrmester mindegyikünknek egy zacskót nyújtott át és kellemes ünnepeket kívánt. Ez az este is elmúlt.”⁹¹⁰

Az orosz páncélos erők támadása Léva felé tért nyert, Lévat el is foglalták. Innen a páncélos ékek a Garam völgyében dél fele törtek előre. Bény- Kisgyarmat - Ipolykiskeszi vonalát érték el. A német páncélos erők az Ipoly térségében támadtak É-i irányba. Az elért eredményről a Szent László hadosztály nem szerzett tudomást.⁹¹¹ Bármennyire is logikus az, hogy a támadó szovjet előnyomulásában megkerüli zömével a Börzsöny erdős tömbjét, de előbb-utóbb várható volt, hogy a letkési hídfő ellen is támadást indít és azt fel akarja számolni. Virradóra a hídfőben egyre erősödött szovjet részről a tüzérség és felderítő jellegű, támadó vállalkozások száma. Most már biztosra volt vehető, hogy a szovjet nem habozik.⁹¹²

A felváltott ejtőernyősöket vitéz Szügyi ezredes Ipolyszalkán személyesen látogatta meg. Egy magyar felségjelű Storch futár repülőgéppel érkezett. Először a páncélvadász századparancsnok fedezékénél szállt le, ellenőrizte a páncélvédelmet, majd továbbrepült és Heinrich alezredes ezredparancsnokkal és kíséretével ment át az ejtőernyősökhöz. Megígérte, hogy kivonásra kerülnek, és karácsonyra otthon lehetnek, három hónap pihenőt kapnak. „Még fegyverropogást sem fogtok hallani!” - így mondja Szügyi. Nagy volt a csalódásuk, hogy két nap pihenő után újra folyamvédelemre rendelték őket. Vissza fele jövet fogadta a páncélromboló raj legénységének tisztelgését.⁹¹³

A déli órákban hat orosz T-34-es jött Délről Letkés irányába és ment fedezékbe Liliom pusztánál. Közülük Falvay zls. a 4. sz. lövegével Ipolydamásd-tól É-ra a Liliom puszta felé vezető úton a hat T-34-esből egyet, az I. szakasz 3. sz. lövege az előzőktől északabbra is kilőtt egyet. Délután a Liliom puszta kőfalán levő kapuoszlop, vagy épületsarok mögött alig látható rejtőzködő harckocsit lőtte ki ugyancsak a 3. sz löveg akkor, amikor az csövét és tornya egy részét kidugva, megjelent és tüzelt Letkés-re.

Az oroszok páncélosai kilövése miatt végigaknázták az Ipolyvölgy minden bokrát, de kárt senkiben nem tettek.

⁹⁰⁹ 3. *Panzer-Division* 452. o.

⁹¹⁰ 6 *Panzer Division* 439. o.

⁹¹¹ *Utásznapló* 53. l. A hadosztály műszaki parancsnok tájékoztatása szerint

⁹¹² *Lajtos* II. 43. o.

⁹¹³ *Martin* 27. o. és más forrás.

18.30-kor a hadosztály parancsnoka az *utász zászlóaljat* a nemes nyéki Takács századosnak *felderítő osztály parancsnoksága* alá rendeli.⁹¹⁴

A LXXII. német hadtest parancsnokság szóbeli parancsára Szügyi ezredes, hadosztály parancsnok, Garamkövesd-en aláírt 334/I.a.sz. 19 h 45-kor kelt parancsában, a Bernolák őrnagy parancsnoksága alatt levő 16. *rohamtüzér osztályt* a Szent László hadosztály közvetlen alakulataként nevezi meg. Parancsa: „Az osztály parancsnok azonnal indítsa meg menetét

a.) Körös főhadnagy ütegét Ipolyszalkára, ott helyezkedjék el, készüljön fel a Letkésen át való bevetésre. A hadosztály közvetlen alakulat bevetése csak a hadosztály parancsnok engedélyével. Állandóan tartson egy összekötő közeget Ipolyszalka községházán a *repülő lövészeszred* parancsnoknál.

b.) A másik üteget vonja előre Bajtára. A községben helyezkedjék el. Állandóan tartson összekötő közeget a hadosztály bajtai hírközpontjában.⁹¹⁵

A hadosztály kiadta parancsát *Kicsind délen* egy *szükségvid* verésére. Az anyag odaszállításáról Ruttkay Jenő vezérkari százados, a hadosztály anyagi vezérkari tisztje gondoskodott. A hídanyag szállítását a csilizradványi helyőrségből kezdték meg. A megépítését a hadosztály *utász zászlóalj* feladatává tették. A hadihíd korai verése nem volt ajánlatos, mert az ellenség repülői, esetleg tüzérsége azt, még használatba vétele előtt megsemmisíthette.⁹¹⁶ Ruttkay Jenő vezérkari százados erélyesen, ügyesen és öntevékenyen oldotta meg az ellátást is úgy, hogy a hadosztály felvételező helyét Garamkövesd-ig előrehozta, sőt az anyagot egészen a csapatokig (Letkés-ig) előreszállíttatta. Egyetlen tehergépkocsi oszloppal működött, hiszen a hadosztály vonat többi (fogatolt) része, még messze lemaradt. Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a hadosztály vezérkari főnöke a hadosztály vonat külső határát a bizonytalan helyzet miatt Bátorkeszi magasságában jelölte meg.⁹¹⁷

A hadosztály *legsúlyosabb vezetési törzse* ekkor még Bajta községben az Ipolytól 3 km-re volt. Ez azt jelentette, hogy Bajtát a szovjet aknavetők és tüzérségi lövegek megfigyelt hatásos tűz alatt tudták tartani és részben tartották is.

Kora délután megjelent a német hadtest hadbírósa egy német tiszt csoport egy gépiró tiszt helyettesével. A hadtest parancsnok parancsára a hatáskörét túllépő szállítást végző német százados ellen tanúként kellett, hogy Lajtost kihallgassák, mert ezt a századost okolták a Szent László hadosztály késedelmes szállításáért.

A kis parasztház „tisztá” szobájában szórványos tüzérségi tűzben kezdődött a kihallgatás. Lajtostnak közben félpercenként telefonon intézkednie kellett. Hiába tiltakozott, a német kivizsgálók nem tárgítottak. Halkan utasította a hadosztály törzs egyik fiatal tisztjét, hogy

⁹¹⁴ *Martin Ugron* II. jegyzet III. o.

⁹¹⁵ *Dárday* 62 mell. A parancs végrehajtását nem ismerjük, de ha elfogadjuk *Martin* 29. o-on történt közlését, aki „Látta, hogy több mint 30 fellobogózott Skoda Hetzer rolg-gel XII. 24-én délelőtt áthajtottak az Ipoly hídon Letkésre, majd órák múltán 5 kocsi tért vissza közülük” és Henkey közlését (l. *Martin*), aki szerint a 20/2 ü-nek „Az Ipolyi harcoknál Koltay György főhadnagy volt az ütegparancsnok 18 rohamlövege volt. Ezeket el is használta. Becsületben.” Majd *Kárpáthy* a szerzőnek írott 1997. március 11-i levelét, mely szerint: „Teljesen zavaros az egész. Az azonban biztos, hogy 30 rohamlöveg a rohamtüzér fennállása során egyetlen alakulatnál sem volt.” - A harminc fellobogózott rohamlöveg túlzott, mert ez esetben a 16/1. Körös főhadnagy üteg-ének legalább 12 rohamlövege kellett volna, legyen. - Ugyanis a 16/3 ü-ről annyi adatunk van, hogy *Telegdy* zászlós és Sipos tizedes, akik Dorogon harcoltak a hat, majd 4 rohamlövegre csökkent szakaszban voltak. Tudjuk, hogy a 20/1 üteg felszámolódott Kesztlőcön, és nekik is csak 2 rohamlövegük maradt Így sem 30, sem 18 rohamlöveg nem volt. Lásd.: 249. oldalt.

⁹¹⁶ *Lajtos* 42. o.

⁹¹⁷ *Lajtos* II. 42. o.

néhány kézigránátot az ablak alatt robbantsanak fel. A kézigránátok robbantak, a hadbírók sietve távoztak. A kihallgatás közben telefonon kérte Pályi György százados, hogy feladhassa a hídfőt.⁹¹⁸

Az 1. közepes aknavető tüzérsztály Bajtán és Lelédén levő gránátosokat egy, a repülőlövészeket másik ütegével támogatta.⁹¹⁹

Súlyos harcok az Ipoly vonalában

A hadosztály északi szomszédságában a Vámosmikolát védő magyar 2. páncélos hadosztály utász zászlóaljának a Kemence védelmére rendelt századát a zászlóalj parancsnok Esze Jenő százados visszavonta, mert zászlóalja bekerítését észlelte.⁹²⁰

A december 22.-ről 23.-ára virradó éjszakán hó nélküli, hideg este volt. Az állásban levő repülőlövészek fáztak. Élelem nélkül fagyoskodtak.

„23-án este újabb támadásra indították a *gránátos ezred* II. zászlóaljának megmaradt egységeit Helemba ellen.⁹²¹

A *repülő lövészezred* által védett letkési hídfőben erősödött a szovjet erők nyomása. Az oroszok főereje a Kápolna és Liliom pusztá között volt. A szovjet általában hajnalban gyülekezett és fölényes aknavető támogatással támadott. A mieink az ellentámadásokat hajnalban, vagy szürkületben végezték. Erre azért kényszerült az ezred vezetése, mert a szovjetek a Börzsönyből a faluban és környékén minden mozgást láttak. Tudta a szovjet, hogy 21.-e óta nem cserélték a védőket.⁹²²

Az I. zászlóalj parancsnokság Letkés szélén, az út Ipoly felőli oldalán volt egy kocsmában. A kocsmá épülete U alakú volt. Egy nagy aknazáskor két személy szaladt ki az épületből, akik valószínű tisztek voltak, alsó öltözetükből ítélve. Hősi halált haltak. Sokáig ott feküdtek a kocsmá ablakai alatt a bejáratától jobbra és balra.

A falu Ipoly felőli oldalán az akkori legszélső (Kovács Laci féle) házának udvarában volt a Szent Vendel szobor. Hat férőhelyes istállójukban volt elhelyezve a csendőrök két huculja (alacsony marmagasságú kárpátaljai lófajta) és a törzstisztek négy lóva, Délibáb, Daru, Volga és Vadvirág nevekkal, ahogy ezt a nálunk lakó csikós mondta. Nagyon szép lovak voltak. Szemben a házzal volt két temetetlen halott katona. A korábban meghalt Bere István társa volt egy ejtőernyős szakaszvezető, akinek fél fejét vitte le a sorozat. Őt a ház mögött levő gödörbe dobták fejjel előre, míg el nem tudtuk temetni.⁹²³

Az I. zászlóalj vezetése meggyöngült, mert Gerley Győző főhadnagy segédtiszt, Pályi György százados helyettese, beteget jelentett, és elhagyta⁹²⁴ a törzset. Ezért helyére Pályi György a

⁹¹⁸ **Lajtos** II. 44. o. Lajtos a telefonok lehallgatása miatt nem mondhatta, hogy a kicsindi hidat először meg kell építeni, aztán lehet visszavonulni. Pályi félreértette vonakodását, és mint visszaemlékezésében is írja, Lajtos ezért hadbíróssággal fenyegette Ez is félreértés lehetett, mert Lajtos említette Pályinak, hogy nála hadbírók vannak.

⁹¹⁹ **Dárday** Feltételezhetően a nehéz páncéltörő ágyús szakaszra gondol. Lajtos kifogásolja Ruttkay írásában (lásd 1/1 fej. 3 jegyzete), hogy XII. 23-a folyamán 6. gépvontatású tüzérsztály, egy 25 cm-es mozsár ütege nem volt ott.

⁹²⁰ **Esze**

⁹²¹ **Martin-Ugron** I. 123. o. út. bek.

⁹²² **Porkoláb levél**

⁹²³ **Simon**.

⁹²⁴ **Csörgey** Gerley Győző főhadnagy következő rangban Pályi után de ő elment a Balaton mellett levő, oroszok által veszélyeztetett családjához, akkor már meglevő fiához és terhes feleségéhez. Nem tudom, hogy Pályi hozzájárult-e távozásához. Pályi közlése szerint nem tudta, hogy nős volt, ezért utólag lelkiismeret furdalása volt.

védelem parancsnokának Csörgey László főhadnagyt, kiváló repülő távolfelderítő megfigyelő tisztet, a zászlóalj nehézfegyver század parancsnokát nevezte ki, akit eddig mindig törzsében tartott, mint olyan tisztet, aki egyedül helyettesíthette őt sebesülése esetén.

Az I. zászlóalj 1. százada hajnali négy órakor indult új védő körletének elfoglalására. Gráczol Sándor főhadnagy század parancsnok helyettes írja: „Az Ördög-árokban mentünk fel az ejtőernyősök állásaiba, ahova egy ejtőernyős vezetett fel bennünket a Kápolnától É-ra. Fagypon feletti nyirkos ködös éjszaka volt. Elnyújtott vonalat alakítva foglaltuk el a Letkéstől keletre levő dombocskák peremét. A lövészeknek között volt olyan, amelyiket betakartak, a hantok alatt hősi halott ejtőernyősök feküdtek. Akit kilőttek, arra ott helyben ráhúzták a fagyott földet. Itt 15 ejtőernyős halott lehetett.

Ott találtuk Sanna főhadnagyt, aki állva sétált az állások előtt és egy tűzér hadapród őrmestert - megfigyelőt - és egy rádióst, aki a híd mögött levő négy löveg tűzét vezette. Rádiója miatt viszont állandóan belőttek bennünket. Felváltottuk az ott levő ejtőernyősöket. Az átvételkor mi is ott sétáltunk és az oroszok nem lőttek ránk

Gótz Pál hadnaggyal harcálláspontunkat a pincéknél rendeztük be. Mellettünk az első vonalban egy tűzérési figyelő, egy hadapród őrmester és egy rádiós volt. Ezt a rádiót az oroszok belőtték, és ha megszólalt, azonnal odalőttek, szerencsére eredménytelenül, mert nem némították el.

Az oroszok géppuskájának kilövőhelye a Kápolna volt - mely akkor szabadon állt, (nem úgy, mint most) és Gótz szakaszával parancsot kapott, hogy foglalja el. Gótz hadnagy a Kápolnánál a köd leple alatt egy előretolt szovjet fészekre talált. A nem várt irányból jövő támadás és a hirtelen kézitusában meglepett előőrs fegyvereit elhagyva, elmenekült. Veszteség nélkül került a század kezébe az oroszok egyik legjobb kilövést adó pontja .

A szovjet nem engedte tovább a hídfő bővítését, azt minden erejével akadályozta. Pályi György százados páncéelhárító fegyvereket kért az ezredtől. A hadosztálytól ugyanakkor parancsot kapott Galla pusztára visszafoglalására. Ezután rettenetes aknazápor jött és megszakadt az összeköttetésünk.⁹²⁵

Ezt a rettenetes aknazáport tapasztalták az I. zászlóalj aknavetősei is: reggel nagy tűzérési- (és repülő) támadást, bombázást, zúdítottak vonalainkra. Ez 40-45 percig tartott.

Megszólaltak a hangos bemondók: „Magyarok, gyertek át hozzánk, karácsony estéjén libapecsényével várunk benneteket! „, Eszünk ágában sem volt átmennünk.⁹²⁶

Az előző este Boda Géza őrzető lőszerért ment be a faluban lévő vételező helyre. Kora hajnalban a megkezdődött szovjet aknázás miatt csak az Ipoly töltés és a sötétség védelme alatt jutott vissza a Kövesertvány-beli géppuska tüzelőállásába. „Távollétem alatt jutott egy orosz katona állásom közvetlen közelébe. Nem tudtam, hogy került oda. Mivel állásom mellett feküdt a holttest, kénytelen voltam saját állásom 10-15 méterrel távolabbra helyezni.”⁹²⁷

A II. zászlóalj első konyhás kocsija is hajnalok hajnalán megérkezett a hídfőbe. A gulyáságyú kapacitása nem volt elegendő, hogy mindenki meleg ételt kapjon. Ha meleg étel nem is, de

⁹²⁵ **Gótz** Ez egyezik Szalók közlésével, akivel 22-én csak „lőporfüstöt mentek szagoltatni”. **Gótz** Pál hadnagyt a zászlóalj pság. lovagkeresztre terjesztette fel, amiről 50 év múlva szerzett tudomást.

⁹²⁶ **Porkoláb** 5-6. o.

⁹²⁷ **Boda** 1-3. o.

vagy kenyér, vagy 10-15 deka szalonna jutott mindenkinek. Este ismét jött egy pár kocsi élelemmel és lőszerrel, ez az I. zászlóaljé volt.⁹²⁸

A szovjetek áttörik a vonalat az I. és II. zászlóalj sávhatárán.

I. zászlóalj parancsnoka az egyes fészkeket mélységben tagolta és reggel megkezdte a fagyos földön a fészkek kiépítését és megerősítését. Nehéz feladat ez a mélyen átfagyott talajban. Az a szerencse, hogy hideg, de száraz idő volt. A Márianosztra fele vezető úton Liliom puszta magasságában egy elhagyott lőszeres kocsi maradt, mely a 2. páncélos hadosztályé volt. Így legalább lőszer volt elegendő.

Az ipolyszalkai malomban éjszakázott *II. repülő lövész zászlóalj* 2. százada kora hajnalban indultak át Letkésre a hídon. Balra fordultak É. felé és az út mellett baloldalon, az Ipoly fele levő kiépített futóárkot foglalták el. Nagy, vihar előtti csend volt.

Szórvány lövések hallatszottak. „Láttuk, hogy az Ipoly mellett ugyancsak voltak magyar katonák a mieink. - Az út melletti árokban Kelemen százados úr megkérdezte, hogy lenne-e valaki, aki önként jelentkezne felderítésre, mert nagyon nagy a csend.

Gulyás Ferenc és Szegedi József jelentkeztek és nekiindultak a dombnak. Elérve a domb élét, mögötte megszámlálhatatlan fekvő, fehér lepedős szovjet katonát láttak. „Megijedve jöttem vissza és jelentettem az árokban tapasztaltakat. Fejem balra fordítva jelentettem és beszéltem, miközben egy szovjet mesterlövész golyója bejött jobb halántékomon és kijött bal fültővem alatt. - Kelemen százados úr egy szakaszvezetőt jelölt ki, hogy kíséren kötőzhelyre Letkésre. Menetközben aknatüzet kaptunk. Tartósan kúsznom kellett, hátranézve a szakaszvezetőt nem láttam. Egyedül maradván elaludtam, vagy elájultam az árokban. Mikor felébredtem, senkit nem láttam a mieink közül, elindultam az országúton és egy haslövéses orosz - katonát találtam, akitől adókészülékét elvettem és ezt bevittem a kötőzhelyre.”.... ahol elsősegélyt kaptam és Schmidl(?) orvos főhadnagy úr írta alá 39. sz. „Elsősegély lap”-omat.... dél volt, meg kellett húzódnom egy lövészteknőben a nagy aknavető tűz miatt, az Ipoly közelében...”⁹²⁹

Dél előtt az ellenség az I. és II. zászlóalj között a jobb szárnyon levő Kelemen századnál áttörte az arcvonalat, a letkési dombokon.

Kelemen János százados század parancsnok közelharcban megsebesült és bevitték a Liliom pusztai kötőzhelyre. Ott két napig volt körülzárva, míg Strébeli tizedes és társai önkéntes vállalkozás során ki nem hozták az első vonalból. Ipolyszalkán Gelecsér Gyula törm. és Fekete József súlyos sebesülten látta, a zászlóalj orvosa Dr. Schmiedl Rezső o. zls. szerint a kötőzhelyen halt hősi halált.

⁹²⁸ Benkő 71-72. o.

⁹²⁹ Gulyás 2-3. o. Amikor elcsendesedett az aknatűz, délután mentem át a hídon, ahol nagyon vidám ejtőernyősök fogadtak nagyon jó vörösborral kínáltak meg. Arcom-szám be volt dagadva, nem tudtam jól inni, ezért a bor megfestette kötésemet. Amikor az ejtőernyősök társaságában voltam, akkor hozta Kelemen százados urat hat legény egy sátorlapban. Ott halt meg előttem. A jobb tomporán volt egy hatalmas seb, minden valószínűség szerint aknatalálat érte”

Kötőzhelyre menet... egy aknatalálatot kapott istállóban három sebesült tehén fájdalmas bögését hallottam .... repából még tettem eléjük .... Ipolyszalkáról autóval azonnal Muzslára, ahol átkötöztek, estére Szombathely .... ott aludtunk. Karácsony este ... nem tudtam enni ... két nagy darab sült tököt vettem és ezt szívtam be a számba. A vasútállomás mellett az út baloldalán levő nyárfákon akasztott katonákat láttam, tábla lógott rajtuk: „Így jár az, aki szökök!” Szombathelyről .... Muskauba - Berlintonól 20 km-re - ... személykocsikban ... felváltva feküdtünk le aludni ... éhségemet sörrel tompítottam. Szencen ... répaszeszt, ... szeszért marékszámba, a frontra menő német katonáktól a márkát kaptam .... elegendő pénzem volt sörvásárlásra. Moskauban (Németország, Berlin mellett) az iskolában ... egy szobában zömmel repülők, egy másikban testőrök és talán egy harmadikban ejtőernyősök .... A fegyelem teljesen magunkszabta volt. Önként jöttem haza Alsóságra, ahol jelentkeztem ismét a Szent László hadosztályba.”

Sűrű talaj menti köd volt, a domboldalakon is rossz volt a látás. Tűztámogatás nem volt lehetséges. Látás 100-150 méter. A szovjet támadás felfejlődése közben Pályi százados is látta, hogy négy katona egy sátorlapon visz valakit. Kelemen százados volt.⁹³⁰ Pályi már nem láthatta, mert már a templomkertbe vitték, ahol a halottakat gyűjtötték. A föld mélyen fagyott volt, temetni nem lehetett, de erre sem idő, sem ember nem volt.⁹³¹

A szovjet nagy aknavetőfőlénnel támadt. Az átfűrt puskáknál sok volt a hüvelyszakadás. Ezt repülő fegyverek javították. Rendes ételmezés még most sincs. Az emberek fáradtak, alvásról szó sem lehetett. Az ellenséges nyomás állandóan nőtt.⁹³²

Az I. zászlóalj 1. százada a balszárnyon volt, amikor 30-40 ember akart a szőlő közepén bennünket megtámadni, illetve átkarolni.⁹³³

Amikor 50-100 méterre voltak sípjelre adott négy géppágyú tüze miatt az oroszok támadása megheiusult. 10-12-en elszaladtak, 5-en megsebesültek.

Freyer Frigyes őrnagy a II. zászlóalj parancsnoka a betörésről csak röviden tájékoztatta a 3. századát rendező Pályi századost és már is indult a betörés elhárítására.⁹³⁴

A repülő lövészek ellenlökése, Liliom pusztá visszafoglalása

Az idejében bevetett tartaléknak sikerült megállítani a szovjet előretörést. Azért volt fontos az ellentámadás, mert Kövesirtvány volt az az utolsó terepszakasz, melyet ha feladnak, a Letkés-i hídat sem lehetett volna tovább tartani. Csörgey főhadnagy vezetésével indított ellentámadó csoport a nehézfegyver század két géppuskás szakaszából (4 géppuska), a zászlóaljtorzs és távbeszélőszakasz nélkülözhető katonáiból, a csapatcsendőrökből, és a 3. század egy szakaszából állt. Helyenként közelharcra került sor. Pályi százados, a volt gyalogos tiszt, megállapítja, hogy milyen remek közelharcosok (nagy része kispesti, angyalföldi, csepeli vagány) a repülő katonák.

A köd nekünk kedvezett. Embereink inkább kézigránátot használtak. Az ilyen helyzet, a lépcsőről lépcsőre való visszaszorítás sok időt és erőt vesz igénybe. A köd is felszállt, a látás javult. Az ellentámadást Sarkadi József karpaszományos honvéd, sebesült golyószórós csatár segítette elő, aki halottnak tetette magát, mikor átment a támadó szovjet vonal a feje felett, három szilánkkal a hátában, hátulról, oldalozó tüzellel ritkította az oroszokat. Csak parancsra ment hátra. Az orosz támadás összeomlott. Sarkadi később nagyezüstöt kapott.⁹³⁵

Liliom pusztát a repülő lövészesred lövészei és az aknavetősök Porkoláb őrmester vezetésével foglalták vissza. A pusztá visszafoglalása azért volt fontos, mert az első vonalbéli sebesülteket az ottani segélyhelyen részesítették első segélyben és félő volt, hogy a pusztá elfoglalása esetén azokat a támadók lemészárolják.

Aznap hó esett, az oroszok harckocsi támogatás nélkül meglehetősen laza alakzatban támadtak és többen közülük elestek. Az aknavető szakasz azért kapta ezt a feladatot, mert 300-400 méterre volt a tűzvonal mögött, veszteségük nem volt, a hidegtől ugyan szenvedtek, de elcsigázva nem voltak és égett bennük a harcász.⁹³⁶

⁹³⁰ Kelemen János szds. később a kötőzőhelyen operáció közben halt meg az I. zászlóalj vezető orvosa dr. Schmiedl Rezső t. o. zászlós szerint.

⁹³¹ Pályi 13. o.

⁹³² Pályi 15. o.

⁹³³ Gráczol

⁹³⁴ Gráczol

⁹³⁵ Pályi 16. o. Pályi visszaemlékezésében Sarkadit Gerendainak mondja. Sarkadi sebesülten kitartott, hátbalötötte az oroszokat.

⁹³⁶ Porkoláb levél

Szalók Imre honvéd: „Letskés felől, Liliom pusztától északra egy völgygát féle volt. Innen indítottuk a támadást a pusztá szélső pajtája felé, melynek tetejéről a cserepek alól lőttek bennünket az oroszok. Kb. 50 méterre voltam az épülettől. Mondtam ennek a székely gyereknek Ábrisanak, hogy majd én lövöm a tetőt, te meg kézigránát adj nekik. Úgy is volt. Én lőttem, ő előreszaladt, kézigránáttal elérte a tetőt és úgy körülbelül délre mienk lett az egész pusztá. A pusztá hegy felőli részén az erdő előtt beástuk magunkat.”⁹³⁷

Szerencse volt, hogy a szovjet Liliom pusztá ÉK-en a hegyvonulat tetején levő gyalogságáról azt hitte, hogy azok még ott levő magyarok. Tévedésből Liliom pusztát ösztűzzel lőtték az orosz tüzekek. A magyarok viszont visszahúzódtak, és így az ösztűzet az oroszok saját gyalogságukra lőtték. Hatalmas veszteségük volt.⁹³⁸

„Éjfélre jár az idő, amire a 3. századot ellentámadásra rendezni tudom. Támogatásra beosztják hozzám Maszlay⁹³⁹ őrnagyot Botond lövegekkel.”- Ők támogatták a repülőlövészek ellentámadását, akik a betörést felszámolták. A Liliom pusztá újra a mienk lett. Pályi a Galla tető visszafoglalását bokros területe az éjszaka és a nagy szovjet ellenállás miatt nem erőltette. „Maszlaynak se tetszik éjszaka, sötétben harcolni”.⁹⁴⁰ A harcból a késő esti órákban is hoztak sebesülteket.⁹⁴¹

Ismét Szalók repülő katona: „Az éjszaka valahogy összekeveredtünk az oroszokkal. Rossz alvó, nagyon korán kelő gyerek voltam. Hajnalban látom, hogy két orosz lovas kijött az erdőből. Mellettem volt a főhadnagyom egy másik gödörben. Főhadnagy úr odanézzon! Lehet, hogy elszundított. Felriadt, kérdezte: Mi az? Itt vannak az oroszok. A két orosz ezt meghallotta és usgyi be az erdőbe a lóval. Marhaság, nem voltam gyilkos természetű nem lőttem le őket. Pedig előttem volt a golyószóró, meghúzhattam volna a ravaszt, nem tettem. Hagytam, hogy beszaladjanak. Meg is lett ennek a bójtje!

Észrevettem, hogy a ruszki géppuskások a fejünk felett lőttek el. Főhadnagy úr egy boton kitette a sapkáját, hátulról belelőttek. Bekerítették bennünket! Megvártuk az estét.”⁹⁴²

A II. repülő lövészászlóalj nehézfegyver századának előrenyomulása és visszatérése.

Az éjszakát a zászlóalj aknavetősei Ipolydamásd felé vezető országút mellett töltötték.

06.30-kor a II. aknavető szakasz (parancsnoka a lányos képű Rozgonyi hadnagy) parancsot kapott Ipolydamásd köfajtőig való előrenyomulásra. Foglaljon tüzelőállást és adjon tűztámogatást a kelet, észak-keletre eső hegyoldalakon harcoló lövészegységeinknek.

⁹³⁷ **Szalók**

⁹³⁸ **Németh** Márianosztrai lakásukból vezényelték a szovjetek tüzérségi tüzüket. Németh a pontos időpontra nem emlékezett, azt dec. 21-24-e közötti napok egyikére mondta, de arra, hogy sajátjaikat lőtték, arra igen. Az esetre más adatszolgáltató is emlékezett.

⁹³⁹ **Maszlay Lajos** pc. őrgy. (1903.X.2. Barkó Mária) 1914-22 katonai al- és főreál Marosvásárhely Nagykanizsa, Budapest - 1922-26, LA - 1926.VIII.20 fhdgy. - 1926-31. Sport és vívótanár – Pc. ti-i tanf. Budapest, 1937. IX. 1. szds. - 1942. IX.29. őrgy. - 1943 IX-XI. törzsti-i tanf. Budapest - 1944. VI. 30. 51. és 52. pcgá. pótzljpk Esztergomtáborban, 1944. XI. 30. 51. páncélaútgá. zlj. pk. Tokod

⁹⁴⁰ **Pályi** 11. o. „**Martín**” említi (115. o. u. bek.), hogy 23-án éjjel 01 órakor (**Pályi** időpontot nem említi!) négy Nimród ment át a hídon "páncélelhárításra". Egy közlés szerint akkor egész éjjel havazott, a vak sötétben az ember a saját tenyerét sem látta, vajon "páncélelhárítás" ügyben minek mentek volna, hiszen a sötétben célozni sem tudtak! A négy Nimród csörömpölését a hidat eltorlaszoló német harckocsi és páncélgránátosai, a Légierők páncéltörő század 2. sz. lövegének őrsége és a szalkai hídfeljáró két oldalán beásott lesállásban lapuló páncélelklöskök közül valaki meghallotta volna. Láncfalas jármű nem mozgott se oda, se vissza ez időben, e helyen!”

⁹⁴¹ **Bánhid** 2-3. o.

⁹⁴² **Szalók** 8 -9 o.

Az út árkában haladva fél óra alatt elérték a kőfejtőt. A tüzet Zettler László hivatásos szakaszvezető (majd őrmester), szakasz parancsnok helyettes. vezette.

Amíg a vetőcsöveket felállították Benkó Béla t. szakaszvezető, kidolgozó tisztes és Bedi József t. szakaszvezető a főfigyelő tisztes egy főfigyelőhelyet akartak elfoglalni a kőfejtő felső részén. Ahogy Benkó a kőfejtő felső peremére ért, egy mesterlövész három egymás utáni lövése nem találta el. Csellel ágakat törve és állítva tudta kidugni fejét, hogy belássa a fölöttük levő terepet. Néhány katonánkat látott állni az erdő szélén felfele, keletre a hegyek fele nézve lövésre készen. 5-600 méterre eléjük kértek tőlük tűzcsapást. Négy-öt sorozatot lőttek ki. Nem kellett a vetőcsövekben beállított löelemeket a köves talaj miatt helyesbíteniük. A szakaszt is eredménytelenül lőtték aknával az oroszok. Feltehetően, az innen korábban visszavonuló oroszok, mivel ugyanitt lehettek, ismerték a kőbányát, annak peremvonalát és így a hegycsúcsokon visszahagyott mesterlövészeiknek jó feladatot adhattak.

Az aknatámadás erősödött. Láttuk, hogy gyalogságunk hátrált. A közeledő aknatűz veszélyeztette tüzelőállásunkat.

Az Ipolydamásd-i kőfejtőnél 08.30-kor kaptuk a visszavonulási parancsot, mire Rozgonyi hadnagy az aknavető szakasz parancsnoka „lebontatott”.⁹⁴³

A visszavezető utat, amit éjjel láthatatlanul, könnyedén, veszteség nélkül megtehattunk volna, most nappal az ellenség szeme láttára kellett megtennünk.

A domboldalban fától-fáig hátráló lövészeket⁹⁴⁴ láttunk, akik, fegyvereikkel tüzeltek az aknavetősök által nem látott, bokrok mögött bujkáló, támadó ellenségre. 30 kg-os terhükkel rohantunk az árokban visszafele. Szerencse, hogy az I. aknavetőszakasz hátrább foglalt tüzelőállást és fedezte visszavonulásunkat. Majd a mi II. szakaszunk foglalt tőlük 150 méterre visszafele tüzelőállást és átvettük az I. szakasztól a tűztámogatást. Így ment ez felváltva a völgysszorosig.

Sok elhagyott felszerelés, köztük aknavető alkatrészek is voltak az országút mellett eldobálva. Egy csoport árkász az útátereszeket aknázza alá, melyeket később fel is robbantottak. Nem sok értelme volt, mert még tehergépkocsiknak sem jelentett akadályt a fél méter széles huppanó.

Sokan sebesülteket szállítottak. Nagy volt a fejtelenség, parancsszavak, elszórt fegyverek, felszerelés, kiabálás, mindenütt rohanó katonák. Egyedül a két aknavető szakasz maradt szervezett és a támadó szovjet gyalogság elé tüzeltek addig, amíg a völgysszoros kiszélesedéséhez nem értek. Nagy volt a bizonytalanság. Ezután az aknavető szakaszok is szétszóródtak a völgysszorosban összetorlódott vegyes tömegben.

Az ellenség az egyenes, Letkés fele menő kövesutat és környékét tartotta állandóan tűz alatt. Távolság a falu fele félúton a kiégett Rába-Botondok látszottak az út közepén. Szerencse, hogy nem vittek sebesülteket. Az éjszaka, az éhség, (hiszen december 9-e, Kemeneskápolna óta) nem ettek rendszeresen, és előző nap is ott kellett hagyni az ebédjüket, na meg a tapasztalatlanság, fejesztett rohanásba kényszerítette őket.⁹⁴⁵

Tarajossy Sándor százados rádiója is mikor felébredt hajnalban egy áteresz betongyűrűjében, kilátott hátra az Ipoly felé és látta, hogy nincsenek ott a mieink. Jött egyedül vissza. Ahol az úthoz legközelebb folyt az Ipoly, egyszer csak rám kiabál valaki: „Állj meg komám, állj meg.” ugyanis az utat és a melletti rétet aknával telepítették be. Egy utász vitte át lépésről lépésre az aknazáron.

⁹⁴³ Katonai fogalom. Itt aknavető állások megszüntetését a vetők szállításra előkészítését jelenti.

⁹⁴⁴ A 2. magyar páncélos hadosztály felderítő osztálya (Dorner csoport) katonái voltak.

⁹⁴⁵ *Benkó* 10 - 24. o.

A malomhoz közel az úton is egy átereszt volt. Az út mindkét oldalán árok, ahol többen gyűltek össze. Kelemen rádiós generátorosától, és rádiós szakaszvezető parancsnokától elmaradt, nem látta őket. A malomnál nem lehetett az átereszt felett átmenni, mert állandóan lőttek. Egy fiú átugrott, de lövést kapott.

A hegy fele egy tanya (Liliom pusztája) volt. „Puskával egy sisakot felemeltünk és a torkolattüzet figyelve észrevettük, hogy a tanya annak a házának padlásáról lőttek bennünket, melynek földszintjén a mi kötőhelyünk volt. Egy golyószórósunk odaeresztett egy sorozatot, azután már nem lőttek. A kötőhelyen levők meg megkérdezték, miért lővünk? Figyelmeztettük őket, hogy padlásukon oroszok vannak, ők lőnek bennünket.”⁹⁴⁶

A II. zászlóalj aknavető katonái, amikor elérték a völgy kiszélesedését, megkezdődött a hátul jövők lökdösődése. Ketten az elől jövők közül besoroltak az árokban hétrét görnyedten haladó katonák közé. Egy fánál, melyet pontosan belőttek géppuskával az oroszok, megállt a sor. Egy sebesültet ellátó egészségügyi háta kiemelkedett az árokból. Szétlőttek a gerincét és ráesett a sebesültre, akit el akart látni. Megállt a sor. Benkó Béla szakaszvezető kesztyűjét előredobva, csellel kiprovokálva a géppuska sorozatot, átugrott a két sebesültön és továbbhaladt a falu felé.

A kilőtt Botondok mellett haladva aknatüzet kapott. Az árok fedezék megvédte. A nagy porban ment tovább. 11.00-kor érte el a falu szélső házát. Két és fél órát tartott a 3 km-es út.

A falu szélé előtt repülő katonák sürgették, hogy siessen, mert még (22-én) reggel 09.30-kor géppisztolyos szovjet katonák lepték meg a falut. Egyik társuk - dolgát végezve - vette őket észre és riadóztatta parancsnokát és társait. Sikertelen a meglepetésszerű támadást visszaverniük. Várták már a visszavonulókat és a falu szélén biztosítottak. Benkó is villámgéppuskájával tüzelőállásba ment és itt várta be társát.

A többiek is felmálháztak, egy ideig követték a „mozgékonyabbakat”, de látva a torlódást visszafordultak, mert hamar átlátták, hogy az aknavetők terhével az árokban bukácsolva haladni lehetetlen. Zettler szakaszvezető felderítette az Ipoly melletti magas töltést, és elhatározta, hogy csak este fog jönni szakaszával. A völgytorokban védelmi körletet alakítottak ki. Tőlük 400-500 méterre a II. zászlóalj folyamatos tűzharcban vonult vissza, s mert lőszerük elfogyott, utánpótlásuk nem volt, nem tudtak tűztámogatást sem adni. Itt sebesült lábán társuk, Sági György aknavető szakasz parancsnok, géppisztoly lövedéktől. Bekötötték, a komáromi kórházba került. Este rajonként csendben az árvízvédelmi töltés árnyékában bevonultak Letkés-re.⁹⁴⁷

Kelemen Kristóf a II. zászlóalj törzs rádiója : „A malom körül találtam meg Freyer Frigyes őrnagy urat. Nagy dolog volt, hogy a magyar csapatoknak sikerült visszafoglalniuk az oroszoktól Liliom pusztát. A jobb szárnyról jöttek vissza a mieink. Kelemen százados volt a parancsnokuk, Kelemen katonái pokrócba csavarva hozták vissza, de szállítás közben meghalt. Kelemen százados jó barátja volt a Freyer Frigyes őrnagynak, aki megrendülten ott állt, és teljesen be volt rekedve, hangját alig lehetett hallani, azt mondta, hogy „minden ember, aki ép és tud mozogni, sebesültet hozzon vissza Ipolyszalkára. Nekem is azt mondta, hogy Te is sebesülteket vigyél!”

Egy szakaszvezetővel megfogtunk egy sebesültet, akinek dum-dum golyó vitte el a térdét és sínben volt már a lába. Ezt próbáltuk vinni, de nem tudtuk, mert a szakaszvezetőnek állandóan kicsúszott a kezéből. Ezért mondtam, hogy „vigye maga a rádiót, én majd a hátamra veszem a sebesültet és egyedül viszem.” Nehéz volt téli ruhában, de vittem. A fiú könnyögött: „ne

⁹⁴⁶ **Kelemen**

⁹⁴⁷ **Benkó** 25 - 35. o.

tegyél le, mert az oroszoktól nagyon félek!” Tudta mi vár a sebesültekre.” Lőttek. A fiút nem tettem le. Ha leteszem, ott marad, elpusztul. Talán látták, hogy sebesültet viszek, nem kaptam golyót. A szakaszvezető közben lemaradt, hogy elesett-e vagy sem, nem tudom. Ezzel a sebesülttel jutottam el a hídig. Ott a karfára téve kifűjtam magam és mentem tovább az Ipolyszalka-i „nagy udvarba”, ott leadtam, és újra kifűjtam magam. Az a szakaszvezető, akinek a rádiót átadtam nem jött. Nem tudom mi lett vele. Rádiómmal együtt eltűnt. A tűzszünetet kihasználva a malom mögé kerültem. Az Ipoly parton volt egy kiásott rész, ott sokan voltak már. Rádiós parancsnokom sem találtam. Sebesültek is voltak ott. Ott kaptam parancsot, hogy a rádiósok menjenek a híd felé Ipolyszalkára. Ezen a terepen, ahogy észrevettek bennünket az oroszok, rögtön aknával lőttek. Egészen az Ipoly partjáig futottam. Egy akna miatt az egyik fiú beleesett rádióstól az Ipolyba, de egy fűz ágaiba megkapaszkodott. Kidobta fegyverét, rádióját és ki tudott jönni a vízből, mely melegebb volt, mint a levegő.

Ott láttam egy hanyattfekvő halott katonát R1 rádióval. A fa tövében feküdt egy másik bajtársa. Észrevettem, hogy jobb lábát térd alatt elvitte az akna. Búcsúzott. Jegygyűrűjét oda akarta adni, hogy mennyasszonyának vigyem el. Nem vettem át, hanem elszorítottam kötéssel a lábát, csizmáját levágtam és két sebkötöző csomaggal bekötöttem.

Közben egy fiatal katona jött, kérte, hogy segítsék, de ő ész nélkül elindult. Az oroszok egy személyre is lőttek. A gyerek elesett és két kézzel fogta az arcát. Beleesett az Ipolyba, buborék jött fel és elvitte a zajló Ipoly, fel sem jött.

„Az én bajtársamat betettük egy szakaszvezető segítségével egy pokrócba. A hídon egy parasztszekér állt, arra fektettük, én is felszálltam a szekérre. A hídparancsnok leszállított és azonnal fedezékbe kellett menjek. Fagyott volt a köpenyem.

Eszembe jutott, hogy a rádióm ottmaradt. Sikerült visszakúsznom és magammal hoznom. Úgy csúsztattam magam előtt, hogy fejemet és felsőtestem védjem. Érdekes az élet, akkor jutott eszembe, hogy a kiképzés mégsem volt felesleges. Visszajöttem a letkési oldalra, és a híd (északi) oldalára mentem át az út töltésén. Ott magas part volt, ahol beástam magam, védőállást foglalva. Csim-bummoztak, éreztem, hogy álmos kezdek lenni. Ez a fagyhalál. Nyögdécselni kezdtem, hogy húzzanak ki innen. Egy temesvári barátom, Kipfer Gyula húzott ki, és nekem estek ketten, megtornáztattak, rendbetettek. Összeszedtem magam. A rádiót is vittem magammal. Amikor a letkési oldalon újra a hídhöz értem, „menj át Ipolyszalkára” mondta egy ejtőernyős parancsnok. Másztam, elindultam felfelé a töltésen, de mert az nagyon meredek volt, ezért ki akartam kerülni. Itt elvesztettem az eszméletemet. Mikor magamhoz tértem, arra ébredtem, hogy ketten a hídon vezetnek át, és éreztem a hídon, hogy nagy baj lesz velem. A híd után a gatyakorcot késsel kellett levágnom, sötét volt, folyt belőlem minden. Egy zseblámpával megnéztük, hát vér volt.

Ipolyszalkán bevittek egy házba, itt találkoztam rádiós szakaszvezető parancsnokkal és tudtam meg, hogy erős légnyomást kapott és el akarták kórházba vinni. A generátorosommal többet nem találkoztam. Innen még este átvittek a GH-hoz ⁹⁴⁸ Bajtára. Levetköztettek, éjszakára a háziak alsóneműjét adták rám. Rádióm tele volt vízzel, egy főtörzsőrmester szétbontotta, megszáritotta és reggelre működőképessé lett. ⁹⁴⁹

Elcsendesedett. Porkoláb őrmester: „5-6 katona jelent meg az ártéren. Odajöttek hozzám és beszélgettünk. Furcsa volt, hogy nagyon vegyes öltözetben voltak. Overallban, magyar

⁹⁴⁸ *Lexikon* 125. o. Gazdasági Hivatal a m. kir. honvédség gazdaszat-közigazgatási szolgálatának végrehajtó szerve Hadműveleti területen az ellátóoszlophoz tartozott. Sereg- és csapattestek parancsnokságainál, zászlóaljanknál (tüzér és huszár osztályoknál) és intézeteknél került felállításra.

⁹⁴⁹ *Kelemen*

ejtőernyős jelvénnel, szovjet dobtáras géppisztollyal voltak felszerelve. Megkérdeztem, hogy honnan jönnek? Azt mondták, hogy a Kárpátoktól harcolva vonulnak már vissza. Megkérdeztem tőlük, hogy hol szerezték ezeket a dobtáras géppisztolyokat? Harcközben szerezték. És honnan van hozzá lőszeretek? Az elesett orosz katonák munícióját vesszük el. És most hova mentek? Megyünk harcolunk tovább. És elindultak. Amikor úgy 50 méterre a töltés kanyarhoz értek egy géppisztolysorozatot lőttek rám. Visszanéztem és láttam elfutni őket. Eltűntek a kanyarban. Akkor döböntem rá, hogy ezek partizánok vagy szovjet felderítők voltak.

Vártuk az ebédet, mert 13-14 óra lehetett, hogy hozzák a töltés védelmében. Egy géppisztolysorozatot hallottunk. Három katonámat elküldtem a lövések irányába. Visszajöttek. Jelentették, hogy a két szakácsot, és a lovat lelőtték, a gulyáságyút is kilőtték az oroszok, hogy kifolyt a leve.⁹⁵⁰

Harc az I. repülő lövészászlóalj védelmi vonalában

Pályi György százados az I. zászlóalj parancsnoka az erős tűz és szovjettámadás miatt a védőkörletet Letkés K-i magaslatokról és Liliom pusztáról a sötétedés beálltával tervezte visszavonni. Harcálláspontja ekkor már a határörlaktanyában volt. Élelem nem volt, az emberek egy napja nem ettek. Tartalékkonzerv elfogyasztását engedélyezte. Új harcálláspontján találkozott Freyer Frigyes őrnaggyal, az II. zászlóalj parancsnokával, aki közölte, hogy az ejtőernyősöktől átvette az állásokat. Sanna Henrik főhadnaggal Pályi már nem találkozott. Szerinte a hídfőben ejtőernyős alakulat nincsen.⁹⁵¹

A szovjet a 2. század körletét és a Letkés közötti területet (Kövesertvány) is állandóan tűz alatt tartotta. Galla-Liliom pusztákról harckocsik mozgását jelentettek. A jelentést csak az 1. századon keresztül tudták továbbítani, mert a telefonvonal megszakadt Liliom puszta és a zászlóalj, valamint a 2. század között. A sebesülteket is az 1. század körletén keresztül hozták be. A szovjet a 2. századot egész napon át támadta. Az 1. századnál nem volt baj, védőszakasza a védelemre előnyösebb volt.⁹⁵²

„Ezekben az állásokban egy katonámat célzott lövés érte, de állva maradt. Lefektettem, és sebesültvivőkkel elvittem. Én is hasra vágódtam, és hosszan figyelve rájöttem, hogy valami mozdult egy bokorban. Három mesterlövész katonámat hívtam és megadtam nekik a célt a bokorban levő fekete pontot. Négy-öt lövés után a bokor megmozdult és egy orosz kiesett a bokorból. Mesterlövész puskát zsákmányoltunk, amit a zászlóaljhoz küldtem le.”⁹⁵³

A szovjet nyomás az 1. század előtt is megerősödött. A 105-ös kápolnánál áttört a szovjet. Heves kézitusákra került sor. Az I. zászlóalj 1. század parancsnoka Ősze Ferenc főhadnagy a lábán kézigránattól sebesült, sántikált, szakasz parancsnokai már tiszthelyettesek s nem tisztek voltak. Nagy volt a tiszti veszteség. Kiválóak a tiszthelyettesek. Letkésen a helytállás volt a fontos. Sikerült egy ideig a szovjet támadást elrekeszelni.⁹⁵⁴

A Gráczol Sándor hadnagy százada sem tudta védőállásait tartani, mert a század parancsnok comblövést kapott. Sebesülése miatt megtört ugyan a század ellenállása, de Letkés D-i

⁹⁵⁰ *Porkoláb* 5-6. o.

⁹⁵¹ *Pályi* 12-15. o. Nem tévedett, csak Sanna főhadnagy és a felderítő század parancsnok helyettese volt már csak ott.

⁹⁵² *Gótya*

⁹⁵³ *Gráczol*

⁹⁵⁴ *Pályi* 12-15. o.

szegélyéig vezette vissza századát. Ekkor adta át a parancsnokságot Gótz Pál hadnagynak. A 45 főre apadt század estére kénytelen volt Letkés D-i szélén reteszállást foglalni.⁹⁵⁵

A Bajtán éjszakázó *gránátos ezred* I. zászlóaljja reggel Helemba É-on levő a II. zászlóalj megerősítésére bevetésre került. Helemba, Kovács patak és Garamkövesd és a Burda 290 magassági pont Dunára néző erdős lejtőit védő Altorjay csoport és a *gránátos ezred* II. zászlóaljja, mely korábban Helemba K-i szegélyéig tért nyert, Garamkövesd irányában vonult vissza, kivéve egyes leszakadt részeket, melyek az erdő és a hegy szurdokaiba visszaszorulva csatlakoztak az éles és igen veszteséges harcokat vívó *I. gránátos zászlóalj* századaikhoz.

Szürkület után a nehéz német harckocsi és néhány kísérijével ismét megjelent és csak reggel mentek el Garamkövesd felé

XII. 23-án a grátos ezred II. zászlóalj 2. századánál az éjjel elég csendesen telt el. Szepesvári Béla század parancsnok írja naplójába: „Járőröztetek. Állítólag az oroszok átjöttek az Ipolyon a Kőbányánál. Ezt a tőlem jobbra levő német utászok mondják. De azt is közlik, hogy ők visszaverték az oroszokat.”⁹⁵⁶ Reggel 7 óra felé nagy robbanást hallok, és tüzet látok. A páncéltörő ágyú kilőtt egy T 34-et. Ég az egész, majd hatalmas dőrejjel felrobban. Az embereim üdvívalgásba törnek ki. Később a páncéltörő ágyú egy tehergépkocsit, majd egy orosz tisztekkel teli személygépkocsit lő ki. A harcálláspontom mellett elhelyezett két géppuskám is megszólal. Lent a védőállásból embereim az orosz tisztekre vadásznak, meg a gépkocsijait gumijait lövik.

A tanyában is mozognak az oroszok. A tüzér komával ismét kiválóan löjük őket. Élelem nem jön semmi. Olyan a terep mögöttem, hogy az orosz tűz miatt nem tudják kihozni. Embereim velem együtt éheznek.

Délután ismét meglátogatom a németeket. Ismételten összekötő járőröket küldök, hogy megállapíthassam mi a helyzet. Tőlem délre a Duna mellett, nagy harcok vannak. Sok a halott az ezredből. Délután sajnos a páncéltörő ágyút is elintézik. Úgy körülaknázzák, hogy alig van cm², ahova akna ne esne. Csim-bum is el kezd löni. Szerencsére a páncéltörő ágyúnak nem lett baja, de a páncéltörőágyúsok a sötétben felkapcsolnak és elpárolognak. Más mozgás az úton szerencsére nem volt egész nap.

A vadászlabkból hozok szalmazsákot és dunyhát, így a - 27 ° C hideg ellenére is jól alszom bunkeremben.⁹⁵⁷

A két repülő aknavető katona folytatja útját. Amikor Bedi szakaszvezető is beérkezett Letkés község szélébe, megindultak Benkó szakaszvezetővel a híd fele. Szomorú látványban volt részük. Az aknatűz miatt egy parasztszekérbe fogott egyik ló fekve, a másik több sebből vérezve állt, majd összeesett és vonaglott.

A kertek alatt vágtak át a hídhöz. Egy szélesre tárt konyhaajtó mellett mentek el. Az asztalon gőzölgő ebéd, úgy ahogy a bombázás kezdetén lehetett. A lakók a pincében. Kínzó éhségük ellenére nem nyúltak az ételhez. Erősebb volt a beléjük nevelt fegyelem, a katona becsület. Tovább mentek. A hídhöz értek, ahol először nem akarták átengedni őket, majd folyamatos aknázás és lövöldözés közben átlóhottak a hídon.

⁹⁵⁵ *Pályi* 19. o. 35 főt, *Gótz* 45 főt közölt.

⁹⁵⁶ *Utásznapló* 56. I. Koppány alezredes utász zászlóaljparancsnok XII. 24-én 15.20 -kor tartott eligazítása szerint az általános helyzet ismertetése során: .... Schmidt német tábornok elrendelte, hogy a hadosztálynak az Ipoly - Garam közötti magaslatoakat kell tartani. A II. gránátoszászlóalj Helembánál, az Ipolyszalkai hídfőnél a repülő lövészszászlóalj és a repülő lövészrezd között ürességet egy-egy leharcolt német (151.57) utász zászlóalj tölti ki. Létszáma 60 fő.

⁹⁵⁷ *Szepesvári* 41 o.

A folyó túlsó oldalán levő emeletes ház ablakából Novotny Antal őrnagy az ezred törzsszázad parancsnok integetett feléjük. 12.00 órakor mentek be az épületbe. Egyenesen Heinrich István alezredes, ezred parancsnok elé kerültek, aki megkérdezte: „Minek jöttetek vissza?

Benkó vigyázzba kapta magát és szabályosan jelenti a kérdésekre: „Alezredes úr! Benkó Béla szakaszvezető alázatosan jelentem: visszavonulási parancsot kaptunk! Nagy a zűrzavar, Parancsnok nincs. Rengeteg lőszer, fegyver, felszerelés van eldobálva. A völgytoroktól Letkés fele több gépkocsit kilőttek. Az ellenség az utat folyamatosan akna- géppuska- és puskatűz alatt tartja! Sajnos, sok sebesült és halott katonát láttunk.”

Na pihenjete fiaim! - majd Novotny őrnagyhoz fordult: „Ha az utolsó katona is átért, a hidat fel kell robbantani! „

Novotny elsietett, leültek a folyosón levő egyik padra. Csakhamar jött vissza és jelentette, hogy „Távíratotztam a németeknek harckocsi erősítésért! Ha megérkeznek, ellentámadást indítunk!”

Heinrich megkérdezte: Éhesek vagytok? Igen! - Válaszakra kenyeret és 10-15 cm hosszú füstölt kolbászt hozatott, amit befaltak.

Nem tudtak a három napja elhagyott közeli házhoz menni, mert az ezred parancsnoki épület körül erős kerítés volt elől és hátul is. Közben aknasüvítés. Az országúton egy kerékpáros hírvivőt vitt szét. Enni akartak, de Novotny visszatartotta őket. Tíz perc múlva ellentámadás indult, a híd túlsó oldalán kellett tüzelőállást foglalniuk, nehogy a csapatokkal az ellenség is átjöjjön a hídon.

13.00 órakor indult az ellentámadás! Heinrich szótlanul szemlélte Novotny intézkedését. 20-30-an mehettek visszafele a hídon, harckocsik nem voltak. Ők ketten a kapott parancs szerint a hídtól északra a szélső házak mellett, egy már korábban megkezdett futóárkot tettek alkalmasabbá a hozzájuk csatlakozó pár katonával. Olyan mélyre ástak, hogy már állhattak fedezékükben, mikor észrevették őket az oroszok és hatalmas aknatűzet zúdítottak rájuk. Fél óra alatt 140 becsapódást számoltak meg. Életben maradtak. Messzebbre, a híd mellé csapódó aknától a már gyülekező mieink szerencsére fedezték magukat.

A híd nyugati felét őrző német őrmestert, aki a híd alatt nem bujt fedezékbe, hanem a parti pillér mellett állva maradt, a repeszek halálra sebeztek. „Hilfe! Hilfe!” nyöszörgését hallották.

Katonáink kiváló helyet találtak, ráláttak a töltés védelmében gyülekező csapatokra is, akiket a folyó keleti magas partja eltakart az oroszoktól. Veszélyes helyzet volt, mert egy akna is félelmetes pusztítást okozhatott volna.

Nemsokára egy kis csapat érkezett a hídra és annak keleti hídfőjében állást foglalt. Novotny őrnagy által segítségül kért ejtőernyősök megérkeztek. A kis helyen, a parancsnokok nélkül össze-zsúfolódott, ellátatlan tömeg lelkiállapota labilissá vált. Szerettek volna átjönni a hídon. Az ejtőernyősök nem tudtak a repülőkatónák visszavonulási parancsáról, azt hitték gyávaságból akarnak visszajönni. Becsmérlő hangon ordibáltak. „Lelövik, aki egy lépést is mer tenni feléjük!” Szívóskodni kezdtek. Még a sebesülteket sem akarták átengedni. Végül is egy kisebb sebesült csoportot átengedtek az ezred parancsnokságra. Előkerült néhány parancsnok is, ők hozták meg a nyugalmat, az indulatok lecsillapodását és a csapatok szervezett átvonulását.

A II. zászlóalj visszavonulási parancsa után menekülésszerűen váltott partot és Ipolyszalkára tért vissza. Ezután folyamvédelmi feladatokat látott el.⁹⁵⁸

⁹⁵⁸ Benkó 36 - 42. o.

A zászlóalj 2. százada Ipolyszalka D-en levő vízimalomban volt december 23.-án éjjel figyelőben. Keveset aludhattak.⁹⁵⁹

Nem kell csodálkozzunk ha az 1. századtól ... „kiküldték felderítőbe keresni a II. zászlóaljat. Az Ipoly parton a földhányások mögött foglaltak állást. Visszajövet egy honvéddel találkoztam, akit korábban nem ismertem, és akit a halálos veríték kivert. Kettőnkre lőttek aknával és halálfélelmében beugrott ő is egy gödörbe. Egy tank jött a lelédhidi major felől és a Gizella malomtól kezdve géppuskával lőtte, üldözte és hajtotta maga előtt. Tovább nem jött velem, mert a faluban, Letkésen, már az övéik voltak.”⁹⁶⁰

Az *ejtőernyős zászlóalj* parancsnokság és Sanna főhadnagy változatlanul a magtárral szemben levő házban volt. 4. ejtőernyős század megmaradt 20 fős csapatának Ipolyszalkán karácsony előtt volt egy napja a tisztálkodásra és pihenésre. „Étkezés nélkül tíz órát aludtunk, mert az előtte levő tíz napot árokban töltöttük és nagyon kifáradtunk. A pihenő táplálkozással és sorsunk taglalásával telt el.”⁹⁶¹

Az Ipolyszalkán levő *ejtőernyős aknavető*ök a parancs szerint a házak között helyezkedtek el, be sem ásták aknavetőiket. Saját ejtőernyős gyalogságukat nem látták, ők az Ipoly partján lehettek. Tüzelési irányuk: Letkés fele, a Kápolna és a pincék területére. „A ködgránát után sorozatlövéseket adtunk le. 30 percig rettentő lövöldözés volt. Nálunk is a faluban mindenütt belövések voltak a házaknál. Üzentem század parancsnokunknak, hogy ez nagyon belőtt terület és inkább egy 200 méterre levő horhosban helyezkedjünk el. Az előző parancs érvényes, volt a válasz. Így maradtunk ott. Délelőtt is folytatódott az aknázás.”⁹⁶²

„A hídon átjövő ejtőernyős szakaszt sürgették a németek, hogy siessenek, mert robbantani akarják a hidat. Az *ejtőernyős hidőrség* parancsnoka (egy ejtőernyőstiszt, aki nem tudott németül, csak magyarul, de nagyon tudott káromkodni) állt a híd nyugati lábánál. Az ipolyszalkai oldalon németek voltak beásva egy fiatal tiszt parancsnokkal, sündisznó állásban, akik arra készültek, hogy felrobbantják a hidat, ezért kellett a tolmács, mert a magyarok ezt nem engedték. Megkerestük a hidat robbantani akaró részleg német parancsnokát és megbeszéltük, hogy amíg a magyarok nem adnak parancsot, a hidat nem robbantják. Fordítás közben, ha a német vagy a magyar káromkodott, azt nem fordítottam.

Miközben tárgyaltak a németeket egy magyar ejtőernyős raj lefegyverezte és mindaddig, míg ígéretüket nem vették, hogy a hidat addig nem robbantják, amíg azt nem kérjük, nem kapták vissza fegyvereiket. Megígérték. Azután a németek megkapták fegyvereiket, így betartották ígéretüket.”⁹⁶³

A beérkező csapatok

A nap folyamán gyakorlatilag a *hadosztály összes csapata* a csapatvonatok és a fogatolt nehéz gyalogsági fegyverek nélkül beérkezett.⁹⁶⁴

Beérkezett Esztergomba vasúti szállítással a dec. 21.-ig a Keszthely-Marcali térségében, Kéthelyen harcoló 1. *ejtőernyős ezredtörzse* és az 1. *ejtőernyős zászlóalj* is. A hadosztály

⁹⁵⁹ *Benkó* 72 - 73. o. *Gulyás* 2. o. Most már a hősi halált halt Kelemen százados nélkül.

⁹⁶⁰ *Kicsindi*

⁹⁶¹ *Trembeczky*

⁹⁶² *Béres* 14-15. és 16. o.

⁹⁶³ *Kelemen* Sajnos ehhez nincs levéltári hivatkozás, csak *Béres* és *Kelemen* egymástól teljesen független közlése

⁹⁶⁴ *Lajtos* II. 43. o. Ezért tiltakozik Lajtos I/1 fej. 3 jegyzete szerint: Adonyi könyvében *Ruttkay* írásával kapcsolatban.

okulva a Soroksár-i és Nagybjom-i tapasztalatokon, ezúttal az ejtőernyősöket messze hátul, Ógyallá-n helyezte el.⁹⁶⁵

Estére beérkezett a *repülő lövészszázad* I. zászlóalj élelem és lőszer oszlopa is 15 országos járművel XII. 5-6-a óta volt úton. Először leszekereztek Nagysimonyiból Jánosházára, majd Keszthelyre. Onnan jöttek fel Sümeg - Nyirád - Devecser - Lázi - Piliscsaba – Párkányi hídon át Garamkövesdre, ahol 23.-án 15-16 órakor megálltak. Átmálházták a tizenöt országos járműből és egy konyhából álló vonatoszlopot, külön négy kocsira rakták a lőszert, mert a menetközben felvételezett lőszerből 1-2 ládával az élelmiszeres kocsikra is jutott. Hozzáálltak a főzéshez, mert előzőleg Párkányban a menetirányításnál kaptak parancsot, hogy a menet cél Ipolyszalka, Letkés. Garamkövesd után a házaknál már találkoztak zászlóaljbeli sebesült repülő katonákkal, akik beszámoltak a Letkés körüli harci cselekményekről.

XII. 23. 18.00-18.30 között érkeztek be Ipolyszalkára, majd az ezredtörzs (Czirfusz őrnagy) eligazítása szerint. 20.00 körül Bánhid Gyula t. hadnagy parancsnoksága alatt három országos járművel (2 lőszeres, 1 élelem) indultak át a hídon a hídfőtől 600-800 méterre jobbra kanyarodó kövesúton át az I. zászlóalj Pályi György százados harcálláspontjára. Nagyon megörültek az élelemnek (babgulyás, kenyér, tea) és a lőszernek (puskalőszer és kézigránát). Itt raktak le mindent, ide jöttek a többi századok is vételezni.

Kb. 24 órakor indultak vissza. Súlyos sebesülteket vittek át a hídon, azzal, hogy másnap, 24-én reggel újra jönnek lőszerrel és élelemmel addig, amíg a híd járható marad, és nem lövik szét az oroszok, akiknek aknavetői és tüzérsége a Letkés keleti dombokon volt elhelyezve és belátták a terepet.⁹⁶⁶

„A másik ellátási meglepetés az volt, hogy sötétedés után egy ruhával teli leponyvázott tehergépkocsi jött. „Akinek ruhacserére van szüksége, jelentkezzen!” A ponyvás teherautókról csaknem számolatlanul adták le a ruhát. A kocs melletti árokban volt, aki meztelenre vetkőzött és vette fel a jäger alsót, az ujjast, három inget, két pulóvert, zubbonyt, nadrágot, csizmát és köpenyt. Soknak – a fogságban - ez az életét jelentette. Mindenki korlátozás nélkül kaphatott, amit kért. Ha élelemhez nem is jutottak, de ez a felöltöztetés sokat javított a légénység hangulatán.”⁹⁶⁷

A II. repülő lövészszázalój nehézfegyverszázadbeli aknavetősök felfedező útra indultak. Az aknázás szünetelt. Egy szétlőtt méhest 8-10 kassal derített fel Benkó szakaszvezető. A szomszéd állásokban és a hídtól délre felfedezték társaikat, a nehézfegyverszázad beosztottjait. Az éjszaka őrségben, fagyoskodással, viszonylag csendben telt el.⁹⁶⁸

Koppány Ernő alezredes *utász zászlóalj parancsnok* reggel zászlóalját Tokodon kirakodás közben találta, azt csak estére tudta befejezni, ezért az elszállásolást Esztergomban rendelte el mert a zászlóalj pihenése jobban biztosított volt. A másnapi menetkészültségre intézkedési tervét írásban a két segédtsízt és a gh. főnök előtt adta ki a század parancsnoknak⁹⁶⁹ A hadosztály az utász zászlóaljjal csak december 24-én számolt.⁹⁷⁰

⁹⁶⁵ *Martin Ugron* II. jegyzet III. o.

⁹⁶⁶ *Bánhid* 2-3. . „A hidat nem őrizte senki, azt egy orosz harcjárőr könnyen felrobbanthatta volna” - állapítja meg a keleti Frontot megjárta volt gyalogos tiszt. Ez ellentmond a 60. jegyzettel.

⁹⁶⁷ *Benkó* 72 - 73. o.

⁹⁶⁸ *Benkó* 43-71. o.

⁹⁶⁹ *Utásznapló* 53. l.

⁹⁷⁰ *Utásznapló* 54. l.

Párkányban a szovjetek bombáztak. A *híradózáslóalj* rádiós százada katonái közül Szüts Antal, Havasi Frigyes, Fejes István, Krémer Jakab megsebesültek.⁹⁷¹

A VIII. gépvontatású tüzérosztály 2 üteggel elérte Dunaalmást, de üzemanyaghiány miatt nem tudott továbbjönni. Garamkövesden kellett volna jelentkezniük.⁹⁷²

A rohamtüzérek Esztergomtáborban ezen a napon vették át új Skoda páncéelhárító „Hetzer” rohamlövegeket.⁹⁷³ A 20. egri (Henkey) rohamtüzérosztály 1. és a 2. ütege 21 db.; a 16. debreceni (Bernolák) rohamtüzérosztály 6 löveget vett át. Az oktatók magyar kiképző tisztek voltak Rétságáról, a páncélosoktól, akiket nem ismertek. Pár napos ismerkedés után mindannyian kényszerből bevetésre kerültek.

A 16. (debreceni helyőrségű) rohamtüzérosztály 24-én parancsot kapott, hogy menjen át a Felvidékre Párkányon keresztül. Bernolák őrnagy egy oldalkocsis motorkerékpárral és három rohamlöveggel elment felvenni a német parancsnoksággal az összeköttetést. Telegdy zászlós kapott utasítást, hogy menjen Muzslára.

Ment három löveggel a zimankós időben, 2. rendű, bogárhátú, nagyon csúszós lefagyott úton. Egy „kocsija” bele is ment az árokba.

Karácsonyeste érkeztek be a teljesen kihalt faluba. Megálltak a falu közepén. Harckocsi berregést hallottak. Az egyik udvarban bent áll egy T-34-es, járt a motorja, stoplámpája égett. Sehol senki. A zászlós óvatosan a fal mellett közelítette meg. Egy ablakon kilógó halott orosz katonát látott és több halottat itt is, ott is. Visszament, felállította lövegeit sündisznó-állásba körbe a téren. Páran legénységek kiszálltak. Találtak egy pincelejáratot. Kopogtattak, magyarul szóltak. Erre kezdtek kibújni a pincéből. Ott tudták meg, hogy előző este oroszok voltak Muzslán.

Előző nap este sötétben, csendben egy német SS alakulat támadta meg a falut és az ott pihenőben levő oroszokat, akik elfelejtettek őrseget állítani. Lemészárolták őket. A németek csak füttyjelekkel tartották az összeköttetést. Úgy látszik a gyalogos oroszok mellett csak ez az egy T-34 volt ott járó motorral, melynek személyzetével is végeztek. Ezt mesélték el a falubeliek 24-én, karácsony éjjel.⁹⁷⁴

A másik három rohamlöveg Bernolák Pál őrnagy, Csány és Kozma György főhadnagyokkal a Garamkövesd-i hídhöz ment és a hídfő védelmét látta el.

A 20. Rohamtüzérosztály parancsnoksága és 2. ütege Esztergomtáborban Hetzer rohamlövegeket vett át. A velük történeteket a következő fejezetek egyike tartalmazza.⁹⁷⁵

Az utolsó leharcolt német gépkocsizólövész csapategységek december 23.-ról 24.-ére virradó éjszaka érkeztek Ipolyszalkára és vonultak Garamkövesd felé nyugati irányba.⁹⁷⁶

⁹⁷¹ *Halmay zsebnaptár*

⁹⁷² *Dárday* XII. 22.

⁹⁷³ *Telegdy* A Skoda gyártmányú „Hetzer” a legkorszerűbb rohamlöveg volt. 60 km/óra sebességgel haladt. Beépített 75 mm-es csőszájfékes lövegével remek pontosan lehetett velük löni, a tetején belülről forgatható géppuskája volt.

⁹⁷⁴ *Telegdy* 38 A.1. o.

⁹⁷⁵ *Martin-Ugron* 91. o. út. bek. és 61. jegyzet. A 20. rohamtüzérosztály Esztergom-Dorog térségében voltak és Hetzereik elvesztését ma is homály fedi. Henkey-Hönig József őrnagy magatartása és a 20. rohamtüzérosztály 1. és 2. századának sorsa ma sem tisztázott. Mint később olvashatjuk, van, de visszavont nyilatkozat. A 20. rohamtüzérosztály 3. és 4. ütegét csak 1945. januárjában rendelték a Garam mögé. A 16. rohamtüzér osztály volt ekkor a Felvidéken, ki is lőttek a garamkövesdi híd védelmében egy német és egy szovjet harckocsit.

⁹⁷⁶ *M. Szabó* 102. o.

Ipolyszalka déli oldalán, a háború végén a később, 1970-ben készült majori úttól É-ra volt még egy másik láncfalas jármű, mely felrobbant és kiégett.

Ugyancsak a faluban az 52. légvédelmi tüzérsztály négy légvédelmi löveg közül kettő a falu É-i szélén, kettő délebbre harcolt. Frontot járt lövegei gyakran változtatták tüzelő állásukat.⁹⁷⁷

December 24-i általános helyzet a Dunától északra⁹⁷⁸

Karácsonyeste Fröhlich altábornagy *német* páncélos hadtest parancsnok saját és a 6. páncélos hadosztály harcálláspontját Ipolyszakállosra helyezi át, ahol a három páncélos hadosztály együttes támadására ad parancsot. Az eredeti terv nem valósulhatott meg teljes mértékben, mert 24-én hajnalban az ellenség Ipolyszakállos-t megtámadta. A LVII. hadtest összes tartalékából Quentin ezredes⁹⁷⁹ (6. páncélos hadosztálytól) egy harccsoportot alakít és a 3. páncélos hadosztály állásaitól balra a 3. és a 8. páncélos hadosztály részeivel támadt észak felé, Démeánd-Szántó-Dalmad irányába.⁹⁸⁰ A szovjetek Quintint visszaverik és a hadosztály harcálláspontjait Ipolyszakállosig üzik. Oda vissza harc. Sikerül az oroszokat megállítani és Ipolypásztor felé zárógyűrűt alkotni. Ide települ a 3. páncélos hadosztály törzs vezetési lépcsője.⁹⁸¹

Egy szovjet harccsoport, négy rohamlőveggel betör az Ipolyviski hídfőbe. Glaubitz százados a 314 hadsereg közvetlen légvédelmi tüzérsztály parancsnoka néhány rohamlőveggel és páncélossal, tovább a 3/3. páncélos tüzérezred néhány felderítő kocsijával a négy rohamlővegből egyet kilő, a többi elmegy, de a hídfő marad orosz kézben.⁹⁸²

A páncélgránátosok, tüzekek, utászok és a páncélvadászok gyalogságként bevetett harccsoportjai Fröhlich vezérezredes parancsnoksága alatt több ellenséges támadást hártottak el, de nem tudták Peröcsény és Ipolyvisk elvesztését megakadályozni.⁹⁸³

Mivel december 22-én már a szovjet 6. gárda harckocsihadsereg több magasabb egysége Ipolybélről északra eső körzetet elérte⁹⁸⁴, átvéve a Plíjev csoport által elért terepszakaszokat, a németek ipolyszakállosi csoportosításának hátába kerültek. A szovjet harckocsihadsereg D-re fordulásával a harc különösen hevesse vált. Ugyanis a hadsereg valamennyi magasabb egysége Ipolybélről északra eső körzetben tartózkodott, és félő volt, hogy a németek elvágják őket az Ipolyságtól északkeletre kibontakozott elkeseredett harcokban. A szovjet harckocsihadsereg és összefegyvernemi hadsereg csapatai visszaverték a német „élőerőket és harceszközöket.”⁹⁸⁵

A korábbi napokban történt német ellenlökés után, december 23. és 24.-én a szovjet 6. gárda-harckocsi- és a szovjet 7. gárdahadsereg csapatait az Ipoly vonalában a magyar 2. páncélos-hadosztály késleltette, majd a Szent László hadosztály feltartóztatta, annak ellenére, hogy 24-

⁹⁷⁷ *Molnár*

⁹⁷⁸ *Martin* ezen a napon „látta, amikor a rohamtüzekek több mint 30 fellobogózott Skoda Hetzer rohamlőveggel ...délre áthajtottak az Ipoly hídon Letkésre, majd – órák múltán – alig néhány (5 kocsit lehetett) tért vissza közülük.” *Martin – Ugron* 119. o. Martin rosszalja, hogy ezt a jelenetet sem Lajtos vezérkari őrnagy hadosztály vezérkari főnök, sem Pályi százados. letkési hídfő parancsnok nem említi. A 20. roham tüzérsztálynak azon a napon egyetlen lövege sem volt még és ha volt is, azok a híd túloldalán voltak.

⁹⁷⁹ *3. Panzer-Division* 452. o.

⁹⁸⁰ *6. Panzer Division* 438. o.

⁹⁸¹ *3. Panzer-Division* 453. o.

⁹⁸² *3. Panzer-Division* 452. o.

⁹⁸³ *8. Panzer Division* 380. o.

⁹⁸⁴ *Ipolybél = Bielovce*

⁹⁸⁵ *Minaszjan* 89. o.

én beérkezett szovjet Plijev lovas-gépesített csoport két lovashadteste, ami az erőviszonyokat még erősebben megváltoztatta.⁹⁸⁶

December 24-én a letkési hídfőben súlyos harcok folynak, Ipolytölgyes elveszett, a németek engedélyt kapnak Ipolykiskeszi feladására.⁹⁸⁷

Teljesen érthetetlen előttünk a XII. 24-i KTB. német hadijelentés, hogy ilyen „hatalmas” erő visszavonulását engedélyezi. Ismereteink szerint sem a szovjet sem jelentősebb német erők ebben az időben egyik községben sem tartózkodtak, hacsak a kivonást nem a bekerítéstől való félelem indokolta. Nagyobb valószínűség az, hogy a jelentés kiadását téves értesülés okozta. Ipolykiskeszin a Szent László hadosztály felderítő osztályának egyik tiszt járőre az előző nap vette fel az összeköttetést az ott talált 80 fős német Landwehr népfelkelő század tartalékos főhadnagy parancsnokával, akinek semmi kedve nem volt harcolni, még védekezni sem.⁹⁸⁸

„Ebben az időben Hitler fixa ideája lett Budapest és a nyugat-magyarországi mögöttes területek felszabadítása, melyet minden más megfontolásnak alárendelt, később külpolitikai indokkal, majd a román olaj elvesztésével indokolt, hogy a műbenzin gyárakat az ellenséges légítámadások lebombázták, és benzin nélkül a háború nem folytatható.

De mit ért az üzemanyag, ha a többi frontot sem lehetett tartani és közben Felsőszilézia és a Saar vidék széntartalékaival elveszett? Hitlernek a részére nélkülözhetetlen erőforrások elvesztése után szilárd meggyőződésévé vált a magyar olajvidék és a Dunántúl megtartása, valamint hogy utolsó szövetségesét presztízsből nem akarta kiszolgáltatni, prédául odavetni az oroszoknak. Ezt a területet és a mögötte levő Bécset magához közelebb állónak érezte a többi német országrészeknél” jelenti ki Von Tippelskirch tábornok. „A második világháború története” c. könyvében.

Ezen ok miatt Hitler, 1944 karácsony estéjén a VKF-en keresztül elrendelte, hogy a fenyegetett Varsó alól a IV. SS. páncélos hadtestet és Galíciából a 96. gyalog hadosztályt vonják ki, szállítsák Magyarországra és egy ellentámadással a keményen szorongatott Budapestet szabadítsák fel.⁹⁸⁹

A térség felett december 24-én egész nap az orosz csatarepülők egymást váltva 2-3 rajjal alacsony támadva tüzeltek minden célra. Légvédelmi gápágyúink védekeznek, eredmény nélkül. 12.00-kor a 101. vadászepülő ezred repülőgépvezetője, Nánási Kálmán hadnagy, Esztergom felett egy Jak-9-et lőtt le. A Puma IV. és V. századát is ezen a napon bevetették, de tevékenységüket nem ismerjük.⁹⁹⁰

24-től az egy hetes Ipolysági küzdelemben leharcolt német LVII. páncélosadtest a 3. és a 6. és a 8. páncélos hadosztályának páncélos és páncélgránátos alakulatai fokozatos visszavonulásra kényszerültek. Gépkocsikon jöttek, legtöbbjüknek fegyvere sem volt. Ezzel a csoporttal menekült a 3. német páncélos hadosztály vezérkari főnöke Rosenberg százados, aki elmondta Lajtos őrnagynak, hogy Ipolyság-Léva-Zseliz körletében három német páncélos hadosztály

⁹⁸⁶ *M. Szabó* 104. o.

⁹⁸⁷ *Hgr. Süd. KTB.* XII. 24.

⁹⁸⁸ *Martin* 22. o. ugyanakkor a németek (Lajtos egy vázlatában 80 fős ejtőernyős csoporttal védett, amire az ejtőernyősök nem emlékeznek!) Ipolytölgyes kisközség elvesztését a német jelentés a magyarok számlájára írja!

⁹⁸⁹ *Pohlman* Ez volt a tulajdonképpeni alapja annak, hogy a 96. Hadosztály egy hét elteltével újjá napján váratlanul a Duna partján, Magyarországon találta magát. Ez a hadosztály kelt át 100 rohamcsónakkal a Dunán és képezte a Stüttő-Lábatlan-Nyergesújfalu-i hídfőt, hajtotta végre az eredménytelen KONRÁD I. Támadást Budapest felszabadításáért, majd 1945 februárjában a befagyott Duna miatt biztosította a német 8. hadsereg jobb oldalát az un. „kéméncsi csata” idején, melyet a későbbiekben vázlatosan ismertetünk.

⁹⁹⁰ *Punka*

gyalogsága harcolt, mintegy hadseregerejű szovjet páncélos erővel. A szovjet 6. páncélos hadsereg szétverte őket.

A hadosztálynál akkor vált világosan érzékelhető tényné, hogy a LXXII. hadtest parancsnoka mit hallgatott el, illetve, hogy miben hazudott. Ő a magyarok részére szükséges utánpótlási vonalakról beszélt, holott valójában arról volt szó, hogy a Szent László hadosztálynak kizárólag a német alakulatok számára kellett biztosítani a visszavonulási utakat. Magyarok ott nem harcoltak, így vissza sem vonulhattak, de ellátni sem kellett senkit - mint ezt annak idején Schmidt tábornok közölte Szügyi ezredes hadosztály parancsnokkal.

Ez alkalommal megfordult a német-magyar viszony. Most a magyarok nem engedték hátra menni a németeket. A visszavonulókat a hadosztály Garamkövesden gyülekeztette. Érkezésüket bejelentették Schmidt hadtest parancsnoknak, azzal, hogy ezeket a csapattöredékeket Altorjaynál bevetik és német gyalogsági fegyvereket kértek részükre. Schmidt tábornok ezzel egyetértett és fegyvereket is adott. 25-én reggelre két német - igaz, testileg lelkileg teljesen leharcolt állapotban levő - zászlóaljnyi erővel erősödött az Altorjay csoport.

Ezek szerint a német felső vezetés kényszer helyzetében páncélos hadosztályait megbontva alkalmazta. A hadosztályok páncélos (harckocsi) részeinek nagyobb részét a Dunántúlon hagyta, páncélgránátos csapatait a Dunától északra vetette be. Azaz: a szovjet harckocsi tömegekkel szemben kevés harckocsival, inkább gyalogsággal lépett fel.⁹⁹¹

Egyre több gépesített egység érkezik észak felől, ... a német visszavonulás 25-én is tartott. ... Közel 200 db-ot számoltunk meg.⁹⁹²

A *hadosztálytörzs* Bélára települt és készítette az este kiadásra tervezett intézkedését az Ipoly folyó védelmére. A parancs este, 21.45 -kor került kiadásra, ezért azt a következő nap eseményei között ismertetem. A hadosztály parancsnok elhatározta a letkési hídfő és Helemba feladását, mert az erre vonatkozó engedélyt a felettes német parancsnokságtól megszerezte.

Karácsony vasárnapja hajnalán a II. repülő lövészzászlóalj aknavetőseit, akik eddig a híd védelmét látták el, sorakoztatták a Letkés-i oldalon az árterületen a híd déli oldalán és pár száz méteres látótávolság mellett átgyalogoltak a hídon, majd továbbmenve az Ipolyszalká-tól délre levő erdős Kovács hegy-en foglaltak aknavetőikkel tüzelőállást. A délelőtti folyamán sorozattűzzel támadták Liliom puszta nyugati részén levő erdőszélét, később a puszta nyugati felét. Mivel telefonösszeköttetésük nem volt, a tűzparancsot futár hozta, aki két óra alatt ért hozzájuk, ezért nagy aggodalommal lőttek. Pontos tűzük Liliom pusztán egy szovjet aknavetőt is megsemmisített.⁹⁹³

A szovjetek támadása és a repülő lövészek harca Liliom pusztáért.

Karácsony vasárnapjára a *szovjet* erős támadást tervezett É-on, Vámosmikola körzetében. A védelemben levő magyar 2. páncélos hadosztály utász zászlóalja az igen kemény, garamvezekényi csatában tartalékként sem került bevetésre. Esze százados szerint von Grosse

⁹⁹¹ *Lajtos* II 46-47. o.

⁹⁹² *Martin- Ugron* 129. o. A "közel 200 db É felől visszavonuló harckocsit, rohamlöveget, stb. számoltak meg Martinék, amint Ipolypásztótól Szalkán át vonultak Garamkövesd felé. Érthetetlen, hogy a Börzsöny lejtőit megszállva tartó szovjet erők a kb. 20 km-es szakaszon teljesen belátott, takarás és fedezés nélküli területen, arcvonallukkal párhuzamosan, az orruk előtt 1000-1500 méterre vonuló 200 járműből álló oszlopot nem vették észre és hagyták bántatlanul elvonulni. Ugyanakkor minden más mozgó járműre, gyalogos katonára is lőttek, végig tűz alatt tartották az úton rohanó, vagy haladó járműveket, vagy embereket. Tiszta napsütéses időben látniuk kellett volna a jármű oszlopot. Ezen a napon a Börzsöny lejtőiről az oroszok mindent láttak Letkésen és az Ipoly és Garam között, csak azt nem, amit a két folyó közötti dombhát eltakar. A németek meg ott mentek!

⁹⁹³ *Benkó* 79 - 85. o.

ezredestől „karácsonyi ajándékként” dopping-pasztilákat kaptak, melytől két napig maradtak éberek, várva minden pillanatban a bevetési parancsot.⁹⁹⁴

A Liliom pusztai állásokon állandó aknavető tűz feküdt. A hozzá vezető terület is állandó tűz alatt állt. A védők igen nehéz helyzetben voltak. Ennek ellenére sikerült részükre páncélokklőket eljuttatni. Liliom pusztával az összeköttetés esetleges volt. A déli órákban a harcizaj megszűnt. Egy ember jött vissza a védőállásból és jelentette, hogy a szovjet támadás a védőket letaposta. A hír valótlan volt, mert a bekerített *repülő lövészek* is megvárták az estét.

XII. 24-én virradóra Letkésen, a községházán, voltak a *repülő lövészek* beszállásolva. „Hajnalban az oroszok úgy lőttek már, hogy a budi is rengett. Visszamentem, elaludtam. Főhadnagym felrázott. Imre itt vannak az oroszok. A szőlők felől jöttek. Visszamentem a kenyérsákomért meg a köpenyemért. A századot a falu szélén értem csak utól. Mentek ellentámadásba az oroszok elé, mert a falu széléig bejöttek. Neked kell az utolsónak lenni? Megdorgált. 9-10 óra körül feloszlott a köd és előttünk a számtalan orosz. Egy barázdában feküdt a géppuskáss, én a szántón, igazgattam a hevederét. Kérdezte, hova lőjön? Ahol a legtöbb van. Egy hang figyelmezteti, menj Te is a barázdába. Nem volt már erre időm, mert a pokrócomon, köpenyemen át a gerincem mellé és bal lapockámba egy aknaszilánkot kaptam. Úgy éreztem, hogy egy ház omlott rám. Jaj meghalok, kérlek, vigyetek vissza. Senki nem mert a nagy tűzben felállni. Kigombolkoztam, hogy levegőt kapjak. Futás vissza. Fedezékbe egy orosz tank mögé feküdtem. Mellettem egy halott orosz amerikai bakancsának talpán egy 20 Pengős nagyságú kopás volt. Mikor a falu szélébe értem, zászlóalj parancsnokom kérdezte mi van? Százados úr megsebesültem, de ma itt mindenki meghal. Ő ment ki oda, ahonnan én jöttem!”⁹⁹⁵

A keleti védő körletnél is nagy volt a harcizaj, de azt könnyebben tudta az 1. század tartani, mert a század védővonalának jobb szárnyát az Ipoly irányába elkanyarította. 17.00-ra minden zaj elcsendesült. Ma támadtak a T-34-esek mellett először tüzérséggel és sztalinorgonákkal a szovjetek.⁹⁹⁶

A harcok lefolyása a Kápolna, Pincék, Kövesírtvány területén

A nagy hideg miatt a *repülő lövészek* a szőlőhegyen lövészárkot nem bírtak, csak gödröket, „lövészteknőket” ásni. Lászlófalvi András főhadnagy szökellve látogatta a lövészgödröket. Nem vette észre, hogy az egyikből kilőtték katonáját. Gyanútlanul szökellt a gödör fele, ahonnan egy ruszki géppisztollyal végiglötte.⁹⁹⁷ Hősi halált halt.

A hajnalban 04.00-05.00 között kezdődött a harckocsikkal megerősített szovjet támadás a hídfő ellen. Gótya hadnagy: „Egyszerre elszabadult a pokol. Az orosz tüzérség akna- és sorozatvető tüze készítette elő az általános támadást. A támadó gyalogság óriási erőfölénnyel rohamozta állásainkat. Az előttünk levő aránylag fedezetlen terep segítségünkre volt az első hullámok visszavetésére. Mindkét oldalon súlyos volt a veszteség. A mi sebesültjeinket egyik pincében elhelyezett kötöző helyen látták el. Az állandó tűz nehezíti a szállításukat, és újabb sebesüléseket okoz. Összeköttetésünk a zászlóalj parancsnoksággal megszakadt és az erős tűz akadályozza a telefonvonal kijavítását. Két járőröm eltűnt a tűzben. Lassan alkonyodott. Az oroszok ismét támadtak. Utolsó erőnket összpontosítva sikerül visszavernünk őket. A lankás aljában páncélosok csörgése jelzi érkezésüket. Ha sikerül elérniük Letkés-t, elvágják

⁹⁹⁴ *Esze* 80-82. o.

⁹⁹⁵ *Szalók* 8. o.

⁹⁹⁶ *Pályi* 20-21. o.

⁹⁹⁷ *Grimm*: 32 fős szakaszából megmaradt hírmondótól (tudtommal az egyetlen életben maradt katonájától, aki a háború után felkeresett, tudom, hogy hősi halálának időpontja 1944. december 24. Erről 1945 januárjában tábori postán is valaki értesített. Ez biztos !

visszavonulásunkat. Összeköttetésem nincs, helyzetem - mint század parancsnoknak - jelentenem kell. A rangidős őrmesternek (valószínű Babkó volt a neve) adtam át a parancsnokságot azzal, ha egy órán belül nem jövök, vonuljanak vissza megtépzott századunkkal a hídhöz. Én magam erős aknavető tűzben gödörtől gödörig rohanva elértem a tőlem jobbra (délre) levő Ősze Ferenc főhadnagy, 1. század parancsnok harcálláspontját. Csodálatosan az ő telefonvonala rendben volt, így személyes jelentést téve, parancsot kaptam a visszavonulásra.⁹⁹⁸

Reggel 8 órakor indult a két löszeres és élelmezési fogat újra ragyogó, verőfényes, 4-5 C fokos időben. „A Szalkán levő ezredtörzsnek és az el nem szállított sebesülteknek is főznünk kellett. A legrosszabb idő volt az átkelésre. „A kocsí tengelyeket újracsírozattam, a lovak patáit zsákokba kötöttük, és a kocsikon minden mozgót lekötöztünk. Szalká-t elhagyva, jobb kézről a megrongálódott emeletes vámörházat, a kocsik között 5-6 méter távolságot tartva szerencsésen átértünk a hídon s mentünk Pályi százados úr harcálláspontjára. Mikor az utolsó kocsí is átért, az oroszok hatalmas, 10 perces, aknatűzet zúdítottak a hídra, de sebesülés nem történt. A híd több helyen átlukadt, de teherbírása nem gyengült. A századoknál nagy volt a veszteség halottakban és sok súlyos sebesült is volt. Őket már be sem tudták hozni az elsősegély helyekre. Ekkor tájékoztattak, hogy a foglyok vallomása szerint, az oroszok harcokocsikat vontak össze. Harckocsik támadását várták. Elrendelték a lövészgödörök ásását. Pályi százados szerint estére valószínűleg fel kell adják Liliom pusztát. Ha ez bekövetkezik, ez azt jelenti, hogy az éjjel Letkést sem fogják tudni tovább tartani.

Dél előtt 10.00-kor indultunk vissza 3 súlyos és öt könnyebb sebesülttel azzal, hogy este 18.00-kor újra jövünk. Közben felhős lett az ég, hóesés kezdődött, romlottak a látási viszonyok is. A hídnak nem lett komolyabb baja, 11.00-kor szerencsésen visszaérkeztünk Ipolyszalkára.⁹⁹⁹

Újra támadt a szovjet Letkés irányába. A szőlő közepén jöttek. Az 1. aknavető tüzérsztyály tüze és a támadókra 50-100 méterről sípjelre adott tűzparancs miatt támadásuk összeomlott. A falu mellett két szakasszal bekerítették az oroszokat, 12 foglyot ejtettek, 4 magyar, 6 orosz esett el. 10-12-en elfutottak, 5 sebesültjüket hagyták hátra.¹⁰⁰⁰

Sok volt a veszteség. A harc olyan elkeseredett volt, hogy látták, amikor több orosz egy magyar katonát elkapott, mert puskája besült és már nem tudott védekezni, kezét, lábát, nyakát kitekérték és így ölték meg.¹⁰⁰¹

Közelharcban egy orosz és egy magyar összeölelkezve küzdött, míg a magyart egy másik orosz lőtte le. A harcok után a hősi halottakat temető lakosság onnan tudta, hogy magyar volt a halott, ha meztelen volt, mert az oroszok a magyarokat levetkőztették és félig öltözöttek, vagy meztelenül otthagyták.¹⁰⁰²

Délután a repülő lövészsztyálalj 1. százada két támadást is kapott a (letkési) szőlőknél. Az oroszok a hátuk mögé kerültek. Szerencsére ezeket saját aknavetőink verték szét, s mikor sötétedni kezdett, a század a vonalból szervezeten, rajonként vonult ki. Előre is, meg visszafelé is lőttek. Kezdt sötétedni, így már sötétben jöttek át a hídon.¹⁰⁰³

⁹⁹⁸ *Góty*

⁹⁹⁹ *Bánhid* 3-5. o.

¹⁰⁰⁰ *Kicsindi*

¹⁰⁰¹ *Papp József*

¹⁰⁰² *Simon*

¹⁰⁰³ *Kicsindi*

Az 1. századhoz nagy szerencsével átmenő Góty hadnagy: „Hasonló nehézségek árán jutottam vissza századomhoz és kiadtam a parancsot a visszavonulásra. Már késő éjszaka volt. A sorozatvetők vijjogását a láncaltapok csörgése váltotta fel. 45-en voltunk. Sikertől átszivárognunk az orosz tankok között és már világosodott, amikor kereszteztük az Ipolyt. A híd nyugati oldalán Lajtos Árpád százados, a hadosztály vezérkari főnöke fogadott, elismerését nyilvánította és egy közeli majorba irányított pihenőre. Tartalékba helyeztek. Itt ért bennünket utol a vonat, módomb volt megborotválkozni és először kaptam a meleg ételmezt.”¹⁰⁰⁴

Az I. zászlóalj védelmének parancsnoka, a már említett vitéz Csörgey László (Titusz) főhadnagy, repülő megfigyelő tiszt volt.¹⁰⁰⁵ Hősi halált halt. Széles baráti köre hősi halála sokakat megindított. Halálát egy eredeti, az események után egy hónap utáni, levél írja le: „... Az ezred visszavonulóban volt és a század fedezte azt. ... nagyjából fedetlen terepen egy rögtönzött árokfedezékben tartózkodott Csörgey főhadnagy Fridrich Pista zászlóssal és két küldönccel együtt. A századnak nem volt összefüggő állása, az egyes támpontok 50-60 méterre voltak egymástól. Kisebb megszakításokkal csaknem fél napig tüzérségi és aknavető tűz alatt álltak, így egymással érintkezni nem tudtak. Délután 7 orosz páncélos támadott. Az egyik Titusz harcálláspontjának tartott. Kernya zászlós 50-60 méterre volt tőle egy árokban. Mikor a harckocsi Titusz közelébe ért, Titusz kilőtt rá egy páncélöklöt. Ennek a töltete nem működött, mert a harckocsi előtt leesett és nem robbant. Titusz erre kézigránátot dobott rá, amivel a harckocsit mozgásképtelenné tette, de rögtön utána a harckocsiból géppuskával tüzeltek rá, mire összeesett. A harckocsik nem jöttek tovább, hanem 100-200 méterről állandó tűz alatt tartották a századot.

Próbálták a többiek Titusz állását megközelíteni, de nem tudták. Kernya is megsebesült. Közben egy újabb orosz támadó csoport elvágta őket a zászlóalj többi részétől. A szárnyon levők egy része átverekedte magát, a többiekről, köztük Tituszról, semmi hír azóta. Kétségtelen, hogy sokan elesetek, de a nagy részük, legtöbben sebesülten, fogságba estek.”¹⁰⁰⁶

Czirfusz őrnagy, aki pár száz méterről látta ezt a harcot, kb. ugyanezt mesélte, bár ő más személyeket nem látott. Sarkadi hadapród sem tudott mást mondani, legfeljebb azt, hogy azt hallotta, hogy Simon Gábor repülő katonára, aki Titusz mellett volt, állítólag sebesülten német kórházba került.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁴ **Góty** Tévesen emlékezett, mert Lajtos Árpád ekkor már őrnagy volt. Az említett major Fenék pusztája volt.

¹⁰⁰⁵ **Csörgey L., Csörgey, N. Béla, Kurali. vitéz Csörgey László** főhadnagy (Sárvár 1917. november 8.) a Ludovika Akadémia (1939) után, Szegeden kerékpárosként teljesít szolgálatot. 1942. 05. 01-10.15 között 86 felszállással 62 óra 30 ' repülési idővel Székesfehérvárott „kf. (közelfelderítő) megfigyelő tanfolyamot” jeles eredménnyel, jó hadrafoghatósággal végezte el. A Légierők Parancsnoka „tábori repülőmegfigyelővé” nevezte ki. 1943. 05. 15 - 08. 13 között hadműveleti területen a T.p. K. 626 sz. Ju-88-as távolfelderítő alakulatnál repülő megfigyelő tisztként Charchowból 10, Poltawából 3, összesen 13. bevetéséből, 12 ellenség feletti nagy magasságban végrehajtott felderítést és 1 bombázást hajtott végre. Nauli K. - Woltschaush között két támadó vadász ellen egyet lelőtt. A légiharcban súlyosan megsebesült. Gyógyulása után a Nádasdladányban a Repülő Harckiképző ezred Repülő Fényképész kiképző század parancsnokhelyettesének osztják be, majd 1944. november 14-én felálló Szent László hadosztály repülő lövészezrede I. zászlóalja nehézfegyver százada -, majd a letkési hídfőben maradt utóvéd századának parancsnokaként, védőkörletét támadó T-34-es harckocsira kilőtt hibás panzerfaustja után, kézigránátköteget dobott. Az orosz harckocsi legéppuskázta. 1944. dec. 24-én du. 15-17 óra között, hősi halált halt.

¹⁰⁰⁶ **N. Béla** levele özv. Csörgey Lászlónénak, a harcok után 1945 januárjában.

¹⁰⁰⁷ **N. Béla** vitéz Csörgey László főhadnagy halálára mások így emlékeztek: **Fazekas** Móric: mikor kinevezését megkapta, házigazdája Diófa utcai házában azzal búcsúzott, hogy „Most ránk kerül a sor.” Fazekas dugta el csizmáját a szalmakazlában és találta meg a harcok után. Két tiszt lakóját vitéz Csörgey László fhdgy-t és Gál Iván hdgy-t fejlvéssel egymás mellett temették el a Kövesertvány dűlő egyik árkában. **Hová Józsefné:** az oroszok rátaláltak a csizmákra. ifj. **Kurali** Ferencet háza előtt kérdezte Csörgey : - Hol van a lakosság? - A pincékben - válaszoltam.- Miért nem ment el nyugatra? - Ha már két ízben a frontonlétem alatt nem pusztultam

Bánhidy főhadnagyék 19. 00- kor indultak újra Letkésre a szokásos előkészületek után 5 országos járművel át, a lyukacsos hídon, az I. zászlóalj harcálláspontjára. Időközben kristályos éjszaka lett, a leesett 5 cm-es hó nagyon világított. Bánhidy, hogy előbb érjen a zászlóalj harcálláspontjára, levágta a hídhöz vezető makadám út kanyarát. Szerencséje volt, mert csak azért nem lőtték le, mert egyedül menve - a magyar katonák azt hitték, hogy orosz - el akarták fogni. Másodszor menekült meg.

Tájékoztatták, hogy amikor az Ipolyszalka elleni aknatüzet kapták, a századokat harcokcsikkal megerősített támadás érte, Liliom pusztán részben bent voltak az oroszok. Mivel a távbeszélő vonal megszakadt, Pályi utasította Bánhidyt, hogy közölje Círfusz őrnaggyal, hogy az éjszakánál tovább nem tudja tartani a letkési állásokat a túlerő és megcsappant emberanyag miatt, és kéri a visszavonulás elrendelését. E miatt Bánhidy nem is hagyta ott a teljes lőszerkészletet és visszatért Ipolyszalkára, ahol részletes jelentést tett.¹⁰⁰⁸

Liliom pusztán „Éjjel kaptunk parancsot, hogy mi is vonuljunk vissza. Akkor azt mondta főhadnagynom: Imre, még egy emberrel, maga lesz az utolsó, aki innen eljön. Ábrist választottam. Felvettük a golyószórót és a horhosból egy völgyzáró gát félén kellett átjárnunk. Sürgettük a századot, menjenek, mert itt vannak az oroszok nagyon sokan. Mindenkit meg kellett várnunk, el is mentek. A gátat két oldalról tűz alatt tartották a ruszkek. Nyomjelzős lövedékekkel lőttek. A horhos védett bennünket, de a gáton át kellett mennünk. Amint odaérünk, ott volt egy szakaszvezető és két honvéd. Kértem, miért nem mennek át, én vagyok az utóvéd. Azt mondja, hogy nem mernek, mert nem lehet, mert kegyetlenül lőnek a ruszkek! Meg akarja magát adni. Én a golyószórót, ő a Király géppisztolyt tartotta. Meg akarja magát adni? Erre nem válaszolt, csak azt mondta, hogy -Nem merünk átmenni. - Majd mi megmutatjuk! - Nem vagyok gyilkos, fogtam a golyószórót, átdobtam az árkon, nekifutottam

---

el, hát inkább itt a hazai földben temessenek el. A szózatban is azt énekelték: Áldjon vagy verjen sorskeze itt élned, halnod kell. Erre magyarosan kezett fogtunk. ... és indult százada élén a halál mezejére. Levelében írta özvegyének: ... Nagyságos asszony! .... Levelében írja, hogy kislánya 1944. december 24-én 3/4 3 -kor született. Sajnos Édesapja éppen abban az időben indult a házam előtt a halálba, talán abban a percben beszéltem vele. **Pályi** Csörgéyt Liliom pusztá felmentésére küldi - emlékezése szerint - a lakók, akikől elbúcsúzott és az, hogy Gerley távozása után Pályi rangidős tisztje lett. Ez indokolja utóvéd-parancsnoki beosztását. Csörgéy főhadnagy halálát - vigasztaló szándékkal - legpontosabban egy ismeretlen **N. Béla** írta meg özvegyének : „Akik hazajöttek, azokkal mind beszéltem. Alaposan kikérdeztem őket mindenről és mindenkiről, különösen Tituszról (Csörgéy vulgója). Kérdéseimre többen rávágták, hogy elesett, de ezt egyik sem látta, csak hallotta. Ezt mindenkire rámondták, aki nem jött haza. A legtöbbet Gelencsér tőrmester mondott el. Ő sem látta, hanem Kerna Miklós repülő zászlóstól hallotta, aki két-három nappal később a Garam melletti Kicsinden, halt hősi halált. Ezután kutattam, de eddig semmiféle eredménnyel. Beszéltem én mindenkivel és megállapítottam, hogy senki Tituszt halottan nem látta. Az, hogy 50-60 méterről azt látták, hogy rálöttek és összeesett, az még nem bizonyít. Túl sok reményre nem ad alapot ... (Círfusz őrnagy az ezred parancsnok segéd tisztje, Sarkadi hadapród kitétetett géppuskás szakaszparancsnok helyettes volt. Simon Gábor nem ismert.) Pályi által a Magyar Szárnyakban is leírt, a csapatoknál elterjedt hírt, mely szerint „Csörgéy-t páncélos letaposta” később **Pályi** (54/10. o.) módosította, hogy „úgy őt, mint Gál Iván hdgy-t fejlődéssel egy lövészárokban találta Fazekas Móric letkési lakos. ezt az adatot Sovány Józsefné Fazekas Rozália adta meg.” **Benkó** 76-77. o-on a történetet 1994-ben a következőképpen írta le: „vitéz Csörgéy László főhadnagy az 1. zászlóalj nehéz fegyver század parancsnoka egyik katonájától elkért néhány páncélöklöt. Letkés K-en egy sűrű sövény védelmében hasalva várta be a T-34-est. Kb. 20-25 méterről rálőtt. Eltalálta, de a fej nem robbant. A harcokcsi észlelte a találatot, látta a tűzcsóvát és Csörgéy felé fordulva teljes sebességgel rárohant. Csörgéy ismét lőtt, talált, de a kilövést nem kísérte robbanás. Ez a lövedék sem robbant! A harcokcsi átgázolt a sövényen és letaposta Csörgéy hdgy-t. Csak azt hihetjük, hogy Csörgéy főhadnagy a harc hevében elfelejtette kibiztosítani a fegyvert, mert eddig ilyen nem tapasztaltunk, hogy a páncélöklől csütörtököt mondjon. Most pedig kétszer egymás után!” - **Simon** legvalószínűtlenebb közlése szerint Fazekas Móricék 41-es pincéjéből hurcolhatták ki az oroszok Csörgéy hdgy-t és Gál hdgy-t, mert a faluból a pincék fele kimenő út jobb oldalán volt a két magyar halott. Uyancsak az 502 pincénél fejjel a hegy fele volt egy másik halott. Ez nem lehetett Csörgéy, mert itt nem volt harcokcsinyom, sem lövészgödör. Minden holttestet fejbe lőttek, akár élt akár nem. Így nem tudható, hogy Csörgéyék, hogy haltak meg.

¹⁰⁰⁸ **Bánhidy** ott.

az oldalának lendülettel és egy pillanat alatt a túlsó oldalán voltam. Ábris is ezt cselekedte. Nem törődtünk tovább a szakaszvezetővel. Bementünk a pusztába. Láttam, hogy az istállónál egy szegény magyar ült a lépcsőn, az ajtóban. Odamentem, láttam, hogy egy aknaszilánk elrendezte szegényt. Mentünk tovább a malomhoz, jelentettem, hogy ez és ez a helyzet, bevonultam és egy szakaszvezető két emberrel ott van. Jól van, menjetek a parancsnokságra, jó meleg gulyás van, pihenjete. Az oroszok végleg így elfoglalták Liliom pusztát.¹⁰⁰⁹

A magyar harcbiztosítás. Kötzőhely Letkésen

Az I. zászlóalj kötzőhelye az iskolában volt. Én vért köptem. Egyik orvos rám szólt. Mit köpködsz itt. Megfordultam és akkor látta sebesülésem. Kiss Ödön székesfehérvári hentesmester volt az egyik szanitéc, aki egy zacskó savanyúcukrot adott. Mialatt bekötöztek, megsúgta, hogy a hídon gyalog menj át, ne várj a kocsikra, mert az oroszok a kocsikra lőnek. Az oroszok a kötző helyet is lőtték. A szanitécek ugráltak és féltek. Az orvos csak kötzözött, nem törődött semmivel, csak a sebesültekkel és letolta a szanitéceket: Mit ugráltok annyit?

A hidat egy barátommal a kertek alatt közelítettem meg. Előtte, tábori csendőr kordon volt és csak a súlyos sebesülteket engedték át. A cédulán, melyre a nevet, ellátás idejét módját írták rá, a súlyos sebesülést egy piros kis háromszög jelezte. Ha nem volt súlyos a sebesülés a kis háromszöget levágták a papírról. Így aztán nyugodtan mondtam a csendőrnek, hogy nézzed, rajta van a piros. Mikor mentem át a hídon, éppen jött a sebesültszállító szekér és vele az aknatűz. 13 órakor értem Ipolyszalkára. A mentő gépkocsiban már csak egy hely volt és egy Molnár nevű főhadnagy vagy százados úr, könnyebben sebesült, maga elé tolt. „Itt van egy emberem, vidd el, ő súlyosabb (sebesült).” Neki géppisztolya tusáján kapott gellert a lövedék, mely a combjába ment és nem volt súlyos. A gépkocsivezető erre mindkettőnköt feltölt a kocsiba. Ilyenek voltak a tisztjeink. Különbek voltak, mint mi. Mondta nekem a főhadnagy úr: Látod, három nap után én is olyan csipás vagyok, mint te.¹⁰¹⁰

A II. zászlóalj egészségügyi kocsija Székesfehérvárról a zászlóalj vonatával XII. 21-én indult és 24-én 07.00-kor érkezett Ipolyszalkára. Kocsisa Tóth Mihály, egészségügyi tiszthelyettesi iskolát végzett, rendfokozat nélküli repülő katona volt. Mint parasztyereket, dr. Schmiedl Rezső orvos zászlós úr, a zászlóalj vezetőorvosa, a zászlóalj egészségügyi részleg kocsisának osztotta be. A részlegbe Székér László törzsőrmester, egy szakaszvezető és egy tizedes volt beosztva.

Ipolyszalkán a községháza mellett levő épület udvarán biztonságba helyezte a kocsit, hiszen azon a zászlóalj kötszere, gyógyszere és egyebek voltak. „Az épületben volt elszállásolva a Doktor úr. Ágyban feküdt lázasan, ruhája teljesen át volt ázva. Kérte a kocsin lévő száraz ruháját, mert mentünk Letkésre. Átmenés közben elmondta, hogy az oroszok az Ipoly hídját állandó aknatűz alatt tartották és a sebesülteket nem tudták azon átszállítani Ipolyszalkára, hogy onnan kórházba továbbítsák. Az Ipolyszalka-i oldalon volt egy csónak, ő levetkőzött és átúszott érte és visszaúszott azzal a letkési oldalra. Egy szakaszvezető jelentkezett, hogy ő tud evezni, és a sebesülteket áthozza az Ipolyon. Három sebesült és a szakaszvezető visszajövet felborult és beleesett az Ipolyba. Úszni sem tudott. A zászlós úr ekkor már felöltözött, így

¹⁰⁰⁹ Szalók 8 – 9. o.

¹⁰¹⁰ Szalók 9-10. o. Ekkor még Esztergomon át ki lehetett a gyűrűből menni. A zsámbéki kocsmában volt a kötzőhely berendezve Seblázam volt és nagyon szomjaztam. Csak 10 Pengőm volt. Egy szds úrtól kértem 5 Pengőt. Három deci bortól elájultam. Amikor a szilánkot kivették belőlem, ordibáltam és kiáramkodtam. Kint is ilyen nagy volt a szád, mint itt? - kérdezte az orvos, mikor a mentőautóba fektettek. A Gömbös Gyula uti kórházban kötöztek át. Útközben berondítottam. Ott egy zászlós adott három deci pálinkát. Bekötöztek és a Szövetség utcai kórházba vittek át. Szilveszterkor belázasodtam. Márciusban haza akartam szökni, de mert egy nagynéném az uzsoki utcai kórházban dolgozott, oda vettek fel. Minden áruló nyomot el kellett dobjak, zsoldkönyvem, jelvényt mindent, ami a Szent Lászlóhoz fűzött egészen mostanáig.

ruhástól ugrott be az Ipolyba, hogy mind a négyet megmentse a fulladástól. Mind a négyet kimentette és mire vizesen Ipolyszalkára lakására ért, megfagyott rajta a ruha és megfázott.

A II. zászlóalj segélyhelye Letkésen a határőrlaktanyában volt. Olyan sok volt a sebesült, hogy négyen kötöztünk megállás nélkül. Ekkor kötöttem egy olyan sebesültet, akinek arcának egyik felén bement, a másik felén kiment a golyó. (Gulyás Ferenc honvéd volt.) Ekkor már a hídon át el tudtuk szállítani a sebesülteket.

Kb.15.00 óra lehetett, amikor egy katona jött és jelentette, hogy az 1. század parancsnoka, Kelemen százados úr megsebesült, de olyan nagy a nyomás, hogy a sebesültvivők nem tudják behozni. Freyer őrnagy úr csak ennyit mondott: „Fiam, ő nem hagyott el benneteket, ti hagytátok el őt!” Kb. egy fél óra múlva behozták a százados urat, de már halott volt. Meghaltak a sebesült vivők is. Minden szakasznak két sebesültvivője volt, ez a századnál 6, zászlóaljnál 12 fő katonát jelentett. Freyer őrnagy úr kérdezte „Hányan vagytok még? Előttem jelentették, hogy a 2. szakaszból 28 ember él és 16 puska van csak. Sok volt a rozsdás, vashüvelyes töltény, mely beleszakadt a csőbe. Idő, hely nem volt puskavessző használatára és ezért nem lehetett a hüvelyeket kiszedni, ezért a katonák kettétörték a besült használhatatlan puskákat.”¹⁰¹¹

XII. 24. A 2. sz löveget egész éjjel aknázták az oroszok, aludni nem lehetett Valóságban Letkésen az oroszok a házak mögötti kertekben voltak.

Reggel ködmentes derült idő, még a nap is kisütött.

A Bajtán levő Kelemen Kristóf rádiós: „24-én reggel Bajtán hívtak a gh-ba. Felöltöztem vizes, de már átmelegedett ruhámba. Teljesen új felszerelést kaptam. Egy orvos hasmenésemre vízben oldott szénadot. Ipolyszalkán a „nagy udvarban” egy könnyű sebesültekből sebtében összeállított rajjal átmertünk a zászlóalj parancsnokságra a letkési oldalra. Közben tolmácsolnom kellett Freyer Frigyes őrnagy úrnak, akivel többet nem találkoztam. Ugy gondolom, volt egy nézeteltérés a magasabb parancsnoksággal, aki támadást erőltette, de már nem volt kivel.”¹⁰¹²

Dél körül Ipolyszalkán, alighogy a zászlóaljvonat a sebesülteket lerakta, és Bánhid Gyula főhadnagy leadta jelentését, az oroszok a törzset és a kötözőhelyet félórás aknavető tüzrel támadták. Polgári lakosok is sebesültek, 1-2 ház kigyulladt. Általános riadót rendeltek el, minden épkezláb ember, még a könnyen sebesültek is védelmi állásokba vonultak a hídfő körül és a községbe vezető utak mellett. Mindenki azt hitte, hogy itt az orosz támadás, de aztán kitudt, hogy ez csak a szokásos szovjet ijesztgetés, tüzéségi területtűz volt.

A szovjet nyomás fokozatosan erősödik – a hídfő kiürítése

Délután tüzer felderítők 20 szovjet gyalogost ejtettek foglyul és hoztak haza. A szovjet minden áron döntést akart kicsikarni, állandóan pihent kötelékekkel támadott. Tüzereje nőtt, először lőtte a félelmetes hangú „Sztálin orgonákkal” a Liliom pusztá és az Ipoly közötti területet, mintegy 100-120 aknabecsapódással, majd ettől kissé északra a falu felé újabb 60-80 becsapódással támadott.¹⁰¹³

A szovjet tömegtámadás hevességére jellemző, hogy délben saját tüzéségünk 16 lövege egyesített tüzével, 1106 lövésével hiúsította meg egy lovas seregettest átkelését az Ipolyon. Az

¹⁰¹¹ **Tóth** XII. 3-án Esztergomban, a párkányi híd előtt találkoztam a hadosztály lovastüzéreivel, köztük Varga István boldogi lakóssal, aki mondta, hogy már második napja készültségben vannak és várják a bevetési parancsot. A Mária Valéria híd közepén ekkor már egy 50 cm átmérőjű luk volt.

¹⁰¹² **Kelemen**

¹⁰¹³ **Benkő** 86-87. o.

Ipolydamásdnál kialakításra kerülő szovjet hídfő kibővítésének megakadályozására a hadosztály tüzérsége 1223 lövedéket lőtt ki.¹⁰¹⁴

Délután az őrségek helybenhagyása után lefújták az általános riadót. Bánhidy főhadnagy egy-két szilánkkal megúsza az aknavetőtüzet, de egyik szakácsa karján megsebesült és ezzel veszélyeztetve volt a főzés. A vacsorát is elkészítették a pótszakácsok, pörkölt krumplival, tea szalonna, kenyér. Nem tudták mit hoz a holnap, mindenből többet vittek.¹⁰¹⁵

Pályi jelentette helyzetét, Czirfusz őrnagynak, ő Heinrich alezredesnek, ő Szügyi vezérőrnagynak. A válasz dél körül érkezett, hogy mindenképpen tartani kell az állásokat és a hídfőt. A németek segítséget, páncélosokat és lövegeket ígértek rövid időn belül. Bánhidy közben Kőhidgyarmatra ment, a hadosztály ellátó oszlopához lőszerért, Bordás főhadnagy ugyanekkor élelmet vételezett. Délután tértek vissza Ipolyszalkára, közben a letkési századokkal is létrejött a távbeszélő összeköttetés.

Czirfusz őrnagy közölte Pályi századossal az ezred parancsát, hogy visszavonulni nem lehet, kitarítani az utolsó emberig, mert jönnek a németek. Élelmet, lőszert ne küldjenek - mondja Pályi - embereket küldjenek, de sürgősen, mert a századoknak 60-70 %-os vesztesége van.

Sajnos sem a zászlóaljnak, sem az ezrednek, nincs embertartaléka, a helyzet kritikus.¹⁰¹⁶

Késő délután Szervánszky százados helyettesével átment Letkésre. Sannáék vonulnak vissza. Az orosz beszivárgott a faluba és az Ipoly parti lapályra is. Pályi repülő századost a repülő lövész I. zászlóalj parancsnokát Szervánszky régóta ismerte. Helyettese két kísérijével a páncélromboló raját kereste meg. Azt hitték, hogy oroszok zárták körül őket és kézigránáttal, meg rövid sorozattal fogadták. A jobb keze megsérült. A rajt visszavonták Ipolyszalkára.

Közben feljött a hold és felszállt a köd is. Jó látási viszonyok voltak. A szovjet Liliom pusztá felől harckocsikkal jött. Pályi parancsot adott, hogy a faluba be kell engedni őket, mert nem volt páncélelhárító fegyverük. Kézigránát kötegekkel kell a harckocsik láncát tönkretenni. Három T-34-es harckocsi jött az úton. A nagy csend miatt megálltak. Harcra nem került sor. Leadtak pár lövést és visszafordultak.¹⁰¹⁷

Szalók Imre: „A falu széléig jöttünk vissza, ahol vastag akácfák voltak és a várható páncélos támadás miatt beástuk magunkat. Meg is jelent éjjel 2-3 harckocsi és tőlünk Ugy 200 méterre megálltak. Kiszálltak, cigarettáztak, beszélgettek, majd visszamentek. Ezt követően egy nagy aknavetőzést kaptunk. A mellettünk levő istálló, szalmakazlak meggyulladtak. Égett minden. Volt itt egy őrzető, alföldi gyerek. Csodálkoztam rajta, hogy az soha nem fél. Ekkor csapódott a lába elé egy nagy szilánk, s ettől úgy megijedt, hogy többé semmire sem lehetett használni. Amikor azt hittem, hogy már a nagy tűzben nem lehet semmi mozgás, a szegény telefonosok akkor húzták, szerelték a vonalat.”¹⁰¹⁸

A LETKÉSI HÍDFŐ KIÜRÍTÉSE.

Sajnos ekkor már halott katonák csontkeményre fagyott hullái feküdtek szerte szét, magyarok oroszok vegyesen. Itt halt hősi halált század parancsnokom vitéz Csörgey László főhadnagy

¹⁰¹⁴ *Dárday* uott. *Lajtos* lásd 1/1 fejr. 3 jegyzete : XII. 24-én Ipolydamásdnál az átkelt ellenséget az Ipolyba nem dobta vissza a hadosztály. (179. o.) Lajtos bejegyzése hibás.

¹⁰¹⁵ *Bánhidy* 4. o.

¹⁰¹⁶ *Bánhidy* 5-6 o. Pályi visszaemlékezése 20. o.-án „a szolgálati út betartását nem említi, csak azt, hogy „Lajtos elismeréssel beszélt a repülők harcáról, de ragaszkodott a hídfő megtartásához.”

¹⁰¹⁷ *Pályi* 26. o.

¹⁰¹⁸ *Szalók* 8-10. o.

úr is, akinek sírja a letkési temetőben van - emlékezik Boda géppuskás katonára. Öt napon át álltuk a meg-megújuló támadásokat.¹⁰¹⁹

Vitathatatlanul elérkezett az idő a csapatok visszavonására az Ipoly nyugati, jobb oldalára. Nappal ezt nem lehetett kockáztatni, meg kellett várni az éjszakát. Nem lehetett egy ezredet, helyesebben annak megmaradt részeit, egy hídon nappal áthozni.

A repülőlövészek ebben a helyzetben, amikor tömegtámadások ellen kellett helytálniuk, rendkívül hősieen harcoltak, kézitusákat, kézigránátharcokat vívtak, míg be nem sötétedett.

A hadosztály parancsnokság kiadta már napközben visszavételi parancsát: a sötétség beálltával fokozatos kivonás után gyülekezés Ipolyszalkán, onnan menet Bajtára, pihenő, felkészülés a további hátravonulásra.

Képzeljük el, hogy az ezred partváltásához csak egyetlen híd állt rendelkezésre!

A hadosztály ugyanakkor intézkedett az Ipoly védelmére, a már korábban szemrevételezett állásokban (részben kiásott árkokban), az Ipoly folyót természetes akadályként használva.¹⁰²⁰

Schmidt német tábornok, a hadosztály felettes parancsnoka elrendelte, hogy a hadosztály az Ipoly-Garam közötti magaslatokat köteles tartani.¹⁰²¹

Vége Heinrich István alezredes, ezred parancsnok, december 24-én 20.00-kor elrendelte a részleges visszavonulást Letkés környékéről. Ipolyszalka nyugatra kb. 3-4 km-re, a Garam folyó mellett fekvő Kicsind községet övező Ipolyszalka fele eső dombvonulatra, új védelmi állásokba.¹⁰²²

A hídfő kiürítése egyike a legnehezebb katonai tevékenységeknek. Kísérőjelensége a pánik, vagy legalábbis az idegesség. Ezeknek nyoma sem volt. A repülő légénység szelleme és a kölcsönös bizalom a légénység és tisztikar között mindkettőt kizárta.¹⁰²³

A felderítő osztály két Nimródját Ipolyszalka É-i és D-i kijárójánál helyezte el. Közülük a D-en levő tüzérségi belövés áldozata lett. Szerencsére kezelői nem voltak mellette.¹⁰²⁴

A repülő lövészezred II. zászlóalj Letkésen levő részeinek rakétajelre kellett indulni és átjönni a hídon.¹⁰²⁵ Letkés-t karácsony este, 21.05 perckor hagyták el. Visszavonulásunkat egy huszárszázad fedezte, akik az Ipoly jobb partján a kövesúttól D-re, 3-400 méterre voltak lőállásban. Éjfélkor indultak a csonka szakaszok és a csapatvonat Bajtára. Ekkor kezdték Bajtát aknázni az oroszok. Bajtán előttünk németek voltak. A szoba, ahová beköltöztünk egy tűzhely, asztal 4 székkal és szalma volt. Német konzervkávét is találtunk. Ez, és vitamincukorka volt élelmünk.¹⁰²⁶

Elegendő idő maradt a visszavonulási parancs kiadására. Pályi György százados az 1. századának telefonon adta ki a parancsot, hogy legalább három leplező járőrt hagyjon vissza, ő maga Letkés K-en személyesen vezette a visszavételt. A faluban már készültek a szovjet bevonulására. Ünneplőbe öltözött négy ember, a falu előljárói, ment az oroszok elé. Ugy

¹⁰¹⁹ **Boda**

¹⁰²⁰ **Lajtos** II 46. o

¹⁰²¹ **Utásznapló** 56. lap XII. 24. 15. 20 -kor Koppány Ernő alezredes utász zászlóaljparancsnok eligazítása szerint, melynek tárgya az általános helyzet ismertetése volt.

¹⁰²² **Bánhidya**

¹⁰²³ **Lajtos**

¹⁰²⁴ **Martin** 27. o

¹⁰²⁵ **Schmidt**

¹⁰²⁶ **Tóth**

látszik tudták, hogy mikor jönnek. A hídfő kiürítése minden harc nélkül ment végbe. Komoly tűzharcra nem került sor, veszteség nem volt.¹⁰²⁷

„Az elszenvedett veszteségek, a túlerő, a felszereltségben levő hiányosságok és a várhatóan teljes megsemmisítésünket okozó csapások miatt, megkezdjük a visszavonulást és este 20-22 óra között értünk be a faluba. Egyes egységek már az Ipoly túlsó oldalán voltak.

A Gizella malom és a szőlők környékéről mi voltunk az utolsók között a legutolsók. A tűzvonalból történt visszavonulásunk során a község első utcájához érve, fogadott bennünket Pályi György százados úr a szalmakazlak árnyékában. Emlékezetem szerint holdvilágos éjszaka volt elég sűrű talajköddel. Pályi százados 12-15 önként jelentkezőt kért utóvédnek, akik az utolsó egységek visszavonulását fedezik. Jelentkeztem. Három variációs parancsot kaptunk:

ha ellenséges mozgást észlelünk, nem szabad tűzharcba bocsátkoznunk, a lehető leggyorsabban át kell mennünk a hídon

ha Pályi százados úr nem tud visszajönni értünk, a visszavonulásra piros rakéta lesz a parancs.

s végül, hogy személyesen jön értünk vissza.

Teljesítette szavát, visszajött. A szalmakazal árnyékában szedett össze bennünket. Letkés községet legjobb tudomásom szerint mi hagytuk el utoljára. Pályi százados személyesen vezetett át, bennünket a hídon, Szalkára.

Azzal tisztában voltunk, hogy a hidat a németek már jóval korábban felrobbantásra előkészítették.¹⁰²⁸

Az I. zászlóalj utóvédje is beszólt a templom és a Ipoly közötti mély betonozott pincébe, ahol a harcok alatt a lakók meghúzódtak, hogy rövidesen nagy robbanást fognak hallani. Ne ijedjenek meg Letkést kiürítjük és a hidat felrobbantjuk. Ez lesz a robbanás.¹⁰²⁹

Az I. és II. repülő lövész zászlóalj 24-én éjjel előtt váltott partot. Ezt a gyülekezést és az ezred két zászlóaljának a Letkés-Ipolyszalka-i hídon való átvonulását látta Szügyi ezredes és Lajos vezérkari őrnagy is „Minden tervszerűen és a legnagyobb rendben ment. A repülő lövészek gyülekezésénél jelen volt a hadosztály parancsnok és a vezérkari főnök (én) is. Csak annyit mondhatok, hogy *a csapatok annyira nyugodtan és fegyelmezetten viselkedtek, amire én még egyetlen példát sem láttam ebben a háborúban, sem magyar, sem német csapatok részéről.*”¹⁰³⁰ Lajos írja későbbi levelében, hogy „Ott voltam Szügyivel együtt, amikor az ezred gyülekezett Letkésnél. Arra emlékszem, hogy *könnybe lábadt a szemünk a csapatok fegyelmezettsége láttán, nem hittük, hogy ilyen is van a II. világháborúban.*”¹⁰³¹

A híd védelmére a szalkai oldalon délután minden erőt összeszedtek. „Egy idegen, karszalagos tiszt megfogott és beosztott egy szakaszvezető által vezetett rajba, azzal, hogy menjünk az Ipolyszalka-i temetőhöz, hogy az oroszok ne építhessenek hidat, és ne tudjanak átjönni. Éhesek voltunk, túrórt találtunk egy háznál, azt meg is ettük közben. Esteledett, még lehetett látni, de az oroszok nem jöttek.”¹⁰³²

¹⁰²⁷ Pályi 26-27. o.

¹⁰²⁸ Boda

¹⁰²⁹ Gráczol, Simon : Szalaiék pincéje volt. Itt volt későbbi feleségem is ebben a pincében. (1935-ös születésű heten voltak testvérek) 11 éves korában hallotta, hogy egy magyar tiszt leszólt hozzájuk. Ezután szülei el is hagyták ezt a pincét.

¹⁰³⁰ Lajos II 46. o.

¹⁰³¹ Lajos - Pályi

¹⁰³² Kelemen

Még szürkületben az 1. sz. 75 mm-es páncéltörő löveget a 2-es és 3. sz. löveg állásváltótásának biztosítására visszavonták Fenék pusztá felé. Éjjel a 2. sz. löveg vontatóval, a lövegkezelő és a páncélromboló rajjal, teljes felszereléssel megszökött, amint a hídon elkezdtek átjönni védők, a hátsó térségen keresztül elhajtottak A 3. sz. löveg vontatója tönkre ment, ott hagyták.

Megkezdődtek a lemaradások és szökések. Ipolyszalkán, az I. zászlóaljából egy írnok hat társával maradt egy hétig. Szép Gyuláéknál voltak beszállásolva. A fiuk még él. „Jól jártak velünk. A hat katonaruha miatt. Ott öltözték át. A parancsnokunk Vácik Béla őrmester a század szolgálatvezetője, egy jutasi őrmester - itt nagyon megszelídült, bárány lett belőle - én a raktárosa voltam. Míg a repülőknél voltunk, jó dolgunk volt. Ipolyszalkán, parancsot adtak, hogy mindenki menjen, ahova tud. Aztán úgy szétverték bennünket, hogy volt, akit Németországba vittek, volt, akit fogolynak, volt, aki megszökött, de karácsony estére megszűntünk. Karácsonyeste, egy fél liter rumot kaptunk fejenként. Ipolyszalkáról 1945 január 1-én Ipolypásztóra mentünk. Onnan éjfélkor indultam haza Tergenyére.”¹⁰³³

A felrobbantott híd Letkésnél

A repülő lövészek utóvédje: „Alig értünk vissza Szalkára hatalmas robbantás rázta meg az éjszakát. Felrobbantották a Letkés-Ipolyszalka közúti hidat.”¹⁰³⁴

Az élővíz feletti hidat robbantották fel, a holtvíz felett nem.”¹⁰³⁵

A hidat 24-én éjfélkor egy német robbantó részleg robbantotta fel. A harmadik leplező járőr a K-i, letkési oldalon maradt. A vízben lógó hídon ők is veszteség nélkül átjutottak.

„...Benkó Béla szakaszvezető, a II. zászlóalj aknavetőszakasz főfigyelője, aki a Kovács hegyről belátta az egész hídfőt így emlékezik: Éjfél körül Ipolyszalka és Letkés között egyszerre kivilágosodott a környék! Óriási tűz oszlopok sora emelkedett a magasba! Hatalmas detonáció hangja jutott el hozzánk! Ez csak a híd lehet! Elhűlve néztük a fantasztikus tűzijátékot, a hídrészek levegőbe repülését, a robbanások sorozatát, míg a fények kialudtak s a robbanás éles dőrejei tompa dübörgéssé szelídülten végigmorajlott visszafelé a környező hegyoldalokról. Ez a híd! Felrobbant a híd! Egymásra néztünk. Semmi jót nem olvastam ki társaim szeméből. Nemrég még a falu mellé lőttünk. Ilyen gyorsan visszavonultak volna a mieink? Lehet, hogy nem a mieink robbantották fel? Mi lesz akkor a letkési oldalon maradt bajtársainkkal? Baleset? Diverzió? Vagy tán mégis parancsra történt?....”¹⁰³⁶

„Lassan esteledni kezdett. ... A csendet ... tűzértségünk domb felett elszálló lövedékeinek hangja bontotta meg. Látni lehetett, amint párszáz méter magasan lövedékeik fűrták a levegőt. Becsapódásokat nem észleltem. Valahova a (Börzsöny) hegy mögé lőhettek. ... Különös surrogó hangra lettem figyelmes. ... Talán repülő bombák suhogása lenne? De nem, gépzúgás nincs! ... A zúgás betölti az egész horizontot. Baljósan mélyül, majd egyszerre kivilágosodik előttem a folyón túli terület! Mintha a pokol nyílt volna meg! Vakító fehér tűzkráterek nyílnak meg, törnek az ég felé, egymás mellett növekedve, mint az orgonasípok. Ez az! A sztalinorgona! Most értettem meg igazán a régóta ismert elnevezést! A robbanások hangja is ideért. Dübörgött a föld. Hatalmas villanások cikáztak előttem ott lent! Szinte megvakultam, megsüketültem, zúgó fejjel, hatalmas nyomással a mellemen figyeltem a pokoli színjátékot. Annyira hatása alatt voltam, hogy annyi eszem sem volt, hogy lebujjak az árokba, fedezzem magam.

¹⁰³³ *Smirer*

¹⁰³⁴ *Boda*

¹⁰³⁵ *Vavrik.*

¹⁰³⁶ *Benkó* 92 - 93. o.

A fülsiketítő hangorkán hirtelen véget ért. Egyszerre irtóztató csend lett! ...mit érezhettek azok, a mieink közül, akik ott feküdtek a mezőn lövésztechnókben, gödörben, vagy út menti árokban, vagy éppen csak egy vakondtúrás mögött? .... Ujból felhangzott a csúnya, iszonyúan süvöltő hangorkán. Talán az előbbinél kisebb. Letkésen újra tűzoszlopok sorozata emelkedett a magasba és óriási dübörgéssel hunyt ki és halt el sokszoros visszhang kíséretében a völgyet keretező hegyoldalon. ... kb. kétszer 500-800 méter szélességű tűzcsapások voltak. Az első csapás kb. 100-120, a második 60-80 robbanást jelentett. ...Igen rossz érzés, azt se tudjuk mi történik körülöttünk. Semmi összeköttetés csapatainkkal, de parancsnokságunkkal sem. Se telefon, se jelzőrakéta, sem más előre megbeszélt jelzés ... Egy küldönc érkezett. Nem éppen karácsony- esti hangulatban. Tűztámogatást kérnek Letkéstől északkeletre! - Mikor indultál el? 18.00 órakor? Órára nézek: 20.00 óra van! Két órát tartott az út, míg ide értél? Lehet, pedig nagyon siettem! Nehéz volt a sötétben árkon-bokron át idejutnom. ... S jött a mérícskélés. A célterület 4-5 km! Aknavetőink hatásos lőtávolsága 3 km. Ki vállalkozik a többlettöltettel felszerelt aknáknak kilövésére? Az illető életével játszik! ... de vannak önként jelentkezők! ... Jól jött a domb szolgáltatta szintkülönbség! A fiuk beállították a vetőcsöveket, felszerelték az aknagránátokat még két lögyapot karikával. Alig fért el a gránát nyakán, szinte a vezetősárnyakhoz volt préselve! Első cső ! Foszforgránát! Tűz! Az aknavetőcső, állvány, talp jó méternyi távolságra vágódott ki helyéről.

Mindannyian a földön fedeztük magunkat és számoltunk: egy, kettő, ... öt, .. nyolc .. most! Egy nagy villanás a távolban, előtte a falu sziluettje! Sikerült! Túllőttünk a falun! Sikerült. Aztán újra talpbeásás, állványok színtezése, célzás! Minden cső kész? Szakasztúz! Sorozatban! ... Szerencsénk van, csöveink nem repedtek meg! Egy baj van, ami nagyon bánt minket, hogy jó helyre lövünk-e? ... Az sem vigasztalt bennünket, hogy a küldönc elmesélte, hogy amikor Liliom pusztát tüzünk után visszafoglalták, lövéseink egy szétlőtt aknavetőüteget is találtak a helyszínen. Ezzel eloszlatva azt a mítoszt, hogy a szovjetek messzebbre lőnek, mint mi. Nyomott hangulatban és éhesen ültünk a fedezékben karácsonyeste. Éjszaka közeledik. Mi lehet otthon? Mi van családukkal? Szeretteinkkel? Ők is fagyoskodnak, mint mi? Mi ugyan most nem panaszkodhatunk! Van lepedőnk, fűtött fedezékünk, ahol pár percre meg-meghúzódhatunk három nap után először. Csak gyomrunk korog. Vancsa Lajcsiban bízunk, őt küldtük élelemért. Nem végez fél munkát. Nála jobb üzletembert nem találhattunk volna. Ki fog jönni rendelkezésre álló pénzünkből.”

A híd a robbantáskor üres volt a lakosság szerint, mert nem találtak a korabeli gyerekek halottakat mellette. A fogolyként azon átmenők másra emlékeznek. „Mikor már fogolyként jöttünk át az Ipolyszalka-i temető magasságában vert orosz pontonhídon, a vasbeton híd lábánál láttam egy barátomat, aki talán a robbanás következtében a híd lábánál halt meg. A halottakat akkor nem takarították el az oroszok, azokat bizonyára később a lakosság temette el.”¹⁰³⁷

A hidrobbantó németek három kételtű kocsijukkal mentek el Esztergom felé. Parancsnokom egy szakaszvezető az Ipolyszalka-i temetőnél golyószórójával utánuk lőtt.¹⁰³⁸

A híd robbantása után síri csend lett

Szent karácsony éjjele az Ipoly nyugati partján

A *felderítőosztály* parancsnoka Takács László százados¹⁰³⁹, Garamkövesdről Ipolyszalka község házára helyezte át harcálláspontját. Korábban itt volt a falusiak által elnevezett

¹⁰³⁷ Benkő 88 - 91. o

¹⁰³⁸ Kelemen

„frontparancsnokság”, ahova minden nap be kellett jönni a bírónak reggel 8-ra és ott utasításokat kapott sírásók stb. igényekre.¹⁰⁴⁰

Karácsony szent estéje volt. Egy nehezen szervezett tiszti járőrt küldött ki. Gh-ás tisztjét még délután megbízta kis ajándécsomagok összeállításával. Mikor jelentették, hogy a harcegységek a kijelölt állásokat elfoglalták, oldalkocsis motorkerékpáron maga ment végig a vonalon. Két színű (fehér és khaki zöld) tábori öltözetét zöldről fehérre fordította, a motorkerékpárt ő vezette .... Mivel ragaszkodott ahhoz, hogy a karácsonyi köszöntést katonáinak személyesen tolmácsolja, több forduló után harcálláspontján találta a II. ejtőernyős zászlóalj parancsnokát Sanna Henrik főhadnagyot és a hadosztály utász század parancsnokát, Mersits századost.

Martin Kornél páncélos hadnagy is visszaérkezve jelentette, hogy Ipolyszalka és a *gránátos ezred* É-i szárnya közötti Ipoly szakaszon nem észlelt orosz átszivárgást. Adatai érthetően fontosak voltak. Jelentéséről tájékoztatták a hadosztály parancsnokságot, Szügyi ezredest és Lajtos vezérkari főnököt.

Időközben a felderítő zászlóalj segédtisztje, vitéz Nagy Valér páncélos hadnagy, a volt főjegyzői iroda K-i falára feltűzött egy 1:25 ezer méretarányú térképet, bejelölve azon a harci helyzetet. Ezt elemezte a várható események, támadások valószínűségét fontolgatva. A parancsnoki helyiség Ny-i részén levő nagy táblás ablak alatt, szorosan az épület tövében, a felderítő osztály távbeszélő szakasza mély fedezékét épített ki, ahonnan rádió és vezetékes összeköttetést létesített. Elsősorban a hadosztály parancsnoksággal kerestek kapcsolatot, valamint a század és önálló szakasz parancsnokokkal, és a tőlük délre levő *gránátos ezred* parancsnoksággal. A jegyzői irodát, ahol segédtisztjével tartózkodott, egy ajtó kötötte össze az elhagyott jegyzői lakással. Az ajtó nyitva volt. A szomszéd szobában egy zongora is maradt. A II. ejtőernyős zászlóalj parancsnoka is itt rendezte be harcálláspontját, a szorosabb kapcsolattartás végett. Az utász század parancsnok az Ipolyszalka Letkés közötti híd aláaknázását szemrevételezte. Az összpontosított ellenséges tűzben Széchenyi és Zichy gróf testőrtisztek is itt húzódtak meg.

Nagy Valér hadnagy segédtiszt, a zongora mellett a szomszéd szobában ünnepelt. Ekkor egy óriási detonáció, és Takács László százados osztály parancsnok egy éles fájdalmat érez a bal lábán. A térképpel együtt dől a fal kifelé, vele bukik ő is előre, rázuhan a mennyezet, a karácsonyi dallamokból csupán hangfoszlányok jutnak tudatához, majd azok is elhalnak. Először ők veszik kezelésbe.¹⁰⁴¹

A belövés nyomán több halott és sebesült is volt, főleg a távbeszélő szakaszból. Az oroszok a rádió adását mérhették be, és így érték el az egészen pontos találatokat.¹⁰⁴²

Takács százados sebesülése után gróf Széchenyi testőr századosnak, mint rangidős tisztnek adta át a felderítő osztályt.¹⁰⁴³ Ezt a hadosztály parancsnoka nem fogadta el.

Mire Martin hadnagy parancsnoksága alatt az ismét kiküldött felderítő járőr Ipolykiskesziről visszajött, zászlóalj parancsnokát sebesülten elszállították.

¹⁰³⁹ Nemes nyéki Takács László százados hadnagy korában Takács László volt. Nevének hivatalos megváltoztatására utalást sehol nem találtam. A nyéki predikátumát, melyet akkor ugyan hivatalosan nem használt, jogosnak tartok. *1912.02.15. Avatták 1933. VIII. 20-án.

¹⁰⁴⁰ *Molnár Imre*

¹⁰⁴¹ *Nyéki Takács*

¹⁰⁴² *Molnár Imre* A lakóknak nagy bajuk lett ebből, amikor bejöttek az oroszok, mert kémeknek mondták őket.

¹⁰⁴³ *Nyéki Takács*

A felderítő járőr Ipolykiskeszin egy Landwehr (gránátos) századot talált 80 fővel folyamvédelemben, két, tehergépkocsira szerelt 20 mm-es légvédelmi ikergéppuskával.

A nap folyamán megkezdődött a leharcolt LVII. német páncélos hadtest páncélozott gépjárműveinek É-ról-D-re való vonulása az Ipoly – Garam közötti utakon. Harckocsik, rohamlövegek, páncélgránátosok, páncélozott gépkocsik, páncélozott lövészkocsik vegyesen, összevisszaságban Garamkövesd irányába mentek el.¹⁰⁴⁴

Ipolyszalkán, a második vonalban levő *ejtőernyős aknavető*sök: „Ebben az időben a szovjet tüzérség állandóan aknavetőkkel lőtte Ipolyszalkát - emlékezik Béres Béla volt hadapród őrmester - 24-én estefelé „az egyik legény Sávó Lajos beszaladt az udvarra és a hóna alatt hozott egy kitekert nyakú libát. Letoltam! Fogtam az utcán - mondta. Megkopasztották és meg akarták sütni. Nem tellett el tíz perc, egy másik katona egy 30 literes hordót gurított. Először mérges voltam, de annyira közel kerültek ezek a fiatal ejtőernyősök hozzám, hogy megnyugodtam, éhesek is voltunk. A végén még segítettem is, Kovács Imre őrzetővel fát fűrészeltünk. A legények kezdték sütni a libát az első szobában. Meg akartuk ünnepelni a szent estét.

A konyhában égett a petróleumlámpa és morzsoltuk a percekét. Egy tompa dörrenés, az utcai szoba mennyezete, gerendázata teljesen beszakadt valami hatalmas erejű lövedéktől. Néhány katona vánszorgott a szobából, néhány rögtön meg is halt, többen megsebesültek. Este 19.00 óra volt. Meghalt: Gábris József honvéd (II.szak/2.raj/2.félraj/4 aknavető löveztő), Sáhó Lajos honvéd (II./1 /2/2 av.lvez.), Horváth József honvéd löveztő ugyanott, bal lábát leszakította a gránát és ott folyt el a konyhában a vére. A folyó vért egy macska kezdte nyalni. Akkorát rúgtam bele, hogy kirepült az udvarra. Megsebesült Kádár Balázs honvéd (II/1/1./1. lvez.) és Pete József honvéd (2/1/3/5 pc. gr-osa). Őket azonnal elszállították. Mi búsan, szomorúan ott maradtunk. Egy vetőre 2-3 ember maradt. Jelentettem hírvivőn át, hogy az egész szakasz megsemmisült. Alig maradt néhány ember életben.” A szenteste megünneplése és a vacsora elfogyasztása elmaradt a bekövetkezett tragédia miatt.¹⁰⁴⁵

Halottakat temettek Párkányban is. A Híradó zászlóalj rádiós százada Krämer Jakabot temette el.¹⁰⁴⁶

A gránátos ezrednél történetek

Szepesvári Béla főhadnagy naplója: „A *gránátos ezred* I. zászlóalja 2 századának egész éjjele nyugalmasan telt el. Még mindig keveregnek az oroszok az innenső parton, a tanya felé is tovább szivárognak. Páncéltörő ágyukat vontatnak 6 lóval tüzelő állásba. Egyet géppuskásom távcsöves irányzékkal kilő, a többi a tüzér intézi el.

A légi tevékenység is felélénkül. Nem elég, hogy bombáznak, de a légvédelem fellőtt lövedékeinek repeszdarabjai órákon keresztül különböző hangon zizegve sivítva potyognak, az ember nem tudja, mikor esik a fejére. Nekem különösen veszélyes ez, mert az egész háború alatt soha nem viseltem rohamsisakot. (nem látok, nem hallok benne semmit, és így nem lehet pillanatok alatt tájékozódni és vezetni)

¹⁰⁴⁴ *Martin* 27-28. o. és *Martin-Ugron* 124. o. December 23-án "Martin járőreivel egész napon át éjjél utánig" sem ellenséget, sem saját csapatot nem talált Lelédől Ipolykiskeszig. Sem a hat löveget, sem páncélromboló járőröket nem találta, pedig aznap délelőtt a 4. löveg kilőtt egy harckocsit, délben a 3. is egyet és délután ugyanez még egyet. A 15 órás felderítés 7.5 km-én (500 m/ó) nem látott egy magyar Storch repülőgépet sem le és felszállni. Érthetetlen.

¹⁰⁴⁵ *Béres* 15-16. o. „Nem tudjuk, hogy a sebesültek közül ki halt meg. Jó lenne ezt felkutatni.”

¹⁰⁴⁶ *Halmai zsebnaptár* A párkányi temetőben Bernáth József sírköve mellett félbalra.

Letkés¹⁰⁴⁷ (puszta) irányából folyton erős harci zaj hallatszik. Tegnap este is sztalinorgonával gyújtották fel, harcálláspontomról nagyon jól lehetett látni. Azt mondják a repülő lövészeket itt teljesen bekerítették. Enni megint nem kaptunk semmit. Az orosz csin-bumok is kezdenek lőni minket. Két emberem megsebesül. (Szörnyű a sebesülés, mert sem tábori kórházunk, sem civil kórház nincs.)

Délután egy német jön, hogy két orosz páncéltörő ágyú lovait kilőtték géppuskával, menjünk föl, lőjük ki ágyúval a csin-bumokat. A tüzér kiépíti a távbeszélő vonalat és felmegyünk a hegyre. Tényleg ott a két ágyú, lovaik kilőve, a muszkák megrettentően lapulnak az árokban. Olyan ritka szerencsés a helyzet, hogy a cél, a tüzerfigyelő és a tüzelő ágyú egy vonalban van, így nem kell lövelemeket kiszámítani és a lövedék pont a fejünk felett fog átrepülni. Na jön az első lövés, bumm. Mögöttünk robban, vagyis rövid a lövés. A tüzér koma helyesbít. Jön a lövés, bumm. Pont felettünk robban egy ágon, szerencsére senki nem sebesül meg. Itt történt volna meg az a hihetetlen eset, amikor a tüzerség saját figyelőjét lövi ki. Magas a hegyünk, amin állunk, nehéz átlőni rajta a cél pedig alattunk a völgyben van. De nagy nehezen bent van a tüzér a célban és szétlővi az ellenség ágyúit.

Eljön életem legszomorúbb karácsonyestéje is. A zászlósokkal lemerészkedünk a vadászlakba. Lent a szakácsok sütik már a disznót, amelyik a vadászlak tulajdonosáé volt. Egy kis bor is előkerül, megforraljuk. (csak az oroszok ne vegyék észre a füstöt.) Jóízűen bevágjuk az ételt, iszunk rá a párolgó forralt borból és az otthoni szép karácsonyokról beszélgetünk. Majd elkezdünk karácsonyi dalokat énekelni. De abba kell hagyni, mert megint jönnek az orosz harckocsik. Fölmegyünk az állásba, leellenőrzöm az öröket (ilyenkor szeret az orosz valami disznóságot cselekedni), majd ismét énekelünk. A védőállásban szétszórt század is átveszi a dalokat. Gyönyörűen száll az ének a csikorgóan hideg tiszta éjszakában. Majd lassan, hazaálmodva magunkat, elalszunk.”¹⁰⁴⁸

Békássy Miklós százados két három emberrel jött. Amikor meglátott sógorát Dömösi János honvédet hozzám küldte. „Hív a százados úr!” Odamentem. - „Fiam maga velünk jön!” - mondta. Öten-nyolcan mentünk ki Helembáról a faluból a dombon vagy a hegyen át, hogy mennyi ideig nem tudom. Egyszer csak „Állj! Vigyázz akna!” Oroszul-magyarul beszélő katonák, persze oroszok! ... Orosz fogságba estünk. Útközben Békássy Miklós Dálnoki Miklós Bélát és Vörös János tábornokot emlegette. Nem sokára az oroszok el is vitték tőlünk..... Még aznap éjjel egy levelet kellett visszavigyek Bánó Árpád századosnak egy orosz kíséretében: „Bánónak üzenet! Dálnoki és Vörös minket vár!” Mivel nagy kézigránát tüzet kaptunk, a ruszki visszaparancsolt, nem engedett tovább menni.”¹⁰⁴⁹

Helembától nyugatra az átkaroló oroszokra az 1. aknavető tüzérosztály 07.30-kor Garamkövesd K-en a Szikláshegy Ny-i lejtőjére 600; 14.00 -16.00 között újabb 200 lövést adott le.

10.45-kor Helemba D és a vasút között támadt az ellenség, 16.00-kor újabb harckocsi és gyalogos támadást indított. Az Altorjay csoport közelharcok után Helemba Ny-on és ÉNy-on a hadtest alárendeltségében levő 21 cm-es német mozsár támogatásával és a Pálfi féle gránátos zászlóaljjal ”visszafoglalta a szovjetektől”.¹⁰⁵⁰

¹⁰⁴⁷ Liliom puszta

¹⁰⁴⁸ *Szepesvári* 42-43. o.

¹⁰⁴⁹ *Kovács Jenő* személyes közlése 2000. július 2-án Ipolyszalkán: „Begyalogoltunk Szobra, s amikor már 80-100 ember együtt volt, irány Márianosztra, ahol még több magyar fogoly volt. „Gyalogoltunk valahol Nógrádban, Nőtincs és Galgaguta körül, amikor láttam Békássy Miklóst, oroszok vitték jeep kocsival.”

¹⁰⁵⁰ *Dárdai napló* XII.24.

Helembát a Szent László hadosztály Gárdalövész ezrede december 24-én 21.00 órakor adta fel, amikor is a német és magyar alakulatok tervszerűen vonultak vissza. Ez volt a térség első községe, melyet az oroszok most már végleg elfoglaltak.¹⁰⁵¹

„A magyarok (gránátos ezred I. zászlóalj parancsnok harccsoportja) a szentestén jöttek Bajta felől és mentek fel egy gyalogúton a Királyhegyre, a falun át, védelembe, mely Helemba és Leléd között egy szőlőhegyen volt. A magyarokat a hegyre egy bajtai öreg parasztember „a Baka (adatközlőnk) nagyapja” vezette fel.¹⁰⁵²

A támadás szemtanújaként jelenlevő német összekötő tábornok megindultan jelentette ki, hogy „So kämpfen nur Helden, die vom Begriff 'Gefahr' nichts wissen wollen” (Így csak hősök harcolnak, akik a veszély fogalmát nem ismerik.)¹⁰⁵³

December 24-én az oroszok áttörtek az Ipolyon. A Helemba-i cseh kaszárnnyában elfogtak egy németet, akit a pöcegödörbe fojtottak. Halottaikat a Dunába dobták.¹⁰⁵⁴

Helemba területén az említett 35 katonával együtt összesen mintegy 200 különböző nemzetiségű - magyar, német és orosz - hősi halott volt az utcákon és a falu többi részén, akiket csak a harcok után szedtek össze és vittek Párkányba a temetőbe.¹⁰⁵⁵

A falu felett levő Somogy oldalon találtunk később egy tiszthelyettest egy fának dülve halottan hat társával. Egy akna csapódott közéjük. Ott helyben temették el őket a futóárokba.¹⁰⁵⁶

A VIII. gépvontatású tüzérsztály három lövegével és az I. közepes aknavető tüzérsztály két ütegével változatlanul a Szob és Márianosztra orosz gépkocsi forgalmát akadályozták.¹⁰⁵⁷

Egy Helemba-i 83 éves magyar ember elmondása szerint „a december 24.-i éjjeli bevetés után a II. gránátos zászlóalj géppuskásszakasza 44 embere közül csak egy katona maradt életben, akinek a pincékben sikerült elbújni. A többi a szovjetek mind lelőtték. Egyetlen ember élve nem maradt. 250 halott volt csak Helembán, a környéki erdőkben mennyi, azt ki tudja. Az oroszok a holttesteket, - mert fagyottak voltak, - hármával 150 cm. magas gúlákba rakták, és valahová tömegsírokba szállították el később!”

„A harcok után megjelent egy asszony Gyergyóújfaluból, kereste férjét Ferenczy Máté szakaszvezetőt. Megtalálta a község szélénél elhantolva. Ekkor az asszony elment haza, de nem-sokára visszajött és a közlővel, (aki akkor szökésben levő 30 éves katona volt) kiásták a hullát. Elővett egy kést és levágta hősi halott férje fejét. Hazavitte eltemetni!”¹⁰⁵⁸

Voltak olyan csapatrészek, melyek a felvonuláskor nem jutottak át az Esztergom - Párkányhána-i hídon, mint pl Magyar Miklós törzsőrmester, az I./ II. ejtőernyős zászlóalj nehézfegyver század szolgálatvezetője fogatolt századvonatával, aki Pilismarót környékén, vagy Csabai István testőr őrmester a 3./ II. gránátos zászlóalj 6. századvonata, akik már december 24-én este estek az orosz élcsapatok fogságába.

¹⁰⁵¹ **Bogdányi**

¹⁰⁵² **Vavrik** „december 24-én a kiadott hadosztály parancs teljesítése nyomán.

¹⁰⁵³ **Martin** 18. o.

¹⁰⁵⁴ **Baka II**

¹⁰⁵⁵ **Dárday** uott. ”visszafoglalta a szovjetektől”.

¹⁰⁵⁶ **Vavrik**

¹⁰⁵⁷ **Dárday**

¹⁰⁵⁸ **Szabó** egyezik **Baka** közlésével. „A volt szökött katona ezt korábban Mahót István nevű tanítónak mesélte el.”

A Szent László hadosztály utász zászlóalj

Az utász zászlóaljnál ¹⁰⁵⁹ is a karácsonyi és újévi ajándékokat osztják szét a harcoló honvédek között. A zászlóalj Tokodról elindul Esztergomba, ahová 10^h - kor beérkezett. A zászlóalj Esztergomban volt, a zászlóalj parancsnok a hadosztály parancsnoknál jelentkezett, majd 14.30 -kor a menetkészültséget, 15.20 -kor eligazítást rendelt el: A zászlóalj kezdje meg menetét Garamkövesdre, annak biztosítását a 3. század lássa el előőrsekkel, két tiszti- egy tiszthelyettesi rajjal. Egyik lezárja Garamkövesd - Bajta, a másik Garamkövesd - Helemba, a tiszthelyettesi őrs a Kicsind felé menő utat. Az előőrs zászlóaljtalálék Garamkövesd északon, a 1. század foglalja el Garamkövesd nyugati, a 2. század Garamkövesd K-i szegélyét. A századok csak a legfontosabb anyagot vigyék. Előőrs parancsnok küldjön összekötőt a zászlóalj parancsnoksághoz. A zászlóalj parancsnok parancsot adott a hírendszerek kiépítésére, a gépszakasz az 1. századnak lesz alárendelve. 1. század egy szakasznyi erőt különítsen ki, a 2. szakaszt két gépkocsi fogja Letkésre szállítani, ahol Kovács hadnagy tartozik jelentkezni Heinrich István alezredesnél, akinek alá lesz rendelve. Feladata a letkési hídfőállás műszaki alátámasztása. Használjon fel egy kocsit dróthengert, és annyi „Erát” ¹⁰⁶⁰, amennyit az éjszaka folyamán le tud telepíteni.” ¹⁰⁶¹

„A zászlóalj folytassa menetét Garamkövesdre és egyelőre hadosztály tartalék. Készüljön fel arra, hogy Garamkövesd - Ipolyszalka műút mentén védelemre kell berendezkednie. A hadosztály parancsnok harcálláspontját Nánára helyezi át.”

Az utász zászlóalj parancsnoka elrendelte, hogy a menetet három lépcsőben kell végrehajtania I lépcső a 3. század, II lépcső az 1. század, III lépcső a 2. század. Az I lépcső a sötétség beálltával indul, a következők félóránként követik egymást. A Tokodon maradt anyagok (a légsűrítő erőközpont, 2 láncfűrész, 2 rohamcsónak, 8 motorkerékpár, 10 kerékpár, 18 lángszóró, kb. 1000 l benzin) átszállítására ad parancsot az anyagi tisztnak és arra egy tehergépkocsit bocsát rendelkezésére.”

Az intézkedés kiadása után a hadosztály parancsnokságot kereste, Nánán nem találta, így Garamkövesden csak 16 óra után tudott jelentkezni.

18^h30' a hadosztály parancsnok személyesen délben kiadott szóbeli parancsától eltérően, az utász zászlóalj egyik századát azonnali hatállyal alárendelte a felderítő osztály parancsnokának. A század parancsnoka minél előbb Ipolyszalkán jelentkezzen Takács századosnál. A zászlóalj másik két százada 25-én reggel meneteljen Fenék pusztá-ra, ott hadosztály tartalék, azonkívül feladata utánpótlási útvonalak szemrevételezése, Ipolyszalka délkeletre levő magaslatokon védő állások elfoglalása.

A zászlóalj parancsnok jelenti a hadosztály parancsnoknak, hogy a bevetésre kerülő 3. századnak csak két sorozatlövő fegyvere van, 31 fő puska nélkül vonult be. A téli óvócikkek is hiányzanak. A rendelkezésre álló puskákhoz két féle, német és magyar lőszer kell. A hadosztály parancsnok a jelentést tudomásul vette 19.00 kor a 4. gépkocsizó lövész zászlóaljtól a 3. utász század rendelkezésére 9 db géppisztolyt, 34 puskát adatott.

19^h 10 ' -kor a zászlóalj parancsnok egy 10-es központot és 3 db távbeszélő állomás csomagot (tács) kért. A híradó zászlóalj parancsnok a kért anyagot csak részben tudja pótolni, mert csak nehéz kábel áll rendelkezésére. Végül is nem kapott semmit.

A vezérkari főnök megígérte, hogy a harcba vetett 3. század részére, a kért cikkeket még a mai nap folyamán rendelkezésre bocsátja.

¹⁰⁵⁹ Az *Utásznapló* december 24-i bejegyzése szerint

¹⁰⁶⁰ Szögesdrót és érintésre (taposásra) robbanó akna műszaki „zár” létesítésére

¹⁰⁶¹ Az *Utásznapló*t ezután más személy írja. Talán ezért az írás miatt, tépte ki XII. 25-én a lapot.

19.15-kor a vezérkari főnök elrendelte, hogy a zászlóalj egy utánpótlási útvonalat szemrevételezzon Garamkövesd és Ipolyszalka között, a műúton kívül. E célra a Szent László hadosztály egy műszaki századot Garamkövesd hídhöz irányít. 19.00 -kor a bevetésre kerülő 3. utász század parancsnokát a zászlóalj parancsnok eligazítja. A század 20.20 -kor elindult. A 3. század parancsnok jelentette, hogy a kiutalt 9 géppuska helyett csak 6 géppuskát vételezett fel, mert a 4. gépkocsizó lövész zászlóalj többet nem tudott rendelkezésre bocsátani. 20.20 -kor a zászlóalj parancsnok az 1. és a 2. század parancsnokot is eligazította.

20.40. A híradó zászlóalj parancsnok tudatta, hogy egy R/7 rádióállomást, Fenék-pusztán állít fel, és ezzel kell a zászlóaljnak összeköttetést tartani. A távbeszélőszakasz parancsnoknak a megfelelő parancsot kiadta. A híradó zászlóalj parancsnok megígérte, hogy 4 távbeszélő csomagot (tács-ot) bocsát a zászlóalj rendelkezésére.¹⁰⁶²

22.20 -kor a vezérkari főnök közli, hogy ma nem tudja a pokrócokat rendelkezésre bocsátani, mert nem volt több, csak holnap. A zászlóalj parancsnok kérte a vezérkari főnöktől, hogy a századot naponta válthassa. Kéréséhez hozzájárult.¹⁰⁶³

Pihenő Bajtán és Fenék pusztán

Heinrich István alezredes, a repülő lövész ezred parancsnoka is áthelyezte állandóan veszélyeztetett harcálláspontját az ipolyszalkai könyvtárból. Sas hadapród őrmester fegyver lőszer tiszt, gyakorlatilag az alezredes állandó fegyveres kísérete, parancsot kapott, hogy Bajtán libasült vacsorát szervezzon. Ezt egy tiszta falusi háznál sikerült is.¹⁰⁶⁴

A repülő lövész ezred kijelölt pihenőhelye Bajta volt. Őze Ferenc főhadnagy *repülő lövész* százada is Bajtán kapta meg rajonként a karácsonyi csomagot, Kicsindi tizedes felderítéséért külön egyet.¹⁰⁶⁵

Az I. repülő lövész zászlóalj - gyakorlatilag sértetlen - aknavető szakaszai 24-én parancsot kaptak, hogy „menjenek Ipolyszalkára pihenőbe. Megjött a karácsonyi szeretetcsomag. Kiosztottam. Magánházaknál helyezkedtünk el. A pihenő nem sokáig tartott, mert parancsot kaptunk, hogy menjünk fel a dombra egy erdőbe, és ott ássuk be magunkat. Nagyon nehéz volt az aknavető cipelése, de ekkor még voltak kordéink és lovaink. Kordékat, lovakat is tolvaj vittük felszerelésünket. Egész éjjel ástunk be magunkat, vártuk a további parancsot. Lőszerünk változatlanul nem volt.”¹⁰⁶⁶

A legjobban kivérzett I/1. repülő lövész századának maradéka Gótz Pál repülő hadnagy vezetésével az Ipolyhídon átjött Fenék pusztán éjszakázott 35-45 emberével.¹⁰⁶⁷

Ipolyszalkán a repülő lövészek I/2. századát is tartalékba helyezték. Ők egyenesen mentek Fenék pusztára, ahol pihenőbe ment a század megmaradt része.¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶² Nem kapták meg.

¹⁰⁶³ *Utásznapló* 56. l.

¹⁰⁶⁴ *Sas* Parancsot kaptam, hogy állandóan utána menjek mkp. vezetőmmel, egy pesti, telekitéri vagánnyal . A libavacsora Ipolyszalka és Kicsind között egy faluban volt .

¹⁰⁶⁵ *Kicsindi* Bajtán korábban csaknem minden rendű és rangú parancsnokság és alakulat megfordult ezekben az időkben. Az aknavetősök mellett voltak itt ebben a házban beszállásolva sok, magas rangú magyar tiszt. Sokan jártak itt ki s be. A Szentlászlok - mindenféle egyenruhában - 3 napig voltak itt a faluban. Reméltük, hogy ezek majd visszavetít az oroszokat...ruházatukra nem emlékeznek.. Ide is lőttek az oroszok, mert a harmadik szomszédban rádiók voltak. Az oroszokat egy falubeli Renner Imre nevű fiatal zsidó gépészmérnök rádióval tájékoztatta. Fagázás autójuk volt. A háza már nincsen meg. Apósa ruha-nagykereskedő volt. *Bernáthné* szerint.

¹⁰⁶⁶ *Porkoláb* 6. o..

¹⁰⁶⁷ *Gótz*

¹⁰⁶⁸ *Schmidt*.

A hadosztály parancsa a hídfő kiürítésére

A hadosztály parancsnok 366/Szt.László I. a. 44. XII. 24. sz. intézkedését 21. 45-kor adta ki és a jóváhagyott fogalmazványt Győry százados az I. a. osztály vezetője 23.30 -kor hitelesítette.

1. Az ellenség XII. 24-én a kora délutáni órákban megindított, harckocsikkal támogatott erős támadásával a letkési hídfőben levő erőinket viaszorította Letkés K-ig. Az ellenség támadása a repülő lövészezrednek is nagy veszteségeket okozott.

2. Számolok az ellenség támadásának folytatásával, mind az Altörjay csoportnál a Dunától közvetlenül északra, súlyal pedig a Heinrich csoportnál Ipolyszalkára és a községtől D-re.

3. A hadosztály a letkési hídfőt kiüríti, és általában az Ipoly Ny-i partja mentén véd.

Főellenállási vonal: Az Altörjay harccsoportnál a jelenlegi vonal, a Heinrich harccsoportnál az Ipoly Ny-i partja.

4. Csoportosítás, feladatok:

A./ Altörjay ezredes harccsoportja: eddigi erőivel (kivéve a Felderítő osztály (F.) egy kerékpáros szakaszát): védjen jelenlegi helyzetében.

B./ Heinrich alezredes harccsoportja: (XII. 25 -én 12 h-tól Stefán alezredes harccsoportja:)

a./ gránátos ezred I. zászlóalj parancsnok harccsoportja: (jelenleg rendelkezésre álló erőivel + egy rögtönzött gépkocsizólövész századdal:).

Feladata: véd az Ipoly Ny-i partján csatlakozva az Altörjay harccsoporthoz 198 magassági pont (Bajta ÉNy. 1 km.) - 109 háromszögelési pont (az Ipoly mentén) - Liliom psz. É. vonalig bezárólag.

Az Altörjay csoport német erőinek feltöltéséig a gránátos ezred I. zászlóalj parancsnok harccsoportjának D-i szárnya a jelenlegi helyzetben marad.

b./ F. osztály parancsnok harccsoportja: F. osztály zöme (az Altörjay csoportnál maradt kerékpárosszakasz kivételével), II. ejtőernyős zászlóalj, Szt. László hadosztály utász század, az 1. utász századtól kirendelt részleg.

Feladata: véd a gránátos zászlóalj parancsnok harccsoportjához csatlakozva az Ipoly mentén Ipolyszalka É. - 254 háromszögelési pont vonalig.

c./ É-i harccsoport a repülő lövészezredtől kirendelt század parancsnok alatt 2 lövészzakasz a repülő lövészekből + a már ott biztosításra kirendelt gépkocsizólövész egység. Biztosítás támpontszerűen a F. osztály parancsnok harccsoportjához csatlakozva Negel h. 217 magassági pont - Ságoldal 182 háromszögelési pont, sávhatárig.

d./ 59. utászzászlóalj parancsnok harccsoportja: véd az É-i harccsoportjához csatlakozva a hadosztály É-i sávhatáráig.

C./ Hadosztály tartalék:

a./ Repülő lövészezred fennmaradó része.

b./ a 2/3 utász zászlóalj a zászlóalj parancsnoksága alatt, Fenékpusztán

c./ 357/1 német riadó század, Garamkövesden.

D./ A 357/2. riadó századot Altörjay ezredes rendelkezésére bocsátom azzal a megkötéssel, hogy ezzel az alárendelt német egységek állományát töltsse fel.

E./ A „Feldherrnhalle” német páncélgránátos hadosztály egy zászlóalja XII.25-től Bajtán, mint hadosztály tartalék.

F./ Tüzérség továbbra is egységes vezetés alatt.

D(éli) támogató csoport: 6. gépvontatású tüzérosztály együttműködik az Altörjay harccsoporttal.

É(szaki) támogató csoport Misley ezredes parancsnoksága alatt (2 .gépvontatású tüzérosztály) és az 1. közepes aknavető tüzérosztály.

Távoharcűteg: VIII./1. gépvontatású közepes üteg

A hadosztályt még támogatja a hadtestközvetlen 859/8. német nehéz mozsárűteg.

Az új csoportosítás felvételét az É. támadó csoport és a VIII./1. gépvontatású közepes tüzerűteg támogatja.

5./ Páncélos elhárítás. A harccsoport parancsnoknak eddig elrendelt páncéltörő tűzfegyverek csoportosítása általában változatlan.

Az Altörjay harccsoport körletében levő 2 nehéz. páncéltörőágyút a harccsoport parancsnoknak alárendelem. A garamkövesdi 1. nehéz páncéltörőágyú Bajta É-on a páncéltörőágyús csoportba kerül. A páncélos elhárítást a rendelkezésre álló fegyverekkel a harccsoport parancsnokok az új helyzetben szervezzék meg. (Törekedni kell az oldalozó hatásra.)

6./ Légvédelem. Az 52. légvédelmi tüzérosztály eddigi állásterületén, alárendelve marad a Heinrich harccsoportnak.

7./ Összeköttetés, híradás:

a./ Vezetékes: Általában változatlan. Változások:

Hadosztály hírközpont Nánán, (Gerle III) a központok Párkányon és Fenék pusztán.

Hadosztály távbeszélő állomások: F. osztály parancsnok részére Ipolyszalkán, az I. gránátoszászlóalj parancsnok részére Lelédén, az utász zászlóalj parancsnok részére Fenék pusztán, a repülő lövészezred részére Bajtán, a német riadó század részére Garamkövesden, az 59. német utász zászlóalj részére a D.V.K. 118-on keresztül Ipolykeszin XII.25-én 8 h-ig, ill. a parancsnok beérkezése időpontjában települ.

Rádió összeköttetést biztosítok a F. osztály parancsnokkal, a gránátos ezred I. zászlóalj és az utász zászlóalj parancsnokkal.

8./ Hadosztály parancsnok XII.24 -én este Nánán települ.

9./ A letkési hídfő kiürítése és az új csoportosítás felvétele szóban kiadott intézkedésem szerint XII. 24-ről 25-re virradó éjjel történjék meg.

10./ Anyagiak: 1. számú melléklet szerint

Kapják: alárendelt alakulatok önálló osztályig bezárólag.

Garamkövesd, 44. XII. 24. 21^h 45^l.

vitéz Szügyi Zoltán vezérkari ezredes.

Szent László hadosztály parancsnok

Jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik. 44. XII. 24. 23^h 30^l. Győry százados sk. I.a.oszt.vez.”

11./ Legközelebbi eligazítás: XII. 25 -én 18 h-kor Nánán.

Az anyagi intézkedést, az 1.sz mellékletet csak kivonatossan és röviden ismertetem:

Élelmezés. Felvételezés 25-én Párkány É-on; 26-án: uaz.

Bajtától É-ra levő alakulatok Kéménd K-en. Számolni lehet a teljes értékű ellátás megindulásával Ha kevés lesz a kenyér, 300 g-ot lehet kiadni. A hiányzó mennyiséget pótszerezni kell.

Lótáp utánszállítás még nehézkes, ezért a helyszín teljes kihasználására kell törekedni.

2. Ruhaellátás. Az utász zászlóalj téli ruha ellátására intézkedés történt.

3. Lőszerellátás. Gyalogsági lőszer Garamkövesd északon levő lőtéren, tüzéségi lőszer Muzslán vehető fel (kivéve 81 mm-es aknavető). Bajtától D-re levő alakulatok időmegjelölés nélkül, ettől É-ra levő alakulatok az alkonyat beálltával.

4. Egészségügyi szolgálat. Sebesült szállító gépkocsi: Altörjay csoport részére Kovács pusztához, a. Heinrich csoport részére Bajtára és Ipolyszalkára.

5. Üzemanyag ellátás. 100 l alatt Garamkövesd É.; E fölött Nána laktanya.

Állategészségügyi szolgálat. Elhullott lovakat haladéktalanul megnyúzni és eltemetni. Beteg lovak leadása Mócsán és Lovászpatonán települt lóellátó oszlopoknál.¹⁰⁶⁹

A parancsot az alakulatok általában késve kapták meg. Példa erre a hadosztály tüzerparancsnoka, akihez csak dec. 25-én 17.00 -kor érkezett és 261 szám alatt „vettemezte”.

¹⁰⁶⁹ Dárday 64. mell. A 366/Szt. László I. a. 44. XII. 24. szám.

Az Ipoly védelmére kiadott parancs elkésett és elhibázott volt, mert egyrészt az Ipoly folyó nagy támadó erők esetén nem lehetett akadály, másrészt a szovjetek már a hadosztály mögött voltak (ezt a hadosztály parancsnokság, a 20. rohamtüzérszázalék és az ejtőernyős zászlóalj is tudta). A helyes intézkedés a garami átkelőhelyek biztosítása lett volna.¹⁰⁷⁰

A hadosztály első harcintézkedései Lajtos visszaemlékezése szerint a következők voltak:

Az Altorjay csoport Garamkövesdre halogató harcot folytat, ott helységvédelem mindaddig, amíg fel nem vették a visszavonuló csapatokat. Ezután a Garam mögé, szemben Garamkövesddel visszavonul.

A repülő lövészezredet felváltják, tartalékba helyezik és hátra gyülekezik Garamkövesdi puszta és Kövecses hegy területére. Ez a körlet 2-4 km-re van a létesülő hadihídtól.

A hadosztály a repülő lövészezred I. zászlóalja aknavetőseit és még két szakaszát, a folyamfigyelést végző felderítő zászlóaljtól É-ra, É-i harccsoport néven gépkocsizó lövészekkel együtt folyamvédelemre rendelte.¹⁰⁷¹

A repülő lövészeket felváltó felderítő osztály halogató harccal biztosít. Ez a harccsoport lényegében a kerékpáros, lovasszázadból és ejtőernyős csoportból állt. A felderítő osztály parancsnokának a hadosztály parancsnok vitéz gutori Földes Gyula testőr századost nevezte ki, aki 1944. XI.. 25-től szolgált a Szt. László hadosztály kötelékében.¹⁰⁷²

A harc folytatódott az Ipoly - Garam folyók között. A letkési hídfőt a repülő lövészezred példamutatóan adta fel.

A Heeresgruppe Süd napi jelentése a következőket írja: „a Helemba - Ipolytölgyes szakaszon az ellenség nem csökkenő heveségű támadásait a bátran harcoló Szent László hadosztály ellentámadásai mindkét oldali nagy veszteségek árán állították meg.”¹⁰⁷³

December 25 - én a német páncélos hadosztályok is visszavonulnak.

Szép napos idő este kisebb havazás volt. Az Ipolysági harcokból visszavonuló németeket a szovjet csapatok mindenütt követik.

A szovjet 6. gárda harckocsihadsereg (parancsnok: Kravcsenko vezérezredes), a 7. gárdahadsereg (parancsnok: Sumilov vezérezredes) valamint az 1. gárda lovas-gépesített csoport (parancsnok: Plijev altábornagy) seregtestei hevesen támadták a Garam térségében harcoló német páncélos hadosztályokat és az Ipoly vonalát védő magyar Szent László hadosztály csapatait.

15. melléklet. Események 1944. XII. 24-XII. 29 között.

A német hadijelentés (KTB) nem említi a letkési hídfő kiürítését, de beszámol az un. ipolysági „előretolt front” visszanyomásáról, amikor is a „LVII. páncélos hadtest parancsot kap nyugati szárnyának átcsoportosítással történő megerősítésére, hogy szembe tudjon szállni az ellenség Esztergom felé irányuló áttörési kísérletével.”

Ugyanis, ekkor már a Dunától délre, a Piliscsaba felől északi irányba támadó szovjet harckocsik betörték Esztergom déli részébe, ahol a védelemre rendelt magyar Hetzer páncélos osztály nem található - írja KTB.

¹⁰⁷⁰ Pályi 54/13 o.

¹⁰⁷¹ Lajtos II.47 o.

¹⁰⁷² Bangha

¹⁰⁷³ Hgr. Süd, KTB. XII. 24.

Ez csak részben igaz, mert a 20. rohamtüzérsztály ekkor (?) veszítette el löveganyagát, és a 16. rohamtüzérsztály Dorogot védte.¹⁰⁷⁴

Az Esztergom-táborban levők pár nap alatt az új anyaggal begyakorolták magukat és bevetésre kerültek Dorognál a bécsi út blokkolására. Itt volt az első tűzkeresztség a Hetzer anyaggal. Állásba ment alakulatunk Dorog D-en a temetőnél és az ott a bécsi úton előretörő néhány orosz páncélost sikerült visszafordítani, és közülük hármat kilőni.

December 22-én vagy 23-án az ott levő német alakulat eltűnt, egyedül maradtunk. Mire fel, mi is gyorsan visszavonultunk Dorogról Esztergom felé. Önállóan cselekedtünk. Elvileg németek alárendeltségében voltunk, mivel ott a zűrzavarban más magyar alakulat nem volt. A németek visszavonultak, mi Esztergomban töltöttünk egy éjszakát. Nagyon rendes német főhadnagy összekötőtisztünk volt, aki mindig időben értesített mindenről bennünket. Esztergomot is megközelítették az oroszok.

Ütegünkkel Esztergomban, a nagy piactér város felőli oldalán foglaltunk állást. A piac ellenkező, Dorog felőli oldalán megjelentek a ruszok és lődöztünk egymásra. Felvettük a németekkel a kapcsolatot és megtudtuk, hogy december 23-án karácsony előtti napon kora reggel visszavonulnak a Dunán át Északra, Esztergomot nem fogják védeni. Értesítették minket is, hogy menjünk át hídon Párkányba.

Saját erő akkor már nem volt a Dunától Délre, és magyar alakulatként mi mentünk át utoljára a hídon. Én Kozma Gyurkával az utolsók voltunk egy személy gépkocsiban. Mikor átmentünk a hídon, a német utászok utánunk öt perc múlva robbantották a hidat.¹⁰⁷⁵

A német LVII. hadtest parancsnokságnál reggel mindhárom (3., 6. és 8.) német páncélos hadosztály parancsnoka találkozott és együttesen beszélték meg a gyűrűből való kitörést.

A német 6. páncélos hadosztály (Jürgens ezredes) parancsot kapott, hogy Garamkövesd irányába törjön ki, miközben a 3. (Philips altábornagy) és 8. páncélos hadosztály (Frölich altábornagy) *Bénynél* törjön át.¹⁰⁷⁶ A 6. páncélos hadosztály sorsa elvált a másik két német hadosztályétól, akik 25-én este az Ipolyviski hídfőt feladták, mert alakulatainak tudomásukra jutott, hogy az ellenség egyik ellátó vonalukat elvágta és a másikat is fenyegeti „Ez ismét egy „KiK” (Kameraden in Kessel = Bajtársak bekerítve) lenne? Délután négy órakor parancs: Visszavonulás! Vegyes érzelmekkel mentünk át a hídon, és alig kerültünk át a másik oldalra, az utászok teljesítették feladatukat.” A hidat felrobbantották. 20.30 -kor előálltak járműveink, parancs „felszállás!” és pokoli iramban, vad tempóban hajtottunk át az ellenséges tűz alatt levő útszakaszon. Rövidesen ismét „leszállás”, beásás egy újabb védelemre. Majd ismét gyorsan „felszállás” és páncélosaink védelmében - akik gyenge erővel az úton voltak - áttörtük az ellenséget, majd saját harcokcsik biztosítása mellett a már kialakult ellenséges gyűrűn vonultunk vissza Garamkövesdig.¹⁰⁷⁷

A. 6. páncélos hadosztály páncélgránátosai, utászhajói, páncélvadászai XII. 25 -én Ipolypáztónál még reteszállásban védekeznek, majd Ipolyszalkán át a Garamkövesdi híd felé akarnak menekülni. Ők is, mint a Szent László hadosztály, már a Garam keleti oldalán délre

¹⁰⁷⁴ **KTB.** XII. 25. Érthetetlen panaszkodás és egyben vádaskodás ismét a magyarokkal szemben. Mint később olvashatjuk, a magyar Hetzerek az orosz harcokcsik beérkezése előtt igenis időben ott voltak, mert a Dorogot védő 16-os rohamtüzéreket a Felvidékről hívták vissza, annyira gyors lehetett a szovjettámadás, vagy olyan átgondolatlan lehetett Esztergom védelme.

¹⁰⁷⁵ *Csányi*

¹⁰⁷⁶ **8. Panzer Division** 381. o. *Béna* = Bina. A közlés a találkozó időpontját XII. 27-re teszi. Ez azért nem lehetséges, mert a 6. páncélos hadosztály december 26-án hajnalban már Garamkövesden hídfőt alkotott. **6. Panzer Division** 440. o.

¹⁰⁷⁷ **6. Panzer Division** 439. o. A közlés és a vázlat is meglepő! A hidat nem nevezi meg a szerző, feltételezhetően a Kéméndi híd lehetett és az Ipoly - Garam közötti utakon jöhettek D felé Garamkövesdre.

törő orosz páncélosok által be vannak kerítve. Egy szállító oszlopuk 26-án Ipoly - Garam között semmisül meg.¹⁰⁷⁸

Ipolypásztót a 3/39. páncélos utász zászlóalj a Garam bal partja mentén D-re törő szovjet harckocsik ellen reteszállásban védi. Minden esetben visszaverik az ellenség támadását. A zászlóalj parancsnoka megsebesül. Ha feladják a falut, elvágják a tőlük észak-északkeletre harcolókat.

A szovjetek a Garam mentén dél felé vonulnak, elvágva a 3. német páncélos hadosztályt a hadtesttől. A hadosztály arcvonala Ipolypásztótól északra a nap folyamán szilárd maradt.¹⁰⁷⁹

A Szent László hadosztály csapatai csak azt tapasztalták, hogy XII. 25-én egy német (a 6.) páncélos hadosztály Ipolyszalkán át vonult vissza és a Garamkövesdi hídon kelt át.¹⁰⁸⁰

A túloldalon 0 16. rohamtüzér csoport azt az utasítást kapta, hogy menjenek Északra, Garamkövesdre és védjék a hidat.

A lövegeket megfelelően el is helyeztem a híd védelmében. Vártunk. Harckocsi zúgást hallottunk. Borongós idő volt. Mikor megjelentek Bajta felől a harckocsik, párosával megkezdtük ellenük a tüzelést. Két német és az őket üldöző két orosz harckocsit ki is lőttük.

Nemsokára megjelent egy német ezredes, a harckocsi ezred parancsnoka, és terepjáróján állva jól letolt bennünket, hogy mit tettünk és hogy nem látunk ?

Jelentettem a körülményeket és jelentésem után leugrott a járműről, gratulált és barátságosan elbeszélgetett velünk, majd a visszavonulásunkra adott parancsot.¹⁰⁸¹

A *hadosztálytörzs* a felváltások és a védőállások elfoglalása után 25-én 03.00-kor Nánára költözött, ahova már a hadtest parancsnok intézkedése alapján korábban át kellett volna települnie. Ekkor még minden harccsoporttal meg volt az összeköttetése.

Reggel 08.00 -kor megjelent a hadosztály törzsnél Szügyi Zoltán ezredes és Lajtos Árpád vezérkari őrnagy közös szobájában a német hadtest hadműveleti tisztje Jensch őrnagy. A németek részéről szokásos harsány hangon érdeklődött, hogy hol van a hadosztály parancsnoka és ki az? Lajtos rendreutasította. Ezután bejelentette, hogy ő, mint a hadtest hadműveleti osztályvezetője azért jött, hogy közölje, hogy mit tegyenek, mert a szovjet harckocsi élek Bény, Garampáld, Kicsind községeket elérték.

Közölték a német vezérkari tiszttel, hogy parancsot csak egy esetben adhat, ha átveszi a hadosztály parancsnokságot. Ha ezt nem teszi, legfeljebb elmondhatja javaslatait, amit esetleg meghallgathatnak. Egyben kijelentették, hogy a hadosztály parancsnokságot nem adják át sem neki, sem másnak. Jensch erre nem javasolt semmit és eltávozott.¹⁰⁸²

Vége volt a tervszerű ill. tervszerűen vezetett harcnak. Csak egyre gondolhattak, minél előbb, minél kisebb veszteséggel hátra, és nagyon gyorsan, mert a szovjet harckocsik most nem valószínű, hogy ismét visszafordulnak. A szovjet vezetés már tudta, hogyha leszaladnak a Dunáig, a Szent László hadosztályt is bekerítik.

Szügyi ezredes elhatározta a visszavonulást, de annak elrendeléséhez nem volt joga. Közbenső megoldást választottak. Az általános szabály az, hogy egy csapat, vagy parancsra (engedéllyel), vagy engedély nélkül, ha az ellenség erre kényszeríti, visszavonulhat.

¹⁰⁷⁸ Velük találkozott december 27-én Kicsind K-DK-en **Béres Béla** karp. szkv.

¹⁰⁷⁹ **3. Panzer-Division** 453-454. o.

¹⁰⁸⁰ **6. Panzer-Division**

¹⁰⁸¹ *Csányi*

¹⁰⁸² *Lajtos* II. 47-48. o.

A kényes pont az, hogy hol kezdődik a „kikényszerítés”?

A hadosztály vezérkari főnöke ismerte a csapatok kiválóságát és fegyelmezettségét a következőképpen cselekedett. Közölte a harccsoportokkal (ezred-, és önálló osztály parancsnokokkal), hogy: bár a visszavonulás megkezdésére a hadosztály parancsnok sem adhat engedélyt, amennyiben a csapat parancsnokának megítélése szerint a helyzet megérett a visszavonulásra, de a megszakadt összeköttetés miatt, az engedély megadására nincsen lehetőség, önállóan is elrendelheti a visszavonulást.

A hadosztály megjelölte a Garamon túli alternatív gyülekezési körleteket. Első: a Garam nyugati partja. Ha valamilyen okból nem lenne lehetőség a megkapaszkodásra, - és nincs összeköttetés a hadosztály parancsnoksággal - közbenső körletek: Guta, ha ez sem elég Komárom, ill. Pozsony, végül Pápa.

Egyelőre a Garamon való átkelésről kellett a hadosztálynak gondoskodnia. A D-i harccsoport a Garamkövesdi hídon, a többiek (repülő-, gránátos ezredek., felderítő osztály, Sanna főhadnagy ejtőernyősei, az utászok) a Kicsindnél létesülő hadihídon mehetnek át.

Lajtos őrnagy Baráth András ezredest a hadosztály híradóparancsnokát utasította, hogy a nagyszerű és megbízható távbeszélő összeköttetést parancsára „látszólag” szakítsa meg, de úgy, hogy az bármikor helyreállítható legyen. Baráth először nem értette a turpisságot és jogos önérzettel sértődött tiltakozott bármiféle „üzemzavar” feltételezése ellen. A vezérkari főnöknek magyarázkodnia kellett. Végül Baráth ezredes megnyugodott, megértette a helyzetet.

Rendhagyó módon cselekedtek: A titkos parancsot, írásban és tiszti futárokkal küldték ki. Lajtos a futárok visszaérkezése után ellenőrizte, hogy megértették-e a parancsát és azt, hogy az miért titkos? Megértették.

Jó idő után megkérte Baráthot, hogy „álljon helyre” az összeköttetés.

Sajnálattal tapasztalták, hogy nem lett foganatja intézkedésüknek, amiért is most már nyíltan kellett hogy Lajtos beszéljen. Szügyi mindenképp nyugatra akart menni, Lajtos nem. Ezért megbeszélés szerint Lajtos mindent magára vállalt, egy esetleges „lebukás” esetére. Úgy állította be a helyzetet, mintha Szügyi tudta nélkül cselekedett volna. Lajtos szerint „Ez hovatovább rendszerre is vált kettőnk között.”

A hadosztály - mint olvashattuk – már, a 24-én kiadott intézkedésében, 25-én 12.00 órától Stefán Valér alezredest bízta meg a „Heinrich csoport” parancsnokságával.

1944. december 25.

II. eje. zlj. nf.szd. „Estefelet, 6 óra körül Ipolyszalkán, Tóth Antal főhadnagy összehívta aknavetőseit. Önként jelentkező felderítőkre volt szüksége Leléd irányába, tőlünk Esztergom fele. Önként jelentkező parancsnokot kért. Rám akadt a szeme. Parancs! Válasszon ki magának embereket! Úgy gondolom, jobb lenne, ha önként jelentkezők lennének. Nyolcan összejöttek. Egy őrzető, egy villámgéppuskás, két géppisztolyos és 4 puskás.

Megindultunk, a teliholdas, havas éjszakába. Jó helyzet! Alig távoztunk 200-300 méterre, megjelent egy „Mari néni”, kétfedelű „bombázó-repülőgép” és temérdek (2 kg-os) bombával szórta meg Ipolyszalkát, de nem lőhettünk rá, mert titokban kellett legyünk. A holdvilágos éjszakán 100-150 méter magasan repült, még a pilótát is láttuk a szálló gépben! Egy holdárnyékos horhoson mentünk, hangokat, fegyverzörgést nem hallottunk. Leléd falu végén

egy ház ablakán bekopogtunk. Egy asszonyka nézett ki. Kinyitották az ajtót betessékeltek, nem mentünk be. Fel voltak öltözve. Nem láttak a nap folyamán oroszokat.¹⁰⁸³

Amikor felderítésből jöttünk vissza, láttuk, hogy Letkés D-t sztalinorgonával - sorozatvető rakéta löveggel - verik. Ilyet rakétázást életemben nem láttam. 10-15 percig tartott a tűzcsapás. Rettegve figyeltük.

Az Ipoly felől állandó zajt hallottunk. Arra gondoltunk, hogy vagy az ellenség, vagy a mi katonáink jönnek át az Ipolyon. Egy dombnál egyszer csak emberek tűntek fel rajvonásban, mintha az Ipoly felől jöttek volna. Éjszakai támadásra gondoltunk. Begazoltunk. Tüzelésre felkészültünk. Mikor közel jöttek „Állj, ki vagy! Kibiztosítani, az én parancsomra tüzelni!” Csak jönnek 30-40 méterre voltak, még egyszer kiáltottam. Magyarok! - jött egy csendes kis hang. Odamentem a felfejlődő csoport elé, parancsnok nem akart előre jönni, majd egy zászlós előrejött. Bemutakoztam és jelentettem, hogy egy felderítésből visszatérő ejtőernyős raj parancsnoka vagyok, egy villámgéppuskával, 2 géppisztollyal és 4 puskással.

Letöltam. Hogy lehet, hogy elővéd nélkül jöttek vonalban előre. Veszélyeztette alakulatát. Megérdemelné zászlós úr, hogy haditörvényszék elé állíttassam. Amikor visszajöttünk, nem is jelentettem az esetet, hogy magyar alakulattal találkoztunk. Az iskola pincéjében levő Tóth főhadnagyot egy híradós útján értesítettem, hogy nincs Lelédén ellenség.¹⁰⁸⁴

Lajtos: „(Ezért) Először Stefán Valérral (a gránátos ezred parancsnok) beszéltem. Megértette a parancsot, megígérte, hogy annak szellemében fog cselekedni.

Nem úgy Heinrich! Ő kijelentette, hogy ő tudja mi a magyar és különösen a repülő becsület! Végsőkéig harcolni fog. - Kétségbeesetten kértem, hogy ne csak saját személyére és becsületére gondoljon most, hanem arra, hogy százak, ezrek életéért felelős. Húzódjék a Baglyas teteje erdőbe és biztosítsa magát minden irányban. Ha pedig a hadihíd elkészült, keljen át rajta késedelem nélkül. Figyelmeztettem, hogy a hadihíd Kicsind délen lesz, a hírek szerint a községben már szovjet harckocsik vannak, amiért is éjjel keljen át.

Heinrich újra kijelentette, hogy ő nem megy gyáván vissza. Erre Szügyi vette át a kagylót, és erőlesen utasította Heinrichet, hogy a parancsot hajtsa végre. Heinrich kitérő választ adott.” A repülő lövészezred parancsnokának Váradi hadnagy, futártiszt vitte a parancsot a kicsindi hídon való átkelésre.

A felderítő osztály parancsnoka - ekkor már az újonnan kinevezett vitéz gutori Földes Gyula testőr százados - jelentette, hogy a parancs lényegét érti, majd annak megfelelően cselekszik, de egyelőre kötelességének érzi a *repülőlovász* és a *gránátos ezredek* visszavételének halogató harccal történő biztosítását.”¹⁰⁸⁵

Az ilyesféle intézkedéssel Tassonyi Edömér ezredparancsnok sem értett egyet. „Lajtos, vezérkari főnökkel történt eszmecsere alatt kritizáltam a hadosztály vezetését, ilyen „debaklival” végződött a garami csata, és nagyon lehetséges, hogy időben a visszavonás a Garam Ny-i partján nem történt meg, így a késlekedés semmi harcfeleladatot nem oldott meg, csak megsemmisülésre vezetett - Lajtos válasza az volt, hogy miután a hadosztály német parancsnokság alatt volt, nyíltan a visszavonást nem lehetett elrendelni. Azonban a hadihíd verésére adott parancsot Kicsinden és erről a csapatok értesítve voltak. Ennek megfelelően, ha

¹⁰⁸³ Lelédén **Vavrik Gyulák** házába kopogtatott be **Béres Béla** hadapród őrmester felderítő raja élén. 1944. december 25-én 19-20 óra között. Lelédén, a korábban szétvert „zentaiak” voltak. Itt gyülekeztek és egészítették ki a csapatot. Több környékbeli is ide, hozzájuk vonultattak be Egyet, aki őrségben ivott, kikötöttek. Ahogy jött a front, továbbmentek Németország felé. **Vavrik**

¹⁰⁸⁴ **Béres**

¹⁰⁸⁵ **Lajtos** II.49. o.

az alparancsnokok a virágnyelvet megértve cselekedtek volna, a katasztrófa elkerülhető lett volna.”¹⁰⁸⁶

Heinrich alezredes visszavonulási parancs megtagadására, Lajtos visszaemlékezésén kívül más adat nincsen.

A szemtanúk és Heinrich alezredes közelében levők a visszavonulásban levő alakulatait féltő, és velük együtt maradni akaró, nagyon fáradt parancsnokra emlékeznek.¹⁰⁸⁷

Ha december 25-én sötétedés után Pályi százados Heinrich alezredest, saját ezred parancsnokát Czirfusz Imre őrnagy ezredsegédtisztjét és törzsét az Ipolyszalka és Kéménd távolság felénél a Baglyas tetőn találja meg, akkor Heinrich a vezérkari főnök visszavonulási parancsát azonnal teljesítette.¹⁰⁸⁸

A hadosztály parancs végrehajtása.

A *Híradó zászlóalj* a parancsot az alábbiak szerint hajtotta végre:

A vezetékes század építése változatlan maradt. A hadosztály híradó központot Náná-ra (Gerle III), az alközpontokat Párkányon, és Fenék pusztán kellett telepítenie.

A hadosztály távbeszélő és rádiós (R/7a) összeköttetést létesített: a Felderítő osztály parancsnok részére Ipolyszalkára (9.r.raj). A *gránátos ezred* I. zászlóalj parancsnok részére Lelédre (7.r.raj). Az utász zászlóalj parancsnok részére Fenék pusztára, a Repülő lövészezred részére Bajtára (9.r.raj), a Német riadó század és a GH. részére Garamkövesdre (Gerle II). Az 59. német utász zászlóalj részére a D.V.K.118-on keresztül Ipolykeszire XII.25-én 8 h-ig, ill. a parancsnok beérkezése időpontjában telepített..

A rádiós század Párkányban bombatámadást kapott. Lebontották az ott levő hírközpontot, mert Helembánál az orosz gyalogság is áttört az Ipolyon. Elköltöztek Kengyeles pusztára. A Petrich szakasz lemaradt Dorogon¹⁰⁸⁹

A Gedőváry R/7a rádiós raját a hadosztály parancsnokság közelébe Bélára, a kastély mellé telepítették. Nem volt térképe, bement a parancsnokságra és ott a rengeteg térkép közül kiválasztotta azt, amiről egy vázlatot készített, hogy a parancsnak megfelelően tudjon települni.¹⁰⁹⁰

Mint az előzőekben ismertetett parancsból tudjuk a hadosztály 25-én 12.00 órától a repülő lövészezredet tartalékba helyezte és a térségben harccsoportot alakítva annak parancsnokának Stefán Valér alezredest, a *gránátos ezred* eddigi parancsnokát jelölte ki.

AZ IPOLY FOLYÓ VÉDELME

Újult erővel indult a szovjetek általános támadása az Ipoly védelmi vonala ellen. Az ellenség a hadosztály védelmének északi sávhatárán túl az Ipolyon partot váltott és erős aknavető és tüzérségi tüzelőkészítés után Ipolytölgyes és Ipolypásztó között hidat vert és azon nyugat fele erős gépkocsi forgalmat bonyolított le.

¹⁰⁸⁶ *Tassonyi* 35. o.

¹⁰⁸⁷ *Bánhidý, Sas, Martin-Ugron* I. 131. o. 2. bek

¹⁰⁸⁸ *Martin-Ugron* I. 131. o. 2. bek

¹⁰⁸⁹ *Halmay és Halmay zsebnaptár*

¹⁰⁹⁰ *Gedőváry*

A gránátos ezred halogató harca

A II. gránátos zászlóalj parancsnoka, Békássy Miklós testőr százados, a zászlóalj egyes részeivel átmert a Vörös Hadsereghez, így a zászlóalj szétesett.¹⁰⁹¹

15.30 -kor induló orosz támadás során Helemba az ellenség birtokába jut. A Helembát feladó Altorjay csoport és a gránátos ezred I zászlóalja Kovács major - Garamkövesd irányában folytatja halogató harcát.

A hadosztály déli védelmi szakaszán a Stefán harccsoport gránátos ezred I. zászlóalj 1. százada Kovács hegyen levő erdőréssz megtisztítására indult. A 2. Pillbauer szakasz hátra maradt, a páncéltörő lövegek biztosítására. Surányi hadapród őrmester: „Egy helybeli civil vezetőt kaptunk, ő vezetett bennünket egy fásor mellett húzódnó földuton. Itt már találkoztunk hátra szállingózó sápadt, sebesült német katonákkal. Elértük az erdő szélét. Vezetőnk mondta, itt vagyunk és visszament.

Gyorsan csatárláncot formáltunk és benyomultunk az erdőbe. De ekkor már puska-, géppisztoly tüzet is kaptunk és az aknák is kezdtek becsapódni. Óvatosan nyomultunk előre állandó szórványos tűz alatt. De a fás bozótos terepen nem tudtuk kivenni, honnan lőnek. Az aknákat már megszoktuk, csak akkor dobtuk el magunkat, ha nagyon gyorsan sistergett. Akkor közel csapódott be.

Végre meguntam ezt a macska-egér játékot. Az orosz katona látott minket, mi őt nem. Ahogy lassan haladtunk előre, ő leadott egy-két sorozatot, és ahogy megtorpantunk, hátraszaladt új tüzelőállást keresve. Ekkor gyors előrenyomulást rendeltem el. Hamarosan lett is eredmény. Elfogtuk a telefonjukat, ahonnan az aknavető tüzet irányították. Egy halott volt a készülék mellett, a másik kezelő megadta magát. A telefont szétromboltuk, a foglyot meg hátrakísértettem a zászlóalj parancsnokhoz. Ezután már könnyebben haladtunk előre, kevesebb tüzet kapva. Közben hallottuk, hogy Király honvéd - délvidéki lelkes magyar - elesett. Egy akna telibe találta. Ő volt századunk első vesztesége.

Kezdett beesteledni. Valahogy egybeszaladtunk Pálfi százados zászlóalj parancsnokkal, aki tájékoztatott, hogy a zászlóalj be fog vonulni egy faluba pihenőre. Elmagyarázta az utirányt. Az én szakaszom beosztása az első lépcsőben volt. Az erdő szélén haladtunk a fák között. Balra tőlünk egy országut vezetett utirányukkal párhuzamosan és 200-300 m lapos rétségen feküdt köztünk és az út között.

Menet közben láttunk egy orosz tankot az uton lerobbanva. Legénysége ott kopácsolt rajta valamit. Reméltem nem vesznek észre bennünket. Ahhoz, hogy páncéltörővel elérjük őket, túl messze voltak, ha tűzharcba keveredünk, akkor meg mi húztuk volna a rövidebbet. Így hagytuk őket.

Röviddel azután egy csoport hosszú köpenyt viselő katonát pillantottunk meg, amint a rét felől szaladtak be előttünk az erdőbe, töltényes rakaszokat cipelve. Kb. 50-80 méterre lehettek. A szürkületben először azt hittük németek, de mikor szóltunk nekik, tüzet nyitottak ránk.

Gyorsan fedezéket kerestünk és viszonyoztuk a tüzet. Kis gondolkodás után utasítottam Pinczés szakaszvezetőt, hogy húzódjon fel jobbra a hegyoldalra, és ott nyomuljon előre, én meg a másik két rajjal előlről fogom őket megközelíteni.

Pinczés érthetetlen oknál fogva felugrott és rajával együtt előre futott az oroszok felé. ugyanakkor elkezdtek bennünket (bal) oldalról géppuskázni úgy, hogy mozdulni sem tudtunk.

¹⁰⁹¹ *Gazsi és Bangha* 268-269. o. Szerinte csak XII. 21 -ig.

Próbáltam kivenni, hogy honnét lönek, de nem láttam. Kiabáltam az embereknek, hogy nézzék meg honnét lönek? Azt mondták, nem látják. Dominik szakaszvezető idegesen felkapta a géppisztolyát és elkezdett előre tüzelni. Rácsaptam és mondtam, hogy Pinczés ott van. Közben Balogh testőr őrzető golyószórós, lövést kapott a bal alsó karján. Kemény legény volt, csak halkan sziszegett a fájdalomtól. Odakúsztam hozzá és bekötöttem. Mondtam neki, ha csendesedik a tüzelés, menjen hátra.

Ekkor láttam, hogy Pinczés golyószórósa törtet hátra, mögötte meg még egy katona. Kiabáltam, meg jeleztem neki, hogy feküdjön le, mert nagyon lőttek oldalról. Végre ledőlt. Nagyom megkönnyebbültem, hogy megértette. A másik egy Kiss nevezetű öreg honvéd elhaladt mellette és ledőlt mellém. Ő mondta, hogy meglátták az oroszokat. Pinczés szakaszvezető eldobta rájuk a kézigránátját, de lövést kapott és meghalt. ugyancsak meghalt a hátrajövő golyószórós is. Hogy a többivel mi történt, nem tudom, csak annyit, hogy csak egy katonám maradt a Pinczés rajból.

Nagyon fájt Pinczés elvesztése meg a többieké is. Legjobb katonám volt. Sokat emlegette a Hortobágyot. Ott volt gulyás melőtt bevonult. Özvegy Édesanyját hagyta hátra. Később értesültem, hogy a falubeliek, akik Pinczést eltemették, tudatták hősi halálát Édesanyjával.

Közben beesteledett. Egyszer csak hátulról kiabálnak: visszavonulás. A katonáim parancsot meg sem várva rohantak vissza. Én meg mérgelődve csörtettem utánuk. Ekkor találtam meg, a debreceni Kiss Sándor hadapródot, a géppuska rajparancsnokát sebesülten, a földön fekvve egyedül. Őt is cserben hagyták katonái. Megnyugtattam, hogy nem hagyom ott. Ollómmal gyorsan szétvágtam nadrágszárát és bekötöttem. utána felvettem a vállamra és kapaszkodtam fel vele a hegyre. Nehéz volt a havas terepen haladni és kiabáltam, hogy jöjjön valaki segíteni. Jött is egy katona, de nem az én szakaszomból. Annak odaadtam a hátizsákomat és a géppisztolyomat, nem vettem észre, hogy ez is ott hagyott.

Alighogy elment, géppisztolytűzet kaptunk. Egy orosz utánunk lopódzott. Ott voltunk kiszolgáltatva, fegyver nélkül. Ezután kétségbeesetten, Kiss hadapródot félig hátamra véve, kúszunk fel a hegyre. Végre felértünk egy erdei utra, ahol már embereim összeverődtek és vártak. Szerencsére két erős egészségügyis hordággal volt ott. Kiss Sanyit gyorsan ráfektettük és mondtam a sebesültvivőknek, siessenek vele, mert sok vért veszített. Elvitték. Nem tudom életben maradt-e?

Utána jól leszidtam rajparancsnokaimat, embereimmel együtt, amiért oly fejvesztetten meghátráltak. Ekkor eszembe ötlött, hogy helyettesemet, Pásztor hadapródot reggel óta nem láttam. Később a fogságban hallottam, hogy átment az oroszokhoz, nekik tolmácsolt.

Megindultunk az ösvényen visszafelé. Egy idő múlva találkoztam a zászlóalj és század parancsnokkal. Még néhány akna becsapódott a közelbe. Ők még lehúzták magukat, de engem már nem zavart. Zászlóshelyettes parancsnokom megjegyezte, hogy volt a Donnál, de ilyen tűzben még soha nem volt.

Katonáim még bevetés előtt mindig azt kérdezték, hogy mikor esnek át a tűzkeresztségen, mert azt hitték, hogy utána könnyebb lesz. Arra gondoltam, hogy most már megmondhatom nekik, hogy átestek a tűzkeresztségen.

A gránátos ezred I. zászlóalja védelembe ment. A németek, a védőárok Duna felőli, ők az északi felét védték. Az I század első szakaszának feladata a zászlóalj oldalának biztosítása volt. A kijelölt terepen már voltak lövészgödrök ásva, Surányi hadapród oda osztotta be embereit (valakik már jártak ott előttük). „Egy Helembá-tól nem messze nyugatra levő tanya, vagy fűrésztelep féslesemből indultunk. Váratlan tűzet kaptunk. Két katonával gyorsan beugráltunk egy gödörbe, de csak egymáson fekvé tudtuk magunkat fedezni. A legalul levő

panaszkodott, hogy agyon nyomjuk. Végre, úgy ahogy elhelyezkedtünk. Vártunk egy darabig, figyelve minden zajra. Szerettem volna tudni, hogy ott van-e még az orosz? Feldugtam a vassisakomat s jött a géppisztolytűz. Ez így ismétlődött többször. A golyók az árok felett csapódtak be. Hosszabb ideig játszottam az oroszral, ő meg tüzelt, tüzelt. Azután, csendben mozdulatlanul feküdtünk, hogy az orosz had higgye, hogy eltalált bennünket. Az idő végtelennek tűnt. Nem tudom, meddig feküdtünk ott. Egyszer csak hallom a nevemet. Bevonulni. Mi a hegyoldalban voltunk, s felfele kellett szaladjunk. Veszélyes volt a helyzet. A szívem a torkomban dobogott, mert nem tudtam, hogy az orosz figyel-e még bennünket. Csendben felkészültünk. Mondtam az embereknek, három felé cikk-cakkban rohanjunk fel a hegyre. Így is történt. Lövést nem kaptunk. Úgy látszik az orosz megunta a várakozást és eloldalgott. Így szerencsésen megúsztuk a dolgot.

Azután egy erdészlak körül verődünk össze. Első segélyhelynek használták. Be akartam menni, hogy Kiss hadapród után érdeklődjem, de a német őr nem engedett. Így az épület körül toporogtunk. Nagyon hideg volt, a lábam majd lefagyott.

Egy idő után megindultunk. A zászlóalj egy felderítő raja vezetett bennünket egy hadapród vezetésével. Ők könnyen voltak öltözve, csak bekecs volt rajtuk a ruha felett és kézi-fegyvereik. Nem tudom, hol hagyták felszerelésüket (értem a borjút). Végre beértünk a faluba. Tele volt katonasággal. Szállás nem volt. Egy szalmakazal végében húztunk ki szalmát, rá a pokrócot, fölénk a másik pokrócot meg a sátorlapot. Mellettünk a fegyverünk. Ruhástul aludtunk. Reggelre a hó betakart bennünket.,¹⁰⁹²

A védő állásban levő *I. gránátos zászlóalj 2. századánál* - Szepesvári Béla naplója szerint - egyszerre 7^h körül elszabadul a pokol. Átélem a legborzalmasabb előkészítő tüzet, amit ember el tud képzelni. Akna, különböző kaliberű ágyúk, csin-bum, sztalinorgona, légi bomba két és fél órán keresztül egyfolytában ontják a tüzet. Nincs egy négyzetméter, ahova robbanó lövedék ne esne. Por füst, fülsiketítő robbanások, hátborzongató füttyülések, dübörgések. A szilánkok potyognak, mint a zápor. Egy a fejem mellé esik. Ó Istenem csak most segíts meg. De egyszer ennek is vége. Körülnézek. Mintha tájfun söpört volna végig a vidéken, kidőlt fák, mindenütt robbanás szaggatta lyukak, amerre a szem ellát. Szerencsére századomat megvédték az előre jól kiépített bunkerek (ugyancsak engem is az védett meg).

Na most jön a nagy támadás ! A nagy tűz alábbhagyott, csak szórványos, de állandó aknatűz és csin-bum szól. Embereim is kimerészkednek bunkerjaikból. Kántor hadapród jön ki a zászlóaljtól. Örült, hogy végre megtalált. Közli, hogy talán még Leléd-en van a zászlóalj parancsnokság. Dél van. A két bodajki 15 éves gyereket - elhatározom - beküldöm a zászlóaljra, nem nekik való ez a pokol. Szólok nekik, hogy szereljenek fel, János a legényem is segít. Egyszerre reccs, bevág egy akna közénk. Az egyik gyereknek a szemem előtt loccsan szét a koponyája, agyveleje rám fröccsen. Rettenő hatással van rám. Láttam, már halottat eleget, azt hittem, hogy már nem hat rám. De ezekért a gyerekekért magamban felelősséget éreztem. Jót akarva, én hívtam ki őket a biztonságos bunkerből. Most itt fekszik előttem, koponyája hátsó fele hiányzik és a zord hidegben párolog a feje, mintha lelke szállna fel az égbe. Rettenetes. (Ez a kép évekig kísértett, sőt ma is 50 év múltán beleborzongok az emlékezésbe.) A másik gyerek keservesen zokog: „Szegény Jancsi, szegény Jancsi!”

Délután megélénkül a front. A tanya felé¹⁰⁹³ nagyon szivárognak az oroszok, és beásták magukat. A szemben levő hegy erdőszegélyéről lő az aknájuk és csin-bumuk. A mellettünk levő németeket is alaposan megnyírták. Az oroszok már valahol az Ipoly innenső partján lehetnek. Rettenetes ez az erdő és meredek hegy itt mellettem. Semmit sem látok jobbra, és

¹⁰⁹² *Surányi*

¹⁰⁹³ Lelédhídi pusztá

pont onnan várok támadást. Ráadásul ott németek védenek, akikben nem bízom. Az I. szakasz arcvonalát elkanyarítom és a tartalékot is odateszem. Este parancs jön, hogy az oroszok felém jönnek az Ipoly partján, állítsam meg őket. A tartalékkal az I. és II. szakasz között ellentámadásba megyek, de nem ütközöm ellenállásba. Izgalmas éjjel következik, minden kis neszre fülelek. De nem történik semmi.¹⁰⁹⁴

Az Ipoly és Ipolyszalka védelme

Ipolyszalka védelmét a felderítő osztály látta el - a két ejtőernyős század maradékával, akik az Ipoly jobb partján folyamvédelmi feladatokat láttak el.¹⁰⁹⁵

Az Ipolyszalkán elhelyezett ejtőernyős aknavetősöknek nincs tűzparancsa. Béres hadapród-szakaszvezető: „Ipolyszalkán 9 óra körül egy hírvivőt küldtem Tóth Antal főhadnagy urért azzal a kéréssel, hogy szíveskedjen kifáradni a vetőálláshoz. Ki is jött segédtsíztjével, s ez volt a négy hetes kemény harc alatt a második eset, hogy a védőállásban harcosait meglátogatta, de ekkor sem hagyta el egyetlen vigasztaló, bátorító szó ajkát. Körülnézett. Láttá, hogy annak a háznak tetején, ahol lakunk, egyetlen egy cserép nincs, az udvaron, a folyosón rengeteg a vér. Jelentettem, hogy a 2. aknavető szakasz felmorzsolódott. Az 1. szakasz a másik épületben van, és nem tudom nekik milyen veszteségük van. Kérem, szíveskedjen megnézni, és ismételten arra kérem, legyen szíves engedélyezni, hogy a horhosba visszavonulhassunk. De Ő ismét kiadta a parancsot, hogy maradunk helyünkön Ipolyszalkán. Parancs, az parancs.

„Délben meleg levest és mákos téstát kaptunk. Ebéd közben az 1. aknavető szakasznál is baleset történt kézigránáttal, Zahalka karpaszományos honvéd halt meg.” Ezzel az ejtőernyős aknavetős század harcképtelenné vált. A baleset a következőképpen történt. Béres: „Mentem lefele az Ipoly irányába egy lejtős udvaron, hogy megfigyelem, hogy ejtőernyős lövészeink hol helyezkednek el. Jobb oldalról egy trágyadomb volt, a tetején 1-2 cm-es hó. Egy nagy cuppanás és fekete lyuk. A lyuk átmérője 12-15 cm volt. „Nagy aknagránát” futott át agyamon, bedöglött a latyakos trágyában. Az arcomon trágyafolt. Ha két méterrel errébb jön?!? Bemegyek az épületbe. Egy örvezető figyelmeztet a jobb oldali arcomon levő sárga foltra. Hólével mostam le. Megmenekültem.”¹⁰⁹⁶

Hajnalban Ipolyszalkáról a II. repülő lövész zászlóalj nehézfegyver századát riadó után Bajtára meneteltették pihenőbe. De ott ismét riadó! Vissza Ipolyszalkára. Szállás keresés. Ellátmányból a házaknál főztek. Fedezéket építettek a ház kertjében, akácfa, szalma és amilyen vastagon csak lehet föld. Belső oldalak is akáckarókkal kitámasztott és szalmabélés. Ipolyszalka erős tüzéségi és aknatűz alá került. Déltől a folyóparton állásból lőttek a másik oldalra, de hogy hova, nem tudták, azt sem tudták, hogy a letkési oldalon vannak-e még saját katonáink. Anélkül, hogy tudták volna milyen eredménnyel lőttek, vetőikkel nap közben a megadott elemekkel a letkési oldalra tüzeltek.¹⁰⁹⁷

Délben meleg levest és mákos téstát kaptunk. A kondér mellett ott volt a szakács, vele szemben Zahalka András karpaszományos honvéd tartotta repetára csajkáját. Tőlük 2-3

¹⁰⁹⁴ Szepesvári 43-45. o.

¹⁰⁹⁵ Pályi 25-30. o. és Huszár 150. o. Átvéve Sanna főhadnagy közlését.

¹⁰⁹⁶ Béres 16. o.

¹⁰⁹⁷ Benkó 99-101. o. Hajnalban Bajta előtt Benkó szakaszvezető szerint „egy nagy fekete Mercedes tűnt fel az úton, velünk szemben Ipolyszalka fele halad. ... kivehető .. egy kis kövérkés ember katonaruhában .Beregffyre gondoltak. Tévedtek. Heinrich alezredes kocsija volt. Sas Azt a hiu reményt ébresztette, hogy a párkányi híd még megvan. Beérve a faluba, eligazítás. Pár hét óta először, ágyban. Mosakodás, borotválkozás! Mindmegannyi ajándék az első vonalból pihenőbe vont katonának.” Rövid ideig tartott.

méterre Weidmann hadapród őrmester és én, távolabb kb. 8-10 méterre a másik karpaszományos honvéd Tombor ballagott. A karpaszományos honvédek az I. aknavető szakasz 1. irányzói voltak. Hirtelen előkerült egy székely honvéd: „Hadapród úr mi ez?” Kezében egy kukoricagránátot tartott és megrántotta a hurkot. „Fedezés, dobd el a francba!” És a szerencsétlen előre, lába elé dobta. Akkor fordult meg a hangra Zahalka és a robbanás telibe találta hasát és szétvágta. A lefele ballagó Tombor karpaszományos honvéd alsó lábszára is szilánkot kapott. Összeesett.¹⁰⁹⁸ A székely gyerek megszeppenve állt, orrából csöpögött a vér, de egy szilánkot sem kapott. Fogságban találkoztam vele.

Zahalkát fogták két oldalról, azt mondta: „Azt bánom, hogy e miatt a hü..e miatt kell meghalnom!” Elvérezett. Weidmann hadapród őrmester előkapta pisztolyát és a gránátot eldobó székely bakára fogta ezekkel a szavakkal, hogy: „Lelőlek te h...e állat, barom!” Én meg felütöttem a pisztolyát. „Nincs elég sok áldozatunk?” Az egyre halványuló Zahalka Andrást vigasztaltam és azt mondtam: Ne félj, nem halsz meg, rögtön jönnek a sanitécek s visznek kórházba!”... ott halt meg a karjaim között.¹⁰⁹⁹

A hadosztály utász zászlóalj 3. század

A hadosztály sávjában az Ipoly folyó védelmének legészakibb szakaszát a Garamkövesdről Ipolyszalkára érkező Bóra Gyula százados által vezetett 3. utász század védte. Védelmi körlete az Ipolyszalkától északra levő *gépkocsizó lövész század* bal szárnyától a Kubiss féle malomig terjedt. A malomtól északra botlódrótos aknamezőt telepítettek.¹¹⁰⁰

Itt volt a század jobb (csatlakozó déli) szárnyán szakasz parancsnok Palágyi Tivadar utász hadnagy. „Bóra százados parancsot adott a 2 km-es terepszakasz felderítésére, melyet 3 katonámmal végrehajtottam. Oroszokkal akkor ott (18.00 -kor) nem találkoztam. Parancsot kaptam, hogy a század bal szárnyán az Ipolyra merőlegesen foglaljak védőállást. Az Ipoly mellett felrobbantott cseh erőd helyén lévő 15 m átmérőjű gödörtől indulva, melyet, mint harcálláspontot használtam, alakítottuk ki a védővonalat. Katonáim a -15 C⁰ fagy miatt mímelték az állás ásását. Megerősítésül Szabó Béla t. zászlós villámgéppuskás szakaszát kaptam, melynek csak egy géppuskája volt üzemképes. „Délután Ipolyszalkától északra az Ipoly partján a mellettük délre levő *gépkocsilövész alakulat* katonái a „bal szárny feladva” kiáltásokkal vonultak az utászok mellett vissza.

Szabó a gödör peremén foglalt tüzelőállást a bal szárny felől várható támadással szemben. A szovjet támadás 21.00-22.00-kor indult meg. Az Ipolyon 1 km-re tőlünk É-ra, a hadosztály É-i sávhatárán túl kelhettek át és igen nagy tömegben, 3-4 csoportokban összekapaszkodva „huri-huri” kiáltással lépésben közeledtek. Akiket villámgéppuskánk vagy puskáink lövedékei eltaláltak és elesetek, azokkal nem törődtek, újra összekapaszkodtak, és feltartóztathatatlanul közeledtek. Amikor 50 méterre lehettek, Szabó zászlós gerinclövést kapott, elkezdett jajgatni. Ekkor már egyedül voltam. Egy puskából még kilőttem a tárat és a zászlóst vállra kapva elindultam a felrobbantott erőd hátsó pereme felé. Visszanézve a túlsó felén már szovjet katonák álltak. Szabó Béla jajgatott. Rám nem lőttek, legalább is nem találtak el. A sebesültet hátravittem a mintegy km-re levő malomban levő század parancsnoki harcálláspontra, és

¹⁰⁹⁸ Ma már tudjuk Fényes Lajostól, hogy valószínű a hátába is kaphatott egy szilánkot a kukoricagránáttól, mert sebeibe belehalt és Fényes Lajos egy társával temette el valamelyik ház kerítése mellé. **Béres É.**

¹⁰⁹⁹ **Béres** 16-17. o.

¹¹⁰⁰ **Kubiss** A malom akkori tulajdonosa Kubiss Nándor (*1901-?) Kassán végzett gépész üzemmérnök a háború alatt Budapesten egy repülőgépmotor gyárban dolgozott. Fagázmotorokkal kapcsolatban szabadalma volt és ezt felhasználta a malom üzemelésénél. Anyja kassai lány volt, aki jól beszélt oroszul. Az oroszok bejövetelekor két szentlászós katonát bujtattak, akik a malomban dolgoztak. Egyikük egy ? Jenő nevű repülőgép-szerelő, a másik civil foglalkozása molnár volt.

átadtam az egészségügyi szolgálatnak. Szabó Béla tartalékos zászlós rövidesen hősi halált halt.¹¹⁰¹

Az oroszokat lajtból denaturált szesszel itatták meg támadás előtt. Egyik kezükben a szesz, másikban a víz volt, amit felváltva ittak és így indultak támadásra. Mögöttük az NKVD-s tisztek mentek, és akik visszafordultak, azokat lelőtték.¹¹⁰²

Egyre több sebesültet hoztak az Ipoly partról, de elszállítani nem tudták már őket. Ipolyszalkán állandó aknatűzben közlekedtek és sok sebesülés történt. A felderítő osztálynak megszakadt a hadosztály parancsnoksággal távbeszélő összeköttetése.¹¹⁰³

A hadosztály utász zászlóalj

A hadosztály utász zászlóalj¹¹⁰⁴ gyaloglépcsője Garamkövesd-ről reggel 8 órára a rossz idő miatt 2-3 óra késéssel érkezett be Fenékpusztára.

08.30 - kor az utász zászlóalj parancsnok találkozott az 1. műszaki század parancsnokával, aki elrendelte, hogy Garamkövesd pusztára vonuljon be. Beérkezés után pihenő.

A zászlóalj parancsnok személyesen 10. 20- kor parancsot adott (kivonatossan), hogy a 2. század vonuljon reteszállásba, és az általa megadott három támpontot szállja meg. Szürkületnél kezdje meg a beásást. A század parancsnok harcálláspontja kb. a középén legyen, hogy beláthassa a harcterületet.

A 1. század tartalék a majorban, az esetleges ellentámadás végett. Szemrevételezzen három utvonalat egyet északra, egyet Ipolyszalka Ny-i irányába, egyet Herzkút- Fehérszőlő irányába.

Fenék pusztá páncélléhárítását személyesen szervezi. Segélyhely Fenék pusztán, üzemanyag, lőszer felvételezés ugyanott.

A törzs felesleges személygépkocsijait irányítsa Nánára. A gazdasági hivatal menjen Kicsindre. Azászlóalj parancsnok a hírközpontban a hadosztály parancsnokkal csak 13.00 -kor kapott összeköttetést, és jelentette a védőállás kiépítését, továbbá azt, hogy az 1. század I szakasza nem érkezett be, valamint a kért pokrócokat, golyószórókat, aknavetőket, nem kapta meg.

¹¹⁰¹ **Palágyi** Palágyi Tivadar utász hadnagyot 1944. aug. 20-án avatták. Utána a Szegeden állomásozó utász zászlóaljnál szolgált, majd szeptember közepétől a kisbodaki tartalékos tiszti iskolán vizenjárást és robbantást oktatott. 1944. november közepén egy menetszázadot vitt Budapestre, ahol az 53. utász zászlóaljnál Koppány alezredes mellett műszaki segédtsízt lett. A zászlóaljat 1944. decemberében, az alakuló Szent László hadosztály kötelékébe rendelték. Kérte magát század parancsnoknak. A háború után rövidesen a demokratikus honvédség tűzszerésze lett és egyik lábát elveszítette. Négy felsőfokú nyelvvizsgájával, mérnöki képesítésével, szabadalmi szakértőként dolgozik jelenleg is. (Személyes közlés)

A támadásban feltételezhetően az un. „zsákos oroszok” voltak, akiket fegyver nélkül hajtottak az orosz csapatok maguk előtt. Ők maguk is az áldozatok voltak, akik nyugati fogságbaesésük után az angol - amerikai csapatok hazaengedtek és az orosz vezetés vattaemberként áldozta fel őket. **Németh** Márianosztrán találkozott ilyenekkel, aki a harcból kivonva magát visszajött hozzájuk és elmondta sorsukat.

Kubiss malomtulajdonos fia is emlékezik a gerincén megsérült zászlósra (Szabó), akinek sebtét két nővére mosta ki és ápolták, de minden fáradozásuk ellenére, kezük között halt meg. A malom melletti 1942-ben épített új épület déli szobájában volt egy telefonkezelő honvéd, akit egy golyó majdnem eltalált, de éppen ült és ennek köszönhette életét. A malomtól 1,5 km-re egy „Rata” zuhant le. A harcok alatt a malom nem sérült meg. Az Ipoly ebben az időben áradt, 50-60 méter széles volt. Egy alkalommal egy 5x1,5 méteres ladikon menekültek át az Ipolyon repülő katonák a K-i oldalról, a letkési híd robbantása után.

¹¹⁰² **Baka I.**

¹¹⁰³ **Martin** 31. o.

¹¹⁰⁴ Az „**Utásznapló**” a „hadi napló” vezetésének jó mintája, mely az alakulat tevékenységét pontosan ismerteti. - Lajtos Árpád visszaemlékezése és az ezt átvett szakirodalom (**Martin-Ugron** I. 126. o. vázlat) szerint december 24-én éjjel az utász zászlóalj 2. és 3. századát, valamint a II. ejtőernyős zászlóaljat - az alakulatai töredékével rendelkező Takáts százados, mint harccsoport parancsnok alá rendelte a hadosztály. A valóságnak ez nem felel meg.

13.30 - kor a hadosztály műszaki parancsnoka elrendelte, hogy Ipolyszalkán a fel nem robbant hidat újból robbantani kell. Erre a kint maradt szakasz felhasználható. Jelentette, hogy szakasz parancsnoknak robbanó anyaga nincs, így csak a sötétség beálltával lehet a hidat robbantani. Győri százados közvetlen elrendelte, hogy a zászlóalj azonnal menjen állásba, az utépítéshez kirendelt részlegét vonja be, és felderítést É-ra vezesse. ugyanis az oroszok Ipolykiskeszi-nél az Ipolyon hidat vertek, és jelenleg átkelőben vannak, ezért a következő terület felderítését rendelte el: Fenék pusztá. utolsó E betűje, Baglyas teteje, 129 magassági pont, gémeskút, Lantos hegy K-i szegélye, Somos hegy 220 magassági pont, Kisgyarmat D útkönyök, műút Kicsind-ig. Súly az Ipoly - Garam közötti K-i szegélyen, a hegyvonulaton levő erdőszegély parcellákon át legyen.

A zászlóalj parancsnok a 2. század parancsnok és segédtsízt jelenlétében kiadott parancsa: a 2. század a már szemrevételezett állást védje azzal a különbséggel, hogy a súlyt a jobb szárnyról a balszárnnyra helyezze át.

Az 1. század két, tiszt vezette, felderítő járőrt küldjön ki, és az 1 sz. járőr parancsnoksága alatt a 2 raj; a járőr embereinél legalább 4 kézigranát, 1 panzerfaust és egy géppisztoly legyen. Menetvonal: Fenék pusztá, Baglyas teteje 129 magassági pont., Gémeskút, Lantoshegy gerincén Négelhegy, Somoshegy, vissza Négelhegyre. Beérve Ipolykiskeszit figyelje meg, ugyanezen a vonalon jöjjön vissza, időnként az erdőparcellákat fésülje át. Az ellenséggel találkozva a tűzharcot vegye fel, de csak erősebb nyomásra vonuljon vissza. Jelentést vár Hantoshegy és a Négelhegy területéről. Somos hegyen a szürkületet várja be, ha ellenséggel nem találkozik, és akkor vonuljon vissza.

A 2 sz. felderítő járőr egy tiszt parancsnoksága alatt egy raj, Fenékpusztá Garampáld műuton az utkönyök, onnan Galagonyás 161 magassági pont, majd Somhegy 220 magassági pont. Ha ellenséggel nem találkozik az 1. sz. felderítő járőrhöz csatlakozzon, és együtt vonuljanak be. Az ellenséggel való találkozását az 1. sz. felderítő járőrrel egyeztesse.

Jelentést Garampáld községnél várok. Tudni akarom, hogy az utvonalon van - e ellenség ill. Ipolykiskeszi-nél az átkelés megkezdődött-e és milyen ütemben? A század fennmaradó része Fenék pusztá É-on, Ipolyszalka I betűje, Fenék pusztá F helye, majd Fenék pusztánál a 288 magassági pontot összekötő útvonalig, mint főellenállási vonalat szemrevételezze. Az 1. századhoz hasonlóan a sötétség beálltakor a beásást kezdje meg. Század parancsnoki harcálláspontot szemrevételezzen, annak eredményét nekem jelentse.

Parancskiadás 14.00-kor. Megszálló jelentést a hadosztály parancsnoknak 14.30 -kor felterjesztette. A zászlóalj parancsnok a század parancsnokokkal szemrevételezi a védőállásokat.

17^h 10^l 1. fejőr jelentette, hogy Hantos hegynél ellenséggel nem találkozott. A zászlóalj parancsnok elrendelte, hogy a rosszul robbantott Ipolyszalkai hidat az utászszakasz segítségével újra robbantani kell. A célra a zászlóalj parancsnok 60 kg robbantó anyagot bocsátott Kovács hadnagy rendelkezésére.

A zászlóalj parancsnok kérte Takács századost,¹¹⁰⁵ hogy erre a műszaki munkához a kellő fedezetet bocsásson rendelkezésre. A robbantási parancsot kiadta. Sárközy alezredes műszaki parancsnok, a zászlóaljat újólal felhívta, és tudatta, hogy a zászlóalj visszamaradt vonat részeit Muzsla irányában találták meg, és kérdezte, hogy őket hova irányítsa. A zászlóalj parancsnok kérte, hogy az összes vonatrészeket Kőhídgyarmaton egyesítse.

¹¹⁰⁵ Ez ellentmond *Martin-Ugron* által írt és általunk is elfogadott történetnek, mely szerint Takács százados sebesülése dec. 24-én éjjel következett be.

18.40 -kor a hadosztály közölte, hogy a takarók és aknavetők beérkezésével csak 27-én számolhatnak. Az Ipolyszalka-i híd robbantásához anyaggal támogassam Kovács hadnagyot. A szakasz előreláthatóan 27-én fog bevonulni. A híd robbantást éjszaka Kovács hadnagy és Parázs zászlós elvégezte. Bár a híd baloldalát az oroszok elfoglalták.¹¹⁰⁶

19.00 -kor beérkezett az 1. sz. felderítő járőr 3. sz. jelentése. (a 2. nem érkezett) Jelenti, hogy Somoshegy-et elérte és ellenséggel nem találkozott. A sűrű köd miatt nem lát, de Ipolykiskeszi irányából időnként aknavető és géppisztoly hangját hallja.

19.30. A vezérkari főnök tudatja, hogy a zászlóalj még az éj folyamán bevetésre kerül. Készüljön fel erdei harcra, annyi járművet szedjen össze, hogy önálló alkalmazásra is képes legyen. Erre még külön parancsot kap.

19.40 -kor a zászlóalj parancsnok a század parancsnokoknak előzetes intézkedést adott a menet- és harc készségre.

20.50. A zászlóalj megkapta a hadosztály parancsnok bevetési parancsát. „Tavirózsa egy teljes századával 26-án hajnalban felváltja az Altörjay ezredes harccsoportjába tartozó, és a Leléd-től D-DK-re levő erdőben bevetett 751. sz. utász zászlóaljat. Ennek létszáma 140 fő.

A felváltó utász század új alkalmazási helyén az Altörjay harccsoport alárendeltségébe lép. A felváltást XII. 26 -án 6-7 óra között kell végrehajtani. Az erre kijelölt utász századot azonnal riadóztassa.

A század menet készségének elérése után menetet azonnal kezdje meg Bajtán át Leléd-re, ott pihenjen és úgy induljon új alkalmazási helyére, hogy oda éjjél előtt beérkezessen. Leléd-en eligazító is várja.

Az utász zászlóalj parancsnoka erre a feladatra a 2. utász századot jelölte ki. Ok az 1. század I. szakasza Ipolyszalkán van bevetve, és kb. egy szakasza felderítést végez.

Az 1. század parancsnok a parancs vétele után kérte, hogy a zászlóalj parancsnokság a század vonatát Bajtára irányítsa, kivéve a személygépkocsikat, melyeket üzemanyaggal töltesse fel, és Lelédre küldje a templomhoz. A már előre elküldött felvételező kocsit útközben fordítsa vissza, és vigye magával. Ha ez nem sikerülne, azokat Bajtára irányítsa. Az 1. század parancsnoknak a zászlóalj parancsnok elrendelte, hogy a 2. század által kiállított közelbiztosító járőröket váltsa fel, kivéve a legdélebbre esőt.

22.20 -kor beérkezett a 2. sz. fejőr jelentése. Garampáld É-i kijáratát elérte, ellenséggel nem találkozott, és jelenti, hogy német-magyar csapatok D-i irányban visszavonulóban vannak.

A zászlóalj parancsnok a hadosztály parancsnokságot hiába hívta telefonon, összeköttetést kapni órákon keresztül nem tudott. Kérdései lettek volna, mi történjék a munkás századdal, és mi történjék a zászlóalj fennmaradó részével? Fenék pusztán jelenleg a törzs és két szakasznyi utász-erő van.

22.00 -kor jelentkezett Kirsch hadapród őrmester, anyagi tiszt az új gh. főnökkel, Jámbor gazdasági hadnaggyal. Kirsch hadapród őrmester jelentette, hogy a Tokodon levő anyagból kizárólag a rohamcsónakokat, és a lángszórók részeit tudta elhozni, mert a második forduló során ellenséges páncélos támadás érte, mely az utat elvágta. A Wanderer személygépkocsit egy T-34 - es, vezetővel együtt legázolta. Így az anyag nagyobbik része motorkerékpárok, lángszórók stb. Tokodon maradtak. A GH. főnök bevonulását jelentette.

A zászlóalj parancsnok Kirsch hadapród őrmesternek megparancsolta, hogy a Tokodon levő anyag átmentését minden erővel kísérelje meg.

---

¹¹⁰⁶ *Utásznapló* 56. l.

23.10-kor a zászlóalj parancsnok a műszaki parancsnokot felhívta, és jelentette a felderítés eredményét, hogy ellenséggel sehol sem találkozott.

A műszaki parancsnok közölte előzetes értesítésképpen, hogy az Ipolyszalkán bevetett szakasz útban van Fenékpusztára. Beérkezésével egy órán belül számolhatunk. A Fenék pusztán levő 1. utász század megerősítve a gépszakasszal továbbra is Fenék pusztán marad. Feladatai 1. hadosztály tartalék. 2. Bajta Ny. 154. magassági pont - Herczkút szőlő – Fenék pusztá majd innen Baglyas teteje 117 háromszögelési pontig az utat olyannyira karbahelyezi, hogy azon országos járművek minden körülmények között, gépkocsik szükségszerűen járhatnak. 3. Fenék pusztáról Kicsindre egy utat szemrevételezzon, és ezt az utat úgy hozza rendbe, mint az előzőt. Ehhez rendelkezésére áll a ¼-es munkás század a gépszakasszal, és a Szent László hadosztály egy munkás százada. A munkás század az út „karbahelyezését” már megkezdte Bajtáról kezdődően. Az elrendelt elhelyezési körletük: Garamkövesd i pusztán.

A Barta szakaszt különítse ki, külön parancsot kap. Az R 7/a Fenék pusztán marad. A zászlóalj parancsnokság Kicsindre települ át, szűkebb törzsével az R/7 rádióval. A fenti intézkedésre a távmondati rendeletet 11.30 -kor a műszaki parancsnok távmondatilag közölte.

¹¹⁰⁷

A leharcolt repülő lövészezred tartalékba helyezése

A repülő lövészezredet, nagy (a hadosztály vezérkari főnöke szerint 15 %-os) veszteségei miatt, a hadosztály tartalékba helyezte. ¹¹⁰⁸

A repülő lövészezred Ipolyszalkáról Fenék pusztára, majd a Baglyas hegyre vonult vissza

Az ezred harmadik, leplező utóvédje Gráczol Sándor főhadnagy vezetésével a felrobbantott és az oldalt fordult Ipoly hídon 25-én hajnalban jött át.

Pályi György százados az I. repülő lövészzászlóalj parancsnoka Ipolyszalkán a határőr laktanyában Heinrich alezredes, ezred parancsnokának 25-re virradó éjjel tett személyes jelentése közben úgy elaludt, hogy kora reggel ébredve az ezred parancsnoki irodában levő bördíványon találta magát. A hídfőből való sikeres visszavonulást Pályi György a hősi halált halt vitéz Csörgey László főhadnagynak és társainak tulajdonította.

Pályi százados az Ipoly hídon való átjövetele után létszámot készített. Az I. zászlóalj rajta kívül 4 tiszt 180 fő legénység maradt. Őze Ferenc főhadnagy 1. század parancsnok, + 60 fő, Góty Pál hadnagy 2. század parancsnok + 35 fő, Mátya ? hadnagy, a 3. század parancsnok + 45 fő, a nehézfegyver századtól Németh ? hadnagy, és 2. aknavető szakasz, Szabó hadnagy a páncéltörő szakasztól pár ember összesen 40 fő létszáma volt. A zászlóalj pihenőben. A nagy veszteség ellenére a hangulat jó és bizakodó. ¹¹⁰⁹

A II. repülő lövészzászlóalj másik része dec. 25-én éjjel egy az erdőben aludt. ¹¹¹⁰

25-én reggel menetel Ipolyszalkáról tovább az I. zászlóalj nehézfegyver százada is Fenék pusztára. Itt tartottunk két napos pihenőt, mert a 26-át is itt töltöttük. Nagyon jó szálláshelyünk volt és jó ellátást kaptunk. Kipihentük magunkat. Itt kaptunk valamilyen tábori újságot. Ebben volt leírva a liliompusztai eset. Amikor az oroszok először bementek Liliom pusztán a nőket megbecstelenítették. Akik ellenálltak, azokat lelőtték. Ebben az újságban olvastam a sebesült géppuskás katona hőstettéről is. Más eseményeket is írt az újság, de ezekre nem emlékszem. ¹¹¹¹

¹¹⁰⁷ *Utásznapló* 57. l.

¹¹⁰⁸ *Martin-Ugron* II. jegyzet VII. o.

¹¹⁰⁹ *Pályi* 54/16. o.

¹¹¹⁰ *Schmidt*.

¹¹¹¹ *Porkoláb* Sarkadi hadapród hőstette. Sajnos Porkoláb őrmester által olvasott újság nem található.

Az előző napokban a Bajtán levő repülő lövészezred törzs és a II. zászlóalj töredékei részére a reggeli ébresztőt az orosz aknavetősök rendezték. Az itatásnál tehén, ló, katona és civil egyaránt sebesült.¹¹¹²

Megkezdődött az összeírás ki hova tartozik. Katonák, civilek. Kelemen Kornél rádiós: Egy (miskolci) szakaszvezető kezdett szívóskodni és kereste, hogy hol van az én rádióm. Ilyen fontos hadfelszerelést, hogy lehet elhagyni ilyen és ilyen paragrafus értelmében... Kiabálva magyaráztam. Egy tapolcai törzsrőrmester jött, aki ismert: „mit kiabál maga itt Kelemen? „ - Jelentem, hiába magyarázok, nem akarja érteni a szakaszvezető úr! - „Na, majd én megírom a jegyzőkönyvet.” meg is írta úgy, hogy nem lett semmi bajom.

Itt vittek ezred parancsnoki kihallgatásra. Egy nagyon szép villaszerű épületben volt az ezred parancsnokság. Mellette egy uradalmi major volt. A kihallgatás során álltam a folyosón, de végül is nem akarták elhinni, amit mondtam, Elolvasták a jegyzőkönyvet, meghallgatták a főtörzsrőrmestert, behívtak és végül is azt mondták, hogy rendben van minden. Most gyakorlatilag zászlóalj összekötő tiszt leszek, és előre figyelmeztetnek, hogy előttem két katonát már távcsöves puskával ebben a beosztásában kilőttek. „Erre nagyon vigyázzon!” Ez azért bizonyos mértékben fenyegetés volt.

A kihallgatás után a református pappal és a gh. (gazdasági) tiszttel, együtt mentünk tovább. A falun kívül az erdő alatt egy gyönyörű villaszerű épület volt. Ahol megszálltunk rádiósok voltak beszállásolva. Az épület mellett cselédházak voltak. Ezek egyikében erdélyi menekültek laktak. Az ezred parancsnoka vásároltatott egy libát és megsüttette. Vele együtt mindenki, a pap és mi is, akik ott voltunk, ettünk.

Nagy viccelődés folyt. Lehetett hallani a ruszki géppisztolysorozatok. „Na, lesz ébresztő holnap reggel! E viccelődés közben kopogtak, és jött a parancs, hogy „innen Kicsindre kell menni, ott már építik a pontonhidat és azon menjünk át és odaát mindenki foglalja el a megfelelő helyét.”¹¹¹³

A magyar 2. páncélos hadosztály gépkocsizó lövészei is 25-én tartalékban voltak.

A Heeresgruppe Süd 1944. XII. 25 - i. napi jelentésében a Balck hadseregcsoport LXXII. hadtesténél történt események lefolyása címszó alatt többek között a következőket írja: „A Dunától északra a Szent László hadosztály példamutató magatartásával visszataszította az erős gyalogsági erőkkel vezetett támadásokat.”¹¹¹⁴

A tüzéség harca

16. melléklet. A hadosztály tüzéségének helyzete 1944. XII. 25-én 14.00 órákor

A VIII/1., 2. ütegei, az 1/1. és 6/3. ütegek a repülő lövészezred harcát támogatták. 12.00 -kor az oroszok elérték a letkési szőlőhegyet.

Délután 15.00 -kor a szovjet Helemba Ny-on áttörte a hadosztály védelmét. Helemba homokgödör környékén erős mozgást jelent a 6/1. üteg figyelője, de a cél megsemmisítése nem járt eredménnyel.¹¹¹⁵

¹¹¹² **Boda** Bajtán, 1944 novemberében, a korábban szétvert gyalogos „zentaiak” voltak. Ott gyülekeztek, egészítették ki a csapatot. Volt fagyott lábú is közöttük. Egy hónapig lehettek a faluban. **Bernáthné** Benkó Julis személyes közlése a szerzőnek Béres Béla jelenlétében 1997-ben.

¹¹¹³ **Kelemen**

¹¹¹⁴ **KTB** 44. XII. 25. Balck hadseregcsoport LXXII hadtestesemények lefolyása (Hadtörténelmi Levéltár, Filmtár 1944 XII. közepétől 1255 filmtekercs stb. 1945. III. 31 -ig.).

¹¹¹⁵ **Dárday** 66. mell. A 6/2. üteg tüzer figyelő kitűnő munkájáról Szepesvári számolt be.

A hadosztály tüzérparancsnok parancsot ad az Esztergomban levő 6/3 üteg átkelésére.

Este az 1/1 közepes aknavető tüzér üteg (Bakay üteg) Bajta Ny-on volt állásban. Lelédet és a Bajtai műutat tartották tűz alatt. December 25-én este a tüzérosztály parancsnok segédtsíztje hozta Bakay Ipoly melletti figyelőjébe aszóbeli parancsot. „A tőlünk északra védekező németek visszavonultak, s így a hadosztályunk által védett Helemba – Letkés - Ipolypásztó frontszakasz É-i szárnya védetlen maradt és a bekerítés veszélye miatt fel kell adni a hidfőt.” A parancs értelmében az 1. üteg az éjszaka folyamán reggelre Bajta É-ra menjen tüzelőállásba és az Ipolyvédelemből Fenék pusztá felé visszavonuló utászokat támogatva tartsa tűz alatt az Ipolyszalka Bajtai műutat valamint Lelédet. Az orosz gyalogság közeledtével Rapaics százados osztályparancsnok visszavonultatta az 1. üteget tüzelőállásba Kövesdi pusztára (Garamkövesd pusztá), figyelőhelye a 227 magassági ponton volt. Az osztály 3. ütege Kövesdi pusztától É-ra volt tüzelőállásban.¹¹¹⁶ További parancs: menet Kicsindre. Az üteg lőszerlépcsője és vonata nem érkezett be

A VIII. tüzérosztály partot váltott és 23.00 -kor felderítőjárőrt küldött Ipolykiskeszire az attól ÉNy-ra levő német tüzérosztállyal való kapcsolat felvételére.¹¹¹⁷

A 16. és 20. ROHAMTÜZÉROSZTÁLY DOROG VÉDELMÉBEN

A 16. rohamtüzérosztály 25 -én karácsony másnapján délelőtt, mikor jött a hír, hogy várható Budapest bezárása, és mert szovjet harcokcsik támadása várható, parancsot kapott, hogy Telegdy Muzsláról, Csány és Kozma Garamkövesdről menjenek le Esztergomi táborba. Telegdy elsőnek, utána a többiek tankoltak. Telegdy ért először Dorogra. Kiment a temetőig. Kiszállt és mikor a temetőben járkált, jelentéktelenül megsebesült. Ezalatt Sipos tizedes irányzó kilőtt egy T-34-est.

Közben jöttek a többi lövegek. Bernolák őrnagy nem volt ott, azokat Kozma György főhadnagy vezette, mellette Csanádi István és Telegdy István zászlósok voltak jelen. Kiszálltak a kocsikból és tanácskoztak. Megjelent két repülőgép, ledobott két kisebb bombát.¹¹¹⁸ Ennek repeszétől meg sebesült Kozma György és egy honvéd. Kozma sebesülése nem volt súlyos. Bilgerijét ütötte át a repesz, egy centire bement a lábszárába, bekötözték és csizmát húzott. Nem is sántított.

Telegdy: „Mikor befutottak, szépen egymás mellett beálltunk a vasuti töltés mellé. Kb. 3 kocsiával álltunk az uttól keletre, és hárman Gyurkáékkal az uttól nyugatra. Nekünk csak az ágyunk látszott ki a vasuti töltésből. Ekkor láttuk, hogy kilőttük az árokban egy km-re levő T-34-est. Ez nyilván egy felderítő páncélos lehetett.

Német gyalogosokkal vettük fel a kapcsolatot. A rohamtüzér szabályzatban ugyanis benne volt, hogy önállóan nem működhetünk.

Tíz-tizenegy órakor Pest felől kaptuk a támadást. Hihetetlen tömegű gyalogság támadt, páncéltörő ágyúkkal, és T-34-esekkel. Gyalogos támadás velünk szemben jött egy Shermannel és az uton a T-34-esek. Ezek nem tudtak letérni se jobbra se balra. Illetve egy pár megpróbált. Leálltak, mert rájöttek, hogy nem szabad az országuton jönniük, mert ez kilövésükre alkalmas hely volt.

¹¹¹⁶ Bakay É.

¹¹¹⁷ Dárday

¹¹¹⁸ Minden valószínűség szerint szovjet IL-2 vagy Il-10-es csatagépek lehettek. A szerző.

Telegdyvel szemben a gyalogsággal együtt jött egy Shermann, amelyik, egy kis ház mögé bujt be. Telibe találtuk a házat, a Shermann füstölt, nyilván találatot kapott.

Ezután két páncéltörő ágyút is kilőttek, amelyek egy kis dombon 900-1000 méterre oldalra álltak. Összesen a Shermannal négy harckocsit lőttek ki. keletről kaptak egy 76,2 mm-es páncéltörő ágyúból tüzet, melyet aztán a Gyurka viszonzott (innen). Két harckocsi és két páncéltörő ágyú vesztesége volt az oroszoknak.

Telegdy kocsiját is átlőtte oldalról egy ellenséges páncéltörő lövedék, mely egyik oldalon be, a másikon kiment. Mivel nem volt jó a kilátása, kiszállt a kocsiból és onnan irányította a löveget. Még Debrecen óta sebesült lévén megbotlott, megrándította úgy a lábát, hogy nem tudott lábra állni, ezért egy motorkerékpárral vitték vissza Esztergomba.

Jó ideje ott voltak már, amikor egy német gépvontatású légvédelmi löveg (flakk) érkezett be. Ezt működés közben már nem látták, mert az ott levő német alakulat eltűnt, egyedül maradtak. Erre gyorsan visszavonultak és fel kellett húzódnuk este Dorogról Esztergomtáborba.

Akkor még Bernolák Pál százados kiküldött két kocsit gyalogság nélkül felderíteni. Az oroszok már ott voltak és mind a kettőt ki is lőtték. A kilőtt kocsiban volt a Csanádi Pisti (István zászlós), aki megsebesült, és mint sebesültet lőtték agyon az oroszok. Egy másik (kocsink) elromlott, elakadt, harcképtelenné vált, ott maradt, beleragadt a magas sárba, de harcolt és lőtt amíg tudott.

Közülük egy honvéd hozta meg a hírt, hogy mind a két löveg ott veszett. A másik két rohamlöveg visszavonulásra kapott parancsot.¹¹¹⁹

Csány főhadnagy: Dorognál kilőttünk három szovjet harckocsit Kozma Gyurka főhadnagy volt az ütegparancsnok. Visszavonultunk a németekkel együtt Esztergom felé. Éjszaka Esztergomban voltunk. Figyeltük a németek mozgását gépkocsizó gyalogság, páncélosok és másokat. Nagyon rendes német főhadnagy összekötőtisztünk volt, aki mindig időben értesített mindenről bennünket.

A nagy piactér város felőli oldalán foglaltunk állást. A piac Dorog felőli oldalán megjelentek a ruszok és lődöztünk egymásra. A németek gyorsan visszavonultak és értesítettek bennünket is, hogy menjünk át hídon Párkányba. Saját erő akkor már nem volt a Dunától délre és magyar alakulatként mi mentünk át utoljára a hídon. Én Kozma Gyurkával az utolsók voltunk egy személygépkocsiban. A német utászok öt perc múlva robbantották a hidat.¹¹²⁰

Elvileg német alárendeltségben voltak, mivel ott a zűrzavarban magyar alakulat nem volt. A németek visszavonultak. Esztergomban töltöttünk egy éjszakát. Azt is megközelítették az oroszok. Felvettük a németekkel a kapcsolatot és megtudtuk, hogy december 26-án kora reggel visszavonulnak a Dunán át északra, Esztergomot nem fogják védeni.¹¹²¹

Este négy kocsinknak vissza kellett vonulnia Esztergomba. Visszaszállingóztak. A párkányi hídon keresztül hajnalban átkeltek. Telegdy zászlós Esztergomból motorkerékpárral utolsónak ment vissza 1944. december 26-án reggel Párkányba. utána 7 (hét) óra 10 perckor robbantották fel a németek a Mária Valéria hidat.¹¹²²

¹¹¹⁹ *Telegdy* 38 A 1., 2. o., 38 B 3. o. és 39 A. 1., 2. o.

¹¹²⁰ *Csány Balázs* személyes közlése Budapest, Honvédség Háza 2002.02.22. HL. Rohamtűzér anyagban 16. rohamtűzérostály

¹¹²¹ *Csány* 8 B 2. o.

¹¹²² *Telegdy* 38 A 2. o. és *Csány* 8 B 2. o.

Párkányban kaptak utasítást, hogy menjünk Garamkövesdre a híd védelmére. Csány főhadnagy: „Kora délben foglaltunk állást. Vártuk a fejleményeket, a harcot. Harckocsi dübörgést hallottunk. Csendesen figyeltünk. Csak mi voltunk abban a körzetben. Feszülten figyeltünk távcsővel az orosz felségjelzést. Körülbelül az állásfoglalás után egy-, másfél órára a főúton, amely Garamkövesdre a hídra vezetett, három harckocsi jött. Mi jól be voltunk mérve. Azonnal tűz. Lövés. Találat, robbanás. Két harckocsit kilőttünk. A harmadik nem kapott találatot, az lement a terepre.

Ezután rövidesen, majdnem folyamatosan megjelent két újabb harckocsi. Akkor már nem sokat méricskélünk, hanem lőttünk. Egyet eltaláltunk. Nyilván az egyik oldalon a hernyótalp megsérült

és el kezdett forgolódni a saját tengelye körül. Rakétát lőttek föl. Távcsővel jobban megnéztük, ez már német felségjelzésű volt. Utána később rekonstruálva a helyzetet, megállapítottuk, hogy a németek elvágtak három ruszki harckocsit. Azok ki voltak különítve, és nem voltak tisztában a nagy helyzettel, németek üldözték őket és közben két tűz közé szorultak. Mi meg nem figyeltük eléggé, mert egymás mögött olyan közel voltak a szovjet és a német kocsik, hogy az egyik német is kapott egy találatot, szerencsére nem telitalálatot, és csak megsérült. Ketten jöttek, és egy sérült meg. De utána jött még öt vagy hat német harckocsi és egy parancsnoki kocsi, melyben egy ezredes, az ezred parancsnok egy tipikus német törzstiszt ült. Elegáns, jó kiállású, nem páncélossal, hanem páncélozott parancsnoki kocsival, nagy sebességgel ott termett előtünk és csinálta a kravallt.

Elkezdett ordítózni. Akkor Kozma nem tudom hol volt, én voltam ott Kozma helyett. Az ezredes nagy hangon: a saját erő, a szövetségesek és satöbbi, satöbbi - kiabált, dühöngött. Amikor a leszúrási szöveget mondta, akkor még állt a kocsiban. Teátrális jelenet volt, de a németek értettek ehhez.

Egyszer csak megváltozott a képe, és azt mondta: Egyébként gratulálok Önöknek a szép lövésekért, kitűnő találat volt és jó lövések. Megenyhült és a feszültség feloldódott. Kiszállt a kocsiból és gratulált. - Gratuliere Ihnen. – kezet fogott.

Ott a híd előtt megbeszéltük, hogy mi legyen a terv. Mondta, hogy ők is visszavonulnak, szóval ők voltak az utóvéd. Jellemző, hogy a parancsnok az utóvédnél volt.

A gyalogos erők már korábban, mikor mi még nem voltunk ott, visszavonultak.

Kiadta az utasítást, hogy valamennyien vonuljunk vissza a hídon keresztül, és további saját erőt nem lehet várni, tehát nincs értelme maradni.”¹¹²³

November végén a 20. rohamtüzérsztály 1. és 2. ütege. Köveskálról Esztergomtáborba vonult, hogy átvegye a számukra odaérkező 21 db. „Hetzer” rohamlövegeket. A kiképzés itt történt, a személyzet barakkokban volt elhelyezve.¹¹²⁴

1944. dec. 23-án kapta a 20. rohamtüzérsztály 1. és 2. ütege az új Hetzereket. Benzinesek voltak, jobban égett. Egy nap volt a gyakorlásra. 24-én riadó volt. Kesztlőcön a házak között voltam állásban Hetzeremmel. Orosz gyalogság támadott. Vashüvelyes lövedékeink voltak. Rátöltöttek az ágyunkra, csőrobbanás történt. A löveget ott kellett hagynunk.¹¹²⁵ Kárpáthy leírása szerint: „Egy német vezérkari tiszt tájékoztatása szerint „visszavonulunk, vigyázzanak, mert ezen az úton jönnek vissza német páncélosok is!” Ennek alapján ott álltak az út jobb és bal oldalán oszlop egyesével, mondván, ha elmennek a német páncélosok, felfejlődnek. Éjjel hallották a harckocsi zörejeket. Jönnek a németek. Aztán fellőttek négy világító rakétát, felfedezték őket és a T 43-ok a két üteget fél óra alatt legázolták. A rohamlövegekből kiugró tüzezek panzerfaustokkal is lövöldöztek, és a szovjet harckocsikat kísérő gyalogosokkal is

¹¹²³ Csány Balázs Mint előbb: 2002.02.22-én személyes, írásban is rögzített, nyilatkozata.

¹¹²⁴ Kárpáthy levél 2. o.

¹¹²⁵ Zermann szkv.-t Kömlődy Imre páncélos főhadnagy harckocsivezetőjét újra behívták és Visegrádon harckocsik nélkül voltak pihenőben. Zermann szkv. személyes közlése Bonhardt Attila őrnagynak. A továbbiakban: *Zermann-Bonhardt*

felvették a harcot. Henkey-Hönig pk. és Simák Aladár továbbszolgáló főhadnagy az 1. ütegparancsnok megsebesültek.¹¹²⁶

Henkey szerint: a 20. rotüzér osztály parancsnokság és az 1. üteg harca a következőképpen történt: „ugyanekkor én az első ütegnél voltam felszerelés alatt, Simák Aladár ütegpk-kal. Átvétel december 25-én¹¹²⁷ reggel 7 órakor, 9 órakor már ment a harc. Remekül tartottuk magunkat Kesztlő szélén, sok orosz hk-t lőttünk ki. Azonban akkor, amikor beesteledett, felhúzódtak az oroszok a horhosokban hátunk mögé és elkezdődött a közelharc. Üzemanyagot nem kaptunk minden sürgetés ellenére. 2 lövegbe betöltöttük az összes benzint. A többit fel kellett robbantani. A többi legénység, egy zászlós vezetésével, gyalog vonult át a szőlőhegyen Esztergom felé. A két löveg, az elhárítóüz ellenére Esztergomba eljutott. Simák és én kézigránát dobálva és lövöldözve egy oldalkocsi motorkerékpáron a két löveg után szintén eljutottunk Esztergomba. Ott jelentkeztem, utána a vérvesztéstől összeestem és a kórházvonaton Németországban ébredtem.”¹¹²⁸

Egy USA-ban megjelent irodalom e tényt így közli: „XII.25/26 Kenyérmezőn harc nélkül veszítette el lövegeit, ahol is Henkey megsebesült.”¹¹²⁹

1944. december 26-án, kedden reggel 7 óra 10 perckor, német műszakiak robbantották fel az Esztergom-Pádkányúna közötti hidat

A magyar csapatok a reggeli órákban feladták Esztergomot, utat adva a 3. Ukrán Front csapatainak, és 7 óra 10 perckor Esztergomot és Pádkányt összekötő Mária Valéria hidat felrobbantották. A hídon utolsóan a hadosztály alá rendelt 6/3. tüzérüzeg két lövegével (parancsnoka: Gereben Ferenc százados),¹¹³⁰ a 16. rohamtüzérosztály 7 Hetzer rohamlövegével,¹¹³¹ és legutolsóan Dobos Béla repülő lövész tizedes, motorkerékpáros hírvívó jött át.¹¹³²

A szovjet 2. Ukrán Front 6. gárda harcokszó-, valamint a 7. Gárda hadtestének (M. Sz. Sumilov vezérezredes) célja és feladata az Ipolyszakállos-tól délre levő német magyar hadseregcsoporthat bekerítése és megsemmisítése volt.

A 6. gárda harcoksi hadtest (Kravcsenko A.G. vezérezredes)¹¹³³ folytatta a harcot a németek Ipolyszakállos-i csoportosítása ellen, egyidejűleg déli irányba is előretört és Kicsind-től északra szállt harcba.¹¹³⁴

¹¹²⁶ *Kárpáthy történet* 12-13. o. *Kárpáthy* emlékezésében és levelében a történetekre így emlékezett

¹¹²⁷ *Henkey* közlése kizárja azt, hogy később – *Martin* közlése szerint – fellobogózottan a letkési hídon lettek volna.

¹¹²⁸ *Henkey-Hönig József* örgy. 1990. XI. 18-i levele Dr. *Legány Dezső* egykori 51. pcv. zlj-beli bts-ához. Másolatban a HL. birtokában. Idézi: *Martin-Ugron. Kárpáthy* emlékezésében és levelében az itt történetekre másképpen (helyesen) emlékezett, de amikor megismerte volt pk-a közlését ezt idézte. *Kárpáthy történet* 12-13. o.

¹¹²⁹ *Zeng de, Henry L.*: The Royal Hungarian Honved Szt. László Division Okt. 1944. - Mai 1945.) HL. Tgy. 3084. „Henkey alakulatát tévesen 2. aknavető tüzérosztályként jelöli meg. Feldolgozta a magyar honvédség 2. világháborús adatait. Kiadásra azonban nem került. Érzésem szerint a CIA embere volt, aki a volt tisztikarral kereste az összeköttetést. Minden adatot megkapott tőlem, nem volt mit titkolni. ... Zeng behatóan foglalkozott a horvát usztasa hadsereggel is.” Pályi György Miami, 1985. 08.25-én kelt levele Lajtos Árpádhoz. 1. o. Másolat a szerző tulajdonában.

¹¹³⁰ *Gereben in Dárday* 98. mell.

¹¹³¹ *Telegdy*

¹¹³² *Dobos*

¹¹³³ A magyar felszabadítási hadműveletek 1944-1945. 30. o. Zrínyi katonai Kiadó Bp., 1964 és Hazánk felszabadítása 1944-45 88. o. Zrínyi Kiadó, Bp. 1970

¹¹³⁴ Uott. 89. o.

A szovjet 2. Ukrán Front 7. gárdahadsereg közép hadteste a 25. gárda hadtest¹¹³⁵ az Ipolyon gerendahidat vert Lelédhid-i puszta és Ipolydamásd között, azon T-34-ei átkeltek, és megközelítették a Garam torkolatát.¹¹³⁶

A német KTB azt jelenti, nyilván bizonyos késedelemmel hogy „három szovjet gyorshadtest erős páncélos kötelékekkel támadást indított a 8. német páncélos hadosztály ellen, melyet a Garam keleti partján levő Kéménd községnél, a híd előtt, megállítottak. A híd ekkor már felrobbantották, azon a német harckocsizók nagyobb része már átment.”

Az orosz páncélosok a Kéménd-i híd 26-án hajnalban közelítették meg. 1-1,5 km-rel a hídtól keletre német ösztűz fogadta őket, így megállásra kényszerültek. Egész nap heves harc folyt, sok sebesülttel és halottal. Ipolyszalka és Kicsind felől járművekkel és gyalog vonult a német katonaság Kéménd ill. Bény felé. Ők a védettebb terepet választották, mert a Garamkövesd-i hídon, annak zsúfoltsága miatt nem tudtak átmenni,¹¹³⁷

Miközben a Szent László hadosztály már bent van a gyűrűben az Ipoly - Garam között, Balck hadserege (a Heeresgruppe Süd-től) a 8. német páncélos hadosztály számára, döntési szabadságot kér és kap arra, hogy a Garamtól már nyugatra levő német LVII. páncélos hadtestét a fenyegető bekerítés elől a 3. és 6. páncélos hadosztály védelmében visszavonja és a Garamon lépcsőzetesen kelhessen át nyugatra, hogy Sárónál újabb támadást indíthasson. Sőt a Garampáld-ig előretörő 14 szovjet harckocsi ellen a Szent László hadosztály egy zászlóaljának és hét darab Hetzer típusú rohamlővegének - melyeket az előző nap sem talált - bevetését kérje.¹¹³⁸

Ugyanakkor A 3. német páncélos hadosztály vezetési lépcsője már előző nap, december 25-én Ipolypásztóra települt. Második napja tart a reteszállásban védő 3. német páncélos hadosztály elleni szovjet támadás. A hadtesttel az összeköttetés megszakadt.

XII. 26-án a 6. páncélos hadosztály „nehéz körülmények között küzdötte át magát délnyugati irányba, Nánától 3 km-re északnyugatra a Garamon” így a német LXXII. hadtest alárendeltségébe került, oda, ahova a Szent László hadosztály is tartozott, írja a következő nap német napi jelentése.¹¹³⁹

A szovjetek előretöréséről pontos értesüléseket nem ismerő *repülő lövészeszred* II. zászlóalja nehézfegyverszáradának maradéka Bajtáról indulva ellentámadást hajt végre az oroszok Lelédhid-i puszta melletti hídépítési kísérlete ellen, - eredménytelenül - melyet az északi támogató tüzércsoport Bajtáról, Ipolyszalka irányában, támogat.¹¹⁴⁰

A szovjet harckocsik az átkelés után kettéváltak, és egyrészt délre megkerülve a Kovácshegyet a Duna partján Kovácspataknál, másrészt északra, Leléden és Bajtán át, Garamkövesdet támadva, tervezték bekeríteni a Kovácshegyen maradt magyar csapatokat, a Stefán Valér alezredes alá rendelt harccsoportot. Ezek a harckocsik fordultak Kicsind irányába és semmisítették meg a visszavonuló hadosztály ejtőernyős, felderítő részeit és kerítették be a Baglyas tetőn lévő repülő lövészeket.¹¹⁴¹

¹¹³⁵ Parancsnok: *Szafiulin* G. B. tábornok)

¹¹³⁶ *MMM*, 89. o.

¹¹³⁷ *Molnár Zoltán*

¹¹³⁸ *KTB* 44. XII. 26. Jellemző német fogalmazás. A keserves visszavonulást, a legtöbb esetben, itt is a későbbi támadás reményével leplezik.

¹¹³⁹ *KTB*. XII. 27.

¹¹⁴⁰ *Dárday* 69. mell.

¹¹⁴¹ *Szántó*

A térségben az 5. gárda harcoksihadtest, a 6. gárda hadtest és a 7. gárda harcoksihadtest támadt. A 2. Ukrán Front egyik előretolt éke elérhette Muzsla községet, mert éjjel német SS-ek a T-34-es személyzetét megsemmisítették. Az orosz harcoksit, járó motorral, az iskola előtt hagyták.¹¹⁴²

7. gárda hadsereg 25. gárda ezrede, a Duna melletti országuton, Garamkövesdnél érte el a Dunát, és találkozott a túlsó – Dunántúli oldalon – a 3. Ukrán Front Esztergomot elérő gyors csapataival. Budapest bekerítése a védelem külső gyűrűjén megtörtént. A két Front csapatai találkoztak.¹¹⁴³ Ezzel a Budapest körüli ostromgyűrű bezárult.¹¹⁴⁴

26-án éjjel az 5. gárda harcokszó hadtest (Szaveljev tábornok) alakulatai Kisgyarmatot és Páldot érték el. Azzal, hogy a hadtest ezeket a helyiségeket elfoglalta, elvágta a németek nyugat felé haladó útját Ipolyszakállos déli körzetéből.

„Garampáld községbe 26 -án karácsony másnapján Kisgyarmat felől érkeztek meg az orosz tankok. Hernád Lajost, aki akkor egyedül lakott családjával, az Ipolyszakállosi kishídnál egy tankra parancsolták. Már Kógyarmatról hozták magukkal Marton Izidor ottani lakóst. Rendszerint úgy vonultak a tankok, hogy a tetejükön lapult a gyalogság is. Majd a faluba érve a tankra parancsolták Szelecki Lászlót is. Mindketten Hernád és Szelecki csapattestüktől eltávoztatást kaptak a karácsonyi ünnepekre. Szelecki elmondása szerint éppen öltözködni készült egyenruhájába, mikor az orosz katona bezörgetett és a tankra parancsolta. Katonaruháját alig tudta az ágy alá rúgni.” Egészen a határhídig, majd a hidat elhagyva, ösztűz fogadta a harcoksikát. A tankokról a három civil leugrálva az országut árkanak védelme alatt megrémülve a 6. sz. ház pincéjébe menekült, és újságolta el a történeteket.¹¹⁴⁵

VÉGE

AZ I.A. KÖTETNEK

---

¹¹⁴² *Telegdy*

¹¹⁴³ *MMM*. 89. o.

¹¹⁴⁴ *M. Szabó* 105. o. és Magyarország felszabadításától napjainkig 4. o. Reflektor Kiadó

¹¹⁴⁵ *Molnár Zoltán*

Dr. Farkas Jenő
A Szent László Hadosztály
Katonái írták... I.B
(Jegyzet)

2005

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KATONÁI ÍRTÁK ... I.B.
(Jegyzet)

Összeállította és írta:

Dr. Farkas Jenő

2005

Jaj, ha egy ország vezetése felesketett katonáit értelmetlenül küldi harcba és elveszejt ezzel népe, nemzete szinevirágát.

Kétszeres, jaj, ha ezért minden hősiesség ellenére, országát legyőzik, megszállják, megcsonkítják és megalázzák.

De háromszoros, jaj, ha egy országnak nincsenek olyan fiaai, akik felsőbb parancsra képesek katonaként, akár életüket áldozni a Haza védelmében.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, az audiovizuális vagy számítógépes másolatkészítés, a nyilvános előadás, rádió- és televízióadás, valamint fordítás jogát.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A könyv (jegyzet) szerzője köszönetet mond minden adatszolgáltatójának, segítőjének a könyv előzetes lektorálásáért: **Dr. Ravasz István** úrnak, tanácsaiért: **Borus József, Bonhardt Attila, Szabó Miklós, Számvéber Norbert, Kuli János** uraknak, a Hadtörténelmi Intézet Fényképtárában; a Hadtörténelmi és a HM. Levéltár segítségével, valamint **Szabó Gabriella úrhölgynek, Csicseli János, Kerekes Tamás és Szabó Gábor** tipografikus uraknak közreműködésükért.

Külön köszönetem fejezem ki **Nacs Ferenc** munkatársamnak a II. kötet térképeinek önkéntes és átlagon felüli minőségben történt megrajzolásáért.

Kérek mindenkit, akik e jegyzetet lesznek szívesek átolvasni, minden észrevételüket közöljék a szerzővel, hogy a könyv kiadása előtt ezeket figyelembe vehesse.

Gödöllő, 2005. szeptember 1.

Dr. Farkas Jenő

Gödöllő, Méhészet 210 0

Telefon: (28) 419 565 üzenetrögzítővel;

E-mail: faje@netposta.net

I. B. KÖTET

TARTALOMJEGYZÉK

IV. FEJEZET II. RÉSZ	256
A LETKÉSI CSATA II. rész	256
ELSZAKADÁS AZ IPOLYTÓL	256
Védelem a Baglyas tetőn	260
Kicsind védelme és a hadihíd	262
HARC A BEKERÍTÉSBEN ÉS A FOGSÁGBAESÉS AZ IPOLY – GARAM KÖZÖTT	271
A VISSZAVONULÁS SZERVEZÉSE	279
A Garam Nyugati oldalán	287
Az első fogságban töltött nap Kivócsinden, menetelés hadifogságba	293
VITÉZ SZÜGYI ZOLTÁN EZREDES JAVASLATA A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÚJRASZERVEZÉSÉRE	295
<i>December 30.12.00. a hadosztály 411. sz. védelmi intézkedése</i>	302
VÉDELEM A HEGYFAROKBAN	313
A HADOSZTÁLY HÁTRATELEPÜL	324
V. FEJEZET	334
KITÜNTETÉSEK, ELISMERÉSEK	334
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELVIDÉKI HARCÁT BEFEJEZTE	336
<i>Mi történt ezután a Dunától Északra?</i>	338
A „KÉMÉNDI CSATA”	338
A FELVIDÉK MEGSZÁLLÁSA	341
VI. FEJEZET	343
VESZTESÉGEK AZ IPOLY – GARAM VÖLGYÉBEN	343
A M. KIR. SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÉS A M. KIR. 2. PÁNCÉLOS HADOSZTÁLY VESZTESÉGE 1944. XII. 20. ÉS 28 KÖZÖTT ÖT KÖZSÉG TERÜLETÉN	344

VESZTESÉGEK, HŐSI HALOTTAK	348
<i>A LETKÉSI CSATA VESZTESÉGE ÖT KÖZSÉGBEN</i>	
<i>Garamkövesd, Helemba, Ipolyszalka, Kicsind, Leléd</i>	351
<i>FELDERÍTETT VESZTESÉGEK MÁS KÖZSÉGEKBEN</i>	
<i>Kéménd, Letkés, Libád, Párkány, Esztergom</i>	358
VII. FEJEZET	
EMLÉKEZÉSEK – EMLÉKMŰVEK – ÜNNEPEK	364
FALÚBELIEK EMLÉKEZÉSE A HARCOKRA	364
EMLÉKIRATOK A REPÜLŐ LÖVÉSZEZREDRŐL	371
MARADANDÓ EMLÉKEK AZ IPOLY ÉS A GARAM VÖLGYÉBEN, ESZTERGOMBAN	373
<i>Magyar hősi halott sírokat, vagy síremlékeket a következő felvidéki falvakban találtram: Bajta, Béla, Bény, Csata, Érsekkéty, Garamkövesd, Gyiva, Helemba, Ipolybél, Ipolypásztó, Ipolyszalka, Kéménd, Kéménd – Kőhidgyarmat, Kicsind, Kisgyarmat, Kőbölkút, Kőhidgyarmat, Kural, Libád, Leléd, Nagyölved, Nyirágó, Párkány, Sárkányfalva, Vámosmikola.</i>	
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KATONÁINAK EMLÉKÜNNEPEI	383
ZÁRÓSZÓ AZ ELSŐ KÖTETHEZ	394
RÖVIDÍTÉSEK	395
FELHASZNÁLT FORRÁSOK	397
KÖNYVÉSZETI ANYAGOK	397
GÍYÚJTEMÉNYI ANYAGOK	400
SZEMÉLYI KÖZLÉSEK	406
NÉVJEGYZÉK	
SZEMÉLYNEVEK	409
FÖLDRAJZI NEVEK	413
ALAKULATOK, SZERVEZETEK EGYEBEK	414
M E L L É K L E T E K	416

IV. FEJEZET

A LETKÉSI CSATA II. rész

ELSZAKADÁS AZ IPOLYTÓL

XII. 25-én hajnalban a *Felderítő osztály* Ipolyszalkát még védi, és megkezdí visszavonulását. Az Ipolyszalkától 1 km-re délkeletre történő szovjet hídverési kísérletét a 2. magyar gépvontatású tüzérosztály támadja, míg az északi támogató tüzér csoport a Letkés Ipolyszalka közötti területet tartja erős tűz alatt.

A tudatosan lemaradó II. repülő lövészzászlóalj nehézfegyver század katonái Ipolyszalkán reggel 9 órakor már orosz fogságba estek. Az oroszok ekkor már a falut kutatták át.¹¹⁴¹

11 órakor a 6. gépvontatású tüzérosztály állást változtat Nánára, 12.30-kor a vezérkari főnök tüzet kér Lelédhidi puszta területére.¹¹⁴²

Az Ipoly mellett védő 3. utász század visszavonulását jelentették, akik beérkeztek Bajtára és mert parancsnokukat nem találták, továbbmentek Szalkai puszta felé.

A gránátos ezred I. zászlóalja végsőkéig küzdött a Helembai puszta 286., 284., 304. magassági pontnál, a Királyi hegy 372. magassági pont szakaszában. Hozzájuk csatlakoztak a II. zászlóalj leszakadt részei és védték Lelédet és Bajtát, a csaknem járhatatlan szakadékos hegységben és sűrű erdőkben. Védtek balszárnnyukkal az Ipolyra támaszkodva a folyó nyugati oldalán Lelédet és az ide vezető utat. Itt volt elhelyezve a *légierők páncélvadász század* 5. és 6. sz. páncéltörő lövege is. A 4. sz. löveg Bajta K-en volt egy ütegállásban úgy, hogy mind Leléd, mind Bajta irányában kilövésé legyen.

Amikor a gránátos ezred I. zászlóalja 1. századánál is teljesen besötétedett. (26-ról 27-re virradó éjjel következik) „Az út már orosz kézen volt, így a dombokon mentünk, hogy eléje kerüljünk az orosz előnyomulásnak. Az erdőben eltévedtünk. Egy falu közelébe értünk, talán Leléd volt, de az is orosz kézen. Más irányba fordultunk. Nem sikerült helyzetünket megállapítanom. Fák mohás oldala nem segített. Megálltunk pihenni.

Ekkor vettem észre, és tudatosodott bennem, hogy egy csomó katona van körülöttem, akik bolyongásaink közben csatlakoztak hozzánk más egységekből. Lehetünk vagy 150-en. Tiszt nem volt közöttük, átvettem a parancsnokságot. Mindenáron a Duna melletti országotra szerettem volna kijutni. Végre egy keskeny mély szurdokra leltünk. Alján egy méter széles jéggel borított vízfolyás. Elhatároztam, hogy ebben a szurdokban megyünk végig, remélve, hogy a végén nem találunk oroszokat. Tervem ismertettem. Többen veszélyesnek találták. Mondtam nekik, hogy én megyek elől, kövessenek. Nadrágféken a bokrokba kapaszkodva mentünk lefelé. Egy idő múlva hátranézve láttam, hogy csak hat katona követett szakaszomból: egy testőr, a többi délvidéki. Két rajparancsnokom is hátra maradt, vissza lehetetlen volt menni, így lefelé haladtunk tovább.

A szurdok végén sík területre értünk. A sötétből 3-4 épület bontakozott ki. Már tudtam, hol vagyunk. A tanya, vagy fűrésztelepféleség Helembától nem messze nyugatra lehetett. Úgy emlékeztem, innen indultunk előző nap, állásba. Nem sokára imbolygó alakokat vettünk észre. Kis ideig feszülten figyeltünk, hallgatóztunk, majd magyar beszédet hallottunk, szóltunk mi is. Egy

¹¹⁴¹ Benkő 107-108. o.

¹¹⁴² Dárday 67. mell.

gránátos hadapród futott hozzánk. Röviden elmondta, hogy egy gránátos főhadnagy van az épületben, tőle kérhetek eligazítást.

Belépve az épületbe, egy hosszú folyosón találtam magam, kétoldalt szobák, valószínű irodák. Elöttem egy német tábori csendőr magasodott, állj-t kiáltott. Németül mondtam neki, hogy a magyar tisztet keresem. „Nein! Hinaus!” s kezével is intett. Felháborodtam durvaságán és elhagytam az épületet. Nem volt szép tőlem, hogy csak magamban dűnnyögtem, mit tegyen a jó édesanyjával.

Katonáim csendben elcsigázódva vártak rám. Volt egy könnyebb sebesült is közöttük. Elhatároztam, hogy megyünk visszafelé addig, amíg egy nagyobb egységet nem találunk. Felszedelőztünk, irány Garamkövesd. Az út baloldalán vaskorlát, azon túl 1,5 - 2.0 méteres mélyedés. Libasorban haladtunk. A fateleptől 4-500 méterre lehattünk, mikor a németek utánunk géppuskáztak. Átbujtunk a korlát alatt, és máris védett helyen voltunk. A golyók fejünk felett süvítettek, egyikünk sem sebesült meg. Lassan folytattuk utunkat a mélyedésben, míg lőtávolságon kívülre nem jutottunk. Egyik németül tudó katonánk ekkor mondtá, hogy a németek azt kiabálták, hogy szökevények vagyunk, ezért tüzeltek ránk. Jó lett volna, ezt előbb tudnom.”¹¹⁴³

A Lelédhidi pusztával szemben az Ipoly nyugati partján levő dombokon védő *gránátos ezred I. zászlóalja* 2. százada: „December 26-a hadosztályunk végzetes napja. Reggel újra megismétlik az oroszok a tegnapi előkészítő tüzet. Két óra hosszat tart. Az az érzésem, hogy baj van. Erős harc zaj hallatszik jobbról. Nagy a bizonytalanság. Az I. szakasz azt jelenti, hogy a jobbszárnyamhoz csatlakozó németek elmentek azzal, hogy tartalékba mennek. Ez gyanús és bajtársiatlan, értesíteniük kellett volna erről engem. De már előfordult, hogy bőrük mentéséért cserbenhagyták a magyarokat. Állandóan járőröztettem hozzájuk, de azt a trükköt csinálták velünk, hogy a csatlakozási pontnál otthagytak egy rajt, had higgyük, hogy még ott a teljes csapat.

Délután 16^h fele bekövetkezett a vég. Először 4 német jött, hogy ők maradtak meg századukból, majd az I. szakasz parancsnoka Fazekas hadapród és helyettese Szabó hadapród jönnek, hogy szakaszukat teljesen elfogták. Az emberek nem is tudtak ellenállni, olyan gyorsan körbefogták őket az oroszok.

17. melléklet. A gránátos ezred I. / 2. század visszavonulása 1944. XII. 26-án

Gyorsan a tartalékot az I. szakasz helye felé irányítom a 3 db. Gebauer géppuskával együtt. Szabó hadapródnak parancsot adok, hogy a II. és III. szakasznak adjon parancsot a visszavonulásra, én addig biztosítom az oldalukat. Meg akarom szervezni a védelmet, körülnézek támpontomon, hát egyedül vagyok. A páncélosok (tartalékom) megfutottak, a törzsem elszivárgott. Egyedül a törzsparancsnok, Guzmics szakaszvezető, a legényem, és Fazekas hadapród van velem. Mit csináljak? Ki kell tartani, hogy a század kijöhessen. Legényemet a zászlóaljhoz küldöm, hogy hozzon segítséget, Guzmics szakaszvezetőt pedig a géppuskákhoz futtatom, hogy az egyik géppuska jöjjön fel hozzám, a másik meg támogassa a két szakaszomat. A géppuska meg is érkezik, de Guzmics szakaszvezető a kezén megsebesül, kénytelen vagyok hátra küldeni. Marad velem együtt 6 ember, 3 géppisztollyal, 1 géppuskával. Felveszem a harcot. A muszkák már özönlenek le a hegygerincről, éktelenül géppisztolyozva. Lövünk mi is derekasan. De hol a század? Semmi mozgás. Az oroszok már csak 50 méterre vannak tőlünk. Nem bírjuk megállítani őket. Mindenkit átküldök a mögöttünk levő horhosba, én addig géppisztolytűzzel árasztom el az oroszokat, majd az ő támogatásukkal futok hátra. Így hátrálunk lépcsőzetesen. A század sehol.

Elérem az aknavetőöket. Parancsnokuk a faluban van. Lövetni akarok velük, de nem mozdulnak, ők nem tudnak irányozni. Akkor robbantsák fel az aknákat és jöjjenek velünk. Nem mozdul egyik

¹¹⁴³ *Surányi*

sem. Rájuk fogom a géppisztolyomat, de nem tudok velük tovább foglalkozni, mert nyakunkon az orosz. Kis csoportommal tovább szivárgok a horhosokban állandóan tüzelve. Sajnos az orosz aknák is megtalálnak. Ebből teljes sebességgel ki kell futni. Végre elérem a falu szélén levő fináncraktanyát, megállok, várom a századomat. Távcsovezem a védőállást, semmi mozgás. Nem tudom mi történt a századdal. 3 eset lehetséges: Vagy Szabó hadapród megsebesült, így a parancsot nem tudta átadni, (de ebben az esetben is több embernek ki kellett volna jönni), vagy a túlparton beásott, kb. egy zászlóalj erejű orosz annyira lőtt, hogy nem mertek kibújni a biztos állásokból, vagy mint az I. szakasz - minden harc nélkül megadták magukat. A két utóbbi a legvalószínűbb. Öreg bácskai partizánok, de azért nagyon sajnálom őket.

LELÉDEN, a faluban a századból találok még egy pár embert, (század törzs, legényem, hátraküldöttek, stb.) összeszedem őket, vagyunk vagy huszan, és megyek a zászlóalj parancsnokhoz jelentkezni. Irtózatosságnak érzem vissza. Pálfi százados úr a szokott nyugalommal fogadja jelentésteletemet és parancsot ad, hogy a jelenlevőkből állítsak ki egy szakaszt, és menjek a jobb oldalt biztosítani. Nincs pihenés! Szerencsére találok géppisztolytöltényt, megtöltöm az összes kiürült táramat és az összeállított szakasszal elindulok. Alig megyek azonban vagy 20 métert, Pálfi százados úr izgatottan kiabál „Vissza!” Visszamegyek. Lent a faluban már áll a bál. Beszivárogtak az oroszok, és már 40 méterről lövöldöznek. Nincs gondolkodásra idő, Elordítom magam: „Mindenki hátra, fedezem a visszavonulást!” „Azzal Fazekas hadapróddal, Melkis tizedessel (golyószórójával) kiugrunk az utcára, majd be egy házsarok mögé. A muszkák irgalmatlanul köpik a golyót. Fazekasnak a száját súrolja az egyik. Na megálljatok! Egyszerre kezdjük a tüzelést, a két géppisztollyal és a golyószóróval. Menekül a muszka a házakba. Pálfi százados úrnak és törzsének ezalatt sikerül hátraszaladnia. Pillanatok alatt tiszta lesz a mezőny. A jó öreg lépcsős módszerrel (szökellj pajtás, majd én tüzelek) mi is hátrálunk. A muszka már nem nagy fiú, alig viszonozza a tüzet. Nem megyünk az uton, hanem neki egy nagy hegynék. utolértem a doktort, szomorúan közli velem, hogy az összes sebesültje a faluban maradt, sem ideje, sem járműve nem volt kihozatalukhoz.

A hegytetőről visszapiillantok, már szürkül, de lehet az oroszokat látni a faluban. A fináncraktanyából egy Maxim géppuska csőtorkollattüzét látom, Gyorsan odapörkölünk golyószóróval párat. De megint jön az akna. A fene egye meg, ennek mindenütt ott az aknája. Végre elérem Bajta község határát. Pálfi százados úr már vár, gratulál. Összegyűjtött pár tisztet és embert, velük kell Bajtát védenem. A százados úr nem hiszi, hogy sötétben tovább támadnának az oroszok, de én hiszem, sőt tudom. Erdélyi tapasztalatom szerint pont a sötétben szeretnek támadni. Beállítom az embereket és várunk.¹¹⁴⁴

A *gránátos ezred* bekerítve Garamkövesd felé próbál kitörni. Helemba 204 mp. ellen a hadosztálytüzérségének tűzcsapása nem járt eredménnyel.

HELEMBE északon a gárdalövészek védelmi vonalánál is 26-án este elszabadult a pokol. Az orosz gyalogság erős aknatűz után megindította támadását a német vonal ellen. A védők nem tartották magukat elkezdtek hátra felé szaladni. A mieink, az I. zászlóalj katonái aggódva figyelték a fejleményeket. Surányi hadapród: „Megkérdeztem a mellettünk levő német szakasz parancsnokát maradnak-e? „Igen!”

Közben az oroszok a síkságon nyomultak előre. Nagyon sötét volt már, géppuskásaim lőtték őket, de nem tudtam megállapítani milyen eredménnyel. Várható volt, hogy állásaink ellen is támadni fognak. Ismét megnéztem a németeket, de hűlt helyüket találtam, észre se vettük, úgy lopakodtak hátra.

¹¹⁴⁴ Szepesvári 45. o.

Az orosz támadás haladt előre, már a mögöttünk levő völgyet géppuskázták. Parancs nem jött, hogy mit csináljunk. A helyzet aggasztó volt, a bekerítés veszélye fenyegetett. Elrendeltem a visszavonulásra való felkészülést. Éppen elkészültünk, mikor futva érkezett század parancsnokom és odakiáltott, hogy „Surányi, azonnal visszavonulni!” és már el is tűnt.

Embereim „Dominik szakaszvezetővel az élen el kezdtek rohanni hátra felé. Eléjük ugrottam és rendbe szedtem őket. Ezután fegyelmezett rendben vezetésemmel megkezdtuk a visszavonulást. Az ellenséges tűz alatt levő völgyön sebesülés nélkül átszökelltünk. Hátrébb aknavetőöskkel találkoztunk, ők is visszavonulásra készülődtek.”¹¹⁴⁵

18. melléklet. Kicsind körüli harcok XII. 26-27. (1)

A II. repülőlovész zászlóaljnak Bajtán reggel 8 óra után volt sorakozó és ekkor olvasták fel „Hitler Szent László hadosztályhoz intézett díszbeszédét”. A zászlóalj létszáma törzzsel együtt 178 személy volt. Ekkor készült el az ebéd és kb. 12-13 órakor indították el a zászlóaljat szakaszonként és külön a vonatot, (a zászlóalj székérozlopát) Kicsindre az ottani szurdokon keresztül. A szurdok olyan szűk volt, hogy két kocsi nem fért el benne egymás mellett. Kicsindre a vonattal - csaknem egy nap alatt - 27-én, hajnali 5-6 óra körül értünk, annak ellenére, hogy az út mindössze csak 7-8 km volt.”¹¹⁴⁶

Hasonlóan írja le ezt Kelemen repülő híradó katona: „A repülő lövészrezd törzzsel reggel hajnalban gyalog indultunk Bajtáról. Szörnyű nagy sár volt. Azt mondták, hogy menjünk át a hegyen az erdőn keresztül és kiérünk a Garamhoz. A Garamnál lesz a pontonhíd, ott át lehet menni a túloldalra és ott kell megvárunk a csapatot. Olyan sáros volt az út az erdőn keresztül, hogy a szegény lovakat üttették verték, így értünk Kicsindre.”¹¹⁴⁷

FENÉK PUSZTÁN a maradék *ejtőernyős zászlóalj* katonái mellett a *felderítő osztály* páncélosai, huszárok, repülőlovészek, tüzekek, utászok alkották a tömeget. A legénységet az egyik cselédházba zsúfolták be. Aknatűz zúdult a tanyára, a kinn éjszakázók közül 5-10 halottat terítettek ki másnap az épület mellé.”¹¹⁴⁸

Itt voltak Karsay és Tóth Antal főhadnagyk mellett idegen, más csapatbeli tisztek is. Volt itt már nyilas karszalagos tiszt is a legkülönbözőbb alakulatok katonáival.”¹¹⁴⁹

Fenek pusztán az ejtőernyős aknavetőösk első szakasza azonnal tüzelőállásba ment (Kribusz őrzetető) és az Ipolyszalkán levő oroszokra kilőtték összes lövedéküket. Béres hadapród embereivel a legszélső nagy cselédházba telepedett be, ahol gázégő égett. Ott kaptak élelmet. Volt aki felpuposodott kilós konzervet kapott, de kicserélték és adtak helyette másikat. Ketten kaptak egy konzervet. Szuronnyal bontották fel. A fény kivilágított és az udvaron nem messze az épülettől egy tüzérzászlós és egy őrmester feküdt kiterítve. Az éjszaka hátralevő részében jól aludtak.”¹¹⁵⁰

26-án hajnalban Bajta nyugati részét elérték az oroszok. A pihenőben lévők Fenékpusztáról telefonparancsra Bajtát kiürítik., mert az oroszok a Duna felől átkarolták a Király hegyet, Garamkövesd szélénél vannak. Kicsind felé hátrálnak.

Fenekpusztán az 1. sz. páncéltörő löveg még Szalkától Lelédig kiváló kilövással tüzelőállásban van. A *felderítő osztály* parancsnoka, Földes százados az ejtőernyős zászlóalj parancsnokával Sanna főhadnaggyal egyetértésben elrendelte a visszavonulás előkészítését. Nimródjaikat

¹¹⁴⁵ *Surányi*

¹¹⁴⁶ *Tóth*

¹¹⁴⁷ *Kelemen*

¹¹⁴⁸ *Béres*

¹¹⁴⁹ *Trembeczky*

¹¹⁵⁰ *Béres*

használatatlanná tették és felpakoltak egyetlen Opel-Blitzükre. Este 6-kor indultak délnyugati irányba.¹¹⁵¹

Éjszaka Földes századosék is megjöttek Szalkáról és megállás nélkül tovább akarnak menni Garamkövesdre, át a hídon.

Stefán alezredes azt mondja, nincs engedélye a visszavonulásra. Garamkövesden harcok vannak, és parancsot ad Földesnek, hogy a felderítő osztály maradékával, egy század erővel erősítse meg Garamkövesd védelmét. Erősítésként vegye magához a Garamkövesd pusztán lévő és amúgy is, a felderítőkhöz tartozó huszárszázadot is. Ha mást nem, de lassan hátráljanak a kicsindi híd felé.

A páncélvadász szakaszparancsnok Kicsind biztosítására kér engedélyt, de Stefán nem engedélyezi. Híre jön, hogy a huszárok, Széchenyi Ernő huszár százados és Zichy Mihály, huszár főhadnagy harc nélkül megadták magukat.¹¹⁵² Földes százados, tehát nem számíthatott a huszár századra.

Ha Stefán alezredes engedélyezi, hogy a 75 mm-es löveg a két páncélromboló rajjal Kicsinden tüzelőállást foglaljon, akkor a harcot hallva megtudták volna, hogy mi készül a hadosztály hátában, és segítséget kapva 12-24 órára feltartóztathatták volna az orosz, és a hídon átmehettek volna. Valószínű, hogy ott pusztultak volna, mert a 6. gárda harcokcsi hadsereget nem tudták volna visszatartani.

Esteledett. IPOLYSZALKÁN erős partizán és ellenséges tevékenység volt.

„Ipolyszalkán Molnárék háza elé is esett és robbant egy akna. A sógor három tehene megdőglött. Az utóvédek ajánlották, hogy menjenek ki a pincékbe. Apáék este jöttek ki, mert a nyilasok el akarták vinni őket.”¹¹⁵³

XII. 26. Tartalékban levő repülő lövészezred I. zászlóaljja is Fenék pusztán éjszakázott. A kora délelőtti órákban sorakozót rendelték el és Szügyi ezredes és Lajtós őrnagy a tiszthelyetteseknek és legénységnek kitüntetésekkel osztott ki.

Védelem a Baglyas tetőn

XII. 26-án a repülő lövészezred törzs Fenék pusztáról a Baglyas hegyre vonult vissza.¹¹⁵⁴

Heinrich a kapott parancs szerint szervezte Ipolyszalka - Baglyas tető - Kéménd vonalban a hadosztály északról való védelmét. Azonnal útbaindította az ezredtörzset és vonatot Czirfusz őrnagy parancsnoksága alatt, akik át is értek a Garamon. Bajtáról magához vonta a II. repülő lövész zászlóalj részeit az emberileg hozzá közelebbálló, Freyer Frigyes őrnaggyal. Támpontszerű védelemre készült. Az I. repülő lövész zászlóalj feladata volt egy közbeeső támaszpont és Kéménd védelme.

Heinrich alezredes, a tartalékba helyezett repülő lövészezred parancsnoka 26-án délelőtt Bajtáról indult Kicsind felé, elől a Merci, mögötte Sas hadapród oldalkocsis motorkerékpárjával. „A

¹¹⁵¹ **Martin** 31. o. A szakasz létszáma 17 fő, egy halott, két sebesült.

¹¹⁵² **Kovács hadinapló** 81. melléklete szerint Dr. K. I. Győr, 45. I. 2. 20 h-kor: „Jelentem, hogy a m. kir. „Szent László” hadosztálynál a mai napon megejtett szemlém során megállapítottam, hogy a felderítő osztály huszár századának parancsnoka gróf Széchenyi Ernő százados, valamint Zichy Mihály főhadnagy a század 64 főnyi legénységével együtt 1944. évi december 27-én vagy 28-án az ellenség fogságába került. Állítólag a bekerített századtól utólag visszakérült egyik őrzető jelentéstételre az I. b. osztálynál önként jelentkezve azt adta elő, hogy a körülkerített huszárszázada közeli pincékben helyezkedett el, s miután a század legénysége előtt kijelentette „itt már nincs mit csinálni”, a század engedte magát elfogatni, noha – a jelentést-tevő őrzető szerint – a század ki tudta volna magát a gyűrűből vágni. – Nevezett tisztek ellen a hadosztály parancsnoka tényvázlatot vetetett fel és azt a hadosztály tábori bíróságának kiadatta.”

¹¹⁵³ **Molnár**

¹¹⁵⁴ **Porkoláb**

dombok kezdeténél Heinrich megállt, parancsára helyet cseréltünk. Nekem azt mondta, hogy menjek le Kicsindre a kocsival, és adjam át neki a motort. Így is lett. Mi a Mercivel egy horhosban mentünk le Kicsindre azzal, hogy szállást szervezzek. Őt még láttam, amint a domb élén mentek a motorral.”¹¹⁵⁵ Heinrich alezredes német segítségre várt, ennek elmaradása miatt elrendelte az általános visszavonulást és az új állások elfoglalását, de ez a parancsa már nem érkezett el a századokhoz.

A Baglyas tetőn a II. zászlóaljával együtt levő ezred parancsnokot, a parancs megtagadás miatt Lajtos leváltotta és helyette Pályi György századost bízta meg.¹¹⁵⁶

Az Ipolyszalkán maradt repülőlövész I. zászlóalj törzs és vonat Kicsind községtől északra 2 km-re, a Garam bal partja feletti húzódo dombos részen, a Mélyút felső bejáratánál a Bodzaárok alatt az Ipolyszalkával összekötő út horhos részén állt meg.¹¹⁵⁷

A Baglyas tetőn tartózkodó Heinrich aggódott híradósaikért és Bánhidyt főhadnagyt 21.30-kor visszaküldte Ipolyszalkára egyedül a már megtett uton, hogy nézze meg, hogy az oroszok Szalkán vannak-e már, valamint az esetlegesen ott levő „letkésieket” is értesítse az új helyzetről. Bánhidyt egyedül, az út szélén levő árokszerű mélyedésben haladva elérte Ipolyszalka szélső házait, de ott orosz beszédet hallva visszafordult.¹¹⁵⁸

Sötétedéskor Pályi a (Baglyas) Kövecses hegyi erdő egyik tisztásán találkozott Heinrich István alezreddel, aki még Círfusz Imre őrnaggyal volt együtt. Az ezred református tábori lelkésze a kocsin ült. Vele váltott egy-két szót.¹¹⁵⁹

Pályi százados Gótyz hadnagyt egy 8 fős golyószórós rajjal, két páncélökölrel felderítési feladattal északi irányba indította el. Egy óra múlva a járőr visszahívását rendelte el. Pályi lovását küldte utánuk, de nem találta őket. Gótyzék elérték Ipolykiskeszt. A templomnál volt harcálláspontjuk. Orosz támadást nem észleltek.¹¹⁶⁰

Gótyzék Ipolykiskesziről erdős terepen vonultak vissza és 19.00 óra körül jelentkeztek Pályinál, aki egy kopár dombtetőn volt (a 285. magassági pont közelében). Jelentette, hogy északra szovjet erők mozgását nem tapasztalta. Itt gyülekezett az ezred töredéke. „Mit csináljak, most Gyurka bácsi?” „Add ide a térképedet, és nézd meg, itt Kicsindnél híd van a Garamon.” Akkor még kapcsolatban volt rádióon Lajtos őrnaggyal.¹¹⁶¹

Pályi százados este Baglyas-tetőről az I. repülőlövész zászlóalj megmaradt részeivel biztosított menetben indult Kéménd, Garampáld felé. Egy karpaszományos szakaszvezető vezette bal oldalvéd orosz fogságba került. Alattuk a völgyben harckocsi és motorzúgást hallottak. „Leereszkedtünk a

¹¹⁵⁵ Sas 3. o.

¹¹⁵⁶ Lajtos Pályihoz 1983. január 6-án írott levele 14. o. : Heinrich alezredes 26-án reggel „újra parancsot kap – az átkelésre (mert a híd reggelre elkészült), újra megtagadja a teljesítést. Erre Pályi szds. /zászlóaljparancsnok/ kap parancsot, hogy vegye át a parancsnokságot. Ezután végleg megszakadt az összeköttetés a repülő lövészezreddel.” Lajtos tévedései: A híd nem készült el 26-án reggelre! Pályi ezred parancsnoki megbízásáról nem tudott, ő Heinrich alezredes hősihalála után, hónapokkal később, Pápán lett a repülő lövészezred parancsnoka.

¹¹⁵⁷ Bánhidyt 6. o. Bánhidyt visszaemlékezése is ellentmond Lajtos állításának. Lajtos ugyanis a repülő lövészezred parancsnokának 25-én adott parancsot a visszavonulásra. Ezt december 26-án a hadosztály parancsnoka (Szügyi) és hadosztály vezérkari főnöke (Lajtos) megismételte, de Heinrich azt ismételtlen - Lajtos emlékezése szerint - „a magyar repülő katona becsületre hivatkozva” megtagadta.

¹¹⁵⁸ Bánhidyt 5-7 o. A „letkésiek” alatt a repülő lövészezred ott maradt katonáit értette.

¹¹⁵⁹ Pályi 32. o.-on úgy emlékezik, hogy a (Baglyas) Kövecses hegyi erdőben közvetlen újabb parancsot kapott rádióon a hadosztálytól, hogy rendezkedjen be védelemre és biztosítsa a kéméndi hidat. A hadosztály vezérkari főnöke (Szügyi) közölte, hogy Kicsind D-en hadihidat veretett. Elindultak Kéménd felé. Círfusz őrnagy a kocsival átjutott a hídon.

¹¹⁶⁰ Pályi 32-34. o.

¹¹⁶¹ Gótyz A rádióösszeköttetés meglétére Lajtos másutt nem emlékezik. Tassonyi is később rádióparancsokra hivatkozik, Lajtos ugyanakkor minden esetben telefonösszeköttetésről ír.

sötétben és ködben megnézni mi van alattunk. Szovjet harcokcsik és gyalogság vonult északról dél felé. Visszamenve megparancsoltam: dohányozni, beszélgetni tilos. Le lehet feküdni. Megítélésem szerint zsákban vagyunk. Garampáld már szovjet kézen kell hogy legyen, vagy már van.”¹¹⁶²

Az I/1. repülőlovász század parancsnoka Gráczol főhadnagyék előtt is a Garam bal, nyugati oldalán vezető uton két szovjet T-34-es ment el és ez után akartak átváltani az uton. Utánuk jött egy szovjet gépkocsizó lövészeket szállító tehergépkocsi, amire viszont nem számítottak. „Két tank elment előttük az országuton, mögöttük csapat szállító gépkocsi. Erre adtam le öt lövést. Legényem felugrott, én is, hogy mentsem felugrottam és a gépkocsiról a combomba kaptam egy sorozatot. Visszavonultunk az uttól 4-500 méterre.” Nagyon véreztem. „Itt találkoztam Heinrich alezreddessel és mondtam neki, hogy igyekezzenek átvonulni, ne késlekedjenek, nehogy Piave legyen itt a Garamnál.” Fájdalmi miatt kérte Góty hadnagyot, szakasz parancsnokát, hogy löje agyon. Nem tette. Legénye ráfektette lovára és még időben átvitte a kicsindi ponton hídon. Megmenekültek. Köözőhelyre került és életben maradt.¹¹⁶³

XII.26-án éjjel került Kicsind, Kisgyarmat, Ipolyszalka és Garampáld orosz kézre. Ekkor esett el Bény is a Garam partjával együtt.¹¹⁶⁴

A harcok után Szabó Józsefék Lelédre jöttek vissza pihenőbe, ahol egy mély (12 lépcsős lemenetű) pincében 10-11-en voltak. Ő nem ment le a pincébe, a tehenek közé feküdt és ott esett, öreg oroszok fogságába, akik az egész csoportot Bánkra kísérték.¹¹⁶⁵

Az orosz támadók végül is nem a hídon, hanem attól délre keltek át a Garamon és - mint később erről lesz szó - Rainer őrnagy körletében törtek be Kőhídigyarmat községbe.

Kicsind védelme és a hadihíd

A II. repülőlovász zászlóalj katonái 26-án Kicsind-en még disznót vágta, megsütötték, de nem volt hozzá kenyérük. Itt estek másnap fogságba.¹¹⁶⁶

Az est folyamán (Kicsind) község biztosítását tábori őrszerűen a Szent László hadosztályhoz tartozó gépkocsizó vonatásokra bízták. Így az utászok menetüket a község teljes biztonsága mellett kezdték meg. A meglepetésszerű támadás után a híd felé vonultak vissza, és a hídon át visszavonultak a Garam jobb Nyugati partjára. A gépkocsivonat által felállított őrsökről más ismereteink nincsenek, csak annyi, hogy általában sem voltak harcra kiképzett alakulat..¹¹⁶⁷

Tehát Kicsind védelméért az utász zászlóalj parancsnok volt a felelős, aki – mint olvashattuk – azt a „hadosztály gépkocsi vonat által felállított őrsökre” bízta.¹¹⁶⁸ Kicsinden bátran kimondhatjuk - nem volt ellenállás, annak ellenére, hogy lehetett hallani a közeledő front tüzérségi párbájának robbanásait. Éjjel Kicsind felett „Mari néni” vetette sztalinyertyák égtek és 100 méterre a falu melletti rétre az első két bomba is lehullott.

A Mélyút felől benyomuló szovjet gyalogságra a Kút völgyben az első ház Kurka Emerenciáék ablakából csak egy magyar katona nyitott tüzet. A szovjet géppisztolysorozatok nemcsak a katonát,

¹¹⁶² Pályi 32. o.

¹¹⁶³ Gráczol

¹¹⁶⁴ Baka II.

¹¹⁶⁵ Szabó József (Berényi Johanna, Farnad, 1922. 04. 30.) Két barátjára emlékezik Balla Lajos oroszka és Német Lajos garamszentgyörgyi lakosokra, akikkel együtt ment Bánkról Jászberénybe, ahol akkor kezdték építeni a Lehel hűtőgyárat, melyben megaludtak. Innen kerültek Foksániba.

¹¹⁶⁶ Schmidt.

¹¹⁶⁷ Utásznapló 12/1944. XII. 27

¹¹⁶⁸ Utásznapló 59. o.

hanem Kurka Emerenciát is megsebesítették. Ők voltak a szovjet támadás első katona és civil halottai. Mindenki a Garamon levő híd felé rohant, és akik közel voltak, azok át is tudtak azon menni. A falu elfoglalása után az oroszok ezrei elsőnek a templom mellett levő vonat országos járműveit, majd a falu házait kezdték zabrálni. Már a délelőtti elindították a magyar hadifoglyokat a Mélyuton keresztül Ipolyszalka irányába.¹¹⁶⁹

Az oroszok elárastották a falut. Jerábik Gáspár pincéjében voltak elszállásolva. ... Mindenkinek pokrócot osztogattak ... de rövid idő múlva vissza vették. Az emberek minden értéküket elrejtették, de az orosz katonák nagy tapasztalatukkal mindent meglettek. ... Az oroszok bejövetele után a községben levő 800 szarvasmarhából mindössze 9 maradt. Három hónapig állt itt a front.¹¹⁷⁰

A visszavonuló Szent László hadosztály pontonhidat vert a falu alatt a Garamon és azon menekültek Kőhidgyarmat felé.¹¹⁷¹

A kicsindi híddal kapcsolatban nagyon sok eltérő vélemény volt található, amíg az utásznapló elő nem került.¹¹⁷²

A híd építését a hadosztály műszaki parancsnok 26-án 0 h-kor kelt távmondatra rendeli el: „A Szent László hadosztály utász zászlóalj egy szakaszával XII. 26-án estig készítsen szabvány hadihidat Kicsind és Kőhidgyarmat között, a Garamon át. A hadosztály hadihíd oszlopnak 1944. XII. 26-án 12 h-ig Kőhidgyarmatra való előrevonására intézkedtem....Az utakra való tekintet nélkül Szalay főhadnagy egy keskeny Garam szakaszt keres.

A hadihíd 50 méteres volt, ezért Szalay Béla főhadnagy nem vehette figyelembe az utakat és egy keskeny Garam szakaszt keresett és biztosítja a hídverés helyét - megsebesült, később sérülésébe belehalt. A hídverését Kozma főhadnagy veszi át.¹¹⁷³

A hadosztály *tüzérség* is visszavonul, közben beérkezik a szomszédos német gépvontatású tüzérparancsnokság újévi jókívánsága¹¹⁷⁴

A hadosztály tüzérparancsnoka, miközben Muzsláról Nánára települ, a tüzérség két ütemben történő visszavonását rendeli el.¹¹⁷⁵

A 6/3. tüzérüteg parancsnoka a magyar 2. páncélos hadosztály parancsnokától külön parancsot kapott, hogy a „vitéz Gerke” zászlóaljat a folyamfigyelésben támogassa Nána keleten levő Káptalan pusztai tüzelőállásából. Az üteg 10.00-ra lett tűzkész Káptalan pusztán.¹¹⁷⁶ Majd külön parancsra Kéméndre változtat tüzelőállást.

Az 1. aknavető tüzérosztály Garamkövesdi puszta - Bajta nyugatra változtat állást.

¹¹⁶⁹ *Szántó jegyzet*

¹¹⁷⁰ *Stambauer Rita* 943 65 Mala nad Hronom 1998. 09. 13-i levele a szerzőnek

¹¹⁷¹ *Szántó jegyzet* A hadosztály visszavonuló csapatainak a Garamon történő átkelésére három hídon volt esélye: a Garamkövesd-i, Kéménd-i állandó hidakon, és a Kicsind-i hadihídon.

¹¹⁷² *Utásznapló*. Pl. **Lajtos**, visszaemlékezésében megépítésének idejét, helyét, sőt azon átmenő alakulatok megnevezését is tévesen írja, hogy a „szükségvár Kicsind délen december 25/26-ra virradó éjjel készült el, mert az Kicsind nyugaton épült **Lajtos** II. 50. o. vagy pl. **Pályi** : éjjel folyik a hídon való átmenetel. December 26-án az elkészült kicsindi hídon a hadosztály „gránátos **Széchenyi**” vezette lovas szd-a ment át. Nem! Ez tévedés. Lásd később. A Garamkövesd-i pusztán szöktek át az oroszokhoz , és fogságba meneteltek..

¹¹⁷³ M. kir. 53. Honvéd utász zászlóalj parancsnokság Napló. HL. A jegyzetekben *Utásznapló*

¹¹⁷⁴ **Dárday** 68. mell. Erre csak a hátullevőknek lehetett ideje

¹¹⁷⁵ **Dárday** 70. mell.

¹¹⁷⁶ *Gereben* in: **Dárday** 98. mell.

A 2. gépvontatású tüzérsztály Köhidgyarmat területére tűzkésztségük elérése után települhetett. A 6/2. üteg Nána északra úgy, hogy Helembát tudják lőni. A VIII. tüzérsztály parancsnoka Bajtáról Szalkai pusztára megy, a VIII/1. és a VIII/2. üteg Köhidgyarmattól keletre települ.¹¹⁷⁷

A *Hadosztály híradó zászlóalj* XII.26 án éjjel egy a Garam mögött levő községben alvás közben éjjel éri az azonnali visszavonulási parancs a „mindent otthagyni, és azonnal indulni!”¹¹⁷⁸

A német hadijelentés : Az Ipoly szakaszon az ellenség Helemba Ny-on folyó, valamint Leléd elfoglalásával Bajtát elérő támadásával szemben „a Szent László hadosztály.... példa értékű kitartásával tűnt ki.” Sok magyar vér elfolyt ebben a példaértékű kitartásban.

1944. december 27.

A Szent László hadosztály *helyzetét* legjobban az ezen a napon kiadott német hadijelentés tartalmazza: „A Szent László hadosztály hősie ellenállása tegnap délután és az elmúlt éjjel a nagyon nagy véres veszteségek és a hatalmas túlerejű ellenséges támadások következtében megtört. A hadosztály összefüggéstelen harccsoportokra bomlott szét, amely csoportok a híradó összeköttetést nélkülözve, részben körülvárva folytatják ellenállásukat és részben Ny-i irányban vágják át magukat.”¹¹⁷⁹

A gránátosok harcolnak.

Nagyon hideg van, éhes, fáradt, törődött vagyok. Szólok Ivaskó főhadnagynak, vegye át a parancsnokságot, bemegyek kicsit melegedni, ha valami lesz, hívasson.

Alig melegszen egy kicsit, éktelen aknázás riaszt. Kirohanok az állásba. Mondom a tisztnek, hogy ez gyanús. Letorkolnak, de én tűzparancsot adok, tüzeltek. Erre körös-körül 30 méterről felelnek az orosz géppisztolyok. Mindenki elszalad csoportomból, csak Ivaskó főhadnagy, Pintér zászlós maradnak velem. Elkezdjük az utóvédharcot. Lassan ballagunk a kihalt Bajta főutcáján. Szanaszét holttestek az utcán, lőszer töménytelen mennyiségben, (amiből kiegészítjük lőszerkészleteinket), felrobbantott autók, telefonkábelek. Na a hadosztálynak meg az ezrednek ugyancsak gyorsan kellett elpucolnia! A falu túlsó szélén Pálfi százados úr vár. Azt a parancsot adja, hogy Bajtát reggelig okvetlenül tartani kell. Vállalkozom rá, hogy pár géppisztolyos emberrel megteszem. 8 géppisztolyost szedek össze, köztük Ivaskó főhadnagyot, Pintér zászlóst és Fazekas hadapródot. Előre megyünk a falu közepéig, ott (volt házigazdánál) elbújunk. Nagy ordítózással jönnek ám a muszkák. A népet agyusztálják. Közéjük lövünk. Csend lesz. De rövidesen nyakunkon azok az undok aknák. Hát ezek ördögien értik az akna kezelését. Szinte hihetetlen, hogy éjjel, mozgó háborúban (támadva), ismeretlen terepen, hogy képesek ilyen pontosan lőni. Beállunk a házakba. Egy csomó magyar katonát találunk, akik le akarnak maradni. Kirugdadjuk őket. Reggel fél 4-ig leselkedünk, lövünk, fedezünk. Fél négy körül 10 m-ről lepnek meg a muszkák, (ezért voltak olyan csendben). Éktelen géppisztolyozás közepette hátravonultunk. Egy német utáskülönítmény felrobbantja az utakat és elhagyjuk Bajtát. Vaksötétben úttalan utakon megyünk, Pálfi százados vezet térképpel. A kicsindi hadihídat kell elérnünk, hogy a Garamon átkelhessünk.¹¹⁸⁰

¹¹⁷⁷ *Dárdai* 71. mell.

¹¹⁷⁸ *Halmay*

¹¹⁷⁹ *KTb.* 27. XII. 44. 1 *A Hgr. Süd* KTB 44. XII. 27. *Balck* hadseregcsoporthoz események lefolyása. 1944. XII. 27-én az alábbi feljegyzés található: „A LVII. Pz. Korps. Der heldenhafte Widerstand der Division Szent László ist am gestrigen Nachmittag und in der vergangenen Nacht infolge sehr hohen blutigen Verluste und weitaus überlegenen Feindangriffe zusammengebrochen. Die Division hat sich in zusammenhanglos kämpfende Gruppen aufgelöst, die ohne Verbindung z. T. völlig eingeschlossen ihren Widerstand fortsetzen und sich z. T. in westlichen Richtungen durchkämpfen ... (Hadtörténelmi Levéltár, Filmtár 1944 XII. közepétől (897/a.) 1255 filmtekercs stb. 1945. III. 31-ig.).

¹¹⁸⁰ *Szepesvári* 45-50. o.

Surányi hadapród: „a 3. gránátos ezred I. zászlóalj 1. század I. szakasz 1. rajparancsnoka: „27-én világos lett, mikorra egy falu szélébe értünk. Valószínűleg Párkány lehetett. A 2., 3. házban néhány magyar katona sürgölődött. A II. zászlóalj leventéből lett gránátosai voltak. Helyet mutattak a pincében. Megnéztük, szép, száraz, tágas helyiség volt asztallal, székekkel és egy gyalupaddal. A család elmenekült, a gazda egy borjút adott nekik levágni, amiből éppen pörköltöt főztek.

Az udvaron egy híradós tehergépkocsi állt. Tőlük érdeklődtem. Szerintük az oroszok a Garam mentén lejőve elérték a Dunát. Meglepődtem a rossz hír hallatán. Ezek szerint visszavonulásunk útja el van vágva. Felmerült bennem az ötlet, hogy a Dunán menjünk át, de nem volt befagyva. Mondták, hogy a túloldalon is már oroszok vannak. Ekkor zárulhatott be a gyűrű Buda körül. Ekkor értettem meg, hogy a mieink, miért nem lötték az oroszokat a Duna túloldaláról.

A híradósok sem tudták mit csináljanak. Kértem, ha mennek, nekünk is szóljanak. A pörkölt is elkészült, mindenki annyit evett, amennyit kért. Még a maradékból is jutott egy csajkával, ezt a gyalupadra tettem félre későbbi inséges időkre. Ebéd után tisztálkodtunk, borotválkoztunk, fegyvereinket, ruházatunkat tettük rendbe. Felmentem az udvarra hírekért. A híradósok nem voltak ott.

Felmerült a fogságba esés valószínűsége. Embereim tanácsolták, hogy zubbonyomon levő eléggé feltűnő arany karpaszománt fejtsem le, mondván az oroszok nem szeretik a tisztet. Ki tudja, milyen magas rangú tisztnek nézhetnek. Fájó szívvel egyeztem bele, hogy lefejtsék. Később ez mentette meg életemet. Többi rangjelzésemet meghagytam.

Itt voltunk heten, egy testőr és hat délvidéki. Kint csend, néhány távoli puska lövés. A pincében kellemes meleg, beszélgettünk, latolgattuk helyzetünket. Reméltem, valami ellentámadást fognak indítani, és ki tudunk törni a gyűrűből. Beesteledett. Ránk fért nagyon az alvás, elhatároztam a maradást. Nagy meglepetés következett. A németek körülzárták a házat, nem tudom honnan kerültek ide. Ketten lejöttek lövésre kész géppisztollyal a pincébe, és kiabálták, hogy azonnal ki a vonalba. Félvállról mondtam nekik, várjanak, míg megeszem a pörköltömet. A német őrmester rám kapta a géppisztolyát, mintha oldalamban éreztem volna a sorozatot. Láttam, nem lehet teketóriázni: Rendben van, megyünk.

Felkaptam zubbonyomat, köpenyt, hátizsákot, géppisztolyt és mentünk velük. Fent osztották el a népet a védőállásokba. Az őrmester balra, egy szőlősbe mutatott, hogy oda menjen valaki. Jelentkeztem két honvéddel, és azonnal nekiálltunk lövészgödört ásni. A föld kemény fagyos volt. Nem sokra haladtunk, mikor borzalmas lövöldözés kezdődött. Megindult az orosz támadás. Hasrafekve kétségbeesetten dolgoztunk. Gyalogsági ásóink eltörtek, szuronnyal folytattuk az ásást, kézzel kaparva ki a földet.

A szőlőkarókon rémesen pattogtak a golyók. Ijesztő volt a zaj. Úgy hangzott mintha robbanó golyókkal löttek volna. Végre elkészült fedezékünk, elhelyezkedtünk. Újra hallottuk a németeket kiabálni. Vonultak vissza, a magyar legénységet is magukkal cipelve. Aztán hirtelen csend lett. Orosz beszédet hallottunk. Nem volt kiút. Fegyvereinket szétszedtük és a lövészgödör aljába lőszereinkkel, kézigránátjainkkal együtt elástuk, hogy ne tudják használni.

Aztán odaszóltunk az oroszoknak: „Magyarok vagyunk, ne lőjete!” - „Gyere magyar.”

Így estem fogságba, egy testőr és egy délvidéki katonámmal. Néhány orosz katona vett bennünket körül és mindjárt elvettek tőlünk mindent, ami nekik tetszett. Tőlem a báránybőr bekecsemet. Ekkor jött egy mongol kinézetű katona, aki meglátva őrmesteri rangjelzésemet el kezdett kiabálni, hogy „Officer! Officer! Hány orosz katonát öltél meg?” Intett, hogy menjek vele a bokrok felé. Próbáltuk rábeszélni, hogy csak őrzető vagyok. A délvidéki - aki értett oroszul - mondta, hogy meg akar ölni. Nekem is ez volt az érzésem. Hol van a genfi egyezmény? Ekkor már csak egy orosz kísért bennünket. Próbáltam egy kis hazai kolbásszal lekenyerezni. Ízlett neki.

De a mongol megint visszajött. Megragadta köpenyem ujját és húzott a bokrok felé. Kirántottam karomat. Végre az oroszunk, nagy vita után, elküldte a mongolt. Valaki fent vigyázott rám. Jó, hogy nem volt meg a karpaszományom. Nagyon védtelennek és kiszolgáltatottnak éreztem magam. Kértem délvidéki katonámat, kérdezze meg, hogy vannak-e más foglyok is a közelünkben? Bólintott és egy borospincéhez kísért bennünket, mely tele volt magyar foglyokkal. Lehetek vagy 30-an. Bementünk. Én az izgalmaktól kimerülve, leültem a pince leghátsó sarkába. Fogoly lettem.”

Ez volt a Szent László hadosztály 3. *gránátos ezred* I. zászlóalja 1. százada I. szakaszának 1 rajának története.¹¹⁸¹

Az utász zászlóalj naplója december 27-én

4^h 04^l -kor a hadosztály vezérkari főnök parancsa a Kőhídigyarmaton levő utász zászlóalj parancsnokának: Az ellenség a Garam bal partján erősödik, a vezetés úgy látja, hogy a Kéménd-Kicsindi uton fog előrenyomulni. A Szent László hadosztály utász zászlóalj 1. századának 5 db Pz. IV harckocsikat rendelek alá. (Azokat, melyeket egyszer már alárendelt, és azután visszavonta.) Krypton főhadnagy fennmaradó erőivel és az 5 Pz. IV-el erősítse és zárja le a Garam bal partját ott, ahol a Baglyas teteje erdő legközelebb húzódik a Garamhoz. A harccsoport parancsnok: Kozma főhadnagy.

5 órakor a hadosztály a következő közlést adta: „Az éj folyamán 4 db Pz IV fog Kicsindre beérkezni. Parancsnokuk egy hadnagy, ezek Heinrich alezredes csoportjához tartoznak, és *a Heinrich féle vállalkozásban fognak részt venni* mindaddig, amíg Heinrich alezredestől más parancsot nem kapnak. A 4 db Pz IV-es az utász zászlóalj alárendeltségébe lép és ezeket Kicsind¹¹⁸² közvetlen védelmére használja fel.”¹¹⁸³

Ugyanakkor a vezérkari főnök elrendelte, hogy „a hídon¹¹⁸⁴ átjövő, és özönlő csapatok parancsnokának nevét és osztagának számát a hídügyeleti tiszt jegyezze fel. A hídon engedje át és utasítsa őket, hogy Kőhídigyarmaton nálam jelentkezzenek. Ezek itt Kőhídigyarmaton éjjelezenek. Minden ilyen beérkezést a hadosztály parancsnokságnak azonnal jelenteni kell

Az utász zászlóalj parancsnok a Kőhídigyarmaton elhelyezett és a századhoz tartozó két szakasz parancsnokot, azonnal magához rendelte és azok beérkezésével a század parancsnoknak az írásbeli parancsot átadta (Kovács hadnagy), ezután a szakasz parancsnokok szakaszaikat riadóztatták, és Kőhídigyarmatról Kicsindre meneteltek.

A zászlóalj parancsnok Kozma főhadnagynak azt a szóbeli parancsot adta, hogy a templomhoz irányított 5 (?)¹¹⁸⁵ Pz IV-el egyesülve kezdjék meg menetüket Kéménd irányába. A híd biztosítására 24 főt hagyjon hátra (a hídkészültséggel együtt).

Közben a torlódó jégből a híd előtt 100 méter jégtorlasz képződött, a híd meggörbült. A 24 főből álló hídkészültség a jég ellen való küzdelemmel volt teljesen elfoglalva.¹¹⁸⁶ A kicsindi pontonhíd a

¹¹⁸¹ **Surányi**

¹¹⁸² A naplót ezen a helyen, nyilván egy ott résztvevő, ceruzával javította és megjegyezte: „Kőhídigyarmat” „Kicsind elesett”

¹¹⁸³ **Lajos Árpád** úgy látszik erről az utasításáról évek során megfedkezett, mert **Heinrich** alezredest még visszavonulásra adott parancsa megtagadásával is gyanúba hozta a történelem előtt.

¹¹⁸⁴ Mint előbb: ceruzás megjegyzés: elesett)

¹¹⁸⁵ Az 5. db Pz. IV-es elírás lehet, mert 4 db-ról volt szó a vezérkari főnök parancsában is és annyi is jelent meg.

¹¹⁸⁶ **Utásznapló** 59. o.

víz és jégnyomás miatt meghajolt. Az utászok drótkötéllel kötötték ki, a part menti nyárfákhoz, hogy a víz el ne vigye.¹¹⁸⁷

7 órakor az 5 Pz IV még nem érkezett be. A század parancsnok elhatározta, hogy menetét nélkülük megkezdi, midőn meglepetésre orosz gyalogsági tűzbe kerültek úgy, hogy menetüket folytatni nem tudták.

A II. repülőlövész zászlóalj törzse és a legénység nagyobb része a fogatos vonatával együtt itt esett fogságba.¹¹⁸⁸

A(z utász század) hídon való átvonulás(a) után a Garam jobb partján levő egyik tábori őrhöz csatlakozva, megszervezte Kőhídyarmat körvédelmét és a folyó megfigyelését. A hidat robbantani nem tudta, mert az orosz vele együtt érte azt el. A sötétben nem látta a híd szerelési előmunkálatait. utána a század parancsnok a zászlóalj parancsnoknál 7^h 38^l-kor jelentkezett.

A zászlóalj parancsnok elrendelte, hogy a hidat minden körülmények között vegye kézbe, és majd semmisítse meg.

Két óra múlva a század parancsnok jelentette, hogy a hidat megközelíteni nem tudja, mert azt erős aknavető tűzzel veretik. A híd készülségről a zászlóalj parancsnoknak hírei nincsenek. A torlódó jég a szabadon hagyott hídnak túloldali talpfáját felemelte, a híd azonban használható és áll. A zászlóalj parancsnok utasítást kér a hadosztály parancsnokságtól a híd sorsára vonatkozóan, mert az itt levő német Schepelmann őrnagy kérte, hogy a hidat ne rongáljuk (mert nagyobb német és magyar erők vannak a túloldalon és azoknak még átjövétel céljából szüksége van a hidra.)

A hadosztály parancsnok a következőket rendelte el: 1.) A hidat minden eszközzel robbantani kell (minden erővel, eszközzel vissza kell foglalni, meg kell semmisíteni.) 2.) A század fent maradt részével Kőhídyarmatot védje. 3.) Erős ellenséges támadás esetén halogatva Bélára vonuljon vissza.

10^h-kor a zászlóalj parancsnok a fentiek alapján az 1. századnak, szintén írásbeli parancsot adott¹¹⁸⁹, hogy Bartha hadapród őrmester és 4 fő a híd lövetését páncélökökkel kísérelje meg. A hidat azonban ezzel sem sikerült megsemmisíteni.

11^h 30^l - kor sikerült a hadosztállyal összeköttetést kapni, mikor is a zászlóalj parancsnok jelentette a németek óhaját is és a vezérkari főnök szóbeli parancsa értelmében a hidat csak akkor kell robbantani, ha azon az orosz átjönni „óhajt”.

11^h 45^l - kor a zászlóalj parancsnok a híd helyére indul segédtisztjével Krisch hadapróddal, és tapasztalta, hogy a zászlóalj tehergépkocsija még mindig a parton áll, és annak bevonultatására adott parancsot. Metzger honvéd és társai a tehergépkocsi beindítására önként jelentkezett. A tehergépkocsit el is érték de beindítani nem tudták. A későbbiek folyamán a tehergépkocsi telitalálatot kapott, és kigyulladt.

A vezérkari főnök az előző paranccsal egyidejűleg elrendelte, hogy az utász zászlóaljnak a Garamot a 110 mp.- Kőhídyarmat D és 112 mp között biztosítani kell. Eme biztosítást a zászlóalj parancsnok folyófigyeléssel hajtotta végre. A parancs fogalmazása közben megjelent Wild német százados, (német összekötő tiszt), aki Thierfelder őrnagy parancsát közvetítette, mely szerint fel kell deríteni, hogy beállt-e valahol a Garam jege, észlelhető-e ellenséges átszivárgás a Garamon és a végrehajtásba is beleszólt, amennyiben elrendelte, hogy az ellenőrzést sűrű járőrmenetekkel kell

¹¹⁸⁷ *Dárdai napló* XII. 27. Csak a híd egyik parti oszlopát emelte meg, ettől használható maradt.

¹¹⁸⁸ *Tóth*

¹¹⁸⁹ 12. pk. /1944. XII. 27

megoldani. A zászlóalj parancsnok az intézkedési tervet erre kiadta.¹¹⁹⁰ E szerint tiszt vezette járőrök a folyó partját naponta 12-szer fogják végigjárni. Az erő fele mindig tartalék. Az első jelentések szerint az ellenség az innenső (Ny-i) parton sehol sincs, és a Garamon beállott jégen átjáró sincs.

A délelőtti folyamán a Szent László hadosztályhoz tartozó ejtőernyős és gránátos zászlóalj tagjai a Garamot átúszva jöttek át, az innenső partra. Ezek mind ruha nélkül voltak. A zászlóalj parancsnok a hadosztály I. a-nak bejelentette és részükre ruha kiszállítását kérte. A ruhák 16 óra tájban ki is érkeztek. Az így átúszó ill. a jégen átkapaszkodottak száma 14^h-ig kb. elérte a 200 főt.

12^h 10^l -kor az utász század parancsnok 1. sz. jelentése¹¹⁹¹ beérkezett és jelentette, hogy Kicsindtől É-ra nagyobb mozgást vett észre, a felderítő járőrt kiküldte.

13^h 30^l -kor a század parancsnok 2. sz. jelentését küldi és jelenti, hogy felderítő járőre megállapította, hogy a Garamon csapatok kelnek át. A Garamon innen ellenséget nem észlelt, egyben jelenti, hogy túlsó parton észrevehető gépkocsi mozgás van.

15^h 35^l -kor a 3. sz. jelentés 1. db vázlat melléklettel, mely szerint Kicsind mögüli hegyekből Kicsind fele történő mozgás észlelhető. Valószínűleg saját csapatok, mert Kicsind felől tűz fogadta őket. Mire azok megfordultak és Kéménd fele haladtak.

17^h 05^l -kor 4. sz. jelentés, mely lényegeset nem tartalmaz. 17 és 18 óra között a hadosztállyal (Győri százados) folytatott telefonbeszélgetés alapján a hidat egyelőre robbantani nem kell, biztosítani kell a partot, hogy az orosz a hídon át ne jöhessen.

20 órakor a vezérkari főnök telefonon elrendelte, hogy a hidat mégis minden körülmények között robbantani kell. A robbantás végrehajtásával az 1. századot bízta meg.

21^h 45^l -kor Az 1. század parancsnoka jelentette, hogy a hídrobbantó részleg elindult, azonban egy német hadnagy kérésére a robbantást elhalasztotta, mert a német a túloldalon levő járműveinek áthordására kért engedélyt (5. sz. jelentés). ugyanakkor a németek a híd bejáratánál aknákat telepítettek, hogy az ellenség átszivárgását megakadályozzák.¹¹⁹²

A Garam, nyugati, köhídigyarmati oldalát csekély német és magyar erő és a hadosztály egy zászlóaljának megfogyatkozott százada védi.¹¹⁹³

Kicsind községet bekerítik a szovjetek

A szovjet 5. gárda harckocsihadtest Zalaba, a 9. gárda gépesített hadtest északról kora reggel Ipolypásztó elfoglalásáért küzdött.¹¹⁹⁴ A német 3. páncélos hadosztály nem sokáig tartott ki.

A szovjet 5. gárda harckocsihadtest 27-én virradóra – megkerülve a németek egyes ellenállási támpontjait - előretört Kisgyarmatig¹¹⁹⁵ és Páldig.¹¹⁹⁶ Azzal, hogy a hadtest elfoglalta ezeket a helyiségeket, átvágta a német alakulatok visszavonulási útjait Ipolyszakállos déli körzetétől nyugat felé.¹¹⁹⁷ A szovjet a hajnali órák erős ködét felhasználva támadott.

¹¹⁹⁰ 15. pk. /1945. XII. 27

¹¹⁹¹ 14. pk./1944. XII. 26.

¹¹⁹² *Utásznapló* 59. o.

¹¹⁹³ *Dárday napló* XII. 27. Feltételezhetően a Pálfi százados vezettek.

¹¹⁹⁴ *Tóth* 122. o.

¹¹⁹⁵ Darmotki helyesen: *Sikenička* = Kisgyarmat

¹¹⁹⁶ Magyarul nem Garampáld, hanem Páld, Szlovákul Páld helyesen *Pavlice*

¹¹⁹⁷ *Zaharov könyv* 227. o.

Délen hajnalban a szovjet 6. gárda harcokcsihadtest Leléd elfoglalása után folytatta DNy-i irányba támadását és elérte a Garam torkolatánál a Dunát, bekerítve a *gránátos ezred* a Király hegyben harcolva visszavonuló részeit, majd északra fordulva Kicsind községet. Itt találkozott a 7. gárda hadsereg csapatai Garampáld felől észrevétlenül Kicsinden a Paskom dűlő - Fehérdomb - Sármező - Kálvária vonalában felvonuló csapataival. Reggel 6 órakor fülsiketítő dörgése pánikszzerű menekülésre készítette magyar Szent László hadosztályhoz tartozó, tartalékban levő repülő lövészezred részeit. „Német fegyveres alakulat nem volt a faluban és katona is csak annyi volt a magyarok között, „mint mazsola a kalácsban.”¹¹⁹⁸

Kicsindet XII. 27-én hajnalban É-ről a 2. Ukrán Front 5. és 7. gárda harcokcsihadtestei, és D-ről ugyancsak hajnalban a 2. Ukrán Front 6. gárda harcokcsihadteste Leléden majd Bajtán áthaladva foglalta el.¹¹⁹⁹

20. melléklet. Kicsind 1944. XII. 26-27. A 2. Ukrán Front harctevékenysége

Befejeződött az Ipoly - Garam közötti csapatok mintegy négy gyalogezred és 70 harcokcsi bekerítése és megsemmisítése.¹²⁰⁰

A németek visszavonulása folytatódik.

27-én a német LVII. páncélos hadtest 40-50 harcokcsijával támadt a Tésa-Kemence-Peröcsény-Ipolyszalka körzetében a szovjet 7. gárdahadsereg jobb szárnyán levő szovjet 6. gárda harcokcsihadsereg és az 5. gárda harcokcsihadteste ellen. A szovjet alakulatok Vámosmikola, Ipolykeszi és Garamkövesd elfoglalásáért harcoltak.

A németek éjjel a Kisgyarmat-Kiskeszi-Garampáld háromszögből harcokcsi támadást indítottak a Garampáldon levő orosz erők ellen. Céljuk szabaddá tenni az utat a beszakadt Kéméni hídhoz járműveik számára. A német gyalogság zöme a két Bényi szükséghid felé ment, mögötte két német harcokcsi, melyek egyike a Perec medrébe süllyedve hidat képezett a gyalogságnak, a másik a mocsárba süllyedt, ezt legénysége felrobbantotta. A magyar katonaság Kéménd felé menetelt.

Grohlmann altábornagy, a német Dél Hadseregcsoport vezérkari főnöke 27-én még csapatainak visszavonulásának engedélyezését feltételekhez kívánja kötni, de felettese, Guderian vezérezredes, a német Szárazföldi Hadsereg Vezérkarának Főnöke, a LVII. hadtest mind a három hadosztályának a Garam mögé történő azonnali visszavonását látja szükségesnek.¹²⁰¹

Amikor reggel az északról támadó szovjet páncélosok Ipolypásztót elfoglalták, a német 3. páncélos hadosztály harccsoportjai délre Vilmos major felé térnek ki, elérték a Garamot Bénynél és itt mentek át a folyón.

A német 8. páncélos hadosztály délre fordulva Ipolykeszinél tört át és késő délutánra érte el a Garamot és ott Bénynél hídfőt hoznak létre. Ezalatt a német LVII páncélos hadtest hadihíd veretésére adott parancsot.

A 3/39. páncélos utász zászlóalj megkezdte Bénynél a hadihíd építését. A 314. hadsereg közvetlen légvédelmi tüzérsztyályt előrevonják az átkelési hely védelmére. A német 3. páncélos hadosztály törzse Kisgyarmaton tartózkodott.¹²⁰²

¹¹⁹⁸ *Szántó*

¹¹⁹⁹ *Szántó és mások* Ezt *Martin-Ugron* I. 145. o. utolsó előtti bek. 2. sorában és az I. 137. o. 2. bek. 2. sorában hibásan közli.

¹²⁰⁰ *MMM*. 89. o.

¹²⁰¹ *KTB*. 44. XII. 27. Helyzetmérlegelések.

¹²⁰² *3. Panzer-Division* 454. o. *Ipolypásztó* = Pastovce; *Kisgyarmat* = Síkenička; *Béla* = Belá .

Reggel 6 órakor Dárday ezredes a Szent László hadosztály tüzérparancsnoka intézkedik a „Kéménd DK. útvillák általános területén a repülő lövészezred egy zászlóalját a 2. gépvontatású tüzérosztály tüzeivel támogatja.”¹²⁰³

Garampáldról sikerült súlyos utcai harccal az oroszokat keletre a 189 mp. felé kiszorítani addig, amíg a járművek átmentek a falun. 20 német katona halt meg. és két orosz és egy német harckocsi megsemmisült. Az orosz halottak, sebesültek száma, valamint a kéméndi hídnál elpusztultak és sebesültek száma nem ismert. A hídfőben fogságba esett magyar katonákat a Garampáldi templomban tartották fogva. Minden sebesültet a falu szélső házaiban ápoltak elszállításukig. A Kéméndi hídon átment magyarok Komáromban, a németek Kéménd - Bény - Kéménd - Nagyölved térségében maradtak.

Az – 5 -10 C⁰ -os hideg és 2-3 cm-es hó, a fagyos erdei utak lehetővé tették a gépjárművek mozgását. A német védők részére kedvező volt az a körülmény is, hogy az ékben jövő oroszoknak nem volt idejük a falut és a hídfőt kellően biztosítani a nehéz terepviszonyok miatt.¹²⁰⁴

Világossá vált, hogy az Ipolyság melletti rést nem lehet többé összezárni. A 8. páncélos hadosztály harccsoportja még egy napig Garamsallónál harcolt, majd a zászlóaljakat és századokat Bénynél vonták vissza.

Az átkelést a visszatért 8/8. páncélos felderítőszázad a keleti parton reggelig biztosította. A partváltás a jégzajlás és a híd gyenge teherbírása miatt nagyon nehéz körülmények között történt. Ezért a járművek és eszközök egy részét az utászok robbanó töltetekkel ott kellett hagyniuk.¹²⁰⁵

A német 3. páncélohadosztály parancsnoka Philipps altábornaggyal, a 8. páncélohadosztály parancsnokával, – kapott parancs szerint - elhatározzák, hogy nem a 6. páncélos hadosztály után mennek Garamkövesden át, hanem Bény felé törnek ki.¹²⁰⁶

Ezen a napon, 27-én, Ipolyszalkán feltételezhetően a német 6. páncélos hadosztály legutolsó egysége lehetett az a német oldalkocsis motorkerékpár és utána egy teherautó tele német katonával, akik teljes gázzal akkor rohantak át Ipolyszalkán, amikor az már teli volt oroszokkal, akik a főúton, a lakosokkal együtt álltak kint a kapukban. Ipolyszalka szélén, a déli faluvégen, a mostani falutáblánál, a német oldalkocsis motorkerékpáros kidobta halott társát, akivel átrohant a falun. Fenék pusztá felé kanyarodtak fel.¹²⁰⁷

¹²⁰³ **Dárday** 72. mell. **Martin-Ugron** II. 130. 4-5 sor. A szerzőpáros a 3. Bekezdésben: ezt „a (magyar) hadvezetés tájékoztatásaként jellemzik és a „kicsindi” hadihíddal hozzák kapcsolatba.” Kéméndtől Kicsind 6 km-re van.” Megjegyzik, hogy „miközben a szovjet harckocsizók már ettől délre 4,5 km-re levő Kicsindet is egy nappal előbb elfoglalták.” Nyilván azt feltételezik, hogy az alakulat a kicsindi hadihídnál tartózkodott, és nem számoltak azzal, hogy Kéménd mellett (Ipolypásztón) is harcoltak német alakulatok (3. és 8. német páncélos hadosztályok), de harcolhattak magyar alakulatok is (pl. a tartalékba helyezett visszavonuló repülőlovászok, vagy ejtőernyősök. Az alapvető tévedésük oka az, hogy akkori ismereteik szerint azt feltételezik, hogy az északról támadó 5. és 7. szovjet gárda-harckocsihadtest 26-án foglalta el Kicsindet és 27-én Garamkövesdet. A Kéménd DK-re történt tüzérségi támogatás - az okmány alapján – tényről közöl.

¹²⁰³ **Molnár Zoltán** Az említett harckocsi veszteségről egyik német páncélos hadosztály naplója sem emlékezik meg. A harcok alatt Garampáld falu több mint fele leégett, házaik csak frontkatonák szálláshelyének volt alkalmas. A malom is elpusztult. A pusztítás mértékére jellemző, hogy a faluban levő 340 tehénből 6, a 23 lóból 1, a 3-500 juhból, 40 kocából, 150 disznóból egy sem maradt. Azok a férfiak voltak szerencsések, akiket a Garami híd újjáépítésénél foglalkoztattak. Itt készítették az oroszok, a Vág folyó szükséghidjait is.

¹²⁰⁵ **8. Panzer-Division** 380 .o. *Garamsalló* = Šalov

¹²⁰⁶ **3. Panzer-Division** 454. o. A 3. páncélohadosztály parancsnoka ilyen döntést nem hozhatott másik két hadosztályparancsnok társával, mert ott csak felettese a LVII. páncélos hadtestparancsnok parancsára cselekedhettek. Ez csak a krónikás elírása lehet. *Ipolypásztó* = Pastovce

¹²⁰⁷ **Molnár Imre**

Miközben a német 6. páncélos hadosztály „nehéz körülmények között küzdötte át magát DNy-i irányba, Nánától 3 km-re ÉNy-ra a Garamon. A 6/4/I. zászlóalj 4 h 30 ’-kor kap parancsot a visszavonulásra „3. századunk vette át a biztosítást, hogy a hídfőből le tudjunk válni. Mielőtt elértük volna a biztonságos területet hátunk mögött az egyetlen visszavonulási utunk a (Garamkövesdi) híd, a levegőbe repült. Ismét álltunk az „általunk nagyon tisztelt víz előtt.” A 4. páncélgránátos ezred I. zászlóalja különleges kommandóvá változott. Ismét belementünk a hideg magas vízállású folyóba. Így értük el a Garam nyugati partját.”¹²⁰⁸

HARC A BEKERÍTÉSBEN ÉS A FOGSÁGBAESÉS AZ IPOLY - GARAM KÖZÖTT

A Baglyas - tetőn történetek

27-én 02.00 óra körül jött vissza Bánhidya főhadnagy felderítéséből és jelentette Heinrich alezredesnek, hogy Ipolyszalkán oroszok vannak, senkivel nem találkozott és valószínű, hogy akik közülünk ottmaradtak vagy késve indultak, fogságba eshettek 7 óra körül még alig világosodott Heinrich alezredes Czirfusz őrnagy nagy nehezen rábeszélte, hogy 10 országos járművel menjenek le a kövesutra és az ott levő házaknál, etessék meg a lovakat, valamint a törzsnek és az ott levőknek főzzenek.

Bánhidya megkezdte a lemenetelt ebben a mély horhosban menő kátyús földuton a kb. 100-150 méterre levő kövesutig, ahol csak pár ház volt. Ettől az uttól északra volt a Garam jobb partján Kőhidgyarmat község, ahova a folyón keresztül a pontonhídon át szerettek volna átmenni. Azt az országos járművekkel való küszködés közben tudták meg az ezred törzstől közérjük keveredetttektől, hogy a hadosztály műszaki alakulata a Garamon egy pontonhidat létesített.¹²⁰⁹

Heinrich István alezredes ezrede II. zászlóaljának részeivel a Kövecses hegyi Baglyas erdőben a körvédelemben levő sokszoros túlerővel vívott harcban körülzáródtak, majd kézitusában kísérelték meg az áttörést Kövesdi pusztá felé. Ekkor halt kézitusában aknátalálattól hősi halált Heinrich István repülő alezredes, ezred parancsnok, akit a halál váltott le és nem Lajtós. Oka sem lett volna rá, mert a parancsot teljesítette.¹²¹⁰

Heinrich alezredes hősi halált halt Tamás János szőlőjében és 14 ismeretlen hősi halott szentlászlós bajtársával várja a kicsindi téglagyártól északra a teremvölgyi forrás melletti vízenyős rétecskében a feltámadást.

Ide azokat temették, akik a védelmet szervezve kitörtek, vagy a Szurdokon át jöttek Garamkövesdi pusztáról.¹²¹¹

Freyer őrnagy zászlóalj parancsnok annyira kimerült, hogy emberei vitték.¹²¹² Kimerültsége miatt a II. zászlóalj törzsével megadta magát az oroszoknak. A törzs töredékei a sötétség és köd leple alatt kitörtek és a folyón átkelve később részt vettek még a Garam védelmében.¹²¹³

¹²⁰⁸ W. Paul 440. o.

¹²⁰⁹ Bánhidya 4-5. o.

¹²¹⁰ Utalva Martin-Ugron I. 130. o. utolsó bek.-től 132. o. 1. bek.-re. Heinrich alezredes haláláról számos változat maradt fent. (Aknátalát, öngyilkosság) Heinrich alezredes balassagyarmati volt, ezért is volt az ugyancsak odavaló Sas hadapród őrmester hírvivője és testőre, aki itt látta utoljára parancsnokát. Heinrich alez.-nek egy húga él(t) Svédországban. Hősi halálát a hadifogságban Freyer Frigyes őrnagy, a II. repülő lövész zászlóalj parancsnokaként szemtanúja volt az eseményeknek - mondta el Porkoláb 9. o. szerint Heinrich István alezredes úr Kicsind ÉNy-i szélén eshetett szovjet fogságba, mert Jászberényben, a hadifogolytáborban találkoztam vele.

¹²¹¹ Szántó Lóránt Boldog, 2000. VIII. 5-i levele szerint hősi halált halt Tamás János szőlőjében és 14 ismeretlen hősi halott szentlászlós bajtársával várja a kicsindi téglagyártól északra a teremvölgyi forrás melletti vízenyős rétecskében a feltámadást. Ide azokat temették, akik a védelmet szervezve kitörtek, vagy a Szurdokon át jöttek a Garamkövesdi pusztáról.

¹²¹² Bánhidya 6. o.

Hajósi Tarajosy Sándor százados és tisztársai és mellette kitartó katonái élén végül is orosz ellenállásba ütköztek. Tarajosy rohamsisakját szemébe húzva, szuronyt szegezve rohamozott, vakon nekiindult az oroszoknak. Vállán súlyosan sebesült, és maradék százada élén került fogságba.¹²¹⁴

Pályi százados 27-én éjszaka a visszaérkező Góty hadnagyot, miután térképébe berajzolta a kicsindi híd helyét, mondta, hogy „Kicsind felé menjünk, mert ott híd van.” 03.00-kor indultak Kicsind felé, amíg lehetett az erdő szélén. Onnan kilépve két harckocsival támogatott orosz gyalogságba ütköztek. A ködben közelharc fejlődött ki, az ellenséges aknavetők tüzet nyitottak. Góty géppisztolysorozat elől fedezéket keresve, egy horhosba ugorva aknatalálatot kapott, megsebesült, eszméletét veszítette. Mikor magához tért már világos volt. „Egy kurta és egy hosszú ejtőernyős” őrmester ébresztette. Kérdezték, hogy az „Úrban kit tisztelhetünk?” majd vitték egy magyar egészségügyesekkel működő szovjet kötőzőhelyre és ott estek mindhárman fogságba.¹²¹⁵

Akik átúszták a Garamot

Akik semmiképpen nem akartak fogságba esni megpróbáltak úszva, és a gázlókon át gyalogosan átkelni a folyón. A zajló sebes vízbe sokan belefulladtak. Még az 1945 nyarán a Garamban fürdőzők is találtak összecsatolt katonai derék-, puskaszíjakat, melyeket az ezekkel menekülő magyar katonák használhattak.¹²¹⁶

Pályi százados katonáival előző nap indult parancs szerint Ipolyszalkáról, Szalkai pusztát érintve Kéménd, Páld felé biztosított menetben. A kéméndi hídon akart 70 beosztottjával átmenni. Meghallották a szovjet 5. és a 7. harckocsizóhadtest harckocsijait vonulni és ebből gondolhatták, hogy a híd orosz kézen van. Elfogadva Őze főhadnagy tanácsát, megvárták, míg elmentek a szovjetek, lemálháztak. Az éjjelt a nagyszentjánosi erdőben a Kövecses hegy 285. mp-ről a 274. mp-on át a Kicsindi Zsidóföldi szőlők mellett egyenesen a kicsindi malomhoz vezető Mélyúton keresztül jöttek le keresztezve a ködben az orosz harckocsik és a csapatok útját. Átmentek a réten és XII. 27 -én hajnalban érkeztek le a kicsindi vízimalomhoz. Tovább délre Kicsind község. Pályi Mánfay Károly hadnagyot négy beosztottjával felderítésre küldte. Elfelejtette mondani, hogy kérdezze meg Kicsinden, hol találnak gázlót a Garamon. Mánfay visszajövet jelentette, hogy Kicsinden bent vannak az oroszok. Harckocsik is vannak. Az oroszok északról jöttek, tehát a Kéméndi híd is el lehet zárva. A domboldalról orosz kiabálást hallanak. Nem tudtak mást tenni, mint átmenni a Garamon. Pályi levetkezett. A jég beszakadt alatta. úsznia kellett.¹²¹⁷

Így úszva, ruha nélkül, kelt át a Garamon a Szent László hadosztály repülő lövészezrede I. zászlóaljának 70 katonája Pályi György százados vezetésével. Pályi látta Őze főhadnagyot, a malom egyik ajtaján állva, ruhában felöltözve, nyakában géppisztollyal. A tutaj megbillent, Őze főhadnagy beleesett a Garamba és azonnal elmerült. A légénység úszva, vagy a tutajba kapaszkodva

¹²¹³ *Pályi* 44. o. ugyancsak hallomásból ismerhette a történeteket.

¹²¹⁴ *Pályi* 54/14. o. **Tarajosy** százados-t, felesége szerint, először egy orosz ezredes hallgatta ki, nagyon udvariasan, aki sebet bekötöztette. Parancsot adott őrnagy segédtsíjének, hogy szállítsa el. Az őrnagy, mikor parancsnoka eltávozott belerúgott **Tarajosyba**.

¹²¹⁵ **Góty** Feltételezi, hogy három napig Bajtán volt a szovjet segélyhelyen. Utána Hatvanban a volt páncélos laktanyában levő kórházban, majd gyalogmenetben hadifogolyként Ceglédre, onnan vonattal Rimnicu Saratba, Fogsániba, majd az Uralba, a Krasznij Aduj-i táborba került. 1947. július 7-én érkezett haza. Itthon elítélték. 72 hónapi Szegeden töltött börtön után 1953. február 3-án szabadult. A győri vagongyárban kovácsmester lett. A forradalom leverése után az USA-ban, 1972 után évente hazajön.

¹²¹⁶ *Szántó jegyzet*

¹²¹⁷ *Pályi* 41. o. **Ugron I.** 137. o. 2. bek.

jött át a folyón, fegyverzetük és ruházatuk a tutajon volt. úszás közben egy katona ugyancsak a vízbe fulladt.¹²¹⁸

Pályiék a lehető legrosszabb helyen igyekeztek át a Garamon. A nagykerék hajtásához szükséges vizet két keresztgáttal oldották meg és ott úsztak át, ahol a folyó sodra a keresztgáttal duzzasztott vízen a legnagyobb és legsebesebb volt. A nagy gáton kb. 10 méter kapu volt a tutajok számára, ahol a víz nagy sebességgel zuhogott alá.¹²¹⁹

A Garamot átúszó Pályi csoport legénysége ruházatát és fegyvereit felkapkodva rohant a falu felé. A másik oldalra érve Pályi is futni kezdett. Láta Kőhídyarmat házait. Egy magyar híradós katona vezette be az első házba. A fagyott alsóneműt lehúzták róla. Ledörzsölte magát. A gazdától kapott egy rossz nadrágot, a távbeszélő honvéd egy rossz zubbonyt kerített részére. Lábbelije egy gumicsizma. Futva indult a távbeszélő központ fele. Sikerült Lajtos őrnaggyal azonnal kapcsolatot kapnia, aki tartalékba rendelte őket.

Kőhídyarmaton német páncélosok voltak. Egy páncélvadász kivitte a Garam partra, saját bundáját kölcsönözte Pályinak, tűztámogatást adott a partváltás biztosítására.

Pályi ruháját Lőcsér tizedes hozta át. Pályi még ott a parton átöltözött. A német páncélvadász lőtte a ködben sejtethető dombélt. A szovjet nem avatkozott be. A köd és csend segítségükre volt. Nem volt pánik, sem a partváltás előtt, sem az alatt. Ez a kiváló emberanyag fegyverzet hiánya és helytelen német tájékoztatás miatt pár nap múlva megsemmisült.

A Garamon Kicsindnél, Kéméndnél, Kőhídyarmatnál sikeresen átúszók (repülő lövészek, ejtőernyősök, kevés felderítő osztálybeli) rövid pihenőjüket töltötték. A Garamon átkeltek Kéménden a túloldalon, vendégszerető lakosság fogadta őket. Itt lehetőség volt a ruhák megszáritására is.

A repülő lövészezredből mintegy 100 fő Kőhídyarmatnál gyülekezett. A szórványos lövöldözésektől eltekintve nem volt harctevékenység. Tovább vonultak. Kőbölkúton szállásoltak be, itt várták a további parancsot.¹²²⁰

A legénység inkább a jegesen zajló Garamot, mint a szovjet hadifogságot választotta. A Garamot átúszók között sokaknak „a kőhídyarmati szerető meleg szoba ellenére” egy hang nem jött ki a torkán csak krakogás. Orvos nem volt. A hadosztály a sebesültekért és betegekért tehergépkocsit küldött. Így aznap a túlsúfolt mentőkocsi vitt bennünket 8 -10-ünket Érsekújvárra a kórházba. A kórház felszerelését elvitték, így csak szalmafedhely jutott részükre. A gyér orvosi ellátás ellenére 5-6 nap után javulás állt be egészségükben. Volt már egy kis biztonságérzetünk is, bár tudtuk, hogy a Garam térségében még nagy páncélos erők vannak.” A letkési csata sebesültjeit a járó betegeket

¹²¹⁸ **Pályi** 41. o. és 54/13-15. o. **Reininger László** egészségügyi katona, mohácsi lakos közlése nyomán és Magyar Szárnyak 1982-83. Toronto **Pályi György** sem emlékezett az időpontra pontosan, mert ő dec. 25-én (és nem dec. 28-án) volt Ipolyszalkán.

¹²¹⁹ **Szántó** dec. 27-én - Szent János hajnalán - keltek át a kicsindi malomnál a Garamon. Ha a felderítő **Mátrai (Mánfai) Károly** megkérdezte volna azt az „öreg magyart”, hogy hol lehet átgázolni a Garamon, akkor ők nem a keresztgáttal duzzasztott vízen úsztak volna át – már, aki bele nem fulladt - hanem a malomtól lefelé 300 méterre, ahol három ágra szakad a Garam a Pap sziget és a Zöldköves sziget alatt, felfelé a Szólátok és Paskom dülő alján, mintegy 1000 méterre is térdig érő vízben tudtak volna átgázolni Kőhídyarmatra. (1, 2)

Ősze Ferenc főhadnagy vélt sírját ápolják a Giribesen. Ott a malomtól 500 méterre, semmi esetre sem vethette ki a víz. **Őze Ferenc** vélt sírjában levő halott sokkal feljebb kellett belefúljadon a vízbe, és felpuffadhatva érkezhettek a Giribesre.

Azt a sok ezer orosz halott egyikét sem vetette ki a víz Kicsindnél, akik később február 17-24 között estek el e tájon, és akiket a lakoságnak kellett eltemetnie, és akiket a lakosság „ússzal a Dunán hazáig” biztatással dobott a vízbe. A föld fagyott volt, a robotmunkára vezényelték igyekeztek minél kevesebbet ásni, és ha az orosz őrség nem állt felettük, a vízbedobottak egyikét sem dobta ki a víz, mert „sebes víz a Garam, folyik a Dunába...”

¹²²⁰ **Pályi** 54/13. o.

Érsekújvározt nyílt parancssal látták el és utba indították Guta felé. „Egy ilyen 45 fős csoportba kerültem. Első éjjel Kamocsáig jutottunk. Parancsnokunk egy hadapród őrmester volt. Eligazítása: Reggel nyolc órakor találkozás a templomnál, aki jön, az jön, aki nem, marad.”¹²²¹

Egy másik emlékező, Strébely honvéd: „a Garam egyik kanyarulatához értünk, ahol a lapos parton jégtáblák sodródtak össze. A jégtáblák között fennakadva német katonák holttesteit tornyosultak. Talán száznál is többen lehettek. Magyar egyenruhás halottakat is láttunk. Dermedten néztük a rettenetes látványt. Némán folytattuk utunkat. Kis távolságra a kanyartól a parton mindenféle német járművet találtunk. Legalább harminc, de lehet, hogy több is volt...”¹²²²

A repülő lövészezred I. zászlóalja nehézfegyver századának géppuskásai is Bajta psz-ról egy napos pihenő után 27-én reggel indultak el „árkon-bokron, hegyen-völgyön át egészen a Garamig. Utunkat partizánok, vagy beszivárgott oroszok voltak-e, nem tudom, akadályozták, de hamarosan elcsendesítettük őket. A Garamot Kicsind és Kéménd között értük el. A partvonal meredek és szakadozott volt. A vízen már menekülő német kétélűeket és farönkökbe kapaszkodó németeket láttunk, akik evezős mozdulatokkal akartak átjutni. A parton ugyancsak németek sokasága tolongott. Mi is nekiláttunk az átjutás vagy átlábolás valamilyen módjának kipróbálásához. Láncba összekapaszkodva lassan lépésről lépésre méregetve a víz mélységét, átjutottunk. Sebes folyású a Garam, jégtáblák is úszkáltak víz felszínén, melyre ha nem vigyázott valaki, alaposan helybenhagyhatta. A víz mélysége is meghatározó volt, mert hol nyakig, hol hónaljig ért. Szerencsésen átjutottam, csizmámból a vizet rögtön kiöntöttem, bele ne fagyjon a lábam, mert akkor meg menni nem tudok.

Az első község Kőhidgyarmat volt. Itt az iskolában lettünk beszállásolva. Száraz felszerelést, meleg teát, és jó meleg helyiséget kaptunk.¹²²³

A II. zászlóaljtól egy repülő őrmester 27-én is több katonájával gázolt át a Garamon. Ő jelentette Heinrich István alezredes aknavető találatától bekövetkezett hősi halálát. A két folyó között maradtak az őrmester 400 főre becsülte.¹²²⁴

A felderítő osztály Ipolyszalkától északra védő kerékpáros és nehézfegyverszázadának maradéka a Baglyaserdőn keresztül jutott el a Garamhoz. Sikeresen átúsztak. A túloldalon katasztrófális veszteséget szenvedtek, a csoport három hivatásos tisztje Puky, Lelkes és v. László hadnagyok hősi halált haltak, légitámadás áldozatai lettek.¹²²⁵

Karácsony Edvin 1944. november 15-én avatott repülő hadnagy kerékpáros szakasz- parancsnok, mint utóvéd egész szakaszát, a Garamot átúszva megmentette. Ezért, és más tetteiért vaskeresztet

¹²²¹ **Boda** „A „dögcédulán” kívül más papírunk nem volt. Menetelésünk első órájában parancsnokunk közölte velünk, hogy családja Szentgotthárdon van, s ő minden lehetőséget megragad, hogy odajusson. Ez felkeltette érdeklődésemet és javasoltam menetlevelünk „átírását”. A Guta helyiségnevet, könnyen ki lehet javítani St. Gotth.-ra. A javítás sikeres volt, mert ezzel a nyílt parancssal könnyen átjutottunk a gutai Kisduna - hídon az első szűrőn. A másik szűrő a falu végén volt, melyet több kilométeres kerülővel megkerültünk. Komárom felé a front helyzete miatt nem mehettünk, nem volt más lehetőségünk, így Medve felé vettük az irányt.- Kiszimatoltuk, hogy a németeket Győr felé viszik autóval. Amikor megállt az oszlop felkapaszkodtunk. A német gépkocsivezető kétszer is leszállított bennünket. - 1945. január 7-én 18. 00-19. 00 óra között értünk Győrbe, a Baross híd nádorvárosi híd-főjénél ugráltunk le Elsötétítés volt. Igyekeztünk át a város másik szélébe Első nap csak Ménfőcsanakig jutottunk el. A baj az volt, hogy ilyen utazás mellett a csoport szétszakadt. Másnap én is elkéstem a találkát és teljesen elmaradtam a csoporttól - Egy kolozsvári katonatársammal elindultunk Pápa felé. Takácsi községig jutottunk. Takácsiból január 9-én indultunk és Pápa előtt 3 km-re elbúcsúztam társamtól és Csorna felé mentem. A marcaltói igazoltatáson szerencsével átjutottam, pedig - mint említettem - dögcédulámon kívül más igazolásom nem volt. Délután otthon Szilassárkányban voltam. Nagy volt az öröm és a meglepetés.”

¹²²² **Strébely**

¹²²³ **Boda** 3. o.

¹²²⁴ **Pályi** 39. és 54/19. o. **Tassonyi** szerint ez a csapat teljesen demoralizálódott

¹²²⁵ **Martin-Ugron** I. 133. o. 4. bek.

kapott.¹²²⁶ Ő a Szent László hadosztály repülő lövészezred 183 fő életben maradt közül a legfiatalabb hadnagyainak egyike. A Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal kitüntetést kapta meg.¹²²⁷

A Garamot Kőhídgyarmatnál átúszók között többen voltak, akik a Garam kacsaringóssága miatt háromszor mentek neki a víznek, hogy átjussanak.¹²²⁸

A hídon átmenők. Visszavonulás és tömeges fogságbaesés

A Kicsind községtől DNY-ra 200 méterre 26-án éjféltől épülő, majd reggel 07.35-re megépült hadihídról sokaknak nem volt tudomása, vagy ha volt, részben a zsúfoltság miatt nem tudtak azon átmenni.

A repülő lövészezred segédtisztje - Czirfusz Imre őrnagy - vezetésével az ezred és a zászlóalj fogatolt vonatai, segélyhelyek a sebesültekkel és a két zászlóalj orvosaival, Novotny Antal őrnagy az ezred törzsszárad parancsnok az ezredparancsnoki gépkocsival, Márton Antallal az ezred parancsnok lovászával kelt át. A vonatot és a segélyhelyet Komáromba, onnan a Dunántúlra irányították.¹²²⁹

Sas hadapród őrmester, motorkerékpárral ment a hídroz. „Lemenve Kicsind előtt nagy tömeget láttam, és azt mondták, hogy a hídon csak anyagot szállítanak át.”¹²³⁰

A repülő lövészezred törzssel a pontonhídon kellett volna átmenni, ott egy karszalagos hídparancsnok volt, aki csak a mozgó gépjárműveket, szekereket engedte át. Mi csak álltunk ott és a túloldáról tüzet kaptunk. Nem tudja senki, hogy ki lőtt. Bementünk egy udvarba a község Esztergom felőli szélén, egy szalmakazalba akartuk először befűrni magunkat. Nem ment, hideg volt, be akartunk menni egy istállóba, de az kibírhatatlan volt az ammónia szag miatt, így bekéredzkedtünk az utca másik oldalán levő házba. Kis házacskva volt. Az utcáról egyből a konyhába, onnan balra levő szobába jutottunk. Kértük, hogy engedjék meg, hogy bemenjünk. Megengedték. Én az ablak alá ültem valakivel, ha belőnek védve legyek. Fából egy asztal és egy lóca volt a szobában, oda ült a hadtápos és a református lelkészünk. Nem félnek? Várakoztunk.¹²³¹

A gránátos Szepesvári főhadnagyék: „Még sötétben érünk Kicsind községbe. Egy utász százados nem enged át a hídon. Kocsik, autók, járművek összeroldva. Na ebből megint disznóság lesz! Egy darabig kint fagyoskodunk, de látva azt, hogy a hídon úgy sem engednek át, betelepszünk a község házába. Ahogy leülök már alszom is. Reggel hétkor egy ember jön be ordítva: „Az oroszok megtámadták a falut”! Hű, ugrálunk föl, hamar kézbe véve a géppisztolyt. Kint már ropognak az orosz fegyverek. Mindenki fejvesztetten menekül, csak át a hídon! Ismét bevált géppisztolyos csoportommal veszem fel a harcot. A templomtoronyból lövi a muszka géppuskával a hidat, azt akarom kilőni.”¹²³²

A kántorlakás istállójában lovait bekötő (ott éjszakázó) Tóth Mihály boldogi lakos, akkor a II. a repülőlovész zászlóalj egészségügyi katonája így emlékszik vissza:

„Kicsindre Bajtáról 27-én hajnali 5-6 óra körül értünk. Az út kb. 3 km volt. A hó és a hideg az embereket elcsigázta. Mindenki mielőbb meleg helyre szeretett volna jutni. Jártam házról-házra,

¹²²⁶ *Tersztyánszky*

¹²²⁷ *Takács Sándor*

¹²²⁸ *Baka I*

¹²²⁹ *Pályi* 54/13. o. Közülük az I. zászlóalj vez. orvosát *Dr. Rátvay József* tartalékos orvoshadnagyot a Légierők állományába átvették. *dr. Schmiedl* orvos zászlós, mint népi német, a német hadsereg kötelékébe került. Pályi szerint a „gránátos Széchenyi” vezette lovas század is átjutott”, de ez tévedés lásd *Kovács hadinapló*

¹²³⁰ *Sas*

¹²³¹ *Kelemen*

¹²³² *Szepesvári* 50. o.

hogy a kocsit és a rajta levő anyagot biztonságba helyezzem. Azon csodálkoztam, hogy minden ház ki volt világítva és sütöttek főztek. Az egyik háznál egy fiatal nő megkérdezte, hogy meddig akarunk Kicsinden maradni? - Talán 2-3 napig - feleltem. Erre így válaszolt: „Akkor maguk már itt is maradnak.” Egy másik helyen azt mondták, hogy az oroszok bejöttek a faluba, de el is hagyták azt. (Ezt nem jól tudták)

Mivel megfelelő helyet nem találtam a község háza udvarában levő istállóba akartam elhelyezni a lovakat, de közben egy nyomjelzős lövedéket lőttek ki a templom felől. Ekkor elszabadult a pokol. Megszólalt számtalan orosz géppuska és több ezer géppisztoly. A zászlóalj parancsnok kiadta a parancsát, hogy mindenki meneküljön, ahogy tud.

Kivezettem a lovakat az istálló háta mögé. Fent magaslott a templom és ott fogtam be. Egy szalmakazal védelme alatt felültem a vöröskeresztes ponyvás szanitéc kocsira. A váratlan támadás miatt megzavarodva még a kocsilámpámat is az istálló ablakában hagytam.

A pontonhíd 100 méterre se volt a Garamon, ezen akartam átjutni. Jobbra volt egy kis utca, itt megálltam és ekkor láttam, hogy a sarkon a Szent János szobornál megjelent egy fiatal orosz kiskatona. Talán egy fél percig néztünk egymásra, azt hittem agyon fog lőni, de nem lőtt rám és én sem. Olasz pisztolyunk volt, de töltényt nem adtak hozzá. Talán azért nem lőtt, mert a vöröskereszt rajta volt a kocsin és a karomon is. Leeresztette fegyverét. Újra megindultam a lejtős uton a híd felé, amin az utolsóok között sikerült átmennem a Garamon. Elöttem égett egy gépkocsi, és egy kocsi is ki volt löve. A hídon szerencsésen átertem, de a másik végén egy katona feküdt sebesülten. Elálltam a kukoricaszár kévék mellett és visszamentem a sebesültért. Feltettem a kocsira és a kukoricaföldön át rámentem a Kőhidgyarmattól délre a kövesútra. A pontonhidat aztán az utászok felrobbantották. A sebesültet Kőbölkúton adtam le a kórházban.¹²³³

A II. zászlóalj páncéltörőágyús szakasz parancsnoka Bazsó Károly főhadnagy két rajából a négy napos harc alatt 5 repülő katona maradt. Mersich századosnál jelentkezett átkelésre, az előző napon, de meg kellett várniuk a gránátos zászlóalj átkelését, akiket a híd biztosítására küldtek. Bazsóék a híd mellett aludtak egy kis faházban, és erős tűzre ébredve látták, hogy az oroszok körbevették az átkelésre váró egységeket. Ők a körön kívül voltak és a zűrzavarban, a félhomályban lementek a hídhoz és átkeltek.¹²³⁴

A gránátos Szepesvári főhadnagy géppisztolyos csoportjával a hídon rohant át: Már csak egyedül vagyunk, mindenki elszaladt. A rengeteg kocsi, autó, mind az oroszok maradt. Nagy fohászkodással én is átszaladok a hídon. Szerencsésen sikerül átjutnom.

Nagy pasli következik. Utközben megtudom, hogy az ezred parancsnokot is elfogták az oroszok. Kőhidgyarmatot érjük el, majd továbbmegyünk Kőbölkút felé. Mindenütt elszórva németek vannak. (Ezek mindig ott vannak, ahol nincs harc.)¹²³⁵

A Baglyas tetőről lejutó Bánhidgy főhadnagyék ekkor már leértek a Garamkövesd-Kicsind közötti köves útra a járművekkel és a törzs egy részével. Kicsind délen az uttól beljebb volt egy vendéglő. Azt gondolták, hogy ott nekiállnak a málhaigazításhoz és a főzéshez.

Mielőtt azonban a főzéshez hozzákezdhetek volna, Kicsind község felől a köves uton tőlük 150-200 méterre 4-5 géppisztolyos orosz katonát láttak feléjük futni. Hirtelen beugrottak az út folyó felől levő házai egyikébe. Nagy lett a zűrzavar. Mindenki futott, ki merre tudott, mert a házak padlásairól is puska és géppisztoly tüzet kaptak. A házak kertjei alatt folyt a 8-10 méter széles Garam sima partszakaszaival. Páran, mikor tüzet kaptak, a kilátás miatt, kitörték az egyik

¹²³³ Tóth

¹²³⁴ Bánhidgy 7-8. o.

¹²³⁵ Szepesvári 51. o.

vesszőkerítést. Bánhidy géppisztolya csütörtököt mondott. A tüzet nem tudva viszonozni rohant le a kert végébe, a Garam partjára átmenési lehetőséget keresve. Meglátták a tőlük 60-80 méterre levő pontonhidat, mely mellett egy honvéd lövésztechnőben integetett, hogy ott az átkelés, mielőbb menjenek át. A félhomályban lementek a hídra és átkeltek.

A hídon reggel 8 órakor kisebb csoportokban mintegy 30 - 40 -en mentek át. Jegyzőkönyvet vettek fel. A fontos irat veszendőbe ment és nem emlékszik a jegyzőkönyvet aláírók nevére sem

Később arról értesült, hogy kocsijaik után jövő zászlóalj és az ezredtörzs ott maradt része, kiegészülve a Letkésről, Ipolyszalkáról visszaszivárgókkal kb. 100-120-an lehettek, a már említett zűrzavarban fogságba estek.¹²³⁶

Visszavonulás és akik fegyverrel a kézben estek fogságba.

27-én reggel 8^h 30-ra beérkezik Garamkövesd pusztára Stefán Valér alezredes, a „B” harccsoport, a *gránátos ezred* volt parancsnoka, akit vitéz Farkas István hadnagy, a tüzérosztály segédtszije tájékoztat a helyzetről. Nevezetesen, hogy az előző nap, 26-án, 19.00-kor az osztály állást változtatott. A világosodásig semmi különös esemény nem történt. A tájékoztatás után az ezred parancsnok tovább megy É-felé.

Az időközben beérkező Széchenyi százados huszár század parancsnok utba indul Kicsind felé, hogy Ny. felé felderítsen.¹²³⁷

Az éjszaka folyamán vonalas összeköttetés Kövesdi pusztá és Fenék pusztá között meg volt. Rapaics százados tüzérosztály parancsnok Misley ezredessel a tüzér csoportparancsnokával Kb. 27-én 00 óráig tudott beszélni. Az összeköttetés 00.00 és 02.00 között megszakadt. A helyzet így nem volt áttekinthető.

Jellemző a hadvezetés tájékoztatatlanságára, hogy a hadosztály tüzérparancsnok december 27-én 6 órakor még intézkedik a Kicsindi hadihidat biztosító repülő lövész ezred I. zászlóaljának tüzéségi támogatására, holott a szovjet harckocsi alakulat Kicsindet már egy nappal előbb elfoglalta.¹²³⁸

A hadosztály tüzérparancsnok a hadosztály tüzéségének legnagyobb részét még időben áttelepítette a Garamtól nyugatra, az 1. közepes aknavető tüzérosztály esetében azonban ez az intézkedés elkészt, ami a tüzérosztály vesztét jelentette.

A bizonytalan helyzetre tekintettel Rapaics szds. tüzérosztály parancsnok december 27-én hajnalban Bakay hadnagy az 1. ütegparancsnok részére szóban az alábbi parancsot adja: „Ütegevel Kéménd községnél keljen át az ott felépített pontonhídon a Garamon, és vegye fel a kapcsolatot Misley ezredes úrral.” (Kéméndnél ekkor a közuti híd már fel volt robbantva, a pontonhidat Kicsindnél építették.

Bakay hadnagy az elkövetkezett eseményekről emlékirataiban a következőket írja:

Az 1. üteg Kövesdi pusztáról 06. 30-kor indult Kicsind felé a szántóföldeken átvezető földúton. A község előtt egy szűk, meredek hosszú horhoshoz ért az üteg. Valamilyen előérzettől vezetve az üteget megállítottam és én, Kassay hadapród őrmester felderítőmmel, lovainkat kantárszáron vezetve gyalogoltunk a község bejáratához. Sem az utcában, sem, a házak udvarain egyetlen embert sem láttunk. Egyszerre elhúzott mellettünk Rapaics százados DKW személygépkocsija, a százados úr mellett ült még egy tiszt, mosolyogva integettek felénk. Alig 200 méterre voltak tőlünk, amikor

¹²³⁶ *Bánhidy* 5-7. o.

¹²³⁷ *Dárday* 74. sz. mell. **Vitéz Farkas**: Harctudósítás az 1. ö. aknavető tüzérosztály harcáról 44. XII. 27-28-ig. A huszárszázadra vonatkozó jelentés téves. Jellemző, hogy jelentésében **Stefán Valér** alezredest a gránátos ezred parancsnokának és nem a harccsoport parancsnokának tartja.

¹²³⁸ *Bakay É.*

az egyik házból géppisztolyos orosz katonák ugrottak elő, körbefogták a gépkocsit és kirángatták belőle az ott ülőket, betuszkolták őket a ház udvarába.

Jobban körülnézve az utca baloldalán levő bokros, ködös árterületen számtalan ruszkit láttunk, amint főzték reggelijüket, mit sem törődve a történetekkel. Mi ketten semmi nem tettünk. Hihetetlenül hangzik, szép lassan visszafordultunk a horhos felé, lovainkat mögöttünk golyófogóként használtuk. Senki nem jött utánunk nem is lőttek ránk. Visszaindultunk az üteggel Kövesdi pusztára.

Menet közben utunkat keresztezte egy 10-12 fős gyalogos csoport, takarókba bugyolálca. Ez a csoport Stefán Valér alezredes úr és törzse volt. Jelentettem az alezredes úrnak a Kicsindnél tapasztalt helyzetet. Parancsot kaptam, hogy vonuljunk Kövesdi pusztára, ott egyesüljünk az osztály 3. ütegével, meneteljünk észak felé és ott csatlakozva a repülő lövészezred alakulataihoz a bekerített gyűrűből való kitörést közös erővel meg kell kísérelni.

A parancsnokságot Hargitay főhadnagy vette át, megkezdődött az ütegek elvonulása. A meredek emelkedőn a heggyerinchez érve a 3. üteg éle géppisztolytűzetet kapott.¹²³⁹

Hargitay főhadnagy visszafordítja az ütegeket, parancsot ad: Irány Kövesdi pusztán keresztül délre, a Garamkövesdi híd felé. A legénység Kövesdi pusztához érve a parancsot megtagadja, fegyvereit elhánnyva menekül, jelvényét, rendfokozatát leszakította, elbújnak a puszta házaiban, istállóiban. Hargitay főhadnagy a helyzetet látva elrendeli, hogy a tisztek személyileg próbáljanak kitörni a Garamkövesd-i híd irányába.

Bakay hadnagy vezetése mellett mintegy tíz fős csoport vállalkozott a kitörési kísérletre.

Mivel egyre erősödött Bajta irányából közeledő orosz harcok motorjainak zúgása, a csoport futva indult el DNy felé találom irányban a Garamhoz. Velünk jött Hargitay főhadnagy is, célunk volt valahol átjutni a folyón. Kövesdi pusztától a Garam kb. 2-3 km távolságra volt, az utat teljesen kopár szántóföldön kellett megtenni. A rövid utszakasz nem volt eseménytelen. A Kicsind felől délre szivárgó orosz csoportok géppisztoly tüzet nyitottak ránk és a Garam túlsó oldaláról Párkányánára felől a mieink páncéltörő ágyúval céloztak meg minket, azt gondolva, hogy mi oroszok vagyunk. A villanó torkolattűzre már hasaltunk is a szántásban, de senki nem sérült meg, pedig elég pontosan céloztak. Sajnos Hargitay főhadnagy nem bírta a fárasztó futást idősebb volta miatt, elbúcsúzott tőlünk, megadva magát a távolból integető oroszoknak.

Déltájban végre elértünk a Garamhoz. A folyó szélessége itt kb. 30 méter volt, bár a hőmérséklet –4 –6 fok között lehetett, itt nem zajlott jégtáblákkal a folyó, de elég erős sodrása volt. Előre sejtettem, hogy ez csak a folyó egyik mellékága lehet, de reménykedtem, hogy a főág sem lesz sokkal szélesebb. Összefogódzkodva libasorban, metünk be a vízbe, közép tájon lábujjhegyen kellett araszolni, de a víz itt is majdnem a nyakunkig ért, lőfegyvereinket egyik kezünkkel a fejünk felett kellett tartani. Partra érve meggyőződünk róla, hogy csak egy kis szigetre értünk. Minden reményünk elveszett, mert a folyó fő ágának szélessége közel 100 méter volt, hatalmas jégtáblák sodródtak a vízben, közöttük katonáink holtteste. Nyakig érő jeges vízben visszafordulni kényszerültünk a Garam keleti partjára, és ott tovább futottunk Garamkövesd felé.

A Garamkövesd-i híd fel volt robbantva, de szerencsénkre a jégtáblák a leszakadt hídszerkezeten összetorlódtak. Ezen a recsegő, ropogó jégen kúszva, kezünket véresre sértve, lépésről lépésre közelítettük a túlsó partot, a kiszabadulást jelentő oldalt. Egyenruhánk csurom víz.¹²⁴⁰

¹²³⁹ *Dárdai* 74. sz. mell. **Vitéz Farkas** hadnagy segédtsízt harcjelentése. **Vitéz Farkas** szerint ekkor már az ütegek fegyelme ekkor már felbomlik. A legénység egy része az épületek között bujkál, másik része elindul nyugat felé, hogy csatlakozzék az ellenséghez. Négy vetővel és kb. 60 emberrel az osztály megindul a gránátos ezred törzs után. Ötpercnyi menet után géppisztolytűzet kapunk és látjuk, hogy az ezredtörzs szétszóródva fut dél felé.

Összesen „öten jöttünk át: vitéz Farkas hadnagy, segédtsízt, Bakay hadnagy, az 1. ütegparancsnoka, Papp hadapród, a 3. üteg felderítőtsíztje és két osztályküldönc. Útközben láttam a vezetőorvost és az osztályfelderítő tsíztet, amint Garamkövesdnek menekültek. Feltehető, hogy ők is átjutottak a Garamon.”¹²⁴¹

„A kihalt Párkányban összefutottunk két, sebesülteket szállító Botond gépkocsival, Köbölkútra tartottak. A gépkocsivezetők jelentették, hogy a kocsik rakterülete tele van sebesültekkel. Benézve a ponyvák alá, ez valóban így volt, oda beférni már nem lehetett, szinte egymásra polcolva feküdtek a sebesültek. A terepjáró erős magyar gyártmányú Botond típusú gépkocsiknak széles sármentői voltak a vezetőfülkénél, sőt hátul is fellépők voltak, ezt kihasználva a sármentőkön kettesével ültük, többi katonám a fellépőkre kapaszkodva állva tették meg a túlterhelés miatt több mint fél óra alatt a 22 km-es utat. Köbölkúton a kis hadikórház előtt álltunk meg, az egészségügyi katonák emelték le a sárhányón ülőket, mert szinte ruhástúl odafagytunk a vaslemezhez. A hadosztály vonat már idejében áttelepült Köbölkútra, így gondoskodni tudtak ellátásunkról, kaptunk meleg szobát, gyógyszereket és élelmet, két nap múlva makkegészségesek voltunk, nem köhögünk, lázunk sem volt. Fiatalok voltunk, én, pár hónappal múltam 20 éves.”¹²⁴²

A VISSZAVONULÁS SZERVEZÉSE

December 27. Éjfél után értesültek Fenékpusztán, hogy egy sebesültszállító autóra Kicsind bejáratánál oroszok tüzeltek. Stefán alezredes epehányással, támolyogva kiment a ház elé, megkapaszkodott egy fába, majd elment a sötétbe és hosszabb idő után tért vissza.

Földes azonnal intézkedni kezdett, Garamkövesd irányába tervezte a kitörést, támadási sávokat jelölt ki, ezekbe tiszteket és legénységet osztott be.

Bal szárnyra magát, a középső csoportban 50-60 emberrel a vegyes csapatnembelieket, a jobb szárnyra Sanna főhadnagyot ejtőernyőseivel tervezte.

Az egységek éppen a kiinduló elhelyezést vették fel, - 7-8 óra tájban - mikor Stefán alezredes visszajött, lelkileg fizikailag teljesen összeomolva. Semmiről nem tudott. (a Garam menti helyzet, a hadosztály, az oldalunkat védő repülő lövészezred). Az egész eddigi kitörési felkészülést lefújta, elrendelte, hogy a kitörést Kicsind irányában hajtjuk végre, ő törzsével és a pánvélvadász szakasszal középen megy. Azt mondogatta, hogy nem érti mi történt Kéménden, és hogy a repülőlövészek átengedték az oroszokat.¹²⁴³

Kilenc óra körül indultak. Mivel Stefán fizikailag nagyon rossz állapotban volt, derékszíjját, pisztolyát eldobta, köpenyét kigombolta, nem tudta követni az először lépésben, majd futólépésben haladó csoportokat a kukoricaföldeken, majd a szőlőkben. Támogatták. DNy-i irányból erős aknatüzet kaptunk, később egy német légvédelmi gépágyú tüzelt rájuk egy dombtetőről.¹²⁴⁴

A Földes vezette *balszárny* Garamkövesd felé eltért irányuktól. A gépágyú tűz elől egy a Garam felé enyhén lejtő völgybe tértek, mely lassan egy ÉNy-i irányú, mély horhossá alakult.

¹²⁴⁰ *Dárday* 74. sz. mell. és *Bakay É.*

¹²⁴¹ *Bakay*

¹²⁴² *Dárday* 74. sz. mell. és 1945. január 16-i keltezéssel „Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Bronzérme a hadiszalagon a kardokkal” kitüntetésben részesültem. *Bakay É.*

¹²⁴³ Ma már utólag tudjuk, hogy a Repülőlövész I. zászlóalj már nem tudta Kéméndet védeni, a II. zászlóalj pedig éppen e miatt balról átkarolva, már körülzáródott a Baglyas tetőn.

¹²⁴⁴ A kicsindi Kálváriadomb lehetett

A középső csoport előtt a jobbszárny egy része haladhatott, mert 8-10 repülőlövész és ejtőernyős bajtárs holttestét látták. A csoport Stefán alezredes, Nagy Valér hadnagy, néhány tiszt és pár katona két német katona előtt egy horhos kijáratánál egy álló T-34-est rájuk irányzott löveggel, gyalogosokat a harcokosi mellett és tetején állt.

Stefán alezredes feltartott kézzel előrelépett, a csoport utána. Stefán alezredes átment az országút túlsó oldalára, ahol három tehén legelészett és az egyiket el kezdte simogatni. Az oroszok feje fölé lőttek és ordítottak, hogy jöjjön vissza. Később Stefán Valér azt mondta, hogy „Ott volt a Garam, át akarta úszni.”¹²⁴⁵ Mindez 27-én a délutáni órákban történt.

A jobbszárnyon kitörő II. ejtőernyős és a felderítő zászlóalj részeiből alakult csoport december 27-én Fenék pusztán ébredt. A majorság egyik szobájában gyűltek össze a tisztek tizen-tizenöten. Ragyogott a reggeli nap, bevilágított a friss hóra esett sugara. Egy „zöldparolinos” alezredes¹²⁴⁶ „Na fiúk, ti most jöttetek a Ludovikáról, mondjátok meg, mit csináljunk? Martin hadnagy javasolta, - közlése szerint - hogy a legrövidebb uton el kell érni a Garamot, és át kell jutni rajta. - Kicsindnél hadihíd kell, hogy legyen - így Karsay Endre főhadnagy az ejtőernyős géppuskás század parancsnoka - Akkor felderítők előre! Megcélozták Kicsind község feletti erdő szélét, mely az út felénél van és a földuton nekivágtak az Opel-Blitzzel, mely 1 km. után tengelytörést kapott. A motort páncéloköllel szétlőtték. Ezalatt Karsay főhadnagy 4-5 ejtőernyőssel, 2 villámgéppuskával, tábori papukkal, megelőzte őket. További 1 km. után, a Kicsindi szőlők lankái, majd a Mélyut szakadéka következett, mely 2-5 méter között váltakozott. Ezt kikerülték és Bodzvári szőlőkben, majd a Rigók és Sármező közötti gyaloguton jöttek lefelé a Mélyuttal párhuzamosan, mely egy kis völgyben bevezet a faluba. A Mélyut a kicsindi templom mögött kezdődik és Bodzvár dülő alsó utjáig tart. Nem mentek be a Mélyutba. Akkor nem tudták, de ott már az első hadifoglyokat kísérték az oroszok Ipolyszalka felé szemben az ejtőernyős csoporttal.

Az erdők felől tüzet kaptak, majd a Paskomi szőlők irányából 13.00 -kor két T-34-es tűnt fel kísérő orosz gyalogsággal. Az ejtőernyősök tüzeltek. Aknatüzet kaptak. Egyenlőtlen tűzpárbaj után, mögöttük az ejtőernyős zöm, több halott és sebesült maradt a helyszínen az Alvégi út házai kertje végében levő Sármezőben. 14.00 -kor a harcot feladták. Karsay Endre, Nagy Valér és Martin Kornél hadnagyok felálltak. Fogságba estek.¹²⁴⁷

Az ejtőernyős hősi halottakat mind meztelenre vetköztették. Egyiküket szemén keresztül saját bajonettjével, másikat szeméremcsontja felett leszögezték a földre. Levetköztetett hulláik még hetek múlva is ott feküdtek a falu feletti szántáson temetetlenül. A Sármezőn vívott harcban 15 magyar és 2 német katona esett el. Jeltelenné lett sírjuk ma is ott van.¹²⁴⁸

A visszavonulás során a hallgatag vitéz gutori Földes Gyula testőr százados, pár napja a felderítő osztály parancsnoka, repülő megfigyelő tiszt, a volt román fogoly, az egyik legjobban dekorált gyalogos, majd testőr tiszt. Martin hadnagy szerint főbelötte magát, egy testőr törzsőrmester közlése

¹²⁴⁵ A Garam innen legalább 400 méterre volt.

¹²⁴⁶ **Martin-Ugron** ugyanazt az eseményt egyszer 27-re (133. o.) másszor 29-re (139. o.) teszi. Az eligazító parancsnok „alighanem” **Koppány** alezredes (133. o.). **vagy Stefán Valér** alezredes a gránátos ezred, most már „B” harccsoport parancsnoka lehetett. Ennek ellentmond **v. Farkas** hadnagy „harctudósítása” melyet eredetben közöl **Martin-Ugron** 135. o. Ezt **Bakay** nem tartja eredeti okmányának, azt később szerkeszthették. Valótlanság az egész. Földesék éjszaka jöttek. **Földes** azonnal elkezdte szervezni a kitörést, **Stefán** ott sem volt. Amikor előkerült, nem volt olyan hangulatban, hogy **Martintól** tanácsot kérjen.

¹²⁴⁷ **Martin** 32-41. o. in: **Martin-Ugron** I. 137. o. 2. bekezdés és **Szántó**.

¹²⁴⁸ **Szántó** Egy ejtőernyős altiszt iratait elküldték dunántúli címére, de választ nem kapott. A kicsindi polgármesteri hivatalban (és a szerző tulajdonában) levő kataszteri (M = 1: 2880) térkép szerint, a Sármezőn levő Méhes völgyben, ahol a kis Csurgó patak folyik, 17 hősi halottat temettek. Jeltelen sírjuk ma is ott van.

szerint géppisztolysorozatot kapott és nem engedte magát tovább vinni. Elvérzett, így halt hősi halált.¹²⁴⁹

A *bal csoportban* Trembeczky ejtőernyős őrmester is: „Mentünk Garamkövesd irányába. Előbb egy magas fennsíkra mentünk, ezt a térkép is taligautnak jelzi, egy elágazásnál határákó volt benne, én kaptam, mint élszakasz a parancsot Tóth Antal főhadnagytól, hogy derítsem fel az utat az egység várható haladási irányában. Eljutottam a megjelölt terepszakaszig, ott leálltam. Kértem parancsot, merre menjünk tovább? Mert arra már nem mehettünk, mert a dombról lefelé menet horhossá vált az út, és ott a járművek már nem tudtak volna rendesen közlekedni. Volt valami nézeteltérés is közöttünk, ezért azt mondta, hogy miután nem úgy hajtottam végre a parancsot, ahogy mondta, ezért maradjak „büntetésből” utóvéd szakasz parancsnoknak.

Mikor mindenki elment mellettem, már távolabb voltak, mellém állt, egy régi megyesegyházi jó testes békésmegyei magyar ember, ejtőernyős bajtársam, akivel négy év óta együtt voltam. Álltunk a Kicsind felőli részen. Balra előttünk a magyar, féljobbra az orosz csatárlánc, mögöttük a T-34-esek és kezdődött a kiabálás. Mondom a meggyesegyházi komának, hogy „Te Pista, ha lehet, akkor mi a Garamon át fogunk libbenni.” Olyan közel voltam a Garamhoz, hogy láttam a jégtáblákat. Intettem és szaladtunk a meredek tetejéről lecsúszva, elérve a falu szélső házát, ott meg áll egy ruszki géppisztolyával és mondja „Gyere ide magyar!” Hátra arc, csoda hogy nem talált el, na mondom a községet is elfoglalták. Mondom Pistának, hogy derékszíjat le! A pisztolyt és géppisztolyt beledugtuk egy gödörbe, de már a ruszki egy dzsippel egy társával jött is elibénk.

„Gyere ide magyar!” Elkezdtem vele beszélni oroszul. Stefan Trembeczky őrmester vagyok. Hol tanultál oroszul. Apám orosz fogságban volt. A legmagasabb rendfokozatu tiszthez (tábornokhoz) vitt. Ő kikérdezett, mi hol merre van, mutassam meg térképen. A többiek meg bent a tömegben. Nekem szállást rendezett, és ott aludtam a szalmán. Egy ruszkival szalmát hozatott be a konyhában. Benéztem a szomszéd (első) szobába, ott fekszik egy ruszki tiszt ruhástul. Köszöntem neki. Rám rivallt: Menj a ..szba. Ma köszönsz nekem, tegnap meg lőttél? Mindent mondott nekem. Másnap meneteltem én is Bánkra.

De milyen a sors keze. A többiek bementek a járművekkel ebbe a mély horhosba, és amikor elérték a Garamot, kiderült, hogy ott már nincsen híd, felrobbantották. Le kellett állniuk, mert nem tudták a járműveket megfordítani, sok volt a sebesült, élelmiszer, meg lőszer és ekkor, akik gyalogosok voltak mind odajöttek vissza hozzám, és azt mondtuk, hogy no akkor menjünk el Kicsindre gyalogosan. Megindultunk a Garam lejtőjének Több százan voltunk. Kisebb nagyobb rendfokozatu tisztek is voltak, és ők akkor már a fogságba esésre gondolva kivették pantallóikat, hogy ne lássák csizmáikat. Ott már látó és hallótávolságban láttuk az oroszokat a szántóföldön szétterülve 3-400 méter távolságban 500 méter szélességben. Háttérben T-34-es harckocsik álltak és vártak a támadás jelére ellenünk, akik védekezésre képtelenek voltunk. A kölcsönös integetés után „Gyere ide magyar! Gyere ide magyar! Vége a háborúnak!” egyszerre a szántóban felállt az első ember, majd utána a többi, végül az egész tömeg odament az oroszokhoz és ezzel a Szent László hadosztály 2-300 embere katonája egyszerre esett fogságba. Így kerültek több százan az oroszok fogságába és így lettek Kicsinden a templomba és az iskolába bezárva.”¹²⁵⁰

¹²⁴⁹ *Pályi* 44. o. Csak hallomásból ismerhette a történeteket. *Martin* osztály parancsnokát, (*Martin-Ugron* I. 140. o. 1. bek) vitéz gutori *Földes Gyula* testőr századost, - aki 1944. 11. 25-től a Szent László hadosztály kötelékében harcolt, és csak két nap óta, a hadosztály felderítő osztályának parancsnoka - demoralizált, magabafordult tisztnak mutatja be. Feltételezhető, hogy *Stefán Valér* (vagy *Koppány*) alezredes álláspontja miatt volt ilyen. *Földest*, korábbi ismerőit, beosztottjait, repülő hadapródiskolai tanítványait, egy vitéz, határozott, tevékeny, közvetlen, nyílt parancsnokra emlékeznek. *Martin* és *Bangha* hallotta, *Martin* egy katonától hallotta. A névtelen testőr tiszthelyettes közlése a legjobban elfogadható.

¹²⁵⁰ *Trembeczky*

A később *baloldali csoportba* került ejtőernyős aknavetőöket Béres Béla hadapród őrmester parancsnokkal ugyancsakriadóztatták Fenék pusztán.” Az aknavetőinknek kocsit, lovat szereztünk és elindultunk Ny-i irányba végzetünk fele. Kb. 20-25 percet mehettünk, amikor a Ny-i irányból láttam visszafele jönni a Garamtól katonákat. Azt gondoltam, hogy erre az út szabad. Azt tudtuk már Ipolyszalkán, hogy körül vagyunk zárva és a kimenetel csak áttöréssel lehetséges. Hogy mennyien voltunk? 200 főnél nem többen. Mikor erre a sík területre kiértünk, a parancsnokok nem várták be a szembejövő katonát, hogy beszéljenek vele, hanem egyszerre elfordultak Esztergom fele. „Szuronyt fel!” hangzott a hangos kiáltás. Mintegy 80 ejtőernyős tűzte fel szuronyát. Nocsak milyen kevesen vannak, fordult meg fejemben. Közvetlen utánunk jött a „megmaradt” tisztikar, majd őket követte szervezetlenül, szinte csűrhe módon 100-120 ejtőernyős és egyéb alakulatbeli katona.

Egy kis erdőn keresztül mentünk lövés nélkül, kiértünk egy dimbes-dombos területre, ott több irányból aknazáport kaptunk. (Itt sebesült meg Szilágyi Péter ejtőernyős szakaszvezető és Kribusz Lajos őrzető). Szétszóródtunk. Mentünk ide-oda és elértem baloldalon egy „tölcsérszerű mélyedést”, melynek közepén egy nyitott ajtajú mentőautó - német lehetett - körülötte mozgás nem volt, mellette egy hordágy. Tovább mentünk. 200 méterrel odébb enyhén, majd hirtelen lejtett a terep. Kezdünk lemenni. Körülöttem ejtőernyősök, átkeveredtem a *balszárnnyra*. 5. századbeli gyerekek voltak. Egy kisebb domb tetejére érve azt észleltük, hogy előttünk kb. 120 méterre egy „sötét” 2 km hosszú német gépkocsioszlop állt. Úgy éreztem, hogy megrekedtek. Én teljesen a balszélen futottam (önkéntelen) a dombon lefelé feléjük, tőlem jobbra kb. 20-30 szuronyos puskás ejtőernyős rohant lövöldözve és hajrázva a mozdulatlan oszlop felé. Hogy ki adta nekik a támadási parancsot, fogalmam sem volt. Én nem - mert gyanakodtam, és kb. negyven méterre érve kétségtelenül észleltem, hogy ez egy német trén! A németek egyetlen lövést nem adtak le ránk, pedig tele lehettek fegyverrel. Jó erősen elordítottam magam, hogy „ezek németek ... ne lőjete!” S attól félve, hogy azok löni kezdenek ránk, a németek felé ismét elordítottam magam tört németséggel: „Vir zind ungarisse falsirmjéger! Magyar ejtőernyős vadászok vagyunk! „, A jobb oldalamon futó ejtőernyős gyerekek közül - hallván kiáltásomat - többen rám néztek, leálltak a tüzeléssel, egy pillanatra megálltak, majd sebesen kezdtek visszafelé szaladni a domb tetejére, nyugati irányban. A németek közül egy dzsip tetején egy fiatal tiszt előttem, lőtte föbe magát. A csoportból feltett kézzel 6-7 német tiszt szaladt felém. Akkor döbbentem rá, hogy én ezeket „elfogtam”, futott át rajtam a furcsa érzés és gondolat.

Rendkívül nagy zavarba jöttem, rendkívül mulatságos és groteszk volt az egész részemre, hogy hatan-heten, ránézésre tisztak, feltartott kezekkel futottak felém. Zavaromban intettem nekik, hogy menjenek felfelé a dombon, amerre a mi katonáink futottak. ugyanakkor az oszlop elejéről egy elég lassan tüzelő sorozatfegyverből, nyomjelzős lövedékeket lőttek a felfelé szaladó tisztak felé.

A fegyver hangjából és tűzgyorsaságából arra következtettem, - visszaemlékezve a jelenetre, hogy gépkarabély lehetett, - mert később, 6. honvéd hadosztályban, nekem is ilyen fegyverem volt - csak azt nem tudom, hogy ehhez nyomjelzős lövedéket is tudtak használni? Ez zavar.

„A német oszloppal kapcsolatban, ha 25 gépjárművel számolunk, járművenként 4-5 katonát, ez 100-125 embert jelent. Trén alakulat lévén idősebb emberek lehetnek, akiknek elégük volt a háborúból. A fegyvertelen embereket az oroszoknak nem okozott gondot lemészárolni. Ismerve, a magyar katona mentalitását, elképzelhetetlen, hogy mi a már legyőzött ellenséggel így bántunk volna. Keresztény neveltetésünk ezt nem engedte meg.” Eredeti feltételezésem ill. gondolatom az volt., hogy a német oszlopot orosz harcokocsi lőtték ki - ez nem volt lehetséges, mert akkor 6-7 orosz harcokocsi állt a kicsindi, a mostani téglagyár felé vezető uton, amely 15 méterrel

alacsonyabban van a Vermesi utnál, ahol a német oszlop állt, és a német konvojra nem lehetett rálátásuk. Ez is bizonyítéka annak, hogy a németek maguk robbantották fel járműveiket.¹²⁵¹

Délután egy pár német itt akart kitörni, de rossz utat választottak, mert a 15-20 méteres Szurdoki szakadékon, mely 12-15 méter mély volt, nem tudtak átjönni. - A németek rövid tűzharc után, szállítójárműveiket a Kálvária feletti részen felrobbantották, és gyalog próbáltak menekülni, de nem sikerült nekik, mert a falu sok ezer orosz katonával volt tele, mindannyian elesetek a Kálvária és a Teremvölgy közötti részen a Vermeseken. Közülük kettőnek holtteste az út közepén hevert szürke köpenyeikben még hónapokig ott a Szurdok bejárata és a Teremvölgyi patak hídja között. Az orosz aknaszállító kocsik átmentek rajtuk. A 25 m mély szurdokban kilőtt autók és tankok voltak a harcok után – emlékezik erre Szántó.¹²⁵²

A németek kivégzésével kapcsolatban más szemtanútól is olvashatunk: „Volt közöttünk néhány német is, reszkette a félelemtől, nem alaptalanul... Kiszedték valamennyit a sorból - talán ötven-hatan lehettek - majd a közeli bokrok közé tuskolták és minden teketória nélkül géppisztollyal kivégezték őket.”¹²⁵³

Béres Béla : Ott hagytuk a németeket, visszamentem a dombtetőre. Esztergom fele ballagtam egy őrmesterrel és egy 5. századbeli katonával. Mint említettem, ahogy lassan felballagtunk a dombtetőre, sem a magyaroknak, sem a németeknek híre-hamvát nem találtuk.

Mentünk tovább, én elől, lassan. Lövöldözés mindenfele. Elérkeztünk egy kb. 10-12 méteres, néhol ennél magasabb löszfalhoz (ezt most utólag tudom, 50 évig horhosnak hittem), vitt bennünket a lendület. A löszfal oldalát a 1-5 cm vastag vékony akáccsemetékkal kötötték meg, melynek alja lehullott levéllel volt beborítva. Ketten elmaradtak tőlem, és egyedül kezdtem lefelé csúszni. Ebben a pillanatban géppuska sorozat söpörte végig a horhos oldalát, én közben csúsztam tovább lefele vagy 3-4 métert. Lekucorogtam vártam a halálos lövést. A domb tetején, ahonnan jöttem, három - négy tűzérési lövedék csapódott be, tehát be volt löve. Időérzéskemet elveszítettem. Mikor elcsendesedett, felopakodtam a mögöttem levő dombsor tetejére, ott két ejtőernyős csatlakozott hozzám. Sem magyarokat, sem németeket nem láttunk, de még a falut sem. Próbáltam más irányba menni. Balra tőlem ÉK-irányba 400 méterre, mintha „feketekabátos” ejtőernyősöket¹²⁵⁴ láttam volna. Elkezdtem kiabálni, „Gyertek ide! „Semmi válasz. Egyszer csak egész közelről egy hang megszólalt: „Igyi!” Itt oroszok vannak? Mi van a többiekkel? Még egyszer hallom: „Igyi szuda!” Nem mozdultam. „Hullákat” láttam magam mellett. Egyszerre az egyikük, egy fiatal gyerek megszólalt: „Hadapród úr, ezek nem is olyan rossz gyerekek!” Elkiáltottam én is magam jó hangosan: „Igyi szuda!”, de senkit nem láttam.

Néhány pillanat után két fiatal orosz, hátracsapott sapkával, hátukra dobott géppisztollyal 20-30 méterre a domb tetején felbukkant és jöttek felém. Egyedül álltam, mint egy nádszál. Le is lőhettem volna őket. Nem tettem. Odajöttek. „Dole puská!” Add ide a puskád! Lekapta, rálépett, a tusa

¹²⁵¹ **Béres** 18-20. o. Határozottan állítom, nem rám lőttek - aki megmeredve álltam ott - mert kitűnő célpontként azonnal eltaláltak volna, hanem a magukat önként megadó tisztjeikre. Szinte ezzel egy időben, a gépkocsioszlop végén, egymás után robbantak fel a löszrel teli gépkocsik. Az első megérzésem az volt, hogy az oszlopsor fegyveresei között, látván tisztjeik „megadását”, pánik törhetett ki, s felrobbantották saját maguk a szállítmányt, hogy aztán ők is kövessék tisztjeik példáját. **Béres: Sáska Lajos** (volt tűzér híradós) Kicsind-i tanácselnök igazolva állításomat, önként mondta el személyesen nekem 1996. júniusában, hogy „A Szurdok felől a Vermesekben (ez egy félhold alakú nagyjából sík, alacsonyan fekvő terület) levő úton 1945 januárjában 10-15 kiégett német tehergépkocsit és 4-5 „koporsót” páncélozott, szétrobbant gépjárművet találtak a kicsindiek és azokat még ő is látta, mikor hazafele. Szerinte és mások szerint is, az egész konvojt maguk a németek robbantották fel. Et azzal magyarázzák, hogy egyetlen német halottat nem találtak a konvoj körül. A „tölcsérszerű mélyedés” - **Szántó** szerint - a szurdok Kicsind felőli vége lehet.

¹²⁵² **Szántó**

¹²⁵³ **Martin-Ugron** I. 139. o. 4. bek.

¹²⁵⁴ A Szent László hadosztály katonáinak felső ruházata belső béléses sötétbarna ¾-es bőrkabát volt, ezért mondtuk egymást „feketekabátosoknak”. **Béres É.**

eltörött. A másik elkezdett zabrálni. Kezébe akadt egy nagy méretű zsebóra, melyet még Csepelen találtam. Megörültek a zseb- és a karórámnak. Többi dolgomat, igazolványok, fénykép, levelezésem meg se nézték, mind meg is maradt. Faromon megmaradt a kulacsom snapsszal töltve. Tele volt. A többiek a roham előtt jól behúztak. Én nem ittam. Ott volt a Bézárd tájolóm, az se kellett nekik. Fogságba estem.

Elindultunk hármásban. Nagy ívben egy dombtetőre értünk, - egy falutól (Kicsind) balra (délre), ahol meglepődve láttam, hogy orosz vonal volt kiépítve.¹²⁵⁵ keletre, az uton tizenhat T 34-es tank, közöttük egy hatalmas. Itt láttam először T 72-t (és orosz barisnyákat is). Egy nagy kerülő után, lassan esteledett, elértük a falu (Kicsind) szélső házát, oda bevitték. Egy darabig ott voltam egyedül az egyik szobában. Néhány perc múlva hozták azt az 5-6 német tisztet, akiket „elfogtam”. Magyar katona sehol. A két orosz gyerek katona a házban élő öreg mamának mondta, hogy süssön nekünk krumplit. Megkérdeztem a nénitől: Hol vagyunk? Mondta, hogy: „Kicsinden”. A németek egymás között a szökésről beszélgettek. Közben én hátizsákomba nyúlva elővettem egy csomó német cigarettát, melyet karácsonyra kaptunk. Én nem dohányoztam, megmaradt. Körbe kezdtem kínálni. Ragyogott arcuk a boldogságtól. Elkezdtek enni a krumplit¹²⁵⁶

Az ejtőernyős zászlóalj maradéka még a dombon, az erdőben kétfelé oszlott. A nagyobbik rész a néhány fős géppuskás század a volt 5. és 6. század és a nehézfegyver század maradványa a leírtak szerint a kicsindi hidat akarta megközelíteni. Az ejtőernyős zöm nem futott bele a „barátságos fogadtatásba”, és így nem is adták olyan olcsón a bőrüket. Sajnos soknak közülük ez lett a veszte. Két órán keresztül folyt a harc a szőlőben - gyümölcsösben fától-fáig. Az ejtőernyősök először teret nyertek, de a községbe ők sem jutottak el, mert az egyre több orosz vonult fel. Négy óra felé a lőszer és a kézigránát kifogyott és az életben maradtak részére nem volt más választás, mint a megadás. A ruszok a sebesülteket agyonlőtték, de a többieket nem bántották. Talán ha 35 volt a túlélő ejtőernyősök száma.¹²⁵⁷ Az ugyancsak fogságba esett Hajdú József őrmester és Csótár Sándor honvéd ennél nagyobb létszámmra emlékezik. Az elfogottakat Vácon keresztül Jászberényig kísérték a szovjet katonák, ott átadták a demokratikus hadsereg szerveződő alakulatainak. ... Hogy mennyien estek el Kicsindnél a harcokban arra nincs adat¹²⁵⁸

Az északra kitörő ejtőernyős zászlóalj-töredéknek, a 4. századdal az élen, csak harc árán sikerült a Garam partot elérnie. Minthogy itt a víz már a parton is túl mélynek bizonyult - a jeges vízbe ugró katonák elmerültek - Pethő hadapród őrmester erélyes fellépésével a pánikot elhárítva, harcolva tértek ki tovább északra, ahol Szakács főhadnagynak már sikerült a túlpartig is csak nyakig érő gázlót találnia. Így - egymást vonszolva - fulladás nélkül jutottak át a túlpartra. Néhányan Kemenes főtörzsrőrmester vezetésével egy felrobbantott hídon¹²⁵⁹ kapaszkodtak át. Kéménden a vendégszerető lakosság segítségével megszállkozva, majd tovább vonulva Köbölkúton szállásoltak be, várva a további parancsot.¹²⁶⁰

„Nem érte el 50-et azoknak a száma, akiknek sikerült a kitörő ejtőernyősök 4. századával együtt átjutni a Garamon.”¹²⁶¹

¹²⁵⁵ **Szántó** Ezeket a lövészárkokat 1944 novemberében leventékkel és a lakósággal ásatták ki az Apácák dűlőben.

¹²⁵⁶ **Béres**

¹²⁵⁷ **Sanna** Henrik százados közlése Martin hadnagynak. XII. 27-én 16 óra körül, fogolyként **Tolnai** repülő századossal és **Tóth Antal** ejtőernyős főhadnaggal belökték az iskola vagy községháza parkettás „tishti” szobájába. **Martin-Ugron** I. 140. o. 1-2. bek.

¹²⁵⁸ **Csótár Sándor** honvéd szóbeli közlése in: **Huszár** 150. o. 367. sz. jegyzet.

¹²⁵⁹ **Tassonyi** 35. o. „ha jól emlékszem egy pár fő **Kemenes** őrmester parancsnoksága alatt egy felgyújtott hadihíd roncsán átkapaszkodva” **Tassonyi** 35. o.

¹²⁶⁰ **Pethő** karpaszományos őrmester in: **Huszár** 150. o. 366. sz. jegyzet

¹²⁶¹ **Sanna** százados közlése in: **Martin-Ugron** I. 141. 1. bek.

Más hadifogságba esők.

Sas hadapród Kicsinden egy házban szállásolt be négy-öt társával. „Nagyon fáradt voltam, nem tudtam megvárni és lefeküdtem aludni. 27-én hajnalban az ablakon kinézve orosz sapkákat láttam elszaladni. Házigazdánk szólt az oroszoknak, hogy mi ott vagyunk. Gyorsan két géppisztolyunkat beleraktuk emlékül az ágyába, én a nadrág szíjam tartójába beledugtam köves- és jegygyűrűmet, órámat, jobb vádlimhoz pedig ezüst (25 dkg-os) cigarettatárcámat kötöttem. Kinyílt az ajtó és egy 120 kg-os orosz századosnő első szava az volt hogy: Csaszi! Nem találta a karomon. Fogságba estünk.”¹²⁶²

Az I. repülőlovász zászlóalj aknavető szakasza fogságba esését Porkoláb Miklós őrmester leírásából ismerjük. „Délelőtt egymást keresztező parancsokat kaptunk. Végül Kicsind fele kellett kitörnünk. Fegyverzetünket vállon cipeltük..... Mi elég lezseren vettük a dolgokat és cipeltük felszerelésünket. Kiértünk ez erdőből egy tisztásra a déli órákban. Szikrázott a hó. 50 mm-es páncéltörő ágyukat láttam. Lövészek is meneteltek Kicsind felé.

Egyszerre egy érdekes jelenség következett be. Köd keletkezett és a ködben az egyik magyar páncéltörő ágyú tüzelőállást foglalt. Jött egy orosz harcokcsi. Láttam, hogy a magyar ágyú egy-két lövést ad le. Láttam magyar és orosz katonákat futkosni, majd elcsendesedett minden, a köd felszállt. újra sütött a nap. Össze-vissza katona halottak, aknavető csövek, az egyik ágyú kezelőivel együtt beletaposva a hóba. A harc távolodott.

Amikor újra megindultunk, nagy aknavető tüzet kaptunk. Kicsind előtt két nagy agyaggödör volt és ebbe rohantunk bele mintegy 170-180-an az aknatűz elől. Teljesen vegyes katonaság volt. De itt is megszórtak aknavetővel bennünket az oroszok. Megállapítottam, hogy: Befejeztük a háborút. Rakják gúlába a fegyvereket, ami van egyéb fegyver, lőszer, én elmegyek, megkeresem az oroszokat. A két anyaggödör között egy szűk átjáró volt. Ezen keresztül mentem határozottan egy orosz őrnagy felé. Egy „lőcslábú orosz katona” tölem öt, az őrnagy 15 méterre volt. Mondtam neki, hogy befejeztük a háborút, ott vagyunk a másik gödörben. A kis lőcslábú odajött, rám fogta géppisztolyát és Csaszi jeszt? - kérdezte. Az orosz őrnagy (piros sapkatetejű, aranykeresztel) úgy szájon vágta a lőcslábút, hogy hagyat hömpöldött a hóban. „Ha befejeztétek a háborút, akkor nem kell neked ez a Bézárd tájoló!” Odaadtam. Intett a két orosznak. A csoport, akkor már gúlába rakta fegyvereit. Az orosz őrnagy felszólított bennünket, hogy akinek van még fegyvere, azt adja át. Erre egy lövés dörrent. Egy (nem repülő) főhadnagy föbe lőtte magát. Az orosz azt mondta: „Kár volt érte.” Az őrnagy egyik katonáját mellém adta és bekísértek bennünket a parancsnokságra. Ott azt mondták, hogy a templomban leszünk elszállásolva, legyünk nyugodtak és bumágát (igazolást) fogunk kapni. Megnyugodva visszamentem, megjöttek az emberek, a sebesülteket kocsikon behozták.”¹²⁶³

Kicsindi tizedes hírvivő: „Megkaptuk a hírt, hogy megyünk Gyarmatig. Volt egy Kicsindre való őrmester és az vezetett minket. Vittem hírt egy alezredesnek, hogy mi újság, de úgy látszik ennek a hírnek átadása sokáig tarthatott, így csak december 27-én indulhattunk el szürkületkor Bajtáról, elől a zászlóalj parancsnok, akit a század parancsnok követett egyes sorban menetelt az egész zászlóalj. Én egy szakaszvezető után a 6. lehettem. Mire Kicsindre értünk hajnalodott. Ott akartunk átmenni a Garamon, mert ott volt egy fahíd építve. Ott egy orosz járőrrel találkoztunk, aki egy „Stoj”-jal megállított.

A szakaszvezető mindjárt felállt és géppisztolytűzzel, kézigránatokkal támadt, én hasra dobtam magam, hatalmas köd volt, egymást sem láttuk, majd a szakaszvezető köré gyűltünk mintegy 20-30-an a nagy ködben. Az egész zászlóalj szétszóródott. Bementünk Kicsindre a faluba, ott már voltak elbujt katonák, akik nem akartak tovább harcolni. Vagy hatan átmentek csónakkal a

¹²⁶² Sas

¹²⁶³ Porkoláb

Garamon, mások átúsztak. Mi négyen, Milovanovits Istvánnal Párkány mellé való szerb fiú volt, és két Tolna megyei fiúval, egyiket Győrinek hívták, elmentünk Kéméndig az erdőig, ott is oroszokkal találkoztunk. Bámultunk egymásra, ők is megfordultak, mi is visszajöttünk Kicsindre. Hatalmas fűzfák között spekuláltunk egy nagy leventelőtér földhányásai mellett. Csavargás közben hallottam Őze főhadnagy halálát, aki egy jégtablán ment át, de az kettétört alatta és így belefulladt a Garamba. Ahogy mentünk egy kunyhót láttunk a dombon. Amikor odaértünk a Garam másik feléről “svájci jóskával” (schwarzloserrel) lőttek bennünket. Az orosz meg a domb élén géppisztollyal az egyik Tolna megyei gyereknek átlőtte a lábát. Az oroszok is, a mieink is bennünket lőttek. Felszakítottam a kunyhó ajtaját és beugráltunk mind a négyen. Találtunk karácsonyfát, 15 litert bort, kenyeret. Csajkámban előző napi pörkölt volt belefagyva. Ettünk, iszogattunk. Este kijött még a gazda és kérdezte, hogy a bablevest szeretjük-e? Szeretjük. Úgy két óra felé jöttek oroszok, de mert be volt csukva az ajtó továbbmentek. Éjjel 2-kor foglalhatták el Kicsindet. Mi bezártuk az ajtót. Reggel megettük a bablevest, és a két tolnaival cigiztünk, mikor valószínű telefonos oroszok jöttek. Milanojovits tudott velük beszélni. A orosz eltörte puskáinkat. Bevittek bennünket a kicsindi iskolába. A II. zászlóalj is később, délután is ott volt, de közülük sokat lelőttek.¹²⁶⁴

Az Ipoly-védelemben levő 3. utász század parancsnokától Bora századostól Palágyi Tivadar hadnagy „parancsot kapott a visszavonulásra. Ennek megindulása után kiderült, hogy az orosz csapatok a tőlünk nyugatra levő területet is elfoglalták és így a fogságba esés elkerülhetetlennek látszott. Bóra századostól engedélyt kértem arra, hogy a századtól elszakadva külön megpróbáljak a Garam átúszása után továbbjutni. Így legényemmel együtt külön utba indultunk, de mintegy kétórai gyaloglás után kiderült, hogy mindenfelől be vagyunk kerítve, a legkülönbözőbb irányokból lőttek ránk. Legényemet - kérésére - hátizsákunk megfelezése után elengedtem, de kiderült, hogy tervem nem tudtam keresztülvinni. Nemsokára oroszok vettek körül és vittek egy nagyobb fogolycsoporthoz, amelyről kiderült, hogy saját századom emberei is benne vannak.... Fogságba kerülésem után elvették pisztolyomat, látsövemet és karórám, majd az orosz katona megkérdezte tőlem: „Bum-bun jeszti?” „Nyet” - válaszoltam, naivul azt gondolván, hogy hátizsákomhoz nem nyúlhatnak. Ezután következett a hátizsák kifosztása, és amikor az orosz abban megtalálta tartalékpisztolyomat, cifra káromkodások közepette habozás nélkül halántékomhoz szorította és meghúzta a ravaszt. Azt hittem, hogy a pisztoly töltve van, de kiderült, hogy nem, és az orosz ennyivel beérte. Bóra Gyula (százados, század parancsnoka), aki mindezt látta gondolatban elbúcsúzott tőlem - mesélte utólag.¹²⁶⁵

Akik önként mentek át az oroszokhoz

A felderítő osztály huszár százada, - mint olvashattuk vitéz Farkas hadnagy igazoló jelentésében - Garamkövesd pusztáról 27-én Ny-i irányban felderítési feladattal indult el.. Bánhidya úgy emlékezett, hogy átmentek a kicsindi hídon. Gyakorlatilag a valóságban megadták magukat Garamkövesd pusztán, és másnap csatlakoztak hadifogságba tartó menetükhöz. Pályi szerint - hallomásból értesülve - igazolva, hogy Letkésen ajánlkozásukat miért nem fogadta el, „fogságba estek ahelyett, hogy a kicsindi hidat biztosították volna.”¹²⁶⁶

Kicsind elfoglalása után a magyar hadifoglyokat a Mélyuton keresztül Ipolyszalka irányába hajtották el. A II .repülőlovász zászlóalj katonáit Kicsindről oroszok két fővel kísérték Márianosztrára a börtönbe, ahol búzát lapátoltak és azt ették marékkan. Szerencsések voltak, hogy valamivel csillapíthatták éhüket.¹²⁶⁷

¹²⁶⁴ **Kicsindi**

¹²⁶⁵ **Palágyi** Tivadar 1995. február 20-án kelt levele a szerzőnek. A szerző tulajdonában.

¹²⁶⁶ **Bánhidya, Pályi** 21. o.

¹²⁶⁷ **Schmidt** Onnan csak 1945. jan. 1-én mentek gyalog Bánkra, ahol egy hónapot voltak. Innen febr. 1-e körül Jászberénybe ugyancsak gyalogmenetben, majd újabb egy hónap után most már vonattal márc. 1. körül Mezőtúrra,

A Garam nyugati oldalán

Korábban említettük, hogy az 1. fogatolt tüzérosztály tisztjei és két katonájukkal a Garamkövesdi híd jégtörmelékén mentek át a túloldalra. Bánhidy főhadnagyék, Tóth Mihály egészségügyi kocsijával, Bazsó Károly főhadnagy öt katonájával, a ezred és a II. zászlóalj törzsének, az utász századnak sikerült a hídon átmennie.

A hídon szerencsésen átjövő repülőezred és zászlóalj vonat tisztjei az eseményről rövid jegyzőkönyvet írtak, melyet Bánhidy az ott levő tisztekkel aláíratott, arra gondolva, hogy az ügy esetleg tisztázásra szorul. Ez az okmány elveszett.¹²⁶⁸

A túloldalon Szepesvári főhadnagyot Gyiva község után egy tüzér ezredes megállítja: „Szedjen össze embereket és menjen védeni a Garamot!” Őszintén szólva se testem, se lelkem nem kívánja az átéltek után a harcot. A zászlóaljamat akarom megkeresni, dehát parancs, az parancs! Az összeszedett emberekkel megindulok, de 1 km után a visszaözönlő kocsik és autók között embereim eltűnnek. Ezért visszaszivárgok Kőhídyarmatra, hogy ott keressek valami parancsnokságot. De nem találok senkit, sőt az utolsó csapat is költözik kifelé. Na akkor én sem leszek bolond ott maradni! A zászlóaljamat kell megtalálnom. Vajon hol lehetnek? Megpróbálom Muzsla felé. De 4 rongyokba burkolt, mezítláb katona azt mondja, ott nincsenek. Beszélgetek velük. Repülő lövészek úgy úszták át az Ipolyt, rengeteg halottjuk van, sokan az Ipolyba fulladtak. Ők is az ezredüket keresik. Szegényekre a vizes ruha teljesen rájuk fagyott.

Én is fádom, álmos, éhes vagyok. Nem törődök semmivel. Bemegyek Gyiva községbe. Ott ejtőernyősöket¹²⁶⁹ találok. Csatlakozom hozzájuk. Enni is adnak.

Elmesélik, hogy nekik is örült veszteségeik vannak. A legtöbbjük úgy úszta át a Garamot. Ott dideregnek szegények sorban a dunyhák alatt. Lefekszem én is és nehéz, mély álomba merülök.¹²⁷⁰

Szabó hadnagy csoportja a 285 magassági pontnál válhatott el Pályiéktól és a Nagyszentjánosi erdő északi szélén jöttek le az Ördögös völgyön és gázoltak át a Kéméendi vasbetonhíd alatti két sziget alsó végénél levő gázlón és a híd vastraverzein. Életben maradtak.¹²⁷¹

VÉGE AZ IPOLY - GARAM KÖZÖTTI HARCOKNAK.

19. melléklet. Kicsind körüli harcok XII. 26-27.(2)

Lezárult a Szent László hadosztály önfeláldozó harca az Ipoly és a Garam folyók között Budapest és a Haza védelmében három szovjet harcokcsízó hadtest ellen.

Hősi halált haltak mellett, az életben maradók sokan, meg kellett adják magukat és így hadifogságba estek.

Orosz katonák közül is nagyon sokan meghaltak. Őket az éj leple alatt elvitték, vagy eltemették. Gondolom, ennek erkölcsi oka lehetett, az, hogy ne lássák saját halottaikat.

---

onnan Foksániba.¹²⁶⁷ 1945. áprilisban már Rosztov mellett 40 km-re a Doneci szénmedence Novosacht-i szénbányájába kerültek. Május 9-én már javában dolgoztak. Október 5-én jött el, mint legyengült beteg és november 15-én már itthon volt Tolnán.

¹²⁶⁸ *Bánhidy*

¹²⁶⁹ *Szepesvári* 51. o.

¹²⁷⁰ *Szepesvári* 52. o.

¹²⁷¹ Magyar Szárnyak 1982-83. Toronto.

December 27-én befejeződött az Ipoly - Garam közén rekedt csapatok bekerítése. A következő 2-3 nap során ezeket a katonákat, egységeket felszámolták (mintegy 4 gyalogezred és 70 harckocsi).¹²⁷²

Lajtos - nem ismerve ezeket a szovjet forrásból eredő tényeket - feltételezte, hogyha a német ellentámadás nem járt volna sikerrel, a 7. gárda harckocsihadsereg a németeket megverte volna. Feltételezett feladataként egyenesen rohant volna tovább Pozsony térségéig, hogy ott átkelve a Dunántúlra, a magyar-német főerők hátába kerüljön és Budapest-Székesfehérvár, Balaton és Barcs vonalában elakadt hadseregeiket előre rántva, megsemmisítse a Dunántúlon rekedt német erőket.

Ha a szovjet támadási terv sikerre vezetett volna, ez esetben 1945 január végére véget érnek a magyarországi hadműveletek. Februárban Ausztria elfoglalása, majd északra fordulva dél felől átkarolhatták volna a német zömöt, és márciusban Berlinben lehettek volna az oroszok, hogy onnan tovább támadjanak nyugat fele. Miután nyugaton az amerikai-angol erők lassan, óvatosan haladtak előre, a szovjet még áprilisban, legkésőbb május elején elérkezhetett volna Franciaország, Belgium, Hollandia K-i határára. Ez esetben egész Németország szovjet kézbe kerülhetett volna.

Lajtos véleménye szerint ezt az elképzelést a Szent László hadosztály ellenállása késleltette. 1944. december 20 és 1945. január 9-e között leállt a szovjetek előretörése, a németek új erőket hozhattak Magyarország területére Budapest felszabadítására és ez többek között a későbbi „Kéméendi csatával” a háború végének három hónapos késését, kitolódását jelentette.¹²⁷³

A *híradózáslóalj* rádiós századának törzse Kengyeles pusztáról Kismuzsla pusztára települ át.¹²⁷⁴ Bátorkeszin a postát vizsgálják felül. Ellenőrzik, hogy jók-e a kapcsolók, milyen vezetékek vannak elsősorban Ógyalla és Köbölkút irányában. A hiányzókat saját vezetékekkel pótolják. utasítást adnak ki, hogy a beérkező parancsnokságok oda menjenek, ahol telefon is van.¹²⁷⁵

1944. december 28.

A német páncélosok tevékenysége

A német hadosztályok ezredei a Kistompai harcok során mintegy 250-250 főre csökkentek.

A német csapatok az oroszok által belátott területen kényszerből Ipoly mentén, illetve az oroszok által nem belátott Garam mentén Bénynél, az általuk épített hídon vonultak vissza.

9 órakor Willich vezérkari őrnagy, az I.b. jelenti, hogy a Bénynél a 16 tonna teherbírású hadihíd elkészült. Szovjet távolharc tüzérséggel és sztalinorgonával és északi irányból páncélosokkal támadja. Támadásukat a 3/543. páncélvadász zászlóalj (Medicus őrnagy) és a 3/3. páncélos tüzérezred (Golze százados) hárítja el.

A német 3. és a 8. páncélos hadosztály 1400 járműje (az összes harckocsi, gépvontatású löveg - köztük két 21 cm-es mozsár is -) megy át a Garamon.

Az utolsók átmenetekor parancsot kapnak a Garamkövesdi hídfő felszámolására. Ellenvetés nincs. A parancs, parancs. Páncélvadászok rohamlövegei 70 orosz páncélost lőnek ki a következő napokban. Éjjel a 3. páncélos hadosztály vezetési lépcsője Bélára települt.¹²⁷⁶

¹²⁷² Hazánk felszabadítása Zrinyi 1970. 89. o.)

¹²⁷³ *Lajtos III*

¹²⁷⁴ *Halmay zsebnaptár*

¹²⁷⁵ *Halmay*

¹²⁷⁶ *3. Panzer-Division* 454. o. *Béla* = Belá

Össze sem lehet hasonlítani a valamennyi csapatnemmel rendelkező 8. és a hiányos 3. német páncélos hadosztály Bénynél történt átkelését és a Szent László hadosztály töredékeinek a Garamon bekövetkezett partváltásával.

A német napi jelentés a helyzetet a következőképpen foglalja össze:

„A helyzet a Dunától északra azért mérgesedett el, mert a magyar Szent László hadosztály, amely hat napon át tartó támadásban és szívós elhárításban a Börzsöny hegységből előrenyomuló, nagy számú ellenséges gyalogságot ismételt megállásra kényszerítette, magas veszteséggel vonult vissza, és össze nem függő harccsoportokban felörlődött. Ezek után az ellenség a LVII páncélos hadtest keleti szárnyához érkezett.”

A jelentés azt sejteti, mintha a szovjet hadsereg nem frontálisan szembe (északi irányból) támadta volna a LVII. hadtestet, hanem „oldalába”, mert a Szent László hadosztály - a magyarok - nem tudták tartani a frontot, holott mindannyian, bekerítve, a német 8. páncélos hadosztály is, délnyugati irányba vonult vissza, és került ugyancsak a visszavonulásban levő Szent László hadosztály csapatai mögé illetve mellé.

A LVII hadtest nem volt képes az Ipoly – Garam között összefüggő arcvonalat - gyengesége miatt sem - létrehozni.

Bénynél épített szükséghídon át történt a német katonaság és lőszer átmentése. Hidat december 28-án katonailag igen indokolt okokból robbantották fel.

A Kéméndi hidat ezután a németek megbombázták, így a közepe beszakadt, és csak gyalogosan lehetett azon átmenni. Ezt a hidat az oroszok már nem használták. Később lejjebb védettebb helyen 2-300 literes hordókból csináltak szükséghidat, ezen át közlekedett gyalogságuk. Ekkor már a Garam vízszintje is alacsony volt. A parti fáktól védve az oroszok fákat döntöttek a Garamba és éjjel locsolták a gallyakat és hizlalták a jeget a gyalogság átkelésére. Ezen a „hídon” jártak át Bart felé a frontra. A harckocsik, a lóúszatóknál mentek át a Garamon, ott, ahol alacsony vízállás esetén a falu lakói is gyalogszerrel és kocsikkal is átmehettek. Mivel a vízállás kedvező volt, a helybeliek irányításával közlekedhettek a járművek és a tankok is. Persze az útról való letérés, vagy helytelen irányváltoztatás elmerüléshez vezetett. Az Ipolypáldra történő első tankok bevonulását a gyalogság, töménytelen orosz katona követte.¹²⁷⁷

A Ipoly –Garam közötti terület északi része is szovjet megszállás alá került.

Intézkedés a Garam alsó folyásának védelmére.¹²⁷⁸

December 28-án éjjel a hadosztály vezetése Bélára költözött.

A Garam védelmére a *hadosztály parancsnok* már december 27-én 22.30-kor egy előzetes, majd egy órával később 28-án 01.35-kor 377/I.a. sz. végleges intézkedését adta ki.

A Garamkövesdi hídfő 28-án virradat előtt várhatóan kiürítésre kerül. A hadosztály a Garam védelmét fogja ellátni Párkány pu., Garamkövesdi vasutvonal és Kőhídigyarmat (kizárva) közötti sávban. Jobb szomszédja a 2. magyar páncélos hadosztály, eddigi Duna megfigyelési feladataival, bal szomszédja a 6. német páncélos hadosztály.

Főellenállási vonal a Garam alsó folyásának délnyugati oldala.

¹²⁷⁷ *Molnár Zoltán*

¹²⁷⁸ A parancs kiadásának időpontja kérdéses, mert a tényeknek ellentmond. A garamkövesdi híd robbantását három (*Bakay, Richter* német tüzérparancsnok) más forrás egy nappal előbbre, 27-re teszi.

A rendelkezésre álló erő az Altorjay csoport, kivéve a Reimann csoportot és a Bernolák rohamtüzér osztályt. A védelem súlyát a jelenlegi hídfő mögötti szakaszra kell összpontosítani.

Választó vonalak: jobbról az említett vasutvonal, balról Kőbölkut D., Libád D., Kőhídyarmat D., Bajta D.

A hídfő kiürítésének kezdete XII.28. 04.00. Mindenek előtt a Reimann csoportot és a Bernolák - (rohamtüzér) osztályt ¹²⁷⁹ indítsa utba Kőhídyarmatra (jelenleg 7 rohamlővegével), ahova világosság előtt kell beérkezzenek. Ott hadtest tartalékot képeznek.

A garamkövesdi hidat az utolsó ember és jármű partváltása után robbantsa. A lényeg, hogy semmilyen körülmények között ne jusson az ellenség kezére. ¹²⁸⁰

A Szent László hadosztály 53. utász százada Kőhídyarmaton levő része egyelőre a német 6. páncélos hadosztály alárendeltségébe lép.

A hadosztály parancsnokság vezetéket épít ki az Altorjay ezredes részére Hegyfarok 228. magassági pontig.

A tüzérség tüzét összpontosítani tudja a védelmi szakasz minden pontjára. Rendelkezésre áll az 1. és a 6. gépvontatású tüzérosztály 5 db, a 2. gépvontatású tüzérosztály 4 db 10,5 cm-es lövegéből, a VIII. gépvontatású tüzérosztály 4 db 15 cm-es lövegéből, 1 német légvédelmi gépágyús üteg a német 6. páncélos hadosztály „Richter” csoportjából, amely 1 db 15 mm-es lövegből és 1 db 10.5 cm-es messze hordó ágyúból áll. ¹²⁸¹

XII. 28-án, amikor az ellenség elérte Nánát és Párkányt is elfoglalták, 21.00- kor a Szent László hadosztály megmaradt erőinek parancsot ad a védelmi sáv a Duna-Garam háromszög, a garamkövesdi szovjet hídfő felszámolására és visszafoglalására. Éjfél körül Nána, majd Párkány újra nagy áldozatok árán saját kézbe kerül. ¹²⁸²

A hadosztály törzsszázadát itt vetették be, az csaknem megsemmisült. Itt esett el Iványi százados úr is. A 245 főből 97-en maradtak. ¹²⁸³

Hajnal 03.05-kor Bartha Ernő utász hadapród őrmester csoportjának erős ellenséges tűz ellenére a kicsindi hadihídat fel kellett robbantania. A nagy zajra ébred Kozma főhadnagy Endrődy zászlóssal utolsóinak mennek át a hídon. ¹²⁸⁴

A híd robbantása az erős ellenséges tűz ellenére sikerült. A járőrözés egész éjszaka folyt.

¹²⁷⁹ A **Bernolák Pál** százados vezette 16. osztály Esztergom (Kenyérmező) táborban 9 db Skoda gyártmányú Panzerjäger-Hetzer rohamlőveget vett át, „december 26-án éjjel egy Dorog irányában végzett felderítő akció közben 2 Hetzer kapott találatot. Garamkövesdre került át az alakulat. Ott a hidat és hídfőt kb. századnyi német gyalogsággal. 2-3 nap alatt lényegében sikeresen megoldotta. Az alakulat Galántára vonult, ahol egy német javítóműhelyben kijavították a keletkezett hibákat és sérüléseket. *Csány* 13-15. o.

¹²⁸⁰ **Martin-Ugron** 136. o. szerint, a Garamkövesdi hidat XII. 27-én hajnalban robbantották fel. Ezt **Richter** német tüzér parancsnok reggel 8 órakor jelenti.

¹²⁸¹ **Dárday napló** XII. 28., **Dárday** 77. mell. és **Baka**

¹²⁸² **Dárday napló** uott. és **Baka**

¹²⁸³ **Kuti** 1. o. **Kuti János** (Pécel, *1919 + 1999.) Kazánkovács. 1944. X. 30-tól a hadosztály törzsszázadába beosztott 23 főből álló fogatolt osztag (Parancsnok: **Hulei Alfréd** hadapród őrmester, Boráros téri evangélikus lelkész) katona kovácsának **Iványi** gyalogos százados 1944. XI. 2-től volt parancsnoka. „A katona és ember”. Így jellemzi a hősi halottat. Eleste után a törzsszázad parancsnoka Ógyallán **Füzi Árpád** alezredes (volt térképész tiszt) lett.

¹²⁸⁴ **Utásznapló** 60. o. **Pályi** 48., 54/19. o. szerint, a hidat végül is Merschich százados, utászszázad parancsnok gyújtotta fel. **Sanna** 214. o. XII. 27-én - dél tájban - egy Kicsindtől keletre eső magaslatról felismerni vélte a hadihíd roncsait.

Szepesvári főhadnagy 28-án : „Valamivel jobb hangulatban ébredek. Egy autó indul Muzsla felé, felkéredzkedek. Mégis megpróbálom, hátha megtalálom a zászlóaljbat és autóval talán a záróvonalon is át tudok jutni. Köbölkuton megy át az autó, Szent Lászlósok mászkálnak az uton. Kiszállok, érdeklődöm, zászlóaljam is itt van. Nagy nehezen megtalálom őket, mindenki nagy örömmel a mellére ölel. Valami 100 ember van meg a zászlóaljból (900 volt). Nem szabad nagyon mászkálni, nehogy beveessenek. Beszállásolok és eszem, alszom, élvezem a harc után megérdemelt jutalmat. Velem együtt négy ember van meg a századomból. Az oroszok a Garamnál megálltak¹²⁸⁵

A kicsindi hídon átjött Bánhidyt csoport Köbölkut előtt Bazsó Károly főhadnaggal találkozott, aki egy tiszt járőr parancsnoka volt.

A Köbölkutra a december 27-én beérkezett mintegy 80 fő, melyből 3 tiszt, 8 altiszt részére 1944. december 28-án 10.00 -kor Pálfi és Gerley (Gelley) századosok a község szélén levő réten sorakozót rendelt el. 80 ember maradt a lövészezredből. Ide érkezett közben vitéz Lajtos Árpád vezérkari őrnagy a hadosztály vezérkari főnöke. Rövid helyzetértékelésében ismertette az ezred a nagy túlerő miatti elvérzését a letkési harcokban, de a megmaradottakra építve újjászervezik az alakulatot.

Ezred parancsnoknak (távollétében) Czirfusz Imre őrnagyot, az I. zászlóalj parancsnokává Pálfi századosot, segédtsztté Gerley (Gelley) századosot nevezte ki. A szemle után a jelenlevőket nyilvántartásba vették, adatokat írtak fel. Gyakorlatilag a zászlóalj létszáma egy fél század volt. Pálfi százados elkészítette a beosztásokat. Bánhidyt hadnaggyra bízta továbbra is az anyag, felszerelés, lőszer és élelemellátást.

A nap a felszerelések pótlásával és a lőszerszállítással, átvételével telt el. A tejcarnokos házában volt a zászlóalj iroda. Itt helyezkedett el egy német magasabb parancsnokság tíz harckocsival, a hozzátartozó gépkocsikkal és eszközökkel. Bánhidyt ehhez a német magasabb parancsnoksághoz ment lőszert kérni, mert beérkezett három országos járművén csak ruhaanyag volt . A tejcarnokos nagy házában rendezik be a raktárt, és ott van a konyha és a zászlóalj iroda is.

A nap folyamán a német alakulat kirabolta a falu szegényes, lezárt szatócsboltját. A tulajdonos Pálfi századoshoz rohant segítségért. Pálfi egy járőrt küldött ki a boltba, amikor is a németek abbahagyták a fosztogatást és meglógtak. A bolthoz érkezett a páncélosok parancsnoka, egy főhadnagy, aki nagyon restellte a dolgot (vagy csak mutatta?), megígérte, hogy az ügyet kivizsgálja, és a vétkeseket megbünteti. Az eset jellemző volt, a korábban elképzelhetetlen, de a háború végén gyakori, német magatartásra.¹²⁸⁶

Magyar utászok védik Kőhídigyarmatot.

8^h tájban kapta Koppány Ernő alezredes utász zászlóalj parancsnok kézhez Thierfelder német őrnagy parancsát, mely a sávhatárokat másképp határozza meg, mint a hadosztály parancsnokság. Észrevételét a Szent László hadosztály I.a.-nak bejelentette, és felhívta a figyelmet arra, hogy így Kőhídigyarmat D-en kb. 10 km-es szakaszon saját megfigyelés nem lesz. Kérte, hogy a közvetlen jobb (déli) szomszéd, a német Pauli őrnagy csapatai ezt a területet vegyék át. 10 óra tájban Pauliék helyett Rainer őrnagy csoportja érkezett be.

13 óra tájban Záhonyi hadnagy (tüzér megfigyelő) jelentette, hogy parancsnokságán keresztül érkezett hír szerint az oroszok Nánára benyomultak, és így D-ről támadás várható. Tekintettel arra, hogy saját vonalunkon nyugalom van, a folyó biztosítás szervezett, Koppány alezredes az 1. és 2. század parancsnok részére

¹²⁸⁵ Szepesvári 52. o. vége

¹²⁸⁶ Bánhidyt 8. o.

14 h 30'-kor szóban elrendelte, hogy a tartalék zárja le Kőhídigyarmat kijáratát, az I/II szakasz biztosítson a Garamon úgy, mint eddig, a fent maradó I. szakasz tartalékként a községben maradjon. A községben ekkor kb. 3-400 főnyi német tartózkodott, kiknek parancsnokát nem ismerték. A tüzér megfigyelő jelenti, hogy Kicsindről Kéménd fele 13 orosz páncélos vonul, melyet gyalogság is követ. Az intézkedés kiadása közben az 1. század hírvivője jelentette, hogy az oroszok a jobb szomszéd (Reiner őrnagy) által biztosított területén, a Garamon átkelve Kéménd községbe betörték.

Az új parancs a még éppen jelenlevő század parancsnokoknak: 1. század tovább véd, Mersich százados átveszi a tartalék parancsnokságát, (az 1. szd-tól egy szakasz valamint az időközben beérkezett 2. és a 3. századból felállított gyenge szakasz), megalakított gyenge századával támadja meg a betört ellenséget, a faluból vesse ki, a falu D-DK-i szegélyét biztosítsa. A hozzá beosztott ütegparancsnoknak parancsot adott arra, hogy harcálláspontját helyezze át a hegyoldalba, és tüzével Kőhídigyarmat K-en a Garam S kanyarja környékét tüzével fogja le. A hadosztállyal telefon útján beszélni nem lehet. Koppány alezredes a tartalék gyülekező helyén, az 1. századot nem találja. A község K-i szegélye megszállatlan és az oroszok D, és K-i irányból a községbe bevonultak. Mersich százados a tartalékkal (létszáma 40 fő egy golyószóróval) személyesen vezette támadásba ment és az 1. század harcálláspontján keresztül a temetőig nyomult előre, ahol az erős géppuska és géppisztoly tűz miatt támadása megakadt.

11 óra tájban beérkezett Göttke német százados kisebb német egységekkel és 5 Párduc (Pz IV) harcokcsival azzal a feladattal, hogy Kőhídigyarmatot minden körülmények között tartsa. Quentin ezredes is beérkezett és a vele való tárgyalás alapján Koppány alezredes Göttke századosnak az utász zászlóalj fent maradó részét segítségül felajánlotta. (Létszáma 43-ra emelkedett.) A község D-i szegélyén német, a község K-i szegélyén az utász zászlóalj, míg a község ÉK-i szegélyét német egységek biztosították.

Az éj folyamán az ellenség többször támadott. A községbe beszivárgott orosz lövészek általában a község szélén levő erők helyzetét tették bizonytalanná úgy, hogy az egyik utász rajjal egész éjjelen keresztül az összeköttetést felvenni nem lehetett. Reggelig a község D-i szegélyén levő német erők lassan a templom szentélyig vonultak vissza, úgyhogy reggelre a község D-i fele ellenséges kézbe került.¹²⁸⁷

A 7. gárda és 6. gárda harcokcsi hadsereg december 28-án befejezte az Ipoly - Garam közének megtisztítását. Felszámolták a Garamkövesdi hídfőt és elfoglalták Párkányjánát. Kicsind és Garamkövesd között a 409. és az 53. szovjet lövészhadosztályok átkeltek a Garamon. Felszámolásukra tett intézkedésekről irtunk.

A Szent László hadosztály létszáma Kovács altábornagy hadinaplója szerint: „erősen leharcolt kb. 500 fő.”¹²⁸⁸

Zaharov szerint az Ipoly - Garam közötti területén bekerített német és magyar csapatok felszámolása során több mint 7000 katona esett el, mintegy 150 harcokcsi és rohamlőveg, 84 páncélozott harcjármű, 23 páncélgépkocsi, 87 löveg és sok más fegyver semmisült meg. 7551 tisztet és katonát irányítottak fogolytáborokba. A szovjetek 54 harcokcsit, és rohamlőveget, 62 löveget, 40 aknavetőt, 17 páncélozott szállítójárművet 219 vasuti kocsit és 8 mozdonyt zsákmányoltak.¹²⁸⁹

¹²⁸⁷ *Utásznapló* 60. o.

¹²⁸⁸ *Kovács hadinapló* 67. mell. XII. 28-án.

¹²⁸⁹ *Zaharov* 219. o. Nem ellenőrzött és ellenőrizhető adatok.

A szovjetek megkezdték (a megbízhatatlan) lakóság kitelepítését. Így Bajta lakóit is január 28-án telepítették ki az oroszok Bernecebaráti- Ipolyhidvég- Drégelypalánkra - Kemence és környékére. Letkésen az ép hídon mentek át oda és visszajövet is.¹²⁹⁰

Az első fogságban töltött nap Kicsinden, menetelés hadifogságba

28-án „Behajtottak bennünket a kicsindi templomba és ránc zárták az ajtót. A fogságba esettek kb. 70%-a volt repülő katona, akiket nagyjából név szerint és arcról is ismertem. - emlékezik Porkoláb hivatásos repülő őrmester - A többiek földi fegyvernembeliek voltak. Hogy milyen rendfokozatúak, azt nem tudtam már megállapítani, mert ekkora mindenki leszedte megkülönböztető jelzéseit. Én rangjelzésemet nem vágtam le, kitüntetési szalagsávjaikkal együtt viseltem. A sekrestyét jelöltem ki a sebesülteknek betegszobának. Haslövéses, tüdőlövéses sebesültjeink voltak, jajveszékeltek, gyógyszerünk nem volt, csak vigasztalgtattuk őket. Az emberi természet kis és nagy dolgainak elintézésére hiába dörömböltünk a templomajtón, az orosz katonák nem engedtek ki bennünket. Az emberek jöttek hozzám, mi tévők legyének.

A gyóntatószék melletti sarkot kijelöltem a dolgok végzésére. Az emberek vonakodva fogadták utmutatásomat. Megnyugtattam őket, hogy minden, ami az emberrel történik, az Isten akaratából van, s ha Istennek ez volt a szándéka, biztos, hogy valami ok miatt történt ez velünk. Természetünkhöz tartoznak ezek a dolgok, nyugodtan bátran tegyék meg szükségletüket. Nehezen, vonakodva, el kezdték dolgukat végezni. Mivel a templom ablakai betörtek, az éjszaka hideg volt, a sebesültek is fáztak. Összehordattam a padokat a templom közepére és meggyújtottuk és melegedtünk mellette reggelig. Füstmérgezésről nem kellett félnünk”.¹²⁹¹

Béres Béla ejtőernyős hadapródot egynéhány társával (kb.6-8 főt) éjjel 3-4 óra körül az iskolából „átvittek a kicsindi templomba. Nem nagy templom volt, de ahogy bementem látom, hogy zsúfolásig tele volt katonával. Hajnalig voltunk ott. Mindenhol feküdtek az emberek, orgonán, oltáron egyaránt. El voltam keseredve, de örültem, hogy élek.

A templomban szabadon mozogtunk. A WC-zést is ott végeztük, mert ki nem mehettünk. Én a sekrestyében mászkáltam, ott két barisnya bámult be ránc a sekrestyeablakon keresztül. Gyűlölettel vicsorgatták ránc fogaikat. Előre kerültem a kijáráthoz. Az örök kinyitották az ajtót, levegőt engedtek be a templomba, hogy ne fulladjunk meg, mert a foglyok levegőért kiabáltak. Kicsindről Ny-i irányban egy doboz alakú kocsí száguldott Párkány irányába. A templom mellett egy páncéltörő ágyú tűzelt valami mozgó célra. Drukkoltunk, hogy ne találjon. Egy hírvívő lehetett, megúsza.”¹²⁹²

A hadifogságba menetelést ahányan átéltek, annyi féleképpen emlékeznek.

A volt *középső csoport* minden tisztjét még Kicsinden az iskolában egy orosz őrnagy egy volt munkaszolgálatos tolmáccsal kihallgatott.

December 28-án reggel indult a gyalogmenet Bajtán át Márianosztrára. Menetközben jobbról Bajta felől az erdőből géppisztoly sorozatokat lehet hallani. Az oroszok vadásztak a szökevényekre.

A márianosztrai börtönben cellákba zárták a foglyokat. Enni nem kaptak, de egy szovjet katonasapkát viselő részeg volt női rab géppisztolyos katonai fedezettel egy vödörből merőkanállal inni adott a foglyoknak.

¹²⁹⁰ *Bernáthné, Benkó Julis* közlése

¹²⁹¹ *Porkoláb* A helyismerettel rendelkező *Szántó* azt nem érti, miért nem mentek fel a padlásra, mert oda a templomból nyíló ajtón keresztül mehettek volna a csigalépcsőn.

¹²⁹² *Béres*

A börtönben a következő főtisztek voltak foglyok: Stefán Valér alezredes ; Freyer Frigyes rep. őrnagy; v. Bánó Árpád testőr százados, Szécsenyi Ernő huszár százados, Dr. Bajai László, Dr. Bády László, Csobánczy Elemér, Hargittay Elemér, v. Karsay István, Sanna Henrik, v. Tolnay Imre, Tóth Antal, Zichy Mihály főhadnagyk; és Benkő András, Martin Kornél, Nagy Valér, Niederleitner Tivadar és Papp Zoltán Budapest hadnagyk.

A kihallgatást egy fiatal magyarul kifogástalanul beszélő szovjet őrnagy vezette. Egyenként hívták be őket, de kint együtt voltak. Sanna ... csak nagy sokára szólalt meg. Elmondta, hogy amikor az őrnagy megtudta ki áll előtte - nekirontott és megütötte.... ordított: „három hadosztályunkat tartotta fel egy hétig nyomorult zászlóaljával!” - Aztán - kezét nyújtotta ... „gratulálok!”¹²⁹³

Porkoláb őrmester: „Másnap reggel sorakozó, kaptunk egy darab főtt lóhúst és kenyeret és elindultunk Márianosztrára. A volt zárdában és női börtönben töltöttün egy éjszakát. Az apácákkal és fegyencnőkkel különböző (kegyetlen) módon bántak el az oroszok.... Következő állomásaink Bánk, Romhány, Aszód, Jászberény volt.”¹²⁹⁴

A szőke Kelemen repülő híradó katona: „December 28-án 5-ös sorokba. állítottak bennünket. Ahogy összeálltunk a sorban egy barna hajú német katona előtem zubbonyban, köpeny nélkül, mondja, hogy adjam oda a sapkámat. Kérte a fekete a szőkétől. - Te fekete vagy, ha meglátnak engem, hogy én szőke vagyok, engem hisznek németnek és megölnek.

Egy orosz észrevette, hogy vitatkozunk. Kiemelte a németet a sorból és az iskola szemétdombjára lökte és ott helyben, azonnal agyonlőtte. Rettenetes érzést okozott nekem.

Este lett, mi mentünk tovább egy nagy lapályban, a sötétben Letkés felé. Közben megálltunk. Sötét volt. Most jön a „katyni” erdő. Nem lett az. Egy másik magyar csoport jött, akiket korábban már távolról láttunk. Kérdezték a sötétben. „szegeziek vannak-e maguk között? Ki hova való, kit ki ismer? Magyarok voltak. A két menet egyesült.

Beérkeztünk Ipolyszalkára. Átmentünk egy pontonhídon, mely a köhídtől a Duna felé volt az ipolyszalkai temető mellett. Bevittek egy templomba, talán a letkésibe, mely nagyon romos és nagyon hideg volt. Csúnya dolog, de fogolytársaim tüzet raktak az oltárból, és ami fát találtak azt eltűzelték. Közben az oroszok a magyarokkal, a magyar muszkavezetőkkel - akik tudták, hogy hol van - elmentek a pincékbe sonkáért és borért. A sonkát feldarabolták, de nem tudtam enni. Az orosz ezért le akart löni. Bár addig nem ettünk semmit, csak ha találtunk csöves kukoricát, azt ettem. Nagyon finom volt. A foglyok nekimentek a kukorica szárkupacoknak csöveket keresni.”¹²⁹⁵

Béres Béla : „Evés nélkül, sorakozó és kivezettek a falu határába, egy sík területre, melyet dombok vettek körül és a téren, előttünk egy szovjet aknavető volt felállítva, csövével Kicsind felé. mintegy mutatva és éreztetve velünk a győztes fegyvert. Valóban nem harckocsikkal, nem nagy emberfölénnyel, hanem két fegyverrel, a dobtáras géppisztollyal és az aknavetővel győztek le bennünket. Pedig egyetlen fegyverük sem volt jobb a mienkénél!

Legalább 5-600-an lehettünk. Legjobb hely a kivégzésre. Ekkor láttam meg a tegnapi horhost és 4-5 ejtőernyős volt ott holtan fenn akadva. Rám is ez a sors várt volna, ha eltalálnak. Itt lett volna a legjobb alkalmuk az oroszoknak arra, amit megígértek, teljesítsék, hogy kivégeznek bennünket szentlászlosokat. De nem ez történt, hanem sorakoztattak bennünket. Itt hallottam először az ötös sorba sorakozót. A hajnali ködben elindultunk az esztergomi bazilika irányába. Isten veled szülőföldem, Isten veled Hazám!”¹²⁹⁶

¹²⁹³ *Martin*, 41-43. o.

¹²⁹⁴ *Porkoláb*

¹²⁹⁵ *Kelemen*

¹²⁹⁶ *Béres* „Ezzel befejezem mondanivalómat, mert a lényeg, hogy: élek, élek, élek.”

Repülő lövészezred I. zászlóalj 1. századtól kísérték Kicsindi szakaszvezetőt és társait 28-án délután „Letekéstől délre levő malom alatt volt egy másik öreg malom. Attól nem messze folyt az Ipoly és ott az oroszok építettek egy hadihidat. Azon vittek át bennünket Ipolydamásdra, onnan Márianosztrára. Ott kaptuk az első kenyeret. Megaludtunk. Ott választottak el bennünket a tisztektől. Őket teherautókon elvitték, mi gyalog mentünk tovább. Vácot egy házban - pince is volt alatta - megaludtunk.”¹²⁹⁷

A foglyokat 1945 január 2.-án gyalogmenetben Rétság – Aszód – Galgavölgy - utvonalon Jászberénybe kísérik. Itt a hadifogoly kórházban halt meg Falvay Ferenc t. rep.zászlós.

A jászberényi hadifogoly táborról és történetéről, az ott szerveződő alakulatokról, több publikáció jelent meg.

„VITÉZ SZÜGYI ZOLTÁN EZREDES JAVASLATA A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÚJRASZERVEZÉSÉRE.”

A Fővezérség meghatalmazott tábornoka helyzettérképének részlete:

21. melléklet. Az arcvonal és a magyar-német parancsnokságok helyzete 1945. január 1.

1944. december 29-én a frontvonal a LXXII. hadtest alárendelt alakulatai: a Szent László hadosztály parancsnokság Köbölkuton, a 2. páncélos hadosztály parancsnokság Muzslán van.

A német LVII. páncélos hadtest parancsnokság Udvardon, az alárendelt 3. páncélos hadosztály parancsnokság Bélán, a 6. páncélos hadosztály parancsnokság Libádon és a 8. páncélos hadosztály parancsnokság Kuralon tartózkodik.¹²⁹⁸

Szügyi Zoltán ezredes hadosztály parancsnok délelőtt 9 órakor írta alá a 380./Szent László ho. I. a. 44. XII. 29. számú felterjesztését a LXXII. német hadtest parancsnokságnak, a Fővezérség. teljhatalmú meghatalmazott tbk-nak, és a Föv. /: hdm. oszt.) –nak, melynek tárgya: (pontos másolat) „Javaslat a Szent László hadosztály újraszervezésére.”

Kérem a Szent László hop-ot jelenlegi feladata /:Garamvédelem:/ alól mentesíteni és a Szent László hadosztály újraszervezésére, kivonni.

Okok: 1./ A ho. csaknem teljes egészében megsemmisült a helytállás közben. A ho újraszervezése csakis úgy képzelhető el, ha keretét a ho. maradványai képezik. Ezek képviselik a ho. harcosszellemét. Nincs idő – mert a helyzet megköveteli – hogy teljesen új emberekkel kezdjük a fáradságos munkát.

Az újraszervezéssel kapcsolatban meg kell gondolni:

¹²⁹⁷ **Kicsindi** Onnan Hatvan- Jászberény - Poroszló a falu szélén levő emeletes magtárban több napig - onnan Tiszafüred vagonba rakodás Brassó – Ploestiben egy hónapig. Vége lett háborúnak. Már 3 dl. vörösbortól gyengeségünk már nótáztunk. - Foksániban június elején voltunk. Ott üzletelgettünk. Kőművesek mellett dolgoztunk. Ha románul tudtam volna, megszökhettem, volna. Beteg lettem, kiütés nem volt rajtam, 40-40, 2 fokos láz. 1-2 leiért vörösbort és kenyéren éltem. Egy kassai szanitéc segítségével román katonai kórházba kerültem, mint felvidéki, ahol 3 injekcióval meggyógyítottak. Onnan is meg lehetett volna szökni, mert a városban csavarogtunk egész nap. 10-11 ezer ember volt ott. Foksánban, vagy két hetet egy külön barakkban voltam karanténban voltam. Gyakorlatilag 1945. június 28-tól voltam igazi orosz fogságban. Egy nyitott vasércbánya kovácsműhelyében dolgoztam, Japán kapitulációjakor mesterem **Sztálint** nyíltan szidta. Bekerültem a csillék szerelő műhelyébe egy oroszral együtt. Az orosz felrobbant a hegesztő készülékkel. Egyedül dolgoztam. Kovlov - Nyizsgij - Cseljabinszk környékén 3000 magyar volt, akikből 150-en maradtunk a hazaszállítások megkezdése után. A Szovjetunióban Strelkov-Starkintonban egy csatornát ástunk. Románokat, szlovákokat hazaengedték. Felvidékre nem mehettünk, nem kellettünk. Csak 1948. februárjában vettek át bennünket a szlovákok és 1948. dec. 4-én raktak vagonba. Máramaroszigeten vett át bennünket a csehszlovák küldöttség. 1949. január 10-én Kassáról szabadultam és kerültem haza. Hornéktól jóvátételt és kárpótlást kaptam 10.- Ft-os árfolyamon.

¹²⁹⁸ **Kovács hadinapló** 68. mell. XII. 29-én.

a./ A megmaradt, tehát a gyűrűből kikerült rész magát zömében csak a Garamon való átúszással tudta megmenteni. Ezek az emberek egyrészt fizikai okok miatt, másrészt, mert fegyverük hiányzik, nem vethetők napokon belül harcba. A fegyvereket senki nem dobta el, ellenben ezeket nem lehetett átúsztatni a folyón.

b./ Erkölcsi okok:

Ha a keretnek, tehát a harctapasztalt résznek, van ideje kipihennie magát, ha a hop. újra lelket önthet beléjük, akkor az elmúlt harcok az újraépítendő ho. szempontjából erkölcsileg nyereséget jelentenek. A hop-nak módja van kitüntetések és egyéb eszközök alkalmazásával tőkét kovácsolni az elmúltakból. Éppen az ellenkezője történik, ha végsőkéig kihasználjuk őket. Akkor fogni fog rajtuk az elg. propaganda, melynek kész eszköze az újonnan megalakult ellenkormány, mely totálisan mozgósít ellenünk.

Ha tehát nem adunk időt a nyugodt újrászervezésre, félő, hogy a sietve bevetett részek megadják magukat a Szent László ho. nem fog újrászületni.

2./ A Szent László hop. jelenleg rendelkezésre álló /:neki alárendelt:/ erői mind idegenek, részben a 2. pc. ho-tól, részben a német 6. pc. ho-tól valók Ezek vezetésére vagy az egyéb feladattal kevésbé elfoglalt 2. magyar pc. hop-ot, vagy valamelyik német pc. hop-ot javasoljuk.

Kérem a ho. újrászervezési körletét egy hátsóbb terület kijelölését, ahol előreláthatólag 2 hétig nyugodtan lehet dolgozni.

Ilyen előfeltételek mellett a jövő Szent László ho. éppenugy meg fogja állni a helyét, mint a most felmorzsolódott ho.

Felterjesztem:

LXXII. né. hdt. pság.

Föv. telhatalmú meghatalmazott tbk-a.

Föv. /:hdm. oszt.:/

Béla, 44. XII. 29. 9. h

Vitéz Szügyi Zoltán ezds. s. k. hop.¹²⁹⁹

A hadosztály parancsnokság felmérve a veszteségeket, a megmaradt harcos állományt - mely hét különböző alakulattól 264 fő volt - szembekerült a hogyan tovább kérdésével. Lajtos Árpád vezérkari őrnagy, a hadosztály vezérkari főnöke, a „katonahalált” fontolgatja.

Mi is maradt meg a hősi harcok után a hadosztályból? Tette fel a kérdést „visszaemlékezésében” Lajtos őrnagy.

A hadosztály parancsnokság, a tüzérosztály, a vonatalakulatok épségben. Tassonyi visszatért ejtőernyős csoportjából a II. ejtőernyős zászlóaljából csak hírmondók maradtak. A repülő lövészekből csak azok, akiket Pályi százados hozott hátra. A *gránátos ezredből* csak 1-2 tiszt és néhány ember jött ki a „pokolból”. Maradt 1-2 páncéltörő ágyú aknavető, és a kerékpáros század. Kapott a hadosztály 1000 újoncot,¹³⁰⁰ akik azonban éles lövészetet sem hajtottak végre, nemhogy harci tapasztalatuk lett volna.

A testőr tisztek közül többen az átállás mellett döntöttek, kivéve Pálfi századost, vagy a mind haláláig harcoló Földes százados. A huszárszázad is megelégtelte a kilátástalan harcot.

¹²⁹⁹ *Kovács hadinapló* 74. mell.

¹³⁰⁰ Tassonyi ejtőernyős szemmel leszólja az újoncok gerincét képező Repülő Csapattisztthelyettes Képző Iskola harmad negyedéves növendékeit, akik a „valóban újoncok” gyalogsági alapkiképzését is vették.

Vezetési szempontból a legfőbb tanulság az volt, hogy a csoport parancsnokokkal a visszavonulás elrendeléséről és a helyzetről teljesen nyíltan kell beszélni, lehetőleg személyesen és még a csata elkezdése előtt és meg kell szabni a később szükségessé válható visszavonulás főbb vonalait. Ez volt az oka, hogy a hadosztály maradványai a december 25-i titkos parancs kellő mérvű meg nem értése, akár túlbuzgalom következtében hátramozgásukat késve kezdték meg, vagy nem hajtották azt végre.¹³⁰¹

December 29-ről 30-ra virradó éjjel a hadosztály a német LXXII. hadtest parancsnoktól írásbeli parancsot kapott, hogy a magyar fővezérségtől utánpótlásra 1000 fő újonc fiataalt kaptak - jelenleg Bátorkesztől nyugatra vannak - és a 3. német páncélos hadosztály alegységei között kerülnek bevetésre.

Szügyi ezredes egy oldalas memorandumot intéz a német LXXII. hadtest parancsnoksághoz, kérve a hadosztály kivonását a Garam védelemből újjászervezés céljára.

Indokként említi, hogy a csaknem teljesen felmorzsolódott hadosztály harci szelleme csak akkor őrizhető meg, ha a kiképző keretet a hadosztály maradéka alkotja. új emberekkel ez elképzelhetetlen. A megmaradtak nagy része nem tudta fegyvereit áthozni a Garamon, és lelki fizikai okokból is legfeljebb néhány napig alkalmazható. Időt igényel az is, hogy a hadosztály parancsnokság kitüntetésekkel és más módon legalább morális elégtételt adjon részükre. Az emberek teljes kiszípolozása viszont teljes ellenhatást váltana ki és az új magyar ellenkormány propagandájának hatására átállásukhoz vezetne. A Szent László hadosztálynak alárendelt erők idegenek, főleg a magyar 2. páncélos és a német 6. páncélos hadosztályhoz tartozók, így a parancsnokváltás nem jelentene gondot. Lajtos azonnal leült, és parancsnoka helyett, egy németre hibásan fordított, parancsot megtagadó levelet írt a LXXII. hadtest parancsnokának, melyben elfogadja a hadosztály súlyos általános helyzete miatt beérkező pótlás sürgősségét, és eltekint az eredetileg javasolt felfegyverzés utáni egy hetes kiképzéstől, de legalább fegyverenként egy-egy napot kér az átképzésre és éleslövészetre. Ha ezt megtagadják, akkor megtagadja az újoncok bevetését, mert nem járulhat hozzá a kiképzetlen magyar embertömeg lemészárlásához. Kéri felmentését szolgálati helyéről és magyar hadbíróság elé állítását. A levelet Szügyi ezredes habozás nélkül aláírta azzal a megjegyzéssel, hogy „nem bánjuk, ha főbe is lönek bennünket e parancs megtagadásáért!”. A „megtagadom” = „verweigere” szó senkinek nem jutott eszébe, helyette „widerspreche” = „ellentmondok” szó jutott eszükbe, és ezt is írták le.¹³⁰² A memorandum Szügyi kiváló szervezői, vezetői képességeit jelzik.

Schmidt altábornagy a parancs megtagadása nyomán személyesen ment hozzájuk és kijelentette, hogy „ha nem, hát nem. Dehogy is indít hadbírószági eljárást a hős Szent László és „Züdjí” ellen.

Schmidt altábornagy válaszlevele már nem volt ilyen barátságos, de mégis két napot adott a német „Sachsen zászlóalj” fegyvereivel való kiképzésre és éleslövészetre. Szügyi kérelmét felettéseihez felterjesztette, de addig is köteles volt hadosztályát vezetni.¹³⁰³

A memorandumot a német LXXII. hadtestnél nem vették tudomásul. Sőt 29-től kezdődően a hadosztálytól óránként kérnek harcjelentést, melyet lehet, hogy a memorandum megkapása előtt rendelkeztek el.¹³⁰⁴

¹³⁰¹ *Lajtos* nélküli kéziratföredék HL. Tgy. 3403. sz. 52-53. o.

¹³⁰² *Martin-Ugron* II. 13. jegyzet *LXXII. A.K.* (Armee Korps = hadtest) *KTB* (Kriegstagebuch = hadinapló) 1333. *Lajtos*, 53. o.

¹³⁰³ *Lajtos* II. 53. o. A felterjesztés eredeti szövegének és a kapott válasz másolata *Martin-Ugron* II. 61-62. o-on olvasható.

¹³⁰⁴ *Dárday* 1944. XII. 29. és *LXXII. A. K. KTB*. 28. XII. 44.

Folytatódik a harc

A század tartaléka 29-én indított ellentámadása már az 1. század helyére érve szétért puskákat és széjjelszakított derékszíjakat talált. A tartalék átvette az 1. század védőkörletét, hogy a községből kiszorított ellenségnek a községbe való beszivárgását megakadályozza. A támadás végén a tartalék létszáma 30 főre csökkent. A községben a sok németből már csak 20 fő maradt. Ezekkel lezáratta a község keleti szegélyén a templomig vezető utat. Az itt levő kis erők a községet 16 h-ig tartották, míg 4 rohamlőveg Kéméndről be nem érkezett. Ebből egyik tartalék, a másik három közül kettőre utászait, harmadikra a német erőket rakatta. Közben a saját német tüzérség erősen lőtte Kőhidgyarmat templom környékét.

A rohamlővegek feladata a rajtuk levő gyalogsági erőkkel egyrészt a főutcán a község D-i szegélyeit (németekkel megrakott rohamlőveg), másrészt a DK-i szegélyét, harmadrészből a templomtól kiindulva K-i szegélyéig előretörni, ott a község szegélyét újra megszállni, és védelemre berendezkedni. A rohamlővegek feladataikat mintaszerűen hajtották végre, és a maroknyi csapat (30 utász és 20 német) végül a falu szegélyét elfoglalta. 18 órakor az 1. század parancsnok 17 fő legénységgel jelentkezett, Koppány alezredes írásbeli jelentés tételére szólította fel.¹³⁰⁵ A 17 főt, tiszt parancsnoksága alatt rögtön a község K-i szegélyénél bevette.

Kőhidgyarmaton az ütegparancsnok harcálláspontját újra Koppány alezredes, zászlóalj parancsnok harcálláspontjára helyezte át. A nappal különös esemény nélkül telt el, az oroszok szivárogtak be állandóan a községbe. Saját erők a község É-i részt biztosan tartották. A szürkület beálltával Göttke százados az előző napi támadást megismételte. A támadás eredménye: A gyalogos részek a falu széléig ismét előretörték, a beszivárgott ellenséget azonban az ilyen támadások soha nem fogják kiverni. Koppány alezredes javasolta, hogy a község megtisztítását nem szürkületkor, hanem nappal házról-házra való átkutatással lehet megtisztítani. Göttke százados ezt a kis erőre való hivatkozással megkísérelni nem merte. Erős ellenséges aknavetőtűz és repülőbombázás is feküdt a falun.¹³⁰⁶

Balck a páncélos csapatok tábornoka átvette a 6. német hadsereg parancsnokságát és parancsot adott a LVII. páncélos hadtestnek (pk-a Friedrich Kirchner a páncélos csapatok tábornoka), hogy a 3., 6. és 8. páncélos hadosztályokkal (a 10. páncélos ezred I. osztálya kivételével) a réseket zárja el.¹³⁰⁷

A 3/543. páncélvadász zászlóalj (Medicus őrnagy) önjáró páncéltörő ágyúkból (Selbstfahrlafetten) és páncélgépkocsiból álló rohamcsoportha szemrevételezés után szürkületkor indítja támadását. A községben elrejtett szovjet páncélosok a kísérő német gyalogságot szétlövik. A német támadás Nána előtt elakadt.¹³⁰⁸

Altörjüket is a szovjet támadás visszavetette. Este egy német zászlóaljjal újabb ellentámadást indítottak, eljutva a Garam partra, majd tüzérségi előkészítéssel Nána irányába. A könnyű ütegek csövenként 15-15, a közepesek 10-10 lövést adtak le Nána DNy és a kastély területére.¹³⁰⁹

A németek gyors éke eljutott a garamkövesdi hídhöz, de ott a Párkány és Nána közötti utvillánál és Nána községben erős ellenállásba ütköztek.¹³¹⁰

A Heeresgruppe Süd hadinaplója Párkány v.á., Nána, Garamkövesd háromszögben egész napon át dúló véres harcokról, ellenséges harcokokról, kilövéséről, tesz említést azzal, hogy a 2. magyar páncélos hadosztály sávjában Párkány elesett.¹³¹¹

¹³⁰⁵ Igazolatlan távollétük okát ma sem ismerjük.

¹³⁰⁶ *Utásznapló* 61. o.

¹³⁰⁷ *8. Panzer-Division* 380. o.

¹³⁰⁸ *3. Panzer-Division* 455. o.

¹³⁰⁹ *Dárdai napló* XII. 29.

¹³¹⁰ *3. Panzer Division* 454. o. (*Nána* = *Nina*).

¹³¹¹ *Hgr. Süd KTB*. 29. XII. 44.

Ezelőtt érkezett be Tassonyi őrnagy, még a Dunántúlon, a Balatontól délre harcoló német LXVIII. hadtest által elragadott I. ejtőernyős zászlóalj maradékával, akiket a hadosztály, okulva a soroksári és nagybajomi tapasztalatokon, ezuttal hátul, Ógyallán helyezett el. Itt látogatta meg Lajtos őrnagy Tassonyit, aki beszámolt zászlóalja nagybajomi és kéthelyi harcáról, melyek során sok tisztje és katonája halt hősi halált. December 21-én vonták ki őket az arcvonalból, aztán ők is a megbeszélés szerint „eljöttek”.

Bevallotta, hogy bár az ejtőernyős szellem lényegében még töretlen, de itt-ott felvetődik a kérdés, hogy „miért? és meddig?” Mutatott egy kezdetleges gúnyrajzot, ahol az egyik magas vezető (Szügyi) egy húsdarálóba nyomorítja az ejtőernyős katonákat.

Lajtos Ógyallán – egyenlőre, csak Tassonyival - közölte, hogy a németekért egyetlen csepp vért nem hajlandó a továbbiakban kiontani. Tassonyi ezt nehezen fogadja el, de bizalmat adott Lajtosnak¹³¹²

Tassonyi Edömér őrnagy ejtőernyős ezred parancsnoka szerint: ”Vasuti szállítás után, ha jól emlékszem, december 28-án érkezünk be Bátorkeszre (lehet, hogy 29-e volt.); a II. zászlóalj roncsa ott pihent és a hadosztály felfegyverezte, mert az átúszásban sokan egyéni fegyverzetüket is elvesztették.

A leharcolt (300 főn aluli harcállományu) I. zászlóaljat, és a garami „átúszók” kis csoportját,¹³¹³ egy ad hoc. zászlóaljba átalakítottam; tekintettel a kis létszáma magam vettem át a „direkt” parancsnokságot, így Kiss Zolit, a zászlóalj parancsnokot, aki „feleslegessé” vált, Pápára hazaküldtem azzal, hogy feltöltés és újjászervezési munkát ott vegye át. Ebben az a megfontolás is vezetett, hogy Ugron százados kiesésével Kiss Zoli volt az utolsó, akinek elegendő haditapasztalata és egyénisége révén, ha velem valami történik, az ezred újjászervezésére és vezetésére képes. Személyemre nézve kötelességemnek tartottam, hogy ebben, a valószínűleg elkövetkező válságos helyzetben ezredem maradványaival kitartsak.”¹³¹⁴

Készülődés az újabb bevetésre.

A 16. rohamtüzérszázalynak a Garamkövesdi híd védelmében végzett sikeres harca után Galántára vonult, ahol egy német javítóműhelyben kijavították keletkezett hibákat és sérüléseket, onnan tengelyen vonultak Komáromon át Móra, majd Veszprém-Szentkirályszabadjára¹³¹⁵

Amikor a 16. rohamtüzér osztályt kivonták a harcokból, a Kővágóórsön levő 20/3. rohamtüzér üteg és a 20/4. páncélelhárító üteg nagy valószínűség szerint Alsóórsön rakodott be az osztály 2-3 Zrínyi rohamlövegével és 5-6 Turán harcokocsijával, mindösszesen 7-9 láncalpas járművével és Veszprém-Győr vasútvonalon történő szállítása után Magyardíószegen rakodott ki a Szent László hadosztály Garam mögötti harcának támogatására.

Magyardíószegen hatalmas működő cukorgyár volt, az ott dolgozók családait már Ausztriába menekítették, így kényelmes elhelyezést kaptak. Ez a település lett a két üteg induló támaszpontja.

Az ütegparancsnokok, Kárpáthy Tasziló főhadnagy és Acsay Dénes tartalékos főhadnagy Lajtos Árpád vezérkari főnöknél jelentkeztek, és eligazítást kaptak. Egész működésük alatt megfelelő üzemanyag és lőszerutánpótlásuk volt.

¹³¹² *Lajtos* II. 54. és 57. o.

¹³¹³ *Tassonyi* 35. o. „A II. zlj. maradványa, kb. 50 fő, a Garam jeges vizén átúszva Bátorkeszi (?) térségében gyülekezett a december 27-i „átkelés” után. Érthető okokból ennek a kis csoportnak, mind a tiszteknek, mind a legénységnek harcértéke minimális volt.”

¹³¹⁴ *Tassonyi* 35-37. o. „*Kiss Zolit* január 2-án irányítottam hátra, azonban amikor megtudta, hogy védőállásba rendelték, Komáromban maradt.,,

¹³¹⁵ *Telegy* A kazetta 1. o. és *Csány* 15-16. o.

A *szovjet támadások* is egyre hevesebbek lettek. A rohamtüzérek ejtőernyősökkel, repülő lövészekkel, a testőrség négy Nimródjával és láncaltapasaikat kísérő saját katonáikkal működtek együtt.¹³¹⁶

“ Az egész *repülőlövész zászlóaljat* Köbölkúton egy helyre szállásoljuk be, én is elköltözöm Mauka doktorral és Szakál századossal egy helyre. Egy pár kocsis is megkerült. Szilveszterre Pálfi százados úrhoz vagyunk meghíva. Kellemes estét töltünk bor, rádió mellett. Elbeszélgetünk az elmúlt napok harcairól. Éjjélkor rettenetes lövöldözés, rakétázás kezdődik. Mindenki riadózik, nem tudjuk megérteni, mi van. A végén kiderül, hogy a németek lövöldöztek olyan vadul, náluk ez a bevett szokás.¹³¹⁷

Folytatódott a hadosztálytartálékban levő *Pálfi zászlóalj* felszerelése és lőszerbeszerzése. Kisebb, úgynevezett fegyelemszilárdító, alaki gyakorlatokat tartottak.

Délután futár jött a hadosztálytól, hogy másnap 30-án 10 órára az alakulat vonuljon gyalogmenetben, a mintegy 10 km-re levő Béla községbe teljes menetfelszereléssel, ahol az egység teljes feltöltést és további parancsot kap.

Délután készültek fel. A felesleges ruházati anyagot Köbölkúton hagyták, inkább másnapra való lőszert pakoltak.¹³¹⁸

1944. december 30.

A Fővezérség meghatalmazott tábornoka kitüntetési javaslatot fogalmaz a hadosztály tisztjei részére.¹³¹⁹

A Köhídigyarmatot változatlanul védő utász zászlóalj fent maradt részei továbbra is Köhídigyarmat DK-en folyambiztosítást hajtanak végre.

15 h 15-kor Göttke százados a zászlóalj biztosító részeit bevonta, amikor is az összlegénység szállására ment. A biztosítást ez alkalommal a községben levő német csapatok vették át.

14 h-kor Misley ezredes útján a hadosztály parancsnok Koppány alezredest berendelte. Átadatta a zászlóalj parancsnokságot Mersits századosnak, aki segédtisztjével, (Endrődy zászlós) jelentkezett. Szügyi ezredes közölte velük, hogy a zászlóaljat másnap Köhídigyarmatról kivonja és Muzsla tájékán fogja bevetni. Erre vonatkozó parancsot a németeken keresztül fogja kiadni.

17 h 15 - kor indult meg Köhídigyarmat megtisztítása rohamlövegekkel és harckocsikkal mely kisebb-nagyobb megszakítással egész éjszaka folyamán tartott.¹³²⁰

Ez időben a Duna mindkét oldalán súlyos harc folyt.¹³²¹ A Szent László hadosztály - felváltás helyett - Kirchner tábornok vezette német LVII. páncélos hadtest alárendeltségébe került új védelmi

¹³¹⁶ *Kárpáthy levél* 2. o. és *Kárpáthy történet* 11. o.

¹³¹⁷ *Szepesvári* 52-53. o.

¹³¹⁸ *Bánhid* 9. o.

¹³¹⁹ *Kovács hadinapló* 69. mell. A névsort lásd: Kitüntetések c. fejezetnél.

¹³²⁰ *Utásznapló* 61. o.

¹³²¹ **6. Panzer- Division** 440. o. A 6. páncélos hadosztály hat nap alatt az északi fronton 70 páncélost lőtt ki, ebből 26-ot közelharcban. 01. 10-én a Nagynémet Rádió a hadosztály decemberi harcairól jelenti: „A Rajna-Westfaliai 6. páncélos hadosztály magyar térségben súlyos védelmi harcokat folytatott és kiválóan kitüntette magát. A harcokban amellest, hogy maguk is be voltak kerítve, egy nagyon jó harcmóddal a gyűrűből kivágták magukat és a nyolc nap alatt 215 szovjet páncélost, 8 páncélozott járművet, 132 löveget, 31 géppuskát, 42 tehergépkocsit semmisítettek meg. 130 foglyot ejtettek és egy ellenséges repülőgépet is lelőttek.

feladattal: Muzsla É. - Párkány D. illetve, a Duna sávhatárokkal, Párkány pályaúdvár - 133 magassági pont föellenállási vonallal.¹³²²

XII. 30-án sem jut előre a német 3. páncélos hadosztály támadása a Párkány és Nána közötti útvillánál és Nána községben. A „hadosztály ereje a végét járja....”¹³²³

Ennek oka az, hogy az oroszok az éj folyamán két, harcokcsikkal megerősített gyalogos hadosztályt hoztak át a Garamon.¹³²⁴

A német 3. páncélos hadosztálynak Kirchner tábornok, a LVII. páncélos hadtest parancsnoka XII.30-án parancsot ad a támadás folytatására. A páncélos hadosztály parancsnoka Philipp altábornagy és báró Rotberg vezérkari őrnagy javaslatára a hadtest parancsnoka visszavonja parancsát azzal, hogy a hadosztály védelemre rendezkedjék be. A 2. egészségügyi századának főköztözhelye Kőbölkuton van. Nagyon sok a munkájuk. A következő napok az oroszok támadásaival telnek el.¹³²⁵

A magyar 2. páncélos hadosztály utász zászlóaljának Botondokból álló gépkocsi oszlopa reggel 5 órakor indult biztosított menetben, a hadosztály parancsa szerint már korábban szemrevételezett Garamvezekény és Csata közötti folyószakaszon történő átkelésével Vámosmikola-Csata-Kéménd-Kőbölkut-Bátorkeszi-Dunamócs-Komárom-Csallóköz aranyos visszavonulási útvonalon és hagyta el a csatateret. útközben Garamvezekény és Csata községek területén, december 24-én lezajlott páncélos csataterének borzalmas képe tárult szemük elé. Kilőtt harcokcsironcsok között lepénnyé lapított holttestek tömegét fagyasztotta kővé a téli zimankó. A szétlőtt házak táján, mintha a lakosságot a föld nyelte volna el, mindenütt sivár kihaltság tátongott a ködös hajnalban. A 85 km-es utat Komáromba 2-3 óra helyett, hét óra alatt tették meg, a harcok közelsége miatti tűzterhes utszakaszok kikerülése miatt.¹³²⁶

A 76/3. tüzerűteg Szentjános pusztán (Dunamócs É.) megy tüzelőállásba. Feladata mindenütt a déli part (Nyergesujfalu-Neszmély) szovjet forgalmának bénítása volt.¹³²⁷

Reggel 6 órakor indult el gyalogmenetben az egység egy százados vezetésével Bélára. Időben érkeztek. A falu szélén levő menetirányító a kastélyba irányította az alakulatot. Itt nagy összevisszaságot és rengeteg honvédet találtak. Mindenki intézkedett, mindenki keresett valakit. Megkapták a kijelölt körletet, de élelmezésen kívül lőszerre, fegyverekre (aknavető, géppuska stb.) csak ígéretet kaptak, addig, azzal kellett beérjék, amijük van.

„Délutánra 20-25 emberrel egészült ki a „zászlóalj”, akik között pápai ejtőernyősök is voltak. Így a kiegészítéssel a zászlóalj létszáma 120 fő körül mozgott. Este vacsora után a századnak Pálfi százados ismertette a helyzetet és közölte, hogy rövidesen újra bevetésre kerülnek.”¹³²⁸

¹³²² *Dárdai* XII. 30. és 3. *Panzer-Division* 454. o.

¹³²³ 3. *Panzer-Division* uott.

¹³²⁴ *Pályi* 57. o.

¹³²⁵ 3. *Panzer-Division* uott.

¹³²⁶ *Esze* 80-82. o.

¹³²⁷ *Dárdai* 104. mell. *Gereben* százados jelentése 1944. XII. 1.-1945. I. 10. - szerint 1944. XII. 12-én Tahiban és Dunabogdányban állásban lévő Nagymaros-Alsógöd irányban az orosz felvonulásra tüzelő osztály 3. ütege, XII. 21-én Pilismarótra települ, hasonló feladattal. útközben egy lövege szakadékba csúszik, legénységéből többen megszöknek. XII. 25-én este, a 2. páncélos hadosztály, parancsára az általa támogatott v. Gerke zászlóaljjal Esztergomon át Párkányra menetel. Értesül, hogy az osztály többi részét Budapest védelmére rendelték. A hídon XII. 26. 07. 00-kor halad át, melyet a németek 10 perccel később robbantanak. Aznap Káptalanpusztán, 27-én Szentgyörgyhalmapusztán volt tüzelőállásban.

¹³²⁸ *Bánhid* 9. o. Bánhid Pálfi századosra emlékezik, de ebben nem biztos. (FJ)

December 30. 12.00. a hadosztály 411. sz. védelmi intézkedése.

Altörjay ezredes a Köbölkut - Párkány pályaudvar - Garamkövesdi vasutvonalától északra lévő részeit december 30-án a 394. német páncélgránátos ezred parancsnokának (Siebenhühner őrnagy) Káptalan pusztán, a Párkány pályaudvar körüli védőállásrészt 17.30-kor a 394. német páncélgránátos ezred II. zászlóalj parancsnokának (Seifert százados) Párkány pályaudvaron kell átadja. Mindkét területen megkezdtek a csapatok váltását.

A hadosztály a megmaradt és alárendelt részekkel a német LVII. páncélos hadtest kötelékébe lépett és 30-áról 31-re virradó éjjel a Dunától közvetlen északra eső területre csoportosult át és védelemre rendezkedett be. Altörjay ezredes védőkörletének átadása közben tisztázta a német 3. páncélgránátos ezred II. zászlóalj parancsnokával a csatlakozási pontot.

A hadosztály déli sávhatára a Duna. északi Muzsla É. - Párkány pályaudvar kiz. - Párkány nyugati városrészének déli csücske a Duna mellett.

A hadosztály északi szomszédja a német 3. páncélos hadosztály lett.

Az Altörjay csoport rendelkezésére álló erői: a Sachsen zászlóalj, a magyar 2. páncélos hadosztálytól alárendelt utász század, a magyar 2. felderítőzászlóalj és a 3. gépkocsizó lövészezred zászlóaljainak megmaradt részei.

Hadtest tartalék a 2. páncélos hadosztálytól alárendelt harckocsik és a Bernolák rohamtüzérszázaléhoz tartozó rohamlővegek Káptalanpuszta területén. A hadosztály tartalék rendezés alatt álló részeit Köbölkuton gyülekeztették.

A 6. német páncélos hadosztály alárendeltségében Kőhídigyarmaton bevetett utász zászlóalj részeit (kb. 50 fő) a hadosztály parancsnokság Ebedre irányította, ahol az Altörjay harccsoport részére a védőállásokat erősítették meg (műszaki zárás, súllyal harckocsik ellen).

A támogató tüzérség: 5 löveggel a VIII. gépvontatású tüzérszázaló, 3 löveggel a 6/1. tüzérszázaló. A 2. gépvontatású tüzérszázaló jelenlegi helyén a német 6. páncélos hadosztály alárendeltségében maradt. A 6/2. és 6/3. üteg 5 lövege a hadtest parancsnokság intézkedése szerint páncélelhárító feladatokat kapott Ebed É-on csatározva a német 3. páncélos hadosztály páncélzárához.

A hadtest páncélzárát létesített Hegyfarok K-i csücske DNy-ra a kocsit mentén Párkány pályaudvar Muzslai uton az ebdi műút torkolásáig.

Altörjay harccsoportnak 2 nehéz páncéltörő ágyút bocsátott rendelkezésére, melyeket Ebed K-en kellett felállítania. Saját és a hadosztály 2-2 nehéz páncéltörő ágyúját december 31-én reggelre kellett beállítania.

A hadosztály parancsnokság harcálláspontja december 30-a estétől Szentgyörgyhalma pusztán volt. Az anyagi törzs Bátorkeszin, a tágabb törzs Ógyallán maradt.

Altörjay ezredes törzsszállását Ebeden rendezte be.

A főellenállási vonalat, a tüzérség helyzetét és a tűztervét a melléklet mutatja, melyet a hadosztály hadműveleti osztálya kért be Altörjay ezredestől. Az É-i védőkörlet parancsnoka Sásdi főhadnagy (2 db. 24 mm-es aknavető, 5 géppisztoly, 19 puska), a D-i védőkörletét Ritnovszky százados (ugyanaz 21 puska) volt¹³²⁹

*22. melléklet. Az Altörjai csoport védőállása és a hadosztály tüzérségének helyzete
1944. XII.31-én*

¹³²⁹ Dárday 81. mell.

Az Altorjay ezredes vezette csoportról Makai László alezredes is kézírásával, emlékezik, mely szerint az „az Ipoly védelmében harcoló magyar 3. gépkocsizó lövészezred maradék része, 1945 januárjáig (parancsnoka Altorjay Jenő ezredes, segédtszjtje Makai László alezredes) rövid ideig a Szent László hadosztály alárendeltségébe került.

A leharcolt 2. páncélos hadosztály „... bátor sikeres helytállásáért vitéz Szügyi Zoltán vezérőrnagy úr elismeréseként megengedte, hogy a garami harcokban részt vett 2. páncélos hadosztály tagjai is viselhetik a Szent László hadosztály bárdos koszorús Szent László jelvényét”.¹³³⁰

1944. december 31.

6 órakor Kőhídigyarmaton Göttke százados elrendelte, hogy egy 20 főből álló csoport Kőhídigyarmat DK-i szegélyének biztosítására újból foglaljon tüzelőállást. A 20 főt két géppisztolyos rajjal erősítse meg. A 20 fő parancsnoka Puskás József utászörzmeister. Puskás első jelentését 11 órakor és 14 h-kor küldte. Jelentette, hogy az oroszok kisebb nagyobb erőkkel támadtak, minden támadást sikeresen visszavertek. Lőszert kért. A lőszer kiszállítására már sor nem került, miután Puskás egysége, távbeszélőn és Göttke százados parancsa alapján tüzelő állásából kivonásra került. 17 h-kor gépkocsi szállítással a zászlóalj fent maradt részével együtt Muzslára lett irányítva. Muzslán Kozma főhadnagy parancsnoksága alatt egy, egyesített utász század alakult meg, mely gyalogmenetben Ebedre vonult be, és ott beszállásolt. A felesleges tisztek és az utász zászlóalj harcálláspontja Muzslán maradt.

Altorjay *gránátos ezred* parancsnok az utász század részére feladatot adott. Egy szakasznak egy páncéltörő ágyú részére kellett tüzelőállást építenie, egy másik szakasznak pedig az első vonal előtt taposóaknákat¹³³¹ kellett telepítenie. A szakaszok feladatukat végrehajtották, amit szolgálati úton jelentettek.

A zászlóalj parancsnok a vezérkari főnök parancsára a hadosztály parancsnokságon maradt. Itt hallotta először, hogy Sárközy alezredes műszaki parancsnok eltűnt, illetve nem tért vissza a hadosztályhoz.¹³³²

Bánhidyi főhadnagy szerint: „reggel 5-kor általános riadó volt a béli kastélyban levő minden alakulatnak. Védőállást kell foglalnunk a Bélától É-ra 3 km-re levő Libád község feletti dombhát élén. Teljes harckészültségben biztosított menet, mert orosz felderítőkkal kell számolni. „A kijelölt magaslatot földuton 08.30-09.00-ra értük el. A falu fele lejtéssel egy ritka akácerdő van 600 méter hosszan. Libád két dombvonulat között fekszik a völgyben és a rajta átmenő kövesút Ny fele Kőbölkutra, D-re Bélán át Muzslára vezet. A dombélről, ahol tüzelőállást foglaltunk és ráláttunk a falun átvető kövesútra, melyen 09.30 -kor egy 40-50 főből álló német kerékpáros egységet láttunk északra menni. A német egységet egy sztalinorgonából jövő tűzcsapás érte és a németek nagy részét megsemmisítette.

Pálfi százados vezetésemmel (Bánhidyi) Béla térségébe egy felderítő járőrt küldött ki azzal, hogy derítsük fel az oroszok mozgását és helyzetét, de velük a harcérintkezést ne vegyük fel. Béla községet kikerülve, annak keleti oldalán levő magasabb dombtetőre érve, jól beláttuk a környéket és a Párkány és Kőbölkut között levő kövesutat. Nemcsak távcsővel, de szabad szemmel is kivehető volt az azon vonuló orosz sereg. Vázlatot készítettem. Mozgásunkat észrevehették, mert aknatűzet kaptunk. Visszavonultunk. 13.00-kor Pálfi százados kőbölkúti harcálláspontján jelentésem leadtam.”

¹³³⁰ *Makai*

¹³³¹ rövidítése: tak.

¹³³² *Utásznapló* 62. o.

A másik felderítőjárőr azzal jött vissza Béla felől, hogy ott oroszok vannak, és a felvételezés elhúzódnása miatt onnan 10.00 körül induló országosjármű és konyha fogságba kerülhetett.

Közben 15.00-16.00 között megtörtént az oroszokkal a harcérinkezés felvétele. Mivel a lőszeres kocsi is Bélán maradt, Pálfi parancsot adott a lőszer takarékos használatára. Szerencse az volt, hogy az oroszok nem tudták, hogy milyen magyar erők vannak a dombélen, ezért minden fegyverrel összevissza lőttek látszólag céltalanul, mert azt gondolhatták, hogy ott nagyobb magyar egységek lehetnek beásva.

Magyar részről az 1 km-es védelmi szakaszon hol itt, hol ott szólt esetenként egy-egy összetettebb puska- és géppisztolysorozat. Az viszont nyugtalanító volt, hogy az oroszok nem mozogtak előre, különösen vigyázták a szárnyakat, és még harcjárőröket és felderítőjárőröket sem észleltek. Bánhidyi Pálfi harcálláspontján tartózkodott.

18.00 körül parancsot kap Libád felderítésére, főleg élelmezés miatt, mert mindenki éhes és fázik. Mozgására az erdőben nagy akna- és puskatűz zúdult. Egy puskalövedék feje mellett tíz cm-re csapott bele egy akácfába. Libádot üresnek találta, mindenki a pincében bújt el. Este sötétedés után 20.00 -kor az ellenséges tűz még mindig tartott. Mivel a lőszerkészlet nagyon fogyóban volt, Pálfi arra az elhatározásra jutott, hogy visszavonja az arcvonalat az erdő szélébe és csak 2-3 előőrsöt hagy az eredeti védelmi vonalban. Közben az ellenséges tűz is alábbhagyott és megkezdődött a visszaszivárgás. Itt egymástól 2-3 m-re állították fel a honvédeket.

22.00 -kor Bánhidyi ismét lement Libád szélső házaihoz. Itt találkozott újra egy sovány barna szakállas századossal és pár emberével, akikről azt hitte, hogy „feltöltés” címén osztották be a Pálfi századhoz.¹³³³ A háziak kettőjüket kocsonyával kínálták meg és amíg a százados ette a kocsonyát azt mondta, hogy ő neki úgyis mindegy az élet, mert neki nem ér semmit, mert ő tüdőbeteg és napjai amúgy is megvannak számlálva.

A környező házak lakóival megbeszélték, hogy az éjjel a védelemben levőknek megfőznek és éjjel majd csoportokban lejönnek enni. Visszamentek. A megbeszélés eredményét Pálfinak jelentették. Az erdőszéli vonalat járva próbálták az emberekbe erőt önteni.¹³³⁴

A hadosztály parancsnokság Szentgyörgyhalma pusztán, Nyergesújfaluval szemben a Dunától 2 km-re, „szilveszterezett”. Éjjel nagyszabású német felvonuló forgalom volt a Duna fele. A német IV. SS páncélos hadtesthez tartozó német 96. gyalogos hadosztály csapatai kezdték meg átkelésüket a Dunán Nyergesújfalunál.¹³³⁵

A hadosztály tüzérparancsnoknak alárendelt tüzérség a VIII. tüzérosztály 5 löveggel, és a 6/1. üteg, 3 löveggel támogatta a Duna déli oldalán folyó harcokat.

A LVII. páncélos hadtest parancsára a 2. gépvontatású tüzérosztály ekkor még a 6. német páncélos hadosztály alárendeltségében, a 6/2 és 6/3 ütegek 5 lövege Ebed É-on a német 3. páncélos hadosztály alárendeltségében volt.

A Szent László hadosztály állásait a 394. német páncélgránátos ezred és a 3/II. páncélgránátos zászlóalj vette át.¹³³⁶

¹³³³ A valóságban a védelem parancsnoka **Tassonyi Edömér** volt. Elkeseredett volt. A harcot értelmetlennek tartotta. Egyébként jellemző **Tassonyi** szerénységére a történet.

¹³³⁴ **Bánhidyi** 9-10. o. Lehet, hogy **Bánhidyi** ismerete **Bárczy** Zuhanóugrás c. könyvéből ered, mert **Tassonyi** 4. o-án a következőket írja: „A hadműveletek alatti egészségi állapotomról költött koholmányai nevetségesek (**Bárczy** 293., 311., 475.- 476. o. stb.). Tény az, hogy 1931-ben és 1935-ben volt súlyos sibaesetem, de ezeket nyom nélkül kihevertem, annyira, hogy 1940-ben nemzeti lesiklóversenyt nyertem. A hadműveletek alatt tökéletes egészségben voltam.”

¹³³⁵ **Pohlman** 354. o. és **Lajtos** 66. o.

¹³³⁶ **Dárdai** 92. mell.

A Szent László hadosztály 1. sz. *kocsioszlopa* 1945 szilvesztere délután Győrön keresztül Medve községbe ért, majd a Csallóközön át a Garam folyó felé haladnak tovább. Átmentek egy hadihídon, de ott a szembejövő orosz támadás miatt a kocsioszlop törzse csak úsztatva jutott vissza. Győr mellett Enesén Péterháza pusztán szállásoltak be, majd egy hét után Pápa mellett Nóráp községben foglalták el utolsó állomáshelyüket.¹³³⁷

Híradó zászlóalj rádiós századának törzse a szilvesztert Eredmény pusztán töltötte.¹³³⁸

1945. január 1.

Új év. Szepesvári főhadnagy és több katona meggyógnak, és áldoznak. Hálát adnak a jó Istennek, hogy megmentette őket.¹³³⁹

A Dél Hadseregcsoporthoz kilátásba helyezte a német 6. és a 8. páncélos hadosztály a Garam frontról való leváltását. A 6. páncélos hadosztályt a Dunától délre, előreláthatóan a támadó csoportnál vetik be.

A IV SS páncélos hadtest ezen a napon tett kísérletet a Budapest gyűrű áttörésére. A Dél Hadseregcsoporthoz hadinaplója szerint a vezérkari főnök arra utalt, hogy a német 6. páncélos hadosztályt a Garam frontról a német 211. népi gránátoshadosztály megerősítésére gyorsan csatlakoztatni szükséges. Nem gondolt a hadseregcsoporthoz arra, hogy a leváltásuk előtt először össze kellene gyűjteni őket. Helyesebb lenne a 6. páncélos hadosztály részeit azonnal kivonni és a Dunától délre a támadás mélységében bevetni.¹³⁴⁰

A hadosztálynak 1945. I. 1-én kelt első parancsa szerint a páncélos hadosztályt a Garamtól kivonják, és hadsereg gépesített tartalékaként a Dunától északra kell készenlétkben legyenek. A leváltás a következő napokban megtörtént, a 211. gyalogos hadosztály (Echhardt altábornagy) és a magyar Szent László hadosztály részeivel.¹³⁴¹

Az év fordulónapján hazánk területén a 3. Ukrán front a Dunántulon és Budapesttől a Dráváig 108. hadosztállyal, a 2. ukrán hadsereg Észak-Magyarországon Váctól Kassáig 60 hadosztállyal, a 4. ukrán hadsereg Szlovákiától a Kárpátokig 22 hadosztállyal, összesen 187 (helyesen 190) hadosztállyal harcol, ebből 20 hadosztályt Budapest köt le. Ezzel szemben ezen a szakaszon 45 német hadosztály van (32+13= 45) és ebből 6 van Budapesten körülvárva. Létszám arány 4:1-hez.¹³⁴²

10 óra tájban Koppány alezredes Ebeden Szügyi ezredessel találkozott, aki elrendelte, hogy harcálláspontját Ebedre tegye át és Altörjay ezredesnek lesz alárendelve. Koppány alezredes az első vonal előtt további aknatelepítést rendelt el. Szemrevételezést az 1. és a 3. szakasz parancsnokai végzik. Az aknaanyagot Katter hadnagy és Horváth zászlós Muzsla K-i bejáratánál lévő aknák felszedésével biztosították és szállították gépkocsin a telepítés helyére. A telepítést a szürkület beállta után az egész század megkezdte.¹³⁴³

A hadosztály törzs ekkor tudta meg, hogy a német 96. gyalogos hadosztály feladata az volt, hogy elvágják a déli parton fekvő Süttőig előrejutott szovjet éleket. Az átkelés annak a német hadműveleti tervnek volt a része, mely Budapestet nyugatról akarta felszabadítani.¹³⁴⁴

A szovjet a Garamkövesdi hídtól nyugatra 1 km-re új hidat vert és megkezdte átkelését.¹³⁴⁵

¹³³⁷ *Adamovich*

¹³³⁸ *Halmay zsebnaptár*

¹³³⁹ *Szepesvári* 53. o.

¹³⁴⁰ *6. Panzer-Division* 440. o. és *8. Panzer-Division* 382. o.

¹³⁴¹ *8. Panzer-Division* 382. o.

¹³⁴² Franz von *Adonyi-Naredi*: Ungars Armee in zweiten Weltkrieg. Neckwargemünd 1971. Kurt Vowincklen Verlag. 219. o. A könyv átdolgozása az 1954-ben írott magyar nyelvű könyvnek. Az idézet a könyv 178. oldalán található.

¹³⁴³ *Utásznapló* 62. o.

¹³⁴⁴ *Lajtos* 66. o. és *Pohlman* 354. o.

Ezekben a napokban az időjárás-jelentés szerint:

„A hőmérséklet mínusz 4-6 Celsius fok között, erősen felhős, rossz látási viszonyok, az uthelyzet változatlan, a hegyekben erős jegesedés, kerek járművek nehezen mozognak.”¹³⁴⁶ Az utásnaplóban levő bejegyzés: Kisebb havazást jelez.

Az elmúlt héten a légitevékenység a térségben gyér volt. A magyar légierő is csak január első napjaiban kapta feladatául az Ipoly - Garam térségében levő szovjet hídfőt biztosító gépek leküzdését”.

A 101. vadászpilóta ezred 4. századának Komárom felett szabad vadászatot engedélyeztek. Nánási Kálmán hadnagy Süttő mellett támadó 8 Il-2-es csatagép közül kettőt lelőtt. Murányi Tibor zászlós szovjet csatagépeket biztosító egyik Jak-9-et lőtte le Esztergom felett. Horváth Sándor Kemenesszentpéterről indulva Fw - 190-esével, négy La-5-ös közül, egyet lőtt le. ugyanakkor Domján Pál zászlós Ősi felett eltűnt.¹³⁴⁷

A hadosztály parancsnokságot déltájban nagy szovjet tüzérségi tűz zavarta ki Szentgyörgyhalma pusztából.¹³⁴⁸

A hadosztály tüzérparancsnoka által kiadott védelmi tüzterve alapján délelőtt saját tüzérségünk lőtte Nánát. Tüzérfigyelő nagy saját légitevékenységet jelentett. 10.30-kor egy magyar vadászgéppár repült Párkány felett nyugati irányba, 10.50-kor az ellenséges szovjet léghárítás Párkány felett lőtt egy saját (szovjet) repülőgépet, 11.25-kor egy magyar repülőgép É-ÉNy-i irányba repült.¹³⁴⁹

11.40 -kor kilenc saját rohamlőveg Köbölkútról Párkány fele haladt.¹³⁵⁰

16.20 -kor érkezett meg a német LVII. páncélos hadtest arancsnokság előzetes értesítése Szentgyörgyhalma pusztára, hogy a hadosztály csapatait a német páncélos hadosztály részei váltják fel. A repülő lövészezred (vitéz Iványi százados) Köbölkúton, a magyar 2. páncélos hadosztály részei Búcsón gyülekeztek. A „Feldherrnhalle” hadosztály zászlóalj parancsnokának (Schumann főhadnagy) Altörjay ezredessel kellett a csatlakozási pontokat tisztázni. A hadosztály parancsnokság „előzetes értesítést” adott ki a német 3. páncélos hadosztály egységeinek felváltására, azzal, hogy a páncélozott részek, és a tüzérség visszamaradnak.¹³⁵¹

A Pálfi zászlóalj első csoportja, 10-15 ember, hajnali négy órakor ment le Libádra, a faluba étkezni. Várták vissza őket, nem jöttek. Elszivárogtak Libád nyugati oldalán levő szőlőkön át a kb. 15 km-re levő Magyarországra fele.

Reggel az oroszok nagy tüzet zúdítottak, most már az erdőszélre, a zászlóalj új védelmi vonalára, és várható volt az orosz támadás. Időközben előkerült és csatlakozott egy aknavető félszakasz is két csővel a védelemhez, akik viszonzták ugyan az ellenség tüzeit, de löszerük elfogyott. A tisztek hosszabb rábeszélésére Pálfi kiadta a visszavonulási parancsot Magyarországra fele, amely légvonalban 15 km-re feküdt Libádtól.

A visszavonulás (szivárgás) kisebb csoportokban történt azért, hogy a németek ne vonják parancsnokságuk alá az éhes, kimerült, löszer nélküli, magyar honvédeket. Az elrendelt visszavonulás az utolsó pillanatban reggel hét órakor történt, mert ekkor csapott át a felhős idő hajnali ködös szürkülete a reggeli világításba. Pálfi, Bánhidya és az aknavetősök parancsnoka 10-15

¹³⁴⁵ *Hgr. Süd. KTB.* 30. XII. 44.

¹³⁴⁶ *8. Panzer-Division* uott.

¹³⁴⁷ *Demény* Gábor személyes közlése 1997. XI. 12. **Punka Tibor** adatai alapján.

¹³⁴⁸ *Lajtos* II. 55. o.

¹³⁴⁹ *Dárday* 86. mell.

¹³⁵⁰ *Dárday* 87. mell.

¹³⁵¹ *Dárday* 88. mell. 2/Szent László hadosztály I.a. 45. 1. 1. sz.

akna kilövésének fedezete alatt hagyták el utolsónak az erdei állást, majd Libádot és mentek kisebb csoportokban a Libádtól északkeletre levő szőlős domboldalon át Magyarországyénbe.

Közben az oroszok is észrevették a leszakadást és aknatüzet zúdítottak a visszavonulókra, és üldözésükre harcjárőröket küldtek. Sikertől ezekről megszabadulniuk és 09.00 -kor elérték a Köbölkutra vezető kövesutat. Itt megpihentek.

Pálfi közölte, hogy Gerlay századossal még egy páran előremennek, hogy a gyülekezőhelyet előkészítsék és a szőgyéni templom mellett találkoznak. Ott érték be őket az aknavetőzők zászlósokkal, akik sikeresen kikerülték az őket is üldöző oroszokat. Aknavetőzőiket sajnos fel kellett robbantaniuk, azok ott maradtak a libádi akácokban. Bánhidiek Szőgyén felé menve látták, hogy a német páncélgránátosok ott még ásták be magukat.

Magyarországyénbe 10-15-en értek délután 15.00 óra körül. Tüvé tették a községet, de ott sem Pálfiakat, sem másokat nem találtak. Délután (17.00 óra) lévén a házaknál éjszakáztak és úgy tervezték, hogy másnap Érsekújvár-Nagysurányon át Dunaszerdahely felé, majd Medvén át a Dunahídon, Győrön át, Pápára a hadosztály állomáshelyére jutnak.¹³⁵²

1945. január 2.

Beregffy vezérezredes távirata. Kapta: Minden alárendelt magyar parancsnokság hadtestig bezárólag

„Ellenséges oldalon harcoló magyar csapatok tagjaival való eljárás. Több helyről jelentés érkezett arról, hogy saját csapatainkkal az ellenség oldalán magyar csapatokból szervezett, harcos alakulatok jelentek meg. A magyar haza eltiprására és a magyar nemzet kiirtására törő ellenséget támogató magyar egységekből ejtett foglyokat a helyszínen azonnal fel kell koncolni. Kapják: 1 hs. pság. 3. Hds. pság. I. hdt.pság., Heeresgruppe Süd., Magyar I.A., Baalck hds. csop. Magyar I.A., Kreising hds.csop. magyar I. A., és a 2. pc. hds. magyar I.A. – Gyepű II. 1945. évi jan.2-án. Beregffy vezds. s. k.” Szerencse, hogy ilyen alakulatokkal a Szent László hadosztálynak nem kellett szemben állni.¹³⁵³

Vitéz Kovács Gyula altábornagy, a Fővezérség meghatalmazott tábornoka, január 2-án Köbölkuton a hadosztály parancsnokságon járt. Haza – Győrbe - jöve a Szent László hadosztály érdekében levelet ír Beregffy Károly vezérezredesnek.

A levele 2. a.) pontjában jelenti, hogy a Szent László hadosztály maradványai Köbölkuton és Bátorkeszin vannak kivonva. Átszervezése és ujrafelállítása legcélszerűbben Pápán volna végrehajtható. Kéri, hogy a Heeresgruppe Südnél ezt eszközölje ki, mert félő, hogy újra bevetik őket. A felettes német LVII. hadtestnek nincs elvi kifogása, csak két tüzérűteg visszatartását kéri.

b.) A hadosztály kiváló teljesítményeit minden német előljáró parancsnokság elismerte szóban és írásban, csak a magyar nem. Kéri, hogy (ahogy ezt Balck is tette.FJ.) Beregffy is járja végig a hadosztály szálláskörleteit. Ha erre nem lenne ideje, Ő (Kovács altbgy.) ezt szívesen megteszi.

c.) A hadosztály teljesítménye Szügyi ezredes személyes érdeme. Javasolja vezérőrnagyi előléptetését Ezt a németekkel való együttműködés szempontjából is előnyösnek látja.

d.) A hadosztály kitüntetési beadványának soronkívüli intézésére XII. 31-én már a II. csoportfőnökségnél lépéseket tett.. Ellenőrizte a névsort, a hadosztály parancsnok jelentése alapján meggyőződött annak méltányosságáról.¹³⁵⁴

ugyancsak a Fővezérség meghatalmazott tábornoka Győr, 4018/Eln.1. Vk. 44. száma alatt intézkedik „A 2. pc ho. részeinek kivonása” címmel.

¹³⁵² *Bánhid*y 11-12. o.

¹³⁵³ *Kovács hadinapló* 86. mell. Géptávirati közlemény.

¹³⁵⁴ *Kovács hadinapló* 78. mell. A közölték a levél fogalmazványának részlete.

- 1/ A 2. pc. ho. hátrairányított részeit, kivéve a 2.feld. zlj-at és a megmaradt csapatvonalot, a 2. pc. hop. megfelelő pótala-hoz vonultassa be.
- 2./ A hk-kal el nem látott és be nem vetett, de riadó ala-al gyengített hk. zlj. ugyancsak pótala-hoz vonuljon be.
- 3./ A Galántán javításból kikerült 8 db IV hk-t a 2. pc. ho. vegye át és és a személyzettel együtt ossza be a Dunaalmásnál küzdő századhoz.. A hk. félszd-ot egyébként fegyelmileg a Szent László ho-nak rendelem alá.
- 4./ A ho. seregvonalat a pc. felügyelőségnek rendelem alá. Kapják: ...¹³⁵⁵

A német csapatok a január 2-án a Dunától délre Budapest felszabadításáért indított Konrád nevű német támadás megkezdésekor, a Balck csoport vezérkari főnöke, bár megjegyezte, hogy ebből a Garam mellett baj lehet, a német 6. páncélos hadosztály azonnali felzárkózását és a német 3. páncélos hadosztály kivonását látta szükségesnek. Erre a Heeresgruppe Süd vezérkari főnöke von Grohlmann altábornagy azt válaszolta, hogy azt már a hadsereg vezérkari főnökségének is szóba hozta, de döntés nem született.¹³⁵⁶

Az előző évben már a hadosztályhoz tartozó, de idegen alárendeltségben harcoló magyar 76/3. tüzérüteg a hadosztály parancsára Dunamócsról Muzslára menetelve a község keleti részén foglalt tüzelőállást.¹³⁵⁷

Intézkedés az utász zászlóalj felváltására, menetére, a harccsoport felváltására

Az egyesített utász század további aknatelepítésre kapott parancsot az elsővonal előtt. Súllyal a Duna partján kellett érintő aknát (Schitzmiene) és tányéraknákat telepíteniük. A déli alkörzet parancsnoka Ritnovszky százados kérte a műszaki zárat telepítésének felszedését, és kb. 400 méterre előre helyezését. A telepítő szakasz parancsnok kívánságát teljesítette és a műszaki zárat 400 méterrel előre helyezte.

A telepítés végeztével a század a második védőállás építését kezdte meg. A zászlóalj parancsnok a század parancsnokát tájékoztatta, hogy a század 1/3-ával feladatát átadja a német 39. páncélos utász zászlóaljnak, a század kivonásra kerül, és 12 h-kor megkezdí menetét Köbölkutra, és ott beszállásol. A műszaki zárat és erődítmény átadását Katter - Kovács - Székely hadnagyok foganosítsák. Az átadásról jegyzőkönyvet készítenek. A század 15 h 30 '-kor beérkezett Köbölkutra és ott beszállásolt. A század parancsnoka egy önálló utász század megalakítására kapott parancsot.

A hadosztály parancsnok szóbeli parancsára az utász zászlóalj parancsnoknak át kell vennie a hadosztály műszaki parancsnoki teendőit, és ezen túl a hadosztály harcálláspontján kell tartózkodnia. Sárközy alezredes még nem érkezett vissza.¹³⁵⁸

A Front rövid ideig a Garam folyónál megállt.

A volt gránátos ezredből maradt zászlóaljat repülő lövészekkel töltik fel újra. Fiatal teljesen újonc "kölyköket"¹³⁵⁹ kapunk. Az alantos tisztek is mind a gyalogharcban tapasztalatlan repülősök: Karácsony hadnagy, Török zászlós, Dömötör hadnagy és egy zászlós. 14 nap kiképzési időt kapunk. Ha bevetnek, az tömegmészárlás lesz. Szállást keresek embereimnek, és máris kezdem a kiképzést. Mindent rögtön éles lőszerez.¹³⁶⁰

¹³⁵⁵ *Kovács hadinapló* 87. mell. Géptávirat. Ilyen terhekre hivatkozott **Szügyi** ezds. felterjesztésében.

¹³⁵⁶ *Hgr. Süd. KTB.* 1945. II. 1. Erwaegungen, Entschlüsse, Befehle. HL. Filmtár, 897/c tekercs.

¹³⁵⁷ *Dárday* 104. mell.

¹³⁵⁸ *Utásznapló* 62. o.

¹³⁵⁹ Lásd korábban Tassonyi véleményét az újoncokról.

¹³⁶⁰ *Szepesvári* 53. o.

1945. január 3.

Az oroszok két hídfőállást létesítettek a Garamon, melyek ellen ellentámadások folytak.¹³⁶¹ Az egyik hídfőállás Kőhídigyarmat volt, ahova a kicsindi lakosság a Garam jegére rakott létrákon, deszkákon robotban hordta át a szovjeteknek a lőszert, élelmet, aknákat. Volt, aki beleszakadt a jégbe.¹³⁶²

A Szent László hadosztály parancsnokság tágabb törzse reggel Bátorkeszire települt át.

A Duna déli oldalán a magyar-német támadás keleti irányban haladt előre. A 6/3. üteget Muzsla keletre rendelték. (Pk: Gereben Ferenc százados) Az üteg 3-ára lett tűzkész.¹³⁶³

Ezen a napon a tüzerparancsnok a hadosztály tüzéségének feltöltésére és újjászervezése érdekében a tüzéségi kiképző és felszerelési központ (Tü. kik. fek) parancsnoksághoz és a tüzéségi felügye-
lőséghez indult útba.¹³⁶⁴

Az arcvonalból kivont Szent László hadosztály létszáma január 3-án a rohamtüze-
rek és a hadosztály tüzésége nélkül:

1. ejtőernyős ezred

I. ejtőernyős zászlóalj 18 tiszt + 350 fő legénység

II. ejtőernyős zászlóalj 3 tiszt + 110 fő legénység

2. repülő lövészezred 13 tiszt + 106 fő legénység

3. gránátos ezred 11 tiszt + 66 fő legénység

utászászlóalj 2 tiszt + 86 fő legénység

Összesen 47 tiszt + 718 fő legénység

Repülőlövész pótezered 630 fő legénység 14 napos kiképzésű újonc.¹³⁶⁵

Ugyanekkor a gránátos-repülőlövészeket Szepesvári „megfeszített erővel képezi ki. Éles kézigránátot dobatok, éles lőszerral lövetek puskával, géppisztollyal, golyósóróval. De tudom, hogy mindez hiába. Nem lehet három év munkáját 14 nap alatt elvégezni.”¹³⁶⁶

A német 6. páncélos hadosztályt leváltották és részei 306. ezredcsoporttal megérősített 211. népi gránátos hadosztályhoz Magyar-német Szögyén, Kürt és Für térségében gyülekezett.¹³⁶⁷

¹³⁶¹ *Karsai Elek*: A felszabadulás krónikája 173. o. Bp.

¹³⁶² *Szántó jegyzet*

¹³⁶³ *Dárday* 89. mell.

¹³⁶⁴ *Dárday* 88. mell.

¹³⁶⁵ *Hgr. Súd. KTB.* 1945. I. 2-án közölt adatokban nincs megnevezve az ejtőernyősök kivételével a többi alakulat. Azokat más közlésekből rekonstruáltam. Az ejtőernyősökön kívül a többi egység pihenőben és hirtelenében összeszedhető emberekből állhatott össze. *Lajtos* II. 57. o. Pályi is hivatkozik: *Pályi* 54/19. o-on szerintük, az ejtőernyősök létszáma 300, és 600 fős újoncállományból állt. Létszám adatoknál *Martin-Ugron* általa már közölt adatokat vettem alapul, mely az ejtőernyős XII. 24-én sorozott újonclétszámot is tartalmazza. A sorozás és azonossági jegyről részleteket a (35. I-2., 36-39) tartalmaz.

¹³⁶⁶ *Szepesvári* uott. 53. o.

¹³⁶⁷ *6. Panzer Division* 441. o. I. 6-án a Dél Hadseregcsoport hadinaplója szerint a 6. páncélos hadosztály zöme Csabditól (Bicskei járás) nyugatra a IV. SS páncélos hadtest kötelékében harcban áll az erősen védekező ellenséggel. Ezen a napon a páncélos hadtest támadása megakadt. A hadinapló szerint H. O. Gille SS-Obergruppenführer meglátogatta Wenck tábornokot a Hadsereg vezérkari főnökét és látogatása során nyíltan megmondta „Véleményem szerint még ma el kell határozni a 6. páncélos-hadosztály a mostani frontvonalból történő kivonását és a déli szárnyon a Balck hadseregcsoport támogatására, be kell vetni.” A „Balck hadseregcsoport vezérkari főnöke meggondolandónak tartja a 6. páncélos-hadosztály azonnali kivonását, hogy a támadási ék kiszélesítésében segíteni tudjon. A páncélosoknak hosszú utat kellett déli irányba Székesfehérvárra megtenni. Ezen idő alatt semmilyen támadásban nem vesznek részt. A

A német 8. páncélos hadosztályt, melyet közben a III. páncélos hadtestnek rendelték alá, a 10. páncélos ezred I. osztálya nélkül január 3-ig állásából leváltották és új állásokat foglalt a magyar Szent László hadosztály mögött. Itt Balck páncélos tábornok hadseregcsoportjának lett alárendelve.¹³⁶⁸

Bánhidyt főhadnagy január 3-án reggel Magyarországon nem talált senkit a megbeszélte gyülekező helyen. Előző este 20. 00 óra körül, vacsora után többen felkapaszkodtak egy német gépkocsira, amelyik Érsekújvár felé ment. Bánhidyt is elhatározta, hogy gyalog indul Érsekújvár felé. Pár km után utolérte egy országosjármű. Egy honvéd hajtotta, és egy százados ült a hátsó deszkán. Ők vették fel. Az szekér Béláról indult ezredbeli volt, a tartalékos százados Dr. Okos Ernő, akiről nem tudta, hogy a gránátos ezred II. zászlóalja 2. századának volt korábbi parancsnoka - és aki szintén Dunaszerdahely-Győrön át igyekezett Pápára.

Érsekújvárott sem találtak egyetlen Szent Lászlóst sem. Nagysurányban sikerült egy zsák cukrot vételezniük, mely jó valutának minősült. Este egy szomszéd faluban aludtak meg. Másnap Negyeden át Dunaszerdahelyre, majd Búsón, Medvén át január 8-a körül érkeztek Győrbe. Innen Bánhidyt német autóstoppal, Kisbéren átjutott el január 12-én Pápára és jelentkezett a hadosztály parancsnokságon.¹³⁶⁹

Koppány alezredes utász zászlóalj parancsnok egész nap az átszervezéssel volt elfoglalva. Jelentkezett a hadosztály parancsnoknál és átvette a műszaki parancsnoki teendőket. Az irattárt nem találta meg, minden valószínűség szerint a volt műszaki parancsnok Sárközy alezredes magával vitte, így kénytelen volt új irattárt kezdeni. Mint műszaki parancsnok javasolta, hogy fent maradt erőkből egy utász századot, a felesleges anyagból pedig egy hadosztály műszaki oszlopot kell szervezni. A vezérkari főnök javaslatát elfogadta.¹³⁷⁰

1945. január 4.

A szovjet hadvezetés parancsa: „Irány Komárom” - volt.

A szovjet legfelsőbb parancsnokság már korábban -. január 4-én - utasította 2. Ukrán Front parancsnokságát, hogy indítson támadást a Dunától északra a 3. Ukrán Front tehermentesítésére. Azaz a 7. gárda harcoksihadsereg és a 6. gárdalövész hadsereg parancsot kapott a Frontparancsnokságtól, hogy főerőivel hajtson végre támadást Komárom irányában 15 km-es áttörési szakaszon, és részeivel mérjen kiegészítő csapást Érsekújvár felé. Foglaljon el dunai átkelőhelyeket és jusson ki - egy Ács, Komárom, Szöny körzetben kialakított hídfőben - a német IV. SS páncélos hadtest hátába.¹³⁷¹

Éjjel Gereben százados a 76/3. tüzérüteg parancsnoka ütegállásával először egy német tüzérosztály, majd január 5-én este egy másik német - a 80/II. gépvontatású tüzérosztály alárendeltségébe került úgy, hogy a Szent László hadosztály tüzérparancsnokával vezetékes összeköttetésben volt. Az üteg felderítő járőre Ebeden tartózkodott. Az induló szovjet támadáskor Párkány és Nána területét zavarta tüzével. Összeköttetése 06. 00-kor szakadt meg a hadosztállyal, mert Muzslára települtek.¹³⁷²

Koppány alezredes intézkedéseket ír a hadosztály megmaradt egységeinek átszervezésére, áttelepülésére, a hadosztály kivont alakulatainak ellátására, kivizsgálja az 1. utász századnál történt

---

vezérkari főnök javasolja, hogy legalább a 6. páncélos-hadosztály páncélgránátosait, páncélos-felderítő egységeit és a tüzéreket Dél felé irányítsák. Csak ez ne vezessen oda, hogy a IV. SS páncélos hadtest véglegesen fekke maradjon.”

¹³⁶⁸ 8. *Panzer-Division* 381. o.

¹³⁶⁹ *Bánhidyt*

¹³⁷⁰ *Lajos* II. 52. o.

¹³⁷¹ Szovjet parancs

¹³⁷² *Dárday* 98. mell

mulasztást. Az I. c. (anyagi) műszaki előadó jelenti, hogy a lángszóró olajat a mai napon a hadosztály műszaki oszlophoz kiszállítja. Oxigént csak akkor, ha cserepalack van. Ennek megállapítására Marcelkeszire szállt ki.

A Szent László hadosztály maradványai nem kaptak új harcfeladatot, a hadosztályt átmenetileg kivonták a harcolók vonalából. A hadosztály eddigi harcsávját a Dunáig a német LVII. páncélos hadtest parancsnoka Kirchner tábornok parancsnoksága alatt a Volksgrenadier hadosztály (É-i csoport), a szétesett magyar 2. páncélos hadosztályból és a német 3. páncélohadosztály parancsnoksága alatt összeszedett német harccsoport (Déli arcvonal szakasz) vette át.

A Keletről indított szovjet támadás is kifulladt a Garam vonalán és szovjettámadás csak a Dunához közvetlenül csatlakozó arcvonal szakaszon folytatódott, de nyugat felé a jelek szerint inkább biztosító jelleggel.¹³⁷³

Szügyi Zoltán ezredes hadosztály parancsnok 1945. január 4-én 12 h-kor a hadosztály vezető beosztottjait az alábbiak szerint tájékoztatta:

1. A német támadás a Dunán keresztül megakadt, ennek elősegítése céljából a németek minden erőt összeszednek, ennek következtében a Szent László hadosztály újra bevetésre kerül. A védőkörlet D-i sávhatára a Duna É-i sávhatára Köhídigyarmat D-en húzott K-Ny-i vonal. A főellenállási vonal pontos fekvését a hadosztály nem ismeri. A vasúttól D-re a Dunáig német erők, míg ettől É-ra az *ejtőernyős zászlóalj* kerül bevetésre. Tartalékok Muzslán lesznek elhelyezve. Az utász század még a mai nap folyamán meneteljen Muzslára és ott szállásoljon el. A tájékoztatás 13 h 10 ' kor ért véget. Az utász zászlóalj parancsnok egyben műszaki parancsnok a század útba indítására azonnal intézkedett. Délután 3 órakor Marcellházára ment, ahol a hadosztály műszaki oszlop átszervezését ellenőrizte.¹³⁷⁴

Este a Szepesvári század is parancsot kap: az egész zászlóalj meneteljen Béla községbe, ott folytatják a kiképzést. Éjjel alig találók Bélára, nagy nehezen beszállások.¹³⁷⁵

A LXXII. páncélos hadtest parancsa a német 3. páncélos hadosztály felváltására.

24. melléklet. *A helyzet 1945. I. 4-én és 5-én 20. 00 óráig.*

A német főparancsnokság észlelte a szovjetek tervét. Legfőbb céljuk egyike volt a még üzemelő Almásfüzitő védelme.

1945. január 5.

A német 6. páncélos hadosztály új parancsnokának Roden altábornagyot nevezik ki, Frölich altábornagy az eddigi parancsnok a német 3. páncélos hadsereg törzsében tüzérségi főtiszt lett.¹³⁷⁶

A német 3. páncélos hadosztály részei 21. 00-kor mennek át a Dunán. Az első oszlopok Bakonycsernyét érik el.¹³⁷⁷

Az erő, melyet a Szent László hadosztály képviselt, nevétségesen kevés volt ahhoz, hogy a két szovjet hadtest támadását feltartsa még akkor is, ha mögötte az Ipolysági harcokban ugyancsak leharcolt és a garamkövesdi hídon visszavonuló német 6. páncélos hadosztály van.

¹³⁷³ *Lajos* II. 52. o.

¹³⁷⁴ *Utásznapló* 62-63. o.

¹³⁷⁵ *Szepesvári* 53. o.

¹³⁷⁶ *8. Panzer-Division* 382. o. A német 8. páncélos-hadosztály 1945. január 25-ig tartózkodott Magyarországon, utána Felsősziléziába távozott.

¹³⁷⁷ *3. Panzer-Division* 454. o

A hadosztály parancsnok a német LXXVII. Hadtest parancsnokától Bátorkeszin parancsot kapott, hogy összeszedhető részeivel, az arcvonalban bevetett német 3. páncélos hadosztályt váltsa fel. További parancsot a LVII. páncélos hadtest parancsnokánál (Kirchner) kapnak, ott jelentkezzenek.

A hadosztály parancsnok vezérkari főnökével azonnal Bélára ment azzal, hogy a parancsot megtagadják. Kirchner tábornok nagyon komoran fogadta őket. Elmondta, hogy január 1-én és 2-án a Dunán átkelt két német hadosztály feladata elősegíteni nyugatról Budapest felszabadítását. Ehhez páncélos hadosztályok kellenek és ezért kell felváltaniuk a német 3. páncélos hadosztályt. Másrészt azért szükséges az első vonalban való kitartás, mert időt kell biztosítani az ide irányított német 8. páncélos hadosztály felvonulásához, annak Érsekújvár körzetéből délkeleti irányba induló ellentámadására, melynek célja a Garam vonal visszafoglalása.¹³⁷⁸

Kemény hideg idő. A hadosztályhoz megérkezik a német 3. páncélos hadosztály felváltására az intézkedés. 6 órakor a hadosztálytörzs Bélára megy. Az elhelyezés nagyon rossz, így a műszaki parancsnok nem tudott dolgozni, mivel a hadosztály parancsnokság 9 h 45-kor elfoglalta irodahelyiségét. 9 h 50 '-kor az utász század parancsnok parancsot kap a Szent László hadosztály védőkörletében reteszállás építésére. A szemrevételezést Pálfi százados hajtotta végre. A kiépítést az utász századnak kell végrehajtania. 11 h-kor a század parancsnok beérkezett, hogy a szemrevételezővel a kapcsolatot közvetlen felvegye.

A parancs: „a) A kitűzésnek ma estig be kell fejeződnie.

b) Termeljen ki és szabjon le óvóhelyek részére faanyagot.

c.) Tüskésdrótot derítsen fel és termeljen ki

15 h-kor a D-i védőkörlet parancsnoka Schuhmann főhadnagy távbeszélőn kérte, hogy állása elé még aknákat telepítsünk, valamint robbanóanyagot is kért a fagyott földben való állásépítés könnyítése céljából. Tudattam vele, hogy zárharc anyagunk nincs, de robbanó anyaggal segítségükre lehetünk. Megígértem, hogy még ma este a század egy tisztje fel fogja keresni, a részletek megbeszélése céljából.

17 h 20 '-kor felhívtam az I. c-t (Pál hadnagy) és elrendeltem, hogy a zárharc anyagot igényeljen a németektől, ugyancsak robbanóanyagot is. Pál hadnagy a visszahíváskor jelentette, hogy az igénylést foganatosította és a záró és robbanó anyaggal holnap számolhatunk.

17 h 30 '-kor Kozma főhadnagyot utasítottam, hogy a Tokodon maradt anyagot derítse fel egy tisztihelytessel. Mersits századost utasítottam, hogy műszaki oszlop Bátorkeszire települjön át és a szoros érintkezést az I. c-vel vegye fel (Pál hadnagy). Egy üzemanyagtisztet jelöljön ki, hogy a zászlóalj benzin anyagkészlete mindig meg legyen.

Este 22 h-kor hallotta a zászlóalj parancsnok azt a hírt, hogy Párkány irányából erős motorzúgás hallatszik. A vezetés ezt a hadtest parancsnokságnak azonnal jelentette, ahol az ügyet nem vették komolyan.”¹³⁷⁹

Szepesvári: „Teljes erővel belefekszem a kiképzés folytatásába. Élessel lövöttek, de van olyan, aki el sem tudja sütni a puskát. Tisztjeimmal már összelekedtem. Este mit sem sejtve, a holnapi gyakorlat kidolgozása után nyugodtan lefekszem. Éjjel hivatnak a zászlóalj parancsnokságra. Rosszat sejtve megyek el. A front nagyon csúnyán és közelben dübörög. A zászlóaljnál parancsot kapunk, hogy riadó az ejtőernyősök segítségére kell mennünk. Szörnyülködünk, hogy ez tömeggyilkosság lesz. Ilyen kiképzetlen emberekkel a frontra menni hazaárulás, a magyar vér értelmetlen pocsékolása, de nem használ semmi, A parancs, az parancs!”¹³⁸⁰

¹³⁷⁸ *Lajtos* II. 55.-56. o.

¹³⁷⁹ *Utásznapló* 62-63. o.

¹³⁸⁰ *Szepesvári* 53 - 54. o.

Január 4-e és 7-e között a légi harcok Kisbér - Székesfehérvár felett folytak, később az említett a rossz időjárás miatt január 14-ig szüneteltek.¹³⁸¹

VÉDELEM A HEGYFAROKBAN

24. melléklet. *A helyzet 1945.I. 4-én és 5-én 20.00 óráig*

Bátorkeszin 1945. január 4-én 22. 40-kor jelent meg a hadosztály 22/I. o.sz. intézkedése a 3. páncélos hadosztály felváltására és új védelmi feladatára.

A hadosztály déli sávhatára délen a Duna, északi sávhatára Kőbölkút D., Libád D., Kőhídyarmat D., Bajta D.¹³⁸²

A hadosztály főellenállási vonala az eddigi, illetve folytatólag a vasútvonal mentén a 119. pont - a Kőhídyarmatra menő vasútvonal, Hegyfárak keleti csücskétől északkeletre 1 km-re levő vasút a kocsit kereszteződéséig, 120 -124 magassági pontok - Kis-Tata pusztá.

Déli védőkörlet a 93/II. német zászlóalj parancsnoksága alatt a „Szász géppuskás zászlóalj” és a 93/II. német gyalogzászlóalj.

Északi védőkörlet Tassonyi százados (örnag) parancsnoksága alatt levő ejtőernyős zászlóalj. Csatlakozás Párkány pályaudvartól észak-északkeletre 1 km-re levő taligaút villa.

Bal szomszéd a 211. Volksgredanier hadosztály. Csatlakozás Kőhídyarmat délen levő műút villánál.

A tüzéség északi és Déli harccsoportból áll.

Hadosztály tartalék:

- 1 - Pálfi százados repülőlovász zászlóalj Bélán,
  - 2 - Hadosztály felderítő zászlóalj, egy kerékpáros és egy páncélrém szakasza Muzslán
  - 3 - utászszázad Muzslán,
  - 4 - A 20. rohamtüzérosztály (század) ütőkész önjáró talpas páncéltörőágyús ütege egyelőre Muzslán bevetésre készen
  - 4.1. - Koltay főhadnagy parancsnoksága alatt, a hadosztály parancsnokságnak alárendelve.
- Páncélelhárítás:

a) a német légvédelmi tüzéség páncélfelfogó vonalat létesít, Muzslától északkeletre a 125-135 magassági pont között az ejtőernyős zászlóalj maga szervezi,

c) Délen 4 saját páncéltörő ágyú német alárendeltségbe kerül,

d) a felderítő osztály 3 német páncéltörő ágyúját, melyek Ebed DK, ÉK-en a mélységben vannak telepítve, a rohamtüzérosztály Hetzerjei egésszé ki.

A hadtest tartalékot képező páncélos csoport - a magyar 2. páncélos hadosztály 4 Pz IV harcokcsija és a 16. rohamtüzérosztály 4 önjáró páncéltörő ágyúja - Muzslán.

A hadosztály felderítő osztály Bátorkeszin folytatja kiképzését.

Az ejtőernyős zászlóalj újoncait január 5-én Muzslára kell előrevonni.

¹³⁸¹ **Demény** Az időszak alatt **Buday Lajos** szakaszvezető, **Balogh Pál** hadnagy, **Báti János** hadnagy egy-egy Jak 3-as, **Málik József** hadnagy, Gödöllő É-on, **Nagy József** szakaszvezető, **Nánási Kálmán** hadnagy, **Potyondi László** százados, **Szikora Pál** szakaszvezető két Jak 9-est lőtt le

¹³⁸² Tévesen Bajna D. van a parancsban

Hadtest tartalék: a német 3. páncélos hadosztály Bátorkeszi - Köbölkút - Kürt - Madar körzetében.

A páncélelhárítást Koltay főhadnagy szervezte meg a német légvédelmi tüzérség (a volt *gránátos ezred*, és a 20. páncélvadász osztály 2 db nehézpáncéltörő ágyúját a 93/II. német zászlóalj parancsnok alá rendelték!), és a felderítő osztály 3 nehéz páncéltörő ágyújával és a 20. rohamtüzér osztály Pz IV- Hetzereivel. (?).

Harcokosi aknákat már eddig is telepítettek az állások mögött. Egy gyalogsági reteszállást a hadosztály a 36. német különleges utász ezred parancsnokával (von Grosse alezredes) január 7-től kezdve a lakossággal építtetett ki. Ezt Pálfi százados is szemrevételezte.

A hadosztály parancsnok vezetési törzse Bélán, a tagabb - és az anyagi törzs Bátorkeszin települt.

Híradó összeköttetés Bélára, Párkány pályaudvarra, Muzslára, a 20. rohamtüzér osztályhoz, Hegyfarok ejtőernyős zászlóalj parancsnokhoz telepítve.

A repülő lövész-, és utász zászlóalj és felderítő szakaszok január 5-én 06.00 óráig foglalták el kijelölt körleteiket.¹³⁸³

Tudták, hogy a sajátunkat többszörösen meghaladó túlerő támadása következik, elsősorban páncélosokkal. A harcoksitámadás Nána és a Duna közötti sík terepen fog bekövetkezni. Itt indulnak északnyugat felé a műutak és a kettősvágányú vasútvonal is. Itt már a támadó ellenség nem kell a Garamon átkeljen.

Ugyanakkor tudták, hogy bármennyire is jó az ejtőernyősök harci szelleme, a hatásos páncéltörő fegyverek elégtelensége miatt nem remélték, hogy a védelembe rendelt csapatok hosszabb ideig kitarthassanak.

Úgy értékelték a helyzetet, hogy még sikeres szovjet áttörés esetén is igyekezniük kell a „Hegyfarok” dombvidéket tartani.¹³⁸⁴

A tapasztalatok ismeretében kis erővel nem lehetett összefüggő arcvonalat létrehozni, hanem támpontokat alakítottak ki. Lajtós őrnagy minden támpont parancsnokot személyesen igazított el azzal, hogy addig kell helyükön, maradjanak, míg a megsemmisülés veszélye nem fenyegeti őket. Ennek a pillanatnak megítéléséhez a hadosztály telefonvonalat épített ki minden támponthoz. A visszavonuló csapatok első gyülekezőhelye Köbölkúton, ha ez már túlhaladott lenne, Bátorkeszin, ha az sem, Ógyallán ill. Komáromban, végül mindenképpen Pápán legyen.

A német hadvezetés már I. 4-én tudta, hogy erős szovjet kötelékek jönnek Déli irányba a Garam túlsó oldalán és már 5-én tartott a LVII. páncélos hadtest déli szárnya elleni, a párkányi hídfőből indított szovjet 6. gárdahadsereg támadásától. A német 8. hadsereg résének betömésére szánt s az óta dolga végezetlenül visszavonult német 8. páncélos hadosztályt - most már leharcolt alakulatot - a Szent László hadosztály mögé azonnali támaszként állította be.¹³⁸⁵

¹³⁸³ *Dárday* 95. mellékletben, lévő parancs ugyan Muzsla helyiséget említi a 20. rohamtüzérosztály tartózkodási helyének, de ott Kárpáthy szóbeli közlése szerint nem voltak. A parancsban az „önjáró lövegek” ugyancsak téves meghatározás, mert ilyen a 20. rohamtüzérosztálynál nem volt. Az önjáró lövegtípus elől és hátul is nyitott löveg, a páncélosok őse volt. Kísérleti példányainak egyike Burg bei Magdeburgban lévő német kiképzési központban volt látható. *Kárpáthy levél* 1. O. A parancs ugyanakkor nem említi a 20/3. üteget. Az Esztergom-táborban 1944. december 23-án átvett 21 Hetzerből a 20/1 üteg 8 vagy 9 rohamlövegét Keszölcön a szovjetek kilőtték a 20/2. Koltay ütegnek 8 vagy 9 rohamlövege jöhetett át december 26-án 07 óra 10 perc előtt - az ebben az időpontban felrobbantott - Párkányánai-hídon, és ezek szerint jan. 7-én ezekből már csak a parancs szerint négy volt harcrafogható. A parancsból arra is következtethetünk, hogy a 16. rohamtüzérosztály rohamlövegei már Gután voltak javításon.

¹³⁸⁴ *Lajtós* II. 55-56. o.

¹³⁸⁵ *Hgr. Süd. KTB* 5. 1. 1945. Erwähungen, Entschlusse, Befehle.

A nap folyamán von Grolman Helmuth altábornagy, a Dél Hadseregcsoporth vezérkari főnöke még három alkalommal beszélt Gadecke vezérőrnaggyal, a Balck tábornok vezérkari főnökével, akinek a IV. SS páncélos hadtest már alárendeltségében volt, a támadás folytatásáról. A feladatokat a hadműveleti napló a 7. pontban rögzíti:

„7. A Dunától északra a 3. és 8. páncélos hadosztályt a magyar gyalogos Szent László hadosztállyal le kell váltani. A 3. páncélos hadosztályt a Székesfehérvártól nyugatra levő támadó csoporthoz kell irányítani.”

A január 4-én hozott elhatározás mentette fel 1945 január 12-én a Szent László hadosztályt a további felvidéki harcok terhe alól.

Az elkövetkező 48 óra Szent László hadosztály maradványának tragikus kimenetelű végét hozta. A védelem magva most is az ejtőernyősök és lehetetlen feladat megoldására szánt Tassonyi Edömér őrnagy a védelem parancsnoka.

A Garamon átjutott *I/II. ejtőernyős zászlóalj* maradvékát és a Garamhoz rendelt *I/I. ejtőernyős zászlóalja* Tassonyi egy egységbe fogta össze. A két *ejtőernyős zászlóalj* létszáma 21 tiszt és 460 legénység volt.

A Pálfi Sándor százados *gránátoslövész zászlóaljából* 11 tiszt, 66 fő legénység a repülőlövészek és felderítők maradványaiból 13 tiszt és 106 fő legénység állt rendelkezésre.

A Repülő Csapatfőhelyettes Képző Iskola (RECSETI) növendékeiből álló újonckiképző zászlóalj a „repülő pótezered” mintegy 630 főből állt.¹³⁸⁶

Az egyesített utász század Ebedről menetelt, Muzslán tartalékban van. Létszáma 2 tiszt és 86 fő legénység. A hadosztály déli védőkörlet parancsnoka - Schuchman német főhadnagy - aknatelepítést kér állása elé, de a hadosztálynak nincs hozzá anyaga. Ezt a németektől igénylik 17 óra után, a nagy szovjet támadás előtt alig tíz órával.¹³⁸⁷

A hadosztály maradvéka, amely az első vonalbeli védelemre rendelkezésre állt, mint előzőekben láttuk 47 tiszt és 718 fő legénység volt, a tüzérség és rohamtüzérség nélkül.

Az *ejtőernyősök II. zászlóalja* a Garamot úszta át. Az *I. zászlóalja* a dicsőséges soroksári és isaszegi bevetések után Kéthelyen is helytállt, de az ottani mintegy negyven százalékos veszteséget már nem tudták feltölteni, így ez a zászlóalj is leharcoltnak volt tekinthető. Az újonc ejtőernyősöket egy hete, XII. 27-én szerelték fel. Nagyrészüket ejtőernyős levante ugyan, de újév napján indultak Komáromon át frontközelbe. Köbölkúton éjjeleztek, és a *II. ejtőernyős zászlóalj* Ipoly vonalban leharcolt maradvékával vonultak át Bátorkeszibe. Az újoncok fegyvert csak itt kaptak kézbe. Éles lövészetet is itt hajtottak végre, sőt téli felszerelést is csak itt kaptak.¹³⁸⁸

A német 3. páncélos hadosztály felváltását a hadosztály január 5-én virradóra fejezte be. Ez úgy volt lehetséges, hogy az ejtőernyősök szállítása már január 4-én délután megkezdődött a német hadosztály gépkocsijaival. Nem kellett a hírrendszert kiépíteniük, mert átvették a németek telepített hálózatát és csak híryanagot kellett, adjanak helyette.¹³⁸⁹

¹³⁸⁶ *Martin Ugron* II. 64-65. o. és „A Szent László hadosztályról megjelent cikkekben, emlékhelyeken gyakorta emlegetik, hogy a letkési hídfőben RECSETIS növendékek, illetve az iskolából jelentkezettek jelen lettek volna. Ez tévedés. Ők, illetve alakulatok egy része a Garam mögötti Libádon voltak harcban, sebesültek meg és haltak hősi halált, illetve kerültek orosz fogságba.” **Porkoláb levél**

¹³⁸⁷ *Huszár* 159. o.

¹³⁸⁸ *Martin-Ugron* II. 64-65. o. és *Tassonyi* kézirat és *Tassonyi-Pályi* (HL. Tgy. 3064.)

¹³⁸⁹ *Lajos* II. 56. o.

A hadosztály vezetési törzsének a terepen létesített harcálláspontjáról szemmel is belátható volt a várt harcokcsitámadás terepe. A Bélai Uhlmann kastélyban volt a harcvezetési központ a telefonkészülékekkel.¹³⁹⁰

Január 5-én reggel 7 órakor érkezett be az újonckiképző zászlóalj és Pálfi százada.

Tassonyi törzsével egy géppuskás és egy golyószórós rajjal Libád keleten védőállásban volt. Felvette rádió a kapcsolatot a hadosztály parancsnoksággal és jelentette, hogy az orosz harcokcsigyülekezés állása előtt 2 km-re megkezdődött, mintegy 60-80 harcokcsi ment készenléti állásba. Lajtos a jelentést nem hiszi el. Tassonyi figyelmezteti százada és elrendeli Godó főhadnagynak: ha a támadás indul két nagy kazlat, gyújtasson fel.¹³⁹¹

Az ejtőernyősök bal szárnyán Kis-Tata pusztá körül Kövesdy Dezső csökkent létszámú százada foglalt védőállást, mögötte egy 7.65 cm-es páncéltörő ágyú. Középen Szakács József főhadnagy ugyancsak a II. zászlóaljból helyezkedett el századával. délre, a jobb szárnyra, a legkritikusabb helyre Káptalan pusztához, Godó Ferenc főhadnagy százada került.

Nagy Árpád aknavetőseit az 5 km széles szakaszon háromfele a századok mögé helyezte el Tassonyi őrnagy.

Ugyanekkor jelentkezett a Bélán keresztül vonuló Pálfi-féle gránátos zászlóalj töredéke és a december 7-én riasztott „repülő pótezered”, melyet repülő csapattiszthelyettes iskolásokkal töltöttek fel, létszáma 800 fő, melyből mintegy 600 fő növendék volt. Tassonyi a beérkezett alakulatokat védő állásba rendelte.

A Pálfi zászlóalj védőállását Libádtól kelet-délkeletre a szőlődombon, illetve tőlük délre, Béla községtől keletre az erdőmagaslaton jelölte ki. Libád nyugaton egy német kerékpáros szakasz volt reteszállásban. Sárkányfalva német kézben.¹³⁹²

Az utász századnak a hadosztály védőkörletének Pálfi szakaszán reteszállást kell kiépítenie, melynek kitűzése estig tartott.

Sárkányfalvától északra Tassonyihoz osztották be Bazsó Károly főhadnagyot, aki mintegy 100 fő parancsnoka volt, mert egy gyalogos zászlóssal ennyien csapódtak hozzá. A szovjet támadás indulásakor kapott aknatűzben mindketten megsebesültek, a zászlós rövidesen meghalt. Bazsó sebesülten Komáromon át megmenekült.¹³⁹³

A hadosztály vezérkari főnöke a hadosztály vonatát összevonta az *ejtőernyős ezred* vonatával és 15 km-re hátra Köbölkút - Bátorkeszi területére irányította. Így az *ejtőernyős zászlóalj* élelem és lőszerutánpótlás nélkül maradt.¹³⁹⁴

Sikerült az éj folyamán Tassonyinak - egy Libádon talált német távbeszélő állomásról - a Sárkányfalván levő német alakulattal beszélni. A készüléknél levő német tisztnek fogalma sem volt az alárendelésükről. Tassonyi úgy tájékoztatta, hogy reggel 7 óráig tartja az állást, de egy - a szovjet tartalék beérkezése utáni - „felszámoló” támadást képtelen kivédeni.

Alparancsnokaival megbeszélte, hogy az utánpótlás nélküli helyzetet feladva kisebb csoportokban, a páncélos éket megkerülve Komárom térségében gyülekeznek - hivatalos visszavonulási parancs

¹³⁹⁰ *Pályi* 57-58. o.

¹³⁹¹ *Martin-Ugron* II. 72. o. *Tassonyi* 36-37. o.

¹³⁹² *Martin-Ugron* II. 74-75. o.

¹³⁹³ *Martin-Ugron* II. 14.

¹³⁹⁴ *Pályi* 60. o.

nélkül. Az eddig nem jelentkező német parancsnokság úgyis csak feláldozná őket. Ő maga legényével és három önként jelentkezővel visszamarad utóvédként.¹³⁹⁵

1945. január 6.

Az orosz a német kerékpárosoknál támadt. A németek Tassonyi rábeszélésére reggel 7 órakor elkerékpároztak, az ő kis csoportjával alig tudott kicsúszni.¹³⁹⁶

23. melléklet. *A hegyfarok védelmének összeomlása 1945. január 4-6. között.*

1945. január 6-ára lett kész a Kőhídyarmat melletti szovjet hadihíd. Ezen át 02.00-kor indította a szovjet 6. gárda harckocsi hadsereg zöme 150-200 harckocsijával és két lövész hadosztályával támadását Párkány és Nána irányából nyugati irányba a Hegyfarok és Duna közötti kb. 6-8 km. széles szakaszban.

Megszámlálhatatlan orosz tank és egyéb páncélos jármű kelt át a Garamon január 5-éről 6-ára virradóra a Kőhídyarmathoz közeli - németek által kevésbé látható - hadihídon. A Hegyfarok lábánál levő néhány magyar tüzerűteg igyekezett megzavarni az átkelést, kis sikerrel. A magyar páncéltörő ágyúk tüzét észlve sztalinorgonával löttek irányukba és megsemmisítették őket.¹³⁹⁷

Ugyanekkor 02.30 -kor ... a 2. Ukrán Front a Dunától északra támadást kezd a Garam hídfőtől nyugati irányba, áttör a magyar Szent László hadosztályon¹³⁹⁸ A Dél Hadseregcsoporthadműveleti napló: ... A Dunától északra levő erőknél kell helytállniuk, amíg beérkezik a német 20. páncélos hadosztály ... hogy a Dunától délre ne veszélyeztesse a Budapest felmentésére indított támadás célkitűzését.

A hadosztály parancsnokságon „Bélán, január 6-ra virradó éjszakáról élénk emlékem van. Egy hosszú asztalnál ültünk a „szalon”-ban. Te (Lajtos) és Győri a telefontól, én a közelethez készítettem jegyzeteim, a hadosztály parancsnok úr meg mögöttünk járt fel és alá, de nem emlékszem, hogy valamit is szólt volna. Csak akkor hagytuk el Bélát, amikor már nem volt összeköttetésünk a csapatokkal illetve az ejtőernyősökkel, mert, ha jól emlékszem, a déli csoporttal már korábban megszakadt a vonalunk. Sőt a tágabb törzsszel sem volt már összeköttetésünk, mert közben az ellenség a mögöttünk 10 km-re levő hírközpontot is túlhaladta Valami hátsó utakon a híradó részleg részben terepjáró gépkocsijain jutottunk ki.¹³⁹⁹

A Duna északi partján Ógyallán (1. Fábán rádiósraj), Gután a századtörzs mögött az R/3 rajok Vársátréten települnek. Megjön a parancs a hadosztály kivonására. Érsekújvár környékére szalad vissza a zászlóalj. Halmay százados menet közben két gyalogló honvédet vesz fel, akik mondják, hogy a Garamot úszták át. Felvették és vitték hátra őket. A rádiós gépkocsik Dunaszerdahelyen át, a fogatoltak a Győr melletti Medvei hídon mennek át a Dunántúlra, Pápára.¹⁴⁰⁰

Pályi György százados autóstoppal a komáromi kórházból legényével Kőbölkúton találja meg a hadosztály vonatát. A vonat parancsnoka nem tudta, hogy hol tartózkodik a hadosztály parancsnokság. Birkapörköltre hívta meg ebédre. Pályit újra elkapta az ukrájitisz. Vissza kellett menjen Komáromba. Szerencsés elhatározás volt, mert pár órával később a támadó szovjet harckocsik a hadosztályvonatot megsemmisítették.¹⁴⁰¹

¹³⁹⁵ *Tassonyi*

¹³⁹⁶ *Martin-Ugron* II. 74. o. *Nagy Árpád napló, Tassonyi* kézirat 39. o., *Tassonyi*, 1982. 2., 3. o. alapján.

¹³⁹⁷ *Lajtos* II. 66. o.

¹³⁹⁸ *Borus Fejér* 38. o.

¹³⁹⁹ *Karvaly Ferenc* levele

¹⁴⁰⁰ *Halmay* 8. o.

¹⁴⁰¹ *Pályi* 60. o.

Kéménd és a Kicsinddel szemben lévő Kőhídyarmat között a szovjet hadsereg több hidat építettek és január 6-án 02.00-kor a szovjet 6. gárda páncélos és a 7. szovjet gárdalövész hadtestek nagy erővel indították meg a Garam mellett létesített védelmi vonala ellen.

A németek nem tudták a hídfőállások kiszélesítését megakadályozni, ezért a 2. Ukrán Front 6. és a 7. gárda hadserege a Duna északi partja mentén támadást indított Komárom ellen.¹⁴⁰²

Egy szovjet, feltételezhetően a 7. gárda hadsereg, parancsnoksága Kicsinden a Patak sorban a kitelepített lakóházakba települt. A német repülők a községet több alkalommal bombázták. Egyik éjjeli bombázásnál alig hibázták el a parancsnokságot.¹⁴⁰³

A szovjet támadás megindulásakor a hadosztály tüzérsége az északi védőkörlet déli szárnya ellen Nána és ettől északra eső arcvonalak elé erőteljes tűzcsapásokat mért. A VIII. gépvontatású tüzérosztály 70 lövést adott le. Ennek ellenére nem tudta megakadályozni a mintegy 224 harcokocsival és rohamlővegekkel történő áttörést, mely a hadosztály maradványait a német páncélosok és a mögöttük levő 8. német páncélos hadosztály védelmét is órák alatt áttörte és 30 km-t maga mögött hagyva elérte Komárom Érsekújvár vonalát.¹⁴⁰⁴

Tehát még a hadtest parancsnokság által vezetett 8. német páncélos hadosztály sem tudta a szovjet páncélos rohamot feltartóztatni.

Ez volt az oka annak, hogy a német 80/III. tüzérosztály sem tudta elfoglalni eredetileg tervezett állását, hanem 03. 00-kor Béla nyugaton ment tüzelőállásba. Hozzájuk csatlakozott a hadosztály VIII. gépvontatású tüzérosztályának négy lövege is.¹⁴⁰⁵ 03.00-kor Ebedről a német gyalogság visszavonult.¹⁴⁰⁶

„Godó főhadnagyéknál 03.00-kor tucatnyi harcokcsi tört át.” Ezzel ébresztette a rádióügyeletes Bárczy János főhadnagy, segédtiszt, Tassonyi őrnagyot. Az áttörés heveségét sorozatvető-, akna-, és tüzérségi tűz és az azonnali harcokcsi támadás jelezte.¹⁴⁰⁷

Muzsla mellett a nánai útelágazásnál az 1. ejtőernyős ezred törzsszázad harcosai közül 30 méterről Domokos József tizedes páncél ökölrel egy T-34-es; ugyanakkor és ugyanott 80 méterről páncélrémmel Kocsis Imre őrmester két orosz harcokcsit (típus megjelölés nélkül); összesen három harcokcsit lőttek ki.¹⁴⁰⁸ A szovjet harcokcsik Kőbölkútig nyomultak előre.¹⁴⁰⁹

A támadás Bátorkeszi irányában tért nyert. A hadosztály jelezte, hogy ott erős harcokcsizár van. A vonatokra ugyanakkor nem intézkedett, azokat a szovjet harcokcsi élek megsemmisítették.¹⁴¹⁰

A tűzcsapás és az átrohanó harcokcsik között életben maradó ejtőernyősök összekeveredtek a támadó szovjet gyalogsággal a fegyverek hangja alapján, kerestek menedéket a kukoricásban. Mire Tassonyi az égő kazlak miatt a helyszínre ért, fényükön belül semmi harcraj nem volt. Rádiójelentéséből, hogy Kőbölkút irányába harcokcsik törtek át, a hadosztály vezérkari főnöke azt szűrte le, hogy „nagyszerű, mert egyenesen belerohannak a német harcokcsi zárba!” A valóságban ezek a harcokcsik a tucatnyi lövegből álló német reteszt, és reggel hat órakor - a 15 km-re hátrébb levő összevont hadosztályvonalat is sötétben lerohanták. Olyan meglepő volt ez, hogy az

¹⁴⁰² *Karsai Elek*: A felszabadulás krónikája 177. o.

¹⁴⁰³ *Szántó* jegyzet A parancsnokság melletti *Ölvedi Vincéék* házat ekkor érte találat.

¹⁴⁰⁴ *Martin-Ugron* II. 83. o.

¹⁴⁰⁵ *Dárdai napló* 1945. I. 6.

¹⁴⁰⁶ *Baka II.*

¹⁴⁰⁷ *Martin-Ugron* II. 73. o.

¹⁴⁰⁸ HL. HM. Eln. 8. ny. o. 44.809. 1945. 6836 csomó. **Kocsis Imre** őrmester tettét vitéz **Szügyi Zoltán** vezérőrnagy távirata a HM-nek 1945. 02. 25-én küldött távirata igazolja.

¹⁴⁰⁹ *Oroszázi Lajos* közlése

¹⁴¹⁰ *Martin-Ugron* II. 24. o.

ejtőernyősök teljes vonata lőszerkocsijai az utolsóig elvesztek, „az orosz lerohanás a személyzetet gatyában találta.”

Tassonyi törzsét tüzelőállásba rendeli és a laza alakzatban közeledő orosz gyalogságot rohamtávolságon tűzrajtaütéssel, állítja meg. Ész nélkül futnak meg az oroszok, halottaikat, sebesültjeiket hátra hagyva.¹⁴¹¹

Godó főhadnagy harcban, déli irányban, szórványos aknatűzben, az ellenség az erdőben gyülekezik. DK-ről egy orosz zászlóalj harcalakzatban 18 harckocsival nyílt terepen nyomul előre. Pálfi két géppuskája a völgy nyugati oldalára azonnal tüzet nyit. Az újonc zászlóalj a szőlő szélén K felé véd. Tassonyi harcálláspontját már géppuskával lövik, de vár a beígért német harckocsi ellentámadásra. Bárczy félelmében ajkát harapdálja. Közben 63 ellenséges harckocsit számolnak meg libasorban Komárom felé haladva. A védők egy 400x40 méteres zsákba szorulnak össze. Csinn-bumm! lövik őket. A visszavonulás iránya csak Libád lehet. 08. 00-kor rendelték el, harcalakzatban, új harcálláspont Libádtól délre. Az újonc zászlóalj az erdő szélén K-i irányban, védelemben, bal szárnyukhoz csatlakozik a hadosztálytartalék többi része Libádtól keletre. Ejtőernyős tartalék az újoncok mögött. Jelentkezik egy kerékpáros német hadnagy, Tassonyi feltűzte ilyen célokra tartalékolt I. osztályú vaskeresztjét és a hadnagyot katonáivak harcálláspontjától DNy-ra rendeli.

Az ejtőernyősök balszárnyán Kis-Tata pusztá körül Kövesdy Dezső csökkent létszámú százada, támpontszerű védőállása között a sötétben Nána felől északnyugatra menő szovjet harckocsik, Kőhídigyarmatnál megkerülve az Öreghegyet, kipufogóiknak csak a szikrája látszik. A gyalogságot csak sejteni lehet. A páncéltörő ágyúk használhatatlanok voltak. Gyalogsági támadásra nem került sor. Az emberek fedél nélkül topogtak a kegyetlen hidegben. Nem várták be a második ellenséges lépcső biztos pusztulást jelentő támadását.¹⁴¹²

A védelem parancsnoka Tassonyi őrnagy, délelőtt hírvivők útján parancsot adott a páncéltörő ágyúk és vontatók kivonására, szakasz parancsnokainak pedig a kis csoportonként történő hátraszivárgásra ösvényeken Komárom, Ógyalla gyülekezőhelyeket megadva. Elhatározását a Sárkányfalván lervő német parancsnoksággal közölte. Csoportjuk találkozott Szügyi ezredes hadosztály parancsnokkal, aki elfogadta azt, hogy az adott helyzetben mást nem tehetett. Komáromot adta meg gyülekezőhelyéül, ahova nagyobb veszteség nélkül átjutottak.

Legszerencsétlenebbül középső állását legelőször feladó csoport, Szakács József főhadnagy százada járt.

Nagy Árpád főhadnagy Szakács főhadnagyot keresve, Tassonyi őrnagy parancsára a páncéltörő ágyút szétszedik, és vállukon závarzatával visszavonulnak Macskás pusztára. Velük tartott a zászlóalj orvosa Farkas dr. is. Alig kezdték a lövegtalp helyét kiásni, elindult az ott levő német csapatok általános menekülése.

Kerékpárosok gumi nélkül, abroncsokon hajtva menekültek. Hosszú menet után Für községen túl pihennek meg és kerültek ki a gyűrűből. Itt találkoztak Godó Ferenc főhadnaggal. Másnap ismét délre tartva megint északra kényszerülnek. Nagysuránynál tudnak csak délre fordulni. Nyékvárkonyon, Dunaszerdahelyen, a Medvei hídon átkelve Győrött éjszakázva jutnak el Pápára. Összesen mintegy 48 ejtőernyős maradt. A többi szétszaladt, elesett vagy fogságba került.

Szakács József főhadnagy Komáromban találkozott Kiss Zoltán századossal, akit január 2-án Tassonyi ugyan visszaküldött Pápára, a sebesült Ugron István százados pótlására, hogy legyen valaki az öreg ejtőernyős tisztek közül a kiképzés vezetésére. Kiss Zoltán egy tehergépkocsin pcs ellenére visszajött, és összeköttetést akart keresni parancsnokával. Találkozott Szakáccsal és

¹⁴¹¹ *Martin-Ugron* II. 23. o.

¹⁴¹² *Martin-Ugron* II. 28. o.

belefutottak egy orosz élbe. A nyugodtabb idegzetű Kiss Zoltán százados megadta magát, az idegebb Szakács megpróbált elmenekülni, az oroszok lelőtték.¹⁴¹³

Godó főhadnagyot szakaszával 1 km-rel hátrább találták, a Libád felé menő völgyet zárta le. Tassonyi új harcálláspontja a 139-es kökeresztnél 200 méterrel Godó mögött van. Itt van a zászlóalj segélyhelye is. Néhány orosz szakasz jön nyomukban, de megfutamodnak annak ellenére, hogy tőlük délre a vasút melletti műúton T-34-es harckocsik gördülnek mögójük tízesével Kőbölkút felé.

A Tassonyi csoport, a hadosztály parancsnokság, tüzérek, utászok sorsából, harcaiból megismerhették a helyzetet, a szovjet áttörés méreteit, annak hevességét. A Hegyfarok és Duna közötti síkságon éjjel támadó harckocsik tömegéhez mérten a sötétben korlátozottan alkalmas - német légvédelmi lövegekből álló - páncélos zár harcáról, lövegeinek számáról ugyanakkor nincsenek adataink.¹⁴¹⁴

A támpontokhoz beosztott német 75 mm-es páncéltörő ágyúk szinte azonnal nyugati irányba megfutamodtak. Igaz, a mieink sem sokáig késlekedtek. Néhány szovjet harckocsi megsemmisítése után kis veszteségekkel visszavonultak. Ezekkel megszakadt a hadosztály telefonösszeköttetése.¹⁴¹⁵

Ekkor kapja Tassonyi a hadosztálytól az utolsó távmondatot. „A 8. páncélos hadosztály ellentámadást fog végrehajtani. Tassonyi őrnagynak a gránátos zászlóaljat és az újonckiképző zászlóaljat alárendelem. Ezekkel az erőkkel törjön előre, és foglalja vissza védőállását. Ezután a rádióállomás kikapcsol.”¹⁴¹⁶

Az ellenség részeivel elérte az Ógyalla és Komárom műutat, illetve Perbete községet. A hadosztály parancsnok 9 h-kor tájékoztatást tartott és elrendelte szóban, hogy a hadosztály parancsnokság Gutára települjön át. útközben az utász zászlóalj parancsnok Angyala pusztán a műszaki oszloppal találkozott és azonnal elirányította, valamelyik Guta környéki pusztára, vagy majorba. 17 h-kor a műszaki oszlop parancsnoka jelentette, hogy Királyméri pusztán szállásol el. Az utász századról még mindig nincsenek megbízható híreink.¹⁴¹⁷

Szepesvári: Fél 5-kor megkezdődik életem legcsúnyább napja. Rossz hangulatban, vak sötétben viszem a századot a gyülekező helyre. A front dübörög, harckocsik nyikorognak, ágyúk dörögnek nyomjelzős lövedékek, cikáznak a fejünk fölött. Az „ejtősök” a Béla előtti dombokat védik, azokat kell megsegíteni. Pálfi százados úr engem biz meg, az elővéd feladattal. Kapok egy páncélromboló rajt is. A vak sötétben a térképet nem tudom használni, csak érzés szerint megyek. Alig indulok meg, bevág egy harckocsi ágyúlövedék. A század elfekszik. Alig tudom felrugdalni őket.

Első jele ez a kiképzetlen, harcedzetlen csapatnak. De valahogy csak megindulunk. Felérünk a dombra, és félelmetes látvány tárul elénk. Jobbra műúton - ameddig csak a szem ellát - harckocsik özönlenek. Időnként megvilágítja őket a kilőtt, égő, saját és orosz harckocsik. Magyar tüzérek menetelnek hátra. Borzalmas a bizonytalanság. Az orosz harckocsik már a hátunk megett is dübörögnek, de menni kell előre. Megfeszített figyelemmel megyünk tovább. Már világosodik,

¹⁴¹³ *Martin Ugron* II. 28-29. o. **Kiss Zoltán** százados orosz hadi fogsága után a „demokratikus hadseregbe” került vissza. Ő szervezte újjá az ejtőernyős csapatnemet. A **Kilián György** repülő hajózó tiszti főiskola ejtőernyős ágazatvezetője lett. 1951-ben letartóztatták, koncepció perben halálra ítélték és kivégezték. Holttestét máig nem találták meg. Emlékét a 298-as parcellában és Pápán volt lakóháza falán emléktáblák örökítik meg. Feleségétől és három fiától szakították el és verték agyon.

¹⁴¹⁴ *Martin Ugron* II. 20-21. o.

¹⁴¹⁵ *Lajtos* II. 58. *A HGR. Süd. 1945.* I. 6. 20 órakor kapja az áttörésről az első jelentést, és parancsot ad 11 Pz. IV. és Hetzer É-i irányú ellentámadására. Valamint az ejtőernyősöknek K-i irányba. Ezt a parancsot továbbíthatta Lajtos. A német ellentámadás nem következett be.

¹⁴¹⁶ *HGR. Süd KTB. 1945.* I. 6. A Hgr. Süd vkf-je azzal biztatja **Balck** vkf-jét 6-án 12. 35-kor, hogy a szovjet áttörés csak korlátozott célú és „csak a Duna jobb parti német támadás” bénítását szolgálja.

¹⁴¹⁷ *Utásznapló* 65. o.

mikor az ejtős parancsnokot elérem. Közben kisül, hogy 2. szakaszom elmaradt. Jelentkezem egy századosnál, az ejtőernyősök parancsnokánál. Örült nagyok a veszteségeik. Kilöttek páncélököllet 8 harckocsit, de hiába, ez csepp a tengerben. Visszavonulóban vannak. Végre megérkezik a zászlóalj is. Röviden tanakodik a két zászlóalj parancsnok, és az ejtőernyősök visszavonulnak, mi pedig ellentámadásba megyünk. Szerencsére meg van a 2. szakaszom. Nekem a hegygerincen kell előremennem.

Alig rendezem a századot, örült géppisztolytűzet kapunk közvetlen közléről. A századom el kezd futni. Itt csak a személyes példa segít. A golyózáporban le sem fekszem, hanem teljes nyugalommal sétálok, és fedezékbe küldöm az embereket. Az 1. század támad és elzavarja a muszkákat. Én is felszivárogtatom a népet a hegyre. Felérve, félelmetes látvány tárul elénk. Ameddig a szem ellát a műúton csak orosz harckocsik. Lehetnek vagy 300-an. A harckocsik között gépkocsin szállított gyalogság, a műút túlsó felén ezerszámra szivárognak az oroszok egyenes sorokba. De az 1. század támadása halad és szalad a muszka. Én is egyszerre 7 golyószóróval nyitom meg a tüzet. Na, de ennek is megjön a böjtje. Rögtön a nyakunkon az akna, és a csin-bum. Négyen lapulunk egy gödörben, bevág egy akna a közepébe, 1 meghal, 1 megsebesül, nekem csodával határos módon semmi bajom, még légnyomást sem kapok, (ekkor kezd elterjedni, hogy könnyű nekem, mert nem fog a golyó, ezt sebesülésemig magam is elhiszem). A sebesültet könyörgésére, magam kötözöm be. A légnyom is légnyomást kap, hátraküldöm. A hátam mögött katonák szivárognak. Hiába távcsővezem, nem tudom felismerni, kik lehetnek. Nem merek tüzelgetni. Egyszerre a segédtsízt rohan hozzám: „Azonnal visszavonulni, be vagyunk kerítve!” Nyugalmat színlelve elrendelem a visszavonulást. utolsónak maradok, de egy szakasz már nem tud kijönni a bekerítésből. Majdnem az egész 1. század is ott maradt. Hátrább menve várok még, de senki sem jön már. Libád község felé vezetem a maradék századot.

Libád előtt egy erdőben már vár Pálfi százados úr. Ott van a zászlóalj maradéka, vagy 500 ember. A százados úr parancsot ad, hogy ki kell tartani. Hallom, hogy akik mögöttem maradtak, mind elfogták. Egy zászlós mikor elfogták föbelötte magát. (talán én is ezt tettem volna). A védőállásban a legnehezebb részt én kaptam. Elhelyezem a maradék századom, de már nyakunkon a muszka. Majdnem az egész századomat elfogják, vagy lelövik. Szegény Dömötör hadnagy is fejlövést kap, meghal. Végre a nehézfegyver század jön segítségünkre, közben parancsnoka Ivaskó főhadnagy is megsebesül. Megszólalnak vetőink is (Szálasi orgona, 6 csövű vető). A muszka kicsit lecsendesedik.

A fejünk felett állandóan orosz repülőgépek repkednek. Alig vagyunk, a horhosban Karácsony hadnaggyal együtt. Gyalogsági ásó hiányában az emberek nem tudják beásni magukat. Szerencsére és csodálatosképpen az oroszok nem aknáznak. Lassan leszáll az este. A balszárnny úgy látom, visszavonul. Németek jönnek a balszárnnyat előbbre vinni, de azokat is visszaverik. Jelentem Pálfi százados úrnak, hogy nincs balszárnny, azt mondja, ha tudom tartani magam, vonuljak vissza. Azért is kitartok! És evvel kezdődik életem legnehezebb éjszakája. Aknáink folyamatosan lövik az oroszokat. Az oroszok beszéde, kiabálása behallatszik hozzám az útról. a horhos körül fehér havas perem fut végig. Váltással géppisztolyos figyelőket állítok, hogy a peremet figyeljék. Én kezdem. Meresztem a szemem a peremre. Amint egy muszka fej a fehér hóperem felett megjelenik, tüzelek, a fej eltűnik. Ez így megy egész éjjel. Közben az oroszok sztalinorgonával felgyújtják Libádot. (Már az erdélyi harcok alatt megfigyeltem ezt a taktikát: felgyújtják a környező falvakat, és az égő falvak szerint tájékozódnak a sötétben és a helység-harchoz szükséges világításuk is meg van. (Az ejtősök oltják Libádon a tüzeket.)¹⁴¹⁸

Tassonyi egy váratlanul beérkezett aknavetővel 42 lövéssel az újonczászlóalj elé, széles vonalú gyorstűzet adat le azzal, hogy 6 lövést tartson meg a gyalogtámadás megindulására.

¹⁴¹⁸ Szepesvári 54 -57. o.

A 11. 00-kor induló szovjet gyalogtámadás az akna és az újonczászlóalj tüzeiben összeomlott. "Ezekről a fiatal gyerekekről, akik talán először sütöttek el hadipuskát a rohamozó oroszokra, csak a legnagyobb elismeréssel tudok nyilatkozni. Fagyos talajon - beásás nélkül - éhesen 24 óráig tartották a vonalat." - írja Tassonyi. A nap folyamán újabb támadásra nem került sor.

Tassonyi: A talaj fagyott volt. Meddig bírjuk a fagyott talajon hason fekve? Ilyen körülmények között fiatal, tapasztalatlan kölyköket a mészárszékre vinni, gazemberségnek tartotta. Rendezett visszavonulásról szó sem lehetett a német alárendeltség miatt. Így meg kellett játszsa a „zersrengt”, a szétugrást.¹⁴¹⁹

A repülőlövészek is vonulnak vissza. Amikor a Faricka erdőből kijöttek, egy akna telibe találta őket. Kicsindről lőtték őket. Sokan a tábla közepén haltak meg. Azokat összeszedték és eltemették.

Radicsék Libád Fő utcájában levő háza előtt mentek el a Szent Lászlós (RECSETI) katonák a faluból kifelé É-i (a Kőbőlkút – Kéménd közötti út) irányba. Közülük egy bejött vizet kérni, és náluk is maradt (szőkevény volt), aki a jóval háború után ment haza. Jól járt, mert a többiek a falu északi végén balra, a domboldalon levő kis akácosban telepedtek le. Ott találta őket egy katjusa sorozat, mely nagy kárt tett bennük.

Édesapám elmondása szerint rettenetes volt a kép, melyet a becsapódások utáni nagy csendben látott. Belek, karok lábak össze-vissza, a szélső házban lakó Horváth Pista bácsiékhoz húzódtak be (a háziak nem voltak otthon, üres volt a ház) a sebesültek. Mikor odament, nagyon jajgattak. Enni-inni valót vitt nekik. Egy bilgeri csizmának egyik lába, mely el volt löve, bedagadt a csizmába, ő vágta le a csizmát róla. A sebesülteket aztán másnap szanitécek vitték el.”¹⁴²⁰

Késő délelőtt Szügyi által személyesen eligazított löszertiszt jelentkezik írásos parancssal, melyben megérkezik Tassonyiékné német alárendeltségbe helyezése és „a hadosztály, további feladatok végrehajtására, ÉNy-i irányba áttelepül”.

Tassonyi felháborodott, hogy a hadosztály tüzérségi támogatás, lőszer, élelem és egészségügyi ellátás nélkül otthagya.

Az utász zászlóaljnak is 4^h-kor volt riadó. Jelentették, hogy az orosz Káptalan pusztánál betört és jelenleg a Hegyfarkon levő zászlóalj parancsnokság az orosz gyalogsággal közelharcban áll. A Bélán levő tartalék zászlóaljat a vezérkari főnök azonnal riadóztatta és Hegyfark visszavétele céljából azonnal ellentámadásba, indította. ugyanakkor beérkezett a szomszéd hadosztály összekötő tisztje tájékoztató végett és jelentette, hogy Kőhídygyarmat mindkét oldalán orosz páncélosok törtek előre. Kőhídygyarmat maga még német kézen van.

4 h 30 '-kor a vezérkari főnök elrendelte, hogy Kozma főhadnagy utász százada Muzsla K-en foglaljon védőállást. A parancsot személyesen távbeszélőn a század parancsnoknak közvetlenül adta ki úgy, hogy a műszaki parancsnoknak ellenjavaslat tételre ideje sem volt.¹⁴²¹

4 h 50-kor a hadosztály parancsnok úr elrendelte, hogy a hadosztály járművei Bodor alezredes parancsnoksága alatt azonnal induljanak az I. c-hez Kőbőlkútra, illetve, ha az ott nincs Bátorkeszire.

¹⁴¹⁹ *Pályi* 59. és 56. o., *Tassonyi - Pályi*

¹⁴²⁰ *Zsitváné* Édesapám tudta a nevüket, de 13 éve meghalt. Hogy hányan voltak nem tudja, de jó csapat volt. Az oroszok bejövetele után - lány voltam - így otthon nálunk is volt velük egy orosz ruhában levő tolmács - mi magyar Miklósnak hívtuk - aki tagadta, hogy magyar lenne, de magyarul dúdolgatott. Zsitva Ferencné, Radics Julianna az elmondottakat férje *Zsitva Ferenc* (megh. 1984 novemberében 13 éve) elbeszéléséből tudta.

¹⁴²¹ *Utásznapló* 65. o. *Kozma fhdgy* utólagos bejegyzése 1995: Az utász zászlóalj állománya a börzsönyi és a Kicsind környéki harcokban annyira megfogyatkozott, hogy a zászlóalj parancsnoka elrendelte, hogy a legénységet egységes utászszázadba kell átszervezni, amelynek parancsnoka Kozma főhadnagy lett. Ez az utászszázad I. 6-án 4 h 30 '-kor a hadosztály vezérkari főnökétől telefonon személyesen azt a parancsot kapta, hogy Muzsla K-en foglaljon tüzelőállást, és védje a községet az ellenséges támadástól. Összeköttetést a postahivatalon keresztül tartunk. Jelentést telefonon vár.

Együttal elrendelte, hogy a műszaki parancsnok és törzse azonnal induljon útba. A törzs legénysége, az irodaszer kezelése, a hadosztálytörzs egy Botondjával lett útba indítva. A zászlóalj parancsnok két segédtsíjával együtt személygépkocsival indult útba. Tekintettel a rossz útra és kevés benzinre, a személygépkocsiból kiszállt, hogy a teher nélkül mehessen és az utat Béláról Kőbölkútig gyalog tették meg.

A műutat az ellenség páncélos fegyverekkel erősen lőtte. Kőbölkúton az utász zászlóalj parancsnok, sem Bodor alezredest, sem az I. c-t nem találta meg, így továbbment Bátorkeszire, ahol az I. c. Ruttkay századosnál jelentkezett. Ruttkay százados elrendelte, hogy az I. c $\frac{1}{4}$ órán belül induljon útba Ógyallára. A zászlóalj parancsnok az I.c-vel maradt. A Bátorkeszin levő gépkocsit riadóztatta, és útba indította Marcellkeszire a műszaki oszlophoz. Elrendelte, hogy az 1. század vonata szintén Marcellkeszire vonuljon vissza, és jelentkezzen Mersits századosnál. Ezt a parancsot az I. segédtsíj hajtja végre.

8 h 45 -kor Ruttkay százados parancsára Ógyallára kell továbbvonulni, mert a hadosztály parancsnokság odamegy. Útközben a hadosztály műszakioszlopot kellett riadókészültségbe helyezni. Ennek megtörténte után

11 h 20 '-kor Ógyallára érkezett, ahol sem az I.c, sem az I. a nem volt található.

12 h 30 ' tájban érkezett meg Meszlényi százados, de a hadosztály hollétéről ő sem tudott. Udvardra útba indult a hadtest parancsnoksághoz, hogy a hadosztály hollétéről felvilágosítást kérjen.

Délután folyamán Ruttkay századossal való megbeszélés után a zászlóalj parancsnok a hadosztály műszaki oszlopnak elrendelte, hogy továbbra is Marcellkeszin maradjon, időközben beérkezett a gh. főnök is jelentette, hogy a hadosztály műszakioszlop már útba indult és jelenleg Hetényben lehet. A zászlóalj parancsnok Ruttkay századossal való megbeszélés után Hetényben való elszállásolást határozta el, azonnban ez sem sikerült, mert időközben az oroszok Hetényt tűz alá vették. A hadosztály a műszaki oszlopot az éjszaka Ógyallára, innen Naszvadra irányította. A hadosztály parancsnokról és szűkebb törzséről ez ideig hírek nem érkeztek, egyesek szerint Magyarországon községben tartózkodnak, de onnan már eljöttek. Az utász századról hírek nincsenek. Ellenőrizhetetlen hírek szerint egy kisebb részük a Duna partjára húzódott le, a hadosztály parancsnok és az I.a az éjszaka beérkezett Ógyallára.¹⁴²²

Az *utász század* riadóztatás után, megreggeliztetve, két szakasz Muzsla K-re, fél szakasz Muzsla É-i kijáratához rendelve. 6 h-kor ellenséges páncélos tűzzel indult a támadás a község ellen. Az utász szakaszok tüzelés közben visszavonultak a falu közepére, és a K-i kijárat biztosítására egy Zrínyi páncélos érkezett. A visszavonulás közben mindkét K-i bejáratnál 1-1 T-34-es betört. Meglátta a Zrínyi rohamlöveget, nekiment és árokba nyomta. Egyik szakasz parancsnok Székely hadnagy, egyetlen páncélosklével ezt a T-34-est kilőtte, a páncélost elhagyó legénységet, közvetlen közletről, Kozma főhadnagy azzal a géppisztollyal semmisítette meg, amelyet egy ejtőernyős rajparancsnoktól vett el, akiket szétugrasztott az ellenség és Pápára voltak visszavonulásban. A falu Ny-i kijáratához telepített páncéltörő ágyú két darab T-34-est semmisített meg. A községben előrenyomuló ellenségnek nagy veszteséget okozott a nyílt tüzelőállásból egy géppuskás tizedes. A Dunán áthallatszó déli harangszókor szakadtak le a községtől. Az ellenséggel való állandó érintkezés közben visszavonulva értünk be Komáromba.¹⁴²³

¹⁴²² *Utásznapló* 64-65. o.

¹⁴²³ *Utásznapló* 65. o. Itt az utászokat elszállásolva, **Kozma** főhadnagy, utász század parancsnok jelentkezett **Perczel** ezredes városparancsnoknál, aki pihenést rendelt el, majd tartalékba osztotta el a megfogyatkozott utásszázadot. Három napig a hadosztályról a század parancsnoknak nincs tudomása, majd a Váp-tól kért engedély alapján bevonult a Szent László hadosztály parancsnoksághoz.

A HADOSZTÁLY HÁTRATELEPÜL

A szovjet harckocsik a hadosztály vezetési törzsét is délre 4 km-re túlhaladták. A hadosztály parancsnokságot Szügyi ezredes a hadifogságba esés veszélye miatt már korábban hátra akarta vonni, de Tassonyi kitartása és a vele való összeköttetés miatt ebbe Lajtos őrnagy nem egyezett bele.¹⁴²⁴

A hadosztály vezetési törzs¹⁴²⁵ kivilágosodáskor indult hátra a terepen egy Botond félraj kocsin. Szügyi kiült a gépkocsi motorház tetejére és a szovjet nyomjelzős lövedékek röppályái közötti szabad térben vezette ki törzsét a közvetlen nem veszélyeztetett térségből. Hamarosan Kőbölkút keleti szélén egy parasztember nagy nyugalommal világosította fel őket, hogy mintegy órával ezelőtt 60 szovjet harckocsi haladt el Bátorkeszi fele. Szügyi kitért Magyar- és Németszőgyén felé. A fiatal tisztek (Lajtos, Győry, Rábay a tüzérparancsnok segédtisztje) leugráltak a kocsiról azzal, hogy nem hagyják Tassonyiékat magukra. ugyanekkor látták a 8. német páncélos hadosztály parancsnokság kocsijait ugyanebben az irányban haladni. Nyilván menekültek. Szőgyénig a német 8. páncélos hadosztály harcálláspontjáig mentek.

A hadosztály parancsnokság éjszaka települt át, illetve - Pályi szerint - megszakította az összeköttetést, hogy az alakulatok parancsnokai - mint ez esetben is - önállóan intézkedhessenek.¹⁴²⁶ A valóság az volt, Karvaly Ferenc főhadnagy szerint, aki „zavarosan emlékezem a december 23-28-a közötti napokra, de persze nincs képem a nagy helyzetről, többet voltam kint a harcállásponton, főleg Altorjay csoportjánál. Nem emlékszem, hogy kerültem oda, de egyszer még tüzelőállásban is voltam Nána északon, egy páncéltörő félszakasszal, ahonnan Bélára vonultam be a hadosztály törzshöz.”¹⁴²⁷

A Gedőváry raj az elrendelt visszavonulási parancsot nem kapta meg, így egy motorkerékpáros hírvivőtől tudták meg, hogy „mindenki” elment már. Ők is tompított fénnel lopakodtak ki a halálcsendes faluból, Béláról, hogy ne vegyék őket észre. Rengeteg híryanagy, kábel maradt az oszlopokon, melyet nem tudtak lebontani és az oroszok kezébe került. Megkezdtek a hátrálást.¹⁴²⁸

A hadosztály parancsnokság Magyarszőgyénben kapta meg a német 8. páncélos hadosztály parancsát futártiszt útján, hogy települjön Ógyallára még január 6-a folyamán. Ez a kora esti órákban meg is történt. Ógyallán értesültek a Hegyfarok - Duna közötti páncélzár csődjéről. Kora délután Bárczy János főhadnagy Tassonyi segédtisztje jelentkezett, hogy „ők kitartanak a 8. páncélos hadosztály ellentámadásáig. Lőszerutánpótlást kér. Intézkedtünk.” Tassonyiékat a páncélos hadosztály alá rendelték.¹⁴²⁹

A hadosztály csak Magyarszőgyénben tudta meg, hogy a Hegyfarok és a Duna közötti szakaszban a szovjet áttörést követően az ott levő német páncéltörő és páncélelhárításra beállított német tüzércsoportok a szovjet harckocsikat be sem várva nyugat felé menekültek. A magyar alakulatok

¹⁴²⁴ *Lajtos* II. 59. o.

¹⁴²⁵ A hadosztály vezetési törzs: a hadosztály parancsnoka, vezérkari főnöke, a hadműveleti vezérkari tiszt, a hadosztály tüzér- híradó parancsnoka, a tüzér parancsnok segédtisztje, a hadosztály írnoka és a két híradó raj volt. **Görgényi** fhdgy: A szentlászlót **Szügyi** mellett töltöttem és vele voltam mindig. Béláról Botonddal jöttek el, hasonlókat mesél, mint Lajtos, azzal a különbséggel, hogy a Ludovikáról ők Bélán voltak tereptani gyakorlaton, ezért ismerte jól a terepet, mikor menekültek. **Br. Uhlmannok** kastély volt a Szent László hadosztály parancsnokság székhelye 1944 decemberében. A romos, kétszintes hatalmas kastély temploma is egybe van építve a kastéllyal. Középen egy nagy terem, alatta az alagsorban is hasonló. A kastély teljesen elhanyagolt állapotban van.

¹⁴²⁶ *Pályi* II. 59. o.

¹⁴²⁷ *Karvaly* Ferenc levele

¹⁴²⁸ *Gedőváry*

¹⁴²⁹ *Lajtos* 59-60. o.

(ejtőernyősök, az utász század, valamint a tüzérosztály) 21 harckocsit lőttek ki és ezután távoztak nyugat felé.

A hadosztály tüzerparancsnok törzsének oszlop parancsnoka Szepessy főhadnagy a tüzerparancsnok utasítására január 6-án 04.45-kor indult a bélai kastélyból Muzsla irányában. Az oszlop négy személygépkocsiból és egy motorkerékpárból állt. Mivel Muzsla irányában a szórványos ellenséges tüzérési tűz miatt már nem tudtak haladni Libád-Gyiva felé, Kőbölkút Kisújfalu irányában igyekeztek Bátorkeszi felé menni. Amikor az oszlop Kőbölkút-Bátorkeszi és a Kisújfalu útelágazásához ért az ellenséges tűz tovább erősödött. Szepessy a nagy torlódás miatt is gépkocsiról szállt, oszlopot fedezékbe helyezve, a teljesen eltorlaszolt utat akarta rendezni.

Nyolc óra körül Kőbölkút községbe T-34-esek rontottak be ágyúiból tüzelve. Közülük az elsőt a vasútvonal mellett lőtték ki. A második a hadosztály tüzerparancsnok Steyr személygépkocsiján gázolt át és teljesen összelapította, majd a mellette álló vöröskeresztes sebesültszállító gépkocsit lőtte szét. Ezt a T-34-et egy német katona páncélrémmel semmisítette meg. A községen ekkor hat T-34-e ment át.

Szepessy végül Ógyallát és Udvardot érintve január 7-én reggel érkezett be Gutára a hadosztály parancsnokságra.¹⁴³⁰

Az áttelepülő ütegek is hasonló veszteségekkel élték át a szovjettámadást.

Január 6-án Bakay hadnagy parancsot kapott, hogy Búcs nyugati kijáratánál várakozó 120 mm-es I.II. közepes aknavető tüzerűteg parancsnokságát vegye át, és meneteljen Muzslára, ott tűzcsapásokkal gátolja a szovjetek előrenyomulását. Bakay éjjel 02.00-kor mutatkozott be ütege személyi állományának és egy órával később menetben van a 16 km-re levő Muzslára. 04.00 óra körül Párkány és Muzsla irányából éktelen ágyúzás és harckocsi morajlás vezette be a szovjetek támadását, melyben mintegy 200 harckocsi vett részt.

Gyorsított menetben igyekeznek a célt, Muzslát, elérni, de velük szemben egyre több magyar és német alakulat jött menekülésszerűen. Ezt a rendezetlen menekülést már nem lehetett megállítani. Az orosz harckocsik, észrevéve a német és magyar alakulatokat, a műutat világító-robbanó lövedékekkel lőtték. Az országos járművek (szekerek) négyesével egymás mellett vágattak, és egymást akarták megelőzni. Bakay rádióján jelentette a helyzetet és parancsot kért. új parancs: Tartsa ütegét mindenképpen egyben és kezdje meg a visszavonulást Bátorkeszi - Kürt irányába. Mikor Búcsan átmertek a németek alsóruhában csatlakoztak a visszaözlők áradatához. Kőbölkúton a házakból kihajtó német gépkocsik torlaszolták el az utat, egy országos járművét az árokba taszították. A lovakat kifogták és mentek tovább. Egyik löszeres kocsián egy sebesült alezredes urat szállítottak. A harmadik löszeres kocsija találattól pusztult el.¹⁴³¹

Muzsla-Béla közötti útkereszteződésnél nem tudott tüzelőállást foglalni, mert Muzslán már oroszok voltak. Ütegét Bátorkeszire vezeti. Marcalkeszi bejáratánál véletlenül Ruttkay vezérkari századossal, a hadosztály anyagi tisztjével találkozott, aki megpróbált a falu szélén valamilyen hevenyészertt védővonalat létesíteni, aki az üteget is tüzelőállásba rendelte. Délután parancsot ad, hogy négy aknavetőjével Marcalkeszin át az Ógyalla melleti Zöldálláspusztán foglaljon tüzelőállást.¹⁴³² A parancsot végrehajtva - 13 fő, 3 országos jármű és 4 háttasló veszteséggel az üteg 1945. január

¹⁴³⁰ *Martin- Ugron* II. 18. o.

¹⁴³¹ *Bakay* 7. o. Az 1/2. 120 mm-es aknavető üteg Nagyigmándról Komáromon átért Bátorkeszire. Bevetésen még nem volt. Elsőtisztje Szabó István zászlós, az 1. szakaszparancsnoka Sztajcs István zászlós, felderítő tisztje Wilcsék Vilmos karpaszományos őrmester volt.

¹⁴³² *Dárday* ugyanott 98. mell. *Lajos* II. 58. és *Pályi* 57-58. o.

6-a estéjét és éjszakáját Zöldálláspusztán, majd rövid idő után indulva Érsekújváron állapodott meg.¹⁴³³

Az előző évben már a hadosztályhoz tartozó, de azóta idegen alárendeltségben harcoló 76/3. tüzérüteg január 2-án a hadosztály parancsára Dunamócsról Muzslára menetelve a község keleti részén foglalt tüzelőállást.¹⁴³⁴

Muzslán ugyanakkor ettől az időtől kezdve olyan nagy ellenséges T-34-es és aknavető tűz volt, hogy képtelen volt az üteg az állásváltoztatásra. Az orosz harckocsik Muzsla keleti részét közelítették meg. Helység harc következett. A tüzér legénység a pincékbe menekült, illetve gyalogosként került bevetésre. Egy részük 6 hátassal és 6 országos járművel eltűnt. Az üteg egy német zászlóalj parancsára Csenke pusztára ment és délre lett tűzkész. Az oroszok ekkor már Köbölkútnál jártak, ők újabb parancsra 17.00 -kor Dunamócsra lettek tűzkészek. Ezután hosszú pihenő után Marcelkeszibe, majd Heténybe meneteltek és 22.00 órától kifogás nélkül őrséget álltak.¹⁴³⁵

A 20/3. rohamtüzér üteget Dömösről Esztergomba gyalog, onnan vasúti szállítással Magyardiószegre vitték. Ott vettünk részt a 4 Zrínyi rohamlöveggel és 5 Turán harckocsival a kelet felől jövő ruszok ellen a Szent László kötelékében az érsekújvári harcokban. Ez már februárban volt.

Ott volt egy Nimród páncélvadász (40 mm-es légvédelmi gépágyús) századdal Esztelneki Béla főhadnagy is.

Mielőtt az oroszok elfoglalták a Érsekújvárt, berakodtunk és vasúti szállítással Bodajkra vittek és ott rakodtunk ki.¹⁴³⁶

„Az ütegnek a Felvidéki harcok során egy „Zrínyi” rohamlöveg vesztesége volt, melyet feltételezhetően egy T-34-es lőtt ki bevetéseink legészakibb pontján Érsekújvártól 6-8 km-re. A löveg kigyulladt, személyzete kisebb-nagyobb égési sérülésekkel kimenekült.” Kárpáthy főhadnagy személyesen beszélt velük. Közülük két főt német hadikórházba szállítottak.¹⁴³⁷

Az óriási szovjet hadigépezet tüzérségi előkészítés nélkül, Muzsla-Bátorkeszi-Érsekúivár irányába indult tovább és 01. 07-én Komárom-Ógyalla-Érsekújvár vonalát érte el.¹⁴³⁸

1945. január 7.

A hadosztály rögzíti január 7-én, hogy harcos részei német alárendeltségben hol vannak bevetve: (1.7 -i kora reggeli helyzet)

- Ejtőernyős - és repülőlovész zászlóalj Libádtól délre,
- csökkent létszámú kerékpáros szakasz és páncéltörő ágyú a komáromi hídfőben,
- a 20. rohamtüzérosztály 3 Hetzere Bajcs és Érsekújvár környékén,-
- Muzsla keleten bevetett utász századról nincs tudomásuk,
- VIII. gépvontatású közepes tüzérosztály ütege Magyarszögyén területén volt harcban.
- a 76/3. üteg a komáromi hídfőben¹⁴³⁹

¹⁴³³ *Dárday* 99. mell., *Bakay* „Harc tudósítás az 1/2. üteg harcáról 1945. I. 6.” és *Bakay* 7., 10. o. Sebesültjeiket Bátorkeszin lévő segélyhelyen kellett elhelyezték. Sorsuk ismeretlen.

¹⁴³⁴ *Dárday* 104. mell. *Gereben* százados jelentése.

¹⁴³⁵ *Pályi* 57-58. o

¹⁴³⁶ *Kárpáthy emlékezés és Kárpáthy levél*

¹⁴³⁷ *Dárday* 98. mell.

¹⁴³⁸ *Lajtos II.* 66. o.

¹⁴³⁹ *Dárday* 101. mell.

A szovjet harckocsik január 7-én északon Perbetét, délen Dunamócsot foglalják el, középén Hetényig, Újgyalláig jutnak. Szabad volt az út Érsekújvár felé.

A 22. gyalogezred a komáromi vár töltésén, sáncán Fehér (Jenő) alezredes vezetésével szilárdan védte Komáromot a garami hídfőből támadó oroszok ellen, amikor azok Hetényig jöttek. Fehér alezredes a bokáján sebesült meg.¹⁴⁴⁰

Érsekújvár előtt a német 20. páncélos hadosztály beérkezett alakulatai védtek.

A nagy támadás utáni hajnalban Szepesvári főhadnagy: „Végre szürkül. Sikerült kitartani. Visszavonulási parancsot kapok. A mellettem levő aknások örült tüzelésbe kezdenek. Nem bírják a nehéz löszert és vetőt magukkal vinni, ezért a löszert mind ellövik. Mint mindig, megint utolsónak maradok. Beérve Libádra, örült szatalinorgona és aknavető tüzet kapunk. Szakáll százados és egy főhadnagy is megsebesül. Én is alig bírok átszivárogni a falun. Pont a szatalinorgona szórásának közepébe kerülök és csak egy út alatti átereszt - ahova sikerült bejutnom - menti meg az életemet. Az ejtőernyősöknek is szörnyű veszteségei lehetnek.

Libádot elhagyva a zászlóalj után menve ismét nekimegyek egy nagy dombnak. Gyivával egyvonalban megállítanak a németek, majd amikor tovább akarunk menni, aknával és géppisztollyal lőttek reánk. Asztalos százados úr bemegy a németekhez. Egy ezredes azt mondja, nincs semmi baj, a front áll, menjünk vissza védeni. Jelenti, hogy nincs löszert és élelem. Jó majd adnak. Asztalos százados úr összeszedi egy horhosban a maradék zászlóaljat, kb. 100 embert, fegyver alig van, majd kimegyünk védeni. A hangulat rettentően elkeseredett. Vigyázni kell, mert a németek már többször becsaptak és cserbenhagytak, hogy saját bőrüket mentsék.

Gyiva felé özönlének a szovjet harckocsik. Német páncéltörő ágyúk lövik őket. Szerencsére egy tisztet hátrahagytunk figyelni a németeket, aki egyszerre lélekszakadva rohan, hogy a németek eltűntek, sőt a hidat is felrobbantották. Gyorsan vissza, amíg lehet. A horhoson megyünk. Jellemző az oroszokra a következő eset: egyszerre a horhos szélén egy fiatal orosz géppisztolyt fog ránk, hogy adjuk meg magunkat. Egy ember 100 ellen. Persze szitává löjük.

A híd nem robbant fel jól, így éppen az utolsó pillanatban átrohanunk rajta. Keserű haraggal bandukolunk hátra azzal, hogy mi többet a németekkel nem harcolunk együtt. Azzal részünkre le is zárultak a nagy harcok. Magyarországyén község felé menetelünk. Úgy bújunk a németek elől, nehogy újra bevessenek. Pálfi százados urat is megtaláljuk. Azt mondja, hogy kis csoportokban szivárognak, hogy a németek el ne kapjanak. Századom 12 fő, azokat viszem. Mióta a háborúban részt veszek, ez az 5. század, amelyet szinte teljesen elvesztettem, ez szörnyű. Mindjárt indulok is. Ógyallán van a hadosztály, oda kell mennem. Besötétedik. Sűrű hóesésben, a hegyekben egy rossz ösvényen megyek. Hatalmas, fagyott göröngyök a hó alatt. Szinte sírok a fáradtságtól. De végre beérek Kürt faluba. Géppisztolytűz hallatszik. Na itt is oroszok vannak. Nem bánjuk, bármi lesz, tovább képtelenek vagyunk a fáradtságtól menni, beszállásolunk. A tanítónál kapok helyet, azt mondja, hogy Ógyallán és Perbetén már bent vannak az oroszok. Úgy alszom el, hogy fogolynak fogok ébredni.¹⁴⁴¹

7-én este a szovjet harckocsi élek már Komáromot, és Érsekújvárt támadják.¹⁴⁴²

A Szent László hadosztály 38/I.a. sz. parancsa:

¹⁴⁴⁰ *Orosházi*

¹⁴⁴¹ *Szepesvári* 57 – 59. o.

¹⁴⁴² *Borus Fejér* 38. o.

Intézkedés a hadosztály be nem vetett részeinek gyülekeztetésére.
Guta, 1945. január 7-én 21.45.

„A hadosztály megmaradt részeit a Csallóközben gyülekeztetem.

- az ejtőernyős zászlóalj, illetve annak újoncaiból álló kb. század erő január 8 -án Gután tartson pihenőt, és 9-én induljon és meneteljen Nemesócsán, Tanyon és Bogyán át Nagymegyerre,
- a többi alakulat Gután gyülekezzen és meneteljen Kiss Zoltán százados parancsnoksága alatt az ejtőernyősökkel,

- január 8-án Guta átfésülésével gyülekeztessen a törzsszázad parancsnok a Kulturházban. Állítasson őrséget a Vágduna hídjánál és az ott átmenőket küldje a Kulturházba. Egyben Guta északnyugati és délnyugati kijáratát a hadosztály lezárta.

- a 20. rohamtüzér osztály bevetett ütegeinek megmaradt részei meneteljenek Galántára.

A Szent László hadosztály kiadott parancsaiban nincs külön utalás a Magyardiószegen tartózkodó 20/3 és 4. ütegre. Nyilván ők Koltay főhadnagy páncélvédelmet szervező csoportjához tartoztak.

- Bernolák őrnagy a Kővágóőrsön maradt (rohamtüzér) részekkel együtt alakítsa meg új osztályát. és január 10 -ig jelentse annak szervezetét.¹⁴⁴³

- a VIII. gépvontatású tüzérosztály be nem vetett ütegen felüli részekkel meneteljen január 8 -i indulással Izsapra.

- 1. közepes aknavető tüzérosztály törzs és a 2. üteg tartson pihenőt és január 9-én 06.00 indulással meneteljen Nemesócsán, Bogyán át Nagymegyerre.

- a felderítő osztály Tanyon marad.

- a páncélvadász osztály Pápán marad.

Amennyiben január 8-án Guta község ellenséges tűzhatás alá kerül, rövid úton kapnak az alakulatok parancsot.”

A hadosztály parancsnok a hadosztály- és csapatvonalakat a következő községekben helyezte el: Megyerics, Ekel, Nemesócsa, Tany, Komáromfűss, Csicsó, Kulcsod, Nagymegyer, Ekecs, Apácaszakállas, Balony.

Hadosztály parancsnokság: Gután.

Anyagiak. Élelemfelvételezési hely Guta (Hangya udvar). Üzemanyag ugyanott. Egészségügyi részleg a hadosztály parancsnoksággal egy helyiségben az 518-as hadikórházban.

Az ejtőernyősök a kialakult gyakorlatnak megfelelően önálló csoportokban, fegyverzetet megtartva - esetenként folyón átkelve, aknavetőiket, páncéltörő ágyúikat kötélén húzva maguk után - beérkeztek Gutára.¹⁴⁴⁴

A 2. Ukrán Front ezen a napon indítja támadását a Dunától délre (a KONRÁD 2.) Budapest elfoglalására.¹⁴⁴⁵

1945. január 8.

¹⁴⁴³ *Dárday* 101. melléklet. A rohamtüzérosztályok összevonása a **Hgr. Süd** -nek a magyar vezérkarhoz 45. I. 7-én 22. 00-kor küldött géptáviratán alapult. A **Koltay** (20.) osztály 11, a **Bernolák** (16.) osztály 14 megmaradt Pz. Jäg. 38/t rohamlövegéből a Szent László hadosztály kötelékében egy 25 lövegből álló osztályt kívántak felállíttatni. (KTB. Anlagen, 1-945. HL. Filmtár 898/a tekercs.) A parancs nem volt végrehajtható, mert **Koltay** fhdgy-nak 2 rolg-ja volt, (*Dárday napló* I. 9.) a 16. és 24.(**Körös** főhadnagy, kassai) rohamtüzér osztályából csak 3 löveg maradt, a többi javították. (*Dárday napló* I. 25.) Mindenesetre **Kárpáthy** főhadnagy a 20/3. rohamtüzér ütegparancsnoka a Galántára való menetelésről nem tud. Lehet, hogy ez a parancs részlet a 20/2. rohamtüzér üteg Hetzereire vonatkozott?

¹⁴⁴⁴ *Lajtos* II. 60-61. o.

¹⁴⁴⁵ *Borus Fejér* 40. o. és *Baka*

Tassonyival az összeköttetés csak január 8-án pirkadatkor szakadt meg, amikor már a hadosztály harcálláspontjánál nemcsak az aknabecsapódások, hanem kézi lőfegyverek zaja is hallatszott.

08.30 -kor megindult az újabb szovjet támadás és belelökött a visszavonulást már megkezdő újonc zászlóalj mozgásába. A páncélosokkal támogatott ellenséges támadás Szakáll százados szerint pánikot okozott.¹⁴⁴⁶ A pánik miatt, annak leküzdésére Szakáll százados kénytelen volt hat növendéket felkoncolni. Pályi ezt elhamarkodott és felelőtlen cselekedetnek tartotta.¹⁴⁴⁷

Erről az esetről Tassonyi csak később értesült. Véleménye az volt, hogy erre nem volt szükség, ezért is „állapodtunk meg, hogy kis csoportokban gyülekezzenek Komárom irányában.”

A repülő iskolások visszavonulása a Komárom térségében levő nyílt terep miatt nem nappal, de éjjel is az esztelenség határát súrolta. Csak az idejében megkezdett leválás segíthetett volna. Sajnos így is elkéstek. A tapasztalat és vezetés nélküli újonc zászlóalj megsemmisült.¹⁴⁴⁸

Az egyik elővédben levő fiatal csapattiszthelyettesi iskolás így emlékezik:

„Elővédben egy tanya mellett voltunk. Nem vettük észre, hogy az oroszok már részegen ott vannak, és mi elbújtunk előlük. Itt estünk fogságba Libád mellett ebben a tanyában Fehérvári Fricivel. Egy tébolyult hadapród őrmestert az oroszok üldözve lelőttek. Ekkor vettek észre bennünket és bezártak egy cselédlakásba, ők meg ittak tovább.”¹⁴⁴⁹

A libádi Faricska erdőrészen csapdába került jó néhány magyar katona, akikkel az oroszok a helyszínen végeztek. Ezt követően az oroszok, tapasztalva a magyar ellenállást lőni kezdték Libádot. Foszforral lőtték a falut. A falu nyugati kijáratánál 14 Szentlászlós halt hősi halált. Ma is ott fekszenek a bozótban. A csapdából az alakulat többi katonáját két német harckocsi Szőgyén felé menekítette, mentette meg.¹⁴⁵⁰

Szepesvári főhadnagy még szürkületben elindul, megpróbál Érsekújvár felé menni. „útközben Csúz községben Pálfi százados úrral találkozom, nagyon örülünk egymásnak. Mondja, hogy Érsekújvárnak menjünk, ő előremegy és Udvardon hírt hagy. Nagyot pihenünk kis csapatommal, és

¹⁴⁴⁶ *Pályi* 59. o. Szakáll százados nevét nem találtam. Lehet név elírás is. Lehet, hogy **Szakács József** ejtőernyős főhadnagyról lehet szó, aki menekülés közben **Kiss Zoltán** szds-sal esett. fogságba **Szakács** megkísérelte a szökést, de egy géppisztolyosorozat végzett vele **Huszár** 159. o.

¹⁴⁴⁷ *Pályi* 56. o.

¹⁴⁴⁸ *Pályi* uott. és *Tassonyi - Pályi*

¹⁴⁴⁹ *Laki* Már a hetes kék autóbusról való leszállásnál **Stündl** őrmester, akit nagyra becsültünk és szerettünk, és akinek példamutatónak kellett volna lennie, teljesen összeomlott és mi rejtegettük, hogy ne tűnjön ez fel másoknak. Század parancsnokunk **Vakler** hadnagy volt, a siklósi polgári iskola pedellusának a fia, akit később az USA-ban egy amerikai tiszt lelőtt. Fogságba esésünk után később fegyveres örök mellett krumplit pucoltunk. Egyszerre egy részeg orosz hadnagy kijött a szomszéd lakásból és egy cselédasszony két lánya közül a nagyobbikat, 17-18 esztendőst magával hurcolt. A cselédasszony bennünket, foglyokat piszkolt, hogy milyen magyar katonák vagyunk mi, akik ezt hagyjuk. Ezután hetünket két orosz örrel a gyülekezőhelyre küldtek, de megéreztem, hogy ezek ki akarnak nyírni bennünket. Egy horhos mellett mentünk el és én beugrottam, így elvesztettek szemük elől. A horhos másik oldalán egy alezredes jött dzsippel, aki látva az örök szándékát Walter pisztolyának agyával jobbról-balról a részeg orosz öröket megpofozta és visszaküldött bennünket újra a tanyába, majd két másik örrel dombtetőn lévő gyülekezőhelyre. Ott egy orosz politruk nő kihirdette, hogy bumáskát kapunk Vácott. Aki kilép a sorból, azt lelővik. Gyalogosan meneteltünk Vácra. Egy bajtársunkat le is lőtték útközben. A városban kérdeztük, hogy mi lesz a foglyokkal. Mondták, hogy Szibériába viszik őket vonattal. Elhatároztam, hogy megszökök. utolsó előtti sorba lemaradtam. Szerencsém volt, hogy a mögöttem menő ör figyelmét egy előlről szóló kiáltás elvonta és én egy átereszbe bújtam, igaz, hogy csak félig sikerült bebújnom, de az árokban levő hó és a hókupac eltakart. A háznál, ahova bementem már ketten voltak és ott dekkoltunk egy pár napon át. Egy utász tizedes és egy másik magyar katona 2: 1 arányban leszavaztak, hogy ne menjünk át a Dunán és térjünk vissza csapatainkhoz. A Duna parton volt egy bódé, ahova az oroszok a szigetről csónakokkal gabonát szállítottak. Itt fogtak el bennünket.

¹⁴⁵⁰ *Zsitva Ferencné, Radics Julianna* Libád közlése 1998. *Farkas Jenő*: Felvidéki szentlászlós sírok. Kézirat A jegyzetekben: *Farkas Felvidék*

délután elindulunk. Sötét este van, mikor Udvardra beérek. Az üzenetet megtalálom „Érsekújvárra már nem lehet bemenni, irány Nyitra!” Nézem a térképet, hát ez bizony már Csehország. Na szépen nézünk ki. Udvardon már veszélyes lesz aludni, ezért Zsitvabesenyőre vánszorgunk és ott alszunk.”¹⁴⁵¹

A német 13. páncélvadász osztály és a 8. páncélos hadosztály részei (akiket már január 6-án a Köbölkúthoz ellentámadásra rendelték) csak két nap után - január 8-án - érkeztek be. A KTB jelentése szerint a Szent László hadosztály Béláról kiszorított erői Libádot tartják.¹⁴⁵²

Az LVII. hadtest Muzsla keleten igyekezik páncélos zárat építeni, de ezt egy 40 harckocsiból álló orosz páncélos csoport Karva - Búcs - Bátorkeszi vonalon áttörte. Éjfélre mindhárom községbe az ellenség betört. A német 8. páncélos hadosztály vezetése csődöt mond, ellentámadásra képtelenek, leváltásukat kéri.

A védelem parancsnokságával Roder vezérőrnagyot bízzák meg.¹⁴⁵³

Tassonyi dühe érthető, mert a német hadtest hibás helyzetmegítélése mellett a Szent László hadosztály maradékát ágyútölteléknek használták és az ellentámadás is a német erők hiánya miatt bukott el.¹⁴⁵⁴

A szovjet gyalogság nem tudott felzárkózni megfelelően az előttük rohanó T-34-esek mögött, esetenként a Szent László hadosztály szívós védekezése miatt, másrészt utánpótlási nehézségek és nem utolsó sorban azért, mert a 6. gárda harckocsihadosztály 179 harckocsijával január 6-án elsietetten - a Szécsény-Salgótarján- Rimaszombat arcvonalon bevetett négy lövészhadtest bevétele nélkül - indult meg. Ezért, sem a jobb szárnyon előretörő 9. gárda gépesített hadtest (a 18., 30., és 31. gárda gépesített hadosztály, és a 46. gárda harckocsidandár) sem a bal szárnyon előrenyomuló 5. gárda páncélos hadtest (20., 21., 22. gárda harckocsihadosztály és a 6. gárda gépesített dandár), a január 7-én hozzájuk csatlakozó 4. gárda gépesített hadtest 35 harckocsijával együtt sem tudta támadási céljaként meghatározott Érsekújvárt elfoglalni. Így aztán a kitűzött távlati cél Bécs-Brünn vonal elérése sem valósulhatott meg.¹⁴⁵⁵

A támadó 224 harckocsiból a 30 km. mélységű áttörés alatt csak a Szent László hadosztály sávjában 60 harckocsit vesztek.¹⁴⁵⁶ Ez nem mond ellent Tassonyi közlésének, mely szerint a szovjetek 224 harckocsijából 84 darabot, a németek 38 páncélosából 31 darab volt a veszteség!¹⁴⁵⁷

A hadosztály a műszaki oszlopa 8-án este 8 órai indulással Csicsóra települt át. Az utász századról még most sincs hír. A vezérkari főnök rendeletére a zászlóalj parancsnok Endrődy zászlóst a Pozsony - Eperjesi úton levő hid szemrevételezésére küldte.¹⁴⁵⁸

Tassonyi alparancsnokaival megbeszélve, a tarthatatlan helyzetet feladva, kisebb csoportokban a páncélosokat megkerülve - hivatalos parancs nélkül - Komárom térségében gyülekezett. Ő maga legényével és három önkéntessel utóvédnek visszamaradt. Négy társával, egy páncéloköllel a hóna alatt, a már szovjetek által megszállt helyiségeket kikerülve, január 8-án jelentkezett Komáromban

¹⁴⁵¹ *Szepesvári* 59. o.

¹⁴⁵² **Littau vezérkari őrnagy** a LVII. hadtest vezérkari főnök jelentése délben és éjjelkor. Guderian ugyanakkor az északról vasúton érkező német 20. páncélos hadosztályt Zólyom helyett Érsekújvárra rakatja ki a LVII. hadtest mielőbbi megsegítésére Guderian kérdésére már délben Balck vk-i főnöke jelenti, hogy a 20. páncélos hadosztály bevetése elkerülhetetlen. Gyülekezési helye Érsekújvár.

¹⁴⁵³ **Martin-Ugron** II. 42. o.

¹⁴⁵⁴ **Lajtos** II. 59. o.

¹⁴⁵⁵ **Szabó Nándor**

¹⁴⁵⁶ **Dárdai** 101 mell.

¹⁴⁵⁷ **Martin-Ugron** II. 24. o. jegyzet. **Tassonyi -Duska**

¹⁴⁵⁸ **Utásznapló** 66. o.

a. német 8. páncélos hadosztály parancsnokságán. Jelentette, hogy alakulata „zerspregt”, szétugrott. Elbocsátották, hogy szedje össze embereit.¹⁴⁵⁹

1945. január 9.

Vitéz Szügyi Zoltán ezredes, hadosztály parancsnok és vitéz Lajtos őrnagy, vezérkari főnök vitéz Kovács Gyula altábornagynál, a H.M. és HFP. Fővezérség meghatalmazott tábornokánál, Győrben jelentkeznek. A megmaradt hadosztály harcrendjét és harcértékjelentését viszik magukkal.¹⁴⁶⁰

Bartot és Szögyént az oroszok ezen a napon foglalták el. Ekkor tért magához a német 8. páncélos hadosztály és váratlanul beérkezett. A kirakódás alatt álló, az előző napokban áttelepült „Totenkopf” SS-páncélos hadosztály fiatal katonái páncélöklökkel vették fel a harcot az orosz gyalogsággal. Bart előtt rengeteg orosz halott volt. A Gyíva felől jövő orosz harckocsikat is egy ideig feltartóztatták és több tucat tankot kilőttek. Bosszúból az oroszok mintegy 30 fiatal SS katonát, mielőtt kivégezték volna őket, borzalmasan megcsönkítettak.¹⁴⁶¹ A határban is az oroszok több fiatal német gyereket agyonlőttek.¹⁴⁶²

Tassonyi ezen a napon találja meg a hadosztály parancsnokságot. Lajtos szerint itt jelentett „szégyenkezve”, hogy január 6-a óta nem volt vesztesége, két napig várta a német 8. páncélos hadosztály támadását, hogy elvágja a szovjet harckocsi éleket, de mert a németek nem jöttek, visszavonult.

Lajtos írja: .. a hadosztály hadműveleti szakasz végét január 9. -ben jelöltem meg azért, mert ezen a napon érkezett Gutára az elveszettnek hitt - általam már elsíratott - Tassonyi.¹⁴⁶³

Január 9-én a 76/3. ütegparancsnoka Gereben Ferenc százados, Gután jelentkezett a hadosztály tüzérparancsnokánál és parancsára 10-én ment Nagymenyeren átvenni az 1. közepes aknavető tüzérszázály parancsnokságát, melybe megmaradt ütegét is beolvasztotta.¹⁴⁶⁴

Az utász zászlóalj vonata is Csicsóra beérkezett. Horváth őrmester Tokodon végzett felderítését végrehajtotta.¹⁴⁶⁵ Jelentette, hogy az egyesített századnál a tisztek, a sebesült Fodróczi hadapród őrmester kivételével mind együtt vannak, és 52 fő a legénység létszáma.

Szepesvári Zsitvabesenyőről megpróbál, Nagysurányon át célt érni. „Délután érek Nagysurányba. Útközben rengeteg német könnyű és nehéz páncélos jön szembe. Mennek ellentámadásba. Nagysurányban ismét megtalálom Pálfi százados urat, mondja, hogy én mindig megtalálom őt. Közli, hogy Gutára kell menni, ott van a hadosztály. Még délután indulunk, és Tótmenyeren éjjelezünk. Nagyon jó népek laknak erre, kedvesek, enni, inni adnak és jó szállást.”¹⁴⁶⁶

1945. január 10.

Január 10-re a Duna északi oldalán indított szovjet támadás is kifulladt részben a német 20. páncélos hadosztály északról dél fele indított támadása miatt.¹⁴⁶⁷

¹⁴⁵⁹ *Martin-Ugron* II. 25. o.

¹⁴⁶⁰ *Kovács hadinapló* 130 mell.-re hivatkozik a napló, mely indoklás nélkül hiányzik.

¹⁴⁶¹ *Baka és Farkas Felvidék*

¹⁴⁶² *Baka II.*

¹⁴⁶³ *Lajtos* II. 59. o.

¹⁴⁶⁴ *Dárday* 98. mell.

¹⁴⁶⁵ *Utásznapló* 66. o. A Tokodon maradt anyagból csak részeket talált. Az erőközpontot Tátig vontatták az oroszok, de egy meglepetésszerű ellentámadás miatt továbbhurcolni nem tudták, ezért a kerekeket levették, és a hozzátartozó részeket összetörték. ugyancsak ez a helyzet a Tokodon talált lángszóró csövekkel is. Az ottani lakóság jelentése szerint, az ottlevő kerékpárokat és motorkerékpárokat az oroszok magukkal vitték.

¹⁴⁶⁶ *Szepesvári* 60. o.

¹⁴⁶⁷ *Szabó Nándor*

8^h 30^l-kor a hadosztály műszaki parancsnoka javasolja, hogy az utász századot a komáromi bevetésről vonják ki és már most a hadihíd oszloppal egyesítsék abból a célból, hogy ha a Medvei hidat az ellenség rombolná, akkor a hadosztály Medve és Vének közötti átvitelében egy hadihíd oszloppal az áthajózást elvégezze. A hadosztály parancsnok hozzájárult, a szemrevételezési és előmunkálatokat elrendelte és megígérte, hogy a század kivonását a németektől ki fogja erőszakolni. Délután a zászlóalj parancsnok a hadosztály műszaki oszlophoz útba indult, hogy Mersich századost e feladat végrehajtásával megbízhassa. A hadosztály parancsnok elrendelte, hogy az utász zászlóalj két személygépkocsit bocsásson az I.a. rendelkezésére. Közben Nemescsócsán a hiányos Birágó hadihíd oszlopát találták. 18^h-kor az egyesített utász század parancsnok, Kozma főhadnagy, a zászlóalj parancsnokságon jelentkezett és jelentette, hogy 7 tiszt és 81 fő legénységgel Tany¹⁴⁶⁸ községbe beérkezett és ott beszállásolt. A zászlóalj parancsnok a harctudósítást kérte. Az utász század elhelyezése Nagybjacs, a hadosztály műszaki oszlop elhelyezése Kisbjacs, a hadihíd elhelyezése Szőgye legyen. A Nemescsócsán levő Birágó hadihíd oszlop Vénekre irányítását javasolta. Kitüntetések ad ki.¹⁴⁶⁹

A gránátos-repülő lövész század parancsnoka: „tovább megyek: Szimő, Kamocs, Guta. útközben a németek vadásznak, ami miatt életveszélyes a közlekedés. Én is lövök egy nyulat, egyik emberem meg egy őzet. Ettől eltekintve is mindenütt sokat adnak enni.

Gutára késő éjjel érek be. Jelentkezem a hadosztálynál. Megmondják, hova vigyem a legénységet. Magamnak alig találok szállást, de végre az is megvan. Megmenekültem! Már a Csallóközben vagyok. Hallom, hogy az oroszok már Komáromot is elfoglalták.¹⁴⁷⁰

Gereben százados Nagymegyeren lövegét az 1. közepes aknavető tüzérosztályba olvasztották be, ő a tüzérosztály parancsnokságát vette át.¹⁴⁷¹

1945. január 11.

Idő: esős enyhe Szepesvári főhadnagyék is továbbmennek Nagymegyerre. Ott négy napig maradtak, bevárják az esetleg még beérkezőket. Kb. 100-an vannak gránátosok. Onnan végig gyalogmenetben a Medvei hídon, át a Dunán, Győr, Győrszemere, majd Vaszarra menetelnek. Úgy volt, hogy itt alakulnak meg újból. „A repülő lövéseket visszaküldtük, így alig maradtunk páran, az én századomból velem együtt hárman.”¹⁴⁷²

Pár nap múlva azonban ismét parancsot kaptak, irány Nagysimonyi. Örült ellenszélben, metsző hidegben igen kellemetlen menetük volt. Itt alakulnak meg. „Ezzel lezárultak részünkre a kegyetlen Ipoly – Garam -i harcok és folytatódik a Dunántúlon” - fejezi be naplója első részét Szepesvári főhadnagy század parancsnok.¹⁴⁷³

Ezután csak az utásznaplóra, Kovács altbgy. hadinaplójára és a KTB. közléseire tudunk hagyatkozni. Az utász zászlóalj parancsnok Tanyra, az utász századhoz kiszállt, és a kitüntetések kiosztotta. A műszaki parancsnok elrendelte, hogy a utász század Tanyról Kisbjacsra települjön át, a század parancsnok vegye át Mersich századostól az áthajózás műszaki vezetését, az

¹⁴⁶⁸ Tany = Tôň

¹⁴⁶⁹ *Utásznapló* 66. o.

¹⁴⁷⁰ *Szepesvári* 60. o.

¹⁴⁷¹ *Dárdai* 98. mell.

¹⁴⁷² *Szepesvári* 60. o.

¹⁴⁷³ *Szepesvári* 61. o.

előmunkálatokat minden parancs bevárása nélkül haladéktalanul kezdje meg. Különben a század Kisbajcson pihenjen. A hadosztály parancsnok harcálláspontjára 14 h-kor visszatért.¹⁴⁷⁴

1945. január 12.

Grollman altábornagy a Heeresgruppe Süd vezérkari főnöke ugyan még mindig le akarta váltani a 357. német gyalog hadosztályát a Szent László hadosztállyal, de ekkor már a Balck a páncélos csapatok tábornoka a német 6. hadseregparancsnoka maga hivatkozik a hadosztály elégtelen erejére, mert „Kürtnél levő reteszállásból a német 357. hadosztály 125 fős harcos létszáma nem vonható ki.”¹⁴⁷⁵

1945 január 13-14.

Idő: enyhe ködös.

Az ½. közepes aknavető üteg Érsekújvárról indul Gután át a Medvei hídon átkelve Győrön át, Felpécre, Pápa térségébe, 70-80 km-es menetelés után.¹⁴⁷⁶

Az utász zászlóalj parancsnok 12^h-kor segédtisztjével gépkocsin elindult az utász század és műszaki oszlop megsejtelésére. Az erős köd miatt csak 23 h-kor érkezett vissza. Tudomásul vette, hogy a hadosztály magához rendelte a Steyr 55 személygépkocsit és hírek szerint az annak első menetekor tönkre is ment. 14-én a tönkrement Steyr 55 gépkocsi helyett a hadosztály a DKW-t rendelte magához. Az egyesített utász század megtette a szemrevételezését és előmunkálatait az átkeléshez.

1945. január 15.

Hideg idő. 9 h-kor a vezérkari főnök tájékoztatta az utász zászlóalj parancsnokot, és szóbeli parancsot adott a zászlóalj Magyaróvárra menetére és ottani feltöltésére. A zászlóalj parancsnok azonnal felkereste az utász századot, és a hadosztály műszaki csoportot, kiadta írásbeli mene intézkedését.

1945. január 16.

Hideg idő, kisebb fagy. Az utász zászlóalj parancsnok I. segédtisztjével a Műszaki Kiképzési és Felszerelési Központhoz (Műszaki kik. fek.-hez) Magyaróvárra indult. Felkereste a századot, menetintézkedését részben megváltoztatta, Az oszlop parancsnokságot Mersich századostól Kozma főhadnagynak adja át. Mersich százados és két tiszt azonnal Magyaróvárra megy, feladata: szálláscsinálás és a zászlóalj feltöltése. A zászlóalj parancsnok 11 h tájban műszaki kiképzési és felszerelési központ parancsnokával és a műszaki szemlélővel a helyzetet megbeszélte. A zászlóaljat nem lehet Magyaróváron elhelyezni, hanem helyette a környező falvakba, vagy a volt X. utász zászlóalj körletébe kell elhelyezni, mert azt valószínűleg elvenni nem lehet. A feltöltésre emberanyag van, fegyverzet nincs. A hadosztály műszaki parancsnok a dél folyamán beérkezik, hadosztály még nincs ott. Csak a délután folyamán tud jelentkezni.¹⁴⁷⁷

1945. január 27.

A 2. Ukrán Front parancsnoka az orosz 46. hadsereget is január 27-én a Front tartalékába helyezi, mert mindösszesen csak 43 harckocsija maradt.

¹⁴⁷⁴ *Utásznapló* 66. o.

¹⁴⁷⁵ *KTB.* 1945. I. 12.

¹⁴⁷⁶ *Bakay* 11. o.

¹⁴⁷⁷ *Utásznapló* 67. o.

V. FEJEZET

KITÜNTETÉSEK, ELISMERÉSEK

A II. Világháborúban rendszeresített kitüntetéseket jegyzékben (25. melléklet) foglalta össze az „Elbírálási névjegyzék” hátsó oldala.

Az Ipoly - Garam közötti harcok után KITÜNTETÉSI JAVASLAT”-ok felterjesztésére került sor. Mintának bemutatom

Godó Ferenc főhadnagy kitüntetési javaslata a kéthelyi harcokban tanúsított magatartásáért (26. melléklet) c.

eredeti okmányának másolatát.

A felterjesztett javaslatokból készítette a VKF 8/e osztály a már ismert csoportos „Elbírálási névjegyzék”-et. A Szent László hadosztálytól kitüntetésre felterjesztettek tisztek jegyzékét a csoportos elbírálási jegyzékben levő sorszámanak feltüntetésével.

33. melléklet. Kitüntettek és kitüntetésre felterjesztettek névsora

A hadosztály vezető tisztjeinek kitüntetésre szobakerülő névsora Kovács altábornagy hadinaplójában az 1944. december 30-án írt fogalmazványban található.¹⁴⁷⁸

1944. december 31-én vitéz Szügyi Zoltán ezredes - tekintettel kimagasló érdemeire - soron kívül vezérőrnaggyá léptették elő.¹⁴⁷⁹

1945. január 4-én Beregffy vezérezredes honvédelmi miniszter a csapatok részére kiadja Guderian vezérezredes hozzá írt levelének fordítását, a Honvédségi Rendeletek 1945. január 6-i számában, melyben a Szent László hadosztály kiválóságát hangoztatja.

„Dicséret

A Szent László hadosztálynak az Ipoly és a Garam mentén vívott kimagasló, egyben súlyos harcaival kapcsolatban Guderian vezérezredes a német földi haderő vezérkari főnökétől az alábbi levelet kaptam:

„A Führer főhadiszállásán tett látogatása után a honvédségnek kiadott parancsának megküldéséért fogadja Nagyméltóságod szíves köszönetemet.

Remélem, hogy ez a parancs és a többi Nagyméltóságod által kiadott rendelet a magyar haderő harci erejének további megerősítését fogja szolgálni. Az ismét feléledt magyar harci szellem szép példáját nyújtotta a Szent László hadosztály az utóbbi napok harcaiban. Kérem Nagyméltóságodat, tolmácsolja a bátor hadosztálynak a szövetséges német haderő köszönetét a hadosztály rendkívül bátor és állhatatos magatartásáért.

Bajtársi üdvözlettel vagyok Nagyméltóságod igaz híve:

GÜDERIAN vezérezredes s. k. ”

Amikor e levelem örömmel hozom a magyar honvédség minden tagjának tudomására, egyben ama reményemnek adok kifejezést, hogy a Szent László hadosztály ragyogó példája

¹⁴⁷⁸ **Kovács hadinapló** 69. melléklet. „XII. 30. **Heinrich István** (fogság?) TK (Tiszti kereszt) **Freyer Frigyes** (fogság?), **Pálfi Sándor**, nyéki **Takách László**, **Koppány Ernő** alez., **Szakács József**, **Sanna Henrik** LK. (lovagkereszt) **v. Karsay István**, **Dárday Vilmos**, **Falk Győző** LK., **Kiss Zoltán**, **Tassonyi Edömér** skv. (soronkívül) örgy. és arany vit., **Baráth András** skv. ezds., **Görgényi János** LK.” Kézzel írott feljegyzés

¹⁴⁷⁹ **Bonhardt. Szügyi**, mint Hadiakadémia nélkül vezérkari törzstiszti vizsgát „B” minősítéssel tett tisztt - a fennálló rendelkezések szerint - ezredesi előléptetésével egyidejűleg kilépett a vezérkARBól. Ezt azonban a németek nem tudták.

öszönzőleg fog hatni az immár hungarista szellemtől áthatott honvédség jelenleg harcoló és a jövőben harcba lépő hadosztályaira.

/:Rendeletszám: 4072/el.1.vezérkari - 1945.évi január 4-én:/ BEREFGY vezredes s.k.

Megérkezik a hadosztályhoz a Meghatalmazott tábornok 68./H. M. és HFP. meghat. tbk. 45. I. 6. szám. alatt

Meghatalmazott tábornoki parancs. ¹⁴⁸⁰

A „Szent László” ho. 1944. évi december hó 21. és 27. között vívott hősi harca példaadás és ígéret arra nézve, hogy van magyar jövendő.

A ho-t az első egységes bevetése alkalmával az egész nemzet és a honvédség bizalma és reménysége kísérte harcba. Elöljárói és minden magyar ember a „Szent László” honvédektől várta a honvédség új szellemének beigazolását és a magyar katona becsülete zászlajának magasra emelését.

A „Szent László” feladatának és a beléje helyezett bizalomnak teljes mértékben megfelelt. Sokszoros túlerejű ellenséggel szemben, igen nehéz körülmények között, igen gyakran magukra hagyatva, a ho. csapatai rendületlenül állták az egyenlőtlen harcot. A tisztek és legénység mindenkor a legkisebb megingás nélkül, a végsőig teljesítették a feladatukat és közülük számosan esküjüket vérük hullásával, és életük feláldozásával pecsételték meg.

Magyarország Nemzetvezetője, valamint a Honvédelmi Miniszter és a Honvédség Főparancsnoka megbízott azzal, hogy a „Szent László” ho. vitéz parancsnokának, minden hős tisztjének és honvédjének a maguk és az egész magyar nemzet háláját és legteljesebb elismerését tolmácsoljam.

Amidőn ezt örömmel megteszem, kegyelettel emlékezem meg a ho. számos hősi halottjáról. Emléküket élő bajtársaikon kívül, a hálára kötelezett nemzet és a magyar történelem legragyogóbb napjai őrzik meg.

A „Szent László” ho. dicsőséges első bevetése után új feladatot kapott. Tudom, hogy a ho. ezt, valamint minden még elkövetkező harcát a végső győzelemig úgy fogja megvívni, ahogy eddig harcolt.

Kapja: Szent László hop.

Felterjeszem: Magyarország Nemzetvezetője Katonai Irodája, H. M. és HFP. Úrnak.

Komárom, I. 6. 11 h 00 I.

Vitéz Kovács Gyula altbgy. s. k.

meghat. tbk.

Ennél szebb, jobban megszövegezett szívhez szóló parancsot sehol másutt nem olvashattunk a második világháború magyar történetében.

1945. január 10-e körül megjelent a hadosztály parancsnokságon Balck, a páncélos csapatok tábornoka, a 6. német hadsereg parancsnoka és közölte, hogy a német véderőfőparancsnokság napi jelentésében a Szent László hadosztály két alkalommal is szerepelt, mint a Szövetséges Haderők egyik legkiválóbb alakulata. Átadta az általa írott levelet, átadta Szügyi Zoltán ezredesnek (!) a m. kir. Szent László hadosztály parancsnokának.

¹⁴⁸⁰ *Kovács hadinapló* 103. melléklet

„Elismerve,

az Ön hadosztályának a harctéren kifejtett kiváló magatartásáért és az Ön példamutató kitartását, amelyet az 1944 december 27-i német fegyveres erő tájékoztatója név szerint is méltatott, fogadja rendkívüli elismerésemet.

Kérem, adja át hadosztályának és csapatainak a német fegyveres erő tájékoztatójában megjelent dicséretet.

Balck s. k.

a páncélos csapatok tábornoka

Magával hozta Szügyi ezredes (?) részére 1945. január 12-től viselhető német vaskereszt lovagkeresztjét, Lajtos őrnagy részére a vaskereszt I.o-át, hangsúlyozva, hogy ezzel a hadosztály teljesítményét kívánja elismerni.¹⁴⁸¹

Február 4-én Welhöfer altábornagy levelében a Führer nevében ezt megerősíti.¹⁴⁸²

Lajtos Árpád vezérkari őrnagyot, a hadosztály vezérkari főnökét is az 1000 újonc bevetését megtagadó előterjesztése utáni napokban berendelték Érsekújvárra, a LVII. páncélos hadtest parancsnokságára. Azt hitte, hogy berendelésének ez az oka, ezért ennek megfelelően teljesen egyedül indult útba.

Érsekújvárott Kirchner hadtest parancsnok, három tábornok és ugyanennyi vezérkari tiszt élén fogadta, a tisztnek „vigyázz”-t vezényelt és közölte, hogy most „a Szent László hadosztály vezérkari főnöke áll előtűk, amelyik hadosztály feláldozta magát a német-magyar közös ügyért, és ha ezt nem tette volna meg, az urak most nem lehetnének itt! Hajoljanak meg tisztelettel a magyar hősök előtt.”

Kirchner valóban tömören fogalmazott: A Szent László hadosztály valóban feláldozta magát.¹⁴⁸³

A Szent László hadosztály tisztjei és legénységi állománya Pápán kapta meg kitüntetését.

vitész Pályi György százados, akkor már repülő lövész ezred kinevezett parancsnoka, minden elesett katonájának, akik nők és gyerekesek voltak nagy ezüst vitézségi kitüntetésre, tisztjeit a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjére terjesztette fel azzal a szándékkal, hogy a hősi halottak gyermekei a Vitézi Rendbe felvehetők legyenek. A hadosztály parancsnoka a harcokban életben maradt legénységi állományú katonák mindegyikének kisézést érdemérmel adományozott.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY FELVIDÉKI HARCÁT BEFEJEZTE

A hadosztály parancsnokság 1945. január 14 -ig maradt Gután. Visszavonulását önként határozta el, mert velük senki nem intézkedett. A Magyar Fővezérség is csak akkor tudta meg, hogy mi van velük, amikor Pápára érkezésük után bejelentkeztek.¹⁴⁸⁴

¹⁴⁸¹ **Lajtos** csak két alkalmat említ, a valóságban a Szent László hadosztály három napon és négy helyen szerepel a Heeresgruppe Süd hadműveleti naplójában. (Hadtörténelmi Levéltár, Filmtár, 1944. XII. közeptől - 1945. III. 31-ig a 1253 és további filmtekercsek.

¹⁴⁸² **Martin** I. 144. o.-án a két levél másolata látható.

¹⁴⁸³ **Lajtos** II. 61. o. **Lajtos**: Aki elhiszi nekem, hogy az eddigi eseményeket és érzelmeket őszintén írtam le, talán azt is elfogadja, hogy ezt a kitüntetést én - mint magyar - inkább megbélyegzőnek tekintetem (sohasem tűztem zubbonyomra).

¹⁴⁸⁴ **Lajtos**

A Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplójába 1945. január 23-án írja be: „A Heeresgruppe Südnek alárendelt Szent László hadosztály feltöltésre kivonva”¹⁴⁸⁵

Megjön a parancs a hadosztály kivonására. A rádiósgépkocsik Dunaszerdahelyen át, a fogatoltak a Győr melletti Medvei hídon mennek át a Dunántúlra, Pápára.¹⁴⁸⁶

Az 1944. december 20 -án kezdődő, kerekén három hetes időszak alatt hajtotta végre a Szent László hadosztály azokat a hadműveleteket, amelyeknél fogva az egyik (német-magyar) oldalon híressé, a másik oldalon hírhedté vált.

Rendhagyó időkben, rendkívüli viszonyok között, rendkívüli harcmódot alkalmaztak. A történetek követéséhez, megértéséhez, nélkülözhetetlenül szükséges az ide csatolt vázlatok tanulmányozása, de legalább is megtekintése, a szöveg olvasásával párhuzamosan.

Meg kell, jegyezzem, hogy Lajtos őrnagy visszaemlékezésében hangsúlyozza, hogy írásában a 41 év előtti valóságot akarta mondani, bármennyire is szemben áll ez a történeti távlatban végzett „mai” (1986-os) értékelésekkel. A magyar legfelső államvezetés ebben az időben Kőszegen tartózkodott. Sejtették, hogy mennyi maradt meg számukra a magyar szuverenitásból.¹⁴⁸⁷

Tudták, hogy a magyar hadvezetésnek a Magyarországon folyó hadműveletekbe, de még a magyar alakulatok hadművelési alkalmazásába sincs beleszólása.

Lajtos nem ismerte a magyar 1. hadsereg helyzetét. Az angol rádióból szerzett értesülések alapján tudták, hogy Budapestet majdnem körülzárták az oroszok. A Dunántúlon, ahol két helyen is korábban bevetésüket tervezték a Margit-állásoknál csatározások folytak és ott rövidesen nagy támadásra számítanak. De hogy Párkány térségében van-e arcvonat, és ha igen hol: erről fogalma sem volt. Azt hitte, hogy Magyarországon csak alárendelt német erőket alkalmaztak, végül arra a következtetésre jutott, hogy csak mellékhadszíntere vagyunk a németeknek. Tudták, hogy a szovjetdöntést kereső főtámadását a Kárpátoktól északra levő területeken szorgalmazza.

Hazánk területére a román kiugrás miatt számos német magasabb parancsnokság és törzs menekült, amelyeket a (megbízhatatlan) magyar kötelékek nyakára ültettek. Úgy érezték, hogy ha már egyszer saját erejükre, eszközre vannak utalva, a harcokban is csak annyira veszik figyelembe a nyakukra ültetett német parancsnokságok intézkedéseit, amennyiben azokkal egyetértenek.

Némi túlzással, talán valamiféle nagyobb szabad csapatnak tekintették magukat. Lajtos őrnagy legszűkebb törzsével arra volt elszánva, hogy az elképzelhető legnagyobb mértékben takarékoskodik katonái életével és vérével.

Tapasztalata a hadosztály csapatainak szelleméről, elszántságáról és áldozatkészségéről kizártta tette, hogy akár fegyverletételre, akár átállásra gondoljon. Tisztában volt azzal, hogy a háború kimenetelét harcuk nem befolyásolja és ezért eldöntötte, hogyha már így alakult a helyzet, álljanak az augusztusban vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úr által kijelölt feladat elé, annak bebizonyítására, hogy nem halt ki a magyar bátorság.¹⁴⁸⁸

A Szent László hadosztálynak ez volt - Lajtos véleménye szerint - az a megbocsáthatatlan bűn, melyet a szovjet hatalom és hadsereg ellen a Szent László hadosztály parancsnoka és annak minden katonája elkövetett, melyet a muszka vezetők által irányított magyar népbíróóságok fogsággal és esetenként (mint Szügyi vezérőrnagyot) életfogytiglani börtönnel büntettek.

¹⁴⁸⁵ *Kovács hadinapló* 1945. jan. 23.-i bejegyzés

¹⁴⁸⁶ *Halmai*

¹⁴⁸⁷ *Lajtos* II. 31, 32. o. Ahol a valóság feltárása nem, vagy kevésbé sikerült, ott ezt megjegyeztük.

¹⁴⁸⁸ *Lajtos* II. 32.-33. o.

Mindezeket elmondva megállapíthatjuk, hogy az oroszoknak rendkívül fontos volt a letkési híd megszerzése is és az azon való átkelés. Az északról és délről jövő orosz csapatok egyesülése ugyan Kicsindnél történt meg, és ez a Szent László hadosztály végét jelentette. Semmilyen áldozat nem számított az oroszoknak, csak az előretörés.

Találunk sok olyan véleményt, mely az elkövetett hibákat említi. Így Tassonyi őrnagy kéziratos visszaemlékezésében úgy véli, hogyha „Ugron százados, aki kiválóan képzett nyugodt idegzetű, kiképzett híradós tiszt volt, nem sebesült volna meg Fóton, a garami csata a *II. ejtőernyős zászlóaljra* nézve másképp végződött volna.” Bekerítettük és megsemmisítettük volna a Kicsindre betört orosz éket. Feltehető azonban itt is, hogy az árulás lehetősége nem zárható ki! ¹⁴⁸⁹ „Ugron elismeri, hogy század parancsnokai olykor hajlamosak voltak a túlzott merészségre, és szükségtelen kockázatok vállalására is. ... Sannát azonban a legmegfelelőbbnek ítélte, ...így vált utódjává. ¹⁴⁹⁰ „Hát igenis Ugron százados nagyon rosszul választott, amikor a dédelgetett Sannát (a Harrit) bízta meg Fóton a *II. ejtőernyős zászlóalj* parancsnokságával. A káosz és széthullás nagyrészt neki köszönhető. Sanna alkalmatlan volt egy zászlóalj vezetésére. Ezért nem írnak az Ipoly - Garam közötti harcokról”, írja Béres Béla, akiből a fájdalom beszél, aki ma is sajnálja hősihalált halt bajtársait. ¹⁴⁹¹ Ez egy szakaszparancsnok véleménye, aki a zászlóaljra vonatkozó parancsokat nem ismerte, a teljes helyzetet nem láthatja át. Sanna személyében rendkívül vitéz katona, kitűnő ejtőernyős tiszt, volt, aki haláltmegvető vitézséggel és önfeláldozással vezette a *II. eje. zászlóaljat*.

Mi történt ezután a Dunától északra?

Mint említettük az oroszok miután Érsekújvártól visszaverték őket az egész lakosságot védővonalak kiépítésére hajtotta. Kicsindről is a falu elfoglalása után mindenkit, ¹⁴⁹² de még Márianosztráról is lövészárkok ásására hurcoltak el. ¹⁴⁹³

Már 1944 karácsonya előtt Hitler Guderian tudta nélkül, személyesen adott parancsot a IV. SS páncélos hadtest Lengyelországból való átdobására. A IV. SS. páncélos hadtest parancsnoka Herbert Otto Gille Obergruppenführer, a hadtest alárendeltségében a 3. SS „Totenkopf” és az 5. SS „Wiking” (parancsnoka Karl Úllrich) páncélos hadosztály volt beosztva.

Balck tábornok is, a Dél Hadseregcsoport parancsnoka is, erről csak 1944.december 24-én értesült.

Az első vasúti szerelvények csak 1944. december 28-án érkeztek Komárom - Győr térségébe, 1945. január 7-én a „Totenkopf” SS hadosztálynak 77, a „Wiking” SS hadosztálynak 87 vasúti szerelvénye volt kirakodás alatt. ¹⁴⁹⁴

A „KÉMÉNDI CSATA”

Malinovszkij marsall a már említett „Garami hídfő” összefüggő mélyen tagolt, arcvonalát a 6. gárda páncélos hadtest 72 harckocsiját, három lövész hadosztállyal és egy harckocsi ezreddel erősítette meg. A 7. szovjet gárdalövész hadtest részei a Bart-Garam közötti szakaszt védték. Így a hídfőt 7-8 hadosztály védelmezte. ¹⁴⁹⁵ Ezenkívül a Garamtól keletre tartalékként a 9. szovjet műszaki gárdahadtest és az 5. gépesített páncélos hadtest (pk-a: Volkov M.V. a harckocsicsapatok tábornoka) egységei álltak rendelkezésre.

¹⁴⁸⁹ *Tassonyi* 33. o.

¹⁴⁹⁰ *Martin* I. 141. o.

¹⁴⁹¹ *Béres*

¹⁴⁹² *Stambauer*

¹⁴⁹³ *Németh*

¹⁴⁹⁴ *Ross*

¹⁴⁹⁵ Ez egyezik a szovjet irodalomban talált *MMM*. 106. o.-n közöltekkel

A német hadvezetés attól tartott, hogy a szovjetek ebből a hídfőből a Duna mentén, Pozsonyon át Bécs irányába törnek előre, ezért elhatározták, hogy a hídfőt a legrövidebb időn belül felszámolják.

A feladatot az újonnan felállított „Feldherrnhalle” páncélos hadtestnek kellett megoldania a „Südwind” (déli szél) fedőnevű támadása során.

Csapatok: - az újonnan feltöltött német 46. gyalog hadosztály,
 - a 44. „Hoch und Deutschmeister” gránátos hadosztály
 - a 211. „Volksgranadier” (népfelkelő gránátos) hadosztály
 - a „Feldherrnhalle” páncélos hadtest páncélos csoportja

Erősítésül a nyugati Fronttól Belgiumból átcsoportosított, az Ardenneki támadásban részt vett I. SS páncélos hadtestet is bevetették.

Részei: - az 1. „Leibstandarte” SS páncélos hadosztály és
 - a 12. „Hitlerjugend” SS páncélos hadosztály volt.

Ezen alakulatok bevetése mutatja, hogy milyen nagy jelentősége volt ennek vállalkozásnak, annak ellenére, hogy ekkor már legtöbb alakulat eredeti állománya 1/3-1/5-ére csökkent. Pl. a 46. német gyalogos hadosztály béke létszáma kb. 18.000 főből állt, melyből 12.000 lövész volt. 1944 végén már csak 350 lövésszel rendelkezett! Erre a harcra azonban a gyalog hadosztályokat felfrissítették. A harcokosi hadosztályok részére a harcokosi létszám fele, legtöbbször csak 70-80 harcokosi állt bevetésre készen. A Südwind támadáshoz becslések szerint 30 ezer katonát és 200 ¹⁴⁹⁶ Párdúc és Királytigris harcokosit vontak össze és vetettek be.

A lakosság ma már összekeveri a szentlászlós katonákat, az utána következő, február 17-ével kezdődő német ellencsapás alatt történetet és ennek kutatók is helyt adnak! ¹⁴⁹⁷

Ebben a csatában a Szent László hadosztály már nem vett részt. Ez az öldöklő csata február 24 -ig tartott, mely során az oroszok fel kellett adják a „Garami hídfőt” és viasszaszorultak a Garam vonalába, és annak keleti partján tudtak csak ismét állást foglalni.

Február 17-én reggel 04.00 -kor induló támadáskor a német 46. gyalog hadosztály az 1. páncélos hadosztály 9 rohamlövegének támogatásával, rossz időjárási viszonyok között, a szovjet 24. gárdalövész hadtest (pk-a: **Kruze**, A.J. vezérőrnagy) a Bart és Németszőgyén közötti rcvonalát 300 méter szélességben áttörte. ¹⁴⁹⁸ Aznap elérte és elfoglalta a Sárkánytól északra levő Párizst. Jobbra mellettük a 44. gyalog hadosztály az új nehéz Tigrisek támogatásával elfoglalta Németszőgyént. A legnagyobb ellenállással a 211-es népfelkelő gránátos hadosztály találkozott. Ők még másnap sem tudták Bartot és Bényt bevenni. ¹⁴⁹⁹

A szovjet hadsereg parancsnoka 93. gárdalövész hadosztályát (pk.-a: Szergejev, K.A. ezredes) amely a Duna partját védte - tartaléka nem lévén - vetette be az áttörés szakaszába. ¹⁵⁰⁰

Február 18 -án a 46. hadosztály Muzsla északnyugati dombokon, a 44. hadosztály Köbölkut elfoglalása után Muzsla nyugaton tört előre.

Február 19 -én az időjárás megjavult. A 96. gyalog hadosztály a befagyott Duna jegén kelt át és Ebednél hídfőállást alakít ki, veszélyeztetve a 25. gárdalövész hadtest (pk: Szergejev, K.A. ezredes) hátát. ¹⁵⁰¹ A 44. és 46. hadosztály Nánánál eléri a Garamot, bevonul Párkány Nyugati részébe. Estére megtisztítják a szovjet hídfő déli részét.

¹⁴⁹⁶ az *MMM*. 106. o. szerint, csak 150 harcokosi és rohamlöveg

¹⁴⁹⁷ *Hargittai* Pl.: Libádon

¹⁴⁹⁸ *MMM*. 106. o

¹⁴⁹⁹ *Szántó*

¹⁵⁰⁰ *MMM*. 106. o.

¹⁵⁰¹ *MMM*. 107 o.

Február 20-án északon a 211. hadosztály védelembe ment át, a Bény, Bart, Kéménd, Kőhídygyarmatnál a szovjetek Iljusin csatagépekkel támogatott szívós ellenállása miatt. A 46. hadosztály is Kőhídygyarmatot és Kéméndet támadja eredménytelenül.

Február 21. A 46-osok hajnaltól támadják Kőhídygyarmatot, de csak estére foglalják el. A 12. SS páncélos hadosztály Barttól nyugatra készül támadásra.

Február 22. Az idő tovább javult. A 44. és 46. hadosztály az 1. SS páncélos hadosztállyal a Garam jobb partján Kéméndtől délre 2 km-re jut előre. A 12. SS hadosztály elfoglalja Bartot. A szovjet hídfő már csak Bény és Kéménd község.

Február 23. Német csapatok átcsoportosítása folyik.

Február 24-én hajnalban a németek mintegy 100 harckocsi és rohamlöveg bevetésével teljesen megtisztították a Garam hídfőt az orosz csapatoktól.

24-én „A hajnali négy órakor megkezdett négy órás pergőtűz után a kicsindi Sármezőkről ameddig elláttam minden falu égett.”¹⁵⁰²

A szovjet hadműveleti hídfőállás elvesztésének legfőbb oka az önelégültség volt. Az orosz hadtestek hadműveleti és a hadsereg hadműveleti felépítésének mélységben való elégtelensége, hiányzó tartalékok, műszaki berendezések elégtelensége és főképp a hadseregparancsnokság felderítésének hiánya, mely nem vette észre a német csapatok gyülekezését, és ezért a február 17-én indított támadás váratlanul érte. A harc alatt a hadsereg parancsnokság elmulasztotta a 8. gárdalövész, (pk.: Szoszjedov, L.B. vezérőrnagy), a 4. gárdalövész (pk.: Golovszkij V.Sz. vezérőrnagy), a 6. gárda harckocsi hadsereg (pk.-a Kravcsenko, A.G. a harckocsi csapatok altábornagya) bevetését.

A Frontparancsnokság „nyilvánvalóan úgy vélte, hogy az ellenség tevékenysége a komáromi irányban kevésbé valószínű.” Ezúttal tévedtek, mert csak a 7. gárdahadsereg február 17-től 24-ig 8800 katonát és nagyszámú harceszközt veszített, a Garam hídfőt ki kellett ürítenie, a folyó keleti partján védelemre kellett berendezkednie. A németek a támadást abbahagyták, és ismét elfoglalták állásaikat a Garam nyugati partján.¹⁵⁰³

Szögyén környékéről a magyar és német erők visszanyomták az oroszokat. Szemtanúk szerint itt 5-6-os, mások szerint 3-4-es sorokban álltak itt a harckocsik, hogy át tudjanak menekülni a hídon, de ez nem következett be. Az orosz gyalogság még csak át tudott menni a kicsindi oldalra, azonban a németek zárótűzüket a gyalogság elé helyezték, mely a gyalogságot teljesen felőrölte. Nem hivatalos források szerint, amit az itteniek mondanak, közel 35 ezer halottja volt itt ennek a, több napon át tartó, csatának Tulajdonképpen tűzérségi csata volt ez.¹⁵⁰⁴

Két kényszermunkára elvitt magyarnak egy éjjel kellett az orosz halottakat bedobálniuk a Garamba. Élők is voltak közöttük. Ők abban a hiszemben éltek, hogy most már mindenki egyenlő lesz. Végül egyikük azt mondta, hogyha egyenlő lesz mindenki, akkor mondják meg neki, hogy a tábornokok elé miért gurítanak piros szőnyeget?

¹⁵⁰² Szántó

¹⁵⁰³ MMM. 107. o.

¹⁵⁰⁴ Hargittai szerint: A német egységek javarészt tűzérségből állottak, ennek volt köszönhető, hogy óriási páncélos csata alakult ki és ebből következően egy páncélos temető kicsindi híd túloldalán Kéménd irányában volt. Állítólag - ezt nem erősítették meg - közel egy (orosz) páncélos hadosztály véleményem szerint 50-60 harckocsi semmisült meg itt egy rakáson s miután a Garam áradásban volt, a hidat a német tűzérség szétrombolta. - Érdekessége az esetnek, hogy nincsenek se, magyar se német tömegsírok, ugyanúgy, mint a Helembán elesetteket, magyart, németet, oroszot vegyesen, nemzetiségre való tekintet nélkül, az ellenségeket együtt Párkányban temették el több közös sírba.

Ezután a Garam jobb partján Hegyfáróktól Léváig 1200 magyar és német katona tartotta a frontot. Garamon levő Pap és Bruk sziget találkozásánál voltak a legmagasabb jegenyefák. Itt volt egy tüzfelderítő telefonnal adta a koordinátákat. Kicsindet a Hegyfárókból lőtték.¹⁵⁰⁵

A FELVIDÉK MEGSZÁLLÁSA.

A Dunától északra a Garam nyugati jobb partját a német 46. gyalogos hadosztály állásai voltak a védelemre kényszerített 7. gárdahadsereg és az 53. hadsereg valamint az 1. gárda lovas-gépesített csoport magasabb egységeivel szemben.

Kicsind ismét az első vonalba került. A naponta megújuló tüzérségi tűz, a bombázások következtében a házak romba dőltek, nagysok civil lakos vesztette életét. Ha nem lettek volna a löszpartokba vésett pincék és óvóhelyek, még nagyobb lett volna a lakosság vesztesége.¹⁵⁰⁶

A 2. Ukrán Front új feladata a Garam bal partján és Dunától délre levő csapataival támadja meg a német magyar védelmet és ha a Dunántúlon a román 46. összefegyvernemi hadsereg támadása kifejlődött, együtt induljanak támadásba és mérjenek együttes csapást Pozsony irányába és támadásukat Győr irányába fejlesszék ki.¹⁵⁰⁷

A Front észak felől történő védelmére M. Sz. Sumilov, a Garam keleti partját biztosító hadserege kapott parancsot azzal, hogy jobb szárnyán Zsemlér¹⁵⁰⁸ körzetében keljen át a Garamon és fejlessze csapását Szenc¹⁵⁰⁹ irányába.¹⁵¹⁰

A támadást megelőzően lakoltatták ki a Garam keleti oldalán levő községeket - köztük Kicsind lakosságát is - és vitték Balassagyarmat körzetébe. Mindenki vihetett, amit tudott. Megindult a gyalogmenet. A kisgyermeket és batyukat cipelő lakosságot a német tüzérség tűz alá vette és ekkor is voltak hősi halottak. A falu lakossága elment betegek és bátrabb családok maradtak. Két nap múlva ezeket is összeszedték, a betegeket kocsira rakták és éjjel sötétben Letkésre vitték. Szántó Lóránt is ezzel a csoporttal ment, magával vitte a 6 éves P. Tóth Margitkát, akit szülei haldokolva hagytak lakásukban. Letkésen katonai kórházban adta le és életben maradt, s ma is él.¹⁵¹¹

1945. február 25-én indították a szovjetek számtalan gyújtó és romboló bombát vető csatarepülőgép bevetésével újabb támadásukat a Garam vonalából. A német állásokat Molotov koktéllal és repeszgránátokkal árasztották el, minden égett. Az állásokat a német alakulatok képtelenek tartani, a 46. német gyalog hadosztály is harcok közepette vonult vissza Nyitra és a Kis - Kárpátok irányában.¹⁵¹²

Az oroszok Nagysurányt (= *Šurany*) március 30-án, Komáromot (*Komarno*), Nyitrát (= *Nitra*), Érsekújvárt (= *Nové Zámky*) március 30-án, Galántát (= *Galanta*) március 31-én foglalták el, majd Pozsony (= *Bratislava*), április 4-i bevételével fejeződött be a Felvidék megszállása.¹⁵¹³

Amikor a front tovább haladt nyugat felé, a visszatérők romba dőlt falukat, kirabolt házakat, temetetlen halottakat, ló dögöket, alattomosan robbanó aknákat találtak egykor virágzó községük helyén.

¹⁵⁰⁵ *Stambauer*

¹⁵⁰⁶ *Szántó jegyzet*

¹⁵⁰⁷ Magyarország felszabadulása 318. o.

¹⁵⁰⁸ *Zsemlér (Bars megye) = Žemliare*

¹⁵⁰⁹ *Szenc = Senec*

¹⁵¹⁰ *MMM*. 115. o.

¹⁵¹¹ *Szabó jegyzet*

¹⁵¹² *Ross*

¹⁵¹³ *Zaharov könyv* 489-499. o.

A háború után még sokan haltak meg aknáktól, felrobbanó lövedékektől, s még ma is - 1988-ban - láthatók a háború nyomai, romjai.¹⁵¹⁴

---

¹⁵¹⁴ *Szabó jegyzet*

VI. FEJEZET

VESZTESÉGEK az IPOLY és a GARAM FOLYÓK VÖLGYÉBEN

A hősi halált halt katonákat azonossági jegyük (cédula) alapján ismerték fel. A tábori lelkész szolgálat feladata volt a veszteségjelentések összeállítása és felterjesztése. Ez a tevékenységük nem volt hibátlan és pontos a visszavonulás alatti védelmi harcok miatt.

37. melléklet. Azonossági jegy (cédula) az 38. melléklet. Anyakönyvi kerületek sorszáma – val.

Az eddigi harcok ismert veszteségeit itt kell összefoglalnom, mert 50 év távlatában a szlovák oldalon elesettek számát, nevét nehezebb megállapítani. A veszteségekre a helyi adatokból, a visszaemlékezésekből, a Pápán a hadosztály újraszervezésekor az ott jelentkezők számából lehet következtetni, de biztosabb és teljes ismereteket nyerhetünk történészeink feldolgozásaiból.

A szovjet hadtörténelmi irodalom hazánkban leg(félre)ismertebb szerzője Zacharov szerint a december 28-án véget érő harcban több mint 7000 ellenséges (magyar és német) katona és tiszt esett el, mintegy 150 harckocsi és rohamlöveg, 84 páncélozott szállító jármű, 23 páncélgépkocsi 87 löveg és sok más fegyver semmisült meg. 7551 tisztet és katonát irányítottak fogolytáborokba. A szovjet csapatok 554 harckocsit és, 62 löveget és 40 aknavetőt, 17 páncélozott járművet, 219 vasúti kocsit és 8 mozdonyt zsákmányoltak.¹⁵¹⁵

Az Esztergom és az Ipoly - Garam térségében harcoló egyes alakulatok hősi halottainak és eltűntjeinek jegyzékét először Hargittai Emil¹⁵¹⁶ a Hadtörténelmi Intézet volt főmunkatársa a Hadtörténelmi Levéltár (22. 23 doboz) a Honvédelmi Minisztérium 22. később 8. nyilvántartó osztály „Névszerinti veszteségkimutatás”-aiból állította össze. Munkájának oka az volt, hogy az 1944. XII. 12.-1945. I. 06. között az Esztergomban működő m. kir. V. sz.(szegedi) hadikórházban ápolat sebesült katonák jelenlétét igazolja. Ebből az anyagból kigyűjtötte a Garamkövesd, Helemba, Ipolyszalka, Kicsind és Leléd községekben hősi halált halt és eltűnt katonák csapattestét, hősi haláluk vagy eltűntnek jelentésének időpontját, vezetéket és keresztnévét, rendfokozatát és a vele történt eseményt (meghalt, eltűnt). Sajnálatos, hogy Hargittai adatai nem tartalmazzák a Szent László hadosztály kötelékébe tartozó – legnagyobb veszteségeket elszenvedő – ejtőernyős és repülő lövész – alakulatok veszteségét és az is sajnálatos, hogy feldolgozásában a Veszteségkimutatás többi (elesett, megsebesült, hadifogságba jutott, beteg) rovatát nem közli. Kérdéses, hogy ezen rovatokhoz sorolt személyek nevét közölte-e? Adatait táblázatokba foglalva alakulatonként és községenként közlöm.

A táblázatokat ezen községek és más helyiségek, temetők bejárása közben talált adatokkal egészítem ki., felhasználva a Hadtörténelmi Intézet munkatársainak jelentését.¹⁵¹⁷ E munka után jelent meg Bús János – Szabó Péter: Béke poraira .. II. c. kiadványa¹⁵¹⁸, mely az itt közlésre kerülő alakulatonkénti összesített veszteség adatokat nem tartalmazza.

¹⁵¹⁵ Zacharov 227. o.

¹⁵¹⁶ Hargittai

¹⁵¹⁷ Ravasz István dr.

¹⁵¹⁸ Varietas 93 KFT Budapest 2001. - 1071 o.

A M. KIR. SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÉS A M. KIR. 2. PÁNCÉLOS HADOSZTÁLY
VESZTESÉGE 1944. DEC. 20. ÉS 28. KÖZÖTT ÖT KÖZSÉG TERÜLETÉN

Alakulat	Időpont	Község	Hósihalott	Eltűnt
Gránátos ezred törzs század.	1944.12.26	Leléd		31
anyag század	1944.12.26.	Leléd		1
Roham 1 szakasz	1944.12.27	Leléd		3
Hadosztály és ezred közvetlen összesen			0	35
Gránátos ezred I. zászlóalj 1.sz.d.	1944.12.23.	Helemba	1	-
	1944.12.24.	Helemba		2
	1944.12.25	Helemba		17
	1944.12.25	Leléd K		1
	1944.12.26.	G.kövesd		1
	1944.12.26.	Leléd		31
	1944.12.26.	Helemba		4
	1944.12.27	Kicsind		9
Gránátos ezred I. zászlóalj 1.sz.d.		Összesen:	1	65
Gránátos ezred I. zászlóalj 2. Század	1944.12.26.	Leléd		97
	1944.12.27	Kicsind		1
Gránátos ezred I. zlj.2. század	összesen:		0	98
Gránátos ezred I. zászlóalj 3. század	1944.12.23.	Helemba.	5	
	1944.12.23.	Leléd		1
	1944.12.26.	Helemba		1
Gránátos ezred I. zászlóalj 3. század	összesen:		5	2
Gránátos ezred I. zlj. ne.fe.század	1944.12.24.	G.kövesd		1
	1944.12.20.	Leléd		1
	1944.12.22.	Leléd		1
	1944.12.23.	G.kövesd		1
	1944.12.23.	Leléd		8
	1944.12.25.	Leléd K		1
	1944.12.24	G.kövesd		1
	1944.12.26	Helemba	3	42
	1944.12.26.	I.szalka	1	-
	1944.12.26.	Leléd		96
	1944.12.27	Leléd		62
	1944.12.28.	Kicsind		13
Gránátos ezred I. zlj. ne.fe.század	Összesen:		4	227
Gránátos ezred I. pótzászlóalj.	1944.12.24.	Kicsind		1
	1944.12.26.	Leléd		3
	1944.12.27	Kicsind		6
Gránátos ezred I. pótzászlóalj	Összesen		0	10
Gránátos ezred I. zászlóalj		Összesen	13	402
Gránátos ezred II. zászlóalj törzs	1944.12.22.	Helemba		3
	1944.12.23.	Helemba	3	9
	1944.12.24	Helemba		8
	1944.12.25.	G.kövesd		1

Alakulat	Időpont	Község	Hősihalott	Eltűnt
	1944.12.26.	G.kövesd		1
	1944.12.27	Kicsind		3
	1944.12.27	G.kövesd		3
	1944.12.28.	Helemba		7
<i>Gránátos ezred II. zászlóalj törzs</i>	<i>Összesen</i>		3	35
II. zászlóalj pc.romboló szakasz	1944.12.22	.Helemba		19
	1944.12.25.	Helemba		7
	1944.12.27	G.kövesd		3
<i>II. zászlóalj pc.romboló szakasz</i>	<i>Összesen</i>		0	10
<i>II. zászlóalj 4. század</i>	1944.12.22.	G.kövesd		1
	1944.12.22	.Helemba	2	32
	1944.12.24	Helemba	1	10
	1944.12.25.	Helemba		4
	1944.12.26	Helemba		4
<i>II. zászlóalj 4. század</i>	<i>összesen</i>		3	51
II. zászlóalj 5. század	1944.12.26	Helemba		3
	1944.12.23	Helemba		1
	1944.12.25.	Helemba	2	10
	1944.12.27.	Leléd		1
<i>II. zászlóalj 5. század</i>	<i>összesen</i>		2	12
II. zászlóalj 6. század	1944.12.22.	Helemba		2
	1944.12.23.	Helemba	8	19
	1944.12.24.	Helemba		6
	1944.12.25.	G.kövesd		1
	1944.12.26.	Helemba.	1	3
	1944.12.27	Kicsind		17
	1944.12.28.	G.kövesd		1
<i>II. zászlóalj 6. század</i>	<i>összesen</i>		9	49
II. zászlóalj nehézfegyver század	1944.12.22.	Helemba.		1
	1944.12.23.	Helemba	1	32
	1944.12.24	Helemba		15
	1944.12.25.	Helemba		3
	1944.12.26	Leléd		2
	1944.12.28.	G.kövesd		6
	1944.12.28.	Kicsind		6
	1944.12.28.	Helemba		1
<i>II. zászlóalj nehézfegyver század</i>	<i>összesen</i>		1	66
Gránátos ezred II. zászlóalj	összesen		18	223
Gránátos ezred I. zászlóalj	összesen		13	402
GRÁNÁTOS EZRED	ÖSSZESEN		31	625
Szent László ho. Felderítő zlja	1944.12.27	Helemba		4
	1944.12.24.	G.övesd		1
	1944.12.24	Helemba		1
	1944.12.25	G.kövesd		1
	1944.12.26.	Helemba.		1
<i>Szent László ho. Felderítő zászlóalj</i>	<i>Összesen</i>		0	8

Alakulat	Időpont	Község	Hősihalott	Eltűnt
Szent László ho. utász zászlóalj	1944.12.26.	Ipolyszalka		2
	1944.12.27	Kicsind		74
	1944.12.27	I.szalka		6
	1944.12.27	Leléd.		2
2. u. század	1945.01.06.	Muzsla	1	
3. u. század	1944.12.25	I.szalka		1
	1944.12.26.	I.szalka	1	
<i>Szent László ho.utász zászlóalj összesen</i>			2	85
Szent László ho. Munkás osztag	1944.12.23.	Helemba	1	
Szent László ho. Száll. gk.oszlop	1944.12.23.	I.szalka		2
202. klgs. műszaki század	1944.12.27	Leléd		2
101.GS.(VH).Vegyiharc zlj.	1944.12.27	Kicsind		4
VIII.ö.u. tp. szd.	1944.12. 27	G.kövesd	1	
	1944.12.27	Kicsind		34
IX.ö. o. (?) zlj	1944.12.27	Kicsind		1
<i>EGYÉB ALAKULATOK összesen</i>			2	43
Alakulat nincs megnevezve	1944.12.24	Kicsind		3
	1944.12.24	I.szalka		1
	1944.12.26	I.szalka		4
	1944.12.26	G.kövesd		46
	1944.12.27	I.szalka		32
2. szd.	1944.12.27	Kicsind		59
	1944.12.27	Kicsind		37
<i>ALAKULATOK NÉV NÉLKÜL összesen</i>			0	182
VESZTESÉGEK ÖSSZESÍTÉSE				
<i>1. EJTŐERNYŐS EZRED II. ZÁSZLÓALJ</i>			?	?
<i>Gránátos ezred II. zászlóalj összesen</i>			18	223
<i>Gránátos ezred I. zászlóalj összesen</i>			13	402
<i>3. GRÁNÁTOS EZRED ÖSSZESEN</i>			31	625
<i>2. REPÜLŐ LÖVÉSZEZRED</i>			?	?
<i>Szent László hadosztály Felderítő zászlóalj összesen</i>			0	8
<i>Szent László hadosztály utász zászlóalj összesen</i>			2	85
<i>EGYÉB ALAKULATOK összesen</i>			2	43
<i>ALAKULATOK NÉV NÉLKÜL összesen</i>			0	182
<i>SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY ÖSSZESEN</i>			35	963
<i>2. PÁNCÉLOS HADOSZTÁLY ÖSSZESEN:</i>			8	122
<i>Egyéb más alakulatok</i>			1	41
<i>A TÉRSÉGBEN LEVŐ ALAKULATOK VESZTESÉGE AZ EJTŐERNYŐS ÉS REPÜLŐ LÖVÉSZEZRED NÉLKÜL</i>			47	1126

Az egyes alakulatok, zászlóaljak, századok harcainak helyét és a naponkénti vesztesége jelzi a harcok hevességét.

A repülő lövészezred, mint látjuk, nem vezetett, és nem jelentett, vagy Hargittai nem dolgozta fel jelentésüket.

A legnagyobb veszteséget elszenvedő repülő lövészezred I. zászlóaljának parancsnoka Pályi György százados szerint, a sebesülteket és hősi halált haltak nevét nem lehetett a harcok alatt nyilvántartani. Aki meghalt, és mód volt rá, levették személyazonossági céduláját és átadták a zászlóalj vagy ezred orvosának. Ezek azonban elvesztek. Mesteriben a hadosztály újbóli feltöltése időszakában Ő állított fel egy irodát a hősi halottak megállapítására, de ezek az iratok is, a pótezered nyugatra menekülése során elvesztek.

A hídfőből való sikeres visszavonulást Pályi György a zászlóalj parancsnoka a hősi halált halt vitéz Csörgey László főhadnagynak és társainak tulajdonította. Szerinte a két repülőlovész zászlóalj vesztesége (beleértve az Ipoly – Garam közötti harcok veszteségét is) 300 főre tehető.¹⁵¹⁹

Lajtos Árpád vezérkari őrnagy szerint a Repülő lövészezred két zászlóaljának vesztesége a hídfőben 90 fő volt.¹⁵²⁰

Feltételezhető, hogy Pályi a felvidéki harcok összes veszteségére gondolt, míg Lajtos csak a hídfőben történt veszteséget számolta.

Karácsony Edvin repülő hadnagy szerint a Letkéseken harcoló repülőek közül csak 183-an maradtak élve olyanok, akik továbbra is a hadosztály kötelékében maradtak.¹⁵²¹

A veszteség mindenképpen nagyon nagy volt. Erre minden ott levő adatszolgáltató utal. Így például Lászlófalvi András főhadnagy bátyja szerint öccse szakaszának ” 32 emberből megmaradt egyetlen hírmondójától, „az egyetlen életben maradt katonájától, aki a háború után felkeresett” tudja. „1945 januárjában tábori postán értesített valaki öcsém hősi haláláról, melynek dátuma 1944. december 24-e volt és ez biztos.”¹⁵²²

Frankó Endre: „Amikor 1945 februárjában már a Puma hadosztály kölyök századánál voltam átképzésen, Kemenesmagasiban laktam és Vönöckre jártam be eligazításra. Ott találkoztam a repülő lövészezred Kelemen század I. szakaszába beosztott négy régi szakaszomba beosztott katonával, akik Letkéről jöttek vissza. Négyen voltak egy szekéren és megszólítottak: Hadnagy ur, mi négyen maradtunk a századból, a többiek nincsenek.”¹⁵²³

A nagy veszteséget hihetetlennek tartják „... (Mesteriben) kétszer annyian vagyunk, mint voltunk eredetileg. ...hogyan miket hallottam Titusról? Megvallom őszintén semmi biztosat. ...én magam is hiszem, hogy... él. A század elindult 290 emberrel. Ebből hazakerült kb. 30-40. Végignéztam az összes sebesülési lapokat. A századtól volt összesen kb. 20. Lehetetlen, hogy a többi mind elesett volna.”¹⁵²⁴

¹⁵¹⁹ *Pályi* 54/16

¹⁵²⁰ *Lajtos*

¹⁵²¹ *Takács Sándor*

¹⁵²² *Grimm*

¹⁵²³ *Frankó* 1998. 09. 26-án tett személyes közlése. A Szent László hadosztály repülő lövésze ezrede alakulásakor, annak II. Zászlóalja 2. százada egyik szakasz parancsnokának osztották be. A repülőgép vezető hiány miatt visszahelyezték a 101. „Puma” vadászipülő osztály 6. (kölyök) századához (pk.: **Papp Tibor** fhdgy.) Messersmitt 109-es átképzésre. Ez akkor Mesteri repülőtéren folyt. Itt találkozott volt katonáival. Érthető volt érdeklődése.

¹⁵²⁴ *N. Béla* A Letkéseken hősi halált halt vitéz **Csörgey László** (Titusz) repülő megfigyelő főhadnagy barátja, aki így vigasztalja levelében aggódó feleségét, aki férje haláláról még nem bizonyosodott meg. A M. Kir. Légierőnél általában minden személynek, (tiszt, tiszthelyettes, legénység) valamilyen megkülönböztető, baráti neve volt. (pl: **Titusz**)

VESZTESÉGEK, HŐSI HALOTTAK

A hadosztály veszteségeit nem lehet megbecsülni sem, mert

- a.) nem lehet kimutatni, hogy a hadosztály milyen létszámban vonult fel az Ipoly-Garam közé
- b.) nem állapítható meg a visszakerültek száma és jelentkeztek-e szolgálatra?
- c.) végül, mert a hivatalos veszteséglistában is csak három lehetőség van: hősi halott, sebesült és eltűnt.

Az egy másik nehézség, hogy milyen szintű a veszteség? Azonban egy század harcban történő pusztulása azzal a veszteséggel, amikor egy szétszaladt század katonáira, mint csellengőkre vadásznak az erdőben, és ennek következtében pusztulnak el.

A hadosztályban harcoló alakulatok közül egyetlen résztvevő szakasz parancsnok állománynévsorát fedeztem fel.

Jellemző, hogy a parancsnokok mennyire emlékeznek katonáikra, és mennyire őrzik azok nevét, akikért olyan nagy felelősséget éreztek és talán még ma is, éreznek. Ilyen parancsnok volt Béres Béla hadapród szakaszvezető az 1. *ejtőernyős ezred* II. zászlóalja aknavetőszázada (pk.: Tóth Antal fhdgy.) II. szakasz beosztott raj parancsnoka is.

A névsor pontosan mutatja a szakaszban hősi halált haltak, a „véres veszteség” a sebesültek nevét azzal a megjegyzéssel, hogy később mindannyian a megmaradt élők is szovjet hadifogságba estek, tehát a további harc szempontjából az egész alakulat is veszteséget jelentett a hadosztály vezetése és a magyar hadsereg szempontjából.

A nevek melletti megjegyzések értelme a következő: I, II. szakasz / 1., 2. raj / 1-4 kezelő, av = aknavető, E = eltűnt, hh = hősi halott, ht. = hivatásos, hír = híradó, karp. = karpaszományos, kez. = kezelő, lóvez = lóvezető, pcgr = páncéloklós, pk = parancsnok, r. = raj, s = sebesült, szk = szakasz, távb = híradó katona,

TEHÁT A NÉVSOR:

Név	Rendfok.	Beosztás	Mi történt vele?	Mikor?	Hol?
Antal Péter	honv.	II/1.4. kez.			
Ábel Gusztáv	honv.	II/1/2. kez	eltűnt		
Bányász József	honv.	II/2/3.kez	sebesült		
Benkó Márton	honv.	II/2/lóvez	sebesült		
Béres Béla	karp.szkv.	II/1 rajpk			
Biró Miklós	ôrv.	II/1/pcgrajpk.			
Bogdán József	honv.	II/2/pcgr	sebesült		
Csordás Károly	ht.ôrm.	II szak.pk	sebesült	1944.1.1.	Pápa
Csótár Sándor	honv.	II . hírv.			
Endre József	honv.	II.taligás			
Fényes Lajos	honv.	II/2/4. kez.			

Név	Rendfok.	Beosztás	Mi történt vele?	Mikor?	Hol?
Gábris József	honv.	II/2/lóvez.	hősi halott	44.12.24.17	Ipolyszalka
Gátfalvi ?	?	II. hir.pk			
Gyetvai István	honv.	II/1/3 kez.	sebesült		
Hegedüs Gyula	honv.	II/1.lóvez.			
Hollósi László	honv.	II távb.			
Hornyák erenc	ht.törm.	II/2/1 kez.	eltűnt		
Horváth József	honv.	II/1/5pcgr	hősi halott		
Horváth István	honv.	II/1/lóvez.	hősi halott	44.12.24.15	Ipolyszalka
Hullám János	honv.	II/2/lóvez	sebesült		
Juhász István	?	II/av./I	öngyilkos	44.12.03.	Lakihegy
Joó Bertalan	honv.	II távb.			
Kappel Ferenc	honv.	II/1/4 kez.			
Kádár Balázs	honv.	II/1 lóvez	sebesült	44.12.24.17.	Ipolyszalka
Kedves János	honv.	II/1/3 kez.	sebesült		
Kiss János	honv.	II hirkez			
Kiss Károly	honv.	II/1/2 kez.	sebesült		
Kelemen L.	honv.	II távb.			
Kobor Ferenc	honv.	II/2/3 kez	sebesült		
Kovács Imre	őrv.	II/1/1 kez.			
Kovács István	k.szkv	II/2 r.pk	sebesült	44.12.22.05	Letkés
Körmöczi György	őrv	II löszts.			
Kribusz Lajos	Őrv ¹⁵²⁵	I.av.2.	sebesült	44.12.27	Kicsind
Magyar ?	hdp.őrm.		sebesült	44.12.06.	Csepel
Málnai Mihály	honv.	II/2/2 kez			
Mészáros Róbert	honv.	II taliga	sebesült		
Molnár György	honv.	II/2/4 kez	sebesült		
Munk József	honv.	II/1/pcgr.			
Nagy István	honv.	II/1/6pcgr.	hősi halott	44.12.21.	Ipolyszalka
Noszek István	honv.	II/1/1 kez.			
Novák László	hdp.ő .	II kidolg	hősi halott?	44.12.22.05.	Letkés
Polák Gyula	honv.	II/2/pcgr			
Peták Péter	tiz	II figyelő			

¹⁵²⁵ XII. 27-én a szovjetek sebesülteként visszavitték Iszalkára, onnan tovább. Hadifogságból visszatért.

Név	Rendfok.	Beosztás	Mi történt vele?	Mikor?	Hol?
Pete József	honv.	II/2/pcgr	sebesült	44.12.24.15.	Ipolyszalka
Pető Vilmos	honv.	II/2/2 kez			
Pintér Antal	honv.	II/2/lóvez			
Rab József	honv.	II/2/pcgr	sebesült		
Rigó László	honv.	II taliga			
Sáhó Lajos	honv.	II/1lövz	hősi halott	44.12.24.15.	Ipolyszalka
Seszták Viktor	honv.	II taliga			
Smigula Mihály	tiz	II hirpk	sebesült		
Név	Rendfok.	Beosztás	Mi történt vele?	Mikor?	Hol?
Székely József	Honv.	II távb.	sebesült		
Szilágyi Péter	szkv	I .szk.pkh.	sebesült	44.12.27.11.	Kicsind
Tóth Miklós	honv.	II/2/1 kez	hősi halott	44.12.26-27.	Ipolyszalka
Tombor Miklós	k.honv.		hősi halott		
Weidmann Péter	hdp 1526	őrm. II. szk.pk .	eltűnt	44.12.25	Ipolyszalka
Zahalka András	k.honv.	I.szk.?	hősi halott	44.12.26.	Ipolyszalka

Az aknavetősök és híradósok vesztesége azért olyan magas, mert november végétől december 27-ig idő közben a „megüresedett” beosztásokat „feltöltötték” gyengén képzett katonákkal. Így az 56 főből 8 fő (14%) hősi halált halt, 19 fő (32%) megsebesült, 1 fő öngyilkos lett, 1 fő eltűnt, összesen véres veszteség 29 fő (51 %). Ez három csatanap valóságos képe. 27 fő hadifogságba esett. Azt nem tudjuk, hogy ott hányan haltak meg közülük, de jelenleg már csak hárman élnek. C'est la guerre! EZ A HÁBORÚ! ¹⁵²⁷

A szovjet titkolta veszteségeit. Sok orosz katona halott volt Liliom puszta, Lelédhidi puszta, a 105. magassági pont, a Kápolna, és a Bűdös földek területén. A lakosság állítása szerint az oroszok vesztesége a magyarokénak többszöröse volt .

Kormos János helembei lakos felesége - aki ipolyszalkai volt - 2800 szovjet koporsót számolt meg a több napig hajnalban és éjjel történő szállítások alatt. ¹⁵²⁸

Látták, hogy éjjel titokban szállították a halottakat át Ipolyszalkára. Letkésen az oroszok közül egy magasrangu tisztet is temettek katonai parádéval (neve ismeretlen). Az itt eltemetett orosz halottakat exhumálták és először Ipolyszalkára, majd Párkányba vitték.

Mindenesetre a harcok értékelésénél egy alapvető tanulság levonható. Mindenkor tilos repülő katonákat, legyen az tiszt, vagy legénység, gyalogosként gyenge kiképzéssel bevetni. Ez a repülő mentalitása, vérmérséklete miatt, minden esetben a legnagyobb veszteséggel jár! Ugyanakkor ezért

¹⁵²⁶ **Béres É.** Weidmann Péter hdp. őrm. II. szakpk. XII. 25-étől sorsa nem ismert, eltűnt.

¹⁵²⁷ **Béres közl.** és **Béres É.**

¹⁵²⁸ **Kormos Béla közlése Béres Bélának.**

volt képes a Szent László hadosztály fél II. ejtőernyős zászlóalja és repülő lövészezrede a nyolcszoros túlerőben levő szovjet 7. gárdalövész hadtest ellen a letkési hídfőt tartani a kapott parancs szerint, miközben életüket áldozták.¹⁵²⁹

Ahogy a halottakat nem tudták nyilvántartani, úgy nem tudták a fegyvertényeket sem rögzíteni. Mindenki, aki harcolt, kiválóan megállta a helyét, mert másképpen a számban, fegyverzetben, tűzerőben nyomasztó fölényben levő szovjet támadások ellen nem tudták volna helyüket megállni.¹⁵³⁰

Valószínű a felsoroltak mellett minden falu területe, temetője takar magyar sírokat.

Az orosz halottakat - kevés kivétellel - rendszeresen összeszedték, és a helyszínekről elszállították. Legnagyobb közös síremléket az oroszok Párkányánán állították. (27.3.)

Innen terjed az a nem ellenőrzött hír, hogy a felvidéken 55 ezer magyar-német hősi halott sírja van, melyeknek nincsen nyoma.

Akik tudtak, vagy tudnak a sírokról, temetőkről, nagyrészt maguk is a hősi halottakkal már ugyanabban a földben nyugodnak. Béke poraikra.

Vegyük először sorra a már említett öt község területén Hargittai által kigyűjtött hősi halottak és eltűntek számát, a tisztek és tiszthelyettesek nevének feltüntetésével.

A LETKÉSI CSATA VESZTESÉGE ÖT KÖZSÉGBEN

GARAMKÖVESD, HELEMBÁ, IPOLYSZALKA, KICSIND, LELÉD

GARAMKÖVESD

December	22	23	24	25	26	27	28	Összes	Tiszt	Thtts	Leg.
Hősi halott	-	-	-	-	-	2	-	2	1	1	-
Eltűnt	1	4	9	9	7	87	7	124	-	-	124
Összes	1	4	9	9	7	89	7	126	1	1	124

Garamkövesden, 1944 december 22 és 28-a között Hargittai 2 fő hősi halottat mindkettő tiszt és tiszthelyettes, és 122 légénységi állományú eltűntet jelent.

Hősi halált haltak 12.27-én Szolnok Lajos zászlós a VIII. ö. utp. század és
Balány Gyula őrmester a Gr.e.II.zlj. törzs
beosztottjai.

Feltételezhető, hogy a december 27-én eltűnt 87 fő légénység a Garamkövesdi pusztán harc nélkül fogságbaesett 2. közepes aknavető tüzér üteg vagy a Felderítő Osztály huszár századához tartozhatott. A bokatorést szenvedett üteg első tisztje nem szerepel az eltűntek között, pedig négy évig volt szovjet hadifogságban.¹⁵³¹ Ez is mutatja, hogy Hargittai nem gyűjtötte ki a hadfogságba esetteket.

¹⁵²⁹ *Béres közl.*

¹⁵³⁰ *Szabó Miklós*

¹⁵³¹ *Hargittai*

HELEMBÁ

A gránátos ezred harcainak helyéről egy helembai 83 éves magyar elmondása szerint „a 12. 23/24-i éjjeli bevetés után a II. zászlóalj 2. géppuskás szakaszának 44 embere közül, csak egy katona maradt életben, aki a pincékben elbújt. A többi a szovjetek mind lelőtték. 250 halott volt csak Helembán, a környéki erdőkben mennyi, azt ki tudja. Az oroszok a holttesteket, mert fagyottak voltak, hármával 150 cm magas gúlákba rakták és valahova tömegsírokba szállították el.”¹⁵³²

Helemba falu felett az Ipolyra néző dombon (Helemba 2/12) a lövészárkokban betemetve, egy szakasz levente nyugszik.¹⁵³³

Helembán a temetőben is voltak lövészárkok, abban is magyar katonák nyugszanak. Hogy mennyi? Ki tudja.

VESZTESÉGEK:

Megnev- zés	D e c e m b e r										Össz.	E b b ő l		
	20	21	22	23	24	25	26	27	28	31		Ti.	Ths.	Leg
Hősi halott	-	-	2	12	4	3	4	-	-	-	25	1	3	21
Eltűnt	1	1	69	54	52	39	44	17	1	1	279	-	1	278
Összes	1	1	71	66	56	42	48	17	1	1	304	1	4	299

Hősi halott tiszt, tiszthelyettes:

12.24. Gyarmathy László fhdgy.

Gr. e. II. 4. szd.

12.23. Dankó Lajos őrm.

Gr. e. I. nefe. szd.

Bolyky László őrm.

Gr. e. I. nefe. szd.

12.26. Nagy László őrm.

Gr. e. II. 6. szd.

Eltűnt tiszthelyettes:

12.26. Szűcs László őrm.

1.gk.löv.zlj.

Eltűnt legénység:

2. páncélos hadosztály		Szent László hadosztály	
I. feld. zlj	9	Gr. e. I. zlj. 1. szd.	25
4. Gk .löv .	13	3. szd..	6
6. gk. löv. árkász	10	Gr. e. II.zlj. 4. szd.	46
ismeretlen alakulat	57	II.zlj. 5.sz.d.	28
		. II.zlj.6.sz.d	32
		II.zlj.nefe. szd.	53
összesen :	89	összesen :	190 :
HELEMBÁN eltűnt legénység mindösszesen			279 ¹⁵³⁴

¹⁵³² Szabó Miklós

¹⁵³³ Baka Közlése szerint őket a németek, szökésük közben lőtték le.

¹⁵³⁴ Hargittai

IPOLYSZALKA

Hargittai közlése szerint a községben elesettek és eltűntek száma 1944. december 23-28 között a következő volt:

Megnevezés	D e c e m b e r						Összesen	E b b ó l		
	23	24	25	26	27	28		Ti.	Thts	Legs.
Hösi halott			1	1			2			2
Eltűnt	2	1		21	52	2	78	1	1	76
Összesen	2	1	1	22	52	2	80	1	1	78

Hősi halott legénység Szt.L.ho 53. u. zlj. 2 fő

Eltűnt tiszt, tiszthelyettes:

12.24. Pallai Vilmos dr. fhdgy. Alakulata nem ismert

12.27. Szegkő Lajos őrmester 2/2. gk. k. tar. ü.

Eltűnt legénység:

Szt. L. ho. gk. seb. száll. oszl. 2 fő

53. u.zlj 9 fõ

2. pc. ho. 4. gk .löv .zlj. 16 fö

2/2. gk. k. tar. ü. 13 fõ

Alakulat nem ismert	38 fő
---------------------	-------

Összesen	78 fő
----------	-------

A temetőben még a siremlék jobb oldalán levő tábla az (Ipoly)szalka határában elesett 40 ismeretlen (szentlászlós) hős, valamint Szabó Béla zls.,¹⁵³⁵ Csiszár Imre, Lehoczky Henrik, Csörgey László főhadnagy,¹⁵³⁶ Zimanyi László és Pethő Nándor honvéd nevét említi.¹⁵³⁷

Pethő Nándor honvédnak (*Zselizszentpál 1921.04.17.- + 1944.dec.23.) és Szabó Béla zls.-nak (* Budapest 1909.10.27.- + 1944.12.26.) a temetőben külön sírja van.

Rajtuk kívül hat hősi halott ejtőernyős aknavetős katona nevét, akik Béres Béla ejtőernyős hadapród szakaszvezető beosztottjai voltak – új emléktáblával jelöltük meg a síremléken. Ezek: Tombor Miklós és Zahalka András karpaszományos honvédek, Horváth István honvéd, páncélgránátos, Gábris József, Sáhó Lajos és Tóth Miklós honvédek, aknavetősök.

A temetőben így 47 és 5 névtelen összesen 52 magyar szentlászlós hősi halott nevére emlékeznek.

Az emléktáblán Tóth Antal nevet olvashatjuk, aki egy falubeli magyar volt, nem azonos az ejtőernyős Tóth Miklóssal.

Négy öngyilkos katonáról is tudnak a szalkaiak, akiket nem számítanak hősi halottaknak. Annyira féltek az oroszoktól, a hadifogságtól, hogy önmaguk határozták meg életük hosszát.

¹⁵³⁵ **Palágyi** Tivadar utász hadnagy hozta be a tüzelőállásból a század körletébe a Kubiss malomba, ahol hősi halált halt.

¹⁵³⁶ Bizonyosan Letkésen temették el, de itt is felvésték nevét a táblára, feltételezhető, hogy egy másik főhadnagy nyugszik helyette a közös sírban.

¹⁵³⁷ Egyikük neve sem szerepel Hargittai összeállításában.

KICSIND**VESZTESEG:**

Megnevezés	December							Össze- összes	ebből		
	22	23	24	25	26	27	28		Tiszt	Thts	Leg.
Hősi halott								27 ¹⁵³⁸	3		24
Eltűnt	2		4	1	5	532	13	557	3	6	548
Összes	2		4	1	5	532	13	584	6	6	572

Az aláhúzott 27 fő két tömegsírban levők adata

Kicsinden 12.27.-én jelentett eltűnt tisztek, tiszthelyettesek:

Medgyesi Károly fhdgy.	IX.ö.u.zlj.
Baky József hdgy.	2. gk. tti. o.törzs.
Falvay Ferenc zls.	2. szd. ¹⁵³⁹
Csatlós Lajos ftörm.	2. szd.
Gesztli Sándor ftörm.	2. szd.
Dömsödi János örm.	2. szd.
Fekete Lajos örm.	2. szd.
Molnár István örm.	VIII.ö.utp.szd.
Orbán László örm.	VIII.ö.utp.szd.

Eltűnt legénység:

2.szd.	79 fő
Gr. e. I. zlj. 1. század	114 fő
Pót zlj.	26 fő
Gr. e. I.zlj. ne .fe. század	12 fő
II zlj. 6. század	15 fő
VIII. u. tp szd.	54 fő.
Csapattest megjelölése nélkül	248 fő
összesen:	548 fő ¹⁵⁴⁰

Hargittai veszteséglistája szerint KICSIND-en 557 fő „tűnt el”. Ebből 3 tiszt és 6 tiszthelyettes. Nagy részük hősi halált halhatott, ha nem itt, akkor hadifogságban. Nekünk mindannyian hősi halottak. Az eltűntek 98 %-a legénységi állományú és 95 %-a december 27-én „tűnt” el.

Kicsind eddig is sokat szenvedett a Garamnál megálló front miatt, de még súlyosabb lett helyzete és nagyobb lett a civil lakosság vesztesége, amikor a német csapatok február 17-én a vázlatosan ismertetett „Kéméndi” csatát vívták és a szovjet csapatok elkeseredetten védték a Garam nyugati partját.¹⁵⁴¹

A faluban a temetőben 1994-ben felállított emlékmű szerint a falu 13 hősi halottat adott a hazának és a háború 43 polgári áldozatot követelt. Az emlékművön az ott elesett magyar katonák neve nem szerepel.

A kicsindi temetőben két erős fakereszt alatt vannak magyar katonák, hogy mennyi, még nem tudjuk. Rajtuk a név nem olvasható. Itt temették el Cseriba Miklós és Strupka Pál honvédeket.

¹⁵³⁸ Tamás Aladár polgármester (943 65 Mala Nad Hronom, Kicsind) közlése szerint

¹⁵³⁹ Nincs közelebbi csapattest megjelölés

¹⁵⁴⁰ **Hargittai**

¹⁵⁴¹ **Szántó**

A falu északi felén két helyen 40-50 magyar katonát megcsonkítva, lemészárolva találtak, olyanokat akik nem mertek vagy nem tudtak átmenni a Garamon. 1-2 magyar katonát a temetőben, kettőt a futballpálya építésekor is találtak.¹⁵⁴²

Hargittai közlése szerint két tömegsír van feltáratlanul, az egyik a már említett domboldalon, a téglagyár és a temető között az a sárga föld, ott mészároztak le 200 körüli fiatal Szent László hadosztálybeli katonát, akik nem adták meg magukat, az utolsó töltényig harcoltak. Feltételezhetően a velük harcoló, magát meg nem adó ezred parancsnokukat - Heinrich István alezredes testét védték haló poraiban, miközben őket is legyilkolták.¹⁵⁴³

Egy másik helyen valamikor volt egy kereszt, amit beszántottak, de lehetett látni a sírhelyet, mert világosabb volt.

A másik sír Zsákovics János kicsindi lakos a szurdok irányába mutatva mondta: „Ott 300-400 magyar és német katona van eltemetve!”¹⁵⁴⁴

Sáska Lajos (volt tüzér híradós) Kicsindi tanácselnökként mondta el személyesen nekem 1996. júniusában, hogy „A Szurdok felől a Vermesekben (ez egy félhold alakú nagyjából sík, alacsonyan fekvő terület felett elhelyezkedő rész) levő úton 1945 januárjában 10-15 kiégett német tehergépkocsit és 4-5 „koporsót”, páncélozott, szétrobbant gépjárművet találtak a falubeliek, azokat még ő is látta mikor 1945 április 7-én falujába, az üres Kicsindre hazaérkezett. Szerinte és mások szerint is azokat, az egész konvojt, maguk a németek robbantották fel. Ezt azzal magyarázzák, hogy egyetlen német halottat nem találtak a konvoj körül.

A Garam völgyében a közeli Kicsinden lévő oroszok hallván a robbanásokat felkapaszkodtak a löszfalra és ott találták a német legénységet, akiket összetereletek és 1,5-2.0 km-re onnét legéppuskáztak.

Királyné Lengyel Teréz kicsindi asszony szerint - aki 1944-ben 13-14 éves volt - „Emlékszem, hogy december 27-én éjjel semmit nem aludtunk, a faluban óriási volt az oroszok nyüzsgése. A Vermesek irányából egész éjszaka reggelig ordítást és elnyújtott emberi üvöltést hallottunk, s nem tudtuk elképzelni mi lehetett ott.” Nyilván a súlyosan, de nem halálosan sebesültek kiáltásait hallották. Emlékezete szerint „a faluban másnap egyetlen német katonát nem láttak.”

A konvoj veszteségét Béres Béla az alábbiak szerint becsülte: „Ha az említett német gépkocsi oszlopban 25 német gépjárművel számolunk, ez járművenként 4-5 katonát, ez 100-125 embert jelent. Trén alakulat lévén idősebb emberek lehettek, akiknek elégük volt a háborúból. A fegyvertelen embereket az oroszoknak nem okozott gondot lemészárolni. Ismerve a magyar katona mentalitását, elképzelhetetlen hogy mi a már legyőzött ellenséggel így bántunk volna el, keresztény neveltetésünk ezt nem engedhette meg.”

Ősze Ferenc fhdgy.-nak és Pavelkó János honvéd a Giribesi mezőben levő sírja ma is meg van. Ő a Garam jeges árjába fulladt. Nemcsak ő, másokat is elvitt a jeges ár. Mások szerint ebben az egyedüli sírban egy pilóta van, aki repülőgéppel lőttek le. Gépének roncsa a Garam a túlsó felén, a folyótól 50-80 méterre, gyarmati területen volt.¹⁵⁴⁵

A lakosok két aknára futott magyar tiszt hősi haláláról tudnak. Beszélnek a lelédi erdőből érkezett Szent Lászlós zászlóaljról, akik a „Sármezőn” harcoltak. Mások a Patak utcai kertekben vívott kézigránát csatáról beszélnek. Remélték a magyarok győzelmét. Egy német páncélgránátos rosszul

¹⁵⁴² Szántólegi ismereteink szerint összesen 29 magyar és 2 német hősi halott katonáról tudunk, akik két helyen vannak eltemetve.

¹⁵⁴³ Hargittai hallomás alapján történő közlése. A Sármezőn átfolyó Curgó patak völgyében az árok törésétől K-re 50--55 méterre van egy tömegsír, melyben a kicsindi polgármesteri hivatal térképe szerint 15 magyar és két német hősi halottat temettek el.

¹⁵⁴⁴ Béres Zsákovics János közlése Kicsinden, 1996-ban. A Teremvölgyi forrás melletti tömegsírban a kicsindi polgármesteri hivatal térképe szerint 14 hősi halott nyugszik

¹⁵⁴⁵ Hargittai A sírt én is (FJ) megtaláltam. Ősze fhdgy. hozzátartozói, Pécssett éltek, ők állítottak 1993-ban egy feszületet a sírra. 1997-ben az elkorhadt keresztet Tamás Aladár polgármester engedélyével a temetőben levő síremlékre tettük, és Szinai polgármester helyettes vállalta a sírra egy kopjafa állítását.

találta el a szovjet harcokcsit. Elfogták, összekötözték és járművekkel agyontaposták. Hullája hetekig a mélyútban volt.

Egy másik németet levetkőztettek, lábfejét a fagyott földre szegelték. Mikor elájult kitették a hóra. Őt temették a futballpálya végébe.¹⁵⁴⁶

A lakosok nagy tisztelettel vannak a Szentlászlós hősök iránt. Meglepően ismerik és tudják most is a különbséget az ejtőernyősök és a repülők, más fegyvernembeliek között.

Az egyik adatközlőnk egy magyar dalt is énekelt. (Cigány ember volt!)

Jóban rosszban véled,
Drága hazám úgy szeretlek, úgy imádlak Téged,
Drága hazám örömetest neked adom utolsó csepp vérem.

Mert míg magyar kebel lehel és benne szív dobog,
élni fog szép hazám míg a föld forog.
Rajta ifju nemzedék itt az alkalom,
munka és erő után a siker s hatalom.¹⁵⁴⁷

LELÉD

VESZTESÉGEK

Megneve-	D e c e m b e r								Össze- sen	E b b ő l		
	20	21	22	23	24	25	26	27		Tiszt	Thtts.	Legénys.
Hősi halott	-	-	-	-	-	1	-	4	5	1	1	3
Eltűnt	1	1	1	1	-	80	298	59	441	-	10	
Összesen	1	1	1	1	-	81	298	63	446	1	11	434

Hősi halált halt tiszt és tiszthelyettes:

12.27. Hevesy László zls.
Csizsár Sándor őrm.
Eltűnt tiszthelyettesek:

202. klgs. mü. zlj.
Gr. e. I. nefe. szd.

12.26. Bölcz József	hdp.őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Csikmántosi Béla	őrm.	Gr.e.I.nefe.szd.
Fazekas Bertalan	hdp. őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Gubacsi József	őrm.	Gr.e.I.zlj.1.szd.
Galbács István.	hdp. őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Dr.Kaszinecz István	hdp. őrm.	Gr.e. ?.zlj.törzs.
Magyar István	hdp. őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Rózsa Sándor	hdp. őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Szabó Lajos	hdp. őrm.	Gr.e.I.zlj.2.szd.
Volontér Imre	őrm.	Gr.e.I.zlj.1.szd.

¹⁵⁴⁶ *Stambauer*

¹⁵⁴⁷ *Hargittai* Két világháború közötti ifjúsági dal.

A LETKÉSI CSATA VESZTESÉGE ÖT KÖZSÉGBEN ÖSSZESEN

Hargittai kigyűjtése szerint a térség öt községben összesítve hősi halott és eltűntek részletezéssel a „LETKÉSI CSATA VESZTESÉGE” a következő:

HŐSI HALOTTAK

December	20	21	22	23	24	25	26	27	28	31	Össz	Ti	Thts	Legs
Garamkövesd	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	1	1	-
Helemba	-	-	2	12	4	3	4	-	-	-	25	1	3	21
Ipolyszalka	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2			2
Kicsind	-	-	-	-	-	-	1	26	-	-	27	3	-	24
Leléd	-	-	-	-	-	1	-	4	-	-	5	1	1	3
Összesen	-	-	2	12	4	5	6	32	-	-	61	6	5	50

ELTŰNTEK

December	20	21	22	23	24	25	26	27	28	31	Össz	Ti	Thts	Legs
Garamkövesd	-	-	1	4	9	9	7	87	7	-	124	-	-	124
Helemba	1	1	69	54	52	39	44	17	1	1	279	-	1	278
Ipolyszalka	-	-	-	1	-	-	21	62	2	-	86	1	1	84
Kicsind	-	-	2	-	4	1	5	532	13	-	557	3	6	548
Leléd	1	1	1	1	-	80	298	59	-	-	441	-	10	431
Összesen	2	2	73	60	65	129	375	757	23	1	1489	4	18	1467

VESZTESÉG

December	20	21	22	23	24	25	26	27	28	31	Össz	Ti	Thts	Legs
Garamkövesd	-	-	1	4	9	9	7	89	7	-	126	1	1	124
Helemba	1	1	71	66	56	42	48	17	1	1	304	1	4	299
Ipolyszalka	-	-	-	1	-	1	22	62	2	-	88	1	1	86
Kicsind	-	-	2	-	4	1	6	558	13	-	584	6	6	572
Leléd	1	1	1	1	-	81	298	63	-	-	446	1	11	434
Összesen	2	2	75	72	69	134	381	789	23	1	1550	10	23	1517

A 2. páncélos hadosztály és a Szent László hadosztály állományából az öt községben Garamkövesden, Helembán, Ipolyszalkán, Kicsinden és Leléden Hargittai kigyűjtése szerint :

1944. december 22-27 között **hősi halált halt** 61 fő, ebből 5 tiszt, 5 tiszthelyettes és 60 fő legénységi állományú volt.

1944. December 20 és 31 között **eltűnt** 1489 fő ; ebből 10 tiszt, 23 tiszthelyettes és 1467 fő légénységi állományú személy volt.

A két hadosztály **vesztesége mindösszesen:** 1550 fő; ebből 10 tiszt, 23 tiszthelyettes és 1517 légénységi állományú személy volt.

Ezekből az adatokból is kitűnik, hogy a tiszti és tiszthelyettesi állomány számarányát tekintve mennyire megállta a helyét a harcokban és nagy számuk arra mutat, hogy igenis a harcokban a légénység élén jártak.

FELDERÍTETT VESZTESÉGEK MÁS KÖZSÉGEKBEN

KÉMÉND, LETKÉS, LIBÁD, PÁRKÁNY, ESZTERGOM

A következők során más községekben felderített veszteségeket első sorban az oda temetett magyar hősi halottakat sorolom fel tájékoztatásra.

KÉMÉND

Hargittai mondatai: „Tömegsírokban nyugszanak, semmiféle írásos utalás nincs a faluban, nyilvánvalóan fognak vallani az írások.

Ezen a területen a visszavonulás során sokan estek el, számuk több tucatra, tán százra is tehető.

Megható dolog az, hogy már itt bent Szlovákiában ebben a faluban, gyönyörűen, ízesen beszélnek a magyar nyelvet és tisztán rendben tartják ezeket a sírokat. Él bennük egy kultusz, van bennük egy hagyomány. De ugyanúgy rendben tartják a német tömeg sírt, nem tudjuk, hányan fekszenek benne.

A lakóság ugyanúgy emlékszik azokról, akik itt 1848-ban a kéméni csatában elesettek és ez nagyon nagyon megbecsülendő! Tisztessége ennek a népnek.

1992-ben állítottak az 1849 április 20-án itt Kéménien meghalt honvéd szabadságharcosoknak ezt az emlékművet. Kérdés, hogy Magyarországon mennyit állítottak azóta? Ez Kéménd, Szlovákia.
1548

LETKÉS

A letkési hídfőben ma sem tudjuk pontosan mennyi ejtőernyős és repülő katona halt hősi halált.

A szovjetek Juhász István kisbírót bízták, meg mint a magyar, mint a szovjet hősi halottak összegyűjtésével.

A letkési plébánia feljegyzései 41 hősi halott nevét őrzik, akik a következők (Zárójelbe tettem a községi temetőben levő márvány obeliszken gyakran hibásan írott nevet, mely feltételezhetően ugyanegy személyt jelent.):

Andó András	honv	Békéscsaba
Bedi József	honv.	Devecser
Bakota József	honv.	Magyarokizsa(Emlékművön Bohota József)
Bögödi László	honv	Csákberény
Bökönyi Sándor	honv.	Debrecen (Emlékművön Böhönyi Sándor)
Böröndi László	honv.	Körmend

Bráder Ágoston	honv.	
vitéz Csörgey László	fhdy.	Budapest
Deés Elek	honv.	Budapest (Emlékművön: Dés)
Gál Iván	hdgy	Miskolc
Hirth Ádám	szkv	Gödre
Horváth Ferenc	honv.	Perint
Horváth Géza	honv.	Ásványráró
Illés Ferenc	honv.	Mátyásföld
Illyés Ferenc	honv.	Székelyudvarhely (Emlékművön: Illés Ferenc)
Kiss Pál	szkv.	Máta, Hortobágy
Kuglis István	honv.	Felsőgalla
Lászlófalvy András	fhdy.	Martonvásár
Lovas Gyula	honv.	Vésztő
Molnár József	honv.	Budapest (Emlékművön: helyesen zls.
Nagy András	honv.	Hajdúszovát
Nagy Béla	honv.	Budapest
Németh József	honv.	Vép
Pardasi László	őrv.	(Eml.művön: Pordasi László)
Pikl Ferenc	őrv.	Szombathely
Prokop József	honv	Kassa
Bédi József	honv.	Fűzfőgyártelep (Emlékművön Rédi József)
Rigó János	honv.	Budaörs
Schwáb Sándor	honv.	Nagyhajmás
Seres István	honv.	Vágfarkasd
Spangler József	honv	Budapest
Stark József	honv	Kapnikbánya
Steingerwald Ignác	honv.	Herend (Emlékművön: Steingervold Ignác)
Süveges Péter	honv.	Tokod
Szabó Péter	őrm	Debrecen
Tieb Béla	honv.	Budapest
Tóth István	honv.	Szászhalombatta
Tóth Károly	őrm.	Allampusza
Tóth Márton	honv.	Tiszaugár
Vörös Sándor	őrv.	Bönye ¹⁵⁴⁹

A Szabad Szó napilap 1947. 01. 12-i számában a fentiekén kívül Letkésen esett el a következő nyolc szentlászlós katona:

Pintér József	hdgy.	
Szabó Péter	őrm.	Aba
Csányi József	őrv.	Pécs
Hermann Gyula	őrv.	Pápa
Horváth Ferenc	őrv.	Polgárdi * ¹⁵⁵⁰
Deés Elek	honv	Pusztaszentimre * *
Kuszu József	honv.	Polgárdi
Sponyiver József	honv.	Budapest (Emlékművön Spanler József ¹⁵⁵¹)

¹⁵⁴⁹ *Puchovszki*

¹⁵⁵⁰ *Puhovszky* szerint * Perint, ** Budapest

¹⁵⁵¹ *Farkas publ. 2.*

A temetőben levő emlékoszlop alatti tömegsírban csak a faluban és Kövesertványban elesett és ott elhantolt, majd kiásott, mintegy 40 elesett magyar katona van eltemetve. Csörgey fhdgy-ot és Gál Iván hdgy. holttestét azonnal behozták.¹⁵⁵²

A felsoroltakon kívül 34 ismeretlen magyar katona van egy másik a temetőben levő közös sírban, így csak Letkésen összesen 75 magyar hősi halottat temettek el.

Több magyar egyes sír is van (Lászlófalvy András fhdgy., vitéz Csörgey László fhdgy., Gál Iván hdgy. és Tolnay Ferenc és Swáb Sándor honvédeké). Nevüket az ismertett névsorban találjuk.¹⁵⁵³

A temetőben egy orosz tömegsír is van „Ismeretlen szovjet hősök” felirattal. A szovjet halottak nevééről nincsen nyilvántartása a községnek.

Harminc Béla, amikor 1946. 02. 28.-án Letkés-re költözött, még sok temetetlen magyar holttestet látott. Hallotta, hogy azok szentlászlós katonák voltak és Ormospusztát, Köveshegyet és Irtványt jelölte meg, ahol sokat temettek el közülük. Most is ott vannak. 300-ra teszi azon katonák számát, akik itt 1944. decemberben a hat napos harcok alatt elestek.¹⁵⁵⁴

LIBÁD

Csak Baka emlékezik írásában arra, hogy a Libád-i temetőben két szentlászlós katona nyugszik. A Faricka-i erdőben sok magyar katonát szedtek össze.¹⁵⁵⁵

A lakosság már összekeveri a Szentlászlós katonákat és az utána következő február 17-én kezdődő német ellencsapás alatt történeteket (és ennek kutatók is helyt adnak!)

A német egységek javarészt tüzérségből állottak, ennek volt köszönhető, hogy óriási páncélos csata alakult ki és ebből következően egy páncélos temető Kicsindi híd túloldalán Kéménd irányában volt. Állítólag ezt nem erősítették meg - közel egy páncélos hadosztály örlődött itt fel s miután a Garam áradásban volt, a hidat a német tüzérség szétrombolta. Közel egy hadosztálynyi - véleményem szerint 50-60 harckocsi semmisült meg itt egy rakáson. Szemtanúk szerint itt 5-6-os mások szerint 3-4-es sorokban álltak itt a harckocsik, hogy át tudjanak menni a hídon, de ez nem következett be. Az orosz gyalogság még csak át tudott menni a hídon a kicsindi oldalra, ugyanakkor a németek zárótüzüket a gyalogság elé helyezték, mely a gyalogságot teljesen felőrölte.

Nem hivatalos források szerint, amit az itteniek mondanak, közel 35 ezer halottja volt itt, ennek, a több napon át tartó, csatának Tulajdonképpen tüzérségi csata volt ez. Érdekessége az esetnek, hogy nincsenek sem magyar sem német tömegsírok, ugyanúgy mint a Helembán elesetteket magyart, németet, oroszot vegyesen, nemzetiségre való tekintet nélkül, az ellenségeket együtt Párkányban temették el a szovjetek több közös sírba.¹⁵⁵⁶

MAGYAR KATONASÍR EMLÉKEK. A síremlékek létrehozója Tóth Vince (* 199? +1996) Kántor, zenész, mindenkin segítő ember, aki három magyar sírkövet, síremléket csinált és maga is mellettük fekszik feleségével.

A hősi halottak létszámát és nevét a temetőben levő obeliszkekről ismerjük.

¹⁵⁵² *Hován Józsefné*

¹⁵⁵³ Swáb Sándor állítólag él vagy élt, s helyette más fekszik a sírban.

¹⁵⁵⁴ *Harminc Béla* közlése Béres Bélának 1997. októberében. Akkor nősült, most ünnepelték 51. házassági évfordulójukat.

¹⁵⁵⁵ *Baka II.*

¹⁵⁵⁶ *Hargittai*

1 . (bal) obelisz k felirata:

Itt nyugosznak
 Otthonuktól távol
 Tíz honvéd:
 Tóth Dezső Budapest
 Buza György Endrőd
 Gallai István Ercsi
 A többi (7) Ismeretlen
 Isten Békéje Legyen a
 Honvédekkel.

2. (Középső) nagyobb obelisz k felirata:

Az itt és távol nyugvó
 hőseink emlékére:
 Ter(A)lcini István
 *Bajza Menyhért ¹⁵⁵⁷
 Kardos István
 Farkas Ferenc
 Juhász Béla
 Tobicsér József
 Molnár János
 Molnár Balázs
 Cserge Béla
 *Rudas (Rubec) Ferenc
 Lengyel Adolf
 Mihály János
 Vass László

3. (Jobb oldali) obelisz k felirata:

Az itt porladó 7 ismeretlen magyar honvéd
 És a távolban nyugvó hőseink emlékére.

A libádi temetőben összesen 17 német és 28 magyar katonát temettek el.

A templom oldalában 12 német katona részére egy síremléktábla látható. Őket 1996-ban exhumálták és szállították el. Nem 12-en hanem 17-en voltak. A tábla feliratát nem ismerjük. ¹⁵⁵⁸

PÁRKÁNY

Mint az előző fejezetben írtam, a szovjet titkolta veszteségeit. A lakosság állítása szerint, az oroszok vesztesége a magyarokénak hatszorosa volt. A Letkésen eltemetett orosz halottak nagy részét - nem mindegyiket exhumálták és először Ipolyszalkára, majd Párkányba vitték.

Orosz katonai temető

közepén egy monumentális szobor van, mely elválasztja - a mintegy 170-180 kőlapra irt - nevekkal megjelölt sírok területét a legénységi tömegsíroktól.

¹⁵⁵⁷ a *-gal jelöltek, akik távol Libádtól estek el, csak nevüket vésték erre a síremlékre, a többiek itt estek el.

¹⁵⁵⁸ Barta

5500-6000 orosz katonát temettek ide el. A legénységi sírok végében három nagy mészkő tábla van, faragott alakokkal.

Kéménden mondták, hogy magyar-német-oroszok katonákat sok esetben együtt szedtek fel és vitték Párkányba.

1993-ban a szovjet temető melletti részt a csehszlovák hatóságok fel akarták számolni és egy bejáratot akartak kiképezni a szovjet temető felé, mert ez a monumentális szobor a magyar temető K felé néz.

A történetet elmesélő idős úr ment el - egy mauthausenben járt zsidó asszony tanácsára, aki a szovjet katonai parancsnoksággal való kapcsolatfelvételt is elintézte - hogy találkozzon az orosz parancsnokkal és politikai tisztjével. Tolmácsuk egy szovjet kárpátaljai főhadnagy, egy magyar fiú volt. Az orosz parancsnok is tiltakozott és azt mondta, hogy ilyet még a Szovjetunióban sem engednek meg. Így a csehek terve meghiúsult és nem adott mintát Párkány a környék falvainak a többi magyar katonasír, temető felszámolására.¹⁵⁵⁹

ESZTERGOM

Esztergomban, 1944 végén két kórház volt, az V. sz. szegedi hadikórház és Esztergom Városi Kórház.

Az V. sz. hadikórházba elsősorban, az Ipoly – Garam mellől 1944. nov. 21. és dec. 27. hajnala között kerülhettek sebesültek, mert ekkor az Esztergom-Párkány közötti hidat a német utászok felrobbantották. A felgyógyultak számát és nevét pontosan nem ismerjük.

Az V. sz. hadikórházból a súlyosabb sebesülteket és sebesülésük mellett más betegségben szenvedőket Eggenhoffer Béla városi főorvos vette át kezelésre.

Hargittai a 2. páncélos hadosztály veszteségeire vonatkozó jelentése a m. kir. 2. gépvontatású könnyű tüzérsztály 1. ütegének két tüzér hősi halottját említi.¹⁵⁶⁰

A Városi Kórházban felgyógyultak nevét nem ismerjük.¹⁵⁶¹

A Szent László hadosztály Esztergom Belvárosi temetőben illetve Szentgyörgymezőn eltemetett hősi halottai¹⁵⁶²

Az Esztergomi Kórházakban ápolt és ott hősi halált halt honvédek az Esztergom Belvárosi. Szent Anna, illetve a Szentgyörgymezői temetőben helyezték örök nyugalomba.

Általában a Belvárosi és a Szent Anna temetőkbe a Városi Kórházban, Szentgyörgymezőre a Ferences Rend épületében működő V. sz. hadikórházban elhaltakat temették.

Vitéz Szendrő Péter kutatása szerint Esztergomban 163 honvéd halt hősi halált. Közülük 32 fő sírhelyét nem ismerjük, 34 főt a Belvárosi temetőbe, 5 főt a Szent Anna és – számításaink szerint - 92 főt a Szentgyörgymezői temetőbe temettek,¹⁵⁶³ közülük 5 főt lakóhelyére szállítottak.

A Hadisír Nyilvántartás alapján csak 149 főt tudott azonosítani, 14 főt nem, ők a következők: Bognár József, Bóna József, Csomor József, Deák József, , Gotzinger Károly, Gutor József, Herbay András, Klucsi Gyula, Kondor Ferenc, Mirewa Mátyás, Pesti István, honvédek (12

¹⁵⁵⁹ A magyar temetőben egy idős férfi (lánya Fót-on szemészorvos) személyes közlése. Neve nem publikus.

¹⁵⁶⁰ **Hargittai**

¹⁵⁶¹ **Koditek Pál** Esztergom, közlése.

¹⁵⁶² **Szendrő**

¹⁵⁶³ **Kovács napló** szerint az V. sz. hadikórházból 85 halottat temettek a Szentgyörgymezői temetőbe.

fő) akiket Szentgyörgymezőn, és 2 fő Albert János és Horváth János tiz.-t a Belvárosi temetőbe helyezték örök nyugalomra.

A hősi halottak között a Szent László hadosztály kötelékébe 12 fő közöttük 8 ejtőernyős, (1 tiszthelyettes, 7 legénységi) ; 1 repülő (legs.) és 3 (1 tiszt, 2 legs.) a 16. rohamtüzér osztály hősi halottja volt.

Ők a következők:

Név	Rf.	Alakulat	Szül. idő	Anyja neve	Szül.	Lakó	A halál			Sírhely Sztgyörgymezőn	
					hely		oka	ideje	helye		
Csikós Ferenc	örm.	1.eje e.	1915 10.05	Czusi Roz.	Pálmónostor	Pápa	sebesült	1944. 12.21	Egom	jobb	-
Ádám János	honv	I. eje zlj.	1922. 09.15	Ádám Erzs.	Szigénnya	Uott	elvézés	12.21	Egom	-	Sztgy mező
Novogradek Lajos	honv	u.az.	1921. 09.12.	Szalai Roz.	Tüszvár	Som. szer	ger. sér	11.12	Párk Nána	Bal I.3.	-
Ördögh. János Mátyás	honv	u.az.	1921. 10.22.	Vlasits Mária	Szeged	-	ger. löv.	12.,26	Egom	-	Sztgy mező
105 János	honv	u.az.	1926 05.14.	Vidinszky ?	Cibakháza	Bp.	tüdő-lövés	12.26.	Egom	jobb	-
Faragó István	honv	I/II. eje.z	-	-	-	-	lövés	12.22	Egom	Bal IV.8	-
Faragó István	honv	I/II. eje.z	-	-	-	-	tüdőroncs	12.22.	Egom	-	Sztgy mező
Meszlik Pál	honv	u. az	-	-	-	-	sebesülés	12.25.	Egom	-	Uott.
Kocsis Ferenc	honv	1.rep pót	1921. 11.08	-	Bp.	u.ott	has-lövés	12.22.	Egom	-	Uott.
Ferenczi János	tiz.	16. rotü.	1923 08.28.	Palko Veron	Újfeh. tó	u.ott	sérülés	12.25.	Egom	-	Uott.
Komlós József	honv	u.az.	1908. 08.09.	Sinka Róza	Bp.	-	sebesülés	1945 03.21.	Egom	-	Uott.
Nacsády István	t. zls	u.az.	1923. 07.04.	Molnár Mária	Déva ványa	Uott.	sérülés	1944. 12.25.	Egom	-	Uott.

Mindannyiuk emlékét tartósan megőrzi a szentgyörgymezei temetőben a Szentlászlós tömegsírok közelében 2000. 03. 03-án felszentelt 3 m magas márványkereszt.

VII. FEJEZET

EMLÉKEZÉSEK - EMLÉKMŰVEK - ÜNNEPEK

FALUBELIEK EMLÉKEZÉSE A HARCOKRA.

Letskésen lakó adatközlőim általában nagy szeretettel emlékeznek a magyar katonákra. Ezt a későbbi maradandó emlékek is bizonyítják. Ezek az emlékek a magyar ejtőernyős és repülő katonák magatartásáról nyilvánvalóan azért is kedvesebbek, mert az utánuk következő szovjet megszállás lényegesen rosszabb emlékeket hagyott maga után.

Kik is ők?

Hován Józsefné, Fazekas Borbála 1944 karácsonyán 19 éves fiatalasszony volt, aki mindenre emlékezik. Jelenleg Esztergomban lakik, fia katolikus pap lett. Leánya Fazekas Mórincnak a piavei I. Világháborús mesterlövészkepző iskolát is végzett öreg katonának, aki a harcok alatt itt levő fiatal repülő katonák nagy barátja volt, aki őket mindenben segítette. Az Ipolyhíd felrobbantása után az itt rekedt fiatal katonáknak civil ruhát adott és megmondta nekik a gázló helyét, hogy ruháikat a fejükre téve hol menjenek át a folyón. Hozzá jött vissza Czine Sándor kiskatona sírva, hogy a németek a túloldalon lőnek rájuk, és nem tudnak átmenni.

Szerinte a falut a német fegyverjavító üzemben dolgozó katonák gyújtották fel véletlenül, amikor egy rakétapisztolyt próbáltak ki, amely 5 ágra esett szét és kettő a kazalra esett és begyulladt. Ezeknél a kazlaknál végezték ki az oroszok két társukat öncsonkításért.¹⁵⁶⁴

Papp József kőfaragó mester, aki a harcok alatt az Érsekújvári u. 3-ban, a falu szélső házában lakott. Precíz aknabiztos óvóhelyet épít, melynek teteje megfagyott és szilánkbiztos volt. Mint iskolást Békefi iskolaigazgató mindenre megtanította, de azt nem említette soha, hogy milyenek a szovjet katonák. Levente szakasz parancsnoki kiképzésére ma is büszke. A harcok alatt és az óta sem volt sohasem félelemérzete.

A faluba hajnali ködben egy alkalommal mintegy 200 orosz katona jött be. Az egyik katona a szűkbejáratú kutyaólba¹⁵⁶⁵ bújott be, akit mikor három magyar katona jött, hogy átfésülje a terepet. Megtalálták és magukkal vitték. Nagyon jajgatott. Két másik orosz a szalmakazalból húztak ki. Oda bújtak el.

Szerinte a hivatásos tisztek, tiszthelyettesek úgy viselkedtek, mint akiket nem fog a golyó, meg az aknaszilánk. De ugyanilyen kiválók voltak a közlegények is..¹⁵⁶⁶

Öccse Pali - most a piliscsévi kovácsmester - Kiss Lacival 1945-ben, mint gyerekek összeverődtek és ők voltak a „matadorok“, elmentek a Büdösföldek felé. „Bakszarva felé találtunk egy vastagsövű német tankot, melynek csöve akkor Szalka felé nézett. Találtam ott egy 5 kilós ekrazitot és volt a tank mellett több „ágyúgolyó” Azt mi egy határkövön széjjel szedtük és puskaport egymásra raktuk a harckocsi láncon. A puskaport bele tettük az ekrazitba és a végét

¹⁵⁶⁴ *Hován Józsefné*

¹⁵⁶⁵ Libaól volt. Kiss tanár szerint egy főhadnagy a ház kapujából célbavette a libaólat. Géppisztolyával (Tóth fhdgy.) megsorozta, minden libát lelőtt, de az orosz nem, mert az a libaól melletti részben (vagy rekeszben) ahol fát tároltak bújott meg.

¹⁵⁶⁶ *Papp József*

meggyújtottuk, és elszaladtunk. Egy nagy robbanás és egy hatalmas láncdarab leesett mellettünk pár méterre. Ezzel bezárult mesterkedésünk, mert féltünk, hogy valami bajunk esik.“¹⁵⁶⁷

Kormoséknál (sógora Kovács Dénes „Dinkó” szalkai polgármester) 4-5 magyar tiszt lakott. Jött egy Rata. 2 kg-os bombákat dobott. A tisztek közül volt, aki állva maradt, mások lefeküdtek az úton, de volt olyan, aki az árokba feküdt fedezéket keresve.¹⁵⁶⁸

Puchovszki István plébános úr ismeri talán legjobban a letkésieket, a falu történelmét és a harcok történetét. A községhez és hozzá tartozik Ipolytölgyes is. E két község 1705 óta vezetett egyházi anyakönyvét az oroszok elégették.¹⁵⁶⁹

Simon Vendel, aki mint gyerek szüleivel a volt Fő u. 4. sz. alatt a falu kocsmá melletti oldalán levő akkori legszélső (most a Kovács Laci féle) házban laktak. A falu szélén ma is álló Szent Vendel szobor az ő udvarukban volt. Később az erdészetnél dolgozott. Egyházközségi tag. Az ő hat férőhelyes istállójukban volt elhelyezve a csendőrök két huculja és a „törzstisztek”-négy gyönyörű lova: Délibáb, Daru, Volga és Vadvirág nevekkal, ahogy ezt „a nálunk lakó csikós (Márton János repülő katona, Pályi György százados zászlóalj parancsnok lovásza) mondta. Nagyon szép lovak voltak.”

Az ejtőernyősök azt mondták, hogy nem adják meg magukat, mert az oroszoknak csak a bilgericsizma kell. Hárman voltak a falu szélső házánál, akik állandóan változtatták tüzelő állásukat. Közülük az egyik ejtőernyős szakaszvezető hősi halált halt, fél fejét és egyik rendfokozati jelzését levitte egy sorozat, napokig az úton feküdt, majd a ház mögé egy egyszemélyes lövészgödörbe dobták bele.

Az első három magyar katona között, akik a faluban voltak az egyik Bere István volt, aki a kerítéstől jött be hozzánk, és akivel 1970 tavaszán Vácott találkoztam. Fuvaros volt, Vácott a Homok dűlőben lakott. Puchovszki plébános úrral kerestük fel.¹⁵⁷⁰

Az ő házukban lakott később az orosz tüzérség irányítója, akik Ebed felé lőttek 15.5 cm-es ütegükkel.¹⁵⁷¹

Mindannyian egyaránt emlékeznek a harcok kérelhetetlenségére

Az emlékezet persze olyasmiket is említ, amik nem történtek meg, mint: „Azon a napon, amikor a falu háromszor cserélt gazdát, a magyarok mindig visszanyomták az oroszokat.”¹⁵⁷²

A harc olyan elkeseredett volt, hogy látták mikor több orosz egy magyar katonát elkapott, mert puskája besült és már nem tudott védekezni, kezét, lábát, nyakát kitekerték - figyelték - és így ölték meg.¹⁵⁷³

Közelharcban egy orosz és egy magyar összeölelkezve küzdött, míg a magyart egy másik orosz lőtte le.¹⁵⁷⁴

¹⁵⁶⁷ **Papp Pál** közlése Béres Bélának

¹⁵⁶⁸ **Kormosék** közlése Béres Bélának

¹⁵⁶⁹ **Puchovszki** 1945-ben Letkés az Ipolytölgyes-i plébániához, **Keresztes János** plébános úrhoz tartozott. Káplánként akkor **Zentai Béla** teljesített szolgálatot

¹⁵⁷⁰ **Béres É.** Levélben kerestem fel, de az felbontva visszajött ismeretlen felirattal. Feltételezhetően Simon Vendel rossz címet adott részemre.

¹⁵⁷¹ **Simon** Vendel 1946. 09. 02. – 1949. 04. 15. között Dr. **Tőrei Zoltán** m. kir. kormányfőtanácsos, a Magyar Nemzeti Filmiroda és az Apolló vezérigazgatója alkalmazásában volt Liliom pusztán, aki a pusztát **Szántó Ervin** családjától vette meg. Tőreit 1949. 04. 15-én internálták. Kistarsán agyvérzésben halt meg. Liliom pusztá épületei 1946-49 között a következők voltak: Kastély a pincével, vincellérház lakással, két cselédházlakással, az egyik hosszabbításában borjú istálló, fűtőház kamrával, magtár, ló- és tehénistálló. A pusztá felett 40 ha szőlő volt.

¹⁵⁷² **Hován Józsefné**

¹⁵⁷³ **Papp József**

... a harcokra.

A letkési hídfőben harcolókat a túloldaltól „a Szalkai szurdokból” tüzérség támogatta és lőttek a falutól keletre levő hegyvonulatra. Két harckocsival is lőttek a Bagoly út felé. Volt egy páncéltörő ágyú, mely Simon Józsi bácsiék mellett 7-10 lövést leadott és állást változtatott. Nem találták el az orosz aknavetők. ¹⁵⁷⁵

A hidat akkor robbantották fel, amikor az utolsó német tank is átment azon.

... a háború borzalmaira...

A falu utcáján közelharcban megsebesült magyar katonát a lakók be akarták húzni egy házba, hogy bekötözzék. Az orosz nem engedte. A magyar egy cigarettát kért. Egyet szippantott, és az orosz fejbelőtte. Az volt az a magyar katona, akit otthagytak meztelen, vagy félig öltözötten, mert az oroszok általában levetkőztették a magyar halottakat.

A bejövő oroszok olyan kegyetlenek voltak, hogy Simon István gazdálkodót, akit ágyából riasztottak, mert csizmáját komótosan vette fel, agyonlőtték.

Juhász István kisbíró szerint, amikor a Dudás árokban szedték össze a magyar sebesülteket, a még élő hadifoglyokat, az oroszok agyonlőtték.

A bejövő oroszok primitívségére jellemző, hogy egyik adatközlőnk édesanyja hugának bilijét fordította ki a trágyadombra. A bilit egy orosz elkérte, azt ki sem mosta és ment a konyhára levesért, és azt abból ette meg. ¹⁵⁷⁶

Sokat foglalkoztatja a lakósokat a két kedves tiszt sorsa, akiket fejlövessel (Csörgey, Gál) a pincéknél találtak meg. ¹⁵⁷⁷

A nehézfegyver század harcálláspontja a pincéknél volt. Csörgey főhadnagy és Gál Iván hadnagy Fazekas Móricnak üzent hogy most már ne jöjjön ki hozzájuk, mert most már nem tudják mi lesz. Mikor elment a front, Fazekas Móric kiment keresni őket, de a páncélos nyomok mellett a két tisztet az árokban fejlövessel halva találta a Kövesertványban. ¹⁵⁷⁸

Az oroszok Fazekas Móricék 41-es pincéjéből hurcolhatták ki Csörgey főhadnagyot és Gál hadnagyot, mert a faluból a pincék fele kimenő út jobb oldalán volt a két magyar halott. Ugyancsak az 502 sz. pincénél fejjel a hegy fele volt egy másik magyar halott. Ez nem lehetett Csörgey, mert itt nem volt harckocsinyom, sem lövészgödör. Minden holttestet fejbe lőttek, akár élt akár nem. Így nem tudható, hogy Csörgeyék, hogy haltak meg. ¹⁵⁷⁹

Csörgey főhadnagy és Gál hadnagyról „Azt nem tudom, hogy hogyan haltak meg. Én 15 éves voltam és Kövesertványba az út mellé hurcoltuk Uher Ferencsel a halottakat, ahol 43 magyar volt és ott temettük el őket egy sírba. Majdnem mind fejbe volt löve. ¹⁵⁸⁰

... az eltemetetlen, majd később eltemetett magyar hősi halottakra
Az utcákon 4-5, a községházával szemben 6 magyar katona esett el. ¹⁵⁸¹

¹⁵⁷⁴ *Simon*

¹⁵⁷⁵ *Papp József*

¹⁵⁷⁶ *Baka I.*

¹⁵⁷⁷ *Puchovszki Csörgey és Gál* nem lehetett, mert „Apám tarkón lövéséről nem tudok. Őt Kuraliék temették. Ezt nem mondták, és miért ne mondták volna meg. Még a csizmájáról is beszéltek, de erről nem.” *Csörgey*

¹⁵⁷⁸ *Hován Józsefné* Ez ellene mond az előző jegyzetnek.

¹⁵⁷⁹ *Simon* Három évvel később Gál Iván halálának helyét a faluban a kocsmával átellenes ház előtt mutatta. *(FJ)*

¹⁵⁸⁰ *Hován István*

¹⁵⁸¹ *Hován Józsefné*

A kocsmá épülete U alakú volt. Az oroszok érkezésekor vagy aknázáskor két személy szaladt ki az épületből, akik valószínű tisztek voltak, alsó öltözetükből ítélve. Sokáig ott feküdtek a kocsmá ablakai alatt a bejáratától jobbra és balra. Erről a két temetetlen halotról és a korábban meghalt Bere István társáról, egy szakaszvezetőről tudok, akik temetetlenül voltak napokig, akinek a fél fejét vitte le a sorozat, és akit egy a ház mögött levő gödörbe dobtak bele fejjel előre.¹⁵⁸²

Mikor a kitelepítésből visszajöttek egy szép szőke magyar katonát találtak a dióspataki szőlőben, de nem volt rajta dögcédula, nem tudták ki lehetett.

Balátán, 6 katona van eltemetve. Helyüket Hován István tudja. A község határában voltak egyes sírok is, amelyek az enyészet áldozatai lettek.

A „Garami csata” halottait a templom mögé a Szűz Mária szobor mellé temették ideiglenesen.¹⁵⁸³

A Széppatak pusztá alatt a Tölgyesi úton volt két német harckocsi volt kilőve és abban és a tehergépkocsiban égtek meg a katonák. Itt az erdő alatt csak két magyart temettünk és öt orosz katonát. A magyarokat behoztuk később a temetőbe. Az oroszokkal nem tudom mi lett.

A Kápolnánál, a pincéknél egy magyart és 13-14 oroszot temettünk és hoztunk be.

Magyar tiszteket is a községháza körül temették. A faluban is volt egy közös sír, amelybe mintegy 15 magyar katonát temettünk, akik a kocsmá környékén estek el, de ott nem voltam. A kocsmából két katona szaladt ki, akiket az út két oldalán lőttek agyon az oroszok.

A Dudás árokban nincsenek katonák eltemetve, ha vannak azok oroszok, lehetnek.¹⁵⁸⁴

Letkésen a magyar halottakat ott, ahol többen feküdtek, összehordva temették el. Így a Dudás árokban, a Köves hegy, a Kápolna, a Kövesertvány dűlőkben, Liliom és Galla puszták területén lehetnek még halottak. Egy nehezen nyilatkozó szemtanú (ebben felesége és lánya is visszatartotta.) mondta, hogy „Golán Mihály (Letkés, Csenger u. 21.) 1921-es születésű is „szedte fel” a halott katonákat. Ő Liliom pusztánál 75 koponyát szedett fel, a Kápolnánál nyolc szentlászlóst hadifogolyként lőttek le”¹⁵⁸⁵

... a szovjet parancsnokokra és halottakra

Egy marsall (?) lakott a nagygalai erdészházban, ahol Ledényi erdészék laktak, az asszony három gyerekével. Az apa katona volt, nem volt otthon. Ez volt a (Malinovszkij) főhadiszállása. Az asszony főzött rá. 1995. január végén levő kémendi - garami csata után 1-2 emberével porosan piszkosan jött vissza és ráborulva az asztalra zokogott.¹⁵⁸⁶

A Garamnál alakulatát elvesztett szovjet tiszt (tábornok) fájdalomában és feletteseitől való félelmében öngyilkos lett.¹⁵⁸⁷

... az orosz megszállásra

„Amikor lejöttünk a falú fölött levő pincéktől házukba nem engedtek be és a mostani kultúrház melletti házban laktunk. Szemben volt a kocsmá. A korábbi tejsarnokban rendezték be az oroszok a fürdőt, mert a helyiségnek lefolyója és beton padozata volt. Oda jártam naponta vizért a patakhöz egy társammal.”¹⁵⁸⁸

¹⁵⁸² *Simon*

¹⁵⁸³ *Hován Józsefné*

¹⁵⁸⁴ *Hován István*

¹⁵⁸⁵ *Béres közl.*

¹⁵⁸⁶ *Pályi Puchovszkitében Ledényi János (76 éves). mesélte el*

¹⁵⁸⁷ *Ledényi János* erdész szerint

¹⁵⁸⁸ *Simon*

Az orosz megszállás borzasztó volt. A telefon póznákat kivágták és feltűzelték.¹⁵⁸⁹

Amikor az oroszok elfoglalták a falut, együtt laktak a lakossággal (egy 4x4 m-es szobában 9-en voltak együtt), majd elvettek tőlük minden állatot, és a lakosságot Szobra és Nagymarosra telepítették ki. A kitelepítés során látták, hogy a topolyai futballpályán képezték ki a fiatal gyerekeket. Rengetegen voltak.

Egy alkalommal német repülőgépek támadták meg a falut. Az orosz orvos egy tölgyfa asztal alá húzott. A támadásra menő orosz katonáknak 2 dl szeszt adtak, amitől teljesen megbolondultak. Egy 100 l-es hordó félig volt szesszel. A faluban levő sofőrök mással se foglalkoztak, mint a szesz felkutatásával.

Az asszonyokat ágyúállások ásására rendelték.¹⁵⁹⁰ Kicsind elfoglalása után is mindenkit lövészárkok ásására hurcoltak el. Az oroszok a gyerekekhez jók voltak, de a nőket megerőszakolták. A szovjet katonák azt hirdették, hogy mindenki egyenlő. Az egyik parasztember mondta meg neki, hogy a tábornokok elé akkor miért gurítnak vörös szőnyeget?¹⁵⁹¹ Csak a három szobás plébániára 225 orosz katonát szállásoltak be.

... a megszállásból hasznót húzókra

A malom helyén levő épületben lakó Kurali József szovjet katonát bújtatott, még a harcok alatt, akitől papírt kapott, mely nagy előnyére szolgált.

Voltak olyan magyarok is, három testvér, akik orosz ruhában, a községben loptak, raboltak, erőszakoskodtak annyira, hogy meg akarták lincselni őket a falusiak.

A kertészházban lakó bolgárkertész bérlő hangoztatta orosz barátságát, de egyik kárvallottja lett a megszállásnak, kirabolták. Todornak hívták.¹⁵⁹²

... a kitelepítésre

A községet március 6-án telepítették ki különböző községekbe. Voltak, akik Kóspallagra, mások Topolyára kerültek.¹⁵⁹³ Április 10-én húsvét keddjén (más alkalommal május 10-ét mondott) jöhettek haza. Rengeteg orosz hullát láttak, akiket azonnal elástak, hogy ne lássák, milyen veszteségeik vannak. A magyarokat nem temették el.¹⁵⁹⁴

... a szerencsés megmenekülésre, a jó emlékekre.

Wolf Mihály kiskatona a községhez tartozó Bakszarvai dülőben levő Széppatak pusztai kastélyba ment élelemért. A kastély bérlője egy német asszony volt. Egy alkalommal, az oroszok már ott voltak, a háziasszony özv. Szabó Sándorné, jelbeszéddel mondta neki, hogy itt vannak az oroszok. Futásnak eredt, comblövést kapott. Ezzel a sebesüléssel nagyon nehezen levánszorgott egy kukoricaszár kötegekhez, majd társai felszedték és mentek a Büdösföldeken át a hídhöz, majd Szalkára. Párkányána, Érsekújvár után Ausztriába került és megmenekült.¹⁵⁹⁵

A faluban Szalaiék pincéjében hallotta - az 1935-ös születésű Simon Vendelné is 11 éves korában, akik heten voltak testvérek, - hogy egy magyar tiszt (Gráczol Sándor főhadnagy) beszólt hozzájuk,

¹⁵⁸⁹ *Papp József*

¹⁵⁹⁰ *Hován Józsefné*

¹⁵⁹¹ *Stambauer*

¹⁵⁹² *Puchovszki*

¹⁵⁹³ *Simon*

¹⁵⁹⁴ *Hován Józsefné*

¹⁵⁹⁵ *Papp József* Wolf Mihály volt az első Szent Lászlós katona, aki a hősi halottakért misét mondatott Letkésen. *Puchovszki* Történetét *Csernyánszki Andrásné, Mészáros Ilona* is ismeri: valamint özv. *Móri Józsefné* is, aki jelenleg a Béke úton lakik.

hogy „Emberek: egy óra múlva itt vannak az oroszok, nincs élelmünk, és muníciónk elhagyjuk a falut, sok a halottunk. Kérem, menjenek haza, ne találják itt magukat egy csomóban.” és akkor szüleivel el is hagyták ezt az óvóhelyet.¹⁵⁹⁶

Egy szovjet katona, aki elsőnek este bejött hozzánk Letkés elfoglalása után, a mennyezet alatt levő fekhelyre mutatott és rögtön le is feküdt. Reggel csak akkor mertünk mozogni, amikor a katona is mocorgott. Tökéletesen beszélt magyarul, mert anyja szolnoki volt, és akit apja az I. világháború után, mint hadifogoly elvett.

30 ezer oroszot mondott, akik az áttörésre vártak. Békével jött és el is ment.¹⁵⁹⁷

A harcok, a háború után is megmutatkozik emberségük.

ifj Kurali Ferenc 1949. június 10-én Nyilatkozatot mond Lengyel János bíró és Hajnal János jegyző előtt, hogy Csörgey László repülő főhadnagy 1944.decem-ber 24-én Letkés község határában tulajdonát lépező szőlő területén hősi halált halt és ő temette el. Személy azonosságát a nála lévő lap alapján állapította meg.

Ugyancsak ő 1949. június 22-én már negyedik levelében írja vitéz Csörgey Lászlónénak: ... Nem fog kéréseivel zavarni ... Úgy állok rendelkezésére és oly bizalommal forduljon hozzám, mint Édesapjához. A halottak már nincsenek az én földemen, össze lettek szedve, és a temetőben közös sírban lettek eltemetve az egész község részvételével és egy díszszázad is jelen volt. A főhadnagy úr (vitéz Csörgey László) és Gál Iván hadnagy is. Már meg vannak a hozzátartozói. Az aratás után fogunk gyűjteni a síremlékre a községben, hogy sírjuk lehetőleg be legyen kerítve méltóképpen hősiességükhöz. A múltban elküldött jegyzőkönyvhöz a jegyző nem is szólt,¹⁵⁹⁸

És a többiek, akiket személyesen nem hallgathattam meg, mások mondták el értesüléseiket, élményeiket. A korosztály tele van emlékekkel, jóval, rosszal.

Voltak kivételek: Az orosz megszállás után az az ember lett a bíró, aki elrejtett egy beszivárgott ruszki katonát. Lengyel Antalt említi, de Dudás Jánost nevezi meg, mint a község első sztarosztáját (bíróját). Ő tudott arról, hogy a magtár pincéjében 6-8 magyar katona tartózkodott és ezért „csipás” árulónak mondja, mert hogy ő vezette oda az oroszokat. Ő mondta: „Adjátok meg magatokat, itt vannak az oroszok!” Adatközlőnk még ma (1997-ben) sem merte az illető nevét megmondani, mert leszármazottjainak bosszúállásától fél.”Ő vitette el tőlük is a gabonát, három szarvasmarhát, ő vezette az orosz katonákat az előlük bujkáló lányokhoz és világosította fel őket, hogy hol mi van. Az illető fiatal korában Oroszországban járt, és oroszul jól tudó, buta ember volt. Ő ajánlotta az oroszoknak, hogy lovaikat a templomba kössék be. Halálosan beteg ember volt. A falubeliek megverték. Ágyát krizanténnal - a halottak virágával – terítették be hálából mindazért, melyet a letkésiek ellen elkövetett. Ez az ember úgy halt meg, ahogy megérdemelte.”¹⁵⁹⁹

Emlékeznek az azután történetekre

Simon Vendel szerint Letkés község területén a háborús események lezajlása után a következő helyeken maradtak vissza harcjárművek, melyeket folyamatosan elszállítottak:

Volt egy orosz harckocsi: Lelédhidi major DK 400 m-re az autótút DNy-i oldalán a Medve patak hídjától ÉNy-ra 200 m-re, egy második orosz harckocsi: Letkés község É 240 m az országút Ny-i oldalán; egy orosz rohamlőveg (?) Letkés É. 1000 m az országút K-i oldalán; egy német tehergépkocsi Ipolytölgyes D 1100 m-re az országút Ny-i oldalán. Ezeket 1946-ban robbantottak

¹⁵⁹⁶ *Simon Vendelné* A jelenlegi Rákóczi út 41. számú ház ma is meglévő pincéje

¹⁵⁹⁷ *Simon Vendelné*

¹⁵⁹⁸ *Csörgey*

¹⁵⁹⁹ *Béres Bélának Harminc Béláné* mondta el férje jelenlétében

fel, melyekből én is szereztem egy jó eke nagyságú páncéllemez, mely a robbantáskor mellettünk esett le.¹⁶⁰⁰

Volt egy német tehergépkocsi, melynek ajtózárrját szereltem le és jelenleg ez a pincezáram, melyet kívülről belülről lehet biztosítani. Egy harckocsi, egy tehergépkocsi és a lelédhidi major épületektől innét É-ra Letkés felé egy orosz harckocsi volt kilőve. Sokáig itt voltak. Ezekből van egy 70x70-es satulap, meg egy másik lap, súlyosak, az egyikben van egy kiemelkedő valami, jó kalapálni rajta.

Bátyámmal a kitelepítésből hazajövet gyűjtöttük a 15, 5 cm-es hüvelyeket. Csavargásból jöttünk haza és az ágyuk helyén lőszeret láttunk. Mozsárnak formáltam meg neki, sajnálom, hogy magamnak nem hoztam.¹⁶⁰¹

... és kritikusan emlékeznek

Magyar Honvéd 1990. nov. 30-i 39. száma 20-21. oldalán nem Dobra Jánosné, hanem Dobra Lajosné. Vagy, hogy Színek Sándor nem láthatta, hogy hogyan lőtték agyon a magyarokat, mert ő mindig a pincében volt.¹⁶⁰²

Letskéről két asszonyt is elvittek Oroszországba hadifogolyként: Juhász Nándorné, Krausz Margitot és Jakab Nándorné, Varga Annust.¹⁶⁰³

... a kommunisták 1948-as uralomra kerülésük utáni történetekre

„1949. nov. 18-án anyám, (özv. Csörgey Lászlóné) sürgette a H.M.-et mert f. évi 1949. augusztus 5-i kérelmét nem válaszolták meg, melyben férje hősi halálának nyilvántartását kérte. Megdöbbenéssel vette tudomásul, hogy férje hősi halottként (lőtt sebbel) van anyakönyvezve. A kapott válasz: „A fent álló rendelkezések folytán férje halálesetének hősi jellege iránti kérelme nem teljesíthető...”

Kovács István 1994-től letkési polgármester mondta, hogy ha kívánom, most meg tudják változtatni a halotti anyakönyvi kivonatot, de már ennek nincs jelentősége. ugyanakkor „az ottaniak (letkésiek) nagyon tisztességesen viselkedtek, mert a sírokkal kapcsolatban, az orosz sírokat is rendben tartották. Kuraliék mindig nagyon kedvesek voltak hozzánk, mikor édesanyámmal lementünk Hozzájuk. Papp Józsefekkel szemben lemenő út baloldalán laktak. A háború után Édesanyám Székesfehérvárott kiváló biztosítási szakemberként egy fizetésből tartotta el nagyanyámat, két nővérét, bátyját és a hat gyereket, a nagycsaládot nagyon, nagyon szerény körülmények között. Soha életében Anyám előbbre nem jutott. 1974-ben, mikor nyugdíjba ment, saját párttitkára terjesztette fel kormánykitüntetésre, melyet elutasítottak. De azt ne mondja senki, hogy valakinek is, aki nem akart, be kellett lépnie a pártba, és az az igazság, hogy e nélkül is meg lehetett élni.¹⁶⁰⁴

... a kárpótlásra

A volt cselédek, akik kommunisták lettek 30 AK föld értékű kárpótlást kaptak, mint Szabó Sándorné, Juhász Mária (Széppatak pusztáról), ö. Móri Józsefné, Mészáros Ilona.¹⁶⁰⁵

Az ipolyszalkai malom romjai mellett Kubiss Sándor emlékezik. (8.I.) A harcok után, 1945. május 1-én újra ment a malom. Az oroszok bejövetele után két szentlászlós katonát bűjtattunk, akik a malomban dolgoztak. Az egyik egy Jenő nevű repülőgép szerelő, a másik nevére nem emlékszem, akinek szakmája molnár volt.

¹⁶⁰⁰ *Simon közlése* az 1998. március 18-án Vele és **Molnár Imre** (Salka, 170) agronómuossal történt területbejárás és beszélgetés során

¹⁶⁰¹ *Simon*

¹⁶⁰² *Hován Józsefné*

¹⁶⁰³ *Puchovszki*

¹⁶⁰⁴ *Csörgey*

¹⁶⁰⁵ *Simon*

Az oroszok bejövetele után a malomban ezred, majd hadosztály parancsnokság működött, a parancsnok egy tábornok volt. Légvédelmi ágyúkkal voltak körülvéve, állandó őrség volt a parancsnokság előtt. A malom akkor is teljes üzemmel ment, és velük oldották meg az orosz csapatok lisztellátását, ezért családunk védelmet élvezett.

Február elején a németek két alkalommal bombázták a malmot, az egyik bomba tőlünk 200 méterre esett, a másik bomba nem robbant. ¹⁶⁰⁶

EMLÉKIRATOK a REPÜLŐ LÖVÉSZEZREDRŐL.

vitész Pályi György szolgálaton kívüli ¹⁶⁰⁷ százados, volt zászlóalj-, majd 1944. dec. 26-tól ezred parancsnok kivándorlása után Chilében élt. Az ottani rezsim egyetlen középeurópai szakértője volt. Onnan, Allende uralomra jutásakor menekülnie kellett családjával. Torontóban a reptéri biztonsági szolgálatnál kapott állást és jó körülmények között élt feleségével és nagy családjával. Itt kereste fel először volt beosztottja Gótz Pál hadnagy és hosszan elbeszélgettek.

1982. aug. 25-i levelében írja Gótz Pálnak: A Légierő megtette a kötelességét a levegőben, mi földön. Ha mi a történeteket elfeledni hagyjuk, akkor azt a Bárczy félék írják meg. ¹⁶⁰⁸

1982. szept. 7-ig megírta az Ipoly - Garam közötti harcokat, az Ipolykiskeszin történetek nélkül.

Lajtos Árpádnak 1983. jan. 5-i levelében írja, hogy befejezte tanulmányát.

Ekkor már Miami-ban lakott feleségével és lányával, unokájával. A PAN AMERICAN WORLD SERVICE alkalmazásában volt és az alkalmazottaknak járó ingyen repülőjegy lehetővé tette hazautazását. ¹⁶⁰⁹

Amerikában Pályi György hadakozik a repülő lövészrezdről és a Szent László hadosztály méltó elismertetéséért. Kiigazítás c. cikkében írja, hogy Komjáthy Prof.: „1000 years Hungarian Art of War” c. könyve 164. oldalán egy pár szóban együtt említi a Hunyadi és a Szent László hadosztályt. Erre válaszolja: „A Hunyadi hadosztály német egyenruhát viselő (magyar) SS-alakulat volt. A Szent László hadosztály is önként jelentkezőkből állt, és a Magyar Honvédség hadosztálya volt, magyar vezetés alatt magyar egyenruhában. A Szent László hadosztály nem volt németbarát, mint ahogy nem volt németellenes sem ... a Szent László hadosztály a németekben a szovjet elleni szövetségest látta. Politikamentes volt és a magyar hősi életszemlélet birtokában harcolt a hazáját előző ellenség, a szovjet ellen ...”

Pályi felvette a kapcsolatot Lajtos Árpád vezérkari őrnaggyal, aki 1945. március 26-ig, szökéséig, a Szent László hadosztály vezérkari főnöke volt. A Hadtörténelmi Intézet kérésére 1965-ben megírta a Szent László hadosztály történetét. 1983. január 6-án kelt levelében írja a Bárczy könyvről: „...amit Bárczy Jani mesél ezzel a témával kapcsolatosan a Zuhanó ugrás című olvasmányos könyvében, a valóságnak a fantáziának, az igazmondásnak és (enyhén szólva) a lóditásnak a keveréke. Szakkörök (Hadtörténelmi Intézet) nem is tekintik ezt a művet dokumentumnak....”.

Szent László hadosztály 1945. március 24/25-re kiadott intézkedésében az általános tájékoztatás után külön intézkedik a hadosztály szellemének megővésére a német csapatok visszaözoönlése miatt ... „, Német részről eredményes ellenintézkedés nem várható. Rendezetlen visszaözoönlésük a

¹⁶⁰⁶ **Kubiss Sándor** gépészmérnök Salka, 419.

¹⁶⁰⁷ Azon m. kir. hivatásos volt honvédtisztek önkényes és tudatos (nem hivatalos) szóhasználat, akik mindenféle jogfolytonosságot a (háború utáni) Magyar Honvédséggel megszakítottak.

¹⁶⁰⁸ utalás **Bárczy** János Zuhanórepülés c. könyvére.

¹⁶⁰⁹ **Pályi – Lajtos** 2.

hadosztály harcát, ellátását és szellemét veszélyeztetik.” A magam tapasztalata szerint nemcsak rendezetlenül vonultak vissza, hanem fosztogattak is, és részek voltak.

A Szent László hadosztállyal sokan foglalkoznak. Érdekes, általában azok, akiknek semmi kapcsolatuk a hadosztállyal nem volt. Hozzám, ... Darnóy vezérkari századoson ¹⁶¹⁰ kívül senki se fordult. Igen tiszteletreméltónak találok azokat a törekvéseket azok részéről, akik Balck halála után volt vezérkari főnökét akarják rábírní, hogy ismerje el, hogy a Balck féle parancs alap nélküli volt. Feleslegesnek tartom. Akkor Balck páncélos tábornoknak szüksége volt arra, hogy a Führer előtt vezetési hibáit, csapatai fegyelmetlenségét eltitkolni. Ma fontos lesz a fiatal német nemzedék előtt bűnbakot találni, aki miatt a háborút elvesztették. Nevetségesnek találok, hogy a Második Világháború egyik döntő csatáját (a Balatoni ütközeteket) ahol milliók (sic) harcoltak, egy három önálló zászlóaljból álló gyengén felszerelt hadosztály állítólagos átállása döntően befolyásolhatta volna. Ehhez a magyargyűlölő Balck páncélos tábornok félelme Hitlertől és Bárczy Jani fantáziája volt szükséges. És tájékozatlan olvasó tömeg, amelyik ilyen meséket el is hisz.

„Kötelességemnek tartottam ezeket a tényeket nyilvánosságra hozni, mint az utolsó élő parancsnoka a Szent László hadosztálynak.”. . .

A kanadai Magyar Szárnyak akkori szerkesztőjének vitéz Ormay úrnak: „Köszönjük hadnagy Úr”-ral fejezi be egy másik publikációját, melyben Zaharov marsall: Délkelet és Közép Európa felszabadítása c. könyvére hivatkozva írja, hogy ” a repülő lövészrezred megállította a szovjet 7. gárda hadsereget.” S hogy „ez a dicsőség a repülő lövészrezred tevékenységéhez fűződik”, mint ezt Lajos 1982. október 22-i levelével igazolja, mely szerint: „Ezzel egyben azt is elmondtam Neked, hogy a Szent László hadosztály harcai nem az ejtőernyős alakulatokhoz fűződnek, hanem a repülő lövészekhez. Az ejtőernyősök nem a mi alárendeltségünkben vitézkedtek , a gránátosokat (testőröket) pedig rövid harc után átvitték a szovjet oldalra parancsnokaik.

Semmibe veszi (Ormay úr) a Honvédségi Közlöny 1945 januári számát, amely ezekről a harcokról így emlékezik meg: „A Szent László hadosztály, az Ipoly és a Garam mentén vívott igen súlyos harcokban újból felemelte és igen magasan lobogtatta a magyar katonabecsület elejtett zászlóját. A német vezetés Sondermeldungot adott ki. A budapesti rádió imádkozásra hívta fel a magyar nemzetet az élet-halál harcát vívó Szent László hadosztályért. A londoni, washingtoni és főleg a moszvai rádiók hírei is azt igazolták, hogy a repülő lövészrezred hőiesen megállta a helyét.”¹⁶¹¹

1987-ben itthon volt és két napig Letkésen tartózkodott. Boldog, de nagyon gyenge volt. Ledényi János erdőszel felment a gallai vadászházhoz, szeretett volna felmenni a Galla tetőre, de ehhez már gyenge volt.

Felkereste volt beosztottjai családját is, többek között, Dr. Hollósné, Csörgey Erikát is, aki abban az órában született, amikor édesapja a Kurali családtól elbúcsúzott. Pályi nem tudta, hogy Csörgey nő, és még akkor is bántotta hősi halála.¹⁶¹²

¹⁶¹⁰ **Darnóy Pál** vezérkari százados a Hadak Útján c. lap nagy tudású szakértő szerkesztője volt. Folyamatosan feldolgozta és közzétette a II. Világháború katonai történetét. Könyvünkben, sok esetben hivatkozok rá.

¹⁶¹¹ **Pályi publ.**

¹⁶¹² **Csörgey** „Pályi **György** szds. Talán 1986-ban írt levelet, hogy jön haza látogatóba és szeretne találkozni velem. 1987 kora ősszel nővére lakásán, három órán át beszélgettünk. Pályi apám közelebről nem ismerte, nem tudta, hogy nő és családja van. Apám akkor Pályi zászlóaljának rangidős tisztje volt. Tudták, hogy megállítani nem, de késleltetni tudják csak az oroszokat. Éreztem, hogy kényelmetlenül érzi magát. Kérdezte, hogy tud e valamiben segíteni, akár anyagilag is, melyre azt mondtam, hogy adja olyannak, aki erre rászorul. Adott egy szentlászlós jelvényt. Megkaptam Tőle a Magyar Szárnyak címét, egy fénymásolatot, mely szerint kereste a hozzátartozókat, mondta, hogy nem **Csörgeit**, hanem **Görgeit** írt, rosszul olvasta a nevet. (Visszaemlékezésében is **Görgei** nevet írt **Csörgey** helyett. FJ.)

Visszamenetele után kiegészítette tanulmányát itthoni tapasztalataival. Puchovszki plébános a Kicsindi malomról 24 Kodak diát küldött ki részére, nagyon hálálkodott és ígerte, hogy albumot szerkeszt a képekből.

A Garamból azóta egy hosszú betonteknő lett, de a holtágot Puchovszki plébános úr megtalálta. ahól Pályi és emberei átmentek a Garamon.

Pályi György 1989. július 10-én bekövetkezett haláláig nem hitt abban, hogy a Szent László hadosztály történetével valaki foglalkozni fog és azt Magyarországon publikálják.

A Szent László hadosztály történetének megírására Nemes Endre szolgálaton kívüli százados Pálos Géza ny. alez. urat kérte fel. Mivel nevezett ezt a munkát nem vállalta, „Emlékkönyv”-em, ismerete miatt a szerzőt kérte fel e hatalmas feladat elvégzésére.¹⁶¹³

1994. V. 13.-án a következő levelet kaptam Nemes Endrétől, a Szent László közösség észak-amerikai elnökétől: „Kedves Jenő Barátom! (reszketeg írással) Indulásom előtt hálásan megköszönöm Neked, hogy a repülő lövészezred történetét elvállaltad megírni. Remélem, hogy a jövő évi kezdést előbbre is tudod hozni. Jó munkát, jó egészséget kívánva, szeretettel üdvözöllek Nemes Endre.”¹⁶¹⁴

Azóta szedtem össze a hadosztályról írott írásos emlékezéseket, levelezéseket, melyeket az irodalomjegyzék tartalmaz.

Közben a Hadtörténelmi Közlemények 1995 évi 3. számában Martin-Ugron szerzőktől megjelent egy publikáció a Szent László hadosztályról.

2000. augusztus 5-én Szántó Lóránt költő, ny. szakfelügyelő versben emlékezett meg a Kicsinden elesett szentlászlósokról.

34. melléklet. *A Szent László Hadosztály Kicsinden elesett hősi halottaihoz.*

(Szántó Lóránt verse)

MARADANDÓ EMLÉKEK az IPOLY és a GARAM VÖLGYÉBEN, ESZTERGOMBAN

Az előző fejezetben említettük azokat a helyiségeket, temetőket, melyekben Szent László hadosztály katonái nyugosznak. A következőkben azokat a felvidéki falvakat sorolom fel, ahol magyar hősi halott sírokat, vagy síremlékeket találtam. Ezek:

Bajta, Béla, Bény, Csata, Érsekkéty, Garamkövesd, Gyiva, Helemba, Ipolybél, Ipolypásztó, Ipolyszalka, Kéménd, Kéménd-Kőhidgyarmat, Kicsind, Kisgyarmat, Kőbőlkút, Kőhidgyarmat, Kural, Libád, Leléd, Nagyölved, Nyirágó, Párkány, Sárkányfalva, Vámosmikola.

A nem szentlászlós katonának feltételezett síremlékekről is - amelyik községben ilyen van - megemlékezünk. Ezeken a sírokon, síremlékeken olvasható neveket a jegyzetben közöljük. Egyes, I. világháborúból való sírokat nem említem.¹⁶¹⁵

Bajta

A halottas ház átépítés alatt. Falán az izraelita halottak emléktáblája látható.¹⁶¹⁶

¹⁶¹³ *Farkas Emlékkönyv*

¹⁶¹⁴ *Nemes Endre*

¹⁶¹⁵ Az új sorok és az egymás alá írott nevek = jellel kerültek elválasztásra. A sírokon, emlékműveken talált írásmódon, helyesíráson nem változtattam.

A tábla előtti első sír RIZSNYOVSZKI JÁNOS 1945. március 19-én, Dorog környékén halt hősi halált.¹⁶¹⁷

Az emléktábla előtt: I. VILÁGHÁBORÚS EMLÉKSÍR.¹⁶¹⁸

A II. világháborús hősi emlékmű svéd gránitból aranybetűkkel készült.¹⁶¹⁹

Baka István (*1936+1996 Párkány) sírja mellett elsimított katonasírok vannak.¹⁶²⁰

Egy ismeretlen katona sírja PINTÉR JÁNOS ÉS BAKA ILONA sírja végében.¹⁶²¹

Felirata: ITT NYUGSZIK - AZ ÚRBAN HÖSIHALÁLT - HALT - BOGDÁNY LAJOS. - * 1922. + M. 1944. - HA MAJD KISZÁRADNAK - KÖNYEZŐ SZEMEINK - HOZÁD JÖVÜNK, PIHENI - DRÁGA JÓ GYERMEKÜNK - NYUGODJÁL BÉKÉBEN

Hollósi József 1945-ös hősi halott sírja.

Béla

Dobos Gyula sírja, aki Párkánynál halt hősi halált, 1944. karácsonyán. Itt esett el és van két német katona sírja. Egyikük neve Ronde Joseph a másiké ? Willy.¹⁶²²

Bény

Bény Ny-i oldalán egy magyar kettős sír van a szántóföldön.¹⁶²³ A keresztén alumínium lemezen „német katonák” felírás látható. Korábban rendes vasból készült kereszt volt itt a gyalogút mellett, melyet most már nem járnak. Itt két magyar katona van eltemetve, akik szökésben voltak és feljelentésre a németek végezték ki.

A Fő utca 20 melletti ösvényen a vasút felé befordulva, az utolsó ház sor vonalában magyar tömegsír van.

¹⁶¹⁶ EMLÉKEZÉS a BAJTA KÖZSÉGBEN ÉLT ÉS ELMENT IZRAELITA = KÖZÖSSÉGE ÉS a II. VILÁGHÁBORÚBAN ELHÚRCOLTAKRA, AKIK = MÁR NEM TÉRHETTEK VISSZA SZÜLŐFALUJUKBA. = a BAJTA községben, életben maradtak névsora: = Fuchs Salomonné, sz. Groszmann Fanni, Megh. 1899. ápr. 15. = Fuchs Ignác, Megh. 1907. aug. 14. = Fuchs Ignácné, sz. Fleischmann Ilona, Megh. 1925. febr. 28. = Jelinek Sándor, Megh. 1906. aug. 11. = Jelinek Sándorné sz. Szamek Julianna, Megh. 1898. júl. 12.

¹⁶¹⁷ Felirata: „Itt nyugszik = feledhetetlen férjem RIZSNYOVSZKI JÁNOS = élt 26 évet = Hősi halált halt 1945 év = március 19-én = Béke hamvaira! = E sírkövet emeltette = szeretett neje és szülei = Édes jó atyánk.”.

¹⁶¹⁸ Felirata: Az - 1914/18-ban - Elesett hős Bajtai - Katonák síremléke = FELTÁMADUNK = KÉMEYER TENDOR = GALOVITS ISTVÁN = ZSITVA DEZSŐ = BENKÓ FERENC = BERNÁTH JÓZSEF = BAKA MÁRTON = BAKA JÓZSEF = KILIMAYER GÁSPÁR = ZSITVA ANDRÁS = MARCSEK JÓZSEF = KELLER GYULA = BENKÓ JÁNOS = RADVÁNSZKI ANDRÁS = HEROLD IGNÁC = HEGEDÜS JÓZSEF = a baloldalon függőleges írás: ÁLDÁS PORAI-TOKRA. = a jobb oldalon függőleges írás: ÁLAPITTATTOTT 1928. - a tábla alsó részén: KATONÁK HŐS VITÉZEK = Itt mind emlékünkből éltek, = emlékezünk reátok édesapátok - = és anyátok, árvák és özvegyek az Úr Jézus legyen veletek ott = távol künn az idegenben hegyek völgyek mélységében nyugosznak = A hős magyar vitézek, katonák csendes békében! = Aláírás Ibusz Pál

¹⁶¹⁹ Felirata: FÖLTÁMADUNK! = Emlékezés a II. világháború hősi - halottaira = BAKA FERENC = BENKÓ KRISTÓF = BENKÓ LÁSZLÓ = HOLLÓSI JÓZSEF = HORESNYIK JOACHIM = HARASZTI JÓZSEF = KOVÁCS JÓZSEF (BERKES) = KOVÁCS JÓZSEF (BÁBI) = KOVÁCS FERENC = MIKECS MÁRTON = RIZSNYOVSZKI JÁNOS = RADVÁNSZKI ANTAL = ÚJVÁRI MÁRTON = ZIFF JÓZSEF = ZSITVA SÁNDOR = Az alaplapon: TISZTELET EMLÉKÜNKNEK.)

¹⁶²⁰ Baka István volt a felvidéki szentlászlós és más magyar és német katonák sírjainak első ismertetője. Publicisztikai írásaiban a Felvidéken folyó védelmi harcokat írja le. Ő kezdeményezte a Hadtörténelmi Múzeum kutatóinak útját, közös közlemény írásának szándékával. Itt nyugszik szülei sírjában. Baka Istvánt gyermekei hozták haza Délafrikai Unióból és temették ide szép koporsóban, mert felesége szektás volt és ezzel nem foglalkozott.

¹⁶²¹ A hősi halottat Bajta község Leléd felé menő kijárójánál balra egy lépcső építéskor találták, akit először itt az útszél bal oldalán, majd a temetőben temettek el. Amikor **Bogdányi Lajos** tetemét szülei Tardoskudra hazavitték, ezt az ismeretlen katona sírjára, tették az említett sír mellé. A sírt azóta is **Pintér Ilona** bajtai lakos, gondozza.

¹⁶²² *Drzsik Margit* közlése **Ravasz Istvánnak**.

¹⁶²³ **Muzslai Ferencné, Csákvári Júlia** Bény 94356 közlése **Muzslai Ferenc** (Bény megh. 1997) áll a Fő u. 20 melletti ösvényen a vasút felé az utolsó ház sor vonalában levő tömegsíron.

A temetőben levő magyar katona sírok, melyekből két keresztet az odatemetkező cigányok elvittek, így a magyar katonák sírja nincs megjelölve.¹⁶²⁴ A többi sírok: Jancsovics Vince 1945 hősi halott sírja és jelöletlen sírhelyen 4-5 ismeretlen magyar katona sírja van.¹⁶²⁵

A műemlék templom együttes kertjében I-II. világháborús (közös) emlékoszlop, a község hősi halottainak olvasható nevével.¹⁶²⁶

Csata

A templom mellett I. és II. világháborús emlékmű.¹⁶²⁷
„Csuda”¹⁶²⁸ puszta temetője most a csatai kis temető.¹⁶²⁹ Ebbe a kistemetőbe egy szőke magyar katonát temettek el ide 1945-ben ülve, - az oroszok jelenlétében - mert nem tudták a hullamerevség és fagyott állapota miatt kiegyenesíteni. „Egy honvéd sírja” felirattal. Az oroszok miatt papijait is vele együtt temették el a lakósok, így nem tudják kit is temettek el.

Esztergom

Az elesettek emlékét az első világháborús szobor mögött elbujtatva egy fakereszt őrzi. A szegény „papi” városnak” nem jutott többre.¹⁶³⁰

E mulasztás pótlására az Esztergomban hősi halált halt szentlászlós katonák sírjainak felkutatására és az emlékmű létrehozására 1999. 02. 27-én egy csoport a sírok helyének felderítését tervezte. Az exhumálások nem történtek meg. Egy év múlva 2000. 03. 03-án szentelték fel a szentgyörgymező-i temetőben a 3 m magas márványkeresztet a Szentlászlós tömegsírok közelében.¹⁶³¹ (27.1.)

A kereszt talpazatán levő felirat:

1945 F E B R U Á R¹⁶³²

¹⁶²⁴ **Muzslai Ferencné, Csákvári Julia**, Bény, 94356 közlése. A keresztet **Orosházi Lajos** Oroszka, újraállította.

¹⁶²⁵ **Muzslai Ferenc** közlése **Ravasz Istvánnak**.

¹⁶²⁶ **Ravasz István** közlése

¹⁶²⁷ **Ravasz István** közlése (nevekkel)

¹⁶²⁸ Csuda pusztá **Guyon Gottfried** kapitány feleségéé volt, a **Szelepcsényieké**. A kis temető még él, mert a régi tanyasiak leszármazottjai még gondozzák a sírokat. Ide temettek egy kis magyar katonát. Az idős helybeliek és **Ravasz István** közlése szerint is tömegsír van itt

¹⁶²⁹ A temetővel szemben a vasút másik oldalán **Erzsébet királyné** hét hársfája van, melyet a Milleniumkor ültettek, és egyet kivágtak. Ezek a hársfák most 101 évesek. A többi fa kivágását az állomásfőnök nem engedte. A kivágott fát - **Orosházi Lajos** közlése szerint - pótolni fogják.

¹⁶³⁰ **Béres közl.**

¹⁶³¹ Az emlékmű alá a következő okmányok elhelyezését egy rozsdamentes acéllábadában terveztük:

Emlékeztető az Esztergomban tervezett II. Világháborús emlékművek létrehozásáról (2 db fénykép) - Kivonat Németh András: Tétova esztendő Magvető Könyvkiadó, Budapest c. könyvéből. 42-132 oldal - **HARTWIG POHLMAN**: A 96. gyalog hadosztály története 1939-1945 (1959 Verlag Hans-Henning Podzun - Bad Nauheim) Harcok a Dél Hadseregcsoporthoz tartozók Magyarországon és Szlovákiában 1944. I. 4 - májusig. 351-404. o. (Fordította vitéz Koós Ottó) - Dr. Farkas Jenő: A m. kir. "Szent László" hadosztály szervezete. - A "Szent László" Hadosztály indulója - Esztergom és az Ipoly - Garamtérsgében levő alakulatok hősi halottainak és eltűntjeinek felsorolása 1944. XII. 12.-1945. 01. 06. között - Dr. Farkas Jenő: Szent László hadosztály Esztergom és a Haza védelmében. Előadás irodalom jegyzéke. Esztergom, 1999. november 30.-án - "Szent László" Hadosztály Katonáinak Baráti Köre: A Szent László hadosztály emlékjelvény és emléklapok adományozása 1-2 melléklet. - Számvéber Norbert: Az 1944-1945. évi Esztergom körüli harcok stratégiai jelentőségéről. (Előadás Esztergomban a 2000. március 3 -án tartott emlékülésen) - **Szabó Miklós**: Életem a m. kir. honvédségnél és a börtönben. Előadás ugyanott. - **Sztankovics Miklós**: Katonai életrajzom. Előadás ugyanott. Az elhelyezett okmány terjedelme 142. oldal. Béres Béla 2003. I. 07-i levele szerint ezt „kriptokommunisták megakadályozták.”

¹⁶³² Érthetetlen a felirat idő meghatározása, mert az Ipoly - Garam közötti harcokból Esztergomban meghalt sebesültek csak 1944 év végéig kerülhettek át az esztergomi kórházba, ahol már januárban is meghalhattak. **Béres É.**: A felirat 1945. február részét nem én írtam meg így. Egész felirat javaslatomat átírták betegségem alatt.

IPOLY - GARAM-ESZTERGOM-DOROG-I FRONT
TÖMEGSÍRBAN NYUGVÓ
ISMERETLEN MAGYAR HŐSIHALOTTAINAK
IN MEMORIAM
ÁLLITTATTA
ESZTERGOM VÁROS 2000.ÉVBEN

A kereszt lábánál elhelyezett táblán a következő alakulatok neve olvasható:

SZ.LÁSZLÓ HO.
2.PC.HO.
23 T.HO.
6.+ 2. GK.TÜ.O.
54.GY.EZR.
101.P.CSABAI ZLJ.

A szentgyörgymezei temető után a Ferencesek kollégiuma bejárati kapuja felett bal oldali falán¹⁶³³ elhelyezett, az V. sz. (szegedi) helyőrségi kórház emlékére szenteltek fel egy emléktáblát.

Az emléktáblán a következő szöveg olvasható:

In Memoriam
1944.november – 1945. március

E rendházban működő hadikórház, a többszáz
Sebesült, az életmentésüket önként vállaló
Németh András, Faragó atya, Ferences atyák,
Irgalmas és Önkéntes nővérek emlékére

A Technika Házában délután megtartott ünnepi ülésen Számvéber Norbert levéltáros kiváló előadása után Sztankovics Miklós ejtőernyős után Szabó Miklós hadapród őrmester, 100 %-os hadirokkant köszönte meg a kórházak (mind a kettőben feküdt) orvosainak, apácáinak és ápolónőinek 1944 -ben végzett tevékenységét. – Az emlékmű létrehozását Béres Béla, Kovács István és az anyagiakat intéző főszervező Németh János közigazdász, a MTESz Esztergomi Területi Szervezete üv. elnöke és a Polgármesteri Hivatal volt.

Érsekkéty

A háború után a temető egyik feléből futballpálya lett. A régi sírköveket az „Új” temető oldalán helyezték el. Itt 1995-ben német katonák részére emlékművet állítottak német és magyar szöveggel¹⁶³⁴.

A futballpálya alatt tömegsír van.¹⁶³⁵

Garamkövesd

¹⁶³³ A baloldali falon a Magyar Testnevelő Tanárok Országos Egyesülete nevében az egykori diákok 2000. március 15-én, a Temesvári Pelbárt Testnevelési Gimnázium 50 éves emlékére állítottak emléktáblát.

¹⁶³⁴ AUF DIESEN FRIEDHOF RUHEN - DEUTSHE SOLDATEN DES - ZWEITEN WELTKRIEGES. = EBBEN A TEMETŐBEN - NYUGSZANAK - A II. VILÁGHÁBORÚBAN KÉTYEN - ELESETT NÉMET KATONÁK = ÁLLITATTA - KÉTY KÖZSÉG - 1995.

¹⁶³⁵ *Muzslai Ferenc* közlése *Ravasz Istvánnak*

A temetőben síremlék.¹⁶³⁶ Emelték 1947-ben a 1944 karácsonyán a Garam hídnál elesett 50-60 magyar katona; egy 1947-ben, a faluban meghalt hadifogoly és a falu lakói közül elesettek emlékére.¹⁶³⁷

Garampáld

A temetőben tíz német hősi halott sírja 1945-ből.¹⁶³⁸
Patus Jozefa síremléke. 1944-ben esett el.¹⁶³⁹

Gyíva.

A temetőben Szöcs Boldizsár sírköve mellett levő feketetáblás sír mögött áll egy kereszt, amely egy magyar katona sírját jelöli.¹⁶⁴⁰ A kereszttől balra két német katona sírja van.¹⁶⁴¹

A temető mögötti Tsz majorban 1944/45-ben magyar katonai segélyhely volt.¹⁶⁴²

Gyíva-Bény közötti 76 sz. úton Bény felől A halastó ellentétes oldalán:

A horhosban sok magyar katona jelöletlen sírja. A halastóval szemben egy kereszt egy magyar katona sírját jelöli. A halastó mellett is volt magyar katonasír, amit gondoztak. Levente tömegsírről nem tudnak.

Helemba

Helemba falu felett az Ipolyra néző dombon a lövészárokban betemetve egy szakasz levente nyugszik, akiket a németek szökésük miatt hátulról lőttek le.¹⁶⁴³

Temető 1944-es közös emlékmű az "1944 évi HÁBORÚBAN ELESETT HŐSÖK EMLÉKÉRE."

A ravatalozó három oldalán feltöltött lövészárokban magyar katonák tömegsírja van.

Ipolybél

Hét felújított 1944-es magyar, név nélküli katonasír, az egyik közöttük Szeleczy József 1942-es hősi halotté (névvel)¹⁶⁴⁴

Ipolypásztó

¹⁶³⁶ *Molnár Józsefné* közlése **Ravasz Istvánnak**.

¹⁶³⁷ Felirata:

RUSZNYÁK ISTVÁN 1943 ITT NYUGSZANAK BÉKÉBEN

DRAPÁK BÉLA 1941

1914-1918

MELICHER PÉTER 1914

I. VILÁGHÁBORU ISMERETLEN HŐSEI

AMGIBISZ ISTVÁN 1914

NYUGODJANAK BÉKÉBEN

KORMOS LAJOS 1915

ÉS AZ ÖRÖK VILÁGOSSÁG

P.TÓTH LAJOS 1945

FÉNYESKEDJÉK NEKIK

STUGEL KÁROLY 1945

HALEZÁK JÁNOS 1915

HRULICKA ISTVÁN 19

VALENTIN FERENC 1945

SIBERLI KÁLMÁN 1945

¹⁶³⁸ **Ravasz István** közlése Az emlékkövön nevük olvasható. A polgármester szerint 30-an voltak.

¹⁶³⁹ **Ravasz István** közlése. Idős helybéliek szerint a faluban esett el.

¹⁶⁴⁰ **Pásztor Ildikó** ápolt a sebesülteként. Jelenleg Miskolcon él, orvos, **Magas Pál** felesége.

¹⁶⁴¹ **Szücs Boldizsár** közlése **Ravasz Istvánnak**

¹⁶⁴² **Fekete József** volt huszár tizedes közlése a szerzőnek.

¹⁶⁴³ **Baka István** közlése Bogdányi polgármester ezt téves állításnak mondja.

¹⁶⁴⁴ Még nem ismerjük eredetét

A faluban 1944 karácsonyán elesett Varga Péter és Őrhegy Lajos síremléke.¹⁶⁴⁵
 A harcban Péterfalvy zászlós két utászával és egy másik sebesült utászt ellátó Dr. Szentgyörgyi
 Ferenc tartalékos orvos zászlós hősi halált halt. Őket még december 21-én éjjel Ipolypásztóra vitték,
 és december 22-én temették el. Sírjukat még nem derítettük fel.

Tóth János és Tóth Gyula II. világháborús hősi halottak sírjai.

Ipolyszalka

A temetőben Drózdy esperes-plébános kezdeményezésére a község 1946-ban a Felvidék első és
 egyik legszebb Szent Lászlós emlékművét avatta és szentelte fel 47 magyar hősi halott
 síremlékeként

Három kőtáblára véssett sorok a következők:

Felsőtábla:

EMLÉKEZZÜNK SZERETETT HŐSEINKRŐL

Hazavártuk őket, hazajöttek végre
 Kiket rejteget az idegen sir mélye
 Kikért gyászruhába annyi szív öltözött
 Kikre annyi árva gondol bús könnyek között
 Akiknek virágos házuk udvarába
 Azóta költözött a lélek sírása
 Itt az Édesapa, ott a kedves gyermek
 Özvegy apa, anya, árva, jer ölelj meg.

----- * -----

Visszajött hőseink némán így beszélnek
 „Itt vagyunk köztetek éltető emléknek! ”

A bal alsó tábla felirata:

1939-1946 évek hősi halottai

CSERGE VENDEL	MÁRTON JÁNOS
DIKÁ CZ JÁNOS	NÉMETH GYULA
DIKÁ CZ JÓZSEF	SÁGI MIHÁLY
FODOR MIHÁLY	TÓTH ANTAL
FODOR NÁNDOR	VARGA MIKLÓS
HRUSKA MIHÁLY	VERES ANDRÁS

KOVÁCS PÁL

Szalka határában elesett 40 ismeretlen hős és
 SZABÓ BÉLA zls. CSISZÁR IMRE LEHOCZKY HENRIK
 CSÖRGEY LÁSZLÓ fhdgy. ZIMONYI LÁSZLÓ.
 Legyen számotokra a feltámadásig
 Könnyű az idegen vérreláztatott föld!

47 magyar hősi halott síremléke

A jobb alsó tábla felirata azon községbeliek nevét tartalmazza, akik az emlékmű avatásakor még
 nem érkeztek haza:

Aggódó szeretettel hazavárt **ELTŰNTJEINK:**

¹⁶⁴⁵ **Ravasz István** közlése. Idős helybéliek szerint a faluban estek el

FARKAS LAJOS	NAGY JÁNOS
FODOR ISTVÁN	PÁL LAJOS
GALIK ISTVÁN	PÁLDI JÓZSEF
IZRAEL KÁLMÁN	SKUTA ÁRPÁD
IZRAEL VENDEL	SOOS ISTVÁN
JAKUBIK JÓZSEF	TÓTH LAJOS
JÓZSA JÁNOS	VARGA BÉLA
KOVÁCS GYULA	VARGA IGNÁC
KUBISS MIHÁLY	VARGA GÉZA
KUBISS László	VIBOSTOK SÁNDOR
MOLNÁR IMRE	
... hát védd meg őket, hozd vissza őket	
viharban bajban szenvedőket ... „	

Az emlékműre 2000. július 2-án Béres Béla volt hadapród őrmester 6 hősi halott katonájának emléktábláját szentelte fel Vanda Károly plébános.

SZENT LÁSZLÓ	HADOSZTÁLY
HŐSI HALOTT	EJTŐERNYŐSEI
TOMBOR MIKLÓS	† 1944.XII. 25.
ZAKALKA ANDRÁS	† 1944.XII.25.
GÁBRIS JÓZSEF	† 1944.XII.24.
HORVÁTH ISTVÁN	† 1944.XII.24.
SÁRÓ LAJOS	† 1944.XII.24.
TÓTH MIKLÓS	† 1944.XII.24.

A temetőben az emlékműtől az Ipoly fele két egy forma sírban nyugszanak: JERZY CIEDROYC ÉS TOMASZ MILOVITZ lengyel menekült katonák, akik magyar ruhában harcolva haltak hősi halált.

Előtte - Szabó Béla zls. (+ 1944. dec. 26) sírja és
 - 5 névtelen az Ipoly partján elesett magyar katona síremléke
 - Pető Nándor 1944-es hősi halott sírja ¹⁶⁴⁶

Kéménd

A községgel átellenes oldalon a Garam keleti partján szovjet hősi emlékmű, mely alatt nincsenek elesettek.

A temetőben levő kereszt 1944 karácsonyán itt elesett ismeretlen magyar katona sírját jelöli. Német katonák sírja. ¹⁶⁴⁷ TÓTH JOACHIM és TÓTH PÁL 1944-ben elesett magyar katonák sírja.
 FERENC ZSIGMOND 1945-ös hősi halott.

A Garamhídnál elesett SÁRKA ISTVÁN síremléke. Elesett 1945. február 15-én. A faluban 1945-ben elesett NEMES IGNÁC TÓTH ISTVÁN SÜTŐ LAJOS levente ¹⁶⁴⁸, TÓTH JÁNOS ¹⁶⁴⁹, TRÚGLI JÁNOS ¹⁶⁵⁰

¹⁶⁴⁶ Ravasz István közlése

¹⁶⁴⁷ (olvasható nevekkal)

¹⁶⁴⁸ Felrobbant a faluban 1945. február 21-én.

¹⁶⁴⁹ Elesett itt a faluban, mások szerint az oroszok agyonlőtték.

¹⁶⁵⁰ Nincs fénykép sírjáról

A faluban 1945. 02. 22-én elesett BANKHÁZI IGNÁC síremléke. A faluban 1945. 02. 24-én elesett HOLI ANDRÁS síremléke.

A faluban 1945-ben felrobbant TÓTH MANCIKA, KRUPEC IGNÁC és SZALAI LÁSZLÓ, HORVÁTH ILONA,¹⁶⁵¹ ZSÁKOVITS MARGITKA,¹⁶⁵² VARGA VIDOR¹⁶⁵³ gyermekek; KOVÁCS VIDOR ÉS KARDOS MÁRIA,¹⁶⁵⁴ és TÓTH KÁROLY¹⁶⁵⁵ felnőttek síremlékei.

A templomban az I. és II. világháborúban elesettek közös emlékoszlopa.¹⁶⁵⁶

Kéménd - Kőhídyarmat között

Az út mellett egy vaskereszt van az út árkában. Sírgyalázók feliratát elvitték.

Kicsind

1994-ben a község közadakozásból síremléket állított. 13 helybeli elesett magyar katona neve van rajta és 43 civil lakosé, akik a háború alatt meghaltak.¹⁶⁵⁷

Megtaláltuk Ősze Ferenc fhdgy. sírját, akinek hozzátartozói (Pécsiek) állítottak vagy öt éve egy feszületet sírjára. A feszületet a Tamás Aladár polgármester engedélyével a temetőben levő sír hátuljára tettük, és Szina polgármester helyettes vállalta egy kopjafa felállítását a kereszt helyére.¹⁶⁵⁸

Cseriba Miklós és Strubka Pált a kicsindi temetőbe temették, de sírját nem találtam, hasonlóan a Patak utcai kertekben elesett magyar katonákét sem, Pavelko János honvédét, az ismeretlen katonáét és a Sármezőn elesett ismeretlen 15 magyar katonáét sem, akiket a falu határába temettek el.¹⁶⁵⁹

A Szent László hadosztály katonáinak (tömeg)síraitól versben búcsúzott Szántó Lóránt “néptanító” úr, aki Kicsindről áttelepült és Boldogon él. Emléket állított fiatal kori emlékeinek, mutatva azt a szeretetet és tiszteletet, melyet Ő és “népe” érzett és mai is érez a hősi halott magyar katonák iránt. (34.)

A jelenlegi futballpálya alatt levő két német katona sírja is elveszett.¹⁶⁶⁰

Kisgyarmat

A faluban a templom mellett van az 1914-18-as és az 1939-1945-ös közös hősi emlékmű.¹⁶⁶¹

¹⁶⁵¹ 1945. február 26-án

¹⁶⁵² 1945. március 3-án

¹⁶⁵³ 1945. április 9-én

¹⁶⁵⁴ 1945. február 20-án

¹⁶⁵⁵ 1945. szeptember 13-án

¹⁶⁵⁶ Olvasható nevekkkel RI 5/40-47 Az emlékművet 1992. október 24-én szentelték fel.

¹⁶⁵⁷ A szerző Kicsiden 1998. 08. 26-án jegyezte fel. Katonák: Bernáth István, Botka Lajos, Czimmer András, Kicsindi Lőrinc, Maszlag Sándor, Márton József, Ölvedi József, Ölvedi Miklós, P. Tóth Lajos, Ruta László, Tácsik Mihály, Tóth Flórián, Zsákovics József. Polgárok: Andrásovics Péter, Balla Gábor, Bernáth Eta, Botka Károly, Csudai Lajos, Csudai József, ifj. Dudás István, Dudás Károly, Fehér Péter, Goldstein Jónás, Goldstein Jónásné, Hajnal Elekné, Hajnal Ferenc, Hegedüs Ferencné, id. Hegedüs János, id. Hirös Károly, Hirös Károly, Hirös Károlyné, Hirös Lacika, Kicsindi Ferenc, Koncz Károlyné, Koncz Ernő, Koncz Karcsika, Kotolácsi Gáspárné, Kotolácsi Mariska, Kurka Andrásné, Kristóf Mihály, Lacuska József, Maszlag Sándorné, Ölvedi Jánosné, Ölvedi Andrásné, Rutai András, Rusznyák Mihály, Sáska József, ifj. Sáska István, Szántó Lajos, Szeti János, Tamás Ferenc, Tamás Antal, Veres Jánosné, Zámocsnik Szilárd, Zsákovics Vince, Zsákovics Elemérke.

¹⁶⁵⁸ A szerző 1998.08.26-án jegyezte fel.

¹⁶⁵⁹ *Stambauer* közlése után

¹⁶⁶⁰ A szerző 1998. 08. 26-án jegyezte fel.

¹⁶⁶¹ Olvasható nevekkkel

A temetőben három jelöletlen 1944-es katonasír található. ¹⁶⁶² ORMÁNDI ROZÁLIA 1944. december 27-én halt hősi halált. ¹⁶⁶³

Köbölkút

A falu főterén I. és II. világháborús emlékmű. ¹⁶⁶⁴ Német katonák tömegsírja, akik különböző helyeken estek el, és akiket itt temettek el. ¹⁶⁶⁵ A holttesteket 1997. júniusában Eperjes környéki munkások exhumálták és közös temetőbe vitték el. Magyar katonákról nem tudnak. ¹⁶⁶⁶

Kőhidgyarmat

É-i bejárata előtti falu tábla előtt 10 méterre egy magyar katona vaskereszttel megjelölt sírja van: „ITT NYUGSZIK - EGY ISMERETLEN - MAGYAR KATONA „felirattal. Művirág koszorú díszíti a keresztet.

Kőhidgyarmat D. 200 méterre az út baloldalán elhagyott katonasír, ahonnan felszedték 1997 januárjában a hősihalottat. Feliratát ellopták. ¹⁶⁶⁷ A kereszt vasból van.

A temetőben a faluban 1944-ben elesett CZAKÓ PÁL, az 1944. 02. 18-án elesett FÁBRI IZIDOR síremléke és az 1945-ben hősi halált halt KABLA ISTVÁN síremléke áll.

Kural

A temetőbe a Bény és Oroszka térségében elesetteket temették. A templom temetővel átellenes oldalán több mint 100 német katona sírhelye van. ¹⁶⁶⁸

A templom temető felőli oldalán 11-14 magyar katona jelöletlen sírja van az út, a gyeper és szlovák sírok alatt. ¹⁶⁶⁹

Itt van SUHAI JÓZSEF és GYÖNKI ANTAL 1945-ös hősi halottak sírja.

Leléd

A temetőben négy magyar katona várja a feltámadást. ¹⁶⁷⁰ Egy-egy sírban nyugszik EGY MAGYAR KATONA egy másikban KÉT MAGYAR KATONA név nélküli sírja mellett a harmadikban HATALA ILONA teteme alatt is EGY MAGYAR KATONA név nélküli sírja van. ¹⁶⁷¹

Letskés

A temetőben 1990. október 27-én Letkés község népe emlékobeliszket állított. (28.1. 28.2. melléklet) Történetét lásd a következő a „Szent László hadosztály katonáinak emlékünnepei” részben.

¹⁶⁶² Idős temetőgondnok közlése alapján.

¹⁶⁶³ Olvasható.

¹⁶⁶⁴ Olvasható nevekkkel.

¹⁶⁶⁵ Egy azonosítható katona nevével.

¹⁶⁶⁶ *Németh László* kőfaragó (Párkány) közlése a libádi temetőben

¹⁶⁶⁷ *Ravasz István* még látta a feliratát, mely "Itt nyugszik egy ismeretlen magyar katona" volt.

¹⁶⁶⁸ *Muzslai Ferenc* bényi lakos közlése Ravasz Istvánnak.

¹⁶⁶⁹ Látszik a gyeper alatti halmok helye

¹⁶⁷⁰ Melynek egyikének helyét mutatta meg egy öreg II. Világháborús utász *Káposzta Béla* Leléd 12. sz. (Ilonka néni férje) lakos.

¹⁶⁷¹ *Ravasz Istvánnak* a három lelédi sírt *Krausz Ferencné, Sajli Erzsébet* mutatta meg.

A Plébánia templomban Puchovszki István plébános úr kezdeményezésére készített „A Letkési csata emléktábláját.” 1994. december 18-án Ladócsi Gáspár tábori püspök szentelte fel¹⁶⁷², majd 1995. június 25-én egy „Szent László csatája” bronz reliefet helyeztek el és szenteltek fel a templomban.

„A Letkési csata emléktáblája” létrehozója Pályi György szolgálaton kívüli százados így indokolta az emléktábla létrehozását: „Ezt az emléktáblát azért terveztem, költségeit száz százalékgig fedeztem, hogy ezeknek a névtelen hősöknek emléke fennmaradjon. Köszönetet kell mondanom: vitéz Domonkos János repülő őrmesternek, a Magyar Aero Múzeum gondnokának, Fáy Ödön és Nemes Endre századosoknak, akiknek köszönhető, hogy a magyar hagyományoknak megfelelően megadják a tiszteletet a névtelen hősöknek. ...”¹⁶⁷³ Pályi György volt parancsnokának Lajtos Árpádnak boldogan számolt be a két bronztábla elkészüléséről: „Elkészült a két bronztábla.”¹⁶⁷⁴ A bronzból készült emléktábla első példányát 1984 karácsonyán a Miami-i magyar egyházközség plébánosa a nyergesújfalui születésű Ságghy Pál főtisztelendő úr szentelte fel.¹⁶⁷⁵ A bronz emléktábla második példányát az oshawai repülő múzeum őrizte. Ez 1992-ben került haza és jelenleg (1995) a Hadtörténeti Múzeum a Torontóból hazakerült repülő múzeum anyagából összeállított kiállítási termét díszíti.¹⁶⁷⁶

A letkési templomban a bronz emléktábla kararai márványból készült másolata látható.

Nagyölvéd rk. temető

A templom mellett sok jeltelen sir van.¹⁶⁷⁷ Van még egy nagyobb temető a „Pusztafai temető” is, de ebben nincsenek katonák eltemetve.

A templom kertben 320 német katona sírja volt több sorban. Az előtérben két domb KÉT MAGYAR KATONA jelöletlen sírja. A sima kereszt két sorban eltemetett 32 MAGYAR KATONA sírját jelöli.¹⁶⁷⁸

A református temetőben a csonka fejfa alatt ismeretlen számú magyar és német katona nyukszík.¹⁶⁷⁹ ugyanitt II. világháborús emlékmű nevekkal.¹⁶⁸⁰

¹⁶⁷² A hősi emléktábla tervét és szövegét **Pályi György** 1984. I. 23-i levelében küldte el **Gótz Pálnak**. Ez a terv Pályi lánya Elisabeth Pályinak művész munkája. Az eredeti tábla felirata a jelenlegivel azonos, csak a 40. évfordulóra készült. Aláírói: Gótz Pál szk. rep. hdgy., és vitéz Pályi György szk. szds. E táblán a magyar szent koronával ékesített turul - mely első szent királyunkat és Szent Lászlót is adó Árpádházat, - itt a letkési hősöket jelképezi. A szent koronás turulmadár a hadosztály jelvényét, az arany koszorúban levő Szent László koronáját és bárdját átölelve viszi. Ezt a jelvényt annakidején bal zsebükön csak a hadosztály kötelékében harcoló bajtársaink viselhették. A terv fénymásolata a szerző tulajdonában.

1984. III. 26-án küldi **Gótz Pál Pályinak** az emléktábla szövegét, és röviddel utána kiöntötték a két bronz táblát, melyet a csata 40 éves évfordulójára készült el. **Lőwe Ernőt**, mert anyagilag nem járult hozzá a tábla készítéséhez, törölte az aláírók közül. Fényképe a szerző tulajdonában. A csata 40 éves évfordulóján 1984-ben rendezett amerikai repülőtalálkozó előtt Washingtonból 1984. VI. 12-én **Pályiladta Gótzynak** az emléktáblát, majd 27-én Miami-ból (4498 S. W. 5th Terr. Miami. Fl 33134) kéri Gótyt, hogy képviselje a tábla avatásakor a rep. lövészezredet és felkérte, hogy hívja meg Fáy Ödönt, évfolyamtársát volt rep. vk-i szds-t, az oshawai Repülő Múzeum akkori igazgatóját, hogy a Légierő részéről tartson beszédet. A találkozón és a tábla átadásán **Fáy** és **Pályi** sem tudott jelen lenni, azon csak **Gótz Pál, Forgács István és Ughy Béla** rep. hdgy-ok vettek részt.

¹⁶⁷³ **Pályi publ. 2.**

¹⁶⁷⁴ **Pályi-Lajtos 2.**

¹⁶⁷⁵ **Pályi publ. 1.**

¹⁶⁷⁶ **Puchovszky** István plébános személyesen kérte (a Hadtörténelmi Intézetől) a letkési templom részére e tábla átadását az adományozó Pályi György százados szándéka szerint, akit személyesen is jól ismert, de ezt az illetékes M. G. ezredes megtagadta. Kénytelenek voltak Gótz Pál és mások adakozásából egy nagyobb méretű másolatot márványból készíteni.

¹⁶⁷⁷ Innen vitték el kocsival a halottakat Kétyre. 8 éves lányka voltam. Egy elesett katonára emlékezek, aki az első vonalban halt meg, rendes katonasapka volt rajta. Magyarok temették el.

¹⁶⁷⁸ **Mácsady Ferenc** közlése Ravasz Istvánnak.

Nagyölvéd falu Érsekkéty felőli végén az első elágazóval szemben a kőkeresztől és az úttól derékszögben két német katona sírja volt található.¹⁶⁸¹

Nyirágó

A falu déli határában levő Tsz major mellett magyar katona(ák) sírja kereszttel megjelölve.

Párkány orosz katonai temető (27.3. melléklet)

A magyar városi katolikus temető mellett egy fallal elkerítve 110x50 méter nagy területen fekszik. Közepén egy monumentális szobor van, mely elválassza - a mintegy 170-180 kölapra irt - nevekkel megjelölt sírok területét a legénységi tömegsíroktól. Mintegy 5500-6000 orosz katonát temettek ide el. A legénységi sírok végében három nagy mészkő tábla van, faragott alakokkal. Magyar-német-orosz katonákat sok esetben együtt szedtek fel és vitték Párkányba.

1993-ban, hat éve, a szovjet temető melletti magyar sírokkal tele borított temető egy részért a csehszlovák hatóságok fel akarták számolni és egy bejáratot akartak kiképezni a szovjet temető felé. (Az említett monumentális szobor a magyar temető felé, K-re néz.) Ezt a szándékot egy mauthausenben járt zsidóasszony tanácsára sikerült az orosz pa-rancsnokkal és politikai tisztjével, akinek főhadnagy tolmácsa egy magyar származású tiszt volt, elhárítani. A terv meghiúsult és nem adott mintát Párkány a környék falvainak a többi magyar katona és polgári temető felszámolására.¹⁶⁸²

Sárkányfalva temető

1945-ben elesett két magyar (vagy német) katona sírja mellett Balogh Gyula II. világháborúban elesett magyar katona sírja van.

Vámosmikola

A temetőben a főúttól jobbra Péterfalvy Gyula zls. (+1944. 12. 15) a magyar 2. páncélos hadosztály hősi halottjának síremléke.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KATONÁINAK EMLÉKÜNNEPEI.

29.1. – 32.2.. fénykép mellékletek

A letkési hősi halottak emlékének megőrzésének motorja a háború után **ifj. Kurali Ferenc** volt. Ennek oka, a harcok alatt, náluk beszállásolt vitéz Csörgey László repülő főhadnagy iránt érzett mély tisztelet és szeretet volt. 1947. augusztus 6-án írja meg özvegy Csörgeynének, hogy „férje (szőlőmbeli) sírján kereszt és azon rohamsisak van.” A levélben Kis Gábor repülő szakaszvezető által készített fényképet küld a sírról az özvegynek.¹⁶⁸³

¹⁶⁷⁹ *Csomor Dezső* közlése Ravasz Istvánnak

¹⁶⁸⁰ 1978-ban állították, a nevek olvashatóak.

¹⁶⁸¹ *Csomor Dezső* közlése.

¹⁶⁸² A szerző 1998. VIII. 16-án jegyezte fel.

¹⁶⁸³ „Szilveszterkor (1946) nagy ünnepély volt ott lent a síroknál, és elhatároztuk, hogy a határunkban levő elesett katonákat egy helyre, az én földemre, ahol a főhadnagy úr is örök álmát alussza, oda temetjük el, és közös síremléket állítunk nekik ott, ahol a vérük áztatta földet és szívük a hazájukért utolsót dobant. A síroknál elhangzott beszédet levittem Édesapjához. (Budapesten laktak)

1947 januárjában a Szent László hadosztály letkési hősi halottainak névsorát Ő adta le közlésre a SZABAD SZÓ szerkesztőségének.¹⁶⁸⁴

Ekkor tervezte az első „nagy közös sírt” egy 20 x 3 m-es sírdombot, melyre egy 5 m magas emlékművet, tetején repülő tört tartó turulmadárral, a „Hazáért elesetek 1944. decz. 23-24” felirattal, 20 m-es rácskerítéssel akart elhelyezni. Előzőkben említett levele szerint a tervezett emlékmű (akkor) 10 ezer Ft-ba került volna és kérte a hősi halált halt Csörgei László repülő főhadnagy özvegyét „ha még lehetne ott gyűjteni hozzá, hálás lennék a névtelen hősök nevében”.

1949. június 22-i levelében már azt írja, hogy a „halottak nincsenek már az én földemen, hanem össze lettek szedve az egész község részvételével és egy díszszázad is jelen volt. A főhadnagy úr külön koporsóba és külön sírba lett temetve és a Gál hadnagynak is meg vannak a hozzátartozói. Aratás után fogunk gyűjteni a síremlékre községben, ha lehet a sírjuk be legyen kerítve méltó képen hősiességükhöz”. (28.1.)¹⁶⁸⁵

1957-ben **Papp József** kőfaragó mester készítette a letkési temetőbe az első kis márványtáblát az „Ismeretlen magyar hősök”-nek. .

1985 körül Kievből a kievi orosz párttitkár felesége jött el édesapját keresni, aki itt esett el. 1987 októberében, három névvel síremléket avattak hősi halottaiknak ők is.

1989. januárjában, **Fehér Endre**, Letkésen 1944. decemberében harcoló repülő katona, levélben kérte a község tanácselnökétől a letkési magyar hősi emlékmű felállítását. Levelére csak akkor kapott választ, amikor „Az országgyűlés elnöke, **Szűrös Mátyás** 1989. máj. 10-én bejelentette, hogy a II. Világháborúban elesetteknek is hősi emlékműveket állítson a magyar nép. Már, mint „a Magyar Bakának”.

1989. máj. 23-án írja válaszul **Kovács István** tanácselnök, a jelenlegi (2001) letkési polgármester **Fehér Endrének**: Községünk területén 1944 decemberében elesett és a letkési temetőben eltemetett katonák, valamint a háborúból községünkbe vissza nem tértek emlékét valóban szándékunkban áll megőrizni. Az ehhez szükséges süttő-i mészkövet megrendeltük. Elkészülte a szállítás időpontjától függ. A szovjet sírok rendbetételét követően nem volt „emlékmű” leleplezés és beszédek sem hangzottak el.” Fehér a levelet eredetben Pályi Györgynek továbbította.

Több mint negyven év múlva a szándék, és az ígéret megvalósult. A szentlászlós ejtőernyősök és repülő lövészek hősi emlékművét **1990. október 27-én** szentelte fel LETKÉS KÖZSÉG NÉPE . Az obeliszket a hősi halottak tömegsírja fölött helyezték el.

Az obeliszk avatása napján, az akkor ellenzékben levő Szabad Demokrata Párt által szervezett szégyenletes taxis sztrájk miatt nem utazhattunk. Az akkor, **Szinek Sándor** úr (Letkés, Kossuth Lajos u. 3. H-2632) készítettet képét, a kanadai Magyar Szárnyak 1992-ben.) közölte.(28.2.)¹⁶⁸⁶

Egy volt repülő csapattiszthelyettes képző iskolás – aki 1944-ben olyan fiatal volt, hogy a harcokban nem vehetett részt - keresett valakit, aki volt repülőtiszt és vállalja azt, hogy Letkésen – a hadosztály nagy kihatású védelmi harcában elesett katonákra emlékezzen.

¹⁶⁸⁴ Szabad Szó 1947. január 12-i vasárnapi száma.

¹⁶⁸⁵ **Iff. Kurali Ferenc** özv. **Csörgeynéhez** írott három levelének másolata lányuk Dr. **Hollósné, Csörgey Erika** jóvoltából a HL. Person. Farkas Jenő tulajdonában.

¹⁶⁸⁶ Magyar Szárnyak 1992. 21. szám 23. o. Az obeliszkre ekkor még nem vették rá **Hadnagy Endre** szds., **Kelemen János** szds. nevét, azokat 1990-1993 között vették az obeliszkre. **Hadnagy Endre** szds. Budapesten sebesültként, a kórházát ért bombatámadás következtében, s nem Letkésen halt hősi halált. Azóta tudjuk, hogy az obeliszken más vésési hiba is van, melyeket korábban ismertettem. Ezeket Farkas J.: Helyesbítések. A letkési névsor pontosítása. Magyar Szárnyak 1992. 302-303. o. és **Farkas J.**: Hozzászólás Adatok a Szent László hadosztály... Magyar Szárnyak 1992. 277. oldalain közöltem.

Az ünnepséget megelőzően már tudtuk, hogy Gál Iván évfolyamtársunk és barátunk ott esett el, mások Gótz Pali, Eleőd Attila ott sebesültek, többen harcoltak és lovagkereszttel vagy nagy ezüst vitézségi érmmel tüntettek ki. Összetartó évfolyamtársaimmal lementünk Letkésre, és átmentünk Ipolyszalkára is.

Megígértük egymásnak, hogy ezentúl minden évben megrendezzük az ünnepséget. Ígéretünket betartottuk.

1991. május 26-án HŐSÖK VASÁRNAPJÁN volt az első országos megünneplése a letkési hősöknek. Bajtársaink már nyomtatott meghívót kaptak, melyet **Puchovszki István** plébános úr nyomtatott. A számos megjelent, a harcokban résztvevő katona mellett, eljöttek az 1944. augusztus 20-án avatott **Gál Iván** hdgy. évfolyamtársai is. A templomi szentmise és **Puchovszki István** plébános úr emelkedett hangú szónoklata után a temetőben levő emlék obelisznél gyülekeztek a szentlászlosok és a község lakói.

Ott a Szózat elhangzása után **Kovács István** polgármester, **Dr. Farkas Jenő**, ny. repülő alezredes, **Czibor Dénes** úr, az Ipolyon túli Salka község polgármester helyettese mondott beszédet. Egy falubeli idős parasztasszony szavalt el egy hosszú háborús verset. Az ünnepség a Himnusszal fejeződött be.¹⁶⁸⁷ Ez volt első közös ünnepünk

1992. Hősök Vasárnapján volt az első és utolsó „hivatalos” a Honvédelmi Minisztérium által rendezett ünnepség a Letkési Temetőben. Az ünnepi szónok **Erdős László** ezds., hozzászólók **Martin Kornél** m. kir. hdgy., **Veres Pál** tiz., rokkant repülő katona és **Kiss László** repülő csapattiszt helyettesképző iskolás voltak¹⁶⁸⁸

1993 májusában „Letkésen ez évben is volt újabb ünnepség, most már az újabb Honvédség és a Hadtörténelmi Múzeum, valamint számos más csoportosulás szervezésében.”¹⁶⁸⁹

1994. december 18-án a letkési csata 50 éves évfordulóján **EMLÉKTÁBLÁT** szenteltünk fel a plébániatemplomban. Az USA-ban élő **Gótz Pál** kezdeményezésére, a letkési egyházközség és az önkormányzat a Tartalékos Katonák Országos Egyesülete és a Politikai Elítéltek Közössége hozzájárulásával valósította meg.¹⁶⁹⁰

Az eredetivel teljesen megegyező, magyarul és angol nyelven aranybetűkkel írott, fehér kararai márvány emléktáblát **Ladócsi Gáspár dr.** tábori püspök, dandártábornok, az általa négy áldozópappal pontifikált nagymise hálaadása után leplezte le és szentelte meg.

Az emlékbeszédet, **dr. Farkas Jenő** ny. repülőtest, **Gótz Pál** egykori évfolyamtársa, mondta.¹⁶⁹¹ Nagy része volt az emléktábla létrehozásában. Az emléktáblát Gótz Pál nevében **dr. Farkas Jenő**

¹⁶⁸⁷ **Farkas J.:** Emlékezzünk ... - Ünnepség Letkésen hősök napján Magyar Szárnyak 1991. 20. szám 16-17 o.

¹⁶⁸⁸ Magyar Honvéd 1992. július 12. Nemzet és Hadsereg. H. M. Foto: **Hohner Miklós.**

¹⁶⁸⁹ **Farkas közlése** Magyar Szárnyak 1992. 21. szám 23. o.

¹⁶⁹⁰ A Tartalékosok Országos Egyesülete (TKOE) akkori ügyv. elnöke **Szilágyi Imre** ny. ezredes (Budapest, Vitéz u 18. 1 0 2 7) Dr. Farkas Jenő rep. alez. a TKOE Pestmegyei elnöke Gödöllő, 1994. 11. 22.-én, írt kérésére, az emléktáblára 20 ezer Ft-ot utalt át. A tábla felszentelésére és a temetőben levő síremlék megkoszorúzására a meghívókat a letkési rk. egyházközség adta ki. A TKOE budapesti szervezete részére autóbust biztosított, így tagjai, **Bakay Zoltán, Baradlai György, vitéz Baranyai Tibor, Edelényi Sándor, Emődy Emil, Frankó Endre, V. Hajdú Lajos** ezds. + 1 fő, **Dr. Kakassy Gyula, Dr. Martin Kornél, Mátyás Andor, Nyitrai János és Jánosné, Rónay Kálmán, vitéz Szentgyörgyi Zoltán** és felesége vettek részt az ünnepségen.

¹⁶⁹¹ **Farkas publ. 3.** Az emlékbeszédet, **dr. Farkas Jenő** ny. repülőtest, **Gótz Pál** egykori évfolyamtársa, mondta: ..." A tábla elhelyezésével most eleget teszünk annak a régi mondásnak, hogy "Ki feltételezne határtalan lelkesülést egy olyan szegény emberről, aki nem számíthat arra, hogy a história fel fogja jegyezni tetteit és átadja nevét a hálás utókornak? „Mi, most itt e szent helyen megeselekedjük azt, hogy e tetteket és neveket feljegyezzük az utókornak, mert itt, Letkésen, a magyar ejtőernyős, repülő és felderítő katonák a csatában bámulatos talpraszökkenéssel, elszántsággal, lelkesedéssel, dacos virtussal, és bátran harcoltak.... Most zászlót, fejet hajtunk azok előtt, akik 50 éve ebben a

és **Benkó Béla**, szakaszvezető, szentlászlós veterán, az egyházközség és az önkormányzat koszorúzta meg. A misén kb. 500-an voltak, ebből 150-en szentlászlósok, tisztek és katonák. (31.4.) **Ugron István** ny. ezredes a Főton sebesült ejtőernyős zászlóalj parancsnok is, mint doyen jelen volt. Koszorúzott is. (29.1.)

A templomból a **temetőbe** mentünk a hősi emlékbelszék megkoszorúzására. Itt a **Kovács István** polgármester úr bevezetése után az ünnepi beszédet **Krasznay Béla** ny. alezredes, a Tartalékos Katonák Országos Egyesülete budapesti szervezete elnöke, mondta. **Márton János** gyermek paralízisben megbetegedett négy gyermekes család legidősebb tagja tolószékben a szent zsolozsmából az "Ünnepi ének Szent László Királyról" c. himnusz olvasta fel ¹⁶⁹² Reméltük, hogy nálunk is felvirrad a hősi halottak tisztelete. Az ünnepségről sokan emlékeztek meg, közöttük a Kicsinden sebesült **Gráczol Sándor** főhadnagy. ¹⁶⁹³

visszavonulásban a legdrágábbat, életüket áldozták, vagy megsebesültek, fogságba estek és ott haltak meg a hazáért, bajtársaikért, a magyar szabadságért. Ezek a hősök, a Szent László hadosztály, az Ipoly és a Garam mentén vívott igen súlyos harcokban újból felemelték, és magasán lobogtatták a magyar katonabecsület elejtett zászlaját.... <E szent helyen hőseink emléke sarkalljon bennünket további magasztos tettekre, hogy rendíthetetlen hittel és meggyőződéssel bízzunk Magyarország feltámadásában. <Adjuk vissza elesett magyar katonáinknak hősi jussukat, a BECSÜLETET, - mely belső erkölcsi értékünk önérzete - és a DICSŐSÉGET, mert ez a dicsőség visszazáll a nemzet testéből származó mai honvédségünkre, mely hivatott ma is szent hazánk védelmére.... Egy nemzet lelkében akkor ér véget a háború, ha tisztességgel temethette el hősi halottait és van hely, hol rájuk emlékezhet.<Hőseinkre emlékező tisztelgésünkről üzenjük mindenkinek, legyen béke végre a sírok felett, legyen vége az öldöklésnek, legyenek a katonasorok a béke prédikátorai! <Ma Szent Lászlós hőseinkért szóljanak a harangok, és lelkünk békéjéért lobbanjanak fel az oltárokon levő gyertyák, mécsesek lángjai. <Köszönjük meg a JÓ ISTENNEK, hogy népünknek Letkésen olyan lelki és világi vezetői vannak, akik a magyar múltat, saját multjukat nem felejtve építik a jövőt együttes erővel. Köszönjük az emléktábla létrehozóinak közöttük Papp József kőfaragó mester úr munkáját, hogy ezzel az alkotásával ott díszíthettük az újjáépített letkési templomot, ahol - emlékezzetek - 50 évvel ezelőtt a legnagyobb belövést kapta."

¹⁶⁹² "Ünnepi ének Szent László Királyról" himnusz a szent zsolozsmából

László? Dicső szent, hősi csatáidat?	S bár nyújtották, el nem fogadtad
Hol van a vers, mely eldalolja	impérium jogarát a földön.
Győztes erőd, diadalmi fényed?	Tőled tanultuk, a nyugalom mit ér
Erényeidnek csillaga tündökölt,	a béke több mint a hatalom maga,
S Isten hatalma támogatott, midőn	s ne vessük el, ha nem kívájna
Sok ellenségedet legyőzted	a haza nagy remegő veszélye.
S féltek, akárcsak a mennykövektől.	Ó, esdj a földön itt maradottakért,
Minden erényed között az a legnagyobb,	hogy hittel éljünk, bízva, reménykedően,
Hogy elnyomottak támasza, vigasza	örök hazánkért és lehessünk
Lettél, s magadnak így szereztél	mennyei szent koronára méltók.
Hősi nevet ragyogó csatákon	Örök dicséret zengje a Három-Egy
Csak a mennyország tündöklő honát,	Istent, ki nekünk adja: erényeink
Akarta minden szívdobogásod itt,	a hősi fokra jussanak fel

a szoros t dicséretében. Amen.

¹⁶⁹³ Több levelet írtak az emlékező ünnepéről bajtársaink. "... Amikor Luca napján (XII.13) postára adtam a légitestületi üdvözlőket ... nem gondoltam, hogy a szent ünnepeken kívül még egy meglepetésben lesz részünk. December 15-én érkezett a Szent László hadosztály emblémájával a Letkés felejthetetlen szomorú napjaira invitáló meghívó. Ilyenkor lelki szemeim előtt felvillannak az emlékképek, élmények és ismételt, mint azóta nagyon sokszor hálát rebegek ajkam, hogy olyan eget-földet rengető események után én még itt vagyok.... Az úristen vezényelte utamat és még ma is velem van. <Jenci (a szerző) bizonyára beszámolt az eseményekről én a magunk részére leszűrt mozzanatokról írok. A fogadtatás, mint eddig is a plébános ur és a polgármester ur részéről rendkívül szívélyes volt. Dr. Ladócsi Gáspár tábori püspök ur, a maga katonás megjelenésével mély benyomást keltett. Nem beszélve arról a szívekhez szóló

Átmentünk a trianoni határon, a hajózható Ipolyon, **Ipolyszalkára** az ott eltemetett halottaink emlékművének megkoszorúzására, melyet a Dontól fagyott lábbal hazaérkezett volt tábori pap, **Drózd Gyula** esperes plébános úr épített a falu lakóinak adományaiból. Erről **vitéz Koós Ottó** volt m. kir. szds. számolt be.¹⁶⁹⁴

1995.II.10-én Benkó Bélát – adatszolgáltatónkat – temettük el a volt Fényképész század beosztottjai jelenlétében. (31.5.)

1995. június 25-én tartott ünnepségre is csaknem százan jöttek el. Letkés község plébániatemplomában ekkor szentelte be a Szent László csatájának bronz reliefét Ladócsi Gáspár dr. tábori püspök képviselőjében **Kóczán Árpád alez.** tábori lelkész a Bólyai Katonai Főiskola tanára.¹⁶⁹⁵ A relief Szent Lászlónak a kunok elleni csatáját örökíti meg **Csikszentandrás Róbert** Szentendrén élő művész úr megfogalmazásában.¹⁶⁹⁶

A szent mise után a temetőben levő hősi emlékműnél **Kovács István** polgármester, **Horváth László** ezds. Pestmegyei Kiegészítő Parancsnok, **Fehérvári István** a Politikai Elítéltek Közössége elnöke és **Fónay Jenő** a POFOSZ elnöke beszélt. (31.3.)

Koszorúzás után¹⁶⁹⁷ a vendégeket a község tornatermében **Gótz Pál és Papp József** kőfaragó mester látta vendégül. A bajtársi ebéd alatt elhatároztuk, hogy a jövőben minden év júniusa utolsó vasárnapját Letkésnek, Szent Lászlónak és a Szent László hadosztály emlékének szenteljük. Az ünnepségen nyolcvanöten vettek részt.

1996. június 30-i szentmisét **Puchovszki István** plébános úr a temetőben levő ünnepséget **Dr. Farkas Jenő** nyitotta meg, ahova a kis közösség töretlen szeretettel és hűséggel gyűlt össze.

A letkésiek nevében **Kovács István** polgármester úr, majd **Fehérvári István**, a Politikai Elítéltek Közössége elnöke tartotta meg ünnepi beszédét. Ezután az itt harcoló **Béres Béla** volt ejtőernyős hadapród őrmester számolt be 1944 karácsony hetében az itteni harcokról, élményeiről, majd **Bécsi Dezső** alezredes köszöntötte a Pestmegyei Kiegészítő parancsnok helyetteseként az összejötteket. 15 emlékező koszorú került az obeliszk és a mellette levő honvédtiszti sírokra. Befejezésül **Fónay**

---

prédikációjáról - szinte átélve - emlékezett az elesettekre és eseményekre. <Rendkívüli érzés töltötte el szívünket. Szinte szárnyaltunk, ... megállt az idő...> A szent mise végén döbbenetes pillanatok következtek: az emléktábla felszentelése és leleplezése... Paja! (**Gótz Pál**) Gyönyörűsége ez a "mestermű!" <A hófehér karai márványon a csillogó arany betűk örök "mementó" az utókor számára, de nekünk is, akik még élünk. Köszönjük. ...>

¹⁶⁹⁴ **HÚ** 1995. 01-02. 21. o.

¹⁶⁹⁵ **Kóczán Árpád** imája: „Te adtad nekünk a honvédelem, a hősiesség hazaszeret, és a magyarság önfeláldozó feltételeinek tündöklő lovagkirályát, Lászlót, akit kegyelmed az Isten és emberszeretet bátor magaslataira vezettetett. <Áldd meg (+) és szenteld meg ezt a domborművet, amelyet halálának 900-ik évfordulóján a Nevében és eszméitől átitatott, a magyar haza és nép védelmében 50 éve itt elesett hőseink táblájánál, ebben a templomban elhelyeztünk. <Add kegyelmedet, hogy szent lovagkirály, László tisztelete gyűjtsön világosságot tisztelőink szívében! <Közbenjárása óvjon meg minden magyart a további romlástól! Segítsen megszabadulni a ránk kényszerített arcnélküli emberképtől, a céltalan, a távlatok nélküli életfelfogástól és tékozlástól! <Készítsen történelmünk és nemzeti hivatásunk újragondolására, hogy az igaz élet szolgálatának, a szeretet civilizációjának megteremtésével egyenként és együtt kiérdemeljük a boldog magyar jövőt itt a földön és az örök dicsőséget a mennyben. Krisztus a mi urunk által. Ámen.

¹⁶⁹⁶ **Farkas J.:** Emléktábla felszentelése Letkésen Magyar Szárnyak 1995. 31. o. ; **Farkas J.:** Szent László bronz relief felszentelése Letkésen Magyar Szárnyak 1995. 32. o.

¹⁶⁹⁷ Koszorúztak: Ugron István ny. ezds., Béres Béla alhadnagy az 1. eje.-, Szabó Miklós ny. hdgy. a 3. gránátos ezred, Gótz Pál ny.alez. és Nyitrai János ny. őrgy. a 2. rep. löv. ezred, Kovács István polgármester a község, Horváth László ezds., a Pestmegyei Kieg. Parancsnok, a Magyar Veterán Repülő Egyesülete (MVRE), a Honvéd Hagyományörző Egyesület (HOHE) tagsága nevében.

Jenő a hazaszeretetről beszélt, majd **Kovács** polgármester úr hívta meg a megjelenteket a község nevében ebédre, melyet az iskola tornatermében fogyasztottunk el. (30.1.,2.)¹⁶⁹⁸

1997. július 29-én a hősök napját vontuk össze Szent László napjával. Először készült forgatókönyv, melyet a mise előtt a résztvevőknek átadtak. A szentmisét a volt szentlászlós **Taucher Gyula**, volt m. kir. százados, tábori lelkész és **Puchovszki István** plébános, (30.3.) a szentbeszédet **Kóczán Árpád** alez. tartotta. A felajánlaskor: gyermekek verset mondtak. A zászlós küldöttségek most is az oltár bal és jobb oldalán álltak fel. A templomban levő emléktáblákat a gyermekek koszorúzták meg.

A temetőben Himnusz és a hősi halottakra történő néma emlékezés után, a köszöntőt **Kovács István** polgármester, az ünnepi beszédet a Magyar Honvédség részéről **dr. Ravasz István** alezredes, a veteránok részéről **Gótz Pál** ny. alezredes és **Porkoláb Miklós** a harcokban résztvevő, repülő törzsőrmester tartotta.

Veteránok - ejtőernyősök - repülő lövészezred - gránátosok - felderítők és egyéb fegyvernemek után a magyar honvédség, több egyesület és magán személyek helyezik el koszorúikat.

Az ebéd az iskola tornatermében volt (31.6.), ahol megalakult a Szent László Hadosztály Katonáinak Baráti Köre. (31.1.és 2..) ¹⁶⁹⁹ Az eddig végzett munka elismerésére emlékjelvényeket és emléklapokat ¹⁷⁰⁰ adományoztak. ¹⁷⁰¹

1998. június 28-án a Szent László hadosztály baráti körének tagjai újra találkoztak Letkésen. A község polgármestere 100 meghívójára 102-en jelentek meg a jelenléti ívek szerint. Ezek közül ötvenen a Baráti Kör új tagjai voltak. A templom padjaira helyezett és osztott forgatókönyv szerint bonyolódott le az ünnepség.

A Szentmisét és a szentbeszédet **P. Borsos J. József** pálos atya a Rend perjele tartotta. Kifelé menet **Szabó Miklós** gránátos ezredbeli tiszt, **Béres Béla** és **Magyar Zoltán** volt ejtőernyős tiszthelyettesek koszorúzták meg az emléktáblát. A temetőben a Magyar Honvédség részéről **Székely Sándor** ezredes, Pest-megyei hadkiegészítő parancsnok, a veteránok részéről **Trembeczky István** volt hivatásos ejtőernyős őrmester, ny. honvéd százados, tartott ünnepi beszédet.

Az emlékbobeliszkre 14 koszorút, több virágcsokrot helyeztünk el.¹⁷⁰²

¹⁶⁹⁸ **Farkas J.:** "Szentlászlósok" napja Letkésen Magyar Szárnyak 1996. 31-32. o.; "Szentlászlósok" napja Letkésen **HÚ** 1996. 06-07. 17. o.

¹⁶⁹⁹ A kör célkitűzését az alábbiak szerint határozták meg: 1. - Szentlászlós katonai hagyományok ápolása a haza védelmi képességének megőrzése érdekében. <- A magyar honvédség Szent László elnevezésű egységeivel való együttműködés és kapcsolattartás <- A magyar ifjúság szervezeteivel (cserkészet stb.,) iskoláival való kapcsolatok kiépítése, a célkitűzésekbe való bevonása, <- Volt élő szentlászlósok felkutatása, segítése, <- Szentlászlós hősi halottak sírjainak felderítése, gondozása, enyészettől való megmentése, <- A "Szentlászlósok könyvének" igaz megírása érdekében adatszolgáltatói részvétel a kutatásokban. 2. A Baráti kör minden hasonló egyesülettel és szervezettel - melyek céljaival nem ellen-tétesek - együttműködik. 3. Összetart, egymás munkáját elismeri és segítik egymást. 4. A Baráti Kör ideiglenes ügyvezetői: **Puchovszki István** plébános, **Kovács István** polgármester, **Dr. Ravasz István** alezredes, **Dr. Farkas Jenő** ny. Ezredes, **Dósa István** százados, **Papp József** Letkés, **Simon Vendel** Letkés. B. A Kör megalakultnak jelentik ki önmagukat. C. Elfogadják az ajánlott ideiglenes ügyvezetőket.

¹⁷⁰⁰ A kör nevében a célkitűzések 3. pontja "Összetart, egymás munkáját elismeri és segítik egymást." alapján a BARÁTI KÖR ELSŐ tevékenységeként az eddig végzett munka elismeréseként 1997 évben kiad - három db "EMLÉKJELVÉNYT ÉS ÁLDOZATOS MUNKÁÉRT" EMLÉKLAPOT, két db. EMLÉKJELVÉNYT ÉS "MUNKÁÉRT" EMLÉKLAPOT 17 db "ÁLDOZATOS MUNKÁÉRT" EMLÉKLAPOT - 16 db "TÖBB ÉVES MUNKÁÉRT" EMLÉKLAPOT - 35 db "VÉGZETT MUNKÁÉRT" EMLÉKLAPOT

¹⁷⁰¹ **Dr. Farkas Jenő:** Szentlászlós hősök emlékünnepe Letkésen (1997. június 29.) 3 színes fényképmelléklet Magyar Szárnyak 1997. 25. sz. 261 - 262. o.

¹⁷⁰² **Koszorúzott:** Kovács István polgármester, Honvédség Pestm-i Hadkieg. Pság. Székely Sándor ezds., Takács Jenő alez., Takács György ny. őrgy - Veteránok: ejtőernyős zlj.: Gajdán Miklós ny. ezds., Sztankovics Miklós, Rep. lőv. e.: Gerlits Ferenc és Porkoláb Miklós, egyéb fn. 22. gye. Markó Arisztid és Orosházi Lajos, MEBSz Pápa Székely Sándor

Az iskola tornatermében e b é d volt. A Szent László Hadosztály Barátainak Köre **EMLÉKLAPOKAT**¹⁷⁰³ adományozott.¹⁷⁰⁴

1999. június 27. A szentmisét és szentbeszédet **P. Borsos J. József** a márianosztrai pálosok perjele tartotta. A mise végén, a templomban, **Dr. Farkas Jenő** nyá. ezds. és **Székely Sándor** ezds. a Pestmegyei Kiegészítő parancsnok megkoszorúzták a repülő lövészezred márványtábláját.

Kovács István polgármester köszöntöje után **Kopeczky Győző** m. kir. tartalékos tüzér hadnagy és **Illésfalvi Péter** a Hadtörténelmi Intézet kutatója méltatta a hadosztály harcát, jelentőségét A koszorúzásokat a 88. *gyorsreagálású zászlóalj 1. századának* katonái segítették.

Elhatároztuk, hogy 2000-ben a hídon- és határon túli *Ipolyszalkán és Letkésen* a szentlászlós hősi halottakra történő megemlékezést közösen, egy időben tartjuk.

2000. július 2. Szentlászlós Millennium Ipolyszalkán és Letkésen

200-250 fő jelent meg. Ipolyszalkára autóbuszokkal mentünk. A temetőben 47 ismert és 5 ismeretlen katona halott nyugszik. **Béres Béla** ejtőernyős hadapród őrmester naplója hat ejtőernyős aknavető honvédje nevét őrizte meg, akik neve most felkerült az emlékműre helyezett márványtáblára, melyet **Ziman Vilmos** Salka község polgármestere és **Dr. Farkas Jenő** leplezett le, (29.3.) és amelyet **Vanda Károly** plébános úr szentelt be.

Az ünnepséget **Ziman Vilmos** polgármester nyitotta meg. **Dr. Farkas Jenő** ny. ezredes köszöntöje után **Béres Béla** m. kir. hadapród őrmester, nyá. honvéd alhadnagy, majd **Illésfalvi Péter** a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum munkatársa tartotta meg ünnepi beszédét. A szalkai asszonykórus 50 éve nem halott magyar dalokat énekelt, közben **Dikács Mónika** egy Ady verset szavalt. Koszorúzás¹⁷⁰⁵ után Szózáttal fejeztük be az ünnepséget.

Autóbuszokkal mentünk vissza a letkési temetőbe koszorúzni. A Himnusz után **Tóthné Klagyivik Ágnes** szavalata, majd koszorúzás következett. Gyakorlatilag mindazok, akik Ipolyszalkán koszorúztak, ezt Letkésen is megtették. Kivétel volt a Doni Bajtársak Szövetsége és a Magyar Nemzeti Gárda képviselői voltak, akik egyenruhában nem mehettek át a túloldalra.

A Szózat elénekélése után **Kovács István** Letkés polgármestere köszöntö meg jelenlétünket, a szlovákiai szervektől megjelenteket és ebédre hívta meg.¹⁷⁰⁶

2001. június 16. Letkésen a szentmisét **Hlédik László** letkési plébános, **Puchovszki István** szobi plébános és **Hován László**¹⁷⁰⁷ Ágoston ezüst miséjét tartó ferences szerzetes Gyöngyös, celebrálta. A mise végén a templomban levő emléktáblát **Góty Pál, Eleőd Attila és Farkas Jenő** koszorúzták

és vitéz Bakó István, MEBSz Veszprém Látos Sándor ny. eje. hdgy., MVRE Veszprém Szolnoki János alez., Gulyás Sándor őrgy., Novák Károly szds., Egyesületek: Vitézi Rend, TKOE Pest m. Dömötör Zoltán, HOHE Radenkovich György, Egyének: vitéz Molnár Gábor

¹⁷⁰³ -"EMLÉKJELVÉNYT" és "ÁLDOZATOS MUNKÁÉRT" lapot vitéz Baranyai Tibor Teréz húga, Halmay József ny. alez. (akinek a Szent László induló szövegét és dallamát köszönhetjük), Trembeczki István Ny. szds. (1944-ben Letkésen a 4. eje szd. parancsnok volt, mint ht. őrmester, adatszolgáltató, az egyik ünnepi szónok,) <„ÁLDOZATOS MUNKÁ-ÉRT" EMLÉKLAPOT Eleőd Attila, Molnár Imre Ipolyszalka, Sztankovics Miklós, (akinek az "első pénteki csereiroadalmat" köszönhetjük,) <„TÖBB ÉVES MUNKÁÉRT" EMLÉKLÉKLAPOT Bakay Zoltán adatszolgáltató, évfolyamtársunk Letkésen harcoló tábori tüzér tiszt, Bécsi Dezső alezredes (Hadkieg. Pság.)

¹⁷⁰⁴ **Dr. Farkas Jenő:** Ünnepség Letkésen Magyar Szárnyak 1998. XXVI. évf. 26. sz. 269- 270. o. 5 színes fénykép.

¹⁷⁰⁵ **Koszorúzott** a szalkai és letkési polgármesteri hivatal, a CSEMADOK helyi szervezete, a Vadászegyesület, a Magyar Koalíció Pártja járási és helyi szervezete, (Nagy Imre, Halló József, Molnár Anna), a Magyar Honvédség, a Szent László Hadosztály, a m. kir. 22. gyalogezred, a Magyar Vitézi Rend, Ejtőernyős Vitézi Csoport, a Tartalékos Katonák budapesti szervezete, a Magyar Ejtőernyős Szövetség Országos Elnöksége, budapesti, veszprémi, pápai Szervezete, a Magyar Veterán Repülők Szövetsége veszprémi szervezete, az 56-os Szövetség Országos Elnökség, az 56-os Magyar Nemzetőrség, Hadigondozottak Országos Szövetsége, a Magyar út Körök Esztergomi Szervezete.

¹⁷⁰⁶ **HU** 2000 07-08. 471. sz. 17. o.; Komáromi Szilveszter Magyar Fórum 2000. 07. 27. szám 24. o.; 2000. 07. 14. o.

¹⁷⁰⁷ **Hován Józsefné** adatközlőnk édes fia

meg. A Himnusz és Szózat után a Szent László hadosztály indulója hangzott el először a letkési plébániatemplomban.

A temetőben. Köszöntőt **Pion István** polgármester helyettes mondta. Fia **ifj. Pion István** terven kívül egy Juhász Gyula verset szavalt el. Különösen meghatóan szép találkozása volt a megmentett parancsnoknak – a 100 %-os hadirokkantnak – a vele együtt koszorúzó megmentőjével, akinél életét köszönhetette. (29.2.).

Székely Sándor ezds. idegeneknek 51, a letkésieknek 13 emléklapot adott át. Számos szervezet koszorúzott.¹⁷⁰⁸

Átmenetel nehézségekkel történt, a résztvevők Ipolyszalkán türelmesen várakoztak a temetőben. A köszöntőt **Ziman Vilmos** polgármester, az ünnepi beszédet **Vitéz Markó Arisztid** a m. kir. 22. honvéd gyalogezred katonái nevében mondta.

Dikácz Mónika Juhász Gyula: Haza a magasban versét szavalta. Utána a szalkai asszonykórus két korabeli katona halotti éneket énekelt.

Székely Sándor ezds. és **Bécsi Dezső** alez. 25 emléklapot adott át szalkai lakosoknak

A Letkésen koszorúzókon kívül koszorút helyezett el **Molnár Imre** ipolyszalkai lakos, aki annakidején 15 hősi halott temetésében vett részt ; a Hadigondozottak Országos Egyesülete és a saját nevében **Szabó Miklós** hdp. őrmester hadirokkant; az 56-os svájci magyarok és a magyar konzervatív polgári kör Esztergom **Porpáczy László, Dr. Jónás László és Tóth Béla**

Ebéd Ipolyszalkán. Közben: Jelenléti ívek kitöltése és a Baráti Körrel kapcsolatos megbeszélés történt.¹⁷⁰⁹

2002. június 22- én, vasárnap, a letkési polgármesteri hivatal előtt találkoztunk és magán autókkal mentünk át Ipolyszalkára. Az átmenetel csak útlevéllal volt lehetséges, ezért hivatásos katonáink csak civilben jöhettek át.

Ipolyszalkán, a temető hősi emlékművénél az ünnepséget immár negyedik alkalommal 10 órakor **Ziman Vilmos** polgármester úr nyitotta meg. A Himnusz eléneklése után **Dr. Farkas Jenő** nyá. rep. ezredes köszöntötte a zászlókat és zászlóvivőket, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Bolyai János Főiskola Hadtudományi Kara „Szent László” századának képviselőit, a vendéglátókat, katonákat és az őket kísérő családtagokat.

Dikácz Mónika szavalata után először hangzott el a volt Szent László hadosztály indulója az Asszony kórus vezetőjének előadásában, majd a kórus elénekelte „Isten véd meg szép Hazánkat” és „A Kárpátoknak vadregényes tája” kezdetű énekeket.

Az asszonykórus minden tagja „Emléklapot” kapott. (32.2.)

¹⁷⁰⁸ **Koszorú** helyezett el a Vitézi Rend Magyarország vitéz Koós Ottó és vitéz Bornemissza György; Vitézi Rend Magyarország esztergomi szervezete vitéz Szendrő Péter, vitéz Balázs Ferenc, vitéz Lamy Levente; a M. kir. 22. gyalogezred élő tagjai: vitéz Markó Arisztid és Orosházi Lajos; M. Eje. Szöv. Veszprém: Látos Sándor és Lipka Miklós; M. Eje. Szöv. Bp-i Szervezete: Sztankovics Miklós és Láng Géza; M. Ejtőernyősök Egyesülete Veterán csoport: vitéz Székely Sándor, vitéz Pávay Endre és Kasáros Béla; Ejtőernyős vitézi csoport: vitéz Harmath Lajos és Trembecki István; Doni Bajtársi Szövetség: Cseszidlovski Béla és Radenkovics György; Veterán repülő és ejtőernyős csoport: Székesfehérvár Eszéki János, Juhász Kálmán, Saliga István; 56-os Szövetség: Sinkovits Gyula elnök, Dr. Czeglédi József és Engländer Ferenc 56 nemzetőrség Parancsnokh. ; Szalka község Önkormányzata: Ziman Vilmos polg. mester és Czidor Rozália polg. mest. h. ; Kicsind község Önkormányzata: Tamás Aladár polg. mester és Szinai Tibor polg. mesth.; Letkés Község Önkormányzata: Pion István polg. mesterh., Kozma Ferencné jegyző és a Pestmegyei Kiegészítő Parancsnokság Székely Sándor ezds. és Bécsi Dezső alez.

¹⁷⁰⁹ Esztergom és vidéke 2002. július 4. **Dezső László**; 24 óra 19. o.

Az emlékművet 19 szlovákiai és magyarországi szervezet képviselői koszorúzták meg. Az ünnepség a Szózat elénekelésével ért véget.

Letkésre visszajövet a templomban 11.00 órakor az ünnepi szentmisét és szentbeszédet **Hlédik László** plébános úr tartotta. Tele volt a templom. A mise végén **Lányi Zsolt és vitéz Bánkuty Géza és Iona, és Keresztes Tibor** megkoszorúzták a repülő lövészrezd templomban levő márvány emléktábláját.

A Himnusz és Szózat után a Zrinyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bólyai János Főiskolai Kara 5. „Szent László” századának tiszti növendékei elénekelték a Szent László Hadosztály indulóját.

A temetőbe a katonák, egyenruhás résztvevők zárt rendben, fegyelmezetten mentek át a temetőbe, ahol **Kovács István** polgármester úr az ünnepséget 11. alkalommal nyitotta meg.

A Himnusz után **Dr. Farkas Jenő** köszöntötte a megjelent zászlókat, vendéglátóinkat, barátainkat. Egy perces néma vigyázzállásban elbúcsúzott az 57 éve hősi halált halt és az elmúlt év során meghalt öt idős szentlászlós katonától.

Bemutatta tiszti növendékeket, és a m. kir. egyenruhában ünneplőket.

Tóthné, Klagyivik Ágnes népművelő előadta Babits Mihály : „Emlékeink” c. írását.

Az ünnepi beszédet **Lányi Zsolt** országgyűlési képviselő, a Honvédség és Társadalom Baráti Körének elnöke, tartotta. Megemlékezett a hadosztály hősi harcáról és annak jelentőségéről.

A résztvevő intézmények, szervezetek, egyesületek 20 koszorút helyeztek el az emlékmű talapzatán. (32.1.) A tiszti növendékek itt is elénekelték a Szent László Hadosztály indulóját.

Kovács István polgármester Letkés Község Önkormányzata nevében **Farkas Jenő** ny. rep. ezredes úrnak, elismerését fejezte ki a Szent László hadosztály emlékének megőrzésében és községükkel fenntartott kapcsolatok ápolásában kifejtett tevékenységéért LETKÉS KÖZSÉGÉRT EMLÉKPLAKETTET adományozta.

A vendéglátók az iskola tornatermében terített asztalnál várták a mintegy 150 résztvevőt ebédre. A meghívottaknál többen jelentek meg, így a vendéglátóknak is alig maradt ebéd.

Az ünnepségről a KÖRZETI TELEVÍZIÓ ESZTERGOM 52 perces videofilmet készített. Ára 1500.- Ft. Kérésre kapható, postán elküldik.¹⁷¹⁰

2003. június 28-án az Ipolyszalkai Szent László ünnepséget 10.30-kor az ipolyszalkai katolikus templomban szent misével kezdtük. A misét **Vanda Károly** helybeli és **Hlédik László** letkési plébánosok celebrálták. A szent beszédben Vanda plébános úr az európai közösségbe lépés során a felvidéki magyarság érzéseit, gondolatait fogalmazta meg. A Himnusz, Szózat és a Boldog asszony anyánk hangjaival emelkedett lélekkel búcsúztunk a templomtól.

A temetőben **Valasek Árpád** polgármester nyitotta meg az ünnepséget. A szervező **Dr. Farkas Jenő** ny.ezds. a Himnusz után öt perces némasággal emlékeztetett a térségben elesett és az Ipolyszalka község hősi halott fiaira, **Drózik** esperes úrra, akinek az szalkai hősi emlékművet köszönhetjük.

A Pestmegyei Kiegészítő Parancsnok helyettese **Hatvani Tibor** alezredes tartotta meg ünnepi beszédét. **Nacsa Ferenc** hadisírkutató, pár mondatával hívta fel a figyelmet az ügy fontosságára. A beszédek három dal követte, mellyel az **ipolyszalkai fiatalok kórusa** mutatkozott be a közönségnek. **Dikács Mónika** és az énekkar vezetőjének szavalata következett. A népviseletbe öltözött **asszonykórus** 1940-es évek négy népdalát énekelte el.

Pásztor Éva ének tanárnő a Szent László hadosztály indulóját intonálta. Az ünnepséget vezető felkérte az ifjúsági és az asszonykórust, hogy jövőre ők is tanulják meg az indulót, hogy közösen énekelhessük. Kihirdette, hogy a délután Letkésen a szervezett koszorúzás elmarad. Kérte a résztvevőket, hogy hazafele menet mindenki egyénileg helyezze el koszorúját a letkési temetőben.

Ebben az évben Ipolyszalkán 18 szervezet koszorúzott.¹⁷¹¹

A koszorúk elhelyezése után **Valasek Árpád** polgármester úr megköszönte a jelenlétet, és meghívta a jelenlévőket a sportcentrumban rendezett ebédre. A szervező ipolyszalkai polgármesteri hivatal 177 meghívót adott ki, az ebéden 102 fő írta alá a jelenléti ívet, de többen voltak, akik megjelentek, és a jelenléti ívet nem írták alá. Az évek során először megjelentek, akik a jelenléti ívet is aláírták, a Szent László Hadosztály Katonáinak Baráti Köre emléklapját kapják meg. Sajnálatos, hogy „takarékosági okok miatt” a Zrínyi Egyetem Bolyai Főiskola 5. Szent László százada önkéntesei az ünnepségen nem vehettek részt.

2004.június 28-án a Szent László hadosztályra emlékeztek. Immáron a tizenkettedik alkalommal gyűltek össze Letkésen, illetve a jelenlegi Szlovákiához tartozó Iplyszalkán a csaták túlélői, a hősi halottak hozzátartozói, valamint a Szent László hadosztály emlékét ápoló baráti körök.

Az ünnepséget, illetve az emlékező szentmisét ezúttal Ipolyszalkán rendezték meg.

A helyi katolikus templomban 56-os nemzetőrök, Sopronból érkezett hagyományörző honvéd egyenruhátviselő fiatalok, és veszprémi huszárok sorfala között **Vanda Károly** esperes plébános emlékezett és emlékeztetett a hősökre.

Prédikációjában a napi politikai aktualitásokra is kitért. Kihangsúlyozta, hogy az Európai Unióba való belépésünkkel nem szabad elveszíteni nemzeti kultuzánkat, életető hagyományainkat. *„Európában nem asszimilálódni kell, hanem integrálódni, és csakis történelmi gyökereink megőrzésével lehetünk egyenrangú tagországok”* – mondta többek között.

A megható és felemelő mise a *Himnusz*, a *Szózat*, illetve A *Szent László hadosztály indulójának* közös elénekelésével zárult, majd a több száz - különböző településektől érkező - résztvevő átvonult a temetőbe, ahol ünnepi beszédek, versek hangzottak el, valamint fellépett többek között a szalkai „**Szeretet**” asszonykórus, akik első, illetve második világháborús népdalokat adtak elő.

A koszorúzást követően egy guyás erejéig a szalkaiak vendégül látták a népes és éhes résztvevőket, akik között beszélgetés alakult ki, majd a 97 éves veteránt, **dr. Szász Ferencet** köszöntötték, aki legidősebb túlélője a letkés-szalkai csatának.

Ezután a népes vendégcsereg ismét átlépve a határt, a letkési temetőben koszorúzott. **Markó Arisztid** az 56-os Szövetség Esztergom térségi szervezetének tagja aktívan résztvett a harcokban és

¹⁷¹¹ **Koszorút** helyeztek el: 1. *Magyar Szent Korona Társaság*: Dr. Tóthpál Tamás elnök, 2. *Pestmegyei Hadkiegészítő Parancsnokság és Magyar Tartalékosok Szövetsége*: Hatvani Tibor alezredes, és Bécsi Dezső ny. ezredes, 3. *Ipolyszalka Önkormányzata*: Valasek Árpád polgármester, 4. *Letkés Önkormányzata*: Kovács István polgármester, 5. *A Vitézi Rend és a Repülő lövészezred*: vitéz Szendrő Péter, vitéz Porkoláb Miklós és vitéz Gerlits Ferenc 6. *A Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége*: Dr. Boda József r. ezredes és Gajdán Miklós ny. ezredes, 7. *M. kir. 22. honvéd gyalogezred*: Markó Arisztid ny. főhadnagy, 8. *Az 56-os Szövetség és az 56-os Nemzetőrség*: Porpáczy László úr és Englohner Ferenc nő. tbk. 9. *A Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége Pápai Szervezete*: vitéz Székely Sándor, vitéz Szabó Sándor és vitéz Trembeczky István, 10. *A Szent László Hadosztály Parancsnokság*: vitéz Szász Ferenc ny. őrnagy, 11. *Az 1/1. Ejtőernyős ezred*: vitéz Ugron Istvánné úrasszony, 12. „*vitéz Bertalan Árpád*” *Ejtőernyős Cserkészcsapat*: Ugron Ákos 13. *A Csemadok Szalkai Alapszervezete*: Dikács Zsuzsanna elnök, 14. *A Magyar Koalíció Pártja Szalkai Szervezete*: Halló József elnök, 15. *Budapest II. kerületi Nemzetőrség*: Radócz Gábor és Tóth Károly, 16. *Veterán Repülők és Ejtőernyősök Veszprém megyei Szervezete és a Fegyveres Erők és Testületek veszprémi nyugállományúak klubja*: Fazekas Béláné, Szökendi János alez. és Szilágyi Ferenc őrnagy, 17. *A Szent László Hadosztály Katonáinak Szalkai Baráti Köre*: Molnár Imre elnök 18. *A Szent László Hadosztály Katonáinak Baráti Köre*: Anti László ny. őrnagy, Nacsa Ferenc ny. törzsszázlós és Gödöllőről Radó Gábor úr.

Komáromnál védte a hazát: *Minden évben nagy szeretettel és megrendüléssel jövök ide. Egyre kevesebb az életben maradt bajtárs, de a hősi halottaink emlékeszívünkben örökké él, a mai ifjúság számára is példaképpé válhatnak!*¹⁷¹²

2005. június 25-én 10.00-kor szent misével kezdtük az Ipolyszalkai Szent Lászlóünnepséget az ipolyszalkai katolikus templomban. A misét **Vanda Károly** plébános úr tartotta. Szent beszédében a Plébános úr nagyon finoman kifejezte a felvidékiek azt a fájalmát, melyet a baloldali (???) magyar kormány által ellenzett népszavazás eredményeként, ostoba, tudatlan emberek tömege leszavazta az útlevéllel kapcsolatos előterjesztést. A Himnusz, Szózat és a Boldog Asszony anyánk hangjaival emelkedett lélekkel búcsúztunk a templomtól.

A temetőben **Valasek Árpád** polgármester nyitotta meg az ünnepséget. A szervező **Dr. Farkas Jenő** ny. ezds. a Himnusz után öt perces némasággal emlékeztetett a térségben elesett szentlászlós katonák és Ipolyszalka község hősi halott fiaira.

Vitéz Porkoláb Miklós a repülő lövészezred volt hivatásos őrmestere, ny. gépészmérnök tartotta meg ünnepi beszédét. Megemlékezett az itt folyó harcokról, fiatal hősi halott bajtársairól. A beszédet követően **vitéz Márta László** volt felderítő honvéd, hadirokkant, Varró Klára Üzenet egy tömegsírbeli c. versét szavalta el nagy átéléssel. A szavaltat után **Molnár Imre**, a helybeli Tsz. volt agronómusa szavalta el Gyóni Géza „Csak egy éjszakára küldjétek el őket ...” c. ismert versét.

Feloldódást jelentett az ünnepi népviseletbe öltözött asszonykórus, akik az 1940-es évek három népdalát énekelték el, valamint **Kecskés Benjamin** 5. osztályos tanuló, aki a Szent László hadosztály indulóját énekelte el. Erre **Pásztor Éva** ének tanárnő tanította. Nagy tapsot kapott.

A hősi emléksírra a 14 szervezet helyezte el koszorúját.¹⁷¹³

A koszorúk elhelyezése után a Szózat elénekülésével fejeződött be a meghitt, bensőséges megemlékezés.

Befejezésül **Valasek Árpád** polgármester úr megköszönte a jelenlétet, és meghívta a jelenlévőket a sportcentrumban rendezett ebédre.

Az ebéd alatt **Kovács István** letkési polgármester és **Dr. Farkas Jenő** koszorút helyezett le Letkésen a hősök közös síremlékére és vitéz Csörgő László repülő megfigyelő főhadnagy hősi halott sírjára.

A szervező ipolyszalkai polgármesteri hivatal 148 meghívót adott ki, az ebéden csak 37 fő írta alá a jelenléti ívet. Az ívet aláírók, a Szent László Hadosztály Katonáinak Baráti Köre emléklapját kapják meg.

Reméljük, ezt a gyakorlatot unokáink is követni fogják, ha választott vezetőik, több mint tíz esztendő, hagyományainkat folytatni fogják. Adj a Isten, így legyen!

¹⁷¹² Dezső László Esztergom és Vidéke Polgári Hetilap 2003. július 10. XVIII. Évf. 26-27. szám.

¹⁷¹³ 1. Vitéz Szabó Miklós volt t. zászlós, hadirokkant és megmentője Kovács Jenő volt karp. honvéd a *Szent László hadosztály*, 3. *Gránátos ezredének katonái*. 2. *Az Egyesült Királyság Nemzetközi Szent György Lovagrend*: Tóth Pál Tamás. 3. *A Történelmi Vitézi Rend*. 4. *Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége Elnöksége*: Gajdán Miklós ny. ezredes. 5. *Az 56-os Nemzetőrség és 56-os Szövetség*: Englőhner Ferenc. 6. *A Veterán Repülők és Ejtőernyősök Fejér Megyei Egyesülete*. 7. *A Veterán Repülők és Ejtőernyősök Veszprém Megyei Egyesülete*. 8. *A Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége Pápai Szervezete*: vitéz Székely Sándor, Tőrek László és vitéz Szabó Sándor. 9. *A Csemadok Szalkai Alapszervezete*: Dikács Zsuzsanna elnök. 10. *A Magyar Koalíció Pártja Szalkai Szervezete*: Molnár Imre. 11. *A Szalkai Kézműveskör*: Ziman Magdolna. 12. *Ipolyszalka Község Önkormányzata*: Valasek Árpád polgármester. 13. *Letkés Község Önkormányzata*: Kovács István polgármester. 14. *A Szent László Hadosztály Baráti Köre*: vitéz Porkoláb Miklós, özv. Kissné, Bajkai Mária és vitéz Márta László.

Utószó az I. kötethez

A „Szent László” hadosztályban harcoló, oda sorozott, vagy önként jelentkező katonáival. a két világháború közötti időszak oktatáspolitikája és nevelési rendszere vizsgázott. Állíthatjuk, hogy a Horthy rendszer hazájukat önfeláldozóan szerető fiatalságot nevelt annak ellenére, hogy a gazdasági viszonyok nem valósították meg azt a feltételt, hogy „Egy hadsereg megbízhatóságának feltétele az, hogy a hadbavonultak családtagjai ne nélkülözzenek. Az akkori társadalom elégedetlen volt a hadisegélyek, hadiözvegyek, hadiárvaik ellátottságával. Ez ugyanakkor nem jelentette azt, hogy a honvédség az erőszakos rendszerváltást támogatta volna. Nem állíthatjuk, hogy a magyar királyi honvédségen belül a tisztikart a társadalmi, politikai, gazdasági kérdések hidegen hagyták volna. Nevelésük nemzeti, a jelenlegi felfogás szerint jobboldali volt, de ez nem jelentette azt, hogy a fennálló és időszerű kérdéseket a német felfogás szerint akarták volna megoldani. A kötelességet részükre az, jelentette, hogy az elszakított területek visszakerüljenek. Tudták, hogy e területek elvesztését az öszirózsás forradalomnak köszönhetjük. Az első világháború hadseregének felbomlása a baloldali elemek munkája volt az, melynek következtében a hadsereg nélkül maradt ország területének kétharmad részét elveszítette. Senki előtt nem volt ismeretlen, hogy a proletárforradalom vezetőinek a magyar néphez sem fajilag, sem kulturálisan semmi köze nem volt. Érthető, hogy e kisebbséget, ebben az élet-halál harcban nem tekintették, és nem tekinthették megbízhatónak. Ennek ellenére a honvédség elzárkózott ennek a kérdésnek német módszerekkel végzett megoldásától. A németeknek ehhez katonailag meg kellett szállniuk az országot, hogy e kérdést a maguk módján megoldják. A Monarchia tisztikarának öröksége súlyos volt, de ez nem jelentette azt, hogy az idősebb tisztek nemzetiszocialista, német beállítottságúak lettek volna. A fiatal tisztikar, ha nem is volt németellenes, de szellemében magyar volt. Tisztában volt azzal, hogy a szovjetnél a kommunizmus nem egyéb, mint a szláv imperializmus eszköze. A legénység pedig ösztönösen érezte, hogy a szovjet győzelem nem jelent mást, mint a trianoni szerződés megismétlődését. A hadsereg a nyilas hatalom átvételét passzívan szemlélte. Semmi célját nem látta egy esetleges polgárháborúnak akkor, amikor a szovjet ellenség az ország területét már részben megszállta. A honvédség a háború elvesztését tudomásul vette, de azt tisztességesen akarta befejezni. Az önfeláldozó hazaszeretethez nagyban hozzájárult a hadosztály karizmatikus tisztjeinek, parancsnokának, vitéz Szügyi Zoltán ezredes, majd tábornok úr élethivatását jelentő szemlélete, mely azon fáradozott, hogy a korábbi esztelen drill helyett, a parancsnokokban, a magyar legénységnek megfelelő, olyan vezetői magatartás fejlődjön ki és terjedjen el az általuk vezetett csapatnál, mely lelkükhöz közel áll, és ami miatt szolgálatukat szívesen, kedvvel, szeretettel, kötelességtudással látják el. Ezért is lettek a magyar ejtőernyős és repülő csapatok a magyar hadsereg katonáinak, tisztjeinek példaképei. Az elvesztett, esztelen háború végén magyar szempontból a nemzetnek megfelelő megoldás, kifejtet, nem létezett. Nem volt más megoldás számunkra, mint védeni minden talpalatnyi földet, és menteni a katonai erőnyeket, a háború katonai szempontból való tisztességes befejezése. A háború folytatását, tehát nem a németbarátság okozta. A pángermán propaganda a honvédségen belül is sok kárt okozott. A m. kir. Légierőnk ejtőernyős és repülő katonái, a szentlászlósok, úgy érzem a Haza iránti kötelességüket megtették. A repülő lövészeknél sok nőtlen felvidéki, erdélyi katona szolgált a hadosztály életének második időszakában. Ezek a fiatal katonák kitartottak parancsnokaikkal Ausztriáig. Az Ő harcukkal, magatartásukkal foglalkozik a „Szentlászlósok Könyve” II. kötete. Fogadják szeretettel.

RÖVIDÍTÉSEK

á.	ágyú	hdt.	hadtest	or.	orosz
alez.	alezredes	Hgr.	Heeresgruppe	oszl.	oszlop
alhdgy.	alhadnagy	hh.	hősi halott	oszt.	osztály
alti.	altiszt. altiszti	hír.	hiradó, -ás	ov.	osztályvezető
av.	aknavető	hjör.	harcjárőr	ö.	önálló
áeü.	állategészségügy(-i)	hk.	harckocsi	ök.	
b.	bal(ra)	ho.	hadosztály	összekötő, összeköttetés	
bez.	bezárva, bezárólag	honv.	honvéd	örgy.	őrnagy
bizt.	biztosít(ó) - (ás)	hop.	hadosztály parancsnok	orm.	őrmester
csap.	csapat	hszp.	háromszögelési pont	örv.	örvezető
csop.	csoporthoz	hu.	huszár	pc.	páncélos
cső.	csendőrhöz	ht.	hivatásos	pcgk.	páncélgépkocsi
D.	dél (i)	hv.	határvadász	pcgr.	páncélgránátos
dd.	dandár	ill.	illetve	pct.	páncéltörő
e.	ezred	j.	jobb(ra)	pcs.	parancs
é.	él(ő), életben levő	jkv.	jegyzőkönyv	pcv.	páncélvadász
É.	észak (i)	jör.	járőr	pi.	pisztoly
eje.	ejtőernyő(s)	k.	könnyű	pk.	parancsnok(i)
elt.	eltűnt	K.	kelet(i)	pl.	például
epk.	ezred parancsnok	karp.	karpaszományos	pol.	politikai
eü.	egészségügy(i)	kat.	katona(i)	polg.	polgári
ezds.	ezredes	kgr.	kézigránát	prot.	protestáns
érk.	érkezés, érkezik, érkező	kir.	királyi	pság.	parancsnokság(i)
fejör.	felderítő járőr	kiz.	kizárva, kizárólag	psz.	próbaszolgáltatás
feld.	felderítő	kp.	kerékpár(os)	pu.	puska
fhdgy.	főhadnagy	köz.	közepes	rád.	rádió(s)
ftörm.	főtörzsőrmester	közp.	központ(i)	ref.	református
g.	gazdasági	közv.	közvetlen	r.k.	római katolikus
gá.	gépgépjármű(s)	legs.	legénység	rep.	repülő
GH.	gazdasági hivatal	lg.	lőveg	rg.	repülőgép
gjmű.	gépjármű	lgv.	légvédelem(mi)	rolg.	rohamlőveg
gk.	gépkocsi (zó)	lov.	lovas	rotü.	rohamtüzér (ség)
gp.	géppuska(ás)	lősz.	lőszer(es)	seb.	(meg)sebesült
gpi.	géppisztoly(os)	löv.	lövész	sgt.	segédtiszt
gr.	gránát(os)	m.	magyar	szak.	szakasz
gsz.	golyószóró(s)	m. kir.	magyar királyi	száll.	szállító, szállítás
gv.	gépvezetése	mp.	magassági pont	szd.	század
gy.	gyalog(os), gyalogság(i)	mkp.	motorkerékpár(os)	szds.	százados
háp.	harcálláspont	mű.	műszak(i)	szgk.	személygépkocsi
hcsop.	harccsoport	n.	nehéz	szkv.	szakaszvezető
hdgy.	hadnagy	né.	német	szolg.kiv.	szolgálaton-kivüli
hdm.	hadművelet(i)	ny.á.	nyugalmlományú	t.	tartalékos
hdp.	hadapród	ny.	nyugalmazott	táb.	tábori
hds.	hadereg	Ny.	nyugat(i)	tbk.	tábornok
		o.	oldal	tád.	támadás, támadó
		og.	osztag	tám.	támogató
		ojmű.	országosjármű, kocsik,		

táv.	távbeszélő	tpk.	tűzérparancsnok	vkf.	vezérkari főnök
tgk.	tehergépkocsi	tsz.	továbbszolgáló	véd.	
ti.	tiszt(i)	u.	utász		védő, védelem, védelmi
thts.	altiszt(i),	uvéd	utóvéd	von.	vonat
tiszthelyettes(i)		ü.	üte	vőrgy.	vezérőrnagy
ts.	tisztes	üpk.	üteparancsnok	zlj.	zászlóalj
tiz.	tizedes	üag.	üzemanyag	zls.	zászlós
tsz.	továbbszolgáló	v.	vitéz		
tőrm.	tőrsőrmester	vá.	vasútállomás		
tű.	tűzér(ségi)	vk.	vezérkar(i)		

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

KÖNYVÉSZETI ANYAGOK

Adalékok a Horthy hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938-1945) - Honvédelmi Minisztérium Központi Irrattára Kiadása 1961. A jegyzetekben:

Adalékok

Adonyi (- Náredy) Ferenc: A magyar katona a második világháborúban 1941-1945. - 1954. Ferdinand Kleinmayr Klagenfurt. A jegyzetekben: **Adonyi**

Bangha Ernő: A magyar királyi Testőrség 1920-1944 - Európa Kiadó Bp.1990. 407.o. A jegyzetekben: **Bangha**

Bank László: Harcok, hősök, hamvak. Pest megye északkeleti részének felszabadítása 1944.november 16-december 30. - Aszód, 1984. Múzeumi füzetek 29. sz. A jegyzetekben:

Bank

Bányászati és Erdészeti Főiskola: A m.kir., hallgatóinak névsora 1905 tanévben. -Nyomtatott Joergest Ágost özv. és fiainál Selmezbányán. A jegyzetekben: **Évkönyv**

Bárczy János: Zuhanóugrás - Magvető Kiadó Budapest , 1981.653.o. A jegyzetekben: **Bárczy**

Bonhardt Attila - Sárhidai Gyula - Winkler László: A magyar királyi honvédség fegyverzete - Zrínyi Kiadó 475.o. A jegyzetekben: **Bonhardt et al.**

Borus József: Fejér megye felszabadítása 1944.dec.2-márc.23. 5-66 o. in: Fejér megyei történeti évkönyv. 4. A felszabadulás Fejér megyében - Székesfehérvár 1970. 717.o. A jegyzetekben: **Borus Fejér**

Borus József: Hadszintér Somogy földjén (1944. dec.1.-1944. márc. 31.) in: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 1. Szerk.: Kanyar József - Kaposvár 1970. 205-272.o. A jegyzetekben: **Borus Somogy**

Csicseri-Rónay István: Szombathelyi Ferenc - Occidental Press 2002. A jegyzetekben: **Rónay**

Darnóy Pál: A Budapestért vívott harc. - HÚ 1962.11., 1964.5., 1965.1., 2., 1966.5., 1969.1., 2., 3., 4., 7., 1970. 5.,10., 1971. 5.sz. A jegyzetekben: **Darnóy Budapestért**

Darnóy Pál: A világmegváltó eszmerendszer feltöredezése - HÚ. 1967. 9.sz. A jegyzetekben: **Darnóy eszme**

Darnóy Pál : Magyarok Ausztria angol megszálló övezetében. - Kézirat. Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL.) Tanulmányok gyűjteménye (a továbbiakban: Tgy) 3148 jegyzetekben: **Darnóy fogság**

Darnóy Pál: Végső harcok magyar földön HÚ. 1973. 6. sz., 1977. 5., 9.sz, 1978.1., 5., 9., 1979.5., 7., 1980.1., 7.sz. A jegyzetekben: **Darnóy végső**

Dombrádi Lóránt-Tóth Sándor: A magyar királyi honvédség 1919-1945 - Zrínyi Katonai Kiadó Budapest 1987. 462. o. A jegyzetekben: **Dombrádi-Tóth** 364. o.

Csonkaréti Károly: Hadihajók a Dunán - Zrínyi Kiadó 1980 268., 255. A jegyzetekben: **Csonkaréti**

Farkas Jenő dr.: Aranydiplomás repülő hadnagyok: A m. kir. vitéz nagybányai HORTHY ISTVÁN Honvéd Repülő Akadémia 1944.augusztus 20-án felavatott évfolyamának EMLÉKKÖNYVE 1942-1944. - Öszeállította: Dr. Farkas Jenő Gödöllő, 1994. 190 o. XVIII táblaképpel. A jegyzetekben: **Farkas: emlékkönyv**

Farkas Jenő dr.: Emléktábla felszentelése Letkésen - Magyar Szárnyak 1993/94 évi 23.sz. 31-32.o. és HÚ. 1995.01/02.sz. E jegyzetekben: **Farkas publ. 3.**

Farkas Jenő dr.: Repülő évfolyamunk kiképzésének áttekintése 185-206.o. in: Pénzes János: Emlékek Útját járva 1942-1944 345.o. - Bambra Press, Melbourne, Ausztrália 1990. A jegyzetekben: **Farkas történet**

- Farkas Jenő: „Szent László csatája” Bronz relief felszentelése Letkésen. - Magyar Szárnyak 1993/94 évi 23. sz. 32. o. A jegyzetekben: **Farkas publ. 4.**
- Farkas Jenő dr.: Helyesbítések. - Magyar Szárnyak 1992. 21.sz. 303.o. A jegyzetekben: **Farkas publ. 2.**
- Farkas Jenő dr : Közlés - Magyar Szárnyak 21.szám 1992.23.oldal. . A jegyzetekben: **Farkas közlés**
- Farkas Jenő dr.: Ünnepség Letkésen hősök napján - Magyar Szárnyak 1991 évi 20.száma 16-17.o. . A jegyzetekben: **Farkas publ. 1.**
- Fehér Könyv . A Magyar Köztársaság és demokrácia elleni összeesküvés okmányai 3. kiadás - Kiadja a Tisza Irodalmi és Lapkiadó Vállalat Rt. Budapest 1947 augusztus. Orsz. Széchenyi Könyvtár T 6562/67 lelt. sz. Vitéz Szügyi Zoltán Országos Széchenyi Könyvtárban a 9636 könyvespolc helyen az olvasóban található IV 15837 sz. 14. Jegyzőkönyv. Szügyi Zoltán volt vezérőrnagy a Honvédelmi Miniszter Katonapolitikai osztályán 1947. febr.12-14-én felvett vallomásai (60. o.) A jegyzetekben: **Szügyi vallomás**
- Friessner, Hans: Árulások, vesztett csaták. - Conexus Printer, Budapest , 1992. 213.o. A jegyzetekben: **Friessner**
- Gazsi József: Fények a Börzsönyben - Zrinyi Katonai Kiadó, Kossuth Könyvkiadó Budapest 1976. 235+6p.+10p foto. A jegyzetekben: **Gazsi**
- Gosztonyi Péter: Endkampf an der Donau 1944/45. - Molden, Wien-München-Zürich, 102-103. A jegyzetekben: **Gosztonyi német**
- Gosztonyi Péter A magyar Honvédség a második világháborúban 2.kiad. - Európa Könyvkiadó Budapest , 1995. A jegyzetekben: **Gosztonyi**
- Györkei Jenő: Szügyi Zoltán az örökös csapattiszt. - Magyarország hetilap 1634. száma, 1995.május 26. 28.old. A jegyzetekben: **Györkei**
- Haupt, Werner Die 8. Panzer-Divizion im Zweiten Weltkrieg - Podzun-Pallas, Friedberg 1987. 416.o. A jegyzetekben: **8.Panzer- Division**
- Huszár János : A magyar ejtőernyősök Pápán 1939-1945. - Pápa, 1993. A Jókai kör kiadványa 2. 231+31 oldal. A jegyzetekben: **Huszár.**
- Kern, Erich: Die letzte Schlacht Ungarn 1944-45. - Welsemühl, 1960. 322.o. A jegyzetekben: **Kern**
- KSH: Magyarország Helységnévtára 1967. - Statisztikai Kiadó 865.o. . A jegyzetekben: **KSH**
- Mabire, Jean: Die DD-Panzer-Division „Wiking”. - 432.o. A jegyzetekben: **Mabire**
- Martin Kornél - Ugron István: Fejezetek a Szent László hadosztály történetéből. 1944. Az októberi megalakulástól az év végéig. - Hadtörténelmi Közlemények. 1995. 3. szám 78-149. o. és II. rész 1945. A Garamtól Karintiáig - 1996. 4.szám 56-132. o. A jegyzetekben: **Martin-Ugron I. vagy II.**
- Martin Kornél és Ugron István: Vitéz Szügyi Zoltán vezérőrnagy és a Szent László hadosztály - Magyarság, No 52. 1996. december 28. 6. o. A jegyzetekben: **Martin-Ugron Szügyi**
- M. Szabó Miklós : A magyarországi felszabadító hadműveletek 1944-1945 - Kossuth Könyv-kiadó 1985. A jegyzetekben: **M. Szabó** 88-89. o.
- Minaszjan, M.M.: Részletek a Délkelet Európai népeinek felszabadulása c. művéből. 17-124. o. in: Hazánk felszabadulása Zrinyi, 1970 413. o. A jegyzetekben: **MMM**
- Németh András: Tétova esztendő. - Tények és Tanuk 1988. Magvető kiadó. A jegyzetekben: **Németh**
- N.N.: Fehér Könyv. A magyar köztársaság és demokrácia elleni összeesküvés okmányai. - Bp., 1947.
- N. N.: Hazánk felszabadulása 1944-1945 - Zrinyi Katonai Kiadó 1970.
- N.N.: Ünnepség a letkési temetőben. - Magyar Honvéd 1992. július 12. Nemzet és Hadsereg. HM. fotó Hohner Miklós. a jegyzetekben: **N.N.**

Payer, Andreas v.G.: ARMATI HUNGARORUM (audiatur et altera pars...) - Körösi Csoma Historische Gesellschaft e.V. München.600.o. Kimutatás a m.kir.honvédség Németországba kitelepített alakulatairól WEHKREISENKÉNT. 1945. III. 25. 390-412. A jegyzetekben:

Payer

Péterdi A János: Észrevételek a repülő lövészezred történetéhez. - Magyar Szárnyak 1997. 144-146. A jegyzetekben: **Péterdi**

Piufisch Gábor: Repülő életem - Magyar Szárnyak 1997.18-26.o. A jegyzetekben: **Piufisch**

Pohlman, Hartwig: A 96. gyalog hadosztály története 1939-1945 - 1959 Verlag Hans-Henning Podzun - Bad Nauheim. VII.féj. Harcok a déli hadseregcsoport kötelékében Magyarországon, Szlovákiában és Ausztriában 1944.január 4 - májusig 351-404. o. Fordította: vitéz Koós Ottó nyá.őrnagy. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Pohlman**

Rada Tibor: A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és Testvérintézetek Összefoglalt Története. (1830-1945) - II. Kötet. A jegyzetekben: **Rada**

Ravasz István: Erdély, mint hadszíntér. 1944. - Petit Real Könyvkiadó Budapest, 1997. 288.o. A jegyzetekben: **Ravasz**

Rebentisch, E.: Geschichte der 3. Panzer-Division Berlin-Brandenburg 1935-1945. -Berlin 1967.522.p. Verlag der Buchhandlung Günther Richter Hadtörténelmi Könyvtár 49683. A könyv 448-473. oldalának fordítása HK F 50 száma alatt található. A jegyzetekben: **3. Panzer-Division**

Ross, Walter: Harcok a Garam hídfőért 1945 január elejétől március végéig.- Kézirat. 4.o. A Hadtörténelmi Levéltár (HL) Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Ross**.

Ruttkay Jenő: A m. kir. „Szent László hadosztály hősi harcai I. Az Ipoly és Garam menti hadműveletek, 1944. december 22-1945 január 7.- In Adonyi 175-179.o. A jegyzetekben:

Ruttkay

S.H. (Sanna Henrik: A m. kir 2.ejtőernyős zászlóalj hősi harca 1944/1945 telén. - In Adonyi 208-215. o. és a HÚ 1954. 2.szám 9-11. o. és 3.sz.10-12. o. és a HÚ. 1997. nov - dec.-i (455) és 1998 január - februári (456) számában. A jegyzetekben: **Sanna**

Sipos Péter - Ravasz István: Magyarország a második világháborúban Lexikon A-Zs - Petit Real Budapest 1997. 2. kiadás.599.o. A jegyzetekben: **Lexikon**

Splényi Géza báró: Az utolsó magyar huszárok. - 56. o. Sárvár . A jegyzetekben: **Splényi**

Strébely Zoltán: A Szent László hadosztály harcai - Magyar Szárnyak 1984. 63-65. o. A jegyzetekben: **Strébely**

Számvéber Norbert: Kilőtt harckocsikért termőterület 34-37.o.- Ad acta HL.Levéltár évkönyve 1998. Petit Real 1999. 71.o. A jegyzetekben: **SzN**.

Széni Imre: Októbertől-májusig. Zala megye felszabadítása 1945. márc. 27-től április 3-ig. - 1965. Magyar Honvédelmi Sportszövetség Zala megyei Elnöksége. 45. o. A jegyzetekben: **Széni**

Szügyi Zoltán volt vezérőrnagy: „Összefoglaló jelentés, a volt Szent László hadosztály által a „Magyar Nemzeti Felszabadító Bizottság”-tól kapott feladatának végrehajtásáról és befejezéséről,, – HL. Szügyi Zoltán személyi anyaga 166-180 oldal. A jegyzetekben: **Szügyi jelentés**

Tallinger Endre: Emberi méltóságok címmel Interjúk, riportok és pályaképek a magyar Vöröskereszt múltjáról és jelenéről - 146. o. Megjelent a Magyar Vöröskereszt Országos Titkársága kiadásában. FK.: Dr Szilárd István főtítká. A jegyzetekben: **Tallinger**

Tassonyi Edömér: Ejtőernyősök harca a Kárpátok védelmében - Magyar Szárnyak (MSz) Oshawa, 1982.78.-81. o. A jegyzetekben: **Tassonyi 1982**.

Tassonyi Edömér: Az isaszegi harcok - Msz.1983.53-55. o. A jegyzetekben : **Tassonyi 1983**

Tassonyi Edömér: A megerősített I. zászlóalj harcai Kéthelyen - MSz. 1984. 73-76. o. A jegyzetekben: **Tassonyi 1984**.

- Tóth Sándor: Budapest felszabadítása 1944-1945. Zrinyi Katonai Kiadó 1975. 292. o. A jegyzetekben: **Tóth Sándor**
- Veress D. Csaba: A Balatoni csata A jegyzetekben: **Veress Balaton** 143. o-tól
- Veress D. Csaba: Harcok a Balatoni védelmi vonalban (1944. december-1945. május) - A Veszprém megyei múzeumok közleményei 18. 1986. Különlenyomat. Veszprém 1987. 563-585. oldal. A jegyzetekben: **Veress Harcok**
- Veress D. Csaba: Veszprém megye felszabadításának története - MSZMP Veszprém megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési osztálya Veszprém, 1970. 21-26.o. A jegyzetekben: **Veress**
- Veress D. Csaba: Veszprém megye felszabadításának története - Különlenyomat a Veszprém megyei múzeumok közleményei. 9. kötetéből. Veszprém 1970. 275-328. A jegyzetekben: **Veress Veszprém**
- Vigh Károly: Ugrás a sötétbe - Magvető Könyvkiadó Budapest , 1984. 405. o. A jegyzetekben: **Vigh**
- Vigh Károly: Vattay Antal naplója.- Zrinyi Kiadó Budapest 1990. 94. o. és 72. jegyzet. A jegyzetekben: **Vigh Vattay**
- Wolfgang, Paul: Brennpunkte Die Geschichte der 6. Panzerdivision (1.leichte) 1937 - 1945 - Hadtörténelmi Könyvtár 56991 A jegyzetekben: **6. Panzer-Division**
- Zaharov, M.V.: A 2.és 3. Ukrán Front felszabadító hadműveletei Délkelet és Közép-európában 1944-1945 - Zrinyi Katonai Kiadó Budapest 1973. 508 o. A 11-267 oldalt Sörös Lajos alezredes a Hazánk felszabadítása 1945-1945 Zrinyi 1970 c. könyvből vette át. Ez nem felel meg a valóságnak. A 11 és 13. fejezetet Szentesi Ede fordította. A jegyzetekben: **Zaharov könyv**
- Zaharov, M.V.: A szovjet hadművészet a magyarországi felszabadító hadműveletekben. (A 2. ukrán front tapasztalatai alapján.) Hadtörténelmi Közlemények 1965 2. sz. 320-332. A jegyzetekben: **Zaharov**

GYŰJTEMÉNYI ANYAGOK

- Adamovich Károly m. kir .hdgy., nyá. őrnagy, (9024 Győr Zrinyi u.39.): Katonaéletem 5.o. és 1997. 04. 15-i levele. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Adamovich**
- Baka István: Ötven éve történt. PÁRKÁNY ÉS VIDÉKE 1994.IV évf.12.szám. a jegyzetekben: **Baka I.**, PÁRKÁNY ÉS VIDÉKE 1994.V.évf.1.szám. a jegyzetekben: **Baka II.**, Átkelés a Garamon PÁRKÁNY ÉS VIDÉKE 1994.V. évf. 2.sz., a jegyzetekben: **Baka III.**, és személyes közlés a jegyzetekben: **Baka**
- Bakay Zoltán: Ad futurum memoriam Visszatekintés a háborús élményekre 1944-1949. -HL .Tgy. 3472 A jegyzetekben: **Bakay Z.**
- Bakay Zoltán m. kir. hdgy., nyá. honv. őrgy.: Harctéri emlékeim. - Kézirat 1-7., 9-11. és 14-22 o. a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Bakay**
- Bakay Zoltán m. kir. hdgy., nyá. honv. őrgy.: 2002. nov.11-én kelt levele és 2002.dec.3-án átadott gépelt közlése. A jegyzetekben: **Bakay közlés**
- Bakay Zoltán: ÉSZREVÉTELEK. Lektor vélemény. 20043. 12.15. és 2004.02.14. 6 + 3 o. a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Bakay É.**
- Bánhid Gyula: A Szent László hadosztály tisztje voltam. Kézirat 13 o. a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Bánhid**
- Benkó Béla : Visszaemlékezés a repülő lövészezred II. zlj. nehézfegyver századáról 1944. 10.15.- 1945.03.22.közt.- Kézirat. 179.p. A jegyzetekben: **Benkó**

Békássy Miklós szds. 1986.nov. 8.-i és 1987.01.27-én kelt levele Pályi Györgyhez A jegyzetekben: **Békássy Pályi**

Béres Béla : Észrevételek Dr. Farkas Jenő könyvéhez, illetve egyes pontjaihoz, egyes szövegrészek kiegészítése. Kézirat 7. o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Béres É.**

Béres Béla : Katonaéletem a Szent László hadosztály II. eje. zlj. av. szd-ában Pápa - Letkés. 1944. XI-XII hónap. Kézirat 22. o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Béres**

Béres Béla: ÉSZREVÉTELEK. Lektorai vélemény. 7.o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Béres É.**

Boda Géza : Életrajzom. Kézirat 8. o. és 1990. 01. 30-i levele 2.o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Boda**

Bogdányi József Helemba, 1998.október 9-i személyes közlése és 1998.10. 09-i levele a szerzőnek. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Bogdányi**

Csány Balázs fhdgy.: 16. debreceni rotü. oszt.- Hangszalag. A. Palásthy gyűjtemény. 9. kazetta A., és 8.kazetta B. oldal. Készült 1986. októberében Budapesten.: HL. Bonhardt Attila örgy. tulajdonában. A hangszalagról gépelte: Dr. Farkas Jenő 1996.01.24-én. A jegyzetekben: **Csány 9 A és 8 B.**

Csörgey Erika, Hollós Györgyné 1998. 09. 15-i közlése. - A leírt szöveg 1998. 10. 12-én és 11. 03-án történt javításokkal. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Csörgey**

v. Csörgey László rep leírása, eü. könyve és rep. minősítése. - Csörgey Erika, Hollós Györgyné tulajdonában. A jegyzetekben: **Csörgey L.**

Darnóy Pál : Magyarok Ausztria angol megszálló övezetében.1944 -1945 1. folytatás 5. o. és 2. folytatás 6.o. Fénymásolat. HTL. Tgy. 3148. A jegyzetekben: **Darnóy**

Dárday Vilmos ezds. A Szent László hadosztály tüzérparancsnokának hadinaplója. -) HL. Horthy kori csapatanyag. Két A-5-ös kockás füzet, melyben 1944. XI. 1 - 1945. III. 22-ig, (Rábay Pál százados .segédtiszt) illetve 1945. IV. 6 - V. 18-ig (Gereben Ferenc százados, segédtiszt) naponta rögzíti az eseményeket, melyeket parancsnoka kézjeggyével ellenjegyez. Értékes mellékletei a hadosztály tüzérségének szervezetére, mozgására, harccselekményeire, ellátására vonatkozó-, illetve az hadosztály egészét érintő - az I. a. osztály által kibocsátott - parancsot, iratot, mellékletet, továbbá Dárday kézzel írott emlékeztetését, kéziratát tartalmazza. Az anyag - Dárday ezredes hagyatékaként - 1995 első negyedében érkezett Ausztráliából a HL-ba Goór György alezredes (a hadosztály „rohamezred” pk.) fiának segítségével Visszaemlékezések HL. tanulmányok gyűjteménye (a továbbiakban: Tgy.) A jegyzetekben: **Dárday napló.**

A naplóban saját írásával kézirat van, a jegyzetekben: **Dárday kézirat**

Ismeretes a naplóban levő „Összefoglalás a Szent László ho. harcáról 1945. III. 21-től IV. 11-ig terjedő időről” c. géppel írt sokszorosított irat, melyet Gereben Ferenc százados kézírásával egészített ki. A továbbiakban: **Dárday Összefoglalás**

A hadinapló csaknem 262 mellékletet tartalmaz. Az I. füzethez, az 1-136; a II. füzethez a 157-262; az Összefoglaláshoz a 133-157 sz. melléklet tartozik A továbbiakban: **Dárday**

Dobay Pál: Német kísérlet a Budapest körüli szovjet ostromgyűrű áttörésére a Pilisen át 1945. januárjában. - Kézirat 21.o.+5 fénykép. A jegyzetekben: **Dobay**

Dorner Dezső, nemes írásos közlése. Levél Darnóy Pálnak 74. 03. 15.-én fénymásolatban. A 23 zlj. 1945. februári ütközet létszáma. in: Darnóy Pál : Magyarok Ausztria angol megszálló övezetében HL. Tgy. 3148. A jegyzetekben: **Dorner**

Drózdny Gyula plébános levelei 1. Ipolyszalka 1946.07.18-án és 11.07-én Gramantik Endrénének és 2. Ipolyszalka 1952. 07. 19 -én vitéz Csörgey Lászlónénak. Eredetiek vitéz

Csörgey Erika, másolatok a Hadtörténeti Levéltár Dr. Farkas Jenő személyi anyagában.. A jegyzetekben **Drózdý 1. és 2.**

Esze Jenő: Hadikrónika a m.kir.2.honv. páncélos utász zászlóalj harcairól 1944.okt. 9 -1945. márc. 6. HL Tgy. 3021. A jegyzetekben: **Esze**

Farkas Attila 1997.11.06-i levele a szerzőhöz és Szmolicza József 1997. 06. 13-i és 18-i közlése a múzeumban és a temető bejárása alatt.- A Honismereti Kört az 1980-as években az isaszegi Falu múzeumban legid. Szatmári Zoltán „Zoli bácsi” kezdeményezte. A jegyzetekben: **Farkas Attila és Szmolicza**

Farkas Jenő dr.: Esztergom - szentgyörgymezői temetőben levő 1944-45-ös magyar honvédsírok helyének megállapítása. 1999. február 27. - Kézirat 6.o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **FJ-eml.**

Farkas Jenő dr.: Hozzászólás a Szent László hadosztály repülő lövészei A letkési ütközet - vitéz Pályi György szkv .szds. (a Hadak Útjában 1985 május -juniusi szám 15-18.o-án) 1983-ban megjelent cikkéhez” - Elküldve a HÚ- nak 1995. 08. 02-án. Elutasítva 1995.08.11-én. Levelek Hadtörténeti Levéltár Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **FJ-lev.**

Farkas Jenő dr.: A 16.és 20. rohamtüzérszázadok sorsa 1944 november és 1945 május között. - Kézirat 22.o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Farkas rotü 2.**

Farkas Jenő dr.: Az Isaszegen elesett ejtőernyős hősi halottak síremléke - Kézirat a szerző tulajdonában. Megjelenés alatt. A jegyzetekben: **Farkas**

Farkas Jenő dr.: Villanások a magyar királyi rohamtüzérség történetéből. - Kézirat.21. o A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Farkas rotü 1.**

Fekete Iván 2000. március 5-i levele a szerzőnek. - A jegyzetekben: **Fekete lev.**

Gereben Ferenc szds. harctudósítása.- in: **Dárday** 98.melléklet. HL. Horthy kori csapatanyag. A jegyzetekben: **Gereben**

vitéz Gétay Géza ny. ezds., m. kir. tü. szds. feljegyzése vitéz dr. Ravasz István alez-nek (dátum nélkül). - Az eredeti példány másolatát 1997. 12. 15-én kaptam Székely alez-től és telefon beszélgetés 1997. december 16.án 12. 30-kor. A jegyzetekben: **Gétay**

Goór György: Ahogy én láttam 45. IV. 3-1945. VI. 6. A Szent László hadosztály rohamezredének utolsó parancsnokának visszaemlékezése a hadosztály utolsó harcaira. HL. Tgy. 3434 A jegyzetekben: **Goór 1**

Goór György: Szent László segíts. A Szent László hadosztály története 1944-1945 HL. Tgy 3410 A jegyzetekben: **Goór 2**

Gótz Pál beadványa a Vitézi Székhez 3.o. 1995.január.- Másolata szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Gótz**

Gerlits Ferenc: Szolgáltam a Szent László hadosztályban. - Kézirat 7.o. A HL. Dr. Farkas Jenő személyi anyagában. A jegyzetekben: **Gerlits 2-3.o.**

Gráczol Sándor 1995. 01. 28-i levele Gótz Pálnak.- Másolata a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Gráczol - Gótz**

Dr. Grimm Lóránt 1998. december 14-i levele a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Grimm**

Kárpáthy Tasziló 1995. 12. 21-én, és 1997. 03. 11-i levele a szerzőhöz. - A szerző birtokában. A jegyzetekben: **Kárpáthy levél**

Halmay József: I. sz. 1944 zsebnaptár (6,5x10 cm) 1944. 10. 25. szerda- 12. 31. vasárnap és Előjegyzési zsebnaptár 1945 évre (8,5x 11.5 cm.) 1945. 01. 01.-12.10 közötti „hadinaplója” a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Halmay napló**

Hargittai Emil: In memoriam Gál Iván.- Film szöveg. Másolata a szerző tulajdonában DUNA televízió RÉGIÓK részére az ejtőernyősökről és szentlászlósokról és a második világháború alatti katonasírokról készített riport, melyet 1966. nov. 12-én vetítettek.

- Vesztességjelentés Bajta, Dunaharaszti, Fót, Garamkövesd, Helemba, Ipolyszalka, Isaszeg, Kicsind, Leléd, Letkés helyiségekben eltemetett hősi halottak és eltűntek listája Másolata a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Hargittai**

Iker János esperes: Szentbékálai Plébánia Historia Domus 63-67 o. Másolata Mohos Nándor (1997.VI.1 6.Veszprém) jóvoltából a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Iker János**

Józsa Béla : További információk a Szálasi-röppentyűről - Militaria 1999/15.szám 532-533.o. A jegyzetekben: **Józsa**

Kárpáthy Tasziló 1995. 12. 21-én, és 1997. 03. 11-i levele a szerzőhöz. - A szerző birtokában. A jegyzetekben: **Kárpáthy levél**

Kovács István m. kir. hdp. őrm. naplója a szerző tulajdonában. A jegyzetekben **Kovács napló**

Vitéz Kovács Gyula altbgy. A Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplója. - HL Horthy kori csapat anyag. 1944. A jegyzetekben: **Kovács hadinapló**

Katona Szabó István: Báró Atzél Ede emlékére. - Gödöllői Szolgálat. Időszaki kiadvány. 1996. december 7. o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Katona**

Karvaly Frigyes 1985. 08. 19.-i levele Lajtos Árpádhoz. 4.o.- Eredeti levél a HL. Tgy. Lajtos Árpád dossziéjében. Az idézet szöveg a levél 2. oldalán található. A jegyzetekben: **Karvaly**

Kárpáthy Tasziló Tamás m. kir. fhdgy., nyá. szds.: Emlékezés. Tüzértiszt voltam a II. világháborúban. - 7.o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kárpáthy emlékezés.**

Kárpáthy Tasziló : A Magyar Királyi Honvéd 20. rohamtüzérsztály története. - Kézirat 27. o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kárpáthy történet**

Kárpáthy Tasziló Tamás: A 20. rohamtüzérsztály története - HL. Tgy. 3463 A jegyzetekben: **Kárpáthy doc.**

Kelemen Kristóf : A Szent László hadosztály 2. repülő lövészezred II. zászlóalj törzs R-3-as rádiósa voltam. - 7. o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kelemen**

Kovács Jenő levele Szabó Miklósnak. - A levél Szabó Miklós tulajdonában. A jegyzetekben: **Kovács Jenő**

Kövesdy Dezső 1985. VI. 28.-i levele Lajtos Árpádhoz. - A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kövesdy**

Kriegstagebuch des Oberkommandos der Heeresgruppe Süd HL Mikrofilmtár, a jegyzetekben: **KTB**

ifj. Kurali Ferenc (Letkés, ? , 1947. 08. 06., 1949. 07. 22.-én kelt három) levele özv. Csörgéy Lászlónénak. Eredetiek Csörgéy Erika, Hollós Györgyné, másolatai a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kurali**

Lajtos Árpád Hadtörténelmi visszaemlékezéseim I. Szent László hadosztály.- HL. Tgy 2598. sz. Első - írógéppel írott - példány, melyet Lajtos 1964. április 28-án fejezett be és irt alá. Az anyagnak két 84 oldala van és a 85. oldalán található eredeti aláírása. Feldolgozza a hadosztály történetét megalakulásától 1945. március 25-ig, megszökéséig, nagy méretű vázlatokkal. Ide csatolta pótlólag a 4. jegyzetben említett 9 „fóliát”. Ebben található az előzőekben idézett szöveg. A Tgy. 2598. sz. másolati példánya, Lajtos által átdolgozott írása, a HL. Tgy. 3403.-ben található. A jegyzetekben **Lajtos I.**

Lajtos ebből a 84 oldalból 72 oldalt átdolgozott, a vázlatokat A4 méretre csökkentette. Ez az irat „Lajtos Árpád Hadtörténelmi visszaemlékezéseim II. Szent László hadosztály.” HL. Tgy. 3403.-ben. Ehhez a részhez még hozzátartozik a 62-66. oldal, mint önálló (csonka) rész, mely az 1944. 12. 20-1945. 01. 09-ig tartó „nagy” hadműveleteket elemzi a Szent László hadosztállyal összefüggésben. A jegyzetekben: **Lajtos II.**

Végül Lajtos Árpád : Hadtörténelmi visszaemlékezéseim III. Szent László hadosztály és más kézirat-törödékek. 7 o. A Lajtos II. első oldalainak egy pár oldalra szorító átdolgozásának töredéke. HL. Tgy. 3403.-ben található. A jegyzetekben: **Lajtos III.**

Lajtos Árpád: Nyilatkozat Pályi György szolgálaton kívüli. m. kir. százados felkérésére. 2 o. Bp., 1985.01.14. Másolat a szerző tulajdonában. A továbbiakban: **Lajtos nyilatkozat**

Lajtos Árpád 1983.jan.6-án Pályi Györgyhez írott levele 5.o. HL.Tgy.2598. A jegyzetekben: **Lajtos Pályi**

Makai László alez.(1925 évf.) közlése 1973.12.13-i levélben Darnóy Pálnak - in: Darnóy Pál levelezése. HL Tgy. 3148. A jegyzetekben: **Makai**

Martin Kornél: Néhány adat és emlék a „Szent László” felderítő osztály életéből, 1944. XI. 17-1944. XII. 27. - (Kézirat) 1988. 84. o. HL. Tgy. 3138. A jegyzetekben: **Martin**

Martin Kornél - Ugron Gábor: Fejezetek a Szent László hadosztály történetéből. II. -Kézirat. 1-182., jegyzet I-XLVIII. A jegyzetekben: **Martin - Ugron kézirat**

Mezei Pál: 1999. 04. 09., 18.,24-i levelei a szerzőhöz. A jegyzetekben **Mezei**

Molnár Zoltán: Helytörténeti emlékezés (Ipolypáld) Páld község Krónikájának jegyzetfüzete megkezdve 1965. jan. 1-én. A jegyzetfüzet 202 számozott lapoldalt tartalmaz. Molnár Zoltán krónikás Páld 1965. jan. 1. Kézirat. - A szerző a pápai református kollégiumban végzett nyugdíjas tanító lakásán őrzi jelenleg is az emlékezést és volt szíves engedélyezni a szerzőnek e sorok kimásolását, később azokat a szerző feltett kérdéseire 1998. 06. 16-án kelt írásában kiegészítette. Ekkor adatközlői Garampáldon: id. Szeleczy László (93 éves) akkori községi bíró, Szeleczy Gergely és István, Markus László, Boc József, Kéménden a volt hídfőtől 1 km-re lakó Sováb Vidor volt. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Molnár Zoltán**

N. Béla Mesteriben 1945. 02. 28-án kelt levele özv. Csörgey Lászlóné részére „a m. kir. Zombori honv. repülőtér parancsnoka” levélpapírján. - 6. o. Az eredeti Csörgey Erika, másolata a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **N. Béla**

Négyesi Lajos: A pilisi német áttörés VI. Esztergom és vidéke - Múltidéző 1999/3. A szerző tulajdonában A jegyzetekben **Négyesi**

NN.: utásznapló A mosonmagyaróvári 53. majd a Szent László hadosztály utásznaplójának hadinaplója. 1944. IV. 24-1946. IX. 30-ig. 123 lap. HL Horthy kori csapat anyag A jegyzetekben: **Utásznapló**

Nyéki Takács László vitéz, nemes, m. kir. szds., ny. honv. alez.: Visszatekintés az elmúlt időkre. Egy m. kir. ludovikás tiszt származási és életrajzi feljegyzései.- 18 pl. Győr 1993. 123.o. 7 old. fényképekkel HL. Tgy. 3388. A jegyzetekben: **Nyéki Takács**

Ormai István, vitéz dr.: Az oshavai repülő találkozó. Kanadai Magyarság 1985 aug. - szept. - Az eredeti publikáció másolata a szerző birtokában. A jegyzetekben: **Ormai**

Pályi Görgy, vitéz szds.: A Szent László hadosztály légierőből szervezett repülő lövészezredének története. Összeállította: vitéz Pályi György szds. A lövészezred utolsó parancsnoka. 1983.- Kézirat. I. r. 79. o. II. r.: 66. o. össz.: 145 o. HL .Tgy. 3403. A jegyzetekben: **Pályi**

Pályi György 1983. 06. 27-i levele Góty Pál (236 Lenape, Dr. North Wales P.A. 19454) részére. - A levél másolata a szerző birtokában. A jegyzetekben: **Pályi Góty**

Pályi György: Egy évforduló megünneplése. - Szittyakürt, 1985. február Eredeti közlés a szerző birtokában. A jegyzetekben: **Pályi publ. 1**

Pályi György: Hősök sírjai a letkési temetőben. - Szittyakürt 1985. november -december. Eredeti közlés a szerző birtokában. A jegyzetekben: **Pályi publ.2**

Pályi György: Hősök napja. - Szittyakürt Eredeti közlés a szerző birtokában, mely a megjelenés időpontját nem tartalmazza. A jegyzetekben: **Pályi publ.3**

Pályi György : Kiigazítás. Komjáthy Prof: 1000 years Hungarian Art of War könyvére.- Eredeti közlés a szerző birtokában. A jegyzetekben: **Pályi kiigazítás.**

Pályi György vitéz Lajtos Árpádhoz Miami, 1985. 08. 25-én írott levele szerint.- 1.o. Másolat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Pályi -Lajtos**

Pályi György vitéz Lajtos Árpádhoz 1985.12.05-én kelt levele - Másolat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Pályi -Lajtos 2**

Pethő Sándor 1989.02.09-én levélben érkezett Nyilatkozata Pályi Györgynek - A jegyzetekben: **Pethő**

Porkoláb Miklós 1997.07.10-i levele a szerzőhöz.- A jegyzetekben: **Porkoláb levél**
Porkoláb Miklós: Életrajzom. - Kézirat. 10. o. és 1997 .07. 10-i levele. A szerző tulajdonában.
A jegyzetekben: **Porkoláb**
Rábay Pál a szerző 1998.12.19-i levelében feltett kérdéseire, 1999.01.25-én érkezett levélválasza. - A jegyzetekben **Rábay**
Ross Walter: Harcok a Garam hídfőért 1945. január elejétől március végéig. - Kézirat. 4. o. A szerző tulajdonában. A továbbiakban: **Ross**
Rózsafi János: ÉSZREVÉTELEK. Lektorai vélemény 5.o. A szerző tulajdonában.
RTV Újság 1961.sz.áma NOTESZLAP - A jegyzetekben: **RTV**
Stambauer Rita Kicsind 1998.09.13-i levele a szerzőnek.- A szerző tulajdonában. A jegyzetekben **Stambauer**
Surányi Kálmán 1998.febr.11-i 13.-i és 22-i és 1999.01.15-i levelei a szerzőhöz. - A jegyzetekben: **Surányi**
Surányi Kálmán 1997. febr. 22-i levele Béres Bélának. - A jegyzetekben: **Surányi - Béres**
Szabó Miklós: Életem a m. kir. honvédségnél és a börtönben.- Kézirat 5. o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Szabó Miklós.**
Szabó Nándor: Hadszintér: Magyarország IV. rész . 8. fejezet. Harcok a Garamtól nyugatra 1945. I. 6 – 20.- Kézirat. A jegyzetekben: **Szabó Nándor**
Számvéber Norbert: A német 503. nehézpáncélos osztály (s. Pz. Abt. 503) magyarországi harcai 1944-1945. ELTE BTK 1998. Szakdolgozat változat. - Kinyomtatva 1999. 02. 17. HL. Tgy. 3562. 93. o. A jegyzetekben: **Számvéber**
Számvéber Norbert: A „Südwind” hadművelet - HL.Tgy. 3561. - A jegyzetekben: **Számvéber N.**
Szántó Lóránt Boldog 1998.10.13-i levele a szerzőnek. - A szerző tulajdonában.. A jegyzetekben: **Szántó**
Szántó Lóránt: Kicsind felszabadításának előzményei és eseményei a II. világháborúban. - Kézirat. 8.o. Másolata a szerző tulajdonában A jegyzetekben: **Szántó jegyzet**
Szász Ferenc: Rövid katonai életrajz és szolgálat ismertetése Göd 1995.jan.15. - A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Szász**
Szepesvári Béla ny. őrnagy: Háborús napló 1944.VIII.3 -1945. XII. 24-ig.- 95. o. Másolat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Szepesvári**
Szepesvári Béla: A hazáért mindhalálig - Saját kiadás 100 példány 204 o. A jegyzetekben **Szepesvári könyv**
Szepesvári Béla: ÉSZREVÉTELEK. Lektorai vélemény 2004.01.02. 4. o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Szepesvári É.**
Tassonyi Edömér: Írás saját használatra. - Kézirat. 1982. január. 1- 43. o. HL. Tgy. 3413. Fejezetei: 1. Kritika (1-5.o.); 2. Ejtőernyősök harca a Kárpátok védelmében (6-13.o.); 3. Soroksári és Dunaharaszti harcok (13-20.o.); 4. Az isaszegi harcok (21 - 26. o.); 5. A megerősített I. zászlóalj harcai Kéthelyen (26 – 32 o.); 6. Harcok a Garamtól nyugatra Csallóközön át (32 - 43. o.); 1982. Másolat Ugron István tulajdonában. 7. Az I. eje. zászlóalj és zászlóalj közvetlen harca a balatoni visszavonuláskor. (Ez a rész nem készült el, de Tassonyi Edömér két magánlevele alapján rekonstruálható. 2., 4. és 5. fejezet a Msz. 1982, 1983 és 1984 évi számában jelent meg. A jegyzetekben: **Tassonyi**
Tassonyi Edömér 1980. 06. 18.-án és 08. 03.-án kelt levele Duska Lászlóhoz - HL. TGy. 3064. A jegyzetekben: **Tassonyi - Duska**
Tassonyi Edömér Pályi Györgynek 1982. jan. 12-én kelt levele. - 2. o. HL. Tgy 2598 sz. A jegyzetekben: **Tassonyi - Pályi**
Taucher Gyula: Szent László hadosztály tábori lelkesze voltam. - 4. oldal. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Taucher**

Telegdy István zls.: 16. debreceni rotü. osztály. - Magnófelvétel. Készült 1987-ben Budapesten. A Palásthy gyűjtemény. Gépelte: Dr. Farkas Jenő 1996. 01. 25 HL. .Bonhardt Attila 38 A 2.o., B 3.o. 39 A 2.o., B.3.o. Itt a 39 A kazetta, 1.o. A jegyzetekben: **Telegdy 39 A.1.**

Trembeczky István, vitéz ny. eje. hdgy. Szolgálatom a vitéz Bertalan Árpád honvéd ejtőernyős ezred II. Zászlóaljánál annak megalakulásától hadifogságomig. - Elmondta a szerzőnek: Gödöllő, 1997. október 4-én. Kézirat. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben :

Trembeczky

Tóth Mihály: A Repülő lövészezred II. zászlóaljának egészségügyi katonája voltam. - Emlékezését Boldogon 1998. 11. 11-én kelt sajátkezű írása és hangszallagra mondott szövege alapján írtam le. Az eredeti szöveget 1998. 11. 15-én kelt válasz-levelében módosította, azt 1998.11.18-án javítottam. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Tóth**

Ugron István szds.: Az 1/II. eje. Zlj. története 1944. okt.15- dec.15-ig. - HL. Tgy. 3403. és a Kézirat indigós másolata a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Ugron**

Ugron István: A pápai 1/I. ejtőernyős zászlóalj története 1945. január 25.- III.28. - 3. o. Huszár Jánosnak 1986. január. Eredeti másolati pld. a HL-ban. A továbbiakban: **Ugron 1/II**

Vajna Iván: Repülő Csapattiszthelyettes Képző Iskola – HL.Tgy. 3563 Másolat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Vajna**

Waczek Fedor fhdgy. Hangszallag. A. Palásthy gyűjtemény Készült 1986. novemberében Budapesten. A hangszallagról gépelte: Dr. Farkas Jenő 2003.01.24-én. HL. Bonhardt Attila örgy. tulajdonában. A jegyzetekben: **Waczek**

Weirich, Hans-Armin, Prof. Dr.: ABK”Z” (Ausbildungskommando Zerstörer) / Ungarn (Német romboló kiképző keret története Magyarországon.) - Kézirat a szerző birtokában. 10.oldal. . A jegyzetekben: **Weirich**

Zálnoky Jenő fhdgy.: 24. kassai rotü. oszt. - Hangszallag. A. Palásthy gyűjtemény. 9. kazetta B oldal. Készült 1986. októberében Budapesten. HL. Bonhardt Attila örgy. tulajdonában. A hangszallagról gépelte: Dr. Farkas Jenő 1996.01.24-én. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Zálnoky**

Zeng de, Henry L.: The Royal Hungarian Honved Szt. László Division Okt. 1944. - May 1945.- HL. Tgy. 3084. A jegyzetekben: **Zeng**

SZEMÉLYI KÖZLÉSEK

Baradlai György személyes közlése.- A jegyzetekben: **Baradlai**

Barta Ferenc harangozó 1997. 06.16-i személyes közlése Libádon. - A jegyzetekben: **Barta**

Baráthné Benkó Julis szerint helyesen Szalkai puszt. Bajtán 1997. 06. 16-án tett közlése a szerzőnek.- A jegyzetekben **Baráthné.**

Bábolnay Lóránt m kir. fhdgy., ny. honv. örgy.(1141 Budapest, Szomolány köz 5.) 1998. 03. 16-án átadott feljegyzések, interjú és annak javítása alapján. -A jegyzetekben: **Bábolnay**

Béres Béla : Közlések - A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Béres közl.**

Bogdányi József Helemba, 1998.október 9-i személyes közlése.- A jegyzetekben: **Bogdányi**
Bonhardt Attila ezds. 1996. 01. 22.-i közlése.- A jegyzetekben: **Bonhardt**

Csány Balázs személyes közlése a Honvédség Házában (Stefánia út) 2002. 02. 22.-én.- A jegyzetekben: **Csány**

Csicsman József közlése. -Kézirat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Csicsman**

Csörgey Erika, Hollós Györgyné 1998. 09. 15-i személyes közlése a szerző tulajdonában. - 4.oldal. A jegyzetekben: **Csörgey**

Czibor Dénes 1998 03.18-i személyes közlése a szerző tulajdonában.- A jegyzetekben: **Czibor**

Demény Aladár személyes közlése a szerzőnek. - A jegyzetekben: **Demény**

Ecseri Pál 1997. 09. 10., 17., 11. 17.-i személyes közlése (rövidítve). - A jegyzetekben: **Ecseri**

Eleőd Attila személyes közlése a szerzőnek. - A jegyzetekben: **Eleőd**

Fekete Péter vitéz szóbeli közlése 1998 08.23-án a szerzőnek. - A jegyzetekben: **Fekete**

Fényes Lajos eje. aknavető, (1104 Harmat u 144 III. 12.) 1997 november 25-i személyes közlése. - A jegyzetekben: **Fényes**

Gálbory Sámuel személyes közlése Gödöllő, 1998. február 21.-én. - A jegyzetekben: **Gálbory**

vitéz Gedőváry Ferenc 1998. 02. 19 és 24-i magnó felvétel. - Közlései a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Gedőváry**

Gráczol Sándor személyes közlése. A jegyzetekben: **Gráczol**.

Gulyás Ferenc Kézirat 5.o. A szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Gulyás**

Halmai József 1998.febr.9.,16 és 03.09-i közlése A jegyzetekben: **Halmai**

Harminc Béla 1946. 02. 28. költözött Letkésre. Béres Béla beszélgetett vele 1997. októberében (Kazetta B oldala).- A jegyzetekben: **Harminc**

Harminc Béláné, Rozália. Béres Béla beszélgetett vele 1997. októberében - (Kazetta B oldala). A jegyzetekben: **Harminc**

Horváth Árpádné Halászi Zsuzsa 1997.11.06-i nyilatkozata a szerzőnek - A jegyzetekben: **Horváthné**

Hován István közlése.- Kézirat a szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Hován István**

Hován Józsefné közlése. - Kézirat a szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Hován Józsefné**

Kicsindi Kálmán személyes közlése a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Kicsindi**

vitéz Koós Ottó személyes közlése. A jegyzetekben: **Koós**

Kovács István hdp. őrm-rel Esztergomban 1997 április 22-én beszélgetett Béres Béla .- A szöveget hangszalagról Kovács István válaszaiból összeállította a szerző. A jegyzetekben: **Kovács**

Kubiss Sándor 1998. 08. 18-i közlése Ipolyszalkán. - A szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Kubiss**.

Kuti János 1999. 01. 19-én Pécelen, lakásán, történt magnó felvétel és általa javított adatfelvétel alapján. - A jegyzetekben: **Kuti**

Laki Károly személyes közlése.- A szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Laki**

Molnár Imre 1998. március 18.-i közlése. - A jegyzetekben: **Molnár Imre**

Molnár Zoltán közlése. A jegyzetekben: **Molnár**

Móri Józsefné, özv.(Ilonka néni).- Felvette: Béres Béla Letkés, 1997. 10. 03. A jegyzetekben: **Móriné**

Móricz István Budapest 2000. aug.15-i levele a szerzőnek. - A szerző tulajdonában A jegyzetekben **Móricz**

Nacsa Ferenc nyá. törzsszázlós (Tapolca) 2003. május 14-17-én írott több közlése az ejtőernyős s más hősi halottak adataival kapcsolatban. A jegyzetekben: **Nacsa**

Németh István közlése. - A szerző tulajdonában. A jegyzetekben **Németh**

Orosházi Lajos személyes közlése a szerzőnek. - Neki Fehér Jenő alez. a komáromi védelem pk-a szovjet hadifogságban mesélte. Tiszti táborban voltak együtt hadifoglyok. A jegyzetekben: **Orosházi**

Papp József személyes közlése. - Kézirat a szerző tulajdonában. A jegyzetekben: **Papp József**

Papp Pállal az interjút készítette Béres Béla . - A jegyzetekben: **Papp Pál** .

Puchovszki István közlése. - A szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Puchovszki**

unka Tibor közlése Demény Aladárnak.- Az adatok Demény Aladár tulajdonában. A jegyzetekben : **Punka**

Sas Dezső hdp. őrm. rehabilitált szds. személyes nyilatkozata a szerző tulajdonában.- 3 oldal. A jegyzetekben : **Sas**

Schmidt Mihály tiz. közlése - Kézirat a szerző tulajdonában, a jegyzetekben : **Schmidt**
 Simon Vendel közlése. - Kézirat a szerző tulajdonában, a jegyzetekben : **Simon**
 Smirer Gyula személyes közlése. - A jegyzetekben: **Smirer**
 Stefanovics Miklós Katonai életrajzom. - A szerző tulajdonában. A jegyzetekben **Stefanovics**
 Szabó József személyes közlése a szerző tulajdonában.- A jegyzetekben: **Szabó J.**
 Szabó Miklós (1161 Budapest, Szilágyi Mihály út 3.) közlése.- A jegyzetekben: **Szabó**
 Szalók Imre közlése. 11.o. - Kézirat a szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Szalók**
 Számvéber Norbert: Az 1944-1945. évi Esztergom körüli harcok stratégiai jelentőségéről -
 (Előadás Esztergom 2000. 03 03.) 7.o. A jegyzetekben: **Számvéber N.**
 Számvéber Norbert személyes közlése 1998. 12. 02-án és 07-én eredeti jegyzőkönyv alapján.
 -A jegyzetekben: **Számvéber**
 Szendrő Péter 2005. 08. 12 - levele: II. vh-s katona halottak az esztergomi temetőben – A
 jegyzetekben: **Szendrő**
 Tersztyánszky György 1995. június 12-én kelt levele a szerzőhöz. - A szerző tulajdonában, a
 jegyzetekben: **Tersztyánszky**
 Vavrik Nándor közlése a szerzőnek 1997-ben. - A szerző tulajdonában, a jegyzetekben:
Vavrik
 Vizér Mátyás személyes közlése. - A szerző tulajdonában, a jegyzetekben: **Vizér**
 Zermann hk. vezető közlése Bonhardt Attilának. - A jegyzetekben: **Zermann - Bonhardt**
 Zsitva Ferencné, Radics Julianna Libádon 1997. 06. 16-án tett közlése a szerzőnek. - 1945
 telén még lány volt. Az elmondottakat férje ZSITVA FERENC (meghalt 1984.
 novemberében) elbeszéléséből tudja. A jegyzetekben: **Zsitváné**

NÉVJEGYZÉK

SZEMÉLYNEVEK

- Adamovich 35, 118, 138 1/b 1/b 319, 420
 Adonyi 8, 35, 101, 161, 216, 1/b
 320, 417, 419
 Altorjay 156, 164, 166, 171, 174,
 177, 179, 183, 188, 189, 197, 213, 221,
 236, 239, 240, 241, 247, 255, 1/b 303,
 304, 316, 317, 320, 321, 340
 Atzél Ede 10, 26, 1/b 423
 Babkó Pál 32, 90
 Baka 156, 197, 236, 237, 253, 1/b 275,
 288, 304, 333, 345, 347, 370, 379, 385,
 393, 397, 420
 Bakay 73, 108, 109, 145, 165, 186,
 258, 1/b
 291, 292, 341, 342, 349, 405, 408, 421
 Balck 12, 77, 202, 257, 262, 277, 312,
 322, 323, 324, 325, 330, 336, 346, 349,
 352, 353, 355, 391
 Bánfalvy Ferenc 30,
 Bánhidny 31, 92, 209, 217, 223, 225,
 227,
 228, 229, 246, 1/b 274, 284, 285, 290, 300,
 305, 314, 316, 318, 319, 321, 322, 325,
 421
 Bank 22, 38, 48, 150, 1/b 277, 312, 322,
 323, 324, 325, 330
 , 336, 346, 349, 352, 353, 355, 391 1/b 417
 Bánó Árpád 33, 98, 235, 1/b 307
 Baráth 115, 116, 119, 138, 245, 1/b 351
 Bárczy 8, 9, 15, 25, 28, 36, 38, 42, 43, 48,
 51, 52, 1/b 319, 333, 334, 340, 390, 391,
 417,
 Bazsó Károly 95, 1/b 290, 300, 305, 331
 Bernolák 74, 109, 110, 203, 218, 258,
 259
 , 1/b 303, 304, 316, 344
 Békássy 33, 34, 35, 100, 184, 199,
 200, 235 236, 247, 1/b 421
 Beregffy 26, 1/b 322, 351
 Béres. 30, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 85
 136, 160, 169, 178, 180, 190, 191,
 192, 193, 216, 234, 243, 245, 246, 251,
 252, 257, 1/b 272, 295, 296, 297, 298,
 307, 308, 355, 366, 369, 372,
 374, 379, 384, 386, 388, 394, 398, 407,
 408, 409, 421, 425, 427, 428
 Bertalan Árpád 11, 22, 24, 25, 82, 1/b
 426
 Berthy 43, 83
 Boda 45, 119, 121, 138, 141, 143, 182,
 196, 206, 229, 230, 231, 257, 1/b 287,
 288, 421
 Bonhardt 3, 10, 11, 12, 22, 23, 47, 75,
 77, 110, 261, 1/b 266, 351, 417, 421,
 426, 427, 429
 Borus 3, 19, 33, 79, 123, 124, 125, 126,
 127, 128, 129, 130, 131, 1/b 266, 332,
 344, 345, 417
 Csatay 22, 23
 Csány 74, 75, 109, 218, 258, 259, 260,
 1/b 314, 421
 Csörgy 93, 120, 121, 143, 170, 205, 208,
 224, 229, 256, 1/b 364, 365, 372, 377,
 378, 385, 388, 389, 392, 403, 421, 422,
 424, 427
 Czirfusz 31, 88, 90, 137, 217, 224,
 225, 228, 1/b 274, 284, 288, 305
 Darnóy 9, 183, 1/b 391, 417, 421,
 422, 424, 247,
 Dárday 22, 23, 71, 72, 73, 74, 75, 80, 103,
 106, 107, 108, 109, 110, 140, 142, 145,
 165, 167, 174, 179, 185, 189, 190, 201,
 203, 204, 217, 228, 236, 241, 258, 261,

- 263, 1/b 269, 277, 280, 282, 283, 291,
292, , 304, 312, 313, 315, 316, 317, 319,
, 321, 323, 324, 325, 329, 333, 342, 343,
344, 346, 347, 348, 351, 421, 343, 344,
346, 347, 348, 351, 421, 422
- Dombrádi 21, 123, 1/b 417
- Dósa István 9, 1/b 408
- Ecseri 53, 54, 1/b 427
- Esze 32, 150, 153, 154, 156, 158, 164,
165,
176, 190, 204, 221, 222, 1/b 315, 422
- Falvay 102, 103, 1/b 309, 372
- Farkas 1, 12, 31, 54, 55, 86, 91, 109, 110,
118, 194 1/b 264, 290, 291, 292, 293,
300, 335, 346, 347, 378, 380, 392, 395,
404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411,
417, 418, 421, 422, 426, 427
- Földes 34, 104, 242, 246, 1/b 273, 293,
294
- Freyer 31, 93, 94, 95, 147, 171, 173, 180,
182, 183, 185, 208, 211, 213, 227, 1/b 274,
285, 307, 351
- Friessner 9, 19, 20, 124, 125, 153,
155, 163, 202, 1/b 418
- Gazsi 33, 151, 153, 157, 161, 193, 247,
1/b 418
- Gereben 261, 1/b 277, 316, 324, 325, 342,
347, 348, 421, 422
- Gétay 101, 102, 1/b 422
- Godó 83, 1/b 331, 333, 334, 335
- Gosztonyi 7, 10, 26, 1/b 418
- Gótz 86, 89, 90, 179, 181, 205, 206, 213,
222, 223, 224, 239, 256, 1/b 274, 275, 285,
390, 401, 404, 405, 406, 407, 409, 423,
425
- Görgényi 93, 98, 147, 173, 1/b 340,
351
- Gráczol 32, 90, 91, 93, 142, 194,
205, 207,
208, 213, 230, 256, 1/b 275, 387, 406, 423,
427
- Grollmann 19, 123
- Guderian 19, 20, 154, 155, 157, 1/b
283, 351, 355
- Györkei 25, 1/b 418
- Gyula diák 45, 46
- Halmay 116, 117, 118, 119, 138,
141, 144, 147, 173, 186, 190, 201, 217,
234, 247, 1/b 277, 302, 319, 333, 354,
408, 423, 427
- Hargittai 29, 39, 43, 45, 46, 48, 49,
50, 51,
53, 1/b 307, 356, 358, 360, 364, 369,
370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377,
379, 381, 423
- Heinrich István 31, 85, 88, 121, 171,
188, 196, 214, 229, 237, 238, 1/b 274,
284, 285, 288, 351, 373
- Henkey-Hönig 75, 77, 110, 218, 261
- Hitler 19, 97, 124, 128, 163, 220, 1/b 272,
355,
- Hovánné 170, 224, 1/b 378, 383, 385,
386, 387, 428
- Huszár 1 1, 28, 29, 37, 38, 39, 43, 48, 57,
63, 65, 123, 159, 160, 161, 168, 251, 1/b
298, 330, 345, 418
- Ipoly.-Garam 9, 214, 229, 242, 243,
254 1/b 282, 301, 306, 320, 360, 390
- Isaszeg 11, 48, 51, 52, 53, 145, 1/b 423
- Jodl 19, 124
- Juhász 37, 38, 39, 40, 41, 50, 51, 61, 83,
89, 129, 1/b 367, 377, 380, 385, 389,
409, 410
- Karácsony Edvin 1/b 288, 364
- Kárpáthy 75, 76, 77, 105, 110, 111,
112, 203, 260, 261, 1/b 314, 329, 342,
344, 423
- Karsay 28, 57, 85, 159, 1/b 272, 294, 307,
351
- Karvaly 80, 1/b 332, 340, 423
- Katona 1/b 423
- Keitel 40, 41, 42, 43
- Keksz Edgár 31
- Kelemen 9, 88, 93, 94, 95, 138, 141,
147, 157, 173, 182, 183, 206, 207, 210,
211, 212, 215, 216, 227, 231, 233, 257,
1/b 272, 289, 308, 365, 367, 404, 423
- Kemenes 61, 1/b 298
- Kicsindi 88, 137, 178, 180, 189, 216,
223, 239, 1/b 286, 294, 299, 300, 309,
379, 392, 399, 428
- Kiss Zoltán 28, 29, 84, 127, 1/b 335,
344, 345, 351
- Kökény 49, 51
- Koczán Árpád 1/b 406
- Koppány 104, 114, 147, 185, 214, 217,
229, 252, 1/b 293, 294, 305, 306, 312,
315, 320, 325, 351
- Kovács Gyula 12, 26, 123, 187, 1/b 322,
347, 352, 423

- Kövesdy 57, 63, 64, 65, 84, 85, 159, 168, 192, 1/b 331, 334, 424
- Koltay 76, 111, 203, 1/b 328, 329, 344
- Kopeczky 98, 118, 1/b 408
- Koppány 80, 104, 114, 147, 185, 214, 217, 229, 252, 1/b 293, 294, 305, 306, 312, 315, 320, 325, 351
- Kovács Ferenc 37, 38, 48, 51, 84, 115
- Kovács Gyula 12, 26, 123, 187, 1/b 322, 347, 352, 423
- Kövesdy 57, 63, 64, 65, 84, 85, 159, 168, 192, 1/b 331, 334, 424
- Kubiss 252, 253, 1/b 371, 389, 390, 428
- Kuti János 1/b 428
- Lajtos 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 43, 49, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 77, 79, 80, 101, 103, 104, 107, 108, 110, 111, 114, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 136, 137, 139, 140, 141, 144, 146, 148, 156, 158, 159, 163, 164, 165, 166, 167, 171, 172, 174, 177, 183, 187, 197, 198, 200, 201, 203, 204, 216, 220, 221, 224, 228, 229, 230, 231, 233, 241, 244, 245, 246, 253, 261 1/b 273, 274, 275, 276, 280, 285, 286, 301, 302, 305, 310, 311, 312, 313, 314, 319, 320, 324, 325, 326, 327, 329, 331, 332, 335, 340, 342, 344, 347, 353, 354, 355, 364, 390, 391, 401, 423, 424, 425
- Martin 9, 10, 11, 12, 19, 20, 32, 35, 92, 101, 103, 104, 105, 106, 109, 138, 139, 143, 147, 186, 192, 200, 201, 202, 203, 204, 216, 218, 220, 221, 229, 233, 234, 236, 246, 247, 253, 254, 256, 261, 1/b 273, 282, 283, 285, 288, 293, 294, 298, 304, 308, 311, 312, 324, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 341, 346, 347, 353, 355, 392, 404, 405, 418, 424
- Molnár Lajos 24, 28
- Molnár Zoltán 157, 262, 263, 1/b 283, 303, 424, 428
- Nagy Árpád 41, 83, 1/b 331, 332, 335,
- Nagy Valér 104, 105, 233, 1/b 293, 294, 308
- Nemes Endre 12, 1/b 392, 401
- Nyéki Takács 11, 16, 35, 103, 1/b 425
- Ormay 9, 1/b 391, 425
- Orosházi 1/b 334, 343, 394, 408, 409, 428
- Ősze 90, 179, 195, 213, 223, 1/b 286, 374, 399
- Palágyi 114, 252, 1/b 300, 371
- Pálfi 99, 136, 142, 172, 197, 198, 236, 248, 1/b 271, 278, 282, 305, 314, 316, 318, 319, 321, 327, 328, 329, 330, 331, 334, 336, 337, 343, 346, 348
- Pálos Géza 12, 1/b 392
- Pályi 7, 9, 10, 11, 12, 13, 27, 31, 32, 33, 86, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 111, 137, 141, 142, 145, 159, 162, 163, 171, 172, 179, 180, 186, 194, 195, 196, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 213, 217, 222, 223, 225, 228, 230, 231, 241, 247, 251, 256, 261, 1/b 274, 275, 276, 285, 286, 287, 288, 294, 300, 304, 310, 315, 324, 331, 332, 333, 337, 340, 342, 345, 353, 364, 384, 386, 390, 391, 392, 401, 404, 421, 422, 424, 425, 426
- Pethő 99, 192, 1/b 298, 372, 425
- Piußsich 44, 1/b 419
- Platthy 37, 38, 41, 42, 43, 83, 103
- Ruttkay 1/b 338, 339, 341, 419
- Pohlman 220, 1/b 319, 320, 419
- Pokorni 29, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43
- Porkoláb 86, 87, 90, 91, 120, 121, 143, 173, 181, 185, 194, 195, 205, 206, 208, 212, 213, 239, 257, 1/b 273, 298, 299, 307, 308, 330, 407, 408, 425
- Puchovszki 1/b 378, 384, 385, 387, 389, 392, 404, 407, 408, 409, 428
- Ravasz 3, 10, 12, 16, 102, 176, 189, 1/b 266, 360, 394, 396, 397, 399, 400, 401, 402, 407, 408, 419, 422
- Ruttkay 8, 35, 80, 101, 204, 216, 1/b 338, 339, 341, 419
- Sanna 8, 28, 57, 65, 84, 159, 161, 162, 164, 168, 171, 205, 213, 216, 233, 245, 251, 1/b 273, 293, 298, 304, 307, 308, 351, 355, 419
- Sas 176, 238, 246, 251, 1/b 274, 285, 289, 298, 1/b 428
- Sáska 27, 56, 77, 1/b 296, 373, 399
- Schmidt 118, 158, 163, 164, 166, 174, 187, 214, 221, 229, 239, 256, 1/b 275, 300, 311, 312, 428
- Sebestyén 38, 39, 82
- Simon 81, 170, 205, 223, 224, 225, 230, 1/b

- 384, 385, 386, 387, 388, 389, 408, 428
 Skorzeny 34
 Stambauer 1/b 276, 355, 358, 374, 387, 400, 425
 Stefán 32, 98, 136, 165, 239, 245, 246, 247, 248, 263, 1/b 290, 291, 293, 294, 307
 Strébely 1/b 287, 419
 Szabó 3, 10, 15, 35, 54, 58, 63, 88, 89, 95, 97, 99, 100, 101, 112, 147, 176, 182, 184, 193, 195, 196, 200, 218, 219, 237, 252, 253, 256, 263, 1/b 266, 270, 271, 275, 301, 341, 346, 348, 359, 369, 370, 387, 389, 395, 396, 407, 408, 410, 418, 423, 425, 426, 428
 Szabó Lőrinc 26
 Szabó Miklós 3, 34, 95, 101, 200, 1/b 266, 369, 370, 395, 396, 407, 408, 410, 418, 423, 425, 428
 Szabó Péter 10, 1/b 378
 Szakács 57, 84, 86, 159, 1/b 298, 331, 335, 345, 351
 Szakáll 98, 1/b 343, 345
 Szakály Sándor 10
 Szálasi 7, 17, 34, 43, 94, 96, 105, 120, 1/b 337, 423
 Számvéber 3, 12, 41, 63, 155, 173, 182, 1/b 266, 395, 396, 419, 426, 429
 Szántó 219, 263, 1/b 276, 282, 285, 286, 294, 296, 297, 307, 324, 333, 356, 357, 358, 373, 384, 399, 426
 Szarka Gábor 9
 Széchenyi 53, 98, 105, 233, 234, 1/b 273, 276, 288, 290, 418
 Szepesvári 96, 97, 98, 99, 100, 136, 141, 142, 143, 145, 146, 172, 173, 185, 198, 199, 214, 235, 250, 1/b 271, 278, 289, 290, 301, 304, 305, 314, 319, 323, 324, 326, 327, 328, 336, 337, 343, 346, 348, 349, 426
 Szügyi 8, 10, 13, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 55, 56, 57, 75, 76, 79, 91, 92, 102, 116, 117, 136, 139, 140, 163, 164, 165, 167, 187, 189, 203, 221, 228, 230, 233, 241, 244, 245, 246, 1/b 273, 274, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 317, 322, 326, 334, 335, 338, 340, 347, 351, 353, 355, 414, 418, 419
 Tassonyi 9, 11, 15, 24, 28, 29, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 72, 82, 83, 84, 127, 128, 129, 139, 246, 1/b 275, 288, 298, 310, 313, 319, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 340, 345, 346, 347, 351, 355, 420, 426
 Veres 21, 124, 125, 126, 127, 195, 1/b 399, 404
 Vigh 29, 1/b 420
 Vörös János 15, 16, 17, 26, 29, 235
 Wenck 19, 123, 1/b 427, 1/b 324
 Zágonyi 46, 47
 Zaharov 21, 149, 155, 161, 1/b 282, 359, 391, 420
 Zeng 7, 77, 110, 261, 1/b 427
 Telegdy 74, 75, 203, 218, 258, 259, 260, 261, 263, 1/b 314, 426
 Tersztyánszky 95
 Tiszafüredi hídfő 28, 1/b 288, 429
 Tóth János 39, 1/b 397
 Tóth Sándor 10, 1/b 417, 420
 Trembeczky 159, 168, 178, 216, 1/b 272, 294, 295, 408, 426
 Ugron 9, 10, 19, 20, 29, 30, 32, 35, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 84, 92, 101, 103, 104, 106, 139, 147, 159, 192, 200, 203, 204, 216, 218, 246, 247, 253, 254, 256, 261, 1/b 282, 283, 285, 286, 288, 293, 294, 297, 298, 304, 311, 312, 313, 324, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 341, 346, 347, 355, 392, 405, 407, 418, 424, 426
 Zsitváné 1/b 338, 429

FÖLDRAJZI NEVEK

- Alsónémedi 37, 38, 41, 72, 108
 Ausztria 44, 1/b 302, 417, 421, 422
 Bajta 33, 118, 158, 165, 173, 177, 189,
 200, 203, 204, 236, 237, 239, 240, 251,
 256, 258, 1/b 268, 269, 271, 272, 277,
 278, 282, 287, 303, 306, 307, 328, 393,
 423
 Balatonfüred 16, 17
 Béla 163, 247, 1/b 268, 283, 302, 310,
 314, 318, 326, 329, 331, 333, 336, 341,
 342, 393, 394
 Budapest 16, 20, 21, 22, 27, 30, 36,
 39, 44, 46, 52, 60, 63, 65, 71, 74, 78,
 106, 123, 129, 149, 152, 153, 154, 163,
 177, 220, 258, 263, 1/b 301, 302, 316,
 319, 320, 323, 327, 332, 345, 422
 Cegléd 44, 48
 Csány 74, 75, 109, 218, 258, 259, 260
 Dány 48, 53, 73
 Debrecen 21, 35
 Dunaharaszti 20, 22, 28, 38, 40, 41, 43, 44,
 45, 48, 52, 72, 1/b 423
 Érsekújvár 157, 1/b 322, 325, 327, 333,
 342, 343, 346, 359
 Garam 13, 104, 106, 155, 158, 164, 167,
 174, 175, 186, 187, 188, 189, 194, 202,
 218, 225, 229, 241, 242, 243, 244, 246,
 253, 262, 1/b 274, 275, 276, 1/b 277,
 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285,
 286, 287, 288, 290, 293, 295, 298, 299,
 300, 302, 303, 306, 310, 311, 313, 314,
 319, 320, 323, 326, 327, 330, 332, 333,
 356, 357, 358, 359, 373, 374, 379, 396,
 399, 419, 425
 Garamkövesd-i puszta 33, 241, 1/b 277
 Guta 245, 1/b 287, 336, 344, 348
 Gyál 22, 38
 Győr 60, 77, 114, 146, 172, 176,
 1/b 273, 287, 314, 319, 322, 333, 348,
 354, 355, 358, 420, 425
 Ipoly 6, 13, 33, 83, 85, 89, 95, 96, 98 103,
 108, 109, 147, 149, 150, 155, 157, 158,
 159, 160, 162, 164, 165, 166, 167, 168,
 170, 173, 175, 177, 179, 180, 181, 182,
 183, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 193,
 194, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 203,
 204, 205, 206, 207, 210, 211, 212, 215,
 216, 219, 221, 222, 226, 227, 229, 230,
 233, 239, 240, 241, 242, 245, 247, 250,
 251, 252, 253, 256, 258
 Ipoly.-Garam 9, 214, 229, 242, 243,
 254 1/b 282, 301, 306, 320, 360, 390
 Isaszeg 11, 48, 51, 52, 53, 145, 1/b 423
 Kéménd 165, 188, 241, 247, 262, 1/b
 268, 273, 274, 275, 277, 279, 280, 281,
 282, 283, 286, 287, 288, 293, 298, 299,
 301, 302, 303, 305, 315, 333, 337, 357,
 358, 373, 377, 379, 393, 399
 Kicsind 21, 33, 85, 88, 89, 104, 115, 174,
 188, 204, 229, 237, 238, 243, 244, 246,
 253, 254, 256, 257, 258, 262, 263, 1/b 268,
 272, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 282,
 283, 285, 286, 288, 289, 290, 293, 294,
 295, 296, 297, 298, 299, 300, 306, 338,
 358, 360, 361, 362, 363, 367, 368, 372,
 373, 376, 387, 393, 399, 409, 423, 425,
 426
 Köbölkút 146, 165, 1/b 268, 290, 298, 302,
 303, 305, 315, 316, 318, 328, 329, 334,
 335, 337, 340, 341, 393, 400
 Köhídgymart 1/b 268, 275, 276, 279, 280,
 281, 284, 286, 288, 303, 305, 306, 312,
 314, 315, 317, 323, 326, 328, 332, 333,
 338, 393, 399, 400
 Libád 100
 Muzsla 146, 163, 254, 263, 1/b 301, 304,
 315, 316, 320, 324, 329, 334, 338, 339,
 341, 342, 346, 357, 363
 Ógyalla 1/b 302, 334, 336, 342
 Ócsa 35, 37, 38
 Pápa 35, 85, 94, 96, 126, 140, 146, 154,
 172, 245, 1/b 287, 307, 319, 349, 366,
 408, 418, 421
 Rába 20, 210
 Valkó 48, 73
 Váradles 28
 Veszprém 32, 55, 143, 1/b 314, 408, 409,
 420

ALAKULATOK, SZERVEZETEK, EGYEBEK

2. Ukrán Front 1A 16, 20, 21, 38, 149, 152, 154, 158, 175, 262, 263, 1B 282, 325, 332, 333, 345, 350, 358
3. Panzer-Division 1A 175, 186, 187, 219, 243, 1B 283, 284, 302, 313, 315, 326, 419
6. Panzer Division 1A 155, 186, 219, 243, 244, 1B 315
8. Panzer-Division 1A 175 1B 312, 320, 325, 326
- I. ejtőernyős zászlóalj 11, 20, 21, 29, 36, 37, 43, 44, 45, 72, 127, 216 1/b 313
- II. ejtőernyős zászlóalj 29, 57, 59, 63, 82, 85, 162, 168, 233, 1/b 330, 355
- LVII. páncélos hadtest 7, 139, 140, 155, 173
- LXXII. hadtest 174, 187
- aknavető tüzérosztály 23, 24, 72, 73, 108, 140, 145, 204, 223, 236, 240 1/b 291, 344
- Attila-vonal 20
- Déli Hadseregcsoporthoz 21
- ejtőernyősezered 11, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 36, 37, 45, 63, 72, 78, 82, 83, 140, 142, 188 1/b 313, 324, 332, 334, 366
- Fehér Könyv 10 1/b 418, 419
- felderítő osztály 11, 23, 33, 35, 103, 104, 145, 185, 229, 233, 242, 251 1/b 272, 273, 300, 328, 329, 424
- Fővezérség 12, 36, 56, 74, 76, 78, 79, 107, 123, 125, 130, 148, 153, 187 1/b 309, 314, 322, 354, 423
- gépkocsizó tüzérosztály 23, 142, 150, 167, 189, 201, 217, 240 1/b 269, 277, 304, 316, 344
- Gizella állás 20
- gránátosezered 6, 23, 32, 33, 34, 35, 79, 96, 97, 136, 140, 142, 144, 145, 172, 184, 185, 188, 197, 213, 233, 235, 236, 239, 240, 241, 246, 247, 248, 249 1/b 269, 270, 271, 278, 279, 290, 291, 293, 325, 329, 370 Heeresgruppe Süd 19, 20, 123, 125, 131, 139, 146, 158, 163, 186, 202, 242, 257, 262 1/b 313, 322, 323, 349, 353, 424
- híradó zászlóalj 24, 79, 115, 116, 140, 141, 155, 197, 217, 238 1/b 302
- hősi halott 13, 45, 50, 52, 96, 183, 189, 205, 236, 237, 1/b 268, 285, 366, 367, 368, 369, 372, 373, 375, 377, 393, 394, 396, 397, 398, 399, 410, 415
- Jenő állás 20, 126
- Karola-vonal 20, 22
- Károly laktanya 35, 118
- Klára állás 20
- KTB 19, 20, 123, 130, 155, 163, 187, 200, 202, 219, 220, 242, 257, 262
- Légierők páncélvadász osztály 35, 102
- Lexikon 11, 14, 15, 20, 22, 102, 123, 212
- 354, 355, 364, 390, 391, 401, 423, 424, 425
- Magyar Szárnyak 9, 11
- Margit-vonal 20, 21, 22, 125, 126
- Nagyvárad 28, 29
- Németh csoport 20
- Polgárdi 20, 31, 32, 127, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 147
- repülő lövészsezered 7, 9, 11, 12, 23, 31, 82, 85, 87, 88, 91, 93, 94, 119, 120, 137, 140, 144, 147, 159, 162, 170, 171, 173, 174, 178, 180, 183, 185, 187, 188, 193, 201, 205, 208, 214, 216, 229, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 256, 258
- rohamtüzér osztály 23, 74, 75, 77, 110, 145, 218, 241, 242, 260, 261
- Róza állás 20
- Soroksár 11, 20, 37, 38, 39, 44, 46, 48, 52, 72, 108, 216
- tábori tüzérosztály 23, 71, 72, 107, 108, 147
- Utásznapló 7, 8, 74, 80, 113, 114, 115, 127, 139, 145, 147, 159, 185, 201, 202, 214, 217, 229, 238, 253, 255, 256
- Utász zászlóalj 139, 240

Ipoly	1/b 269, 270, 277, 300, 302, 309, 317, 330, 371, 398, 399, 419	Repülő pótezred	1/b 324
KTB	1/b 277, 283, 311, 312, 313, 320, 323, 324, 336, 344, 346, 349, 424	rohamtüzér osztály	1/b 328, 329, 423
	354, 355, 364, 390, 391, 401, 423, 424, 425	SZABOLCS hadrend	22
Magyar Szárnyak	1/b 286, 301, 391, 392, 404, 406, 407, 408, 417, 418, 419, 420	Utásznapló	1/b 276, 280, 282, 304, 306, 312, 315, 318, 320, 323, 326, 327, 336, 338, 339, 347, 348, 349, 425
repülő lövészezred	1/b 272, 273, 274, 282, 283, 287, 288, 305, 321, 324, 353, 364, 365, 390, 391, 392, 407, 408, 419, 421, 423	Utászzászlóalj	1/b 276, 324
		VKF	22, 26, 28, 32, 102, 103, 113, 220
		Zrínyi rolg.	110, 1/b 314, 339, 342, 410, 417
		Zsuzsanna állás	20

MELLÉKLETEK

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

- Megjegyzések az 1. melléklethez.
- 1 Általános helyzet és a Szent László hadosztály elhelyezési körlete 1944. december első felében
- 2 A Szent László hadosztály hadrendje 1944.XII. 22-én
- 3 Az ejtőernyős zászlóalj és tüzérség bevetése német alárendeltségben 1944.X.25. – XII.19. között
- 4.1.¹ A hadosztály harcálláspontján Győri százados hdm. tiszt, vitéz Szügyi Zoltán ezredes, hop., Lajtos Árpád vk.százados, ho.vkf.
- 4.2. Pokorny László alez. 1. epk.
- 4.3. vitéz Szügyi Zoltán alezredes 1940. május 1.
- 4.4. Stefán Valér alez. 2. epk.
- 4.5. Tassonyi Edömér ejtőernyős főhadnagy, ejtőernyős mesterugró jelvénnel.
- 4.6. Lajtos Árpád vk. szds., ho. vkf.
- 4.7. Pályi György százados, 3/II. zászlóalj pk.
- 5.1. Győri Lajos vezérkari százados, a Szent László hadosztály hadműveleti tisztje 1945 nyaráig
- 5.2. Kiss Zoltán szds.
- 5.2. Vitéz gutori Földes Gyula testőr százados, a hadosztály közvetlen felderítő osztály pk., hősi halált halt.
- 5.3. Vitéz Csány Balázs fhdgy. rotü. oszt. pk. h.
- 5.4. Freyer Frigyes rep. megf. őrnagy. 3/II zászlóalj pk.
- 5.5. Ugron István ejtőernyős híradó főhadnagy.
- 5.6. Godó Ferenc szds. szd. pk.
- 5.7. Kopeczky Gőző tüzér zászlós Le. pc.vadász oszt. szd. pk.h.
- 5.8. Szepesvári Béla gy. főhadnagy, 2/II/2. század pk.
- 6.1. Gál Iván rep.hadnagy, szakasz pk. Hősi halált halt
- 6.2. Boda Géza örvezető
- 6.3. Kövesdi Dezső fhdgy. szd. pk.
- 6.4. Béres Béla hdp. őrmester – zászlós 1/II. av. szak.pk.
- 6.5. Eleőd Attila hdp. őrm. szak. pk. Megsebesült.
- 6.6. Heckó Vilmos pc. hdgy. Hősi halált halt
- 6.7. Repülő katonák, akiket a repülő lövész ezredbe osztottak be.
- 7.1. 1. eje. ezred II.zlj. aknavető szd. I, II szakasz 1., 2. raj
- 7.2. 1. +eje. ezred II.zlj. aknavető szd. I, II szakasz 1., 2. raj
- 8.1. vitéz Bakay Zoltán tüzér hadnagy 1/I. üteg pk.
- 8.2. Az ipolyszalkai gőzmalom romjai.
- 8.3. A bélai Uhlmann kastély romjai. 1944.XII.24-1945.I.6. között a Szent László hadosztály harcálláspontja volt.
- 9. II. Ejtőernyős zászlóalj 4. századának harctevékenysége
- Megjegyzések a 10. melléklethez
- 10. A Szent László hadosztály különböző (végrehajtásra nem került) feladataival kapcsolatos menetek 1944.X.4. és XII.22. között.
- Megjegyzések a 11. melléklethez.
- 11. Az LXXII. hadtest parancsnokság támadási intézkedése 1944. XII. 20-án 20.00 órakor
- Megjegyzések a 12. melléklethez
- 12. Helyzet az Ipoly, Börzsöny D-Ny. térségben 1944.XII. 20-án
- Megjegyzések a 13. melléklethez

---

¹ 4.1. = 4. sz. melléklet. 1. kép.

13. Események 1944.XII. 20-tól XII. 23. 22.00 óráig.
14. A gránátos ezred I. zászlóalj 2. századának harctevékenysége 1944. XII. 21-22-én
- Megjegyzések a 15. melléklethez 1. o. – 2. o.
15. Események 1944. XII. 24-XII. 29 között.
16. A hadosztály tüzérségének helyzete 1944. XII. 25-én 14.00 órakor
17. A Gránátos ezred I./ 2. század visszavonulása 1944. XII. 26-án
18. Kicsind körüli harcok XII. 26-27. (1)
19. Kicsind körüli harcok XII. 26-27. (2)
20. Kicsind 1944.XII.26-27. A 2. Ukrán Front harctevékenysége (Szántó Lóránt vázlata)
21. Az arcvonal és a magyar-német parancsnokságok helyzete 1945. január 1.
22. Az Altorjai harccsoport védőállása és a hadosztály tüzérségének helyzete 1944.XII. 31-én
23. A hegyfarok védelmének összeomlása 1945. január 4-6. között.
- Megjegyzések a 24. melléklethez
24. A helyzet 1945.I. 4-én és 5-én 20.00 óráig
25. A II. Világháborúban rendszeresített kitüntetések jegyzéke
26. Godó Ferenc fhdgy. kitüntetési javaslata a kéthelyi harcokban tanúsított magatartásáért
- 27.1. Emlékkereszt a II. Világháború hősi halottainak Esztergom Szentgyörgymezőn
- 27.2. Magyar Katonák hősi emlékműve Isaszegen
- 27.3. Szovjet katonai temető Párkány
- 27.4. Az isaszegi hősi emlékmű felszentelésekor résztvevő fiatalok.
- 27.5. vitéz Bertalan Árpád sírjánál a Farkasréti temetőben.
- 27.6. A kéthelyi harcok hősi halottainak sírjai a keszthelyi temetőben.
- 28.1. A letkési hősi emlékmű terve
- 28.2. Letkés hősi emlékmű 1990. október 27-én felszentelése napján
- 29.1. Vitéz Ugron István ny. ezds. 1994. dec. 18-án búcsúzik a Letkési hősi halottaktól.
- 29.2. A megmentő Kovács Jenő honvéd, a megmentett Szabó Miklós hadapród őrmester
- 29.3. Ipolyszalkai hősi emlékmű már az új táblával 2000.06.25.
- 30.1. A letkési szentlászlós sírok 15 koszorúval 1996..06.30-án
- 30.2. Letkés község polgármestere és népművelői 1996.június 30.
- 30.3. Puhovszki István letkési plébános és Taucher Gyula szalézi szerzetes, 1997.06.02-án
- 31.1. Szent László hadosztály katonáinak baráti köre vezetősége
- 31.2. Béres Béla és Farkas Jenő Letkésen.
- 31.3. Letkésen résztvevők 1995 június 26-án
- 31.4. VendéglátásLetkésen a tanteremben 1997. június 29.
- 32.1. vitéz Székely Sándor és vitéz Pávay Endre utolsó tisztelgése 2000.07.02.-án Letkésen.
- 32.2. Az ipolyszalkai asszonykórus 2000.07.02.-án
33. Kitüntettek és kitüntetésre felterjesztettek névsora
34. A Szent László hadosztály Kicsinden elesett hősi halottaihoz (Szántó Lóránt verse)
- 35.1. Igazolvány (állításköteles, összeírás végett). 35.2. Sorozási bizonyítvány
36. Származási bizonyítvány (Boda Géza)
37. Azonossági jegy (cédula)
38. Anyakönyvi kerületek sorszáma

Fényképek eredete: Bakay Zoltán 8/1., - Béres Béla 6/4.7., 7/1.,2., 27./1., - Boda Géza 6/2., - Dr. Farkas Jenő 4/7., 5/1., 6/5., 8/2.-3., 27/2-4., 29/1-2., 30/1-2., - Fehér Endre 27/5., Góty Pál 9/3., - Hargittai 6/1., - HIM Fényképtár 4/1., 3., 5., 6., 5/3., - Huszár János 5/2.,7., 6/3., - Kopeczky Győző 5/8., - Kurali Ferenc 28/1., Rada Tibor: LA. Története II.kötet 4/2.,6., 5/4., 6/6., - Magyar Szárnyak 5/5., - Dr. Mózsai Szabolcs 29/3., 31/2., - vitéz Pávay Endre 30/1., - Szepesvári Béla 5/9., - Székely Sándor 27/6., Szinek Sándor 28/2.,- Ugron István 5/6.,

Megjegyzések az 1. melléklethez

A vázlatot a hadosztály vezérkari főnöke állította össze.

Az ábrázoltakból csak a Budapest és Nagybjom körüli rész tekinthető megbízhatónak

A magyar "fővezérség" nem adott helyzettájékoztatót, benyomását sem közölte. Saját erők nagysága, seregtestek számozása, távolabbi szándék ismeretlen.

1. A szovjet: Két hete Budapestnél álló harcot folytat.

A szovjet haderő elsősorban a Kárpátoktól északra igyekszik túlhaladni a Kárpát-Duna medencét döntést kereső zömével. Ehhez csatlakozik a Dunántúlon a november második felében a dunaföldvári és kiskőszegi hídfőkből megindított, a Balatont két oldalról túlhaladni akaró, általános északnyugati irányú támadása két fő csoportban:

.a/ Főátadási iránya Dunaföldvár-Paks körletéből indulva a székesfehérvári, móri horpadás, Győr, Sopron, Magyaróvár, Bécs irányában.

.b/ Erős csoport kíséri esetleg meg is előzi Pécs, Nagykanizsa, onnan a Mura völgyében Grázra, vagy Körmend, Kőszeg, Wienerneustadt, Bécs irányban.

2. Saját helyzet. A vázlaton jelzett "Margit vonal"-ban tartós védelem. A vonal kiépítése október hónapban kezdődött.

A Szent László ho.: XII. 2-ig Pápa körzetébe csoportosultak át még mindig nem ütőkész alakulatai.

Teljesen ütőkész az 1. eje. zászlóalj.

Félig ütőkész a gránátos és rep. lövész ezred (összesen 4 zlj. és e. közvetlenek.)

Rendelkezésre áll: a felderítő osztály, (1 lovas és 1 kp-os század), két híradó század, két utászszázad és fogatolt vonat.

A rohamtüzér osztály feltöltése és felszerelése (puskákkal) folyamatban van Köveskál környékén.

Tüzérség nincsen.

3. XII. 3-án közvetlen a Heeresgruppe-től kap parancsot a ho., hogy meneteljen Alsópáhok - Sármellék körzetébe, ahol a német LXVIII. hadtest parancsnokságnak alárendelve, a Kisbalaton védelmét látja el.

Lajtos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

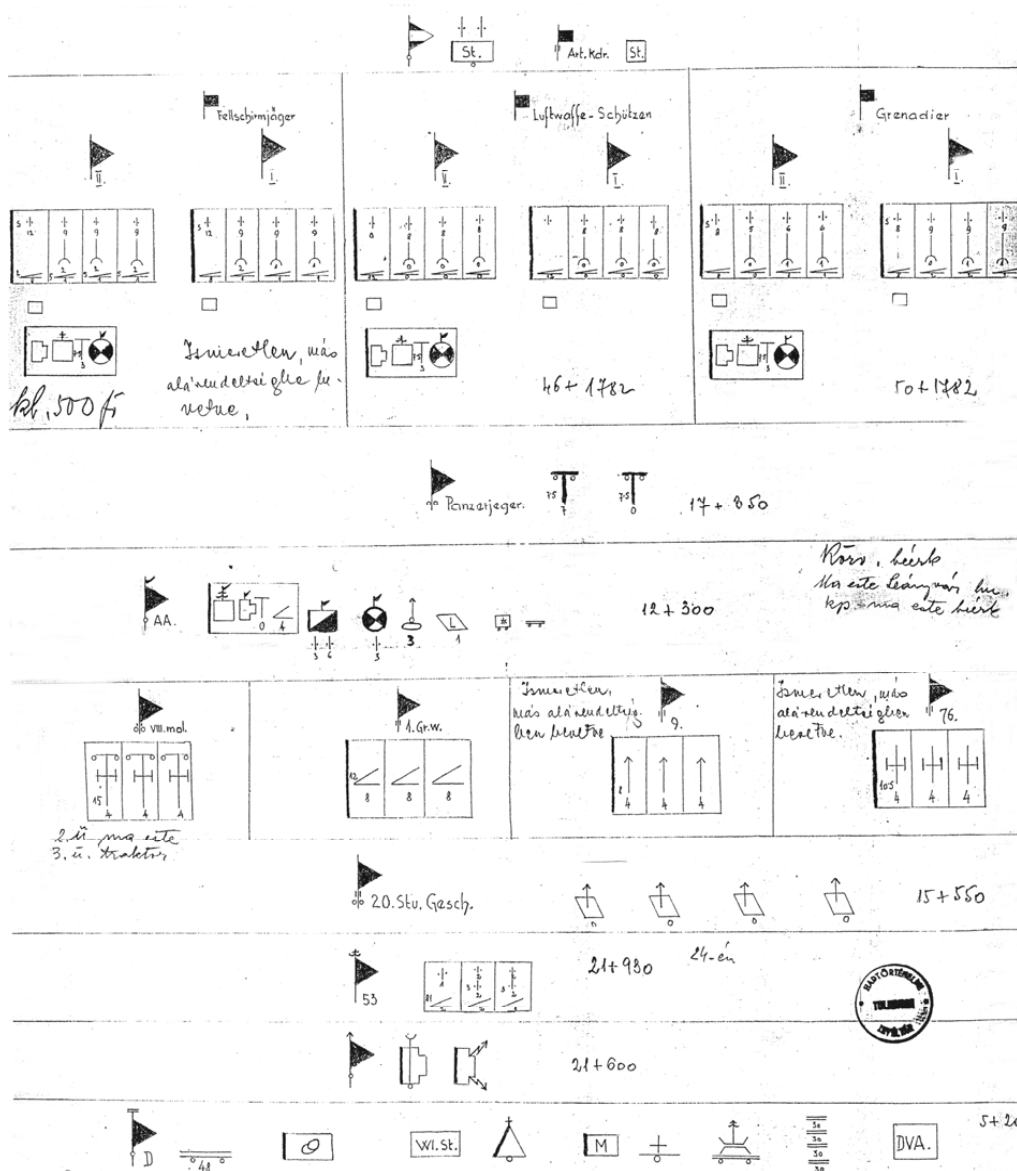

2.

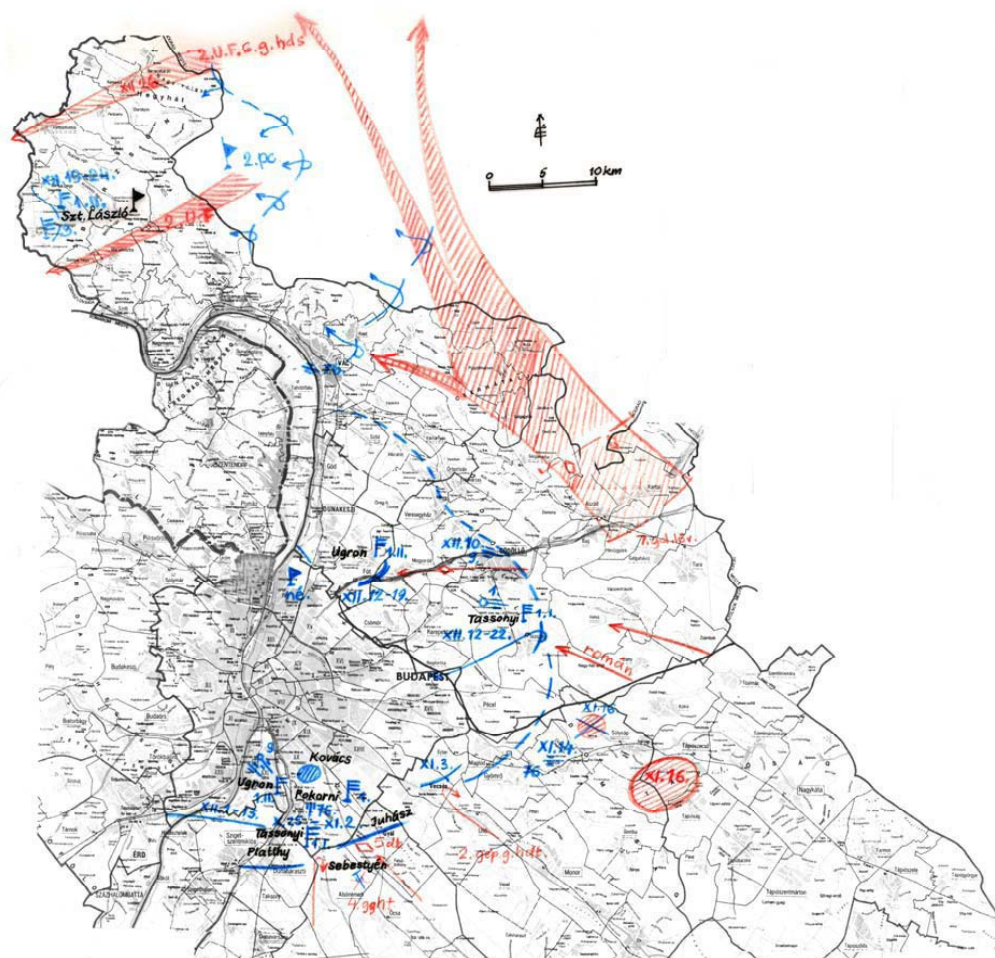
A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY HADRENDJE

1944. XII. 22-ÉN

3.

AZ EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJAK ÉS TÜZÉRSÉG BEVETÉSE NÉMET ALÁRENDELTSÉGBEN 1944.X.25. – XII.19. KÖZÖTT

4.

4.1. A Szent László hadosztály harcálláspontján Győri százados hdm. ti., vitéz Szügyi Zoltán ezredes, hop., Lajtos Árpád vk. százados, ho. vkf.

4.2. Pokorny László alez., 1. epk.

4.3. vitéz Szügyi Zoltán 1940. május 1-én alez.

4.4. Stefán Valér alez., 2. epk.

4.5. Tassonyi Edömér fhdgy.,
eje.mesterugró jelvénnel

4.6. Lajtos Árpád vk.szds., ho. vfk..

4.7. Pályi György szds., 3/II. zlj. pk.

5.

5.1. Győry Lajos vk. szds., hdm.
ti. 1945 nyaráig

5.2. Kiss Zoltán szds., l.eje.zlj. pk.

5.3 Vitéz gutori Földes Gyula szds.,
ho. közv. feld. oszt. pk.,
hősi halált halt

5.4. Vitéz Csány Balázs fhdgy.,
16. rotű. oszt. pk h.

5.5. Freyer Frigyes őrgy.,
3/II zlj. pk.

5.6. Ugron István eje. híradó fhdgy.,
1/II. zlj.pk.

5.7. Godó Ferenc szds.,
1/ I /1. szd. pk.

5.8. Sebestyén Béla eje. fhdgy.
1/ I. zlj. pctá. csopk. hősi halált halt

5.9. Szepesvári Béla fhdgy.,
2/II/ 2. szd. pk.

6.

6.1. Gál Iván hdgy., 3./I./1. szak.
pk. Letkésen hh.

6.2. Boda Géza őrv. 3./I. ne. fe. szd. gp.
ír. ts.

6.3. Kövesdi Dezső fhdgy., 1/II.3.,
majd 1/II/2. szd. pk.

6.4. Béres Béla hdp. őrm.,
1/II.av.szd. szak. pk.

6.5. Eleőd Attila karp. őrm. 3./I./1.
szak.pkh. Letkésen sebesült

6.6. Heckó Vilmos pc. hdgy.,
Kovács pataknál hh.

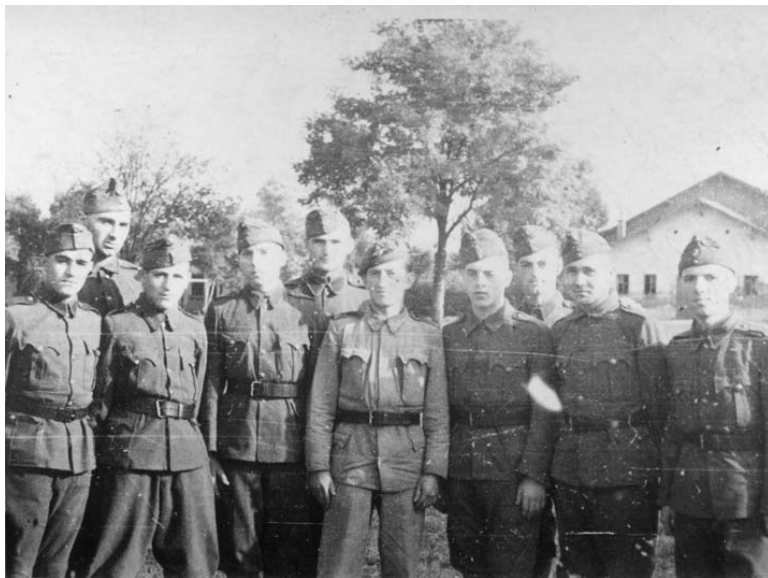

6.7. A repülő lövész ezred katonái. Csiszér Bálint, Boda Géza, Paltán Rezső, Tóth Zsigmond, Csumák Zoltán,
Zelenák Menyhért, Murai Rezső, Bucolits Zoltán

7.

7.1. I/II.zlj. av. szd. I, II szak. 1., 2. raj katonái 1944 szept.1-25 között. 1-6 nem ismert, 7. Ungvári István honv., 8. nem ismert 9. Sebők Imre honv.

7.2. I/II.zlj. av. szd. I, II szak. 1., 2. raj katonái 1944 szept.1-25 között:
Sárosi Gyula honv. 1944.11.01.-i ugrásakor HH.; Tombor Miklós karp. honv. Ipolyszalkán sebesült (S);
Fényes Lajos honv.; Horváth József honv. HH.; Rákosi Béla honv.; Repülő szk. oktató.; Kóbor Ferenc
vagy Málnai Mihály honv. S.; vitéz Ábel Gusztáv honv.; Kedves János honv. S ; Gábris József honv. HH.

8.

8.1. vitéz Bakay Zoltán tüzér hadnagy 1/I. üteg pk.

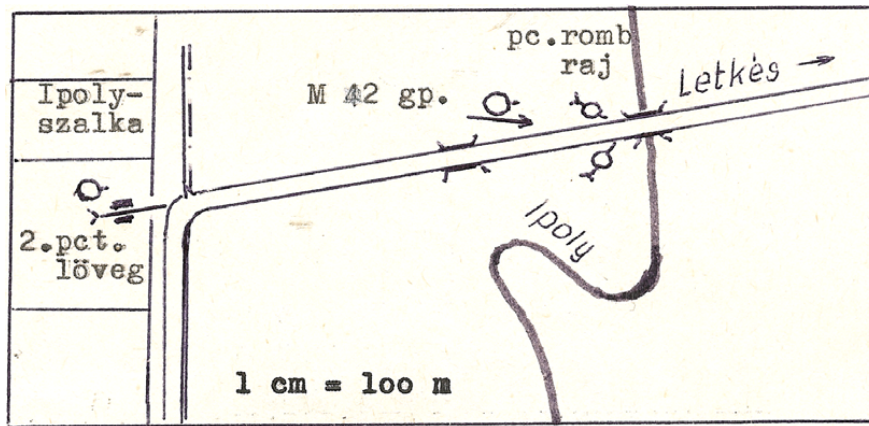
8.2. Az ipolyszalkai gőzmalom romjai.

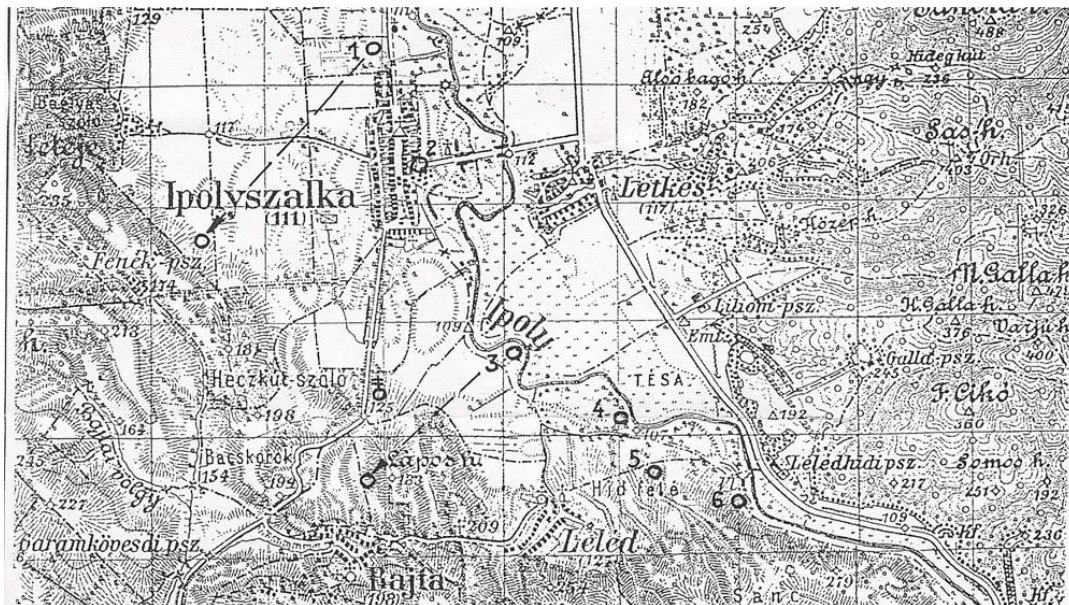
8.3. A bélai Uhlmann kastély romjai. 1944. XII.24-1945. I.6. között a Szent László hadosztály harcálláspontja volt.

8.A

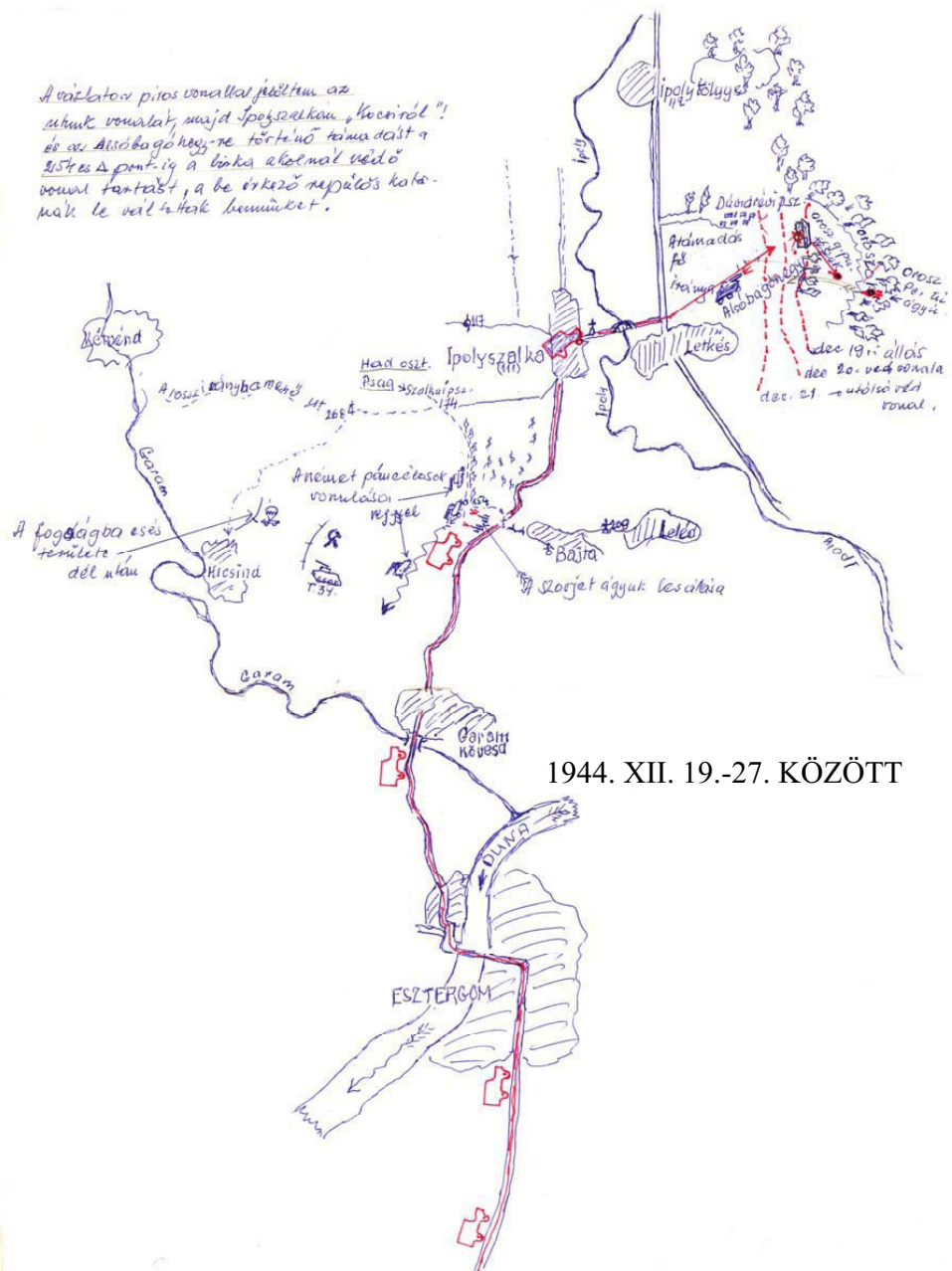

A) 2. sz. pct. löveg és pc.romboló raj telepítési vázlata

B) 1. és 3. sz. pct. lövegek visszavonásának vázlata

9.
II. EJTŐERNYŐS ZÁSZLÓALJ 4. SZÁZADÁNAK
HARCTEVÉKENYSÉGE

TREMBCZKY ÖRMESTER VÁZLATA
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 1999. III. 20

Megjegyzések a 10. mellékletéhez.

I. menet: gépkocsiszállítással kombinált. - Pápa - Vásáros-
miske körzetéből Alsópáhok. Keszthely körzetébe.
60 -70 km 2 nap alatt.(XII.4-6)

II.menet: gyalog. Alsó Páhok, Keszthely körzetéből a móri
horpadásba. 120-140 km. 7 nap alatt (XII.7-13.)

Feladat nincsen.

III.menet: gyalog. Mór, Bakonysárkány körzetéből Székesfe-
hérvár északnyugatra. 25-30 km. 2 nap alatt.
(XII.14-16.)

Feladat: Székesfehérvár védelme (helységvédelem).

IV.menet: gyalog. Székesfehérvár ÉNY-ről Sárszentmihály, Nádasdladány körletébe. 20-
30 km 1,5 nap alatt.
(XII.17-18-án estig)

Feladat: az 1. és 23. német páncélos hadosztály felváltása (védőállásban)
Polgárdi-Balatonfőkajár körletben.

V. menet: lépcsőzetesen gépkocsi szállítással. Sárszentmihály - Nádasdladány körletéből
Párányba. 210 - 230
km 2 nap alatt. (XII.20-22.)

Összesen: kb. 435 - 510 km.
4 pihenő nap.

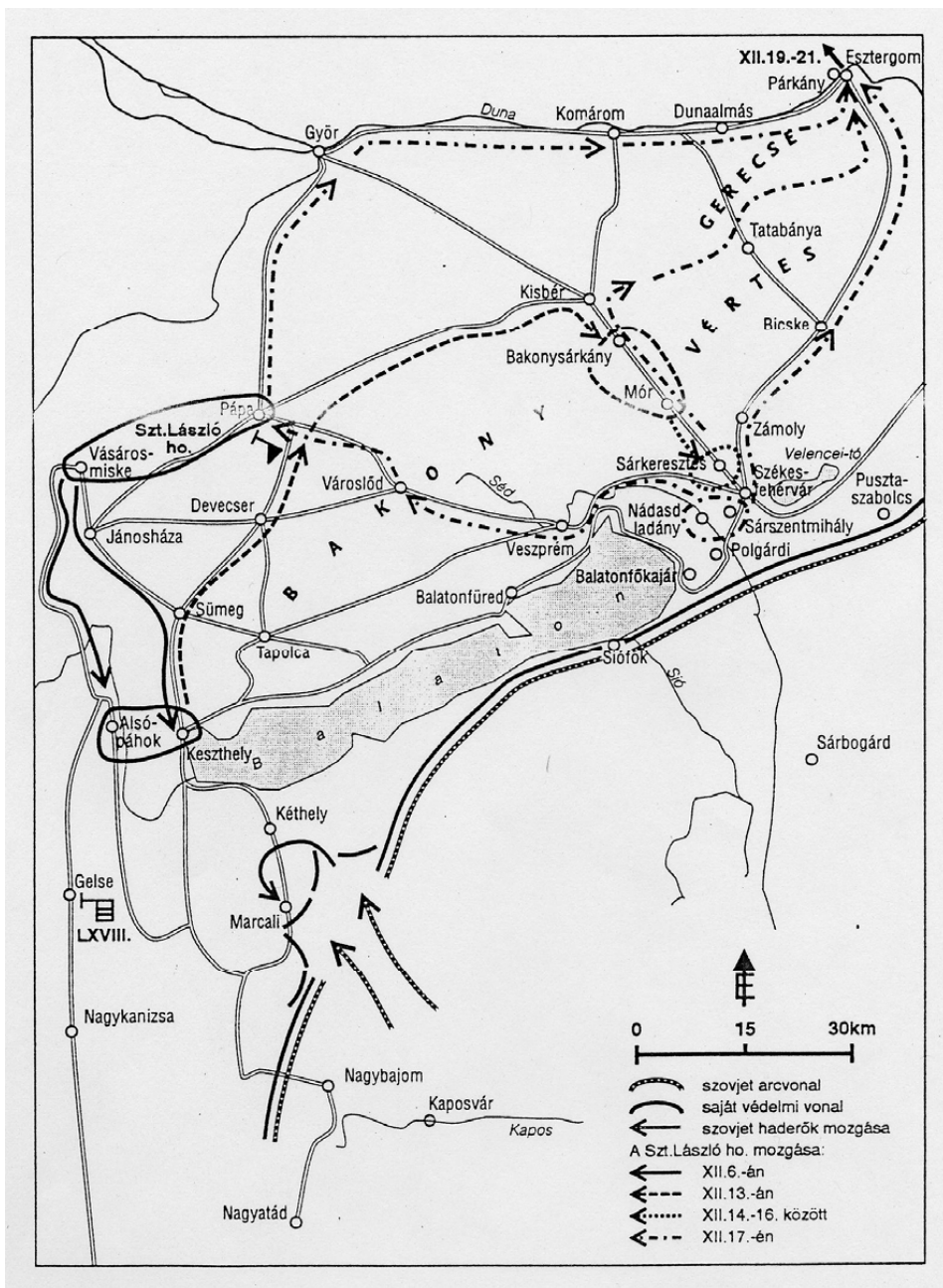
A 17 nap alatt napi átlag 36-43 km. menet, melyből egy rész gépkocsiszállítás-sal,
vagyis gyalog 20- 25 km.

Hadosztályvonat (fogatolt kocsioszlopok)

Az I menetben elindult, aztán középúton a ho.vkf. leállította, mert látta, hogy nem kell
mozgatni.

Lajtos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KÜLÖNBÖZŐ
(VÉGREHAJTÁSRA NEM KERÜLT) FELADATAIVAL
KAPCSOLATOS MENETEK 1944.X.4. ÉS XII.22. KÖZÖTT.

Megjegyzések a 11. melléklethez

A német intézkedés fontosabb pontjai:

1. Ellenség: Léva, Kálna térségében erős páncélos erőkkal harcban áll a saját páncélos erőkkal. Ellenséges harckocsiélek XII.20.-án reggel Zseliz, Tergenyét érték el.

A Börzsönyben tisztázatlan a helyzet, csak kisebb elgs. erőkkal számolunk.

Kb. egy ellenséges ezred, harckocsikkal megerősítve támad a Duna északi partján Szob és Helembára.

Saját szomszédokról nem tudunk.

2. Benyomást az intézkedés nem közölt.

3. A Szt. László ho. feladata:

XII.20/21 éjjel készenlétbe helyezkedik a vázlaton megjelölt vonalban. XII. 21-én támad, súllyal balról, még 21-én eléri a Kóspallag, Nagy Börzsönyi utat, megakadályozza, hogy azon ellenséges erők az Ipoly fele teret nyerjenek. Az előretört részeket semmisítse meg.

Altörzsi csoport a Szent László ho. alárendeltségében tartsa meg az Ipoly torkolatot, innen biztosítsa a támadás jobb oldalát.

Hadtestparancsnokság Bélán.

Hiradás, összeköttetés: nem ejt szót az intézkedés

Anyagi ellátás: ugyancsak nincs említés.

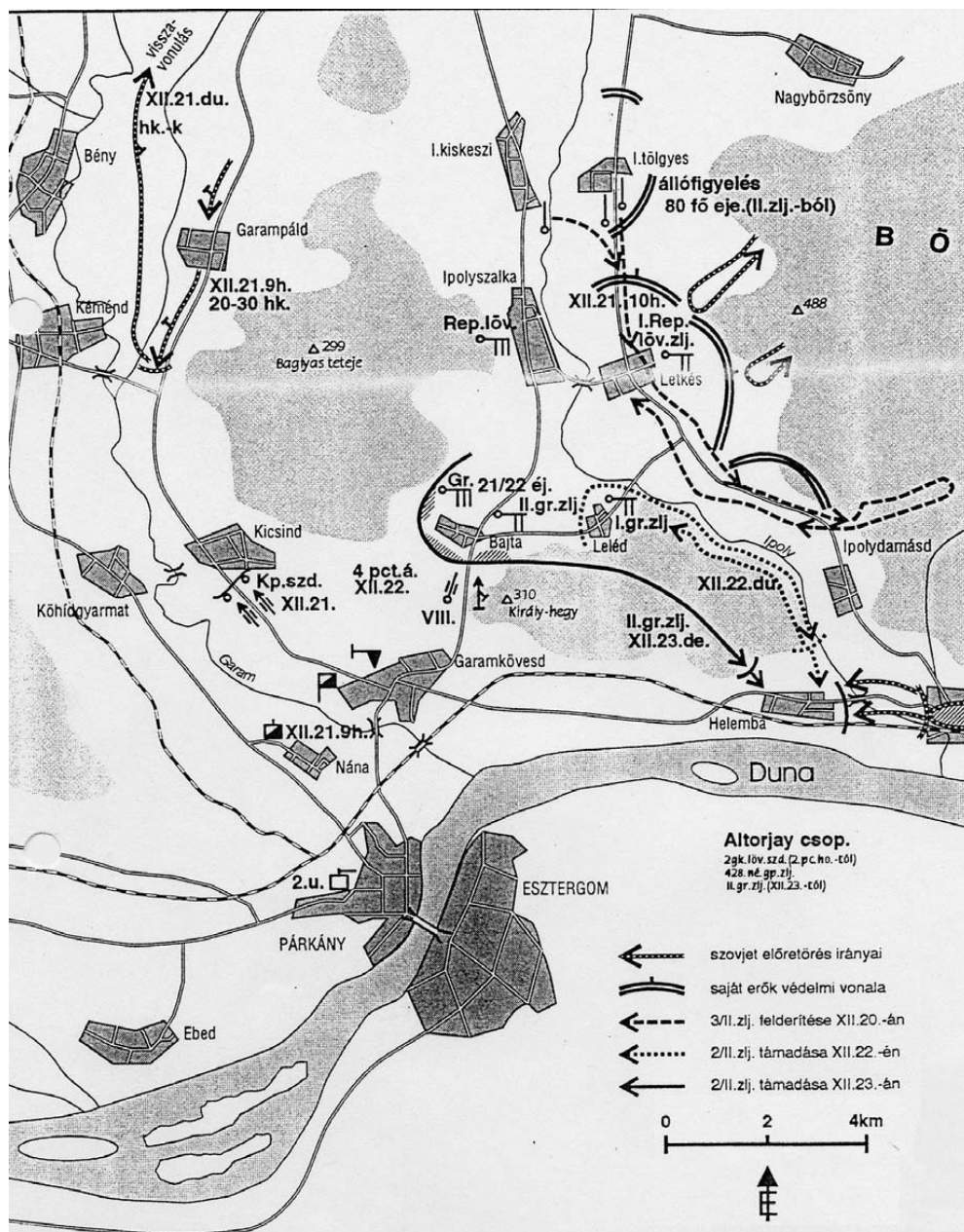
Lajos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

11.

ESEMÉNYEK

1944. XII. 20-TÓL XII. 23-ÁN 22.00 ÓRÁIG

Megjegyzések a 12. mellékletéhez

1. A Szent László hadosztály parancsnoka és vezérkari főnöke előrejött jelentkezni a LXXII. hadt. parancsnokához (Béla kastély). Oda 11.00-kor érkeztek.

2. Csapatok: 4 zlj., 1 lovas szd. 1 kerékpáros század és 2 köz.gv. üteg 20-án 08.00-kor kezdte meg gépkocsiszállítását, - lépcsőzetesen - a Balaton ÉK-i csücskétől. Az él-szállítmány (az első zászlóalj) beérkezése legkorábban XII.20/21. éjjel. Irányítva: Párkányra.

3. Saját részről: 20-án reggel a Dunától északra levő tér-ségben (a 2. páncélos hadosztály vezetése alatt) 3 gk.löv.szd. és 1 német géppuskás zlj. Tüzérség egy üteg a Dunától délre van tüzelőállásban. A csapatok leharcoltak, súlyos harcok közepette vonulnak hátra.

A német parancsnokságnak saját törzsén (személyeken) kívül semmije nincsen, amivel támogatást adhatna.

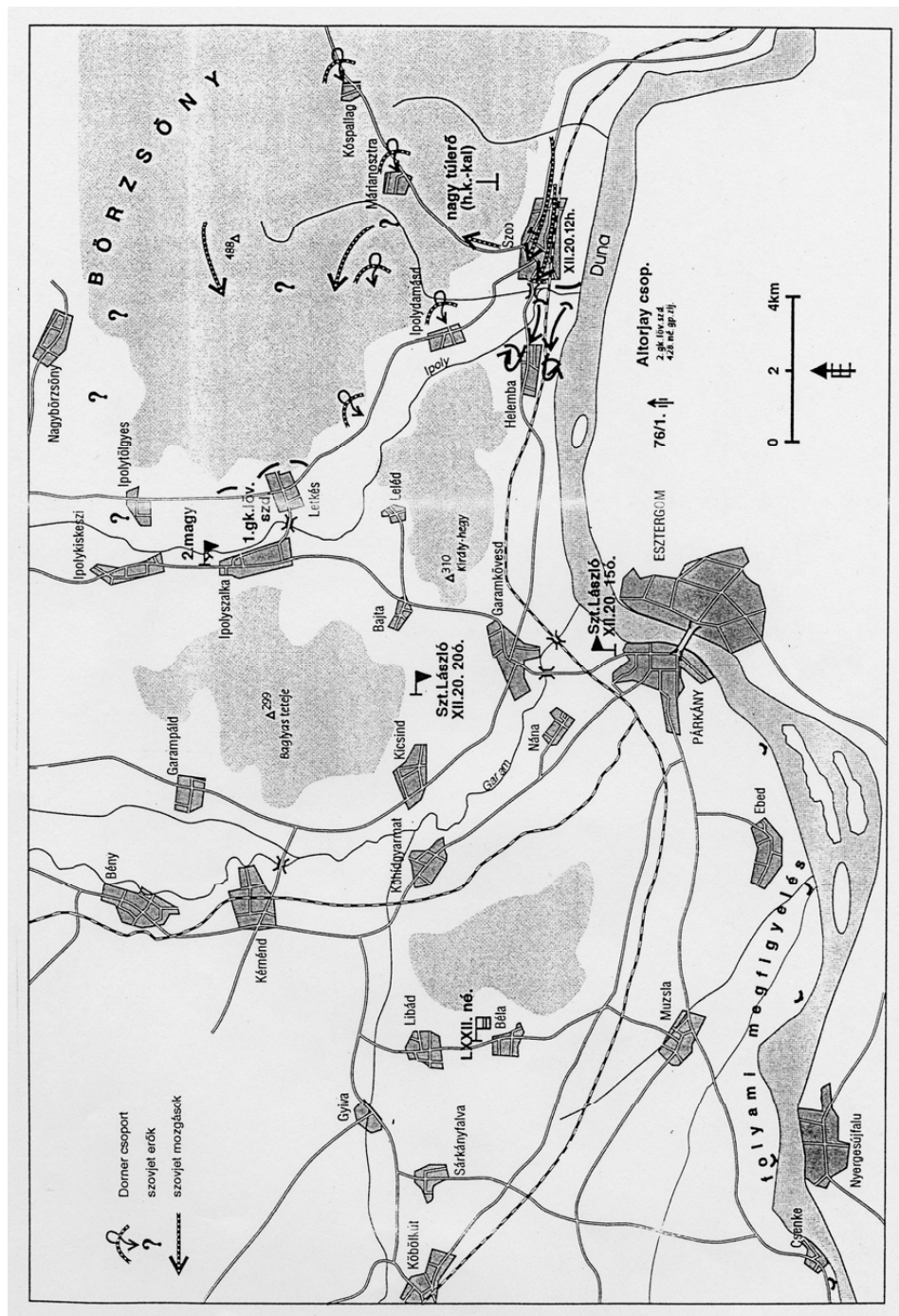
4. Szomszédok (észak) helyzete és holléte ismeretlen.

5. A szovjet erőkről csak annyi ismeret, melyet a vázlat feltüntet.

Lajtos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

1944.XII.20-ÁN

Megjegyzések a 13. mellékletéhez

1. XII.20/21 éjjel beérkezett a II.rep.löv.zlj. (Freyer őrgy.) Elhelyezés Letkésen.

Fea.: állófigyelés, majd 12 00-tól feld. és tüntető menet a vázlat szerint.

XII.21. de. beérkezik a kp. és lov. szd. A kp. szd. bevetése a a hk.zár fea-át ellátó

8 db. 8,8 cm-es német ágyúnál

09.00-kor jelentek meg a szovj.hk. élek

ALTORJAY csop.elhárító harcokban

2. XII 21/22-én éjjel beérkezett az I.gr.zlj. és pc.vadász osztály.

XII.22-én az ALTORJAY csop-t a szovjet kiveti Helembá-ból, visszavonul Helemba ÉNy.magaslatokra

Kora du. a az I.gr.zlj.korlátozott célú bev-e és kivonása Helembánál.

A VIII.gv.tü.o.támogatja

ALTORJAY-nál a nyugalom helyreáll.

3. XII.22/23 éjjel beérkezik az I. rep.löv. és II.gr.zlj.

Fea.-ok: Rep.löv.e. hídfő védelme

Gr.e. ho.tart. Bajta-n és Leléd-en

Feld.o. ho.tart. Garamkövesd-en

U.zlj. ho.tart. Párkányon.

4. XII.23.-án délben ALTORJAY csop.-ot új erők (hk-kal) támadják, a községből kivetik.

II.gr.zlj. bevetése, kivonni nem lehet, ALTORJAY-nak alárendelve. Ismét kezünkben Helemba.

Megjelenik 80 fős eje csop. a II.zlj. Csepel-ről. Ipolytölgyes védelmére rendelve.

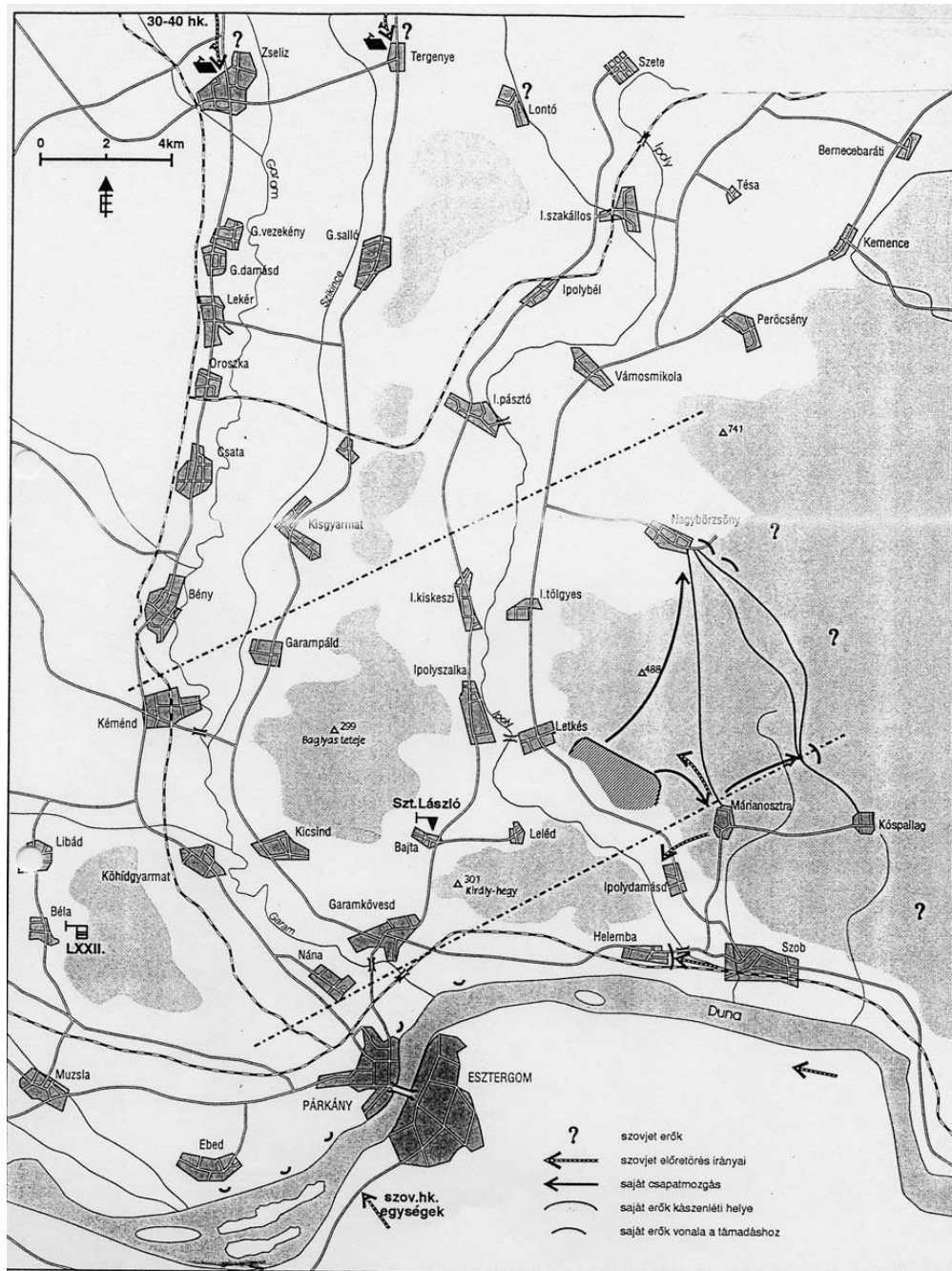
Az erősödő szovjet tád-ok napja. Mindenütt erősödő, tü-tűz (hídfőkben és az ÉD irányú úton) A hídfők elleni komoly támadással számolunk.

U.zlj. utasítva, hogy készítsen elő szükséghid anyagot és készüljön hídverésre Kicsind D-en.

Lajtos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése (tévedésekkel)

13.

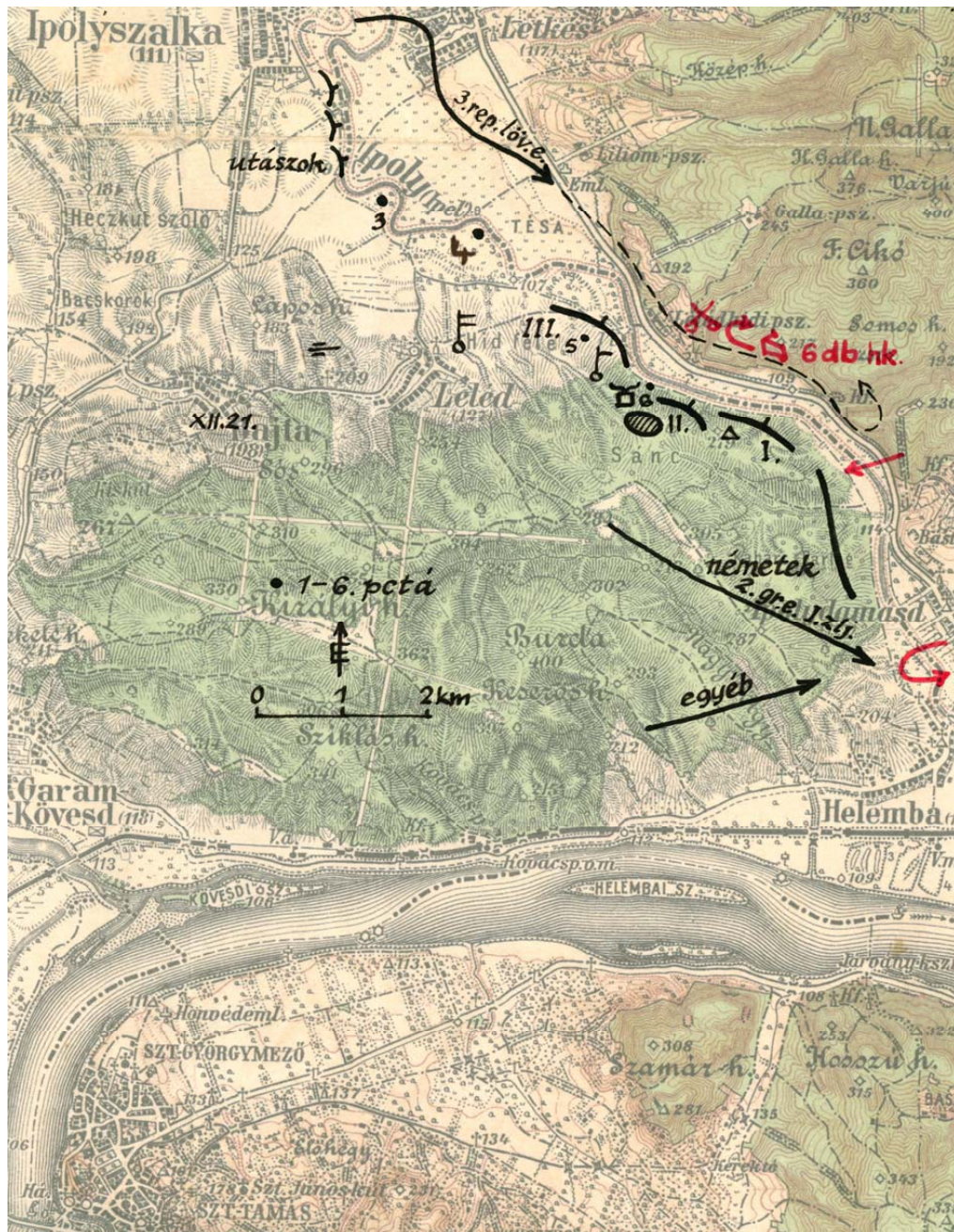
AZ LXXII. HADTEST PARANCSNOKSÁTÁMADÁSI INTÉZKEDÉSE 1944. XII. 20-ÁN 20.00 ÓRAKOR

14.

A GRÁNÁTOS EZRED I. ZÁSZLÓALJ 2. SZÁZADÁNAK HARCTEVÉKENYSÉGE 1944. XII.21-22-ÉN

Megjegyzések a 15. mellékletéhez

1. Események XII.24-e folyamán: A hadosztály egész arcvonalán heves szovjet támadások, egyre nagyobb erők bevetésével. Közelharcok (kézigránát és szurony).

Benyomás: A hídfők legfeljebb estig tarthatók.

Intézkedések: Ipoly jobb partjának szemrevételezése, egy utász század előrevonása Lelédre.

Páncélvadász osztály alárendelése Altorjaynak.

A rep lövész ezred készüljön fel arra, hogy XII.24-én este kivonják az arcvonalból.

2. Helyzet XII.24-én 20.00-kor:

a/ Az Altorjay csoport Helemba Ny-on és ÉNy-on megkapaszkodott. A II.gránátos zászlóalj (pk-a Békássy szds.). fogságba esett (átment a szovjetekhez ?). A műút év vasut mentén hk. záratat telepítünk.

b/ Repülőlovász ezred: 15 %-os veszteséggel tartalékba került. Felváltotta a sötétség beálltával a felderítő osztály (az Ipoly jobb partján véd).

c/ Stefán alezredes (a gránátos ezred parancsnoka): az I. gránátos zlj-jal és egy u.szsd-dal megszállja az Ipoly jobb partját az Altorjay és feld.o. közötti szakaszban.

d/ Ejtőernyős csoport É-on biztosít.

e/ A megvert német páncélos hadtest töredékei: 16.00-tól kisebb csoportokban érkeznek É felől. Fegyvertelen lövészek gépkocsikon. Garamkövesden gyűjtjük őket, a LXXII német hadtest pság. útján puskákkal szereljük fel őket, hogy a mi alárendeltségünkben vegyenek részt a harcban.

f/ Utász zlj. pk.: 1 századdal Kicsindre menetel, feladata szükséghíd verése Kicsind D-en. Hídanyagért a ho. ag-i vk. tisztje gépkocsioszlopot indított Csiliz-Radvány utász béke helyőrségbe.

g/ A hadosztálytörzs parancsot kap törzsszállásának Nána községbe való telepítésére.

3. XII. 24/25. éjjel nyugodt.

4. XII.25.reggel: Általános szovjet támadás. Dél előtt a németek felrobbantják az Esztergom-Párkány-i közúti hidat a Dunán. A hadosztály vonatrészei Esztergomban rekedtek.

Saját harccsoportjaink a vázlat szerint vonultak vissza. Súlyos harcok Garamkövesd-nél a híd miatt. A kerékpáros század Al-torjay csoportnak alárendelve. Délben a hátunk-ban szovjet hk-k jelentek meg.

A harccsoportokkal az összeköttetés fennáll. Tiszti futárokkal titkos parancsok szétküldése a harccsoportoknak. Utasítás a rep.löv.e-nek és a gránátos ezrednek, hogy húzódjanak be a Baglyas teteje erdőbe és körbe biztosítsanak.

Helyzet 20.00-kor:

A ho. törzs Nánára áttelepült.

5. XII.26. Éjjel Altorjay visszavonult. A többi csapattal nincs összeköttetés.

Reggelre kész a híd Kicsind D-en.

Dél előtt az összeköttetés helyreállt a rep. lövész ezreddel. A ho. pk. pcsa: a sötétség beálltával keljen át a Garami szükséghídon, gyülekezzen Kőhídgyar-maton. Az e.pk. a pcs. teljesítését megtagadja.

A lovas század hasonló pcs-ot kapott.

Stefán alez. a II.gránátos zlj-val nem található (fogságba esett.)

Altorjay ki tud tartani.

Szovjet hk-k nem mutatkoznak, de tudják, hogy Kicsind községben vannak.6. XII. 27.
(XXXX vonal)

Altorjaynál az éjjel nyugodt.

A lovas század átkelt az éjjel a Kicsind Délen a szükséghídon.

Rep. löv.ezred részei (Pályi szds) átgázoltak, átúsztak a Garamon. Az ezred többi része megsemmisült (elesett vagy fogságba került).

Gránátos e. töredékek leszámításával átment a szovjethez.

7. XII.27. esti helyzet.

8. XII.28. A lovas század is átment a szovjethez.

9. XII.29. Különös esemény nem történt.

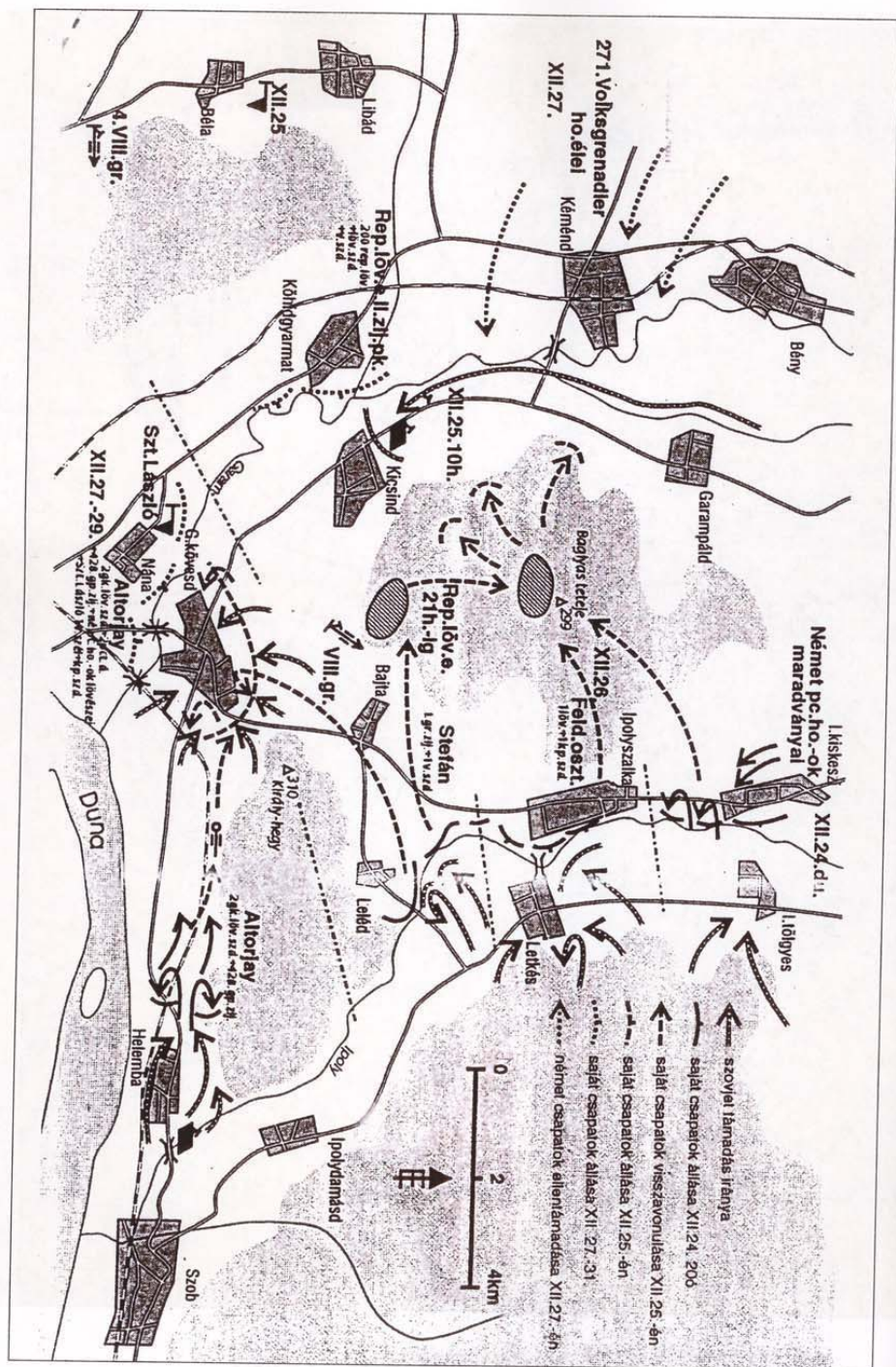
10. XII.30-án délután a hadtestparancsnokság közli, hogy a Szent László hadosztályt Kőbölkút, Bátorkeszi körzetébe kivonják.

Lajtos Árpád eredeti kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

15.

Események 1944. XII. 24 - XII. 29 között

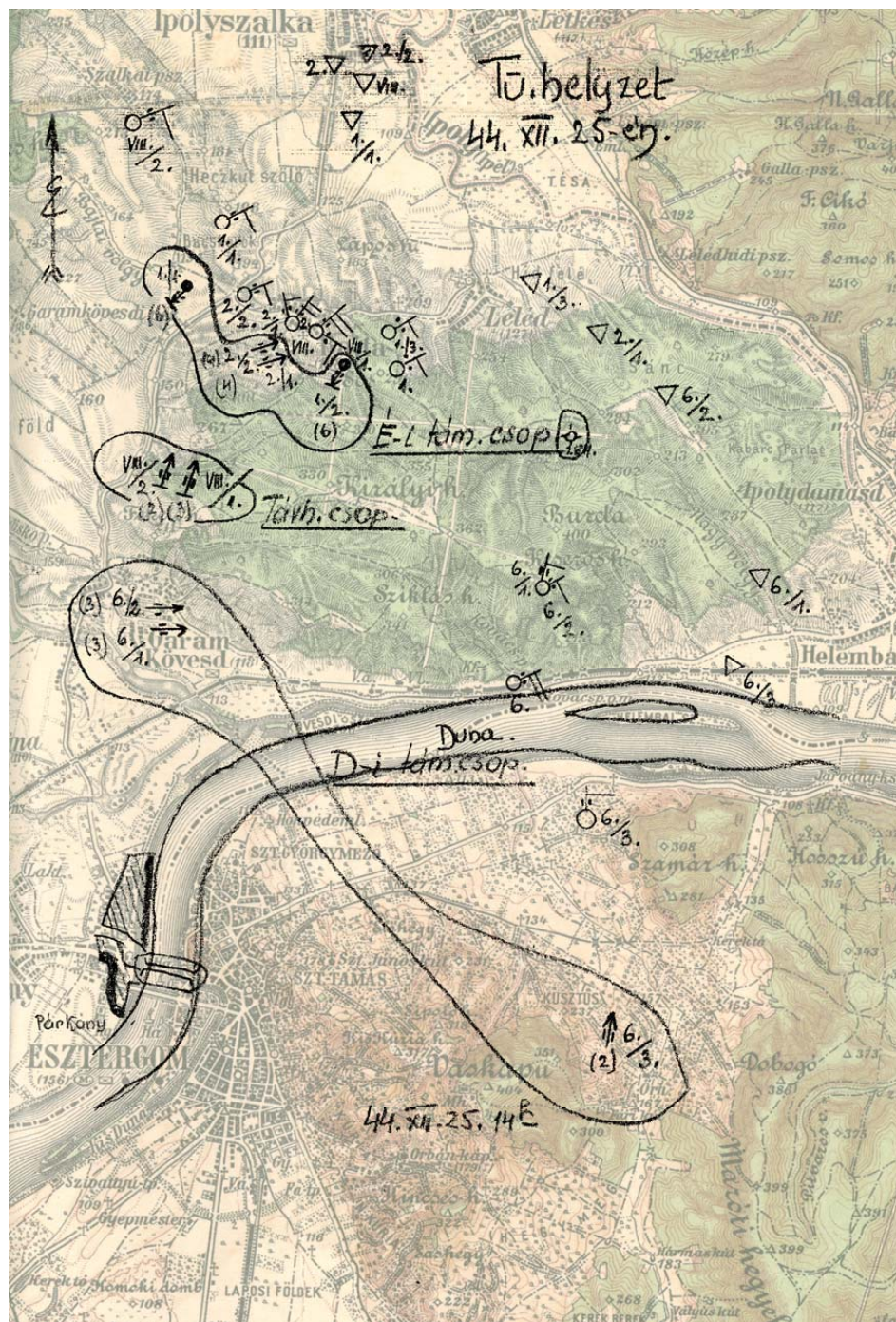

16.

A HADOSZTÁLY TŰZÉRSÉGÉNEK HELYZETE

1944.XII.25-ÉN 14.00 ÓRAKOR

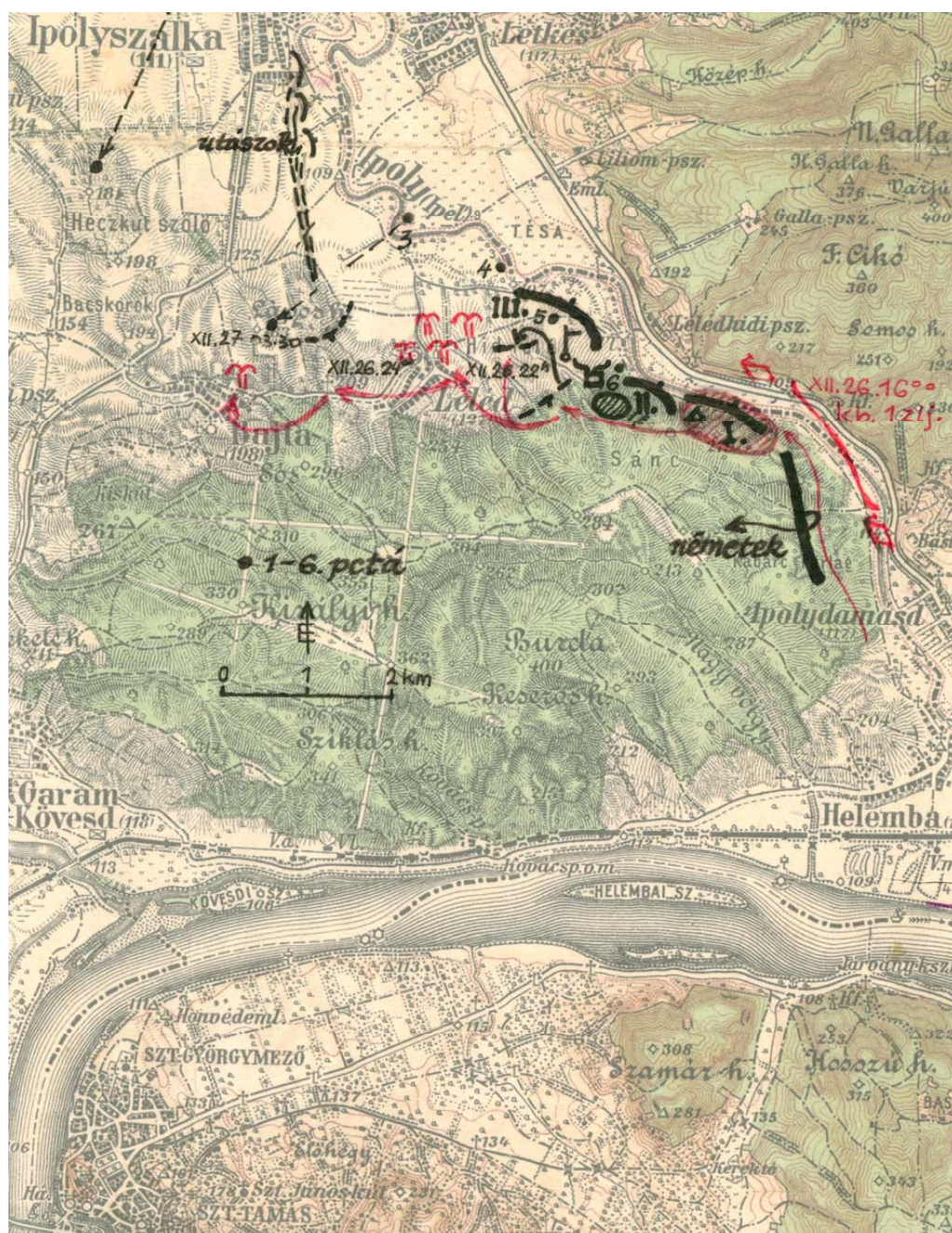

17.

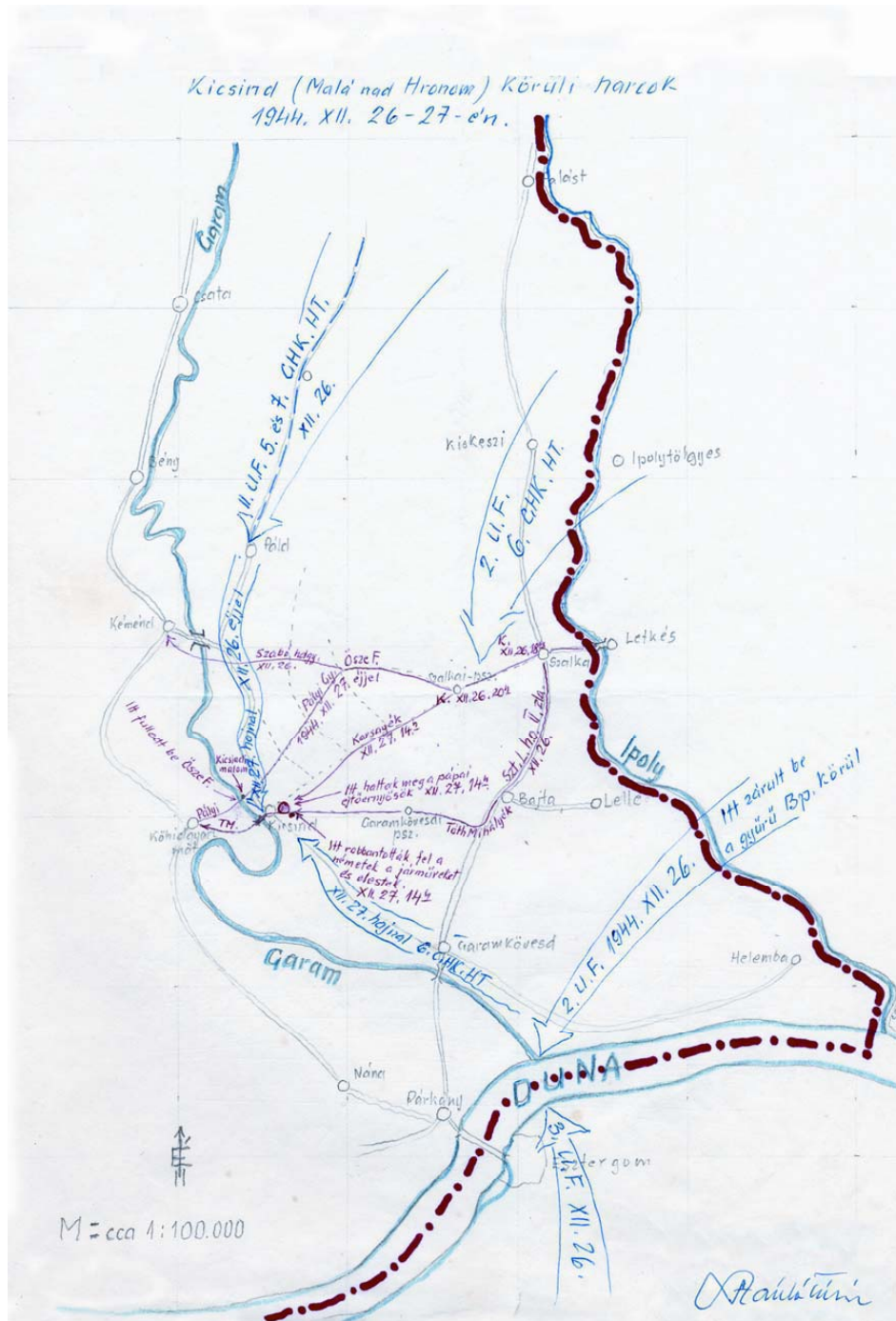
A GRÁNÁTOS EZRED I./ 2.SZÁZAD VISSZAVONULÁSA

1944.XII.26-ÁN

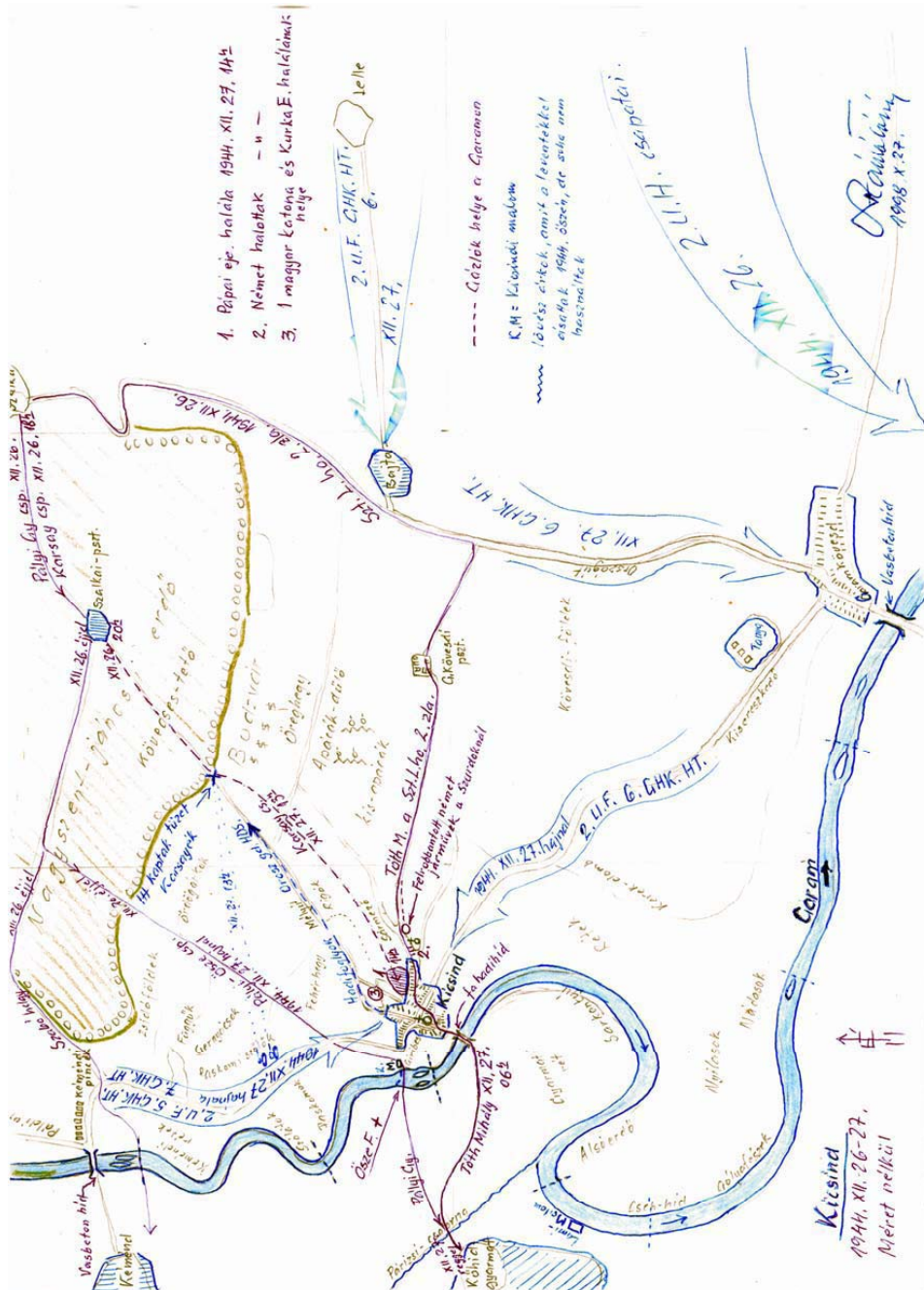

18.

Kicsind körüli harcok XII- 26 –27. (1)

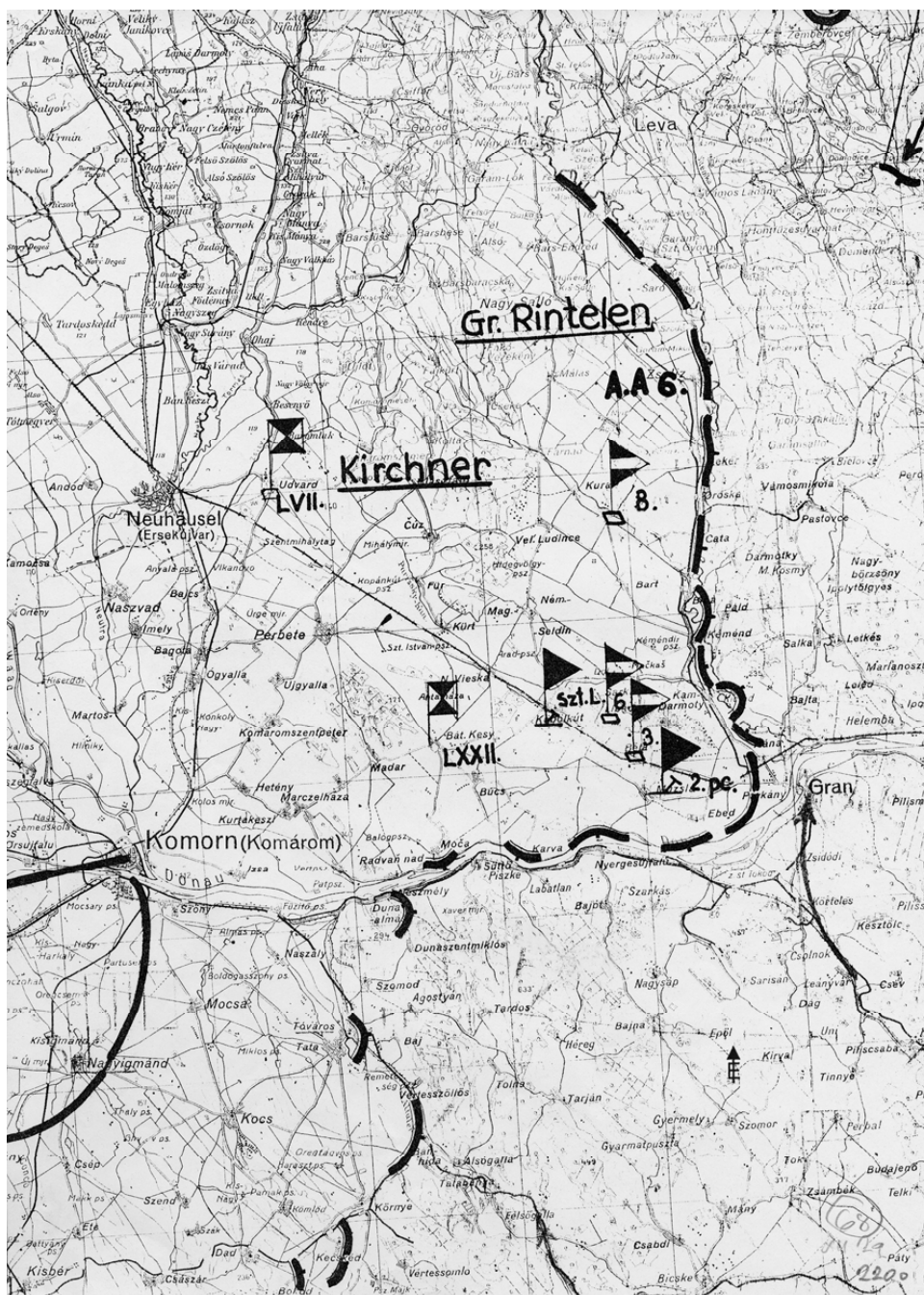

21.

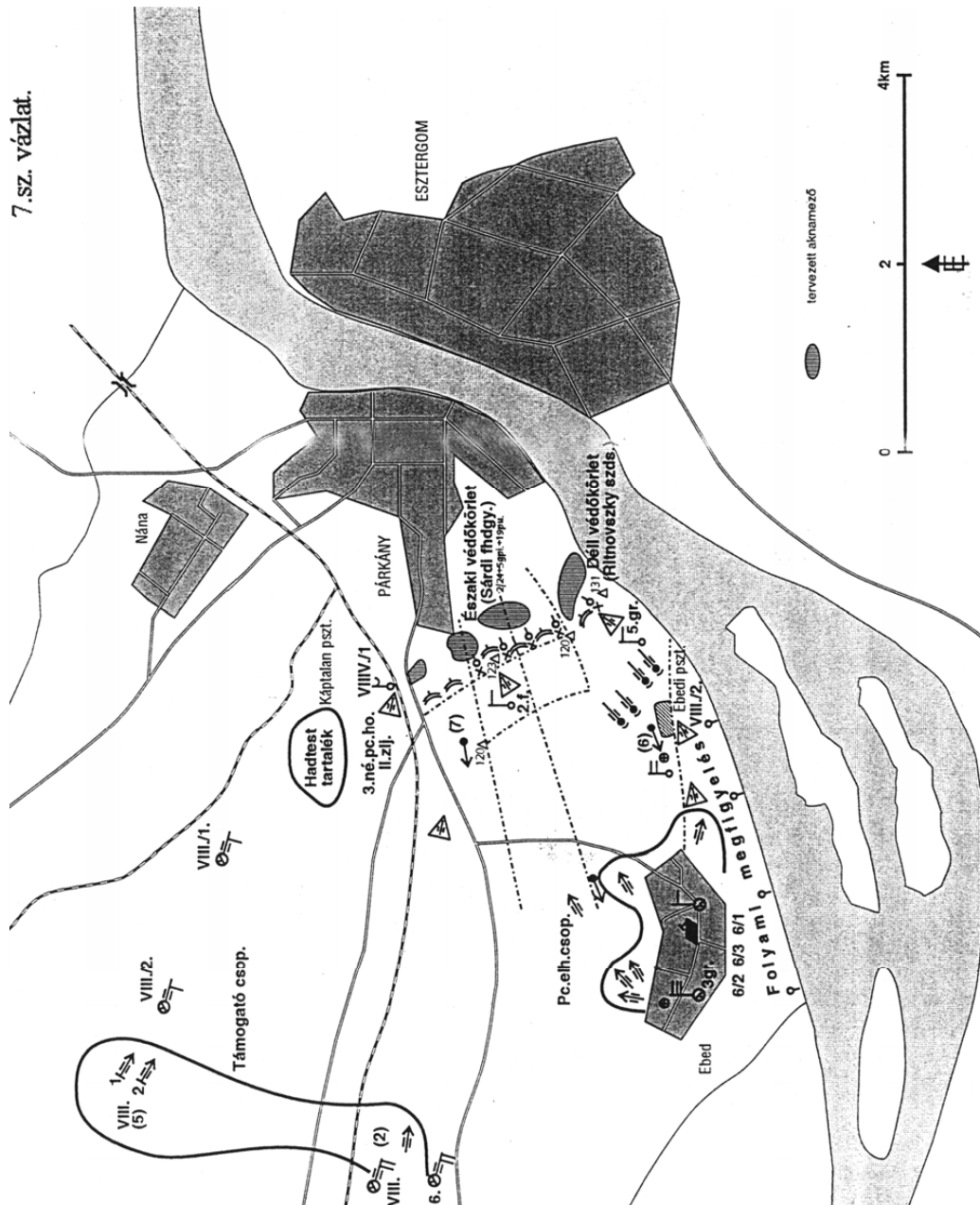
AZ ARCVONAL ÉS A MAGYAR-NÉMET PARANCSNOKSÁGOK HELYZETE 1945. JANUÁR 1.

22.

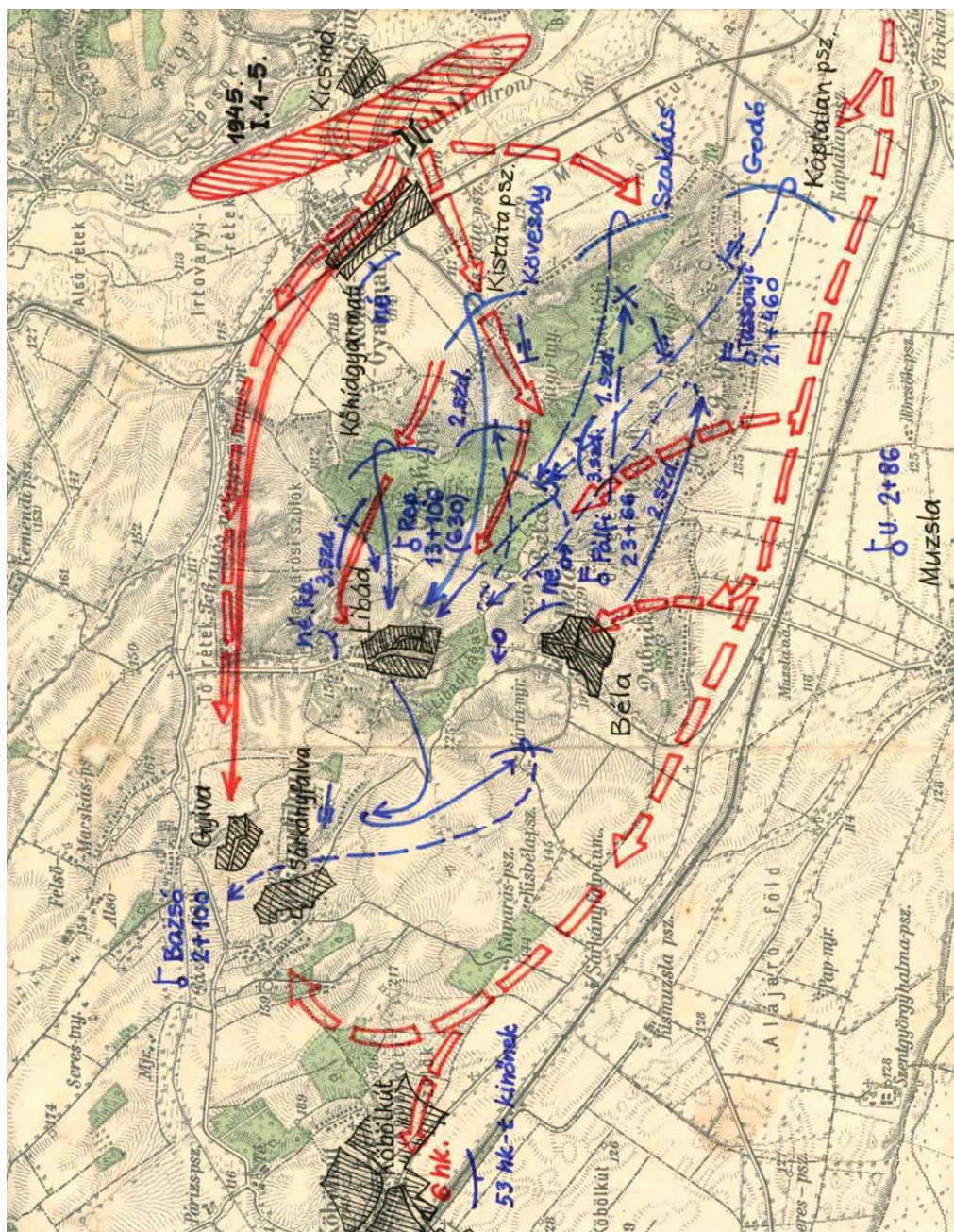
AZ ALTORJAI CSOPORT VÉDŐÁLLÁSA ÉS A HADOSZTÁLY TÜZÉRSÉGÉNEK HELYZETE 1944.XII.31-ÉN

23.

A HEGYFAROK VÉDELMENEK ÖSSZEOMLÁSA

1945. JANUÁR 4.-6. KÖZÖTT.

Megjegyzések a 24. mellékletéhez

Számozás magyarázata:

1. Tassonyi szds. két eje szd-dal és e.közv.-nel, tartaléka
2. Pálfi szds. ujonc zlj-a (csak.pu.-val és géppisztollyal)
3. Káptalan psz. 1.sz.körvédelmi támpont: 1/2 eje szd. + 4 pct. á.
4. Párkány p.u. 2.sz. körvédelmi támpont: (Godó szds.) + 4 né.7,5 cm-es pct.á.
5. Ebed pta. 3. sz.körvédelmi támpont
- 6.,7. 20 db. 8,8 cm-es német ágyú harckocsi elhárításra beállítva
8. VIII.gv. köz. tü.o. tüzelőállásban
9. 1.utász század harckocsi akadályokkal
10. Szt.László hadosztály legszűkebb vezetési törzse (többi része Kőbölkúton).

(Minden támponthoz a hop. kettős vezetéket épített ki)

Feladatok: a/ Tassonyi É.,D. és K.,Ny-irányokban véd. Felkészül, hogy tőle D-re betört hk-k nyomában jövő gyalogság ellentadására. ÉD-i irányban ellentámadást végez.

b/ 4.sz.támp. főközlekedési útvonalak lezárása hk-k ellen. Válságos hely-zetbe (ha az összeköttetés a hadosztályparancsnokkal megszakad) visszavonul Kőbölkút, ill. Muzsla, ill. Karvára.

c/ Tüzérség az egész arcvonalat támogatja, felkészül harckocsik elh-ra.

d/ A harckocsizárat képező ürtegek az esetleg betört hk-kat küzdik le.

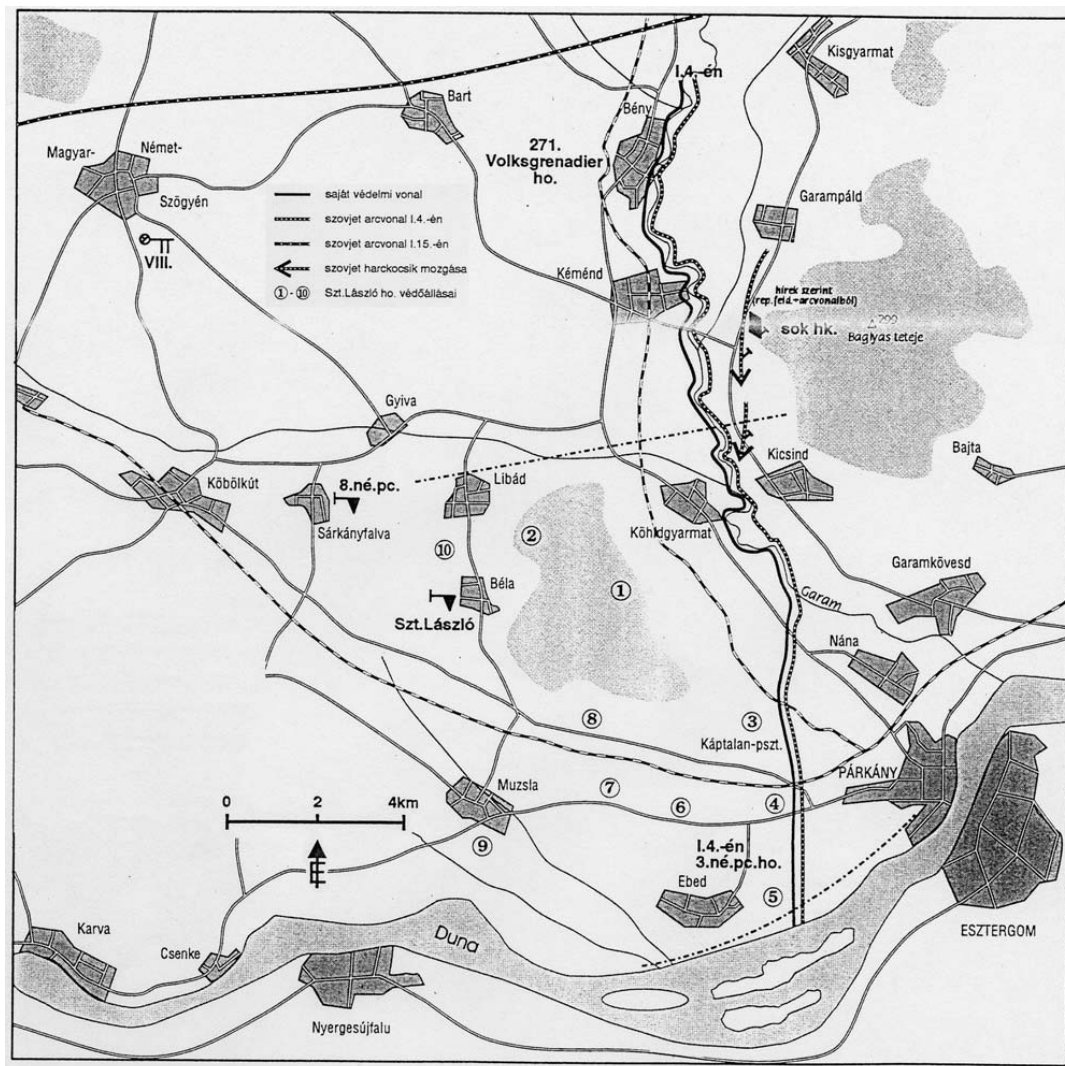
ESEMÉNYEK. A felváltást I.5.-ig végrehajtottuk. Napközben, de különösen az est beálltával minden támponttal szemben erős harckocsi mozgás volt.

BENYOMÁS: A I.5/6 éjjel a szovjet (becslésünk szerint pc. hdt.erejű) támadása megindul.

Lajtos Árpád eredeti, kézzel írott vázlata és feljegyzése alapján.

24.

A HELYZET 1945.I.4-ÉN ÉS 5-ÉN 20.00 ÓRÁIG

25.

A II. VILÁGHÁBORÚBAN RENDSZERESÍTETT KITÜNTETÉSEK JEGYZÉKE

(Az elbírálási jegyzék utolsó oldala)

A k i t ü n t e t é s				
megnevezése/:rangsorban:/:			rövidítése:	jelzése:
Magyar Érdem- rend	Szent Koronával ékesített nagykeresztje	hadisszalagon a kardokkal	Mér.szt.nk.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.szt.nk.hsz.	
	nagykeresztje	hadisszalagon a kardokkal	Mér.nk.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.nk.hsz.	
Kormányzói különös dícsé- ró elismerés Magyar Koro- nás Nagy Aranyérme		hadisszalagon a kardokkal	Kul.kde.hsz.	
		hadisszalagon	Kul.kde.hsz.	
Magyar Érdem- rend	középkeresztje a csillaggal	hadisszalagon a kardokkal	Mér.kpk.cs.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.kpk.cs.hsz.	
	középkeresztje a később adomá- nyozott csillag- gal	hadisszalagon a kardokkal	Mér.kpk.v.cs.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.kpk.k.cs.hsz.	
	középkeresztje	hadisszalagon a kardokkal	Mér.kpk.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.kpk.hsz.	
	tisztikeresztje	hadidiszitménnyel és a kardokkal	Mér.tk.hd.	
		hadidiszitménnyel	Mér.tk.hd.	
	lovagkeresztje	hadisszalagon a kardokkal	Mér.lk.hsz.	
		hadisszalagon	Mér.lk.hsz.	
Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érem			Mtavé.	
Újólagoz kormányzói di- csérő elismerés Magyar Koronás Érdemérme		hadisszalagon a kardokkal	Ukde.hsz.	
		hadisszalagon	Ukde.hsz.	
Kormányzói dícsérő elismerés Magyar Koronás Bronzérme		hadisszalagon a kardokkal	Kde.hsz.	
		hadisszalagon	Kde.hsz.	
Magyar Arany Érdemkereszt hadisszalagon			Maék.hsz.	
Vészárkar Főnöki okirati dícsérő elismerés	közvetlenül az elg.előtt	teljesi- tett kitü-	Vkf.ode.	-
	nem közvetlenül az elg.előtt	nő szol- gálatokért	Vkf.ode.	-
Sem látható kitüntetésre,sem okirati di- csérő elismerésre nem jön tekintetbe			N e m!	-

A kitüntetéseknl a másodsor, harmadsor/: esetleg negyedsor/: történt ad-
mányozás esetén a jelzés alatt egy,illetőleg két/: esetleg három/: vonal va
Pl.: U.

26.

GODÓ FERENC FŐHADNAGY KITÜNTETÉSI JAVASLATA A KÉTHELYI HARCOKBAN TANÚSÍTOTT MAGATARTÁSÁÉRT

Kimutató: 17.698/8/c-15.
(250/24. L. h. d. 4. r. I.)
1/5 a) leír. tk. h. 1943. IV. 15.
328 a) Hód. h. 1944. XII. 29.
383 a) leír. tk. h. 1944. jan. 15.

2. **489.2/ csoport.**

GODÓ FERENC

2. **Adatok**
All. viszony és rend: ht. fhdgy. ... Coap. test. ... l. eje. zlj.
All. ténst: l. eje. pótzt. ... Szolg. beoszt: eje. ldy. szd. pk.
Már a vár a harctá: 1944. VI. 6.

3. **Szül. adatai**
Szül. év, hely: 1914. Garamberzence
Anyja neve: ...
Az anyja neve: ...

4. **Religió, békés és hadi kitüntetései /H. E. és más rend**
magyar Érdemrend Lovagkeresztje kardokkal hadisza-
lagon, F.E.E., E.E.E., D.E.E., Tízkereszt I. fok.

5. **Elintézetlen vit. javaslat**
I. oszt. német vaskereszt.

6. **Megsz. el. nt v. fességek**
./.

7. **Állás**
Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért.

8. **Teljesítmények /fogváltások/ hely és idő adataival**
A most folyó háboruban ismételt kitünt. merészsé-
gével és rendíthetetlen bátorságával. A legveszélye-
sebb helyzetekben is a személyes kockázattal nem tö-
rődve, példát mutató bátorsággal harcolt.
Az 1944. XII. 7-től XII. 20-ig terjedő időben Kéthely
térképében vívott harcokban különösen kitünt. mint szd.
pk. XII. 9-én éjjel a Kéthely-i vasutállomást -az orosz
hidfőállás kulcspontját- öntevékenyen birtokba vette.
Súlyos közelharcban -kézigránátos csatárként harcolva-
a tartalék személyes vezetésével az éjszaka folyamán
három ízben betört tulerőt visszavetette, halottakban
éshadianyagban súlyos veszteséget okozva az elg-nek.

9. **Javasolt kitün-
tetés.**
magyar Tiszti Arany Vitézségi Érem.

10. **A szerkesztő
elírása**
15. 44. évi. január hó. 15-
Pannini hds.

11. **Magasabb előlé-
tési véleménye.**

12. **Magyar Tiszti Arany Vi-
tézségi Érem.**
45.1.20.
mitig. tü. ma
hop.

13. **Magasabb előlé-
tési véleménye.**

14. **Magasabb előlé-
tési véleménye.**

15. **Döntés:**
Kitüntetésre nem jön tekintetbe.
1944. évi. 8/a. VKI-19. 45. szám.

27.

27.1. Emlékkereszt a I. Világháború hősi halottainak. Esztergom, Szentgyörgymezői temető

27.2. Magyar Katonák hősi emlékműve. Isaszeg Öregtemető (1984.)

27.3. Szovjet katonai temető, Párkány

27.4. Az isaszegi hősi emlékmű felszentelésén. Isaszegi Margit, Isaszegi Edit, Horváth Árpádné, Zrinyiné, Juhász Tünde, Skribek Henriette, Juhász Györgyi, Szatmáry Zoltán és Karacs Imre.

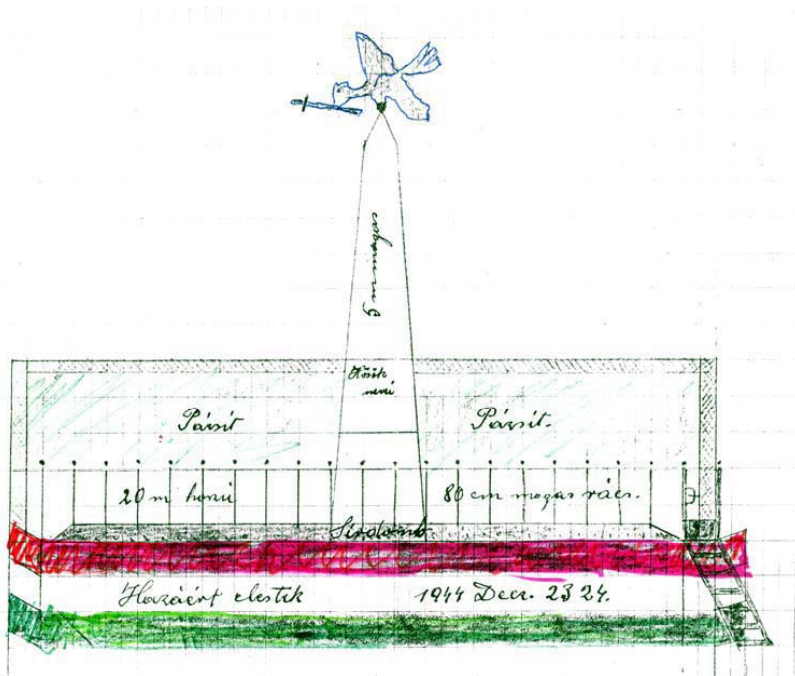

27.5. vitéz Bertalan Árpád sírjánál. Farkasréti temető, 1998. ápr. 12-én.
?, ?, Trembeczky István, ?, Székely Sándor

27.6. A kéthelyi harcok hősi halottainak sírjai. Keszthelyi temető

28.

28.1. Kurali Ferenc Letkés; Hősi emlékmű terve 1947. január

28.2. Letkés hősi emlékmű 1990. október 27-én,
felszentelése napján.

29.

29.1. Vitéz Ugron István ny. ezds. búcsúzik a Letkési hősi halottaktól. 1994. dec. 18-án Mögötte: Martin Kornél, nem ismert, Kovács István polgármester, Ugron ezds., nem ismertek.

29.2. A megmentő Kovács Jenő honvéd, a megmentett Szabó Miklós hadapród őrmester, 100 %-os hadirokkanttal Letkésen találkoztak

29.3. Ipolyszalkai hősi emlékmű már az új táblával 2000.06.25.
vitéz Szabó Miklós, dr. Farkas Jenő

30.

30.1. A letkési szentlászlós sírok 1996.06. 30-án

30.2. Letkés község polgármestere és népművelői 1996. június 30.
Magyar Tímea, Kovács István, Tóthné Klagyivik Ágnes

30.3. Puhovszki István plébános és Taucher Gyula szalézi szerzetes,
a ho. pótzlj. volt tábori lelkész szdsa. Letkés, 1997.06.02.

31.

31.1. Szent László hadosztály katonáinak baráti köre, vezetéség (Béres Béla, Puhovszki István, Kovács István, Dósa István szds., Udovetz György. Guggol: Halmay József 1998).

31.2. Béres Béla és Farkas Jenő Letkésen.

31.3. Letkésen résztvevők 1995. június 26-án
Állnak: Porkoláb Miklós, Móri János, Szalók Imre, Gulyás Ferenc, Góty Pál, Fónay Jenő, vitéz Szabó István, Gunda Aurél, Szabó Miklós, Puchovszki István, Kóczán Árpád, Frankó Endre, Fehérvári István, vitéz Koós Ottó, vitéz Pávay Endre **Guggolnak:** Simon Vendel, Papp József, MVRE., Béres Béla, Kribusz Lajos tiz.

31.4. Három ejtőernyős aknavető frontarcos, Kribusz Lajos tiz., Kovács István és Béres Béla hadapród őrm. 1994. szeptember

31.5. Benkó Béla temetésén 1995.02.10.
Bedli József, Gerlits Ferenc, Fekete István,
Feszli Imre, ?, Sági, ?, ?, Pintér Gyula, ?

31.6. Vendéglátás Letkésen a tanteremben. 1997. június 29.

32.

32.1. vitéz Székely Sándor és vitéz Pávay Endre utolsó tisztelgése
2000.07.02.-án Letkésen.
Háttérben: Zimon Vilmos, Farkas Jenő, Radó Gábor és felesége, Peller István

32.2. Az ipolyszalkai asszonykórus dr. Farkas Jenőtől emléklapokat vesz át. 2000.07.02.-án

33.

KITÜNTETETTEK ÉS KITÜNTETÉSRE FELTERJESZTETTEK NÉVSORA

az Ipoly - Garam közötti harcok után kitüntetett tisztek névsora elbírálási névjegyzékek alapján kiadásra került kitüntetések ² táblázatban szereplő rövidítéseivel:

Mér.tk.hd.kardkal = Magyar Érdemrend Tisztikeresztje hadidíszitménnyel és a kardokkal
Mér.lk.hsz.k-kal = Magyar Érdemrend Lovagkeresztje hadiszallagon a kardokkal
Mtavé = Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érem
ukde.hsz. kard-al = újólajos kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Ezüstérme
Kde.hsz kard-kal = Kormányzói dicsérő elismerés Magyar Koronás Bronzérme hszk.

459/a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
5	Falk Győző tü.alez.	ho. tpk.tüpkh.	1944.11.04	Mér.lk.hsz.k-kal
6	Kiss Zoltán szds.	szd.pk. 42.08.20.-11.09.-44.08.20.-10.03		Mér.lk.hsz.k-al
7	Ugron István eje.szds.	1/II.zljpk.	1944.12.05	Mér.lk.hsz.k-kal
9	Toth Antal eje ht.fhdgy	1/II.av.szd.pk.	1944.02.26	Mér.lk.hsz.k-kal
10	Sanna Henrik ht. fhdgy	1/II.eje.szd.pk.	4 hónapja	Mér.lk.hsz.k-kal
11	Kövesdy Dezső ht. fhdgy	1/II.eje..szd.pk.	5 hónapja	Mér.lk.hsz.k-kal
13	Femesi Béla t.hdgy.	1/II.eje.zlj.szak.pk.		Mér.lk.hsz.k-kal

477/a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
1	Fáber Rudolf ht.alez.	ho.lősz.fe.ea.	1944.10.18.	Mér.lk.hsz.kard-l
2	Bocsor Elemér ht.örgy.	1/a beo.ti.	1944.12.01.	ukde.hsz. kard-al
3	Rutkay Jenő vk.szds.	1 c. ov.	"	Mér.lk.hsz. kard-kal
4	v.Iványi János ht.szds.	Hdm.sgt	1944.11.01	úkde.hsz. kard-kal
5	Solymos Aurél ht.szds.	1/II. sgt.	1943.12.01.	úkde.hsz. kard-kal
6	Szabolcs András ht.szds.	Tszdpk.	1944.08.01.	úkde.hsz. kard-kal
7	v. Gerley Győző ht.szds.	3/1.zlj.sgt.	1944.12.01.	úkde.hsz. kard-kal
8	Hadnagy Endre ht.szds	3/1/2.szd.pk	1944.12.01.	úkde.hsz. kadr-kal
17	Ősze Ferenc ht.fhdgy.	3/1/1.szd.pk.	1943.12.27.	Mér.lk.hsz. kard-kal
18	Ivaskó Lajos ht. fhdgy.	2/1 av.szak.pk.	1944.08.26.	Mér.lk.hsz. kard-kal
19	Szepesvári Béla ht.fhdgy	.3/1/2.szd.pk.		Mér.lk.hsz. kard-kal
21	Kamarás Lajos	ho.t.szd.		Kde.hsz kard-kal
22	Dr.Karvaly Frigyes t.hdgy	ho.törzs.I.a.o.	1944.11.01.	Mér.lk.hsz. kard-kal
27	Csaba László t.táb.lelk	.prot.vez.lelk.	1944.11.01.	Mér.lk.hsz. kard-kal
28	Sennye István t.táb.lelk.	rk.vez.lelk.	1944.11.01.	Mér.lk.hsz. kardkal
29	Dr. Székely Andor t.o.fhdgy	.3/1.zlj.vez.o.	1944.11.01.	Kde.hsz kard-kal
31	Karátsony Edvin ht.hdgy	3.e.törzsszd.kp.szak	1944.12.01.	Kde.hsz kard-kal
32	v.Solnay Dénes ht.hdgy.	3.e.törzsszd.av.szak.	1944.12.04.	Kde.hsz kard-kal

² Az elbírálási névjegyzék hátsó oldalán kiadható kitüntetésekét lásd a függelékben

34	Szabó Béla ht.szert.hdgy.	3/I.pc.romb.szak.pk.	1944.12.11	Kde.hsz kard-kal
35	Szemerédy Mihály.műsz.stiv.	e.tolmácsLetkés seb.	1944.12.24.	Mér.lk.hsz. kard-kal
36	Bánhid Gyula psz.hdgy.	I.zlj.agi.ti	1944.12.01.	Kde.hsz. kard-kal
38	Szekeres István t.hdgy.	1 a oszt.2.sgt	1943.12.26.	Mér.lk.hsz. kard-kal
39	Pintér János t.zls.	2/I.av.szak.pk.	1944.11.27.	Kde.hsz. kard-kal

479a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
3	Mersich András ht.szds.	u.szd.pk.	1944.04.21	Kde.hsz kard-kal
7	Szalay Béla ht.fhdgy.	u.zlj.sgt.	1944.04.21	Mér.lk.hsz. kard-kal
13	Kozma László ht.fhdgy.	u.szd.pk	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
17	Medgyesi Károly t.fhdgy	u.zlj. gépszakpk.	1944.04.21	Mér.lk.hsz.kard-kal
18	Székely György ht.hdgy.		1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
23	Katter János t.hdgy.	u.szak.pk.	1944.04.21	Mér.lk.hsz.kard-kal
25	Kovács Ferenc ht.hdgy.	u.szak.pk.	1944.04.21	Mér.tk.hd.kardkal
26	Jávör Károly ht.g.hdgy.	u.zlj.gh.főnök	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
27	Parázs Allbin tsz.zls.	u.szak.pk.	1944.04.21	Mér.lk.hsz.k-kal
28	Endrődy Imre tsz.zls.	u.szak.pk.	1944.03.27	Kde.hsz kar-kal
36	Szöllősi János t.zls.	u.szak.pk.	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
37	Horváth Géza t zls.	u.szak.pk.	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
38	Hujmann Pál t.zls.	u.zlj.gépszak.pk.hh.Kicsind	1944.04.21	Mér.lk.hsz.k-kal
39	Szolnoki Lajos t zls.	Táv.b.ti. hh. Kicsind	1944.04.21	Mér.lk.hsz.k-kal
40	Dr.Szabó ferenczi t.o.zls.	u.zlj. vez.o.	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal
42	Dr.Kunszenti Imret.o.zls.	52.lgv.tü.o.seb.Let.ÉK	1944.04.21	Kde.hsz kar-kal

488a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
2	Bodor József	Ht.szaksz.alez.	1944.08.17	Kde.hsz kar-kal
4	Szabó György ht.szds.	Ho.eü.oszl.pk.	1944.06.20	úkde.hsz. kard-kal
9	Kovács Ferenc ht.hdgy.	1/II. eje.szd.pk.	1944.04.21	Mér.tk.hd.kard-kal
10	Nagy Árpád ht.fhdgy.	1/II. eje.nfe.szd.pk.	1944.04.21	Mér.lk.hsz.k-kal
11	Gardai György ht.fhdgy.	Ho.tgk.oszl.pk.	1944.11.22	úkde.hsz. kard-kal
12	Kassai Tibor t.fhdgy.	Sütő oszl. Pk.	1944.04.17	Mér.tk.hd.kard-kal
13	Török László ht.hdgy.	Lősz.kocsi oszl.pk	1943.12.22	Kde.hsz kar-kal és úkde.hsz. kard-kal

489a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
1	Tassonyi Edömér ht.szds.	1. eje.epk.		Mtavé
2	v.Godó Ferenc ht.fhdgy.	Löv.szd.pk.	1944.06.06	Mtavé

492a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
1	Friedrich István ht.hdgy.	Ho.n.fe.szdz.pk. hh.Letkés	944.12.24	Mér.lk.hsz.k-kal
2	Gál Iván ht.hdgy.	Rep.löve.szak.pk. hh.Letk	944.12.23	Mér.lk.hsz.k-kal

498a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
1	Novotny Antal ht.örgy.	3.e.törzsszd.pk	1944.12.01	Kde.hsz kar-kal
2	Tarajosy Sándor ht.szds	3.e.szdz.pk.	1944.12.07	Mér.lk.hsz.k-kal
3	Kelemen János ht.szds.	3.e.szdz.pk.	1944.12.07	úkde.hsz. kard-kal
4	Szabó István ht.szds.	Zlj.sgt.	1944.12.01	úkde.hsz. kard-kal
5	Rábay Pál ht.szds.	Ho.tpk.sgt.	1944.12.06	Kde.hsz kard-kal
6	Dr.Asztalos Pál ht.szds.	Gr.e.n.fe.szdz.pk.	1944.12.06	Kde.hsz kard-kal
7	Juhász Gábor ht.szds.	Rep.löv.e.ütk.von.pk.	1944.12.07	Kde.hsz kard-kal
9	Dr. Farkas Pál ht.o.szds.	1.eje.zlj.vez.o.	1944.06.05	Kde.hsz kard-kal
10	Burány István ht.g.szds.	Rep.löv.agi.ti.	1944.12.07	Kde.hsz kard-kal
11	Kórody Tivadar ht.mk.szds.	Nyilv.t.ti.	1944.12.07	Kde.hsz kard-kal
12	Gyarmathy Lászlóht.fhdgy.	Gr.e.szak.pk.hh.Helem	1944.12.09.	Kde.hsz kard-kal
13	Soos Lajos ht.fhdgy.	Gr.e.szdz.pk.seb.Helemb	1944.12.09.	Kde.hsz kard-kal
14	v.Vass János ht.fhdgy.	Gr.e.szdz.pk.	1944.12.09.	Kde.hsz kard-kal
15	Svetics Miklós ht.fhdgy.	Gr.e.szdz.pk.	1944.12.09.	Kde.hsz kard-kal
16	Brindzik József ht.fhdgy.	RLE.szdz.pk.	1944.12.07.	Kde.hsz kard-kal
17	Farkas János ht.fhdgy.	RLE.szak.pk.	1944.12.07.	Kde.hsz kard-kal
18	Szepesvári Béla ht.fhdgy.	Gr.e.szak.pk.	1944.12.05	Mér.lk.hsz.k-kal
19	LászlófalviAndrásht.fhdgy	RLE.szak.pk.	1944.12.07.	Mér.lk.hsz.k-kal
20	Marosvári László ht.fhdgy.	RLE.gépu szdz.pk.	1944.12.07.	Mér.lk.hsz.k-kal
21	Cseh Lajos ht.fhdgy.	Gr.e.zlj.sgt.	1944.12.09.	úkde.hsz. kard-kal
22	Bazsó Károly ht.fhdgy.	RLE.pc.romb.szak.pk.	1944.12.07.	Mér.lk.hsz.k-kal
23	Dr. Mester István táb.l elk.	3/I.eje.zls.vez.lerlk.	1944.11.08	úkde.hsz. kard-kal
24	Mánfai Károly ht.hdgy.	RLE. Szak.pk.	1944.12.07.	úkde.hsz. kard-kal
25	Kiss Gyula ht.hdgy.	RLE. Szak.pk.	1944.12.07.	úkde.hsz. kard-kal
26	Gótz Pál ht.hdgy.	RLE. Szak.pk.	944.12.07	Mér.lk.hsz. kard-kal
27	Gyarmati Béla ht.hdgy.	RLE. Szak.pk.	944.12.07	Mér.lk.hsz. kard-kal
28	Petre Károly ht.hdgy.	RLE. Szak.pk.	944.12.07.	Mér.lk.hsz. kard-kal
29	Dr.v.Kovács Zoltán t.o.hdg	GRE.vez.o.	1944.12.09.	úkde.hsz. kard-kal
30	Vincze István ht.g.hdgy.	RLE. Gh.főnök	1944.12.07.	úkde.hsz. kard-kal
31	Cseh Ferenc ht.zls.	GRE.szdz.pk.	1944.12.06.	úkde.hsz. kard-kal

498a csoport. Elbírálási névjegyzék folytatása

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
32	Nagy Lóránd t.zls.	1/I.eje pst.á.szak.pk.	1945.01.01.	úkde.hsz. kard-kal

33	Búvár István t.zls.	RLE.szak.pk.	1944.12.07.	úkde.hsz. kard-kal
34	Dr.Schmiedl Rezső t.o.zls.	RLE-I.zlj.vez.o.	1944.12.07.	Mér.lk.hsz. kard-kal

500/a csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
	Szervánszky Gáborht.szds.	LE.pvt.á. szd.pk.		úkde.hsz. kard-kal

502 csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
4	Szittyai Ferenc ht.gh.szds.	Szt.L.ho.gh.főnök	1944.12.05.	?
12	Kovács László rep.szt.hdgy	RLE.szak.pk.	1944.12.07.	?

510 csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
1	v.Szügyi Zoltán ht.ezds.	1.eje.csop.pk.	1942.10.15.	Sk.vörgy-é előlépt.
5	Pokorny László ht.örgy.	1.eje.zlj	1943.07.26.	Sk.alez.
6	Tassonyi Edömér ht.szds.	1.eje.oszt.zlj.pk.	1944.08.05.	Sk. örgy.
29	Kovács Ferenc XII. ht.fhdgy	1.eje szd.pk.	1944.12.08	Sk.szds.
30	Nagy Árpád ht.fhdgy	1.eje szd.pk.	44.06.03-45.01.20	Sk.szds.
31	v.Godó Ferenc ht.fhdgy	1.eje szd.pk.	1944.12.05.	Sk.szds.

520 csoport. Elbírálási névjegyzék

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
3	Szakáll Endre ht.szds.	GRE.törzsszd.pk	1944.08.26.	Mér.lk.hsz.k-kal Libádért Mtavé
7	Dr.Simon Sádor ht.hb.szds.	Szt.L.ho.bíróság vez.	1944.11.18.	Kde.hsz kard-kal
12	Puky Endre ht.fhdgy.	Feld.o.kp.szak.pk.	1944.11.02.	Kde.hsz kard-kal
14	v. Csörgey László ht. fhdgy	RLE.I.zlj.n.fe.szd.pk hh. Letkés.	1944.12.07	Mtavé és Mér.lk.hsz.k-kal
15	v. Karsay István ht. fhdgy	3/II.ejes szd.pk.	1944.11.26.	Mér.tk.hd.kard-kal
16	Mándy Tamás ht. hdgy	Feld.o.kp.szak.pk.	1944.11.02.	Kde.hsz kard-kal
17	Lelkes Károly ht. hdgy	Feld.o.pc.gr.szak.pk.	1944.12.02.	Kde.hsz kard-kal
26	Lakatos Frigyes t. hdgy	Feld.o.eü.oszl gh.főnök	1944.06.20.	Kde.hsz kard-kal
27	Dr Kolonay István t. hdgy	Feld.o.sgt.	1944.11.02.	Kde.hsz kard-kal
29	Jankovits Gyula t.g.hdgy	Feld.o. gh.főnök	1944.11.02	Kde.hsz kard-kal
30	Eszes István t.g. hdgy	1/I.eje. zlj. gh.főnök	1944.04.18.	Kde.hsz kard-kal
37	Palásthy Pál t.zls.	Feld.o. pct.á.szak.pk.	1944.11.02.	Kde.hsz kard-kal

Ssz.	N É V , RENDFOKOZAT	BEOSZTÁSA	IDEJE	KITÜNTETÉS
39	Nagy Zoltán t.zls.	Szt.L.ho.eü.oszl.pk.	1944.06.26.	Kde.hsz kard-kal
40	Matuska István t.zls.	Feld.o. távb.szak.pk.	1944.06.02	Kde.hsz kard-kal

520 csoport. Elbírálási névjegyzék folytatása

41	Joo István t.zls.	Feld.o. ár.k.szak.pk.	1944.11.02.	Kde.hsz kard-kal
42	Cséby Géza t.zls.	Szt.L.eü.oszl.gyógysz.	1944.06.02.	Kde.hsz kard-kal

524a csoport. Elbírálási névjegyzék

4	Henkey Hőnig Gyula őrgy.	20.rotü. pk.	-	-
5	Dr. Toronyi Gyula ht.szds.	Szt.L.ho.feld.o.pkh.	1944.08.03.	úkde.hsz. kard-kal
10	Szentmihályi László hfhdgy	2.feld.zlj.nfe.dzs.pk.	1944.04.01.	úkde.hsz. kard-kal
12	Benda György	2.feld.zlj.pc.gk.szak.pk.	1944.04.01.	úkde.hsz. kard-kal

34.

A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY KICSINDEN ELESETT HŐSI HALOTTAIHOZ (SZÁNTÓ LÓRÁNT VERSE)

Sírok a Szülőföldemen

"Sírok" itt nem ige, hanem főnév!
Egész pontosan: A tömegsírok,
amikről térképet kaptam a lőben.
Elest, magyar katonákról sírok.

December huszonhetedikén történt.
Régen, Ezerkilencszáznegyvennégyben,
Szülőfalumban, Esztergom megyében.
Az oroszok sajnálták rájuk a földényt...
Bajonet volt szúrva az egyik szemében.
Ott feküdtek Kicsindén, a Sármezén,
ruhátlanul, fagytól feketedre,
mint a magyar jakobinusok a Vermezén...
Tömegsírba lettek eltemetve.
„Most régi bajtársuk keresi őket.
Ő küldte a térképet nekem.
Mint, ki látta a halálba menőket,
róluk szól szomorú énekem.

Adjon nyugodalmat a Szülőföldem
a hősöknek, kik szenvedtek sokat!
Hol szüleimmel pihennek egy földben,
kereszt jelezze majd a sírjukat!
Virág legyen rájuk, nem árpa, búza;
farkak firtán és gondozzák szíven,
hogy majd, aki néha megkoszorúzza,
lássa, hogy milyen jó az én népem!

Kedves Felső Bátyám! Fogadd el tőlem ezt a
verset, amit Neked írtam! Vidd el majd a
Szülőfalumba, és adj egy másolatot majd ott
a falu vezetőségének is.
Szeretettel és tiszteléssel ölel:

Órós Lóránt

35.1. IGAZOLVÁNY

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS POLGÁRMESTERE

Igazolvány

Az 19. 22 évi nov. hó 2 án Bővénköny
született Godá Géza
(atyja Géza, szülőanyja Kovács Terézia)
aki Budapesten VIII ker., Kálvária út 21/a 5 ajtó
alatt lakik, a mai napon mint állításköteles, összeírás végett jelentkezett.
Kelt Budapesten, 194. 2 évi június hó 2 án.

Tárgykoztató a hátlapon.

Budapest székesfőváros házinyomdája — 20012

35.2. SOROZÁSI BIZONYÍTVÁNY

Törvényhatóság: Budapest székesfőváros.

Sorozójárás: Budapest.

M. 173. folyószám.
kerület.

Sorozási bizonyítvány.

Név: Godá Géza, atyja, neve: Géza
szülőanyjának leánykori családi és utóneve: Kovács Terézia
foglalkozása, élethivatása: g. lak. tan., aki született: 1922 évi nov. hó 2 n.
Bővénköny községben (.....) vármegyében,
Magyar országban), rk. vallású 175 cm magas, Budapest,
az ..... évi 1942 okt. 10 hó ..... n. Budapest székesfőváros sorozóbizottsága előtt
megjelent és

katonai szolgálatra alkalmasként besoroztatott. Állítási kötelezettségének eleget tett.
segédszolgálatra
jelenleg alkalmatlanként visszahelyeztetett. A jövő évben még újból előállni tartozik.
Nevezettnek a tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése elfogadtatott és így a karpaszomány
viselésére jogosult.

Budapesten, 194. 2 évi 1942 okt. 10 hó ..... n.

tanácsjegyző

Budapest székesfőváros házinyomdája — 22546

36. SZÁRMAZÁSI BIZONYÍTVÁNY

M. KIR. I. HONVÉD TÁVOLFELDERÍTŐ REPÜLŐ
PARANCSNOKSÁG

OSZTÁLY

60.000/49.kt.44. szám.
ig.biz.

Származási igazolvány.

Igazolom, hogy: B o d a G é z a honvéd,
aki Boda Géza és Kovács Terézia szül. öktől
származik és, aki 1922. évi november hó
2-án Bősárkány (Sopron megye) született,
nagyszülőikig bezárólag tiszta keresztény származású.

Budapest, 1944. évi március 27-én.

Készítette: bizottsági tag.

Igazoló bizottsági tag.

J. J. J.
Készítette: bizottsági tag.

az igazoló bizottságot felállító parancsnok.

AZONOSSÁGI JEGY (CÉDULA)

129

LXV. évfolyam.

17. szám.

1938. július 1.

HONVÉDSÉGI KÖZLÖNY

KIADJA A MAGYAR KIRÁLYI

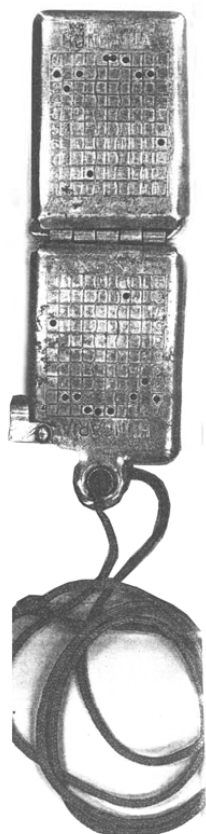

HONVÉDELMI MINISZTERIUM

ELŐFIZETÉSI DÍJ ÉVFOLYAMONKÉNT 16— PÉNZŐ

EGYES PÉLDÁNYOK BOLTI ÁRA ... — 0.80 PÉNZŐ

A m. kir. belügyminiszternek 70.300/1937. B. M. számú rendelete
az azonossági szám rendszeresítéséről.

Osztályozás M. alkalmatlanság	20/17. zlj.	Bevonulási előtti utolsó lakóhelye (készen meggye)	Katolna
Állomány- test	20.17. zlj.	4. v. hó, nap	1900. okt. 2
Azonossági szám	1218.00.0116	hely	Kötelek
Rendfokozat	lt. alez.	járás megye (ország)	Kötelek
Foglalkozás	---	Valás	rom. kath.
Észak- és utónév	Goór György	hírláb	1940.
Atyja neve	Goór László	typhus	1942. Törte
Születési helye	Katolna	cholera	1942.
Születési helye	Katolna		

Rakt. sz. 185.   Helyt. sz. 43. v. 17.

Állománytest: 20/17. zlj.

Név: Goór György

Rendfokozat: lt. alez.

Azonossági száma: 1218.00.0116

Sebesüléséről értesítendő: Goór György

Katolna, Rend. Katolna u. 72.

Rakt. sz. 185. — 43. v. 17. — Budapest.

Könnyű sebesüléssel
Súlyos betegen hátra

szállított.

19.....d.

P. H.

zlj. orvos.

Tudomány nyomda kft. Budapest. — 9542

Goór György alez. azonossági számának magyarázata:

1218 : akv-i ker. Szolnok m. Kötelek községben

00 : 1900-ban született és a községben a

0116 : a községben a 116. újszülött volt

Az alumínium doboz alsó-felső fedelére az azonossági számot lukasztották be.

A két kis cédula az alumínium dobozkában volt összehajlítva.

A felső személyi adatokat tartalmazott, az alsóba csak sebesülés esetén jegyezték

38.

ANYAKÖNYVI KERÜLETEK SORSZÁMA

Anyakönyvi kerületek sorszáma

(Az 1938.július 1-i 17. sz. HONVÉDSÉGI KÖZLÖNY mellékletének összegzése)

M e g y e	Akv-i kerület sorszáma.	Megyében levő akv-i kerület (község) száma
Abauj – Torna vm. ¹	001-044	44
Bács – Bodrog vm.	101-129	29
Baranya vm.	151-256	106
Békés vm.	301-338	38
Bihar vm.	351-414	64
Borsod-Gömör-Kishont KEE. ²	451-559	109
Csanád-Arad-Torontál KEE	601-642	42
Csongrád vm.	701-720	20
Fejér vm.	751-840	90
Győr Moson-Pozsony KEE.	901-963	63
Hajdú vm.	1001-1019	19
Heves vm.	1051-1147	97
Jász-Nagykún-Szolnok KEE.	1201-1258	58
Komárom-Esztergom KEE.	1261-1318	58
Nógrád és Hont KEE.	1361-1433	73
Pest-Pilis-Solt-Kiskún KEE.	1461-1685	125
Somogy vm.	1701-1825-	125
Sopron vm.	1901-1962-	62
Szabolcs és Ung KEE.	2001-2098	98
Szatmár,Ugocsa és Bereg KEE	2151-2205	55
Tolna vm.	2251-2205	55
Vas vm.	2351-2443	93
Veszprém vm.	2501-2594	94
Zala vm.	2651-2787	137
Zemplén vm.	2851-2900	50
Budapest Székesfőváros I-XIV	3001-3014	14
Baja THJ.város ³	3081-3082	2
Debrecen THJ. sz. kir. város ⁴	3111	1
Győr THJ.sz.kir város	3121-3123	3
Hódmezővásárhely THJ.város	3141-3144	4
Kecskemét THJ.város	3181-3184	4
Miskolc THJ.város	3221	1
Pécs THJ.város	3241-3243	3
Sopron THJ.sz.kir város	3261-3262	2
Szeged THJ.sz.kir város	3281-3287	7
Székesfehérvár THJ.sz.kir város	3321	1

¹ vm = vármegye   ² KEE. = Közigazgatásilag Egyesített   ³ THJ. város = Törvényhatóságú jogú város
⁴ THJ. sz. kir. város = Törvényhatóságú jogú szabad királyi város

39.

SZLOVÁK-MAGYAR HELYSÉGNEVÉK A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY IPOLY-GARAM VONALA MÖGÖTTI TERÜLETEN

SORSZ.	SZLOVÁK NÉV	MAGYAR NÉV	MEGYE
1	BAJČ	BAJCS	K
2	BAJKA	BAJKA	N
3	BAJTAVA	BAJTA	H
4	BÁNOV	BANKESZI	N
5	BARDONOV	BARTBARACSKA	B
6	BELÁ, BELÁ	BÉLA	E
7	BEŠA MALÉ	BARSBECSE	B
8	BEŠENOV	ZSITVABESENÝÓ	N
9	BIELOVCE	IPOLYBÉL	H
10	BIŇA	BÉNY	E
11	BRUTY	BART	E
12	BUČ	BUCS	E
13	ČAKA	CSEKE	B
14	ČATA	CSATA	B
15	ČECHY	KOMÁROMCSEHI	K
16	ČERNÍK	CSARNOK	-
17	ČIFÁRE	CSIFFÁR	N
18	DEDINKA	FAJKÚRT	B
19	DEMANDICE	DEMÉND	H
20	DIVA	GYTVA	E
21	DOLNÝ OHAJ	OHAJ	N
22	DOLNÝ PÉTER	K. SZENTPÉTER	K
23	DUBNÍK	CSÚZ	K
24	DULOVCE	ÚJGYALLA	K
25	DVORYNAD ŽITAVOU	UDVARD	-
26	FARNAD	FARNAD	B
27	GBELCE	KÖBÖLKÚT	E
28	GOLIANOVO	LAPÁSGYARMAT	N
29	HORNÝ PIAL	FELSŐPÉL	B
30	HRONOVCE	LEKÉR	B
31	HURBANOV	ÓGYALLA	K
32	HUL	HULLA	-
33	CHĽABA	HELEMBÁ	E
34	CHOTIN	HETÉNY	K
35	IPELSKÝ SOKOLEC	IPOLYSZAKÁLLOS	H
36	IŽA	IZSA	K
37	JÁSOVA	JÁSZFALU	K
38	JUR NAD HRONOM	GARAMSZT- GYÖRGY	B
39	KALNA NAD HRONOM	KIS-NAGYKÁLNA	B
40	KAMENICA N HRONOM	GARAMKÖVESD	E
41	KAMENIN	KÉMÉND	E
42	KAMENY MOST	KÓHÍDGYARMAT	E
43	KMETOVO	GYARAK -	
44	KOLTA	KOLTA	-
45	KOMJATICE	KOMJÁT	N
46	KOMÁRNO	KOMÁROM	K
47	KAVARNY NAD DUNA	KARVA	E
48	KUBÁNOVO	SZETE	H
49	KURALÁNY	KURAL	E
50	KVETNA V. KET	ÉRSEKKÉTY	E
51	LEĽA	LELÉD	E
52	LOK	GARAMLŐK	B
53	LONTOV	LONTÓ	H
54	EUBA	LIBÁD	E
55	LUČNICA NAD ŽITAVOU	VAJK, ZSITVA- MÁRTON-FALVA	N

SORSZ.	SZLOVÁK NÉV	MAGYAR NÉV	MEGYE
56	LUDINCE (MALÉ-)	KISÖLVED	E
57	MÁLAS	MÁLAS	B
58	MALÁ NAG HRONOM	KICSIND	E
59	MALÁ KOSIHY	IPOLYKISKESZI	H
60	MARCELOVÁ	MARCELKESZI M.HÁZA	K
61	MILANOVCE	NYITRAKÉT	N
62	MOCA	MÓCS	K
63	MODRANY	MADAR RÉSZ	K
64	MUDROŇOVO	MADAR	K
65	MOJZESOVO	ÓZDÓGE	-
66	MUŽLA	MUŽSLA	
67	NÁNA	NÁNA	E
68	NITRA	NYITRA	N
69	NITRANY	KISCÉTÉNY + NYITRACSEHI	N
70	NOVA VIESKA	KISÚJFALU	E
71	NOVÉ ZÁMKY	ÉRSEKÚJVÁR	-
72	NYROVCE	NYÍR(ÁGO) ALSÓNYÍR	
73	OBID	EBED	E
74	ONDREJOVCE	BARSENDRÉD	B
75	PASTOVCE	IPOLYPÁSZTÓ	H
76	PATINCE	IZSA RÉSZE	K
77	PAVLOVA	GARAMPÁLD	H
78	PIAL PANA	NEMESPAŇN	-
79	PLAVO VOZOKANY	FAKÓVEZEKÉNY	B
80	POHRONSKY ROSKOV	OROSZKA	-
81	PRIBETA	PERBETE	B
82	POZBA	POZBA	B
83	RADVANY-NDUNAJOM	DUNARADVÁNY	E
84	RÚBAN	FÚR	K
85	SALKÁ	IPOLYSZALKA	E
86	SAZDICE	SZÁZD	H
87	SEMEROVO	KSZEMERE	K
88	SIKENICA	NAGYPESZEK	H
89	SIKENICKA	KISGYARMAT	H
90	SROBAKOVÁ	MARCELHÁZA	K
91	STREKOV	KÚRT	K
92	STUROVO	PÁRKÁNY	E
93	SVODIN	MAGYARSZOGYEN	E
94	SVODOV	SZODÓ	B
95	ŠALOV	GARAMSARLÓ	B
96	ŠARKAN	SÁRKÁNYFALVA	E
97	ŠAROVCE	SÁRÓ	B
98	ŠURANY	NAGYSURÁNY	N
99	TEHLA	TÓHÖL	B
100	TEKOVSKÉ LUZIANKY	KISSALLÓ	B
101	TEKOVSKÉ LUTIAN	NAGYSALLÓ	B
102	TEKOVSKÝ HRADOK	BARSVÁRAD	B
103	VEEKÝ CETIN	NAGYCÉTÉNY	N
104	VEEKE LOVCE	ÚJLÓT	B
105	VEEKE LUDINCE	NAGYÖLVED	E
106	VIŠKOVCE	VIŠKÓ	H
107	VOZOKANY N HORNOM	G.VEZEKÉNY	B
108	VRABLE	VEREBÉLY	B
109	VÝSKOVSKÉ N IPLOM	IPOLYVISK	H
110	ZALABA	ZALABA	H
111	ZBORJNIKY	FELSŐFEGYVINK	H
112	ŽITAVCE	ZSITVAGYARMAT	N

B=BARs, E= ESZTERGOM, H = HONT, K = KOMÁROM, N = NYITRA

40.

MAGYAR-SZLOVÁK HELYSÉGNÉVEK A SZENT LÁSZLÓ HADOSZTÁLY IPOLY-GARAM VONALA MÖGÖTTI TERÜLETEN

SSZ	MAGYAR NÉV	SZLOVÁK NÉV	M
1	BAJCS	BAJČ	K
2	BAJKA	BAJKA	N
3	BAJTA	BAJTAVA	H
4	BARSBARACSKA	BARDONOVO	B
5	BARSBECSE	BEŠA MALÉ	B
6	BARSENDRED	ONDREJOVCE	B
7	BARSVÁRAD	TEKOVSKY HRADOK	B
8	BART	BRUTY	E
9	BÁNKESZI	BÁNOV	N
10	BÉLA	BELA, BELÁ	E
11	BÉNY	BIŇA	E
12	BÚCS	BUČ	E
13	CSATA	ČATA	B
14	CSARNOK	ČERNÍK	-
15	CSEKE	ČAKA	B
16	CIFFÁR	ČIFARE	N
17	CSÚZ	DUBNÍK	K
18	DEMÉND	DEMANDICE	H
19	DUNARADVÁNY	RADVANY N DUNAJOM	E
20	EBED	OBID	E
21	ÉRSEKKÉTY	KVETNÁ V. KET	E
22	ÉRSEHÚJVÁR	NOVÉ ZÁMKY	-
23	FAJKÚRT	BEBINKA	B
24	FAKÓVEZEKÉNY	PLACO VOZOKANY	B
25	FARNAD	FARNÁD	B
26	FELSŐFEGYVERNEK	ZBORJNÍKY	B
27	FELSŐPÉL	HORNÝ PIAL	B
28	FÚR	RÚBAN	K
29	GARAMLÓK	LOK	B
30	GARAMPÁLD	PAVLOVA	H
31	GARAMSARLÓ	ŠALOV	B
32	G.SZENTGYÖRGY	JURNAD HRONOM	B
33	G.VEZEKÉNY	VOZOKANY N HRONOM	B
34	G.KÓVESD	KAMNICA N HRONOM	E
35	GYARAK	KMETOVO	-
36	GYIVA	DIVA	E
37	HULLA	HUL	-
38	HELEMBÁ	CHĚABA	E
39	HETÉNY	CHOTIN	K
40	MÁLSA	MÁLAS	B
41	IPOLYKISKESZI	MALÉ KOSIHY	H
42	IPOLYPÁSZTÓ	PASTOVCE	H
43	IPOLYSZÁLKA	SALKÁ	H
44	IZSA RÉSZÉ	PATINCE	K
45	IPOLYBÉL	BIELOVCE	H
46	IPOLYSZAKÁLLOS	IPELSKÝ SOKOLEC	H
47	IPOLYVISK	VYŠKOVSKÉ N IPILOM	H
48	IZSA	IŽA	K
49	JÁSZFALU	JÁSOVÁ	K
50	KARVA	KRAVANY NAD DUNA	E
51	KÉMÉND	KAMENIN	E
52	KICSIND	MALÁ NAD HRONOM	E
53	KIS- NAGYKÁLNA	KALNA N HRONOM	B
54	KISCÉTÉNY,NYÍRCSEHI	NITRANY	N
55	KISÖLVED	LUDINCE(MALÉ)	E
56	KISUJFALU	NOVA VIESKA	E
57	KISGYARMAT	SIKENICKA	H

SSZ	MAGYAR NÉV	SZLOVÁK NÉV	M
58	KISSALLÓ	TEKOVSKÉ LUZIANKY	B
59	KOLTA	KOLTA	-
60	KOMJÁT	KOMJATICE	N
61	KOMÁROM	KOMARNO	K
62	KOMÁROMCSEHI	ČECHY	K
63	KOMÁROMSZEMERE	SEMEROVO	K
64	K. SZENIPÉTER	DÓLNÝ PÉTER	K
65	KÖBÖLKÚT	GBELCE	E
66	KÖHIDGYARMAT	KAMENÝ MOST	E
67	KURAL	KURALÁNY	E
68	KÜRT	STREKOV	K
69	LAPÁSGYARMAT	GOLIANOVO	N
70	LEKÉR	HRONOVCE	B
71	LELED	LELA	H
72	LIBÁD	LUBA	E
73	LONTÓ	LONTOV	H
74	MADAR RÉSZÉ	MODRANY	K
75	MADAR	MUDROŇOVO	K
76	MAGYARSZÖGYÉN	SVODIN	E
77	MARCELHÁZA	SROBÁROVÁ	K
78	MARCELKESZI, MHÁZA	MARCELOVÁ	K
79	MÁLAS	MÁLAS	B
80	MÓCS	MOČA	K
81	MUZSLA	MUŽLA	E
82	NAGYCETÉNY	VEEKÝ CETIN	N
83	NAGYÓLVED	VEEKE LUDINCE	E
84	NAGYPESZEK	SIKENICA	H
85	NAGYSALLÓ	TEKOVSKÉ LUŽIANY	B
86	NAGYSURÁNY	ŠURANY	N
87	NÁNA	NÁNA	E
88	NEMESPAŇN	PIAL PAŇA	-
89	NYITRA	NITRA	N
90	NYITRALÉR	MILANOVCE	N
91	NYÍR(AGÓ)/ALSÓNYÍR	NÝROVCE	B
92	OHÁJ	DOLNÝ OHÁJ	N
93	OROSZKA	POHRONSKÝ ROSKOV	-
94	ÓGYALLA	HURBANOVO	K
95	ÓZDÓGE	MOJZESOVO	-
96	PERBETE	PRIBETA	B
97	PÓZBA	POZBA	B
98	PÁRKÁNY	STUROVO	E
99	SÁRKÁNYFALVA	ŠARKAN	E
100	SÁRÓ	ŠAROVCE	B
101	SZÁZD	SAZDIVE	H
102	SZETE	KUBÁNOVO	H
103	SZODÓ	SVODOV	B
104	TÖHÖL	TEHLA	B
105	UDVARD	DVORY NAD ŽITAVOU	-
106	ÚJGYALLA	DULOVCE	K
107	ÚJLÓT	VEEKE LOVCE	B
108	VAJK, ZSITVAMÁRTON-FALVA	LUČNICA NAD ŽITAVOU	N
109	VEREBÉLY	VRABLE	B
110	VISKÓ	VÝŠKOVCE	H
111	ZALABA	ZALABA	H
112	ZSELIZ	ŽELIEZOVCE	B
113	ZSITVABESENYÓ	BEŠENOV	N
114	ZSITVAGYARMAT	ŽITAVCE	N

B=BARS, E= ESZTERGOM, H= HONT, K= KOMÁROM, N= NYITRA

